LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ
HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ
1
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
VENDREDI
1 Février
1935

ԺԱՐԴ ՏԱՐԻ - 11e Année Nº 2718

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆԵՆԳԱՄԻՏ ԵՂԱՆԱԿ ՄԸ

»»»··«««

Անոնք որ ամէն բան սեւ տեսնելով, անկարելի կը գտնեն Ֆրանսայի գաղութին ազգային կազմակերպութիւնը, եւ կ'ուզեն մնայուն կամ այցելու նուիրակի մը բարեհաճութեան յանձնել զայն, պարզապէս իրենց նենգամտութիւնը կամ ապիկարութիւնը կ'ապացուցանեն։

Նենգամտութիւն,— որովհետեւ սկզբունքով հակառակ են որ եւ է կազմակերպութեան։ Եւ ապիկարութիւն, քանի որ յամառօրէն խոյս կուտան, մինչեւ իսկ պատրուակ մը կը գտնեն քէն պահելու, երբ ձեռնարկներ կը կատարուին այս ճամբուն վրայ։

Վկայ՝ Մարսէյլի անցուդարձը, տարիներէ ի վեր։

Պատահած բոլոր թերութիւններն ու վրիպումները երբեք չեն կրնար արդարացնել որ եւ է հոսանքի ձեռնպահութիւնը կամ ընդդիմութիւնը։

Աւելի հեռուները չերթալու համար, յիշենք, միայն, Մարսէյլի վերջին երկու տարիներու պատմութիւնը։

Ամբողջ երկու տարի, Դաշնակցութիւնը եւ անոր հետ կապուած տարրերը ազատ ձգեցին ասպարէզը, որպէսզի ո՛վ որ քաջ է բարեհաճի պարտականութիւն մը ստանձնել։

Հանգուցեալ առաջնորդը, Պալաքեան եպիսկոպոս, որուն վրայ կոկորդիլոսի արցունքներ կը թափեն հիմա, ամէն միջոց փորձեց, բայց «քաջեր»ը դասալիք եղան։

Եւ երբ, անհանդուրժելի գտնելով տիրող վիճակը, ափ մը մարդիկ ասպարէզ իջան, կազմակերպական կորիզ մը հաստատեցին եւ սկսան գործել,— բամբասկոտութիւնները վերսկսան։ Ու կը շարունակուին մինչեւ այսօր...

Այս քաղաքականութիւնը նոր չէ որ կը սկսի։

Շատոնց, տարիներ առաջ ցանուած էին անոր սերմերը, իսկ պտուղները վայելեցինք 1926ին, երբ նոյն Պալաքեանը փորձ մը կը կատարէր, թեմական կազմակերպութիւն ստեղծելու համար։

Չափազանց համեստ էր այդ առթիւ մշակուած կազմական կանոնագիրը։ Եւ բաղդատելով Պոլսոյ ազգ. սահմանադրութեան հետ, կարելի էր յեղափոխական համարել այս վերջինը։

Դժբախտաբար ժամուն դրան տեսակէտը յաղթեց, եւ օրուան իշխանաւորները իրենց յաղթանակը նուիրագործեցին, կրօնական ընկերակցութեան վերածելով Փարիզի Հայոց եկեղեցին։

Այդ օրերու փլուզումէն ողջ մնաց միայն Մարսէյլի շրջանը, իսկ միւս քաղաքները մինչեւ այսօր ալ կը քաշքշեն զանազան ազգ. միութիւններով։

Յաճախ մեր ընդդիմախօսներուն հարցուցած ենք թէ ինչո՞ւ Ֆրանսայի մէջ անգործադրելի է այն ինչ որ կարելի համարուած է ուրիշ գաղութներու մէջ։

Անշուշտ շատ մեծ տարբերութիւններ կան Ֆրանսայի եւ, օրինակ, Ռումանիոյ, Սուրիոյ, Եգիպտոսի կամ Իրաքի միջեւ։

Ուրիշ խօսքով, արեւելեան գաղութները անբաղդատելի առաւելութիւններ կը ներկայացնեն, ներքին կազմակերպութեան համար, թէ միջավայրին յարմարութեամբ եւ թէ փոքրամասնութեանց իրաւունքի ճանաչումով։

Բայց, նոյնը չէ՞ն Ֆրանսայի եւ Մ. Նահանգներու տեղական պայմանները։

Վերջինը առաջինէն տասնապատիկ աւելի դժուարութիւններ չի՞ ներկայացներ, թէ երկրին ընդարձակութեան եւ թէ մեր ցիր ու ցան վիճակին պատճառով։

Մ. Նահանգներուն մէջ ալ չունինք փոքրամասնութեան իրաւունք, ինչպէս չունինք այստեղ։

Եւ սակայն, այդ գաղութը ազգ. կազմակերպութիւն ստեղծած է տարիներէ ի վեր,— Առաջնորդարան, Կեդր. Վարչութիւն, Երեսփ. Ժողով, Հոգաբարձութիւն եւ յարակից բոլոր մարմինները, եկեղեցիներով ու դպրոցներով։

Դժբախտ պատահարներ երկուքի բաժնեցին այդ շրջանը, զատ զատ առաջնորդարաններով եւ իշխանութիւններով, եւ երկուքն ալ կը տեւեն ու կը գործեն։

Անշուշտ անհանդուրժելի է այդ վիճակը — պառակտում — եւ կաթող. նուիրակին գլխաւոր գործը պիտի ըլլայ ելք մը գտնել, տեղւոյն վրայ եւ խորապէս ուսումնասիրելով խնդիրը։

Արդ, ինչո՞ւ Ամերիկայի բրածը Ֆրանսան չպիտի կրնայ ընել։ Անկարողութի՞ւն թէ չկամութիւն։

Ինչո՞ւ այս բազմահայ եւ աւելի համախումբ շրջանն ալ չպիտի ունենայ իր Կեդր. Վարչութիւնը կամ Ազգ. Խորհուրդը, ամբարար վարելու համար իր գործերը եւ ճամբայ բանալու համար Հայկական Արտասահմանի ընդհ. կազմակերպութեան։

Տակաւին քանի՞ տարի պիտի տեւեն «ժամանակաւոր կարգադրութիւնները»։ Եւ դեռ քանի՞ նուիրակներ պիտի գան ու երթան, «բանաւոր հօտ»ը հովուելու համար։

Նիւթակա՞ն միջոցնե՞րն են որ կը պակսին։

Որ եւ է ատեն հետաքրքրուած, հաշուա՞ծ էք թէ ի՛նչ գումարներ կը մսխուին, զանազան եպիսկոպոսներու պարբերական այցելութիւններով, մնայուն կամ այցելու նուիրակներու պաշտօնական կամ անպաշտօն պտոյտներով։

Բոլոր երեւոյթները ցոյց կուտան թէ նոր նուիրակը հաստատամօրէն, ամփոփուելով իր առաքելութեան սահմանին մէջ տրամադրութիւն չունի միջամտելու Արտասահմանի ներքին գործերուն։

Ուրեմն, աւելորդ է նախապաշարումներ եւ կանխակալ կարծիքներ ներշնչել, դժուարացնելով իր պաշտօնին կատարումը։

Անկախ՝ նուիրակին յանձնուած բոլոր պարտականութիւններէն, Հայկական Արտասահմանը ինք է որ պիտի տնօրինէ իր գործերը, համաձայն իր պահանջներուն։

Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

Ի՞ՆՉ ԽՕՍԵՑԱՆ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ
Լիոնի շրջանին հայ բանուորներու մասին

= o-o =

« ՀԱՅՐԵՆԻՔ ՉԷՔ ՂՐԿԵՐ, ԱՇԽԱՏԵԼՈՒ ԻՐԱՒՈՒՆՔ ՉԷՔ ՏԱՐ, ՆՊԱՍՏԷ ԿԸ ԶՐԿԷՔ, ՈՒՐԵՄՆ ԱՆՕԹԻ ՄԵՌՑՆԵ՞Լ ԿՈՒԶԷՔ...»

Երէկ հաղորդած էինք երեսփ. ժողովի յունուար 29ի նիստին ամփոփումը, ուր խօսուած էր նաեւ Լիոնի շրջանի հազար հայգաղթականներու կացութեան մասին։

Խորհրդարանի պաշտօնաթերթէն կը թարգմանենք այդ հատուածին ամբողջութիւնը.—

ԼԻՒՍԻԷՆ ՀԻՒՍԷԼ (երեսփոխան վիէնի).— Պ. Էռիօ խօսեցաւ աշխատանքի իրաւունքի եւ ապաստանի իրաւունքի զանազանութեան մասին։ Գիտեմ որ հարցաքննում մը պիտի կատարուի օտարականներու ինքնութեան թուղթերու մասին. բայց ես կ'ուզեմ ճշգրիտ եւ շատ կարճ օրինակով մը ապացուցանել իրեն թէ այդ երկու խնդիրները իրար կը խառնուին կարգ մը պարագաներու մէջ։ Պատերազմէն վերջ, հազարի չափ հայ բանուորներ բերուեցան արեւմտեան քաղաքի մը մէջ զոր լաւ կը ճանչնայ Պ. Էռիօ (Լիոն)։ Անոնցմէ ոմանք իրենց աշխատանքէն զրկուելով, խնդրեցին իրենց հայրենիքը վերադառնալ։ Ես անհրաժեշտ դիմումները կատարեցի խորհրդային դեսպանատան, որ պատասխանեց թէ կարելի չէ հպատակութիւն շնորհել այդ Հայերուն, հետեւաբար անոնք չեն կրնար իրենց երկիրը երթալ։ Արդ, այս Հայերէն ոմանք աշխատելու պէտք ունին։ Անոնք դիմած են բանուորներու տեղաւորման գրասենեակը, աշխատանք խնդրելու համար։ Գրասենեակը մերժած է աշխատաւորի արտօնագիր տալ։ Այն ատեն դիմած են քաղաքապետութեանց, խնդրելով արձանագրուիլ գործազրկութեան նպաստի համար։ Բայց աշխատանքի նախարարը Հայերուն համար կը մերժէ գործազրկութեան նպաստը։

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՆԱԽԱՐԱՐԸ.— Մենք փոխադարձ դաշնագիր չունինք իրենց երկրին հետ (բացագանչութիւններ ծայրագոյն ձախակողմէն)։

Պ. Լ. ՀԻՒՍԷԼ.— Սակայն եւ այնպէս անհրաժեշտութեան դաշնագիր մը կայ։ Մեր երկիրն եկած Հայերը...

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՆԱԽԱՐԱՐԸ.— Կ'ուզէի որ արտասահմանի մէջ մեր բանուորներուն հետ վարուին այնպէս ինչպէս մենք կը վարուինք օտար բանուորներուն հետ, մեր երկրին մէջ։

Պ. Լ. ՀԻՒՍԷԼ.— Իմ կարգիս կը հարցնեմ ձեզի, պարոն նախարար, թէ ի՞նչ պիտի ընէիք եթէ քաղաքապետն ըլլայիք քաղաքի մը ուր 900 գործազուրկ Հայեր կան։ Եւ ապա կ'ըսեմ Պ. Էռիոյի թէ անոնց ի նպաստ պարագայ մը կայ զոր պէտք է հաշուի առնել։ Կարելի չէ թէ՛ իրենց երկիրը երթալու իրաւունքը զլանալ անոնց, թէ աշխատանքի արտօնագիրը մերժել եւ թէ նպաստէ զրկել, այսինքն անօթութենէ մեռնելու դատապարտել։ Թերեւս յարմար է այս ազգութեան պատկանող բանուորներուն տալ Ազգերու Դաշնակցութեան Նանսէնեան անցագիրները (ԽՄԲ.— Կուտան արդէն, բայց ուրիշ բանի չի ծառայեր, եթէ ոչ անգամ մը եւս վաւերացնելու մեր... իրաւազրկութիւնը, եւ նոր տուրքեր գանձելու)։ Կառավարութիւնը չի կրնար անտեսել այս խնդիրը եւ պարտաւոր է կարգադրել զայն։ Ես ուզեցի օգտուիլ երկու շահակից նախարարներուն ներկայութենէն, անոնց ուշադրութեան յանձնելու համար զայն (ծափեր ձախակողմեան նստարաններէն)։

Ֆրանսացի ուսանողներու դատադրլը
ՕՏԱՐ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ԴԷՄ

= o · o =

Ատենէ մը ի վեր բողոքներ կը տեղան համալսարանական շրջանակներու մէջ, օտար ուսանողներու դէմ, այն առարկութեամբ թէ անոնք Ֆրանսայի մէջ հաստատուելով, կը գրաւեն տեղացիներուն սահմանուած ասպարէզները։ Այս բողոքները սուր հանգամանք առած են Մոնփէլիէի եւ Կրընոպլի համալսարաններու ուսանողներուն մէջ, որոնք որոշեցին ընդհանուր դասադուլ հռչակել հինգշաբթի օր (երէկ)։ Բողոքի այս ցոյցին նախաձեռնութիւնը ստանձնած էր Մոնփէլիէի բժշկական համալսարանին ուսանողութիւնը, որուն դիմումին վրայ ֆրանսացի ուսանողներու ազգ. միութեան նախագահը անմիջապէս շրջաբերական մը ուղղեց բոլոր ուսանողական ընկերակցութեանց, հրաւիրելով յունուար 31ին ձայնակցիլ Մոնփէլիէի ընկերներու բողոքին, դասադուլով կամ իրենց յարմար դատած եղանակով։

1934 յուլիս 19ի օրէնքով, սահմանափակումներ հաստատուած են ազատ ասպարէզներու կիրարկման համար, պաշտպանելով տեղացիներու իրաւունքը։ Բժշկական ասպարէզը այդ օրէնքէն դուրս կը մնայ։ Վերջերս երեսփոխան Տումանժ օրինագիծ մը ներկայացնելով, պահանջեց օրէնքին տրամադրութեանց ենթարկել նաեւ բժշկական ասպարէզը. սակայն շատ քիչ բան փոխուած ըլլալով, ազգայնական ուսանողները կրկին կ'արծարծեն այս հարցը։

Գործազրկութիւնը եւ գործատէրերու պարգեւը

Պաշտօնաթերթը յունուար 3ին հրատարակեց այն հրամանագիրը, որով գործազրկութեան նպաստի գումարէն բաժին մը պիտի յատկացուի այն գործատէրերուն որոնք գործ կուտան նպաստընկալ բանուորներուն։ Վճարուելիք պարգեւին գումարը եւ յարակից պայմանները ճշդելէ յետոյ, հրամանագիրը կը յայտարարէ թէ այդ պարգեւը միեւնոյն բանուորին կրնայ վճարուիլ միայն 180 օրուան համար, 12 ամսուան վրայ։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԷ ՕՐԻՆ
ՍԿՍԻԼԸ ԳՈՐԾԻՆ ԿԷՍՆ Է

« Խ. Հայաստան » վերջերս ցանկ մը հրատարակած էր՝ Հայաստանի գիւղերու եւ քաղաքներու։ Ցանկ մը՝ որ կը սկսէր «Խոզիքենդ – Կուզիքենդ»ով եւ կը վերջանար «Մօլլա Գէօկչայ»ով։

Ես ալ քարտէսին վրայ աչք մը նետելով, շարեցի այլապէս փափկանկա՛ն, հարազա՛տ եւ սրտի մօտիկ անուններ.— Քաֆթառլի, Ղոլղաթ, Ղոյթուլ, Թայչարուխ, Ուլուխանլու, Գարնըեարըգ, Ղուլալի եւն։

Ուրախացէք,— Խ. Հայաստանի կեդր. գործադիր կոմիտէն (խորհրդարան) որոշեր է փոխել այս այլանդակ անունները։

Պիտի հարցնէք՝ ի՞նչ հիման վրայ.

— Նկատելով որ շատ մը քաղաքներու եւ գիւղերու անունները կը յիշեցնեն կրօնական, աւատապետական, կալուածատիրական գաղափարներ։

Յետոյ, շատերն ալ անպատշան են (Բոզդողան, Բողազքեասան)։ Եւ կամ երկու, երեք, չորս վայրեր միեւնոյն անուններով կը կոչուին (ուր Ղարաքիլիսա կայ, չորսական՝ Տուզիքենդ, Քէշիշքենդ, Քիւլլէջա եւն.)։

Ամէն պարագայի մէջ, կարեւորը պատճառաբանութիւնը չէ, այլ բուն իրողութիւնը։

Մանաւանդ որ, բանաձեւը կը յիշէ թէ կեդր. գործադիր կոմիտէն ուզած է ընդ առաջ երթալ տեղական աշխատաւորութեան և կազմակերպութեանց բաղձանքին։

Կ'ուզեմ ձեզի ալ հաղորդել ուրախութիւնս, արտատպելով քանի մը նմոյշներ՝ կատարուած փոփոխութիւններէն։

Բաշապարան այսուհետեւ պիտի կոչուի Ապարան։ Բաշգեառնին՝ Գառնի, Զըրփըլըն՝ Զարափի, Ալիղըրըլը՝ Աստղաձոր, Քէօլաղռանը՝ Ծովինար, Ղուրտուղուլուն՝ Արմաւիր, Խաչքիլիսան՝ Փարոս, Ներքին Թուրքմանլուն՝ Լուսագեղ, Ալիխանը՝ Գետակ, Ճաթղրանը՝ Հրազդան, Մոլլադաւումը՝ Ջովունի, Աղբաբայի շրջանը՝ Ամասիա, Ղըզըլթէմուրը՝ Ոսկեվազ, Ղոյթուրը՝ Գետափ, Փէրմաքլըն՝ Արեգ, Սարտարապատը՝ Հոկտեմբեր, Քէօրփալուն՝ Արշալոյս, Ալիքուչակը՝ Քուչակ, Հաջելարը՝ Մրգաստան, Դալուլարը՝ Դալար։ Կարգ մը վայրեր ալ՝ բոլշեւիկ երեւելիներու անուններով,— Մռաւեան, Աթարբէգեան (այս իրէ՞շն ալ...), Միկոյեան, Ղարիբեան եւայլն։

Ծափահարեցէք բոլորդ ալ, առանց հակիթին մէջ մազ փնտռելու։

Ընդհակառակն, շատ ու շատ յաջող գիտեր կան, եւ ես անկեղծօրէն կը շնորհաւորեմ, անհամբեր սպասելով լիակատար ցանկին։

Սկսիլը գործին կէսն է, իսկ այս գեղեցիկ ձեռնարկին սկզբնաւորութիւնը՝ ամէնէն առաջ աշխատաւորի սրտին կը խօսի։

ՎԱՀԷ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԱԿԻՆԵԱՆ

Կայծ մը եւս մարեցաւ, օտարութեան մէջ։

Յունուար 30ին, չորեքշաբթի, Փարիզի Քլօտ Պէրնառ հիւանդանոցին մէջ մեռաւ ընկ. Յովհաննէս Ակինեան, հազիւ 30 տարիներ բոլորած։

Ծնած էր Պարտիզակ։ Նախակրթութիւնը ստացած էր վիէննայի Մխիթարեան միաբանութեան հիմնած դպրոցին մէջ։ Եղբօրորդին էր Հայր Ներսէս Ակինեանի։

Երկրորդական կրթութիւնը ստացած էր Պարտիզ եւ գիմնազիան աւարտած տարագրութեան մէջ, Շումէն (Պուլկարիա)։

1923ին Հ. Հ. Պատուիրակութեան ջանքերուն շնորհիւ յաջողեցաւ մտնել Փրակայի քիմիական համալսարանը, ըլլալով մէկը 50 ուսանողներէ որոնք հիւրընկալուած էին չեխական կառավարութեան կողմէ։

Դպրոցական տարիքին իսկ հանրային գործերու նուիրուելու մեծ մղում ունէր։ Սնդիկի պէս կը շարժէր ամէն տեղ, յաճախ պատասխանատու պաշտօններով։

Տարիներ շարունակ Հ. Յ. Դ. Փրակայի ուսանողական միութեան եռանդուն անդամներէն մէկը եղաւ, իր ընկերներուն հետ գործօն դեր կատարելով, գաղութը եւ Դաշնակցական կազմակերպութիւնը ներկայացնելու օտարներուն։ Սերտ կապեր հաստատած էր Չեխօսլովաքիոյ սոցիալ-դեմոկրատ կուսակցութեան առաջնորդ եւ ծերակոյտի նախագահ՝ Սուքուպի հետ։ Հայ գաղութին կողմէ այցելած էր հանրապետութեան նախագահ Պ. Թ. Մասարիկի, խօսելով հայկական դատի մասին։ Քանի մը անգամ այցելած էր արտաքին նախարար Պ. Պէնէշի, յիշելով հայ եւ չեխ ժողովուրդներու բարեկամութիւնը։ Այս առթիւ յօդուած մը առած էր «Յուսաբեր»ի համար, նուիրուած նախագահ Մասարիկի։ Չեխեւհայկական կոմիտէի կազմակերպիչներէն եւ ստորագրողներէն առաջինն էր։

Ռուսաստանի տարագիր ընկերվարական միացեալ կազմակերպութեան մէջ Դաշնակցութեան ներկայացուցիչն էր, ինչպէս եւ « Յառաջ »ի եւ « Յուսաբեր »ի թղթակիցը՝ Փրակայէն։ Ամէն տեղ էր ամէնուն հետ։ Վարժուած էին զինք «արտաքին գործերու վարիչ» կոչել։ Սոցիալիստ յեղափոխական պարագլուխ Պ. Վ. Չէրնով կը սիրէր զինք կոչել «Սնդիկ, Սնդիկ»։

1931ին կը հեռանայ Փրակայէն եւ տարագրութեան ալիքը զինք կը նետէ Մարսէյլ, ուր ժամանակ մը կը զբաղի անհատական գործով՝ առեւտուր, հեռու կուսակցական կեանքէ։ 1932ի կուսակցական տագնապի օրերուն, կը ձգէ ամէն ինչ եւ կը նետուի պայքարի կրկէսը։ Կ'անցնի Լիոն, Վիէն, միշտ առաջաւոր դիրքերու վրայ, իբրեւ գաղափարական մարտնչող։

Անգործութիւնը եւ ֆիզիքական անձուկ վիճակը զինք կը ստիպեն անցնիլ Փարիզ։ Տեղական կազմին անդամ էր եւ հաւատաւոր պայքարող։

1934ին կը յաջողի աշխատանքի արտօնութիւն ստանալ եւ գործի մտնել կարճ ժամանակով, 6 — 7 ամիս անսահման թշուառութեան մէջ ապրելէ յետոյ։

Այս տարի յունուար 26ին գործի կ'ընդունուի։ Կիրակի, 27ին գործի պիտի սկսէր, կը հիւանդանայ եւ երեք օրէն կը մեռնի արեան վարակումէ։

Հանգիստ ոսկորներուդ, սիրելի Յովհաննէս։

Ա.

Հ. Յ. Դ.
ՎԵԹԵՐԱՆՆԵՐՈՒ ՖՈՆՏ
ՑԱՆԿ ԹԻՒ 6

Պօղոս Գորգիկեան, Փարիզ	100
Սամուէլ Գանտիլեան, Իսի	50
Երուանդ Տէր Մինասեան, Պերլին	50
Օննիկ Պէօրէքճեան, Փարիզ	10
Յարութիւն Շիրվանեան, Իսի	10
Ընկ. Յ. Ակինեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի	
Լ. Գեւոնեան	25
Վահան Համբարձումեան	20
Արամ Մուրատեան	20
Պ. Ա.	10
Ամբակում Պապիկեան	5
Գումար՝	300
Նախորդ գումար՝	1075
Ընդհ. գումար՝	1375

ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐԸ ՊԻՏԻ ՓՈԽՈՒԻՆ ՄԱՐՏԻՆ

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ օտարականներու ինքնութեան թուղթերը, որոնց պայմանաժամը կը լրանար 31 դեկտեմբեր 1934ին, եւ ըստ ոստիկանական տեսչութեան հրահանգին՝ պիտի նորոգուէին 1 փետր.էն սկսեալ, նոր հրահանգի մը վրայ՝ պիտի նորոգուին յառաջիկայ մարտ 1էն սկսեալ։

«ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ»Ը...
(ԻՐ «ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ» ԱՌԻԹՈՎ)

»»»··«««

Սխալ պիտի ըլլար ըսել ակամայ. ո՛չ, գգուանքով գրիչ կը շարժենք: Անհատական կեանքի մէջ չկայ աւելի ծանր տառապանք քան ընկերակցութիւնը անձի մը հետ, որ զարշանք կը բերէ. նոյնն է նաեւ հանրային կեանքի մէջ. չկայ աւելի դառնալի բաժակ քան կապակցութիւնը օրկանի մը հետ, որ տիղմ է աչքիդ:

«Կուսակցութիւն»ը իր օրկանի յունուար 19ի թիւին մէջ հրապարակ եկած է «յայտարարութեամբ» մը, որուն կ'ուզենք անդրադառնալ քանի մը տողով: Ոչ թէ պատասխանած ըլլալու համար իրեն, այլ բացառաբար քանի մը լուսաբանութիւններ տուած ըլլալու համար այն ընթերցողներուն, որոնք, տարաբախտաբար, կապուած կը մնան այդ լաթին:

«Կուսակցութիւն»ը կը յայտարարէ, որ որոշած է դիմել եգիպտական կառավարութեան, խնդրելով.—

Ա.— «Քննութիւն այս ամենօրեայ զրպարտութեանց հեղինակներուն անձին ու գործունէութեան մասին:

Բ.— «Վարչական տնօրինութիւն, ըստ քննութեանց արդիւնքին, ընդդէմ զրպարտիչ եւ խռովարար տարրերու»:

Ընդգծուած ակնարկէ մը, որ տեղ գտած է նոյն «յայտագիր»ին մէջ, կը պարզուի, որ «կուսակցութիւն»ը բաւականաչափ նիւթ ամբարած է ինչպէս իր պահանջելիք քննութեանց, նոյնպէս նաեւ ըստ այդ քննութեանց գործադրուելիք վարչական տնօրինութեանց համար.

«Ժամ է որ քօղերը վար առնուին ու երեւան գան խսկական գոյները բոլորին»:

Բանանք չակերտները (թէեւ կը կարծենք բացուելիք բան չմնաց այլ եւս):

Այսպէս ուրեմն.

Ա. «Կուսակցութիւն»ը դրաւոր ու բանաւոր ձեւով կառավարութեան պիտի փոխանցէ այն ծանրակշիռ ամբաստանութիւնները, որ կան եղեր մեր դէմ եւ որ անբաղձալի կը դարձնեն եղեր մեզմէ ոմանց (ու թերեւս բոլորին) ներկայութիւնը եգիպտական հիւրընկալ հողին վրայ:

Բ. «Կուսակցութիւն»ը կառավարութենէն պիտի խնդրէ վարչական կարգով պատիժներ սահմանել մեր նկատմամբ. ըստ երեւոյթին՝ պիտի պահանջէ արտաքսել մեզ այս երկրէն (կամ բոլորս եւ կամ մեզմէ ոմանք), խափանել մեր թերթը, գոցել մեր հաստատութիւնները եւ արգելքի տակ առնել մեր կուսակցութիւնը:

«Յայտագիր»էն միաժամանակ կը պարզուի, որ այս քայլերը «կուսակցութիւն»ը պիտի կատարէ բովանդակ հայ ժողովուրդի միահամուռ պահանջին տակ.

«Այս է անհա պահանջը, որ կը դրուի ինչպէս ամէն կողմ, գաղթաշխարհի մէկ ծայրէն միւսը, նոյնպէս եւ Եգիպտոսի մէջ:

«Ամբողջ Հայութիւնը, զզուած այս աղտոտ պայքարէն, ընդվզումի մէջ է ու ոտքի»:

Աւելորդ կը նկատենք ըստ էութեան որ եւ է բառ ըսել:

«Կուսակցութեան» հարազատ պատկերը իր իսկ ձեռքով գծուած է իր այս «յայտագիր»ին մէջ: Այսպէս եղած է անցեալին մէջ, այդպէս է այսօր եւ նոյնը պիտի մնայ նաեւ առկէ ետքը:

Իր գործը եղած է չարունակ — անպաշտօն ու պաշտօնական ձեւերով — ոստիկանութեանց դիմել՝ «քօղեր վար առնելով, խսկական գոյներ երեւան հանելով» եւ «վարչական տնօրինութիւններ» խնդրելով, ու միշտ ալ թուք ու աքացի ուտելով:

Բացառաբար մէկ հատիկ պատճառով «կուսակցութեան» այս որոշումը — որուն գործադրութեան պիտի սպասենք — մեզ ուրախութիւն կը պատճառէ:

Եգիպտահայ գաղութը անգամ մըն ալ պիտի տեսնէ ու համոզուի, որ կառավարութիւնը ՄԷԿ ՄԻԼԻԷՄԻ արժէք չի տար «կուսակցութեան» այս կարգի բոլոր ստորնութեանց,— անմաքուր եւ անպատիւ: Նման բոլոր հաջոցները — պաշտօնական եւ անպաշտօն — ցարդ միայն մէկ արդիւնք ունեցած են,— կառավարական շրջանակները տեսած ու համոզուած են, թէ բարոյական ի՛նչ հսկայ անդունդ կայ Դաշնակցութեան եւ իր անարժան հակառակորդներու միջեւ: Որովհետեւ այդ շրջանակները երբեք տեսած չեն Դաշնակցութեան երեսը (բացառութեամբ այն դէպքերու, երբ ցուցումներու հետեւանքով մեզ հրաւիրած եւ մեզմէ բացատրութիւններ խնդրած են). մինչ «պաշտօնական»ի հեղինակները ամէն առիթով մաշեցուցած են ոստիկանութեանսեմը «քօղեր վար առնելով», «խսկական գոյներ երեւան հանելով» եւ «վարչական տնօրինութիւններ» խնդրելով:

Այս դէպքերէն ամէնէն փառապանծը դեռ թարմ է այս գաղութի յիշողութեանը մէջ. 1927 նոյեմբեր 27ին նախագահութեամբ Թորգոմ եպ.ի (այն ատեն առաջնորդ) եւ ատենապետութեամբ Վ. Թէքէեանի (այն ատեն Քաղաքականի վարիչ) 35 ասպետներ («պաշտօնական»ի շրջանակներէն) կը խմբուին Գահիրէի Առաջնորդարանի մէջ՝ հաւաքարար (յանուն գաղութի, անոր բոլոր մարմիններու եւ ազգ. իշխանութեանց) կառավարութեան դիմելու եւ երկրէն արտաքսումը պահանջելու «Դաշնակցական գողերու, աւազակներու եւ մարդասպաններու»:

Արդիւնքը յայտնի է բոլորին. բացատրութեան համար իսկ կառավարութիւնը մեզ իր դուռը չկանչեց:

Միայն ի ծնէ խսաֆիէն կարող էր եւ կարող է այս կարգի անարգ գործերով զբաղիլ, եւ այն ալ պետութեան մը մէջ, ուր նման մատնիչութիւններ նոյնքան յարգ ունին, որքան փողոցին աղբը:

Այսպէս է մարդկային բնոյթը, — գողութեան դէմ ամէնէն աւելի գողը կը խօսի:

Աղեքսանդրիոյ ձերբակալութեանց շրջանին ի ծնէ խսաֆիէն չարունակ այս վերջին բառը կը յեղյեղէր (մեր հասցէին), սայդ գիտնալով, որ իր բովանդակ «կուսակցութիւն»ը արժանի չէ ոչ միայն մէկ հատիկ «ցուցում»ին, այլ մինչեւ իսկ մեր ոտքի փոշիին, այսինքն այն յոգնութեանը, որ մեզմէ ո եւ է մէկը յանձն պիտի առնէր մինչեւ ոստիկանութիւն երթալու եւ ռամկավար մը «մատնելու» ...

Կը յեղյեղէր խսաֆիէ բառը, այսօր «պաշտօնապէս» ոստիկանութեանց առջեւ փռուելու համար:

Սակայն ե՞րբ այսպէս եղած չէ, ե՞րբ այս ոգին եւ այս բարոյականը ունեցած չէ վեց անարգ դարերու այս անարգ անասունը:

Զազրելի՝ օտարի աչքին, եւ ամօթ ու անէծք՝ Հարազատին համար:

(Խմբագրական «ՅՈՒՍԱԲԵՐ»ի)

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

»»» ««««

Յունուար 27: Կիրակիի յետմիջօրէ: Ո՞ւր: Ժողովի՞ թէ Մանուկներու տօնին:

Ինչո՞ւ այս վարանումը սակայն: Ես պիտի հանդուրժեմ որ մեծ որբերու նիստը գիս պարտազանց եւ անկար — դասպահ առնէ:

Որովհետեւ, փոքրիկ որբերու գործը գիս իր վայելքին կը կանչէ:

Այո: Որբեր ասոնք ալ: Ու որբեր անոնք ալ, որ այդ փոքրիկները, գուցէ ամէնքն ալ Ֆրանսա ծնած, հա՛յ գործի են մղած:

Եւ որբ՝ արտասահմանի ամբողջ հայութիւնը: Հայրենազուրկ: Անտէր: Առանց դեսպանի: Առանց հիւպատոսի:

Ինքնարդարացումիս զրահը հագած, կ'երթամ ուրեմն սրահը հայ մանուկներուն: Մանուկներուն մէջ: Մանուկներուն հետ:

Երեք տարիէ ի վեր, կորուած Պընհէն - Ժընեւէն, ես մոռցեր էի հայ մանուկը: Հայ մանուկը որ հայերէն աղմըկէ, հայերէն խնդայ, հայերէն երգէ, հայերէն պարէ, հայերէն խաղայ, հայերէն արտասանէ, հայերէն լռէ, հայերէն մտածէ, հայերէն տխրի:

Ախո՜ս: Փոքր է սրահը: Թէպէտ գեղեցիկ: Նկարուն ձեղունով եւ ակնահաճոյ պատերով:

Ու ցած է բեմը, որուն վրայ դերակատարները նոյնքան, եթէ ոչ աւելի, ցած են:

Ահա թէ ինչո՛ւ, հանդիսականութեան սկիզբէն վերջը, պիտի չլռէր աղմկարարութիւնը ամէնուն,— Նստեցէ՛ք, նստեցէ՛ք:

Ինչո՞ւ սակայն դժգոհութիւն եւ տրտունջ: Լաւ է այսպէս: Փոքրիկ սրահ, բայց լեցուն եւ խռնուած: Ոտքի վրայ: Անհանդարտ: Երկարավի՜զ: պի՛րկ: Լարուած:

Նախընտրելի է սրահը որ կը հեւայ, կը հեւայ: Ու կը տաքնայ, կը տաքնա՜յ:

×

Բանանք հանդէսը: Քանի որ մօտ ութ հարիւր է թիւը մուտքին: Զորս հարիւր էր անցեալ տարի:

Ֆրանսայի Հայ Կարմիր Խաչի նախագահուհին, Տիկ. Տիրուհի Մխաքեան, բացումը կը կատարէ սպառնալիքով մը.

— Եթէ չլռէք, չենք սկսիր:

Ու կը լռեն մեծերը: Եւ կը լռեն փոքրերը:

Նախագահուհին կը շեշտէ կարեւորութիւնը զոր կը ներկայացնէ հայ մանուկը: Եւ հոգը զոր պէտք է ունենալ անոր համար:

Եւ ահաւասիկ բեմին վրայ, Ալֆորվիլի մանկապարտէզը:

Կը տեսնէ՞ք եւ կը լսէ՞ք: Ձէյթունի քաջերը, վրէժով լեցուած, առիւծի նման, քաջ — քաջ կը կռուին Թուրքին դէմ:

Ապա, Առնուվիլի նախշուն, պսպղուն աղջնակները եւ մանչուկները, Թիզ - Թիզ հասակ, հայկական պար կը դառնան: Կ'երթան աղբիւր: Կ'երթան այգի: Կ'ուտեն խաղող: Կը խմեն գինի: Սիրուն հայ աղջկան հետ: Անոր համար:

Անկէնը կը բերէ չիք, չիք պարոններ: Եւրոպական զուարճալի պատկեր մը:

Իսիի խմբերգը « Հայ ալբինքը» կը գոռայ:

Ու պարեր: Եւ արտասանութիւններ: Մինչեւ անգամ «պալէ»ներ: Անընդհատ: Հեւ ի հեւ:

Մէկուն բերնին մէջ, Հայաստան ոսկի, արծաթ եւ գոհար կը բխէ: Բայց, հեռու ենք անկէ:

Երկրորդ բերանով մը արեւահամ Հայաստանը կը ճաշակենք:

Երրորդ մը մեզի ցոյց կու տայ Արագածի կանթեղը որ կը պլպլայ: Եւ Լուսաւորչի հոգին որ կը յածի:

Ուրիշ մը կը հոսեցնէ Արաքսի ջուրերը:

Պարերգով մը կը հանենք «Թշնամիին աչքը»:

Ու հայ մանուկներ, զինուորագրուած, պատերազմի դաշտը կ'երթան, զէնքով եւ պայուսակով: Երեք քոյրեր կ'ընկերակցին: Պէտք է սպիացնել վէրքերը: Իսկ խաղը մանուկներու համար է, մանուկներու յարմար է:

Եւ հայորդի մը կ'արտասանէ.

«Հայոց լեզենդում
Պայծառ աղաւնոտը»:

Թատրոնի՞ն կը սպասէք: Ահաւասիկ Պանեօ — Քաշանի երեք ներկայացուցիչները, Շաքէ Թեմինեան, Ֆիլիպ Փիլիպպոսեան եւ Կարօ Ցովսէփեան: Սանդը Նշան Պէշիկթաշլեանի:

« Դդումի վաճառականը»ին այս դերասանիկները շատերուս հիացումին եւ գնահատումին արժանացան:

Բարեկամ մը Ֆիլիպ Փիլիպպոսեանի շարժումներուն եւ արտայայտութեան ձեւին մէջ, իր առաջնորդը, իր ուսուցիչը կ'ընդնշմարէր:

— Օ՜, Նշանն է: Նոյն ինքն:

Այո՜, Նշանը: Գրագէտ Պէշիկթաշլեանը, որ մեր մեծասքանչ լեզուն կ'ուսուցանէ այդ հայորդիներուն:

Բայց մանաւանդ, մասնաւոր ուշադրութեան եւ գուրգուրանքի կը կանչէ անոնք որ Թուրքերէն կը խօսին, Ֆրանսերէն կը խօսին: Նշան կը ճգնի կորուսեալ այդ գառնուկները շահիլ:

Օ՜, Թիւի տառապանքը մեզի համար:

Միջոց եւ միջավայր կ'ուզես, Նշանըս, որպէսզի միայն եւ միայն գրականութեամբ զբաղիս:

Բայց, գրականութիւն մըն ալ ուսուցումը մայրենի լեզուին, խանդավառ եւ լեզուապաշտ տղայ:

×

Փա՜ռք եւ պատի՜ւ Ֆրանսայի Հայ Կարմիր Խաչին, որ այսպէս համախմբեց, Փարիզէն, Առնուվիլէն, Պուա Քոլոնպէն, Ալֆորվիլէն, Պանեօ-Քաշանէն, Իսի - լէ - Մուլինոյէն, Շավիլէն եւ Անկէնէն, չորս հարիւր հայորդիներ, անոնց բերնիկներով մեզի լսեցնելու հայ բարբառն ու հայ երգը, ղեկավարութեամբ Սաքօ Ցակոբեանի:

Ձխնայենք մինչեւ վերջինը մեր ճիգերուն: Փորձենք անկարելին ալ, որպէսզի հայերէն խօսի եւ հայերէն մտածէ սերունդը որ կը հասնի:

ԱՐՇԱՒԻՐ ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԻՐԱՆԷՆ

ՍԱՀՄԱՆԱՅԻՆ ՎԷՃԵՐ

— • —

ԹԷՀՐԱՆ.— Իրանն ու Աֆղանիստանը անցեալէն առկախ մնացած սահմանավէճ մը ունին:

Այդ հարցը ընդմիշտ լուծելու համար երկու բարեկամ եւ կրօնակից պետութիւնները համաձայնած են խնդիրը յանձնել իրաւարար մարմինի մը, որուն պիտի մասնակցէր երկու պետութիւններու ներկայացուցիչներէն զատ, նաեւ Թուրքիոյէն հրաւիրուած չէզոք անդամ մը, որպէսզի խնդիրը անկողմնակալ կերպով վճռուի:

Թուրքիոյ ներկայացուցիչը — Զօր. Ֆախրէտտին — ասկէ մօտ մէկ ամիս առաջ եկած է Իրան եւ միւս անդամներուն հետ մեկնած արեւելեան նահանգները՝ խնդիրը տեղւոյն վրայ ուսումնասիրելու եւ հարկ եղած սահմանագծումը կատարելու:

Սակայն իրաւարար մարմինը դեռ իր եզրակացութիւնն ու վճիռը չյայտարարած, դեկտեմբեր 4ին, բոլորովին անսպասելի կերպով — ինչպէս « Յառաջ »ի ընթերցողները արդէն տեղեկացած կ'ըլլան հեռագիրներէն — աֆղան յելուզակներու ստուար մը խումբ, պետական կարեւոր պաշտօնեաներու գլխաւորութեամբ, կը յարձակին Իրանի սահմանամերձ հողամասի մէջ գտնուող Զօրաբադի շրջանին վրայ եւ կը կողոպտեն 25 իրանեան գիւղեր, իբրեւ գերի տանելով մօտ 2000 գիւղացիներ: Բացի այդ, յելուզակները զինաթափ կ'ընեն Փոլխօշտիի 12 պահակները եւ ճամբան կը սպաննեն երեք Իրանցի ժանտարմներ, գրաւելով անոնց զէնքերը: Նիւթական ընդհանուր վնաս կը պատճառեն մօտ հինգ միլիոն ռիալ (մօտաւորապէս նոյնքան ֆրանք):

Դէպքը ընդհանուր զարմանք կը պատճառէ ոչ միայն Իրանի կառավարական շրջաններուն, այլ եւ հանրութեան: Այդ արարքին պատճառները տակաւին անհասկնալի կը մնան, քանի որ վէճը խաղաղութեամբ լուծելու համար հարկ եղած միջոցները արդէն ձեռք էր առնուած, երկու կողմերու միացեալ համաձայնութեամբ:

Մայրաքաղաքիս աֆղան դեսպանը տեղական մամուլի միջոցով փութաց հերքել միջադէպին իսկութիւնը, սակայն փաստը մնաց փաստ, քանի որ իրողութիւնը պաշտօնապէս հաղորդուած ըլլալով՝ չէր կրնար անվաւեր ըլլալ:

Այդ հերքումէն շաբաթ մը յետոյ, աֆղան կառավարութեան կողմէ նոյն դեսպանը — Սարտար Շիր Ահմէտ խան — եւ Աֆղանիստանի դատական նախարար Ֆազըլ Ահմէտ խան կը նշանակուին իբրեւ աֆղան եւ իրան խառն յանձնախումբի անդամներ, դէպքի վայրը երթալու եւ հոն քննութիւն կատարելու, միջադէպի պատճառներուն եւ անմեղ գիւղացիներու կրած վնասներու չափը պարզելու համար:

Յանձնախումբը արդէն մեկնած է սահմանագլուխ, ուրկէ պիտի միանայ Աֆղանիստանի դատական նախարարը տեղւոյն վրայ:

Քանի մը խօսք ալ վէճի առարկայ սահմանին եւ իրաւարար մարմնի կատարած աշխատանքներու մասին:

Աւելի լաւ է խօսքը տանք Թուրք ներկայացուցիչ Զօր. Ֆախրէտտինի, որուն հետ այդ խնդիրներուն շուրջ Մէշէտի մէջ տեսակցութիւն է ունեցած տեղի «Սապահ» թերթի խմբագիրը: Այդ տեսակցութեան մանրամասնութիւնները արդէն արտատպած են մայրաքաղաքիս գրեթէ բոլոր թերթերը: Մենք առաջ կը բերենք միայն էական մասերը.—

«Անցեալները իրան — աֆղանեան սահմանը որոշած ատեն, հիւսիսահարաւային սահմաններու միջեւ շուրջ 300 քիլոմէթր տարածութիւն մնացած է անորոշ, տակաւին առկախ: Մեր պարտականութիւնն է, երկու պետութիւններու ցանկութեամբ, այդ անորոշ հողամասի երկայնութեան վերջնական սահման մը գծել, որ գոհ ձգէ երկու կողմերն ալ: Այն գործը որ մենք այդ ուղղութեամբ կատարած ենք եւ որ մօտ ապագային պաշտօնապէս պիտի յայտարարուի, յոյս ունինք որ պիտի բաւարարէ երկու պետութիւններն ալ:

Սահմանը որոշելու համար նկատի ենք առած երեք հիմք.—

1. Աղի լճէն երկու կողմերու օգտուելու պարագան.

2. Սահմանագծին վրայ գտնուող ջրհորէն աֆղան վաչկատուն ցեղերու օգտուելու խնդիրը եւ

3. Այդ վաչկատուն ցեղերու հաւանական ոտնձգութիւններէն Իրանի գիւղացիներու արօտներուն եւ ցանքերու ապահովումը: Այս անորոշ հողաշերտէն դուրս, որու սահմանումը յանձնուած է մեզ, անփոփոխ պիտի մնայ Զօր. Մակլէնի որոշած իրան-աֆղանեան ընդհանուր սահմանը»:

Ահա ինչ որ կարելի է ըսել իրան-աֆղանեան սահմանային վէճի եւ պատահած միջադէպի մասին:

×

Սահմանային վէճ մը կայ նաեւ Իրաքի եւ Իրանի միջեւ:

Դեկտեմբերի սկիզբները Իրանի արտաքին նախարարը նամակ մը ուղղած է Ազգերու Դաշնակցութեան քարտուղարութեան, որու մէջ յայտնած է թէ Իրանը իբր թէ յաճախ սահմանային բռնաբարումներ կը կատարէ եւ խնդրած է, որ այդ հարցը մտցուի Ա. Դ. խորհրդի առաջին նստաշրջանի օրակարգի մէջ՝ անհրաժեշտ քննութիւն մը կատարելու համար:

Հեռագիրը որ կը հաղորդէ այդ լու-

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ԿԵԱՆՔԸ ԵՒ 87 ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՅ ԾԵՐՈՒՆԻ ՄԸ

»»»··«««

Անցեալ օր բախտը ունեցայ ճանչնալու 87 տարեկան հայ ծերունի մը, որ իր տարիքը կը հաստատէ ծննդեան վկայագիրով:

Բարձրահասակ, պիրկ կեցուածքով, տիրական ձայնով այս ծերունին ունի հիանալի տրամադրութիւն մը եւ հաւատք մը առ նուազն մէկ դար ապրելու:

Հարցումներու տեղատարափ մը թափեցի իր առջեւ: Ժպիտը շրթունքին պատասխանեց բոլորին ալ: Ահա իր պատասխաններն են որ գրի կ'առնեմ հիմակ:

Իր փորձառութենէնթող օգտուին երիտասարդ Հայերը, որպէսզի իրենք ալ հասնին այդ պատկառելի տարիքին:

— Մեծ արուեստ է կեանքի մէջ չափը ճանչնալը: Ամէն բան ըրէք, սակայն մի՛ անցնիք չափը: Երբ չափը կ'անցնիք, կ'ունենաք կիրք եւ սաւկամոլութիւն է: Ամէն մոլութիւն ալ թոյն է:

Ես քիչ մը ամէն բան ըրած եմ: Ծըխած եմ, խմած եմ, սիրած եմ: Երբեք՝ սակայն ծխախոտին մոլին չեմ եղած ու իմ սովորական ըմպելիս եղած է ջուրը:

Սէրը հիւանդութիւն է: Կեանքի մէջ ամէնէն մեծ յիմարութիւնն է կնոջ մը համար լալ, տխրիլ, չուտել, չքնանալ:

Պէտք է միշտ ուրախ զուարթ ըլլալ կեանքի մէջ, նոյն իսկ ցաւի ու վիշտի ժամանակ:

Ոչ մէկ բան զարմացուցած է զիս կեանքի մէջ, ոչ մէկ բան զիս խորապէս յուզած է: Ինչ որ կը պատահի բնական է: Եթէ անբնական ըլլար պիտի չպատահէր: Ինչո՞ւ տակն ու վրայ ըլլալ սիրելիի մը հիւանդութեան կամ մահուան առջեւ: Ինչո՞ւ դժգոհիլ երբ ցաւալի դէպք մը պատահած է: Ո՞վ ըսաւ որ կեանքը ուրախութեան հանդէս մըն է եւ այնտեղ գոյութիւն չունին ցաւեր: Ձեմ ըսեր թէ անտարբերութեամբ տանինք այս բոլորը, եւ սակայն չափազանց յուզումներն ալ տկար մարդոց տրուած են:

Կեանքի մէջ պէտք է պայքարիլ հաւատքով, խանդավառութեամբ եւ զուարթութեամբ: Այս տեսակ մէկը անպատճառ կը յաջողի:

Յուսահատութիւնը անծանօթ պէտք է մնայ մարդուն: Անապատին մէջ անգամ կաթիլ մը ջուր ու քիչ մը կանաչութիւն կարելի է գտնել: Որքան խեղճ պէտք է ըլլայ հոգի մը որուն մէջ խամրած ըլլան բոլոր յոյսերը:

Կեանքի մէջ երբեմն ամէնէն դէշ վայրկեաններուն հրաշալի անակնկալներ տեղի կ'ունենան: Յուսացէք, յուսացէք եւ պիտի վարձատրուիք: «Յոյսը ձեզի ամօթով պիտի չթողու»:

Որքան կարելի է ուրախ - զուարթ եղէք: Անդադար ժպիտներ փոխանակեցէք: Շատ անգամ ժպիտ մը աւելի կ'արժէ քան ոսկի մը: Ժպիտ մը երբեմն բաւական է որ ուրիշի մը հոգիին ամպերը ցրուէք եւ ուրիշէն եկող ժպիտ մը բաւական է որ ձեր հոգին լոյսով յորդի: Մեծ բան է այս փոքրիկ ու նուրբ ժպիտը: Ժլատ մի՛ ըլլաք ժպտելու մէջ: Ամէնէն առատաձեռն մարդը ժպտող մարդն է: Սակայն ժպիտ մը որ կեղծ չէ: Ժպիտ մը որ արմատ ունի եւ այդ արմատը հոգիին մէջն է: Ժպիտը այն կաթիլ մեղրն է որ սրտէն կը յորդի ու կ'երեւի դէմքին վրայ: Ժպիտը անթառամ ծաղիկ մըն է որ կը բուսնի ամէն եղանակի մէջ, ամէն կլիմայի տակ: Ջչփոթէք սակայն սառուկին ժպիտին հետ: Առողջ, մաքուր, լուսաւոր ժպիտը հրաշագործ է:

Ու երբոր մինակ էք՝ ունեցէք միշտ ներքին ժպիտ մը: Միշտ պեղեցէք ձեր յիշողութիւնը կամ նոյն իսկ օրուան կեանքը եւ ձեզի խանդավառող նիւթ մը գտէք ու որոճացէք:

Ձեր հոգին աշխարհ մըն է: Անկէ առէք ձեր դեղն ու դարմանը: Մի՛ սիրէք բժիշկները եւ եթէ կարելի է ըրնաւ դեղ մի՛ գործածէք:

Երգեցէք, աղուոր բաներ մտածեցէք, քալեցէք, շատ քալեցէք ...

Վայելեցէք բոլոր հաճոյքները, կը կրկնեմ չափաւոր ձեւով, որպէսզի ծերութեան օրերուն չզոհացուած հաճոյքներու ցաւը չունենաք: Կը ծանրանամ չափաւորին վրայ. արդէն հաճոյք ըլլալէ կը դադրի ամէն բան, երբ կը հասնի ծայրայեղութեան:

Շատ մի զբաղիք ձեր մարմինով: Մաքուր պահեցէք զայն ու այսքանը բաւական է: Ջանացէք միայն որ ձեր հոգին երիտասարդ մնայ: Իմ հոգիս համար ես առանց այլեւայլի կը յայտարարեմ որ հազիւ քսան տարեկան է:

Ու տարօրինակ բան մը ըսե՞մ.— չեմ սիրեր ծերերը, պառաւները, զառամեալները: Անոնք յիմարանոց ու գերեզման կը հոտին: Աւելի դէշ բան մը՝ անոնք մոխրաման կը հոտին:

Երիտասարդներու հետ նստիլ ու ելլել կ'ուզեմ: Բարեկամներ ունիմ. օր մը օրանց անոնք չեն զգացած որ իրենց ընկերը 87 տարեկան է: Շատ անգամ ես իրենցմէ աւելի զուարթ, աւելի խենթ ու խանդավառ եմ:

Մեծ գումարներու տէր եմ եղած, երբեմն քանի մը ժամուան մէջ կորսնցուցած եմ տարիներու աշխատանքով ձեռք բերած հարստութիւնս եւ սակայն իրիկունը քնացած եմ սովորականին պէս, վստահ ըլլալով որ կրկին պիտի շահիմ ու շահած ալ եմ:

Առանց մեծամոլութեան, միշտ մեծ հաւատք ունեցած եմ իմ ուժերուս վրայ:

Ու երբ հաշուեկշիռը կ'ընեմ կեանքիս, կը տեսնեմ որ շահով դուրս եմ եկած:

Հօրմէս տասը սանթիմ չեմ ժառանգած ու այսքան տարի ապրուստս շահելէ վերջ այսօր փոքրիկ հարստութիւն մը ունիմ որ կ'ապահովէ մնացեալ տարիներս:

Ամէնէն աւելի կը պարծենամ սակայն հոգիիս երիտասարդութեամբը:

×

Եւ այս բոլորը ծերունին խօսեցաւ առանց յոգնութեան նշան մը ցոյց տալու: Յիշեցի Օսքար Ուայլտի մէկ մտածումը. « Մանուկը կը ծնի թարմ մարմինով եւ ծեր հոգիով. ասիկա կեանքի կատակերգութիւնն է: Տարիներու ընթացքին մարմինը կը ծերանայ ու հոգին կ'երիտասարդանայ. աս ալ կեանքի ողբերգութիւնն է »:

Վերջին հարցում մըն ալ ուղղեցի ծերուկին.

— Ո՞ր տարիքին կը վերջանայ երիտասարդութիւնը:

— Յիսուն տարեկանին միայն կը վերջանայ երիտասարդութիւնը: Այրը մինչեւ յիսունը երիտասարդ է՝ եթէ չէ փճացուցած ինքզինքը: Մի՛ զարմանաք: Օրէնքին առջեւ անգամ այսպէս է: Երբ ապահովագրուիք, ընկերութիւնը մինչեւ յիսուն տարեկանը երիտասարդ կը նկատէ: Յիսունէն վաթսուն ծերութեան առաջին շրջանն է, չափահասութիւնը: Անկէ վերջը կը սկսի բո՛ւն ծերութիւնը:

Ես աղաղակեցի.

— Կեցցէ ուրեմն երիտասարդութիւնը: Դեռ աւելի քան տասը տարի ունիմ մոխրաման հոտելու համար:

Բայց ես վստահ եմ որ միշտ կրակ պիտի հոտիմ: Ու դեռ ուրիշ բան մը: Իմ հոգիս այնքան սկսած է երիտասարդանալ որ, ծերութեանս հետեւեալ հաշիւը պիտի իրագործուի.

40 տարեկանիս	հոգիս	40 տարեկան
50 »	»	30 »
60 »	»	20 »
70 »	»	10 »

Իսկ 80 տարեկանիս դայեակ մը պիտի փնտռեմ ստինքէն կախուելու համար:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ բաց թեռներ եւ մելանով:

րը, չի պարզեր որոշ թէ ի՞նչ բռնաբարումներ է կատարուած եւ ո՞ր շրջանին մէջ։

Մինչդեռ անցեալներէն մենք գիտենք, որ ճիշդ ատոր հակառակն է պատահած։

Օրինակ 1931ի դեկտեմբերին էր, որ Իրաքի զինուած աշիրէթները միացած Ջաֆար Սուլթանի հրոսակախմբին, խուժած են Իրանի հողը եւ շարք մը բռնութիւններ եւ ասպատակութիւններ կատարած, որու մասին ժամանակին պարսիկ մամուլը բուռն բողոք բարձրացուց եւ այդ արարքը գատ. բանաբռում մը միջազգային օրէնքներուն։

Իրանը այդ բողոքին դէմ պաշտպանուելու համար դեկտ. 24ին պատուիրակութիւն մը ուղարկած է Ժընեւ նախագահութեամբ արտաքին նախարար Ա. Ֆաղէմի։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԽՄԲ. — Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը չյաջողեցաւ իր յունուարի նստաշրջանին մէջ լուծել այս վէճը, իրաւագիտական բարդութեանց հանդիպելով, եւ յանձնեց իր տեղեկաբերին (իտալական պատուիրակը) որ պիտի խորհրդակցի Իրանի արտաքին նախարարին հետ։ Եթէ բանակցութիւնները յաջողին, խնդիրը պիտի անցնի Ա. Դ. օրակարգը, փետր.ի նիստին քննուելու համար։

ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

«ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՄԱՆԿՈՒԹԻՒՆԸ»

(Պէռլիօզի)

= o =

Անցեալ շաբաթ Օփերա-Քոմիքի մէջ «Pasdeloup»ի երաժշտախումբը՝ մասնակցութեամբ Սթրազպուրկի Մայր-եկեղեցիի 150 հոգիէ բաղկացած երգչախումբին, տպաւորիչ մթնոլորտի մը մէջ նուագեց մեծ վարպետին կրօնաշունչ երրեակը։

Ցերեկոյթը — ինչպէս նաեւ յաջորդը — կը հովանաւորէր «Ֆրանսական երաժշտութեան բարեկամներու միջազգային ընկերութիւն»ը։

Փարիզի արքեպիսկոպոս Կարտինալ Վէրտիէ կեդրոնական օթեակի մը մէջ անձամբ կը նախագահէր ցերեկոյթին, որ հմայած էր երաժշտասէրներու ընտրուած եւ հոծ բազմութիւն մը։

Նուագախումբը եւ երգչախումբը — 250 հոգի — կը ղեկավարէր Մայր-եկեղեցիին երաժշտապետ Աբբայ Հօշ, Պալի երաժշտանոցէն։

Պէռլիօզի այս գործը առաջին անգամ նուագուած է Փարիզի մէջ, 1854ին, մեծ յաջողութեամբ։

Ան կը բաղկանայ երեք մասերէ. «Հերովդէսի երազը», «Եգիպտոս փախուստ»ը, եւ «Օթեւանի որոնում»ը, որոնց պատմութիւնը՝ կրօնական «Խորհուրդ»ներուն նման՝ իւրաքանչիւր կտորին սկիզբը երգիչ մը կը պատմէ նուագախումբին մեղմ ընկերակցութեամբ։

«Damnation de Faust»ի հեղինակին կրքոտ նկարագրին եւ ոճին հակոտնեան է «Քրիստոսի մանկութիւնը», ուր զուսպ, ժուժկալ եւ պարզ նախադասութիւններ՝ կրօնական ներշնչումով մը օծուն՝ կը կազմուին ու կը տարածուին հանդարտ, հոգեպարար ծփանքներով՝ երբեմն միօրինակ թըուելու աստիճան։

Պատմութեան հետեւելով՝ երաժշտութիւնը կը ձեւակերպէ տեսարանները՝ մոգերուն — խորհրդանշական պարի միջոցաւ — Մուրը՝ անհունօրէն գրաւիչ, խանդաղատալից ներդաշնակութեամբ, եւ մանաւանդ ըղձալելի trio մը, քնարի եւ երկու սրինգի միջոցաւ, որուն տպաւորութիւնը շատ խորունկ եղաւ։

Ծնչուած կրօնական ոգի մը կը յատկանշէր վերջաբանը՝ օրհներգութեան եւ Ալէլուիաներու վսեմ, լայն ու խաղաղ ներդաշնակութիւններու աստիճանաբար մարող թրթռացումին մէջ։

Կիրակիի ցերեկոյթը յատկացուած էր Սէն-Սանսի «Ջրհեղեղ»ին, որ երեք բաժանումներով աստուածաշնչական քերթուած մըն է։

1873ին Սէն-Սանս մտադրած էր վերոյիշեալ նիւթին վրայ Oratorio մը գրել։ Իր աշխատակից եւ բարեկամ Լուի Կալլէ առնելով հարկ եղած ատաղձը, եւ պահելով յաճախ բնագրին իսկ նախադասութիւնները, յանձնեց վարպետին, որ տարի մը յետոյ կ՚աւարտէր իր հոյակապ գործը, եւ որուն առաջին ունկնդրութիւնը կ՚ըլլար Քէօլն Քօլօնի մէջ, 1876ին։

Սէն-Սանսի այդ գործը ունեցած էր փոթորկոտ սկիզբ մը. գնահատանք եւ քննադատութիւն ընդհատած էին երկար։

Եւ սակայն, ան չէր ուշացած իր անվիճելի արժանիքներով տիրականօրէն անցնիլ վարպետին գլուխ-գործոցներուն շարքը, եւ որուն ունկնդրութեան նախագահելու պատիւը ըրաւ՝ այս անգամ, Հանրապետութեան նախագահ Պ. Ա. Լըպրէօն, պաշտօնական օթեակին մէջ, շրջապատուած բարձրաստիճան անձնաւորութիւններէ։

Նախագահին գալուստէն անմիջապէս յետոյ՝ Աբբայ Հօշ կը բարձրանար ղեկավարի պատուանդանը, եւ ունկնդրութիւնը կը սկսէր երկիւղած լռութեան մը մէջ։

Նախերգանքը՝ որուն բնանուագը յաճախ կը վերյուշուի գործին յաջորդ ընդլայնումներուն մէջ՝ ծանօթ է, եւ յաճախ նուագուած։ Ջութակը հոն կը բնորոշէ մարդկութեան այլասերումը եւ վերածնութիւնը, նախ ցաւագին, մայլ նախադասութիւններով, վերջանալու համար արեւոտ ու սրտագեղ ներդաշնակութիւններու օրհներգութեան մը մէջ։

Առաջին մասին մէջ կը նկարագրուի հսկաներու ըմբոստութիւնը, աստուածային բարկութիւնը — խմբական արտայայտութեամբ, ցնցող — յանգելու համար Նոյի յայտնութեան եւ ստացած պատգամի՝ «Տապան մը շինէ»...

Ինչպէս նախորդ օրուան վերարտադրութեան ձեւին, այս անգամ ալ թէնօռ մը — Պ. լը Կլէգիօ, Օփէրայէն — կը մեններգէր պատմութեան յաջորդական մասերը, լուսաբանելով երաժշտութիւնը։

Գործին հիմնական մասը եւ ներշնչման գագաթնակէտը կը կազմէ՝ երկրորդ եւ կեդրոնական կտորը — «Տապան» եւ «Ջրհեղեղ»։

Բնութեան արհաւիրքը հոն կը սկսի ջութակներու մեղմ սրսփումներով, հետզհետէ տարածուելու համար բովանդակ երաժշտախումբին, ու զօրեղանալով աստիճանաբար, տալով ահաւոր փոթորիկի մը սկզբնաւորութեան, զարգացումին եւ վերջաւորութեան պակուցանող տպաւորութիւնը։

Ջուրերը ծածկած են ամէն բան։ Տապանը կը ծփայ անհետացած մարդկութեան մը վրայ։

Երրորդ մասը կը նկարագրէ աղաւնիին մեկնումը, Տապանէն ելքը եւ աստուածային խոստումը, «Այլեւս աշխարհը չպիտի անիծեմ» ու նախերգանքին օրհներգութեան բնանուագը կը վերայայտնուի, արեւոտ ու պայծառ ներդաշնակութիւններու մէջ, այս վերջին մասին տալով հակապատկերը նախորդ դժխեմ ու դաժան արտայայտութիւններուն։ Ամէն բան յոյս, կեանք, ժպիտ ու լոյս կը ճառագայթէ։ Կեանքը կը վերածնի։

Վերջաբանը — բնաբան ունենալով «Աճեցէք եւ բազմացէք»՝ ամբողջ երգչախումբին եւ նուագախումբին մասնակցութեամբ, կը հասնի հոյակապ համեմատութիւններու, յղացումի, կազմաւորութեան եւ զգացումի ճոխութեան տեսակէտէն։

Ցերեկոյթը վերջացաւ Ս. Ֆրանքի «Ռեբեկա»ով — նոյնպէս առնուած Աստուածաշունչէն — ու մեծ վարպետին արդէն հասուն շրջանին ընծեռնած, գիտութեամբ հզօրապէս գծուած երաժշտական պատկերներով, ուր Արեւելքի բոյր մը նրբօրէն կը տարածուի, ոգեկոչող ու գրաւիչ, մանաւոր կնիք մը դնելով անոնց վրայ։

Հանրապետութեան նախագահը իւրաքանչիւր կտորի աւարտումին ծափերու ազդանշանը կուտար, որոնք տարփեցին ղեկավարը եւ երգիչները գալ եւ խոնարհիլ։

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆԿԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՄԸ ԺԸՆԵՒԻ ՄԷՋ

= o =

ԺԸՆԵՒ. — Անցեալ օր պտտած պահուս, պատի ազդի մը վրայ ուրախութեամբ կարդացի հետեւեալ գրութիւնը. «Պատկերահանդէս Զարեհ Մութաֆեանի, յունուար 5էն մինչեւ 27»։

Հետաքրքրութիւնս արթնցաւ ու յաջորդ օրն իսկ փութացի տեսնել։ Տարիներէ ի վեր առաջին անգամն է որ դուրսէն եկող հայ արուեստագէտի մը անունը կը կարդանք Ժընեւի նկարչական ցանկին մէջ։ Դրան առջեւ կը տեսնեմ Զուիցերիացի ընկեր մը, որուն հետ միասին ներս կը մտնենք։

Ի՞նչ մաքուր եւ խնամուած աշխատանք։

Որչա՜փ գեղեցիկ է իր գոյներու ներդաշնակութիւնը։ Արեւելքի տաք ու փայլուն գոյներն են որ եկած են թառիլ եւրոպական նկարներու վրայ։ Պահ մը երազկոտ աչքերով կը դիտեմ, երբ յանկարծ սեւ մազերով ու աչքերով երիտասարդ մը կը հարցնէ.

— Դուք հա՞յ էք։

— Այո՛, պարոն։

Նկարիչը ինքն է որ կը խօսի։ Պ. Զ. Մութաֆեան 1931ին շրջանաւարտ եղած է Միլանի Ակադեմիայէն։ Յաջորդ տարին իսկ փայլուն պետական քննութիւն մը անցուցած է Հռոմի մէջ ուրկէ ստացած է «նկարչութեան փրոֆէսէօր» տիտղոսը։

Իր առաջին ցուցադրութիւնը կազմակերպած է 1933ին, Հռոմ, որ մեծ յաջողութիւն ունեցած է։ 1934ին ալ Պեռն (Զուիցերիա), ցուցադրելով իր նկարները մեծապէս գնահատուեցաւ թէ ժողովուրդին եւ թէ կառավարութեան կողմէ։ Այս վերջինը գնեց իրմէ երկու նկարներ դնելու համար Հռոմի թանգարաններէն մէկուն մէջ։

Եւ ահա Ժընեւի մէջն ալ երիտասարդ արուեստագէտը ցոյց կուտայ մեզի իր տաղանդը եւ հայ գեղարուեստը։

Իր երանգապնակին վրայ ունի կարմիրը, կապոյտը, դեղինն ու կանաչը։ Գիտէ սփռել ճերմակ կտաւին վրայ այդ գոյները այն տեսակ ներդաշնակութեամբ մը որ հաճելի է տեսնել։ Կը սիրէ գծել. ամէն իր, անասուն եւ մարդ, խնամքով ու ճաշակով։ Իր աչքերուն մէջ ունի ամբողջ հեռաւորութիւններու եւ ծաւալներու գիտութիւն մը։

Հայ արուեստագէտը կ՚ըսէ. «Չեմ սիրեր այն նկարիչները որ աճապարանքով կը լրացնեն իրենց նկարները, ըսելով թէ նորութիւն է»։

Պ. Մութաֆեան շատ մօտէն կ՚ուսումնասիրէ ամէն մէկ փոքր առարկայ որ պիտի պարունակէ նկար մը։ Ան նախասիրութիւն ունի եւ մանաւանդ ճարտարութիւն երեւան կը բերէ արական ու իգական դիմագծեր պատկերացնելու մէջ։

Ինծի կը պակսին բուն բառերը, լիովին նկարագրելու համար գծագրիչ բանաստեղծը։

Պէտք է տեսնել։

«Հայ երիտասարդ արուեստագէտը փայլուն ապագայ մը կը խոստանայ, կ՚ըսէ Անտրէ Լէժոն, մեծ քննադատը, Մութաֆեանի նուիրած իր մէկ յօդուածին մէջ։

Հպարտութեամբ ու համոզումով կը ձայնակցիմ քննադատին խօսքերուն եւ ջերմապէս կը շնորհաւորեմ մեր համակրելի հայրենակիցը։

ՄԱՐՏԻՐՈՍ

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 27 յունուար.— Հ. Յ. Դաշնակցութեան Պատ. Միութիւնը դասախօսութիւն մը սարքած էր այսօր։ Խօսեցաւ ընկ. Պ. Հիւսեան, բացատրելով Դաշնակցութեան գաղափարները եւ անոր գործունէութիւնը։ Ներկաներէն ամէն մէկը ըմբռնելով իր պարտականութեան բեռը, ուխտեց տանիլ զայն մինչեւ մահ, յանուն հայ ժողովուրդի փրկութեան։ Յետոյ տեղի ունեցաւ երդման արարողութիւնը խումբ մը նորընծաներու, նախագահութեամբ Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցչին։ Այս նոր խումբը կոչուեցաւ «Անդրանիկ»։

Մելիք Դաւիթ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿՈՉ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆՑԻՆԵՐՈՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 28 յունուար.— Հայրենակիցներ, երբեմնի այնքան բազմանդամ եւ իր գործունէութեամբ օրինակելի դարձած մեր հայրենակցական Միութիւնը աննախանձելի վիճակի մը էջած է այսօր, եւ այս շնորհիւ 1. անոնց որոնք անտեղի պատճառաբանութիւններով մէկ կողմ քաշուած՝ Միութեան քայքայման կը սպասեն կարծես. 2. անոնց որոնք նեղ պարագաներուն միայն կը զգան Միութեան գոյութիւնը, եւ կարիքի մը համար անոր կը դիմեն վազելով։

Այսուհանդերձ դեռ պահպանուած կը մնայ Միութեան գոյութիւնը շնորհիւ խումբ մը հայրենակիցներու, որոնք արժանապատուութեան զգացումէ մղուած որ եւ է ջանք չեն խնայեր իրենց անձնական շահերը նոյնիսկ զոհելով։ Սակայն այսքան չի բաւեր, Միութիւնը բոլորիս է եւ ուրեմն բոլորս ալ անոր պէտք է պատկանինք անխտիր, իբրեւ օժանդակ կամ գործօն անդամներ։

Դուն, ունեւոր հայրենակից, Միութեան քեզմէ ակնկալածը նիւթական համեստ աջակցութիւն մըն է միայն որով զայն քաջալերած պիտի ըլլաս։

Իսկ դուն, չքաւոր Վասպուրականցի, քաջալերէ Միութիւնդ բարոյապէս թէ նիւթապէս, որովհետեւ ան ալ քեզմով ու քու ցաւերով կը հետաքրքրուի։

Ուրեմն վարչութիւնս կոչ կ՚ընէ ձեզ բոլորիդ եւ կը հրաւիրէ գալ ու Միութեան շուրջ հաւաքուիլ, անոր անդամագրուիլ առանց վարանելու։ Այս է պարտականութիւնը իւրաքանչիւր Վանեցիի, ըլլայ Հնչակ, Ռամկավար, Դաշնակցական կամ չէզոք, հարուստ կամ աղքատ։

Մօտերս ձեզի պիտի ներկայանայ Վասպուրականցիներու ընդհ. վիճակագրութիւն կազմող մարմին մը, որ պիտի բաժնէ նաեւ Միութեան անդամատետր։ Կը յանձնարարենք ձեզ ընդունիլ անոնցմէ մէկ մէկ հատ։

Արժանապատուութեան զգացում ունեցող (Միութեան նկատմամբ), Վանեցին պէտք է անսայ ու ընդառաջ երթայ սոյն սրտագին կոչին, որուն հանդէպ Միութիւնն ալ չպիտի զլանայ իր պարտականութիւնը, որ եւ է պարագայի տակ։

Իսկ յամառողներուն կուզենք հրապարակաւ յայտարարել թէ Միութիւնըս անոնց հանդէպ պիտի ըլլայ խիստ եւ կտրուկ, ոչ անգամ Վանեցիին ոչ իսկ պարզ վկայական մը պիտի յօժարի տալ։ Հետեւաբար ծոյլերը թող զգուշանան Միութեան դիմելէ որ եւ է գործի համար։

Վարչութիւն

ՄԱՄՈՒԼ

Թրքական մղձաւանջը

= o =

Աթէնքի «Նոր Օր»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ՚ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (18 յունուար).

— «Հռոմի մէջ տեղի ունեցած Մուսոլինի-Լավալ տեսակցութիւնը, առաջին օրէն, մեծ տպաւորութիւն գործեց Թուրքերուն վրայ։ Ֆրանքեւիտալական համաձայնութիւնը, հակառակ անոր որ կը շօշափէր առաւելապէս եւրոպական հարցեր, թուրք դիւանագիտութեան ուշադրութիւնը կը կեդրոնացնէր այն ենթադրութեան վրայ, որ երկու երկիրներու միջեւ տարակարծութիւնները հարթուելու պահուն, անշուշտ պիտի չանցնէր արեւելեան ճակատը։

Էնկիւրիի մէջ, մտահոգութիւնները ծայր տալէն անմիջապէս յետոյ, արտաքին գործավար Թէվֆիք Րիւշտի Պելկրատ հանդիպեցաւ, պալքանեան խորհրդաժողովի բացառիկ նիստին նախապատրաստութիւնները ճշդելու համար։

Թուրք նախարարը Ժընեւի մէջ, ջանաց շփումներ ունենալ ֆրանքեւիտալական համաձայնութեան ամբողջ տարողութիւնը ըմբռնելու համար։

Բացայայտ է որ Թուրքերը ենթարկուած են ծանր մտահոգութեան։ Այս պարագան աւելի կը շեշտուի սովետ դիւանագէտներու թափանցիկ քաղաքականութեամբ։ Խորհրդային Միութիւնը իր կապերը միշտ աւելի սեղմած է Թուրքիոյ հետ, անոր ցոյց տալով եւրոպական յարձակումի մը վտանգը։ Քաղաքական բոլորէն պատեհ նկատուած է այս ուղղութեամբ նոր աշխատանք տանելու եւ ծանրացնելու գոյութիւն ունեցող մղձաւանջ մը։

Թուրքիա, հաւանաբար, Պալքանեան Համաձայնութեան կը ներկայացնէ ֆրանքեւիտալական համաձայնութիւնը, որուն դէմ կը ջանայ ապահովել պալքանեան պետութիւններու մէկ ճակատը։

Ժընեւէն ստացուած հեռագիրները եւ Աթէնքի պաշտօնական շրջանակներու յայտարարութիւնները ցոյց կուտան որ Թուրքիոյ մտահոգութիւնները բաժնելու որ եւ է պատճառ չունին պալքանեան միւս պետութիւնները։ Սերպիա եւ Ռումանիա կապուած են Փոքր Համաձայնութեան, որ անբաժան է ֆրանսական քաղաքականութենէն։

Զինադադարէն ի վեր, Կեդր. Եւրոպայի մէջ, Իտալիա կ՚օգտագործէր Ֆրանսայի դժուարութիւնները, հարկադրելու համար վերջինը որպէսզի զիջումներ ընէ Արեւելքի մէջ։ Գերմանիոյ օրէ օր ուժեղացումը հարկադրեց Ֆրանսան նկատի առնելու փաշիստ Իտալիոյ պահանջները, որոնք չէին վնասեր Փարիզի կենսական շահերուն։

Բազմածին իտալացի ցեղը անյետաձգելի կարիք ունի գաղթավայրի ինչ որ կը պակսի իրեն։ Թարապլուսի կամ Հապէշիստանի անապատները որ եւ է ատեն չէին կրնար գոհացնել մարդկային եւ տնտեսական ուժով կրկնապատկուած Իտալիան։ Անոր ակնարկը սեւեռած է դէպի Անատոլու,— բարեբեր, բայց բնակչութեամբ նօսր այդ հողամասը։

Անցեալ տարիներուն, Մուսոլինիի այս կամ այն ճառը յաճախ առիթ տուաւ Թուրքերու իրարանցումին։ Հռոմի տուած բացատրութիւնները երբեք չփարատեցին Էնկիւրիի մտահոգութիւնները։ Վերջինը փորձեց օգտուիլ պալքանեան պետութիւններու յաւագոյն տրամադրութիւններէն գոնէ այս ճակատին վրայ ինքզինքը ապահովելու։ Գլխաւորապէս Յունաստան, ոյժ տուաւ Թուրքիոյ ցանկութիւններուն, յուսալով, որ հաշուեյարդարի կ՚ենթարկուի թուրքեւհելլէն անցեալի արիւնոտ պատմութիւնը։ Աթէնքի կառավարութիւնը ենթարկուեցաւ դառն յուսախաբութիւններու։ Ամէնէն առաջ Պ. Վենիզէլոս կ՚ենթադրէր մաս մը գաղթականներու գործ հայթայթել Թուրքիոյ մէջ։ Մինչդեռ վերջինը, Պոլսոյ մէջ երկար տարիներէ ի վեր հաստատուած Հելլէններն ալ մաս մը հեռացուց, իսկ այս անգամ, կրօնական տարազի խնդիրը բոլորովին համոզեց Յունաստանը երբեք չվստահիլ Թուրքիոյ կեղծ բարեկամութեան»։

ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԸ

ՊԱՐԿ ՍԷՆԹ ԱՆՏԷՕԼ (Արտէշ) — Ուրիշ տեղերու հետ բաղդատելով մեր վիճակը տանելի կը գտնենք։ Ընդամէնը 30 Հայեր ենք եւ Քառըլժի մէջ կ՚աշխատինք, օրական 8 ժամ եւ շաբաթը 5 օր։ Գործադուլ չունինք։

Ազգային կեանքէ զրկուած ենք։ Կը ստանանք երկու «Յառաջ» եւ անով կը մխիթարուինք։

Ս. Ս.

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (5)

ԾԱՂՐԱՆԿԱՐԻՉԸ

— Իրաւ որ մտքիս դրած եմ երենոսէ շրջանակի մէջ կախել զայն պատէն։

— Բախտը չկայ։

— Ի՛նչ ալ կը փափաքիմ... Արեգենց բակը նստած ատեններս, երբ իրենց տղոցը բարենիշներուն վրայ կը խօսին...

—Երէկ սրճարանը ալ մարդ չմնաց, Արիկ աղայի բերնէն կախուած էին...

— Ատ ալ խօսած ատենը համը հոտը կը հանէ։

— Զգէ որ տասնէն ինը չեմ գիտեր ուրտեղէն կը հնարէ։

—Վերջապէս ... ամէն անգամուն մրցանակ մը ունի իր տղան։ Մեր տունին առջեւէն անցած ատենը, աչքերս փակած կը մնան անոր ճամբուն։ Մինակ քալուածքը բաւական է սիրտդ տեղէն հանելու։ Ի՛նչ ալ խելօք աչքեր ունի։

— Վարդապետցու է, վարդապետցու ... չիտակը սուրբի պէս տղայ է։

Իրիկուն մը, Արամին հայրն ու մայրը կը խօսակցէին այսպէս դէմ դիմաց նստած։ Առաջինը չէր այս խօսակցութիւնը, բայց այս անգամ արդար սպասումի մը մէջ անարգուած կը զգային, երբ հոգին փարայ չընող մարդուկի մը տղան, ձեռքը մրցանակ մը տուն կը վերադառնար։

Իրենք ալ հոգի ունէին, բայց օր մը վարժապետներուն համար բառ մը չհանեցին բերաննուն, որովհետեւ իրենց տղան իր ծանրութիւնովը յանցաւոր էր։

Ու, տիկին Ագնիւ, հաւ մը խոստացաւ Աստուածամօր ու աղքատներուն բաժնեց. մոմերուն ամէնէն խոշորը ուխտեց ու վառեց կիրակամուտքին, երբ Լոյս Զուարթը կ՚երգէր իր տաճաջը տղան, ու աղօթեց, որպէսզի իր տղուն մէջ չարը խափանի, ու այնպէս խենդ ու խելար գիծերով մարդուն նմանութիւնը կեղծելը մոռնայ։

Սակայն բան մը աւելի ըրաւ իր տղան, ու կանուխէն որ կ՚ամչնար ու գլուխը կախ, բառ չէր ելլեր բերնէն, հիմակ առաջուընէ աւելի զուարթ, ժպիտ մը դէմքին վրայ, կը նայէր լռութեամբ, յետոյ ուսերը թօթուելով կը հեռանար։

Յովսէփ աղա, տնօրէնին հետ բարեկամացաւ, ու ատեն ատեն օղի կը հրամցնէր անոր իր տունը։ Հազիւ թէ մրցանակ մը տրուեցաւ Արամին, հարիւր էջնոց գիրք մը, առաջին ճերմակ էջին վրայ տարիքոտ մարդու մը ծաղրանկարը շինեց, ու պատուանշանի նման կուրծքէն կախած իր տղուն շահած մրցանակը, կը պտտէր ու իրեն պէս չկար։ Երկրորդ էջին վրայ ալ շինեց կնոջ մը ծաղրանկարը, ան, տունի մը առջեւ խումբ մը կնիկներէ բոլորուած, իր տղուն մրցանակին պատմութիւնը կ՚ընէր։ Կնոջ կողքէն ներս ալ, դպրոցի տնօրէնին ծաղրանկարը շինած, օղիով լեցուն գաւաթ մը ձեռքը, մրցանակ շահող աշակերտի մը հօրը նոր յաջողութիւններ կը մաղթէր։

Այս վերջին ըրածները, մանաւանդ անարգանք մըն էին, ու էրիկ կնիկ բերաննին չբացին, որովհետեւ շատ թշնամի ունէին։ Սակայն, յուսահատութիւննին կ՚աւելնար երթալով, ու խելք չէին կրնար հասցնել օրէ օր խորունկցող տագնապալից սպասումին։

Ամիսնե՞րը...

Անոնք կ՚անցնէին ու աւելի սարսափելի ու յամառ, Արամ կը շարունակէր իր գործը, հակառակ որ անէծքը պակաս չէր գլխուն ու հազար անգամ տեսած էր հօրը եւ մօրը թափած արցունքները։

Իրեն ի՞նչ. չէ՛ որ ինք հաճոյք կ՚առնէր իր գործէն, ուրեմն հօրն ու մօրը ատենէ մը ի վեր պահած լռութիւնը ուզածին չափ կրնար շահագործել։ Դժբախտութի՞ւն ... չէ՛, բան չկար խռովելու, իր ծնողքը գիղացի աղջկան մը պէս բարի ու խելօք, կրնային իրենք իրենց հետ հաշտուիլ ու մեղմանալ։

Ու, տարօրինակ, կ՚ըսէր ինքնիրեն, երբ կը սիրեմ զանոնք քիչ մը աւելի, անոնց գուրգուրանքը գեհենիկ բան մը կը դառնայ ու տափակնայ։

Սակայն, կը սիրէր դարձեալ իր ծնողքը, ամէն օր իր սէրը կ՚աւելնար ու անոնց լռութեան մէջ անուշ բան մը կը տեսնէր՝ նոր դողացող սրտերու սարսուռին պէս անխոստովանելի։

Ու ինք ալ լռել սորվեցաւ։

×

Զբրածնին չմնաց։ Պառկելէ ետք, էրիկ կնիկ անկողնին մէջ ատեն մը կը խորհրդակցէին. թերեւս մութը կ՚օգնէր իրենց։

Կէս գիշեր մը, Ագնիւ արթնցուց ամուսինը, այնքան կը դողար որ,

— Ի՞նչ ունիս, հարցուց ան, կարծելով թէ ջերմ ունէր։

— Գտայ ... սիրտս այնքան կը դողայ որ ... բան մը չհասկցաւ ամուսինը, որովհետեւ շատ հեզ, գիշերուան անորոշ մէկ վայրկեանին, կը խօսէր ինքնիրեն, ու ատեն մը կը տեւէր դառանցանքը եւ աչքերը խփելով քունը տարաւ կրկին։

Ագնիւ կը խօսէր ու երբեմն երբեմն սրտին խորէն անուշ հառաչանք մը կը քաղէր. բայց որովհետեւ պատասխան տուող չկար, կը հասկնա՞ս, հարցուց, ու քանի մը անգամներ մատովը մշտեց ամուսինը։ Այս անգամ ձայնը աւելի բարձր,

— Ի՞նչ ունիս, հարցուց ու լռեց։

Քիչ մը նեղացաւ Ագնիւ, որովհետեւ ամուսինը, զաւկին համար առաջուան վստահար խանդաղատանքը չունէր ու կը կարծէր թէ սիրտն ալ կը դադրէր անոր համար բաբախելէ, ու աղերսարկու ձայնով մը «Արամը» ըսաւ ու լռեց։ Յետոյ, «Արամը Արմաշի դպրեվանքը ղրկենք ըսաւ, հոն, իրաւ կ՚ըսեմ որ, պիտի ըլլայ ան հանդարտ ու բարի, ու տարի չանցած բան չպիտի մնայ վրան սա խենդութիւններէն, որոնց ծաղրանկարչութիւն անունը կուտան»։

— Գէշ չէ, պատասխանեց ամուսինը, այս անգամ քիչ մը տաք ու յուսահատութիւնը թեթեւցած։

— Եւ գիտե՞ս, մարդ մարդէ տարբերութիւն ունի, կրնայ ըլլալ որ իր տղու հոգիին դռները բացուին հոն։

Ամուսինը որ ատենէ մը ի վեր հայրական սրտին լճացումը կը զգար խորապէս, սա կարճ վայրկեանին, դողացող աղջկան մը հոգին զգաց անբաւելի ու, իրաւ ես, իրաւ կրկնելով, մաքուր հառաչանքի մը մէջ, աւելի մօտեցաւ կնկանը ու համբուրեց զայն ճակատէն։ Ագնիւ, ուրախութենէն ինչ ընելիքը չէր գիտեր ու կը մտածէր որ սանկ հնարք գտած չէր դեռ կեանքին մէջ։ Գիւտ մըն էր ըրած, ինչու չէ, ու դեղն ու դարմանը գտայ կ՚ըսէր՝ համբոյրներուն տակ սիրտը աղբիւրի պէս հոսուն։ Շնորհ մըն էր աս, որովհետեւ ան, իրենց սրտերուն յուզումի մը օրհնութիւնը բերած էր, ու մօտեցիր քիչ մըն ալ, ըսաւ կնոջը Յովսէփ, ու զիրար գրկած, համբոյր համբոյրի մնացին կէս գիշերէն ետք։

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(Շար.)

Պ. Պ. Ֆլանտէն եւ Լաւալ Լոնտոն գացին երէկ

Երէկ, հինգշաբթի, Լոնտոն գացին վարչապետն ու արտաքին նախարարը, շատ կարեւոր խորհրդակցութեանց համար, որոնց մանրամասնութիւնները հաղորդած ենք օրը օրին: Փարիզի մամուլը կը շարունակէ վերապահ դիրք մը բռնել, թէեւ կ'ըսուի թէ միջին բանաձեւ մը գտնուած է, երկու կողմերուն տեսակէտները հաշտեցնելու համար: Ֆրանսայի պաշտօնական շրջանակները կը պնդեն թէ Գերմանիոյ անկեղծութեան լաւագոյն ապացոյցը պիտի ըլլայ մասնակցիլ արեւելեան ուխտին եւ վերադառնալ Ժընեւ, Ազգերու Դաշնակցութեան միջոցաւ լուծելու համար միւս հարցերը:

Խ. Միութեան տանկի ապառազինումը

Խորհուրդներու համագումարին առջի օրուան նիստին մէջ, շատ կարեւոր զեկոյց մը կարդաց Թուխաչեւսկի, ազգ. պաշտպանութեան փոխ – գործավարը, ներկայացնելով երկրին զինուորական կացութիւնը: Այդ զեկոյցին համաձայն, կարմիր բանակին զինուորներուն հարիւրին 45ը բանուորներ են: Վերին հրամանատարութիւնը ամբողջովին համայնավարներու ձեռքն է: Վերջին չորս տարիներու ընթացքին օդանաւային ուժը աւելցած է հարիւրին 330 համեմատութեամբ: Օդանաւային ուժի գնդացիրներու թիւը հարիւրին 800 աւելի է 1931էն: Հրասայլերու (թանք) թիւը աւելցած է հարիւրին 700 համեմատութեամբ: Նոր ամրութիւններ շինուած են Ծայր. Արեւելքի մէջ: Բանակին թիւը, որ 600,000 էր 1931ին, այժմ հասած է 940,000ի: 1934ին զինուորական ելմտացոյցն էր հինգ միլիառ ռուբլի, 1935ին հասած է վեցուկէս միլիառի, թէեւ ընդհանուր ելմտացոյցին 10 առ հարիւրը չանցնիր, մինդեռ Ճափոնի զինուորական ծախքերը ընդհ. ելմտացոյցին 46 առ հարիւրը կը կազմեն:

Վերջացնելով իր զեկոյցը, Պ. Թուխաչեւսկի շեշտեց թէ խորհրդային իշխանութիւնը վճռած է ամէն գնով պաշտպանել իր սահմանները: Դղրդագին ծափերով ընդունուեցաւ այս յայտարարութիւնը:

800,000 զինուորցու 18-21 տարեկան

Այսօր, 1 փետրուար, փաշական բանակի հաստատման տարեդարձին առթիւ, կը սկսի գործադրութիւնը այն օրէնքին որուն համաձայն զինուորական նախապատրաստական կրթութիւն պիտի ստանան փաշական երիտասարդները, 18–21 տարեկան: Օրէնքով առնէ զինուոր կը համարուին, թէեւ բանակէն դուրս կը մընան: Հաշիւ եղած է թէ 17,000 սպաներ պէտք են, մարզելու համար այս զինուորցուները:

Արդէն իսկ նշանակուած են տասը հազար սպաներ, որոնք իրենց հանդիսաւոր երդումը պիտի կատարեն այսօր, Մուսոլինիի առջեւ: Այս ձեւով, կանոնաւոր բանակին վրայ պիտի աւելնան 800,000 քաջավարժ զինորցուներ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ 1935ի առաջին շարքը պիտի քաշուի փետրուար 19ին, Թրոքատէրոյի մէջ:

ԿՐԻՓԻ ՀԱՄԱՃԱՐԱԿԷ մը կը վախցուի նաեւ Փարիզի մէջ: Բազմաթիւ աշակերտներ դպրոց չեն երթար: — Երէկ անձրեւ եկաւ, բաւական մեղմացնելով օդը:

ՅԱՆԿԱՐԾ ՀԱՐՍՏԱՑԱՆ.— Գրած էինք թէ Լոնտոնէն Փարիզ եկած օդանաւ մը ճամբան ձգած էր թանկագին բեռ մը, որ կը պարունակէր ութ կապոց ձոյլ ոսկի, 106 քիլօ ծանրութեամբ եւ 1 միլիոն 744 հազար ֆրանք արժողութեամբ: Սոմի նահանգին մէջ (Հիւսիս) աղքատ ընտանիք մը գտաւ այս գանձը, եւ անմիջապէս հաղորդեց ոստիկանութեան: Սեփականատէրը, անգլ. ընկերութիւն մը, խոստացաւ 150,000 ֆրանք պարգեւ տալ այս ընտանիքին:

ՀԻԹԼԵՐԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ Բ. տարեդարձը տօնուեցաւ յունուար 30ին: Հիթլէր կոչ մը ուղղելով ժողովուրդին, փառաբանեց իր հաստատած կարգ ու սարքին բարիքները եւ յայտնեց թէ մարտ 1ին մեծ տօներ պիտի սարքուին, Սարի վերադարձման առթիւ:

400,000 *ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐ Թշուառութեան մատնուած են Պելժիոյ մէջ: Առջի օր գործազուրկներու կողմէ պատուիրակութիւն մը ներկայացաւ Թագաւորին, առաջնորդութեամբ Պ. Վանտէրվէլտի, որ վախ յայտնեց թէ 1890ի պէս դէպքեր կրնան պատահիլ, եթէ միջոցներ ձեռք չառնուին:*

ԻՐԱՆ ալ քուէարկած ըլլալով մեթրական դրութիւնը, գործադրութիւնը պիտի սկսի յառաջիկայ մարտ 21ին, (Իրանեան նոր տարի):

Փարիզի կոմիտէն ցաւով կը ծանուցանէ իր շրջանի ընկերներէն՝

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԱԿԻՆԵԱՆԻ

անակնկալ եւ դառնաղէտ մահը՝ որ տեղի ունեցաւ 30 յունուար առաւօտեան ժամը 10,40ին, Փարիզի Բլօտ Պէրնար հիւանդանոցին մէջ:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ վաղը շաբաթ առաւօտ ժամը 9ին Փանթէնի գերեզմանատան մէջ:

Կը հրաւիրուին ընկերներն ու բարեկամները ներկայ գտնուիլ ժամը ճիշդ 9ին Փանթէնի գերեզմանատան գլխաւոր մուտքի դրան առջեւ:

Հաղորդ. միջոցներ.— Փօրթ տը Վիլէթէն կամ Օփերայէն առնել 52 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Փանթէնի գերեզմանատան առջեւ:

ՓՐԱԿԱՑԻ նախկին ուսանողներ՝ Ս. Նաւասարդեան, Լ. Մելիք Դադայեան, Ս. Թորոսեան, Մ. Ղարիպեան, Գ. Սարգիսբէկեան, Յ. Ազիզեան, Զ. եւ Ն. Զաքարեաններ, Հ. եւ Ա. Խաչակեաններ խորին կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի եւ անմոռանալի ընկերոջ՝ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԱԿԻՆԵԱՆի վաղաժամ մահը:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հրազդան, Քրիստափոր եւ Ազբիւր Սերոբ *միացեալ խումբերու դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ այս Երկուշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին* 32, Ave. des Gobelins*ի սրճարանը:*

Կը խօսի ընկեր *ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ: Նիւթ՝* «Հայաստանի վերաշինութեան իրական պատկերը»:

Ընկերահամակրական դասախօսութիւն Անիէռի Հ.Յ.Դ. «Արամ» ենթակոմիտէին կողմէ, այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին 1 Փլաս տը լա Բօմէթ, *Անիէռ*

Կը խօսի՝ ընկ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները:

ԻՐԻՍ ՊԻԼՊԻԼԵԱՆԻ Ե՛ԳԵՀԱՆԴԷՍԸ
ՄԱՅԻՍ 15ԻՆ **Salle CHOPIN**Ի ՄԷՋ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ 9 ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ, **Salle HOCHE**Ի ՄԷՋ
Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Փարիզի Սէօլէօզցիներու Հայրենակցական Միութիւնը կը ներկայացնէ «ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ»ը, Բուն Բարեկենդանի օրը ՄԱՐՏ 3ին:

Մանրամասնութիւնները մասնաւոր յայտագրով:

Կազմակերպութիւններէն կը խնդրուի նկատի ունենալ սոյն թուականը:

ԶՐՈՅՑ-ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Ֆր. կ. խաչի Շավիլի Մասնաճիւղին կողմէ այս կիրակի կէս օրէ յետոյ ժամը 4ին. Մատուռ - Մանկապարտէզի սրահին մէջ: կը խօսի՝ Օր. Մ. ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ: Նիւթ՝ *Ծնողքին դերը մանուկներու կամքի դաստիարակութեան մէջ:*

Մուտքը ազատ է բոլորին համար:

ՅԱՅՏԱՐԱՐ

ՓԱՐԻԶԻ Սէօլէօզի Հայր. Միութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր Սէօլէօզցիները անխտիր այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2-30ին Պ. Մ. Ազաթեանի սրճարանը, 4 Րիւ տը լա Տէֆանս, Իսի լէ Մուլինօ: Կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Վիլիկեան» Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, Պար տը Քիւպի մէջ, 37, Րիւ Տիրկոմբէ, կը հրաւիրուին բոլոր Վիլիկեցիներ. Աթամա, Տարսոն, Մերսին, Սեւերիկ, Ալիշա, Ճիհան, Սիս, Կարս, Հաճըն, Զէյթուն, Մարաշ, Այնթապ, Քիլիս, Իսկէնտէրուն, Տէօրթեոլ, Ֆըռնուզ, Ամանոս, Օսմանիէ, Պաղչէ եւայլն.ի բոլոր հայրենակիցները: Օրակարգ.— Նոր վարչութեան ընտրութիւն եւ ընթացիկ հարցեր:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Բաբերդի Հայրենակց. Միութեան ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, Քան Վիքթոր Հիւկոյի մէջ, Թիւ *10*, Պ. Արտաշէս Ոսկեանեանի բնակարանը: կարեւոր օրակարգ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ
ԱՂՋԿԱՆ ՄԸ ՀԱՄԱՐ ՈՐ ԹԱՌԱՄԵՑԱՒ ՎԱՐԴԻ ՄԸ ՊԷՍ

Կիրակի օր, 3 փետրուար, ժամը *10.30*ին Հոգեհանգիստ կը կատարուի ողբացեալ Օր. ԼՈՒԻԶ ԹԷՔԷՌՃԵԱՆԻ անթառամ յիշատակին համար, իր կսկծալի մահուան երկրորդ տարելիցին առթիւ կաթողիկէ Հայոց եկեղեցին մէջ (*10* bis rue Thonin):

Այս առթիւ տարաբախտ ԼՈՒԻԶԻ ընտանեկան պարագաները իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն Գերպ. Քէշիշեան վարդապետի եւ Գալուստ դասուն, որոնք սիրայօժար ստանձնած են այս պարտականութիւնը. իսկ իր մեծ մայրիկը միշտ կ'ողբայ կսկծալի կորուստը իր Թոռնիկին որ Թառամեցաւ վարդի մը պէս:

ՀՐԱԺԵՇՏԻ ԵՐԵԿՈՅ
Ի ՊԱՏԻՒ ԻՐ ՀԻՄՆԱԴԻՐ – ՂԵԿԱՎԱՐ
ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ *(Փարիզէն մեկնումի առիթով)*
կազմակերպած է «ՍԻՓԱՆ» երգչախումբը
ՓԵՏՐՈՒԱՐ 2ին, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9էն մինչեւ լոյս
PETIT JOURNALԻ ԸՆԴԱՐՁԱԿ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ
21, Rue Cadet. Métro: Cadet

Գեղարուեստական բաժնին կը ներկայացուի շատ սիրուած «ԱՆՈՒՇ» ՕՓԵՐԱՆ ամբողջութեամբ (Սկիզբը ժամը 9.15) ժողովրդականացած խմբերգներով, մեներգներով, գեղջկական շուրջպարերով: «*ՍԻՓԱՆ*»ը նայկական իր ընտիր տարազներով կ'երգէ նաեւ ոգեւորիչ եւ զուարթ խմբերգներ վերջին անգամ **ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ** ղեկավարութեամբ:

Եւրոպական պարերը «Արժանթին» ընտիր նուագախումբով:

Սիրուն անակնկալներ: Առատ բոքիյոն: Նոխ եւ մատչելի պիւֆէ:

Մուտք կիներու 7.50, *Այրերու* 10 *ֆր.: Առաջին* 3 *շարքերը* 15 *ֆրանք:*

Երեկոյթը բացառիկ ըլլալով ոչ ոքին հրաւիրատոմս չի ղրկուիր:

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նախաձեռնութեամբ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

Հովանաւորութեամբ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏ ՏՕՔԹ. ՐԻՊՕԻ

Մասնակցութեամբ հայ Տիկնանց Աղքատախնամի, Ֆ. Կ. Խաչի, Քաղաքական Խորհուրդներու եւ Հայր. Միութեանց:

Տեղի կ'ունենայ 2 փետրուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 20.30ին

ՊՐԷՊԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԷԻ սրահներուն մէջ, 146, 148 ՇԸՄԷՆ ՏԷ ՇԱՐԹՐԷՕ

Կը խօսին՝ Տօքթ. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ (ֆրանսերէն) եւ Պ. ՊՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Պ. Ս. Զէօրէքճեան (*նուագ*), *Օր.* Գէորգեան (*մեներգ*), Պ. Ե. Պարսամեան եւ Պ. Վ. Տ. Վարդանեան (*արտասանութիւն*), *նուագ, խմբերգ, ռուսական պարեր* (Զեմենի 12 *հոգինոց խումբին կողմէ:*

Կէս գիշերէն մինչեւ լոյս եւրոպական պարեր ղեկավարութեամբ Պ. Մ. Եուսուփեանի, *առատ քօթիյոն, եւայլն:*

Ճոխ պիւֆէ գիւրամատչելի գիներով: Կը խնդրուի երախայ չբերել:

Գիներ՝ 7, 10 եւ 15 ֆրանք

A. GODOVANIKOFF
30, QUAI de PASSY, PARIS (16). Tél. JAS. 01-50. Métro: PASSY.
Loterie Nationale, 1935 Առաջին շերտի վիճակահանութիւնը ՓԵՏՐՈՒԱՐԻՆ:
Ամբողջ, 1/2, 1/4, 1/10 եւ 1/20 տոմսակներ:
Loterie des Régions Libérées Վիճակահանութիւնը ՓԵՏՐՈՒԱՐ 22ին:
Շերտ՝ 21, 22, 23, 24, 25:

"ԱԹԷՆՔ", ճաշարանի վերաբացումը
13, Rue Serpente. Métro: St. Michel

«*ԱԹԷՆՔ*» ճաշարանը, որ նորոգութեան պատճառաւ ժամանակաւորապէս գոցուած է, կը վերաբացուի այս կիրակի: Բացման առթիւ յաճախորդներուն պիտի տրուին նուէրներ (primes):

Արեւելեան խորտիկներու մասնագիտութիւն:

Թարմ, առատ եւ չափաւոր գին:

ԿՈՒԶԷ՞Ք ԶՈՒՏ ԽԱՂՈՂԷ ԵՒ ԱՆԻՍՕՆԷ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ ՕՂԻ ԽՄԵԼ

ՀԱՐՑՈՒՑԷՔ, ՓՆՏՌԵՑԷՔ ԵՒ ԳՏԷՔ

ՌԱՔԻ ՏԻԻԶ
ԿԱԶԴՈՒՐԻՉ, ԱՆԱՐԱՏ, ԱԽՈՐԺԱԲԵՐ
ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ ԽՄԻՉՔ

Պոլսոյ օղին է որ ձեր ուզածին պէս չը ներմկնայ եւ քէֆ կուտայ:

Ֆրանսայի համար արտօնատէր՝ Յ. ՏՈՒԼԱՔԻՒԲԷԵԱՆ
8, Rue Suffren, MARSEILLE, Tél. D. 70-89

Փարիզի ներկայացուցիչ Գ. ՃԻՏԷՃԵԱՆ,
75, Ave. Victor – Hugo, Clamart (Seine)

Լիոնի ներկայացուցիչ ՃԸՆԿԸՏՐԵԱՆ եւ ԹԷՐԶԻԵԱՆ
211, Rue de Criqui

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (2)

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Ես ցանկանում էի տեսնել եւ մօրս եւ Սառային: Որի՞ն պէտք էր տալ գերադասութիւնը: Սիրտս ասում էր՝ Սառային, իսկ խիղճս, փոխանակ հակառակելու նրան, հաստատում էր սիրտիս բաղձանքը, ասելով ինձ, չէ, առաջ մօրդ մի գնա, այնտեղ կարող են սարվազներ լինել, Փէրրաշներ լինել, կառավարութեան մարդիկ լինել եւայլն: Այդ բոլորը երեւակայում էի ես, որովհետեւ սրտիս չահերին նըպաստաւոր էին դրանք...: Սառան կապուած էր իմ հոգու հետ, ես նրան սիրում էի:

Չեմ կարող նկարագրել: Թէ որպիսի ոգեւորութեամբ մօտեցայ ես նրանց տանը: Երեք ամբողջ ամիսներ չէի տեսել նրան: Կատուն այնպէս արագութեամբ չէր կարող թռչել, ինչպէս ես բարձրացայ նրանց կտուրի վրայ: Տարուայ այն եղանակներում բոլոր գիւղացիները կտուրների վրայ են պառկում: Սառան քնած էր ինչպէս մի երեխայ: Ես մօտեցայ, ձեռքով շոշափեցի նրա երեսը: Նա զարթնեց մի անսովոր ճիչ բարձրացնելով: Ես փոշմանեցի, որ իմ անզգուշութեամբ վախեցրի նրան:

— Ես եմ, Սառա:

Նա ճանաչեց իմ ձայնը եւ հանդարտացաւ:

— Ախ, ինչո՞ւ եկար այստեղ... գընա... հիմա հայրս...:

Ես յետ քաշուեցայ, վախենալով մի գուցէ զարթեցնեմ նրա հօրը, որ աղջկանից մի փոքր հեռու պառկած էր: Սառան մայր չունէր: Երկու քայլ փոխած, երբ ականջիս դիպաւ նրա հաշիւ ըսելի ձայնը:

— Գնա ներքեւ, այնտեղ սպասիր ինձ...:

Որքան ուրախալի էր այդ ձայնը: Ես իսկոյն կտուրից իջայ նրանց բակը, նստեցի սրահում եւ անհամբերութեամբ սպասում էի: Շատ չանցաւ, Սառան բոլորովին հագնուած, այնտեղ եկաւ: Նա հանդիպեց ինձ նոյն հիացմունքով, որպէս մէկի սիրելին գերեզմանից յարութիւն է առնում: Այսպիսի դէպքերում սիրոյ զգացմունքը լուռ է մնում, տիրապետում է միայն ուրախութեան հըրճուանքը երկնչելով մի գուցէ սիրելին կրկին դէպի գերեզման վերադառնայ:

Սառան շրագ վառեց: Մենք մտանք նրա սենեակը: Առաջին բանը, որ նրա աչքին ընկաւ, էր իմ հագուստը:

— Ախ, այդ ի՞նչ է, քո շորերը ինչպէս պատառոտուել են... որքա՞ն կեղտոտուել է քո շապիկը... ասաց նա ցաւակցաբար:

— Անտառների մէջ այսպէս է լինում Սառա:

Նա պատրաստում էր թէյ ու սուրճ, որ կարկատնէ հագուստիս պատառոտած տեղերը: Բայց ամբողջ ամիսներով մացառների և ծառերի մէջ նրանք այնպէս էին քրքրուել, որ փոքր ի շատէ նորոգելը մի քանի օրուայ գործ էր, թէեւ բարի Սառայի սիրտը ցաւում էր ինձ այդ վիճակի մէջ տեսնել եւ մտածում էր նոյն րոպէին նորոգել բոլորը:

Յանկարծ նա թելն ու ասեղը մի կողմ դրեց, կարծես թէ, մոռացաւ հագուստիս վիճակը, եւ մի նոր բան մտաբերելով, ասաց:

— Ախ, որքան լաց եմ եղել ես Մուրատ...

Որքան տանջուել եմ...:

Ինչի՞ համար:

— Ասում էին, թէ...

— Ի՞նչ էին ասում:

— Ախ շատ խօսքեր էին ասում... ասում էին քեզ բռնել են... ասում էին քեզ բանտն էին դրել:

Հիմա տեսնում ես որ այդ բոլորը սուտ է. ես քեզ մօտ եմ:

— Հիմայ ես ուրախ եմ: Բայց...

— Դու կարծո՞ւմ ես ինձ դարձեալ կը կալանաւորեն:

— Ոչ... ես կարծում եմ, որ քեզ միւս անգամ չեմ տեսնի...

— Իզուր ես այսպէս կարծում, Սառա, Աստուած կ'օգնէ ինձ, ինչպէս մինչեւ այսօր չկարողացան կալանաւորել, այսուհետեւ եւս Աստուած կը պահպանէ ինձ: Ես սկսեցի մխիթարել նրան:

— Ո՞ւր էիր այդքան ժամանակ, ո՞րտեղ էիր պահուած հարցրեց նա: Ես նկատեցի, որ ձայնը սկսեց դողալ:

— Այդ մի հարցրու, Սառա:

— Ինչո՞ւ, ես չի՞ պիտի գիտենամ:

— Յետոյ կ'ասեմ քեզ:

Նա լուռ կացաւ, եւ հեկեկալով սըրբում էր արտասուքը:

— Ի՞նչու ես լաց լինում:

— Ասում էին, որ դու գողերի հետ ես ապրում...

Խեղճ աղջիկ, նա լաց էր լինում: Նրա համար, որ ես գողերի հետ էի ապրում: Խաչագողի աղջիկը զզւում էր գողերից... դա հաղուագիւտ երեւոյթ էր... դա մի մարգարիտ էր աղբի մէջ ընկած... Մի քանի րոպէից յետոյ հարցրեց նա.

— Դու մօրդ տեսե՞լ ես:

— Դեռ չեմ տեսել, ուզում եմ գնալ նրա մօտ:

— Ախ, եթէ գիտենայիր, թէ որքան հալուել է նա քո պատճառով... Խեղճ կնիկ, աչքերից արտասուքը չէր ցամաքում, միշտ լաց էր լինում: Ամէն օր գնում էի նրա մօտ, գրկում էր ինձ, համբուրում էր, ասում էր՝ «Մուրատիս կարօտութիւնը քեզանից եմ առնում, Սառա, դու որդուս նշանածն ես»: Ամէն անգամ խօսելիս, քո անունն էր յիշում, ասում էր, Աստուած այնքան ժամանակ հոգիս չառնէ, մէկ էլ տեսնեմ որդուս, ու յետոյ մեռնեմ...: Հիմա, որքան կ'ուրախանայ, Մուրատ եթէ քեզ տեսնելու լինի:

Ես հարցրի Սառայից, թէ իմ բացակայութեան միջոցում ի՞նչեր էին պատահել մեր տանը: Նա սարսափելի գոյներով նկարագրեց այն բոլոր տանջանքները, որ կրել էր մայրս տեղական պարսիկ պաշտօնատարների, Փէրրաշների եւ սարվազների ձեռքից: Պատմեց, թէ ամէն օր գալիս էին, մօրս ասում էին, ո՞ւր է որդիդ, կամ որդուդ պիտի տաս մեր ձեռքը, կամ այնքան փող պիտի տաս մեզ, որ քեզ ժամանակ տանք, մինչեւ որդուդ գտնես: Եւ այսպէս ամէն անգամ «զուլլում» եւ «ռուշվաթ» էին առնում, յետոյ գնում էին: Մայրս փող չունէր, որ տար եւ ազատուէր: Սառայի հայրը գնում էր, նրանց փող էր տալիս եւ ճանապարհ էր դնում:

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 2 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
SAMEDI 2 Février 1935

ԺԱ՛ՐԴ ՏԱՐԻ - 11e Année Nº 2719

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՆԱՆՍԷՆԵԱՆ» ԹՇՈՒԱՌՈՒԹԻՒՆԸ

=o·o=

Երէկ հրատարակեր էինք ընկերվարական երեսփոխանի մը արտայայտած հարցապնդումը՝ Երեսփ. Ժողովին մէջ (29 յունուար):

Պարզելով իր շրջանի (Լիոն) հազարի մօտ հայ աշխատաւորներու վիճակը, Պ. Հիւսէլ դիտել կուտար արդար դառնութեամբ.

— «Կարելի չէ թէ՛ իրենց երկիրը երթալու իրաւունքը զլանալ անոնց, թէ աշխատանքի արտօնագիրը մերժել եւ թէ նպաստէ զրկել, այսինքն անօթութենէ մեռնելու դատապարտել»:

Այս խօսքերն ուղղուած էին Պ. Էռիոյի, որ նախագահն է միջնախարարական յանձնախումբին եւ լաւ կը ճանչնայ ակնարկուած շրջանը, իբրեւ քաղաքապետ Լիոնի:

Խորհրդարանի պաշտօնական տեղեկագրութեան մէջ չգտանք որ եւ է բառ, որ իր կողմէ արտասանուած ըլլար Պ. Հիւսէլի յուզած հարցի մասին:

Միայն աշխատանքի նախարարը քանի մը խօսք արտասանած է, ըսելու համար թէ փոխադարձ դաշնագիր չունին Հայերու հետ ... (Պ. Ժաքիէ այդ պատասխանը տուած է նաեւ Մարսէյլի Ազգ. Վարչութեան, պարզապէս շնորհ մը համարելով մեզի բախտակից օտարներու տրուած նպաստը):

Եւ նորէն հարցապնդող երեսփոխանն է որ, ճարահատ, Նանսէնեան անցագիրներու խնդիրը յուզեր է, իբրեւ ելք մը ...

Ամէն պարագայի մէջ, պէտք է երախտապարտ ըլլալ Վիէնի երեսփոխանին, որ առիթէն օգտուած եւ կարգադրութիւն մը պահանջած է երկու իրաւասու նախարարներէն:

Ցանցանքը իրենը չէ, եթէ չի գիտեր թէ Նանսէնեան անցագիրները ոչ թէ բարիք, այլ չարիք բերին այս հայրենազուրկ ժողովուրդի գլխուն:

Չարիք՝ բարոյական, չարիք՝ նիւթական:

Այսօր խօսինք միայն բարոյականի մասին:

Նանսէնեան անցագիրը դարձաւ կարմիր կնիք մը, որմէ կը խրտչին բոլոր կառավարութիւնները, անգամ մը եւս համոզուելով թէ իրենց գործը հայրենիքէ, պետութենէ, միջազգային իրաւունքներէ եւ հետեւաբար փոխադարձ յանձնառութիւններէ զրկուած բազմութեան մը հետ է:

Նանսէնեան հպատակ՝ պարզապէս կը նշանակէ օրէնքէ դուրս:

Ուրեմն, ամէն կառավարութիւն ազատ է իր ուզածին պէս վարուելու այդ անցագրին հետ, միեւնոյն ատեն օգտուելով անոր նիւթական արդիւնքներէն:

Ուզէ կ'ընդունի, ուզէ կը մերժէ:

Ցաճախ աւելի բախտաւոր կ'ըլլաս, եթէ որ եւ է անցագիր չունենաս, քան ցուցնես այդ կնքուած թուղթը, ապացուցանելու համար թէ ... «միմլի» ես:

Ճիշդ է. բազմաթիւ խորհրդակցութիւններ կատարուեցան Ժընեւի մէջ, որպէսզի գործնական, իրական արժէք ունենայ այդ անցագիրը, իբրեւ բացառիկ տնօրինութիւն՝ Հայերու, Ռուսերու եւ ուրիշ «հայմաթլօս»ներու համար:

Այդ խորհրդակցութեանց ընթացքին, ամէնէն բարեացակամը այս երկրին կառավարութիւնն եղաւ, ընդունելով եւ պաշտօնաթերթին մէջ հրատարակելով շարք մը յանձնառութիւններ:

Ժամանակին հրատարակած ենք այս ամէնը մշակուած կարգադրութիւնը, որ դարման կը ցուցնէր առօրեայ դժուարութեանց (քաղաքացիական իրաւունքներ, տուրք, ճամբորդութիւն, վտարում եւն.):

Հարցը այն է որ այս կարգադրութիւնը պէտք է վաւերացուէր նաեւ միւս կառավարութեանց կողմէ, իբրեւ փոխադարձ յանձնառութիւն:

Դժբախտաբար, բոլորն ալ բարեացակամ հաւաստիքներ տալով հանդերձ, ուզեցին պահել իրենց գործելու ազատութիւնը, եւ ամէն ինչ մոռնուեցաւ անորոշութեան:

Այս երկրին մէջ անգամ, խարուսիկ դարման մը դարձեր է Նանսէնեան անցագիրը:

Թուղթը արժէք ունի, եթէ երկրէն դուրս կ'ելլես եւ օրինաւոր արտօնագիր ստացած ես այն երկրէն ուր պիտի երթաս: Իսկ բանի չի ծառայեր, եթէ «վիզա» չունիս:

Այս կացութիւնը ճշմարիտ աղէտ մը կը դառնայ, եթէ վտարման հրամանագիր ստացած ես:

Ո՛ր եւ է կառավարութիւն չընդունիր վտարեալ մը, իսկ աւելի պակաս՝ Նանսէնեան հպատակ մը:

Այս պարագան ալ նախատեսուած էր Ժընեւի մէջ, եւ սակայն, իւրաքանչիւր կառավարութիւն կը վարուի համաձայն իր հայեցողութեան եւ իր հիմնական օրէնքներուն:

Քանի՛ դժբախտներ այդ անելին մատնուած են, բուն իսկ Ֆրանսայի մէջ:

— Ելիր գնա. = Ո՞ւր երթամ: — Իմ գիտնալիք բանս չէ, վտարեալ ես, պիտի երթաս: = «Վիզա» մը ճարէ որ երթամ: — Իմ գործս չէ ...

Տասը տարիէ ի վեր կը շարունակուի այս վիճակը: Ծառ մը գտար, տակէն փոշին կը թօթվես եւ կ'երթաս: Այսպէս կը դառնաս խաղալիկ՝ բախտին, որ վերջ ի վերջոյ կ'առաջնորդէ բանտ:

X

Ինչո՞ւ գրի առինք այս մանրամասնութիւնները:

Անգամ մը եւս ապացուցանելու համար թէ՝ մեր իրաւասու օրկանները շատ ծանր պատասխանատուութիւններ ունին, եւ գիտակցօրէն, լրջօրէն գործի փարելու են, հանրային կարծիքը եւ երկրին իշխանութիւնը լուսաբանելու եւ ելքեր գտնելու համար:

Չափազանց երկար տեւեցին «սալթանաթ»ները, կիսկատար ձեռնարկներն ու նախապատերազմեան սովորութիւնները:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԲՈՂՈՔԻ ՑՈՅՑԸ
Օտար ուսանողներու դէմ (բժիշկ)

—·—

ԲՈՒՌՆ ԱՐՏԱՅԱՅՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ինչպէս գրած էինք, Փարիզի եւ գաւառի համալսարանական ուսանողները բողոքի ցոյց մը կազմակերպած էին հինգշաբթի օր, նախաձեռնութեամբ Մոնփէլիէի բժշկական համալսարանի ուսանողութեան:

Բողոքը տեղի ունեցաւ դասադուլներով եւ ուրիշ արտայայտութիւններով: Ամէնէն կենտ ցոյցերը տեղի ունեցան Լիլի, Կրընոպլի եւ Մոնփէլիէի մէջ, ուր բժշկական ուսանողները մերժեցին հետեւիլ դասերուն, ահագին աղմուկ յարուցանելով համալսարաններուն շուրջ: Բոլորն ալ կը գանգատէին թէ օտարականները մասնաւոր իրաւունքներ կը վայելեն, խնողելով ասպարէզը: Այսպէս, կ'ըսէին թէ իրենց օտար ընկերները յաճախ կը խլեն վճարովի պաշտօնները, արհեստով բժիշկի մը տեղը բռնելով կամ իբրեւ օգնական ծառայելով: Փրոֆ. Լավիէ, Լիլի բժշկական համալսարանէն, դիտել տուաւ թէ բողոքները արդար են, բայց տիրող կացութեան պատճառը այն չէ որ օրէնքներ չկան տեղացիներու պաշտպանութեան համար, «այլ որովհետեւ օրէնքները խստութեամբ չեն գործադրուիր»: Եւ առաջարկեց որ այսուհետեւ նկատի առնուին մանրամասնութիւնները: Յետոյ ուսանողները բանաձեւ մը քուէարկեցին, որով կը պահանջեն խստօրէն գործադրել Արմպրիւսթէրի օրէնքը, եւ նոր օրէնք մը քուէարկել, որպէսզի օտար բժիշկ մը պետական վկայական եւ յետոյ հպատակութիւն ստանալէն տասը տարի վերջը միայն կարենայ իր արհեստը ի գործ դնել Ֆրանսայի մէջ: Միեւնոյն ատեն, պէտք չէ թոյլ տալ որ օտար ուսանողները վճարովի պաշտօններ վարեն իբրեւ օգնական կամ փոխանորդ, համալսարանի վկայական ունեցող բժիշկները չկարենան բժշկութիւն ընել եւն.:

Լիոնի մէջ, ուսանողներու ընկերակցութիւնը իր համակրանքը յայտնելով հանդերձ, յարմար չդատեց բուռն ցոյցեր կատարել: Պօռտոյի բժշկական ուսանողները դասադուլ հռչակեցին, մասնակցութեամբ ատամնաբուժական ուսանողներու եւ բողոքի բանաձեւ մը քուէարկեցին: Ցոյցեր կատարուեցան նաեւ Ռուանի, Թուռի, Փուաթիէի, Լիմոժի, Տիժօնի եւ Նանսիի մէջ: Փարիզի մէջ արտասովոր բան մը չպատահեցաւ: Բժշկական համալսարանին քարտուղարը հետեւեալ գանգատները յայտնեց.

— Ծանրակշիռ խնդիր մըն է բժշկական ասպարէզին խնողումը, որուն կ'օգնէ օտարներու խուժումը: Բժշկական համալսարանը տարիներու ընթացքին օտար երիտասարդներու սերունդներ կազմած է, որոնք իրենց երկիրները կը վերադառնային, միասին տանելով Ֆրանսայի գիտական մեթոտները եւ քաղաքակրթութիւնը: Ափսո՜ս, Հարաւ. Ամերիկայի եւ եւրոպական երկիրներու մեծ մասին մէջ դրամագլուխի արտածման արգելքը զրկեց մեզ այդ աշակերտներէն: Անոնք որ Ֆրանսա կուգան հիմա, գլխաւորաբար կեդրոնական Եւրոպայէն են, մեծ մասը՝ հոս մնալու եւ արհեստը ի գործ դնելու մտադրութեամբ:

1934ին Փարիզի բժշկական համալսարանը ունէր 2359 օտար ուսանողներ եւ ուսանողուհիներ, 6116ի վրայ: Անշուշտ Ֆրանսայի մէջ բժշկութիւն ընելու համար պէտք է ֆրանսական «պաքալորէա» ունենալ, ինչպէս եւ պետական վկայական եւ հպատակութիւն: Եւ սակայն, այդ սահմանափակումներն ալ անբաւական կը համարուին այժմ: Ուսանողները կը պահանջեն բժշկական ասպարէզին համար ալ գործադրել 1933 յուլիս 19ի օրէնքը, որուն համաձայն ո եւ է օտարական չի կրնար պետութեան կողմէ վճարուած պաշտօններ վարել, նոյն իսկ եթէ պետական բժշկական վկայական ունի, մինչեւ որ չլրանայ իր հպատակութեան տասը տարին:

Փարիզի ուսանողական միութեան նախագահը յայտարարեց թէ շարժումը օտարատեացհանգամանք չունի, այլ պարզապէս տնտեսական անձկութեան հետեւանք է: «Ժամանակները գէշ են եւ Ֆրանսացիները չեն կրնար փողոցը մնալ»:

Գերմանիա լուսաբանութիւն կը պահանջէ Հռոմի համաձայնութեան մասին

Գերմանիոյ հեռագրական գործակալութիւնը կը ծանուցանէ թէ կառավարութիւնը յանձնարարած է Փարիզի եւ Հռոմի դեսպաններուն, շարք մը հարցումներ ուղղել Հռոմի համաձայնութեան մասին, որ կը տրամադրեն չխառնուիլ Աւստրիոյ ներքին գործերուն: Հարցումները ամփոփուած են ծանուցագրի մը մէջ որ կը բացատրէ թէ գերմանական կառավարութիւնը սկզբունքով համաձայն է խորհրդակցական ուխտերու, հետեւաբար կանխակալ կարծիքներ չունի կնքուած պայմանագրին դէմ: Սակայն կ'ուզէ գիտնալ թէ՝ մասնակցելով Աւստրիոյ վերաբերեալ պայմանագրին, կարգ մը յանձնառութիւններ պիտի ստանձնէ՞ Ազգերու Դաշնակցութեան հանդէպ: Յետոյ սա հինգ հարցումները կ'ուղղէ, լուսաբանութիւն ստանալու համար.—

1. Գերմանական կառավարութիւնը կ'ուզէ գիտնալ թէ՝ Աւստրիոյ գործերուն միջամտելու իրաւունքը Ֆրանսայի եւ Իտալիո՞յ վերապահուած է:

2. Կ'ուզէ գիտնալ թէ դաշինքը Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակին մէ՞ջ պիտի գործադրուի:

3. Ո՞րքան պիտի տեւէ Իտալիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ կնքուած խորհրդակցական դաշինքը, եւ գոյութիւն ունենալէ պիտի դադրի՞ այն օրը ուր միւս ազգերն ալ ստորագրեն:

4. Գերմանիա կը դիտէ որ Ֆրանսա եւ Ռումանիա, թէեւ Աւստրիոյ սահմանակից երկիրներ չեն, հրաւիրուած են մասնակցելու

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԻՄՆԱԿԱՆԸ ՊԵՏԱԿԱՆՆ Է

Պզտիկ լուր մը.— Շուէտական կառավարութեան Բնակարաններու Յանձնախումբը առաջարկած է տասը միլիոն անգլ. ոսկի յատկացնել, բանւորական բնակարաններ շինելու համար:

Ծրագիրը կը տրամադրէ, նաեւ, պետական նպաստ յատկացնել վարձքի համար, համաձայն ընտանիքի անդամներու թիւին:

Կարդալով այս պզտիկ լուրը, աչքերս բնազդօրէն կ'ուղղուին դէպի Երեւան:

Ու կը խորհրդածեմ.—

Ինչո՞ւ մեր երկրին իշխանութիւնն ալ չի մտածեր այս ուղղութեամբ, լրջօրէն լուծելու համար ներգաղթի խնդիրը, որ ամէն բանէ առաջ բնակարանի հարց է, ինչպէս կը յիշեցնենք միշտ:

Անշուշտ Հայաստանը Շուէտ չէ, ոչ տարածութեամբ, ոչ բնակչութեամբ, ոչ ալ հարստութեամբ:

Շուէտ վեց միլիոն բնակիչ ունի, Հայաստան՝ մէկ միլիոն:

Շուէտ Եւրոպայի գլխուն վերեւ կը գտնուի, Հայաստան՝ Կովկասի խորը:

Շուէտ ազատ կարգ ու սարք ունի, Հայաստան՝ կը պրկուի անհանդուրժողական դիկտատուրայի մը օղակներուն մէջ, ինչպէս ամբողջ Խ. Միութիւնը:

Եւ սակայն, չէ՞ որ այդ իշխանութիւնը կը խօսի ու կը գործէ յանուն բանուորներու եւ գիւղացիներու:

Միւս կողմէ, «Փըթի ժուռնալ»ի բեմէն չլսեցի՞ք մեծ աւետիսը.—

Ինծի հաւաստուեցաւ թէ Հայաստանի կառավարութիւնը ազատ է իր ուզած չափով հայ տանելու Հայաստան, առանց ո եւ է մէկուն միջամտութեան եւ արգելքին հանդիպելու»:

Արդ, ինչո՞ւ կ'անճրկի Երեւան, բացառիկ վարկ մը ապահովելու եւ բնակարաններու շինութիւնը փութացնելու համար:

Հազարումէկ վարկեր կը բացուին, փոխառութիւններ կը պարտադրուին, վիճակախաղեր կը սարքուին, հանգանակութիւններ կը կատարուին:

Եւ աչքէ չի վրիպիր նոյնիսկ Սպանիոյ կամ Կուաթէմալայի պրոլետարներուն թշուառութիւնը:

Իսկ ինչո՞ւ աղէ արձան կը դառնան, երբ կարգը կուգայ բնակարաններու շինութեան: Ուրիշ խօսքով՝ ներգաղթի:

Ո՞վ է մեղաւորը, երէ բնակարաններու շինութեան հանգանակութիւնն ալ դարձաւ ողորմածութեան հարց.

— Ժամկոչին պնակն է, Երուսաղէմի կամ Ազգ. Հիւանդանոցի պնակն է, անտես մի՛ անէք...

Իսկապէս անտես չառին, պատկառելի՛ գումար մը, 150,000 ֆրանք նետելով գանձանակը, մէկուկէս տարուան ընթացքին:

Չեմ պահանջեր որ Շուէտի օրինակին հետեւին:

Բայց, այս ընթացքով, մենք ոչ բնակարան կ'ունենանք, ոչ ալ ներգաղթ:

Հիմնական, ՊԵՏԱԿԱՆ միջոց մը խորհեցէք, լուծելու համար այս կենսական հարցը: Մասնաւոր վարկ, ներքին փոխառութիւն եւն.:

Ատով միեւնոյն ատեն ապացուցած պիտի ըլլաք թէ Հայաստան իսկապէս ազատ է, «իր ուզած չափով հայ տանելու», առանց որ եւ է միջամտութեան եւ արգելքի հանդիպելու:

ՎԱՀԷ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱԶԳ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐԸ

ՆՊԱՍՏԷ ԶՐԿՈՒԱԾ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Երէկ Մարսէյլի Ազգ. Կեդր. Վարչութենէն ստացանք պաշտօնական զեկոյց մը, որ տեղեկութիւններ կը հաղորդէ հայ գործաւորներու նպաստի դադարման առթիւ եղած դիմումներու եւ ստացուած պատասխաններու մասին, սկսելով 1934 դեկտեմբերէն:

Տեղի անձկութեան պատճառով, այսօր կուտանք միայն ամենավերջին իրողութիւնները.—

ԱՇԽԱՏԵԼՈՒ ՏԱՐԻՔ ՈՒՆԵՑՈՂ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

Առաջնորդարանիս կողմէ ասկէ առաջ մասնաւոր դիմումի մը պատասխանելով աշխատանքի Պ. նախարարը հետեւեալը գրած է վարչութեանս:

« Այն պատանիները որոնք իրենց ծնողքին հետ Ֆրանսա եկած են աշխատելու տարիք ունենալէ առաջ և այսօր 12 եւ 13 տարեկանին հասած են, պարտին իրենց խնդրագրերուն մէջ ապացուցանել թէ գոնէ երկու տարիէ ի վեր անընդհատ Ֆրանսա բնակած են: Անչափահաս գաղթականներու աշխատանքի արտօնութեան խնդրագիրները ամենաջերմ բարեացակամութեամբ կը քննուին իմ գրասենեակներուս մէջ:

Մարսէյլի քաղաքապետարանէն.— Պ. Քաղաքապետէն շնորհուած ունկնդրութեան մը ընթացքին ուր ներկայ էր նաեւ նահանգային խորհուրդի անդամ եւ երեսփոխան Պ. Սապիանի, մեզի յայտարարուեցաւ թէ ի նպաստ հայ գործազուրկներու իրենց կարելին ընելու վրայ են ներկայ տարեշրջանին, առաջին քառամսեակի համար քաղաքապետարանէն 50,000 ֆրանքի նպաստ մը տրամադրուելու համար:

Միայն թէ դիտել տրուեցաւ մեզի.

— Յայտարարեցէք ձեր հայրենակիցներուն որ զգուշանան հրապարակային ցոյցերէ, չվտանգելու իրենց մասին ցոյց տրուած բարեացակամութիւնը:

Աշխատանքի նախարար Պ. Փոլ Ժաքիէի ուղղակի հրահանգը.—

Գործազուրկներու նպաստը միայն այն օտարականներուն համար է որոնց երկիրներուն հետ Ֆրանսա պայմանագրութիւններ ունի, իսկ այն օտարականներուն՝ որոնց երկիրներուն հետ այդպիսի յանձնառութիւն գոյութիւն չունի՝ տրուած նպաստը շնորհ մըն է պարզապէս, ինչպէս կ'ըլլայ, Ֆրանսացիներուն: Այս վերջին պարագան օրէնքի վրայ հիմնուած չէ: Կ'աւելցնեմ թէ դժնդակ կացութեան պատճառով՝ որուն մէջ կը գտնուին ձեր հայրենակիցներէն շատեր, անոնցմէ մասնաւոր օգնութեան կարօտ Հայերու վիճակը ամենամեծ բարեացակամութեամբ պիտի քննեմ: Ուստի այդ կարգի կարօտներուն ցանկը պատրաստելով ղրկեցէք, պայմանաւ որ իրենց աշխատելու իրաւունքը հաստատող ինքնութեան թուղթերը օրինաւոր ըլլան, այսինքն պայմանաժամերը անցած չըլլան:

⁂ Վերջին պահուն Մարսէյլի Ազգ. Վարչութենէն ստացանք հետեւեալ նոր զեկոյցը.—

Շնորհուած մասնաւոր ունկնդրութեան վրայ, այսօր 31 յունուար, առտուան ժամը 11ին, Առաջն. փոխանորդ Մեսրոպ Քհյ., Երեսփ. Ժողովի ատենապետ Պ. Վրթանէս Ղազարեան եւ Կեդր. Վարչութեան ատենադպիր Պ. Սուրէն Արզումանեան ներկայացան Պ. Նահանգապետին եւ պարզեցին այն տխուր եւ անհանդուրժելի կացութիւնը, որուն ենթարկուած են մեր հայրենակիցները: Դիտել տրուին թէ այս տխրողական ծով կարիքին առջեւ սահմանուած ամսական նպաստի գումարը խիստ անբաւական է: Պ. Նահանգապետը այս յայտարարութենէն յուզուած, խոստացաւ ջանալ յաւելում մը ապահովել հայ տարաբախտ նպաստընկալներուն համար:

ՏԱՍԸ ՖՐԱՆՔՆՈՑ դրամներու կեղծերը երեւան ելած են: Համեմատաբար դրամանենգ մը երկու փրանքնոցները սնդիկի մէջ թաթխելով, քսած է իբրեւ տասը փրանքնոց, քանի որ երկու դրամներն ալ նոյն չափն ունին: Ուշադրութիւն տասնոցներուն:

ԱԶԳԱՅԻՆ ԳԻԾԸ Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

»»»· ·«««

Պ. Հրաչ Երուանդի զեկուցման մէջ երկրորդ ուշադրութեան արժանի յայտարարութիւնը կը վերաբերէր Հայաստանի խորհրդային կառավարութեան վարած ազգային քաղաքականութեան: Զեկուցաբերը դիտած է, որ Խորհ. Հայաստանի մէջ, անցնող երկու տարիներու ընթացքին, չեշտուած ազգային գիծ մը կը տարուի եւ հայ համայնավարներն աստիճանաբար կը հրաժարին «ձախութեան հիւանդութիւններէ»: Ռամկավար «ուխտաւոր»ը այդ եզրակացութեան բերած են երեք երեւոյթներ՝ տնտեսական եւ մշակութային քաղաքականութեան մէջ եւ Րաֆֆիի շուրջ եղած խնդիրը: Քննենք զատ - զատ:

Բանախօսը տնտեսական ազգային քաղաքականութեան չեշտուած արտայայտութիւն կը համարի Երեւան - Աղստաֆա երկաթուղին: Այդ գծին կառուցումը չի մտներ հնգամեայ ծրագրին մէջ եւ խորհրդահայ կառավարութիւնը իր նախաձեռնութեամբ ու սեփական միջոցներով է գործի ձեռնարկած: Եւ զեկուցանողը, նոր Ամերիկա գտածի պէս, «Փըթի Ժուռնալ»ի սրահի բեմէն աւետիս կը կարդար փարիզահայ գաղութին ...

Զմոռնանք զեկուցանողի այն յայտարարութիւնը թէ՝ երկու տարի առաջ Հայաստանի մէջ կացութիւնը շատ գէշ է եղած, ազգային քաղաքականութեան հետքեր անգամ չեն նշմարուիր եւ կոլխոզացման շրջանին հայ համայնավարները ծայրայեղ «դաժան» ընթացք են ունեցած: Իսկ յայտնի է, որ Երեւան - Աղստաֆա գիծը ճիշդ այդ «դաժան» օրերուն է ծրագրուած եւ երկաթուղիին շուրջ Հրաչ Երուանդի գեղգեղանքը կրկնութիւնն է ճարտարապետ Աստուածատրեանի այն յօդուածի, որ տպուեցաւ «Խ. Հ.» թերթի մէջ, չորս տարի առաջ ... Այնպէս որ այդ գործը խորհ. իշխանութեան ներկայ ազգային քաղաքականութեան շրջանակէն դուրս է:

Այս թիւրիմացութիւնը սխալ ըմբռնումի եւ խորհրդահայ ներքին կեանքին անտեղեակ ըլլալու հետեւանք է:

Առ հասարակ, ոչ միայն վերոյիշեալ երկաթուղիին, այլ եւ Հայաստանի մէջ բոլոր ջրանցքներու, ելեկտրակայաններու եւ գործարաններու կառուցումը ազգային գործ է: Որովհետեւ կարելի չէ հայ համայնավարներու ձախ քաղաքականութեան շրջանին կառուցուած Զորագէսը համարել ոչ ազգային գիծ, իսկ նոյն համայնավարներու աջ քաղաքականութեան օրերուն կառուցուող երկաթուղին բացատրել ազգային քաղաքականութեամբ: Նոյնպէս արժէք չունի այն պարագան, թէ կառուցումը Հայաստանի կառավարութեա՞ն կը պատկանի, թէ հնգամեայ ծրագիրներու տրամադրութեան: Բոլոր տեսակի կառուցումները ազգային գործ են, որովհետեւ վարչաձեւերը միշտ կը փոխուին, իսկ շինուած գործարաններն ու երկաթուղիները կը մնան իբրեւ ժողովրդի սեփականութիւն:

Իսկ թէ այս տեսակէտն ունենալով մէկտեղ, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ինչո՞ւ նիւթապէս չաջակցիր խորհր. շինարարութեան, սա տարբեր խնդիր է, որ կը բխի մեր եւ համայնավարներու յարաբերութիւններէն եւ որուն լուսաբանութիւնը բազմիցս տրուած է դաշնակցական մամուլը: Եւ երկրորդ, մեր քննադատութիւնները ուղղուած են ոչ թէ երկրի շինարարութեան, այլ խորհրդային տնտեսական քաղաքականութեան դէմ: Միայն կուսակցական պայքարէն կուրացած եւ վատոգի մարդիկ այս ընթացքը կրնան համարել «հակահայաստանեան»:

Եթէ ռամկավար շրջիկը իրերու խորը թափանցելու կարողութիւնը ունենար, կը տեսնէր, որ տնտեսական ազգային քաղաքականութիւն ըսուածը բոլորովին տարբեր բան է: Խորհրդահայ ներքին կեանքին իրազեկ ամէն մարդ գիտէ, որ վեց տարի առաջ, Աշոտ Յովհաննիսեանի տիրապետութիւնը վերջ գտաւ ճիշդ այս խնդրին շուրջ եղած պայքարին պատճառով:

Երբ հնգամեայ ծրագիրներ կազմուեցան, Աշոտ Յովհաննիսեան - Լուկաշին ղեկավարութիւնը կողմնակից էր «փակ» տնտեսութեան ձեւին: Այսինքն, Հայաստանի մէջ կատարուած տնտեսական ամէն ձեռնարկ պէտք է նախ եւ առաջ պայմանաւորել մեր երկրի շահերով եւ հնարաւորութիւններով: Իսկ յայտնի է որ ծրագիրները կը կազմուէին ոչ թէ Երեւանի, այլ Մոսկուայի մէջ եւ կը թելադրուէին Հայաստանին Թիֆլիսի միջոցով:

Ռամկավար շրջիկը ապացուցնէր ունի՞ թէ ներկայիս Հայաստանի տնտեսական կեանքին մէջ տիրապետողը Աշոտ - Լուկաշին տեսակէտն է: Եթէ ոչ, ուրեմն ո՞ր ազգային գիծ կը համարի: Իսկ եթէ այո, ապա ինչո՞վ բացատրել առեւտրական գործավար Մարտիրոսեանի հետեւեալ յայտարարութիւնը.

— «Մոսկուան ամէն ինչ վերցրել է իր բռի մէջ, իսկ մենք ինչպէս ծառաներ կատարում ենք նրա ցուցմունքները եւ կարգադրութիւնները: Անդրտան վրացիներն ամէն ինչ վերցրել են իրենց ձեռքը, կատարում են իրենց մօտ շինարարութիւն, իսկ Հայերին ամէն տեղ խոչընդոտ են հանդիսանում» («Խ. Հ.», 17 յունուար, 1933):

Հրաչ Երուանդի տգիտութիւնն անսահման է, երբ կը խօսի մշակութային հարցերու շուրջ: Իր կարծիքով, ազգային գիծ է, որ Հայաստանի մէջ դպրոցներ կը բացուին, թանգարան ու մատենադարան կը հիմնուին ու ... միջնադարեան գրականութիւն կ'ուսումնասիրեն:

Արդեօք աշխարհի երեսին գոյութիւն ունի՞ քիչ թէ շատ քաղաքակիրթ ժողովուրդ մը, որ իր թատրոնը, համալսարանը, դպրոցն ու մատենադարանը չունենայ: Եւ մի՞թէ այս հիմնարկութիւններու սոսկական գոյութիւնը իշխանութեան ազգային քաղաքականութիւնն է: Վերջ ի վերջոյ, ժամանակն է զանազանելու երկրի մը մշակութային արժէքները, նոյն երկրի իշխանութեան մշակութային ազգային քաղաքականութենէն: Իսկ եթէ ուխտաւորնայ ռամկավարի աչքին ազգային գիծ կը նկատուին դպրոցներու մէջ Հայոց պատմութիւն եւ աշխարհագրութիւն աւանդուիլը եւ ոսկեդարի ուսումնասիրութիւնը, պատմութիւնը տարբեր բան կ'ըսէ:

Ստալինեան ղեկավարութիւնը «նեպ»ը թաղելով, ոչ միայն ձեռնարկեց հնգամեակներու, այլ եւ անողոք կռիւ յայտարարեց մտաւորականութեան, մասնագէտներու եւ գիտութեան դէմ: Դպրոցներէն վերցան ազգային պատմութիւնն ու աշխարհագրութիւնը, անցեալի գրականութիւնը փականքի տակ դրուեցաւ եւ հալածուեցան հին մասնագէտներն ու գիտնականները: Աշխարհի պատմութիւնը սկսած է հոկտեմբերեան յեղափոխութեան օրէն եւ բոլոր իմաստութիւններու մայրը կը հանդիսանայ Լէնին - Ստալինի ուսմունքը ...

Սակայն, շատ չուշացաւ համոզուեցան որ երկրի անճոռնի տնտեսութեան զուգընթաց չի պարզանար մշակոյթը եւ նորահաս կարմիր մասնագէտները եւ գիտնականները ի վիճակի չեն գոհացնելու իրենց առաջադրուած պահանջները: Ստալինը իբրեւ խելացի մարդ ,զգաց իր սխալը եւ նամակով մը հրահանգեց որ խորհրդային ուսանողութիւնը, մտաւորականութիւնն ու մասնագէտները զինուին գիտութեան իրական զէնքերով եւ ուսանին ու ուսումնասիրեն ոչ միայն ներկան, այլ եւ անցեալը :Ստալինի օրէնքը հրաման է եւ անմիջապէս դպրոցներու մէջ վերահաստատուեցաւ թէ կարգ ու կանոն եւ թէ ազգային պատմութեան ու աշխարհագրութեան առարկաները եւ գրագէտներն ալ սկսան ուսումնասիրել ... միջնադարեան գրականութիւն:

Այնպէս որ, Հայաստանի մշակութային կեանքի մէջ նշմարուած այդ երեւոյթները ոչ թէ «վրացի համայնավարներու ազգային քաղաքականութեան» արդիւնքն է, այլ հետեւանք Ստալինի յատուկ կարգադրութեան: Եւ այդ հրամանէն վերջ Հայաստանի մէջ կ'ուսումնասիրեն ոչ միայն ոսկեդարը, այլ եւ Պղատոնի փիլիսոփայութիւնն ու Հոմերոսի «Իլիական»ը: Եւ Հ. Երուանդը, փոխանակ Մոսկուայի խորհ. գրողներու համագումարին մէջ պատմելու հայկական անեկդոտը (իբր թէ Վրացիներու զեկուցումէն վերջ հայ պատուիրակները մէկ գիշերուան մէջ պատրաստած են հայ մշակոյթի պատմութիւնը), լաւ կ'ընէր, եթէ անգամ մը կարդար նոյն համագումարին մէջ Բուխարինի կողմէ եղած զեկուցումը: Ուսանելի շատ բան պիտի գտնէր ...

Կարճ կապենք: Տգիտութիւն է Ստալինի հրամանով յառաջ եկած երեւոյթ մը վերագրել հայ համայնավարներու ազգային քաղաքականութեան:

Ինչ կը վերաբերի Րաֆֆիի գրքերուն, որոնք «յափշտակութեամբ ու ձեռքէ ձեռք խլելով կը կարդացուին», սուտ մենք կը հաւատանք: Ոչ միայն կը հաւատանք, այլ եւ հաստատ գիտենք, որ Հայաստանի մէջ արգիլուած պտուղը շատ քաղցր է եւ այնտեղի երիտասարդութիւնը ոչ միայն Րաֆֆի կը կարդայ, այլ եւ շատ ուրիշ բաներ, զորս «ուխտաւոր»ին ռամկավար աչքերը չեն տեսած ... Երեւի այդ բանը շատ աւելի լաւ գիտէ համայնավարներու ղեկավար Աղասի Խանջեանը, որ զայրագին պոռթկումով կը գրէ.

— «Աւելի անհաշտ ու անողոք պայքար մղել նացիոնալիզմի դէմ, էլ աւելի համակել մասսաներին պրոլետարական մարտական ինտերնացիոնալիզմով — ահա մեր նոր յաղթանակների, սոցիալիզմի յետագայ վերելքի պարտադիր պայմանը» («Խ. Հ.», 29 նոյեմբեր 1934):

Եթէ Խանջեանը, որու տեսակէտը այսօր կը տիրապետէ Հայաստանի մէջ, անողոք ու անհաշտ կռիւ կը յայտարարէ ազգային որ եւ է արտայայտութեան դէմ ու միջազգայնական քաղաքականութիւն կը վարէ, ալ ո՞ւր մնաց «ազգային գիծը»:

Թերեւս ռամկավարները յաւակնութիւն ունին կարծելու, թէ մենք իրենց «յայտնութիւններուն» աւելի հաւատք պիտի ընծայենք, քան համայնավար Խանջեանի գրածներուն ...

ԱՇՈՏ - ԱՐՇՐՈՒՆԻ

Հ. Յ. Դ. ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆԸ

»»»· ·«««

Ե.

Դաշնակցութիւնը կուսակցութի՞ւն է թէ կազմակերպութիւն: Ոմանք կ'ասեն՝ կուսակցութիւն է, ոմանք՝ կազմակերպութիւն է: Բայց ինչ կարիք այս բանավէճին, քանի որ պարզ է՝ թէ մի կուսակցութիւն, որ չունի կազմակերպութիւն, նա մի դիակ է: Կուսակցութիւնը այն է, որ նախ կազմակերպութիւն ունի՝ միասնական կամք եւ կարողութիւն ցուցադրելու:

Եւ եթէ այդ կամքի աղբիւրը կը յորդի ժողովրդի, զանգուածի եւ ոչ թէ անոր միայն մէկ խաւի, կամ մէկ խմբակցութեան սրտէն, ուղեղէն եւ ձգտումներէն, այդ պարագային այդ կազմակերպութիւնը կը դադարի պարզ կուսակցութիւն ըլլալէ, նա կը դառնայ աւելի բարձր եւ աւելի դե — րադաս քան կուսակցութիւնը: Դաշնակցութիւնը ապացուցած է, որ ունի կամք եւ կարողութիւն. նրա ուժի աղբիւրը եւ հետապնդած նպատակները կը բխին ամբողջական հայ ժողովր — դէն եւ ոչ թէ նրա այս կամ այն հատուածէն: Ահա թէ ինչու սխալ է Դաշնակցութիւնը որակել իբր կուսակցութիւն: Նա գերազանց է քան կուսակցութիւնը: Նա լաւ էութեան հայ ժողովուրդի կազմակերպութիւնն է:

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՁԵՒԸ

Կազմակերպութեան ձեւը նոյնքան կարեւոր է, որքան կազմակերպութեան նպատակը: Կազմակերպական ձեւը ի վերջոյ կը նախորոշէ եւ նպատակները: Այսպէս, օրինակ, մի կենտրոնաձիգ կամ անհատապաշտ կազմակերպութիւն ուզենայ - չուզենայ ի վերջոյ կը յանգի միապետական, թէոկրատիկ ռէժիմի, թէկուզ եւ իր նպատակներին այդ հակառակ լինի. եւ ընդհակառակն, դեմոկրատիկ կառոյցով մի կազմակերպութիւն, հակառակ իր իսկ կամքին, պիտի թեքի դէպի ժողովրդապետութիւն: Եթէ կուսակցութիւնները կարող են սաել կամ սխալուել իրենց ծրագիրներով, անհնար է որ նրանք կարողանան սաել կամ սխալիլ իրենց կանոնագիրներով, որ հայելին են իրենց կազմակերպութեան: Եթէ նպատակ կայ իր խորքով ճանաչել մի կուսակցութիւն, հասկանալ նրա ներկան եւ նախատեսել ապագան, ապա ոչ այնքան պիտի ուսումնասիրել նրա խոստումները, ծրագիրները, յայտարարութիւնները, որքան աւելի ուշով պիտի քննել այդ կուսակցութեան կառոյցը, նրա կազմակերպական ձեւը: Ու դիտել միաժամանակ, թէ իր կիրառած ձեւերը կեանքի մէջ ինչ չափով արմատացած եւ հարազատ դարձած են ժողովրդին:

Կազմակերպական ձեւերի եւ նրանց յաջողութեան մէջ պիտի որոնել մի կուսակցութեան հետապնդած նպատակների մեծութիւնն ու կենսունակութիւնը: Եւ որ էականն է, ոչ միայն ներկան, այլեւ ապագան այդ կուսակցութեան, որին տանում է նրա կազմակերպութիւնը:

Դաշնակցութեան կանոնագիրը եւ կեանքի մէջ կիրառած իր կազմակերպական ձեւերը հետեւեալ ինքնատիպ առանձնայատկութիւններն ունեն, թերեւս եւ անծանօթ որ եւ է կուսակցութեան:

6.— Նա ապակենտրոն է. այսինքն բազմաթիւ անկախ կենդրոնական կոմիտէների մի Դաշնակցութիւն է. իւրաքանչիւր 500—1000 շարքայիններ կազմում են մի ամբողջ միաւոր, ունենալով իրենց օրէնսդիր եւ գործադիր մարմինները: Այդ ամբողջ եւ անկախ մարմինների փոխադարձ համաձայնութեամբ կազմուած դաշնակցութիւնը ունի այդ բոլոր մարմինների համար մի գերագոյն օրէնսդիր ատեան՝ որ կոչւում է ընդհանուր ժողով, եւ մի գերագոյն վարչական մարմին՝ որ կոչւում է բիւրօ:

Բայց նաեւ որոնք գերագոյն մարմիններ են սահմանափակ իրաւունքներով. նրանց իրաւունքները գծուած են այնսահմանադրութեամբ,որ թէեւ ենթակայ, բայց էապէս անկախ միաւորները ստեղծած են փոխադարձ համաձայնութեամբ:

Դաշնակցութեան կազմակերպութիւնը յար եւ նման է ֆեդերատիւ կամ կոնֆեդերատիւ պետական ձեւերին:

Այս պարագան կը մատնանշէ, որ Դաշնակցութիւնը ուզենայ — չուզենայ իր նպատակներով եւ իր ապագայ քաղաքական առաջադրութիւններով պիտի գնայ դէպի ապակենտրոնացում, դէպի ֆեդերալիզմ կամ կոնֆեդերալիզմ: Նա բնական հակառակորդն է ամէն կենտրոնաձիգ իշխանութեան, ձեւի եւ կազմի:

Բ.— Այլ կուսակցութեանց մէջ անհատը իր մտաւոր եւ բարոյական արժէքով, ծագումով, դիրքով կամ հարստութեամբ գրաւում է այս կամ այն տեղը. շատ անգամ ղեկավարութիւնը ճշգուած է ըստ այդ տուեալների: Դաշնակցութեան համար նման արժէքներ գոյութիւն չունեն: Արժէք չէ անհատի դասակարգային ծագումը, անցեալը, հարստութիւնը, տիտղոսը, մտաւոր պաշարը եւ այլն: Միայն եւ միմիայն երեք արժէքներ նկատի կ'առնուին — հաւատարմութիւն, զոհաբերութիւն (ներկայի համար) եւ գործելու եռանդ:

Այս արժէքները խորքին մէջ ապադասակարգային կը դարձնեն կազմակերպութիւնը եւ զայն կը վերածեն աւելի գործի եւ զոհաբերութեան մի տաճարի, քան տեսական սին վէճերի մի խմբակցութեան:

Այս է պատճառը, որ Դաշնակցութեան մէջ ներքին մի ձգտում կայ պառլամենտարիզմը վերաքննութեան առնելու եւ օրէնսդիր ու գործադիր իշխանութիւնները ի մի ձուլելու, միաժամանակ ներդաշնակելով դասակարգային հակամարտութիւնները եւ ոչ թէ նրանց հակադրութիւնները սրելով: Դաշնակցութեան կազմակերպական ձեւը դէպի բնական հակառակութեան է տանում պառլամենտարիզմին եւ դասակարգային հակադրութեանց. ի վերջոյ Դաշնակցութիւնը պիտի յանգի այլ ձեւերի, աւելի հարազատ իր կազմակերպական կառոյցին:

ՄԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Ուրիշ կուսակցութեանց մէջ թիւը որակ է եւ ձայնատուութիւնն է այն խարիսխը, որի վրայ կը հանգչի թըւական ուժը: Դաշնակցութեան համար ձայնատուութիւնը ուժ չէ, եւ թիւը բացարձակ արժէք չէ, եթէ նա որակ չունի:

Դաշնակցութեան համար արժէք է որակը: Եւ որակ ասելով նա կը հասկանայ կարգապահութիւն. այսինքն՝ ենթարկելու եւ ենթարկուելու յատկութիւն եւ անսահման զոհաբերութեան պատրաստակամութիւն, ոչ թէ իւրայինի, այլ ընդհանրութեան համար: Այս սկզբունքները եւ պարտադրութիւնները կազմակերպութեան կը տան աւելի շատ մի զինուորական բանակի կերպարանք, որի քուէները կը հաշուեն ոչ միայն մատով եւ ձայնով, այլեւ սուրով եւ զոհաբերութեամբ, եւ այս թիւն է որ կը ներկայացնէ իբր գումար, իբր հաւաքականութիւն:

Կազմակերպական օրէնքներով անհատի ազատութիւնը սահմանագծուած է. նա ազատ է մտածելու, զգալու, գործելու այն սահմանների մէջ, որ ընդհանրութիւնը ընդունած է. նա իր անձնական ազատութիւնը կարող է արտայայտել միայն այն ճամ — պարհներով, որ կանոնագիրը կը թոյլատրէ, ընդհանրութեան շահի համար անհատի ազատութիւնը զոհաբերուած է նրա մէջ:

Ռազմապաշտական չէ, բայց հիմ ունի կազմակերպական այս ձեւը ,հետեւեալ ծանօթ սկզբունքը. «մէկը՝ ամէնքի եւ ամէնքը մէկի համար», միակ պատուանդանը ազգ եւ պետութիւն կազմելու եւ ֆիզիքական ուժ ստեղծելու:

Կազմակերպական այս հիմնական գծերը բացառիկ բարոյական եւ քաղաքական արժէք կուտան Դաշնակցութեան կազմակերպութեան:

ՌՈՒԲԷՆ

ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՕՏԱՐ ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

»»»· ·«««

Գանգատներ ռուսկանական խառնակնեց դէմ

— o—o —

ԽՄԲ.— Հինգշաբթի օր հաղորդած էինք երեսփ. ժողովին վիճաբանութիւնները, գործադրկութեան եւ օտարականներու վտարման, ինչպէս եւ ապաստանի իրաւունքի մասին:

Հարցին կարեւորութիւնը նկատի առնելով, ստորեւ խորհրդարանի պաշտօնաթերթէն կը թարգմանենք գլխաւոր ճառերը.—

Ժան Կարշըրի (համայնավար). — Ազգ. Ապահովութեան Տեսչութիւնը վտարման այնպիսի խիստ միջոցներու կը դիմէ, որ յուզման կը մատնեն քաղաքական փախստականները: Եթէ կարելի ըլլար գիտնալ թէ ի՛նչ պատճառներու վրայ հիմնուած՝ Ազգ. Ապահովութեան Տեսչութիւնը կը դիմէ այդ միջոցներուն, գէթ կրնայինք գնահատել կամ քննադատել այդ միջոցները: Սակայն Ազգ. Պաշտպանութեան Տեսչութիւնը ոչ մէկ բացատրութիւն կուտայ այդ մասին:

Երբ երեսփոխան մը կը ներկայանայ ներքին նախարարութեան կամ Ազգ. Ապահովութեան Տեսչութեան՝ խնդրելով լուսաբանութիւններ տալ ներկայացուած պարագայի մը մասին, կը ստանայ միշտ սա պատասխանը. «Ընդհ. ապահովութեան վերաբերեալ պարագաներու մասին, ձեռք առնուած միջոցները կարելի չէ վերաքննել»:

Փնտռեցէք որքան կ'ուզէք, այլեւս բառ մը աւելի չէք կրնար ստանալ Ազգ. Ապահովութեան Տեսչութենէն:

Կարելի չէ թոյլ տալ, որ տեւէ այս կացութիւնը: Ձեմ ուզեր այսօր պարզել մեզի ներկայացուած այն բոլոր պարագաները, որոնք բազմաթիւ են: Գիտեմ որ Պ. Մութէ հարցապնդում մը ունի, ուզելով ինծի նման որոշ բացատրութիւններ ստանալ կառավարութենէն: Իմ ընկերս կազմած է կատարեալ ցանկ մը վտարման վերջին կարգադրութեանց մասին, որոնց դէմ կը բողոքէ ինչպէս ես:

Կ'ուզեմ յիշատակել միայն երկու պարագայ.—

Երիտասարդ Գերմանացի մը, քաղաքական փախստական, ամուսնացեալ, հայր երկու զաւկի, կը յաճախէ Փարիզեան համալսարան մը: Ընտանիքին եւ իր գոյութիւնը ապահովելու չափ նիւթական միջոցներ ունի: Եւ ահա կը վտարուի այս երիտասարդը: Միջամտեցի: Միակ բացատրութիւնը, որ տրուեցաւ ինծի, այն է թէ կարելի չէ վերաքննել կամ ետ առնել ընդհ. ապահովութեան վերաբերեալ պարագաներու մասին տրուած որոշումները:

Ահա եւ միւսը: Քաղաքական փախստական մը, որ Իտալիոյ մէջ կը դատապարտուի տասը տարուան աքսորի, այն ամբաստանութեամբ թէ պայքարած է Ֆաշականութեան դէմ: Կը յաջողի փախչիլ դիմագրաւելով անթերեւակայելի դժուարութիւններու: Կուգայ Ֆրանսա: Ոչ անցուցած կանոնաւոր թուղթերով, այլ այնպիսի պարագաներու մէջ, որ մարդկային չէ թուղթ պահանջել: 11 դեկտեմբեր 1924ին վտարման հրամանագիր մը կը տրուի: Վերաքննութիւն մը կը կատարուի իբրեւ հետեւանք բազմաթիւ միջամտութիւններու: Ու կը տեսնուի որ մարդուն կացութիւնը կը թելադրէ բնակութեան արտօնութիւն տալ: Ու կը տրուի:

Կ'անցնին 10 տարիներ: Կ'ամուսնանայ Փարիզի մէջ: Զաւակ մըն ալ կ'ունենայ: Եւ ահա դարձեալ վտարման հրամանագիր մը իր մասին: Ո՞րու ձգել իր կինը եւ զաւկին հոգը:

Ձեմ ուզեր երկարել:

Կը խնդրեմ կառավարութենէն, որ քննէ այս փափուկ հարցը ամենայն ուշադրութեամբ:

Քաղաքական ապաստանութեան (ազիլ) իրաւունքը միշտ յարգուած է մեր երկրին մէջ: Մինակ ես չեմ, որ այն տպաւորութիւնն ունիմ թէ վտանգուած է այդ իրաւունքը հիմա: Այս հարցին մասին միշտ պահպանուած էր հանրապետական աւանդութիւնը: Այնպէս կը զգամ որ լուրջ վտանգի մէջ կը գտնուի հիմա:

Ի՞նչ պատճառներու վրայ հիմնուած է որ խիստ միջոցներու կը դիմուի հանդէպ քաղաքական փախստականներու: Այս է հարցը, զոր կը դնեմ կառավարութեան առջեւ:

Պ. Էռիոյի եւս ներկայացուած են բազմաթիւ պարագաներ: Կրնայ ուրեմն գտնել ձեռք առնուած միջոցներուն պատճառներն ու բնոյթը:

Կը խնդրեմ կառավարութենէն, որ յետաձգէ գործադրել վտարման որոշումները, լուրջ եւ կատարեալ քննութիւններ կատարէ կամ, ամէն պարագայի, մեզի բացատրէ պատճառները, որպէսզի մենք ալ կարենանք դատել ու ճշդել ձեռք առնուած միջոցներուն արդարութիւնը:

Պ. Մութէ, յանուն ընկերվարական խմբակցութեան, կ'առաջարկէր օրինագիծ մը, ջնջելու համար 3 դեկտ. 1849 օրէնքը Ֆրանսա հաստատուած օտարականներու մասին եւ վերափոխելու համար վտարումներու եւ արտաքսումներու վարչական եղանակները:

Արտաքին յանձնաժողովը, որ քըննեց այս առաջարկը, նպաստաւոր տեղեկագիր մը պատրաստեց:

Հարցը կարելի է քննել անմիջապէս Երեսփ. Ժողովին մէջ, այնպէս որ անհրաժեշտ է յետաձգել բոլոր վարչական որոշումները, որոնց դէմ կը բողոքեմ:

Կը յուսամ որ Պ. Էռիօ պիտի ուզէ, — առանց խօսելու ըստ էութեան, քանի որ հարցը կը վերաբերի միայն ժամանակին,— հանդարտեցնել մեր արդար մտահոգութիւնները եւ ապահովութիւն տալ: Ահա միջամտութեանս շարժառիթը:

Արդարեւ պէտք է որ կառավարութիւնը, այսօրուընէ, մեզի ապահովութիւն տայ թէ, քաղաքական փախստականներու եւ օտարականներու ապաստանութեան իրաւունքը պիտի յարգուի Ֆրանսայի մէջ այնպէս ինչպէս առաջ էր:

Էռիօ.— Ներքին նախարարին կ'իյնայ պատասխանել Պ. Կարշըրի հարցումին: Ու եթէ ես խօսք կ'առնեմ քանի մը բառով պատասխանելու համար, պատճառն այն է որ խնդիրը կապուած է օտար բանուորներու աշխատանքի հարցին հետ, զոր կը քննէ միջնախարարական յանձնախումբ մը, իմ ալ մասնակցութեամբ:

Իմ տալիք բացատրութիւններուս մէջ քիչ մը յստակութիւն դնելու համար, անհրաժեշտ կը գտնեմ աշխատանքի իրաւունքը բաժնել ապաստանութեան իրաւունքէն:

Լէոն Պլում.— Խօսք կ'ուզեմ:

Էռիօ.— Աշխատանքի իրաւունքին մասին խօսելով, բացորոշ կը յայտարարեմ թէ չենք կրնար ապահովել, բոլոր այն օտարականներուն անխտիր որոնք Ֆրանսա կը բնակին ներկայիս, աշխատանքը զոր կ'ուզեն :Այդ անկարելիութեան պատճառները բացատրուած են արդէն: Այդ պատճառները լաւ կը պարզուին հետեւեալ թիւերով,— Ֆրանսայի մէջ կան 400,000 Ֆրանսացի գործազուրկներ եւ 800,000 օտար գործաւորներ:

Գիտեմ թէ հարցը թուաբանական խնդիր մը չէ եւ կարելի չէ լուծել դիւրութեամբ: Սակայն այս իրողութիւնն իսկ բաւական է հասկցնելու համար թէ աշխատանքի Ֆրանսական շուկային վրայ տեղ չկայ բոլոր բանուորներուն համար ,որոնք գործ կ'ուզեն, եւ բոլոր օտարականներուն համար, որոնք պիտի ուզէին աշխատիլ մեր երկրին մէջ:

Ինչո՞ւ: Պատճառները շատ ծանօթ են: Պատերազմէն վերջ, ինչպէս քանիցս ըսուեցաւ այս բեմէն, էնֆլասիոն կար ճարտարարուեստի մէջ, էնֆլասիոն կար վարկերու մէջ, եւ հետեւաբար, էնֆլասիոն կար բանուորներու գործածութեան մէջ:

Քիչ առաջ ընկերվարական երեսփոխան մը կը գանգատէր, ըստ իս իրաւամբ, որ աշխատանքի Ֆրանսական շուկային վրայ շատ ծանր կը կշռեն օտար բանուորները, ըլլան անոնք տեւական ձեւով կամ ըստ եղանակի աշխատաւորներ:

Մենք պիտի աշխատինք պաշտպանել Ֆրանսացի բանուորները: Եւ թոյլ տուէք ըսել ձեզի, այս առթիւ, թէ չենք ուզեր հարցը քննել իր բացասական ձեւին մէջ: Մեր քննութեանց ըն—

Թացքին նշմարեցինք, որ գործի կարգ մը ասպարէզներ հետզհետէ կը փակուին մեր երկրին մէջ, հողագործական կարգ մը ձեռնարկներ կը պահանջեն, որ ըստ եղանակի աշխատաւորներ մտցուին, տարրկելով թէ Ֆրանսայի մէջ, օրինակի համար, չկան փայտահատներ կամ ողոց քաշողներ։

Կ'ուզենք երեւան հանել հարցին դրական կողմերը։ Կ'աշխատինք, օրինակի համար, վերստեղծել կամ քաջալերել այն արհեստները, որ կը պակսին մեր երկրին մէջ։

Ահա աշխատանքի հարցը։ Այս հարցին անջատ կայ նաեւ քաղաքական ապաստանականութեան հարցը։

Ոչ մէկ փոփոխութիւն կատարուած է սկզբունքին մէջ։ Քաղաքական ապաստանականութեան իրաւունքը կայ եւ կը մնայ։ Կը մնայ անեղծ՝ իրական քաղաքական փախստականներուն համար։ Բայց այստեղ հազար պարագաներ կան, մէկը միւսէն տարբեր, մէկը միւսէն աւելի բարդ։

Թերեւս կը պատահի որ սխալներ կը գործուին։ Կը պատահի որ ձեր բարեմտութիւնն է սխալած։ Կրնամ ձեզի ըսել թէ, այսպիսի պարագաներու քննութեան ժամանակ, ի՛նչ օրէնքներու կը հետեւինք, կամ թոյլ տուէք այստեղ ըսել թէ ի՛նչ պիտի ըլլար իմ պատասխանս, երբ իմ կարծիքս հարցուէր այս կամ այն պարագային մասին։

Նախ կը գործադրեմ ֆրանսական սկզբունքը, ապաստանականութեան իրաւունքի պահպանման հանրապետական սկզբունքը քաղաքական այն փախստականներուն մասին, որոնք կը բաւէ որ ոճիր չեն գործած, մասնաւորաբար Ֆրանսայի մէջ, եւ ֆրանսական հողը մտնելէ վերջ՝ կը յարգեն այս երկրին քաղաքական անկախութիւնը, անոր քաղաքացիներուն ապատութիւնը, եւ վերջապէս անընդունելի խռովութիւններ չեն յարուցաներ այստեղ։ Ահա սկզբունքները, զորս կը գործադրենք։ Կը խնդրեմ, ուրեմն, Պ. Կաշըրբէն որ հաւատայ թէ ոչինչ փոխուած է հանրապետութեան աւանդութիւններուն մէջ։

«ՍԻՓԱՆ»Ի «ԱՆՈՒՇ»Ը

=o=

«Սիփան» փարիզահայ երկսեռ երգչախումբը, այս գիշեր, շաբաթ, «Փըթի Ժուռնալ»ի սրահին մէջ, ի պատիւ իր հիմնադիր — ղեկավար Սաքօ Ցակոբեանի, կը ներկայացնէ մեծանուն բանաստեղծ Յովհ. Թումանեանի «Անուշ» օփերան։ «Սիփան»ը իր սեփական ուժերով է, որ ձեռնարկած է սոյն ներկայացման եւ կ'արժէ ծանօթանալ այս երգչախումբի պատմութեան, հասկնալու համար, թէ ի՛նչպէս եղաւ, որ այսօր, առանց վարանումի, ինքնավստահ ու համարձակ, ան կը ներկայանայ փարիզահայ գաղութին «Անուշ»ի նման դժուարին գործով մը։

«Սիփան»ի զարգացումն ու յառաջդիմութիւնը ցոյց կուտան, թէ հոն, ուր կայ ցանկութիւն, կամք ու միութիւն, կարելի է հրաշքներ գործել։

Եւ «Սիփան»ի հրաշքը ոչ թէ 120 հոգիով բեմ բարձրանալը (չորս տարի առաջ) կամ «Անուշ» խաղալն է, այլ անոր ծնունդն ու տարիներու կեանքը։

Տարագրութեան եւ գործարանային կեանքի տաժանելի պայմաններուն մէջ, Իսի լէ Մուլինոյի փամփուշտի գործարանին (Ֆիշէնկի փապրիքան) մէջ կ'աշխատէր Կոմիտասի աշակերտներէն նախկին ուսուցիչ Սաքօ Ցակոբեան, որ կը յղանայ կազմել փարիզահայ առաջին երգչախումբը։ Անշուշտ, ան կ'ըմբռնէր իր առջեւ եղած դժուարութիւնները։ Բայց եւ գիտէր, թէ երգը կեանքի անբաժան ընկերն է ամէն ժողովուրդի համար, օրօրոցէն մինչեւ գերեզման, թէ երգը հայ ժողովրդի վիշտի եւ ուրախութեան արտայայտիչն է եղած ու միայն չար մարդիկն են, որ երգ չեն սիրեր։ Ան վստահ էր, որ հայ աշխատաւոր երիտասարդութիւնն ընդունակ է ամէն զոհողութեան, միայն թէ մղում տրուի ու անձնական օրինակով կորով ու ոգի ներշնչուի։

Ան գիտէր, որ Փարիզի շրջակայքը կը գտնուի իր մեծ վարպետը, որ թէեւ իմացականութիւնը կորսուած, բայց իր շունչն ու ոգին պահպանած, կ'ապրի ամէն Հայու սրտին մէջ։ Ան կը զգար, թէ կեանքի հարկադրանքին տակ, ամէն օր իր ձեռքէն անցնող հազարաւոր փամփուշտները միայն մահ ու աւեր ունին պահած, իսկ երգը կեանք ու երջանկութիւն կը բերէ մարդոց ...

Եւ կազմուեցաւ «Սիփան»ը։

«Սիփան»ի իւրաքանչիւր անդամ իր զոհաբերութիւնն ու աշխատանքի բաժինը բերած է երգչախումբին կազմաւորման եւ պահպանման գործին։ Բոլորն ալ բանուոր երիտասարդներ են, ծանրաբեռնուած ընտանեկան հոգերով։ Բոլորն ալ հաւասար չափով համեստօրէն ծառայած են հայ արուեստի տարածման ու մեր մշակոյթին։ Առաջին եւ գլխաւոր գործը այն է եղած, որ հետեւելով Կոմիտասի օրինակին, աշխատած է տարածել հայ ժողովրդական երգը։ Այս ուղղութեամբ աշխատած են նաեւ ուրիշ երգչախումբեր եւ դրական գործ կատարած։ Սակայն, «Սիփան»ի առաւելութիւնն այն է, որ 12 տարի անընդհատ ծառայած է այդ գործին։

Երկրորդ «Սիփան»ի եւ ուրիշներու ջանքերով, հայ երգը մուտք է գործած հայ տուներէն ներս, դուրս վտարելով օտար երգերը (գլխաւորապէս թրքական)։

Երրորդ, ուրիշներու հետ միասին, «Սիփան»ն ալ աշխատած է հայ երգը ծանօթացնել տեղացի ժողովուրդին եւ արժեւորել հայ արուեստը։

Չորրորդ, «Սիփան»ը օտարանալու վտանգէն փրկած է շարք մը երիտասարդներ եւ զանոնք կապած հայ կեանքին ու արուեստին։

Եւ վերջապէս, «Սիփան»ը յաջողած է իր խումբին ներսը ստեղծել այնպիսի ընկերական եւ հարազատ հայկական մթնոլորտ մը որ ամէն ոք, որ ներկայ կը գտնուի անոնց հանդէսներուն ու հաւաքոյթներուն մէջ, բացի գեղարուեստական հաճոյքէն, ընտանեկան մտերմութիւն մըն ալ կը զգայ։

Ալ չեմ յիշեր այն պարագան թէ «Սիփան»ը տասը տարիէ ի վեր իր աջակցութիւնն ու մասնակցութիւնն է բերած Փարիզի եւ շրջանի բազմաթիւ հանդէսներուն։

Այս ամէնը գնահատելի են ու խըրախուսանքի արժանի։

«Անուշ»ի երեկոն «Սիփան»ի վերջին հանդէսն է Սաքօ Ցակոբեանի ղեկավարութեամբ։ Ցայտագիրէն կը պարզուի, որ խումբի ղեկավարը կը մեկնի Փարիզէն։ Հետեւաբար, շաբաթ երեկոյ, «Փըթի Ժուռնալ» գացող ամէն հայրենակից ոչ միայն գնահատած պիտի ըլլայ «Սիփան»ի տարիներու տքնաջան աշխատանքը, այլ եւ յարգանքի իր բաժինը բերած անոր հիմնադիր - ղեկավարին։ Հայ երգն ու պարը սիրողները պէտք է որ մնաս բարովի գան։

Անշուշտ Սաքօի մեկնումով «Սիփան»ը չպիտի լուծուի եւ պիտի շարունակէ իր գոյութիւնը, նոր խմբավար մը հրաւիրելով։

ԱՇՈՏ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

Ցեղը չի մեռնիր

ՇԱՎԻԼ.— Ուրախութեան եւ յուզումի, արցունքի եւ ժպիտի պահեր էին որ ապրեցանք կիրակի օր, մեր Կ. Խաչի սարքած «Մանուկներու Օր»ուան առթիւ։

Բուն ժողովուրդի տօնը, խոնարհ, աշխատաւոր, չարքաշ ժողովուրդի հանդէսը, իր նոյնքան անբասիր պզտիկներուն հետ, բայց որոնց աչքերը կը փայլին Հայու եռանդով եւ որոնք կուգան մեզ հպարտօրէն ըսել թէ մենք հոս ենք, հարազատ ժողովուրդի մը մանուկները, եւ երբ մենք այսպէս կանք, հայ ցեղը չի մեռնիր ...

«Հայ ապրինք, եղբարք մարդկութեան մէջ» ... այս է իրենց բնաբանը եւ ինչպէս չի սիրել զիրենք ու չխանդավառուիլ անոնց անմեղունակ երգերովը, պարերովն ու խաղերովը եւ իրենց աղմուկովն ալ, որ թէեւ մեծերուս դժգոհութիւն կը պատճառէ բայց եւ այնպէս պէտք ունինք մենք այդ հայկական աղմուկին, գոնէ տարին անգամ մը Մանուկ Արքային սիրոյն եւ մեր թմրած զգացումներուն համար ...

Ափսո՛ս որ օտար հողի վրայ են միշտ դողդոջուն ծիլերը եւ Կ. Խաչերը միայն նեցուկ կրնան ըլլալ ...

Կը նշմարեմ հեռուէն ծերունի եւ ալեհեր Ասլանեան քահանան ալ, ժողովուրդին տէրտէրը իր ձագուկներուն մէջ, չէ՞ որ ինք ալ մանկացած էր այդ տարիքին մէջ եւ Յիսուս մանուկներն ալ կը սիրէր, բայց քանի՞ հատ կայ իրեն պէս այսօր Յիսուսի պատուիրանին հետեւող ... Անցեալները արուարձանի մը մէջ փիլոնաւոր մը կը կռուէր քանի մը ֆրանք պակաս առնելուն համար եւ կը սպառնար ա՛լ պատարագի չգալ ...

Եւ այսպէս Մանուկներու Օրը փորձաքար մըն ալ կ'ըլլայ, ցոյց տալու համար մեզ թէ որո՞նք են ժողովուրդի բարեկամները, սրտցաւ դասակարգը։

Ցարդա՛նք բոլորին։

ՄԷՆ-ՍԷ

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Ազգային միութեան ներկայացում

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ, 28 յունուար.— Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8ին, բեմադրուեցաւ Շիրվանզադէի «Նամուս»ը, նախաձեռնութեամբ Ազգային Միութեան։

Շնորհիւ բեմադրիչ յանձնախմբի եւ դերակատարներու խոնջ ու մեղուաջան աշխատանքին, «Նամուս»ի բեմադրումը պսակուեցաւ մեծ յաջողութեամբ։ Հանդիսականները շատ գոհ մնացին ներկայացումէն։

Ժամանակէն առաջ սրահի աթոռները գրաւուած ըլլալով՝ հանդիսականներէն շատեր ոտքի վրայ մնացին ամբողջ խաղի ընթացքին, որ գիշերուան ժամը 12ին վերջացաւ։

Հակառակ հանդիսականներու հոծ բազմութեան, հակառակ աշխոյժ ու կայտառ Հայկակներու եւ Հայկուհիներու մեծ թիւին՝ երբեք չկային լացի ճիչեր եւ զոռում-գոչումներ. ինչ որ դժբախտաբար, սովորական բան է հայկական հանդէսներու համար։

Պատիւ մեր թատերասէր հանդիսականներուն, որ օրինակելի կարգապահութեամբ եւ ջերմ հետաքրքրութեամբ մեծապէս նպաստեցին ներկայացման յաջողութեան։

Բոլոր դերակատարները շատ յաջող խաղացին իրենց դերերը։ Չկար մէկը որ յուշարարի շրթներէն կախուած ըլլար եւ թութակօրէն կրկնէր անոր բառերը։ Քաջալերութեան համար յիշեմ գլխաւորներուն անունները, — Լ. Պայանտուրեան (Սէյրան), Վ. Խրիմեան (Ռուստամ), Օր. Կիւլէնար Ցակոբեան (Սուսան), Օր. Արուսեակ Աբրահամեան (Սուսամբար). միւս դերակատարները, ինչպէս երաժիշտներն ու պարողները զանց կ'առնեմ, վստահելով իրենց ներողամտութեան։ Բայց կարելի չէ չյիշել երեք պարոններ՝ Մ. Աբրահամեան, Գ. Քէնտիրեան եւ Փ. Լարճեան, որոնք ներկայացման յաջողութեան համար գնահատելի աշխատանք կատարելէ զատ, ծախսերը վճարեցին։

Թատերասէր

Հրապարակէն խլուած
ՏԱՍՆՈՑ-ՀԻՆԳՆՈՑՆԵՐԸ

Փետր. 1էն ի վեր անարժէք են պղինձէ հինգ եւ տասը սանթիմնոցները, որոնք շրջաբերութեան հանուած էին 1852ին։ Այս թուականէն մինչեւ 1921 հրապարակ հանուած էր 48.411,-000 ֆրանքի տասնոց եւ 34.052,000 ֆր.ի հինգնոց. բայց մեծ մասը կորսուած է տարիներու ընթացքին, մանաւանդ որ նախկին արժէքը չունին։ 100 հատ 10 սանթիմնոցը որ կ'արժէ 10 ֆրանք, կը կշռէ մէկ քիլօ։ Ուրեմն, 1852էն ի վեր հանուած տասնոցներուն ծանրութիւնն է 4.841.000 ֆր.։ Երկու հարիւր հատ հինգ սանթիմնոցներն ալ, որոնք նոյնպէս 10 ֆրանք կ'արժեն, նմանապէս մէկ քիլօ կը կշռեն. գումար՝ 3.405.200 քիլօ։ Երկուքը մէկ՝ 8.246.300 քիլօ կամ 8000 թոն, այսինքն աւելի ծանր քան Էյֆէլի աշտարակը որուն ծանրութիւնը 7000 թոն է։

Ինչպէս ըսինք, այս դրամներուն մեծ մասը կորսուած է։ Զանցառութիւններն ալ հաշուելով, փողերանոցի վարչութիւնը չի կարծեր թէ հարիւրին 30—40էն աւելի հաւաքուի հրապարակէն։ Վարչութիւնը ասոնք հալեցնելով մետաղը պիտի գործածէ ուրիշ նպատակներու։

ՄԱՄՈՒԼ

Խնամիներու միջեւ

=o=

Այս միջոցին կատաղի կռիւի մը բռնուած են մէկ կողմէ՝ Ամերիկայի ռամկավարներն ու հայ կարմրուկները (Բանուոր), միւս կողմէ՝ Հնչակները ու նոյն բանուորականները։ Իբրեւ նմոյշ՝ «Երեւ. Հայաստան»ի հետեւեալ խմբագրականը, գաղափար մը կազմելու համար.

— «Ամերիկահայ կեանքին մէջ ի գոյ եկած Բանուոր հրատարակչականը չարիք եւ ապականութիւն է։

Հինգ հասարակական յելուզակներ, որոնք հնչակեան եւ Դաշնակցական կուսակցութիւններէն վտարուած ոչնչութիւններ էին, կատարեալ պատեհապաշտութեամբ ինքզինքնին կոչեցին կոմունիստ ու դարձան Հայաստանին լծակից բարեկամներ?, ինքզինքնին համարելով Հօկ եւ Պետ. Կ. Խաչ։ Մտնելու եւ կթելու համար հայ աշխատաւորութիւնը՝ անուանակոչուեցան Բանուոր։ Շահագործումը յաջող հունձքի հասցնելու նպատակով՝ կազմակերպեցին Բանուորի Բարեգործական Միութիւն։ Վերաշինական հայրենակցական կազմակերպութիւններու հայրենասիրական ոգիէն յառաջացած գումարները հայրենասիրաբար իւրացնելու համար՝ դարձան խաչագող հայրենասէրներ ...

Բանուորի հրատարակչականը զզուելի կերպով սպունգի նման ծծած է Հօկի, Պետ. Կ. Խաչի տարիներու հասոյթը, ծծած է շարք մը միամտաբար խաբուած հայրենակցականներու գումարները, որոնք վստահուած են իրեն փոխադրելու համար Հայաստան։

Հայաստանի շինարարութեան օժանդակելու համար աշխատաւորական անգործներու բերնի պատառէն խնայուած ամէն նուէր կերուեր, կուլ տրուեր է կեղծիքի մէջ հոչակ ստացած Բանուորներէն։

Այս տխուր խմբակը դեռ կը շարունակէ ծծել Հօկը, Պետ. Կ. Խաչը, հայրենակցականները եւ խաբուած աշխատաւորութիւնը։

Խարդախութեան եւ ստախօսութեան մէջ վկայական ստացած այս չարագործներու վարքագծին ծանօթացող վերաշինական, հայրենակցական գլխաւոր միութիւններէն Մալաթիոյ Կրթասիրացը իր պատգ. ժողովով վճռած է ոչ մի սենտ չվստահիլ Ամեր—Հօկին, որ կը թարգմանուի Բանուորի հրատարակչական քըմփըն։

Տիգրանակերտի հայրենակցականը դառնօրէն կսկծաց, որ մաքրամիտ հայրենասիրութիւնը փերեզակութեան տարաւ Ամեր — Հօկի «Բ.»ի հրատարակչականը։ Չարիքի առաջքը առնելու վճռական քայլով, Տ. Հայր. Միութեան Կեդր. Վարչութիւնը միաձայնութեամբ որոշում կուտայ վերջնական կերպով անտեսել Ամեր—Հօկ «Բ.»ը։

Բալուցիք, Խարբերդցիք, Կեսարացիք, Արաբկիրցիք եւ դեռ այլ հայրենակցականներ լքած են Ամեր — Հօկը։

Ամեր — Հօկ «Բ.»ի հրատարակչական ընկ.ը իր բոլոր եղածով չարիք ու ապականութիւն է։ Չարիք է Հայաստանի շինարարութեան դէմ, ապականութիւն՝ գաղթահայ մասսաներու հայրենասիրական զգացումներուն դէմ»...։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Ճշդում մը

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Զարմանքով կարդացի 25 յունուար «Յառաջ»ի մէջ, Յ. Պապաքիւրեանի դիտողութիւնները Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասին։ Ինչպէս կ'երեւայ, յօդուածագիրը բնաւ տեղեկութիւն չունի Հ. Մ. Ը. Մ.ի ներքին անցուդարձերէն։ Նախ ըսեմ որ Հ. Մ. Ը. Մ.էն հեռացած քանի մը խաղացողները անհամերաշխութեան պատճառաւ չէ որ քաշուեցան, այլ անցեալ տարի մրցման մը ընթացքին պատահած կռիւին հետեւանքով, մէկ տարի պատժի ենթարկուելով հեռացան։ Վարչութիւնը ամէն շաբաթ երեկոյ ժամը 9—11 դասախօսութիւններ կը սարքէ, սակայն յօդուածագիրը որ պատւոյ անդամ է Հ. Մ. Ը. Մ.ի արդեօք օր մը օրանց այցելա՞ծ է անոր սրահը որ իր քթին տակն է, եւ կատարա՞ծ է իր պատւոյ անդամի պարտականութիւնը, վճարելով իր տարեկանը։ Գալով Աթթարեանի եւ Երեւանեանի հարցին, Հ. Մ. Ը. Մ.ը հպարտ է որ կրցաւ անոնց նման խաղացողներ հասցնել, որոնք ամէն կիրակի կը ծափահարուին Օլէմփիք տը Մարսէյլի պէս խումբի մը մէջ։

Մարսէյլի Հ. Մ. Ը. Մ.ը աւելի քան երբեք զօրաւոր է բարոյապէս եւ ֆիզիքապէս, միայն նիւթական պահանջն է որ կը նեղէ զինք, ան ալ վարչութեան դերագոյն ճիգերուն շնորհիւ որոշ չափով կը գոհացուի։ Վերջացող ամառուան ընթացքին Հ. Մ. Ը. Մ.ը իր չորս ախոյենական մրցումներէն չորսին մէջ յաղթական ելած է։ Այս արդէն ապացոյց է միութեան ֆիզիքական ուժին։

Վարդան Քիւփէլեան

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆր. Կ. Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը կուգայ հրապարակաւ յայտարարել թէ Մանուկներու Օրուան առթիւ իր կազմակերպած ցերեկոյթը նախատեսուածէն շատ աւելի բազմութիւն բերած ըլլալով Ժան Կուժոնի սրահը, կարելի չեղաւ փափաքուած կարգապահութեամբ աւարտել յայտագիրը ամբողջութեամբ։

Ֆր. Կ. Խաչը ներողութիւն խնդրելով ոտքի մնացող հասարակութենէն կը խոստանայ յաջորդ տարի այս տօնը կազմակերպել Փարիզի լաւագոյն եւ ընդարձակ սրահներէն մէկուն մէջ եւ մանաւանդ փոխել նուէրները բաժնելու ձեւը որ որքան արդար նոյնքան երկար էր եւ պատճառ շարժանկարին յապաղման։ (Այս առթիւ խորին շնորհակալութիւն Պ. Բարգէն Քէչիշեանի, որ այս տարի եւս սիրայօժար յանձն առած էր այս հոգը)։

Կարգադիր յանձնախումբ

Յ. Գ.— Սրահէն գտնուած են զոյգ մը ձեռնոց, մուշտակէ օձիք մը, բուրդէ վզնոց մը, ճերմակ ներքնազգեստ մը (դերակատարներուն յատուկ) ինչպէս եւ ճերմակ ձեռնոցի մը մէկ ձեռքը։ Ստանալ «Յառաջ»ի խմբագրատունէն։

ԱԹԱԹՈՒՐՔԻՆ ԽՈՀԱՐԱՐԸ

Փարիզեան թերթ մը կը գրէ թէ Աթաթուրքին խոհարարապետը պաշտօնէ հանուեցաւ վերջերս, եւ այս առթիւ կ'աւելցնէ թէ խոհարարապետը տարեկան կը ստանար երկու հարիւր հազար ֆրանք։

Ինչո՞ւ այսքան առատ տարեթոշակ պարզ խոհարարի մը համար։

Որովհետեւ բաւական փափուկ պաշտօն մը ունէր խոհարարապետը։ Այս մարդը կը հսկէր Աթաթուրքին կերակուրներու պատրաստութեան վրայ, եւ սեղան գնալէ ժամ մը առաջ՝ պարտաւոր էր ուտելու ինչ որ պիտի հրամցնէր Քէմալ Աթաթուրքին։

Եթէ խոհարարապետը չթունաւորուեցաւ, Աթաթուրքը կը նստէր սեղան՝ կատարեալ հանդարտութեամբ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (6)

Ծ Ա Ղ Ր Ա Ն Կ Ա Ր Ի Չ Ը

Բացառիկ բան էր նախաճաշը։ Ազնիւ առտուն կանուխ ելած, սովորական թէյին տեղ, դմակ իւղով թարխանա ապուր եփեց, սոխ հացն ալ չատկեց։ Վարդան իրեն պէս կանուխ արթնցած, մինչեւ որ սեղանը պատրաստեց, քայլ առ քայլ հետեւեցաւ մօրը, ու ատեն ատեն բան մը կը հարցնէր անոր՝ կարծես անկէ աւելի ուրախ, ու մայրը այոն ու ոչը իրար խառնած, երբեմն համբոյրով մը կը պատասխանէր, երբեմն ալ ժպիտը լոյսի փոխուած, սիրտը կը թափէր պզտիկին վրայ։

Լուսը ծագելուն, Ազնիւ, գնաց երբ Արամին կանչելու, ձայնին մէջ երանութիւնը կը զգացուէր սրտի զգուանքէն, ու Արա՛մ, Արա՛մ ըսած ատենը, իր գեղեցկութեան շնորհը կուգար վրան՝ շատոնց սպառած։

Նախաճաշը լմննալուն, Ազնիւ պատմեց Արամին կէս գիշերուան երազի պէս մէկէն ունեցած իր մտածումը։ Որովհետեւ սեղանին առջեւ էին դեռ, համբերութիւնը բացառապէս սիրուն ու փաղաքշական, խնդաց Արամ ու թող ձեր ըսածին պէս ըլլայ ըսելով, նայեցաւ հօրը եւ մօրը։

Դպրոց երթալէ առաջ, մայրը հազար բարութիւնով խօսեցաւ ու պատմեց տղուն բոլոր իր անձկութիւնները, երազներն ու լացերը, ու Արամ իր հանդարտած լռութիւնով ականջ կախեց մօրը խօսքերուն, տեսակ մը յուզումով որ՝ կարծես իրը չէր։

×

Անանկ ուրախութիւն, չտեսնուած բան։ Տուն ըլլալէն ի վեր, առջի անգամն էր որ ձայները կ'ելլէին լուսի պէս յստակ ու կարծես ամէն նայուածքի, բան մը ունէին ըսելիք իրարու։ Շաբաթ մը լման, տիկին Ազնիւ, ամուսնոյն հետ ունեցած խորհրդակցութիւններն ու վիճաբանութիւնները պատմեց տղուն եւ որովհետեւ Արամ առանց ճակատը պռստելու ու ընդմիջելու կը հետեւէր մօրը ձայնին, ատեն կը հասնէր որ չեղածներն ալ կը պատմէր ան՝ ուզածին պէս շինելու տղուն սիրտը։

Արամի խելօքութիւնը այլ եւս իր պատմութիւնը ունէր տունին մէջ ու էրիկ կնիկ, սրտառուչ հլութիւնով կը հետեւէին իրենց տղուն։

Սակայն, ամէնէն աւելի Արամը խնդացնող բան մը կար եթէ, ան ալ, հօրը մօրը մէկ վիճաբանութիւնն էր, զոր մայրը իր անմեղ միամտութիւնով պատմեր էր իրեն։ Բժիշկ ընենք ըսեր էր Արամը իր ամուսնոյն, որովհետեւ նախ կարողութիւնը չէր տանիր, յետոյ «գլտորող քարը հիմ չը բռներ ըսեր էր» ամուսինը, վիճաբանութիւն մը կը պայթի. տիկին Ազնիւ չի կրնար համոզել ամուսինը, նոյն իսկ երբ ոսկիէ պալատի պէս կը ներկայացնէ ապագան. բառերը ջուրի պէս կը հոսին բերնէն, ու երբ բոլոր այս առաւելութիւններուն առջեւ քար կը կտրի ամուսինը, լալ կը սկսի ու սով կը գոցուի վիճաբանութիւնը։

Արամ այս պատմութիւնը շատ կը սիրէր։ Ի՞նչ կար որ, խորհրդաւոր ձայնի մը պէս կը հնչէր անոր իւրաքանչիւր բառը, ու հօրը մօրը նայած ատեն, տրտմութիւնը որքան որ կը խորունկնար ու կ'իջնէր սրտին խորը, արցունքներու եռուէն դողացող ժպիտի մը պէս, կը ծաւալէր դէմքին վրայ, ու հայրը եւ մայրը իրենց տղուն վրայ իմաստութեան լոյսը տեսնել կարծելով, երջանիկ էին։

Երջանիկ էին անոնք։

Նոր երազները անոնց տուեր էին իրենց երեւակայածէն աւելի երջանկութիւն։

Յաջորդ շաբթուն, մրցանակ մը ձեռքը տուն վերադարձաւ Արամ։ Իրիկունը, հայրն ու մայրը քով քովի, դարձուցին գիրքին էջերը, վերջը եկաւ, նորէն սկսան, միայն այս անգամ՝ քիչ մը ծանր ու խանդավառ ընդհատումներով։

Երջանիկ էին ...

×

Քաղաքին մէջ չկար մէկը որ բան մը ըսած չըլլար Արամի մասին, ու քիչ մը խելացի կարծուածներն ալ նախադասութեան մը ճոթէն բռնած, չէին գիտեր ուրտե՞ղ պէտք էր լմնցնել, ու այսպէս, աղէկը կը գէշնար, գէշն ալ աւելի կը գէշնար։

Պէտք է խնդալու բան ցոյց տալ մարդուն. ծիծաղին տարօրինակ դարձուածքներէն տարուելով, կը սկսի խնդալ ինք իր վրայ, կը խնդայ, կը խնդայ ու կը խնդայ. իր արիւնին կրակին մէջ կորսուած, կը խնդայ, առանց հասկնալու իր խնդուքի հոգեբանական կնճռոտութիւնը։

Ու քաղաքը ամբողջ, այսպէս, իր ծիծաղը ունեցաւ Արամի դէմ։ Բայց ճշմարիտն ալ չէին գիտեր թէ որո՞ւ վրայ կը խնդային, Արամի՞ն թէ ծաղրանկարներուն, ու Արամի վրայ խնդալ ուզողը կը նայէր ծաղրանկարներուն, իսկ ծաղրանկարներուն վրայ խնդալ ուզողն ալ՝ սրտի թեթեւութենէն տարուած՝ կը նայէր Արամին։ Թիւ մը հասակ ունեցող տղաքներու քով հեգնական բացբերանութիւն մը կար, անոնք իրենց հօրը կամ մօրը բերնէն լսած էին կամ գաւեշտի խառնուած ծաղրանք, եւ կամ, ծաղրանկարներուն առջեւ չկրնալով բռնել ինքզինքնին, կը խնդային տղայօրէն։ Վէպերու մէջ կորսուած տղաքը մանաւանդ, իրենց քաղցր տրտմութեան մէջ, տեսակ մը ծաղրանքով կ'ոգեւորուէին ու նայելու բան էր անոնց, օրերով լճացած իրենց մելամաղձոտութիւնը դէմքերնուն կը զարնէր, երբ վայրկեաններով կը նայէին ծաղրանկարներուն։

Արամ լսեց մամիկներուն խրատը իրենց թոռնիկներուն, որպէսզի չհետեւէին իր չար օրինակին, կրնար ըլլալ որ պատուհաս մը գար իրենց տունը գլխին, երբ կեանքը այսպէս, անհասկնալի գիծերով ծաղրանքի փաթթէին։ Դպրոցին մէջ մանաւանդ, Արամը երբ կը պատժուէր, մամիկներուն բերանը ալ չէր գոցուեր, հազար համբոյրի հետ, հազար խրատ կուտային անոնց, ու Արամ, չսպասուած հաճոյք մը առնելուն համար կեանքի տարօրինակ այս կատակերգութենէն, անբացատրելի մտածում մը, հանելուկի նման կը դառնար ու կը դառնար խելքերնուն շուրջ, ու չէին կրնար լուծել անոր չսպասող հանդարտութեան գաղտնիքը։

×

Մայիսի վերջերն էր։ Ամիսէ մը ընթացաւարտի ճառը պիտի կարդար Արամ ու վկայականը ձեռքը, տուն պիտի վերադառնար՝ բերելով իր հետ երանութիւնը՝ շատոնց սպասուած։ Օրհնութենէ աւելի բան մըն էր աս իր ծնողքին համար, համակերպեցան անոնք առանց վիճաբանութեան, որ, պէսզի, իրենց տղան գիշերները աշխատի լամբարին լոյսին տակ։

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(Շար.)

այդ պայմանագրին: Կը դիտէ նաեւ որ Զուիցերիա, որ սահմանակից է Աւստրիոյ, չէ հրաւիրուած, եւ կ'առաջարկէ որ ոչ միայն Զուիցերիա, այլեւ Անգլիա հրաւիրուին մասնակցելու դաշինքին:

5. Գերմանական կառավարութիւնը կ'ուզէ գիտնալ թէ ի՞նչ կը նշանակէ սա պարբերութիւնը.— «Դաշինքին մասնակցող ամէն պետութիւն կրնայ իր ուզած պայմանագիրը կնքել ուրիշ անդամի մը հետ:

Ծանուցագիրը կը վերջանայ եզրակացութեամբ մը ուր գերմանական կառավարութիւնը կը յայտարարէ թէ «երբ գոհացուցիչ պատասխաններ ստանայ այս հինգ հարցումներուն, չպիտի մերժէ մասնակցիլ բանակցութեանց»:

Լոնտոնի խորհրդակցութիւնները սկսան

Ֆրանսայի վարչապետն ու արտաքին նախարարը մեծ պատիւներով ընդունուեցան Լոնտոնի մէջ: Դիմաւորելու համար մինչեւ կայարան գացած էր Անգլիոյ վարչապետը, Պ. Մաքտոնըլտ:

Խորհրդակցութիւնները սկսան երէկ, 1 փետրուար: Ֆրանսայի ներկայացուցիչները մանրամասնօրէն պարզեցին իրենց տեսակէտները, յետոյ լսեցին անգլ. կառավարութեան առաջարկները: Կը կարծուի թէ առաջին պաշտօնական զեկոյցը պիտի հրատարակուի այսօր, շաբաթ, անշուշտ առանց շատ բան ըսելու, քանի որ խնդիրը շատ փափուկ է եւ խոր տարբերութիւններ կան երկու պետութեանց տեսակէտներուն միջեւ:

Ինչպէս բացատրած ենք, ամէնէն մեծ հոգը ապահովութեան խնդիրն է, կապուած՝ Գերմանիոյ վերազինման հարցին հետ: Ֆրանսական կառավարութիւնը տրամադիր է վերահաստատելու 1932 դեկտ. 11ի յայտարարութիւնը, որով տեսականօրէն կ'ընդունուի Գերմանիոյ իրաւունքներու հաւասարութիւնը: Բայց որովհետեւ Անգլիա կը թելադրէ չեղեալ համարիլ Վերսայլի դաշնագրին Ե. գլուխը (զինուորական), Ֆրանսա համապատասխան երաշխաւորութիւններ կը պահանջէ:

Ամէն պարագայի մէջ, շուտով կը պարզուի կացութիւնը:

Խ. Միութեան եւ Մ. Նահանգներու բանակցութիւնները խզուեցան

Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ Խ. Միութեան եւ Մ. Նահանգներու առեւտրական բոլոր բանակցութիւնները խզուեցան յունուար 31ին: Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարը երկար տեսակցութենէ մը յետոյ, խորհրդային դեսպանին հաղորդեց այս որոշումը, առանց յոյս յայտնելու մօտաւոր ապագայի մը համար: Արտածման եւ ներածման դրամատունը, որ ստեղծուած էր յատկապէս դիւրութիւններ ընծայելու համար խորհրդային կառավարութեան, հրահանգ ստացաւ լուծուելու: Լուրը խոր ցնցում պատճառեց Մ. Նահանգներուն մէջ: Խորհրդային դեսպանը, որ մէկ շաբաթ առաջ վերադարձած էր Մոսկուայէն, լաւատես կ'երեւար եւ անակնկալի գալով այս որոշումէն, չկրցաւ բացատրել այս ձախողանքը: Իսկ Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարը յայտարարեց, առանց մանրամասնութիւններ հաղորդելու.— «Մեր բոլոր առաջարկները ցրտօրէն մերժուեցան խորհրդային կառավարութեան կողմէ:

Կ'ըսուի թէ բանակցութեանց խզման գլխաւոր պատճառը այն է որ Ֆրանսա մէկ միլիառ ֆրանքի վարկ մը խոստացած է խորհրդային իշխանութեան, հինգ տարի պայմանաժամով, առանց հին պարտքերը պահանջելու, մինչ Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը չէր ուզեր աւելի երկար պայմանաժամ տալ եւ միեւնոյն ատեն կը պահանջէր հին պարտքերը: Մոսկուա ութ տարի պայմանաժամով վարկ կը պահանջէր Ամերիկայէն, կորնչելի ապրանքներու համար, իսկ քսան տարի՝ մեքենաներու համար:

«ԱՂՔԱՏ» ԿԻՆ ՄԸ ՄԵՌԱՒ Ավինեօնի հիւանդանոցին մէջ, Մառի Պրնուա, 64 տարեկան, որ բարեսիրաբար ընդունուած էր իբրեւ անօք: Քննութիւն կատարուելով, տանը մէջ գտան 200000 ֆրանքի թղթադրամ եւ 74,000 ֆրանքի ոսկեդրամ ...

Հ. Յ. Դ. Եւր. Կ. Կոմիտէն ցաւով կը ծանուցանէ Փարիզի շրջանի ընկերներէն՝

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԱԳԻՆԵԱՆԻ

անակնկալ եւ դառնաղէտ մահը՝ որ տեղի ունեցաւ 30 յունուար առաւօտեան ժամը 10,40ին, Փարիզի Բլօտ Պէրնար հիւանդանոցին մէջ:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր, շաբաթ առաւօտ ժամը 9ին Փանթէնի գերեզմանատան մէջ:

Կը հրաւիրուին ընկերներն ու բարեկամները ներկայ գտնուիլ ժամը ճիշդ 9ին Փանթէնի գերեզմանատան գլխաւոր մուտքի դրան առջեւ:

Հաղորդ. միջոցներ.— Փօրթ տը Վիլէթէն կամ Օփերայէն առնել 52 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Փանթէնի գերեզմանատան առջեւ:

ՉՐՈՅՑ-ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Ֆր- Կ. Խաչի Շավիլի մասնաճիւղին կողմէ այս կիրակի կէս օրէ յետոյ ժամը 4ին, Մատուռ-Մանկապարտէզի սրահին մէջ: կը խօսի՝ Օր. Մ. ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ: Նիւթ՝ *Ծնողքին դերը մանուկներու կամքիդաստիարակութեան մէջ:*

Մուտքը ազատ է բոլորին համար:

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

Իսի- Պիւլմիւլեանի երգելը վաղը, կիրակի P. T. T. Լէֆէլի անթելի կայանէն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հայ Երաժշտական Միութիւնը. Պ. Վ. Սարգսեանի նոր հրապարակ հանած «ՀՕ՛Յ ՆԱՐ» ժողովրդական պարերգէն տասը օրինակ կը նուիրէ հետեւեալ հացկէոյթներուն.—

Զուարթնոց Պ. Սարգիս Չէօրէքճեանի, Մարսէյլ Դպրոցասէր Տիկ. Վարժարանի: Պոլսոյ կեդր. Երգչախումբին: Պէյրութի ձեմարանին: Օր. Գ. Իբր Հուսէանի, Գէյրութ: Ցիկէպէի Հ. Մ. Ը.ի Երգչախումբին: Պուքրէշի Երգչախումբին: Պուէնոս - Այրէսի ԶՕՄի: Սիմանիկի Կիւլպէնկեան վարժարանին: Սփիւռքի Մեսրոպեան վարժարանին:

Le Gérant: H. STEPHAN
imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (13)

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Քոյրերս միշտ Սառայենց տանը թաղնուած էին լինում, երբ նրանք գալիս էին. մայրս չէր ուզում, որ փէրրաշները նրանց երեսը տեսնեն: Այսպիսի շատ բաներ պատմեց ինձ Սառան, իմ սիրտը կտոր կտոր էր լինում այդ բոլորը լսելու ժամանակ: Եթէ ես մի օր եւ իցէ յանցանք էի գործել, թող պատժէին ինձ: Ինչո՞վ էր մեղաւոր մայրս, ինչո՞վ էին մեղաւոր քոյրերս, բարեկամներս: Բայց դա մեր երկրի կարգն էր, կորածի, մեռածի յանցանքների համար մնացածներին պատժել...

Լոյսը սկսել էր բացուել. լսելի եղաւ գիւղական ժամատան կոչնակի ձայնը: Այլեւս Սառայի մօտ երկար մնալ անկարելի էր. շուտով նրա հայրը կ'իջնէր կտուրից, կը լուացուէր, որ եկեղեցի գնայ աղօթելու: Սառան չէր ցանկանում, որ իւր հայրը մեզ միասին նստած տեսնէր: Զարմանալի բան է սովորութիւնը: Սառան իմ նշանածն էր, քանի տարի էր, որ մայրս նազելի աղջկան նշանել էր ինձ համար որպէս հարսնացու: Բայց մենք իրաւունք չունէինք միմեանց հետ տեսնուելու, միմեանց հետ խօսելու, մինչեւ այն օրը, քանի որ դեռ քահանան Աստուծոյ սեղանի առջեւ չէր ասել թէ նա իմ կինն է, իսկ ես նրա ամուսինը: Եւ մեր երկրում խիստ սրբութեամբ էր պահպանւում այդ կարգը:

Ժամատան բարձրութիւնից լսելի եղաւ կոչնակի երկրորդ անգամի զարկը: Ամբողջ Սալմաստ այժմ ոտքի վրայ էր: Ծերունիները, պառաւները պիտի գնային ժամ աղօթելու. իսկ աւելի մանկահասակները պիտի գնային դէպի մշակութեան դաշտերը գործելու:

Մեր տունը Սառայենց տնից բաժանուած էր մի ցած միջնապարիսպով միայն: Այդ միջնապարիսպը գիշերային մթութեան ժամանակ, շատ անգամ եղել էր մի խորհրդապահ վկայ իմ եւ Սառայի տեսութիւնների: Նա կանգնած իրանց բակի կողմից, ես կանգնած մեր բակի կողմից, իսկ մեր մէջտեղում միջնապարիսպը, ամբողջ ժամերով խօսում էինք, խօսում ու չէինք կշտանում: Իսկ այժմ:— Այժմ ես փախչում էի Սառայից, որպէս մի յանցաւոր, որ արժան չէր նրա սէրին:

Սառային դեռ յայտնի չէին իմ վարպետի արհեստանոցում պատահած անցքի մանրամասնութիւնները. նա դեռ չգիտէր, թէ ի՛նչ պատճառով ուստիկանութիւնը որոնում էր ինձ, նա միայն մի բան էր լսել: Թէ ես «գողերի հետ եմ ապրում»... Այդ մասին նա մի քանի րոպէ առաջ հարցրեց ինձանից, իսկ ես նրա հարցը թողեցի առանց պատասխանի: Ամօթը խեղդում էր ինձ. ի՞նչ վատ բան է գողութիւնը... Սառան էլ ինձ չի սիրի, մտածում էի ես, նա բարի աղջիկ է, նա գողին չի սիրի...:

Երբ ես կանգնեցայ, պատրաստւում էի բաժանուել Սառայից, հարցրեց նա.

— Դու վարժեալ նրանց մօտ ես գնում:

— Ո՞ւմ մօտ:

Այն գողերի մօտ...:

— Եթէ դու գիտենայիր, Սառա, թէ ինչ տեսակ մարդիկ են նրանք, դու երբեք ինձ չէիր մեղադրի, որ ես անցուցի նրանց հետ մի քանի ամիսներ: Նրանք այնքան սիրելի մարդիկ են, որ եթէ դու տեսնելու լինէիր նրանց, իբրեւ էլ կը սկսէիր սիրել: Նրանք վատ մարդիկ չեն, Սառա, եւ ես ցաւում եմ, որ հանգամանքները բաժանեցին ինձ նրանցից...

Նա, կարծես թէ, հանգստացաւ:

— Հաւատում եմ քո խօսքերին, ասաց նա: Բայց հիմա ո՞ւր ես գնում:

— Գնում եմ մօրս մօտ:

Այդ միջոցին բակից լսելի եղաւ Սառայի հօր ոտնաձայնը: Նա իջել էր կտուրից, պատրաստւում էր եկեղեցի գնալու: Սառան գունաթափուեցաւ. Նա իսկոյն դուրս գնաց սենեակից, եւ հօր առաջը կտրելով, ասաց.

— Գիտես, հայրիկ, Մուրատը եկել է:

— Ե՞րբ, ուր է, հարցրեց նա զարմանալով:

— Հէնց այս րոպէիս, այստեղ սենեակումն է:

Ես նրանց խօսակցութիւնը լսում էի. Սառան խաբեց հօրը, երկրի սովորութիւնը արգելեց նրան սուտ խօսել: Նա չկամեցաւ ցոյց տալ, որ մենք մի քանի ժամեր միասին ենք եղել: Դա կարող էր համարուել հրեշտակի նման մաքուր աղջկայ համար մի տեսակ անպարկեշտութիւն:

Հայրը չտապով ներս մտաւ, գրկեց ինձ, համբուրեց եւ աւետաբանական խօսքով յայտնեց իւր ուրախութիւնը, որ վերջապէս գտաւ իւր «մոլորեալ ոչխարին»...:

Նրա խօսքերի մէջ բովանդակւում էր եւ ուրախութիւն եւ յանդիմանութիւն: Ես մոլորեալ ոչխար էի: Հովիւը գտաւ ինձ: Բայց ո՞վ մոլորեցրեց ինձ, ի՞նչ բանումն էր իմ մոլորութիւնը,— այդ մասին նա ոչինչ չխօսեց:

Սառայի հայրը խելացի մարդ էր, նա ինձ խորհուրդ չտուեց գնալու մեր տունը, որովհետեւ կարող էր այնպէս պատահել, որ ես այնտեղ եղած ժամանակ, փէրրաշները վրայ հասնէին եւ կալանաւորէին ինձ: Նա ասաց, թէ ոստիկանութիւնը մեր գիւղի տանուտէրից խնդրած է առել, տուգանք է նշանակել, եթէ ես մեր գիւղում յայտնուելու լինեմ, իսկոյն մատնէ կառավարութեան ձեռքը, եւ «անպիտան» տանուտէրը, մի լաւ ծառայութիւն անելու համար, մեծ հաճութեամբ կը կատարէ այդ հրամանը: Նա արդէն, աւելացրեց Սառայի հայրը, զանազան լրտեսների միջոցով հսկում է մեր տան վրայ, որ ինձ բռնել տայ եւն.:

Սառայի հօր խօսքերից ես հասկացայ այն բոլոր պատճառները. թէ ինչու կառավարութիւնը ինձ ամենայն խստութեամբ որոնում էր: Որպէս վարպետս, նոյնպէս եւ մեր բոլոր աշակերտներին ու բանուորներին կալանաւորել էին: Միայն ես էի մնացել, որ փախստական էի: Քրէական գործերի ժամանակ Պարսից դատաւորների քննութիւնը հարցմունքներով, վկաներով կամ այլ հետախուզութիւններով չէ կատարւում — այլ միայն ծեծով: Նրանք պատժում են նախ քան յանցանքի հաստատուելը: Կալանաւորների ոտները դնում են փալախկայի մէջ. այնքան ծեծում են, կամ բանտի մէջ այնքան սարսափելի տանջանքներ են տալիս, մինչեւ նա խոստովանուի. թէ ինքն է գործել յանցանքը: Քանի որ դեռ չէ խոստովանել, տանջանքները աւելի եւ աւելի սաստկացնում են:

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 3 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
DIMANCHE 3 Février 1935

ԺԲ՞ ՏԱՐԻ - 11e Année N° 2720

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ո՞Ւր ԱՅՍՊԷՍ, ԿԵԴՐՈՆԱԽՈՅՍ ԿԵԴՐՈՆ...

Երէկ նամակ մը ստացանք,— «Հրատարակութեան խնդրանօք»,— «Հրաւէր ազգային ժողովի»: Անխնամ ձեռագիրով, օրակարգն ալ գրուած եւ յետոյ աւրուած, իսկ ստորագրութիւնը՝ «Հայ Տնտեսական Տան հիմնադիր նախագահ Ժիւսթէն Կոտառ, ծերակուտական եւ նախկին նախարար»:

Անշուշտ վաւերական է այս կոչը, քանի որ գրուած է Հայ Տնտեսական կեդրոնի պաշտօնական նամակաթուղթին վրայ, իսկ հրատարակութիւնը խնդրուած՝ Պ. Զ. Խանզատեանի կողմէ:

Քանի մը հատուածներ՝ կոչէն, գաղափար կազմելու համար այս նորօրինակ եւ տարօրինակ ձեռնարկին յղացման եւ գործադրութեան մասին.

— «Հայ Տնտեսական Տան նախագահութիւնը, նկատելով որ տիրող անգործութեան հետեւանքով ֆրանսահայ գաղութին կարեւոր մէկ հատուածը մատնուած է դժուար կացութեան, ներկայ կոչով պարտականութիւն կը համարի հրաւիրելու Փարիզի եւ շրջակայից հայութիւնը Ազգային ժողովի մը, որ պիտի կայանայ յառաջիկայ շաբաթ օր, 9 փետրուար, ժամը ճիշդ 17ին, Հայ Տնտեսական Տան կեդրոնատեղին:

Այս համազգային ժողովին կը մասնակցին Հայ Տնտեսական Տան արհեստակցական միութեանց ներկայացուցիչներէն զատ, նաեւ Փարիզի եւ շրջակայից մէջ գոյութիւն ունեցող այն մարմիններու ներկայացուցիչները, որոնք արձանագրուած են ֆրանսական պաշտօնատանց քով, օրինակ եկեղեցական յարանուանութիւնք, հայրենակցական, բարեգործական, գաղթային, նախկին մարտիկներու գրական, գիտական, գեղարուեստական, աշխատաւորական, մարզական եւն.»:

Ուրեմն, իմացանք թէ «բանը ինչո՛ւմն է»:

Պ. Զ. Խանզատեան գիշերը ցերեկին խառնած՝ կը գործէ եւ ծրագիրներ կ'որոճայ, առանց մարդու բան հարցնելու: Մինչեւ իսկ երբեմն դարձնելով այն Միացեալ Յանձնախումբին, որուն անդամ է ինքն ալ, իր Տնտեսական կեդրոնով:

Եւ որպէսզի աւելի հեղինակաւոր դառնան իր խօսքն ու գործը, կ'օգտագործէ նաեւ օտար շուքեր:

Իմացանք թէ՝ այս հրաւէրը ֆրանսերէն ալ խմբագրուած եւ ամէն կողմ ղրկուած է, իբրեւ շրջաբերական:

Առ այժմ ձեռքի տակ չունինք այդ շրջաբերականը: Թերեւս բուն բնագիրը ֆրանսերէն է, եւ հայերէնը՝ անոր թարգմանութիւնը:

Ամէն պարագայի մէջ, այսօր կը գոհանանք մեր ձեռքն եղած պաշտօնագրով, անգամ մը եւս կրկնելու համար կարգ մը ճշմարտութիւններ:

×

Առաջին հարցում,— Ո՞ւր կ'ուզես յանգիլ, կեդրոնախոյս կեդրոն, այս ինքնագլուխ մարզանքներով, որոնք եթէ բարեմտօրէն ալ ծրագրուած ըլլան, պիտի ծառայեն նոր պառակտումներ ստեղծելու:

Դո՛ւն, Հայ Տնտեսական կեդրոն, հրապարակ իջար իբրեւ առեւտրական Սենեակ, հիմնական պահանջ մը գոհացնելու համար:

Ամէնքս ալ գնահատեցինք այդ ձեռնարկը: Նոյն իսկ չափէն աւելի արժէք տուած եղանք անոր, առանց գիտնալու բոլոր գաղտնիքները:

Դուն, կեդրոնախոյս կեդրոն, փոխանակ ամփոփուելու օրինաւոր պատեանի մը մէջ, բազմաթիւ մարզանքներ փորձեցիր, եւ այժմ կ'ուզես Ազգ. Խորհուրդ կազմել Պուլվառ Օսմանի գրասենեակին մէջ:

Ո՞ր իրաւասութեամբ, եւ ի՞նչ առաջադրութիւններով:

Երկրորդ հարցում.— Այս թերթն ալ գնահատեց քու գործունէութիւնդ՝ երբ շարժման մէջ կը դնէիր հեղինակաւոր դէմքեր — նախկին նախարար, երեսփոխան, դեսպան, ծերակուտական եւն. — անոնց աջակցութիւնն ապահովելու համար:

Բայց, ո՞ր տրամաբանութեամբ դուն կ'ուզես այս շուքերն ու տիտղոսները օգտագործել, «Ազգային ժողով» հրաւիրելու եւ «Ազգ. Խորհուրդ» կազմելու համար:

Այդ յարգելի դէմքերը անշուշտ օր մը պիտի հարցնեն քեզի, — Առեւտրական Սենեակ մը ի՞նչպէս կը յաւակնի ազգային կազմակերպութիւն ստեղծել, եւ մեր անունն ալ խառնել ձեր ներքին գործերուն: Դուք չունի՞ք իրաւասու մարմիններ, այս գործը գլուխ հանելու համար:

Երրորդ հարցում.— Հայ Տնտեսական կեդրոնը առաջին անգամ չէ որ տնաւարի ժողովներ կը սարքէ, ուր ներկայ կ'ըլլան պատահական մարդիկ, իբրեւ անհատ կամ ներկայացուցիչ անգոյ միութեանց,— գրական, գիտական, գեղարուեստակա՞ն:

Ապահովաբար աւելի բախտաւոր պիտի չըլլայ փետր. 9ի ժողովը, այնքան ինքնագլուխ եւ ափյափոյ կազմակերպութեամբ:

Դուն, կեդրոնախոյս կեդրոն, ինչո՞ւ պարտք չսեպեցիր գոնէ Միացեալ Յանձնախումբին կարծիքն առնել, այսքան պատասխանատու նախաձեռնութեան մը առթիւ:

Այդ յանձնաժողովն ալ մեր ուզածը չէ: Եւ սակայն մենք վարկ բացինք, ուրախանալով որ կարելի եղած է քով քովի բերել զանազան օրկաններ, տագնապալի պահու մը, եւ համախորհուրդ գործել, դարման գտնելու համար ծանր հոգերու:

Չորրորդ հարցում.— Ո՞վ կը հոգայ այս կեդրոնախոյս ձեռնարկներուն ծախքերը, որոնք պատկառելի գումար մը կը ներկայացնեն: Պ. Խանզատեան առիթով մը յայտներ է թէ 60,000 ֆր. ծախսած է, մէկ տարուան ընթացքին:

Կրնայ ծախսած ըլլալ, բայց ո՞վ կը տրամադրէ այս գումարները: Ուրիշ խօսքով, ո՞վ է նիւթական պատասխանատուն այս կասկածելի մարզանքներուն: **Շ.**

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԿԱՐԵՒՈՐ ԲԱՐԵՓՈԽՈՒՄՆԵՐ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

=o·o=

Սահմանադրութիւնը պիտի վերափոխուի

Մոսկուայէն կը հեռագրեն փետրուար 1 թուականով.—

Այսօր պաշտօնապէս ծանուցուեցաւ թէ խորհրդային սահմանադրութիւնը պիտի վերաքննուի: Ամէն բանէ առաջ ժողովրդապետական ձեւի մը պիտի վերածուի ընտրական դրութիւնը, գաղտնի քուէարկութեամբ: Հաղորդուեցաւ նաեւ թէ կուսակցութեան կեդր. կոմիտէն իր լիագումար նիստին մէջ պաշտօն յանձնեց Պ. Մոլոթովի՝ առաջարկել համամիութենական համագումարին՝ որ սահմանադրական բարեփոխումներ առաջարկէ, «սահմանադրութիւնը ներդաշնակելու համար Խ. Միութեան դասակարգային ուժի ներկայ դասաւորման հետ»:

Ուրիշ հեռագիր մը հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը հաղորդէ, պաշտօնապէս.— Կեդր. կոմիտէն իր լիագումար նիստին մէջ հանգուցեալ Կիրովի եւ Քուիպիշեւի փոխարէն քաղաքական բիւրոյին անդամ նշանակեց Միկոյեանը եւ Չուբարը: Ժողովը պաշտօն յանձնեց Մոլոթովի՝ բարենորոգումներու ծրագիր մը կազմել, որուն գլխաւոր հիմերը պիտի ըլլան,— հաւասար քուէարկութիւն հաստատել ներկայ դրութեան տեղ որ հաւասար չէ, ուղղակի քուէարկութիւն՝ ներկայ անուղղակի եւ քանի մը աստիճանի բաժնուած քուէարկութեան տեղ, եւ գաղտնի քուէարկութիւն՝ փոխան ձեռամբարձ ընտրութեան:

Այս որոշումը տրուած է համաձայն կուսակցական ընդհ. համագումարի բանաձեւին:

Աւելորդ է շեշտել թէ այս բարեփոխումները մեծ արժէք ունին, մանաւանդ եթէ գործադրուին անկեղծօրէն: Կը թուի թէ խորհրդային իշխանութիւնը խորապէս ազդուած է ներքին խլրտումներէն, ինչպէս եւ արտաքին աշխարհի դէպքերէն (ծաւալում ֆաշականութեան հոյլին):

ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՆՈՐ ՑՈՅՑԵՐԸ

—·—

Ընդհանուր դասադուլ Փարիզի մէջ

ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Փարիզի Ուս. Միութիւնը ուշ ստացած ըլլալով Մոնփէլիէի բժշկական համալսարանին հրաւէրը՝ ընդհանուր դասադուլի մասին, իրեն ինկած բաժինը կատարեց ուրբաթ օր, աղմկալի ցոյցերով: Քանի մը հարիւր ուսանողներ «անկցի՜ն օտարականները» աղաղակելով պաշարեցին բժշկական համալսարանին փողոցը եւ ամբողջ օրը խափանեցին որ եւ է երթեւեկ ու աշխատանք: Բազմաթիւ ոստիկաններ կը հսկէին կարգապահութեան, թոյլ չտալով որ բռնութիւններ կատարուին: Շարժումը կը ղեկավարէր Ուսանողներու ազգ. միութիւնը, որուն նախագահը կրթական նախարարին երթալով, ներկայացուց իրենց պահանջները: Նախագահը դիտել տուաւ թէ 1933ին բժշկական համալսարանէն շրջանաւարտ ելան 300 հոգի, որոնց 63ը օտարականներ էին եւ մեծ մասը կ'ուզէր Ֆրանսա հաստատուիլ: Այս պարագաները աչքի առջեւ ունենալով, Ուս. Միութիւնը կը պահանջէ.— Որոշ չափ մը հաստատել այն օտար բժիշկներուն համար որոնք Ֆրանսա հաստատուիլ կ'ուզեն: Հպատակութիւն ստանալէ տասը տարի վերջը միայն արտօնել որ իրենց արհեստը ի գործ դնեն Ֆրանսայի մէջ: Այս առթիւ բողոքեցին թէ նահանգապետները կարգ մը պարագաներու մէջ արտօնութիւն կուտան որ օտար բժշկական ուսանողները բժշկութիւն կատարեն:

Կրթական նախարարը Ալճերիա գացած ըլլալով, փոխանորդը խոստացաւ այս պահանջները անոր ուշադրութեան յանձնել վերադարձին:

Ցոյցերու պահուն քանի մը ամերիկեան ուսանողներ խոշտանգուեցան, երբ կ'ուզէին համալսարան մտնել եւ շարունակել դասերը: Այս դէպքին առթիւ ամերիկացի ուսանողներու միութիւնը բողոքագիր մը ուղղեց, գոհացում պահանջելով:

Ցոյցերու ընթացքին, շատ մը դէպքեր պատահեցան Սէն Միշէլի թաղամասին մէջ, ուր կը գտնուին համալսարանները: Երկու պահակներ վիրաւորուեցան Քիւժաս փողոցին մէջ եւ ուսանող մը ձերբակալուեցաւ: Ուրբաթ կէս օրէն յետոյ փակուեցան բժշկական համալսարանի գործնական վարժութեանց եւ դասընթացքներու սրահները: Այդ առթիւ ընդհարում մը տեղի ունեցաւ դասադուլի կուսակից եւ հակառակորդ խումբերուն միջեւ:

Հակառակորդները կ'ուզէին ներս մտնել եւ աշխատանքները շարունակել: Կռիւը պիտի մեծնար, երբ ոստիկաններ օգնութեան հասան: Իրաւագիտական համալսարանին մէջ դասընթացքները շարունակուեցան, բայց ուսանողներու մեծ մասը մերժեց հետեւիլ: Միւս համալսարաններուն մէջ դասերը շարունակուեցան սովորականին պէս: Իրիկուան դէմ հարիւրի չափ ուսանողներ փորձեցին բռնի ներս մտնել Սորպոնէն, բայց ոստիկանութիւնը արգիլեց: Քիչ յետոյ 400 ուսանողներ իրաւագիտական համալսարանը գացին, ընդհարում մը տեղի ունեցաւ շէնքին մէջ եւ հարուածներ փոխանակուեցան: Ուրիշ հարիւրաւոր ուսանողներ փողոցէ փողոց շրջեցան, զանազան բացագանչութիւններ արձակելով:

Շարժումին միացած են բժշկական բոլոր ճիւղերու աշակերտները, մէջն ըլլալով ատամնաբուժական ուսանողները:

Բուն Փարիզի ընդհանուր դասադուլը տեղի ունեցաւ երէկ, շաբաթ:

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ ուսանողական պատուիրակութիւնը պահանջած է վերջնապէս ճշդել օտար բժիշկներու, դեղագործներու, ատամնաբոյժներու եւ ճարտարագէտներու կացութիւնը, նոր սահմանափակումներ հաստատել եւ խստօրէն գործադրել: Շարժումը թէեւ բժշկական համալսարաններէն սկսաւ, բայց վարակած է բոլոր ասպարէզները, մինչեւ ելեկտրականութեան բարձրագոյն վարժարանը: Տեղ տեղ բաղձանք կը յայտնուի որ Պելժերը բացառութիւն համարուին, իբրեւ բարեկամ:

Ո՞րքան է օտար ուսանողներու թիւը

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ Փարիզի համալսարանին մէջ օտար ուսանողներու համեմատութիւնն է հարիւրին 74, Թուլի մէջ՝ 70 առ հարիւր, Մոնփէլիէի մէջ՝ 60, Թուլուզի մէջ՝ 58, Նանսիի մէջ՝ 55, Կրընոպլի մէջ՝ 50: Թերթ մը կը հաշուէ թէ եթէ ասոնց հարիւրին 50ը Ֆրանսա հաստատուին իրենց արհեստը ի գործ դնելու համար, Ֆրանսացիները անօթի պիտի մնան...

ԼՈՆՏՈՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

=o–o=

ԵՐԿՈՒ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆՑ ՏԵՍԱԿԷՏՆԵՐԸ ԴԷՄ ԴԻՄԱՑ

Ինչպէս գրած էինք, փետրուար 1ին Ֆրանսայի վարչապետն ու արտաքին նախարարը լայնօրէն պարզեցին իրենց կառավարութեան տեսակէտները՝ Գերմանիոյ վերազինման, սպառազինութեանց սահմանափակման եւ ապահովութեան հարցերու մասին: Անգլիոյ արտաքին նախարարը բոլոր բացատրութիւնները լսելէ յետոյ, յայտնեց թէ կարելի է փարատել Գերմանիոյ եւ Ֆրանսայի փոխադարձ անվստահութիւնը, օրինականացնելով Գերմանիոյ վերազինումը եւ միաժամանակ ծրագրի մէջ խորհրդակցելով սպառազինութեանց սահմանափակման մասին, մասնակցութեամբ Գերմանիոյ: Ֆրանսայի ներկայացուցիչները հասկցուցին թէ Գերմանիոյ կ'իյնայ ուղղամտութեան առաջին ապացոյցները տալ, ստորագրելով արեւելեան դաշինքը:

«Մաթէն»ի թղթակիցը կը գրէ թէ՝ Ֆրանսայի ներկայացուցիչներուն բացատրութիւնները լսելէ յետոյ, Անգլիոյ նախարարները ալ նպատակայարմար գտան որ առայժմ չյուզուի Վերսայլի դաշնագրին զինուորական պայմանները ջնջելու խնդիրը:

Ֆրանսայի վարչապետը եւ արտաքին նախարարը ուղղակի Պ. Մաքտոնըլտի եւ Սըր Ճօն Սայմընի դիմելով, հարցուցին թէ ի՛նչ տեսակ բանակցութիւններ կը յուսան վարել Գերմանիոյ հետ եւ թէ Անգլիա ի՞նչ տեսակ երաշխաւորութիւններով պիտի գոհանայ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԵՌՈՒ, ՀԵՌՈ՜Ւ ԱՅՍ ԱՓԵՐԷՆ

«Ղարիպ» մը եւս թաղուեցաւ երէկ,— ընկեր Յովհաննէս Ակինեան:

Ճիշդ «ղարիպ»ի պէս,— խումբ մը ընկերներ ու բարեկամներ, տէրտէր մը, եւ ափ մը հող, որ միայն հինգ տարի կը տեւէ...

Երբեմն կը փորձեմ ցանկ մը կազմել՝ միայն այս քաղաքին մէջ մեռած երիտասարդներու,— եւ ցուրտ սարսուռ մը կը զգամ:

Անշուշտ ոչ թէ մահուան դէպքէն, որ անխուսափելի է, ո՛ւր ալ գտնըւինք, այլ մեռնելու պարագաներէն:

Մէկ-մէկ աչքի առջեւ բեր անունները, մանրամասնութիւնները, եւ պիտի ըմբոստանաս, հաստատելով որ շատ-շատերը մեռան ու կը մեռնին՝ բոլորովին պատահաբար:

Շատ-շատերը կրնային ողջ մնալ, դեռ երկար ատեն, բայց զոհ գացին միջավայրի պայմաններուն,— օդ, ջուր, ջղաձիգ երթեւեկ, նախնական ապրուստ, համատարած միքրոպ, մտքէ չանցնելիք վարակումներ:

Եւ մեր գիտցածը՝ մեծ մասով կապ ունի մեր շրջանակին հետ: Կամ կ'իմանաս, եթէ լուրը հաղորդուած է թերթի մը:

Ո՞վ կրցաւ համրել թիւը անոնց որ ծիւրեցան ու մեռան լռութեան մէջ, պանդոկի մը, գաղթակայանի մը կամ հիւանդանոցի մը անկիւնը, բոլորովին պատահաբար:

— Ասոնք չը՞ պիտի մեռնէին, եթէ Փարիզէն կամ Ֆրանսայէն դուրս ապրէին:

— Ապահովաբար շատերը ողջ կը մնային, եթէ ինկած ըլլային ուրիշ երկնքի տակ, արեւելեան որ եւ է երկրի մէջ, ուր օդը, ջուրը, ապրելու պայմանները անբաղդատելի առաւելութիւններ կը ներկայացնեն:

Ինչո՞ւ կառչիլ այս թունաւոր եւ լպրծուն պողոտաներուն, քանի որ պատառ մը հացն է մեր բաժինը՝ ամէն տեղ: Եւ ամէն տեղ ալ կրնանք ճարել զայն:

Աւելի շուտ կը մաշինք, աւելի խոր՝ ի խորոց սրտի կը ծիւրինք այստեղ, քան այնտեղ:

Անօթի սատկելու վտանգը աւելի շօշափելի է այստեղ, քան Ռումանիանի, Սուրիոյ կամ Իրաքի մէջ:

Ահա տեսէք, համալսարանական ուսանողները անգամ ոտքի են ելեր, ըսելու համար թէ օտարները կը խլեն մեր հացը...

Կրնայի հարիւրաւոր փաստեր յիշել, ապացուցանելու համար թէ ո'վ որ հոսանքին հետեւելով հոս եկաւ՝ զղջաց, իսկ ով որ գալէ եւ տեսնելէ վերջը վերադարձաւ, գնաց տեղաւորուեցաւ արեւելեան երկրի մը մէջ.— գոհ է այսօր: Գոնէ առողջ է:

Տարաբախտ Օհա Կարօն իրաւ երթալ կ'ուզէր, ձգձգեց,— «Քիչ մըն ալ կենամ, յետոյ»:

«Քիչ մըն ալ»,— եւ հալեցա՛ւ դեղի մթերանոցի մը մէջ...

Հեռու, հեռո՛ւ այս պողոտաներէն, ուր թոյնն ալ, ինչպէս լոյսը կը հոսի ցնցուղի պէս, անձրեւի պէս, ամէն տեղ եւ կեանքի բոլոր երեւէջներուն մէջ:

ՎԱՀԷ

Հ. Յ. Դ.

ՎԵԹԵՐԱՆՆԵՐՈՒ ՖՈՆՏ

ՑԱՆԿ ԹԻՒ 7

Ընկ. Յ. Ակինեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի

Գեղեցիկ Յովհաննէսեան	20
Նախորդ գումար՝	1375
Ընդհ. գումար՝	1395

Հայ բանուոր մը զոհ արկածի

ՍԷՆ ՇԱՄՕՆ, 1 փետրուար (*Յատուկ*).— Երէկ, հինգշաբթի, 31 յունուար, իրիկուն ժամը 9ին երկաթի գործարանին մէջ ծանր արկածի մը հետեւանքով մեռաւ ընկ. Յարութիւն Պետիկեան: Ընկերը ամուսնացած էր եւ ունի զաւակ մը: Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

Ն. ՎԵՀԱՓԱՌՈՒԹԻՒՆ ՔԱՐԻՒՂԸ

Ե.

ԳԻՆԵՐՈՒ ԵԼԵՒԷՋԸ՝ ՀԱՄԱՁԱՅՆ ՄԻԼԻՈՆԱՏԷՐԻ ՄԸ ՔՄԱՀԱՃՈՅՔԻՆ.— ՌԱՔՖԷԼԼՐ ԿԸ ՓՃԱՑՆԷ ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՆԱՒԹԱՏԷՐԵՐԸ.— ՀԱԶԱՐԱ-ՒՈՐ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐ ՓՈՂՈՑ ԿԸ ՆԵՏՈՒԻՆ.— ՄԵԾԱՀԱՐՈՒՍՏՆԵՐ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ.— ՀԱՐԻՒՐ ՄԻԼԻՈՆ՝ ԱԽՏԻ ՄԸ ԴԷՄ ՊԱՅՔԱՐԵ-ԼՈՒ ՀԱՄԱՐ.— «ԱՄԵՐԻԿԱՆ ԻՄՍ Է, ԵՒՐՈՊԱՆ ԻՄՍ Է».— ԻՍԿ ՉԻՆԱՍՏԱ՞ՆԸ.— «ԵՐՋԱՆԿՈՒԹԻ՞ՒՆ Կ՚ՈՒԶԵՍ, ՔԱՐԻՒՂ ՎԱՌԷ».— ՌԱՔՖԷԼԼՐ ԴԱՏԻ ԿԸ ՔԱՇՈՒԻ.—

Ութսունական թուականներուն մե-ծահարուստ «ազուէս»ին մազերը ըս-կսեր էին ճերմկիլ:

Հակառակ ատոր, անիկա կորսնցու-ցած չէր տակաւին իր կորովը, կռուե-լու ընդունակութիւնը եւ թշնամի խմ-բակցութիւնները ջախջախելու վճռա-կանութիւնը:

Փէնսիլվանիոյ նահանգին կողմէ ի-րեն դէմ բացուած պայքարին տեւո-ղութեան անիկա խոշոր վնասներու ենթարկուեցաւ: Ցամառ ու վրէժխն-դիր մարդ էր, դադրեցուց քարիւղի արտածումը եւ սպասեց մինչեւ «պա-տերազմին» վախճանը:

Օտար շուկաներուն վրայ ամերիկ-եան քարիւղին պակասը հետզհետէ զգալի կը դառնար:

Ու երբ հաշտութիւնը կնքուեցաւ, Ռաքֆէլլր բարձրացուց քարիւղին գի-նը: Այդ ձեւով կրցաւ գոցել իր վնաս-ները, նորէն ջուրին երեսը ելաւ եւ, ինչպէս յիշեցինք մեր վերջին նամա-կին մէջ, յաջողեցաւ հարիւրին յիսուն շահաբաժին տալ իր բաժնետէրերուն:

×

Այդ թուականներուն քարիւղը ըս-կսած էր տիրապետել աշխարհի մէկ ծայրէն միւսը: Առօրեայ կեանքի ա-մէնէն անհրաժեշտ նիւթերէն մէկն էր ան հիմա: Ռաքֆէլլր մարդոց ճակա-տագիրը կը վարէր Նիւ Եորքի իր գը-րասենեակէն: Հեղուկին գինը կը բարձրացնէր կամ կը զեղչէր համա-ձայն իր քմահաճոյքին եւ անհատա-կան շահերուն: Ու այդպիսով կ՚ազդէր ուրիշ անմիջական նիւթերու սակարա-նային գիներուն վրայ: Բազմութիւն-ները պէտք ունէին քարիւղի եւ ստիպ-ուած պիտի վճարէին այն արժէքը զոր միլիոնատէրը կը պահանջէր:

Ռաքֆէլլրն էր որ ջարդուփշուր ը-րաւ Ռումանիոյ նաւթատէրերը սակէ յիսուն տարի առաջ:

Երկաթուղիի ընկերութեանց հետ իր հաշիւը մաքրելէ յետոյ, անիկա իր ուշադրութիւնը դարձուց դէպի Պալ-քանները, ուր փոքրիկ պետութիւն մը, իր համեստ միջոցներով, բարգաւաճ դիրքի մը հասցուցած էր քարիւղի ճարտարարուեստը:

— Երբ ես կամ, դուք չէք կրնար ըլլալ, հասկցուց ան Ռումանիոյ հան-քատէրերուն՝ իր յաղթանակէն անմի-ջապէս յետոյ:

Եւ հսկայ քանակութեամբ քարիւղ ուղարկեց Մարսէյլ, Ճէնովա, Համ-պուրկ, Սաութէմփթըն: Ու հարիւրին քսան զեղչեց իր գիները:

Իրարանցում եւրոպական սակարան-ներուն մէջ, Ռումանիան սկսաւ դո-ղալ. գերագոյն ճիգ մը ըրաւ եւ ինքն ալ զեղչեց իր գիները:

Նիւ Եորքի Հսկան քթին տակէն խն-դաց:

— Իմ քարիւղս հարիւրին տասը եւս աժանցուցի....

Ռումանիան չէր կրնար այդքան յա-ռաջ երթալ: Ճարտարարուեստը ան-դունդին եզերքն էր: Դրամատուները դադրեցուցին իրենց վարկը. շատ մը հանքեր փակուեցան, հազարաւոր բանուորներ փողոցը մնացին, մեծա-հարուստներ սնանկացան, ուրիշներ անձնասպան եղան:

Անդին, ազուէսը ամերիկեան քա-րիւղով կ՚ողողէր բոլոր շուկաները: Քարիւղը ոչ միայն վառելանիւթ էր, այլ նաեւ դեղ հարաւային Ամերիկայի, Ափրիկէի եւ Հնդկաստանի մէջ, ուր ճահճախտը հսկայ աւերներ կը գոր-ծէր: Բժշկութիւնը տակաւին չէր գը-տած այդ հիւանդութեան դարմանը: Բայց ողջ ըլլար քարիւղի թագաւորը, անիկա միլիոնատէր էր, տնտեսագէտ, բռնակալ ու նաեւ բժիշկ ու բարե-գործ:

Եւ օրին մէկը Ռաքֆէլլր քարիւ-ղով կը ջրէր Հարաւ. Ամերիկայի ճա-հիճները եւ պատերազմ կը հռչակէր հիւանդութեան մանրէին դէմ: Թշ-ուառ ու անճար բազմութիւնները կ՚օրհնէին զինքը եւ կ՚աղօթէին իր ա-րեւշատութեան համար:

Ռաքֆէլլր պատեհութիւն չէր կոր-սնցներ աշխարհը իր տիրապետու-թեան տակ առնելու համար: Եւ ի՜նչ խորամանկ միջոցներու կը դիմէր: «Սթէնտըրտ Օյլ»ի գործակալներն ու միջնորդները ման կուգային աշխարհի չորս ծագերուն վրայ, քարիւղ ծա-խելու եւ քարիւղը քաղաքակիրթ կամ յետամնաց ժողովուրդներուն ծանօ-թացնելու համար: Ռաքֆէլլրի գանձը կ՚ուռէր, կը պարարտանար հետզհե-տէ: Գիտուններու լեգէոն մը ունէր ան իր տրամադրութեան տակ: Լսեր էր որ թմբախտը վտանգաւոր համա-ճարակ մը դարձած էր Ամերիկայէն մինչեւ Ճափոն, Չինաստանէն մինչեւ Ափրիկէ: Զարաճճի որդ մը մարդոց աղիքներուն մէջ տուն կը շինէր ու դանդաղօրէն կը սպաննէր, կը հատ-ցնէր զանոնք թէ ֆիզիքապէս եւ թէ հոգեպէս: Աշխարհի բնակչութեան հինգ հարիւր միլիոնը առաւել կամ նուազ չափով ենթակայ էր այդ ախ-տին:

Հինգ հարիւր միլիոնը համրանք էր Ռաքֆէլլրի պէս մէկու մը համար որ սպառող բազմութիւններու պէտք ու-նէր հարստանալու համար: Անիկա պիտի պայքարէր այդ հիւանդութեան դէմ. ի՞նչպէս:

— Էվրէքա ... հարիւր միլիոն կը նուիրեմ, որպէսզի գիտունները պա-տերազմ յայտարարեն:

Ու գրչի մէկ շարժումով կը ստո-րագրէր իր չէքը — հարի՜ւր միլիոն...

Այդ պատկառելի նուէրը բաւական էր որ Ռաքֆէլլրի համբաւը միան-գամ ընդ միշտ տիրապետէր մարդոց մտքին ու տրամադրութիւններուն վրայ: Ուրո՞ւ հոգ մարդասէրին անձ-նական նկատումները. ո՞վ պիտի ըզ-բաղէր այդ մանրամասնութիւններով: Իրեն հետ էր հանրային կարծիքը Ա-մերիկայէն մինչեւ Եւրոպա եւ այ-լուր: Ինքն էր միջազգային տնտեսա-կան քաղաքականութեան վարիչը: Քարիւղի թագաւորն էր ան հզօր ու ինքնակալ, բարեգործ ու մարդասէ՛ր:

Հազիւ յիսուն տարեկան էր Ռաքֆէ-լլր, երբ այդ բարձրութեան հասաւ՝ շնորհիւ իր խորամանկ ու շահախն-դիր գործունէութեան:

Համբաւը, ուժը եւ հարստութիւնը որոնց տիրացած էր ան 90ական թը-ւականներուն, բաւարարութիւն չտը-ւին դեռ իր անյագ խառնուածքին: Աւելի առաջ պիտի երթար ան, չէր կրնար կանգ առնել այլ եւս, պիտի արշաւէր յաղթանակէ յաղթանակ:

Ռաքֆէլլր կ՚աշխատէր օրն ի բուն, քննութիւններ, ուսումնասիրութիւն-ներ կը կատարէր նոր աղբիւրներ ճա-րելու համար:

Եւ օրին մէկը նշմարեց թէ իր միա-հեծան իշխանութիւնը կարծածին չափ հաստատուած չէր:

Քարտէս մը կար սեղանին վրայ. նայեցաւ անոր, չափեց իր «թագաւո-րութեան» սահմանները՝ պատերազմի յատակագիծ պատրաստող զօրավարի մը պէս.

— Ամերիկան իմս է, Եւրոպան իմս է:

Ապշեցաւ յանկարծ: «Դեղին» կէտ մը կար Ասիոյ քարտէսին վրայ, դե-ղին կէտ մը հնդկական հողերէն դէպի Արեւելք:

Չինաստանն էր:

— Իմս է- ոչ... ափսո՜ս ... չորս հարիւր միլիոն ժողովուրդ ... եթէ իւրաքանչիւր Չինացի տարին տասը կաթիլ քարիւղ գործածէ ...

Ժամավաճառ չէր կրնար ըլլալ. գոր-ծի ձեռնարկեց անմիջապէս: Ականջ չկախեց իր մասնագէտներուն, որոնք կը պնդէին թէ կարելի չէր քարիւղը ընդհանրացնել այդ հսկայական երկ-րին սահմաններէն ներս. Չինացին ձը-կան իւղ կը վառէր լոյս ստանալու հա-մար:

Ռաքֆէլլրի համար անկարելի բան չկար. խելք ունէր, տաղանդ ունէր, իսկ խորամանկութեան արուեստին մէջ ազուէսին ալ կրնար դաս տալ: Միջո՞ց կը պակսէր Չինացիները հա-մոզելու համար:

Քանի մը օր ետքը «Սթէնտըրտ Օյ-լ»ը հինգ հարիւր հազար քարիւղի լամբ կ՚ապսպրէր. ինչո՞ւ.— Նուէր պիտի տային Չինաստանի միամիտ գիւղա-ցիներու: Ընկերութեան միջնորդները գիւղէ գիւղ, քաղաքէ քաղաք պիտի պտտէին եւ պիտի բացատրէին քա-րիւղին առաւելութիւնները:

Այդ նուէրը բաւական չէր դեռ: Ռաքֆէլլր կը ճանչնար չինացի ժողո-վուրդը՝ փիլիսոփայ ու դիւրահաւան: Պիտի չահագործէր այդ առաքինու-թիւնները:

Ու ահաւասիկ մեծատառ ծանու-ցումներու եւ ազդերու տարափ մը սկսաւ չինացի ժողովուրդին գլխուն:

— Երջանկութի՞ւն կ՚ուզես — քարիւղ վառէ. երկար կեա՞նք կ՚ուզես — քա-րիւղով լուսաւորէ տունդ. կ՚ուզե՞ս որ երախադ մարդ ըլլայ — քարիւղի լոյսին տակ սորվեցուր անոր դասերը. կ՚ուզե՞ս որ կնիկդ վերջալոյսէն ետքն ալ աշխատի — քարիւղի լոյս տուր անոր ... Քարիւղը յաւիտենականու-թեան ջահն է, երջանկութեան, բարօ-րութեան ու խաղաղ կեանքի փարո-սը ...

Այսպէս խօսեցաւ Ռաքֆէլլր Չի-նաստանի չորս հարիւր միլիոն բազ-մութեան: Ամբողջ երեք, հինգ, տասը տարի ճիգ թափեց «դարչահոտ ցեղը» ծանօթացնելու համար. բայց Չինա-ցին երբեք չհասկցաւ թէ այդ հնարա-միտ Եանքիին գլխաւոր մտահոգու-թիւնը դրամն էր, ոչ թէ իր «դեղին» յաճախորդներուն բարօրութիւնը:

Ռաքֆէլլր այս մեթոտները գործա-դրեց քիչ մը ամէն տեղ:

1900ի առենները «Սթէնտըրտ Օյլ»ը ինքն իր մէջ պետութիւն մըն էր, շատ աւելի անկախ ու հզօր քան շարք մը երկիրներ, պետութիւն մը, սակայն, որուն վարչութեան մէջ ամբոխը բա-ցարձակօրէն ձայն չունէր: Անիկա «կթան կովն» էր Ռաքֆէլլրի ստեղ-ծած թրըսթին. քարիւղ կը գնէր ան որպէսզի ազուէսն ու իր բաժնետէ-րերը հարստանային: Եւ, տարօրինակ երեւոյթ, ոչ ոք չէր գիտեր այդ վիթ-խարի ընկերութեան ուժին ու հեղի-նակութեան գաղտնիքը:

Պէտք էր սակայն յիշել որ «Սթէն-տըրտ Օյլ»ի բարգաւաճումը անտար-բեր աչքով չէր որ կը դիտէին ուրիշ-ները: Բազմաթիւ խմբակցութիւններ ու անհատ գործարանատէրեր խուլ թշնամանք մը ունէին այդ կազմա-կերպութեան դէմ: Ռաքֆէլլրի յաղ-թանակը հետզհետէ մտահոգութիւն կը պատճառէր: Եւ սկսաւ պայքարը:

Այսպէս, 1879ին գաղտնի ընկերակ-ցութիւն մը կազմուեցաւ Ամերիկայի մէջ, ջախջախելու համար «Սթէնտըրտ Օյլ»ը: Փաստեր հաւաքեցին Ռաքֆէ-լլրի դէմ եւ դատարան հրաւիրեցին զինքը:

— Ինծի դէմ բացուած դատ մը կէս ճամբան կը մնայ, ըսաւ միլիոնատէ-րը եւ կուշտ ու կուռ խնդաց:

Արդարեւ, քանի մը օր ետքը դա-տական իշխանութիւնները գիծ քաշե-ցին ամբաստանագրին վրայէն: Օրէն-քըն ալ անզօր էր «Սթէնտըրտ Օյլ»ի հիմնադրին առջեւ:

Քանի մը տարի վերջ, 1887ին կա-ռավարութիւնը նոր օրէնք մը պատ-րաստեց — երկաթուղիներու ընկերու-թիւնները իրաւունք չունէին «գաղտ-նի զեղչ» ընելու ո եւ է մէկուն:

Հարուածը իսկապէս լուրջ էր այս անգամ: Եւ սակայն Ռաքֆէլլր չյու-սահատեցաւ: Անձնատուր չպիտի ըլ-լար: Պետական օրէնքներն ալ արհա-մարհելու չափ վարպետ ու զօրաւոր զգաց ինքզինքը:

Տարիները սահեցան նորէն: Յան-կարծ նոր օրէնք մը հրատարակուե-ցաւ — թրըսթներու կազմութիւնը ա-պօրէն էր Մ. Նահանգներու մէջ:

Ի՞նչ քայլ պիտի առնէր հիմա Ռաք-ֆէլլր. պիտի՞ կռուէր, տեղի՞ պիտի տար. մարդ չէր գիտեր: Սպասեցին:

Ռաքֆէլլր զարմացուց բոլորը. պաշտօնապէս լուծեց «Սթէնտըրտ Օյ-լ»ը, որովհետեւ, ըսաւ, ես օրինապահ ու հաւատարիմ քաղաքացի մը ըլլա-լով, պարտաւոր եմ օրէնքը յարգել:

Խնդացին իր հակառակորդները. յաղթեր էին. «Սթէնտըրտ Օյլ»ը չկար այլ եւս, իշխանութիւնները անոր գե-րեզմանը կը պատրաստէին:

Արդե՞օք:

Ռաքֆէլլր խլրդային աշխատանքի լծուեցաւ: Ամէն օր իր գլուխը կը ժող-վէր ողբացեալ թրըսթին նախկին ան-դամները եւ կը խորհրդակցէր անոնց հետ: Բնականաբար երկրին հանրա-պետական կառավարութիւնը չէր կը-նար արգիլել այդ «անմեղ հաւաքոյթ-ները»:

Եօթը տարի տեւեցին այդ «գաղտ-նի» տեսակցութիւնները: Ժողովուր-դը այլ եւս մոռցած էր թրըսթին վը-տանգը. խաղաղութիւնը վերահաս-տատուած էր: Ռաքֆէլլր ոտքի ելաւ նորէն եւ հիմնեց «յաւելեալ եւ ճոխա-ցեալ» «Սթէնտըրտ Օյլ» մը որուն դրամագլուխը հարիւր միլիոն տոլար էր, իսկ սովորական շահաբաժինը՝ հարիւրին վաթսուն: Երկար չտեւեց այլ եւս այդ. ամբոխը նորէն զայրա-ցաւ. «Սթէնտըրտ Օյլ»ը կը կեղեքէր բազմութիւնները, կ՚արհամարհէր օ-րէնքը. ալ բաւական էր:

Ու այս անգամ ճերմկած մազերով ազուէսը իրեն դէմ գտաւ Մ. Նահանգ-ներու կառավարութիւնը:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՄԵՐ ՀԱՒԱՏՔԸ

=o=

Մենք ռազմիկներ, զինուորին երգը կ՚երգենք, ռազմի դաշտի մեր յոյսե-րու երազները կը պատմենք:

Ո՜հ այն ռազմի մեր ապրած, մեր մեռած օրերը...

Այս ամիս, այսօր, այս ժամուս, մենք մեծ հաւատքով կը սպասէինք որ կը հասնէինք մեր նպատակին, մեր յաղթանակը կը ծածկուէր ռումբերով պարսպուած ամբարտակին ետեւ:

×

Ամէն օր նոյն յոյսերով կ՚ապրէինք, ամէն օր նոյն երազներով կ՚օրօրուէ-ինք, ամէն օր, մենք ռազմիկներս՝ մէկը մէկուն կ՚ըսէինք, — Վաղը մեր թնդանօթները պիտի որոտան, պիտի աւետեն յաղթանակը մեր Զատկին:

×

Անորոշ, սարսափի օրեր կ՚ապրէինք, դժոխքի օրեր օրերու կը յաջորդէին, եւ յաղթանակի սուրբ օրը երբեք չէր հասներ, եւ ամէն առտու ալեկոծ մա-կոյկի նման հսկայ սարերը ռմբիւն-ներու թնդիւնով մեր ոտքին տակ կը տատանէին, եւ ամէն գիշեր պայթած ռումբեր հրեղէն ողկոյզներ երկինքէն կը կախէին:

×

Տարիներ եւ ամիսներ ու օրեր օրե-րու յաջորդեցին. մենք չտեսանք Յաղ-թանակի օրը: Մենք չյուսահատե-ցանք, մեր բերանը արիւնով լեցուն, մենք չէինք խօսեր, մեր տեղը մեր հրացանը կը խօսէր:

Մեր սիրտը, մեր երակները յաղթա-նակի յոյսերով ուռած, հրացանը կը քաշէինք, կը կռուէինք:

Կը կռուէինք մեծ հաւատքով, ան-վարան յոյսով, վէրք տալով, վէրք առնելով, եղբելով, իյնալով, ընկեր ընկերի խրախոյս տալով, ետ կը մղէ-ինք թշնամին, ետ կը մղուէինք թշ-նամիէն:

Այսպէս ամէն օր լուսինը մեր յոյ-սին հետ կ՚աճէր ու կը նուազէր: Ու փոխադարձաբար մեր յոյսն ալ լուսի-նին նման կը յորդէր ու կը ցամքէր:

×

Մեզ մեռցնողը կը մեռնէր: Մահը մեզ իր դարչապատին տակն էր առած, մենք չէինք մեռած:

Աստուած քաշուած էր, ասպարէզը Մողոքին էր մնացած, աշխարհէ աշ-խարհ ան իր սեւ թեւերը բացած դաշ-տերուն վրայ դիակներ կը ցանէր:

Մենք կ՚ուխտէինք այդ Մողոքը մեռցնել:

Սարսափի օրեր, սարսուռի ժամեր, Մողոքը կ՚արծարծէր հրդեհը չէն քա-ղաքներու:

×

Զանգակները իրենց լեզուն բռնած տխուր կը լռէին:

Մարաւի թռչուններ դեռ մը չէին գտներ առանց արիւնի: Ամպերէն ա-րիւն կը ծորէր, սարերէն արիւն կը հոսէր:

×

Ո՞վ մեր ճգնաժամը կը տեսնէր, ո՞վ մեր բողոքը կը լսէր:

Օտարին համար ի՞նչ գին ունէր Հա-յը: Ոչինչ ազգ մը ոչնչութեան մէջ կ՚ոչնչանար:

Օտարին փո՞յթն էր չափել խորու-թիւնը մեր վէրքերուն:

×

Մենք յաղթելու յոյսով արբեցած, հրացանի, ռումբի պայքար կը մղէ-ինք, կ՚երգէինք երգեր յաղթական, հրատապ տաքէն փրփուրը կը թափէր մեր շրթունքէն, գերեզմանի հողին հոտը կ՚առնէինք, ու դարձեալ մահ-ուան ետեւէն կը վազէինք: Ո՞վ մեզ յառաջ կը մղէր. ո՞վ մեր մաքին պող-պատէ զրահ էր զգեցուցեր: Թշնամի գնդակներ կը ծակէին մեր իրանը, մեզի կը թուէր թէ ռումբերը կը փշրուէին մեր երկաթէ կուրծքին վը-րայ:

×

Երազէն իրականին կ՚անցնէինք: Անտէր անզէն Գողգոթային վրայ մը-նացած էինք, քոյր մը չկար՝ իր մա-զերով մեր վէրքերուն արիւնը չոր-ցնող: Ձեռք մը չկար մեզ խաչէն վար առնող: Եւ սակայն «Էլի, Էլի» մը մեր բերնէն չէր ելլեր:

×

Պատերազմի դաշտը հնոց մըն էր դարձած, մենք մէջն ինկած էինք:

Մենք դարձեալ կ՚օրհնէինք կռիւը. կը համբուրէինք հրացանը, կը համ-բուրէինք մեր առած վէրքերը:

×

Մողոք վիշապը հսկայ սարի մը պէս մեր դիմացը կանգնած, դամբարան բերնին մէջ դիակներ կը ծամէր:

×

Բանակներ դէմ դիմաց, դոռ վայ-նասուններով աշխարհի հիմերը կը ցնցէին: Մահը արիւն կը ծփէր հսկայ սարերուն չորս կողերուն:

Մենք անվախ կը նետուէինք մահ-ուան բացած փոսերուն մէջ:

×

Մեզ խրախուսող՝ մէկը չկար:

Մեզմէ անբաժան կար սակայն աստ-ուածուհի մը: Ան մեզմէ ամէն մէկուն կը պատուիրէր.— «Տղաս, կռուէ, յաղթէ, մեռիր, որ ազատութիւն առ-

ԵՐԳԻԾԱՆՔ

Ը Ն Կ Ե Ր Փ Ա Ր Ո Ս

=o-o=

Բ.

ԻՐ ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ «ԹԷՕՐԻԱ»Ն

Ընկեր Փարոս 1928 թուականին հաստատուած էր Փարիզ: Իբրեւ կօշ-կակար կ՚աշխատէր Ցոյնի մը գործա-տան մէջ: Ամէն անգամ որ կօշիկ մը առնէր ձեռքը, կը մտածէր.

— Էս կօշիկը գործածողը արդեօք ա՞ջ պիտի գնայ թէ ձախ ...

Կը բնակէր մօտակայ գիւղ մը:

Թաւրիզէն հեռանալէն վերջ՝ անցած էր Պաղտատէն, Պէյրութէն եւ Մար-սէյլէն: Ամուսնացած էր Պէյրութի մէջ, Մարիամ անուն անզաւակ որբ-եւայրիի մը հետ:

Մինչեւ այստեղ Աջունի էր իբրեւ թունդ ազգայնական: Շարաթ երեկոյ մը դառնացած էր, քանի մը հատ ճն-կած, ու կը քալէր մտածումներու մէջ մտած՝ երբ, յանկարծ, հանդիպեցաւ իր ներքին կոմունիստին ու բացա-գանչեց յուզումով.

— Տօ՛, այդ դո՞ւ ես ... ջանըս ու ջիկեարըս, էս ո՞րտեղից, ո՞ր հովերով, ո՞ր սար ու ձորից ...

— Մի՛ հարցնի, Փարոս ջան ....

— Տօ՛, անաստուած, ո՞նց կարելի է չհարցնել. ասա՛, ջանըս, ասա: Խօսիր տէ՛, մաշուեցի առանց քեզ ...

— Ինձ տրոցքիական էին կոչում, ես էլ փախայ: Հաւատացնում եմ քեզ որ ես ուղղափառ կոմունիստ եմ ու եր-բեք էլ չեմ դաւաճանի ...

— Ի հարկէ ... կասկածողի տունը քանդուի ...

— Դու հիմի էն ասա. տեղ ունե՞ս...

— Էդպէս էլ հարցնե՛մ ... տօ՛, ի հարկէ տեղ ունեմ, համ էլ գլխիս վրայ ...

— Ո՛չ, ես ուզում եմ գլխիդ մէջ ...

— Հազար բարով լինի քո գալուս-տը, մտի՛ր ...

— Ներսդ ուրիշը կա՞յ ...

— Ոչինչ, ազգայնականն է:

— Հանիր, էդ խայտառակ իմպե-րիալիստը որ մտնեմ ...

— Նո՛ւ, ոչինչ ասում եմ ... նա էլ խեղճացած է քեզ պէս ... ոչ քիթ ու-նի, ոչ էլ ակռայ... տօ՛, ձեր տունը չքանդուի, հին ընկերներ էք ... տէ՛, տէ՛, մտիր ձախ կողմիցս, աջ կողմս էլ ազգայնականն է... Նաղ մի անի, մտի՛ր, չէնցրու քո Փարոսը... ես կարող եմ երկու կողմից լոյս տալ աշ-խարհին ...

— Էլ հէքեա ինձ, Փարոս:

— Մի՛ ասիր էդ մէկը, քեաֆթար, սրտիս ես դիպչում ...

— Ինչ էլ լինի, չէքեա ինձ ...

— Եթէ ուզում ես երդում ուտեմ... Տօ՛, ես ո՞նց կարող եմ լքել քեզ ... էլ էդպէս բա՞ն կը լինի ... Փարոսը ղուլ լինի քեզ ... Ես հիմի բանուոր եմ, կեղեքւում եմ կեղտոտ բուրժուա-ներից ... քեզ սպասելով աչքս ջուր դառաւ... տէ՛, հօ՛յի, ցատկիր ու տեղ բռնիր ազգայնականի կողքին:

Ու անկէ ի վեր, առաջին անգամ ըլ-լալով, Փարոս իր մէջ ունի, միաժա-մանակ ե՛ւ կոմունիստը, ե՛ւ ազգայ-նականը:

— Հրա՛շք բան, հրա՛շք:

Ոմանք անպատճառ պիտի ըսեն հա-կասութիւն: Ինչ յիմար խօսք: Չէ՞ որ ամէն մարդ ունի իր աջը ու ձախը:

Չէ՞ որ մարդուս վրայ կայ աջ աչ-քը ու ձախ աչքը: Աջ ականջը ու ձախ ականջը: Աջ ձեռքը, ոտքը, ինչպէս նաեւ ձախ ձեռքը, ոտքը: Ուղեղի, ակռայի աջ ու ձախ մասերը:

Աջ թոք ու ձախ թոք: Տակաւին կարմիր թոք ու սեւ թոք:

Ինչո՞ւ պիտի չըլլայ ուրեմն, մար-դուս մէջ, աջ-ազգայնականը եւ ձախ-կոմունիստը:

Պիտի առարկեն թէ սիրտը մէկ է: Պէտք չէ մոռնալ, սակայն, որ սիրտը բաժնուած է երկուքի, աջ մաս ու ձախ մաս: Ասկից զատ սիրտը ունի փաշա-կան սեւ արիւն եւ կոմունիստական կարմիր արիւն:

Եթէ ուրիշ առարկութիւն ըլլայ, անոր ալ ունինք տալիք, ջախջախիչ պատասխան:

Փարոսի մէջ գտնուող ազգայնակա-նը գործի լծուեցաւ եւ իր տէրը մղեց աջ, անդամագրելով Հ. Յ. Դաշնակ-ցութեան: Պարապ չէր նստած սակայն համայնավարը: Անիկա ալ աշխուժա-ցաւ ու հրեց Փարոսը եւ անդամ ըրաւ Հօկի:

Փարոս ըսաւ.

— Մինչեւ որ կայծքարը աջ ու ձախ չզարնայ, լոյս չի ծագի ... Ես հիմի անկողմնակալ յեղափոխական եմ: Իմ ուղեղի արեւելեան կողմը ազգայնա-կանութիւնն է, արեւմտեան կողմը համայնավարութիւնը, հիւսիսը ան-կրօնութիւնը ու հարաւը կրօնքը: Ու դեռ հիմի է որ ես կարող եմ մաղից անցնել երկու վարդապետութիւննե-րը: Համայնավարութիւնը ձախ ա-կանջիցս մտնում է ու աջիցս դուրս է գալիս. ազգայնականութիւնն էլ աջ ականջիցս առնում եմ ու ձախից դուրս չպրտում: Մնում են ինձ մի քա-նի բիւրեղացած գաղափարներ: Եւ յետոյ մէկը միւսին չի խանգարում, ընդհակառակն մէկը միւսին նպաս-տում է: Մէկ աջ եմ թեքւում, մէկ էլ ձախ: Սա շարժում է եւ շարժումն էլ կեանք է:

Այս խորհրդածութիւններու միջո-ցին Փարոսի գործունեայ կինը աշ-խարհ բերաւ երկուորեակ մը. երկու-քըն ալ մանչ: Փարոսի բարեկամները յայտնեցին իրենց շնորհաւորութիւն-ներն ու զարմանքը:

Փարոս ըսաւ մտքէն.

— Ես ոչինչ զարմանալի բան չեմ գտնում միաժամանակ երկու զաւակ ունենալու մէջ: Իմ մէջս ապրում են երկու մշակ, երկու տղամարդ: Մին աջ է նետել հունտը, միւսը ձախ: Պարզ էր որ պիտի ունենայի երկու որդի:

Փարոս մէկ հատը կնքեց Հայոց ե-կեղեցիին մէջ ու անունը դնել տուաւ Ազատ - Վրէժ:

Երկրորդն ալ կարմիր կնունքով կո-չել տուաւ Հոկտեմբերիկ:

Ճառ մը խօսեցաւ իր երկու զաւակ-ներուն ու ըսաւ.

— Է՛յ Ազատ - Վրէժ ջան, որ մեծա-նաս զօչախ տղայ լինես: Մէկ ձեռ-քումդ պինդ բռնես եռագոյն դրօշը ու դէպի աջ գնաս: Վեր վար պտտես բայց դէպի ազգայնականութիւն գը-նաս: Իսկ դու Հոկտեմբերիկ ջան, կարմիր դրօշը բարձրացրու եւ հարաւ ու հիւսիս ճամբորդելով դէպի ձախ գնա: Երկուդ էլ չզգուէք կրիտի-կայից: Երբ ասեն թէ ուղիղ ճանա-պարհի մէջ չէք. կ՚ասէք նրանց որ աշխարհը կլոր է եւ նրա ճամբէքն էլ կլոր են: Աշխարհումս ուղիղ գիծ գո-յութիւն չունէ: Երբ մեծանաք ու մա-թեմատիկա կարդալու լինէք՝ կը հաս-կանաք էս մէկը: Լոյսը, կայծակն ան-գամ ուղիղ գիծով չեն իջնում: Աշ-խարհումս ամէն բան կլոր է ու գլխ-գլխ: Ով չի կլորացել՝ նա չի կարող դառնալ ու առաջ գնալ: Քաղաքակր-թութեան ու յառաջդիմութեան ներ-քեւը կան կլոր անիւներ: Տէ՛, տը-ղերքս թաւալուէք ու մէկդ աջ գնա-ցէք, միւսդ ձախ: Վերջ ի վերջոյ եր-կիրը կլոր է ու մի օր էլի իրար կը հանդիպէք: Ուղիղ ճամբի երկրպա-գու՝ քառակուսի ուղեղներ չլինէք: Տակաւին եթէ աշխարհագրութիւն կարդաք՝ կը հասկանաք որ երկիրը միշտ կլոր շրջաններ է անում. համ ինք իր վերայ, համ էլ արեւի, լոյսի շուրջը: Իսկ տիեզերագիտութեան մէջ դուք կը տեսնէք որ անհունի մէջ բո-լոր աստղերը թախլա են նետում ... Ուղիղ գծով գնացող մի ճանճ անգամ գոյութիւն չունէ ողջ տիեզերքում ...

Մի շատ կարեւոր հարց էլ:

Անշուշտ ձեզանից իւրաքանչիւրը կը լինի կուսակցական շէֆ: Եթէ պա-տահի որ Վրէժի կուսակցական կառ-սան դատարկ մնայ, դու կը հոգաս նրան, իմ Հոկտեմբերիկ: Իսկ եթէ բանը շրջուեց եւ Համայնավարու-թեան ֆինանսական դրութիւնը վա-տացաւ՝ էն ժամանակ էլ Վրէժը կը մտածի քո մասին, Հոկտեմբերիկ: Դէ՛, տեսնում էք որ ես ամէն բանի մասին հոգացող մի պատուական հայր եմ:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԱՑՍՊԷՍ ՄԵՌՅԱՆՔ

═ o ═

Մեր յաղթանակ'ն ու կարեվէր
Մրկաններուն ցաւովն հսկայ՝
Անցանք քու խորը եւ ապալեր
Մութ կիրճերէն, մե'ղկ Արաքիա :

Ու մեր մառաղաշ լանջքն հերկունե'ց
Մըտրակն բստրո'ւկ թշուառներուն ·
կամ զէնքին կոթն ուժգին շանթեց
Մօր մ'արգանդին սո'ւրբ եւ նրկուն :

Լացինք, ու մեր հոգին խաղաղ՝
Որոնեց յար քե'զ անկասկած · · ·
Մութ էր մեր շուրջ · ու վերն աւա'ղ,
Ո'չ երկինք կար եւ ո'չ Աստուած :

Ժայռեր խոժոռ, եւ մոխրագոյն
Լուռ եւ անձա'յր անապատներ ·
Ուղտե'ր հեռուն, մինչ մեր գլխուն՝
Արիւնարբո'ւ ըստահակներ :

Գիշերին մէջ, որ աստղ չունէր՝
Կարաւանն յար յառաջ կ'երթար,
Մինչ շընարար անվերջ կ'երգէր
Թուրքի գինով զինուորն յիմար :

Իմ չորսամեայ հոգիս ըզգաց
Մահն՝ որ պէսպէս ձեւեր ունէր ·
Մենք մեր կեանքին այգն ողջունած՝
Զունեցանք վարդ եւ յասմիկներ :

Ժըպիտ չըկար, եւ ո'չ ալ տաք
Մօր մը համբոյրն անմահական ·
Ի'նչպէս հրճուիլ, երբ ժայռին տակ
Կ'ապրէր նայուածքն հրէշ մահուան :

Եւ մենք այսպէս հինգ տարիներ
Եաթաղանի կեա'նքն ապրեցանք ·
Դարձանք կարշնե'ղ, ըմբո'ստ եւ կե'ռ,
Ու վշտին պէս անմահացանք :

Հիմա մեզմէ շատեր կ'ապրին
Փարիզ, Աթէնք եւ կամ Միլան · · ·
Ունինք կշռող եւ թանկագին
Ոսկրուտ բըռո'ւնցքն արմենական :

Անշուշտ հիմա մեր կըռնակին
Զիջներ շաչի'ւնն բսպառնալով ·
Մեծցա'ծ ենք մենք, եւ մեր կարգին՝
Գիտենք պատուել ուժը ուժով · · ·

Բայց ներեցէ'ք, մեզ չըկարծէ'ք
Անիշխան եւ բի'րտ պոռթկումներ ·
Մե'նք ալ ունինք կուռ եւ անթեք՝
Ազնուագո'յն գաղափարներ :

Մե'նք ալ, անբիծ Մա'յր Հայաստան,
Զաւակներդ ենք · ու հրճուանդ՝
Անո'յշ ձայնիդ հայրենական,
Ձայնիդ կըտրո'ւկ եւ անվրկանդ :

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՆԵՐՇՆՉՄԱՆ ԱՂԲԻՒՐԸ

»»» · «««

Արուեստագէտներու ներշնչումը բացատրելու յաւակնութեամբ ծանօթ են գիտական երկու գլխաւոր դպրոցներ :

Ա.— Հոգեքիմիական (psychochimique) դպրոցը կ'ընդունի որ ներշնչումը թունաւորում մըն է : Արդարեւ Դեղփեան գուշակուհիները արուեստագէտի զգայարանքներով օժտըւած աղջիկներ էին, որոնք զգայավառութեան կը մատնուէին այն անուշահոտ ծուխերուն մէջ, ուր նստած՝ կը յաւակնէին տեսնել իրականութենէն անդին : Այս դպրոցը իր մեթոտներով կը բացատրէ հիմա կարգ մը հիւանդ կամ գինով բայց հանճարեղ արուեստագէտներու ստեղծագործութեան ժայթքը (Պոյէր, Վէրլէն, Տոսթոյեւսքի) :

Բ.— Հոգեբնախօսական (psychophysiologique) դպրոցը կ'ընդունի թէ ներշնչումը արտայայտութիւնն է հոգեկան այն վիճակին, զոր կը ստեղծեն բնախօսական կարգ մը պայմաններ : Այսպէս, մտաւորականները սովորութիւն ունին,— երբ պէտք կ'ունենան իրենց յիշողութեան օգնութեան,— քերելու իրենց գլուխը : Այս փոքրիկ գործողութիւնը անդրադարձ շարժումով (réflexe) մը երակներու լայնացում կը պատճառէ, հետեւաբար արեան շրջանի արագութիւն մը որ կը գրգռէ ուղեղը :

Ներշնչումի ծագման մասին դեռ կան ուրիշ տեսակէտներ, բայց այս երկուքով իսկ կարելի է բացատրել այն տարօրինակութիւնները, զորս ցոյց կուտան մեծ մտաւորականները, — այնպէս ինչպէս նկարագրեցինք այս սիւնակներուն մէջ:

Նկարագրենք, այս անգամ ալ, Վոլթէրի ներշնչման տարօրինակութիւնները.—

Վոլթէր, Ֆէրնէյի դղեակին մէջ, «Քանտիտ»ի ողբերգութիւնը գրած ժամանակ, սովորութիւն ունէր գլխուն փաթթելու շարփուշ մը եւ պտըտելու պարտէզին մէջ : Ու կը կարծէր աւելի հրայրք տալ իր ներշնչման՝ բարձրաձայն արտասանելով եւ իր հերոսներուն շարժումները կապկելով : Իր ծերուկ պարտիզպանը, օր մը քահ - քահ խնդաց վրան, տեսնելով ծիծաղելի վիճակը Վոլթէրի, որ տաք տաք · · · կը ստեղծագործէր : Վոլթէր վռնտեց խեղճ ծերուկը եւ, հակառակ դղեակին մարդոց բարեխօսութեան, այլ եւս չընդունեց պարտիզպանը, որ «խնդացեր էր Կիկերոնի քթին» :

ՀԻՆ ՀԵԼԼԵՆԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

═ o ═

Գրական քննադատ եւ վիպագիր Անտրէ Թէրիվ վերջերս յունարէնէ թարգմանեց փունջ մը քերթուածներ, քաղելով հին Հելլէն բանաստեղծներու հատընտիր գործերէն :

Սէրը

կը վերագրուի Իբիկոսի ·

Գարնան, Կիդոնիոյ խնձորենիները
կը ծծեն կարկաչուն առուներու ջուրը,
Հոն ուր կը գտնուի մանկատի աղջիկներու պարտէզը,
Եւ ծաղկած ողկոյզները բերկրագին կ'աճին
Գինեւէտ բարունակներու շուքին մէջ :
Սակայն ինծի համար սէրը չի հանգչիր
Որեւէ եղանակի մէջ, այլ կարծես կը բոցավառի
Թրակիայէն եկած ամպրոպի կայծակներէն :
Սէրը կը թռչի Կիպրիսը, կ'ոստնու, խիզախ ու ճկուն,
Իր այրող կատաղութեան մէջ
Եւ իր ամենազօր շունչով
Ամբողջովին կը սարսէ սիրտս :
Ահա նորէն սէրը իր սեւ թարթիչներու տակէն
Աչքերովը ինծի կը նետէ նուաղկոտ նայուածք մը,
Եւ իր այլազան կախարդանքները
զիս կը նետեն Կիպրոսի անճողոպրելի ուռկաններու մէջ : Ա՜խ, որքան կը դողամ երբ կը տեսնեմ որ սէրը կուգայ,
Ինչպէս կառքի լծուած ձի մը մրցանակաւոր,
Որ, ծերութեան մօտ, արագընթաց կառքերու հետ մրցելու կը մղուի :

Տաղ առողջութեան

— • —

կը վերագրուի Սամոսցի Լիկիմնոսի, Ե · դարու բանաստեղծ.—

Աստուածուհի՛, փարփառ աչքերով, մա՛յր գերագոյն,
Թագուհի, նստած Ապողոնի սուրբ գահերուն վրայ,
Ներշնչողը փափաքներու, արքայամա՛յր ներող ժպիտով,
Ո՛վ առողջութիւն,
Ո՞ւր պիտի ըլլար առանց քեզի հարստութեան քաղցրութիւնը,
Ո՞ւր պիտի ըլլար մանուկներու գեղեցկութիւնը,
Ո՞ւր պիտի ըլլար արքայական զօրութեան հմայքը,
Որ մարդիկը կը նմանցնէ աստուածներուն :
· · · Ո՛չ, առանց քեզի մահկանացու բնութիւնը պիտի չհասնէր երջանկութեան :

ԱՆՑԵԱԼԻՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄԸ

═ o ═

Այս միջոցիս հետաքրքրական վիճաբանութիւն մը կը կատարուի Փրանսացի գրողներու միջեւ :

Օքթավ Օպրի գիտել կուտայ, որ գրական նորոյթ դարձած է անցեալի ոգեկոչումը : Ու կը թուէ աուելու թիւնները, զորս կը ներկայացնէ նման գրականութիւն մը : Նոյն տեսակէտը կը պաշտպանէ նաեւ Մոյանժ Ռոզէնմարք :

Պէտք է գիտել տալ, նախ, թէ հարցը նորութիւն մը չէ, ընդհ · ազգերու գրականութեանց պատմութեան մէջ յաճախ կը յիշատակուին ժամանակաշրջաններ, երբ անցեալի ոգեկոչումը նորոյթ կը դառնար յանկարծ՝ ստեղծագործական արտադրութիւններու համար : Ի՞նչ է, արդարեւ, Վերածընունդի արուեստին յատկանիշը : Կարելի էր հասնիլ մինչեւ Հոմերական շրջանները, երբ արուեստագէտը իր երեւակայութեամբ կը սաւառնէր հին դիւցազներգական տեսիլներու վրայ : Ու կարելի էր, դարձեալ, վերադառնալ ռոմանթիզմի սկզբնական շրջանները, երբ բանաստեղծը, գեղեցիկ տխրութեան մը պատմուճանը հագած, կը հեռանար ժամանակէն ու կը խորասուզուէր հին օրերու սարսուռին մշուշին մէջ, աւերակներու պանծալի մտերմութեան մէջ :

Ի՞նչ հարկ գրականութեան պատմութեան այս դասին : Գրականութեան փիլիսոփայութիւնն իսկ պիտի վճռէ հարցը տիրական ձեւով : Արդարեւ, ծիծաղելի չէ՞ դրադիլ, գրականութեան մէջ, նիւթով կամ ատարկայով, եթէ կ'ուզէք՝ փարուղայով : Հարցը այն չէ թէ արուեստագէտը ինչ կը պատմէ, այլ այն թէ ի՞նչպէս կը պատմէ : Մեր մէջ ալ, յաճախ, դպրոցական աշակերտներ, հմտութեան եւ ծանօթութիւններու դարմանալի աղքատութեամբ մը անշուշտ, յաճախ հրապարակ կ'իջնեն՝ իրենց արհամարհանքը բանաձեւելու անցեալին դէմ, որու մասին բան չեն գիտեր : Վաւերը կը կարծեն թէ գրականութիւնը նիւթն է միայն, նիւթովն է որ կ'արժեւորուի :

Գրականութեան փիլիսոփայութեան մէջ, արդի քննադատները տարօրինակ բաշխում մը կատարած են Թէնի տեսակէտներուն վրայ : Ոմանք տակաւին կը կաթին ժամանակի տեսութեան, ուրիշներ ցեղի եւ ոմանք ալ միջավայրի վարդապետութեան : Իրական քննադատները, սակայն, որ կը կռթնին հոգեբնախօսութեան, կ'ընդունին թէ գրականութիւնը այն ճառագայթն է, որ կ'անցնի արուեստագէտին հոգւոյն ապակիէն՝ բեկում մը կրելով անպայման, ինչպէս լոյսը՝ պրիսմակէն : Այնպէս որ գրէ' ճանձին վրայ (ինչպէս Կնուտ Համսուն), գրէ' ամէն աղտեղութեան վըրայ, գրէ հազար ու հազար տարիներ առաջ կատարուած պատմութեան մը վրայ կամ գալոց օրերու կեանքին վրայ,— քննադատը քեզ կը գնահատէ այն ատեն, երբ նիւթդ ձեւ փոխած է կամ գոյն՝ անցնելով հոգւոյդ մէջէն : Պէրնըրտ Շոու եւ Ժոզէֆ Տելթէյ, երկուքն ալ, գրեցին Ժան տ'Արքի մասին, հարիւր - հարիւր տարիներ առաջ նահատակուած հերոսուհիի մը մասին որ այս արուեստագէտներուն հոգիէն դուրս կուգար բոլորովին կերպարանափոխուած : Կարելի է այլ եւս երկարել, եւ ըսել այս վէճին առթիւ,— որ, պատերազմէն անմիջապէս վերջ, հայանցիկ շօշափուած է նաեւ Գ · Մխիթարեանի «Նոր Շարժում»ին մէջ,— թէ անցեալին ոգեկոչումը, յուշերու արձանագրութիւնը, օտար միջավայրին պատկերացումը կամ նոր օրերու նկարագրութիւնը, վաղուան կեանքին յայտնատեսութիւնը չեն որ արժէք մը պիտի աւելցնեն ձեր գրական արտադրութիւններուն, այլ՝ արուեստագէտի ձեր ներքին պաստառը,— այդ պաստառով օժտուածներուն էր որ Կիւսթավ Ֆլոպէր կուտար écrivain de race անունը :

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Երկու փոքրիկ հայ դերասանուհիներ

Պ · Միշա Ադնաւուրի եւ դերասանուհի Տիկին Քնարի զաւակներն են անոնք, Այտան ու Շարլօ - Վաղինակը որոնք յայտնութիւն մը եղան Փրանսական բեմերու վրայ, իբրեւ անդամները «Մանուկներու Թատրոնի դերասանական խումբին» :

Օժտուած ու չարաճճի փոքրիկներ են երկուքն ալ, քոյրը Այտան եւ եղբայրը Շարլօ - Վաղինակը : Անոնք մասնակցած են «Փոքրերու Թատրոն»ի ներկայացումներուն որոնց կազմակերպիչն է եղած Պլանշ Տօրիէլ, նախկին դերասանուհի Փէթէրպուրկի արքայական թատրոնի եւ Փարիզի Փալէ Ռուայեալի : Շարլօն կատարած է կապիկի դերը Բօղինոյի Քրուզոյի Թատերախաղին մէջ եւ քոյրը Այտան՝ Թութակի դերը : Քուրիկ ու աղբարիկ ստանձնած են նաեւ կարեւոր ու պատասխանատու դերեր նոյն խումբի «Բենիամինը ժպիտի երկրին մէջ» թատերախաղին մէջ :

Անոնց համբաւը հետզհետէ կը մեծնայ ու կը հրաւիրուին մասնակցելու նոր կազմուած դերասանական խումբի մը Théâtre Cadet - Rousselleի որ շրջագայութեան պիտի ելլէր Փրանսական գաւառներն ու արտասահման :

Ու մեր փոքրիկ դերասաններուն յաջողութեան լուրերը կը հասնին մեզի Նանթէն, ուր խումբը կը ներկայացնէ Perraultի նշանաւոր Cendrillonը :

Ահա թէ ինչ կը գրէ անոնց մասին Նանթի Le Phare թերթը իր 2 յունուար թիւին մէջ :

— «Caroline de la Pimbêcherieի դերը կը կատարէ փոքրիկն Այտա Ադնաւուր, ուսանական պայքէնրէն : Անոր եղբայրն ալ, Շարլօ, որ կը կատարէ Սատանայիկի դերը, կը մասնակցի ուսանական պայքներու : Չենք գիտեր որոնց, այնքան բազմաթիւ են անոնք Ֆրանսայի մէջ : Բայց անուրանալի է որ այս երկու նորաբողբոջ դերասաններ արտակարգօրէն օժտուած են : Փոքրիկ Շարլօ Ադնաւուրը, այս բնածին սատանայիկը, բնազդօրէն կը հըսկադնէ կչռոյթի կանոններուն : Ու յետոյ պաղարիւն մը ունի որ զինքը հետոնները պիտի առաջնորդէ : Հասատանեցինք այդ, երբ ան Նազախներու դժուար պար մը կը դառնար : Փոթին քաջութեան ու գեղին ինկաւ : Անանց վայրկեան մը իսկ խղելու պարին կշռոյթը, Շարլօն կը ծռի, կ'առնէ գոտին, կը տեղաւորէ զայն մէջքին վըրայ, միշտ պարելով, կարծես թէ բան մը պատահած չըլլար : Շատ դժուար բան չէ, անշուշտ, բայց խորհեցէք թէ ենթական հազիւ եօթը, տասը տարեկան փոքրիկ մըն է եւ այն ատեն դուք ալ ինծի հետ շատ արժանաւոր շնորհաւորութիւններ պիտի տաք անոր : Այդ պահուն արդէն, անոր անօրէնը նուէր եւ պերճախօս ժպիտ մը ունեցաւ» :

Այտան եւ Շարլօ այժմ կը պատրաստուին, միշտ իրենց խումբով, ներկայացնել հարաւային գաւառները, յետոյ Ալժերիա եւ Զուիցերիա :

Օժտուած փոքրիկներ են Այտան ու Շարլօն, մեր լեզուով Վաղինակը, որոնք միշտ ամենափոքր դերերու մէջ անգամ հասարակութեան ուշադրութիւնը գրաւած են : Վաղինակը մանաւանդ բացառիկ կարողութիւն մը ունի արտաբերելու զաւեշտական դերեր որոնք ոճ ու կչռոյթ կը պահանջեն : Ու այդ է պատճառը որ խումբին մէջ զայն մկրտած են «Շարլօ» անունով :

Ա ·

ՍՏԱՑԱՆՔ

«ՀԱՅ - ԲՈՅԺ», Ժողովրդական ամսաթերթ բժշկութեան եւ առողջապահութեան, թիւ 5 (փետրուար), հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Պարբերական ժուժկալութիւնը (ՏՈՔԹ · Լ · ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ), Հոգեբուժութիւնը եւ իր արդիւնքները (ՏՈՔԹ · ՄԻՀՐԱՆ ՔԷՇԻՇԵԱՆ), Առողջապահական կանոններ ստամոքսի հիւանդութեանց դէմ, Խլիրդին (քանսէր) դէմ (ՓՐՈՖ · Լ · ՃԳՆԱՒՈՐԵԱՆ), Պատուաստեցէք երախաները կեղծ - մաշկին դէմ (ՏՈՔԹ · Ա · ԱՇՃԵԱՆ), Ծանր ջուրը (ՓՐՈՖ · Ա · ՉԱՔՐԵԱՆ), Մաքրեցէք ատամնաղտը (ԱՏԱՄՆԱ - ԲՈՅԺ Յ · ՓԱՓԱԶԵԱՆ) :

նէ, յաւրութիւն առնէ խաչուած հայրենիքը » · · ·

Ձայն մենք պաշտեցինք, անոր համար մենք կռուեցանք, արիւն թափեցինք, արիւն խմեցինք : Անոնք որ Անոր համար կաթիլ մը արիւն չթափեցին, ձայն ուրացան, եւ հայրենասէր համարուեցան, իսկ մենք կ'ուրանանք ձայն ուրացողները :

Մենք կ'ուրանանք այդ փարիսեցիները :

ՇԱՏՐՈՒԱՆ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

»»» · «««

Դ .

Հասանք արդէն մեր բուն նիւթին :

Ցարդ արտայայտուեցանք աշխատանքէն յառաջ եկած կշռոյթին, ատոր զուգընթաց ծնող երգին եւ յարակից ուրիշ հարցերու մասին : Այժմ կեդրոնանանք հայ աշխատանքի երաժշտութեան վրայ եւ ատոնց ցուցադրումով փակենք այս յօդուածաշարքը :

Ներկայ ուսումնասիրութիւնը պատրաստելու համար պէտք եղաւ քրքրել մեր ամբողջ ժողովրդական բանահիւսութիւնը, անշուշտ այնքանը՝ ինչքան որ կայ հաւաքուած մեր ազգագիրներէն եւ հրատարակուած համապատասխան պարբերաթերթերու, ժողովածոներու մէջ : Ատոնց մէջէն աշխատանքի երգերուն ընդօրինակութիւնը ձեւացուց զգալի կոյտ մը նիւթերու : Դասաւորումէ մը հետեւեալ արդիւնքը կը ստացուի :— Գութանի երգեր, կալի ու սայլ քշելու, հունձքի կամ քաղհանի երգեր, հաց թխելու, խմոր շաղուելու, ճախարակի, կտաւ գործելու, իւղ հարելու, վերջապէս երեխան օրօրելու երգեր :

Այս ցանկը ինքնին երկուքի կը բաժնուի · արտաքին, այսինքն դաշտային աշխատանքի երգեր (վարուցան), եւ տնային (հաց թխել, թել մանել, երեխայով զբաղիլ եւն ·) : Արտաքինը ծանր, ֆիզիքական լայն ուժ սպառող վիճակ մը, պարզ է թէ առաւելապէս կ'իյնայ հայ տղամարդու բազուկներուն վրայ, իսկ միւսը աւելի թեթեւ եւ տանելի, հէու հնազանդ եւ մեծ ոգեւորութեամբ կը կատարէ անոր մայրը, հայ գեղջկուհին, որուն տեղն է իր ամուսնոյն եռանդ տրամադրելով հանդերձ, իր կարողութեան չափով բարելաւել նոյնպէս տան տնտեսական վիճակը :

Նախապէս տեսանք թէ աշխատանքի երգերը յառաջ գալով կշռաւոր ելեւէջնէ մը, իրենց բովանդակութեամբ օրկանապէս սերտօրէն կապուած են աշխատանքի ձեւերուն հետ : Հայաստան նահապետական, նախնական բարքերով ապրող երկիր մը, պարզ է թէ իր ժողովրդական երաժշտութիւնն ալ անմիջականօրէն պիտի արտաբերէր ու ցուցադրէր իր ժողովուրդին անխառն յուզումը, հրճուանքն ու տրտունջը, մէկ բառով՝ իր իսկական հոգեբանութիւնը :

Ահա դաշտի մը կածանէն առաւօտ կանուխ կը լսուի հոռովէլ մը որ ազօթքի պէս կը բարձրանայ դէպի երկինք : Ուրիշ անկիւնէ մը հայ գեղջկուհին, թէեւ միշտ լռակեաց եւ ամչկոտ, բայց աշխատանքի կշռոյթէն խորապէս ոգեւորուած, մանգաղի գնգոցին երգ մըն ալ կը միախառնէ ճակատաբաց եւ աշխոյժ : Կարծես առաւելապէս մեր երկրին համար կարելի է ըսել թէ աշխատանքը երաժշտականացուած է զգացումները : Ատոր արդիւնքը պիտի տեսնենք քիչ յետոյ : Արդարեւ օտար մեծ քաղաքներու բանուորութեան նման մեր գիւղացին չերգեր բռնազբօսիկ տրամադրութիւններու տակ : Մեր մէջ երգը աշխատանքէն յառաջ եկած դրդերային անմիջական մղիչ ոյժ մըն է, հրճուանքի նրբին ոգեւորութեամբ գունաւորուած : Այս է պատճառը որ հայ երգը եղած է խիստ մաքուր գեղարուեստական ստեղծագործութեան մը արգասիքը :

X

Հայ գիւղացիին մօտ իբրեւ աշխատանքի տիրական տեսակ առաջին գըծին վրայ կուգայ վարուցանը : Սկսինք հողէն :

Սրտառուչ է եւ քիչ մըն ալ կարեկցական որ հայ գեղջուկին ամբողջ գոյութեան իրաւունքը, ճակատագիրն իսկ կախում ունի թաշկինակի մեծութեամբ հողի մը կտորէն : Իբրեւ ըստացուածք - հարստութիւն ան ունի նոյնպէս խարխլած արօր մը եւ զոյգ մըն ալ եզներ : Ասոնք պիտի պարգեւեն իրեն հրճուանք, յոյս եւ ակնկալութիւններ : Այս վերջինէն կախում ունի ամէն բան : Միամիտ գիւղացին աշխատանքի ժամական կանոնաւորութեան մասին գիտակցութիւն իսկ չունի եւ առաւօտը որ «բացուաւ» դաշտն է արդէն, մինչեւ գիշերային ջրտուքի պահը : Կեանքը կը սահի ամբողջութեամբ միօրինակ եւ հողի հոտին մէջ : Ամէն փրկութեան ճամբայ հողէն պիտի բացուի : Վաշխառուն, կեղեքիչը, թշնամին, բոլորն ալ կը սպասեն իր աշխատանքի արդիւնքին :

Տեսէք թէ այս կացութիւնը ինչպէս կ'արտայայտէ հետեւեալ ժողովրդական թանկագին երգը, ուր «Կոտ ու կէս կորեկ»էն պիտի սնանին սկսած ճնճղուկէն · · · մինչեւ յետին համբանները ·

Կոտ ու կէս կորեկ ունիմ ցանելու համար, ցանելու համար,
Ճնճուղներ ժողվան եկան ուտելու համար, ուտելու համար ·
Կըզուայ քար առայ գետնէն զարնելու համար զարնելու համար,
Թռան, գացին բերդի տանիս գանգտելու համար, գանգտելու համար ·
Ղասաբներ ժողվան եկան տանելու համար, տանելու համար ·
Պառաւներ ժողվան եկան փետրելու համար, փետրելու համար ·
Նորհարսներ ժողվան եկան դեղմաշկի համար, դեղմաշկի համար ·
Աղջիկներ ժողվան եկան դեղդըրրի համար, դեղդըրրի համար ·
Երէցներ ժողվան եկան օրհնելու համար, օրհնելու համար ·
Ըռէսներ ժողվան եկան խորվածի համար, խորվածի համար ·
Համբաներ ժողվան եկան գովելու համար, գովելու համար,
Ազաբներ ժողվան եկան թամաշի համար, թամաշի համար :
Այ՛ ընենդիկ :
Կարմիր տոտիկ,
Սիպտակ փորիկ,
Ուտեն կըտիկ,
Խըմեն ջըրիկ,
Առուի եզրիկ,
Պըստիկ - մըստիկ,
Փախչին, երթան
Ման գալու համար :
Կոտ ու կէս գարի ունիմ ցանելու համար, եւն · :
մար, եւայլն (1) :

Այս տաղտկալի վիճակէն ազատուելու համար իբրեւ փրկարար միջոց հայ գիւղացին գութանը ունի : Անկէ՝ այդ գործիքէն հանդէպ իր խորունկ սրտակցութիւնն ու վերագրումներ իբրեւ «աստուածարան» այսինքն Աստուծոյ կողմէ ստեղծուած :

Բուլանըխի գութաներգին առաջին տողը կը սկսի.—

Գութա՛ն, գութա՛ն աստուածաբան
Եկաւ ընկաւ հըտ առափան (2) · եւն · :

Իսկ Լոռիի գութաներգին տարբեր մէկ փոփոխակին մէջ ալ.—

Գութան, գութան, հա՛ գութան,
Աստծու իրան փայ գութան,
Սաղ աշխարքիս փեշակներում,
Դու քեզ չունիս թայ գութան (1) :

Աստուծոյ կամ գերբնականին միջամտութիւնը, անուանակոչումը հայ գեղջուկին առօրեայ պարզ կեանքին մէջ, տարբեր չափաւորներէ ալ յառաջ կուգան : Ան թոյլ է զինուած բընութեան դէմ մղուելիք պայքարին մէջ, անօգնական է, ընկճուած ու անկարող ըմբռնելու տարերքին ահաւոր թաւալումները : Եւ ինչ կը տեսնենք, հայ գիւղացին իր բոլոր յոյսերը դըրած է իրեն համար անծանօթ այդ կախարդիչ ուժին վրայ իսկ : Ուրիշ կերպ ալ չէր կրնար ըլլալ, չէ՞ որ իր գոյութիւնը կ'անցընէ բնութեան գիրկը, այդ անծայր ամայութեան մէջ : Դաշտերու թափառող ոգին ուղղութիւն կուտայ իր մտասեւեռումներուն : Ճնշուած է անկէ եւ յանձնուած ճակատագրապաշտութեան : Կարկուտ, կայծակ, երաշտ իր մէջ յառաջ կը բերեն հաւատալիքներու տարբեր եւ պաշտամունքի զգացում : Բնութիւնն է հայ գիւղացիին աստուածը, անոր կ'երկրպագէ, անկէ կը սպասէ ամէն օգուտ եւ օժանդակութիւն : Բնութեան սովորական արհաւիրքը, — պարզ հունձքի մը փճացում — քայքայեց արդէն իր տնտեսական ողնայարը, ընտանեկան օճախն իսկ : Հետեւաբար զարմանալու ոչ մէկ պատճառ որ հայ գեղջուկ երաժշտութեան մէջ մեր բոլոր գութաներգերը, դաշտային կեանքին բոլոր երեւոյթները, գործիքներ, նոյնիսկ եզն ու կովը կապուած են Աստուծոյ անուան :

Առնենք դարձեալ Լոռիի համբաւաւոր «Գութանի երգ»ը : Առաջին բառէն իսկ կը սկսի գերբնականին անուանակոչումը.—

Հօ՛ :
Օրհնեալ է Աստուած,
Ցիշեա՛լ է Աստուած :
Լուսը լուսացաւ,
Հա՛, հա՛,
Փա՛ռք Քեզ, Տէր,
Բարին շատացաւ :
Պռէրէ՛, զոմէշ, հօ՛, հօ՛յ, հօ՛յ - ա՛ :
Աղօթքան բացուաւ,
Ա՛յ պապիս գութան,
Աստըծու բան, (1)
Ակօսիդ դուրբան : (2)

Առնենք հատուած մըն ալ Ալաշկերտի «Գութաներգ»էն.—

Ցարդեր յափան,
Զարոց խափան,
Տէր պահապան,
Ու օգնական : (3)

Իսկ Վարանդայի «Գութաներգ»ը արդէն ծանօթ է բոլորիս ·—

Զի՛զ տու, քաշի՛, ա՛յ եզը,
Արա՛, հօ՛, հօ՛, արա՛, հօ՛ ·
Լուծըդ մաշի, ա՛յ եզը ·
Արա՛, հօ, հօ՛, արա՛, հօ :
Աստուած պահէ քու տէրը,
Արա՛, հօ՛, հօ՛, արա՛, հօ՛,
Շողքըն ընկաւ տըմակին,
Աստուած կը տայ մըշակին :
Սերմէ՛, սերմէ՛, ա՛յ մըշակ,
Սո՛ւրբ ա, սո՛ւրբ ա քու փեշակ,
Մինը հազա՛ր տուր, Աստուած,
Քեզ ձէն կը տան տէր - մըշակ : (4)

Յաջորդ յօդուածով գութաներգերուն արուեստագիտական կազմութիւնը, կշռոյթն ու բովանդակութիւնը :

Հ · ԲԱԼՈՒԵԱՆ

(*) Նախորդ գլուխները տեսնել «Յառաջ» 1, 13, 20 յունուար 1935 :

(1) «Հազար ու մի խաղ» Բ · հատոր էջ 19, Վաղարշապատ, 1905 :

(2) Ազգագրական Հանդէս, վեցերորդ հատոր էջ 71 :

(1) Ազգագրական Հանդէս, իններորդ տարի 1904, էջ 66 :

(1) Այսինքն՝ Աստուծոյ ստեղծածը :

(2) Հազար ու մի խաղ, Բ · հատոր էջ 10 : Վաղարշապատ, 1905 :

(3) Էմինեան ազգ · ժողովածու, 6րդ հատոր էջ 137 : Տպագրուած Մոսկուա, Վաղարշապատ 1906ին :

(4) Ձեռաց տետրակ հայ գեղջուկ համերգի, կազմեց Կոմիտաս վարդ · 1911, Կ · Պոլիս, էջ 23 :

Անգլիոյ նախարարները չկրցան անմիջապէս ճշգրիտ պատասխաններ տալ այս հարցումներուն: Իրազեկներ կը հաւատեն թէ Անգլիա կ'ուզէ միջնորդի դեր կատարել, առանց շօշափելի առաջարկ մը ներկայացնելու: Այնպէս որ, մեծ արդիւնք մը չսպասուիր երկու օրուան խօսակցութիւններէն: Պաշտօնական զեկոյցը անշուշտ պիտի ծանուցանէ թէ տեսակցութիւնները շատ սիրալիր եղան եւ սկզբունքով համաձայնութիւն գոյացաւ ...

Կիներու քուէարկութեան իրաւունքը

»»» · · «««

Երեքշաբթի օր, Երեսփ. Ժողովին պիտի յանձնուի առաջարկ մը, պահանջելով քուէարկութեան իրաւունք տալ կիներուն, քաղաքապետական ընտրութեանց մէջ:

Առենէ մը ի վեր, նորէն կ'արծարծուի կիներու ընտրական իրաւունքի խնդիրը: «Մաթէն» հարցարան մը բացած է, ուր ամէն օր կ'արտայայտուին բազմաթիւ հեղինակաւոր դէմքեր եւ մասնաւորապէս կիներ: Այս խնդիրը կը յուզուի 1840ական թուականներէն ի վեր, առանց գործնական ելքի մը յանգելու, եւ այժմ Ֆրանսուհիները անհամբերութեան նշաններ կը ցուցնեն, յիշելով ուրիշ երկիրներու օրինակը:

Զինուորութեան շրջանը պիտի երկարաձգուի՞

—— · ——

Հակառակ պաշտօնական շրջանակներու լռութեան, իրազեկներ կը պնդեն թէ պատերազմական նախարարը ծրագիր մը պատրաստած է, զինուորութեան շրջանը 15, 18 կամ 24 ամսուան վերածելու համար: Նախարարութիւնը լուրջ մտահոգութեան մատնուած է, նկատելով որ զինուորցուներու բաց մը պիտի ունենայ 1936–1940: Սովորական տարիներու մէջ (1912, 1913, 1914 եւ պատերազմէն վերջը), տարեկան ծնունդներու միջին թիւը եղած է 230,000 (զինուորցու): 1915, 1916, 1917 եւ 1918ի տարեկան միջին թիւը կը տատանի 115,000ի եւ 120,000ի միջեւ: Ուրեմն, յառաջիկայ տարի 115,000 զինուորցու պակաս պիտի գայ: Մայր երկրի բանակին սովորական թիւն է 250,000, որոնց 50,000ը աստղաբաշխի... ապարէզով զինուորական են: Արդ, զինուորական գերագոյն խորհուրդը անբաւական կը սեպէ այս թիւը, երկրին պաշտպանութեան համար եւ անհրաժեշտ կը գտնէ 300,000 հոգի:

Մտահոգութիւնը լուրջ է մանաւանդ անոր համար որ, Գերմանիա 460,000 հոգինոց գործօն բանակ մը ունի եւ կրնայ 600 հազարի բարձրացնել վեց ամիսէն:

Կամաւոր զինուորութեան փորձն ալ գոհացուցիչ արդիւնք տուած չըլլալով, պատերազմական նախարարութիւնը ուրիշ ելք չի գտներ եթէ ոչ օրինագիծ մը ներկայացնել խորհրդարանին եւ պահանջել որ զինուորութեան շրջանը բարձրացուի 15, 18 կամ 24 ամսուան:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱ – ՊԵՐԼԻՆ ՕԴԱՆԱՒԸ ջախջախուեցաւ Շթէթինի մէջ (Գերմանիա), մշուշի հետեւանքով: Ութ ուղեւորներ, որոնց մէկը կին եւ երեք օդանաւորդներ մեռան ջարդ ու փշուր:

ՄԱՐՍԷԼ ՔԱՇԷՆ, Ֆրանսայի համայնավարներուն առաջնորդը, Լոնտոն գնաց անցի օր, երկու նախարարներուն այցելութեան առթիւ: Անգլիական ոստիկանութիւնը չարտօնեց ոտք կոխել եւ «Իւմանիթէ»ի խմբագրապետը ճարահատ վերադարձաւ Փարիզ:

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ մասին հարցապնդումները շարունակուեցան ուրբաթ օր, Երեսփ. Ժողովին մէջ: Այս առթիւ յուզուեցաւ նաեւ Սիթրօէնի գործարաններուն խնդիրը: Քսան հազար բանուորներու վրայ հազիւ 2–3000 հոգի առնուած են, եւ կացութիւնը անորոշ է տակաւին: Ուրիշ երեսփոխաններ պարզեցին գաւառներու մէջ տիրող թշուառութիւնը: Միայն հիւսիսային շրջանին մէջ 60,000 գործազուրկներ կան:

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ շաբաթական տեղեկագիրը յունուար 26-ին նպաստընկալ գործազուրկներու թիւը կը ներկայացնէ 479,005, որոնց 383,904ը կին: Անցեալ շաբթուան թիւն էր 468,242, ուրեմն աւելցած է 10,763: Անցեալ տարի նոյն ժամանակաշրջանին գործազուրկներու թիւն էր 332,266: Ուրեմն, հարիւրին 44 յաւելում:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հրազդան, Քրիստափոր *եւ* Ազբիւր Սերոբ *միացեալ խումբերու դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ վաղը Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին* 32, Ave. les Gobelins*ի սրահին:*

կը խօսի ընկեր *ՍԱՀԱԿ ՏԵՐ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ, Նիւթ՝* «Հայաստանի վերաշինութեանիրական պատկերը»:

Ընկերահամակրական դասախօսութիւն Անիէռի Հ.Յ.Դ. «Արամ» ենթակոմիտէին կողմէ, այսօր կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին 1 Փլաս տը լա Գոմէթ, *Անիէռ.*

կը խօսի՝ ընկ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները:

ՓՈՐՁԻ ՏԱԿ Է ԵՒ ՄՕՏ ԱՏԵՆԷՆ

ՎԻԷՆԻ Հ. Յ. Դ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ

Յ. Պարոնեանի ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՆԵՐԸ

ՉՐՈՅՑ-ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Ֆր. Կ. Խաչի Շավիլի մասնաճիւղին կողմէ այսօր կիրակի կէս օրէ յետոյ ժամը 4ին, Մատուռ - Մանկապարտէզի սրահին մէջ, կը խօսի՝ Օր. Մ. ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ: Նիւթ՝ *Ծնողքին դերը մանուկներու կամքի դաստիարակութեան մէջ:*

Մուտքը ազատ է բոլորին համար:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ
ՖԻՐՏՈՒՍԻԻ ՄԱՍԻՆ

Երեքշաբթի, 5 Յունուար, իրիկուան ժամը *8·30ին*, Սօսիէթէ Սավանթի մէջ: Դասախօս Միր ԵԱԴՈՒԼԼ. Նիւթ՝ *«Ֆիրդուսի և իր գործը»* (ռուսերէն):

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Կ'ՈՒԶՈՒԻ 45-50 *տարեկան կին մը տնական աշխատանքներու եւ փոքրիկ մը նայելու համար: Կը տրուի ճաշ, բնակարան եւ ամսական* 100 *ֆրանք:*

Դիմել՝ Maison Jean, 42 Avenue da la Porte Clichy, Paris (17).

Վարձու յարկաբաժին

Վարձու են Լա Կարէնի կայարանին դիմացը (9 վայրկեան Սէն Լազարի կայարանէն), ամենաարդիական յարմարութիւններով յարկաբաժիններ մէկ սենեակ խոհանոց եւն. 2000 փր., 2 սենեակ խոհանոց եւն. 4000 փրանք, 3 սենեակ խոհանոց եւն. 5000 փրանք: Առանց *քոնֆոր*ի 2 սենեակ խոհանոց 1600 փր., 3 սենեակ խոհանոց 3000: Մասնաւոր զեղչ Հայերու, որոնք կը ներկայանան «*Յառաջ*»ի ներկայ կտրոնով: Անմախընթաց պատեհութիւն: Դիմել տեղւոյն վրայ

Պ. **Stéphanի, proprietaire**, 63, Rue de Pointe, La Garenne (Seine): Tél. Charlebourg: 23—39.

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 5 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
MARDI 5 Février 1935

11-ՐԴ ՏԱՐԻ - 11e Année N° 2721

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱՐՑԵՐ ՈՐ ՊԱՏԱՍԽԱՆԻ ԿԸ ՍՊԱՍԵՆ

»»» · · «««

Միայն կեդրոնախոյս կեդրո՞նն է պատասխանատուն այն տնավարի եւ հակասական քաղաքականութեան, որուն վերջին մէկ երեսը պարզեցինք անցեալ օր, կիրակի:

Ի վերջոյ ի՞նչ կը ներկայացնէ այդ հաստատութիւնը — Հայ Տնտեսական Կեդրոն, եւ ո՞վ է որ տուն կուտայ անոր զարմանազան մարզանքներուն:

Առաջին առթիւ, բոլորը գնահատեցին այդ ձեռնարկը, իբրեւ Առեւտրական Սենեակ, որ պիտի ջանար մերձեցում հաստատել այլապէս շահեկան գետնի մը վրայ,— տնտեսական ասպարէզին մէջ:

Անոր Ֆրանսացի հիմնադիրներն ու հովանաւորներն ալ (երկուքը մեռած են արդէն), ուրիշ իմաստ չէին տուած նոր ձեռնարկին, իրենց ճառերով եւ գործունէութեամբ:

Կեդրոնախոյս կեդրոնը ինք, բազմաթիւ յայտարարութիւններ հրատարակեց, ցուցնելու համար թէ աշխատանքներ կը կատարէ այդ ուղղութեամբ:

Շատեր կը յիշեն այդ յայտարարութիւնները, որոնք աւելի շատ հաւաստիքներէ կը բաղկանային:

Երեւի Պոլիկար Օտմանի գրասենեակը շատ նեղ գալու իր գործունէութիւնը, եւ հիմա ձեռնարկած է համազգային ժողով սարքելու եւ Ազգ. Խորհուրդ կազմելու ... ֆրանսերէն շրջաբերականներով:

Եւ մէկը չկայ որ հարցնէ թէ ի՛նչ կ'ընէ ···

Հայ Տնտեսական Կեդրոնին ընդհ. քարտուղարը գնահատելի յատկութիւն մը ունի,— աջ ու ձախ կը վազէ, դիմումներ կը կատարէ, մարդիկ շարժման մէջ կը դնէ եւ յաճախ օգտակար կ'ըլլայ:

Բայց, միեւնոյն ատեն գործեր կ'եփէ ազգ. իշխանութեանց գլխուն վերեւ, օգտուելով անոնց կրաւորական դիրքէն եւ ապիկարութենէն:

Տարօրինակ է որ, ոչ իսկ Միացեալ Ցանձնաժողովը կը հետաքրքրուի անոր ձեռնարկներով, մինչդեռ իր բաղկացուցիչ մասերէն մէկն ալ Հայ Տնտեսական Կեդրոնն է:

Պ. Զ. Խանզատեան թաղէ թաղ կը պտտի եւ յայտարարէ.

— Տղաքս, ես ոչ ազգային անցեալ ունիմ, ոչ ալ ազգային ապագայ: Պարզապէս կ'ուզեմ օգտակար ըլլալ ձեզի: Ըսէք նայիմ, քանի՞ գործազուրկ ունիք, քանի՞ «մարշէճի»: Անկանոն թուղթեր ունեցողներ կա՞ն: Ես երեկոյթ մը պիտի սարքեմ Ֆրանսացիներու մասնակցութեամբ. ծախքերու մասին մի՛ մտածէք. որահն ալ ես կը վարձեմ. դուք միայն հայերէն եւ ֆրանսերէն արտասանող մանուկներ բերէք եւ բազմութիւն ժողվեցէք ···

Ո՞ր անճարը չպիտի խանդավառուէր այս «ազգասիրական» հաւաստիքներէն:

Լոյս կ'իջնէ շատերուն վրայ, տեսնելով որ ահաւասիկ մէկ մարդ մինակը աւելի օգտակար կ'ըլլայ քան բոլոր ազգային մարմինները ···

Արդ, յետին բարեմիտը չը՞ պիտի հարցնէր, տեսնելով այս ինքնակամ ծառայութիւնները.

— Ի՞նչ բան է այս: Ունինք զանազան մարմիններ, երկու «օֆիս»ներ եւ Միացեալ Ցանձնաժողով: Ինչո՞ւ այսքան շուայլութիւն, երբ մէկ հոգի կը բաւէ ե՛ւ առեւտրական սենեակ վարելու, ե՛ւ իրաւագիտական խորհրդակցութիւն կատարելու, ե՛ւ, անկանոն թուղթեր շտկելու, ե՛ւ հին ու նոր նախարարներ շարժման մէջ դնելու, արհեստակցական միութիւններ կազմելու, համազգային ժողով կազմակերպելու եւ ազգ փրկելու ···

Արդարեւ, կա՛մ բոլորը մէկ անկարող են եւ աւելորդ, եւ կամ Հայ Տնտեսական Կեդրոնը իր քարտուղարով եւ հիմնադիր – հովանաւորներով կը ծառայէ նպատակի մը որ գաղտնիք է հասարակ մահկանացուներուն համար:

Ուրեմն, թող լուծեն միւս բոլոր հաստատութիւնները, եւ առաջնորդարան կամ Ազգ. Միութիւն հռչակեն Պոլիկար Օտմանի գրասենեակը, ընդ հովանեաւ Պ. Զ. Խանզատեանի:

Եւ կամ, եթէ իրենք պարտականութեան եւ պատասխանատուութեան գիտակցութիւն ունին, թող հրապարակաւ բացատրեն թէ որո՛ւ ինչ իրաւասութիւն տրուած է:

Վերջապէս, քանի՞ տեսակ «ազգ» եւ «ազգ. ներկայացուցիչ» պիտի ունենանք, այս անճար եւ անղեկ բազմութեանց գլխուն:

Քանի՞ հանգամանքներ, տիտղոսներ, «օֆիս»ներ կամ գրասենեակներ պիտի խօսին ու գործեն այս ժողովուրդին անունով:

Քանի՞ տարի մէկ դուռէն միւսը պիտի զարնուին հարիւրաւոր գլուխներ, մէկէն վռնտուելով, միւսէն խաբուելով, երրորդի մը կառչելով կամ չորրորդ մը անիծելով:

Անշուշտ այս բոլոր խայտառակութիւնները շատոնց դադրած կ'ըլլային, եթէ ունենայինք մէկ հատիկ հասցէ, իսկապէս համազգային եւ կեդրոնական:

Այդ պակասը լրացնելո՞ւ համար է որ մէջտեղ ինկած է Հայ Տնտեսական Կեդրոնը:

Այն ատեն, ի՞նչ է Միացեալ Ցանձնաժողովին դիրքը, այս ձեռնարկին հանդէպ, քանի որ կը յաւակնի ներկայացնել զանազան միութեանց համախմբումը, իսկ Տնտեսական Կեդրոնն ալ իր մէկ մասնիկն է:

Եթէ բոլորը մէկ խելքի եկած են եւ կ'ուզեն Ազգ. Խորհուրդ ստեղծել, ինչո՞ւ հրապարակային կոչ մը չեն ուղղեր, պարզելով իրենց տեսակէտները:

Պարտականութիւն սեպեցինք այս հարցումները ուղղել անոնց վերապահութեան, կանխելու համար այն բոլոր անպատեհութիւնները որ կրնան ծագիլ այս անկերպարան, անիշխանական եւ ինքնագլուխ մարզանքներէն:

Շ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱ ՀԱՄԱՁԱՅՆԵՑԱՆ

=o·o=

Սկզբունքով կ'ընդունուի չեղեալ համարիլ Վերսայլի Դաշնագրին զինուորական պայմանները

ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ԶԻՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԻՋԵՒ

Երէկ Փարիզ վերադարձան վարչապետը (օդանաւով) եւ արտաքին նախարարը, յաջողութեամբ գլուխ հանած ըլլալով իրենց պաշտօնը:

Հակառակ տիրող յոռետեսութեան, կարելի եղած է համաձայնութեան գետին մը գտնել եւ սկզբունքով լուծել շատ կարեւոր հարցեր:

Կնքուած համաձայնութեան գլխաւոր կէտերն են.—

1. Անգլիա կը միանայ Հռոմի դաշինքին, որով կ'երաշխաւորուի Աւստրիոյ անկախութիւնը:

2. Անգլիա եւ Ֆրանսա յանձն կ'առնեն բանակցութիւններ կատարել եւ չեղեալ համարել Վերսայլի դաշնագրին Ե. գլուխը, որ կ'արգիլէ Գերմանիոյ վերազինումը եւ ընդունիլ հաւասարութեան սկզբունքը, պայմանաւ որ Գերմանիա մասնակցի ընդհանուր կարգադրութեան մը, կազմակերպելու համար Եւրոպայի խաղաղութիւնը: Այս առթիւ անհրաժեշտ է որ Գերմանիա վերադառնայ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ:

3. Անգլիական եւ ֆրանսական օդանաւային տորմիղները պիտի գործակցին, եթէ երկու երկիրներէն մէկը անանկնկալ յարձակման մը ենթարկուի: Իտալիա, Գերմանիա եւ Պելժիա եւս պիտի հրաւիրուին մասնակցելու այս պայմանագրին:

ԵՐԿՈՒ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆՑ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Երկու կառավարութիւնները հետեւեալ յայտարարութիւնը հրատարակեցին կիրակի օր, 3 փետրուար.—

« Ֆրանսացի եւ անգլիացի նախարարներու հանդիպումը Լոնտոնի մէջ՝ նպատակ ունէր օգնել աշխարհի խաղաղութեան յառաջդիմութեանց, եւրոպական աւելի սերտ գործակցութեամբ, ամբողջական եւ բարեկամական վստահութեան ոգիով մը, եւ ի դերեւ հանել այն ձգտումները որոնք եթէ չխափանուին, դուռ պիտի բանան զինարշաւի եւ պիտի աւելցնեն պատերազմի վտանգները:

Այդ ոգիով էր որ Ֆրանսացի եւ Անգլիացի նախարարները ձեռնարկեցին ընդհանուր կացութեան քննութեան: Անոնք հաստատեցին Ազգերու Դաշնակցութեան մասնաւորապէս կարեւոր դերը կարգ մը միջազգային խնդիրներու վերջին կարգադրութեանց մէջ եւ գոհունակութիւն յայտնեցին ձեռք բերուած բարեյաջող արդիւնքներուն համար, որ հետեւանք է բոլոր մասնակից կառավարութեանց հաշտարար ոգիին:

Երկու կառավարութիւնները վճռած են շարունակել քաղաքականութիւն մը՝ տոգորուած հաշտութեան եւ գործակցութեան նոյն մեթոտներով, թէ իրենց երկիրներուն վերաբերեալ եւ թէ Ազգերու Դաշնակցութեան հետ կապուած խնդիրներու մէջ:

Ինչ կը վերաբերի վերջերս Հռոմի մէջ կնքուած ֆրանքօ-իտալական համաձայնութեանց, անգլիացի նախարարները, յանուն Ն. Վեհափառութեան կառավարութեան ջերմապէս ողջունեցին այն յայտարարութիւնը որով ֆրանսական եւ իտալական կառավարութիւնները կը հաստատեն թէ պիտի ջանան զարգացնել երկու երկիրներուն աւանդական բարեկամութիւնը եւ յայտնեցին թէ բրիտանական կառավարութիւնն ալ պիտի գործակցի փոխադարձ վստահութեամբ ընդհանուր խաղաղութեան պահպանման: Անգլիացի նախարարները Ն. Վեհափառութեան կառավարութեան շնորհաւորութիւնները յայտնեցին այն համաձայնութեան մասին որ կնքուած է Հռոմի մէջ՝ կեդր. Եւրոպայի վերաբերմամբ եւ յայտարարեցին թէ բրիտանական կառավարութիւնն ալ պիտի մասնակցի խորհրդակցութեանց, եթէ Աւստրիոյ անկախութիւնը եւ ամբողջութիւնը վտանգուին: Անգլիացի եւ փրանսացի նախարարները կը յուսան թէ այսպէս ձեռք բերուած գոհացուցիչ համաձայնութիւնները կրնան շարունակուիլ Գերմանիոյ ուղղակի եւ իրական գործակցութեամբ:

Անոնք համաձայն են յիշեցնելու թէ՝ ոչ Գերմանիա ոչ ալ ուրիշ որ եւ է պետութիւն որուն սպառազինութիւնները ճշդուած են հաշտութեան դաշնագիրներով, իրաւունք չունի իր պարտաւորութիւնները փոփոխելու միակողմանի գործողութեամբ: Բայց եւ այնպէս, անոնք համաձայն են սա կէտին մէջ թէ՝ ոչ մէկ բան պիտի կրնար աւելի նպաստել վստահութեան վերահաստատման եւ խաղաղութեան հեռանկարներու զօրացման քան ընդհանուր կարգադրութիւն մը՝ ձեռք բերուած ազատ բանակցութեամբ, Գերմանիոյ և միւս պետութեանց միջեւ: Այդ կարգադրութեան շնորհիւ Եւր.ի խաղաղութիւնը պիտի կազմակերպուէր ազատ բանակցութեամբ կնքուած դաշինքով մը, ապահովելով փոխադարձ աջակցութիւնը արեւելեան Եւրոպայի մէջ եւ կեդր. Եւրոպայի համար իրականացնելով այն դրութիւնը որ նախատեսուած է Հռոմի ատենագրութեան մէջ: Միեւնոյն ատեն եւ համաձայն 1932 դեկտեմբեր 11ի յայտարարութեան որ կը նախատեսէ իրաւունքներու հաւասարութիւնը ապահովութեան կարգուսարքի մը մէջ, այդ կարգադրութիւնը տնօրինութիւններ պիտի տրամադրէ սա հասարակ սպառազինութեանց համար, տնօրինութիւններ որոնք՝ ինչ կը վերաբերի Գերմանիոյ՝ պիտի բռնեն Վերսայլի դաշնագրին Ե. մասին տեղը (այս գլուխը կը սահմանափակէ Գերմանիոյ սպառազինութիւնները եւ բանակին թիւը):

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՀԱԶԱՆԳ!

Վտանգի օրեր են այսօր եւ վաղը,— փետր. 5 եւ 6, անցեալ տարուան ապիւնահեղութեանց տարեդարձին առթիւ:

Օրերէ ի վեր, աջակողմեան եւ ձախակողմեան թերթերը կ'արծարծեն այս վէրքը, իւրաքանչիւրը մեղքը միւսին վրայ ձգելով:

Ընկերվարականներուն եւ համայնավարներուն համար, դէպքին կազմակերպիչները եղան թրու ազգայնականներ,— փաշականները:

Այս առթիւ կրկին ուշադրութեան կը յանձնեն բազմաթիւ ջախջախիչ փաստեր:

Ամէն պարագայի մէջ, որովհետեւ արիւն թափեցաւ, մարդիկ մեռան եւ ուրիշներ վիրաւորուեցան, կիրքերը բորբոքած են սաստկօրէն:

Այսօր եւ վաղը, երկու բանակներ դիրք բռնած պիտի ըլլան իրարու դէմ, ակռայ կրճտելով եւ ի հարկին սպառնալով:

Ու կոչե՛ր ու բանաձեւեր: Ազդարարութիւն եւ ահազանգ:

Կառավարութիւնը արգիլած է ամէն ցոյց, սակայն իւրաքանչիւր հոսանք իր մասին ծրագիր մը կազմած է գործադրելու համար:

Բոլոր փաշական եւ հակափաշական հոսանքները զօրաշարժի կանչուած էին երէկ իսկ, երկուշաբթի, մասնաւոր հրահանգներով եւ ազդանշաններով:

Կազմ եւ պատրաստ կը սպասեն մարտական խումբերը, ծանօթ հաւաքատեղիներու մէջ:

Այս առթիւ, «Հակափաշական Ճակատ»ը կոչ մը հրատարակեց որով կը պահանջէ կառավարութենէն բացարձակապէս եւ անմիջապէս արգիլել որ եւ է փողոցային ցոյց կամ յիշատակի հանդէս՝ փետրուար 6ի տարեդարձին առթիւ:

Իսկ իր հետեւորդներուն կը յանձնարարէ.—

1. Զկատարել որ եւ է հակացոյց, եթէ փաշական ցոյց տեղի չունենայ:

2. Պատրաստ գտնուիլ անմիջապէս եւ խմբովին պատասխանելու փաշական նախայարձակման որ եւ է փորձի:

3. Անոր համար, համախմբուիլ բոլոր ծանօթ սրահներուն եւ հաւաքատեղիներուն մէջ, կէս օրէն յետոյ:

Պատասխանել միայն պատասխանատու գործիչներու կոչերուն եւ ի դերեւ հանել բոլոր գրգռումները:

«Ազգային ճակատ»ն ալ իր կարգին, յայտարարութիւն մը հրատարակելով, կը հրաւիրէ իր հետեւորդները՝ «պատասխանել այրիներու եւ որբերու կոչին», եւ յարգանքի ցոյց մը կատարել այն վայրին մէջ ուր թափեցաւ արիւնը:

— «Եթէ այդ վայրը ազատ չձգուի, այն միութիւնները որ մեռելներ ունեցան, կառավարութեան վրայ կը ձգեն ծագելիք դէպքերուն ամբողջ պատասխանատուութիւնը: Կեցցէ՛ փետրուար 6ը: Կեցցէ՛ Ֆրանսա»:

Իսկ եւ իսկ ահազանգ,— ճիշդ այն պահուն երբ վարչապետն ու արտաքին նախարարը խաղաղութեան եւ ապահովութեան հաւատիքներ կը բերեն Լոնտոնէն:

Եւ ճիշդ այն միջոցին երբ Մարսէլ Քաշէն կը նամբուի Լոնտոնէն, ուրիշ երկու կարմիր խմբագիրներու հետ ···

Ամէն պարագայի մէջ — զգո՛յշ, այս մէկ – երկու օրը, գիշեր թէ ցերեկ:

Դժուար է նախատեսել թէ ի՛նչ կրնայ պատահիլ:

Բայց, ինչ որ ալ պատահի, որ եւ է գործողութեան ատեն ոտքի տակ պիտի երթայ օտարը,— մանաւանդ այն որ «հայմաթլօս» է եւ օրինական թե-բացումներ կը ներկայացնէ:

Ի՞նչ կը կորսնցնէք, երբեմն զսպելով ձեր հետաքրքրութիւնը:

ՎԱՀԷ

ԿԱԹՈՂ. ՆՈՒԻՐԱԿԻՆ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԻՐ ԲԵՐԱԾ ԿՈՆԴԱԿՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Կիրակի, կաթող. նուիրակ Գարեգին արք. Յովսէփեան Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ կարդաց ու բացատրեց կաթողիկոսին երկու կոնդակները՝ ուղղուած գաղութներու ժողովուրդին:

Կաթ. նուիրակը կարդաց միայն առաջին կոնդակը, իսկ երկրորդ կոնդակի (Հայաստանի վերաշինութիւնը) մասին միայն որոշ բացատրութիւններ տուաւ, խոստանալով յետագային մասնաւոր դասախօսութեան նիւթ դարձնել զայն:

Առաջին կոնդակով կաթողիկոսը լիազօրութիւն կուտայ իր նուիրակին՝ գաղթաշխարհի մէջ ազգային – եկեղեցական վարչութիւններ կազմել, քայքայուածները վերակազմել, եւ թիւրամացութիւնները հարթել:

Կաթողիկոսը մասնաւորապէս կը յանձնարարէ իր նուիրակին ուշադրութեամբ հետեւիլ որպէսզի կրօնականները քաղաքական որեւէ կուսակցութեան չենթարկուին կամ անոնց ձեռքը խաղալիկ չդառնան: Լայն լիազօրութիւններ տրուած են իրեն անսաստողներու հանդէպ խիստ վարուելու եւ ի հարկին կարգալոյծ հռչակելու համար:

Յետոյ կոնդակը հրաւէր կ'ուղղէ գաղութներուն՝ իրենց նիւթական օժանդակութիւնը ընծայել Էջմիածնի Մայր Տաճարը իր ներկայ անճկութենէն փրկելու եւ միաժամանակ 1600 տարուան կեանք ունեցող եկեղեցին քնութեան աւերէն ազատելու եւ վերանորոգելու համար: Գարեգին արք. այս առթիւ յիշեց թէ երբ Սթրազպուրկի, Ռէնսի կամ Քէօլնի հռչակաւոր մայր եկեղեցիները նորոգութեան ամենաչնչին պէտք ունենան, անմիջական օգնութիւն կը հասնի: Իսկ Էջմիածնի մայր տաճարը, որ իր հնութեամբ կրնայ մրցիլ քրիստոնէական ամէնէն հին յիշատակարաններու հետ, ձգուած է քնութեան աւերիչ խնամքին (կաթ. նուիրակը շեշտեց թէ Հայաստանի կառավարութիւնը ամէն բան կ'ընէ «քարից հաց հանելու», սակայն մոռցաւ յիշել թէ Հայաստանի մէջ գոյութիւն ունի նաեւ Հնութիւններու պահպանման կոմիտէ...):

Կաթողիկոսին երկրորդ կոնդակը, նուիրուած Հայաստանի վերաշինութեան, ըստ տրուած բացատրութեանց, կը պարզէ Հայաստանի կառավարութեան կատարած վերաշինական աշխատանքները եւ արտասահմանի կողմէ եղած նիւթականօժանդակութեամբ կատարուած ձեռնարկները (Մարի Նուպար ակնաբուժարանը, Մելքոնեան հիմնադրամը գիտական հրատարկութիւններու համար եւայլն):

Կաթ. նուիրակը յայտարարեց թէ իր խորին համոզումով Հայաստանի կառավարութիւնը իր կարելին կ'ընէ, երկիրը վերաշինելու, թէ Երեւանը արդիական քաղաք մը կը դառնայ նոր շէնքերով, կրթական հաստատութիւններով եւ Համալսարանով եւ թէ աղքատ համարուած Հայաստանի քարերն անգամ կ'օգտագործուին եւ կը կազմեն Հայաստանի հարստութիւններէն մէկը:

⁂ Նուիրակը յայտնեց թէ յառաջիկայ կիրակի եկեղեցական վարչութեան խնդրանքով պիտի պատարագէ եւ պիտի խօսի «օրուան հարցերու շուրջ»: —Ա.

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՄՏԱՒՈՐ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆԸ

=o·o=

Առնել մը ի վեր, Թուրք թերթերուն մէջ վիճաբանութեանց նիւթ կ'ըլլայ Թուրք մտաւորականութեան վիճակը, Թուրք մշակոյթը, ձգտումները եւն.:

Նոր չէ որ Թուրք լրագրողները կ'արտայայտուին այս մասին: «Գուրուլթա»յէն ասդին, սակայն, հարցը երբեք այսքան բաց կերպով դրուած չէր հրապարակ:

Այսպէս, Աղա օղլու Ահմէտ, իթթիհատական շրջանի այս «խածան»ը, «Ճիւմհուրիէթ»ի մէջ խօսելով այս մասին, կը գտնէ որ ներկայ Թուրք մտաւորականութեան զգացումներն ու գաղափարները աղօտ, տարտամ ու մշուշային վիճակի մը մէջ կը գտնուին: Ըստ լրագրողին՝ Թուրք մտաւորականին մօտ զգացումն ու գաղափարը չաղախուած չեն անոր արեան հետ, եւ, հետեւաբար, խոր տարբերութիւն մը կայ Թուրք մտաւորականին ու օտար մտաւորականին միջեւ, քանի որ առաջինին էութեան մաս չեն կազմեր իր գաղափարներն ու զգացումները:

Պարզ խօսելով, Աղա օղլու Ահմէտ կը խոստովանի որ Թուրք մտաւորականը կենդանի առարկայ մըն է,— եթէ կարելի է այսպէս ըսել — որուն վրայ զարգացումի ջնարակը կայ: Բայց, էապէս ու ներքնապէս՝ ան ոչ մէկ սերտ ու հաղորդական կապ ունի այդ ջնարակին հետ:

Աղա օղլու Ահմէտ կը մատնանշէ նաեւ ուրիշ պարագայ մը: Ըստ իրեն՝ Թուրք մտաւորականութիւնը լքեց իր հին գաղափարներն ու զգացումները, որովհետեւ «բոլորովին իւրացուցած չէր զանոնք»:

Յօդուածագիրը չի՞ սխալիր այս կէտին մէջ: Մանաւանդ որ ինք եւս աւելի վարը կը հակասէ ինքնիրեն, երբ կ'ըսէ.—«Գալով մեզի, արաբերէնն ու պարսկերէնը մեր մէջ դարերով մշակոյթի լեզուներ եղան, որով անոնց մտայնութիւնը որդեգրեցինք: Մենք եւս ընդօրինակեցինք անոնց մեծարժէք գրողները ու մեր մէջ եւս ստեղծուեցաւ ընդհանրական զգացում մը եւ գաղափար մը, որ, խառնուելով մեր հոգիին եւ արեան հետ, երկրորդ բնութիւն մը դարձաւ մեզի համար»:

Առարկութիւն չկայ այս մասին: Աղա օղլու Ահմէտ ինք ալ, անտարակոյս, այս «երկրորդ բնութեան» տէրն է: Բայց, որովհետեւ ինք եւս ուրիշ շատ շատերու հետ «լքած է» «նախկին գաղափարներն ու զգացումները», բարեմիտ դարձուածքով մը այդ պարագան նախընտրեր է վերագրել «լաւ իւրացուցած չըլլալուն», փոխանակ խոստովանելու թէ սարսափը պարտադրեց զիրենք հրաժարիլ շատ մը հարազատ զգացումներէ եւ գաղափարներէ:

Ու հոս է, ըստ իս, «քէմալականութեան» ճակատագիրն ու Թուրք մտաւորականութեան բարոյական տառապանքը:

Որովհետեւ, եթէ «երկրորդ բնութիւն է», ապա ուրեմն ինչո՞վ բացատրել այն իրողութիւնը թէ՝ Թուրք մտաւորականութիւնը «դիւրաւ լքեց զանոնք» ու «այժմ պարապութիւն մը կը տիրէ անոր մտքին մէջ»: Մանաւանդ որ, միշտ Աղա օղլու Ահմէտի խոստովանութեամբ, «Եւրոպացիներուն հոգին եւ միտքը այդպէս դիւրին կերպով չի պարպուիր»:

Պատճա՞ռ:

Ո՞ւր է տարբերութիւնը Թուրք մտաւորականութեան եւ եւրոպացի մտաւորականութեան միջեւ:

Պատասխանը որոշ է:

Այսպէս, հարկ է շրջել Աղա օղլուի տեսակէտները եւ ըսել,— ոչ թէ երէկուան զգացումները եւ գաղափարները, այլ այսօրուանները չեն չաղախուած Թուրք մտաւորականութեան արեան հետ ու վաղը, յարմարագոյն պարագային, Թուրք մտաւորականութիւնը «դիւրութեամբ պիտի լքէ» զանոնք:

Մնաց որ «այսօրուան» կոչուածը ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ թթու ազգայնամոլութիւն մը՝ ծիծաղելի մեծամտութեամբ մը չաղախուած, որ ոչինչ ունի շօշափելի, ոչինչ մտաւոր ու գաղափարական, բայց, այո՛, զգացողականօրէն կրնայ ունենալ սիրտերը, օր մը տիկի մը նման պարպուելու համար ···

Այդ անսփոփ ինքնավերլուծումներուն զոհն է նաեւ Աղա օղլու Ահմէտ, որ, իբրեւ թէ, գոնէ այդ յօդուածով ուզեր էր Թուրք մտաւորականութեան «մտքին մէջ տիրող դատարկութիւնը» մատնանշել:

Բաղդատելով Թուրքն ու Եւրոպացին, ան կը գտնէ որ «Արեւելքէն եկող գերման եւ անգլոսաքսոն ցեղերը բախտին բերումով այս աշխարհին մէջ տեղաւորուեցան (Եւրոպա), իսկ դարձեալ Արեւելքէն եկող Թուրքերը մտան իսլամ աշխարհին մէջ: Այս երկու երիտասարդ ազգերը(?), այսինքն անգլոսաքսոնները եւ Թուրքերը, գլուխն անցնելով այդ հին աշխարհներուն, որոնք մաշած ու քայքայուած էին, անոնց տուին նոր ձեւ մը ու զանոնք պատուաստեցին նոր ապրելակերպով»:

Թէ՝ անգլոսաքսոնները ի՞նչ տուին Եւրոպայի,— վկայ է քաղաքակրթութիւնն ու մշակոյթը:

Իսկ թէ ի՞նչ տուին Թուրքերը՝ իսլամ աշխարհին,— փաստի ու վկայութեան չի կարօտիր: Չէ՞ որ քէմալականները իրենք եւս նողկանքով կը յիշեն սուլթանական շրջանները: Արդ, ելլել եւ «պատուաստումի» դեր վերագրել, ու գտնել որ Թուրքերը «նոր կենցաղ» մը տուին իսլամ աշխարհին, ոչ միայն Գուրուլթայական տօնքիշոտութիւն է եւ ծիծաղելի հակասութիւն մը իր վերի այն խոստովանութեան հետ թէ՝ «Արաբներու եւ Պարսիկներու մտայնութիւնը որդեգրեցինք», այլ եւ՝ ապացոյց մը թէ Աղա օղլու Ահմէտ ինք եւս հոգեպէս դեռ պատրաստ չէ ընթացք տալու այն առաջարկին, որուն նախարանը ուզեր էր դարձնել իր յիշեալ գաղափարները:

Այսպէս, ան երկար պատմականը կ'ընէ եւրոպական մշակոյթին: Կը գտնէ որ Եւրոպացիները հելլէն եւ լատին լեզուները սորվեցան եւ անոնց գրողներուն հետեւեցան: Եւ, շատ բնականօրէն, այս պարագան խոր ազդեցութիւն ըրաւ անոնց վրայ:

Իրե՞նք: Ըսինք, չէ՞,— կրեցին պարսիկ եւ արաբական լեզուներու եւ գրականութեանց ազդեցութիւնը:

Աղա օղլու ի՞նչ կը հասկնայ, սակայն, «ազդեցութիւն» ըսելով: Եթէ անկեղծօրէն ու անվերապահօրէն վերլուծէ, պիտի տեսնէ որ Թուրք հոգին, ճիշդ է, շատ է չաղախուած իսլամականութեամբ (կրօնական), եւ Թուրքը կրած է, ի հարկէ, իր գրականութեան եւ ըմբռնումներուն մէջ, անոր ազդեցութիւնները, բայց մշակութային ազդեցութիւն չկայ իր վրայ, որովհետեւ Թուրք մշակոյթ գոյութիւն ունեցած չէ: Միայն գրականութիւն մը,— այն ալ շատ ուշ: Ատոր ապացոյցը ինքը՝ Թուրքիան է, իմացականօրէն եւ առարկայօրէն: Լեզուն, բարքերը, աւանդութիւնները, կառուցումները եւն.:

Պատճա՞ռ:

Այն որ, Թուրք հոգին ոչ միայն ստեղծագործելու անընդունակ է եղած, այլ եւ՝ պատուաստուելու անատակ:

Այդ է պատճառը, դարձեալ, որ Թուրք մտաւորականը «դատարկ է» այսօր, ու, ներկայի պարտադրեալ կամ ինքնակամ կապկումները շատ դիւրաւ պիտի լքէ ե՛ւ վաղը:

Քրիստոնէութիւնը մեծ ու վարակիչ վարդապետութիւն մըն էր որ ողողեց աշխարհի մեծ մասը: Ու մեր փոքրաթիւ ժողովուրդը զայն իւրացուց թէեւ, բայց անոր պարտադրեց իր հոգին ու ձգտումները,— տօներ ու շարականներու ոգին անգամ:

Էնկիւրի՞ն: «Աշխարհի քաղաքակրթութեան հայրը» հռչակուած Թո՞ւրքը: Ոչի՜նչ:

Այդ «ոչինչ»ը կը գտնէք եւ Աղա օղլու Ահմէտի տողերուն մէջ, երբ կը խօսի ոչ թէ իրենց, այլ Եւրոպացիներու մասին: Արտագրենք մաս մը իր յօդուածէն.

— «··· Անոնք հելլէն եւ լատին լեզուները սորվեցան ու անոնց գրագէտներուն հետեւեցան: Այս պարագան անոնց մշակոյթին վրայ խոր ազդեցութիւն մը գործեց: Անոնց դպրոցներուն մէջ լատին եւ հելլէն լեզուներուն աւանդումը դարերով պարտաւորիչ եղաւ ու նորահաս սերունդը սնանեցաւ հելլէն եւ հռոմայեցի իմաստասէրներու գործերով: Այդ իմաստասէրները կը գրէին ազատօրէն, կը խորհէին ազատօրէն, կը յարգէին մարդկային արժանապատուութիւնը ու կը պաշտէին նիւթական, բարոյական, մտային ու զգացական գեղեցկութիւնները: Եւրոպացիին համար Էսքիլէսի թատերգութիւնները օրինակելի տիպարներ եղան. ինչպէս նաեւ Պլուտարքոսի պատմութիւնները, Տէմոսթէնէսներու եւ Կիկերոններու ճառերը, Ովիտոսներու, Վիրգիլիոսներու, Հոմերոսներու եւ Կատոններու բանաստեղծութիւնները: Այս կրթութիւնը որ դարեր տեւեց (ու կը տեւէ. Վ. Ի.) Եւրոպացիին հոգիին եւ սիրտերուն որոշ դրոշմ մը դրաւ եւ ստեղծեց ընդհանրական ընթացք մը, չաղախուեցաւ անոնց արիւնին ու սրտին հետ ու դարձաւ անբաժանելի տարր մը: Իրապէս, այսօրուան եւրոպական քաղաքակրթութիւնը, իր հաստատութիւններով, հին հելլէն եւ լատին աշխարհին շարունակութիւնն է: Ֆրանսական մեծ յեղափոխութեան հերոսները միշտ կը ներշնչուէին հին հելլէն եւ հռոմայեցի հերոսներու կեանքէն, ու իրենց հետեւորդներուն կը ներշնչէին անոնց հերոսութեան, անձնազոհութեան, հայրենասիրութեան եւ այլ մեծ առաքինութիւններ»:

Ինչպէս կ'երեւի, Աղա օղլու Ահմէտ բաւական բան գիտէ Եւրոպայի մասին: Աւելին, անոր տողերուն մէջ խոր կսկիծ մը կայ իբրեւ հետեւանք այն դառն համոզումին թէ Թուրքը Եւրոպացիին պէս եղած չէ: Դժգոհանք մը կայ, կարծէք, ե՛ւ այսօրուան «յեղափոխութեան մեծ հերոսներու» մասին, քանի որ Քէմալն ու իր շքախումբը իրենց հետեւորդներուն երբեք չեն խօսիր հին հելլէն եւ հռոմայեցի հերոսներու կեանքէն ···Ընդհակառակն, աստուածացնել կուտան իրենք զիրենք եւ Թուրք հին թէ նոր սերունդին հոգիին եւ մտքին մէջ կ'ուզեն քանդակել այն սին յաւակնութիւնը թէ՝ ինչ որ կայ Եւրոպայի մէջ առնուած է ··· Թուրքէն:

Աղա օղլու Ահմէտ, իր հոգիին ամբողջ ողբերգութեամբ դէմ առ դէմ կը գտնուի քէմալական մտայնութեան պոռչտուն ողբերգութեան հետ:

Անկախ իրողութենէն թէ մշակոյթի ու ոգիի որդեգրումը կամ իւրացումը կ'ենթադրէ որոշ ընդունակութիւն, «Ճիւմհուրիէթ»ի յօդուածագիրը ի զուր կը փորձէ իր այլ եւս արհամարհուած հեղինակութիւնը ի սպաս դնել մտաւոր ու հոգեկան աղաղակող եւ անպարտկելի թշուառութիւն մը դարմանելու համար, քանի որ Էնկիւրին, իր բոլոր օրկաններով, ու քէմալականութիւնը՝ իր էութեամբ ճիշդ հակառակ շաղախում մը կը փորձեն տալ իրենց «հետեւորդներուն»: Այդ կերպով եթէ ան կը ջանայ ու մասամբ կը յաջողի ինքնավստահ ու հոգեպէս ամուր տարր մը ստեղծել իր սահմաններուն մէջ, այսուհանդերձ արմատապէս կը ջնջէ եւրոպականով շաղախուելու հնարաւորութիւնները:

Թէեւ, կրկնենք հեղ մըն ալ, մշակոյթ ուրիշ ձեւի հերկում մըն է, որուն համար անհրաժեշտ է յարմար հող:

Ատոր ապացոյցը կուտայ մեր ժողովուրդը, երբ Թուրք պետական-գերիշխանական դատարկութեան դէմ կը դնէ իր հալածական ճնշուած վիճակին մէջ իսկ մինչեւ Վիրգիլիոսներն ու Կիկերոնները, մինչեւ նոյն իսկ «Թագուհի Թարգմանութեանց» տիտղոսին արժանացող եւ գուցէ նախաքրիստոնէական շրջանէն եկող պերճանքը իր լեզուին ···

Այսուհանդերձ, Աղա օղլու Ահմէտի այս գրութիւնը ուշագրաւ է այն տեսակէտէն որ՝ ինքնագիր խոստովանութիւն մըն է Թուրք մտաւորականութեան կամ Թուրք «գլուխի դատարկութեան», Թուրք մշակոյթի մը խղճուկ չգոյութեան, ու քէմալական «արդիականութեան» անբովանդակութեանը մասին:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Հ. Յ. Դ. ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆԸ

»»»··«««

(Զ. եւ վերջին մաս)

Կանոնագրի հիմնական կէտերէն դուրս, որոնց մասին արդէն խօսեցանք, միւս յօդուածները, այլ կուսակցութեանց կանոնագրերի տրամադրութեանց հետ նմանութիւն ունենալով հանդերձ, նրանցից տարբերւում են նրանով, որ նրանք ոչ այնքան անխախտելի կանոններ են, սահմանուած գլխաւորապէս պարտականութիւններ ճշդելու, որքան յիշեցումներ են մի ընտանիքի անդամներին՝ իրենց պարտականութեանց մասին: Կանոնագրով ձեւակերպուած պարտականութիւններից դուրս, կան անգիր կանոնագրեր, իւրաքանչիւր վայրին համապատասխան ոգիով, որոնք իրենց մէջ կը խտացնեն այսպէս ասած «Դաշնակցութեան աւանդական սովորութիւնները», նոյնքան կենսական, որքան Կանոնագրով սահմանուածները: Աւելին. երբեմն այդ «աւանդութիւն»ները աւելի հզօր են՝ քան ճշդուած օրէնքները: Այսպէս, օրինակ, կանոնագրով չեն ճշդուած ընկերների անձնական կեանքի մէջ ունեցած պարտաւորութիւնները, բայց լռելեայն, առանց պատժի, նրանց այս կամ այն ընթացքը մեծապէս կ'անդրադառնայ իրենց դիրքի կամ կշռի վրայ կուսակցութեան մէջ: Դաշնակցականի անձնական կեանքը միայն իրեն չի վերաբերիր, այլ, ըստ այդ աւանդութեանց, կը վերաբերի ամբողջին. եթէ նա մոլի է խմիչքի, խաղի, եթէ նա անմաքուր է իր անձնական, ընտանեկան կեանքի մէջ, եթէ խարդախ է, ծոյլ է իր անձնական կեանքի մէջ եւայլն, նա առանց կանոնագրի տրամադրութեանց իսկ կամ կը վտարուի ընկերական շարքերից եւ կամ կը չէզոքացուի: Իւրաքանչիւր Դաշնակցական անդամ է այս կամ այն խմբի. նա կարող է անդամագրուիլ՝ միայն խմբի ցանկութեամբ. արդ, ընդունուող անդամը պիտի ունենայ իր խմբի եւ շրջանի ընդհանուր բարոյական հասկացողութիւնները եւ բարքերը. եթէ նա չունեցաւ, դուրս կը մնայ շարքերից, թէկուզ եւ այդ ընկերը ունենայ հաւատարմութիւն եւ զոհողութիւն, եւ անցեալ: Այս դրութիւնը, որ յատուկ է կարծեմ միայն Դաշնակցութեան, նրա կազմակերպութեան կը տայ հայ նահապետական ընտանիքի բնոյթ, ուր խմբի անդամները ոչ թէ պարզ «ընկեր»ներ են, այլ աւելի շատ մի ընտանիքի քոյրեր եւ եղբայրներ, ջերմօրէն հարազատ իրար, հսկողութեանը տակ խստապահանջ «պապիկ»ի եւ «տատիկ»ի, որոնք Դաշնակցականի աչքին իր աւանդութիւններն են եւ կանոնագրքը:

Մի օր մեր շարքային ընկերներից Ա.-ն մօտեցաւ ինձ եւ վախով բացաւ ինձ իր սիրտը.

— Սիրահարած եմ Մ.-ի վրայ, պարոն:

— Իսկ Մ.-ն քեզ կը սիրէ՞, հարցուցի:

— Այո, պատասխանեց:

— Որ այդ, ուրեմն ամուսնացէք:

Համարեա արտասուալից դարձաւ ինձ եւ ըսաւ.

— Չհաս է, պարոն, ես լը խմէ լը կազմակերպուած եմ···

Կ'ուզէր ասել՝ որ երկուքն էլ Դաշնակցական են, այսինքն նոյն ընտանիքի անդամներ, որոնց միջեւ ամուսնութիւնը սրբապղծութիւն է:

Երկար համոզելէ վերջ՝ նոր միայն կրցայ քաւոր լինել իրենց:

Դաշնակցութեան կազմակերպութիւնը մի ընտանիք է, հայ օջախին յատուկ բարոյական հասկացողութիւններով, եւ այս հանգամանքը բնաւ չէ խախտած նրա մէջ տիրող կարգապահութիւնը, ինչպէս որ Իսրայէլի տան ընտանեկան օրէնքները եւ բարքերը բնաւ չեն մեղմած Եհովայի խստապահանջութիւնը: Դաշնակցութիւնը իւրայինները կը սիրէ իբր հարազատի եւ նա աւելի դաժան եւ խստապահանջ է իւրայիններին հանդէպ քան դրսինների: Այսպէս էին մեր նահապետները, այդպէս է եւ Դաշնակցութիւնը: Ով ուշի ուշով դիտած է մեր կազմակերպութեան կեանքը, նա անկարող է նկատած չլինել, որ Դաշնակցութիւնը իր կազմակերպութեամբ հիմնական յեղաշրջում առաջացուցած է հայութեան ընտանեկան եւ թէ քաղաքական կեանքի մէջ, բարոյական հասկացողութեանց — սեփական եւ ինքնադրոշմ — մի ամբողջ աշխարհ ստեղծելով:

Եթէ Դաշնակցութիւնը ծրագիր եւ դաւանանք իսկ չունենար, նրա կազմակերպութիւնը բաւական պիտի լինէր հայ ժողովրդին համախումբ աշխատելու հնարաւորութիւններ տալու, պահելու նրա համախումբ գոյութիւնը եւ այդ համախումբ զանգուածը առաջնորդելու դէպի աշխատանքի, հայրենիքի եւ հայութեան ազատագրում, միաժամանակ չժխտելով եւ այլոց ազատութիւնը, ընդհակառակն, դառնալով գաղափարական շաղախ եւ աջակից ուրիշներին իրենց ազատագրական գործի մէջ:

ԻՆՉՈ՞Ւ ՊԷՏՔ Է ԱՅՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆԸ

Առակը կ'ըսէ. «Գիժը մի քար գցեց եւ հազար խելօք քարը չբարձրացուցին»: Այդպէս եղաւ մեր պատմական ընկերներից մէկի՝ Քաջազնունու ելոյթը, իր գայթակղալի յայտարարութեամբ — «Դաշնակցութիւնը այլեւս անելիք չունի»: Այդ «գայթակղութեան քարը» կը հոլովեն չարաբունակ մեր թշնամիները, մոռնալով՝ որ շունը կը հաջէ, բայց կարաւանը իր ճամբան կը շարունակէ:

Այսօր Դաշնակցութիւնը աւելի զօրաւոր է, քան էր Քաջազնունու դաւաճանութեան օրերին:

Եւ ահա թէ ինչու.—

Ա. Եթէ Դաշնակցութիւնը չունենար իր կազմակերպչական կանոնագիրը եւ աւանդութիւնները, նա ոչ միայն տկար պիտի մնար եւ թերեւս գոյութիւն իսկ չունենար 45 տարի վերջ, այլ գուցէ 45 օրուան մէջ իսկ չքանար: Մենք մեր գոյութիւնը պարտական ենք միմիայն մեր կազմակերպական օրէնքների ոգուն եւ խստութեան, դաժան, բայց երբեք թշնամի:

Նրա խստութեան նպատակն է ապահովել ոչ միայն Դաշնակցութեան, այլ եւ հայութեան եւ անհատի շահերը. նա գթառատ, բայց խստասիրտ Եհովան է հայութեան: Այդ խստութիւնը անհրաժեշտ է ազգ. կազմակերպելու համար:

Բ.— Դաշնակցութեան օրէնքներն ու աւանդութիւնները բխած են հայ ժողովրդի հոգուց, այնպէս ինչպէս հռոմէական օրէնքները բխած են Հռոմի ժողովուրդի հոգուց: Եւ ինչպէս որ Հռոմի հզօրութիւնը չքացաւ եկամուտ օրէնքներով, այնպէս էլ հայութիւնը պիտի ցնդի, եթէ չլինեն Դաշնակցութեան աւանդութիւններն ու օրէնքները, եթէ չլինի կազմակերպութիւնը: Այս արժէքը ընդմիշտ պիտի պահպանել մեր ժողովրդի հզօրութեան համար: Ականջի օղ պիտի չինեն այս ճշմարտութիւնը նաեւ մեր այն ընկերները, որոնք նորաձեւութեանց փայլից շլացած, կ'ուզեն անգիտանալ մեր ժողովրդական բարքերը եւ պատուաստել նրան հիթլերեան, ֆաշական կամ լենինեան բարքեր: Այդ անընդունելի է Դաշնակցութեան բարքերին:

Գ.— Նա՝ Դաշնակցութիւնը՝ իր կազմակերպութեամբ կը կերտէ հայութեան ոյժը Հայաստանի համար. նա պայքարի մէջ է հայկական լէվանթինականութեան հետ, որ իր հիմքի մէջ յար եւ նման է հրէական ապազգայնութեան. նա ամբարտակ է ապազգային բոլշեւիզմի դէմ եւ խթան՝ խոր քուն մտած հայութեան «չէզոք» տարրի դէմ: Նա կռուի մէջ է այդ երեք ախտերի հետ եւ այդ կռիւը յաղթանակով պիտի վերջանայ, քանի հայութիւն գոյութիւն ունի եւ չէ հրաժարած իր ինքնուրոյն ոյժը ունենալու ցանկութիւնից:

Դ.— Նա ունի եռագոյն դրօշ, որ կը նշանակէ հայութեան եւ Հայաստանի ազատագրում:

Ե.— Այդ արիւնլուայ դրօշի վրայ գրուած է՝ Լեռնային Ղարաբաղ, Նախիջեւան, Ախալքալաք մի կողմից եւ Տաճկահայկական գաւառները միւս կողմից. սրանք պիտի միացուին բուն Հայրենիքին:

Զ.— Նա ունի իր կուսակցական դրօշը, Ռոստոմի ձեռքով բանուած զինանիշով, որ կը նշանակէ ազգերի ազատ ինքնորոշում՝ ազատ ազգերի դաշնակցութեան մէջ:

Է.— Նա ունի իր զինանիշը, որ կը նշանակէ ուժի, մտքի եւ աշխատանքի ներդաշնակութիւն. նա արդար աշխատանք կ'ուզէ, համագործութիւնը նրանց եւ ոչ թէ հակադրութիւնը իրարու. մի բան, որից կը տառապին ինչպէս բուրժուական, նոյնպէս եւ բոլշեւիկեան կործանարար դասակարգային ոճիրները:

Եւ քանի այս նշանաբանները կան՝ նա պիտի ապրի եւ կատարի իրեն վիճակուած մի հսկայ աշխատանք, ոչ միայն մեզ, այլ եւ մեր սերունդների համար: Նա պիտի ապրի, քանի չեն փշրուած հայութեան սրտի մէջ լէվանթինականութիւնը, չէզոքութիւնը եւ ապազգայնութիւնը:

Թող մեռնեն եւ չքանան այդ ախտերը. թող լուծուին Դաշնակցութեան հետապնդած նպատակները, եւ միայն այդ ժամանակ թող չքանայ նաեւ հայութեան Մովսէսը՝ Դաշնակցութիւնը:

ՌՈՒԲԷՆ

⁂ Վանի Վարագայ վանքին մէջ 1857ին, առաջին անգամ ըլլալով, Խրիմեան Հայրիկ տպագրութիւն մտցուց եւ հրատարակեց «Արծուի Վասպուրականի»:

⁂ 1860ին, Սուրիոյ Մարոնիները անխնայ ջարդուեցան, որմէ ետք Ֆրանսայի միջամտութեամբ, Լիբանան ինքնավարութիւն ստացաւ:

⁂ Դաւիթ բէկը 7000նոց բանակ ունէր եւ սակայն կրցաւ յաղթանակներ շահիլ իրմէ գերազանց բանակներ ունեցող պարսիկ եւ Թուրք արշաւանքներու դէմ:

ՏԻԿԻՆ Ե. ԶՕՐԵԱՆ

Տիկին Եղիսաբեթ Զօրեանի յոբելեանի առթիւ մամուլի մէջ արդէն քանի մը հոգի, զինքը յարգողներ, արտայայտուեցան: Կրկնութիւններ չը պիտի ընեմ իր կենսագրականի մասին, թողլով քանի մը ուղղումներ ուրիշ անգամուան:

Դժուար է գրել եւ ծանօթացնել այդ չափազանց համեստ եւ միեւնոյն ժամանակ չափազանց հպարտ անձը: Տարօրինակ թուի թերեւս այս հակասութիւնը, բայց իրողութիւն է: Ուսման բարձրագոյն պատրաստութեան իր մեծ կարողութիւնները եւ իր կեանքի դժուարութիւններն ու տառապանքները երբեք չէ ուզած ցուցադրել, համեստօրէն, իսկ հպարտութեամբ միշտ մերժած է որ եւ է զիջում իր սկզբունքներուն եւ գաղափարներուն մէջ:

Տիկին Եղ. Զօրեան ուսուցչուհի մը եղած է մանկավարժական ամենալայն կատարելութեամբ: Թիֆլիզի մէջ իր տուած փորձնական դասերը ծանօթ մանկավարժներու ներկայութեան, հիացումով կ'ունկնդրուէին: Իր տուած դասին նիւթը միշտ լաւ մշակած կ'ըլլար եւ զայն աշակերտներուն բացատրելու ալ իւրայատուկ տաղանդ մը ունէր, մագնիսացնելով ամբողջ դասարանը: Ոչ միայն 2 անգամ 2ի չորս ու ցամաք գիտութիւնը կ'ուսուցանէր, այլ եւ աշակերտներու հոգիին հետ կապ մը հաստատելու հրաշալի յատկութիւնը ունէր եւ անոնք որ բախտաւորութիւնը եւ պատիւը ունեցած են իրեն աշակերտելու, անոնք ամէնէն աւելի կրնան հաստատել ատիկա: Իր դասախօսած դասարանին մէջ չափազանց թոյլ աշակերտ չէր ըլլար երբեք: Ամէնէն ծոյլը, ամէնէն թոյլը անոր անձին հանդէպ ունեցած սիրոյն եւ յարգանքին մղումով կը ճգնէր բան մը ըմբռնել դասէն:

Տիկին Ե. Զօրեան ոչ միայն կատարեալ հայ ուսուցչուհի է, այլ եւ եղած է հայ կնոջ զոհաբերող ոգիի մարմնացումը:

Ան իր անձնական կեանքը զոհած է իր զաւակներուն կրթութեան նուիրուելով, չհետեւելով իր շատ սիրելի ամուսնոյն թափառական կեանքին եւ անոր թողլով լայն ազատութիւն հանրային գործունէութեան: Ստանձնած է բազմանդամ ընտանիքի մը՝ իր զաւակներուն, Ռոստոմի մօրը, անոր քրոջ, եղբօր թէ՛ նիւթական թէ՛ հոգեկան ծանր հոգը: Մանաւանդ իր անդրանիկին՝ Արիստակէսի — հիւանդ երախայ մը — միշտ մեծ խնամքի կարօտ եւ որ 11 տարեկանին կորսնցնելու դժբախտութիւնը ունեցած է, որքա՛ն յոգնութիւն եւ տառապանք տանելով մինակը:

Իր 35ամեայ ուսուցչութեան յոբելեանի հրաւէրը մեզմէ պէտք է գար, իր առաջին երիտասարդութեան ամէնէն եռանդուն տարիներու աշակերտ-աշակերտուհիներէն: Մենք թերացանք, աւելի ճիշդը մտածեցինք եւ քաշուեցանք, վախնալով իր կողմէ մերժումի հանդիպիլ, բայց քանի որ արդէն հարցը մէջտեղ դրուած է, կոչ կ'ընեմ իմ կողմէս Փարիզ եւ շրջակաները գտնուող իր բոլոր աշակերտ-աշակերտուհիներուն համախմբուիլ եւ մեր պաշտելի ուսուցչուհիին յոբելեանը տօնել արժանաւոր կերպով:

Եթէ Ժընեւի դպրոցին փակումով ուսուցչական ասպարէզը փակուած է իրեն համար, ան դեռ եռանդ եւ առողջութիւն ունի իր գիտութիւնը ի սպաս դնելու հայ ժողովուրդին: Տանք իրեն այդ հնարաւորութիւնը:

Ս. ՏԷՐ ԴԱՒԻԹԵԱՆ

Յ.Գ.— Յարաբերութեան մտնելու համար դիմել 27 Ave. de Bellevue, Chaville (S. et O.)

ՏԻԿ. Գ. ՖԼԱՄԱՐԻՈՆ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

Ֆրանսական աստղաբաշխական պարբերականին դեկտեմբերի թիւին մէջ հրատարակուած է ատենագրութիւնը Ֆրանսական աստղաբաշխական ընկերութեան տարեկան ժողովին, ուր Տիկ. Ֆլամարիոն, կինը նշանաւոր աստղագէտ Քամիյլ Ֆլամարիոնի, ինք եւս աստղագէտ մը, նախ կը շնորհաւորէ ընկերութեան հայ պատուակալ անդամները, յետոյ իր համակրանքը կը յայտնէ Հայաստանի «որ մտաւորական այնքան տենդագին կեանք մը ունի»: Աստղագէտ Լեւոն Աստուրեան եւս շնորհակալութիւն կը յայտնէ մամուլին, Յառաջի, եւ հայ անդամներուն, այն համակրանքին համար որ ցոյց կը տրուի Ֆրանսական աստղաբաշխական ընկերութեան եւ անոր մեծանուն հիմնադիրներուն:

ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ
ՕՏԱՐ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ՏԱՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

»»»· ·«««

ԱՇԽԱՏԵԼՈՒ ԵՒ ԱՊԱՍՏԱՆԵԼՈՒ ԻՐԱՒՈՒՆՔԸ ՉԻ՞ ՅԱՐԳՈՒԻՐ

ԽՄԲ.— Շաբաթ օր հրատարակած էինք Երեսփ. Ժողովի յունուար 29ի նիստին գլխաւոր հարցապնդումները, օտարներու աշխատանքի եւ ապաստանի տարրական իրաւունքներու մասին: Ստորեւ կուտանք շարունակութիւնը, որ նոյնքան շահեկանութիւն ունի մեզի համար: (Հարցապնդումները կը շարունակուին դեռ եւ հետզհետէ պիտի տանք էական մասերը).—

Կարշըրի (համայնավար).— Երբ հարցապնդում մը կ'ուղղէի կառավարութեան, երբեք մտադրութիւն չունէի աշխատանքի հարցը քննելու ընդհանուր ձեւով, ոչ ալ օտար աշխատաւորներու խնդիրը:

Ես միջամտեցի փախստականներու, մասնաւորաբար քաղաքական փախստականներու խնդիրով: Իմ կարծիքով, անկարելի է աշխատանքի իրաւունքը բաժնել ապաստանականութեան իրաւունքէն:

Ցաւով դուք, Պ. Էռիօ, յայտարարեցիք թէ քաղաքական ապաստանականութեան իրաւունքը անփոփոխ կը մնայ:

Ես ձեզի ներկայացուցի միայն երկու պարագաներ, որոնք բաւական են հաստատելու թէ ինչ ձեւով, Ներքին նախարարութեան կամ Ազգ. Ապահովութեան մօտ, կը հասկնան, կը գործադրեն կամ կը յարգեն քաղաքական ապաստանականութեան իրաւունքը:

Այս կէտին վրայ էր մասնաւորաբար որ կ'ուզէի ձեր ուշադրութիւնը հրաւիրել, ու նորէն կը խնդրեմ որ անհրաժեշտ քննութիւնը կատարէք:

Կը խորհիմ թէ արդար կ'ըլլար յետաձգել վտարման եւ արտաքսման որոշումներուն գործադրութիւնը, մինչեւ որ Երեսփ. Ժողովը քննէ այն օրինագիծը, որ ընդունուած է արտաքին յանձնախումբին կողմէ: Շուտով կրնանք վիճաբանութեան ենթարկել զայն եւ կարգադրել այս փափուկ հարցը վերջնական ձեւով:

Էռիօ (անպաշտօն նախարար).— Պ. Կարշըրին թող հաճի հաւատալ ինծի, երբ կ'ըսեմ թէ որ եւ է որոշում տրուած չէ մասնանշուած հարցին փոփոխութեան համար: Մենք պարզապէս կը քննենք արձանագրութիւնները: Կը վստահեցնեմ զինք, որ երբ բողոք մը կը ներկայացուի մեզի, մասնաւորաբար երբ երեսփոխան մը մեր ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ որ եւ է պարագայի վրայ, մենք կը քննենք թուղթերը մէկիկ մէկիկ:

Պ. Կարշըրի, ինչպէս եւ ուրիշ երեսփոխաններ, շուտով կը տեսնեն թէ մենք մեր կարելին կ'ընենք անհրաժեշտ մարդասիրութեամբ շարժելու համար:

Ձեզի չեմ կրնար խոստանալ, որ սխալներ չեն կրնար պատահիլ, բայց կրնամ ձեզ վստահեցնել, որ խղճմտանքով պիտի քննենք բոլորին թուղթերը եւ նկատի առնելով ձեր դիտողութիւնները:

Տորիօ (անկախ համայնավար).—Մամուլը եւս հրապարակ հանեց դէպքեր, թէ ինչպէս սահմանագլուխ առաջնորդուած են մարդիկ, որոնց կը սպառնայ բանտը կամ մահապարտութիւնը...

Էռիօ.— Եթէ պէտք է խօսիլ որոշ պարագաներու վրայ, ես ալ կրնամ, ճիշդ հակառակը, տալ դէպքեր, երբ մեզմէ կը խնդրուի չվտարել Ֆրանսայէն մարդիկ, որոնք քրէական ոճիրներ գործած են կամ պայթուցիկ նիւթերով յարձակումներու համար դատապարտուած:

Երբ հաստատեցինք որ պայթուցիկ նիւթեր կը պահեն, անմիջապէս սահմանագլուխ առաջնորդեցինք, հակառակ ներկայացուած խնդրանքին՝ զանոնք ձգելու այս կամ այն քաղաքին մէջ:

Կան դեռ մարդիկ ալ, որոնք հետապնդուած են դրամական կեղծարարութեամբ, եւ սանոնք եւս կ'ուզեն Ֆրանսա մնալ: Խոհեմութի՞ւն է պահել զանոնք այստեղ: Ոչ, որովհետեւ օր մըն ալ թերթերուն մէջ պիտի կարդանք որ նման գործողութիւններ կը կատարեն մեր երկրին մէջ: Կարելի չէ հակառակն ըսել, թերթերու ոճրարկածի բաժինը լեցուն է այդպիսի դէպքերով, օտարականներու կողմէ, որոնք հսկողութեան տակ չեն պահուած: Տրամաբանութիւնը, խելացութիւնը, արդարութիւնը, հանրապետական եւ ֆրանսական սկզբունքը կը պահանջեն որ տարբերութիւն մը դրուի ընդմէջ բուն քաղաքական փախստականին, որ իրաւունք ունի պաշտպանութեան, եւ Ֆրանսա չէ մերժած իր ապաստանականութիւնը իրենց քաղաքական տեսակէտներուն համար հալածուածներուն, եւ անոնց, որոնք քաղաքական փախստականի դիմակին տակ, այնպիսի գործեր կը կատարեն որ հաշտ չեն ոչ միայն քաղաքական պայմաններու, այլեւ պատժական օրէնքներու:

Լէոն Պլում (ընկերվարական).— Ներողութիւն կը խնդրեմ Պ. Էռիօյէն, եթէ ես ալ կը շօշափեմ նոյն հարցը Պ. Կարշըրիէն վերջ:

Կը խորհիմ թէ Պ. Էռիօ, այն մարդը չէ որ դաւաճանէ այն աւանդութեան, որ միանգամայն ֆրանսական է եւ հանրապետական: Կը խորհիմ թէ, ամբողջովին կ'ընդունի քաղաքական ապաստանականութեան հարցը: Ինչպէս իրեն, այնպէս եւ մեզի համար, իրաւունք մըն է այդ: Սակայն կ'ուզեմ իր ուշադրութիւնը հրաւիրել երկու կէտերու վրայ, — առաջինը ներկայացուց Պ. Կարշըրի: Ներքին նախարարը քանիցս յայտարարեց թէ ֆրանսական սահմանագլուխը ներկայացող քաղաքական փախստականներէն պիտի պահանջուի օրինաւոր թուղթ մը: Վերջերս կարգ մը քաղաքական փախստականներ անցան ֆրանսական սահմանը՝ այնպիսի պայմաններու մէջ, զորս չեմ ուզեր պարզել, եւ սանոնք յետոյ հանդիպեցան իրենց երկիրը զրկուելու սպառնալիքին, որովհետեւ չունէին անցագիր մը, որ վիզա կրէր իրենց փախած երկրին իշխանութեան կողմէ:

Որոշ է թէ դուք չէք կրնար պահանջել գերմանացի փախստականէ մը անցագիր մը որ գերմանական իշխանութեանց վիզան կրէ, ոչ ալ Սպանացիէ մը կրնաք պահանջել անցագիր մը, որուն վիզան առած ըլլայ փախստականը նախքան դէպի սահմանագլուխ լեռները փախիլը:

Էռիօ.— Ճիշդ է, համաձայն եմ...

Լէոն Պլում.— Եթէ համաձայն էք, ուրեմն ձեզմէ կը սպասենք որ նախարարական որոշումով մը գործադրէք:

Երկրորդ, դուք ըսիք թէ քաղաքական ապաստանականութեան իրաւունքը եւ օտարականներու աշխատանքի իրաւունքը տարբեր բաներ են:

Թոյլ տուէք ինծի ըսել թէ այդպէս չէ եւ չի կրնար այդպէս ըլլալ:

Այն քաղաքական փախստականներուն միջեւ, որոնք յաջողած են անցնիլ սահմանը, կան որ կրցած են իրենց հետ բերել քիչ թէ շատ դրամ, կան որ Փարիզի կամ վերջապէս Ֆրանսայի մէջ բարեկամներ ու ընկերներ ունին, որոնք կրնան հոգալ անոնց ապրուստը, կան որ ապրուստի որեւէ միջոց չունին, օրինակ բանուորները որոնք ապաստանած երկրին մէջ ապրելու համար աշխատելու պէտք ունին:

Ես չեմ ըսեր ձեզի, որ դուք տրամադիր էք գործ հայթայթելու անոնց: Ես ձեզմէ կը խնդրեմ, որ երբ անոնք գործ կը գտնեն, աշխատանքի թուղթը չմերժուի իրենց, որովհետեւ երբ կը մերժէք, կը նշանակէ թէ կը մերժէք նաեւ ապաստանականութեան իրաւունքը:

Ժան Լըբոլի.— Այդ իրաւունքները Ֆրանսացի աշխատաւորներու իրաւունքներէն վերջը կուգան:

Շարլ տը Լասթէյրի.— Ֆրանսացի աշխատաւորներու նախապատուութեան հարց կա՞յ թէ չկայ:

Լէոն Պլում.— Կեցէք որ պատասխանեմ: Կ'ուզէ՞ք արծաթէ պատ մը բարձրացնել քաղաքական փախստականներու երկու դասակարգերու միջեւ, ընդմէջ անոնց որ կրնան ապրիլ առանց աշխատելու, եւ անոնց որ պիտի ապրին աշխատելով:

Պ. Շարլ տը Լասթէյրի ինծի կը խօսի Ֆրանսացի աշխատաւորներուն մասին: Կարծեմ մենք ալ իրեն հաւասար մտահոգութիւն մը ունինք անոնց մասին: Կը տեսնէք որ համեստ եմ: Սակայն քիչ է թիւը այս օտար աշխատաւորներուն, որոնց խօսքը կ'ընենք: Աննշան է անոնց թիւը եւ որ եւ է դեր չի կրնար խաղալ գործազրկութեան արդի ողբերգութեան մէջ քանակը այն քաղաքական փախստականներուն, որոնք Ֆրանսա մտած են եւ գործ մը գտած, եւ որոնք աշխատանքի թուղթ մը կը խնդրեն, որովհետեւ անոնք Ֆրանսա կրնան մնալ այն ատեն միայն, երբ իրենց կ'արտօնուի աշխատիլ այս երկրին մէջ:

Կը պահանջեմ որ ապաստանականութեան իրաւունքը շնորհուի իրենց այդ իրաւունքին ամբողջականութեանը մէջ, այսինքն աշխատանքի իրաւունքն ալ միասին:

Գալով օտարականներու վտարման կամ արտաքսման թուղթերու քննութեան հարցին, չեմ ուզեր տարբերութիւններ դնել նախարարական զանազան պաշտօնատանց միջեւ: Միայն թէ կը խոստովանիմ որ մեր խիղճը աւելի հանգիստ պիտի ըլլար, եթէ գիտնայինք, օրինակի համար, որ ձեր ձեռքէն կամ ձեր քննութեան բովէն կ'անցնին բոլոր բարդ պարագաներու թուղթերը:

Քաղաքական փախստականներու մասին դուք ունիք այն ազնիւ զգացումները, զորս արտայայտեցիք: Սակայն կ'ուզէի ձեզի հաստատել թէ այդ նոյն զգացումները չեն որ կ'արտայայտեն ոստիկանական տնօրէնները կամ ոստիկանական իշխանութիւնները, գէթ ինչպէս կը յայտնուի իրենց վարուելու ձեւէն:

Դուք կ'ըսէք թէ ընդհանուր տնօրինութիւններ չէք տուած: Նախարարական խորհուրդին մէջ այդպիսի որոշումներ չէք տուած: Բայց իրականին մէջ ոստիկանութիւնը կը կատարէ ընդհանուր տնօրինութեան մը ձեւով, վտարելով որքան որ կրնայ, ամէն միջոցներով, չթոյլելով փողոցները (rafle), եւ բանտարկելով այն բոլոր օտարականները, որոնք կ'իյնան ոստիկաններու ձեռքը:

Գալով օտար աշխատաւորներու հարցին, կը խօսինք երբ կարգը գայ հարցապնդումներուն: Առ այժմ սա չափը միայն ըսեմ որ նախ քան մեր վիճաբանութիւնը այդ հարցին կարգադրութեան մասին, ոստիկանութիւնը ներկայիս կը գործէ անհանդուրժելի բրտութեամբ մը: Ոստիկանները անհաւասարելի վայրենութիւն մը ցոյց կուտան հանդէպ այնպիսի անձերու, որոնց կացութիւնը, կը վստահեցնեմ ձեզ, կոտր կոտր կ'ընէ սիրտերը: Կրնամ ձեզի յիշատակել պարագան խեղճ մարդու մը, որուն զաւակը հիւանդանոցն է, յղի կնոջ մը որուն ծննդաբերութիւնը պիտի տեղի ունենայ 15 օրէն, որոնց մասին եթէ չմիջամտէինք, ամէնէն ցաւալի որոշումները պիտի գործադրուէին 48 ժամուան մէջ:

Այսպիսի կարգադրութիւններ, Պ. Էռիօ, հաշտ չեն միանգամայն ֆրանսական եւ հանրապետական աւանդութեանց:

Ես չեմ պահանջեր միայն ու միայն ապաստանականութեան իրաւունք քաղաքական փախստականներու համար, կը պահանջեմ նաեւ որ քիչ մը բարեսիրութիւն եւ քիչ մը մարդասիրութիւն ցոյց տրուի: Մնացեալին մասին դեռ կը խօսինք, երբ կարգը հարցապնդումներուն գայ:

ՁՈՀ ՄԸ ԵՒՍ
(Յ. ԱԿԻՆԵԱՆ)

—•—

Փրակայի ուսանողները, մէկ տարուան մէջ, երկու զոհ տուին: 1934 յունուար 26ին Փրակայի մէջ մեռաւ, գործողութենէ յետոյ, Գեղամ Քէօսէեան (Շողակաթ) մտաւորական ուժ եւ կորովի գործիչ: Այս տարի, յունուար 30ին Փարիզի մէջ, արեան վարակումէ՝ Յովհաննէս Ակինեան՝ յեղափոխական զինուոր, գաղափարի ախոյեան:

Հայկական տարագրութիւնը հնարաւորութիւն չընծայեց երիտասարդ ծաղիկներուն բողբոջելու հայրենի բնաշխարհին մէջ: Խորշակը՝ թրքական եաթաղանն ու բոլշեւիկեան սուինը պատուհասեցին փաղանգը նուիրուածներու: Անոնք չըջեցան հայրենիքի կարօտը հոգիներու մէջ, օտար երկինքի տակ:

Յովհաննէս Ակինեանը ծնած կաթոլիկ ընտանիքէ, իր հոգին խորթ չմնաց հայ ժողովուրդի տառապանքը: Դպրոցական հասակէն մասնակցեցաւ յեղափոխական եւ հանրային ուրիշ կազմակերպութեանց, հայ վիշտը ամոքելու անյագ ցանկութեամբ:

Հազիւ 16 տարեկան ընդվզեցաւ բոլշեւիկեան վայրագութեան դէմ, ձգեց իր ծննդավայրը՝ Պաթումը, անցաւ Պոլիս: Ծանր էին տարագրութեան օրերը, լի զրկանքներով: Երիտասարդ հոգին ծարաւի էր կրթութեան: Հայրենիքին եւ յեղափոխութեան ծառայելու ցանկութեամբ նախընտրեց մտնել Փրակայի համալսարանի քիմիական ճիւղը: Տարիներ տքնեցաւ, իբրեւ անբաժան ընկեր ունենալով զրկանքը: Փրակայի մէջ անցուց իր վարդ տարիները, 1923էն մինչեւ 1931, ութ լման տարի եւ հոն երեւան բերաւ իր կարողութիւնները:

Դիւանագիտական եւ յեղափոխական - զաւագրական աշխատանքներու համար ծնած էր:

Ակինեանը յաճախ լքեց անձնական գործը՝ նուիրուելու համար հանրային աշխատանքի:

Ամէնուն հետ էր Յովհաննէսը, Ռուսերու, Վրացիներու, Ուկրայնացիներու, Լեհացիներու, Լեհերու, նոյն իսկ Քալմուքներու: Կը բանակցէր, կը վիճէր, գործի, պայքարի կը մղէր: Մեր դատի յամառ ախոյեանն էր: Քաննեբը իր միջոցաւ եւ պատճառաւ ծանօթացան հայկական դատին, ժողովրդական, քաղաքական մասնաւորապէս ընկերվարական կուսակցութիւններու հետ ան էր յարաբերութիւններ մշակողը: Գլխաւորապէս իր ջանքերուն շնորհիւ էր, որ չեխ սոցիալ-դեմոկրատ կուսակցութիւնը ծանօթացաւ մեզի, դարձաւ բարեկամ հայկական դատին: Մեծ ապագայ էր վիճակուած իրեն, դժբախտաբար Փրակայի մէջ նեղ կուգար գործելու ասպարէզը: Տարագրի կեանքը հանգիստ չտուաւ իր երիտասարդ եւ փխրուն մարմնոյն: Փրակայէն անցաւ Ֆրանսա, հաւատալով թէ աւելի մեծ շրջանակ եւ գործելու ասպարէզ կը գտնէ:

Հակադաշնակցական պայքարի օրերուն տեսանք զինք գիրքերու վրայ մերթ Մարքսը, մերթ Վիլէն, Տէսին, Լինին:

Փարիզի մէջ հոգեպէս ընկճուած կ'երեւէր: Նիւթական հոգերը խորապէս ազդած էին իր վրայ: Սակայն երբեք չլքեց յեղափոխական գաղափարն ու վառ սէրը դէպի ժողովուրդը: Վաղաժամ է խօսիլ իր կատարած գաղտնի աշխատանքներու մասին, դէպքերը դեռ թարմ են եւ մարդիկ ողջ: Քիչերը ծանօթ են իր գործերուն: «Գնդապետ Լուէնս» կնքած էին իր կեղծ անունը: Այդ արդէն շատ բան կը վկայէ իր գործելու եղանակի եւ գործի կարեւորութեան մասին:

Սիրուած էր բոլորէն՝ օտար թէ Հայ: Համեստ էր բնաւորութեամբ, անձնազոհ նուիրումով: Անձնական ես չունէր, համակ նուիրում, ինքնամոռացութեան աստիճան: Քիչերը մեր շրջանի երիտասարդներէն ունին այդ յատկութիւնը: Անձնական հաճոյք, հարստութիւն, հանգիստ կեանք,— ահա կարգախօսը նոր սերունդի մեծամասնութեան:

Յեղափոխական հին օրերու գաղափարական կայծերը կային իր հոգիին մէջ ու անոնց չարքաշութիւնը ունէր իրեն բաժին: Երիտասարդ էր, սակայն ցմրուր քամած էր կեանքի դառնութիւնները: Շատերը իր տարեկիցներէն լքեցին պայքարի ճամբան, շատերը հմայուած պաշտօններէ եւ շռայլ կեանքէ, դաւաճանեցին նուիրական դատին, ինքը միշտ մնաց դիրքերու վրայ: Մահուան հոգեվարքի մէջ իսկ չմոռցաւ ընկերները, հայ ժողովուրդը, հետաքրքրուեցաւ կուսակցութեան գործերով եւ ապագայ ծրագիրներով:

Զարաչուք մանդաղը մահուան չխնայեց եռանդով առլցուն երիտասարդ կեանքին եւ աչքերը փակուեցան յաւիտենական կարօտով՝ ակնարկը սեւեռած դէպի հայրենի լեռները:

Զոհ մը եւս օտար երկինքի տակ, զոհ բոլշեւիկեան անարդ քաղաքականութեան:

Հողը թեթեւ գայ վրադ, սիրելի Յովհաննէս, քու պաշտած հայրենիքի կարօտը մեր հոգիներուն մէջ, մենք անսայթաք կը քալենք դէպի լուսաշող արշալոյսը հայկական բնաշխարհի եւ կ'իրականացնենք գերագոյն երազը, խաղաղեցնելով վշտակոծ հոգիդ:

Ա. ՈՒՐԱՐԴԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ
ՔԱՂԱՔՆԵՐՈՒ ԵՒ ԳԻՒՂԵՐՈՒ ՆՈՐ ԱՆՈՒՆՆԵՐ

Գրեցինք թէ, վերջապէս, Հայաստանի կառավարութիւնը փոխած է կարգ մը քաղաքներու եւ գիւղերու անճոռնի անունները: Կուտանք ամբողջութիւնը այդ անուններուն, արձանագրելով սա դիտողութիւնը թէ գեղեցիկ ու դիւրաւ արտասանելի, հայկական ու պատշաճ անուններու կարգին ընդունուած են նաեւ թրքական ու բարբարոս անուններ: Արդարացում մը չէ թէ այդ գիւղերուն մէջ Թուրքեր կը բնակին: Չէր բաւեր նետել միայն կրօնական ու անվայել անունները, պէտք էր մերժել եւ թաթարական խժալուր անունները: Անուններու ցանկին մէջ առաջին անունը հինն է, երկրորդը՝ նորը.—

Ապարանի շրջան.— Բաշապարան — Ապարան, Ալիքուչակ — Քուչակ, Տամբըլու — Մռաւեան, Բէշիշքենդ — Գեղարոտ, Մոլլաղասում — Զովունի:

Աղբաբայի շրջան.— Շրջանը պիտի կրէ այսուհետեւ Ամասիայի շրջան անունը:

Թուրքի Ղըզըլքիլիսա — Կըզըլքենդ, Հայ Ղըզըլքիլիսա — Կարմրաւան, Ղարանամազ — Ենիլոլ, Ալիխան — Գետիկ, Սուլթանապատ — Շուրապատ, Ղարաքիլիսա 3րդ — Զորաշէն:

Աշտարակի շրջան.— Օհանավանք — Օհանաւան, Ղըզըլթամուր — Ոսկեվազ, Ղարղավանք — Փոքրաւան:

Ալլահվերդիի շրջան.— Խաչի դուռ — Ծաղկաշատ, Որնակ — Ակներ:

Ալտայի շրջան.— Բաբվանսարայ — Աթարբէկեան, Ելէնովկա — Սեւան, Փաշագիւղ — Մարմարիկ, Սուխոյ Ֆոնտան — Ֆոնտան, Ն. Միխայլովկա — Միխախոտ:

Արթիկի շրջան.— Զըրփըլի — Ջըրարրի, Խաչքիլիսա — Փարոս, Բոզդքեաստան — Զորակապ, Բողդոզան — Սարակապ, Մոլլաղօքչա — Մարալիկ, Մեծ Արխվալի — Մանթաշ:

Բասարգեչարի շրջան.— Աղքիլիսա — Ազատ, Սատանախաչ — Գինէյ, Զարգիրիլ — Զառքենդ, Ղըռխ-Բուլաղ — Ակունք, Կարակոյուն — Աղիդու:

Դիլիջանի շրջան.— Չիբուխլու — Ծովագիւղ, Պօղոսքիլիսա — Շէմախեան:

Լէնինականի շրջան.— Հաջի Նազար — Կամօ, Մեծ Քեաֆանակ — Մուսայէլեան, Ղարաքիլիսա Թուրքի — Ախուրիկ, Ալեքսանդրովկա — Ղարիբջանեան:

Վաղարշապատի շրջան.— Հաջի Ղարա — Այգեշատ, Խաչափարախ — Ջահմաթ, Վերին Թուրքմանլու — Ապագայ, Ներքին Թուրքմանլու — Արշալոյս, Հաջիլար — Մրգաստան, Շորլու Դեմուրչի — Դեմուրչի, Շորլու Մեհմանդար — Մեհմանդար:

Կոտայքի շրջան.— Բաշգեառնի — Գառնի, Ղըզղալա — Աստղաբերդ, Դավալխարաբա — Աւազ, Գէօյքիլիսա — Կապուտան, Քեարփիջլու — Գեղադիր, Ճաթղրան — Հրազդան:

Ղարաքիլիսայի շրջան.— Այս շրջանը այսուհետեւ պիտի կոչուի Կիրովականի շրջան, իսկ շրջանին կեդրոնական քաղաքն ալ, Ղարաքիլիսա, պիտի կոչուի Կիրովական:

Նիկիտինօ — Ֆիոլետովօ, Խաչիգիւղ — Դեբեդ, Ղամշլու — Եղեգնուտ:

Ստեփանաւանի շրջան.— Ղըզըլքիլիսա — Կըզըլղաչ, Վորոնցովկա — Կալինին, Ջուջաքենդ — Կըզըլշաֆակ, Կոթուրբուլաղ — Կաթնաղբիւր:

Քէշիշքենդի շրջան.— Այս շրջանը այսուհետեւ պիտի կոչուի Միկոյեանի շրջան, իսկ գլխաւոր քաղաքն ալ՝ Միկոյեան:

Հասանքենդ — Շատին, Ղոյթուր — Գետափ:

Փաշալուի շրջան.— Այս շրջանը այսուհետեւ պիտի կոչուի Ազիզբեկովի շրջան, գլխաւոր քաղաքն ալ՝ Ազիզբէկով:

Սուլթանբեկ — Բարձրունի, Իթղրան — Գիւլիստան:

Իջեւանի շրջան.— Քըրդեվան — Ենօքաւան, Խաւարաձոր — Լուսաձոր, Կունեն — Գետաշէն:

Թալինի շրջան.— Մազարջուղ — Շենիկ, Սխաչի — Շղարշիկ, Ղուլդարվիշ — Ոսկեթաս, Փիրմալաք — Արեգ, Օձիղշլաղ — Զվատան, Զորբա — Սորիկ, Աչանլու — Ավթոնա, Դուզքենդ — Բառոժ:

Ղուրդուղուլուի շրջան.— Այս շրջանը այսուհետեւ պիտի կոչուի Հոկտեմբերեան շրջան:

Սարդարաբադ — Հոկտեմբեր, Ղուրդուղուլու — Արմաւիր, Հաջի Բայրամ — Բախչալար, Քեարիմարխ — Սովետական, Մոլլաբադալ — Բագալ, Մոլլաբայազիդ — Բամպակաշատ:

Նոր Բայազիդի շրջան.— Քէօսամահմեդ — Բաթիկեան:

Սիսիանի շրջան.— Ղարաքիլիսա — Սիսաւան, Ալիլու — Սալվարդ:

Մարտունիի շրջան.— Քէօլագրան — Ծովինար, Ալիղըրըխ — Աստղաձոր, Զոլախաչ — Զոլաքար, Ավդալ-Աղալու — Վաղաշէն:

Ղամարլուի շրջան.— Դավալու — Դալար, Գէօզէկլու — Մարտիկեան, Դոնղուզեան — Զանգիլար, Մէյիդքենդ — Շուրաքենդ, Ասորի Դուին — Վերին Դուին, Հայ Դուին — Ներքին Դուին, Իմանշալու — Մխչեան:

Վեդիի շրջան.— Քէշիշվերան — Զովաշէն, Մոլլաահմեդ — Օթլախ, Քէշիշղալ — Դաշքենդ, Դավալու — Արարատ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (7)

ԾԱՂՐԱՆԿԱՐԻՉԸ

Ի՛նչ ալ ձանձրալի էր սա աշխատութիւնը, գիշերուան լռութիւնը մանաւանդ, անոր պատմութիւնը կ'երկարէր, ու լամբարին լոյսը իջեցուց: Ո՛չ, աս չէր, ոչ կրնար կարդալ, ոչ ալ տող մը բան գրելու սիրտը մնացած էր վրան, գոցեց դպրոցի գիրքերն ու տետրակները, պայմանադրական ամէն բան խփեց աչքը, ու հանդարտած ինք մրրկածուփ ծովի մը նման, նայեցաւ լամբարին, նայեցաւ գրասեղանին, ուր քիչ մը առաջ ուրուականներու տխուր պար մը կը դառնար: Որքա՜ն խաղաղ էր հիմակ ան, լայն ու խորունկ հորիզոնի մը տպաւորութիւնը կը զգար իր առջեւ, ու քանի՛ կը նայէր, կը բացուէր ան ու կը մեծնար արեւով լեցուն ովկիանոսին նման: Բան մը գտած էր ինք իր մէջ, սակայն դեռ չէր կրնար բացատրել զայն, ու կը նայէր այդուն պէս լուսաւորեալ իր երազին:

Ի՞նչ էր աշխարհը իրեն համար: Ինք իր մէջ կը զգար անոր պատասխանը, բայց չրթունքները չէին կրնար արտասանել զայն ու կը լռէր:

Լամբարին լոյսին տակ, սիրտը բացուած երկինքի մը պէս յստակ, զուրս հանեց դպրոցէն իր սիրելի տետրակը: Որքան կարօտցեր էր ան, դեռ շատ մը ճերմակ էջեր դարձուցած ատեն ձանձրոյթով կը յօրանջէին կարծես: Շատ մեղքցաւ ... Իրաւ որ խենդութիւն էր ըրածը:

Վերջին ծաղրանկարին նայեցաւ, ու համբուրեց այդ էջը, ուր վերջին անգամ իր մատները քսուեր էին երազներու անակնկալ վերջալոյսի մը տակ: Հիմակ անոր այդը աւելի պայծառ ու քաղցր, մատները կ'ուժովնային: Իր դիմացը ամէն բան անձրեւով մաքրըւած երկինքի մը յստակութիւնը ունէր, ու արցունքներ թափեցան աչքերէն:

Կէս գիշերը մօտ էր, ու քարիւղը կ'իջնէր կամաց կամաց ... իրե՛ն ինչ ... իր դէմ եղածները տեսակ մը կատակերգութիւն, ինք ալ կը զգար իր մէջ կեանքի ընդհանուր կատակերգութիւնը: Ձեռքը ճակատին տարաւ, լա՞ր թէ խնդար... երկուքին ալ ճակատագրական սարսուռը կը զգար: Անոնք երկուքն ալ շատ խորունկ բաներ էին կեանքին խառնուած, ու մէկուն նայած ատեն, միւսը կը տեսնէր անհունութեան պէս լարուած իր դիմաց:

Ամիսէ մը ի վեր ալ համբոյր մնացած չէր մօրը չրթունքներուն վրայ, անոր աչքերը մթագնած, չլացնելու համար միայն զայն կը լռէր: Տիկին Աղնիւ բերնէն ելած բառերուն առանց իմաստը հասկնալու, չեղած տեղն անգամ կը զուրգուրար ու կը խօսէր իր տղուն հետ, ու Արամ, միայն այս վերջին օրերուն էր որ «սա չափազանցուած ժպիտը ժպիտի ալ չի նմանիր» փսփսացած ու լռած էր: Ուրիշ շատ բաներ ալ անցան մտքէն, որոնց տարօրինակութիւնը աւելի կը խոշորնար այս վայրկեանիս, ու գտած ինքզինքը այս ամժանելի քմահաճոյքներուն մէջ, սկսաւ դարձնել տետրակին էջերը: Հոն էր կեանքը, ու ինք լոյսի պէս կը տեսնէր զայն անբնական պատկերներուն մէջէն, որովհետեւ կեանքն ալ անբնական էր դարձած:

Ի՞նչ էին դպրոցի անկանոն կանոնները, որոնք բնականը անբնականի կը վերածէին, ու տղուն մէջ որ կաթր մը ջիղ մնացած էր ապրելու, անոր ալ տեսակ մը սարսուռ կուտային, ու բանտարկեալի մը պէս կը քալէր ու կը յառաջանար ան՝ ուր որ քշէին:

Ի՞նչ տարբերութիւն ունէին դպրոցները բանտերէն ...

Ո՛չ, հազար անգամ ոչ, կրկնեց Արամ, քանի որ ազատ չէ տղան, անբնական է:

Քիչ մը առաջ մատները գրելու տեղ կը դողային, ու բաներ կը մոռնար որոնք թերեւս հարիւր անգամ կրկնած էր, ու ատեն ատեն այնքան կը տաքնար որ, աչքերը կը ցոլէին զառնութեամբ: Մշուշ մըն էր աս, փարատեցաւ, ու տետրակին նայած ատեն, մէկիկ մէկիկ իր հին բարեկամները կը տեսնէր, ու սիրտը այդ օրերու երազովը գրկուած խնդաց բարձրաձայն:

×

Որովհետեւ կը կարդար ու ծաղրանկար կը շինէր Արամ առտուան ժամը մինչեւ երկուքը, քարիւղը կ'իջնէր, անդադար կ'իջնէր լամբարին յատակը, ու երկու օրը անգամ մը ինք ալ մօրմէն գաղտնի կը լեցնէր քարիւղ, ուշադրութեան պէս շարունակելու համար իր գործը:

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ
(Մնացեալը յաջորդով)

վերջապէս, ընդհանուր կարգադրութեան տարր մը պիտի կազմէ Գերմանիոյ վերադարձը Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, բերելով գործօն աջակցութիւն մը:

իրենց խօսակցութեանց ընթացքին, անգլիացի եւ ֆրանսացի նախարարները զբաղեցան այն մասնաւոր վտանգներով որ կրնան յառաջ գալ խաղաղութեան համար՝ օդագնացութեան վերջին զարգացումներու շնորհիւ: Անոնք քննեցին օդանաւային անակն – կալ յարձակումներու պարագան եւ կարելի գտան ապահովութեան մը հաստատել շրջանային համաձայնութեամբ, կարգ մը պետութեանց միջեւ եւ փոխադարձութեան հիման վրայ: Առաջադրուած պայմանագրութեամբ, ստորագրող պետութիւնները յանձն պիտի առնեն անմիջապէս իրենց օդային ուժերու օգնութիւնը բերել այն պետութեան որ օդանաւային յարձակման կ'ենթարկուի առանց տեղի տրուած ըլլալու: Անգլիացի եւ ֆրանսացի նախարարները իրենց կառավարութեանց անունով հաստատեցին թէ այդպիսի փոխադարձ համաձայնութիւն մը արեւմտեան Եւրոպայի մասին կրնայ կանխել յարձակում մը եւ մեծապէս նպաստել պաշտպանութեան ընդդէմ անակնկալ յարձակումներու: Անոնք որոշեցին հրաւիրել Իտալիան, Գերմանիան եւ Պելժիան որ Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ հետ քննեն արագօրէն այսպիսի պայմանագրութիւն մը կնքելու հնարաւորութիւնը: Անոնք ջերմապէս կը բաղձան որ բոլոր շահակից երկիրները գնահատեն այս առաջարկին իմաստը, քանի որ երկու կառավարութեանց միակ նպատակն է ամրապնդել խաղաղութիւնը: Անգլիական եւ ֆրանսական կառավարութիւնները պատրաստ են նորէն խորհրդակցելու այս մասին անյապաղ, միւս շահակից պետութեանց պատասխանները ստանալէ յետոյ»:

⁂ Վարչապետ Պ. Ֆլանտէն երէկ անթելով տեղեկութիւններ հաղորդեց Լոնտոնի համաձայնութեանց մասին: Նախարարական խորհուրդը այսօր պիտի զբաղի այս հարցով:

Բոլոր երկիրներուն մէջ նպաստաւոր ազդեցութիւն գործեց այս համաձայնութիւնը: Անհամբեր կը սպասուի Գերմանիոյ պատասխանին:

Ուսանողական ցոյցը վերջացաւ

Համալսարանական ուսանողները չորսաթ օր ալ բուռն ցոյցեր կատարեցին Սէն Միշէլի շրջանին մէջ գոռում – գոչումներ արձակելով եւ թափօրներ կազմելով: Այժմ խլրտումները վերջացած են եւ Ուս. Միութիւնը կը սպասէ որ կառավարութիւնը գոհացում տայ մինչեւ մէկ ամիս: Միութեան յայտարարութենէն կ'երեւայ թէ ուսանողներու հարիւրին 90ը մասնակցած են ցոյցերուն: Դրուած պահանջներն են.—1. Խստօրէն գործադրել օտարներու հպատակութեան եւ բժշկութեան արհեստի վերաբերեալ օրէնքները. – 2. Վերաքննել համալսարանական եւ պետական վկայականի խնդիրը.— 3. Բժշկութեան ասպարէզին համար ալ գործադրել 1934 յուլիս 19ի օրէնքը (սահմանափակում). – 4. Հիւանդանոցներու մէջ օգնական բժշկի վճարովի պաշտօնները վերապահել Ֆրանսացիներուն.— 5. Բուն բժիշկին բացակայութեանը անոր տեղը դնել միայն ու միայն Ֆրանսացի ուսանողներ.— 6. Կարգ մը պարագաներու մէջ օտարներու եղած արտօնութիւնները տալ միայն արհեստակցական միութեանց կարծիքն առնելէ վերջ:

ԼԷՅԼԷԿԵԱՆԻ ԵՒ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ ԳՈՐԾԸ

« *Հայրենիք* »ի մէջ կը կարդանք (16 յունուար).—

Ընկերներ Մ. Լէյլէկեանի եւ Ն. Սարգիսեանի գործին ունկնդրութիւն – փաստարկութիւնը նշանակուած է յունուար 24, հինգշաբթի, կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Ալպընիի *Քօրթ օվ Էփիլսի* առջեւ:

Միւս խօթը ընկերներու ունկնդրութիւն – փաստարկութիւնը հաւանաբար տեղի ունենայ փետրուարի սկիզբները՝ Նիւ Եորքի *Էփիլէյթ Տիվիժընի* առջեւ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ երեք միլիոն ոսկեդրամ Ֆրանքի վարկ մը բացաւ ալպանական կառավարութեան:

ՆՈՐ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ մը պատահեցաւ Մարմարայի կղզիներուն մէջ, փետր. 3ին: Տասներկու ցնցումներ զգացուեցան, որոնց երեքը շատ զօրաւոր էին: Երեք ուժգին ցնցումներ ալ զգացուեցան Պանտրմայի մէջ:

ԻՆՔՆԱՇԱՐԺ ՄԸ ԾԱՌԻՆ զարնուեցաւ Թուլուզի շրջանին մէջ: Քանի չափ մարզիկներ ինքնաշարժ մը նստած կը սուրային, երբ կառքը ճամբան ուրիշ ինքնաշարժի մը հանդիպելով, փորձեց ճամբան փոխել: Բայց ուժգնօրէն զարնուեցաւ ծառի մը: Վեց հոգի մեռան, ուրիշ վեց հոգի ալ վիրաւորուեցան:

ԾԱՆՐ ԴԷՊՔԵՐ ՊԱՏԱՀԵՑԱՆ Լիլի մէջ: Նախկին ռազմիկները (ձախակողմեան) ցոյց մը կազմակերպած էին, հակառակ դրուած արգելքին: Այս խռովութեանց հետեւանքով 12 հոգի վիրաւորուեցան:

ՍԻԹՐՕԷՆԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐԸ բանեցնելու համար առժամեայ համաձայնութիւն մը գոյացաւ: Ցիսուն միլիոն ֆրանքի դրամագլուխ մը պիտի տրամադրուի եւ դեկավարութիւնը պիտի յանձնուի վարչական խորհուրդ մը, ցնոր տնօրինութիւն: 991 բանւորներ գործի հրաւիրուած են փետր. 4ին եւ 5ին: Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ փետրուար 15էն 15,000ի պիտի հասնի վերահաստատուած բանւորներու թիւը, մարտ ամիսը ինքնաշարժի ամէնէն բանուկ եղանակն ըլլալով:

20,000 ՀՈԳԻ ՄԵՌԱԾ ԵՆ Սէյլան կղզիին մէջ (Հնդկաստան), նահնատենդի հետեւանքով: Դեռ հազարաւոր հիւանդներ կը դարմանուին հիւանդանոցներու մէջ:

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ 40 ժամուան վերածուած ըլլալով, մինչեւ յունուար 26 գործ ճարուած է 191,350 գործազուրկներու, Իտալիոյ մէջ:

ԿՐԻՓԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ զօրանոցներու մէջ: Անկուլէմէն կը գրեն թէ խօթ զինուորներ մեռած եւ 250 հոգի հիւանդանոց փոխադրուած են: — Պէլֆոռի մէջ 14 տարեկան տղայ մը մեռաւ կրիփէն, իսկ Նանսիի մէջ երկու դպրոցներ եւս փակուեցան, զգուշութեան համար:

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ԵԼՄՏԱԿԱՆ ՆԱԽԱ – ՐԱՐԸ, Սլավէսքու, հրաժարեցաւ, չկարենալով հաւասարակշռել նոր ելմտացոյցը: Վերջին քանի մը ամիսներու ընթացքին ծախքերը հասոյթներէն շատ աւելի եղած են: Պ. Սլավէսքու ջերմապէս կուսակից էր պահելու լէյին ներկայ գինը: Իր հրաժարմանը վրայ, կը վախցուի որ լէյին գինը կոտրեն, ինչպէս կը պահանջէ ազգ. գիւղացիական կուսակցութիւնը:

ԱՆԾԱՆՕԹՆԵՐ Աթէնքի հարցաքննիչ դատաւորին գրասենեակը մտան կեղծ բանալիներով, խորտակեցին դարակներէն մէկը եւ մեկնելով ոչնչացուցին կարգ մը ստորագրութիւններ որոնք վկայութիւններ կը ներկայացնէին վենիզէլոսի դէմ սարքուած մահափորձի մասին: Այդ փաստաթուղթերը մասնագէտներու քննութեան պիտի ենթարկուէին յաջորդ օրը:

ԿԻՆԸ ԵՒ ԵՐԵՔ ԶԱՒԱԿՆԵՐԸ ԸՍ – ՊԱՆՆԵՑ գաղթային պաշտօնատար մը, Ալպէր Փուտմաս, Աժէնի մէջ: Ոճիրը գործելէ յետոյ, մարդասպանը հետեւեալ նամակը գրած էր ոստիկանական տեսուչին.— «Այսօր ժամը 15.30ին սպաննեցի կինս, ժամը 16.30ին անդրանիկ զաւակս, ժամը 18.30ին միւս երկու զաւակներս: Այդպէս ըրի որովհետեւ չեմ ուզեր որ զինուոր ըլլան եւ սպաննուին յառաջիկայ պատերազմի մը մէջ, նաեւ բողոքելու համար հրամանագիր – օրէնքներուն դէմ»: Ոստիկանապետը անմիջապէս տրուած հասցէին երթալով, տեսաւ որ տունը կրակ առած է: Հրշէջներ կանչուեցան, դուռը բացուեցաւ եւ Տիկին Փուտմաս սպաննուած գտնուեցաւ իր երեք մանչ զաւակներուն հետ: Դրացիները կ'ըսեն թէ մարդասպանը շատ կը խմէր եւ դրամական նեղութիւն ունենալով, 4000 ֆրանք փոխ ուզած էր բարեկամէ մը: Ոճիրը գործելէ յետոյ անհետացած էր:

ԱՐԱԲԿԻՐԻ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ կազմակերպած է ներկայացում մը, ի նպաստ կարօտ հայրենակիցներու Նոր - Արաբկիրի փոխադրութեան: Առաջին անգամ ըլլալով մեծ յաջողութեամբ սիսլ ներկայացուի՝

«ԱՆԶՆՈՒԷՐ ԸՆԿԵՐԸ կամ ԳԱՂՏՆԻ ՈՍՏԻԿԱՆԸ»

23 փետրուար շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30ին, 60, րիւ Տ'Օպաներ, Հայ կաթոլիկներու նոր եկեղեցիի կից. Սէնէմա լը Ֆուայէի վերնայարկի սրահին մէջ: Տոմսերը կը ծախուին հայրենակիցներու մօտ եւ ներկայացման օրը կիշէն: *Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:*

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱԶԳ.
ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 31 *յունուար*.— *Մար – սէյլի հայ գործազուրկներու խնդրով Փարիզ Աշխատանքի Նախարար Պ. Փոլ Ժաքիէի քով ըրած մեր դիմումին առթիւ ստացած պատասխան հրահանգին վրայ, այսու կը յայտարարենք թէ բոլոր այն գործազուրկները որոնք ունին աշխատելու իրաւունքը հաստատող օրինաւոր ինքնութեան թուղթ, որոնց պայմանաժամը չէ անցած, ինչպէս նաեւ գործազուրկի տոմս, երկուշաբթի, 4 փետրուարէն սկսեալ թող ներկայանան Առաջնորդարանս արձանագրուելու համար, պայմանաւ որ ի ձեռին ունենան իրենց չքաւոր եւ նը – պաստընկալ վիճակի մէջ գտնուելու պարագան, Մարսէյլի քաղաքին մէջ ապրողները իրենց Հայր. միութիւն – ներէն, իսկ արուարձաններուն մէջ ապրողները անխտիր իրենց Թաղային խորհուրդներէն կամ Հոգաբարձու – թիւններէն պաշտօնապէս վաւերացուած:*

Նոյնպէս կը յայտարարենք ի գիտութիւն, թէ Մարսէյլի Լիբանանի եւ Սուրիոյ հիւպատոսին կողմէ Վար – չութեանս ըրած խնդրանքին ընթացք տուած ըլլալու համար, բոլոր Սուրիոյ կամ Լիբանանահպատակ Հայ գործազուրկները, նոյնպէս փետրուար 4էն սկսեալ ներկայանան Առաջնորդարանս եւ արձանագրուին, լրացնելով բոլոր վերոյիշեալ պայմանները:

ԱԶԳ. ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՀԵՐՔՈՒՄ

«Հայ Կամաւոր» թերթին մէջ զար – մանքով կարդացի որ, իբր թէ մեր մասնաճիւղը 100 ֆրանք տուած է նոյն թերթի ֆոնտին: Արդ, կը յայտարարեմ որ հայրենակից Յովսէփ Քուզիկեանի միջոցաւ իմ անձնական պա – տասխանատուութեամբ 100 ֆրանք փոխ տուած եմ չքաւոր անհատ հայ – րենակիցի մը: Բայց քանի որ այս ձեւով ուզած են չահագործել Տարօն – Տուրուբերանի Հայր. Միութեան ա – նունը, գիս պատասխանատու թողլով հայրենակիցներուս առջեւ, կը խնդ – րեմ հայրենակից Յովսէփէն անմիջապէս վերադարձնել յիշեալ գումարը:

Տ. Տ. Միութեան գանձապահ
Ա. ԹԱԹՈՒԼԵԱՆ

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Վիէնի կոմիտէն իր եւ իր շրջանի բոլոր ընկերներու կողմէ խորին ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկեր Խ. Երեմեանի եւ իր տիկնոջ իրենց ծնողասէր փոքրիկին Արմէնի տխուր մահուան առթիւ:

ՌՕՄԱՆ.— Մալաթիոյ արժանաւոր զաւակներէն Տոքթ. Մինասեան կ. Քէշիշեանի վաղաժամ մահը գտնուի վիշտով մը համակեց ինչպէս իր ընտանիքան պարագաները, նոյնպէս եւ բոլոր Մալաթիացի հայրենակիցները: Մլթ. Կրթ. Ընկերութեան Ֆրանսայի Շրջանի Գործադիր Մարմինը իր բոլոր մասնաճիւղերու անունով կու գայ իր խոր վշտակցութեան բաժինը բերելու տարաբախտ Քէշիշեանի պարագաներուն:

Դիւան

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՑԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Այդ բոլորը փորձել էին թէ վար – պետիս եւ թէ նրա գործաւորների վրայ, բայց նրանցից մի որոշ խոստովանութիւն չէին դուրս բերել: Վարպետս ասել էր միայն, թէ բանալիի վրայ դրած դրոշմը, իրաւ է իւր արհեստանոցի դրոշմն է, բայց թէ ինչպէս է չինուել այդ կամ ո՞վ է չինել, — այդ մասին տեղեկութիւն չունի: Նոյնը ասել էին եւ արհեստանոցի աշակերտներն ու բանուորները: Մնում էի ես: Որ փախստական էի, եւ իմ փախչիլը աւելի կասկածաւոր էր դարձրել ինձ: Այդ էր պատճառը, որ ինձ ամենայն խստութեամբ որոնում էին, մտածելով, թէ ինձանով կը լուծուի մթին գաղտնիքը:

Այդ բոլորը լսելու ժամանակ, փոքր էր մնում, որ ես յայտնէի դաւն խակութիւնը: Բայց ես դարձեալ պահեցի ինձ, որ ոչ ոքին չասեմ, մինչեւ քաւոր Պետրոսին չտեսնեմ: Բայց գուցէ դա չատ ուշ կը լինէր: Մնում էր մի օր. միւս օրուան առաւօտը վարպետիս պիտի դուրս բերէին դատապարտութեան հրապարակի վրայ... : «Վնաս չունի, մտածեցի ես, եթէ այսօր չկարողացայ գտնել քաւոր Պետրոսին, ես ինքս անձամբ կը ներկայանամ գլխաւոր դատաւորին, բոլորը մի ըստ մի – ջէ կը յայտնեմ, ինչ որ կատարուել է» ...

— Դու կը մնաս այստեղ. մեր տանը, ասաց Սառայի հայրը:— Այստեղ կան ապահով տեղեր քեզ թաքցնելու համար. ես կը պահեմ քեզ, մինչեւ վտանգը անցնի:

—Այս մօրս եւ քոյրերիս չե՞ պիտի տեսնեմ, հարցրի ես:

— Հարկաւոր չէ նրանց տեսնելու համար անպատճառ ձեր տունը գնաս, նրանց այստեղ էլ կարող ես տեսնել:

Նա դարձաւ դէպի Սառան ասելով.

— Գնա խնդրի Նազանիին կանչիր այստեղ. չասես Մուրատը եկել է, ասա միայն, թէ հայրս կանչում է: Ո՞վ գիտէ, կնամարդ է, սիրտը բարակ կը լինի, կարելի է որդու անունը լսելով, կը սկսէ զանազան անզգոյշ ձայներ բարձրացնել եւ հարեւանների ուշադրութիւնը իր վրայ կը դարձնէ:

Սառան վազեց դէպի մեր տունը:

Իմ գրիչը անզօր է նկարագրելու այն անսահման ուրախութիւնը, որով մայրս հանդիպեց ինձ: Մարդկային լեզուն դեռ չէ ստեղծել այն բառերը, որ ընդունակ լինէին արտայայտելու մօր սրտի զգացմունքները, մօր սրտի յուզերը:

Քոյրերս նոյնպէս, քնից դեռ նոր վերկացած, խելոյն ինձ մօտ վազեցին, երբ Սառայից իմացան իմ գալուստը: Նրանց զգացմունքը, նրանց հրճուանքը նոյնքան հրեշտակային էր, որպէս նրանց սիրտը: «Դու այլեւս չես գայ, դու մեզ մօտ կը մնաս» անդադար հարցնում էին նրանք: Ես ոչինչ չէի գտնում պատասխանելու:

Մայրս հաւանեց Սառայի հօր կարգադրութիւնը, որ ինձ իրանց մօտ էր պահել եւ չէր թողել, որ մեր տունը գնամ, որովհետեւ գիշերի գզիրը (տանուտէրի օգնականը) ամէն առաւօտ գալիս էր մեր տունը ինձ որոնելու համար:

Զնայելով, որ այդ բոլորը ինձ մեծ ուրախութիւն էր պատճառում, կրկին տեսնում էի մօրս, քոյրերիս, կրկին տեսնում էի այն շրջանի մէջ, որ երեխայութիւնից ինձ սիրելի էր,— բայց միեւնոյն ժամանակ մի դառն, անախորժ զգացմունք տանջում էր ինձ, երբ մտաբերում էի, որ ես մի թշուառ յանցաւոր եմ, ինձ որոնում են, ինձ կամենում են կալանաւորել: Մօրս եւ բոլոր բարեկամներիս ջանքն այն էր, որ ես, չբռնուեմ, որ ինձ բանտր չնետեն: Բայց միթէ՞ դրանով կը հանգստանար իմ խիղճը, միթէ՞ ես կարող էի մոռանալ այն, ինչ որ գործել էի... այն, որի պատճառով պատժւում էին անմեղ մարդիկ...

Մայրս սկսեց չնորհակալութիւն յայտնել Սառայի հօր մասին, թէ նա ամէն կերպով պահում էր եւ պաշտպանում էր մեր ընտանիքը. եթէ նա չլինէր, սարվազները եւ ֆէրրաշները աւելի նեղութիւններ կու տային: Ես աւելացրեց, որ իմ հօրեղբայրը իրան այնպէս հեռու էր պահում, որ ամենեւին չէր ուզում լսել թէ իւր եղբօր ընտանիքը չարչարւում է բարբարոսների ձեռքում եւ այլն:

— Իսկ քաւոր Պետրո՞սը, հարցրի ես:

— Աստուած նրան բարի տայ, պատասխանեց մայրս մի առանձին զգացմունքով: Այդ պատուական մարդը հանգստութիւն չունէր, օրը մի քանի անգամ գալիս էր մեզ մօտ, սիրտ էր տալիս, մխիթարում էր. ասելով, մի վախեցէք, Աստուած ողորմած է, այդ բոլորը կ'անցնի: Նա ասում էր, որ չատ անգամ Աստուած իւր ստեղծածներին փորձելու համար փորձանքի մէջ է ձգում, օրինակ էր բերում Յոբ երանելիի կրած տանջանքները եւ ուրիշ չատ բաներ սուրբ գրքերից:

« Գարչելի» ... ասացի մտքումս, եւ զսպելով իմ վրդովմունքը, հարցրի:

— Հիմա նա ո՞րտեղ է:

Քանի չաբաթ է, որ չէ երեւում, պատասխանեց մայրս: Միանգամ եկաւ ինձ մօտ, ասաց Նազանի, ես գընում եմ Մուրատին որոնելու, ջահիլ տղայ է, անփորձ է, չլինի թէ բռնուի. մենք նրան պէտք է թաքցնենք, մինչեւ Աստուծոյ բարկութիւնը անցնի: Խեղճ մարդ, արտասուքը հեղեղի պէս թափւում էր նրա աչքերից, կարծես իւր հարազատ որդու համար էր լաց լինում:

Այդ միեւնոյն խօսքերը ասաց ինձ քաւորկինը: Բայց ես չատ լաւ էի հասկանում, թէ քաւոր Պետրոսը ինձ ի՞նչ մտքով էր որոնում...:

Սառայի հայրը գնաց եկեղեցի ոչ այնքան աղօթելու համար, որքան լսելու, թէ մարդիկ դրսում ինչ են խօսում: Մեր գիւղացիները սովորութիւն ունէին, ժամից դուրս գալուց յետոյ, հաւաքուել եկեղեցու բակում եւ զանազան բաների վրայ խօսել: Նա պատուիրեց ինձ, որ իրանց տանը մընամ, մինչեւ իւր վերադարձը:

Մօր սէրը, քոյրերիս հրճուանքը, Սառայի ներկայութիւնը առժամանակ մեղմացրին իմ մէջ այն կատաղութիւնը, որ աիրել էր իմ սրտին այդ տունը մտնելուց առաջ: Թանկագին բարեկամներիս ջերմ զգացմունքը, նրանց անկեղծ փաղաքշանքը, կարծես թէ, թմրեցրին իմ զգացմունքները մի տեսակ արբեցութեան մէջ. մոռանալ տալով այն բոլոր նախամտածութիւնները, որ ես վճռել էի սիրելի վարպետիս ազատութեան համար:

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 6 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
MERCREDI 6 Février 1935

ԺԱ՝ ՏԱՐԻ - 11e Année № 2722

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

"ՕՐԻՆԱԿԱՆ,, ԲԱՐԲԱՐՈՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

»»»··«««

Կը բաւէ աչքէ անցընել Պոլսոյ հայերէն կամ թուրքերէն թերթերը, գաղափար կազմելու համար փոքրամասնութեանց վերջին մնացորդներու կացութեան մասին:

Տարիներէ ի վեր կը քաշքշուին երկու դատեր, Բանկալթիի գերեզմանատան եւ Սանասարեան խանի:

Աթաթուրքին կառավարութիւնը շատոնց վճռած է գրաւել երկուքն ալ, իբրեւ «լքեալ» գոյք: Պոլսոյ Պատրիարքարանը դատախազ կանգնեցաւ եւ խոշոր գումարներ ծախսեց, յուսալով փրկել երկուքն ալ:

Քանի առաջ տարուեցաւ դատը, այնքան բարդացաւ խնդիրը, եւ վերջոյ յանգեցաւ անելի մը,— կառավարութիւնը ըսել տուաւ դատարանին, թէ ոչ Պատրիարքարան կը ճանչնայ, ոչ ալ պատրիարք:

Վերջին պահուն, Բանկալթիի գերեզմանատան հարցին մէջ, Բերայի Թաղ. Խորհուրդը փորձեց շարունակել դատը, իբրեւ օրինաւոր մարմին:

Մինչ այդ լուրը կը տրուէր, քաղաքապետութիւնը արդէն ծախու կը հանէր գերեզմանատունը, որ կը գնահատուի աւելի քան երկու միլիոն թրքական ոսկի:

Այս առթիւ, մանրամասնութիւն մը, որ պերճախօս է:

Դատավարութեան առթիւ, Պատրիարքարանը 20,000 թրքական ոսկի յանձնած էր, իբրեւ օրինական երաշխաւորութիւն:

Արդ, քաղաքապետութիւնը ոչ միայն գետինը իւրացնելով ծախու հանած է, այլ եւ բաժին կը պահանջէ այդ երաշխաւորութենէն, առարկելով թէ վնաս կրած է:

Ի՞նչպէս.— Դատավարութիւն կատարուած ըլլալով, ժամանակ անցած եւ հողին գինը իջած է: Հետեւաբար եւ բնականաբար...

Սանասարեանի դատը կը շարունակուի տակաւին, բայց միամիտ պէտք է ըլլալ, որ եւ է արդիւնք սպասելու համար:

Այժմ երկու նոր երեւոյթներ աւելորդ անգամ մը եւս կ'ապացուցանեն թէ անընդհատ պիտի շարունակուի փոքրամասնութեանց բարոյական եւ նիւթական թշուառացումը, «օրինական» միջոցներով:

Շատո՜նց նախատեսուած են այդ միջոցները, եւ կը գործադրուին ծրագրեալ կանոնաւորութեամբ: «Եավաշ – եավաշ», բայց յարատեւօրէն:

Անցեալ տարի չհաւատուրք պահանջուեցաւ դպրոցներէն, — միայն 8000 ոսկի՝ Եսայեան վարժարանէն, հարիւրաւոր ոսկիներ՝ միւս կրթարաններէն:

Եթէ օրէնքը պարկեշտօրէն մեկնուի, փոքրամասնութեանց դպրոցները պէտք է ազատ ըլլան այս տուրքէն:

Այդ հաստատութիւնները ոչ միայն շահու համար հիմնուած չեն, այլ եւ ամէն տարի խոշոր բացեր կ'ունենան: Ողորմութեամբ, եկեղեցիներու նպաստներով կը մատակարարուին անոնք, ամսեգլխուն վճարելով թուրք ուսուցիչներուն թոշակները, իսկ իրենց վարժապետները բախտին ձգելով:

Մինչեւ Էնկիւրի դիմում կատարուեցաւ, եւ նոր հրահանգ մը նոր յոյսեր ներշնչեց:

Եւ սակայն, ելմտական վարչութիւնը կը շարունակէ գանձել չհաւատուրքը, շատ կարճ պայմանաժամ տալով եւ ի հարկին բռնագրաւման դիմելով: (Պատրիարքարանն անգամ «հաճզ»ի ենթարկուեցաւ, կալուածատուրքի համար):

Եւ ահաւասիկ վերջին լուրը:

Հազար երկու հարիւր ոսկի կալուածատուրք պահանջուած էր Բերայի Եսայեան վարժարանէն: Կալուածոց հոգաբարձութիւնը Պոլսոյ իրաւասու իշխանութեան դիմելով, բացատրած է թէ դպրոցը շահու համար բացուած չէ, թէ նպաստով կ'ապրի եւ միայն հանրային կրթութեան կը ծառայէ: Այս դիմումը կ'ընդունուի եւ կալուածատուրքը կը ջնջուի:

Ասկէ յետոյ է որ կը սկսի բուն ողբերգութիւնը:

Վճռաբեկ ատեան մը կը գործէ Էնկիւրիի մէջ, յատկապէս տուրքերու խնդիրը քննելու համար: Խնդիրը կը յղուի այդ ատեանին, որ ոչ միայն կը վերահաստատէ տուրքը, այլ եւ հետեւեալ «օրինական» դիտողութիւնը կը ներկայացնէ.

— Աշակերտներէն թոշակ առնելուն համար դպրոցը առեւտրական նպատակով հիմնուած հաստատութիւն կը համարուի. խնդիր չէ թէ վնաս կ'ընէ: Շահու համար հիմնուած գործ մը կրնայ շահ ալ ընել, վնաս ալ: Նոյնպէս, թղթածրարին մէջ չկայ որ եւ է փաստաթուղթ որ հաստատէ թէ վարժարանը մատակարարող հայ համայնքը հանրային օգտին ծառայող «ճէմիյէթ»ներէն է:

Հարցը շատ պարզ է,— Էնկիւրիի վճռաբեկ ատեանը ոչ հայկական դպրոց կը ճանչնայ, ոչ ալ համայնք: Հայկական, ինչպէս միւս ոչ – թուրք դպրոցները պարզապէս խանութներ են,— տուրքերը կը վճարեն, կը մնան. չեն վճարեր՝ կը փակուին, բռնագրաւման ենթարկելով իրենց գոյքերը:

Ամէն նրբութիւն նախատեսուած է, որպէսզի ոչ-թուրք դպրոցները եւ միւս հաստատութիւնները անխնայ կեղեքուին, չկարենան դիմանալ եւ լուծուին իրենք իրենց մէջ, անոնց աւերակներուն վրայ հաստատելու համար թրքացման բարիքները ...

Այս առթիւ հարցում մը, եթէ թոյլ կուտան Հայաստանի «բարեկամ»ները:

Երեւանը չի՞ կրնար դեր մը կատարել, փոխադարձ պայմանադրութեանց հիման վրայ: Մանաւանդ որ, «հայազգի» մը ունինք Էնկիւրիի մէջ, իբրեւ խորհրդային դեսպան:

Տեսէք, Էնկիւրի եւ Աթէնք ծրագիր մը մշակեր են, յոյն եւ թուրք փոքրամասնութեանց իրաւունքներուն պաշտպանութեան համար:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԵՒՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ

Կը փառաբանուի Լոնտոնի եւ Փարիզի մէջ

ԻՆՉ ԴԻՐՔ ՊԻՏԻ ԲՌՆԷ ԳԵՐՄԱՆԻԱ

Թէ՛ Լոնտոնի եւ թէ Փարիզի մէջ գոհունակութեամբ ընդունուեցաւ անգլեւֆրանսական համաձայնութիւնը, մանաւանդ օդանաւային գործակցութեան ծրագիրը, որ անակնկալ մըն էր շատերուն համար: Գոհ են ոչ միայն պաշտօնական շրջանակները, այլեւ թերթերը: Ամէնէն յոռետեսներն ալ չեն ծածկեր թէ Լոնտոնի ծրագիրը մեծապէս պիտի նպաստէ խաղաղութեան պահպանման, մանաւանդ եթէ Գերմանիա նոր դժուարութիւններ չյարուցանէ:

Անգլիոյ արտաքին նախարարին ճառը ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Սըր Ճօն Սայմըն, Անգլիոյ արտաքին նախարարը, կիրակի օր ճառ մը խօսեցաւ ձայնարձակին առջեւ, փառաբանելով գոյացած համաձայնութիւնը: Մասնաւորապէս ծանրանալով օդանաւային գործակցութեան ծրագրին վրայ, յայտարարեց.

— «Օրինակով խօսինք: Ենթադրենք չորս պետութիւններ, Ա. Բ. Գ. եւ Դ.: Կարելի՞ է անոնց միջեւ կնքել համաձայնութիւն մը որով ստորագրողները յանձն առնեն անմիջապէս իրենց օդանաւային ուժը տրամադրել իրենց մէջէն անոր որ զոհ գացած է միւսներէն մէկուն օդանաւային յարձակման, առանց տեղի տուած ըլլալու: Եթէ կարելի է բանակցիլ եւ այդպիսի համաձայնութիւն մը կնքել, այդ պայմանագիրը ամէնէն ազդու կանխարգել միջոցը չը՞ պիտի ըլլայ նոյն սարսափելի պատահականութեան դէմ: Անգլիացի եւ ֆրանսացի նախարարները յանուն իրենց կառավարութեանց համաձայնեցան հետեւեալ կէտի մասին.— երբ այդպիսի փոխադարձ համաձայնութիւն մը կնքուի, օրինակ, արեւմտեան Եւրոպայի չորս կամ հինգ պետութեանց միջեւ, մեծապէս պիտի նպաստէ կանխելու նախայարձակ գործողութիւն մը եւ շահակիցները պիտի ապահովէ օդանաւային անակնկալ յարձակման մը դէմ: Ներկայիս ոչ մէկ դաշնագիր մեզի իրաւունք կուտայ որ եւ է պետութեան աջակցութիւնը պահանջելու, օդանաւային յարձակման մը պարագային: Առաջին անգամ ըլլալով, նոր ծրագիրը մեր ձեռքերուն մէջ կը դնէ երաշխաւորութիւն մը որ անմիջական օգուտ պիտի ունենայ մեզի համար: Բայց, պիտի հարցնէք, այդ նոյն ծրագիրը չափազանց ծանր պատասխանատուութիւններ չը՞ պիտի պարտադրէ մեզի: Թոյլ տուէք որ սրտաբաց պատասխանեմ այս հարցումին: Ենթադրենք թէ պայմանագրին ստորագրողներն են Ֆրանսա, Գերմանիա, Պելժիա եւ Անգլիա: Արդ, միակ պարագան ուր մենք կրնանք հրաւիրուիլ գործելու, ճիշդ այն պարագան է որ նախատեսուած է Լոքառնոյի դաշինքով: Անշուշտ տարբերութիւն մը կայ: Լոքառնոյի մէջ մենք տուած ենք խոստում մը որ ճշդօրէն սահմանուած չէ, մինչդեռ այս ծրագրով եթէ ստորագրող պետութիւններէն մէկը զոհ դառնայ օդանաւային յարձակման մը, մենք անմիջապէս օգնութեան պիտի հասնինք մեր օդանաւային ուժերով: Մենք տրուած խօսքը յարգողի համբաւ կը վայելենք եւ կը կարծեմ թէ արժանի ենք այդ համբաւին: Հետեւաբար, եթէ Լոքառնոյի դաշնագիրը ստորագրող պետութիւններէն մէկը զոհ դառնայ օդանաւային յարձակման մը, առանց տեղի տուած ըլլալու, մենք պարտաւոր պիտի ըլլանք ասպարէզ իջնելու եւ այդ՝ առանց ժամանակ կորսնցնելու »:

Հաստատելէ յետոյ թէ Իտալիա, Գերմանիա եւ Պելժիա անմիջապէս տեղեկութիւն ստացած են այս ծրագրի մասին, նախարարը շեշտեց թէ կատարեալ հաւասարութեամբ վարուած են Գերմանիոյ հետ: «Բայց, քանի մը խօսք Իտալիոյ մասին, որուն հետ կապուած ենք երկար պատմութեամբ եւ այնքան համակրանքով: Գիտէք որ Լոքառնոյի դաշինքով, Անգլիա պարտաւոր չէ օգնելու Իտալիոյ, ինչպէս որ Իտալիա պարտաւոր չէ Անգլիոյ օգնութեան հասնելու: Միւս կողմէ, գործնական պատճառներով, իրաւունք ունինք մտածելու թէ մեր երկու երկիրներուն աշխարհագրական դիրքը կը հարկադրէ յղանալ ոչ թէ մէկ, այլ քանի մը շրջանային համաձայնութիւններ: Այսպէս, Իտալիա, Ֆրանսա եւ Գերմանիա կրնան միանալ յաւելուածական պայմանագրով մը, բայց այդ ապագայի խնդիր է »:

⁂ Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ, աշխատաւորական հոսանքին ներկայացուցիչը ցաւ յայտնեց որ արտաքին նախարարը յարմար դատեր է յայտարարութիւններ ընելու ձայնարձակով, խորհրդարան ներկայանալէ առաջ: « Կարծեցի թէ Հիթլերը կամ Մուսոլինին էր որ կը խօսէր »:

Սըր Ճօն Սայմըն ինքզինքը արդարացուց յայտարարելով թէ անհրաժեշտ համարուած էր կիրակի իրիկուն հրատարակել գոյացած համաձայնութեան յայտարարութիւնը եւ թէ ինք պարտք սեպեց լուսաբանութիւններ տալ: Յետոյ խոստացաւ ամբողջ օր մը յատկացնել խորհրդարանին մէջ, քննելու համար Եւրոպայի կացութիւնը, համաձայն Լոնտոնի մէջ կատարուած խորհրդակցութեանց:

Ֆրանսայի վարչապետն ալ, ձայնարձակին առջեւ

Ինչպէս գրած էինք, Պ. Ֆլանտէն ալ ճառ մը խօսեցաւ երկուշաբթի գիշեր, ձայնարձակին առջեւ, Լոնտոնի համաձայնութեան մասին, «օդանաւային Լոքառնօ» կոչելով զայն: Ճառը խօսեցաւ Օթէլ Մաթինեօնի շքեղ հիւրանոցէն, ուր փոխադրուած էր վարչապետութիւնը, նոյն օրն իսկ:

Վարչապետը շեշտեց թէ Ֆրանսա խաղաղութիւն կ'ուզէ: «Ան ուրիշ բան չէ փնտռած եւ չի փնտռեր բայց եթէ գտնել յարմար միջոցները՝ ապահովելու խաղաղութիւնը եւ խափանելու պատերազմը: Ուրեմն, վաղն իսկ կրնան վերսկսիլ բանակցութիւնները՝ կնքելու համար սպառազինութեանց այն ընդհանուր պայմանագիրը որուն վրայ աշխատանք թափուած է տարիներէ ի վեր, դժբախտաբար առանց ելքի մը յանգելու: Կը յուսամ թէ Գերմանիա, որ վերջերս հաւաստիքներ կուտար իր խաղաղասիրութեան մասին, պիտի օգտուի այս առիթէն, ապացուցանելու համար զայն: Խաղաղութեան պաշտպանները այլեւս չպիտի ջլատուին երկար ձեւակերպութիւններով, որոնք, վտանգի պահուն, կրնան նպաստաւոր ըլլալ յարձակողին, թերեւս վճռապէս: Խաղաղութեան պաշտպաններուն օդանաւային ուժերու միացումը ի յառաջագունէ իրենց պիտի ապահովէ այնպիսի գերազանցութիւն մը որ այլեւս ոչ ոք պիտի փորձէ չարաչար գործածել իր ուժը»:

Յետոյ ծանրանալով անգլեւֆրանսական համաձայնութեան վրայ, Պ. Ֆլանտէն շեշտեց.

— « Ի վիճակի եմ յայտարարելու թէ երկու երկիրները հաւասարապէս պատրաստուած են ճշգրիտ յանձնառութիւններ կնքելու, որոնք պատերազմին դէմ անմիջական գործողութիւն կատարելու արժանիքը պիտի ունենան »:

Վարչապետը բացատրեց թէ աշխարհի ներկայ խռովայոյզ վիճակին մէջ, կարելի չէ իրական ապահովութիւն յուսալ, եթէ շարունակուի օդային ռմբակոծութեանց տեւական սպառնալիքին տակ ապրելու վտանգը: Այս առթիւ հատուածներ յիշեց Սըր Ճօն Սայմընի ճառէն: Միեւնոյն ատեն բացատրեց թէ Լոնտոնի խօսակցութիւնները հիմնուած են Գերմանիոյ վերազինումը իբրեւ կատարուած իրողութիւն ընդունելու հիման վրայ: « Նկատի ունեցէք որ ես միայն իրողութիւնները կը յիշեմ եւ կը զգուշանամ որ եւ է վիճաբանութենէ, որովհետեւ հասեր ենք այնպիսի պահու մը ուր կը ջանանք ընդհանուր անկեղծ գործակցութիւն մը հաստատել Եւրոպայի մէջ, յանուն խաղաղութեան: Բայց, այս կատարուած իրողութեան առջեւ, մենք պիտի համակերպի՞նք զինարշաւի մը որ բացի ժողովուրդներու ուսին վրայ դրած բեռներէն, կրնայ վտանգ մը կազմել խաղաղութեան համար, անմիջապէս որ հաւասարակշռութիւնը խանգարուի երկու ազգերու կամ ազգերու երկու խմբակցութեանց միջեւ: Յետոյ, ունի՞նք միջոցներ՝ բռնի խափանելու համար այդ զինարշաւը: Այս հարցումները դնել՝ կը նշանակէ պատասխանել անոնց: Ֆրանսա խաղաղութիւն կ'ուզէ »:

Գերմանիա տրամադիր է բանակցելու

Պերլինի անգլիական եւ ֆրանսական դեսպանները անմիջապէս Գերմանիոյ արտաքին նախարարին յանձնեցին Լոնտոնի մէջ խմբագրուած յայտարարութիւնը, եւ տեսակցեցան Պ. Հիթլերի հետ: Գերմանական մամուլը վերապահ կ'երեւայ տակաւին, բայց իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Հիթլեր տրամադրութիւն յայտնած է իբրեւ բանակցութեան հիմ ընդունելու Լոնտոնի համաձայնու–

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅ ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒ ՏԱԳՆԱՊԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՏԱԿԱՒԻՆ ՈՉ ՄԷԿ ՈՐՈՇՈՒՄ ՆՊԱՍՏԻ ՎԵՐԱՀԱՍՏԱՏՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

Մարսէյլի մեր թղթակիցը կը գրէ.—

Ինչպէս գրուած էր, Ազգ. Կեդր. Վարչութեան կողմէ պատգամաւորութիւն մը ներկայացաւ Պ. Նահանգապետին: Կը տեղեկանամ թէ, Պ. Նահանգապետը, ծանրանալով նպաստազուրկ հայրենակիցներու արդար դատին շուրջ, ըսած է թէ տակաւին, *ոչ մէկ որոշում կայ նպաստի վերահաստատման մասին:*

Պատգամաւորութեան անդամներէն մէկուն այն հարցումին թէ, նպաստաւոր զրոյցներ կը շրջին ամէն կողմ, ի՞նչ է ձեր կարծիքը այս առթիւ, Պ. Նահանգապետը, բառ առ բառ ըսած է.

— Ինչպէս ըսի, ոչ մէկ որոշում կայ տակաւին: Անհիմն են այդ բոլոր ենթադրութիւնները: Սպասել ըսեմ միայն, թէ կ'աշխատուի այդ ուղղութեամբ:

Պարտք սեպեցի գրի առնել այս խօսքերը, որովհետեւ զանազան մարդիկ թերթերու մէջ թէ այլուր սուտ լուրերով կը կերակրեն մեր դժբախտ հայրենակիցները: Սովորական տեսակցութիւն մը, կամ ժպիտ մը, տուն կուտայ անոնց երեւակայութեան եւ սեւով ճերմակի վրայ հրաշքներ կ'արձանագրեն, որոնց վաւերականութեան մասին, թերեւս իրենք իսկ լուր չունին:

⁂ Հինգշաբթի օր, հայ կամաւորներու միութեան կողմէ, պատգամաւորութիւն մը ունկնդրութեան հրաւիրուեցաւ Պ. Քաղաքապետին կողմէ, չքաւոր ու անօգնական նախկին կռուողներու անմիջական կարիքներու կարգադրութեան համար:

⁂ Սէնտիքա Իւնիթէրի մէջ տեղի ունեցաւ բանուորական մեծ հաւաքոյթ մը, նուիրուած անգործութեան եւ նպաստազուրկ բանուորներու հարցին:

Չորս – հինգ ատենախօսներ, բուռն արտայայտութիւններ ունեցան, եւ պահանջեցին շուտափոյթ կարգադրութիւններ:

Այսպէս որոշուեցաւ, փետրուար 7, հինգշաբթի օր *մեծ ցոյցեր կատարել, այսինքն փողոց իջնել, եւ երթալ Նահանգապետարան եւ այլ վայրեր: Մենք մեր կարգին, մեր հայրենակիցները կը հրաւիրենք ըլլալ զգոյշ, զոհ չերթալու համար ոտնձգական խառնութեանց, հակառակ իրենց դատին արդարութեան:*

Որոշուած է նաեւ վարձք չտալ, պահանջել կառավարութենէն որ ձեռնարկէ հանրօգուտ շինութեանց եւ գործազրկութեան ազգ. սնտուկի մը հաստատման:

⁂ Այս հաւաքոյթին մէջ, նպաստազուրկ բանուորները, բուռն արտայայտութիւններ ունեցան 50,000 ֆրանքի խնդրին շուրջ: Ոմանք կ'ըսեն թէ այդ գումարը քաղաքապետարանը յատկացուցած էր նպաստազուրկներուն համար, հայ կամաւորներու միութեան դիմումէն երկու շաբաթ առաջ: Իսկ ուրիշներ աւելի առաջ երթալով մեղադրեցին Հայ Կամաւորներու Միութիւնը:

Նպաստազուրկներուն մէկ մասը ապաւինած է ազգ. վարչութեան, ուրիշ մըն ալ տարբեր վայրեր ու գրասենեակներ:

Մէկ խօսքով, բանուորական ճակատը ճեղքուած է, զանազան մասերու բաժնուած, իսկ դժգոհութիւնը կը ծաւալի:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

Ն. ՎԵՀԱՓԱՌՈՒԹԻՒՆ ՔԱՐԻՒՂԸ

Գ.

ՌԱՔՖԷԼԼԸՐ ԿԸ ԿԱՇԱՌԷՐ ԾԵՐԱԿՈՒՏԱԿԱՆՆԵՐ, ԴԱՏԱՒՈՐՆԵՐ, ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐ, ԹԵՐԹԵՐ.— ԱՒԱԶԱԿԱԽՈՒՄԲ ՄԸ՝ ԻԲՐԵՒ ՊԱՀԱԿ.— «ՊԻՂԾ ԴՐԱՄ Է, ՉԵՆՔ ՈՒԶԵՐ».— ՄԻԼԻՈՆԱՏԷՐԸ ՆՈՐԷՆ ԴԱՏԻ ԿԸ ՔԱՇՈՒԻ.— 4222 ԶԵՂԾՈՒՄ.— ԱՂՈՒԷՍԸ ԿԸ ՓԱԽՉԻ.— 1905ԻՆ 57 ՄԻԼԻՈՆ ՏՈԼԱՐ ՇԱՀ, 1904ԻՆ՝ 62 ՄԻԼԻՈՆ, 1903ԻՆ՝ 81 ՄԻԼԻՈՆ.— 29,240,000 ՏՈԼԱՐ ՏՈՒԳԱՆՔ.— ՀԱԶԱՐԱՒՈՐ ԿԵՂԾ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐՆԵՐ.—

Ամերիկացի ժողովուրդին ատելութիւնը Ռաքֆէլլըրի եւ իր ընկերութիւններուն հանդէպ, աստիճանաբար սաստկացաւ 1900ական թուականներուն: Կառավարութիւնը սկսաւ խիստ միջոցներու մասին մտածել, միանգամընդմիշտ ջարդուփշուր ընելու համար քարիւղի թագաւորը, որուն ուժն ու հեղինակութիւնը՝ տնտեսական եւ նոյնիսկ քաղաքական հորիզոնին վրայ, ահաւոր աստիճանի մը հասած էր:

Արդարեւ, Ռաքֆէլլըր խոշոր փորձանք մըն էր Ամերիկայի մէջ: Աշխարհի ամէնէն հարուստ մարդն էր ան եւ կը կառավարէր երկու հազար հինգ հարիւր միլիոն տոլարի դրամագլուխ մը: Իրն էր քարիւղի արդիւնաբերութեան հարիւրին իննըսունը: Ունէր հանքեր, դրամատուներ, երկաթուղիներ, հողեր եւ քաղաքներ: Հաշիւ չէր տար իր բաժնետէրերուն. բաւական էր որ թըրըսթը պատկառելի շահաբաժին մը ապահովէր, մանրամասնութիւններ եւ մածունին մէջ մազ փնտռող մարդ չկար իր շուրջը:

Ռաքֆէլլըր գիտէր գործ ձեւելու ձեւերը: Հսկայ գումարներ կը նուիրէր իր հակառակորդներուն. աւելի պարզ խօսքով, կը կաշառէր ծերակուտականները, դատաւորները, երեսփոխանները, Մամուլը: Փողոցի ստահակներն անգամ յաճախ կ'օգտուէին իր անսպառ քսակէն կամ ինքն էր որ կ'օգտուէր անոնց ծառայութիւններէն: Իր բնակարանին շուրջը պահակի դեր կը կատարէր աւազակախումբ մը:

Տարօրինակ է ըսել, սակայն, որ Ռաքֆէլլըր քաղաքականութիւն չէր խաղար: Ոչ մէկ կուսակցութիւն կրցաւ իր անդամակցութեան պատիւին արժանանալ: Հանրային կեանքը աղքատին ժամանցն է...

Մինչեւ ո՞ւր պիտի հասնէր, սակայն, Ռաքֆէլլըրի իշխանութիւնը: Կարելի՞ էր թոյլ տալ որ անիկա պետութիւն ստեղծէր պետութեան մը ծոցին մէջ. սպառնալիք մը չէ՞ր ան երկրին տնտեսական զարգացման եւ անդորրութեան տեսակէտէն:

— Ալ կը բաւէ, ըսաւ Միացեալ Նահանգներու նախագահը՝ Թէոտոր Ռուզվէլթ:

Եւ ժողովուրդն էր որ կը խօսէր անոր բերնով: Պատերազմը յայտարարուած էր:

Երբ, 1901ի աշնան Ռուզվէլթ իշխանութեան գլուխ անցաւ՝ իր նախորդին՝ Մաք Քինլիի սպանութենէն յետոյ, քարիւղի արքան առաջին անգամ ըլլալով սարսուռ մը զգաց, որովհետեւ նորեկը իր ամէնէն կատաղի թշնամիներէն մէկն էր:

Խորամանկութիւնը Ռաքֆէլլըրի գլխաւոր առաքինութիւնն էր, ինչպէս շեշտեցինք քանի մը անգամ: Յանկարծ իր պատեանին մէջ կծկուեցաւ, գոնէ երեւութապէս: Հասկցուց թէ հիւանդ է եւ կ'ուզէր խաղաղ կեանք մը վարել այլեւս: Հրաժարեցաւ իր պաշտօններէն եւ գնաց ... կոլֆ խաղալու համար: Չհաւատացին: Մամուլը պայքար բացաւ իրեն դէմ. հայհոյեցին, անիծեցին: Ծերունին զգաց թէ իրեն դէմ լարուած էր ամբողջ ժողովուրդը՝ առանց դասակարգային խտրութեան: Խաղ մը եւս փորձեց: Հարիւր հազար տոլար նուիրեց եկեղեցիի մը շինութեան համար:

— Պիղծ դրամ է, չենք ուզեր, պոռացին կղերականները:

Դաժան էր այդ մերժումը՝ Ռաքֆէլլըրի պէս հաւատացեալի մը համար:

Աւելի ծանր եղաւ անոր վիշտը երբ՝ 1904ին, Այտա Թարպէլ անունով գրագիտուհի մը հատորի մը մէջ ամփոփեց «Սթէնտըրտ Օյլ»ի պատմութիւնը եւ երեւան հանեց Ռաքֆէլլըրի ամէնէն անխոստովանելի գաղտնիքները:

Նոյն տարին, նախագահական ընտրութեան պայքարի ընթացքին Ռուզվէլթ նորէն շեշտեց Ռաքֆէլլըրը ջախջախելու անհրաժեշտութիւնը եւ խոստացաւ անմիջական քայլեր առնել անոր դէմ, եթէ վերընտրուէր:

Ռուզվէլթ վերընտրուեցաւ: Պատերազմը անխուսափելի էր այլեւս: Կառավարութիւնը պատրուակի կը սպասէր Ռաքֆէլլըրին հետ չափուելու համար:

Այդ պատրուակը ստեղծեց «Սթէնտըրտ Օյլ»ի երեսուն երեք ընկերութիւններէն մէկը, որ, օր մը, հարիւր քիլօ քարիւղի փոխադրութեան համար երկաթուղիին վճարած էր 6 սէնթ, փոխանակ 18ի որ պաշտօնական սակն էր: Անկարեւոր զեղծում մըն էր, սակայն բաւական էր իբրեւ սկզբնաւորութիւն:

Ընկերութիւնը՝ ստիպուած, կառավարութեան ներկայացուց իր տոմարները... եւ իր գաղտնիքները: Իշխանութիւնները երկար-բարակ ժամավաճառ չէին կրնար ըլլալ. անմիջապէս պիտի ձերբակալէին թրըսթին հիմնադիր-տնօրէնը: Ամբաստանագիր մը պատրաստեցին Ռաքֆէլլըրի դէմ եւ դատարան հրաւիրեցին զայն: Համաձայն այդ պաշտօնաթուղթին քարիւղի արքան չորս հազար երկու հարիւր քսան երկու անգամ զեղծում գործած էր. ուրեմն անիկա չորս հազար երկու հարիւր քսան երկու անգամ յանցաւոր էր...

Դատարանի մը կոչնագիրը արժէք ունի միայն այն ատեն երբ ուղղակի կը դրուի ամբաստանեալին ձեռքին մէջ. այսպէս է օրէնքը ամէն տեղ:

Եւ ահաւասիկ պաշտօնեայ մը, ատեն կանուխ, Ռաքֆէլլըրի դրասենեակը կ'երթար կոչնագիրը անոր յանձնելու համար:

— Այստեղ չէ, պատասխանեցին միլիոնատէրին ծառաները:

— Ո՞ւր է...

— Չենք գիտեր...

Պաշտօնեան գնաց արքային բնակարանը:

— Այստեղ չէ, չենք գիտեր ուր է, ըսաւ սպասուհին:

Պաշտօնեան չյուսահատեցաւ, գնաց ուր որ կարելի էր գտնել Ռաքֆէլլըրի հետքը:

Չկար, անյայտացեր էր: Ո՞ւր էր, մարդ չէր գիտեր:

Ոստիկանութիւնը շարժման մէջ դրաւ իր «բարակները»: Անօգուտ: Թերթերը պարգեւներ խոստացան Ռաքֆէլլըրը գտնողին: Փնտռտուք մը սկսաւ Ամերիկայի մէկ ծայրէն միւսը: Ամէն մարդ գաղտնի ոստիկան «կը խաղար» փողոցներուն մէջ:

— Ես գիտեմ ուր է...

— Սա մարդը Ռաքֆէլլըրին չէ՞ նմաներ... Ամիսներ տեւեց այս կատակերգութիւնը եւ «Սթէնտըրտ Օյլ»ի արժեթուղթերուն ահաւոր անկումին լուրը ստանալէն ետքն էր միայն որ ծերունի աղուէսը երեւան ելաւ: Գաղտնի ոստիկաններու վոհմակ մը վրան յարձակեցաւ Շիքակոյի փողոցներուն մէջ:

— Զի՞ս կը փնտռէիք, հարցուց Ռաքֆէլլըր պաղարիւն ժպիտով մը. շա՛տ կը ցաւիմ...

Եւ զինքը առաջնորդեցին դատարան՝ 1907ի ամառը:

— «Սթէնտըրտ Օյլ»ը ինչպէս ինչո՞վ կը զբաղի, հարցուց դատաւորը:

— Քանի մը գտարաններ ունի...

— Քանի՞ հատ...

— Իրաւ որ չեմ գիտեր... Թերեւս ներկաները ինձմէ աւելի լաւ գիտեն:

— Ի՞նչ հարստութիւն ունի ձեր թըրըսթը...

— Վեր, վար 100 միլիոն, կարծեմ, պատասխանեց Ռաքֆէլլըր միամիտ շեշտով մը:

Վկայութեան կանչուեցան կարգ մը հանքատէրեր, քարիւղի վաճառականներ եւայլն: Ամէնքն ալ մանրամասնօրէն բացատրեցին թէ «Սթէնտըրտ Օյլ»ը ինչ ապօրէն միջոցներով դրամ կը շահէր, ինչ խարդախութիւններ եւ ոճիրներ կը գործէր:

— Ձեր շահերուն մասին որ եւ է տեղեկութիւն կրնա՞ք տալ, հարցուց դատաւորը՝ թըրըսթին քարտուղարին:

— Այո, 1905ին շահեցանք 57 միլիոն, 1904ին՝ 62 միլիոն, 1903ին՝ 81 միլիոն, մեր դրամագլուխը՝ 100 միլիոն...

— Օրինական միջոցներով այդքան ահաւոր գումարներ շահիլ անկարելի է, խորհրդածեց դատաւորը եւ Ռաքֆէլլըրի փաստաբաններուն դառնալով հարցուց թէ ինչ փաստեր ունէին թըրըսթին պարկեշտութեան մասին:

Փաստաբանները պատասխան չունէին, որովհետեւ արքան լռութիւն պատուիրած էր իրենց.

— Որքան քիչ խօսիք, այնքան լաւ է:

Դատավարութիւնը տեւեց քանի մը շաբաթ: Եւ օգոստոսի օր մը Ամերիկան ուրախութեամբ լսեց վճիռը:

— Օրէնքը չի տրամադրեր Ռաքֆէլլըրի բանտարկութիւնը. բայց իր դէմ եղած 4222 ամբաստանութիւններէն 1462ը հաստատեցինք՝ բերուած վկայութիւններով. իւրաքանչիւր յանցանքի համար «Սթէնտըրտ Օյլ»ը պիտի վճարէ քսան հազար տոլար, հետեւաբար՝ ընդամէնը 29,240,000 տոլար...

Ինքզինքը յարգող ո եւ է մէկը կրնար խենթենալ այս ահաւոր թուանշանին առջեւ: Սակայն Ռաքֆէլլըր չկորսնցուց իր պաղարիւնը եւ հաւասարակշռութիւնը. ընդհակառակն. ինք ամէնէն վերջն էր որ իմացաւ դատավճիռը: Գիւղ քաշուած էր եւ Ս. Գիրքը կը թղթատէր:

— Կամուրջին տակէն դեռ շատ ջուր կ'անցնի մինչեւ այս վճիռին գործադրութիւնը, ըսաւ ան, երբ իրեն կը ներկայացնէին դատարանին որոշումը:

Եւ իրաւունք ալ ունէր այդքան լաւատես ըլլալու: Քառորդ դար անցած է այդ օրէն ասդին ու Ռաքֆէլլըր տակաւին չէ վճարած 29,240,000 տոլարի տուգանքը...

Շիքակոյի դատավարութենէն անմիջապէս յետոյ, երկրորդ դատ մը կը բացուէր Ռաքֆէլլըրի դէմ, թշնամի խմբակցութեան մը կողմէ: Այս ճակատամարտը տեւեց ամբողջ հինգ տարի եւ միլիոններ արժեց քարիւղի արքային: Իրականին մէջ պատերազմը կը վարէր կառավարութիւնը, որ վճռած էր վերջ տալ Ռաքֆէլլըրեան թըրըսթին:

Դատավարութեան ընթացքին անգամ մը եւս յայտնի եղաւ որ աղուէսը հազարներով կեղծ պայմանագրութիւններ կնքած եւ երկրին հանքային հարստութիւնը շահագործած էր ի պաստ իրեն:

Դատարանին վճիռը կարդացուեցաւ 15 մայիս 1911ին: «Սթէնտըրտ Օյլ»ը վեց ամիս պայմանաժամ կը ստանար: Պետական օրէնքով լուծուած պիտի հռչակուէր նոյեմբեր 15ին:

Ո՞րն էր «լուծումի» լաւագոյն ձեւը: Թրըսթը «անձնասպան» պիտի ըլլար, բայց ի՞նչպէս:

Ռաքֆէլլըր երկար մտածեց այդ մասին եւ 1911ի մայիս ամսուն վերջը ժողովի կանչեց իր արբանեակները:

— Պիտի լուծուինք, ուրիշ ճար չկայ. օրէնքին պիտի հպատակինք, բացատրեց ան եւ ծրագիր մը ներկայացուց անոնց:

Այդ ծրագրին մասին խօսելէ առաջ, յիշենք թէ ինչպէս կազմուած էր «Սթէնտըրտ Օյլ»ը:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

«ՄԵՐ ԳՈՐԾԵԼԱԿԵՐՊԸ»

Երիտ. Ռուսերու օրկանը, խօսելով իրենց գործելակերպի մասին, կը գրէ.—

Գործելակերպը այն ճամբան է, որով կը հասնին նախագծեալ նպատակին: Գործելակերպ բառով մենք կը հասկնանք ընդունակութիւն մը երթալու դէպի իրականութիւնը իր մեծ գաղափարաբանութիւնը կեանքին մէջ մտցնելու: Անշուշտ, գործելակերպը կը փոխուի նայած գործին պարագաներուն ու պայմաններուն:

Երբ կ'ուսումնասիրենք ռուսական իրականութիւնը եւ կը դիտենք միջազգային կեանքը, մենք կը բնորոշենք մեր ճամբան, նկատի ունենալով այն հսկայական փոփոխութիւնները որոնք տեղի ունեցան ոչ միայն Ռուսիոյ, այլ եւ արար աշխարհի մէջ:

Այս հայեցողութիւնները չեն կրնար իւրացնել մեր ճակատագրակիցները, — ռուս տարագրութեան մեծ մասը: Անոնք մեր գործելակերպին մէջ կը տեսնեն զիկ-զակութիւն, դիմակաւորեալ ճամբայ, որ զմեզ պիտի տանի, ի վերջոյ, համայնավար իշխանութիւնը ճանչնալու: Այս մարդիկը՝ համայնավարութեան դէմ իրենց պայքարը կը հիմնուորեն «անցեալ պատրանքներու» վրայ եւ կը կոթնին «համաշխարհային խղճմտանք»ին, «խաչակրաց արշաւանք»ին, օտար միջամտութեան եւն. վրայ:

Որպէսզի մեր գործունէութիւնը կեդրոնացնենք նախաճշդեալ նպատակին շուրջ, ամէն բանէ առաջ պէտք է ունենանք մեզ շրջապատող պայմաններու լիակատար հասկացողութիւնը:

Յարմարելով այդ պայմաններուն, մենք կ'ուղղուինք դէպի նուազագոյն ընդդիմութիւն եւ առաւելագոյն ամբողջականութիւն:

Դէպի Երիտ. Ռուսիան մեր ձգտումին մէջ, մենք կ'առաջնորդուինք ոչ միայն մեզ շրջապատող պայմաններէն եւ այն կարելիութիւններէն որոնք մեր առջեւ կը պարզուին, այլ եւ Ռուսիոյ մասին մեր ունեցած խոր հաւատքէն: Առանց այդ հաւատքին, մեր ամբողջ գործունէութիւնը զուր պիտի ըլլար: Երիտասարդ Ռուսերու Միութեան ճամբան կը տարբերի մնացեալ տարագրային կազմակերպութեանց ճամբէն: Մեր ուղղութիւնը կը հիմնուորուի ոչ թէ պայքարի ռոմանթիզմին, այլ իրատեսութեան վրայ:

Ո՞ւրկէ կու գայ մեր հաւատքը՝ Ռուսիոյ յարութեանը մասին: Ո՞ւրկէ կը ստանանք այն տուեալները, որոնք մեզ կ'արտօնեն պնդելու թէ մեր ուղին շիտակ է:

Պատասխանը միայն մէկ է,— մեր եղբայրակցութիւնը, մեր իրատեսութիւնը եւ մեր հաւատքը՝ Երիտ. Ռուսիոյ մասին՝ արդիւնք են ռուսական իրականութիւնը ուսումնասիրած ըլլալու: Եւ որովհետեւ մենք մեր դէմքը կը դարձնենք դէպի Ռուսիա, կը պատրաստուինք գործածել Ռուսիոյ ներքին ազգային ուժերը: Մեր շարժումը ներքին պիտի ըլլայ: Որով, անհրաժեշտ է հոգեկան մերձեցում ռուսական ներքին ուժերու հետ՝ որպէս առաջին քայլ դէպի քաղաքական եւ, ի վերջոյ, դէպի գաղափարական ղեկավարութիւնը:

Իբրեւ առաջին քայլ դէպի այդ մերձեցումը, երեւան կու գայ այն գիտակցութիւնը թէ՝ մենք ոչ կարմիրներ ենք եւ ոչ ալ ճերմակներ, այլ միայն Ռուսեր: Որովհետեւ, ռուս ազգին տալով նոր ու նորոգուող երիտասարդ Ռուսիոյ գաղափարը, մենք չենք կրնար անոր տանիլ նաեւ երկու եռուն գաղափարներու՝ կարմիրին ու ճերմակին տարակարծութիւններն ու ատելութիւնները: Մենք պէտք ենք մօտ ըլլալ բոլոր այն գործօն դասերուն, որոնց մէջ արդէն իսկ կը զարթնու գիտակցութիւնն ու սէրը՝ դէպի իրենց «մեծ, մայրի, նուրբ հայրենիքը» (Օլեօշա, խորհրդային գրագէտ):

Այլ եւս կը նշմարուի, որ ազգը կը լքէ համայնավարական երազատեսութիւնները: Ազգին ու համայնավար իշխանութեան մէջ կը նկատուին վիհեր: Այդ վիհերը օր օրի կը մեծնան ու կ'աւելնան: Հարկ է, հետեւաբար, մեր ճիգերը ուղղել այդ լինելութիւնը հովանաւորելու: Մեր պարտականութիւնն է ստեղծել հաստատուն, պայծառ եւ բոցավառ գաղափար մը, որ աւելի ուժեղ ըլլայ, քան համայնավարութիւնը: Մենք արդէն իսկ ստեղծեցինք այդ գաղափարը: Ահա՛ կա Երիտ. Ռուսերուն գաղափարաբանութիւնն է: Այդ գաղափարը մեզի պիտի ծառայէ իբրեւ քլունկ՝ որպէսզի ծնող երիտասարդ Ռուսիան անջատենք համայնավար իշխանութենէն: Մուրճը, որով պիտի ծեծենք մեր քլունկը,— տակաւին Երիտ. Ռուսերու «քառր»երն են:

Բռնելով, անգամ մը, դէպի Երիտ. Ռուսիան տանող ուղղութիւնը, մենք կ'ընդգծենք մեր ազգայնականութիւնը ու կը լքենք պարտութիւնը կամ քայքայումը:

Նոյն իսկ պատերազմի պարագային մենք պիտի չկարենայինք փափաքիլ որ Ռուսիոյ թշնամիները յաղթէին, որովհետեւ այդ յաղթանակը պիտի փճացնէ ոչ միայն համայնավար իշխանութիւնը, այլ եւ նոյնինքն Ռուսիան:

Բայց թշնամիին պարտութիւնը միթէ պիտի չուժեղացնէ՞ իշխանութիւնը,— կրկին կը պնդենք թէ ո՛չ: Յաղթանակը միշտ կը կլանէ հակազգայնական իշխանութիւնը: Որովհետեւ՝ յաղթանակը կ'ուժեղացնէ ազգային տարրերը, որոնք գոյութիւն ունին եւ որոնք խորքով թշնամի են հակազգային իշխանութեան: Օրինակները բազմաթիւ են: Միջամտութեան յոյսերը հինցան: Ճիգ է մտածել Ռուսիան օտար սուիններով ազատագրելու մասին: Մենք միայն միամտութեամբ ու կարճատեսութեամբ կրնանք յոյս դնել միջամտութեան վրայ: Ներկայիս անկարելի է անշահախնդրութիւն փնտռել: Ոչ մէկ պետութիւն չի ցանկար որ յարութիւն առնէ ռուսական կայսրութիւնը: Մեր դրացիները կը վախնան Երիտ. Ռուսիոյ ուրուականէն: Եւ եթէ ենթադրենք թէ պիտի գտնուի նման «ազնիւ» պետութիւն մը, տակաւին միայն այն պարագային կ'ըլլայ երբ ան ուզէ փճացնել համայնավարութիւնը:

Բայց, ռուս գաղթականութեան ո՞ր ներկայացուցիչը պիտի համարձակէր Ռուսիոյ թշնամիներուն ոտքը ռուս հողին վրայ դնել տալ: Ո՞վ է այդ Յուդան, որ պիտի յանձնէր Ռուսիան աճուրդի հանել՝ մեծաքանակ ու փոքրաքանակ: Իրապէս, կան այդպիսիներ: Բայց, անոնք կը մեռնին, ու որքան շուտ անհետանան այնքան լաւ պիտի ըլլայ:

Ահաբեկումի մասին եւս մեր տեսակէտը կը տարբերի տարագիրներու միւս կազմակերպութեանց տեսակէտներէն: Լաւ որ մեր թուղթէ ահաբեկիչները բառերէն ու մաղթանքներէն անդին չեն անցնիր: Որ եւ է փոքր համայնավարի մը սպանումովը կարելի չէ փրկել Ռուսիան: Ատկէ ոչ մէկ օգուտ կու գայ, իսկ վնասը մեծ է:

Գաղթականութիւնը կարելիութիւն չունի կազմակերպելու համառուսական ծաւալով ահաբեկում: Ու փառք Աստուծոյ: Այդ վտանգաւոր մարզանքով կը զբաղին արժէքաւոր ու ջերմ հայրենասէրներ: Անոնք, անմտօրէն, հսկայ վնասներ կը հասցնեն իրենց հայրենակիցներուն: Ահաբեկութեամբ կարելի չէ ազգային ոգին բարձրացնել: Գնդակի հարուած մը կամ անարժէք սպանութիւն մը իբրեւ հետեւանք կ'ունենայ ամբողջ գիւղին բնաջնջումը ինչպէս նաեւ հարիւրաւոր եղբայրներու մահը: Ինչո՞ւ համար:

Ինչ կը վերաբերի «վնասարարութեան», մենք դէմ ենք անոր եւս: Խորհրդային ամէն ինչը փճացնելու փափաքով քանդել ազգային արժէքներ, — ոչ կրնանք, ոչ ալ հարկ կը զատենք: Երկաթուղային արկածներ, կամուրջներու քանդում, գործարաններու խանգարում եւն.,— մենք այդ բոլորը կը նկատենք ազգային հարստութեանց փճացում, որոնք կը պատկանին ռուս ազգին:

Մեր ճիգերը ուղղուած են ուրիշ նպատակներու:

Ինչպէս յաճախ ըսած ենք, ռամկավարական սկզբունքին ատոմային տեսութիւնը հերքուած է բուն իսկ կեանքին կողմէ: Երիտ. Ռուսերու Միութիւնը այդ տեսութեան կը հակադրէ օրկանական տեսութիւնը: Ռուս ազգը կը բաժնենք երկու մասի,— 1. ազգին մուտքը՝ վարիչ խաւը,— խելքը գլուխը պետութիւն, 2. ազգին ելքը՝ այսինքն՝ հողին, որ կը վերահսկէ ղեկավարութեան գործունէութեան:

Այսօր, ռուս ժողովուրդի մօտից գլուխը կը ներկայացնէ համայնավար կուսակցութիւնը: Այս աքթիվը, խոր սխալումով բայց հմայող գաղափարով՝ իր ետեւէն տարաւ ամբողջ ռուս ժողովուրդը:

Մեր վերաբերումը յստակ է: Մենք պարտաւոր ենք ստեղծել նոր մուտքը, որ փրկէ ազգին ԵԼՔԸ, անոր առժամեայ, ու իրեն համար վնասակար հրմայումէն, ու զայն տանի դէպի նոր ազգային գաղափարներ:

Ի՞նչպէս հասնիլ ատոր:

Գաղափարով:

Պէտք է որ ստեղծենք ազգային նոր մուտք, որ կարենայ, հրամայական բոլէն, փոխարինել՝ համայնավարութեան մեկնող եւ իր երգը երգած ելքը:

Այս է մեր կոչումը: Այս է մեր ճամբան — մեր գործելակերպը»:

«ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴ»Ի ԱՌԹԻՒ

Հետաքրքրութեամբ կարդացի Գ. Ակոնայեանի տեսութիւնները, «Վերածնունդ»ի ներկայացման առթիւ գրած քննադատականիս առթիւ:

Նախ եւ առաջ կ'ուզեմ ուղղել անճշդութիւն մը:

«Խղճմիտ քննադատը պէտք է մնայ սրահին մէջ», կը գրէ Գ. Ակոնայեան:

Չեմ ուզեր ծանրանալ բարեխղճութեանս մասին յայտնուած կասկածին վրայ,—հեռու կ'երթայինք:

Կը մնայ սրահին մէջէն խաղը դիտելու «կարեւորութեան» պարագան:

Բեմադիրը բեմին վրայ նստած կ'ուղղէ եւ կը կաղապարէ խաղը: Անոր համար ինչպէս նաեւ բեմական արուեստին էական յատկանիշներուն եւ հանգոյցներուն ծանօթ ո եւ է քննադատի համար հարկ չկայ ճակատի շրջանակին, եւ անոր ընծայած իրականութեան պատրանքին: Հասարակութիւնը կրնայ այդ պատրանքէն ազդուիլ, բայց ոչ ՆԵՐՍԻ ՄԱՐԴԸ, եւ այս վերջինը եղած եմ գրեթէ անընդհատ ՈՒԹ տարեկանէս ի վեր բեմական կրթութեան առաջին դասերս առնելով Մնակեանի խումբին քով, բեմին վրայ անկիւն մը դրուած աթոռի մը վրայէն, շնորհիւ զարմուհիիս— դերասանուհի Տիկին Աղաւնի Պիննէմէճեանի կարգադրութեան:

Կը ներուի՞ յայտնել — քանի որ առիթը եկաւ — թէ անկէ յետոյ Պուլկարիա, Կովկաս կամ Փարիզ, երեք-չորս տասնեակ տարիներ եղած եմ ներսի մարդ, բեմին վրայէն դիտող Ֆասուլեաճեաններու, Աբէլեաններու, Պետրոսեաններու, Շահխաթունիներու, Ջանաններու կամ Նշանեաններու խաղը:

Իրական արժէքները գնահատելու փորձերուս արգելք մը չէ եղած երբեք այդ մօտիկ ապրումը, պիտի ըսեմ՝ ընդհակառակն:

Այսքանը կը բաւէ, կարծեմ, համոզելու համար Գ. Ակոնայեանը:

Քաջալերութեան համար ներողամտութիւնը գործադրած եմ փարիզահայ բեմին հանդէպ, քսան տարիներէ ի վեր — Ջանանի առաջին ներկայացումներէն սկսած — եւ բոլոր այսօրուան քիչ թէ շատ յայտնի դերասանները իրենց առաջին քայլերուն — Փարիզի բեմին վրայ — հանդիպած են անկեղծ եւ անվերապահ համակրանքիս, բայց պէտք է խոստովանիմ որ այդ գնահատանքը իր վնասակար կողմերն ալ ունեցած է, ստեղծելով ինքնագոհութեան եւ մեծամտութեան զգացում մը, եւ արգելք ըլլալով որեւէ նոր նուաճումի, զարգացման եւ աշխատասիրութեան:

Օրինակներ չեմ բերեր: Ուշադիր եւ անկողմնակալ դիտող մը չպիտի կրնար տարբեր եզրակացութեան գալ:

Մեր գեղարուեստին վրայ միմիայն «հայկական ակնոցով» նայելու սխալ սկզբունքը զայն պիտի դատապարտէր յաւիտենական միջակութեան:

Դասեր չառնել Քոմէտի Ֆրանսէզէն կամ Օտէոնէն, չուսումնասիրել Ֆրանսացի մեծ արուեստագէտներուն խաղը եւ ոճը, ճգտիլ գոնէ կարելի եղածին չափ մօտենալ անոնց արուեստին, պիտի ըլլար ապացոյցը դատապարտելի անփութութեան մը, որուն արդիւնքները կան այսօր եւ կը մնան, վերածելով փարիզահայ բեմը աննկատելի արժէքի մը:

Հաստատումը ցաւալի է, բայց անհերքելի:

Նախանձախնդիր ենք անշուշտ, հայ արուեստը տեսնել որոշ կատարելութեան վրայ, բայց չեմ կարծեր — փորձերը համոզած են զիս — թէ անտեղի գովասանքները նպատակայարմար ըլլան խթանելու:

Հարկ կա՞յ ծանրանալու դեր չգիտնալու, չսորվելու երեւոյթին վրայ. բան մը որ «ճակատ»ի հանդիսատեսներն իսկ կը նկատեն, կը հաստատեն ամէն անգամ:

Գալով Թատերախաղին, ան կը պարունակէ տրամի մը «սերմերը» — ինչպէս գրած էի: «Քանի մը հատի տարած կայ», կը գրէ Գ. Ակոնայեան:

Համաձայն եմ: Ու կ'աւելցնէ.«Նիւթին ընդարձակութիւնը պատճառ եղած է որ կարգ մը տեսարաններ չխորացուին»:

Ուրիշ հաստատում չէի ըրած, գրելով հետեւեալը.

— «Բեմական գրականութիւնը կը պահանջէ կառուցումի եւ դասաւորման այնպիսի դժուարին պայմաններ, որոնց պատասխանատուութեան յանձնառութիւնը — գոնէ մեր մէջ — շատ քիչերը կրցած են արժանաւորապէս ստանձնել»:

Չեմ ուզեր անդրադառնալ մնացեալ նկատողութիւններուն, որոնց շատերը կը հաստատեն վերապահումներս, ինչպէս «գրականութենէ հասկցողներու առջեւ կարդացուած» ըլլալու պարագան:

«Վէպ մը՝ բայց ոչ թատերախաղ» գրած էի յօդուածիս գլուխը:

Թատերախաղ մը բեմին վրայ միայն կարելի է դատել, եւ հաստատել անոր արժէքը: Սենեակի մէջ ընթերցում մը կրնայ տպաւորիչ ըլլալ, բայց երբ գործը փորձէ ապրիլ բեմին վրայ, յանկարծ կը տեսնենք որ կը սայթաքի, իր ջիղերը թոյլ են, յօդուածները նկուն, շունչը կարճ եւ հասարակութեան վրայ տիրապետելու անզօր:

Պատահածը այդ էր:

Չի բաւեր համակրելի նիւթ մը ունենալ: Չի բաւեր նոյնպէս դերասան ըլլալ, թատերական գործ մը կառուցանելու համար:

Թատերագիրները — շատ քիչ բացառութեամբ — դերասաններ չեն եղած:

Այս անհերքելի ճշմարտութիւնները անշուշտ նոյնպէս ծանօթ են յօդուածագրին:

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

ԽԵ՛ՂՃ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ

Հոգիս համակուած է մի անհուն վիշտ եւ տառապանք ամէն անգամ, երբ յիշում եմ, որ այլ եւս չկայ մեր սիրելի Յովհաննէսը,— եռանդուն, անշահախնդիր եւ միշտ զոհաբերող Ակինեանը, որ սիրում եւ կապուած էր Դաշնակցութեան հետ այնպիսի սրբազան երկիւղածութեամբ, ինչպէս հաւատացեալ ուխտաւոր, երբ երկրպագում էր իր պաշտած աստուծուն:

Առաջին անգամ հանդիպել եմ Յովհաննէսին 1922 թուին, երբ դեռ 16—17 տարեկան աշխոյժ մի պատանի էր եւ հակառակ բոլշեւիկեան բռնութիւններին, զարմանալի ճարպիկութեամբ կարողացել էր կապեր հաստատել խաղաղական մի նաւի նաւապետի հետ եւ Պաթումի ու Թիֆլիզի դաշնակցական ընկերների կարեւոր նամակները բերել հասցրել էր Կ. Պոլիս, այնտեղից նամակներ ու տեղեկութիւններ տանելու համար:

Նա այդ պատասխանատու եւ միանգամայն վտանգաւոր առաքելութիւնը նոյն ոգեւորութեամբ եւ այլասիրութեամբ կատարեց մի քանի անգամ:

Ամէն անգամ երբ հանդիպում էի այդ պատանուն, միշտ զարմացած խորհում էի, թէ ինչի՞ այս տղան, որ մի տարուց յետոյ պիտի աւարտէր միջնակարգ դպրոցը եւ կարող էր, ինչպէս իր ընկերակիցներից շատերը բոլշեւիկեան աշխարհում փառքի եւ բարձր պաշտօնների տէր դառնալ, արհամարհում է այդ բոլորը եւ իր անձը ենթարկելով ծանր վտանգների, կապուել է մեզ եւ ուզում է օգտակար լինել Դաշնակցութեան այնպիսի մի ժամանակ, երբ շատերը թուլամորթարար լքեցին եւ դասալիք դարձան:

Հանդիպել եմ երկրորդ անգամ Փրակայում, երբ արդէն երիտասարդ հասուն համալսարանական ուսանող էր, գլուխը լի բազմաթիւ ծրագիրներով եւ առաջադրութիւններով եւ նոյն պատանեկան ջերմեռանդութեամբ ու հաւատքով վազվզում էր ամէն տեղ, օգտակար լինելու Դաշնակցութեան:

Նա ոգեւորուած պատմում էր, թէ ինչպէս յաջողել է կապեր հաստատել չեխական եւ Զեխիայում գտնուող բոլոր օտար կուսակցութիւնների հետ եւ թէ ինչպէս ամէն տեղ հայութիւնը եւ նրա միակ կուսակցութիւնը՝ Դաշնակցութիւնը վայելում է անվերապահ յարգալից վերաբերում:

Երրորդ անգամ հանդիպել եմ նրան Ֆրանսիայում, երբ կեանքի պայմանները իրենց ծանր կնիքն էին դրել այդ վառվռուն երիտասարդի վրայ:

Զնայելով որ միշտ զրկանքի եւ նեղութեան էր ենթակայ, այնուամենայնիւ ամէն անգամ երբ պէտք եւ անհրաժեշտ էր մի բան անել Դաշնակցութեան համար, նա այնտեղ էր, միշտ պատրաստ զինուորի պէս:

Եւ այժմ մեզնից ընդմիշտ հեռանում է այդ գաղափարական զինուորը, այդ հաւատաւոր եւ անկեղծ ուխտաւորը, իր հասունութեան լաւագոյն շրջանում, երբ կամք ու հնարաւորութիւններ ունէր իր ամբողջ ուժերը ի սպաս դնելու հայութեան եւ նրա հըզօր կուսակցութեան՝ Դաշնակցութեան:

Խե՛ղճ Յովհաննէս...

Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

ԹՂԹՈՒՄԸ

Շաբաթ օր առաւօտեան ժամը 9 եւ կէսին, Փարիզի Փանթէն գերեզմանատան մէջ հողին յանձնուեցաւ վաղամեռ ընկերոջ՝ Յովհաննէս Ակինեանի մարմինը: Վերջին հրաժեշտը տալու եկած էին բաւական թիւով ընկեր-ընկերուհիներ: Կրօնական արարողութենէն վերջ, ընկեր Աշոտ-Արծրունի յանուն Հ. Յ. Դ. Արեւմտ. Եւր. Կեդր. Կոմիտէի եւ Փարիզի ընկերներու եւ կոմիտէի խօսեցաւ հետեւեալ դամբանականը.

«Ամէն անգամ, երբ կսկիծը մեր սրտին մէջ վշտահար կուգանք մեր վերջին հրաժեշտը տալու սիրելի ընկերոջ մը, միշտ ալ աւելի խոր կը գիտակցինք մեր տարագիր կեանքի ողբերգութեան: Դառն ճակատագրի անողոք ու ծանր հարուածները աւելի ուժգին կը զգանք, երբ այս բաց փոսերը մէկիկ մէկիկ կը կլլեն հայ ժողովուրդի լաւագոյն զաւակները եւ Դաշնակցութեան հաւատարիմ զինուորները:

Երկու տարուան ընթացքին մենք ունեցանք եօթ կորուստ:

Մեզմէ յաւիտենապէս բաժնուեցաւ մեր կուսակցութեան գրչի ու մտքի տիտանը՝ Միքայէլ Վարանդեանը:

Պաղ հողին յանձնեցինք մեր սիրելի Օհան Կարօն, որ իր բանաստեղծական ու քնքոյշ զգացումներով սերտօրէն կապուած էր Դաշնակցութեան հետ:

Օտարութեան մէջ առյաւէտ իր աչքերը փակեց բժ. Նորայրը, որ իր հեզ ու մաքուր նկարագրով այնքան սիրելի էր բոլորիս:

Սարսէլի գերեզմանատան մէջ պահ ենք տուած Օննիկ Աւետիսեանը, Հ. Յ. Դաշնակցութեան հին ու փորձառու մարտիկը, որ անպայման կը գերադասէր մեռնիլ զէնքը ձեռքին՝ Հայրենի լեռներու լանջին:

Անշուք հողաթումբին տակ կը գտնուի Մատաթ Լուսիկեանը, չարքաշ աշխատաւոր մը, որ իր համեստութեամբ, նուիրումով ու մաքուր գաղափարականութեամբ իսկական Դաշնակցական կոչումն ունէր:

Դեռ հազիւ երեք ամիս առաջ էր որ Պանթէնի մէջ թաղեցինք պատանի Մարտիրոս Ղազիկեանը, որ ակնածանքով ու պաշտամունքով հազիւ հասած Դաշնակցութեան սեմին մահացու հարուած ստացաւ այս երկրի կլիմային ու կեանքի դառն պայմաններէն:

Եւ վերջապէս, ահա այսօր, մեզ վիճակուած է վերջին համբոյրը դրոշմել սիրելի Յովհաննէս Ակինեանի ճակտին...

Մեզ համար հաւասար չափով թանկագին ու սիրելի են բոլոր ընկերները: Իւրաքանչիւր կորուստ, անբուժելի վէրք կը բանայ մեր սրտերուն վրայ. սակայն, այս մէկը, աւելի կսկծալի է եւ ծանր: Այնքան անակնկալ ու արագօրէն կատարուեցաւ, որ շատ շատերը չեն ուզեր հաւատալ:

Ի՞նչպէս, Ակինեանը մեռած... Յոյսերով ու խանդավառութեամբ լեցուն այդ երիտասարդը, որուն հաւատքն այնքան զօրաւոր էր, որ անպայման պիտի յաղթահարէր նաեւ մահը, երիտասարդ մը որ հերոսական ու յեղափոխական կեցուածքով դիմագրաւած էր կեանքի բոլոր հարուածներուն եւ արդարօրէն ապրելու իրաւունքն ունէր, հայ երիտասարդ մը որ դեռ նոր էր ելած Համալսարանէն եւ տարիներու տքնաջան աշխատանքով ձեռք բերած գիտութիւնը կը պատրաստուէր ի սպաս դնել իր Հայրենիքին ու մայր ժողովուրդին...

Սակայն, այդ նոյն գիտութիւնն իսկ անզօր գտնուեցաւ ոչնչացնելու այն մանրէն, որ դաւադրօրէն ներս սպրդած էր արեան մէջ...

Այո, դառն իրողութեան առջեւ կը գտնուինք: Այսուհետեւ պիտի վերադառնանք առանց սիրելի Ակինեանի... Քանի մը վայրկեան վերջը անշուք հողաթումբ մը եւս պիտի կազմուի, որու տակ պիտի անհետանայ մէկը, որ իր նորափթիթ կեանքի իմաստը պայմանաւորած էր Դաշնակցական ըլլալու հանգամանքով:

Յովհ. Ակինեանը Դաշնակցականի բարձր ու հպարտ անունը առնելու իրաւունքն ունէր: Անսահման էր իր զոհաբերութիւնը հանդէպ կուսակցութեան: Անձնական կեանք երբեք չունեցաւ: Ընդհակառակն, լքեց Մարսէյլի մէջ շնորհիւ իր ազգականներուն ստեղծուած հանգիստ ու ապահով կեանքը եւ ամբողջովին լծուեցաւ կուսակցական աշխատանքի: Նոյն եռանդով եւ նուիրումով շարունակեց կատարել իր կուսակցական պարտականութիւնները նաեւ Վիէնի մէջ, ուր փոխադրուած էր Մարսէյլէն:

Իր անձնական կեանքի ողբերգական շրջանն սկսաւ այստեղ, Փարիզի մէջ: Միայն անոնք որ մօտէն հետեւած են իր կեանքին, գիտեն թէ ինչ պայմաններու տակ ապրեցաւ ամբողջ երկու տարի: Օր մը կուշտ, օր մը անօթի, այս ընկերոջ օժանդակութեամբ, միւսին աջակցութեամբ, շատ անգամներ անօթեւան, պատահական աշխատանքներ կատարելով, կերպ մը քարշ կուտար իր գոյութիւնը: Մարդկային արժանապատուութիւնը նսեմացնող ու մտաւորական-համալսարանաւարտի դիրքին անհամապատասխան կեանք մըն էր այս: Սակայն, ան տոկաց առանց յուսահատելու եւ ընկրկելու: Ան գիտէր, որ անվերջ այսպէս չպիտի շարունակուի եւ օր մը բախտը պիտի ժպտի: Եւ իրօք, յաջողեցաւ տեւական աշխատանք գտնել: Իր հետ միասին բոլորս ալ ուրախացանք: Սակայն, անիծուած ճակատագիրը, վայրագ ու դաժան գտնուեցաւ: Մահը իր պաղ ու անխիղճ թեւերու մէջ առաւ դժբախտ ընկերը ճիշդ այն օրը, երբ աշխատանքի պիտի սկսէր: Խեղճ Ակինեան, դժբա՛խտ ճակատագիր...

Ահաւասիկ այս է եղած անհայրենիք ու տարագիր հայ երիտասարդի կեանքն ու վախճանը: Այդպիսի ճակատագիր ունեցաւ Դաշնակցական երիտասարդ ընկեր մը, իր վեհ գաղափարականութեամբ, անսահման զոհաբերութեան պատրաստակամութեամբ, բարձր ու մաքուր նկարագիրով, խոր հաւատքով ու գործելու անհուն եռանդով, իր ընդունակութիւններով ու յեղափոխական խառնուածքով, չտեսնուած ընկերասիրութեամբ ու համեստ բնաւորութեամբ, անպայման խոստմնալից ապագայ կ'ունենար:

Սակայն, ոչ միայն իր մարդկային ու կուսակցական ձգտումները կիսկատար մնացին, այլ եւ իր հայրենի երկրի մէջ վերջին հանգիստ առնելու մխիթարանքն անգամ չունեցաւ:

Մնաս բարով, դժբախտ երիտասարդ, անգուգական ընկեր»...

Թաց աչքերով ու գլխիկոր վերադարձանք գերեզմանատունէն այն յոյսով, թէ այս վերջինն է...

ԸՆԿԵՐ ՄԸ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՆՈՐԱԳՈՅՆ ԶՈՀԸ-Յ. ՊԵՏԻԿԵԱՆ

(Ջախջախուած երկաթի տակ)

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ, 3 փետր. — «Յառաջ» երկտողով մը ծանուցած էր ընկ. Յ. Պետիկեանի եղերական մահը, որ տեղի ունեցաւ յունուար 31ին, իրիկուան ժամը 9ին: Նոյն իսկ Ֆրանսացիները լացին տարաբախտ Յարութիւնի վրայ, որ բոլորին համակրանքը շահած էր իր հեզ բնաւորութեամբ: Ողբացեալ ընկերը տարիներէ ի վեր իր երիտասարդ բազուկները սօթտած կ'աշխատէր քաղաքիս մեծ գործարանին մէջ, որ գիշեր ցերեկ երկաթ ու ածուխ կը փոխէ...

Դէպքը,— արկածէն քանի մը ժամ առաջ, Յարութիւն կը տեսակցի գանազան ընկերներու եւ բարեկամներու հետ, ուրախ զուարթ. շատերուն հետ կը համբուրուի եւ բոլորին տեսակ մը մնաք բարի կ'ըսէ: Ինչո՞ւ...

Հինգշաբթի իրիկունն է: Աճապարանքով տուն կը վերադառնայ, որպէսզի ժամը 8ին գործ առնէր: Ընտանիքը տունը չի գտներ, կը մեկնի քեռանցը, հոն կը գտնէ իր բոլոր պարագաները եւ մէկ հատիկ աղջիկը, որ հօրեղբօր տանն էր: Նոյն պահուն, տաք մթնոլորտի մը մէջ, բոլոր ներկաները ջերմապէս կը համբուրէ եւ շատերուն առջեւ կինն իսկ, ու վերջին համբոյր մըն ալ դրոշմելով սեւ աչքերով երեք տարեկան աղջկան, կը մեկնի գործարան:

Ժամը 8ին գործի կը սկսի: Հազիւ մէկ ժամ ընկերներուն հետ կ'աշխատի, հաւաքարար ելեկտրականութեան ույժով մեծկակ երկաթներ աջ ու ձախ տեղափոխելով: Երկաթները երբեմն իւրաքանչիւրը 20—30 թօն ծանրութիւն ունին: Այդ իրիկուն մէկ հատ, չորս շղթաներով լաւ մը բռնել տըւած կ'ըլլան, մէկ կողմէն միւս կողմը փոխադրելու համար: Ինքը՝ գործարանին մէջ նոյն այդ գործին վարիչի պաշտօնը կը կատարէր: Ելեկտրականութեան ուժով կը սկսին երկաթը բարձրացնել: Հազիւ քանի մը քայլ առած, յանկարծ շղթային մէկ ծայրը կը կտրի ու գործաւորները սարսափահար կը սկսին աջ ու ձախ փախչիլ: Յարութիւնն ալ փախած պահուն ոտքը կը սահի ու կ'իյնայ. եւ ահա երկաթն ալ աժդահարի պէս կուգայ ու կը զարնուի իր վզին, կուրծքին, մարմինը բաժնելով երկու կտորի, սիրտէն զարնուած: Մահը կ'ըլլայ վայրկենական... Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ կիրակի: Անհամար բազմութիւն մը ներկայ էր. մօտաւորապէս 800—1000 հոգի: Թաղումը եղաւ շատ փառաւոր: Իր աշխատած գործարանը սուգ բռնած էր: Ներկայ էին գործարանին վարչութիւնը, օգնականը, տասնեակ մը ճարտարագէտներ եւ բազմաթիւ բանւորներ: Պսակներ բերած էին գործարանէն իր գործաւոր ընկերները, ֆրանս. մարմնամարզական Միութիւնը, Ֆութպոլի Միութիւնը, եւ քանի մը ուրիշ օտար կազմակերպութիւններ: Հայերէն՝ Սէն Շամոնի գաղութը, Մարաշի Հայր. Միութիւնը, Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Վարուժան» խումբը, տարագիր եռագոյնով զարդարուած: Փարիզէն բազմաթիւ ընտանիքներ, Կրընոպլէն Հալաճեան ընտանիքը, եւ շատ մը անհատ ընկերներ ու բարեկամներ:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կորսնցուց երիտասարդ եւ հաւատարիմ ընկեր մը, որ տարիներէ ի վեր մայր կուսակցութեան փարած էր: Կ'երազէր օր մը իր կարմիր արիւնը թափել յանուն ազատութեան: Աւաղ որ իր թանկագին արիւնը թափեցաւ Եւրոպայի մէջ գործարանի պաղ երկաթներուն վրայ հազիւ 30 տարին բոլորած...

Սիրելի Յարութիւն, ներէ որ աղուոր գլուխդ եւ հուժկու մարմինդ ճըմռուելէ յետոյ, գրիչս դողդղալով կը շարժեմ, քանի մը տող մրոտելու համար:

Ս. Ընտրիկեան

⁂ Արեւմտեան Աֆրիկէի մէջ արեւապաշտ ցեղ մը կայ, որ ունի շատ խիստ օրէնքներ: Ցեղապետին անհնազանդ եղողները եւ ամուսնական անհաւատարմութիւն ունեցողները կը պատժուին մահուամբ:

ՄԱՄՈՒԼ

ԻՍԿԱԿԱՆ ԴԱՒԱԴԻՐՆԵՐԸ

«Հայրենիք» խմբագրականի մը մէջ վերլուծելով Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ արձակուած գարշելի ցնդաբանութիւնները — «հակահայաստանեա՞ն» — գիտել կուտայ արդար զայրութեամբ (22 յունուար).

— «Օրինակ, այն ճակատագրական օրերուն (1905—6), երբ ցարական կառավարութիւնը զինեց ու դրդեց Կովկասի Թաթարները իր զօրքերու հովանիին տակ յարձակելու Կովկասի հայութեան վրայ, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն էր որ անցաւ Կովկասի հայութեան գլուխը, կազմակերպեց, զինեց զայն եւ այնպիսի հակահարուածներ տուաւ թշնամիին, որ ան ստիպուած եղաւ ետ կենալու իր հայաջինջ քաղաքականութենէն: Այն ատեն ոչ համայնավարներ եւ ոչ ալ ռամկավարներ ո եւ է օգնութիւն բրին հայ ժողովուրդին, անոնք պարզապէս չկային մէջտեղ:

Այն ճակատագրական օրերուն, 1918 թ., երբ Հ. Յ. Դաշնակցութեան առաջնորդութեամբ մարտական հայութիւնը հերոսական դիմադրութիւն ցոյց կուտար ցեղի ոխերիմ թշնամիին Ղարաքիլիսէի, Բաշ-Աբարանի եւ Սարդարապատի մէջ՝ ինքզինքը ստոյգ բնաջնջումէ ազատելու համար, ոչ համայնավարներ եւ ոչ ռամկավարներ որեւէ ճիգ կամ զոհողութիւն բրին՝ անոր գոյամարտը գէթ դիւրացնելու համար: Հեռուէն, իբրեւ օտարականներ, դիտեցին այդ դիւցազնական պայքարը եւ սկսան Հայաստանի անդէպ գործօն հետաքրքրութիւն ցոյց տալ միայն այն ժամանակ, երբ Հ. Յ. Դաշնակցութեան շնորհիւ հայ ժողովուրդը յաջողած էր արդէն պաշտպանել իր գոյութիւնը Կովկասի մէջ 1918 թ. եւ նոյն իսկ հիմը դրած 600 տարուան գերութենէն յետոյ հայ ազգային անկախ պետութեան՝ Հայաստանի Հանրապետութեան:

Սակայն, այն ատեն եւս համայնավարներու եւ ռամկավարներու հետաքրքրութիւնը ուրիշ բան չեղաւ, բայց եթէ դաւել Հայաստանի ազգային կառավարութեան դէմ՝ գրաւելու համար իշխանութիւնը:

Այսպէս, համայնավարները, իրենց տրամադրութեան տակ ունենալով Մոսկուայի միջոցները, փորձեցին զինու զօրութեամբ տապալել Հայաստանի կառավարութիւնը եւ գրաւել իշխանութիւնը: 1920 մայիսի բռնկիչը անոնք ապստամբութիւն սարքեցին եւ ճնշուեցան: Այդ ձախողանքը սակայն չյուսահատեցուց զանոնք, այլ մղեց դիմելու նոր, աւելի դաւաճանական միջոցներու: Այն է՝ յարաբերութեան մէջ մտան Էնկիւրիի Թուրքերուն հետ եւ դրդեցին զանոնք արշաւանք կազմակերպելու Հայաստանի հանրապետութեան դէմ, որ տեղի ունեցաւ 1920ի աշնան: Այդ արշաւանքին ուժ տուաւ եւ Մոսկուան, որով Հայաստան առնուեցաւ երկու կրակի մէջ: Հայանուն համայնավարներն ալ ներսէն քայքայեցին հայկական բանակը: Ու այսպէս դարձան Հայաստանի հանրապետութեան գերեզմանափորները:

Ո՞ւր էին եւ ի՞նչ կ'ընէին ռամկավարները այն ատեն, երբ համայնավարները այնքան դաւաճանօրէն կը հարուածէին Հայաստանի հանրապետութիւնը:

Անոնք կը գերադասէին մնալ արտասահմանի ապահով անկիւններուն մէջ եւ նոյնպէս դաւեր կը նիւթէին Հայաստանի իշխանութիւնը գրաւելու համար: Քանի որ ո եւ է հնարաւորութիւն չունէին համայնավարներու պէս ապստամբութիւն սարքելու, (ասոր համար պէտք է գէթ ներութիւն կրէին Հայաստան երթալու), անոնք կը փորձէին դիւանագիտական միջոցներով հասնիլ իրենց նպատակին:

Նախ, ռամկավարները աշխատեցան դաշնակից պետութեանց քաղաքական ղեկավար շրջանակներու մէջ վարկաբեկել Հայաստանի ազգային կառավարութիւնը՝ ներկայացնելով զայն իբր բոլշեւիկ կամ անիշխանական: Երբ ատկէ բան մը չշահեցան, սկսան բանակցիլ Հ. Յ. Դաշնակցութեան հետ, որպէսզի վերջինս բարի ըլլար Հայաստանի կառավարութեան մէջ առնել զիրենք՝ տալով իրենց նախարարական կարեւորագոյն աթոռները եւ ապահովելով իրենց համար ձայներու մեծամասնութիւն մը: Աւելին. Ռամկավարները նոյնպէս ուզեցին, որ այդ շնորհները իրենց տրուին այնպէս, որ իրենք ներութիւն ալ չկրեն Հայաստան փոխադրուելու, այլ կարենան արտասահմանէն ապահով կերպով վարել Հայաստանի պետական գործերը»:

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԴՐԱՍԵՆԵԱԿԷՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ, Հ. Տ. Բ.— Ի զուր յոգնութիւն կրած էք, դրի առնելով ռամկավար «ուխտաւոր»ին ծանօթ արտայայտութիւնները եւ պատասխան գրելով:

ՄԱՐՍԷՅԼ, Ս. Վ.— Նոյնպէս:

ԿԱՐՏԱՆ, Լ. Գ.— Նոյնպէս:

ՌՕՄԱՆ, Ս. Պ.— Նոյնպէս:

ՄԱՐՍԷՅԼ, Մ. Խ.— Զենք ուզեր անունն իսկ լսել ձեր այդ բազմադիմակ հայրենակցին: Կրնաք դրկել այն թերթին ուր տուն-տեղ է եղած:

⁂ Մոսկուայի Լազարեան ճեմարանը հիմնուած է 1818ին, Յովհ. Լազարեանի կողմէ: Թիֆլիզի Ներսէսեան վարժարանը հիմնուած է 1825ին Ներսէս արք. Աշտարակեցիի ջանքերով, որուն անունով կոչուեցաւ դպրոցը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (8)

ԾԱՂՐԱՆԿԱՐԻՉԸ

Սակայն ամսուան վերջին շաբաթը, տեսակ մը մոռացմունքով չխորհեցաւ անգամ լամբարին, ու մայրը զարմանքով կը տեսնէր որ շուտ շուտ կը հատնէր քարիւղը, ու տղուն նայած պահուն, տժգունութիւն մը կը տեսնէր դէմքին վրայ, ու աչքերը փոսելու տեղ, կարծես կը խորունկնային: Ո՞ւր տեսած էր անգամ մը սանկ տժգոյն գեղեցկութեան մէջ կորսուած կերպարանք, հա, միտքը կուգար, օր մը սրտէն բարի տրամութիւն մը անցեր էր սանկ դէմքի մը նայած ատեն, բայց կերպով մը կը հեռանար ան վերջալոյսի ստուերի մը պէս, ու չէր կրնար յիշել: Այդ դէմքը գիշերի մը մելամաղձոտութիւնը ունէր, ու մութը տարածուելուն պէս, իր խորհրդաւոր ձեւը կ'առնէր:

Իր տղան տժգոյն էր, բայց...պէտք էր լռել.. ամուսնոյն անգամ բերանը չբացաւ, բառ մը կրնար սիրտեր փըշրել:

Այն ատեն ո՞ւր կ'երթային իր երազները: Քանի մը շաբթէն տղան տուն պիտի վերադառնար շրջանաւարտի հանդէսէն՝ վկայական մը ու մրցանակներ ձեռքերուն մէջ, օհ, Աստուած, այս պատկերը աչքերուն առջեւ եկած ատեն, խելքը գլխէն կ'երթար: Հոգ չէ, թող տժգունէր իր տղան, տժգունէր ուզածին չափ, տժգունէր ու տժգունէր: Ու ինք լամբարը կը լեցնէր ամէն օր, Տիրամօր կանթեղին իւղ լեցնող ուխտաւորին նման, սիրտը տեսակ մը ձայնի տակ բաբախուն:

Ա՛հ, վերջապէս...

Երբ Արեւելեան բակը երթար ժամանցի, ինք ալ պիտի ունենար իր ընելիք երկար պատմութիւնը:

×

Իր սիրտը իրն էր, ու միայն ինք կը զգար անոր սարսուռները, ալ ինչ փոյթ պայմանադրական ձեւերը կեանքի, որոնք մեռելներու պէս կը մնային անարիւն ու քայքայուած: Ու, սրտէն եկածին պէս գրեց Արամ իր աւարտականի ճառը: Արդէն անոր անունը միայն բաւական էր իր ջիղերը թուլցնելու, ու երբ չէր կրնար իրարու ետեւէ եկող տարօրինակ ծիծաղները զսպել, այն ատեն աւանդական իր բոլոր տափակութիւններով կ'երեւէր ան:

Արամի հետ կարճ վիճաբանութիւն մը ունեցաւ տնօրէնը, ու վարժապետներուն դառնալով, ծաղրանկար մըն է, եղբայր, աս ճառը, ըսաւ ու մնաց բերանը բաց՝ սպասումի մը մէջ անըմբռնելի: Յետոյ դառնալով Արամի.

— Ինչո՞ւ այսպէս գրեցիր ճառդ, հարցուց տրամութեամբ:

— Շատ աշխատեցայ, պարոն տնօրէն, պատասխանեց Արամ, բայց չյաջողեցայ գրել չկրցածս:

Ուսուցիչները իրարու նայեցան:

Տնօրէնը բան չհասկցաւ այս խօսքերէն, ու, ճառին մէջ երկու ծաղրանկար միայն մոռցեր ես, ըսաւ, գծելու, որոնք զիրար ծաղրելու ատեն, իրենց խնդուքին մէջ նկարուէին կեանքի բոլոր ապուշութիւնները, յետոյ, տաս ու վազն ալ ատոնք աւելցուր ըսելով, նետեց հինգ էջնոց տետրակը անոր երեսին: Արամ բառ չհանեց բերնէն, երբ տետրակը ձեռքը դուրս կ'ելլէր տեսչարանէն, ինք արդէն ծաղրանկար մըն է յարեց տեսուչը, տեսա՞ք իր դէմքը՝ նիհարցած ու տժգոյն, իրաւ որ ծաղրանկարի կը նմանի:

Դիմացը, բազկաթոռին վրայ բազմած հաստ ու կլոր վարժապետը միայն խնդաց կուշտ ու կուռ, ու միւսներն ալ անոր վրայ խնդացին, երբ դէմքը առաւ ծաղրանկարի մը անթեւրի ձեւերը: Տնօրէնը, այս անգամ չկրցաւ պահել իր խնդուքը, ու ծիծաղած ատեն, անոնց դէմքերը, այս պահուս, Արամի ծաղրանկարներուն արտայայտութիւնը առեր էին:

Արամ, տասը անգամ սրբագրեց իր ճառը, միմիայն Յովսէփի տղան Արամը երեւնալու համար հոն, որովհետեւ ինքզինքը լաւ կը ճանչնար, ու ընկերներուն ճառերը կարդացած ատեն, չխնդալու համար, լեզուն կը խածնէր, կամ ակռաները կը սեղմէր:

Ի՛նչ ընէր, ո՛ւր երթար կեանքի զաւեշտը կը տեսնէր, ու մարդիկ կը խնդային իրենք իրենց վրայ: Ու մանուկը կը խնդայ կ'ըսէր, երբ իր պուպրիկը այլանդակ է, երբ ամէն անգամ նայելուն անոր, նմանութիւններ տեսնել կը կարծէ կեանքի կատակերգութենէն:

Իրաւունքը խոս է յարեց Արամ, ու գրպանեց ճառը: Սակայն հարցումի մը պէս ականջին կը գոռար «Երկու ծաղրանկարներ մոռցեր ես գծելու»..

Պատասխանը իր գրպանն էր արդէն:

Երբ տնօրէնը Արամենց գնաց, էրիկ կնիկ կը վիճաբանէին իրենց տալիք նուէրին վրայ, երբ վկայականը եւ մրցանակները ձեռքը տուն կը վերադառնար իրենց տղան:

Քանի մը հատ կոնծելէն ետք, ճառին պատմութիւնը ըրաւ տնօրէնը, ու միտքը բան մը ինկած յանկարծ, վեր վազեց տիկ. Աղնիւ: Հինգ վայրկեանէն ձեռքը թանձր տետրակ մը, վերադարձաւ, ու յուսահատութենէն սարսափած, նայեցէ՛ք, նայեցէ՛ք ըսաւ, կը կարծէի թէ խելքը գլուխը եկած, մոռցեր էր սա խենդութիւնները:

Ինչպէս եղեր էր, Արամ դարակը բաց մոռցեր էր, ու տնօրէնին երկար բարակ պատմութիւններէն ետք, կասկածի մէջ, գնաց գտաւ իր մայրը ծաղրանկարներուն հատորը:

Երեքը գլուխ գլխի, դարձուցին ու դարձուցին երեք հարիւր էջնոց հատորը, ու տնօրէնը այսքան տարիներու իրենց երկսեռ վարժարաններուն պատմութիւնը նկարուած տեսաւ հոն:

Սիրոյ պատմութիւննե՛ր ալ ունեին եղեր սան ու սանուհի, ու որպէսզի սրտին փոթորիկը չծաւալէր, զուարթութիւնը պահելու համար, մէկ մէկ հատ ալ կոնծենք առաջարկեց տնօրէնը:

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(Վերջ)

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԱՐԴԻԱՑՈՒՄ ԵՒ ԲԱՐԵՇՐՋՈՒՄ. 1935: Գրեց՝ Տոքթ. Ժ. Ա. Պապիկեան: 270 մեծադիր էջ: Գին՝ 15 ֆրանք: Հասցէ. — Dr. J. A. Babikian, c/o The American Press. Beyrouth (Liban):

ՎԻՇԱՊՆԵՐԻ ԱՇԽԱՐՀՈՒՄ, (հայրենի յուշեր՝ 29 գլուխներով): Գրեց՝ Հայաստան Գէորգեան (Հայուհի որ ամուսնացած է գերման երիտասարդ մտաւորականի մը հետ): Տպ. Վիէննա:

թիւնը: Պերլինի պաշտօնական շրջանակներուն մէջ այն կարծիքն ունին թէ Լոնտոնի առաջարկները աւելի պայծառ են եւ գործնական, քան Հռոմի համաձայնութիւնը կամ արեւելեան ուխտի մէջ եղած առաջադրութիւնները: Արտաքին նախարարութեան պաշտօնաթերթը լաւատես է գործակցութեան մասին, պայմանաւ որ ննջում չբանեցնեն ո եւ է պետութեան վրայ: Մէկ խօսքով, Լոնտոնի համաձայնութիւնը կը համարուի քայլ մը դէպի յառաջ, մանաւանդ որ այլ եւս չեղեալ կը համարուին Վերսայլի դաշնագրին զինուորական տրամադրութիւնները:

Երկրաշարժ Հայաստանի մէջ

Խորհր. Հայաստան կը գրէ թէ յունուար 6ին, գիշերուան ժամը 1.0ին, Գորիսի մէջ (Զանգեզուր) զգալի եղան երկրաշարժի դղրդալից եւ ուժեղ ցնցումներ:

Նոյն գիշերը, ժամը 1.20ին, Ղափանի մէջ եւս զգալի եղաւ ուժեղ երկրաշարժ:

Ազիզբեկովի մէջ եւս (նախկին Փաշալու), նոյն գիշերը, ժամը 1.30ին, զգալի եղան սաստիկ ցնցումներ:

Փետրուար 6ի տարեդարձին առթիւ

Ինչպէս գրած էինք, խոր յուզում կը տիրէ քաղաքին մէջ, փետր. 6ի տարեդարձին առթիւ, (այսօր): Արտակարգ միջոցներ ձեռք առնուած են, բարեկարգութեան պահպանման համար: Վարչապետը անձամբ խորհրդակցեցաւ ներքին նախարարին եւ ոստիկանութեան վերատեսուչին հետ: Միայն յարգանքի արարողութիւնները պիտի թոյլատրուին: Այս արարողութեանց ամէնէն կարեւորը պիտի կատարուի Նոթր Տամի մէջ, մասնակցութեամբ կառավարութեան ներկայացուցիչներուն. յունական եկեղեցին ալ հոգեհանգիստ պիտի կատարէ, իսկ խալամական մզկիթը՝ ուրբաթ օր:

Երիտասարդ Հայրենասէրներու Միութիւնը իր ուխտը պիտի կրկնէ Ժան տ'Արքի արձանին առջեւ: Հրեղէն Խաչն ալ կոչով մը կը հրաւիրէ իր հետեւորդները «երկիւղածութեամբ տօնել ֆրանսական բարոյականի առաջին յաղթանակին յիշատակը»:

Ձախակողմեան հոսանքները կազմ եւ պատրաստ կը սպասեն, ահազանգի ազդանշանը տալով: Հրատարակչական կոմիտէն յայտարարութեամբ մը կ'ազդարարէ թէ «ոչ մէկ քաղքենի թերթ պիտի կրնայ լոյս տեսնել, եթէ բռնութիւն գործադրուի «Փոփիւլեռ»ի եւ «Իւմանիթէ»ի դէմ (ընկերվարական եւ համայնավար պաշտօնաթերթերը):

ՀԱՅ ՄԸ՝ ԹԱԳԱՒՈՐ ՃԵՐՄԱԿ ՊՂՊԵՂԻ...

Լոնտոնէն կը գրեն.— *Կարապետ Պէշիրճեան?, Լոնտոնի հայ սեղանաւորը, ձեռնարկած է ամբողջովին գնելու ճերմակ պղպեղը: Ինք եւ երեք ընկերներ երկու միլիոն անգլ. ոսկի ճարած եւ արդէն իսկ գնած են 13,000 թոն ճերմակ պղպեղ: Վեց – եօթ թոն ալ ճամբան է: Այս գործողութեան համար ստիպուած են ծախսել իրենց ամբողջ դրամագլուխը:*

Այս գնումը կատարելով, Պէշիրճեան խմբակը ճերմակ պղպեղ պիտի ունենայ երկու տարուան համար: Արդէն իսկ հարիւրին հարիւր բարձրացած է ճերմակ պղպեղին գինը: Բայց ահա նոր դժուարութիւն մը,— փոքրաքանակ առեւտրականները կը սպառնան այսուհետեւ միայն սեւ պղպեղ գնել, որ աւելի աժան է: Արդ, այս պղպեղն ալ իրենց ափին մէջ առնելու համար, մէկ միլիոն ոսկի եւս պէտք է ճարէ Պէշիրեան խմբակը:

Նոր պայմանագիր

ԹՈՒՐՔ ԵՒ ՅՈՅՆ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՄԱՐ

Աթէնքէն կը գրեն.— Կառավարական *Վրատինի* տեղեկութիւնները կը հաղորդէ այն խօսակցութեանց մասին զոր Ժընեւի մէջ ունեցած են թուրք եւ հելլէն արտաքին նախարարները: Այսպէս, երկու նախարարները որոշեր են միասին նախագիծ մը խմբագրել, լուծելու համար Թրակիոյ թուրք եւ Թուրքիոյ յոյն փոքրամասնութեանց վերաբերեալ խնդիրները:

Նոյն թերթին համաձայն, այս նախագիծը պիտի ենթարկուի երկու կառավարութիւններու վաւերացման եւ Պալքանեան նախարարներու առաջիկայ ժողովին ատեն պիտի ստորագրուի Րիւշտիւ Արասի եւ Մաքսիմոսի կողմէ:

Աթէնքի թերթերը այս պարագան կը նկատեն իբրեւ փաստ մը թուրքեւհելլէն յարաբերութեանց անկեղծութեան եւ Թուրքիոյ բարեացակամութեան:

■■■■■■■■

ԿՐԻՓԸ ԿԸ ՃԱՐԱԿԻ կարգ մը զօրանոցներու մէջ: Անկուլէմի զօրանոցը, որ եօթ զոհեր տուած էր արդէն, երեք հոգի եւս կորսնցուց: Պուրժի մէջ մեռած են եօթ հոգի: Հարիւր զինուորներ հիւանդացած են Վէրտէօնի մէջ: Պէլֆօռի դպրոցները փակուեցան:

Լոնտոնի մէջ ալ կրիփի սաստիկ համաճարակ մը ծագած է, վտանգաւոր ախտանշաններով:

1200 ոսկի կալուածատուր/ Էսաեան վարժարանին

Պոլսոյ Էսաեան վարժարանէն տարեկան 1200 ոսկիի կալուածատուրք պահանջուած էր: Բերայի կալուածոց հոգաբարձութիւնը վերաքննիչ յանձնաժողովին դիմած էր, մանրամասն բացատրելով թէ վարժարանը ոչ միայն շահու համար չէ բացուած, այլ ընդհակառակն տարեկան կարեւոր գումար մը եկեղեցին հասոյթներէն կը տրամադրուի ծախքերուն, եւ թէ զուտ հանրային կրթութեան նպաստելու համար կը պահէ իր գոյութիւնը: Վերաքննիչ յանձնաժողովը ջնջած էր կալուածատուրքը, վարժարանը նկատելով հանրային կրթութեան ծառայող հաստատութիւն մը: Բայց կալուածական տուրքերը քննող վճռաբեկ ատեանը, որ կը գտնուի Էնկիւրի, քննելով այս խնդիրը, հաղորդած է իր վճիռը, որով կը յայտարարէ թէ, իր աշակերտներէն թոշակ առնելուն համար, վարժարանը առեւտրական նպատակով հիմնուած հաստատութիւն կը նկատուի, խնդիր չէ թէ վնաս կ'ընէ: Շահու համար հիմնուած գործ մը կրնայ շահ ալ ընել, վնաս ալ: Նոյնպէս կը յայտարարէ թէ թղթածրարին մէջ չկայ ո եւ է փաստաթուղթ որ հաստատէ թէ վարժարանը մատակարարող հայ համայնքը հանրային օգտին ծառայող *ճէմիյէթ*ներէն է: Կալուածատուրքի օրէնքին 3րդ յօդուածին 5րդ հատուածին համաձայն, վերաքննիչ յանձնաժողովը Էսաեան վարժարանը կալուածատուրքէ զերծ նկատելով, սխալած է: Քննութիւնը պակաս կատարուած է, որով կը ջնջուի իր որոշումը:

Վճռաբեկին պաշտօնագիրը կը յայտնէ թէ վճիռը միաձայնութեամբ տրուած է:

Կալուածոց հոգաբարձութիւնը պիտի դիմէ պետական խորհուրդին:

ԳՈՐԾ կը փնտռէ հայ օրիորդ մը, որ ունի 16 տարուայ փորձառութիւն դրասեն. աշխատանքներու՝ հաշուապահ, արկղակալ (քէսիէր) եւն. Լաւ ֆրանսերէն գիտէ եւ ունի լաւագոյն վկայագիրներ: Դիմել նամակաւ «Յառաջ»ի վարչութեան, 17 ռիւ Տամէմ, Փարիզ:

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱԶԳ.

ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 31 *յունուար.— Մարսէյլի հայ գործաւորներու խնդրով Փարիզ Աշխատանքի նախարար Պ. Ֆօլ Ժաքիէի քով ըրած մեր դիմումին առթիւ ստացած պատասխան հրահանգին վրայ, այսու կը յայտարարենք թէ բոլոր այն գործաւորները որոնք ունին աշխատելու իրաւունքը հաստատող օրինաւոր ինքնութեան թուղթ, որոնց պայմանաժամը չէ անցած, ինչպէս նաեւ գործաւորի տոմս, երկուշաբթի, 4 փետրուարէն սկսեալ թող ներկայանան Առաջնորդարանս արձանագրուելու համար, պայմանաւ որ ի ձեռին ունենան իրենց չքաւոր եւ նպաստընկալ վիճակի մէջ գտնուելու պարագան, Մարսէյլի քաղաքին մէջ ապրողները իրենց հայր. միութիւններէն, իսկ արուարձաններուն մէջ ապրողները անխտիր իրենց թաղային խորհուրդներէն կամ հոգաբարձութիւններէն պաշտօնապէս վաւերացուած:*

Նոյնպէս կը յայտարարենք ի գիտութիւն, թէ Մարսէյլի Լիբանանի եւ Սուրիոյ հիւպատոսին կողմէ Վարչութեանս ըրած խնդրանքին ընթացք տուած ըլլալու համար, բոլոր Սուրիոյ կամ Լիբանանահպատակ հայ գործաւորները, նոյնպէս փետրուար 4էն սկսեալ ներկայանան Առաջնորդարանս եւ արձանագրուին, լրացնելով բոլոր վերոյիշեալ պայմանները:

ԱԶԳ. ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Սէնթ Էթիէնի Անտոք *են ակումբէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Սէն Շամօնի վարուժան խումբին, ընկ. Յարութիւն Պետիկեանի արկածալի մահուան առթիւ ինչպէս եւ իր անմխիթար այրիին եւ ընտանեկան պարագաներուն*

ԵՐԳԻ ԴԱՍ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. Ցեղակրօն Սանիրու երգի փորձերը պիտի վերսկսին այսօր, Զարեւշաբթի 6 Փետրուար) երեկոյեան ժամը 8ին Պ. Մամբրէ Թարոսեանի բնակարանը: Աշակերտներէն կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

Ներկայ պիտի ըլլայ Պ. Բիւզանդ Պալեան, երգչախումբին ղեկավարը:

Վարձու է

Anvers *եւ* Barbès *մէթրոյի մօտ կահաւորուած սենեակ մը պարտէզի կամ փողոցի վրայ այր մարդու համար: Հեռաձայն կայ եւ ի հարկին ճաշն ալ միասին:*

Տեղեկութեան համար դիմել՝ «Յառաջ»ի վարչութեան:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (15)

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Սառան ուրախ էր, ինչպէս մի գարնանային ծիծեռնակ, նա անդադար ճախրում էր իմ շուրջը, աշխատելով կատարել մինչեւ անգամ իմ ամենափոքր հաճոյքները: Քոյրերս չէին հեռանում իմ մօտից, անթիւ հարցեր էին առաջարկում, ուզում էին խօսել, անընդհատ կերպով խօսել ինձ հետ: Մայրս նստած էր իմ մօտ, եւ իմ աջը բռնած իւր ձեռքի մէջ զմայլած նայում էր իմ երեսին եւ երբեմն խուլ հառաչանքներ էր արձակում: Խեղճ կնիկ, որքան ցաւեր, որքան տրտմութիւններ թաղնուած էին նրա բեկեալ սրտի մէջ...: Սիրելի ամուսնի կորստից յետոյ, նա միայն իմ մէջ էր գտնում իւր մխիթարութիւնը... ես էի նրա տան սիւնը... ես պիտի վառ պահէի հայրենական օջախի կրակը... նրա բոլոր յոյսերը ինձ վրայ էին դրուած...: Իսկ ա՞յժմ:— Այժմ ամէն յոյս պիտի խորտակուէր, այժմ մայրական բոլոր բաղձալի փափաքները պիտի ոչնչանային...: Նրա որդին մի սարսափելի յանցաւոր էր, որին վաղ կամ անագան զուցէ կախաղան կը բարձրացնէին...

Երեւի, այդ դառն մտածմունքներն էին պաշարել մօրս, որ նա այնքան տխուր էր: Բայց նա ինձանից թաքցնում էր իւր վշտերը, որ ինձ աւելի ցաւեր չպատճառէ:

Սառայի հայրը վերադարձաւ եկեղեցուց բաւական ուշ. նա պատմեց մեզ շատ նորութիւններ եւ ի միջի այլոց յայտնեց, որ քաւոր Պետրոսին տեսնողներ են եղել հին քաղաքում, նա ասել է որ երեկոյեան կը վերադառնայ իւր տունը: Այդ լուրը ինձ սաստիկ ուրախութիւն պատճառեց: «Վերջապէս նա իմ ճանկը կ'ընկնի եւ ես գիտեմ ինչ կ'անեմ»: Մտածում էի ես, եւ մեծ անհամբերութեամբ սպասում էի երեկոյին:

Բայց երեկոյեան մի քանի անգամ մարդ ուղարկեցինք նրա տունը. պատասխան ստացանք, թէ դեռ չէ եկել: Ես դարձեալ սկսեցի անհանգիստ լինել, դարձեալ դառն մտածութիւններ պաշարեցին ինձ, յուսահատութիւնը խեղդում էր ինձ, չգիտէի թէ ինչ պէտք է անել:

Արեւը մայր մտաւ, մութը պատեց աշխարհը: Դա տօնական վերջին գիշերն էր: Եթէ այս գիշեր փրկութիւն չլինէր վարպետիս համար, առաւօտեան ամէն յոյս պէտք էր կորած համարել: Առաւօտեան նրան պիտի դուրս հանէին դատապարտեալների հրապարակի վրայ...: Այդ միտքը սարսափեցնում էր ինձ:

Գիշերը ես անցկացրի կատարեալ տենդային դրութեան մէջ: Ոչ քնել կարողացայ եւ ոչ արթուն էի: Ինձ տիրել էր մի տեսակ կատաղութիւն, որ պահում է մարդուն ալեկոծութեան մէջ, բայց միեւնոյն ժամանակ թոյլ չէ տալիս տեղից շարժուել, ինչպէս ծովը ծփում է իւր շրջանակի մէջ: Ես նոյն րոպէում պէտք է թռչէի, վազէի, գնայի այնտեղ, ուր անմեղ մարդը պիտի դատապարտուէր: Բայց կարծես մի աներեւոյթ ձեռք կաշկանդել էր ինձ. իմ կամքի ընաւորութեան զօրութիւնը թուլացել էր...:

Ես հիւանդ էի: Գլուխս սաստիկ ցաւում էր, ամբողջ մարմինս վառվրում էր կրակի մէջ: Մայրս, քոյրերս, Սառան չհեռացան իմ անկողնից: Նրանց խօսքերը ես լսում էի, հասկանում էի, բայց իմ պատասխանները լինում էին այն աստիճան անկապ, անտեղի եւ խառնաշփոթ, որ մայրս մեծ զարհուրանքով մտածում էր թէ սիրելի որդին խելագարուած է...:

Առաջին անգամն էր պատահում ինձ արթնութեան մէջ երազներ տեսնել: Երբ աչքերս խփում էի, ինձ երեւում էր, թէ գտնւում եմ հին քաղաքում: Առաւօտ է: Փողոցներում տիրում է յուզմունք եւ իրարանցում: Մարդիկ շտապով վազում են դէպի դատապարտեալների հրապարակը: Ես էլ այդ խռովեալ բազմութեան հետ վազում եմ դէպի այն կողմը: Հրապարակի վրայ ասեղ ձգելու տեղ չկայ. ամբողջ տարածութիւնը պատած է հետաքրքիր հանդիսատեսներով: Հրապարակի շուրջը գտնուած ծառերի ճիւղերն անգամ ծանրաբեռնուած են մարդիկներով: Նրանք երեւում էին ինձ այնքան մանր, փոքրիկ ծտերի նման: «Ի՞նչ կայ, ի՞նչ բանի է սպասում այդ խուռն բազմութիւնը», հարցնում էի ես:— Մի յանցաւորի ձեռքը պիտի կտրեն»: Լինում էր պատասխանը:

Սարսափելով խօսքից, աչքերս բաց էի անում, այլեւս ոչինչ չէր երեւում: Տեսնում էի միայն մօրս տխրամած դէմքը, որ նստած էր իմ անկողնի մօտ, տեսնում էի Սառայի արտասուալի աչքերը, տեսնում էի իւղային ճրագը, որ աղօտ լուսով վառվռում էր իմ քնարանում: Քոյրերս պառկած էին. ամբողջ տունը ննջում էր. երկու հոգի միայն արթուն էին մնացել — մայրս եւ սիրող աղջիկը...:

Այդ իրականութիւն էր, իսկ մնացածը երազ:

Աչքերս կրկին փակեցի, մտածելով, թէ արդէն անցաւ սոսկալի տեսիլքը: Դարձեալ միեւնոյն երազի շարունակութիւնը.— նոյն հրապարակը, նոյն բազմութիւնը, նոյն մարդիկը կախուած ծառերի ճիւղերից: Բայց տեսարանը յանկարծ փոխուել էր: Հրապարակի կենտրոնում, դահիճը, ոտքից գլուխ կարմիր հագնուած ձեռքում սրում էր դանակը: Նրա մօտ կանգնած էր թշուառ դատապարտեալը, գունաթափ, մաշուած ու կիսամեռ: Բանտը խլել էր նրանից ամէն կենդանութիւն: Ես հազիւ կարողացայ ճանաչել նրան: Դա իմ վարպետն էր, այն բարի արհեստաւորը, որ այնքան սիրում էր ինձ, այն մարդը, որ հօր նման ուրախանում էր, երբ տեսնում էր իմ յառաջդիմութիւնը արհեստի մէջ: Այն մարդը, որ խոստանում էր բախտաւորացնել ինձ, առանձին արհեստանոցի տէր շինել: Բայց ինչով վարձատրեց նրա առաքինութիւնները ապերախտ աշակերտը, — դաւաճանութեամբ: Այդ պատիժը, որ կրում էր անմեղ մարդը, իմ պատճառով էր: Ես ձգեցի նորան այդ սոսկալի փորձանքի մէջ...:

Այդ մտածութիւնների յուզմունքի մէջն էի ես, երբ դահիճը մօտեցաւ դատապարտեալին: Ամբողջ բազմութիւնը դղրդաց մի խուլ, գերեզմանական շշնջիւնով:

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

■■■ LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ■■■

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 7 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
JEUDI 7 Février 1935

11ՐԴ ՏԱՐԻ - 11e Année N° 2723

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ո՞Վ ԵՓԵՑ ԱՅՍ ԱՊՈՒՐԸ

Այժմ որ ձեռքի տակ է Հայ Տնտեսական Կեդրոնին Ֆրանսերէն շրջաբերականը, պարտականութիւն կը սեպենք անգամ մը եւս քրքրել այս հարցը:

Կիրակի եւ երեքշաբթի օր, առանց վերապահութեան յայտնեցինք ինչ որ կը խորհինք Պ. Զ. Խանզադեանի այս նորօրինակ ձեռնարկի մասին,– տեսակ մը ապուր, որ շատ կը յիշեցնէ հռչակաւոր «պուեապէս»ը:

Մեր խորհրդածութիւնները հիմնուած էին հայերէն նամակի մը վրայ, որ կը կրէ փետր. 1 թուականը, եւ որ խմբագրութեան ղրկուած էր հրատարակութեան համար:

Ըսինք թէ անխնամ ձեռագիր մըն էր այդ նամակը, որոշ մասեր աւրուած, եւ տառասխալներով զարդարուած: (Հարանուանութիւնք, ծեռակուտական):

Նամակին խորագիրն է՝ «Հրաւէր Հայ Ազգային Ժողովի»:

Արդարեւ, օրակարգն ալ կազմուած է այդ ուղղութեամբ.—

1. Ժողովականներու արտօնագրաց քննութիւն:
2. Հայ Ազգային Խորհուրդի կազմութիւն:
3. Տիրող կացութեան վրայ խորհրդակցութիւն:

Չհասկցանք թէ այս օրակարգը գրի առնելէ յետոյ, ինչո՞ւ վրայէն գիծ քաշեր եւ աւրեր են:

Արդ, ֆրանսերէն շրջաբերականը — մեքենագիր – որ յունուար 28 թուականը կը կրէ, նոյնութեամբ կը պարունակէ այս օրակարգը:

Արտատպենք անոր ամէնէն կարեւոր կէտը.—

2. Constitution du Conseil National de la Colonie Arménienne.

Ուրեմն, վաւերականը ֆրանսերէն շրջաբերականն է, քանի որ օրեր առաջ բաժնուած է զանազան Միութեանց եւ հաստատութեանց:

Մանրամասնութիւն մը եւս:

Հայերէն հրաւէրին տակ իբրեւ ստորագրութիւն դրուած է «Հայ Տնտեսական Տան հիմնադիր» Ժիւսթէն Կոտառ: Իսկ ֆրանսերէնին մէջ՝ անոր փոխարէն ստորագրուած է «վարիչ–տնօրէն» Զ. Խանզադեան:

Ուրիշ մանրամասնութիւն մը, աւելի նշանակալից:

Միութեանց ղրկուած ֆրանսերէն շրջաբերականին կցուած է փոխանորդագիր մը՝ դրոշմաւոր (վաւերէ թէմպրէ), որպէսզի անոր վրայ նշանակեն իրենց ներկայացուցչին անունը: (Այս փոխանորդագիրը կամ լիազօրագիրն է որ հայերէնի մէջ թարգմաներ են... արտօնագիր):

Այս բծախնդրութեամբ ըսել կ'ուզեն թէ ձեռնարկը պաշտօնական է եւ օրինական, որով մասնակցողները պատասխանատուութիւններ պիտի ստանձնեն գիտակցաբար:

Ինչպէս կը տեսնէք, իսկապէս խորհրդաւոր եւ մանուածապատ գործ մը, վերէն վար:

Մեր տուած լուսաբանութիւնները բաւական են, գաղափար կազմելու համար:

Մնացեալը կ'իմանաք շաբաթ օր, երբ գումարուի հռչակաւոր «Ազգային ժողով»ը, Պուլվառ Օսմանի մէջ:

×

Արդ, կը հարցնենք նորէն, հրապարակաւ.—

Ո՞վ է պատասխանատուն այս «պաշըպօզուք» նախաձեռնութեան:

Միացեալ Յանձնաժողովը կը բաժնէ՞ անոր պատասխանատուութիւնը:

Եթէ այո,— ինչո՞ւ իր անունով չի հրատարակեր այս կոչը:

Եթէ ոչ,— ինչո՞ւ չի սանձեր իր մէկ մասնիկին այս ինքնագլուխ եւ անխորհուրդ նախաձեռնութիւնը:

Այս հարցումը կը կրկնենք անոր որ, Միացեալ Յանձնաժողովին մէջ կան մարդիկ որոնք միեւնոյն ատեն անդամ են Հայ Տնտեսական Կեդրոնին: Անոնց ներկայացուցած կազմակերպութեանց կամ օրկաններու անդամներէն շատեր ալ հիմնադիր, հովանաւոր կամ անդամ են նոյն Տնտեսական Կեդրոնին:

Մարգարէ ըլլալու պէտք չկայ, գուշակելու համար շաբաթ օրուան ժողովին ելքը:

Աչքի առջեւ են թէ՛ ձեռնարկին հեղինակները եւ թէ՛ անոր բաղկացուցիչ տարրերը, որոնք պատահաբար քով քովի գալով, խորհրդակցութիւն պիտի կատարեն «Հայ Ազգային Խորհուրդ» կազմելու համար:

Ամէն պարագայի մէջ, նոր ճեղք մըն է որ պիտի բացուի գաղութին գլխուն, շնորհիւ մէկուն յախուռն եւ ինքնահաւան գործունէութեան եւ միւսներու կրաւորական դիրքին կամ ապիկարութեան:

Արդ, այս գաղութը չի կրնար գոց աչքերով դիտել այս կասկածելի մարզանքը:

Եւ մենք մեր հարցումներուն պատասխանը Պ. Խանզադեանէն չէ որ կը սպասենք, այլ միւսներէն:

Պատասխանը պէտք է տան անոնք որ հիմը դրին Հայ Տնտեսական Կեդրոնին, ստանձնելով անոր բարոյական եւ նիւթական խնամակալութիւնը:

Տակաւին կրնանք այդ Կեդրոնին գործունէութեան տեղեկագիրը եւ հաշիւներն ալ պահանջել, եկամուտի աղբիւրներով եւ ծախքի գլուխներով:

Պարբերաբար մամուլին յանձնուած եւ բարեհաճութեամբ հրատարակուած ուռուցիկ զեկոյցները բան չեն ապացուցաներ:

Հաստատութիւն մը որ տարին քսան հազար կը վճարէ իբրեւ շէնքի վարձք, անշուշտ ունի լայն աղբիւրներ, որոնք չեն կրնար անհատական գաղտնիք մնալ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԸ ԵՒ ԼՈՆՏՈՆԻ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ

Նախագահը կը շնորհաւորէ վարչապետն ու արտաքին նախարարը

»»»··«««

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԴԵՌ ՉԷ ՃՇԴԱԾ ԻՐ ԴԻՐՔԸ

Վարչապետը եւ արտաքին նախարարը առջի օր լայն տեղեկութիւններ հաղորդեցին Լոնտոնի համաձայնութեան մասին, նախարարական խորհուրդին մէջ, որուն կը մասնակցէր նաեւ հանրապետութեան նախագահը: Երկուքն ալ շեշտեցին թէ օդանաւային պայմանագիրը փոխադարձ պաշտպանութեան ճշմարիտ ցանց մը կը կազմէ եւ թէ անոր գործադրութիւնը լաւագոյն երաշխաւորութիւնը պիտի ըլլայ խաղաղութեան համար: Յոյս յայտնեցին թէ Գերմանիան ալ պիտի մասնակցի արեւելեան ուխտին եւ թէ Անգլիոյ մասնակցութիւնը Հռոմի համաձայնութեանց նոյնպէս թանկագին երաշխիք մըն է խաղաղութեան պահպանման համար:

Զեկուցումէն վերջը, հանրապետութեան նախագահը ջերմապէս շնորհաւորեց վարչապետն ու արտաքին նախարարը:

Պ. Ֆլանտէն գոյացած համաձայնութեան մասին լուսաբանութիւններ տուաւ նաեւ երեսփ. ժողովին մէջ, նոյնպէս ջերմ շնորհաւորութեանց արժանանալով:

Իրազեկներ կ'ըսեն թէ Պոխանի օրերէն իվեր առաջին անգամ է որ խորհրդարանը այսքան ջերմօրէն հաւանութիւն կը յայտնէ կառավարութեան արտաքին քաղաքականութեան: Պ. Ֆլանտէն եւ Լավալ աւելի բախտաւոր գտնուեցան, որովհետեւ այս անգամ ծայրագոյն աջակողմն ալ հաւանութիւն կը յայտնէր. մինչդեռ Պոխան չէր կրցած սիրաշահիլ այդ հոսանքը:

Պ. Ֆլանտէնի յայտարարութիւնները կրկնութիւնն էին ճայնարձակով խօսած ճառին, որուն ամփոփումը տուած էինք երէկ: Այս անգամ աւելի ծանրացաւ Լոնտոնի համաձայնութեան միջազգային կարեւորութեան վրայ: Շեշտեց թէ «որ եւ է փոփոխութիւն կատարուած չէ Ֆրանսայի աւանդական քաղաքականութեան մէջ: Կ'ուզեմ շեշտել նաեւ թէ ապահովութեան պայմաններու հաստատումը եւ ընդհանուր պայմանագիրը միեւնոյն ատեն պիտի կատարուին: Որ եւէ խնդիր չկայ ջնջելու կամ տկարացնելու Լոքառնոյի դաշինքը: Օդանաւային պայմանագրութիւնը պիտի գործէ ոչ թէ իբրեւ պատիժ, այլ իբրեւ կանխարգել միջոց: Ան իրապաշտական ծանուցուած գործակցութիւն մըն է, կանխարգել դրութիւն մը հաստատելու համար պատերազմին դէմ: Մենք շահերու համերաշխութիւն մը եւ փոխադարձ գործակցութիւն մը հաստատեցինք ֆրանսական եւ անգլիական կառավարութեանց միջեւ: Արեւմտեան Եւրոպայի ազգերը պէտք է միանան վտանգին դէմ: Ահա թէ ինչու կը հրաւիրենք Պելժիան, Իտալիան եւ Գերմանիան բանակցութիւններ կատարելու այս մասին:

Գերմանիա հարցումնե՞ր պիտի ուղղէ

Հիթլէր երեքշաբթի օր իր պաշտօնատունը հրաւիրեց Գերմանիոյ նախկին գահաժառանգը, խորհրդակցելու համար Լոնտոնի համաձայնութեան մասին: Կ'ըսուի թէ առաջին անգամ է որ երկուքը իրարու քով կուգան այսքան կարեւոր խորհրդակցութեան մը համար: «Առաջնորդ»ը միեւնոյն ատեն երկար խորհրդակցութիւն մը ունեցաւ արտաքին նախարարին հետ: Այս առթիւ, ուշագրաւ իրողութիւն մը տեղի ունեցաւ: Եպիսկոպոս Միւլլէր, որ նոյն ինքն Հիթլէրի կողմէ նշանակուած էր իբրեւ հայրապետ Գերմանիոյ բողոքական եկեղեցիին, երկար ատեն ունկնդրութեան սպասելէ յետոյ մեկնեցաւ: Վարչապետը շատ զբաղած ըլլալով, ուրիշ օրուան ձգած էր ունկնդրութիւնը:

Տակաւին յայտնի չէ թէ Գերմանիա երբ կամ ինչպէս պիտի պատասխանէ անգլօ-ֆրանսական առաջարկին, բայց կը հաւաստեն թէ պատասխանը պիտի տրուի հարցումի ձեւով, ինչպէս եղաւ Հռոմի համաձայնութեանց առթիւ: Գերմանիա կ'ուզէ լրացուցիչ տեղեկութիւններ ստանալ կարգ մը կէտերու մասին:

Ալֆրէտ Րոզէնպէրկ, հիթլէրական կուսակցութեան արտաքին քաղաքականութեան վարիչը, յօդուած մը գրելով իրենց պաշտօնաթերթին մէջ, դիտել կուտայ թէ «աւելի լաւ պիտի ըլլար որ զինաթափութեան բանակցութիւնները կատարուէին ոչ թէ Հռոմի կամ Լոնտոնի ճամբով, այլ Գերմանիոյ հետ, ուղղակի եւ պաշտօնապէս, որովհետեւ եթէ այս ձեւը շարունակուի, այն տպաւորութիւնը պիտի գոյանայ թէ Գերմանիոյ ոչ թէ գործակցութիւնը, այլ մեկուսացումը կ'ուզեն կարգ մը շրջանակներու մէջ»: Այս առթիւ կ'ընդունի թէ Գերմանիոյ հետ ազատօրէն կնքուած ընդհանուր համաձայնութիւն մը նշանակելի յառաջդիմութիւն պիտի ըլլայ, եթէ հաւասարութիւնը երաշխաւորուի երկու կողմէն ալ: Գերմանիա կրնայ բանակցիլ միայն բացարձակ հաւասարութեան գետնի վրայ, որ եւ է դաշինքի համար:

⁂ Իրազեկ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ Հիթլէր անձնապէս շատ կը հետաքրքրուի Լոնտոնի համաձայնութեամբ, բայց հաւանական չէ որ 15 օրէն առաջ պատասխան տրուի: Ոչ միայն խնդիրը ուսումնասիրութեան կը կարօտի, այլ եւ զանազան հոսանքներ կը տիրեն երկրին մէջ: Կարգ մը շրջանակներ եւ մասնաւորապէս բանակը տրամադիր չէ ընդ առաջ երթալու Լոնտոնի եւ Փարիզի հրաւէրին: Անոնց կարծիքով, Գերմանիա բաւական զօրաւոր է, անկախ մնալու եւ իր սեփական քաղաքականութիւնը վարելու համար: Ճիշդ այս կացութեան պատճառաւ Հիթլէր ուզած է խորհրդակցիլ նախորդ գահաժառանգին հետ, որ մեծ ազդեցութիւն ունի բանակին վրայ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԶԶԲԱՂԻԼ...

— • —

Երէկ նորէն աւազ – ուրբաթ էր դարձեր խմբագիրը:

Հազիւ համարձակեցայ հարցնել եւ քթին տակէն մռլտաց.

— Ահա հինգերորդը, Վալանսէն...

Անշուշտ բան մը չհասկցաք:

Երկու շաբաթ է ի վեր քաղաքէ քաղաք ման կուգայ ռամկավար «ուխտաւոր»ը, ներկայացնելու համար «Հայաստանը ինչպէս որ է»:

Արդ, կարելի՞ բան է որ ո եւ է ռամկավար ճառէ որ եւ է հարցի մասին, առանց Դաշնակցութեան միսը ծամելու եւ գարշահոտ խօսքեր արտասանելու:

«Ուխտաւոր»ը խոհեմութիւն սեպեց մարդավարի խօսիլ Փարիզի մէջ, քանզի չորս ժամ յետոյ բերանը աւրելու համար գաւառապէս եւ... քրտավարի:

Յետոյ անմիջապէս անցաւ գաւառ:

Երեւի այնտեղ աւելի նպաստաւոր գտնելով միջավայրը, իր «աննախընթաց» բանախօսութեանց ընթացքին այնպիսի գոհարներ թափած է որ, ներկայ երիտասարդներուն արիւնը գլուխը ցատկեր է:

Եւ ահա շարք մը թղթակցութիւններ.— երկու հատ՝ Մարսէյլէն, հատ մը՝ Կարտանէն, հատ մը՝ Ռօմանէն, մէկ ալ՝ Վալանսէն: Ցնոր տնօրինութիւն:

Թղթակցութիւններուն կցուած են նամակներ ալ, խնդրելով անպատճառ տպել.

Օրինակ, Վալանսի թղթակիցը կը բացատրէ.

— «Այստեղ ընկերները սոսկալի գրգռուած են այդ մարդուն աղտոտ խօսքերէն, կ'ըսեն թէ վերջի վերջոյ մեր համբերանքն ալ սահման մը ունի: Այսպէս տարին քանի մը անգամ կուգան, կը հայհոյեն, թոյն կը սրսկեն ու կ'երթան: Գոնէ թոյլ տուէք մեր դառնութիւնը արտայայտելու»:

Թէ այս եւ թէ միւս թղթակցութիւններուն մէջ գրի առնուած են շարք մը բառեր ու արտայայտութիւններ որոնք եթէ տպագրութեան յանձնուէին, ընթերցողը պիտի եզրակացնէր թէ «Յառաջ»ն ալ կորսնցուցած է իր պաղարիւնը:

Եւ խմբագիրը կը մռլտար.

— Այնքան ըսինք, խօսեցանք, նամակներով եւ հրապարակաւ բացատրեցինք որ չզբաղին այս ոչնչապատում եւ գարշելի մարզանքներով, չզբաղին եւ չզբաղեցնեն մեզ,— չեն հասկնար...

Ճիշդ այդ պահուն նամակ մը՝ Վէնսէնէն:

Երիտասարդ մըն է որ կը պատմէ, տարեց մըն ալ վկայ կանչելով եւ խնդրելով «անպայման լոյս ընծայել»:

Ի՞նչ է պատահեր:

— Ընկերոջս հետ պտոյտի գացած էինք: Ճամբան հանդիպեցանք թթու ռամկավարի մը որ որ կատղած գազանի մը պէս փրփուր կը տեղար Դաշնակցութեան եւ անոր ղեկավարներուն դէմ: Յանկարծ բացագանչեց.

— «Եթէ ռամկավար կուսակցութիւնը մէկ միլիոն ֆրանք ունենար, մէկ շաբթուան ընթացքին անպայման կը տապալէր Դաշակցութիւնը»:

Այսքանը կը բաւէ: Մնացեալը նոյնքան... ռամկավարական է, բայց զանց կ'առնեմ: Թող գրի առնեն եւ հրատարակեն իրենց պաշտօնաթերթին մէջ:

Եզրակացութիւնը պարզ չէ՞:

Քանի որ մէկ միլիոն ֆրանք չունին, մէկ միլիոն լուտանք, սուտ, քսութիւն, վայրահաչութիւն եւ գարշահոտութիւն պիտի ժողվեն ու գան, որպէսզի Դաշնակցութիւնը կործանեն:

Այլեւս ինչո՞ւ կը զարմանաք:

Եւ մանաւանդ, ինչո՞ւ կը զբաղիք, երիտասարդ ընկերներ:

Մեզ չէ՞ ձեր եռանդին ու գրիչին:

ՎԱՀԷ

Կիներու միջազգային համագումար Պոլսոյ մէջ

Կիներու յառաջիկայ միջազգային համագումարը տեղի պիտի ունենայ Պոլսոյ մէջ, յառաջիկայ ապրիլին: Կիներու միջազգային միութեան նախագահը եւ դեր – նախագահը Պոլիս գացած են, պատրաստութիւններ տեսնելու համար: Համագումարին պիտի մասնակցին 27 ազգերու ներկայացուցիչները: (Միութեան կը մասնակցին 40 ազգեր): Օրակարգի խնդիրներն են.— Կնոջ կացութիւնը եւ իրաւունքները, իր դիրքը ազատ ասպարէզներու մէջ, իր քաղաքական եւ քաղաքացիական իրաւունքները: Համագումարը պիտի զբաղի նաեւ Եւրոպայի կացութեամբ եւ խաղաղասիրական ջանքերով:

Օտարներու բժշկութեան իրաւունքը

Կրթական նախարարը Ալժերիայէն վերադարձած ըլլալով, սկսաւ քննել Ուսանողներու Ազգ. Միութեան դրած պահանջները՝ օտարներու բժշկութեան իրաւունքի մասին: Այս առթիւ ներկայացուած տեղեկագիրը կը բաղկանայ մօտ 60 էջէ, մասնաւորապէս շեշտելով անմիջական պահանջներու մասին, որոնք վաւերացուած են ուրիշ ընկերակցութեանց կողմէ: «Յառաջ»ի ընթերցողներուն ծանօթ են այդ պահանջները: Իբրեւ նորութիւն յիշենք թէ Ուս. Միութիւնը կը պահանջէ որ օտար ուսանողներու հպատակութեան դիմումը ընդունուած ատեն, կառավարութիւնը խիստ քննութեան ենթարկէ անոնց դպրոցական եւ զինուորական ծառայութիւնը: Այս վերջին կէտին առթիւ կը պահանջուի նոր հպատակներուն համար զինուորութիւնը պարտաւորիչ դարձնել մինչեւ 48 տարեկանը: Ֆրանսայի զինուորական օրէնքը զինուորութեան շրջանը պարտաւորիչ կը նկատէ մինչեւ 27 տարեկանը, որով օտարները հպատակութեան համար դիմում կը կատարեն 28 տարեկանին, եւ կ'ազատին զինուորութենէ:

Տեղեկագիրը կը պահանջէ նաեւ աւելի խստապահանջ ըլլալ բարոյականի համար եւ բժիշկներու կանոն մը հաստատել, ինչպէս ունին փաստաբանները:

Արտակարգ խստութիւն փետր. 6ի առթիւ

Երէկ արտակարգ միջոցներ ձեռք առնուած էին, փետրուար 6ի տարեդարձին առթիւ: Հակառակ այդ խստութեանց, անծանօթներ առջի գիշերուընէ «մինիոմ»ով արատաւորած էին Լինի, Մարսէյլի, Պոռտոյի եւ Նանթի յիշատակարանները, Քոնքորտի հրապարակին վրայ: Կառավարութիւնը բացարձակապէս արգիլած էր որ եւ է համախմբում, ցոյց եւ թափոր: Երթեւեկը ազատ էր Քոնքորտի հրապարակին վրայ, ուր տեղի ունեցաւ դէպքը, սակայն անցորդները պարտաւոր էին անցնիլ զատ զատ եւ արգիլուած էր կանգ առնել: Ծաղկեպսակ տանողներն ալ զատ –զատ կ'ընդունուէին հրապարակին կեդրոնը: Ոստիկանութեան վերա –

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Վերապահումներ՝ Գերմանիոյ եւ Ճափոնի մասին

=o·o=

(ՄՈԼՈՏՈՎԻ ՃԱՌԸ 7ՐԴ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ ՄԷՋ)

Մոլոտով համառօտակի ներկայացնելով միջազգային քաղաքական ընդհանուր կացութիւնը եւ պատերազմի վտանգը կը յայտարարէ·

«Մենք ստիպուած ենք հաշուի առնել այն պարագան, թէ Խորհ· Միութեան համար պատերազմի անմիջական վտանգն ուժեղցած է: Խ· Միութեան դէմ մղուելիք պատերազմի մասին վաղուց ի վեր կը խօսին Ճափոնի շարք մը ազդեցիկ շրջանակներու մէջ: Պէտք չէ մոռնալ նաեւ որ Եւրոպայի մէջ գոյութիւն ունի կառավարութեան գլուխ գտնուող կուսակցութիւն մը, որ առանց քաշուելու կը յայտարարէ, թէ Խ· Միութեան որոշ հողամասեր գրաւելը իր պատմական առաքելութիւնն է: Զանցնել մօտեցող պատերազմը, կը նշանակէ աչք փակել գլխաւոր վտանգին հանդէպ:

«Այդ բոլորին Խ· Միութիւնը պատասխանեց, նախ եւ առաջ, յանուն խաղաղութեան, աւելի գործօն պայքար մղելով: Բոլորին յայտնի է այն լայն նախաձեռնութիւնը, զոր ունեցաւ Խ· Մ·ը ոչ-յարձակման դաշինքներ կնքելու գործին մէջ: Հաշուետու շրջանին այդպիսի դաշինքներ կնքեցինք սահմանակից մերձաւոր երկիրներու հետ: Մեղաւորը Խ· Միութիւնը չէ, եթէ կարելի չեղաւ ոչ-յարձակման դաշինք կնքել նաեւ Ճափոնի հետ:

Մեր սահմաններու վրայ գտնուող ոչ մէկ երկիր, նոյն իսկ ամենափոքր պետութիւնը, մեր կողմէ անհանգստանալու պատճառ չունի, ինչ որ դժուար է ըսել շարք մը խոշոր պետութիւններու համար: Միջազգային յարաբերութիւններու մէջ, բանուորադիւղացիական պետութեան հեղինակութիւնն ու զօրութիւնը կը ծառայեն միայն մէկ նպատակի,— ընդհ· խաղաղութեան գործին:

Հաշուետու շրջանին պայքարն աւելի սուր հանգամանք առաւ պատերազմին յաղթական եւ պարտուած պետութիւններու միջեւ: Ասոր կապակցութեամբ, աւելի եռանդուն գործունէութիւն սկսաւ վարագոյրին ետեւ ու նոր դասաւորումներ յառաջ եկան: Պատերազմի հեռանկարն աչքի առջեւ ունենալով, սկսան դաշնակիցներ փնտռել աշխարհիս բոլոր ծայրերը: Ատոր զուգընթաց խորհրդային պետութեան յարաբերութեանց զարգացումը դրամատիրական պետութիւններու հետ, բարձրացուց Խ· Միութեան դերը իբրեւ միջազգային ազդակ, մասնաւորապէս իբրեւ ազդակ խաղաղութեան եւ ապահովութեան: Խ· Միութիւնը վերահաստատեց դիւանագիտական յարաբերութիւնները Ամերիկայի Մ· Նահանգներուն, Զինաստանի, Սպանիոյ, Հունգարիոյ, Ռումանիոյ, Չեխոսլովաքիոյ, Պուլկարիոյ եւ Ալպանիոյ հետ:

Մեծ կարեւորութիւն ունի Ամերիկայի հետ յարաբերութեանց վերահաստատումը:

Բնականոն յարաբերութիւններ վերահաստատուեցան նաեւ Զինաստանի հետ, յարաբերութիւններ որոնք ընդհատուած էին 1928էն ի վեր, չին հակախորհրդային տարրերու ճնշման տակ: Հարկ կը համարիմ շեշտել, թէ Խ· Միութիւնը ուրիշներու հողամասերուն վրայ աչք չունի եւ կը հանդիսանայ անվերապահ կողմնակից Զինաստանի անկախութեան եւ անձեռնմխելիութեան եւ կը ճանչնայ անոր իրաւասութիւնը իր բոլոր հողամասերուն վրայ:

Խօսք չկայ, որ Ռումանիոյ, Չեխոսլովաքիոյ եւ Պուլկարիոյ հետ բնականոն յարաբերութիւններ հաստատելը միանգամայն կը համապատասխանէ խաղաղութեան գործին, մասնաւորապէս Եւրոպայի մէջ:

Եւրոպական պետութիւններէն միայն Հոլանտան, Փորթուկալը եւ Զուիցերիան են, որ բնականոն յարաբերութիւններ չեն հաստատած Խ·Միութեան հետ: Սակայն, անոնց քաղաքական կշիռը մեծ չէ:

Ֆինլանտայի, Լաթվիայի, Լեթոնիայի եւ Եսթոնիոյ հանդէպ մեր բարեկամական վերաբերմունքը արտայայտուած է յատուկ յայտարարութեամբ, որով կ'ընդունինք անոնց լիակատար հողային անձեռնմխելիութիւնը եւ քաղաքական ու տնտեսական անկախութիւնը: Դժբախտաբար, Գերմանիան եւ Լեհաստանը մերժեցին մասնակցիլ այդ ձեռնարկին:

Բոլորովին բնականոն կը զարգանային մեր յարաբերութիւններն այնպիսի պետութիւններու հետ, ինչպիսին են Շուէտ եւ Նորվեկիա, Պարսկաստան եւ Աֆղանիստան, ինչպէս եւ Իտալիա: Սա ցոյց կու տայ թէ տարբեր իրաւակարգեր ունենալը արգելք չէ պետութիւններու գործակցութեան:

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԿԸ ԾԱՓԱՀԱՐՈՒԻ

Լաւագոյն օրինակը բարեկամութեան կը հանդիսանան մեր եւ Թուրքիոյ փոխյարաբերութիւնները: Վերջին տարիները հանդիսացան ոչ միայն Թուրք-խորհրդային տնտեսական ու մշակութային յարաբերութեանց զարգացման շրջանը, այլ եւ յստակօրէն ցոյց մը Թուրք-խորհրդային քաղաքական բարեկամութեան (բուռն ծափեր· համագումարը կ'ողջունէ թրքական դեսպանը): Մօտաւոր անցեալին մէջ, մինչեւ խորհրդային յեղափոխութիւն, Թուրքիան իր Պոլսով եւ Նեղուցներով միասին, ռուս յետադիմականներու եւ ամէն գոյնի ազատականներու աշխարհակալ գիշատիչ ձգտումներու առարկան է եղած, որոնք կը ներկայացնէին կալուածատէրերու, առեւտրականներու եւ գործարանատէրերու Ռուսաստանը: Այդ դարաշրջանի եւ խորհրդային կառավարութեան միջեւ անդունդ է բացուած: Խորհ· իշխանութիւնը իբրեւ աշխատաւորութեան եւ գիւղացիութեան իշխանութիւն, կ'առաջնորդուէր եւ կ'առաջնորդուի տարբեր քաղաքականութեամբ, որ չունի յափշտակիչ ծրագիրներ եւ մեծ համակրանք կը տածէ նոր Թուրքիոյ վերածնունդին: Այդ ամուր հիմերով է, որ կ'ամրանան Թուրք-խորհրդային բարեկամական յարաբերութիւնները (ծափեր):

ՎԵՐԱՊԱՀ՝ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՀԱՆԴԷՊ

Ընդհանուր առմամբ, մեր յարաբերութիւններն Անգլիոյ հետ կը զարգանան կանոնաւոր: Անցնող շրջանին մեր յարաբերութիւնները Ֆրանսայի հետ բաւականին լաւացած են: Ամբողջ միջազգային կացութիւնը եւ մասնաւորապէս, Եւրոպայի մէջ կատարուող փոփոխութիւնները, անմիջական դարձուցին խաղաղութեան եւ ապահովութեան խնդիրը, որոնց հանդէպ Ֆրանսան եւ Խ· Միութիւնը մեծ շահագրգռութիւն ցոյց տուին: Պէտք է շեշտել, որ մօտ ապագային մէջ այդ հարցին կարեւորութիւնը չի թուլնար եւ ատոր համար է, որ նշմարուող մերձեցումը զարգանալու աւելի նպաստաւոր գետին ունի, նայելով թէ որքան հետեւողական կը մնան շահագրգռուած կողմերը:

Ինչ կը վերաբերի Լեհաստանին, մենք բաւականին ապացոյցներ տուինք լեհ-խորհրդային յարաբերութիւնները զարգացնելու ցանկութեան: Թէեւ մենք որոշած ենք շարունակել նոյն ընթացքը, բայց պէտք է արձանագրել թէ ստացուած արդիւնքէն գոհ չենք:

«Պէտք չէ աչք գոցել այն փոփոխութիւններու վրայ, որ յառաջ եկան գերման-խորհրդային յարաբերութիւններու մէջ, հիթլերականներու իշխանութեան գլուխ գալէն ի վեր: Մենք միշտ ալ կը ձգտինք լաւ յարաբերութիւններ պահպանել Գերմանիոյ հետ: Բոլորին յայտնի է, որ Խ· Միութիւնը կը ձգտի խորացնել յարաբերութիւնները բոլոր պետութիւններու հետ, ի շարս որոնց եւ այն պետութիւնները որոնք ֆաշական իրաւակարգ ունին: Սակայն, վերջին շրջանին մեր առջեւ խոշոր դժուարութիւններ կը տեսնենք:

Ի հարկէ ատոր պատճառը նացիներու ցեղային տեսութիւնները չեն, որոնց մասին այնքան ալ բարձր կարծիք չունինք, թէեւ խորապէս կը յարգենք գերման ժողովուրդը, այլ այն ձգտումը որ ներկայ Գերմանիոյ արտաքին քաղաքականութեան հիմքը կը կազմէ: Ես նկատի ունիմ Պ· Հիթլերի մէկ յայտարարութիւնը զոր կը գտնէք «Իմ պայքարը» գրքի մէջ եւ այդ գիրքը մասնաւորապէս ներկայիս լայն տարածում ունի Գերմանիոյ մէջ: Այդ գրքին մէջ կը կարդանք.—

«Մենք նացիոնալ-ընկերվարականներս գիտակցաբար կ'ընդգծենք Գերմանիոյ նախապատերազմեան քաղաքականութեան տարբերութիւնը: Մենք կը սկսինք անկէ, ուր Գերմանիան լըմընցուց վեց հարիւր տարի առաջ: Մենք վերջակէտ կը դնենք Գերմանացիներու յաւիտենական յառաջխաղացմանը դէպի Եւրոպայի հարաւ-արեւմուտքը եւ կը դարձնենք մեր հայեացքը դէպի Արեւելք: Մենք վերջապէս, վերջ կու տանք նախապատերազմեան գաղթային եւ առեւտրական քաղաքականութեան եւ կը ձեռնարկենք ապագայի քաղաքականութեան՝ հողային գրաւումներ: Բայց երբ կը խօսինք Եւրոպայի նոր հողամասերու մասին, մենք նախ եւ առաջ նկատի ունինք միայն Ռուսիան եւ անոր ենթակայ սահմանային երկրամասերը: Կարծէք թէ ինքը ճակատագիրը կը մատնանշէ այդ ճամբան»:

Անհրաժեշտ է, որ մենք նկատի առնենք Գերմանիոյ արդի նախագահին այդպիսի յայտարարութիւնները եւ Խ· Միութեան քաղաքացիները ծանօթ ըլլան անոնց: Կ'երեւի այդ յայտարարութիւնները դեռ իրենց ուժին մէջ են: Մենք հաշուի կ'առնենք եւ համապատասխան եզրակացութիւնները կը հանենք:

ՃԱՓՈՆ ԱԼ ՀՈԳԵՐ ԿԸ ՊԱՏՃԱՌԷ

Վերջապէս մեր եւ Ճափոնի յարաբերութիւններու մասին: Անցնող շրջանին մենք ցոյց տուինք համբերութիւն եւ զիջողութիւն, խուսափելով մեր յարաբերութեանց լարումէն: Տնտեսական ասպարէզին մէջ շարք մը զիջումներ ըրինք (ձկնորսութեան, Սախալինի մենաշնորհի հարցերուն մէջ եւ արեւելեան Զինաստանի երկաթուղիի վաճառման առաջարկը): Սակայն մենք հանգստանալու որ եւ է պատճառ չունինք: Ճափոնի յարձակողական տարրերը պատեան չեն դներ իրենց զէնքերը: Խորհ· Միութեան դէմ պատերազմ մղելու մասին չեն դադրիր Ճափոնի մէջ բացայայտ խօսիլ եւ հակախորհրդային տրամադրութեանց թուլնալու նշաններ չեն երեւար: Շարք մը շրջանակներ, որոնք մեծ ազդեցութիւն ունին ճափոնական կառավարութեան վրայ, կը խօսին ոչ միայն երկաթուղին, այլ եւ Ծայր· Արեւելքի եւ առաջին հերթին, մերձծովեան շրջանը գրաւելու մասին: Մենք չենք կրնար հաշուի չառնել այդ փաստերը, որովհետեւ լաւ կը յիշենք, որ Ճափոն վերջին օտար պետութիւնն էր, որ պարպեց մեր երկրի գրաւած հողամասերը (1922): Ատոր հետեւանքն են այն ինքնապաշտպանութեան միջոցները, որ ձեռք առած ենք Ծայր· Արեւելքի մէջ: Սակայն, մենք կրնանք հաւատացնել Ճափոնի խաղաղասէր տարրերուն, թէ այդ կը համապատասխանէ խաղաղութեան ընդհանուր գործին»:

(«Իզվեստիա», 27 յունուար)

ԵՍ ԿԸ ՍԻՐԵՄ ԹԱՓԱՌԻԼ

=o=

Աշնան տրտում իրիկուն է: Ցուրտ ու դաժան, մինչեւ ոսկորին ծուծը թափանցող հով մը կը փչէ ծառերու եւ սաղարթներու մէջէն: Տերեւներքն համայն՝ տժգոյն ու մելամաղձոտ շապիկ մըն է հագեր: Ամէն դի մեռելութիւն կը տիրէ կարծես: Կեանքի թրթռուն ու ծիծղուն ձայնը չի ճռվռար այլեւս: Բնութեան սոսկաշունչ ու դժխեմ եղանակին հետ կարծես թէ մարդկային խանդավառութեան ու զգացումի չափն ալ պակսեր կամ այլափոխուեր է:

Հանդարտ ու համաչափ քայլերով կ'անցնիմ մեծ ծառուղիին մէջէն, ձեռքերս տաբատիս գրպանը մխրճած, վերարկուիս ետեւի մասով ինքզինքս լաւ մը ապահովելէ յետոյ կը քալեմ դարձեալ, անորոշ ու տարտամ խոհերու յանձնուած: Անսանձելի երիվարի մը հանդոյն բնազդական ձայն մը զիս կը մղէ դէպի անծանօթ հեռուները: Ճամբան, ուրկէ կ'անցնիմ, անծանօթ չէ ինծի համար: Այդ ճամբէն ես յաճախ քալած եմ գարնան կանանչազարդ պճնանքներով առլի, ուր շուշաններու եւ յասմիկներու բոյրէն գինովցած՝ այլեւս կը մոռնայի լսել ձայնը սոխակներուն: Քանի մը քայլ անդին, աղբիւրին մօտ, հաստաբուն ու հնամեայ ծառին քով, ես որքան սպասեր եմ սեւահեր ու հրաշալի այն աղջկան, որուն հետ կեանքս կապել ուզեցի··:

Ու հիմա, աշնան այս իրիկունով, երբ կ'անցնիմ այս ճամբէն մինակ ու խոհերով բեռնաւոր, երբ կ'ուզեմ քչիկ մը կանգ առնել այս հինաւուրց ու մեծղի ծառին տակ եւ պահ մը ապրիլ իր անցեալը անոյշ ու հեշտագին, ինծի կը թուի թէ էութենէս թանկագին մաս մը կը բաժնուի առյաւէտ···

Օ՛, ո՛չ, չեմ ուզեր անցեալի վաղանցուկ յիշատակներով վերապրիլ: Անոնք փոխանակ վիշտերս ու տառապանքներս ամոքելու, ալ աւելի կը թունաւորեն ու կը խորացնեն:

Ես կ'ուզեմ խաչ մը քաշել անցեալին վրայ ու մոռնալ բոլորովին, որովհետեւ երիտասարդ կեանքիս լիութեան ու յղփացումի տարիները անոր մոխիրներուն տակ են անթեղուած:

Չեմ ուզեր քրքրել անցեալը իմ կեանքիս:

Կեանքը կը նմանի սա ծառերուն տերեւներուն, որոնք հիմա, աշնան այս եղանակին, տժգոյն ու գունաթափ, վար կ'իյնան հատ-հատ ու անվերջ···

Անոնք ալ իրենց կեանքի վառ գարունքին կանանչ ու առոյգ, ժպտեր են արեւի շողերուն տակ ու, սիգաճեմ արքայի մը պէս վայելեր են կեանքի բոլոր երջանկութիւններն ու քաղցրութիւնները: Կը խորհիմ թէ ամէն բան իր երիտասարդութիւնն ու կեանքի հաճոյքն ունի, երբ դեռ թարմ ու աւշալից է:

Կ'անցնիմ մտազբաղ ու խոհական քայլերով: Ցուրտ սարսուռ մը կը սողոսկի ոսկորներուս մէջ, կարծես թէ նոր յեղաշրջութեան մը նախազգացումը կը զգամ:

Վերջալոյսը հեռացած է: Հիմա խնկարոյր իրիկուն է որ իր տարտամ մթնշաղով կ'ողողէ իմ ճանապարհս: Լերան կրծքին, ապառաժի մը լերկ իրանին կրթնած՝ կը դիտեմ հանդիպակաց ծառաստաններն ու դաշտերը մթագող··· երեւակայութիւնս կանգ կ'առնէ պահ մը: Ակնթարթի մը մէջ կը չափեմ տիեզերքն ամպարագիծ, երկինքն անհուն ու ողորկ՝ իր հազար ու մէկ աչքերով շողշողուն··· Ողորկ երկինք: Անխօս ու անբարբառ կապոյտ: Կը դիտեմ ակնապիշ ու քարացած: Մտածումիս սեւեռուն նայուածքը կը դառնայ կարծես գործելէ ու վատակարեկ բանուորի մը պէս յոգնատանջ այլեւս չուզեր աշխատանքին փարիլ: Ինծի կը թուի թէ այդ անլեզու հսկան — երկինքը — խարազանուած հոյլի մը նման կը թաւալի անդադար, ծանր ու դանդաղ շարժումով մը: Կը խորհիմ երկար ու անվերջ, թէ՝ ո՞ւր է գաղտնիքը տիեզերքի արարչագործութեան, ո՞ր վարպետ ճարտարապետի ձեռքէն ու խելքէն ելած է այս հրաշալիքներուն պարտէզը, ո՞ր գերբնական ուժն էր, որ ծնունդ տուաւ երկինքին ու երկրին հակայածուլ···:

Հոգեկան աննկարագրելի հաճոյք ու երջանկութիւն կը զգամ կարծես, ու երակներս կ'ուռին ուրախութենէս, երբ կը թափառիմ այսպէս տարտամ: Տակաւ առ տակաւ ստուերները կը բարդանան, թանձր կուպրի պէս ներկելով դաշտերն ու պարտէզները կանանչազարդ: Վայրի թռչուններու միօրինակ ձայները կը լսուին հեռուէն, անհրապոյր ու աններդաշնակ: Բայց ես կը սիրեմ այդ ձայները վայրի, աշնան այս իրիկուններուն, երբ ռնգացող քամիի ծփանքին հետ ընդելուզուած, կ'անցնին ծառերու ճիւղերուն խորունկէն: Ես կը սիրեմ աշնան իրիկունները ցուրտ ու մեռելային, քամիին ձայնը փոթորկաշունչ, որ կը սուրայ նետի մը պէս, դեղնած տերեւներու ընդմէջէն: Տերեւաթափ ծառերուն, որ զարնուած թռչուններուն պէս վար կը թափին հատ ու հատ՝ օդին մէջ, Հայաստանի աղջիկներուն կախարդական պարը յիշեցնելով···: Ինծի կը թուի թէ ես այս պահուն հայրենական գիւղիս ծառաստաններուն մէջ կը գտնուիմ, երեւակայութեան նժոյգին վրայ նստած, դէպի սիրելի ծննդավայրս կը սուրամ կարծես: Օ՛, ես որքան կը սիրեմ բնութեան գիրկը, իր գեղով ու հմայող տեսարաններով, պատկերներով ու երաժշտական զանազան քաղցր ձայներով: Ես կ'ուզեմ անկուշտի մը պէս դիտել սա բնանկարն ու համայնապատկերները եւ յագենա՛լ· ես կ'ուզեմ արբունքի հասած աղջկան մը պէս գրկել սա տիեզերքն անծիր ու սեղմել զայն կուրծքիս՝ իր ճոխ ու այլազան հրաշալիքներովն համայն: Որքան քաղցր ու անոյշ կը թուի ինծի այս պահը իր մթաստուեր տեսարաններով, ուրկէ խարխափելով ու մերթ ընդ մերթ իյնալով կը քալեմ դարձեալ:

Մանկութենէս ի վեր ես պաշտեր եմ բնութեան ազատ ու անկաշկանդ ծոցը, կատաղի ու մոլեռանդ երկրպագող մը անոր հրաշազան խաղերուն ու գեղեցկութիւններուն տակ երկնասլաց եւ ըլլալ զեփիւռ մը մեղմանուշ, անոնց խրոխտ ու ձիգ դագաթներն համբուրող··· Հոս, այս բարտիներուն ստուերին տակ, հին սէրերուս ու ապրումներուս վերյիշումները կը յուզեն սիրտս ու ալեկոծ ովկիանի մը փրփրադէզ ալիքներուն տպաւորութիւնը կը թողուն վրաս:

Պզտիկ շեղում մը սակայն: Սիրոյ հին վէրք մը: Իրիկուն էր դարձեալ: Աշունի ցուրտ ու դաժան իրիկուն: Սրտատրոփ յուզումով մը կը սպասէի անոր ճամբան, որ պիտի գար, պիտի գար անպայման··· Տերեւներու խարշափման ձայնէն սիրտս կը դողար կարծես ու սիրոյ ջերմ սարսուռի հով մը կ'անցնէր ոսկորներուս մէջէն կտրելով ամբողջ մտածումներուս ու իղձերուս ոսկի թելը, դեռ իր լրումին չհասած: Ու մենք ստուերներու եւ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՍԻՐԱՀԱՐՆԵՐ ԵՒ ՆՇԱՆԱԾՆԵՐ ՃԱՄԲՈՒ ՄԸ ՎՐԱՅ

Երկու երիտասարդ Հայեր շոգեկառք կ'առնեն, երթալու համար Ֆոնթենպլօ: Երկու սեռէ բազմութիւն կայ վակոնին մէջ: Ճամբուն կէսը հազիւ հասած բազմութիւնը, գրեթէ ամբողջովին կ'իջնէ զանազան կայարաններ: Վակոնին մէջ կը մնան մեր երկու հայրենակիցները, ինչպէս նաեւ երիտասարդ եւ շնորհալի կին մը: Հայորդիները կը նային անդադար գեղեցիկ կնոջ, կը նային ու ցանկայոյզ առոգանութեամբ կը բաբբաւեն իրարու հետ·

— Աչուռ, ծօ՛, սա պատառին նայէ: Ամօթ չէ հա, փէք աչքս խածաւ···

— Սուս եղիր, ծօ՛, կէս սահաթ է քի փարդին եմ:

— Ի՞նչ ազգ է անապա: Ռումանացի կը նմանի կոր: Վա՛յ շունչանորդի, փէք խըրխալը պատառ է: Կայտառ, պայտառ:

— Ծօ՛, դիմանալիք բան չէ: Ծօ՛, սա ինչ կտոր է: Չէ՛, փէք անուշիկ բան է: Ես պիտի մօտենամ:

— Մէյ մը ինչ ազգ ըլլալը հասկնանք: Ռումանացի՞ է անպալա: Անոնք շատ ողորմած կ'ըլլան:

— Ես անանկ կը կարծեմ քի մաճառ է: Անոնց կնիկները փէք աղուոր կ'ըլլան եղեր: Փարս ունենայի տէ Մաճառիստան երթայի:

— Սափըրմիշ մ'ըներ: Հիմա հոս տղեկնիս է Մաճառիստանը: Երկու ատըմէն սահմանէն ներս կրնանք մտնել:

— Աւելա կալիպա Վիեննացի է, անտեղի կնիկներն ալ այնալը կ'ըլլան եղեր:

— Մուրլախա Սերպ է:

— Ուրտեղացի կ'ուզէ ըլլայ՝ պիտի մօտենամ:

— Աչքերէն չամչըրալը կ'ելլայ կոր: Քիչ մը թէրս կնիկ կ'երեւայ կոր:

— Անանկ թէրս երեւցողներէն մի՛ վախնար, հաղի պէս կը հալին: Պալ մումի:

— Քիրազի պէս տուտալը ունի:

— Աս կէրտանին դիմացը մարդ տառ շիշէ օղի կը խմէ:

— Սուս եղիր, խնդթենալս բան մը չէ:

— Մօտենամ պիտի:

— Պատճառ մը գտնելու է:

— Մէյ մը խնդա երեսին:

— Ծօ՛, մէյ մը երեսս նայած չունի: Հիչ ասեղուանքը չէ:

— Սիրտը քիրայի տուած չըլլայ:

— Քիրանին հոս չէ ա:

— Սուրաթին չէրչիվէն սիրեմ:

— Խածնելիք, կրծելիք բան է:

— Ինծի նայէ, սա քոնեակին շիշէն բաց:

— Աղէկ միտքս ձգեցիր:

— Ձայնս հասածին չափ «Եանըմ Ալլահ» պիտի պոռամ:

— Եանտըմ չէ եանտըք ըսէ:

— Իրաւ ես: Ձեռք անցընենք նէ մենէ որո՞ւնը պիտի ըլլայ··· Աս ալ մէսէլէ է:

— Հէմ ալ, փէք կիւն մէսէլէ:

— Բան մը կ'ընենք: Հէլէ մէյ մը մօտենանք:

— Մօտենանք, աղբար: Կիտես քի լեռ կայ անոր իլէ մեր մէջը:

— Շունչանորդի, ոտքս ձեռքս դողալ պաշլայեց:

— Քեզի համար խըրյալը քիլօ ունի կ'ըսէին··

— Սուս եղիր: Աս աղուորին դէմը հայը կ'լլեցի:

— Խափան մը մտածելու է:

— Դուն մտածէ: Ես մտածելու կարողութիւն չունիմ: Կը վառիմ կոր:

— Ֆրանսացի է նէ ճաշի հրաւիրելու է կամ նուէր քաշքօլ մը խոստանալու է:

— Ինծի անանկ կուգայ քի Եահուտի է:

— Մարդ տինէ իմանէ կ'ելլայ ասանկ կնկան առջեւ:

— Լեցուր սա քոնեակը:

— Ծօ՛, միտքս բան մը ինկաւ, իրեն ալ հրամցնենք եւ կենացը խմենք, ի՞նչ կ'ըսես···

— Կնիկները քոնեակ չեն խմեր: Սէրթ է: Երանի թէ շէրի, պէնէտիքթին կամ ռասփայ ունենայինք:

— Դուն ալ շատ բարակները կը մտմտաս կոր:

— Հոն նայէ, ծօ՛, ոտքի ելաւ, դուրս կը նայի կոր: Ֆիտան, ֆիտան, աս ինչ պոյ պօս է: Սէրվի, չինար:

— Փէք նազիկ բան է:

— Լեցուր, մէյ մըն ալ լեցուր:

— Աս, գլուխը տաքցնելու է:

— Պիտի մօտենամ:

— Կիտես քի ետեւէս սատանայ մը բռներ է թող չի տար կոր քի մօտենամ:

— Իմ ետեւէս ալ կիտես քի սատանայ մը կը հրէ կոր:

— Ես մինչեւ հիմակ կը մօտենայի ամմա, ֆրանսերէնս շատ աղէկ չէ:

— Ես կը մօտենամ կոր: Սա շիշէն ինծի տուր: Էփի էյի կը ճանկռեմ ֆրանսըզճան:

— Աս, գաւաթ մըն ալ:

Եւ համարձակ պարոնը քծնողական ձեւով ու ձայնով կը մօտենայ երիտասարդուհիին ու կը կմկմայ·

— Օրիորդ, կը փափաքէի՞ք արդեօք հաճոյքը պատճառել մեզի հետ մէկ մէկ գաւաթ խմելու···

Օրիորդը, որ տեղը նստած էր, փոքրիկ, շատ փոքրիկ ժպիտով մը կը պատասխանէ, հայերէն·

— Շնորհակալ եմ: Սովորութիւն չունիմ:

Քօնեաք առաջարկող պարոնը աղէ արձան կը կտրի: Միւս պարոնն ալ պղպեղէ արձան: Աղէ արձանին ձեռքէն կ'իյնան շիշն ու գաւաթը: Երկուքին ալ բերանները բաց կը մնան:

Հայուհին կը շարունակէ ու կ'ըսէ·

— Այս դէպքը թող խրատ ըլլայ ձեզի: Ուրիշ անգամ շրջահայեաց եղէք ու մանաւանդ զսպեցէք ձեր յորդահոս աւիւնը: Եւ եթէ պատահի որ չկարենաք զսպել՝ գոնէ ու մանաւանդ ջանացէք գռեհիկ չըլլալ: Ոչինչ կայ աւելի զզուելի քան գռեհիկ չտեսութիւնը:

Օրիորդը մեր պարոնները նախ կրակի ու յետոյ աղ ու պղպեղի վերածելէ վերջ, կը թափէ անոնց վրայ պաղ ջուր մը եւ կը հալեցնէ աղն ու պղպեղը: Կրակը զուցէ դեռ կը շարունակուի մխալ ներսէն:

Անցեալները ես ալ հանդիսատես եղայ նմանօրինակ, ոչ բոլորովին անշուշտ, տրամախօսութեան մը:

Մէթրօ առած էի: Քովս նստած էին երկու մատաղատի Հայուհիներ ու կը խօսէին իրենց նշանածներուն բարեմասնութեանց վրայ·

— Իմինս խըրյալս օսկի մատնի մը տուաւ ինծի: Փէք հովարտա է:

— Իմինս մատնի տուած էր: Ծանր օղեր տուաւ: Ցուցուցինք՝ ըսին քի երկու հազար կ'ընէ:

— Ատիկա չեմ գիտեր ամա, իմինս փէք լեզուանի բան է: Հայերէնը, տաճկերէնը չաթըր չաթըր կը խօսաթէ կոր: Ֆրանսերէնն ալ դէշ չէ:

— Մէյ մը իմինս լսելու ես: Բերանը բանալուն պէս ամէնը տեղը կը նստեցնէ: Չարշըին մէջ ամէնը կը խաբէ եղեր···

— Քեզի ալ չխաբէ···

— Քա չէ, կը խնդթենայ կոր վրաս:

— Եթէ քուկինդ կը խնդթենայ կոր, իմինս շատոնց թոզուցած է ինծի համար···

Օրիորդներուն բնաւ միտքէն չէր անցած որ Հայ մըն է իրենց քովը նստողը:

Համբերութիւնս հատաւ: Քիթիս տակէն, շիկահաւի ձայնովս, սկսայ երգել, հետեւեալ նշաներգութիւնը·

Նըշանածս երէկ տեսայ,
Կարծես եղած էր փեսայ·
Իր պեխերով աչքերս մրտաւ
Ու սրտիս ճամբան գտաւ:
Իմ հաւնածըս, իմ հաւնածըս,
Մէկ հատիկ նըշանածըս,
Աղուոր, կըտրիճ ու լեզուանի,
Բընաւ նըմանը չունի:
Իբրեւ ոչխար է Գարամանի,
Իբր այծ է Ատը - Եամանի,
Իր պէս չըկայ արտասահմանի·
Մէկ հատիկ է, աննըմանի:

Օրիորդները անմիջապէս իջան Մէթրօյէն, առանց երգս շնորհաւորելու:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

գեփիւռներու մեղմասոյլ ծփանքին տակ անգամ մըն ալ արբշիռ՝ տուն կը դառնայինք հրաժեշտի համբոյրներով առլի ...

Ու հիմա, աչունի այս ուշ գիշերին, երբ ակամայ կ'անցնիմ սա ծառուղի — ներու տակէն, հին յուշերու եւ սէրե — րու բեռին տակ դանկս կը ճմլուի կարծես աղօրիքի քարերուն տակ փշրուող ցորենի հատիկներու պէս: Օ՛, ոչ, ես չեմ ուզեր հին օրերուս ու սէրերուս ոսկեմատեանը քրքրել այս գիշեր:

Ես կը սիրեմ Թափառիլ մեղուի պէս ծառէ ծառ ու ճիւղէ ճիւղ, նոր սէրե — րուս ու խղճերուս ոսկեքանդակ ու կապտաւուն դղեակը կերտելու ...:

ԼԵՒՈՆ ԳԵՂՈՒՆԻ

ԴԷՊԻ ԲԱՐԵԼԱՒՈ՞ՒՄ

Տարին Թաւալեցաւ ու տնտեսագէտ — ներ սկսած են հրապարակել վիճակագրութիւններ՝ փաստելու համար թէ անցնող տարին ի՞նչ տուաւ աշխարհին տնտեսագէտ: Եւ թէ՝ տագնապը բան մը կորսնցո՞ւց իր սրութենէն:

Հետեւելով այդ գրութիւններուն, հարկ կ'ըլլայ եզրակացնել թէ՝ ար — դիւնքը շատ նպաստաւոր չէ: Ծանօթ է որ համաշխարհային ճարտարար — ուեստական արտադրութիւնը հասած էր իր ամենացած աստիճանին: Կը պարզուի, որ, համեմատած առաջ, այժմ 25 առ հարիւր յաւելում մը միայն կայ: Իսկ միջազգային առեւ — տուրը բարելաւուած է,— եթէ կարե — լի է բարելաւում կոչել — 6 առ հա — րիւրով միայն: Այս բարելաւումն ալ կը վերաբերի հում նիւթերուն:

Նկատելի է, միւս կողմէ, որ կենսա — բար արտադրութեանց եւ արմտիքի մի — ջազգային փնտռտուքը յաւելում ցոյց չի տար մանաւորապէս եւրոպական ճարտարարուեստական երկիրներու մէջ: Երաշտութեան վնասը աւելի շատ տեսան հիւսիսային երկրամասի երկիրները, իսկ համեմատաբար քիչ՝ արեւմտեան — եւրոպական երկիրները, որոնք գլխաւոր ներածողներն են ար — մտիքի: Այս պարագան ունեցաւ ան — նպաստ արդիւնքներ: Իսկ այդ ար — դիւնքը մանաւորապէս ուժգին կեր — պով զգացուեցաւ ու կը զգացուի ա — րեւելեան եւրոպական երկիրներու մէջ, քանի որ անոնք արմտիք արտա — ծող երկիրներ են:

Բաղդատաբար լաւ կացութեան մէջ են քանի մը երկիրներ, որոնք յաջո — ղած են աւելցնել իրենց արտածումը՝ քանակով թէ արժէքով, շնորհիւ աւե — լի մեծ փնտռտուքին եւ մեծ գիներուն այն ապրանքներուն զորս անոնք կու — տանհում թէ կ'իսաղործեայ ձեւիտակ: Ցիչենք, օրինակ, Ֆինլանտիան, Շր — ուէտը, Նորվեկիան: Այս երկիրները գրեթէ զերծ են տագնապէն եւ տնտե — սական լաւ կացութեան մէջ են, որով — հետեւ շատ կը փնտռուին իրենց գըլ — խաւոր արտածելի նիւթերը,— փայ — տեղէն, Թուղթ, եւայլն:

Անդրկովկասեան երկրագործական երկիրներ, ինչպէս նաեւ Արժան — թինը եւ Հար. Ամերիկան այլ եր — կիրներ, ինչպէս եւ Աւստրալիան, Հար. Աֆրիկէն եւ Նոր Զելանտան, նկատելի բարելաւում մը ցոյց կու — տան, քանի որ իրենց ապրանքները,— բուրդ, կաշիներ, միս, մորթ, եւն., — կը գնուին՝ լաւ գիներով՝ ներկայի լաւագոյն շուկաներուն մէջ, ինչպի — սին են Անգլիան, Միաց. Նահանգնե — րը եւ Ճափոն: Այս երկիրները առաւե — լագոյնս օգտուեցան իրենց ցորենի բերքերէն եւ արմտիքի գիներուն բա — րելաւումէն: Գիներու բարելաւման մէջ դեր խաղացին տոլարն ու անգլիակա — նը: Իսկ կարգ մը հում նիւթեր ալ ինքնին գինի յաւելում կրեցին:

Բարելաւման ուրիշ ազդակ մըն է եղած ամէն տեղ ոսկիի արդիւնաբե — րութեան յաւելումը: Ոսկին կարգ մը երկիրներու արտածման նիւթ է (Հար. Աֆրիկէ, Աւստրալիա, Գանատա, Ռուսիա եւայլն): Անոր արտադրու — թեան յաւելումը կը նշանակէ այդ եր — կիրներու գնողական կարողութեան յաւելումը: Այս տեսակէտէն՝ Ռու — սիան եւս հասած է նկատելի յաջողու — թեան մը, որովհետեւ մանաւորապէս վերջին տարուան ընթացքին, ան մեծ զարկ տուաւ այդ արտադրութեան եւ հասցուց արտադրութեան տարեկան (1934) գումարը 25 — 30 միլիոն անգ — լիական ոսկիի:

Այս յաւելումը զարկ տուաւ հում նիւթերու առեւտուրին: Իսկ հում նիւթերու շարժումը կ'ենթադրէ կա — րելիութիւն մը՝ ճարտարարուեստա — կան արտադրութեանց սպառումին: Բայց, այս բարելաւումը կ'օգտագոր — ծեն գլխաւորաբար Անգլիան ու Ամե — րիկան: Եւրոպայի ճարտարարուես — տական երկիրները, գլխաւորութեամբ Գերմանիոյ, ինչպէս նաեւ «ոսկի պլոք»ի երկիրները, որոնց մասին խօ — սեցանք նախորդ յօդուածով, անցնող տարուան ընթացքին աւելի մեծ խո — չընդոտներու հանդիպեցան իրենց ճարտարարուեստական արտադրու — թեանց տեղաւորման մէջ: Անոր գըլ — խաւոր պատճառն է տըվիզի տագնա — պը՝ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ մէջ:

Պէտք չէ մոռնալ որ ճարտարար — ուեստական գլխաւոր երկիրները ան — տեսապէս շատ սերտօրէն կապուած են իրարու հետ: Անոնք մէկզմէկու լաւա — գոյն յաճախորդներ են՝ իրենց մեքե — նական արտադրութեանց համար: Ա — սիկա ցոյց կուտայ թէ՝ ինչ է հիմնա — կան պայմանը՝ աւելի տեւական բա — րելաւման համար — նոր ու աւելի բնականոն քաղաքական ու վարկային յարաբերութիւն ճարտարարուեստա — կան եւ հմտական գլխաւոր երկիրնե — րու միջեւ:

Այդ տեսակ յարաբերութիւն մը ան — միջապէս շարժման մէջ պիտի դնէ ներկայիս անդամալուծուած օրկան — ները՝ միջազգային առեւտուրին ու վարկին:

Ս.

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ԱԶԳ. ՎԱՐԺՈՒԹԵԱՆ ՓԱՅԼՈՒՆ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

= o—o =

Փետր. 2 շաբաթ երեկոյ, Պրէպան Մարսէյլի ընդարձակ սրահը, մէկ ծայրէն միւսը, մինչեւ քովընտի սեն — եակները, լեցուած էր խուռն բազ — մութեամբ մը: Հոն էին բոլորը, երի — տասարդ, ծեր եւ ամէն դասակարգի մարդիկը: Կարգապահութեան կը հսկէին Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտները:

Ազգ. Կեդր. Վարժութիւնը սարքած էր այս հաւաքոյթը մասնակցութեամբ զանազան մշակութային եւ հայրե — նակցական Միութեանց, ոչ միայն հա — յեցի շունչ ու գեղարուեստական վա — յելք տալու համար հասարակութեան, այլ եւ տեսակ մը հաշուետուութիւն ընելու համար 6—7 ամսուան իր գոր — ծունէութեան եւ նոր առաջադրու — թեանց մասին:

Եւ պէտք է շեշտել, որ հասարա — կութիւնը փետր. 2ի գիշերը ցոյց տը — ւաւ թէ աւելի քան երբեք կանգնած է Ազգ. Կեդր. Վարժութեան կողքին:

Հանդէսին հովանաւորն էր Մար — սէյլի քաղաքապետ Տօքթ. Ռիպօ: Սակայն կարեւոր գործի մը համար, Մարսէյլէն բացակայ ըլլալով չկրցաւ գալ:

Օտար հիւրերու կարգին ներկայ էին տեղական մամուլի ներկայացուցիչները:

Ֆրանսական եւ հայկական ազգային քայլերգներէն վերջ, Պ. Ցարութիւն Շալճեան, յանուն Երեսփ. Ժողովի, բացուած յայտարարեց հանդէսը, քանի մը ջերմ խօսքերով:

Ապա, Տօքթ. Մելքոնեան, կարդաց ֆրանսերէն գրաւոր ճառ մը, որ մեր պատմութիւնն ու ողբերգութիւնն էր: Սկսելով Հայկ նահապետէն, մեր երկրի աշխարհագրական ու քաղաքա — կան պատմութենէն, հասաւ մինչեւ ոսկեդար: Ցիշեց մեր գիրն ու գրա — կանութիւնը, մեր ներքին արժէքնե — րը: Ապա ծանրացաւ Անիի կործանու — մին եւ Կիլիկեան Թագաւորութեան վը — րայ, որմէ ետք սկսած էր արդէն մեր ողբերգութիւնը: Այսպէս շրջան առ շրջան քննելով մեր պատմութիւնը, կանգ առաւ 1914ի ողբերգութեան առջեւ, անարգութեան սիւնին գամե — լով բարբարոս Թուրքն ու Թուրքիան: Ցիշեց այն ծառայութիւնները, զորս Հայերը մատուցին իբրեւ փոքր դաշ — նակիցներ համաձայնական բանակնե — րուն: Սակայն արդի՞ւնքը ... ար — դիւնքն եղաւ ոչինչ եւ մենք ինկանք այս օտար բայց հիւրընկալ ափերը:

«Ֆրանսացի բարեկամներ, մենք հոս չեկանք դրամ դիզելու եւ առեւ — տուր ընելու համար: Մենք զոհն ենք Եւրոպայի քաղաքականութեան: Սա — կայն մենք հոս կ'ապրինք իբրեւ պատ — ուաւոր ու պարկեշտ մարդիկ: Վայր — կեան մը գացէք պտտեցէք Պօմոնի, Սէն Ժիւլիէնի, Սէն Ժէրոմի, Սէնթ Անթուանի, Սէն Լուի մէջ, փաստե — լու անգամ մը եւս, թէ այս ժողո — վուրդը ինչ չինարար է եւ ի՛նչ կորո — վի»:

Իսկ Ազգ. Կեդր. Վարժութեան կող — մէ խօսեցաւ Պ. Պօղոս Հիւսեան: Բա — նախօսը նախ քան իր նիւթին անցնիլը հրաւիրեց ժողովուրդը մէկ վայրկեան յոտնկայս յարգել յիշատակը իրենց հանդուցեալ առաջնորդ Պալաքեան եպ.ին: Ապա պատմութիւնն ընելով մեր գաղութին կազմութեան, մէկիկ — մէկիկ յիշեց այն բոլոր գործերը որ կատարուեցան վերջացող քանի մը տարիներու ընթացքին: Այնուհետեւ, կանգ առաւ ներքին պայքարին վրայ: «Ի՞նչ կ'ուզեն այս մարդիկը, ի՞նչ կը հասկնան այսպէս տարիներ ու տարի — ներ մաքեր պղտորելով եւ պայքար մղելով մեզի դէմ: Տակաւին երէկ էր, որ հրապարակը բաց էր իրենց առ — ջեւ: Ինչո՞ւ ձայն ու ծպտուն չհանե — ցին: Իսկ հիմա որ այդ մեռելային մթնոլորտը մաքրեցինք, շունչ ու կեն — դանութիւն տուինք այս գաղութին, իր Ազգ. Կեդր. Վարժութեամբ, Ե — րեսփ., կրթական, խնամատարական, դատաստանական եւն. ժողովներով, հրապարակ իջած են նոր խաչակրու — թիւն մը սարքելու: Տեսէք, երբ իմա — ցան որ հարաւային Ֆրանսայի Թեմին համար ընտրած ենք առաջնորդ մը, յանձին Խաչատուրեան եպ.ի, ծայր տուին աղտոտ քսութիւններ: Այս բազմութիւնը մեզի այն յոյսը կը ներ — շնչէ թէ ժողովուրդը մեզ հետ է եւ մեզ հետ պիտի ըլլայ»:

Ապա խօսեցաւ նպաստաղուրկ բան — ուորներու համար Ազգ. Կեդր. Վար — ժութեան առած քայլերուն մասին: Եւ յիշեց այն առաջադրութիւնները ո — րոնց ընթացք պիտի տրուի հետզհե — տէ:

Գեղարուեստական բաժինը ճոխ էր եւ այլազան:

Նուագեց երիտասարդ ջութակահար Պ. Չէօրէքճեան եւ երգեց Օր. Գէոր — գեան ժողովրդական երգեր: Արտա — սանեցին ուսանող Պ. Պարսամեան (ֆրանսերէն եւ հայերէն) եւ Պ. Վ. Տէր Վարդանեան Ա. Ահարոնեանի «Արարատեան դաշտը»: Ռուսական երգչախումբ - նուագախումբ մը մէջընդմէջ կ'երգէր ու նուագէր ռու — սական կտորներ: Կովկասեան պարեր պարեցին օրիորդներ Սահակեան եւ Ցակոբեան:

Ազգ. Կեդր. Վարժութիւնը միջնա — բարին հրաւիրեց Ֆրանսացի լրագրող — ները եւ «Ցառաջ»ի Թղթակիցը քո — վընտի սրահ մը, պատուելով զանոնք անուշեղէններով եւ ըմպելիներով: Ներկայ էին նաեւ Կ. Խաչի Վարժու — թեան անդամուհիները, քահանայից դասը եւ ուրիշ անձեր:

Պ. Արփիարեան տաք ու բարախօսն ոճով գրուած ֆրանսերէն ճառով մը վեր առաւ մեր ժողովուրդի հոգեկան բարձրութիւնը եւ այն մշակութային կապերը որոնք կան Ֆրանսայի եւ մեր միջեւ:

Բաժակներ պարպուեցան Ազգ. Կեդր. Վարժութեան կենացը: Նաեւ «Ցառաջ»ի համար որ իր ծնունդէն ի վեր ջերմ պաշտպան կանգնած է ազգ. կազմակերպութեան: «Ցառաջ»ի հան — դէպ յայտնուած յարգանքին պատաս — խանեց այս տողերն ստորագրողը:

Ապա, ֆրանսացի լրագրողին բա — ցատրութիւններ տրուեցան մեր գա — ղութին, մեր ներկայ կացութեան եւն.ի մասին: Ամէնէն վերջը ներկա — ները լուսանկարուեցան Լը Փըթի Մարսէյէի համար:

Այսպէս ժողովուրդին մէկ մասը գը — խաւոր սրահին մէջ, իսկ մէկ մասն ալ քովընտի սենեակներուն մէջ լուսա — ցուց, պարելով, խմելով ու զուարճա — նալով:

Կը տեղեկանամ թէ Ազգ. Վարժու — թիւնը բաւական կոկիկ հասոյթ մը ապահոված է այս երեկոյթով:

ՀՐԱՉԵԱՅ

ՊՐԻՒՍԷԼԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

ՊՐԻՒՍԷԼ, 1 փետր.— Անկէ առաջ առիթն ունեցայ խօսելու Պրիւսէլի Հայ Երիտասարդաց Միութեան մա — սին:

Դեկտեմբեր 11ին, Միութեան ընդհ. ժողովը գումարուելով, ձայներու մե — ծամասնութեամբ ընտրուեցաւ նոա — յուն վարչութիւնը: Ցետոյ կանոնա — գիրը յօդուած առ յօդուած վիճարա — նութեան դրուելով, վաւերացուեցաւ ներկաներուն կողմէ: Այսօր միու — թեան անդամներուն թիւը կը հասնի 130ի, ինչ որ բացառիկ յաջողութիւն մըն է Պրիւսէլի պէս պզտիկ գաղութի մը համար:

Ցունուար 5ին, նորընտիր վարչու — թիւնը խմբական ճամբորդութիւն մը կազմակերպեց դէպի Անվէրս, ինքնա — շարժ խոշոր կառքով մը, մասնակցե — լու համար Անվէրսի Հայ Երիտասար — դաց միութեան կողմէ Ծնունդի առ — թիւ սարքուած շքեղ տօնածառին: Եր — կու քոյր միութիւններու յարաբերու — թեանց ամրապնդման համար յարմար առիթ մը եղաւ այդ հաճելի հաւաքոյ — թը:

Ցունուար 31ին, միութիւնը երկ — րորդ անգամ ըլլալով Պրիւսէլի գե — ղարուեստից սրահին մէջ կազմակեր — պեց երաժշտական երեկոյթ մը, մաս — նակցութեամբ յայտնի ջութակահար Պ. Ծովիանօվի, որ սիրայօժար ըս — տանձնած էր հաւաքոյթին գեղար — ուեստական բաժնի ղեկավարութիւ — նը: Երեք հոգիէ բաղկացած երկսեռ երաժշտախումբը ընտիր կտորներ նը — ւագեց: Երգուեցան նաեւ հայերէն եւ ֆրանսերէն սիրուն երգեր: Պ. Ծո — վիանօվ անգամ մը եւս երեւան բերաւ իր երաժշտական տաղանդը:

Վարչութիւնը գործունէութեան ճոխ ծրագիր մը մշակած է ընթացիկ տարուան համար: Այսպէս՝ պարբե — րաբար տեղի պիտի ունենան բանախօ — սութիւններ, վիճաբանական ժողով — ներ, գեղարուեստական երեկոյթներ, թէյասեղան, պար, փութպօլ, իսկ ա — մառուան եղանակին համար՝ թէնիսի մրցումներ, զբօսաշրջաններ, դաշտա — հանդէս, բանակում, եւայլն:

Առնզմէ զատ, վարչութիւնը պի — տի կազմակերպէ նաեւ՝

1) Նուագախումբ մը՝ ղեկավարու — թեամբ Պ. Ծովիանօվի,

2) Երգչախումբ մը՝ ղեկավարու — թեամբ Պ. Վ. Սարգսեանի, եւ

3) Թատերախումբ մը՝ ամաթէօր դերասաններու կողմէ:

Ինչպէս կը տեսնուի, Հ. Ե. Մ.ը կոչուած է կարեւոր պակաս մը լրա — ցնելու Պրիւսէլի հայ գաղութին մէջ ընդհանրապէս, եւ հայ երիտասար — դութեան մէջ մասնաւորապէս, որուն շարժում ու ոգեւորութիւն առեղծելով իր շուրջը, եւ առաջքն առնելով օտա — րացման եւ այլասերումին:

Հ. ՏԷՐՈՍԿԻ

Երիտ. միութիւն մը Ժընեւի մէջ

= o =

ԺԸՆԵՒ.— Հայկական միութիւննե — րու ծնունդ ու մահի պատմութեան մէջ Ժընեւի «Հայաստան» որբանոցին շուրջ 50 սաներն ալ ունին իրենց էջը:

Այս հաստատութենէն ալ ծնած են շարք մը միութիւններ, ու շրջապա — տող ժլատ պայմաններու սեփիման տակ հասած՝ ուրիշ միութիւններու տխուր ճակատագրին:

Բայց այս անգամ, դարձեալ նոյն հաստատութենէն մէկ քանի համող — ուած սաներ, իրենց նախորդ միու — թիւններու տուած դասերէն օգտուե — լէ ու միջավայրի արդի պայմանները ուսումնասիրելէ վերջ, հիմը դրին նոր միութեան մը, «Ժընեւի Հայ երիտա — սարդական Միութեան»:

Հանդէսին բացման խօսքն ըրաւ մի — ութեան նախագահ Պ. Պ. Նիկոլեան, պարզելով նոր Միութեան ծրագիրն ու անոր դերը գաղութին մէջ:

Գաղութին կողմէ խօսեցաւ Պ. Ի. Կէնճ, հրաւիրելով Ժընեւի գաղութին համակրանքը եւ գործօն աջակցու — թիւնը:

Ցայտագիրը կը բաղկանար երկու պաւէշոններէ, արտասանութիւններէ, երգերէ ու կովկասեան պարէ: Բոլորն ալ կատարուեցան լուրջ պատրաստու — թեամբ, ուր յստակօրէն կը նշմար — ուէր Թափուած աշխատանքը:

Այս հանդէսով «Ժընեւի Հայ Երիտ. Միութիւնը» ցոյց տուաւ իր դերին գիտակցութիւնը ու գաղութն ալ իր մեծագոյն մասին ներկայութեամբ ըղ — ձացուց «Հայաստան»ի երիտասար — դութեան, հայութիւնը նախ «Հայաս — տան»էն սպասելու իր արդար իրա — ւունքը:

Տարակոյս չկայ թէ, այս նորակազմ միութիւնը իր նախաքայլէն շահած նիւթական ու բարոյական քաջալե — րանքէն խրախուսուած, պիտի փարի մեր ազգային տենչանքներուն, հաս — տատ գիտնալով թէ մշակոյթի ճակա — տին վրայ կատարուած որ եւ է ճիգ հոգիի վերամկրտութիւն մըն է, հայ մնալու խոստում մը:

Ներկայ մը

⁂ Վերսայլի դաշնագրով Գերմա — նիա իրաւունք ունի պահելու միայն 7 զօրաբաժին հետեւակազօրք եւ 3 զօրաբաժին հեծելազօրք, այն ինչ հի — մա ունի 21 զօրաբաժին հետեւակ եւ 3—4 զօրաբաժին հեծեալ: Ուրեմն Գերմանիան, 6 ժամուան մէջ, կրնայ 432,000 զինուոր հանել ռազմաճակատ իր լիակատար կարգ ու սարքով:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆՈՐ ԱՆԱՍՆԱԲՈՅԺՆԵՐ

= o =

Երեւանի անասնաբուժական բարձ — րագոյն վարժարանէն շրջանաւարտ եղան 150 երիտասարդներ, որոնք կը կազմեն նոյն վարժարանին երրորդ հունձքը: Շրջանաւարտներուն մէջ կան 12 ազգութեանց պատկանող երի — տասարդներ, եւ 24 կին:

Շրջանաւարտներուն նուիրուած՝ հանդէս մը տեղի ունեցաւ յունուար 11ին, Երեւանի մէջ: Հանդէսին ներ — կայ էին առողջապահական գործավա — րը Դեւոնդեան, եւ կրթական փոխ — գործավարը Լ. Արիսեան:

..ՈՐ ԸՍՏ ՓԱՆՁՈՒՆԻԻ

»»»: «««

Արտասահմանի մէջ խումբ մը խեղ — քէ - պակասներ ունինք, որոնք յա — ճախ կը գրեն թէ Հ. Յ. Դաշնակցու — թիւնը դէմ է Հայաստանի, ներգաղ — թի եւ վերաշինութեան: Եւ իբրեւ փաստ ցոյց կուտան իրենց խելապա — տակին ցափռտուքները: Թէ որո՞նք են Հայաստանի, ներգաղթի եւ վերա — շինութեան դէմ, կրնաք դատել կար — դալով հետեւեալ տողերը, զորս կ'ար — տատպենք «Խորհ. Հայաստան»էն (10 յունուար).—

Երեւանի սպանդանոցին աշխատա — ւորները իրենց կէս օրավարձը, 508 րուբլի 77 կոպէկ, յատկացուցին Սպա — նիոյ մարտնչող պրոլետարիատին, եւ այս առթիւ կը հրաւիրեն որ իրենց հետեւին Լէնինականի սպանդանո — ցին, Իւղի արդիւնաբերութեան եւ Սառնարանի աշխատաւորները: — Մէկ:

Հայաստանի կենդրոնական միջազ — գային յեղափոխութեան օգնութեան մարմնոյն բջիջը եւս 194 րուբլի 30 կոպէկ յատկացուց Սպանիոյ պրոլե — տարներուն, եւ կը հրաւիրէ որ իր օ — րինակին հետեւին գործավարներու խորհուրդին նոյն անունով կոմիտէի անդամները: — Երկու:

Վաղարշապատի շրջանի Այգեստա գիւղի հաւաքական գիւղատնտեսու — թեան ընդհ. ժողովը 300 րուբլի յատ — կացուց Սպանիոյ պրոլետարներուն եւ այս առթիւ կը հրաւիրէ Վաղարշա — պատի «Անաստուած», Սամաղարի «Կարմրադրօշ», Ներքին Խաթունար — խի «Ստալին», Աղաւնատան, Փարա — քարի եւ Բիւրականի հաւաքական գիւղատնտեսութեան անդամները որ հետեւին իրենց օրինակին: — Երեք:

Աղաւնատան հաւաքական գիւղատն — տեսութիւնը 3000 րուբլի յատկացուց Սպանիոյ պրոլետարներուն: — Չորս:

Վաղարշապատի շրջանային առող — ջապահական միութեան ընդարձակ ժողովը (լիակատար ընդհ. ժողով ը — սել կ'ուզէ) Սպանիոյ պրոլետարնե — րուն յատկացուց մէկ օրուան աշխա — տավարձ, այս առթիւ հրաւիրելով որ իրենց օրինակին հետեւին կրթական ու կառավարական զանազան մարմին — ներ: — Հի՛նգ:

Անցեալները եւս հրապարակեր էինք թէ Քանաքեռի բանուորները իրենց աշխատավարձը նուիրած էին Սպա — նիոյ պրոլետարներուն: — Վեց:

Եւ դեռ քանի՛ քանի՛ կազմակեր — պութիւններ, Հայաստանի մէջ, իրենց աշխատավարձը կը նուիրեն միջազգա — յին յեղափոխութեան, բայց ոչ մէկը խելք կ'ընէ կամ քաջութիւնը ունի իր մէկ օրավարձը նուիրելու ոչ թէ ար — տասահմանի թշուառ հայ գործա — ւորներուն, գէթ ներգաղթի կազ — մակերպման:

Եւ սակայն, Փանձունիները Հայաս — տանի մէջ, խելքշուններն արտասահ — մանի մէջ տակաւին կը յամառին ներ — գաղթի եւ Հայաստանի թշնամի յայ — տարարել Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը:

Միջնադարեան Հայ բանաստեղծութեան ժողովածու

— o —

Այս տարի, գարնան, Պետական Հրատարակչական Մարմինը պիտի տպէ միջնադարեան Հայ բանաստեղ — ծութեան ստուար ժողովածու մը, ուր պիտի մտնեն ԺԳ. դարէն մինչեւ ԺԷ. դարու Հայ աշուղներու եւ երգիչնե — րու գործերը,— մօտ 30 բանաստեղծ — ներ: Այսպէս Ֆրիկ, Կոստանդին եւ Ցովհաննէս Երզնկացի, Մկրտիչ Նա — ղաշ, Ցովհաննէս Թլկուրանցի, Գրի — գոր Աղթամարցի, Առաքել Սիւնեցի, Ղազար եւ Ցովասափ Սեբաստացի, Նահապետ Քուչակ, Դաւիթ Սալնա — ձորցի, Պաղտասար Դպիր, Նաղաշ Ցովնաթան եւ ուրիշներ:

Օգտագործուած են զանազան գիր — քերու եւ պարբերականներու մէջ լոյս տեսած բանաստեղծութիւնները, որ ծանօթ են մինչեւ այժմ իբրեւ միջնա — դարեան այդ երգիչներու գործը: Ժո — ղովածու կազմելու հոգը ստանձնած է Կարէն Միքայէլեան, որ գրած է գիր — քին յառաջաբանն ու հեղինակներուն կենսագրականները:

ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Այս տարի լրացաւ բանաստեղծ Վա — հան Տէրեանի մահուան 15ամեակը, եւ Երեւանի մէջ, այդ առթիւ, յունուար 8ին տեղի ունեցաւ յիշատակի հանդէս մը, նախաձեռնութեամբ Գրողներու Միութեան:

Հանդէսը բացաւ Միութեան նախա — գահը, Դրաստամատ Սիմոնեան, որ ներկայացուց բանաստեղծին գրական եւ ընկերային գործունէութիւնը, ինչպէս եւ ազդեցութիւնը զոր Տէր — եան գործած է արդի գրողներուն վը — րայ:

Ցետոյ յուշեր պատմեցին Ս. Զօր — եան եւ Վ. Թոթովենց: Իսկ վաստա — կաւոր դերասանուհի Արուս Ոսկան — եան արտասանեց քանի մը բանաս — տեղծութիւններ:

Այս առթիւ Պ. Մակինցեան, որ հրատարակած է Վահան Տէրեանի ամբողջական գործերը, յօդուած մը գրած էր «Խ. Հայաստան»ի մէջ ու գիտել կուտար, անշուշտ թաքուն ցաւով մը, որ Հայաստանի բանաս — տեղծները կը մերժեն ճանչնալ Տէր — եանը իբրեւ սկզբնական դէմք խորհր — դային գրականութեան, իսկ արտա — սահմանի մէջ Տէրեան կը ճանչցուի ե — ղեր իբրեւ ... դաւաճան:

Կ'արժէ,— Մակինցեանի այս ծուռ միտքը սրբագրելու համար չէ ան — շուշտ.— յիշատակի հանդէսով մը ներկայացնել այս արժէքաւոր բանաս — տեղծը մեր ժողովուրդին, արտասահ — մանի մէջ ալ:

Տէրեան մէկն է մեր արդի մեծ բա — նաստեղծներէն, եւ Տէրեանով պար — ծենալու իրաւունքը չի կրնար ըլլալ միայն ու միայն «կարմիր գիծ»էն ներս:

ՆԱՀԱՏԱԿ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ

ՀԱՇՈՒԵԿՇԻՌ

1 Ցուլիս 1933— 31 դեկտ. 1934

Մուտք

	Ֆրանք
Մնացորդ պատրաստ 1 յուլիս 1933	241·15
Նուէր փոխան ծաղկեպսակի Օհան Կարոյի գրքին համար	2340·—
Ռ. Զարդարեանի հատորէն ծախուած 57	641·—
Հրանդի ծախուած 24	307·—
Գեղամ Տէր Կարապետ.ի ծախուած 27	462·20
Գեղամ Բարսեղեանի ծախուած 42	519·—
Արփ. Արփիարեանի ծախուած 44	510·—
Գր. Զոհրապի ծախուած 27	342·—
Տիգր. Չէօկիւրեանի ծախուած 69	869·—
Օհան Կարոյի ծախուած 98	1077·—
Բաժանորդներէ	745·60
Ընդհ. գումար՝	8053·95

Ելք

	Ֆրանք
Օ. Կարոյի տպգ. համար 3250 Եր. Օտեանի տպգ. առ հաշիւ 2000	5250·—
Հեղինակի իրաւունք	500·—
Վինե. տոմսակ, նուէրի համար	168·—
Առաքման ծախս եւ պաշտօնեայի	1170·75
Գրենական պիտոյք, *քլիշէ*	263·50
Դրոշմաթուղթ, երթեւեկ, հեռաձայն	308·75
Մնացորդ պատրաստ 31 դեկտեմբեր 1934ին	392·95
Ընդհ. գումար՝	8053·95

ԻՐԱՆԻ ՀԱՅ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ԱՆՈՒՆՆԵՐԸ

Իրանի կրթական նախարարութիւ — նը շրջաբերականով մը հրահանգած էր օտար դպրոցներուն պարսկական անուններ տալ:

Բէնդէր - Փէհլէվիի հայկական դպ — րոցին անունը կոչուած է «Արդաշիր», անշուշտ Սասանեան հարստութեան առաջին թագաւորին անունով:

Արագի հայկ. դպրոցը կոչուելու է «Շարաֆ»:

Խորասանի հայկ. դպրոցը «Արիէն»:

Թաւրիզի հայկ. կեդրոնական վար — ժարանը «Սիրուս», հայկ. գիմնա — զիոնը՝ «Ֆարօխի», Արամեան վար — ժարանը՝ «Սաքահ»:

ՊԱՀԱՆՋԵՑԷՔ ԵՐԵՒԱՆ ՕՂԻՆ, ՈՐ ԿԸ ՑԱՆՁՆԱՐԱՐՈՒԻ Ա — ՄԷՆ ՏԵՍԱԿԷՏՈՎ:

տեսուչը անձամբ կը հսկէր բոլոր գործողութեանց:

Ինչպէս կը յիշուի, 1934 փետր. 6ին, Տալատիէի դահլիճին օրով, փոթորիկ մը պայթեցաւ Քոնքորտի հրապարակին վրայ, մասնակցութեամբ անհամար բազմութեան մը որ կ'ուզէր Երեսփ. ժողով խուժել եւ ցրուել զայն: Այս առթիւ բուռն ընդհարումներ պատահեցան, պահակները կրակ բացին, 16 հոգի մեռան եւ հազարէն աւելի մարդիկ վիրաւորուեցան: Այնուհետեւ քննիչ յանձնաժողով մը կազմուեցաւ, պատասխանատուութիւնները ճշդելու համար:

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓՈԹՈՐԻԿ ԵՒ ՈՂՈՂՈՒՄ ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՄԷՋ.— Երուսաղէմէն կը հեռագրեն թէ փետրուար 5ին 20 հոգի զոհ գացին ողողումներու: Կը կարծուի թէ շատ աւելի պիտի բարձրանայ զոհերու թիւը, երբ հասնին գաւառներու տեղեկագիրները: Աղէտը ամէնէն աւելի ծանր եղած է Նապլուսի եւ Թուլքերամի շրջանին մէջ: Ամբողջ շրջաններ անմատչելի դարձած են: Ողողումներէն առաջ բուռն փոթորիկներ պայթեցան: Քսան տուներ փլան Նապլուսի մէջ եւ 13 հոգի քշուեցան հեղեղներէն:

250 *ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐ* ձերբակալուեցան Վիէննայի մէջ, երբ գաղտնի ժողովներ կը գումարէին: Կ'ըսուի թէ ցոյցեր կը պատրաստէին փետրուար 12ի ըմբոստութեան տարեդարձին առթիւ:

ԿՌԻՓԻ ՀԱՄԱՃԱՐԱԿԸ սկսած է մեղմանալ Ֆրանսայի մէջ, բայց սաստկօրէն կը ճարակի ուրիշ երկիրներու մէջ: Պուքրէշէն կը հեռագրեն թէ համաճարակը վարակած է գրեթէ բոլոր քաղաքները: Եաշի մէջ 1500 հոգի հիւանդացած են եւ դեղագործները չեն կրնար դեղ հասցնել: Պուքրէշի համալսարաններն ու դպրոցները, եւ քանի մը նախարարական պաշտօնատուներ փակուած են:

Համաճարակը արագօրէն կը տարածուի նաեւ Պոլսոյ մէջ: Բոլոր դպրոցները փակուած են տասը օրուան համար: Թատրոնները եւ սինէմաները ալ փակուեցան վերջին պահուն:

ՀԱԿԱԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՑՈՅՑ ՄԸ տեղի ունեցաւ Պուքրէշի մէջ, սինէմայի մը առջեւ, ուր խորհրդային շարժանկար մը կը ներկայացուի այս միջոցին: Ուսանողները քանդեցին թատրոնին սրահը: Ոստիկանները ստիպուեցան կրակ բանալ օդին մէջ, բարեկարգութիւնը վերահաստատելու համար: Այս առթիւ խուճապ մը ծագեցաւ եւ քանի մը հոգի վիրաւորուեցան: Ոստիկանութիւնը շարք մը ձերբակալութիւններ կատարեց:

ԼԻՆՏՊԷՐԿԻ ԵՐԿՐՈՐԴ ԶԱՒԱԿՆ ԱԼ առեւանգելու սպառնալիք ուղղուած է, 5000 տոլար փրկանք պահանջելով: Գնդ. Լինտպէրկ սպառնագիրը կարդաց դատարանին մէջ, երբ կրկին կ'ամբաստանէր Հաուփթմանը: Նամակին մէջ կ'ըսուի թէ ամբաստանեալը մեղք չունի առաջին տղուն առեւանգութեան մէջ:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՓԱՊՈՒՂԻՆ (Մէթրօ) բացուեցաւ փետր. 5ին, փորձի համար, 11 քիլոմէթրի վրայ: Փորձը շատ յաջող անցաւ: Խորհրդային թերթերը կ'ըսեն թէ այս փապուղին ամէնէն գեղեցիկն է աշխարհի մէջ, եւ նոր յաղթանակ մը ընկերվարական կառուցման համար: Կառախումբերը պիտի բաղկանան 4–8 վակոններէ: Ժամական արագութիւնը պիտի ըլլայ 60 քիլոմէթր. պաշտօնեաներու թիւը՝ 4500: Գինը՝ միօրինակ, 25 կոպէկ: Ամբողջ շինութիւնը պիտի լրանայ չորս տարիէն:

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Եր. Օտեան *Ընկեր Փանջունի (Ն. Գ. Բ. Թիւ 9)* 20 *ֆրանք:* Եղիշէ Պատ. Դուրեան, *Պատմ. Հայ Մատենագրութեան* 25 *ֆր., Հայոց Հին Կրօնները* 15 *ֆր., Ազգային Պատմութիւն* 25 *ֆր.:* Մ. Մեծարենց, *Ոսկի Արիշին տակ* 15 *ֆր.: Կեանք եւ Արուեստ, Տարեգիրք*, 1935, 20 *ֆր.:* Նար-Դոս, *Մահը* 20 *ֆր.:* Կ. Զլամարեան, *Սանլլա* 20 *ֆր.:* Փօլ Հ. Պօրտօ, *Անթառամ Տրապիզոնցի* 15 *ֆր.:* Վ. Գլակ, *Լեռներու Խորհուրդը* 15 *ֆր., Ազատագի Գոյամարտը* 20 *ֆր.:* Գ. Գեղարքունի, *Լուրեր Քաղքէն* 10, *Թօշնելէն վերջ* 10, *Հայ Մշակոյթի Օրը* 10, *Գոյամարտ Օրացոյց*, 1935, 5 *ֆր.* 50 *ս.:* Ս. *Փրկչի գրպանի Օրացոյց*, 5 *ֆր., Բառարան ֆրանս. հայ. գրպանի* (Մ. Նուպարեան) 15, 20 եւ 25 *ֆր.:* Ե. Տէմիրճիպաշեան, *Բառարան ֆրանս. հայ (Ընդարձակ)* *ֆր.:* Վ. Սարգսեան, *Հօ՛յ Նար, դաշնակ եւ երգ* 12 *ֆր.:*

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ Գաւառներ

ՊԱՆԵԼՕ-ԲԱՇԱՆԻ «Արծիւ» *Ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 17, Րիւ Լավուազիէ, Բաշան, ընկեր Կարապետի բնակարանը:*

ՇԱՎԻԼԻ «Արգութեան» խումբի ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին ընկեր Գէորգի բնակարանը:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, 181 Գուր Լաֆայէթ, Զարդարեան Դրագարանը: Կը հրաւիրուին նաեւ շրջանի ընկերները (Կար տը Վիլ եւ Սէն Մօրիս):

ՎԱԼԱՆՍԻ Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Փրիվայի «Յառաջ» խումբի բոլոր ընկերները այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Քաֆէ տէ Ժառտէն, Փրիվա: Ներկայ կ'ըլլայ Կոմիտէին ներկայացուցիչը:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Նախաձեռնութեամբ՝ *ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՎԱՐՉ. ԺՈՂՈՎԻ*

16 Փետրուար Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին

Petit Journalի սրահին մէջ (Rue Cadet, Métro: Cadet).

Կը դասախօսէ կարող. Նուիրակ

ԳԵՐ. Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Ս. ԱՐՔԵՊՍԿ. ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Նիւթ ունենալով ա) Ս. Էջմիածնի վերաշինութիւնը.— *բ)* Հայաստանի շինարարութիւնը:

Ծախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 2 ֆրանք:

Բանախօսութիւնը կ'աւարտի ժամը 11.30ին:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջանային կոմիտէն Մարսէյլի եւ Շրջանաց ու բոլոր ենթակոմիտէներու եւ խումբերու կողմէ խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկեր ՅՈՎՀ. ԱԿԻՆԵԱՆԻ դառնակսկիծ մահուան առթիւ:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

վալանսի խարբերդի Հայրենակցական միութեան կողմէ այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, 13bis rue Boucherie սրահին մէջ: Պիտի բանախօսէ *Փրոֆ. Խայիկեան:* Նաեւ պիտի ներկայացուի քրքջալիր զաւեշտ մը արտասանութիւններով, երգերով եւ անակնկալներով: Նուագախումբ եւ պար: *Մուտք՝ 1 ֆրանք:*

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ընկ. Լիոնի մասնաճիւղի տարեկան ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին 130, rue Boileau, Հայ Արիներու սրահին մէջ: Օրակարգ.— Տարեկան նիւթական եւ բարոյական հաշուետուութիւն: Կեդր. վարչ. զեկուցումներու ընթերցում: Վարչութեան ընթերցում եւ ընթացիկ հարցեր:

ՓԱՐԻԶԻ Տիգրանակերտի եւ Շրջ. Հայր. միութեան անդամական ընդհ. ժողովը այս կիրակի երեկոյ ժամը 8ին Քաֆէ Օ Գիէր տը Լիւնի վերնայարկը: Մեթրօ՝ Փ աս տ'էթալի:

ՍԱԼՆՈՅ-ՁՈՐԻ Հայրենակց. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, 13 Րիւ Փիէռ Բիւռ (Պիւսթր), Յովհաննէսեանի սրահին մէջ:

ԲԱՐՁՐ ՀԱՅՔԻ (Մարսէյլ) Հայր. Միութեան միջհայրենակցական արտակարգ ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, Bar Monumental. Bld. Dugomier.

Ծանօթ.— *Ուշադրութիւն ժողովատեղին փոխուած է:*

Զ. Ռ. միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը Տիջդ Օին, Պար տիւ կլօպ, Պուլվար Տիւկօմիէ: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ԿԱԹՈՂ. ՆՈՒԻՐԱԿԸ ՊԻՏԻ ՊԱՏԱՐԱԳԷ

Այս կիրակի օր, 10 փետրուար, կաթողիկոսական լիազօր Նուիրակ Գերաշնորհ Տ. Գարեգին Ս. Արքեպսկ. Յովսէփեան հանդերձեալ է Ս. Պատարագ մատուցանել Ս. Եկեղեցւոյս մէջ եւ իր հմտալից քարոզութեամբ մխիթարել հաւատացեալները:

Սկզբնաւորութիւն ժամերգութեանց ժամը *8.30*: Սկզբնաւորութիւն Ս. Պատարագի ժամը *10*:

(*Կնիք*)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԿԵԱՆՔ եւ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՏԱՐԵԳԻՐՔԸ — 1935 — Ե. ՏԱՐԻ

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ, ՃՈԽ ՏՊԱԳՐՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ, ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ, ՊԱՏՄԱԿԱՆ, ԳԻՏԱԿԱՆ ԵՒ ԵՐԳԻԾԱԿԱՆ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԵԱՄԲ

Դիմել M. et M. BARSAMIAN, 30, Rue Drouot, PARIS (9e)

Ինչպէս նաեւ «Յառաջ»ի վարչութեան, Լ. ՏԻՒԹՆԵԱՆ, 17, Rue Damesme, Paris

ԳԻՆ 20 ՖՐԱՆՔ

ԳՈՐԾ կը փնտռէ հայ օրիորդ մը, որ ունի 16 տարուայ փորձառութիւն գրասեն. աշխատանքներու՝ հաշուապահ, արկղակալ (քէսիէր) եւն.: Լաւ ֆրանսերէն գիտէ եւ ունի լաւագոյն վկայագիրներ: Դիմել նամակով «Յառաջ»ի վարչութեան, 17 ռիւ Տամէմ, *Փարիզ:*

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (16)

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

»»»· ·«««

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Կարծես, բոլորի բերանից լսում էր «անմեղ» բառը: Ես համբերել չկարողացայ: Խելագարի նման ճչալով, աղաղակելով պատառեցի խիտ ամբոխը, եւ մի ակնթարթում յայտնուեցայ դահճի մօտ:— «Կտրեցէք իմ ձեռքը, գոչեցի ես որոտի ձայնով, այդ ձեռքն է շինել այն բանալին»...:

Ամբողջ բազմութեան վրայ տիրեց խորին ապշութիւն:

Այդ ձայնի հետ ես զարթնեցայ:

Օրը լուսացել էր արդէն, արեւի առաջին ճառագայթները անցել էին իմ քնարանի մէջ: Մայրս զարձեալ նստած էր իմ անկողնի մօտ, իսկ փոքր ինչ հեռու կանգնած էր մի մարդ:

Մայրս սարսափեց, երբ լսեց իմ վերջին խօսքերը, բայց կանգնած մարդը հանգստացրեց նրան, ասելով.

— Խեղճ տղան երազների մէջ է խօսում:

Երբ ուղիղ նայեցի այդ մարդու երեսին, տեսայ որ նա մեր քաւոր Պետրոսն էր: Նրա երեւոյթը ինձ բոլորովին սթափեցրեց իմ անրջային պատանքներից: Ես այժմ գտնւում էի կատարեալ արթնութեան մէջ, բայց դարձեալ կրկնեցի նոյն խօսքը՝ որ ասել էի երազիս մէջ:

— Այո, ես եմ շինել այն բանալին:

Չգիտեմ քաւոր Պետրոսը ի՞նչ ասաց, ի՞նչ ակնարկութիւն արեց դէպի իմ մայրը, միայն այսքանը տեսայ, որ նա հեռացաւ իմ քնարանից, ես եւ քաւոր Պետրոսը մնացինք միայնակ:

Ես զգում էի ինձ բաւական լաւ. գլխիս ցաւը անցել էր. մարմնիս ջերմութիւնը մեղմացել էր, միայն անդամներիս մէջ տիրում էր մի տեսակ յոգնածութիւն, մի տեսակ թուլութիւն: Այսուամենայնիւ, ես վերկացայ անկողնից եւ հագնուեցայ: Քաւոր Պետրոսը օգնեց ինձ լուացուելու: Սառն ջուրը բաւական զովացրեց իմ գլուխը, բաւական կազդուրեց իմ բորբոքուած ուղեղը:

Մարդկային բնաւորութեան մէջ երբեմն կատարւում են այնպիսի հոգեբնական փոփոխութիւններ, որ շատ դժուար է լինում բացատրել: Կան մարդիկ, որոնց վրայ որքան եւ զայրացած լինես, որքան եւ նախապատրաստուած լինես նրանց յանդիմանելու, անարգելու եւ մինչեւ անգամ սպաննելու, բայց հէնց որ նրանց երեսը տեսնում ես, իսկոյն, կարծես թէ մի մոգական ազդեցութեամբ, քո սրտի եւ հոգու նախկին լարուած տրամադրութիւնը թուլանում է, բարկութեան խստութիւնը մեղմանում է, եւ դու ընկնում ես կատարեալ սառնարտութեան մէջ: Նոյն ազդեցութիւնը գործեց ինձ վրայ եւ քաւոր Պետրոսը:

Ես նրա դէմ զայրացած էի, ես մահուան չափ ատում էի այդ գարշելի մարդուն, ես վճռել էի վարուել նրա հետ վրէժխնդրութեան բոլոր բարբարոսութեամբ,— բայց հէնց որ նրա պատկառելի երեսը տեսայ, իմ բոլոր սրտմտութիւնը, իմ բոլոր կրքերը փշրուեցան, խորտակուեցան այդ խորհրդաւոր մարդու կախարդիչ զօրութեան առջեւ...: Չգիտեմ ինչի՞ն պէտք էր վերագրել այդ փոփոխութիւնը, արդեօք իմ պատանեկան բնաւորութեան թուլութեա՞նը, թէ իմ կամքի անհաստատութեանը...:

Բայց ես այնքան քաջութիւն ունեցայ, որ պահանջեցի առանձնութեան մէջ խօսել նրա հետ:

— Ես էլ դրա համար հեռացրի քո մօրը, ասաց նա մեղմութեամբ եւ նստեց իմ մօտ:

— Մուրատ, շարունակեց նա, առանց թոյլ տալու, որ ես խօսեմ:— Դու ցանկացար ինձ հետ առանձին խօսել. հասկացայ քո միտքը եւ դրա համար գովում եմ քո խելացիութիւնը: Բայց առանց քո խօսքերը լսելու, ես գիտեմ, թէ դու ի՞նչ պիտի ասես ինձ: Դու պիտի ասես, քաւոր Պետրոս, այն բանալին, որ ես շինեցի քեզ համար, նրանով կատարուել է մի գողութիւն եւ ոչպէս յանցաւոր, բռնուել են եւ պատժւում են անմեղ մարդիկ: Դու պիտի ասես, քաւոր Պետրոս, բանալին քո ձեռքումն էր գտնւում, ուրեմն, թէ կասկածանքը եւ թէ, պատասխանատուութիւնը քեզ վրայ է ընկնում: Դու այնքան ազնիւ ես եւ բարեսիրտ, որ կը պահանջես ինձանից, որ ես անպատճառ պատասխանատուութիւնը ինձ վրայ առնեմ եւ ազատեմ անմեղ մարդիկներին դատաստանի բարբարոսութիւններից: Իսկ եթէ ես չլսեմ քեզ, դու այնքան անաչառ կը լինես, որ չես թաքցնի՝ չարագործութիւնը, կը դիմես որտեղ հարկն է, կը մատնես ինձ, եւ կը յայտնես բանալիի ամբողջ պատմութիւնը...:

— Կարծեմ, ես նախագուշակեցի բոլորը, ի՞նչ որ դու մտքումդ դրած ունէիր, այդպէս չէ՞:

— Ուղիղ այդպէս է:

— Սիրում եմ քո անկեղծութիւնը եւ ուրախանում եմ քո ճշմարտախօսութեան վրայ: Ես էլ, եթէ քո տեղը լինէի, այնպէս կը վարուէի, ես էլ թոյլ չէի տալ, որ չարագործութիւնը ծածկուէր, իսկ անմեղութիւնը նրա փոխարէն պատժուէր:

Ես չկարողացայ իմ զարմանքը զսպել:

— Ուրեմն ինչո՞ւ թոյլ տուեցիք, որ անմեղութիւնը պատժուի: Մինչեւ այսօր ի՞նչ բանի էք սպասում, որ ծածկեցիք չարագործութիւնը: Միթէ ձեր պատճառով չէ՞ր, որ դժբախտ վարպետիս ամբողջ արհեստանոցը, կայքը կալուածները եւ բոլորը, ինչ որ ունէր, աճուրդով վաճառեցին, ու նրա ողորմելի ընտանիքը օրական հացի կարօտ թողեցին: Միթէ ձեր պատճառով չէ՞ր, որ խեղճ վարպետիս բանտի մէջ մաշեցին, իսկ հիմա, դուցէ այս րոպէիս, դատապարտեալների հրապարակի վրայ, դահիճը կտրում է նրա ձեռքը: Ինչո՞ւ թողեցիք, որ այդ բոլոր բարբարոսութիւնները կատարուէին, եթէ դուք խիղճ ունէիք, եթէ ձեր սրտումը Աստուծոյ երկիւղը կար, եթէ դուք յարգում էիք արդարութիւնը: Իսկ այժմ, երբ բանը բանից անցել է, նոր եկել էք, ու իմ գլխին քարոզներ էք կարդում:

Նա պատասխանեց, պահպանելով իւր սառնասրտութիւնը.

— Իրաւացի եմ համարում քո մանկական սրտի բարկութիւնը, շատ ի՛րաւացի: Դա մի լաւ նշան է, որ դու բարոյապէս փչացած տղայ չես: Բայց լսիր Մուրատ, լսիր ցաւալի իրողութիւնը:

Վերջին խօսքերը արտասանելու ժամանակ նրա զօրաւոր ձայնը սկսեց դողդողալ եւ աչքերումը յայտնուեցան արտասուք:

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13)

■■ LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ■■

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 8 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
VENDREDI 8 Février 1935

ԺԱ՛ՐԴ ՏԱՐԻ - 11e Année Nº 2724

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԼՈՆՏՈՆ – ՓԱՐԻԶ – ՊԵՐԼԻՆ

Կարելի չէ ժխտել Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ գոյացած համաձայնութեան բացառիկ արժէքը, իբրեւ նոր ելք մը միջազգային գործակցութեան:

Համաձայնութիւնը տեսական է տակաւին: Անոր վերջնական ձեւակերպումը եւ գործնականացումը կախում ունին միւս պետութեանց եւ մասնաւորապէս Գերմանիոյ բռնելիք դիրքէն:

Եւ սակայն, ընդունուած սկզբունքն իսկ խորապէս նշանակալից է եւ բարենշան:

Ամէն բանէ առաջ, երկու պետութիւններն ալ կը խոստովանին թէ կարելի չէ բախտին ձգել օդանաւային անակնկալ յարձակման մը պատահականութիւնը: Այդ վտանգին հանդէպ անզօր են ե՛ւ բանակ ե՛ւ նաւատորմ: Մանաւանդ որ, մէկ տարիէն միւսը ահռելի համեմատութիւններ կը ստանայ օդանաւային սպառազինութիւնը, թէ քանակով եւ թէ որակով:

Երկրորդ՝ անգամ մը եւս կը հաստատուի թէ Մեծն Բրիտանիա, որ մինչեւ հիմա կը պարծենար իր չքեղ մեկուսացումով, նոյնքան մտահոգ է ապագայ պատերազմի մը հեռանկարին առջեւ, որքան Ֆրանսա:

Երրորդ՝ երկու պետութիւններն ալ կ'ընդունին թէ կարելի չէ յուսալ որ եւ է ապահովութիւն, առանց գոհացնելու եւ գործակցութեան հրաւիրելու Գերմանիան:

Տարակոյս չկայ թէ նոր ծրագիրը անգլիական յղացում է: Լոնտոնի տեսակէտէն շաբաթներ առաջ, անգլիական մամուլը քաղաքական տեսութիւններ պարզելով, անուղղակի կը մատնէր կառավարութեան մտադրութիւնները: Նոյն իսկ թելադրութիւններ կ'ընէր Ֆրանսայի:

Այս տեսակէտէն առաջին ազդանշանը տուաւ «Թայմզ»ը, հասկցնելով թէ ժամանակը եկած է իբրեւ կատարուած իրողութիւն ընդունելու Գերմանիոյ վերազինումը եւ չեղեալ համարելու Վերսայլի դաշնագրին Ե. գլուխը (զինուորական տրամադրութիւններ):

Փարիզի թերթերը զարմանք յայտնեցին այս թելադրութեան առթիւ: Բայց երբ անգլիական դեսպանը քանի մը անգամ տեսակցութիւններ ունեցաւ Պ. Պ. Ֆլանտէնի եւ Լավալի հետ, անոնք նախընտրեցին կարճ կապել:

Եւ առաւ մը «Թայմզ» աւելի բաց խօսելով, յայտնեց թէ բրիտանական կառավարութեան առաջարկները շատ աւելի արմատական պիտի ըլլան քան իր թելադրութիւնները:

Ուրեմն, Ֆրանսայի վարչապետն ու արտաքին նախարարը նախապէս ծանօթ էին անգլիական տեսակէտին, երբ Լոնտոն գացին: Ոչ միայն ծանօթ, այլ եւ նախապատրաստուած՝ զանոնք ընդունելու:

Այդպէս ալ եղաւ, եւ արդիւնքը այնքան բարեյաջող նկատուեցաւ որ, խորհրդակցութիւններէն անմիջապէս վերջ, կիրակի իրիկուն իսկ (3 փետրուար) հրատարակութեան տրուեցաւ պաշտօնական յայտարարութիւնը:

Երկու կառավարութիւնները կ'ուզէին խաղաղութեան աւետիս մը հաղորդել աշխարհի, եւ հաղորդեցին, չեղելով ընկալեալ սովորութիւններէն:

Ոչ միայն յայտարարութիւնը հրատարակուեցաւ անմիջապէս, այլեւ Ֆրանսայի վարչապետը եւ Անգլիոյ արտաքին նախարարը փութացին ձայնարձակին առջեւ, լուսաբանութիւններ տալու համար ժողովուրդին:

Ուրիշ խօսքով, անոնք անհրաժեշտ չգտան նախապէս իրենց զեկուցումը տալ խորհրդարաններուն բեմէն: (Այս առթիւ դիտողութիւն եղաւ Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ):

×

Հիմա որ համաձայնութեան հիմերը հրապարակի վրայ են, Լոնտոն եւ Փարիզ անհամբեր կը սպասեն շահակից պետութեանց պատասխանին:

Համաձայն ընդունուած յայտարարութեան եւ երկու նախարարներու զեկուցման, օդանաւային վտանգի դէմ գործակցութեան առաջին տարրերը պիտի կազմեն Մեծն Բրիտանիա, Ֆրանսա, Պելժիա եւ Գերմանիա՝ արեւմտեան Եւրոպայի մէջ:

Նկատի առնելով աշխարհագրական պայմանները եւ ուրիշ գործնական դժուարութիւններ, կը թելադրուի նոյն ձեւով շրջանային համաձայնութիւն մըն ալ կնքել Իտալիոյ եւ Ֆրանսայի նախաձեռնութեամբ, հրաւիրելով սահմանակից պետութիւնները:

Ի՞նչ ընդունելութիւն գտած են այս թելադրութիւնները:

Արեւմտեան Եւրոպայի մէջ, հրաւիրեալներէն Պելժիա ուրախութեամբ ողջունեց Լոնտոնի համաձայնութիւնը, որ ամէն կերպով կը համապատասխանէ իր շահերուն: Իսկ բուն հրաւիրեալը, Գերմանիա, բռնած է վերապահ դիրք մը:

Լոնտոնի համաձայնութիւնը գոհացուցիչ տարրեր կը պարունակէ Գերմանիոյ համար: Ան անգամ մը եւս կը վաւերացնէ իրաւունքներու հաւասարութեան սկզբունքը, միեւնոյն ատեն լռելեայն ընդունելով կատարուած վերազինումը: Յետոյ, կը նախատեսէ շատ խոշոր զիջում մը.— չեղեալ համարել Վերսայլի դաշնագրին զինուորական տրամադրութիւնները:

Բայց, համաձայնութիւնը պարտաւորութիւններ ալ կը դնէ Գերմանիոյ վրայ: Կը հրաւիրէ վերադառնալ Ժընեւ, խորհրդակցիլ սպառազինութեանց կրճատման պայմանագրի մը եւ ընդհանուր գործակցութեան ծրագրի մը վրայ: Մէկ խօսքով՝ որոշ յանձնառութեանց տակ մտնել:

Գերմանիա ունի, նաեւ, ուրիշ պատճառներ վարանումի եւ երկարատեւ խորհրդակցութեանց:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ընկերներ Մ. Լէյլէկեանի եւ Ն. Սարգիսեանի դատին վերաքննութիւնը

« Հայրենիք »ի մէջ կը կարդանք (26 յունուար).—

Այսօր, յունուար 24, Ալպընիի վերաքննիչ Ատեանին առջեւ տեղի ունեցաւ ընկերներ Մատթէոս Լէյլէկեանի եւ Նշան Սարգիսեանի դատի վերաքննութեան ունկնդրութիւն – փաստարկութիւնը:

Ժամը առաւօտեան 10.20ին խօսք առաւ պաշտպան փաստաբաններէն Պ. Պէնթըն եւ պարզեց դատին փաստական կողմերը, ծանրանալով եղած ամբաստանութեանց ու վկայութեանց հակասութեանց վրայ, շեշտեց ֆիզիքական անկարելիութիւնները, որոնք ակներեւ ցոյց կուտան, որ Լէյլէկեան ու Սարգիսեան չէին կրնար գործել յիշեալ սպանութիւնը, մատնանշեց փաստերու անհաւատալիութիւնը եւն. եւն.: Պ. Պէնթըն խօսեցաւ մէկ ժամ:

Յետոյ խօսք առաւ պաշտպան փաստաբան Պ. Ռոպէրթ Ս. Ճանըթօն, որ կանգ առաւ դատին օրինական կողմերուն վրայ, ներկայացուց դատաւորի նախապաշարուած ըլլալուն փաստերը եւ դատավարութեան ընթացքին տեղի ունեցած իրաւական անտեսումներն ու սխալները: Պ. Ճանըթօն եւս խօսեցաւ մէկ ժամ:

Երկու պաշտպան փաստաբաններն ալ պահանջեցին, որ վերաքննիչ Ատեանը բեկանէ նախնական դատարանի վճիռը եւ շնորհէ նոր դատավարութիւն: Կառավարութեան կողմէ ներկայ էր Շրջ. դատախազի գրասենեակէն Պ. Պէվէնկա, որ պատասխանեց պաշտպան փաստաբաններու յարուցած կէտերուն, և պահանջեց որ նախնական դատարանի վճիռը հաստատուի:

Գլխաւոր դատաւորը առաջարկեց խօսիլ պաշտպան փաստաբան Պ. Պէթլին, որ ներկայ էր: Պ. Պէթլ չխօսեցաւ, յայտնելով թէ պաշտպան երկու փաստաբանները փաստական ու իրաւական կէտերու շուրջ անհրաժեշտը պարզեցին ու ինք ոչինչ ունի աւելցնելիք անոնց վրայ: Պ. Պէնթըն քանի մը ճշդումներ բրաւ Պ. Պէվէնկայի խօսածներուն առթիւ: Ունկնդրութիւն – փաստարկութիւնը աւարտեցաւ ժամը 1.10ին:

Հաւանական չէ որ վերաքննիչ Ատեանը իր որոշումը տայ մէկ ամիսէն առաջ:

ՓԵՏՐ. 6Ի ԱՐԻՒՆԱԼԻ ԴԷՊՔԻՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ
Տօնուեցաւ մեծ շուքով եւ խաղաղութեամբ

Աւելի քան 1200 հոգի ձերբակալուեցան երբ կը փորձէին դէպի Քոնքորտ արշաւել

ԹՇՆԱՄԱԿԱՆ ՑՈՅՑԵՐ ՆԱԹՐ ՏԱՄԻ ԱՌՋԵՒ

Կառավարութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առած ըլլալով, փետրուար 6ի արիւնահեղութեանց տարեդարձը կատարուեցաւ խաղաղութեամբ, թէ Փարիզի եւ թէ գաւառի մէջ:

Առտուն կանուխէն, ոստիկաններ եւ պահակներ դիրք բռնած էին մայրաքաղաքին բոլոր կարեւոր կէտերուն վրայ, արգիլելու համար համախմբումները, թափօրները եւ ընդհարումները: Մասնաւորապէս խիստ էր հսկողութիւնը Նոթր Տամի շուրջ, ուր կատարուեցաւ հոգեհանգստեան արարողութիւնը եւ Քոնքորտի հրապարակին վրայ, ուր պատահեցան ծանօթ արիւնահեղութիւնները:

Ութէն տասը հազար հաւատացեալներ խռնուած էին մայր եկեղեցին, ուր արարողութեանց նախագահեց Փարիզի արքեպիսկոպոսը, կարտինալ Վէտտիէ: Կարելի չէր հաշուել դուրսը համախմբուած ժողովուրդը: Բարեկարգութեան անձամբ կը հսկէր ոստիկանութեան վերատեսուչը, քաղաքապետական ոստիկանութեան տեսուչին հետ: Առաջին միջադէպը ծագեցաւ երբ վարչապետ Պ. Ֆլանտէն եկեղեցի կը մտնէր: Երիտասարդ մը անարգական խօսքեր ուղղեց, դիտել տալով թէ իրեն չի վայլեր ներկայ ըլլալ արարողութեանց: Երիտասարդը անմիջապէս ձերբակալուեցաւ ուրիշ երեք անձերու հետ որոնք կը փորձէին ընդդիմանալ իր ձերբակալութեան: Արարողութենէն վերջ, երբ վարչապետը դուրս կ'ելլէր եկեղեցիէն, դարձեալ անարգական խօսքեր եւ սուլիչներ արձակուեցան: Յետոյ աջակողմեան միութեանց պատկանող ցուցարարները զինուորական շարք մը կազմեցին, եռագոյն դրօշներ պարզելով, որոնց մէկ մասին վրայ ոսկի տառերով ասեղնագործուած էր օրուան թուականը, «Փետրուար 6»:

Գալով Քոնքորտի հրապարակին, բազմաթիւ ծաղկեպսակներ դրուած էին հարաւային աղբիւրին շուրջը, ճիշդ այն կէտին վրայ ուր տեղի ունեցած էին ամէնէն արիւնալի ընդհարումները: Զոհերուն ազգականները ծունկի եկած կ'աղօթէին: Ուրիշ հազարաւոր քաղաքացիներ զատ – զատ այցելեցին նոյն վայրը, իրենց գլխարկները հանելով եւ խոնարհելով: Ոստիկանութիւնը կը հսկէր որ – պէսզի համախմբումներ չկատարուին: Դէպի Քոնքորտի հրապարակը տանող բոլոր ճամբաները փակուած էին առտուն կանուխէն մինչեւ կէս գիշեր: Փակուած էր նաեւ Թիւիլըրիի պարտէզը, Օ – ռանժըրիի եւ Ժէօ տը Փօմի թանգարաններով: Բուն հրապարակը ազատ ձգուած էր, եւ անհամար բազմութիւն մը երթեւեկեց կէս օրէն մինչեւ իրիկուն: Պահ մը ոստիկանութեան վերատեսուչն ալ ամբոխին խառնուեցաւ, իբրեւ սովորական քաղաքացի: Մինչ կը տնտնար, ոստիկան մը խստօրէն ազդարարեց որ քալէ, եւ անմիջապէս համակերպեցաւ:

Բազմաթիւ հինգնաշարժներ կազմ եւ պատրաստ կը սպասէին երեսփ. ժողովին եւ Էլիզէի պալատին շրջակաները, ի հարկին օգ–

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՅ «ԹԱԳԱՒՈՐ»ՆԵՐ ԵՒ «ԱՍՏՂ»ԵՐ ԱՄԷՆ ՃԱԿԱՏԻ ՎՐԱՅ

— • —

Ամէնքս ալ քիչ – շատ իմացած էինք «Քարիզի հայ թագաւորի» մը գոյութեան մասին. բայց որո՞ւն մտքէն կ'անցնէր թէ այս ժողովուրդը «պղպեղի թագաւոր» մըն ալ պիտի ունենայ, ինչպէս գրեց «Յառաջ»:

Լոնտոնի թերթերը շաբաթէ մը ի վեր կը խօսին այդ նորընծայ արքային մասին: Անունը՝ Կարապետ Պիշիրճեան, սակարանային միջնորդ, որ խոշոր իրարանցում մը ստեղծեց հրապարակին վրայ:

Մեր հայրենակիցը իր ափին մէջ առած է Լոնտոնի ներմակ պղպեղի սակարանը. 15.000 թոնոյի մթերք մը կայ իր տրամադրութեան տակ՝ մօտ երկու միլիոն ոսկի արժէքով եւ ինք պիտի փրկէ կացութիւնը: Կը սպասեն իր որոշումին. պիտի գնէ՞, պիտի ծախէ՞:

Ինչպէս ըսի, թերթերը շատ կը խօսին իր մասին. կարգ մը օրկաններ կուտան իր կենսագրութիւնը — բնիկ Հաճընցի, յիսուն տարեկան, շատ հարուստ, շատ շռայլ, «խաղացող», աշխատասէր եւ յանդուգն: Իր հայրենիքէն վտարուած է հօրը հետ, տասներկու տարեկանին: Ագարակ մը ունի Լոնտոնի շրջակաները, որուն համար ծախսած է 100,000 անգլ. ոսկի. ունի 600 խոզ, կը բնակի Փարք Լէյն՝ մայրաքաղաքին ամէնէն ազնուական փողոցը:

Մասնաւորաբար դեղին թերթերը մեծատառ գովասանքներ կը շռայլեն իրեն:

Կարեւորը ինծի համար ո՛չ թէ պղպեղն է, ոչ ալ իր հարստութեան քանակը, այլ իր ազգութիւնը — Հայ է եւ իր ճիւղին մէջ *Թագաւոր*:

×

Քանի մը շաբաթ առաջ «Յառաջ»ի մէջ թարգմանաբար տուինք «Քարիզի հայ թագաւորին» մասին գրուած երկտող մը:

«Քարիզի շրջանակներուն մէջ, կ'ըսէր անգլիացի յօդուածագիրը, «Կ» գիրը այնքան ուժեղ է որքան...

Այդ գրութեան մէջ ալ մեզի ուրախութիւն պատճառողը պարոն Կիւլպէնկեանի միլիոններու դէզը չէ, այլ անոր հայ եւ «հայ թագաւոր» ըլլալու պարագան:

×

Ուրիշ լուր մը եւս Լոնտոնի մամուլին մէջ: Յունուար 24ին Էօլիըն սրահին մէջ նուագահանդէս մը սարքած էր Պ. Տիրան Ալիքսանեան՝ ծանօթ թաւջութակահարը, նախաձեռնութեամբ անգլ. ընկերակցութեան մը:

Յաջորդ առտուն թերթերը կ'արտայայտուէին հայ տաղանդաւոր արուեստագէտին մասին եւ կը ծափահարէին:

Տիրան Ալիքսանեանն ալ Հայ է:

×

Անցեալ հինգշաբթի օր Լոնտոնի մէջ հրապարակ ելաւ Ուիլեըմ Սարոյեանի պատմուածքներու հաւաքածոն, **The daring Young man on the Flying Trapeze**: Թերթերը չմոռցան յիշել հեղինակին ազգութիւնը՝

Հայ եւ տաղանդաւոր Հայ:

×

Նոյն իրիկունը «Իվնինկ Նիուզ» կը խօսէր հայ երգիչի մը՝ ութսուն տարեկան Մակարովի մասին:

Այս կովկասցի արուեստագէտը ծանօթ դէմք մըն է Լոնտոնի մէջ. կ'երգէ քիչ մը ամէն տեղ, հակառակ իր տարիքին: Թերթերը կը պատմեն թէ անիկա բարեկամն է Ճօրճ թագաւորին երկու փոքրիկ թոռնուհիներուն:

×

Ա՛լ չեմ կրկներ այն պարբերական տեղեկութիւնները զորս մամուլը կ'արձանագրէ Մայքլ Արլէնի կամ Ռ. Մամուլեանի մասին:

Որքա՜ն սփոփարար են այս տեղեկութիւնները:

Կը բաւէ ջարդին ու արցունքին շրջանէն մեր շահած համբաւը: Ժամանակ է որ օտարը տեսնէ ու գնահատէ մեր կարողութիւնները որ եւ է ասպարէզի մէջ: Թուրքը չկրցաւ սպաննել մեր ստեղծագործ տաղանդն ու աշխատելու կորովը: Թուրք գրագէտ, թուրք արուեստագէտ, թուրք «թագաւոր» տեսա՞ք Եւրոպայի մէջ:

ԺԻՐԱՅՐ

ԿԱԹՈՂ. ՆՈՒԻՐԱԿԸ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Չորեքշաբթի օր Դպրոցասէրը, Ռէնսիի իր հաստատութեան մէջ այցելութիւնը ընդունեց կաթող. նուիրակ Գարեգին արք. Յովսէփեանի, որ ցերեկուան նաշին սեղանակից եղաւ որբուհիներուն: Այս առթիւ տնօրէնը յանուն խնամակալուհիներուն, պաշտօնէութեան եւ որբերուն, շնորհակալութիւն յայտնեց եւ տեղեկութիւններ հաղորդեց Դպրոցասէրի կազմութեան եւ գործունէութեան մասին:

Գարեգին արք. իր ուրախութիւնը յայտնելով, բացատրեց թէ իրենք՝ կաթողիկոսն ու էջմիածնի միաբանութիւնը ծանօթ են Դպրոցասէր Տիկնանց միութեան ազգային ու դաստիարակչական պատուաբեր գործունէութեան: Գնահատելով անոնց կատարած ազգօգուտ աշխատանքը, մաղթեց յարատեւ գործունէութիւն: Յետոյ որբուհիներուն յիշեցուց այն պարտականութիւնները ու երախտագիտութիւնը զոր կը պարտին հաստատութեան ու ազգին: «Ինքս ալ եղած ըլլալով ուսուցիչ, փորձով գիտեմ թէ, ոչինչ այնքան հաճելի ու սփոփարար է դաստիարակի մը համար, քան այն բաղձալի արդիւնքը զոր աշակերտները ի յայտ կը բերեն յետագային: Դուք ալ իբրեւ արժանաւոր սանուհիները Դպրոցասէրի, ջանացէք դառնալ տիպար հայուհիներ, ձեր մէջ պահելով ու զարգացնելով ոչ միայն հայ լեզուն, ոգին ու աւանդութիւնները, այլեւ զանոնք փոխանցելով ձեր յաջորդներուն: Երբ քանի մը տասնեակ տարիներ վերջ յետադարձ ակնարկ մը նետէք ձեր անցնող կեանքին վրայէն, զգուշացէք որ ամօթապարտ չմնաք, այլ հպարտութեամբ վերյիշէք ձեր կեանքին զանազան դրուագները, ձեր հայրենասիրութեան եւ անձնուիրութեան օրինակներովը»:

Սանուհիները մէջընդմէջ կատարեցին արտասանութիւններ եւ խմբական երգեր, մթնոլորտը աւելի հաճելի դարձնելով:

Ճաշի միջոցին եւ անկէ վերջ, Գարեգին արք. շրջապատուած պաշտօնէութեամբ եւ աշակերտուհիներով քանիցս լուսանկարուելէ յետոյ հրաժեշտ առաւ, խոստանալով կրկին այցելել:— Գ. Ճ.

«Հայ Տնտեսական Կեդրոն»ին խաղերը

Ստոյգ աղբիւրէ մը կ'իմանանք թէ Պ. Լեւոն Կիւմիւշկէրտան հրաժարած է Հայ Տնտեսական Կեդրոնի վարչութենէն, ուժգնօրէն բողոքելով անոր քարտուղարին ինքնագլուխ գործունէութեան դէմ: Ուրիշ անդամներ ալ բողոքած են:

ՏԱՍԸ ՕՐ ՈՒՆԿՆԴՐՈՒԹԵԱՆ ՉԳԻՏԻ ԸՆԴՈՒՆԻ Հիթլէր, համաձայն պաշտօնական զեկոյցի մը որ կ'ըսէ թէ Առաջնորդը «քաղաքական կարեւոր խորհրդակցութիւններ կատարելու ստիպուած է»: Գերմանիոյ քաղաքական շրջանակները կը շարունակեն իրենց վերապահ դիրքը՝ անգլօ-ֆրանսական համաձայնութեան մասին:

Մ. ՔԷՄԱԼ մականուն մը շնորհեց Լոնտոնի դեսպան Ֆէթհի պէյի, կոչելով «Օքեար» («հոգեկան ընկեր»), իբրեւ խորհրդանշան իրենց երկարատեւ բարեկամութեան:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Աշխարհը այսօր բաժնուած է երկու անհաւասար տնտեսական ճակատներու,— մէկը՝ 49 պետութեանց, որոնք չարժուն դրամանիշ ունին եւ որոնց գլուխը կը գտնուին Անգլիան եւ Մ. Նահանգները, իսկ միւսը՝ այսպէս կոչուած «ոսկի պլօքը», որ կը բաղկանայ վեց եւրոպական պետութիւններէ,— Ֆրանսա, Պելճիքա, Լիւքսէմպուրկ, Իտալիա, Զուիցերիա, Հոլանտա եւ Լեհաստան։

«Ոսկի պլօք»ը կազմուեցաւ 1933 յուլիսին՝ Լոնտոնի մէջ։ Անոր գլխաւոր նախաձեռնարկը եղաւ նախկին ֆրանսական ելմտական նախարարը՝ Ժորժ Պօնէն։ Այդ պլօքին կազմութիւնը քմայք մը չէր, այլ՝ անհրաժեշտութիւն մը։ «Ծփուն» կամ չարժուն դրամանիշի ծանր ճնշման տակ, անոնք որոնք ուժգնօրէն կապուած էին ոսկի դրամանիշին՝ պրկեցին բազուկներնին։ Որովհետեւ, Լոնտոնի մէջ բոլորովին պարզուեցաւ, որ անկարելի բան է որ եւ է համաձայնութիւն գոյացնել ոսկի դրամանիշին կողմնակիցներուն եւ չարժուն դրամանիշին կողմնակիցներուն միջեւ։

Անոր գլխաւոր յանցաւորն էր Ռուզվէլթը, որ անապասելիօրէն տոլարը կտրեց իր ոսկի հենցուկէն եւ վճռապէս ուղղուեցաւ դէպի փորձնական, տնտեսական եւ ելմտական քաղաքականութիւնը։ Եւ այս կերպով, ուժերու հաւասարակշռութիւնը խախտեցաւ՝ ի նպաստ տպաւ դրամանիշերու ճակատին։

«Ոսկի պլօք»ի կազմութեան պատճառները, սակայն, միայն տեսական չէին։ Այդ միութիւնը կազմուեցաւ եւ սեփական շահերէ մղուած, որպէս զի կարելի ըլլայ պահպանել Պանք տը Ֆրանսի նկուղներուն մէջ դիզուած ոսկեայ հսկայ կոյտերը։ Նաեւ՝ զըւիցերական եւ հոլանտական դրամատուները։ Ծանօթ է, միւս կողմէ, որ ոսկին շատ դէշ կերպով բաշխուած է ներկայիս, աշխարհի մէջ։ Փոխանակ իբրեւ մոգական գործիք ծառայելու՝ աշխարհային բարիքներու արտադրութեանց ու արդար բաշխումին, կամ, ուրիշ խօսքով, ընդհանրական հարստացման, ոսկին՝ այսօր դարձեր է հիմը ամենամեծ դժբախտութեան ու կրնայ վաղը նոր պատերազմի մը պատճառ դառնալ։

La Revue Economiqueի նոյեմբերի թիւին մէջ, Անրի Օզէր, որ Սորպոնի դասախօս է, կ'ըսէ.

«Անյիշատակելի ժամանակներէ ի վեր ազգերու միջեւ տնտեսական անհաւասարակշռութիւնը դարձած է պատերազմի աճաւոր պատճառ մը»։

Ուրիշ յօդուածի մը մէջ, որ տպուած «Le Mois» պարբերականին մէջ, «Ոսկի պլօք»ի պատկանող երկիրներու կացութիւնը պարզուած է։ Այդ զեկուցումէն երեւան կուգայ որ, հակառակ հրաշալի կացութեան մը (ոսկիի հսկայ պահեստ եւ ազգային դրամին համար ոսկիի բարձր երաշխիք, քանի որ անհրաժեշտէն 2—3 անգամ աւելի է), այդ երկիրներու տնտեսական կացութիւնը հետզհետէ կը վատթարանայ ու մօտաւոր ապագայի մը կարելի է սպասել «ոսկիի պլօք»ին անկումը։

Նոյն յօդուած-զեկոյցին համաձայն, Ֆրանսան ունի հետեւեալ վիճակը,— 1934 դեկտ. 7ին, Ֆրանսայի ոսկիի պահեստը կը հասնէր 81 միլիառ եւ 289 միլիոնի, որուն 30—40 միլիառը դիզուած կը մնայ։ Ասիկա կը նշանակէ հարիւրին հարիւր յաւելեալ երաշխիք մը։ Այսուհանդերձ, երկրին տնտեսական կացութիւնը ծաղկեալ չէ։ Վերջին երկու տարիներուն ընթացքին, պետական պարտքը աւելցած է 41 միլիառ ֆրանք եւ վերջին օգոստոսին հասած էր 312 միլիառի։ Ելմտացոյցը, որ թուղթի վրայ հաւասարակշռուած է, բացեր կ'ունենայ, ինչ որ կը սպառնայ տեւական դառնալ։ Անցեալ տարուան առաջին 9 ամիսներուն պիւտճէն ցոյց կուտայ 2707 միլիոն ֆրանքի նուազում մը՝ մուտքին մէջ։

Նոյն շրջանին, Ֆրանսայի արտաքին առեւտուրը (բաղդատմամբ 1933ին) նուազած է իբր 4 միլիառ ֆրանք՝ արտածումէն, եւ 812 ֆրանք ներածումէն։

Անգործութիւնը, միւս կողմէ, աւելցած է մէկ տարուան մէջ, 46 առ հարիւր։ 1934 հոկտեմբերին Ֆրանսա կը հաշուէր 330.000 անգործներ։

Տէֆլասիոնի խիստ քաղաքականութիւնը, զոր կը վարէր Տումէրկ, չկրցաւ, ինչպէս կ'երեւի, կացութիւնը բարելաւել։ Ահա թէ ինչու վերջերս դրամի արժեզրկման կողմնակիցները կը բազմանան օրէ օր։

Այս քաղաքականութեան ուշագրաւ դէմքն է Փօլ Ռէյնօն, նախկին ելմտական նախարար մը։

Պելճիքա.— Այս երկիրը եւս կիրարկեց տէֆլասիոնի ուժեղ քաղաքականութիւն մը՝ նուազեցնելով արտադրութեանց գիները եւ գանձային ծանրութիւնները։ Վերջերս կ'ապրի ծանր տնտեսական տագնապ մը, որ տը Պրօքվիլի դահլիճին անկման պատճառ եղաւ։ Դիզուած գումարները կը հաշուեն վեց միլիառ ֆր. թղթադրամ եւ երկու միլիառ ոսկի։ Հետաքրքրական է որ Պելճիքա, իր դրամին հովանաւորումին համար փոխատուութիւն կնքեց ոչ միայն Հոլանտայէն, այլ եւ Մ. Նահանգներէն (25 միլիառ ֆրանք)։

Զուիցերիա.— Ունի, ի ձեռին, 1.800 միլիոն զուից. ֆր. ինչ որ կը ներկայացնէ 95 առ հարիւրի երաշխիք մը։ Բայց, ելմտացոյց հսկայ բաց մը ունի։ Ասկէ զատ, այս փոքրիկ երկիրը, որ 4 միլիոն բնակիչ ունի, կը համրէ 600.000 անգործներ։ Զուիցերիան «ոսկի պլօք»ին մէջ առաջինն է որ քայլ առաւ դէպի փոփոխութիւնը՝ ստեղծելով այսպէս կոչուած «Թուրիստական ճակատ»ը։

Իտալիա.— Այս երկրին մետաղային պահեստը այսօր կը հասնի 5867 միլիոն լիրի։ 1928ին բաղդատմամբ, ասիկա կը նշանակէ 50 առ հարիւրի նուազում (12.100 միլիոնէն)։ Ոսկիի երաշխաւորութիւնը կամ պահեստը կը հասնի 41 առ հարիւրի (նուազագոյնը 41 առ հարիւր է)։ Այնպէս որ լիրէթի վիճակը տագնապալի է։ Իշխանութիւնը հերոսական ճիգեր կ'ընէ զայն փրկելու համար։ Մուսոլինի հանդիսաւոր խոստում տուած է լիրէթը պահպանելու՝ «մինչեւ վերջին կաթիլը արիւնի»։ Իտալիա կը համրէ 700.000 անգործներ։

Լեհաստանի մէջ կացութիւնը համեմատաբար աւելի լաւ է։

Հոլանտա.— Ունի 904 միլիոն ոսկի ֆլորին (հոկտ. 1934ին)։ Որով՝ 82 առ հարիւր երաշխիք մը։ Բայց անտեսականօրէն դրամը խոցոտուած է՝ նման պլօքի միւս երկիրներուն։

Ոսկիի պլօքի վերջին խորհրդաժողովը գումարուեցաւ Պրիւքսէլի մէջ, նախագահութեամբ Պ. Ժասփառի։ Հակառակ բոլոր հաւաստիքներուն, ան ոչ մէկ իրական կամ շօշափելի արդիւնք տուաւ։ Բաւական է յիշել որ նոյն պլօքին պատկանող պետութեան միջեւ առեւտրական փոխանակումին մասին փափաք յայտնուեցաւ (եւ ոչ թէ որոշում տրուեցաւ), որ ան 10 առ հարիւր աւելնայ։

Երբ «ոսկի պլօք»ին պատկանող երկիրները այսքան տագնապալի կացութիւն մը ունին ու միւս երկիրները բաղդատաբար լաւ վիճակ մը (գլխաւորաբար Անգլիան ուր նկատելի է ուժեղ հոսանք մը դէպի դրամանիշի կայունացումը), տեղին է հարցնել թէ ի՞նչ է պատճառը ելմտական պատերազմական գործողութեանց շարունակման։

Բացայայտ է որ այս կացութիւնը ամենամեծ վնասը կը պատճառէ համաշխարհային տնտեսութեան եւ առեւտուրին որ վերջին տարիներուն 3—4 անգամ նուազած է։

Այս խռովութիւնը նշանակութիւն ունի եւ պլօքի միւս անդամներուն համար։

Բայց, ոչ Անգլիան եւ ոչ ալ Ամերիկան կը փափաքին կամովին լքել իրենց նպաստաւոր այժմու դիրքը, զոր շահած են այնքան մեծ զոհողութիւններով։ Անոնք կը վախնան դերերու փոփոխումէ մը։ Ահա թէ ինչու, ո՛րչ ատենէ ի վեր, տոլարը եւ սթերլինը, որոնք փաստօրէն կայունացած են, խոյս կուտան օրինական կայունացումէ մը, պահելով իրենց գործելու ազատութիւնը։

Դեռ կանուխ է ըսել թէ ինչպէս պիտի վերջանայ ելմտական պատերազմը։ Բայց, այսօր «ոսկի պլօք»ը վտանգի մէջ է, եւ թերեւս սախպուի իյնալու։ Այն ատեն խաղաղութիւնը պիտի կնքուի ընդհանուր համաձայնութեամբ մը, որ պիտի պահէ՝ ձեւականօրէն՝ դրամներու այժմու փոխյարաբերութիւնը։ Բայց, պայքարը կրնայ բերել նաեւ համաշխարհային դրամներու ընդհանուր արժեզրկում մը, բացի, թերեւս, այն դրամներէն, որոնք առանց այդ ալ վերջին ծայր արժէքէ ինկած են։ Իսկ ասկէ վերջ կուգայ անոնց կայունացումը՝ նոր պայմաններու մէջ։

ՄԱՄՆԱԳԷՍ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍԵԼԱՆԻԿԷՆ

ԻՆՉՈ՞Ւ ՉԵՆ ՍԱՆՁԵՐ ԱԿՆԵՐԵՒ ՉԱՐԻՔՆԵՐ

Հայ Բարեգործական Ընդհ. Միութիւնը հիմնուած է հայ ժողովուրդին ցաւերը մեղմացնելու եւ անոր յառաջդիմութեան օգնելու համար։

Կ'ըսեն թէ այս միութեան շուրջ համախմբուած են հայ մեծահարուստները։ Եթէ ճիշդ է այս, ապա ուրեմն հայ ժողովուրդի հարուստ դասակարգին նուիրումի եւ զոհաբերութեան չափանիշը պէտք է ըլլայ Հ. Բ. Ը. Միութեան նիւթական կարողութիւնը եւ գործունէութիւնը։

Եթէ պահ մը ընդունինք որ այդ Միութիւնը բաղկացած է միայն հարուստներէ,— ինչ որ կոպիտ սխալ մըն է — եւ խոնարհ դասակարգին լուման տեղ չունի անոր դրամարկղներուն մէջ, եւ եթէ, կ'ըսենք, պահ մը ենթադրենք թէ Բարեգործականի այսօրուան նիւթական կարողութիւնը յառաջ եկած է հայ հարուստներէն — մինչդեռ իրողութիւնը գլխովին հակառակ է—ուրեմն անմիջապէս ըսենք որ այդ միութեան գործունէութիւնը սեւ ամօթ մըն է հայ հարուստ դասակարգին ճակտին քսուած։

Ի՞նչ է Բարեգործականի այսօրուան նիւթական «տարապելական» ուժը։

Փաշաներու, պէյերու, աղաներու եւ էֆէնտիներու, ինչպէս նաեւ դեռ յայտնի տիտղոսներ չունեցող հայ միլիոնատէրերու բանակ մը ունինք, որոնք միանուագ վճարումներով — բարերարներ — նուիրատուութիւններով, անդամավճարներով, կտակներով եւ հանգանակութիւններով, ինչպէս նաեւ բազմապիսի ձեռնարկներով, 25 տարի շարունակ կուտակած եւ թրրբթի վերածած է այսօր առաւելագոյն մէկ միլիոն սթերլին։

Մինչ մենք գիտենք, որ հայ խոնարհ դասակարգը իր առեւտրական ծութիւնը եւ արիւնը տալէն զատ, այդ ժամանակամիջոցին, նոյն նպատակներուն համար տուած է քսան եւ հինգ անգամ աւելի նիւթական արդիւնք։

Ի՞նչ կ'ընէր Հ. Բ. Ը. Միութիւնը մինչեւ երկու տարի առաջ։

Թրքրթի վերածած դրամներու տոկոսին մէկ մասով կ'օգնէր Հայաստանի ներգաղթին։ Համաձայն կարգ մը կտակներու տրամադրութեանց՝ Հայաստանի համալսարանին եւ ուրիշ քանի մը ձեռնարկներու իր օժանդակութիւնը կը բերէր, Պոլսոյ ազգային հիւանդանոցին ալ ատեն ատեն փշրանքներ նետելով։

Գաղութներու մէջ կը պահէ ներկայիս շարք մը դպրոցներ, անոնց տրամադրելով փոքր գումարներ։ Կը պահէ նոյն «մասնաւորականներու» խումբ մը։ Կը կերակրէ ու կը պահէ նաեւ ճոխ պաշտօնէութիւն մը, առատ վճարումներով։ Շօշափելի վարկեր կը յատկացնէ կարգ մը թերթերու եւն.։

Քանի մը տարիներէ ի վեր, բարեգործութիւն ընելու նպատակով կազմուած այս միութիւնը բացէ ի բաց դիրք բռնեց՝ ծայրայեղօրէն պահպանողական Ռամկավարներուն, եւ ծայրայեղօրէն յարձակողական համայնավարներու կողքին, ընդդէմ Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ անոր համակիր կազմակերպութիւններուն։ Այսօր, փաստ է որ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը իր հիմնական ծրագիրները լքած, հրապարակ իջած է եւ գործօն մասնակցութիւն ստանձնած է հայ քաղաքական հոսանքներու պայքարներուն մէջ, իւղ լեցնելով կրակին վրայ, իր կարգին հրձիգի տխուր դերը։

Թէ Բարեգործականը իբր չէզոք միութիւն չէ միջամտած պայքարող կողմերը հաշտեցնելու, թէ չէ աշխատած մեղմ բանաձեւ մը առաջարկելու ճակատողներուն, թէ մասամբ, մասին չէ գարկած վճռադադար մը առաջ բերելու համար,— բոլորին ալ յայտնի է։

Թերեւս իր ուժերէն վեր նկատեց։ Թերեւս կասկածեցաւ իր հեղինակութեան վրայ։ Փաստն այն է, տխուր եւ ողբալի փաստը, որ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը չուզեց ըլլալ, չկատարեց ինչ որ եւ է փորձ եւ միջամտութիւն մը ի նպաստ կիրքերու մեղմացման, ի հարկին ձախողման գնով։

Օտար բարեգործական միութիւնները յաճախ միջնորդի դեր կը կատարեն իրենց քաղաքական հոսանքներուն տարակարծութիւններու ընթացքին, երբ կը տեսնեն թէ անոնց պայքարը կը վնասէ ազգային գերագոյն շահերուն։

«Հայկական Բարեգործական»ը ի՞նչ կ'ընէ այս ժամուս գաղութներու մէջ։

Որպէսզի մեր գրածը վիճելի չդառնայ, փաստերը պիտի առնենք Սելանիկէն, մեր եւ բոլորին աչքերուն առջեւ ցուցադրուած կատակերգութիւններէն։

Աւելի քան տասներկու տարիէ ի վեր պանդխտութեան եկած ենք Սելանիկ քաղաքը։ Տասներկու տարի տառապեցանք դպրոցներու պակասէն։ Հակառակ շարունակական դիմումներուն, Բարեգործականը գրեթէ ոչինչ ըրաւ այդ ուղղութեամբ։ Ոչ մէկ հիմնական ձեռնարկ։ Միայն ազգ. վարժարանին յատկացուց աննշան գումար մը։

Կիւլպէնկեան կրթական ֆոնտը 300ի մօտ մանուկներ փողոցներէն հաւաքեց ու մինչեւ այսօր ալ կը շարունակէ հայեցի դաստիարակութիւն տալ անոնց։

Ազգային վարժարանները, իրենց տարողութենէն աւելի աշակերտ չէին կրնար առնել։

Հ. Կ. Խաչի Սելանիկի մասնաճիւղը, անհրաժեշտութենէ մղուած՝ Սելանիկի անմիջական շրջաններէն մէկուն մէջ բացած էր իր մանկապարտէզը։

Մնացեալ աշակերտութիւնը կը յաճախէր օտար կրօնական հաստատութիւններ։

Ահա այս պայմաններուն մէջ էր Սելանիկի կրթական պատկերը, երբ ժողովրդային ընտրութիւն եղաւ անցեալ մարտին, եւ ազգային գործերու ղեկը անցաւ անխախ եւ պարկեշտ անձերու ձեռքը։

Ազգային մարմինները տարակարծութիւն ունեցան Բարեգործականի «կրթական ծրագրին» շուրջ, Բարեգործականն ալ մերժեց վճարել այն նպաստը որ կը յատկացնէր ազգային վարժարանին։ Անոր վրայ Բարեգործականի վարժապետները, որոնք կը վճարուէին իր կողմէ, պաշտօն չունեցան ազգ. վարժարանին մէջ։

Հոս արդէն Բարեգործական Միութեան կը մնար ինքզինքը պահել, հանրութեան քով չխայտառակուելու համար։ Բայց ի՞նչ ըրաւ Բարեգործականը։ Մինչ նորընտիր ազգային իշխանութիւնները ձեռնարկներ կը կատարէին, եւ յաջողած էին նոր դպրոցներ բանալու արուարձաններուն մէջ, ու ծրագիրները մշակած էին օտար միսիոնարական հաստատութիւն մը փոխարինելու ազգ. հաստատութեամբ մը, անդին, տասներկու տարիէ ի վեր սուտ խուլ ձեւացող Բարեգործականը, կանխորոշ ծրագրի մը համաձայն, բանակցութեան կը սկսի վտանգուած օտար առաքելութեան կեդրոնին հետ, պայմանագրութիւն կը կնքէ անոր հետ, միասին պայքար մղելու համար ազգային մարմիններուն դէմ, եւ այնպիսի պահու մը, երբ Սելանիկը այլեւս պէտք չունէր նոր դպրոցներու։ Բարեգործականը պայքարի համար բացաւ «բուհճի»ական այդ ծաղկոցը, պահելով հայանուն կրօնամոլուհիներու անպէտ խումբ մը, որոնց վրայ շուտով բարդուեցան դուրս մնացած վարժապետ — տիրացուներ։

Բարեգործականի կեդրոնին այս զարմանալի արարքներուն ի տես, ամէնէն առաջ ընդվզեցան Սելանիկի մասնաճիւղին վարչութեան բանիմաց անդամները եւ բոլոր հին անդամները որոնք հեռացան Միութենէն։

Սելանիկի սեւ խմբակին բախտախնդիրները, որոնք իրենց ձեռքը խաղալիկ դարձուցեր էին դոյդ կեդրոնները, հետեւողականօրէն դարձեալ խաբեցին ու Բարեգործականը մեղսակից դարձուցին իրենց շահամոլ հակումներուն։

Այսպէս, խմբովին համախոհներուն մէկ ցանկը զրկեցին կեդրոն, զայն վաւերացնել տուին, ու առանց անդամի այսօր Բարեգործականի մասնաճիւղ մը կազմած են «քլիք»ի մարդոցմով։

Հետաւոր միամիտներուն աչքին փոշի փչելու համար, այս թշուառ մարդիկը սկսան ծիծաղելի աղմկարարութեան մը, ցոյց տալու համար նոյն քան թշուառ Բարեգործականի վարիչներուն թէ գործի վրայ կը գտնուին, և Սելանիկի մէջ գոյութենէ դադրած Բարեգործականի շահերը կը պաշտպանեն»։

Ցուցադրուած այս բոլոր խայտառակութիւնները հաւաքելով, մենք կ'ամբաստանենք Մալքըզեանները ու իր շրջապատը, որովհետեւ գիտակցօրէն գործիք դարձան Սելանիկի վատահամբաւներուն ձեռքը, որովհետեւ քանի մը տիրացուներ կերակրելու համար չվարանեցան դաշինք կնքելու «բուհճի»ներու հետ, զուեհիկ պայքար բանալով ազգային հաստատութիւններու դէմ, իրենց հին անդամները կորսնցնելու գնով, որովհետեւ դրամի ուժով կ'ուզեն քանդել ժողովուրդի լումաներով իրենց գոյութիւնը պահող ազգային վարժարանները, որովհետեւ գաղտնի վարկեր յատկացուցած են կարգ մը սալայքներու, գաղութները կազմալուծելու համար։

Մենք հոս ամէն օր ականատես կ'ըլլանք այնպիսի խայտառակութեանց որ կ'ամչնանք զանոնք հրապարակաւ հանրութեան ներկայացնելու։

Այս բոլոր խաղքութիւնները որ կը կատարուին Բարեգործականի անուանով, անոր նորելուկ ծրիտկեներուն կողմէ, չե՞ն իմանար այդ միութեան տխրօրաուոր վարիչները։ Եթէ կ'իմանան, ինչո՞ւ լուռ կը մնան, ու չեն սանձեր այս կործանարար գործունէութիւնը։ Եւ կամ եթէ կ'անգիտանան ու լուր չունին, ինչո՞ւ չեն հետաքրքրուիր։ Տարիներու ընթացքին գոնէ մէկ ժամ չե՞ն յատկացներ տեսնելու համար այն աճաւոր անիրաւութիւնները որ կը գործուին իրենց անունով։

Ուրեմն փոխմաշուքներն ալ անուղղակի մեղսակից են այն այլանդակ պայքարին զոր կը մղեն իրենց ստորադասները, կռթնած Բարեգործականի դրամներուն զորս կը մսխեն անխնայ։

ՎԱՀԱԳՆ

Ի՛նչպէս կը նկարուի Ստալին

Մարքսեան փիլիսոփայութիւնը կը մերժէ անհատի դերը պատմութեան մէջ։ Սակայն, համայնավարները ոչ միայն գլխիվայր շրջեցին Մարքսի ուսմունքը, այլ եւ անհատապաշտութիւնը հասցուցին կռապաշտութեան։ Այն աստիճան որ նոյն իսկ Ներոնը կրնայ նախանձիլ։ Ներկայացնենք նմոյշ մը։

Պաշտօնաթերթ «Իզվեստիա»յի մասնաւոր թղթակիցը հետեւեալ ձեւով կը նկարագրէ խորհուրդներու 7րդ համագումարի բացումը.—

«Համագումարը կ'ընտրէ 38 հոգինոց նախագահական կազմ։

Եւ ահա այրուբենական կարգով կ'արտասանուի անուն մը, որ շատոնց ճեղքած է պետական սահմանները եւ կը ծածանի որպէս դրօշ աշխարհի չորս ծագերուն վրայ։ Ընկերվարութեան մեծ ռահվիրային անունը, որուն յատակագծին համաձայն կը կառուցուի ընկերվարական խորհ. հանրապետութիւններու Միութեան շէնքը։

— Ստալին ...

Ազգերու եւ ցեղերու ներկայացուցիչները, բանուոր դասակարգի եւ Խ. Միութեան մէջ բնակող ժողովուրդներու պատգամաւորները անյագ սիրով, բոցավառ հպարտութեամբ ու մինչեւ վերջին կաթիլ արիւնը հաւատարիմ՝ կը նային անոր զուարթ եւ ժպտուն դէմքին։

— Ստալին ...

Այդ վայրկեանին, յաչս աշխարհի միլիոնաւոր աշխատաւորներ սերտ կապերով կը միանան դարաշրջաններու մեծագոյն անձնաւորութեան։ 7 դաշնակից հանրապետութիւններ ոտքի կ'ելլեն սէրը, հիացումն ու հաւատարմութիւնն արտայայտելու դարերու ստրկութիւնը խորտակող մէկուն մը։ Իսկ Վիսարիոնովիչը կը բարձրանայ դիմաւորելու զինքը ողջունող երկիրը։ Ինչպէս մեր հայրենիքի անծայրածիր տափաստաններու վրայէն, մարմարեայ ճերմակ սրահին մէջ կը ծփան ցնծութեան ալիքները։ Այդպէս կը շարունակուի մէկ, երկու, երեք վայրկեան։ Այդպէս կը շարունակուի շատ վայրկեաններ։ Ողջոյնի բացագանչութիւններն ու ցնծագին աղաղակները բաւականաչափ չեն արտայայտեր այն զգացումները, զորս երկիրը կը տածէ դէպի իր սիրելի Ստալինը։ Այն ատեն եօթը հանրապետութիւններու յուզուած կուրծքէն կը պոռթկայ աշխատաւորական քայլերգը։ Խորհ. Միութեան 1974 վճռական ձայները կ'երգեն «Ինթէրնասիոնալ»»։

Երբ խօսք տրուեցաւ Մոլոտովին, երկիրը պատգամաւորներու ոգեւորիչ ցնծութեամբ դիմաւորեց նախագահը կառավարութեան մը, որ ուղեցոյց ունի Ստալինի հանճարը, կառավարութեան մը, որու անդամները Ստալինի զինակիցներն են»։

Եւ խորհիլ թէ «Իզվեստիայի» խմբագիրը այն Բուխարինն է, որ քանի մը տարի առաջ կենաց ու մահու կռիւ կը մղէր նոյն Ստալինին դէմ ...

Ա.

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԵԼԺԻԱՅԷՆ

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ ԱՂԷՏԸ

ԱՆԳԼԵՒՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ

Պելժիոյ Երեսփ. ժողովին մէջ ընկերվարական խմբակցութիւնը շարք մը հարցապնդումներ ուղղեց կառավարութեան գործազրկութեան մասին, որ օրէ օր մեծ համեմատութիւններ կը ստանայ, խուճապի ալիք մը դառնալով։

Ներկայիս նպաստընկալ անգործներուն թիւը 430.000ի կը հասնի, ինչ որ Պելժիոյ պէս պզտիկ երկիր մը համար ծանրակշիռ համեմատութիւն մըն է։ Այդ թիւէն դուրս կը մնան շատ մը Պելժեր, որոնք զանազան պատճառներով նպաստ չեն ստանար։ Գաղթականներուն (ինչ որ եւ Հայերը), բացարձակապէս զրկուած են նպաստէ։

Անգղիկի ըսեմ թէ Պելժիոյ մէջ օտարականներուն համեմատաբար մասնաւոր սեղմումներ կամ հալածանք գոյութիւն չունին, սակայն գործի տեսակէտով օրէնքները շատ խիստ են եւ գրեթէ ամէն դուռ գոց է օտարներուն առջեւ։ Մասնաւորելով մեր խօսքը Հայերուն համար, տնտեսական տագնապը խորապէս ազդած է նաեւ մեր հայրենակիցներուն, որոնց մեծագոյն մասը անհատապէս մանր գործերով կը զբաղի։ Հակառակ գործերու նուազութեան, ամէն Հայ քիչ թէ շատ կրնայ ճարել իր օրապահիկը։ Անոնցմէ թիւ մը կը կազմեն անգործները, որոնց աւելի կամ նուազ չափով կ'օժանդակէ Գաղթ. Վարչութիւնը։

Երեք օր տեւող յաջորդական նիստերու մէջ, ընկերվ. կուսակցութեան պետերը ամենայն յարձակում մը գործեցին կառավարութեան վրայ, խստօրէն քննադատելով անոր տնտեսական քաղաքականութիւնը, եւ մասնաւորապէս ծանրանալով այն հրամանագիր օրէնքներուն վրայ, որոնց մասին խօսեցայ վերջին թղթակցութեանս մէջ։

Պ. Թէօնիս պատասխանելով եղած հարցապնդումներուն, բացարձակապէս դէմ արտայայտուեցաւ ֆրանքին արժեզրկման։ Ինչ կը վերաբերի գործազրկութեան եւ թոշակներու եւ նպաստներու վրայ կատարուած կրճատման, վարչապետը պատրաստակամութիւն յայտնեց լրջօրէն վերաքննութեան ենթարկելու այդ կենսական խնդիրները։ Այս առթիւ, յուզիչ կոչ մը ուղղեց ընկերվ. երեսփոխաններուն հայրենասիրութեան, եւ խնդրեց իրենց գործակցութիւնը բերել ազգային աշխատանքի կոմիտէին, որ կառավարութեան հրամանով անյապաղ գործի պիտի ձեռնարկէ։ Այդ Յանձնախումբին մաս պիտի կազմեն բոլոր կուսակցութեանց ներկայացուցիչները, որոնք միասնաբար պիտի քննեն օրուան հրատապ հարցերը, մասնաւորապէս գործազրկութիւնը, եւ առաջարկներ պիտի ներկայացնեն կառավարութեան, որ ամենայն բարեացակամութեամբ պիտի քննէ զանոնք, եւ ի հարկին պէտք եղած բարեփոխութիւնները պիտի մտցնէ հրամանագիր օրէնքներուն մէջ։

Ընկերվ. երեսփոխանները, հակառակ իրենց անդրդուելի խիզախ ընթացքին, նկատի առնելով կառավարութեան անկեղծ տրամադրութիւնները եւ գործաւոր դասակարգին դժնդակ վիճակը, միաձայնութեամբ վստահութիւն յայտնեցին դահլիճին, ինչ որ բացառիկ երեւոյթ մըն է պելժ. խորհրդարանին մէջ, ուր ընկերվ. հոսանքը պատկառելի ուժ մը կը ներկայացնէ, եւ գրեթէ միշտ ընդդիմադիրի դերին մէջ կը գտնուի։

Երեսփ. ժողովին այս որոշումը հանդարտեցուց բոլոր խռոված միտքերը, եւ առժամապէս փարատեց ընդհ. գործադուլի մղձաւանջը, որուն մասին կը խօսուէր շաբաթներէ ի վեր։

Փետր. 2ին, Սէնտիքաներու կեդրոնական մարմինը, մասնակցութեամբ հանքագործներու պատուիրակներուն, բացառիկ ժողով մը գումարեց «Ժողովուրդի Տան» մէջ, ուր կացութիւնը իր բոլոր երեւոյթներով քննելէ ետք, որոշեց մինչեւ փետրուարի վերջ յետաձգել ընդհանուր գործադուլին գործադրութիւնը, եւ սպասել Ազգային Աշխատանքի Կոմիտէին աշխատութեանց արդիւնքին։

Այսպէս, կարելի է առ այժմ վերջացած նկատել այն սուր պայքարը զոր ընկերվ. կուսակցութիւնը տարիէ մը ի վեր կը մղէր կառավարութեան դէմ։

Հարցապնդումներու միջոցին, զոր

ծաղուրկները հսկայ ցոյց մը կազմակերպեցին Պրիւսէլի մէջ, որուն մասնակցեցան գաւառներէն եկած բազմահազար անգործներ: Այդ առթիւ, գործազուրկներուն կողմէ պատուիրակութիւն մը ներկայացաւ թագաւորին, առաջնորդութեամբ Պ. Վանտերվէլտի որ պարզելով անգործներուն աճնելի թշուառութիւնը, փախ յայտնեց թէ 1890ի պէս դէպքեր կրնան պատահիլ, եթէ պէտք եղած միջոցները ձեռք չառնուին գործազրկութեան դէմ:

Ցուցարարներու խնդրանքին վրայ, կառավարութիւնը որոշադրութիւն յայտնեց գործ հայթայթել այն գործազուրկներուն, որոնք կը փափաքին Քոնկօ մեկնիլ կառավարութեան ծախքով:

*** Վերջին պահուն, պետ. մամուլը մեծ գոհունակութեամբ արձանագրեց Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի օդանաւային գինակցութեան ծրագրին որ կարեւոր ազդակ մըն է Եւրոպայի խաղաղութեան համար:

Իբրեւ հետեւանք քաղաքական այս խոշոր դէպքին, այսօր Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի դեսպանները այցելեցին Պելճիոյ արտաքին նախարար Պ. Հէյմանի, զայն իրազեկ ընելու համար անգլօ-ֆրանսական բանակցութեանց արդիւնքին:

Ինչ կը վերաբերի Պելճիոյ մասնակցութեան, տիրող ընդհանուր կարծիքը այն է թէ՝ կառավարութիւնը սիրով ընդառաջ պիտի երթայ եղած հրաւէրին, եւ Լոքառնոյի դաշինքը ստորագրող պետութեանց հետ համախորհուրդ՝ պիտի կնքէ համաձայնութիւն մը, որուն շնորհիւ կարելի պիտի ըլլայ ապահովել անմիջական փոխադարձ օգնութիւն մը, այն պարագային՝ երբ ստորագրող կողմերէն մէկը, առանց նախայարձակ ըլլալու, օդանաւային անակնկալ յարձակման մը ենթարկուի թշնամիի մը կողմէ:

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԵՐՈՍԿԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԵՒԱՆԻ ԿԵՐՊԱՐՈՒԵՍՏԻ ԴՊՐՈՑԸ

— • —

Երեւանի կերպարուեստի դպրոցին վարիչը, Գ. Տոնոյեան, հետեւեալ տեղեկութիւնները կու տայ վարժարանին գործունէութեան մասին.—

Հայաստանի կերպարուեստի դպրոցը գոյութիւն ունի 13 տարիէ ի վեր: Այս ժամանակաշրջանին ընթացքում ելած են 400 երիտասարդ արուեստագէտներ: Շատերը, կատարելագործուելու համար, մեկնած են Ռուսիոյ կեդրոնական քաղաքները: Երեւանի կերպարուեստի դպրոցին շնորհիւ է, որ այսօր Հայաստանի կերպարուեստի նուիրեալ երիտասարդութեան մէջ կան ապագայ խոստացող բանուորներ կամ գիւղատնտեսներ:

Այս դպրոցէն է որ շրջանաւարտ ելած են փորագրիչներ Տաճատ Խաչվանքեան, Ներսէս Խրայէլեան, Մանուկ Ցարութիւնեան, Շաւարշ Ցովհաննիսեան, քանդակագործներ Վ. Թէրզիպաշեան, Ռաշոյեան, Տ. Դաւթեան, Թորգոմ Տոնոյեան, Մեծատուրեան եւ ուրիշներ, նկարիչներ՝ Տ. Արեղեան, Ս. Ռաշմաճեան, Արմիկ Ջիլինգարեան, Սամվելեան եւ ուրիշներ:

Հայաստանի թատրոններուն, ակնէմաններուն, գիւղատնտեսական եւ բանուորական ակումբներուն ու հրատարակչութեան մէջ կարելի է հանդիպիլ բազմաթիւ երիտասարդ արուեստագէտներու, որոնք ելած են Երեւանի կերպարուեստի դպրոցէն:

1933–34 ուսումնական տարեշրջանին, դպրոցը կրեց որոշ փոփոխութիւններ: Դպրոցը վերածուեցաւ երկու հիմնական բաժիններու, — առաջին բաժինը, գեղարուեստական ձեւաւորումներու յատուկ, որ կերպարուեստի նուիրեալ ուժեր կը պատրաստէ օր ըստ օրէ աճող թատրոններուն, բանուորական ու գիւղատնտեսական ակումբներուն եւ հրատարակչութեան պահանջներուն համար:

Երկրորդը, գեղարուեստական — մանկավարժական բաժին, որ ուսուցիչ նկարիչներ կը պատրաստէ Հայաստանի վարժարաններուն համար:

Կերպարուեստի դպրոցին այս վերակազմութեան առթիւ ապահովուեցան նաեւ ուսանողներու ստեղծագործական կարողութեանց զարգացման պայմանները: Պէտք է արձանագրել նաեւ թէ կան ուսանողներ, որոնք օժտուած են լաւ նկարիչ դառնալու ամէն խոստումով (Մելիքսեթ Սմաղչեան, Մուշեղ Անտոնեան, Զեփլեկեան, Կարապետ Գէօկչակեան եւ ուրիշներ): Ուսանողներուն մեծամասնութիւնը բանուորի զաւակներ են որոնք եկած են Լենինականէն, Ալլահվերդիէն, Ղափանէն, Բայազիտէն եւ Անդրկովկասի զանազան քաղաքներէ:

Կերպարուեստի դպրոցին զարգացման համար անհրաժեշտ է հարթել կարգ մը թերութիւններ, որպէսզի կարելի ըլլայ ապահովել ուսման բարձր որակը: Այսպէս, պէտք է դպրոցին կից բանալ արտադրական բաժին մը,— վիմագրական ու տպագրական մեքենաներ, արուեստանոցներ, քանդակագործարան եւ ձուլարան: Դպրոցը հրաւիրած է նոր եւ վաստակաւոր ուսուցիչներ, որոնց պահանջը մեծ է: Օրինակ, հրաւիրուած է դասախօսելու, Վ. Գայֆէճեանի կողքին, Մ. Սարեան, Արուտչեան, Աղաջանեան եւ ուրիշներ:

Պէտք է նաեւ կազմակերպել ցուցահանդէսի սրահ մը, այնտեղ ցուցադրելու համար դասական նկարիչներու գործերը, հայ նշանաւոր նկարիչներու պատկերները եւ լաւագոյն շրջանաւարտներու աշխատանքները, փորագրական եւ քանդակագործական աշխատանքներու կողքին:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Մեր մանուկներու հանդէսը

= o =

ՊՈՐՏՕ, (Ցառաջ).— «Արարատ» Միութիւնը անցեալ կիրակի կազմակերպած էր հանդէս մը ի նպաստ դպրոցին: Մուտքը ազատ էր: Ցայտագրի դերակատարները բոլորն ալ դպրոցի աշակերտներն էին: Տիկիններ Ա. Փէնտիկեան եւ Զ. Սեւակ օրեր առաջ ամէն ջանք ի գործ դրած էին, հանդէսին յաջողութեան համար:

Ինչ հաճելի ժամանց է հանդէսի մը մէջ երբ միայն մանուկներն են որ պիտի երգեն, արտասանեն, դիմախօսեն եւ պարեն, այն ալ հայերէն: Ճիշդ 78 հոգի, երկսեռ բազմութիւն մը եկած էր լսելու թոթով լեզուներէ ժայթքող հայ խօսքն ու գիրը, մատղաշ թոքերու երգը: Փոքրերը բոլորն ալ կը խայտան, որովհետեւ մէկիկ մէկիկ բեմ պիտի ելլեն իրենց բաժինը կատարելու: Վերջապէս մանկական նախանձը իրարու մէջ կ'արթնցնէ իրար գերազանցելու փափաքը: Իսկ ծնողքները բոլորն ալ իրենց կարգին հպարտ են որ իրենց պզտիկն ալ կը մասնակցի հանդէսին:

Հանդէսի բացումը կատարեցին դպրոցի աշակերտուհիները «Փամ Բարատան»ով: Կ. Տոնէրեան քանի մը խօսքով բացատրեց հանդէսի նպատակը: Եւ ահաւասիկ շարքը արտասանութիւններու, մեներգ-խմբերգներու, դիմախօսութիւններու եւ տրամախօսութիւններու, վերջապէս բոլորն ալ բեմ ելան: Խմբովին երգեցին «Հովը կ'ըսէ մեղմօրէն», «Ո՞րն է աշխարհ Հայաստան», «Կուժն առայ ելայ սարը»: Աշակերտներու զոյգ մը — աղջիկ եւ տղայ — հայկական տարազով երգեցին «Ալ այլուխ»:

Միութեան կողմէ դրաւոր իր խօսքը ըրաւ Պ. Շ. Սուքիասեան, շեշտելով թէ ծնողները մեծ պարտականութիւն ունին իրենց զաւակներուն սորվեցնել տալու մեր «Ով մեծասքանչ դու լեզու»ն այս օտար երկինքին տակ: — Հայրենակիցներ, այս միութիւնը նուիրուած է գաղութի փոքրերուն հայեցի դաստիարակութիւն տալու, անոնք այսօր վաղը մեզի պիտի յաջորդեն, բոլորս համախումբ եւ համախորհուրդ միանանք նման նպատակներու շուրջ, ձուլումէն փրկելու համար մեր նորահաս սերունդը:

Միջնարարին տեղի ունեցաւ վիճակահանութիւնը զոր սարքած էր Միութիւնը, նաեւ տեղի ունեցաւ աճուրդ: Զուտ հասոյթ գոյացաւ 312,70: Տիկ. Զ. Սեւակ յաջողութեամբ ներկայացուց «Կրամբամբուլ»ին: Ցայտագիրը վերջանալու քանի մը կտորներ եւս կային, երբ սրահին տէրը յայտնեց թէ ժամը հասած է ...

Չեմ գիտեր թէ ուրիշ տեղեր ալ ընդհանրացած է այս հիւանդութիւնը,— հանդէսը ժամը 3ին կը յայտարարուի, այնքան կ'ուշանան որ 4ին կը սկսի:

Մինչ հանդէսին կազմակերպիչները հայկական եւ ֆրանսական եռագոյնները կը վերցնէին բեմէն, ներկաները սրահէն դուրս ելլելով իրարու կ'ըսէին.

— Մե՛ղք, մանուկներու հայկական տարազով հայկական պարերը չկրցանք տեսնել:

Ցաւօրդով՝ ուրիշ տեղեկութիւններ:

Կ. Տոնէրեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՃՇԴՈՒՄ

= o =

ԽՄԲ.— Բաւական ուշ ստացանք այս ճշդումը: Կը հրատարակենք միայն փաստերը, ցաւ յայտնելով նամակագրին անհոգութեան համար:

ՄԱՐՍԷՅԼ, 26 յունուար.— «Ցառաջ»ի յունուար 22 համարին մէջ հրատարակուած էր թղթակցութիւն մը Սէն Լուի մասին, Ն. Մանուկեան ստորագրութեամբ: Շատ մը սխալներ սպրդած ըլլալով այդ գրութեան մէջ, Թաղ. Խորհուրդս կը խնդրէ հրատարակել հետեւեալ ճշդումները.—

Ամէնէն առաջ ըսենք, որ նամակագիրը մեր գաղութին անդամ չէ, եւ մէկ երկու անգամ ձմրան եղանակին կ'երեւայ Սէն Լուի ածուխ վաճառելու համար: Ան կը գրէ.— Սէն Լուի ունի՝ 6 կօշկակարի խանութ, (պիտի ըլլայ 10). 3 սափրիչի խանութ՝ (5), 7 նպարավաճառի խանութ՝ (12), 6 ինքնաշարժի տէրեր՝ (13), 6 պաշտօնեայ ունի դպրոցը՝ (4), 250—270 աշակերտ ունի դպրոցը՝ (210):

400 ընտանիք հաշուած է Սէն Լուին եւ բնակչութեան թիւն ալ 3500: Կը նշանակէ իւրաքանչիւր ընտանիք բաղկացած է 8—9 անդամէ: Այդպիսի բազմամարդ ընտանիքներ մատի վրայ կարելի է հաշուել: Ըստ յօդուածագրին 400 ընտանիքէն 250ը միայն աշխատող ձեռքեր ունին: Ուրեմն մնացած 150 ընտանիքները ի՞նչպէս եւ որո՞ւ հաշուին կ'ապրին: Կան աւելի բնորոշ օրինակներ.—

1. Զրպարտ գլուխին մէջ կը գրէ.— «Կայ նաեւ ձեռագործի արհեստանոց մը, ուր կ'աշխատին ութ-տասը կիներ ու օրիորդներ, որոնց արտադրած ձեռագործները անդացիները կը գնահատեն մեծապէս»: Ձեռագործի այդպէս արհեստանոց ոչ եղեր է եւ ոչ ալ գոյութիւն ունի Սէն Լուի մէջ:

2. Թատերական.— «Խումբ»ը իր անդրանիկ ներկայացումը տուաւ ի նպաստ ազգ. վարժարանի եւ ապահովեց հազար ֆրանք»: Տուաւ եւ ապահովեց, այնքան հասարակական է, որ կարծես հազար ֆրանքն ալ ինքը հաշուած ըլլայ: Մեզ համար յայտնութիւն մըն է այս: Ո՞ւր, ե՞րբ տեղի է ունեցեր այդ ներկայացումը: Չենք ալ ենթադրեր որ այնքան մաքուր եւ բարեացակամ թատերախումբը շահագործած ըլլայ մեր դպրոցին անունը:

«Սէն Լուի ազգային դպրոցը բաղդատելով նախորդ տարիներուն հետ, ունի թուական առաւելութիւն մը, շնորհիւ դպրոցի հոգաբարձութեան աշխատանքներուն: Բայց կրթական ծրագրով կը մնայ ետ: Այնուամենայնիւ բարձր է ազգային ոգին: Կան թերացումներ որ կը կարօտին խղճամիտ սրբագրումներու: Նախ ֆրանսերէնի ուսուցումը շատ թոյլ է: Երկրորդ՝ անտեսուած է ֆիզիքական կրթութիւնը»:

Նամակագիրը ո՞ր տեղէն գիտէ մեր դպրոցին կրթական ծրագրով ետ մնալը: Ի՞նչ ծրագիր է այդ եւ ո՞ւր է տեսեր: Ե՞րբ եւ ո՞վ է ստուգեր մեր դպրոցի ֆրանսերէնի ուսուցման շատ թոյլ ըլլալը: Ո՞ւր էր ան, մեր տարեվերջի քննութիւններուն, ամբողջ 13 օր, երբ թեմիս առաջնորդ Հանգուցեալ Պալաքեան եպիսկ. եւ ներկաները իրենց շնորհաւորութիւնները կը յայտնէին թափուած արդիւնաւէտ եւ մեթոտիկ աշխատանքի համար, որոնց մէջ մեծ բաժին ունէր յատկապէս ֆրանսերէնը ուսուցանող վարժուհին:

Քանի որ հարցը ֆրանսերէնի ուսուցանելուն կը վերաբերի, ստիպուած ենք յայտարարել թէ մեր վարժուհին հրամանուն հօր կամ հրամանուն ամուսնոյն չէ, որ վարժուհի է դարձեր առանց դպրոցի երես տեսնելու, այլ աւարտած է ռուսական գիմնազիա (լիսէ, ուր եօթը տարի ֆրանսերէնի պարտադիր ուսուցում կայ): Հետեւած է Պետրոկրատի Պեստուժեւսկիի բարձրագոյն մանկավարժական դասընթացքին, պաշտօնավարած է Նոր Նախիջեւանի, Բագուի պետական դպրոցներուն, Երեւանի եւ Թաւրիզի հայկական դպրոցներու մէջ: Ուսուցումը իր գրագումն է, իր մասնագիտութիւնը: Աւելցնենք նաեւ որ տասը տարիէ ի վեր Ֆրանսա կը գտնուի եւ արդէն երրորդ տարին է, որ կը պաշտօնավարէ մեր դպրոցին մէջ յաջողապէս գոհացնելով աշակերտները:

Բարեխղճութիւնը կը պահանջէ նաեւ, շեշտել որ մեր դպրոցը վստահելի ձեռքերու մէջ է: Պաշտօնէութիւնը իր կոչման եւ պարտականութեան խոր գիտակցութիւնն ու մասնագիտական պատրաստութիւնն ունի: Ան կը վայելէ մեր անվերապահ վստահութիւնը, 210 աշակերտներու սէրն ու յարգանքը, եւ ծնողներու համակրանքը: Անոր աշխատանքը տեսնել, գնահատել կամ քննադատել ուզողները թող բարի ըլլան ներկայ գտնուիլ տարեվերջի քննութիւններուն:

Սէն Լուի Թաղականութիւն
Ատենապետ՝ Կ. Ճանիկեան
Ատենադպիր՝ Գ. Փէչիկեան

*** Ճափոնի մէջ կիներն են որ ոտքի կը կանգնին տղամարդուն տեղ տալու համար: Ու բարեւելու ատեն ճափոնացիները կօշիկնին կը հանեն: Իսկ ամուսնացած կիներ փոխանակ մանեակ կրելու, կը փոխեն իրենց մազերուն սանտրուածքը:

*** Երբ ճափոնցի այր ու կին միասին քալեն, մարդը միշտ առջեւէն կը քալէ, իսկ կինը՝ ետեւէն, ու բեռը միշտ կինը պէտք է կրէ: Ճափոնուհին երբեք տղամարդուն «ոչ» չըսեր:

ՄԱՄՈՒԼ

Ներքին ուղը

= o =

«Ցուսաբեր» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (24 յունուար).

— «Սարսափները Ռուսիոյ մէջ կը շարունակուին տակաւին: Կէիրը այն գնդակին, որ դեկտեմբեր 1ին պայթեցաւ Քիրովի վրայ, գիտէ միայն Քրեմլը: Այդ գնդակը թէեւ պայթեցաւ Մոսկուայէն 400 քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ, սակայն պայթեցաւ Ստալինի ականջներուն մէջ: Ու դողահար դահիճը անդիմադրելի սարսափէ մը մղուած՝ դաժանաբար սկսաւ գլուխներ հնձել տասնեակ առ տասնեակ: Ոչ թէ հակառակորդներէն, այլ սեփական շարքերէն: Այսօր խաղաղ է դուրսը եւ պարտուած է թշնամին. սակայն փոթորկած է ներսը եւ թշնամի դարձած է ընկերը: Ոչ իբրեւ ընդդիմադիր, այլ իբրեւ ահաբեկիչ: Նիքոլայեւի գնդակը ազդակոչն էր այն միւս գնդակներու, որ վաղը կրնան պարպուիլ, դարձեալ ներսէն, դարձեալ կուսակցի ձեռքով,— անյայտ թէ երբ, ո՛ւր եւ որո՛ւ միջոցով:

Տակաւին գնդակին արձագանգը չըմարած՝ աւելի քան 100 հոգիներ հնձուեցան. առանց դատ ու դատաստանի. սպանիչին բաժին ինկան միայն 13 «մեղսակից»ներ: Ցունուար 8ին «դատական» որոշումով Նիքոլայեւի հետ գնդակի բռնուեցան 13 համայնավարներ (6ը՝ ուսանող): Ու գնդակահարութիւնները կը շարունակուին տակաւին, մերթ այս ու մերթ այն քաղաքին մէջ, իբրեւ անբաժան մասը «սոցշինարարութեան»:

Եւ պատկերը այս անօրինակ շնականութեան կատարեալ դարձնելու համար, ըսենք, որ երբ Լիթվինով Ժընեւի մէջ, Ազգերու Դաշնակցութեան ամպիոնէն, իր ունկնդիրներուն դասեր կու տար ահաբեկչութեան մասին եւ կը բողոքէր պայմանութեանց դէմ, ամէնէն աւելի բուռն կերպով կը ծափահարէր Թուրքիոյ ներկայացուցիչը, իր այս ծափահարութեամբ ըսել ուզելով, որ ինքն ալ կը բողոքէ եղեռնագործութեանց դէմ...

Ջարդը վերջացած չէ տակաւին. քանի մը օր առաջ Մոսկուայի պաշտօնաթերթը կը տեղեկագրէր, որ «հակայեղափոխական»ներէն շուրջ հինգ տասնեակ հոգի, գլխաւորութեամբ Զինովիեւի եւ Քամենեւի, ենթարկուած են զանազան պատիժներու, մասնաւորաբար զոյգ «հակայեղափոխական»ներէն Զինովիեւ դատապարտուած է 10ամեայ բանտարկութեան, իսկ Քամենեւ 5ամեայ:

Այս անունները ամբողջ շրջան մը կը խորհրդանշէին թէ բոլշեւիկ իշխանութեան եւ թէ համայնավար կուսակցութեան կեանքին մէջ:

Ատեն մը խորհրդային Միութիւնը կը ղեկավարուէր «Երրորդութեան» մը կողմէ, որուն կ'անդամակցէին՝ Թրոցքի, Զինովիեւ եւ Քամենեւ: Անոնցմէ առաջինը կը վարէր Միութեան ռազմական ուժերը, երկրորդը կը գլխաւորէր Կոմինտէռնը, իսկ երրորդը կը հսկէր Միութեան այլ վարչութեանց վրայ: Այսօր առաջինը աքսորի մէջ է, իսկ միւս երկուքը նետուած են բանտային խուցերը, հոն ալ, ըստ երեւոյթին, փչելու համար իրենց կեանքի վերջին շունչը: Այս վերջին եղեռնագործութեամբ գրեթէ կը փլատուի կուսակցութեան հին ղեկավարութիւնը եւ ասպարէզը կը մնայ միայն եւ բացառաբար Ստալինի, որ այլեւս մրցակից չունի ոչ պետութեան մէջ (իբրեւ իշխանաւոր) եւ ոչ ալ կուսակցութեան մէջ (իբրեւ առաջնորդ):

Ցաղթական «յեղափոխութիւն»ը — ջարդն ու արիւնոտ դաւերը — արտաքին ճակատներէն փոխադրուած են դէպի ներքին ճակատները, դէպի կուսակցութեան բուն ներսը, անոր վերջին խաւերէն մինչեւ հոծ ու անանուն շարքերը»:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԳԱՐՈՒՆ (բանաստեղծութիւններ): Գրեց՝ Լութֆի Մինաս: Հրատ. «Արփի» ամսագրի: Պոսթըն. 1935:

ԱՐՓԻ (Հայ ընտանեկան պարբերական): Զորրորդ տարի, Թիւ 1, յունուար 1935: Տարեկան բաժնեգին 2 տոլար: Հասցէ — P. O. Box 77, Allston, Mass. (U. S. A.):

ՏԻՐԻՆ ՈՒ ԾԱՌԱՆ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐ (մանկական գրադարան «Մասիս»): Թիւ 1: Պոլիս: Գին 10 լէյ: Մամուլի տակ են ուրիշ հատորներ:

ՀԱՅ ՍԿԱՈՒՏ, պաշտօնաթերթ Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ սկաուտներու ընդհ. Միութեան: Ե. տարի Թիւ 12: Փետրուար: Տարեկան բաժնեգին 20 ֆրանք: Ձեռքէ՝ 2 ֆրանք:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (1)

ՎՇՏԱՀԱՐ ՄՕՐ ԱՂԱՊԱՏԱՆՔԸ

= o–o =

Եւ աւերածի սարսափը ամայացուցեր էր տուներու ընդարձակ ճոխութիւն մը: Հինգ տարիներէ ի վեր, քանդիչ ձեռքեր, անպէտ հրապարակի մըն էին վերածեր քաղաքին մէկ գեղեցիկ մասը, որուն աջ անկիւնը շաբաթը հազիւ երկու անգամ կը խոռնուէին քանի մը գիւղացի փայտավաճառներ, ծախելու համար քանդումի սիրահար այն նողկալի ազխատութիւնը՝ որ դեռ մաս կը կազմէր քաղաքակրթութեան ձգտումներուն եւ գոբեղապէս խլող էր:

Հրապարակին մէկ կողմը խարխլած պատնէշով պարտէզ մը կար, որուն երկար միջին խորտոն էր կեդրոնական բանտին պարիսպը: Իսկ միւս կողմը կ'երկէր խորտ ու բորտ դարձած նեղ ճանապարհ մը, որուն գրեթէ միջոցին վրայ կը ներկայանար հալածանքներէն ծանրապէս թշուառացած, փլփլած Հայոց Ազգ. Առաջնորդարանը:

Ազգային բազմաթիւ հաստատութիւններուն կարգին ան էր միակը որ դիմացեր էր, կրցեր գոնէ մէկ մասով կանգուն մնալ եւ վերապահել իր նախկին կոչումին,— ծառայութեան: Կը ծառայէր, եւ երբ այդ նորաձեւ ծառայութեան մէջ, ամէն առաւօտ իր ցած աչքերու նայուածքները կը սրէր, ծանր յոգնութեան մէջ կը չափէր իր առջեւ երկարող հրապարակին երկայնքն ու լայնքը:

Օր մը, երբ սովորականին պէս, արմունկները անոր մէկ պատուհանին եդրած կը մտածէի ընթացիկ կեանքի մասին, տեսայ կին մը որ աճապարանքի երեւոյթ ունէր եւ այլայլող քայլերով հրապարակին լայնքը կը կտրէր:

Ան եկաւ, փութով ներս անցաւ Առաջնորդարանի մայր դռնէն, նոյնքան շուտով դուրս ելաւ անկէ եւ անցաւ երկրորդ դրան առջեւ, նայեցաւ ներս, բակին մէջ որը մը տեսաւ եւ նուաղկոտ աղաղակ մը արձակեց.

— Տղա՛ս, աճապարէ, պարոնիդ լուր տուր, առաջնորդ հօր իմացուցէք. ա՛խ, զաւակս, միսս, արիւնս առեր կը տանի՛ն, կը տանի՛ն ...

— Ո՞ւր կը տանին, Մարօ Պաճի, կը ձայնեմ վերէն:

Դրան չէմքին վրայ կ'իյնայ հեւասպառ: Մարմինը դող մը կ'առնէ, լեցուն աչքերը վեր կ'ուղղէ ու կը պաղատի.

— Ա՜խ, ղուրպան ըլլամ քեզի, թնդայ, փութայ, սրբազան հօր իմաց տուր, պատուէր մը առ, աճապարէ, օգնէ ինծի, ընկերացիր երթանք ... Ա՜խ, Սիրանս, հոգիս առեր կը տանին, կը տանին ...

Ո՞վ կը տանի, ո՞ւր կը տանին իր Սիրանը, իր աղջիկը: Պատասխանը անձայն լաց մըն է որ կ'ուռեցնէ հայ մօր անմեղ աչքերը եւ կ'արիւնոտէ անոր տաքուկ սիրտը: Թոթովանք մը կայ որ խոր է, եւ անոր ծանրութեան տակ հազիւ կրնայ կրկնել միեւնոյն խնդրանքը:

— Ա՜խ, ծաղս, մեռնիմ քեզի, շուտ ըրէ, Սիրա՛նս, Սիրանս գնաց, բայց կը տանին ...

Աճապարեցի անցայ խորհրդարան, տեսնուեցայ առաջնորդ հօր հետ, վար իջայ եւ հետեւեցայ իրեն:

Անիկա իր արագ քայլերուն հետ հետզհետէ աւելի լեցուն կը կարմրցնէր իր աչքերը եւ կուլար անդադար: Կուլար, ու լացին մէջ կը մարեցնէր ինքզինքը զսպելու իր տրամադրութիւնը: Իր գլխուն անկանոն փաթթուած չիթին տակէն դուրս կուգար մազերու խառնուրդ մը ու կ'իյնար այտերուն վրայ, աչքերուն մէջ, ուսերէն վար սանձարձակ:

— Մարօ Պաճի, մի լար, մի շուտ րեր, ինքզինքդ զսպէ, Աստուած մեծ է:

Հառաչանք մը կը սեղմէ կոկորդը եւ կը քերէ իր աղաչանքի կարճ խօսքերուն բառերը:

— Ա՜խ, Աստուած... շուտ ըրէ, տնտնալու ժամանակ չէ, Սիրանս, աղջիկս, վերադարձած սիրտս առեր կը տանին, կը տանին ...

Երբեմնի յուսատու Մարօ Պաճին ճարահատ կին մըն է դարձեր հիմա եւ յոյս մը կ'որոնէ: Ո՞ւրկէ. երբ յոյսի աստուածը իր գլուխն էր դարձուցեր եւ թողուցեր էր որ մեր յուսավառ ճրագները իյնան ու մարին դեռ մենք մեր առաւօտը չողջունած:

Հրապարակը ետեւնիս թողուցինք, մտանք փողոցի մը երկայնքին, շուտով դարձ մ'ըրինք նոր փողոց մը կոխեցինք, ուրիշ մը խաչաձեւեցինք, պողոտայ մը կտրեցինք, երկու փողոցներէ եւս անցնելով՝ հասանք պերճ տուներու շարքի մը, որ նեղ ու երկայն հրապարակ մը կ'եզրէր:

Մարօ Պաճին, իր աղջկան հասնելու մտապատկերին առջեւ միայն քալել գիտցող ու լացող այդ մայրը, յանկարծ կեցաւ, արցունքը իր աչքերէն սրբելու փորձ մը կատարեց եւ մատնանշեց ինծի տուն մը որ յիշեալ շարքին մէջ ամէնէն լաւագոյն տեղը բռնած էր:

— Իմ աղջիկս, տասնութը տարեկան Սիրանս, որ ես կորուսի հինգ տարի առաջ տարագրութեան ճամբուն վրայ, հոդ, այդ տան մէջ է:

Ու նայեցաւ պաղ, անթարթ, նոր դողով մը ցնցուեցաւ եւ շարունակեց.

— Ես տեսայ զայն օր մը իր հանըմին հետ պատահաբար: Նայեցայ իրեն, կանչեցի իր անունը: Բայց հանըմին ազդեցութեան տակ չկրցաւ ինծի մօտենալ ու լացաւ եւ իր լացով խշխշացուց զիս: Ա՜խ, այն օրէն ի վեր ինչեր չըրի զայն ազատելու համար:

Մարօ Պաճին կը ճանչնայի գրեթէ տարիէ մը ի վեր, գիտէի որ ան կորսնցուցեր էր Սիրանը եւ այդ մէկ հատիկ աղջկանը համար շատ անգամներ տեսեր էի իր լացը, լսեր էի բնազդի, մայրական նախազգացումի իր յուզիչ արտայայտութիւնը, թէ

— Չէ՛, չէ՛ ներսիդիս ձայն մը կայ թէ ինծի կուգայ, զիս կը մղէ հաւատալու թէ Սիրանս չէ մեռեր, ան կ'ապրի ու ես պէտք է փնտռեմ, պէտք է փնտռեմ մինչեւ վերջին շունչս:

Իր հոգեկան հաւատքին պինդ կառչող մայրը, Մարօ Պաճին անվհատ փնտռեր էր իր սիրելին, իր ժառանգութիւնը ու գտեր էր վերջապէս ինչ որ ինծի համար բարդ էր հասկնալ: Որովհետեւ գիտէի որ անոր մատնանշած տունը հարիւրապետ մը կը բնակէր, որ ամիս մը առաջ եկած էր պաշտօնով մը, ու իրապէս այդ օրը պիտի վերադառնար իր քաղաքը:

— Մարօ Պաճի, մայրիկ, դուք ձերդ եկէք, թերեւս սխալած ըլլաք: Այդ տունը ամիսէ մը ի վեր բնակող զինուորականը Կարինէն եկած է, եւ Կարինը հեռու է այստեղէն, հեռու կ'իյնայ շատ հեռու այնտեղէն՝ ուր կորսուած ես աղջիկդ:

Կ. ԽՐԱՑԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

նութեան հասնելու համար: Իրիկուան դէմ ոստիկանները կեցու – ցին կողմնակի փողոցներու անցորդները, ինքնութեան թուղթ պահանջելով: Զուեցողները ձերբակալուեցան:

Խլրտումներ եւ ձերբակալութիւններ

Ժամը 7 – 8 խլրտումի նշաններ երեւցան Ռիւ Ռուայեալի մէջ, Քոնքորտի մօտ: Ոստիկանները կրակ բացին օդին մէջ: Ժամը 10·30ին Ապահովութեան Տեսչութիւնը լուր առաւ թէ ցուցարարներու բազմութիւն մը կ'ուղղուի դէպի Քոնքորտի հրապարակը, նամբայ ելլելով Սէն Տընիէն, Քլիշիէն, Իվրիէն եւն·: Մէկ մասը կառախումբով, միւսները ինքնաշարժներով նամբայ ելած, այս ցուցարարները խումբերու բաժնուած էին քաղաքին մէջ: Ոստիկանութիւնը անմիջապէս գործի ձեռնարկեց եւ թոյլ չտուաւ որ յառաջ խաղան: Այս առթիւ ձերբակալուեցան 1200 ցուցարարներ, մեծ մասով համայնավար: Թերթերը կը գրեն թէ շատերը զին – ուած էին ատրճանակներով, բիրերով եւ դաշոյններով:

Քսան հոգի ձերբակալուեցան եւ երեք ոստիկաններ թեթեւօ- րէն վիրաւորուեցան, երբ կը կռուէին Նոթր Տամէն եկած 150 ու- սանողներու հետ: Կէս օրին ընդհարում մը տեղի ունեցաւ Սէն Միշէլի հրապարակին վրայ, երբ բազմաթիւ ուսանողներ անարգա – կան բացագանչութիւններ կ'արձակէին: Ուսանող մը ձերբակալ- ուեցաւ, միւսները ցիրուցան փշուեցան կողմնակի փողոցներուն մէջ :

Տարեդարձին առթիւ արարողութիւն մըն ալ կատարուեցաւ Անծանօթ Զինուորի դամբարանին վրայ: Այս առթիւ նախկին ռազմիկ սպաներ եւ փետրուար 6ի զոհերու ընկերակցութեան ան- դամները արծարծեցին յիշատակի բոցը:

Խորհրդային Սահմանադրութեան վերանորոգութիւնը

Մոսկուայէն կը հեռագրեն փետրուար 6 թուականով·— Հա- մախորհրդային համագումարը այսօր, իր վերջին նիստին մէջ քուէարկեց բանաձեւ մը զոր ներկայացուցած էր Մոլոթով և որ փոփոխութիւններ կ'առաջարկէ խորհրդային սահմանադրութեան մէջ: Առաջադրուած փոփոխութիւններուն մէջ կը գտնուի տրա – մադրութիւն մը որ քաղաքի բանուորներուն համահաւասար ընտ- րական իրաւունքներ կուտայ գիւղացիներուն, կը հաստատէ գաղտնի եւ ուղղակի քուէարկութիւն, փոխանակ ներկայ հրապա- րակային (ձեռամբարձ) եւ անուղղակի քուէարկութեան: Այս առ- թիւ ճառ մը խօսելով, Մոլոթով շեշտեց·

— « Մինչդեռ շատ մը երկիրներ աստիճանաբար կը լքեն ժո – ղովրդապետական ձեւերը եւ դէպի փաշականութիւն կը դիմեն ա- ւելի կամ պակաս արագութեամբ, խորհրդային իշխանութիւնը ժողովրդապետական կառավարութեան իտէալ ձեւ մը կը հաս – տատէ յամրաբար, բայց ապահով յարատեւութեամբ»:

ՔԱՆԿԱԼԹԻԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏԱՆ ՀՈՂԸ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԿԸ ՅԱՆՁՆՈՒԻ

Պոլսոյ Թափուի պաշտօնատունէն պաշտօնագիր մը հաղոր – դուեցաւ Բերայի թաղ· խորհուրդին, որով կը հաղորդէ թէ Քան- կալթիի գերեզմանատան գետինը քաղաքապետութեան անուան փոխանցելու գործողութեան ձեռնարկուած ըլլալով, տեղին վրայ քննութիւն պիտի կատարուի, կալուածներու մասը գերեզմանա- տան գետինէն զատելու համար: Թափուի վարչութիւնը այս պաշ- տօնագրով նաեւ կը հրաւիրէ Բերայի թաղ· խորհուրդը, որպէսզի իր կողմէ ներկայացուցիչներ գտնուին տեղին վրայ, այդ գործո- ղութիւնը կատարուած ժամանակ:

⁂ Քաղաքապետ Մուհիտտին Իւսթիւնտաղ ի մէջ այլոց հե – տեւեալը յայտարարած է *Աքշամ*ի·

— « Ս· Յակոբի գերեզմանատան դատը շահեցանք: Գերեզ – մանատան ինչի՞ գործածուելու մասին թերթերու հրատարակած լուրերը ճիշդ չեն: Քաղաքին յատակագիծն է որ պիտի որոշէ Ս· Յակոբի գերեզմանատան ճակատագիրը, այսինքն թէ ի՞նչ նպա – տակի պիտի յատկացուի այդ հողը:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

405,000 *ՖՐԱՆՔ ՀԱՏՈՒՑՈՒՄ* գանձելու իրաւունք ստացաւ փետրուար ի զոհերէն մէկը, Ռօպէռ Անճիպալ, որ ծանրապէս վի- րաւորուած էր գլուխէն, եւ լուսնոտութեան նոպաներ կ'ունենայ անկէ իվեր: Դատարանը նկատելով որ զոհը հետաքրքրութեան համար կանգ առած էր վտանգաւոր կէտի մը վրայ, պատասխա – նատուութեան բաժին մըն ալ իրեն հանեց եւ նախապէս որոշուած 450,000 ֆրանքէն զեղչեց 10 առ հարիւր, որով պիտի ստանայ 405,000 ֆրանք, պետութենէն եւ Փարիզի քաղաքապետութենէն:

Մ· ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ ՋՆՋԵՑԻՆ Մոսկուայի եւ ուրիշ քանի մը քա- ղաքներու հիւպատոսութիւնները: Թէեւ այս առթիւ հրատա – րակուած զեկոյցը կ'ըսէ թէ այս տնօրինութիւնը քաղաքականու- թեան փոփոխութիւն չի նշանակեր, բայց կը կարծուի թէ հետե – ւանք է պարտքերու եւ վարկերու մասին կատարուած բանակցու- թեանց խզման:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՊԱՆԵԼՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» *ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովրդակը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 17, Րիւ Լավուազիէ, Քաշան, ընկեր Կարապետի բնակարանը:*

ՇԱՎԻԼԻ «Արդութեան» *խումբի ժողովրդակը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին ընկեր Գէորգի բնակարանը:*

ՌՈՍՏՈՄ խումբի ժողովը այս Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ *ենթակոմիտէն եւ* Քրիստափոր *խումբը ժողովի կը հրաւիրուին այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին սովորական հաւաքավայրին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:*

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, 181 Գուր Լաֆայէթ, Զարդարեան Գրադարանը: Կը հրաւիրուին նաեւ շրջանի ընկերները (Կար տը Վիզ եւ Սէն Մօրիս):

ՎԱԼԱՆՍԻ Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Փրիվայի «Յառաջ» խումբի բոլոր ընկերները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Քաֆէ տէ Ժառտէն, Փրիվա: Ներկայ կ'ըլլայ Կոմիտէին ներկայացուցիչը:

ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՊԱՇՏՕՆԱՏՈՒՆԸ *71, Avenue Kléber*
ՀԱՍՑԷՆ ՄԻՇՏ ՆՈՅՆՆ Է
Բաց է ամէն առաւօտ ժամը 10—12.30: — դիմել ամէն կարգի վկայականներու համար:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Ղեկավարութեամբ *Յ. ՂԱԶԱՐԵԱՆ*ի և մասնակցութեամբ *Տիկ. ՍԻՐՈՒՇ*ի *Վաղը, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.45ին ԷՄԻԼ ԶՕԼԱ շքեղ սրահին մէջ կը ներկայացուի* Գ. Սունդուկեանի *«ՊԷՊՕ»* (Կատակերգ. 3 մեծ արար) *Ներկայացումին կը մասնակցին.— Օր.ներ՝* Ալիս, Էմմա: *Պարոններ՝* Յ. Թորոսեան, Ալէմեան, Յ. եւ Ն. Պըլըգեան, Գըրաթլեան, Սմբակ *եւ ուրիշ կարող ուժեր:*

Ներկայացումէն վերջ *ԱԴԱՄ եւ ԵՒԱ* խիստ ծիծաղաշարժ վաւեշտ:
Գիներ՝ Ա. կարգ 6 ֆր., Բ. կարգ 5 ֆր., Գ. կարգ 4 եւ անզօրծներու 3 ֆր.

ԿԱԹՈՂ. ՆՈՒԻՐԱԿԸ ՊԻՏԻ ՊԱՏԱՐԱԳԷ

Այս կիրակի օր, 10 փետրուար, կաթողիկոսական լիազօր նուիրակ գերաշնորհ Տ. Գարեգին Ս· Արքեպսկ. Յովսէփեան հանդերձեալ է Ս· Պատարագ մատուցանել Ս· եկեղեցւոյս մէջ եւ իր հմայլից քարոզութեամբ մխիթարել հաւատացեալները:

Սկզբնաւորութիւն ժամերգու- թեանց ժամը *8.30*: Սկզբնաւո- րութիւն Ս· Պատարագի ժամը *10*:

(*Նիք*)

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Վալանսի Թարբերդի Հայրենակցական Միութեան կողմէ վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը *8*ին, *13*bis rue Boucherie սրահին մէջ: Պիտի բանախօսէ *Փրոֆ. Խայիկեան*: Նաեւ ալի- տի ներկայացուի քրքջալիր զաւեշտ մը սրտասանութիւններով, երգերով եւ անակնկալներով: Նուագախումբ եւ պար: *Մուտք՝ 1 ֆրանք:*

ՀՐԱՒԷՐ

Վ.Էնսէնի կրթասիրաց Միութիւնը ընդհանուր խորհրդակցական ժողո- վի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր եւ կսեռ հայրենակիցները այս կի- րակի երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, 8 *Ավընիւ տը Փարի* սրահին մէջ· Օրա- կարգ · — վարչութեան նիւթական եւ բարոյական հաշուետուութիւն, վ.Էնսէնի մանկապարտէզին յառաջ- դիմութեան եւ բարելաւման համար խորհրդակցութիւններ, նոր վարչու- թեան ընտրութիւն:

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ
Երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ»
Փարիզի եւ Շրջանի *Յառաջ*ի ցրուիչ
Պ· ԱՒԵՏԻՍԷՆ:

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ· Յ· Դ· Մարսէյլի Շրջ· կոմիտէն Մարսէյլի եւ արուարձաններու բոլոր ենթակոմիտէներու եւ խումբերու կողմէ խորին ցաւը կը յայտնէ «Արտօ» խումբի ընկերներէն *Թ. Թորոսեան*ի կսկծալի մահուան առթիւ:

ՑՈՒՑԱՏԵՍ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆի ընկ. Լիոնի մաս- նաճիւղի տարեկան ընդհ· ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին *130*, rue Boileau, Հայ Արուեստի սրահին մէջ: Օրակարգ.— Տարեկան նիւթական եւ բարոյական հաշուե- տուութիւն: Կեդր· վարչ· զեկու- ցումներու ընթերցում: վարչութեան ընթերցում *եւ* ընթացիկ հարցեր:

ՓԱՐԻԶԻ Տիգրանակերտի եւ Շրջ· Հայր· Միութեան ընդհամական ընդհ· ժողովը այս կիրակի երեկոյ ժամը *8*ին Քաֆէ Օ Գլէր տը Լիւնի վեր- նայարկը: Մեթրօ՝ Փ.աս տ'իթալի:

ՍԱԼՆՈՅ-ԶՕՐԻ Հայրենակց. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, 13 Րիւ Փիէռ Քիւռի (Պիւսէթր), Յովհաննէսեանի սրահին մէջ:

ԲԱՐՁՐ ՀԱՅՔԻ (*Մարսէյլ*) *Հայր. Միութեան միջհայրենակցական արտակարգ ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին*, Bar Monumental. Bld. Dugomier.

Ծանօթ.— *Ուշադրութիւն ժողովավայրին փոխուած է:*

Զ· Ռ· Միութեան Մարսէյլի մաս- նաճիւղին ընդհ· ժողովը վաղը Շա- բաթ երեկոյ ժամը ճիշդ *9*ին, Պար տիւ կլօպ, Պուլվար Տիւկոմիէ: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (17)

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

»»»··«««

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

— Այն խիթալի բանալին , որ դու շինեցիր ինձ համար , ես պահում էի իմ մօտ , իբրեւ մի անմոռանալի յիշատակ , որ հայրը կարող է ունենալ սիրելի որդուց : Դա քո ձեռքի առաջին գործն էր եւ այդ պատճառով ինձ համար թանկագին էր : Բայց երեւում է , որ Աստուած կամեցել էր ինձ պատժել հէնց այն բանով , որ իմ սրտին շատ մօտ էր : Ցանկարծ բանալին անյայտացաւ : Ո՞վ տարաւ , ո՞րտեղ կորաւ , — մինչեւ այսօր մտածում եմ , մտածում եւ ոչինչով բացատրել չեմ կարողանում : Նրա կորստից մի շաբաթ յետոյ կատարուեցաւ քեզ յայտնի չարագործութիւնը : Այն օրից ես ամէն տեղ ման էի գալիս , ամէն տեսակ հարցափորձ գործ էի դնում : գուցէ մի հնարքով կարողանամ երեւան հանել կատարուած եղելութեան գաղտնիքը : Բայց իմ բոլոր ջանքերը անցան ապարդիւն : Այժմ ես մոլորած եմ տարակուսութիւնների մէջ . մտատանջութիւնը խեղդում է ինձ . չգիտեմ , թէ ինչ պիտի անեմ , չգիտեմ , թէ ի՞նչով կարող եմ քաւել այն յանցանքը , որ ինքս չեմ գործել , այլ իմ միամտութեան պատճառով կատարուել է :

Նրա աչքերը դարձեալ լցուեցան արտասուքով : Այդ խօսքերը արտասանում էր նա մի այնպիսի մեղմ , համողիչ եւ անկեղծ եղանակով , որ կարծես , ինքը ճշմարտութիւնը խօսում էր նրա շրթունքներով :

Ես հաւատացի :

Ես այն հասակում յիմար տղայ չէի , բայց այնքան խելահաս եւս չէի , որ կարողանայի խորին կերպով քննել քաւոր Պետրոսի խօսքերը : Ես գոնէ այնքան հասկացողութիւն չունէի , որ հարցնէի նրանից .— լաւ , դիցուք թէ բանալին քո մօտից անյայտացաւ , կամ մի ուրիշ մարդ գողացաւ քեզանից : Բայց այդ ուրիշ մարդը ո՞րտեղից կարող է գիտենալ , որ քու մօտ մի այսպիսի բանալի էր պահուած : Դիցուք թէ չգողացան , այլ դու կորցրիր : Բայց գտնողը ի՞նչպէս կարող էր հասկանալ , որ այդ բանալին կը բացանէ մի անյայտ երկաթէ արկղի դռնակը ,որ դրուած էր այսինչ ամրոցում : Այդ հարցերից եւ ոչ մէկը չառաջարկեցի նրան , եւ ոչ հետաքրքիր եղայ տեղեկանալու , թէ այն ինչ բանալի էր , որ դու առաջին անգամ ըրւեցիր ինձ եւ պատուիրեցիր նրա նմանը շինել : Մի՞թէ այդ բանալին յիշեալ արկղի իսկական բանալին չէ՞ր : Ո՞վ տուեց քեզ իսկականը , կամ ի՞նչ նպատակով շինուեցաւ երկրորդը : Ինչո՞ւ էիր դու սկզբում ինձ ամենայն խըստութեամբ պատուիրում , որ շինած բանալիի գոյութեան մասին ոչ ոքի հետ չխօսեմ , ոչ ոքի չյայտնեմ , մինչեւ անգամ իմ մօրը :— Կրկնում եմ , որ այդ հարցերից եւ ոչ մէկը իմ մըքում չեկաւ , որ առաջարկէի նրան : Ես քարացածի նման մնացել էի ապշած , զարմացած իմ ուղեղին տիրել էր մի տեսակ մթին թմրութիւն :

Նկատելով իւր խօսքերի ազդեցութիւնը , քաւոր Պետրոսը մինչեւ անգամ ժամանակ չտուեց , որ ես կարողանայի մտածութիւններս ամփոփել եւ նրան մի բան ասել : Նա շարունակեց :

— Այժմ , սիրելի զաւակս , իմ խղճմտանքի վրայ մի ծանր բեռն է դրուած. ես քուն եւ հանգստութիւն չունիմ .գիշեր ու ցերեկ տանջւում եմ այն մտածութիւնով , որ իմ անխոհեմութեամբ պատճառ եղայ մի աղետալի գործի եւ չարերին դժբախտութեան մէջ ձգեցի : Չգիտեմ , ի՞նչով կարող եմ քաւել այդ մեղքը :

Ես սթափուեցայ :

— Նրանով , պատասխանեցի , — որ հէնց այս րոպէիս պիտի գնաք դատաւորի մօտ եւ յայտնէք նրան , թէ մի կտրել տուէք այդ անմեղ մարդու ձեռքը , որովհետեւ յանցաւորը դուք էք :

— Ես այդ կ'անէի եւ մեծ յօժարութեամբ կ'անէի , բայց նրա ձեռքը այլ եւս չեն կարող կտրել :

— Ինչո՞ւ :

— Այս առաւօտ երբ գնացին ,որ բանտից դուրս բերեն նրան եւ տանեն դատապարտեալները հրապարակի վրայ վճիռը կատարելու , գտան բանտի դըները խորտակուած պահապաններից մի քանիսը սպանուած , իսկ կալանաւորը անյայտացած :

Իմ կեանքում ոչինչ ինձ այնքան չէ ուրախացրել , որքան ես ուրախացայ , լսելով վարպետիս ազատութեան լուրը : Ես իսկոյն յիշեցի Կարօի խօսքը , որ ասել էր ինձ , թէ «մենք նրան կը փախցնենք» . . : Ընկերներս կատարեցին իրանց խոստմունքը , նրանք չխաբեցին ինձ . ես այդ մասին քաւոր Պետրոսին ոչինչ չյայտնեցի , նկատելով , որ նա տեղեկութիւն չունի , թէ ի՞նչ հնարքով կամ ովքեր փախցրին նրան բանտից : Միայն ասեցի .

— Լաւ , դիցուք թէ նա փախչելով բանտից , դրանով կարողացաւ իւր ձեռքը ազատել դահճի դանակից , բայց այնքան չարչարանքներ , այնքան վնասներ որ կրեց նա , տունից , կայքից , հարստութիւններից զրկուեցաւ ,— այդ բոլորը ոչինչ , դուք ձեզ մեղապարտ չէ՞ք համարում այդ բոլորի մէջ :

— Համարում եմ , ի՞նչպէս չեմ համարում : Ինձ այնպէս է թւում , որ այդ բոլոր վնասները ես պատճառեցի նրան : Եթէ ես այս անիծեալ բանալին շինել չտայի , այդ վնասները նրան չէին հանդիպիր : Բայց միայն Աստուծուն յայտնի է , թէ որքան անպարտ եմ ես . . . :

Վերջին խօսքերի միջոցին նա ձեռքը տարաւ դէպի մօրուքը , եւ չալիկի թեւքը յետ քաշուելով , երեւան հանեց նրա մերկ բազուկը : Ամէն անգամ այդ բազուկը տեսնելիս , ինձ տիրում էր մի սրբազան սարսուռ եւ սիրտս սկսում էր դողդղալ մի անբացատրելի հոգեւոր երկիւղածութեամբ : Նրա վրայ դրոշմուած էր Երուսաղէմի վանքի սուրբ կնիքը , որը պատկերացնում էր իւր մէջ այն նուիրական տեղերը , իսկ ձեռքի վրայ դրոշմուած էր մի խաչ — սիրոյ եւ եղբայրութեան նշանը — Յիսուս Քրիստոսի ուխտի նշանը , որը պատուիրեց նա կրել— որպէս մի հոգեւոր զէնք արդարութեան եւ ճշմարտութեան համար մարտնչելու : Մի՞թէ մի այսպիսի ձեռքը , որ կրում է իւր վրայ այդ քրիստոնէական զինուորութեան նշանը , ընդունակ կը լինի չար գործելու :

Քաւոր Պետրոսը մահտեսի էր : Նա իւր կեանքում մի քանի անգամ այցելութիւն է գործել Երուսաղէմի վանքը եւ իւր ձեռքերը , բազուկները դրոշմել էր սուրբ ուխտի կնիքով :

(Շար·)

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 9 ՓԵՏՐՈՒԱՐ SAMEDI 9 Février 1935

ԺԱ՟Ի ՏԱՐԻ - 11e Année N° 2725 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԵՆՔ ԼՈՒՍԱԲԱՆԵԼ

Անոնք որ այսօր ներկայ պիտի ըլլան Հայ Տնտեսական Կեդրոնին սարքած «Ազգային» կամ «Համազգային» խեղկատակութեան, իբրեւ ներկայացուցիչները այս կամ այն Միութեան, պարտաւոր են հարցումներ, ՀԱՐՑԱՊՆԴՈՒՄՆԵՐ ուղղել պատասխանատուներուն, եւ լուսաբանել հետեւեալ խնդիրները.—

1. Վերջ իվերջոյ ի՞նչ կը ներկայացնէ այդ գրասենեակը—Հայ Տնտեսական Կեդրոն, որուն հիմնարկութեան ատեն շատ մը երեւելի անուններ լսեցինք, սակայն յետոյ ուրիշ բան տեսանք։ (Որքան գիտենք, Փրանսացի «հիմնադիրներ»էն Պ. Լոռէն մեռած էր արդէն, իսկ Պ. Ժոռժ Լէկ յետոյ մեռաւ, որով նամակագլուխին վրայ նշանակուած անուններէն կը մնայ միայն Պ. Ժիւսթէն Կոտառ)։

2. Ի՞նչ հիմնական առաջադրութիւններ ունեցած եւ ի՞նչ գործեր կատարած է այդ Կեդրոնը, իր բուն ասպարէզին մէջ,— առեւտրական, տնտեսական եւ արհեստակցական։

3. Քանի՞ անդամ ունի եւ ի՞նչ անդամավճար գանձած է մինչեւ հիմա։

4. Ուրիշ ի՞նչ աղբիւրներ ունի, իր նիւթական մատակարարութեան համար, որ կը պահանջէ մեծ գումարներ։

5. Որ եւ է ատեն քննութիւն կատարուա՞ծ է անոր բարոյական եւ նիւթական գործառնութեանց մասին։

6. Այն բոլոր զուտ ազգային – հանրային գործերը որ կատարուած են մինչեւ հիմա, ունի՞ն արձանագրուած խորհրդակցութիւններ եւ որոշումներ, թէ ամէն ինչ կախում ունեցած է վարիչ – տնօրէնին հայեցողութենէն եւ նախաձեռնութենէն։

7. Ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ Գաղթ. Միացեալ Ցանձնաժողովը, որուն մէկ մասնիկն ալ Տնտեսական Կեդրոնն է, մինչեւ հիմա որ եւ է հարցում չէ ուղղած անոր զարմանազան ձեռնարկներու մասին։ (Գոնէ մենք տեղեկութիւն չունինք)։

8. Ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ՝ Ա.— Տնտեսական Կեդրոնը յունուար 28ին «Ազգ. ժողովի» համար ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ շրջաբերական կ'ուղղէ զանազան միութեանց, լիազօրագիրներ պահանջելով դրոշմաթուղթի վրայ եւ նշանակելով յատուկ օրակարգ, մանաւանդ «Հայ Ազգային Խորհուրդի կազմութիւն»։ Բ.— Փետր. 1ին ՀԱՅԵՐԷՆ հրաւէր կ'ուղղէ նոյն ժողովին համար, գրելով եւ յետոյ ջնջելով օրակարգը։ Գ.—Փետր. 6ին նորէն ֆրանսերէն հրաւէր կ'ուղղէ մամուլին, ծանուցանելով թէ «Փարիզի շրջանի Հայերու Ազգային ժողով մը (Ասամպլէ Նասիոնալ?) պիտի գումարուի, խորհրդակցելու համար կացութեան վրայ»։

Շատ մը հարցումներ ալ ինքնաբերաբար պիտի ծագին ժողովին մէջ։

Ուստի, առ այժմ կարճ կը կապենք, սպասելով որ, Միացեալ Ցանձնաժողովը կամ անոր բաղկացուցիչ տարրերէն իւրաքանչիւրը պարտք սեպէ հանրային կարծիքը լուսաբանել հրապարակային յայտարարութեամբ մը։

Այս թերթը սկիզբէն ի վեր կուսակից եղած է զանազան կենսունակ տարրերու ինքնագործունէութեան եւ ձեռներէցութեան։

Բայց, ինչ որ կը մատնանշենք ահա մէկ չաբաթէ ի վեր, ոչ մէկն է, ոչ ալ միւսը, այլ կատարեալ անիշխանութիւն։

Չենք ուզեր աւելի ծանր բառ մը գործածել, սպասելով պատասխանատուութեանց ստուգման եւ հրապարակային լուսաբանութեան։

Չափազանց երկար տեւեցին անհատական եւ անխորհուրդ բանդխտութեամբ «ազգ. փրկելու» մարզանքները։

ԱՊՐԻ՛ ՍԷՆ ԼՈՒՆ

Կազդուրիչ լուր մը պիտի կարդաք այսօր, Գ. էջին մէջ։

Սէն Լուի մէջ (Մարսէյլ), Հ. Յ. Դ. «Ակնունի» ենթակոմիտէին նախաձեռնութեամբ գումարուեր է խորհրդակցական ժողով մը, քննելու համար նպաստէ զրկուած անգործներու կացութիւնը։

Առաջին ժողովին մասնակցեր են 40ի չափ հայրենակիցներ, եւ թեր ու դէմ վիճաբանութիւններէ յետոյ, կազմուեր է «Փոխադարձ Օգնութեան Մարմին» մը։ Ներկաները անմիջապէս արձանագրուեր են, դրամական վճարումներ ալ կատարելով։

Երկրորդ ժողովին մէջ, անդամներու թիւը հասեր է 86ի։ (Թղթակցութիւնը բաւական ուշացած ըլլալով, կը կարծենք թէ այժմ աւելի բազմացած է)։

Ազգանշանի պէտք չունիք, բացագանչելու համար,— կեցցէ՛ Սէն Լուն։

Առաջին անգամ չէ որ Մարսէյլի այս կամ այն արուարձանը եւ ուրիշ հայաշատ գիւղեր կենդանի գործով մը կ'ապացուցանեն իրենց հանրային գիտակցութիւնը։

Բայց, որքան գիտենք, առաջինն է այս, իր տեսակին մէջ։

1932ի գարնան, երբ գործազրկութիւնը կը սաստկանար, այս թերթին մէջ արծարծուեցաւ փոխադարձ օգնութեան խնդիր։ Կարգ մը խորհրդակցութիւններ ալ կատարուեցան, յետոյ ամէնչ յանդեցաւ Անմիջական կամ Եղբայրական օգնութեան, որ ա– չուշտ պիտի սպառէր գոյացած դրամին հետ. ...

Այն ատեն ըսողներ եղան թէ չափազանց բարդ խնդիր է փոխադարձ օգնութեան ծրագիրը։

Չենք ժխտեր,— բայց ահա Սէն Լուն գտեր է ձեւ մը, գործնական եւ անմիջական։

Արդ, ինչ որ կը յաջողի խոնարհ, աշխատաւորական շրջանի մը մէջ, ինչո՞ւ պիտի ձախողի այլուր, յարեւնման վայրերու մէջ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ԲԱՐԵՓՈԽՈՒՄԸ

Բանուորը եւ գիւղացին հաւասար պիտի ըլլան

»»» · · «««

Մոսկուայի հեռագրական գործակալութիւնը հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը հաղորդէ սահմանադրութեան վերաքննութեան մասին, որ ընդունուեցաւ 7րդ համագումարին կողմէ.—

Համագումարը ջերմ ծափերով ընդունեցաւ Մոլոթովի տեղեկագիրը՝ կարգ մը սահմանադրական փոփոխութեանց մասին։ Յետոյ միաձայնութեամբ քուէարկեց բանաձեւ մը, որով բոլորովին արդար եւ նպատակայարմար կը գտնէ կարգ մը փոփոխութիւններ կատարել խորհրդային Միութեան սահմանադրութեան մէջ։ Այդ փոփոխութիւնները պիտի ըլլան հետեւեալ ուղղութեամբ.—

Ա. Շարունակել ժողովրդապետական ձեւի մը վերածել ընտրական դրութիւնը, որ բոլորովին հաւասարութեան վրայ հիմնուած չէ եւ անոր տեղ հաստատել հաւասարութեան դրութիւն մը, ուղղակի եւ գաղտնի քուէարկութեամբ, փոխանակ աստիճանական եւ հրապարակային ընտրութեանց։

Բ. Ճշդել սահմանադրութեան ընկերային եւ տնտեսական հիմերը, զայն ներդաշնակելով Խ. Միութեան դասակարգերու ներկայ յարաբերութեանց հետ (ընկերվարական նոր կառուցում, պարտութիւն կուլակներու, յաղթանակ հաւաքական տնտեսութեանց (կոլխոզ), ընկերվարական սեփականութիւնը՝ իբրեւ հիմ խորհրդային ընկերութեան եւն.)։

Այս առաջադրութեամբ, կը յանձնարարուի Խ. Միութեան կեդր. գործադիր կոմիտէին (խորհրդարան) ընտրել սահմանադրական յանձնաժողով մը, որուն պաշտօնը պիտի ըլլայ մշակել սահմանադրութեան բարեփոխման ծրագիրը, համաձայն վերոյիշեալ սկզբունքներուն եւ յանձնել կեդր. գործադիր կոմիտէի վաւերացման։

Գ. Խ. Միութեան կառավարական օրկաններու յառաջիկայ ընտրութիւնները հիմնել ընտրական նոր դրութեան մը վրայ։

Այս բանաձեւին քուէարկութենէն յետոյ, փետրուար 6ին փակուեցաւ համագումարը, Քալինինի բանախօսութեամբ, ընտրելով կեդր. գործադիր կոմիտէին 605 անդամները։ Ընտրեալներուն մէջ կը գտնուին Սթալին, Մոլոթով, Քալինին, Վորոշիլով, Քականովիչ, Օրժոնիկիցէ, Լիթվինով, ինչպէս եւ ուրիշ ականաւոր անդամներ, բաղկացուցիչ հանրապետութեանց վարիչները, ճարտարարուեստի զանազան ճիւղերու ղեկավարները, բազմաթիւ գիտուններ, ակադեմականներ, բանուորներ եւ բանուորուհիներ։

Ընտրութիւններէն վերջը, Սթալին ջերմապէս ծափահարուեցաւ համագումարին կողմէ։ Յետոյ պատգամաւորները գացին այցելէ անցնելու Մոսկուայի փապուղին (մէթրօ), որուն առաջին մասը լրացած է։

16 Թրքուհիներ երեսփոխան...

Թուրքիոյ պատմութեան մէջ առաջին անգամ ըլլալով, երէկ, 8 փետրուար, պիտի կատարուէր 16 Թրքուհիներու երեսփոխանական ընտրութիւնը։ Բոլորն ալ արձանագրուած են Հալքի ցանկին մէջ, ինչ որ կը նշանակէ թէ պիտի ընտրուին առանց առարկութեան։

Ազգ. նոր ժողովին նստաշրջանը պիտի բացուի մարտ 1ին։

Ընտրութեանց առթիւ, Աթաթիւրք (Մ. Քէմալ) յայտարարութիւն մը ուղղեց ժողովուրդին, աւելցնելով թէ կուսակցութիւնը որոշած է «16 տեղ պարապ թողուլ որպէսզի անկախ թեկնածուներուն ալ միջոց տայ մասնակցելու նոր խորհրդարանին»։ Այդ պարապ տեղերը վերապահուած են 16 նահանգներու (Էնկիւրի, Պոլիս եւն. մինչեւ Սեբաստիա, ոչ մէկ վայր՝ արեւելեան շրջանէն)։

Փոքրամասնութիւննե՞րն ալ երեսփոխան պիտի տան

Ընտրութեանց առթիւ, ժողով մը գումարուեցաւ Պոլիս, Տոլմա Պաղչէի պալատին մէջ, նախագահութեամբ Աթաթիւրքի։ Այս առթիւ հետեւեալ պաշտօնական զեկոյցը հրատարակուեցաւ.—

«Կարեւոր խորհրդակցութիւններ կատարուեցան ընտրական նոր սկզբունքին, ազգին ուղղուելիք յայտարարութեան եւ անկախ երեսփոխաններու վայրերու եւ թիւին մասին։

«Սկզբունքով որոշուեցաւ որ Հալք կուսակցութիւնը օգնէ, որպէսզի անկախ երեսփոխաններուն մէջ փոքրամասնութեանց պատկանող հայրենակիցներ ալ երեսփոխան ընտրուին»։

Արդէն իսկ չորս ոչ – Թուրքեր դրած են իրենց թեկնածութիւնը,— Պ. Պերճ Քէրէսթէճեան, Տոքթ. Թաքթաս (Յոյն, մասնագէտ ականջի), Տոքթ. Ապրէվայա (հրեայ) եւ Սթամաթ Զիհնի (Յոյն)։ Թեկնածուներէն Պերճ Քէրէսթէճեան, որ նախապէս տնօրէն էր Օսմ. դրամատան մէջ եւ իր թեկնածութիւնը դրած է Աֆիոնի համար, հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ.

—«Ես թուրք հայրենակից մըն եմ եւ նպատակս է սրտանց աշխատիլ այս երկրին յառաջդիմութեան համար։ Ինչպէս որ հերոս զինուորներ կ'աշխատին երկրին պաշտպանութեան համար եւ պատրաստ են իրենց կեանքը զոհել երկրին համար, իմ կարծիքով ինծի նման հանրապետական հայրենակիցներն ալ նոյն ձեւով եւ ամբողջ սիրտով աշխատելու են երկրին վարչական գործերուն մէջ։

Ես թեկնածութիւնս կը դնեմ ոչ թէ իբրեւ ներկայացուցիչը փոքրամասնութեանց, այլ իբրեւ թուրք հայրենակից մը։ Երեսփոխան ընտրուելէ յետոյ, բնականաբար իմ խորհած սկզբունքները Ազգ. Մեծ ժողովի բեմէն բացէ ի բաց պիտի յայտնեմ ի շահ երկրին»։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԻՆ ՕՐԵՐ, ՀԻՆ ԷՋԵՐ...

— • —

ՅԱՌԱՋի ամէնէն խաղաղ պահուն, ժամը 5էն վերջ, երբ կը լռէ մեքենան ու կը դադրի աղմուկը քովի սենեակներուն, հաճելի է ամփոփուիլ ու թաղուիլ թերթերու մէջ։

Երէկ, իրիկուան այդ խաղաղ պահուն, թաղուեր էի ՅԱՌԱՋի հաւաքածոներուն մէջ,— 16 հսկայ հատորներ։ Խորհեցէք որ այս ամառ տասը տարեկան կ'ըլլայ ՅԱՌԱՋը։

Սինէմա՛...

Ինչպէս շարժանկարի մը պատկերներուն վրայ, աչքերուս առջեւ կը կանգնէին ՅԱՌԱՋի աշխատակիցները, շատեր երիտասարդ, ոմանք ծերունազարդ, ու բաքալուն տղաք ի՜րենց «Ձայներ Գաւառէն»ով, — ի՞նչ հարկ անուն տալու, անոնք ծանօթ են հարկաւ ձեզի՝ մէկը իր կծու լեզուով, միւսը իր պերճափառ ոճով, ուրիշ մը իր իրապաշտ պատկերներով, վերջապէս միւ իր գործնական թելադրութիւններով։ Ի՜նչ բազմութիւն անձնուէր եւ աշխատասէր մտաւորականներու, — եւ դեռ կան յոռետեսներ որ կը պնդեն թէ կը ցամքի Հայուն միտքը, թէ հիները կ'երթան, նորեր չեն գար...։ Օր մը փորձեցէք ձեր գլուխը խօթել ՅԱՌԱՋի հաւաքածոներուն մէջ, ու պիտի տեսնէք թէ ի՛նչպէս կը վժժայ հայկական աշխատանքը, ի՛նչպէս կը բաբախէ Հայուն հոգին։

Հայաստա՛ն մը կը կազմեն ՅԱՌԱՋի հաւաքածոները, ուր ամբարուեր են հայրենի աշխարհագրական գեղեցկութիւնները, ցեղային մտաւորական գանձեր, եւ հարստութիւններ ժամանակակից մեր պատմութենէն։

Այնտեղ կան նաեւ ստորագրութիններ, որոնց տէրերը ինչե՛ր պիտի տային՝ սրբելու համար իրենց երդումները, տեսակէտի իրենց արձանագրութիւնները և ուրացումի հին հետքերը։ Վկայարան մըն է ՅԱՌԱՋ, ուր պիտի մտնէ վաղուան պատմիչը՝ ճշդելու համար կարգ մը մտաւորականներու գաղափարի նուիրման յորդումը կամ պակասը, կարգ մը գործիչներու նկարագրի բարձրացումը կամ նուազումը, կարգ մը գրողներու տաղանդին անիլը կամ ցամքիլը։

Տո՛ւն մըն է, հայրենի տուն մը, ՅԱՌԱՋի հաւաքածոն, ուր կը մտնես՝ ողջունելով հին սիրելի դէմքեր, մեռած կամ հեռացած, որոնք յանկարծ կը կանգնին առջեւդ՝ հին օրերու տրտմութեամբ կամ տարիներ առաջուան նառագայթով։

Պզտիկ ու մեծ գրողներ, դուք որ ամէն օր քանի մը տող կը գրէք այս թերթին էջերուն վրայ, յիշեցէք միշտ որ մեր ժամանակակից պատմութիւնը կը գրէք այդ ձեւով։ Ուրեմն, յարգանք եւ խղճմտութիւն՝ երբ կը ներկայանաք այս վկայարանին։ Ու մանաւանդ զգո՛յշ որ, տարիներ վերջ, մէկը ձեզ չամչցնէ՝ ձեզի ցոյց տալով, ՅԱՌԱՋի մէջէն, ինչ որ գրած էք երէկ այսօրուան ձեր գրածին բոլորովին հակառակ։

Քանինե՛ր կան, այսօր, որ կը դողան ՅԱՌԱՋԷն՝ պարզապէս վախնալով որ կը բանայ իր հին էջերը...։

ԱՐԱՋ

ԴԱՀԼԻՃԸ ԾԱՆՐ ՓՈՐՁԻ ՄԸ ԵՆԹԱՐԿՈՒԵՑԱՒ

ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻ՛Ն ՄԷՋ

Հինգշաբթի օր ծանր փորձի մը ենթարկուեցաւ Ֆլանտէնի դահլիճը։ Ընկերվարականները առաջարկեցին մասնաւոր յանձնաժողով մը կազմել, քննելու համար հրամանագիր – օրէնքները, անոնց մեծ մասը մերժելու պարտադրութեամբ։ Վարչապետը անմիջապէս բեմ բարձրանալով, դիտել տուաւ թէ այս առաջարկը անընդունելի է եւ եթէ ընդունուի, հետեւանքը պիտի ըլլայ յապաղեցնել որ եւ է օգտակար վիճաբանութիւն, քանի որ ներկայ դրութեամբիւրաքանչիւր յանձնաժողով կը քննէ իրենվերաբերեալ հրամանագիր – օրէնքները եւ արդէն կարգ մը յանձնաժողովներ դիրք բռնած են։

Այս հարցը յարուցած ատեն, ընկերվարականները իրենց յոյսը դրած էին արմատականներուն վրայ, որոնք ուժ կուտան դահլիճին։ Ինչպէս կը յիշուի, հրամանագիր – օրէնքները հաստատուեցան Տումէրկի օրով, 1934 փետրուար 28էն յուլիս 6, կրճատումներ եւ խնայողութիւններ կատարելու եւ ելմտացոյցը հաւասարակշռելու համար։ Այն ատեն ելմտական նախարար Պ. Ժէռմէն Մառթէն կը հաշուէր թէ 4,000,000,000 ֆրանք շահ պիտի ունենան, շնորհիւ նոր տնօրինութեանց։ Արդ, նոյն մարդը այսօր ալ ելմտական նախարար է եւ վերջերս կը խոստովանէր թէ չափէն աւելի լաւատես եղած են։ Սակայն եւ այնպէս, անհրաժեշտ գտաւ պահպանել եղած տնօրինութիւնները։ Վարչապետը իրպատասխանին մէջ խոստովանեցաւ թէ հրամանագիր – օրէնքներուն շնորհիւ կրցած են խնայել միայն 2,640,000,000 ֆրանք։ Հրամանագիրները թէեւ կը գործադրուին, սակայն պէտք է վաւերացուին խորհրդարանին կողմէ։ Ընկերվարականները մասնաւոր յանձնաժողովի մը առաջարկը դնելով, կ'ուզէին մերժել տալ զանոնք։ Իսկ արմատականները որոշ դժգոհութիւններ ունենալով, կ'ուզէին սակարկել իրենց աջակցութիւնը։ Վերջին պահուն անոնց մեծ մասը քուէ տուաւ կառավարութեան, եւ ընկերվարականներու բանաձեւը մերժուեցաւ 262ի դէմ 318 ձայնով։ Ֆլանտէնի կուսակիցները ալ կը խոստովանին թէ զգալապէս պակսած է դահլիճին մեծամասնութիւնը։

Վիճաբանութիւն մը օդանաւային յարձակման

ԵՒ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Երեսփ. ժողովի միեւնոյն նիստին մէջ, կարճ վիճաբանութիւն մը տեղի ունեցաւ օդանաւային յարձակման եւ «կրաւորական պաշտպանութեան» մասին։ Կառավարութիւնը օրինագիծ մը ներկայացուցած է, ժողովուրդին պաշտպանութեան մասին, օդանաւային ռմբակոծման պարագային։

Ընկերվարական երեսփոխան Լիւսիէն Հիւսէլ (այն որ վերջերս յուզեց հայ բանուորներու թշուառութեան խնդիրը), դիտել տուաւ հեգնութեամբ.

—«Անոնք որ կը սիրեն զինուորական խնդիրները, դժգոհ ըլլալու պատճառներ չունին։ Գործերը իրենց ուզածին պէս կ'երթան,— երէկ 800 միլիոնի յաւելուածական վարկ պատերազմի համար, այսօր՝ կեղծ պաշտպանութիւն մը թունաւոր կազի դէմ, վաղը՝ 18 ամսուան, թերեւս երկու տարուան զինուորութիւն... Յառաջիկայ պատերազմին, զինուորութենէ փախչողներ չպիտի

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ

»»»· ·«««

Հայ ժողովուրդին ճիշդ թիւը ունեցած չենք երբեք: Գոհացած ենք ընդհ. թիւերով միայն:

Զենք վիճիր թէ պատճառներ շատ կան այսպէս ըլլալուն, բայց կարեւորութեան սահմաններն ալ չենք օգտագործած ժամանակին: Կը բաւէ յիշել պարզ օրինակ մը: «Կ. Պոլսոյ Պատրիարքարանն ալ՝ մեր հարցումներուն ի պատասխան իր 3 յուլիս 1929 թուակիր նամակով հաստատեց թէ լուր չունի Ռոտոսթոյի հայութեան թիւի մասին, մինչդեռ այդ գաղութը գոյութիւն ունի երեք դարէ ի վեր ··· (Սարգիս Փաչաճեան, Ռոտոսթոյի Հայերը, էջ 65): Աւելցնենք որ հեղինակը վերջ ի վերջոյ ծանօթ բանաստեղծ Արշակ Ալպօյաճեանէն կ'օգտուի: Արդ, Ռոտոսթոն կը գտնուի Պոլսէն 70 մղոն միայն հեռու, եւ ամէն օր Պոլիս – Ռոտոսթօ երթեւեկ կար, այլ մանաւանդ պատր. փոխանորդներ գրեթէ ամէն տարի այցի կ'երթային հոն:

Այո, չէ եղած որ եւ է կապ գաւառէ գաւառ, գաղութէ գաղութ: Ազգային Պատրիարքարանը, որ հայ ազգի դատը հետապնդելու կոչումն ալ ունէր, չէր գիտեր ապահովաբար ժողովուրդին թուական արժէքը ··· Կարելի է պարզ հետեւցնել թէ գիտական հիմերու վրայ չէին կրթներ նաեւ իր գործերը: Եթէ տեղ տեղ արձանագրութիւններ կային, ատոնք եղած են տեղական անհրաժեշտութիւններ լրացնելու, բայց երբեք հայ ժողովուրդի ամբողջական համրանքը ճշդելու համար:

Այսպէս էր երէկ եւ այսպէս է այսօր: Հայերը չեն կրնար ըսել իրենց որոշ թիւը: Հայերը ստիպուած են ենթադրեալ թիւերով առաջնորդուելու: Հայերը 1500 տարիէ ի վեր Աստուածաշունչը հայերէնի թարգմանած ըլլալու հպարտութեամբ կրնան պարծենալ, բայց 15 քաղաքի բնակչութեան ամփոփ թիւը չունին ···

Նոյն իսկ Թուրքը, թէեւ նախամտածուած եւ թերի, բայց դարձեալ մարդահամար մը կը բանէ եւ գիտէ այդ թիւերուն համապատասխան շարժումներ ընել եւ ցոյց տալ ինքզինքը ամբողջ աշխարհի առջեւ: Թուրքը ազգերու ժողովին մէջ բազմած 17 միլիոննոց ··· ազգ մըն է, իսկ Հա՞յը: Եթէ ազգերու ժողովին մէջ օր մը հարց դրուի թէ քանի՞ հոգի են այս Հայերը, մէկ պատասխան տուող չըլլայ, որ վստահ ըլլայ իր իսկ խօսքին վրայ ···

Բաւական չեն մեզի մեր մինչեւ հիմակուան յուսախաբութիւններն ու անյաջողութիւնները քաղաքական եւ ընկերային կեանքին մէջ: Ինչո՞ւ չենք տեսներ որ աշխարհ միայն եւ միայն նիւթին կը հաւատայ — իրականութիւն, բիրտ ուժ եւ թուանշաննե՛ր, թուանշաննե՛ր: Իսկ թիւերու լեզուն երբեք ընտանի չէ եղած կարծէք հայ ազգային իրականութեան մօտ: Թերեւս անհատ Հայեր թիւերու եւ հաշուի գիտութենէն պէտք եղածէն աւելի կը հասկնան, բայց հաւաքական կեանքի մէջ յետամնաց եղած են այս կողմէն: Անտէր ու անյայտ կը թափառին ամէն տեղ: Կան ու չկան:

Տեսէք երգի մը մէջ Մայր Հայաստան կ'երգէ.

Իմ սիրելի զաւակունքս,
Կը թափառին օտար աշխարհ,
Ես ո՞ւր դիմեմ, ո՞ւր փնտռեմ,
Կը ծառայեն այլոց խոնարհ:

Այո՛, Մայր Հայաստան, ո՞ւր դիմես, ո՞ւր փնտռես մեզ, մենք ոչ բոլորովին անհետացած ենք, ոչ ալ մեր գոյութիւնը յայտնի է: Եթէ կուզէին հետ խապրիկ մը ղրկէիր որ մեր աշխարհէն մեզի բերէր, ան մեզ չգտած պիտի վերադառնար՝ «հասցէն անծանօթ» բացատրութիւնը միայն տալով քեզի ···

×

Հայաստանի պետական կարգ ու սարքով, իրաւամբ պէտք էր յուսալ թէ ամէն ինչ շուտով կարգին կը մտնէ եւ պետութիւնը ինչ որ ալ ըլլայ իր վարչաձեւը՝ տէր կը կանգնի ճակատագրի հայ գաղթականութեան: Բայց ահա տասնըվեց տարի է եւ հայութիւնը կը մնայ նոյն եւ աւելի անտանելի կացութեան մէջ՝ անոք եւ անհայրենիք: Նոյն իսկ հոգեպէս աւելի գէշ կացութեան մատնուած՝ քան որ եւ է ատեն: Վհատութիւն կը տիրէ գաղթական Հայերու կեանքին մէջ, իսկ կուսակցական եւ անհատական մաշեցնող պայքարները վերջին հեւքերն են կարծէք անյոյս իրականութեան մը:

Ըստ երեւոյթին Հայաստանի պայմանները թոյլ չեն տար դեռ կառավարութեան՝ հետաքրքրուելու Սփիւռքի Հայերուն կեանքով: Բայց նոյն իսկ Հայաստանի ներկայ եւ ապագայ շահուն համար անուանի մարդահամար մը ձեռքի տակ ունենալը անհրաժեշտութիւն մըն է: Սակայն չենք ուզեր անօգուտ խօսակցութեան բռնուիլ եւ կը տեսնենք որ հայկական արտասահմանը ինք իր գլխուն ճարը պիտի նայի:

Արդ, բանգէտները վեց հարիւր կամ ութ հարիւր հազար կը համրեն խորհրդային սահմանէն դուրս ապրող Հայերը, բայց այս տեսակ թիւ չէ մեր փնտռածը: Մենք կուզէինք գիտնալ որոշ թիւ, որ ճիշդ ըլլայ եւ մօտաւորին բնոյթ չունենայ: Նոյն իսկ կ'առաջարկէինք հասցէգրքի ձեւով տալ մարդահամարը՝ ընտանիքի վարիչներու կամ տարիքաւորներու անուններով, ընտանիքի անդամներուն ճշդումով, նաեւ արհեստի եւ զբաղումի արձանագրութեամբ, ծննդավայրի նշանակումով եւ հիմակուան հասցէով: Այս տեսակ վիճակագրական մարդահամարի առաւելութիւնները այնքան բազմազան են որ կարելի չէ թուել եւ իւրաքանչիւր հետաքրքիր ուղղ պիտի կրնայ օգտուիլ իր փնտռած ուղիով:

Օրինակ.—

Ա.— Հայաստան պէտք ունի այնինչ արհեստաւոր դասէն այսքան մարդու: Ահա իսկոյն կրնայ ճշդել, գտնել եւ հրաւիրել դէպի երկիր: Մարդահամարը այսպէս կը դառնայ անխարդախ միջնորդը հայ հայրենիքի եւ հայ գաղութներու միջեւ:

Բ.— Գաղթէ գաղթ իրար կորսնցնողները կը գտնուէին վերջապէս եւ հայ մամուլի ու Առաջնորդարանի հոգերէն կը պակսէին «Կը փնտռուի»ները:

Գ.— Դիւրաւ կարելի պիտի ըլլար ընտանեկան բոյներ հիմնել փոխադարձ կապեր վերահաստատելով նոյն ծննդավայրէ գաղթող ընտանիքներու միջեւ, նորահաս սերունդին հարազատ ամուսնութիւններ կնքել տալով:

Դ.— Ինչքա՜ն որբեր եւ ընտանեզուրկ երիտասարդներ, օտարութեան եւ անյուսութեան մէջ լքուած արդէն, ազգային ընտանիքին վերադառնալու առիթ պիտի ունենային:

Ե.— Իրեւօգնութեան համար ուղղակի բարիք մը պիտի ըլլար, անհատական թէ ազգային տեսակէտով:

Զ.— Զենք կրնար մոռնալ նաեւ անտեսական առաւելութիւնները, զորս մեզի կրնար ընծայել քիչ մը ամէն տեղ հայ ներկայացուցիչ ունենալու մեր պարագան:

Ես յիշեցի միայն գործնական օրինակներ: Կայ միւս կողմը: Աշխարհ կը նորոգուի: Մենք կրնայինք մեր մարդահամարի միջոցով իսկոյն գիտնալ թէ ինչքան երիտասարդ ուժեր ունինք գաղթաշխարհի մէջ իբր հայ երիտասարդական կազմակերպութեան մը պատրաստ խմոր: Երիտասարդութիւն մը որ «կը ծառայէ այլոց խոնարհ» եւ իր ժառանգած ցեղային յատկութիւնները իր ազգին մէջ արժեւորելու եւ անոր ի սպաս դնելու առիթն իսկ չունի, ապիկար ու անկազմակերպ ազգային կեանքի մը երեսէն, այլ կը ծերանայ դեռ երիտասարդ չեղած ···

Գ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՄԸ ԵԽՍ...

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ.— Սեւ եւ անհաւատալի լուր մը Մարսէյլէն, երբ տակաւին մեր տարագիր աչքերը թաց են երիտասարդ ընկերոջ մը, Պետիկեանի ջախջախուած մարմնին առջեւ ···

Թորոս Թորոսեան, համոզուած եւ ուխտեալ Դաշնակցական մը, տառապանքի դառն բաժակը միշտ ձեռքերուն մէջ, կ'երազէր արշալոյսին, որ կ'ուշանար: Որքան տարագրութեան տարիները կ'երկարէին, այնքան իր այրող սիրտը բան մը կը կորսնցնէր: Շատ անգամ մանուկի մը պէս «ա՜խ, հայրենիք, ա՜խ մայրիկ» կը կանչէր: Բանուորական կեանքը կամաց կամաց իր կուրծքը կը կրծէր, «սրտիս տակ բան մը ունիմ», կ'ըսէր:

Երկար տարիներ Սէն Շամոն ապրեցաւ տքնաջան աշխատութեամբ եւ կ'ապրեցնէր իր ընտանիքը եւ երեք պզտիկներ: Երկու տարի առաջ, ընտանիքով մեկնեցաւ Մարսէյլ, լաւագոյն յոյսերով: Հոն կ'աշխատէր գործարանի մը մէջ: Ահա հեռագիր մը կը գուժէ իր վաղաժամ մահը, երբ չաբաթ հիւանդանոցին մէջ չարչարուելէ յետոյ, օտարութեան մէջ իր աչքերը կը փակէ, ձգելով չորս անչափահաս որբեր:

Տարիներու տառապանքն ու տարագրութիւնը կը մարէ մեր երիտասարդութեան մուխը: Մէկիկ - մէկիկ կը շիջին ···

Մ. Ընտրիկեան

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼԻԲԱՆԱՆԷՆ

ԵՐԿՈՒ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

═ o ═

Ա. ՖԻՐՏՈՒՍԻՆ ԵՒ ԻՐ ՇԱՀՆԱՄԷՆ.— Բ. ՀԱՅ ՀԵԹԱՆՈՍՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Այս անգամ ուշացաւ թղթակցութիւնս:

Կը սպասէինք որ Ֆիրտուսիի հազարամեակը, որ շատ մը մեծ ոստաններու մէջ այնքան շքեղութեամբ տօնուեցաւ, Պէյրութի մէջ ալ տօնուէր պատշաճ կերպով, նախ տեղացիներուն եւ ապա փոքրամասնութեանց կողմէ: Հակառակ անոր որ Պէյրութ կը ներկայացնէ Արեւելքի ամէնէն լուսաւոր քաղաքը, զլացաւ իր յարգանքի բաժինը բերելու պարսիկ մեծ բանաստեղծի յիշատակին, մինչդեռ անոր ոչ միայն հայրենիքը Սուրիոյ եւ Լիբանանի աւելի մօտ եղած է քան եւրոպական քաղաքները, այլ եւ իր գրականութեան մէկ մեծ մասն ալ եղած է արաբերէն լեզուով:

Մենք Հայերս, սակայն անտարբեր չէինք կրնար մնալ եւ ձեռնարկին իրագործումը բնականաբար կը մնար «Համազգային» ընկերութեան, իբրեւ պաշտպանը հայ մշակոյթին, անոր թարգմանը յաչս օտարներուն:

Ուրեմն Հայ Ճեմարանին վարչութիւնը գովելի գաղափարն էր ունեցեր իր տարեկան դասախօսութեանց առաջինը նուիրելու Ֆիրտուսիի յիշատակին: Եւ որոշուած օրը, դեկտ. 23ին, չաբաթ երեկոյ, ճեմարանին սրահը արդէն ծայրէ ի ծայր լեցուած էր երկսեռ հասարակութեամբ: Ներկայ էին նաեւ պարսիկ հիւպատոսին կինը, զաւակները եւ ամերիկեան համալսարանին պարսկերէնի ուսուցիչ՝ Պ. Գասըմ Գասըմին:

Հայ ճեմարանի վարչութեան նախագահին՝ Տօքթ. Բ. Գուլաղեանին բացման խօսքերէն ետք, ծափերու տեղատարափին տակ, բեմ եկաւ Պ. Նիկոլ Աղբալեան մեզ ներկայացնելու Ֆիրտուսին եւ իր «Շահնամէ»ն:

— Հազար տարին կը մոռցնէ մեծ անունները, բայց Ֆիրտուսին կը մնայ իբրեւ կենդանի հեղինակ, որովհետեւ կրթիչ մըն է իր ազգին ու մեծ հեղինակ մը՝ համաշխարհային: Եւ անոր հազարամեակը ամէնուրեք կը տօնուի ոչ թէ քաղաքական նպատակներով, այլ անոր արժէքին, անձին: Ինչ կը վերաբերի Հայերուս, մենք պէտք է տօնենք որովհետեւ Պարսիկներուն հետ ցեղակից, դրկից եւ պատմութեամբ սերտօրէն կապուած ժողովուրդներ եղած ենք:

Այսպէս աւելի երկար յառաջաբանով մը Պ. Աղբալեան հեղհեղէ մօտեցաւ նիւթին, բայց նախքան զայն ներկայացնելը, բեմ հրաւիրեց Պ. Գասըմ Գասըմին, որ կտորներ արտասանէ պարսկերէնով: Պ. Գասըմին, գրաւոր շնորհակալութիւն յայտնելէ եւ հայ ու պարսիկ ազգերու պատմական կապը շեշտելէ ետք, արտասանեց Ֆիրտուսիէն կտորներ որոնք թարգմանուեցան Պ. Աղբալեանի կողմէ: Ճեմարանի աշակերտներ արտասանեցին հայերէն կտորներ: Ուրեմն այս միջանկեալ ներկայացումէն ետք, Պ. Աղբալեան իր նիւթը տուաւ, որուն ամփոփումը կը ցաւիմ չկրնալ ներկայացնել, վախնալով որ կը նսեմացնեմ:

Պ. Աղբալեան, իր դասախօսութեան վերջաւորութեան, համակրանքի ու ներբողի խօսքեր արտասանեց Ֆիրտուսիին և պարսիկ ժողովուրդին եւ ի մէջ այլոց ըսաւ.— Պարսիկ ժողովուրդը այն ազնուական ժողովուրդն է եղած, որ հանրապետութեան բակիզբները, երբ մեր բեկորները սովամահ կ'ըլլային, ուտեստ ղրկեց:

Յարգելի դասախօսին բեմէն իջնելուն, հիւպատոսին կինը զինք դիմաւորելով ըսաւ.

— Արդարեւ շատ յուզուած եմ այն խօսքերուն ու ներբողներուն համար, որ ըրիք Ֆիրտուսիին եւ իմ ժողովուրդիս, ընդունեցէք անկեղծ շնորհակալութիւններս: Կը մաղթեմ որ Հայաստան իր նախկին փառքին տիրանայ:

Պ. Աղբալեան, թարգմանելէ ետք վերոգրեալ խօսքերը աւելցուց.

— Կեցցէ՛ Հայաստան: (Բուռն ծափեր):

⁂ Յունուար 19ին, չաբաթ երեկոյ, տեղի ունեցաւ Համազգայինի 1935 տարեշրջանի երկրորդ դասախօսութիւնը, ճեմարանի սրահին մէջ, ի ներկայութեան հոծ բազմութեան մը:

Դասախօսութեան նիւթն էր՝ «Հայ հեթանոսութեան պատկերագրութիւնը», զոր Հ. Յովհաննէս Մըսըրեան այնքան լաւ ներկայացուց ունկնդիրներուն:

Հ. Մըսըրեան, նախ կարճ յառաջաբանով մը վեր հանեց այն կարեւոր հարցը՝ Փոլքլորի հաւաքումը, հայրենի տոհմիկ աւանդութիւններուն, սովորութիւններուն, կենցաղին ու զրոյցներուն ամփոփումը, մանաւանդ այս օրերուն երբ ժողովուրդը արմատախիլ եղած է մայր հայրենիքէն ու ենթակայ խաթարումներու: Կրկին շեշտելով այս կէտը, աւելցուց թէ դժբախտաբար շատ ուշ սկսուած է հայ Փոլքլորի ուսումնասիրութիւնը. միայն վերջին երեսուն տարիներուն է որ գիտական հանգամանք առած է ան: Ալիշանէն, Դուրեանէն օրինակներ բերելէ ետք, անցաւ նիւթին, լուսարձակով ցուցուց Հայաստանի հողամասը 2000 տարի Ք. Ա. եւ հետզհետէ անոր տարբեր փուլերը մինչեւ մեր օրերը, միեւնոյն ատեն թուելով այն ազդեցութիւնները զորս Հայաստան աշխարհը կրած է՝ Հիթիթներու, Ուրարտուի, Ասորեստանի, Պարսկաստանի, Աղեքսանդրի գրաւումներուն հետեւանքով: Ապա անդրադառնալով դիցաբանութեան, միշտ լապտերով, թուեց իրանական, ասորական, յունական եւ հայկական աստուածները:

Դարձեալ քարտէսով ցուցուց Լուսաւորիչի ճամբորդութիւնը մինչեւ Կեսարիա, անոր վերադարձը ու խորտակումը այն ութ մեծ բագին-տաճարներուն որ կային Հայաստանի մէջ: Հ. Մըսըրեան, լապտերով ցուցնելէ ետք կրակապաշտութեան տաճարները, ցուցուց նաեւ պաշտուած կենդանիներ, ինչպէս եզներ, վիշապներ եւայլն: Այս առթիւ կարդաց նաեւ ազգագրական ուսումնասիրութիւններէ կտորներ որոնք կը վերաբերէին կենդանիներու պաշտամունքին:

Անկասկած, Հ. Մըսըրեանի դասախօսութիւնը հակառակ իր մասնագիտական հանգամանքին մեծ հետաքրքրութեամբ ունկնդրուեցաւ:

Դասախօսը ծափերու մէջ վերջ տուաւ իր այնքան շահեկան ու կրթիչ դասախօսութեան, որուն համար Տօքթ. Գուլաղեան թէ Համազգայինի եւ թէ ներկաներուն կողմէ շնորհակալութիւն յայտնեց:

ՇԱՀՐՈՋ

Ց. Գ.— Յաջորդ դասախօսութեանց նիւթերն են.—

1. — Գրական դատավարութիւն, Շիրվանզադէի «Նամուս»ի հերոսներէն՝ Ռուստամի: 2.— Ռուբէն Զարդարեան եւ Շաւարշ Նարդունի, դասախօս՝ Վ. Գէորգեան: 3.— Ժառանգականութիւն (կենսաբանական եւ գիտական տեսակէտէն), դասախօս՝ Տօքթ. Օ. Կերկերեան: 4.— Յարգանքի երեկոյ ի յիշատակ Միքայէլ Վարանդեանի: Կը խօսին՝ Տօքթ. Յուսուֆ Թիւթիւնճեան եւ Նիկոլ Աղբալեան:

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ

«ԱՆՈՒՇ»

»»»: «««

«Սիփան»ը ···

Անուն մը՝ որ սերտօրէն կապուեցաւ փարիզահայ գաղութի կեանքին, հոգեկան ու մտաւոր օղակումներով, պատուաւոր ու նշանակելի տեղ մը գրաւելով անոր պատմութեան մէջ:

Տասներկու տարիներու կեանք մը արդէն իր ետին, կեանք մը ոգեւորութեան եւ զրկանքի, առաքելութիւն մը՝ որուն լծուեցան յամառօրէն բազմաթիւ հայորդիներ եւ հայուհիներ, հայրենի երգին հմայքով արբշիռ, իրենց աչքերը յառած իրենց հաւատաւոր ղեկավար Սաքօին:

Անոր կամքին անյաղթելի ուժը — եւ բան մը աւելին — պէտք էր ունենալ, դիմագրաւելու համար Փարիզի կենցաղին եւ սովորութիւններուն բոլոր դժուարութիւնները, խմբելու եւ ոգեւորելու համար՝ հայ երգին շուրջ՝ տարբեր հաճոյքներու փորձութիւններուն ենթակայ կրակոտ նկարագիրներ, պարտադրելով իւրաքանչիւրին յամառ աշխատանք մը, որուն արդիւնքը տեսանք անցեալ գիշեր սրտի ցնցումով ··· եւ սեղմումով միանգամայն:

Սաքօն կը մեկնի··

«Սիփան»ը պիտի մնայ, կը հաւատէ ան:

«Սիփան»ը պէտք է ապրի, որովհետեւ անոր կատարած շինարար դերը՝ մօտիկ անցեալին մէջ՝ եւ ստացուած սփոփիչ արդիւնքները ներկայիս կը պարտադրեն իրեն անդուլ եւ յամառ աշխատանք:

Երկու անուններու հմայքը — «Սիփան» - «Անուշ» — անցեալ գիշեր շարժած էր հայ երգին երկրպագուներու հոծ բազմութիւնը՝ շարան – շարան, լեցնելով եւ յորդելով «Փըթի - Ժուռնալ» մեծ սրահը:

«Անուշ»ը առաջին անգամը չէ որ կը ներկայացուի այստեղ. բայց ոչ մէկը կրցած էր ստեղծել — վարագոյրի բացումին իսկ — այն յուզումնալից մթնոլորտը՝ որ եղաւ եւ մնաց, աւելի խտանալով՝ «Սիփան»ի ներկայացման գիշերը:

Երգիչ դերակատարները վարժ դերասաններու ալլուրներով յատկանշեցին — անսեթեւեթ ու պարզ — Թումանեանի տիպարները, անոնց տալով բնականութեան գլխաւոր արժանիքը — հեռու կեղծ արուեստէն եւ չափազանցուած շարժուձեւերէ:

Հաճոյքով պէտք է յիշել Օր. Հ. Քնիադեանը, որուն ներկայացուցած «Անուշ»ը՝ մանկամարդ ու գրաւիչ՝ եղաւ հոգեխռով, սրտաշարժ, գեղեցիկ ձայնի մը միացնելով խելացի խաղարկութիւն մը:

Իր տառապանքի պահերը, խելագար վայրկեանները ու վիշտը խորապէս յուզեցին հանդիսականները: Գեղեցիկ յաջողութիւն մը եղաւ իրը՝ որուն պիտի նախանձէր իսկական դերասանուհի մը:

Գնահատութեան արտայայտութիւններէն իր արժանաւոր բաժինը ունէր Պ. Գ. Մէհթէրեան Սարոյի դերին մէջ, ուր թէեւ տկար՝ կրիփի հետեւանքով՝ կրցաւ իր երիտասարդ ուսերուն վրայ տանիլ պատասխանատու բաժին մը, յատկապէս յոգնեցուցիչ:

Գօտեմարտի տեսարանը — մէկը ամենայաջողներէն իր ոգեւորութեամբ եւ խաղարկութեամբ, Համբարձման վիճակի գրաւիչ տեսարանը Ջան գիւլիւմի զուարթ եղանակով դաշնաւոր, ու խայտաբղէտ գեղջկուհիներու գեղեցիկ տարազներով, փէրիներու երեւոյթը Սարոյի գերեզմանին վրայ ողբացող Անուշին շուրջը — կազմեցին խաղին յաջողութեան գլխաւոր տարրերը:

Օր. Հ. Գազազեանի «Նազ - պար»ը մասնաւորապէս գնահատուեցաւ, կրկնուելու ստիպումով: Իր շնորհալի շարժումները եւ մասնաւոր հրապոյր մը՝ կազմեցին խաղին գրաւիչ պահերէն մէկը:

Ծափերու ստիպման տակ նոյնպէս կրկնուեցան Տիկ. Լիա Արծրունիի եւ Պ. Փարեգինի լեռնային պարը: Օր. Մ. Օսմանեան եղած էր տպաւորիչ մայր մը՝ գեղեցիկ ձայնով մը օժտուած: Պ. Կ. Կոճիկեան յաջողապէս տարաւ Անուշի եղբօր դերը՝ մանաւանդ գօտեմարտի տեսարանին:

Պ. Մ. Տէմիրճիպաշեան ստեղծած էր ծերուկ գիւղացիի զուարճալի տիպար մը, եւ խաղաց շատ ազատօրէն: Պ. Գ. Աւագեան յաջողապէս տարաւ ճամբորդի համեստ դերը: Մասնաւորապէս շնորհաւորելի էին փէրիներու խումբը կազմող երգչուհիները, որոնց պարը կազմակերպած էր Տիկ. Լ. Արծրունի՝ շատ տպաւորիչ ամբողջականութեամբ մը:

Ամբողջ խաղի ընթացքին ծանօթ արուեստագէտներ՝ Պ. եւ Տիկին Արա Պարթեւեան՝ ջութակի եւ դաշնակի ընկերակցութեամբ վարեցին երաժշտական մասերը, ստեղծելով ուշագրաւ ներդաշնակութիւն մը:

Խաղին աւարտումէն յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ «Սիփան»ի վաստակաւոր ղեկավարը՝ Սաքօն, որուն ողջերթ մաղթելով՝ ամբողջ խումբին կողմէն՝ Պ. Տէմիրճիպաշեան ներկայացուց գեղեցիկ ժամացոյց մը՝ իբրեւ յիշատակ «Սիփան»էն:

Յուզուած էր ղեկավարը, խումբը ամբողջ, եւ այդ յուզումը տարածուեցաւ սրահին վրայ, լայնօրէն, երբ Սաքօ դիմելով իր ընկերներուն եւ ընկերուհիներուն, կը յայտնէր իր շնորհակալութիւնը տարիներու ընթացքին տրուած աշխատանքի աջակցութեան համար: Շնորհակալութեան խօսքեր ըրաւ նաեւ համակիր հասարակութեան որ գործնապէս հաստատած էր իր գնահատութիւնը եւ սէրը դէպի «Սիփան»ը, խուռներամ լեցնելով սրահը:

Հասարակութիւնը թոյլ չտուաւ սակայն Սաքօին ընդմիշտ հեռանալ բեմէն, առանց անգամ մըն ալ լսելու իր խմբերգները եւ ան անգամ մըն ալ շրջապատուած իր սիրած երգիչ – երգչուհիներով երգել տուաւ իր երգացանկին 3 — 4 կտորները:

Պարահանդէսի ընթացքին ուշագրաւ եղան Օր. Ալիս Գրիգորեանի եւ Պ. Գանթարճեանի սպանիական պարերը, ինչպէս նաեւ Օր. Ա. Գազազեանի «Նաւաստիներու պարը» որ կրկնուեցաւ հասարակութեան բուռն խնդրանքին վրայ:

Նկատի ունենալով՝ որ ներկայացման սրահը — շաբաթ գիշեր — անպատեհ էր արուարձաններու հայ գեղասէրներուն, պիտի թելադրէի «Սիփան»ի վարչութեան միեւնոյն յայտագիրը տալ՝ այս անգամ կիրակի ցերեկ մը — Սաքօի մեկնումէն առաջ — թոյլ տալու համար իր դեռ բազմաթիւ ընկերներուն եւ համակիրներուն վերջին անգամ տեսնել «Անուշ»ը, որու ներկայացումը պիտի մնայ հայրենի գեղեցիկ եւ անուշաբոյր յիշատակ մը:

Այդ մտածումով եւ սպասումով դեռ իրեն չեմ ըսեր.

— Բարի ճանապարհ, Սաքօ՛:

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

ԵՐ. ՏԷՐ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԼԻՈՆ.— Հազիւ երիտասարդ բեղուն եւ գործօն կեանքով մը ապրի, Պարտիզակի Ազգ. Ներսէս - Շուշանեան երկսեռ վարժարանի աշակերտ, ապա Դուրեան սրբազանի (ան ալ դեռ նոր վարդապետ), կ'ըլլայ անդրանիկ սանը Նորին Սրբազնութեան: Իր բանիմաց եւ լաւագոյն կարողութեամբ կը պաշտօնավարէ հոն. մեզի հետ է միշտ ե՛ւ գործով ե՛ւ ընտիր ձգտումներով: Եթէ չեմ սխալիր՝ իր առաջին գործը կ'ըլլայ աշխարհաբար լեզուի ուսուցման դասագիրք մը, խնամուած պատրաստութեամբ ուր Դուրեան վրդ. գրեթէ մեծագոյն դերը կը կատարէ անոր մէջ. այս իսկ կ'ըլլայ անոր նախախայրիք երկը, զոր յետոյ կը գործածենք իբր միակ արդի լեզուի ուսուցման դասագիրք մանչերու եւ աղջկանց՝ «Մաղկաքաղ Աշխարհիկ Լեզուի» անուամբ: Այդ տարիներուն է որ Պ. Տէր Անդրէասեան գեղեցիկ մտածումը կ'ունենայ Հայ Եկեղեցւոյ գոհար շարականներու երկասիրութիւն մը արդիադրել, տօնական եւ կարեւոր տօներու վրայ: Համեղ եւ ընտիր գործ, թէ մեկնաբանութեամբ եւ թէ բացատրելով, որ կը տրուէր դպիր աշակերտներու եւ ժողովուրդին ձեռքը:

Պարտիզակի մէջ իր պաշտօնավարութիւնը երկար չի տեւեր, եւ կ'երթայ Նիկոմիդիոյ ազգ. վարժարանի տեսչութեան, որուն յետոյ կը յաջորդէ այս տողերը գրողը: Ալ ընդարձակ եւ լայն դաշտ մը բացուած է այս անխոնջ կրթական մշակին առջեւ:

Արմաշու դպրեվանքն է սիրելի Տէր Անդրէասեանը, քով իր սիրելի ուսուցչին՝ Դուրեան վրդ.ի եւ Օրմանեան սրբազանին: Կ'ուսանի եւ կ'ուսուցանէ հոն. պատրաստ է եւ ուսուցիչ հայ լեզուի եւ գրականութեան ու տոհմային պատմութեան:

Ո՞վ մէկը յիշել իր այնքան բեղուն գործունէութեան՝ դպրեվանքի ուսուցիչներուն մէջ, վարդապետներու հետ: Պոլիս է. վարժարաններու մէջ, կրթական հաստատութեանց մէջ. կը տքնի ու կը քրտնի, գիշերը կ'աշխատի ցերեկը կը վաստկէ, կը մոռնայ ուտելիք հացը, որ յատուկ է վարժապետներո՜ւ, ուսուցիչ եւ տեսուչ: Թաղ. Խորհուրդներու ղեկավար. բազում մասամբ եւ օրինակաւ: «Բիւզանդիոն»ի, «Մանզումէի Էֆքեար»ի, «Ժամանակ»ի խմբագրապետ, եւ ի վերջոյ իր նախաձեռնութեամբ լոյս տեսած «Նոր Կեանք»ի հիմնադիր խմբագիր: Ամենուրեք խմբագիր, առաջնորդող, յօդուածագիր, թելադրող, գրող եւ հայելի ու օրինակելի հանդիսացող, գրչով եւ բանիւ: Առանձնաշնորհ մըն էր մանաւանդ իր լեզուագիտութիւնը, որ քիչերու տրուած է, եւ զարմանալի իր պայծառատեսութիւնը, իր կարողութիւնը՝ պատմական, քննական եւ բանասիրական հմտալից արտայայտութիւններով, ինչպէս դեռ երբեմն կը կարդանք փարիզահայ թերթերուն մէջ:

Ահա այսպէս է հայ գրական գործունէութեան նոր վեթերանը, լռիկ ու մնջիկ:

Իմ շատ մօտէն ճանչցած Տէր Անդրէասեանի գրչի ու մտածումի կարողութիւնը ու անոր անժխտելի իրաւունքը յոբելեար մը ըլլալու՝ կը գտնեմ յոյժ նպատակայարմար եւ գովելի: Շնորհաւորութեամբ եւ սիրով պիտի աղօթէի որ ալեւոյթ տարիքի մէջ իր եօթանասնամեակը լինի հեշտին նիւթապէս թէ բարոյապէս. դեռ վայելենք զինքը առողջ եւ կայտառ, զոր չափ ինքը ջերմ հաւատաւոր կ'աղերսէ. «Օրհնեա անձն իմ զՏէր եւ մի մոռնար զամենայն տուրս նորա»:

Ապաքէն ըստ «Ազգարար»ի, «Հարկ հարկաւորաց եւ պատիւ արժանաւորաց»:

ԱՆԱՆԻԱ Ծ. ՎՐԴ. ՀԱԲԷԼԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ԿԱՐՄԻՐ ԲԱՆԱԿԻՆ ՈՒԺԸ

Թարգմանաբար տալինք Մոլոտովի զեկուցման քաղաքական կարեւոր մասը։ Համաձայն Մոլոտովի. Միութեան կառավարութեան նախագահի յայտարարութեան, թէ արեւելքէն (Ճափոն) եւ թէ արեւմուտքէն (Գերմանիա) յարձակելու վտանգը ներկայիս աւելի մեծ է, քան Խորհուրդներու նախորդ համագումարի ատեն (չորս տարի առաջ)։ Այդ վերահաս վտանգին առջեւ «Իզվեստիա»ի խմբագրականը կ'ազդարարէ.— «Մենք ստեղծեցինք ընդարձակ հայրենիք, մենք կրնանք նաեւ պաշտպանել զայն»։ (Փետր. 1)։

Կ'արժէ ծանօթանալ կարմիր բանակի ներկայ վիճակին, որ իրաւունք կուտայ կառավարական պաշտօնաթերթին՝ այսքան ինքնավստահ յայտարարութիւններ ընելու։

7րդ համագումարին առջեւ, կարմիր բանակի մասին, ամփոփ զեկուցումով հանդէս եկաւ պատերազմական փոխ-գործավար Տուխաչեւսկի հետեւեալ տեղեկագիրով.—

Կարմիր բանակը թուական տեսակէտէն աշխարհիս մէջ առաջին տեղը կը գրաւէ։ Նախորդ տարիներուն կարմիր բանակը մօտ 600 հազար զինուոր ունէր։ 1934ի վերջը այդ թիւը բարձրացաւ 940 հազարի։

Ներկայ զարաշրջանին երբ գիտութիւնը բոլոր մարզերու մէջ հսկայական նուաճումներ է ըրած, առանց գիտական պատրաստութեան եւ մեքենայացման, բանակը ի վիճակի չի կրնար ըլլալ պատերազմի ատեն կատարելու իր պատմական դերը։ Միւս կողմէ, ան իր դերը աւելի յաջող կը կատարէ, եթէ հաւատարիմ զինուորներ եւ վստահելի հրամանատարական կազմ ունի։ Այդ երկու ուղղութեամբ մեծ աշխատանքներ են կատարուած եւ խոշոր նուաճումներ ձեռք բերուած։

Կարմիր բանակը հարիւրին 45 եւ կէս բանուորներէ կը բաղկանայ։ Բանակին գիւղացի մասը 90 առ հարիւր առնուած է կոլխոզականներէ։ Ամբողջ զինուորութեան մօտաւորապէս կէսը (49.3%) կը կազմեն երիտասարդ կոմունիստներ։ Իսկ հրամանատարական կազմի 68.3 առ հարիւրը կուսակցականներ են, որոնց մէջ գունդի հրամանատարները կը կազմեն 72 առ հարիւր, զօրաբաժնի հրամանատարները՝ 90, զօրաբանակի հրամանատարները՝ 100։ Գունդի հրամանատարներու 15 առ հարիւրը զօրաբաժնի ու զօրաբանակի հրամանատարներու 50 առ հարիւրը աւարտած են զանազան զինուորական ակադեմիաներ։ Թէեւ զինուորներու եւ հրամանատարական կազմի կեանքի պայմանները բարելաւուած են եւ ռոճիկներու վճարումները կանոնաւորուած, բայց պէտք է ջանալ աւելի լաւ պայմաններ ստեղծել։

Զինուորական զրպանումները ուժեղ թափով յառաջ կը տարուին եւ մեծ զարկ կը տրուի բանակի որակին յառաջդիմութեան։ Ուշադրութեան գլխաւոր կեդրոնը բանակի կազմաւորման արհեստագիտական կողմն է՝ մեքենայացումը։ Այս ուղղութեամբ հետեւեալ աշխատանքները կատարուած են.— Չորս տարիներու ընթացքին, խորհրդային օդային ուժերը աւելցած են 330 առ հարիւր, ռմբաձիգ եւ հարուածող օդանաւերու արագութիւնը աւելցած է մէկ եւ կէս-երկու անգամ։ Հրասայլերու մէկ տեսակը աւելցած է 2.475 առ հարիւր, երկրորդ տեսակը՝ 760 եւ երրորդ տեսակը՝ 792 առ հարիւր։ Հեծելազօրի եւ հետեւակ զօրքի գնդացիրներու քանակը կրկնապատկուած է, նոյնպէս կրկնապատկուած է ծանր հրետանին։ Օդանաւերու եւ հրասայլերու համար գնդացիրները աւելցած են ութն անգամ։ Հրասայլերու յառաջ եւ հրասայլեր ոչնչացնող հրետանին աւելցած է չորս եւ կէս անգամ։ Լաւ հիմերու վրայ է դրուած նաեւ կապի գործը։ Ռատիոկայաններու թիւը աւելցած է 1.750 առ հարիւր, իսկ օդանաւերու համար՝ 1900 առ հարիւր։ Լաւ վիճակի մէջ են նաեւ ծովային ուժերը։ Սուզանաւերը աւելցած են 500 առ հարիւր, եղերապահ նաւերը՝ 1100 առ հարիւր են.։

Լաւ ամրացուած են սահմանները։ Արեւմտեան սահմանները՝ սկսած Լադոժեսկի լիճէն մինչեւ Սեւ ծով, հարաւային Սիպերիա, Ծայր. Արեւելք։ Բացի այդ ստեղծուած է արեւելեան բանակ մը, որ ինքնապահ է շնորհիւ արեւելեան երկրամասի տնտեսական աղբիւրներուն։ Արեւելեան սահմաններու վրայ կառուցուած են բազմաթիւ նոր ամրութիւններ եւ շինուած են քանի մը տեսակ զօրակայաններ ու զօրանոցներ։

— «Ընկերներ, վերջացուց իր զեկուցումը Տուխաչեւսկի, ուժեղ թափով պատերազմ կը պատրաստուի մեզի դէմ։ Կարմիր բանակը այդ շատ լաւ կ'իմանայ եւ մենք կազմ ու պատրաստ ենք դիմադրաւելու ամէն հարուած։ Թող թշնամիները փորձեն մեր սահմաններու ամրութիւնը ... Կարմիր բանակը պիտի ջախջախէ թշնամին եւ պիտի պահպանէ հոկտեմբերեան յեղափոխութեան յաղթանակը»։ («Իզվեստիա», 31 յունուար)։

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Վէնսէն եւ իր հոգերը

ՎԷՆՍԷՆ, (Յառաջ).— Մեր գաղութը կը բաղկանայ 60 — 70 հայ ընտանիքներէ, որոնք իրենց տեղական պայմաններուն եւ հնարաւորութիւններուն համաձայն կրցած են տանելի վիճակ մը ստեղծել։ Բաղդատելով ուրիշ վայրերու հետ, մեր գաղութը բախտաւոր կը նկատենք քանի որ գրեթէ գործազուրկ չունինք։ Բոլորը կ'աշխատին մեծ ու փոքր աշխատանոցներու մէջ, գոհացուցիչ օրավարձով։ Իբրեւ ազգային գործ, ունինք Հայ Կրթասիրաց երկսեռ միութիւն մը եւ Դպրոցասէրի ընկերութեան մասնաճիւղ մը։ Այս երկու միութիւններն ալ ունին իրենց մանկապարտէզները ուր կը յաճախեն 10 — 15 մանուկներ եւ կը գործեն իրարմէ բոլորովին անջատ։

Հակառակ կարգ մը չէզոք եւ հայրենասէր անձերու բուռն ջանքերուն, կարելի չեղաւ երկու դպրոցները միացնել, կազմելով միակ Ազգային մանկապարտէզ մը, որ խիստ կենսական է։ Ուրախալի է սակայն որ, վերջերս որոշ հետաքրքրութիւն մը արթնցած է Հայ Կրթասիրացի շուրջ։ Քանի մը կարող հայրենակիցներ միանալով անոր զօրացուցած են վարչական կազմը։ Կաղանդի առթիւ կազմակերպուած փայլուն հանդէսէն վերջ, միութեան վարիչները աւելի եռանդուն գործունէութիւն ցոյց կուտան։ Իրենց միակ փափաքն է միութեան շուրջը հաւաքել առ հասարակ բոլոր հայրենակիցները։ Այս փափաքով ալ վաղը, կիրակի կազմակերպած են ընդհ. ժողով մը եւ հրաւիրած են առ հասարակ եւ անխտիր բոլոր Հայերն ու ծնողները։ (Ժողովը տեղի պիտի ունենայ 10 փետրուար, կիրակի երեկոյ, ժամը 8.30ին Միութեան կեդրոնատեղին, 8, Ave. de Parisի սրահին մէջ)։

Այս ժողովին մէջ տեղի պիտի ունենան խիստ կարեւոր խորհրդակցութիւններ միութեան գործերը կանոնաւորելու, մանկապարտէզին յառաջդիմութեան աւելի մղում տալու են.։

Վստահ ենք թէ բոլոր ծնողները, որոնք միշտ բուռն փափաքով մը եղած են իրենց մանուկներուն հայ լեզուով զարգացման ու կրթութեան, սիրով ներկայ պիտի ըլլան այս խիստ կարեւոր ժողովին եւ իրենց խորհուրդներն ու թելադրանքները չպիտի զլանան, մեր սիրելի մանկապարտէզը լայն եւ ամուր հիմերու վրայ դնելու համար։

Թաղեցի մը

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՕՐԻՆԱԿԵԼԻ ՁԵՌՆԱՐԿ ՄԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Սէն Լուի Հ. Յ. Դ. «Ակնունի» ենթակ.ի նախաձեռնութեամբ խորհրդակցական ժողով մը հրաւիրուած էին ընկերներն ու համակիրները, խորհրդակցելու համար կարգ մը նպաստաւորիկ անգործներու կացութեան մասին։ Հրաւէրին պատասխանեցին 40ի մօտ հայրենակիցներ։ Ենթակոմիտէի կողմէ ընկ. Փիլիկեան քանի մը խօսքով պարզեց ժողովին նպատակը։ Թեր ու դէմ վիճաբանութիւններէ յետոյ, խօսք տրուեցաւ ազգ. վարժարանի տնօրէն Պ. Արոյեանի, որ պարզեց փոխադարձ օգնութեան ընտանիքի մը անհրաժեշտութիւնն ու արժէքը եւ քաջալերեց հիմը դնել այդպիսի օգտակար Միութեան մը, «Փոխադարձ Օգնութեան Մարմին» անունով։ Թելադրեց տալ անոր տեւական հանգամանք եւ զայն կապել հանրային կեանքին հետ։ Առաջարկը ընդունուեցաւ միաձայնութեամբ, ներկաները արձանագրուեցան, վարչութիւն մը ընտրուեցաւ եւ նուէրներ եղան։

Վարչութիւնը անցած կիրակի նոր ժողովի հրաւիրած էր բազմաթիւ թաղեցիներ։ Միութեան նպատակներու շուրջ լայն լուսաբանութիւն տրուեցաւ դարձեալ Պ. Արոյեանէ։ Ստեղծուեցաւ մեծ խանդավառութիւն։ Անդամներու թիւը հասաւ 86ի։ Առատաձեռն կերպով քսակները բացողներ եղան, որոնց մէջ որոշ թիւ մը կը կազմեն առեւտրականներ ալ, քաջալերելով բանուորները։ Վարչութիւնը ձեռնարկած է արդէն օգնութեան գործին։ Օգնութիւն կ'ըլլայ միայն Միութեան անդամներուն, ի հարկէ չքաւորներուն։ Ուրիշներ թող ձանձրութիւն չտանեն դիմելու, իրենց խնդրանքը նկատողութեան չառնուիր։

Յաջողութիւն եւ յարատեւութիւն կը մաղթեմ նոր միութեան։ Ցանկալի էր որ միւս թաղերն ալ հետեւին մեր օրինակին, դէթ փոքր սփոփանք մը ճարելու համար տագնապի մատնուած հայրենակիցներուն։

Ծովասար

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԼԻՈՆ, 7 փետրուար.— Օտարներու դէմ հալածանքի հարցը օրուան խօսակցութեան նիւթ է հասարակութեան բոլոր խաւերուն մէջ։

Տեղացիներու մէկ մասը կ'ըսէ.

— Անխտիր պէտք է գործադրել հարիւրին տասի օրէնքը. ամէն գործատեղացիին, եթէ այս օրէնքը գործադրուի, բոլոր Ֆրանսացի գործաւորները կրնան գործ գտնել, անգործ մնացող օտարականները թող իրենց երկիրը երթան։

Երկրորդ մաս մը աւելի չափաւոր է.

— Պէտք է պահել այն օտար բանուորները որոնք մասնագէտ են եղած իրենց գործին մէջ։ Օտար մասնագէտի տեղ Ֆրանսացի անփորձ գործաւորը նոյն գործը չպիտի կրնայ կատարել եւ արտադրութիւնը պիտի տուժէ, որով տագնապը աւելի պիտի սաստկանայ։

Իսկ երրորդ մաս մը հակառակ է օտարներու դէմ եղած հալածանքին։ Անոր կարծիքով տագնապը մեղմացնելու միջոցները պէտք է փնտռել ուրիշ տեղ, ոչ թէ օտարները գործէն հեռացնելով։ 40—50 հոգի պահող հաստատութիւն մը եթէ 8—10 օտար գործաւոր հանելու ստիպուի, վստահ եղէք որ ճամբուածներուն տեղ Ֆրանսացի ալ չպիտի առնէ ու մնացեալներով պիտի գոհանայ, իսկ արձակուած բանուորները պիտի երթան աւելցնելու գործազուրկներու շարքերը։ Ուրեմն գործազրկութիւնը աւելի պիտի սաստկանայ փոխանակ պակսելու։

Այս՝ հանրային կարծիքն է, որ չի կրնար անմիջական արդիւնք տալ։ Գործազրկութեան մղձաւանջը կախուած կը մնայ դամոկլեան սուրի պէս։

Այս օրերս կրկին համաճարակ մըն ալ ունինք։ Կրնանք երեւակայել վիճակը խեղճ գործաւորին որ մինչեւ երեկոյ աշխատի, իսկ տուն եկածին պէս հիւանդ պառկի։ Պէտք է քրտնցնել, վրան-գլուխը լաւ մը ծածկել, մինչեւ յաջորդ առտու թերեւս լաւանայ, որպէսզի գործէն ետ չմնայ, այլապէս տունէն արձակման վտանգին կ'ենթարկուի։ Հիւանդութիւնն ալ յանցանք է դարձեր, ի՛նչպէս չարժել ու չնչել որ յանցանք չհամարուի ...

Նախանձելի չէ նաեւ մեր առեւտրականներուն վիճակը։ Մէկ կողմէ տուրքերը, միւս կողմէ անգործ մնացող բանուորներու ծախքերու կրճատումը, առանց ալ մտահոգութիւն կը պատճառեն։ ... Հակառակ այս կացութեան, հանդէս կամ ներկայացում տրուելու պարագային սրահները միշտ լեցուն են եւ ժողովուրդին տրամադրութիւնը միշտ բարձր է։

Մ. Տէր Պետրոսեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ ԲՈԼՈՐԻՆ

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ, 5 փետր.— Ինչպէս գրած էր «Յառաջ», Ազգ. Միութեան նախաձեռնութեամբ յունուար 26ին տեղի ունեցաւ «Նամուս»ի բեմադրութիւնը, կազմակերպուած կարող ու ժիր եւ ղեկավարութեամբ Պ. Հայրապետեանի։ Այս առթիւ պարտականութիւն կը սեպենք հրապարակաւ շնորհակալութիւն յայտնել մասնակցող դերակատարներուն, որոնք հակառակ իրենց սուղ ժամերուն, սիրայօժար նետուեցան այս գործին մէջ եւ յաջողութեամբ գլուխ հանեցին զայն։ Մեր առաջին գնահատութիւնը Պ. Հ. Հայրապետեանի, որ երկու ամսուան քրտնաջան աշխատութեամբ կրցաւ մարզել քանի չափ դերակատարներ։ Երկրորդ տեղը՝ տիկիններուն։ Նախ պէտք է յիշել Տիկ. Զապէլ Լաչինեանը որ մեծապէս յաջողեցաւ Սանամի դերին մէջ։ Գնահատելի էին նաեւ Տիկ. Արուսեակ Շանօեան՝ Շփանիկի դերին մէջ, Օր. Կիւլիանի Յակոբեան՝ Սուսանի ծանր դերին մէջ, Տիկ. Ա. Թոռունեան երկու դերերով, Տիկ. Աբրահամեան, Տիկ. Մ. Իշխանեան եւս իրենց մասնակցութիւնը բերին, ինչպէս եւ Օր. Վ. Աբրահամեան (Սուսանբար)։ Պ. Լեւոն Պայանդրեան (Սէյրան) եւ Պ. Վ. Խրիմեանը (Ռուստամ) մեծ յաջողութեամբ կատարեցին իրենց դերերը, միեւնոյն ատեն զանազան պիտոյքներ ճարելով։ Պ. Պ. Ա. Փիլիկեան, Ս. Վարժապետեան եւ Կ. Յակոբեան կատարեցին երեք պանդուխտ ընկերներու դերերը։ Պ. Գ. Իշխանեան եւ Պ. Օհանիկ իրենց նուագով, նոյնպէս Պ. Խ. Պալօեան իր կովկասեան պարով ներկայացման փայլը աւելցուցին, փոքրիկներ Հ. Ասատուրեան, Գ. Աբրահամեան եւ Թ. Ստեփանեան գնահատելի յաջողութիւն ունեցան իրենց դերերու մէջ։ Աբրահամեան ճարտարութեամբ եւ իր ձեռքով պատրաստեց բոլոր զարդեղէնները եւ դանակները։ Հանդէսին անձնուրաց բազմութիւնը կը պարտինք Պ. Գ. Քէնտիրեանի անխոնջ աշխատանքին, նաեւ Փ. Լաչինեանի եւ Աբրահամեանի, որոնք տունէ տուն պտտելով տոմսերը սպառելու յաջողութիւնը յանձն առած էին։ Պ. Պ. Օ. Պեչիրեան եւ Մ. Ղուկասեան ալ օգնեցին։

Ազգ. Միութեան ատենապետ
Ս. Ստեփանեան

ՄԱՄՈՒԼ

Նոր յերիւրանքը

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (17 յունուար).

— «Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը վարկաբեկելու համար, զայն իբր հիթլերական ներկայացնելու յամառ ճիգեր կ'ըլլան վերջերս մեր հակառակորդներու կողմէ։

Անիկա տղայական զրպարտութիւն մըն է հարկաւ։

Իրականին մէջ գերման հիթլերականները աշխարհակալ, յարձակողական կամ նուաճողական ծրագիրներ ունին, անդադար կը դաւեն միջազգային խաղաղութեան դէմ եւ հեւիհեւ պատերազմի կը պատրաստուին՝ իրենց գերիշխանութիւնը Եւրոպայի մէջ հաստատելու եւ մանաւանդ դէպի արեւելք տարածուելու համար։ Անոնք կատաղի թշնամիներ են ժողովրդապետական սկզբունքներու, կարգերու եւ եղանակներու ու ամենաբիրտ բռնակալութեան մը մոլեռանդ երկրպագուներն են։ Անոնց համար ոյժն է որ կը ստեղծէ իրաւունքը։ Բռնութիւնն է անոնց գլխաւոր, եթէ չըսենք միակ զէնքը ոչ միայն արտաքին այլեւ ներքին ազգային քաղաքականութեան մէջ։

Մինչդեռ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, ըլլալով փոքրիկ եւ տկար ազգի մը քաղաքական կազմակերպութիւնը, նաեւ պարագայի տակ չէ ունեցած եւ չի կրնար ունենալ աշխարհակալ հովեր կամ նուաճողական նպատակներ, նաեւ պարագայի տակ չէ եղած ու չի կրնար ըլլալ սպառնալիք մը միջազգային խաղաղութեան, ինչպէս որ են հիթլերականները։ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը գերազանցապէս ազգային ինքնապաշտպանութեան ծառայող կազմակերպութիւն մըն է։ Հ. Յ. Դաշնակցութեան համար ոչ թէ ուժն է որ կը ստեղծէ իրաւունքը (այդ պարագային Թուրքը ամէն իրաւունք պիտի ունենար), այլ **արդար իրաւունքն է** որ ուժ կուտայ պայքարելու Հայոց անիրաւուած դատին համար։ Այնուհետեւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը խորապէս ժողովրդապետական գաղափարներով կ'առաջնորդուի եւ ժողովրդապետական կարգեր կը ձգտի հաստատել։ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը չի հաւատար բռնի ուժի տիրապետութեան եւ միշտ պայքարած է ու այժմ ալ պայքար կը մղէ ամէն տեսակ բռնակալութեան դէմ։

Ճիշդ է, որ Դաշնակցութիւնը ազգայնական եւ ցեղապաշտ է, ինչպէս որ են հիթլերականները։ Բայց Դաշնակցութեան ազգայնականութիւնը կամ ցեղապաշտութիւնը յարձակողական, անհաշտ ու տարամերժ բնոյթ չունի երբեք, ինչպէս ունի հիթլերականը։ Դաշնակցութեան ազգայնականութիւնը կամ ցեղապաշտութիւնը ինքնապաշտպանողական է եւ միմիայն ինքնապահպանողական։

Ճիշդ է, որ Դաշնակցութիւնը եւս ընկերվարական է։ Բայց Դաշնակցութեան ընկերվարականութիւնը միանգամայն խաղաղ ու բարեշրջական է եւ երբեք նման չէ հիթլերական ընկերվարութեան, որ (եթէ միայն անուանական չէ) հիմնուած է բռնութեան վրայ, այնպէս ինչպէս համայնավարներու ընկերվարութիւնը։

Ճիշդ է, որ Դաշնակցութիւնն ալ հիթլերականներու պէս թէ՛ ազգայնական է եւ թէ՛ ընկերվարական միաժամանակ։ Բայց, ինչպէս տեսանք, Դաշնակցութեան ազգայնականութեան եւ ընկերվարականութեան իմաստը հիմնովին տարբեր է հիթլերականներէն։ Դաշնակցութիւնը նոյնքան ազգայնական եւ ընկերվարական է, որքան են Երկրորդ Միջազգայնականի մէջ մտնող բոլոր միւս կուսակցութիւնները, որոնց երդուեալ թշնամիներն են հիթլերականներն ու համայնավարները։

Ակներեւ զրպարտութիւն մըն է նաեւ այն յերիւրանքը, որ իբր թէ Դաշնակցութիւնը քաղաքական գաղտնի կապերով կապուած է հիթլերականներուն հետ։ Սակայն, երեխաներն ալ կրնան հասկնալ, որ Դաշնակցութիւնը ոչինչ կրնայ շահիլ հիթլերականներու հետ գործակցելով։

Ամէն գնով Դաշնակցութիւնը հիթլերականներու հետ կապելու կամ անոնց հետ համեմատելու յամառ փորձերը ուրիշ նպատակ չունին անկասկած, բայց եթէ Դաշնակցութեան դէմ նախապաշարել հակահիթլերական զօրաւոր տարրերը բոլոր երկիրներու մէջ։ Պարզապէս գռեհիկ փրովոքասիոն մըն է որ կ'ընեն Դաշնակցութեան դէմ անոր երդուեալ հակառակորդները»։

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ (2)

ՎՇՏԱՀԱՐ ՄՕՐ ԱՂԱՊԱՏԱՆՔԸ

Ան հոգեկան հեծկլտուք մը ունէր, չէր կրնար որոշել իր պատասխանը եւ կը կրկնէր.

— Շուտ ըրէ, ձագս, մի տանիր, ժամանակ չկայ։ Իմ զաւակս, Սիրանս այդտեղ է, յիշեալ զինուորականին քով, շանը թաթին տակ։

Դժուար է չհաւատալ ու գաղափար մը կազմել, եւ դժուար է առանց գաղափար մը ունենալու դուռ մը ծեծել ուր բարի սիրտ չկայ բնաւ, ուր մարդասիրութիւնն ու գթութիւնը շատոնց անծանօթ դարձած են մեզի համար։ Բայց ի՞նչ ընել, մարդը վիշտ մը ունի որ ծանր է, որ կ'աճի հետզհետէ եւ որուն տակ փութացումի աղաչանքէն զատ ուրիշ բան մը չի կրնար ըսել։ Սիրտս կը պակսի, բայց կը հպատակիմ, կը վարանիմ բայց կ'երթամ կը մօտենամ դրանը, կը քաշեմ զանգակը։ Պատասխան չկայ, կ'երկրորդեմ։ Դրացի հարեւանցէն սպասուհի մըն է որ ձայն կուտայ.

— Անոնք մեկնեցան քառորդ ժամ առաջ։

Կը վերադառնամ, կը շտապեմ.

— Մարօ Պաճի, մայրիկ, անոնք մեկնած են քառորդ ժամ առաջ։

— Մեկնա՞ծ են ... ա՛խ, դէ՛հ շուտ ըրէ խատաղ առնեմ. ըսէ, ո՞ր կողմով ո՞ր ուղղութեամբ մեկնած են։

— Պէտք չկայ իրար անցնելու, հանգարտէ եւ ինքզինքդ եկուր։ Ձեզ կարծեր թէ քու աղջիկդ ըլլայ ատիկա։ Տիգրանակերտի ճամբուն վրայ կորսուած Սիրանդ ի՞նչպէս մինչեւ Կարին բնակող մէկու մը քով կ'իյնայ։ Այս բանը շատ խելքի չի պառկիր։

Բայց ան չի լսեր ինծի, լացի, արտասուք լացի մը հեծեծանքին մէջ կը բռնէ թեւս, կ'աճապարէ, կ'աղաչէ.

— Տղաս, արեւուդ սիրոյն թնայ, մօրդ հոգւոյն օգնէ ինծի որ վազենք որ հասնինք Սիրանիս, քաղաքէն ներս կամ դուրս։

Մարօ Պաճին հիմա մայր մըն է կարօտի։ Վիշտը անոր մէջ սահմանափակ սարսուռն ունի, ուր իր զաւակը երեւակայելէն եւ զայն տեսնելու ցանկութենէն զատ ամէն ինչ սառած է։ Մերժե՞լ անոր աղաչանքները, լքե՞լ զայն փողոցին մէջ։ Ո՞ր սրտով, բայց ո՞ւր երթալ ունայնաբար։

Ունայնութիւնն անգամ կրնա՞յ մխիթարութիւն մը պարգեւել, կրնա՞յ սփոփանք մը պատճառել։ Չեմ գիտեր բայց գիտեմ որ լուռ ու անձայն կը հպատակիմ, կը կը հետեւիմ իրեն որ վրան, գլուխը բոլորովին անտէր դարձուցած՝ մինակ կ'աճապարէ, ուժը ներելու չափ կը վազէ եւ կ'աղաչէ անդադար։

Քաղաքին դրան առջեւ կը հասնինք, անոնց։

Ճանապարհին մէկ կողմը, հարիւրապետը պաշարուեր է զինքը ճամբու դնող պաշտօնեաներով, հրաժեշտի խօսք կ'ընէ, բարեւներ կուտայ, իսկ միւս կողմէ, հազիւ տասը քայլ հեռու, պատրաստ կառքին առջեւ հանըմն է որ կը կենայ ուրիշի մը հետ։ Սիրանին հետ, չեմ գիտեր։ Երկուքն ալ միեւնոյն գոյնն ու միեւնոյն փայլունութիւնը ունեցող չարշաֆներով ծածկուած են։ Բայց ահա ի՛նչ տարօրինակ տեսարան, ի՛նչ սրտայոյզ պատկեր եւ մոռացումի համար ի՛նչ անջնջելի իրողութիւն. Մարօ Պաճին թողուց զիս, մոռցաւ զիս, մրրիկէն զարնուած եղնիկի մը կատղը դարձաւ ու գնաց ինկաւ կառքին մօտ, հանըմին ոտքերուն առջեւ։

— Ո՞ւր կը տանիք Սիրանս, հանըմ էֆէնտի, ո՞ւր կը տանիք զայն... Ցանկարծական լռութիւն մը կը տիրապետէ։ Ե՛ւ հանըմ, ե՛ւ Սիրան, ե՛ւ հարիւրապետ։ Եւ իրենց երթաք բարի ընող պաշտօնեաները ամէնքն ալ իրենց տեղերը կը գամուին, կը նային ապշութեամբ վշտահար մօրը որ կը պաղատի ու իր պաղատանքը կը կրկնէ ծունկի վրայ անդադար.

— Ո՛հ, գթութիւն ... կամ զաւակս վերադարձուցէք եւ կամ տարէք զիս ալ ու սպաննեցէք անոր աչքերուն առջեւ։

Իր զաւկին համար մեռնելու պատրաստակամութիւնը ցոյց տուող մօրմէն աւելի մեծ մայր չկայ։ Բայց բարբարոս զգացումներու առջեւ ամէնէն մեծ առաքինութիւնն անգամ գլխադարձ իրողութիւն մըն է լոկ, ամէնէն մեծ սրբութիւնն անգամ խեղդուած ճշմարտութիւն մըն է միայն։

— Խենդեցեր է այս կինը,— կը ձայնէ մէկը։ Ես կը վախնամ, կը դողամ, խոյս կուտամ, անկիւն մը կ'անցնիմ, կը դիտեմ գաղտագողի միշտ միեւնոյն յուզումի մէջ։

Հարիւրապետը կը բաժնուի իր բարեկամներէն, հրաման կ'ընէ հանըմին Սիրանին որ կառք նստին շուտով։ Հանըմը կ'անցնի ներս, տեղ կ'առնէ, բայց Սիրա՞նը։ Ան կեցած կը նայի մօրը, կուլա՞յ թէ կը հեկեկայ, չեմ գիտեր, բայց կը տեսնեմ որ մէկէն իր երեսի քօղը կը նետէ գլխուն, կ'ուզէ իր մօրը փաթթուիլ, գրկընդխառնուիլ անոր հետ գոնէ վերջին անգամ։ Վերջին անգամ ծծել իր մօրը, հայ մօրը սիրտէն, ու ցոյց տալ իր բռնաբարուած անմեղութիւնը, յաւիտենական երդումին վրայ սարսափ մը աւելցնել, գալիք զրկումներուն դիմանալու համար, սակայն ո՜վ երկինք, հարիւրապետը դէմ կ'անցնի, կը սաստէ։ Սիրանին համար ահարկու է բռնապետին դէմքը։ Անոր սպառնալիքին ընթացք կուտայ, կը ծածկէ վերստին իր գեղանի դէմքը, կառքին կը դառնայ, բայց ներս մտնելէ առաջ շարժման կը դնէ հինգ տարիներէ ի վեր բռնաբարուած ու անշարժութեան դատապարտուած իր հայ լեզուն, իր մայրենի լեզուն, սրբազան խօսք մը արտասանելու համար։

Չէ՞ որ մեծագոյն սրբութիւնը մայրենի լեզուն է։

Օտար լեզուի, Թուրք լեզուի ծանրութեան տակ կը թոթովէ, կցկտուր կը հասցնէ բառերը, բայց կ'արտասանէ, կը հասկցնէ վերջապէս։

— Մի՛ լար մայր։ Քաջ եղիր որ օր մը երբ Ամերիկա բնակող եղբայրս տեսնես, համբուրես զայն իմ տեղս ալ ու պատմես անոր ...

Ի՞նչը պատմել։

Հարիւրապետին կատաղութեան առջեւ կը հալածուի Սիրանը դէպի ներս իր տեղը ու կառքը կը սուրայ ճանապարհի երկայնքին։

Սիրանը գնաց շարունակելու ծառայել բռնապետին քմահաճոյքին։

Հարիւրապետը ղրկող պաշտօնեաները բաներ մը մրթմրթացին եւ կոպիտ զուարճանքով մը վերադարձան։

Իսկ Մարօ Պաճի՞ն։ Անիկա իմ ապաստանած անկիւնին առջեւ ինկած հիւանդ մըն է, վշտի զառանցանքէ խեղդուող էութիւն մըն է հիմա, որ կուլայ ու կ'աղաղակէ.

—Սիրանս, Սիրանս, ի՞նչպէս պատմել քու պատմութիւնդ։ Եւ որպիսի՞ եղբայր մը պէտք է սփոփացնելու համար քու ցաւդ, իմ ցաւս ...

Պատասխանը լռութիւնն է որ կուտայ.

— Համբերութիւն եւ հաւատք։

(Վերջ) Կ. ԽՐԱՅԵԱՆ

ուննանք: Ամէն մարդ ռազմաճակատին վրայ պիտի գտնուի: Կառավարութիւնը ինք ալ չպիտի կրնայ Պոռտօ ապաստանիլ (քրքիջներ) :

Այնուհետեւ բացատրեց թէ օրինագիծը չի պաշտպաներ երկրին բնակչութիւնը եւ կեղծ ապահովութիւն մը կ'ընծայէ: «Մարդիկ բան մը ընել կ'ուզեն · լաւ · բայց որո՞ւ ծախքով: Պետութեա՞ն: Ոչ, այլ քաղաքապետութեանց, որոնք արդէն չափազանց ծանրաբեռնուած են տագնապին հետեւանքով: Պ. Հիւսէլ յայտարարեց թէ ընկերվարականները պիտի մերժեն օրինագիծը: Համայնավարներուն ներկայացուցիչն ալ նոյն յայտարարութիւնն ըրաւ: Մեր բարեկամներէն Պ. Կրիզոնի եւս անհրաժեշտ գտնելով կրաւորական պաշտպանութիւնը, առաջարկեց աւելի մեթոտիկ եւ տրամաբանական եղանակով մը կազմակերպել զայն: Վիճաբանութիւնները յետաձգուեցան ուրիշ օրուան:

Փետրուար 6ի ձերբակալութիւնները

20 ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐ Կ'ԱՐՏԱՔՍՈՒԻՆ

Ինչպէս գրած էինք, բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուեցան փետրուար 6ի արիւնահեղութեանց տարեդարձին առթիւ: Ոստիկանութեան տեղեկագիրը կը յայտնէ թէ կալանաւորներուն թիւն էր 1261, որոնցմէ վար դրուած են 23 հոգի, արգիլեալ զէնք պահած ըլլալով: Ասոնք պիտի դատուին պատժական ատեանին առջեւ: Ուրիշ 33 հոգի յանձնուած էին ոստիկանութեան օտարականներու բաժնին, իրենց ինքնութիւնը ստուգելու համար: Վեց հոգի ազատ արձակուեցան, պատահաբար ցոյցին վայրը գտնուած ըլլալով, մէկը բանտարկուեցաւ, անսաստած ըլլալով արտաքսման հրամանագրի մը, իսկ մնացեալ 26ը արտաքսման վճիռ ստացան: Ասոնք են 8 Լեհեր, 6 Իտալացիներ, 5 Սպանիացիներ, 3 Փորթուկալցիներ, երկու Պելժեր եւ մէկ Հունգարացի:

Յոյն փոքրամասնութեան խնդիրը

«Ճիմհուրիէթ» կը հրատարակէ Աթէնքի կառավարական «Թիփօս» թերթին հետեւեալ տեղեկութիւնը.—

Իրաւասու շրջանակէ մեր առած տեղեկութեան համաձայն, Պոլսոյ յոյն փոքրամասնութեան խնդիրը առաջիկայ ամսու պիտի կարգադրուի: Թուրքիոյ արտաքին գործավարը, փետրուարին գումարուելիք Ազգ. Դաշնակցութեան ժողովին երթալու միջոցին այստեղ պիտի հանդիպի եւ շատ հաւանական է որ այս խնդիրը հոս կարգադրուի:

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶԻ ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԴԵՍՊԱՆԸ Պերլինէն վերադարձաւ նոր հրահանգներով: Արտաքին նախարար Պ. Լավալ կրկին բռնուած ըլլալով, զայն պիտի ընդունի առողջանալէ յետոյ:

ԱՆԳԼԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ առջի օր ճառ մը խօսելով, շեշտեց Լոնտոնի համաձայնութեան կարեւորութիւնը: «Երկուքն ալ, Ֆրանսա եւ Գերմանիա միւս կողմին համար անընդունելի պահանջներ կը դնէին: Մենք միեւնոյն ատեն նկատի առինք հարցին երկու կողմերը, եւ յայտարարութիւն մը ուղղեցինք Ֆրանսայի: Կը յուսամ թէ արդիւնքը պիտի ըլլայ Գերմանիոյ վերադարձը ժընեւ: Այն ատեն Ֆրանսա պիտի կրնայ բանակցիլ ապահովութեան մասին եւ ճամբան պիտի բացուի սպառազինութեանց կրճատման համար: Օդանաւային համաձայնութեամբ, մենք ամէնէն ազդու զէնքը հաստատած եղանք յարձակողական արարքներու դէմ»:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԷՋ ԱԼ ողողումներ պատահեցան, տեղատարափ անձրեւներու հետեւանքով: Մասնաւորապէս վնասուած է Պիքայի շրջանը, ուր 2 գիւղեր ողողուեցան եւ տուները փլան: Մարդկային զոհեր ալ կան: Հարիւրաւոր գիւղացիներ անպատսպար կը մնան:

ՍԱՐԻ ԴՐԱՄԱԿԱՆ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ հարցերու մասին համաձայնութիւն գոյացաւ Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ պատուիրակներուն միջեւ եւ պայմանները հաղորդուեցան Երեքներու ժողովին, որ կը գտնուի Հռոմ: Գոյացած համաձայնութիւնը կարելի պիտի ըլլայ գործադրել փետրուար 18էն սկսեալ, այնպէս որ երկրամասին կցումը կրնայ կատարուիլ մարտ 1ին, առանց դժուարութեան:

ԻՐԱՆԻ ԵՒ ԻՐԱՔԻ սահմանավէճին առթիւ, Իրանի արտաքին նախարար Պ. Քազէմի ունկնդրութեան ընդունուեցաւ Պ. Մուսոլինիի կողմէ: Երկու կառավարութիւնները հաւանած են Ազգերու Դաշնակցութեան յանձնել վէճին լուծումը:

ՔԱՐԻ ԲՌՆՈՒԹԵԱՆ Եգիպտոսի նախորդ վարչապետը, Սըտքի փաշա, արաբ երիտասարդներու կողմէ: Վէրքերը թեթեւ են:

ԿԱԹԻՆ ԳԻՆԸ տասը սանթիմ պիտի զեղչուի փետրուար 16էն սկսեալ:

Յ.
Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 17, Րիւ Լաֆուազիէ, Քաշան, ընկեր Կարապետի բնակարանը:

ՇԱՎԻԼԻ «Արղութեան» խումբի ժողովը այսօր Շաբ. երեկոյ ժամը 9ին ընկեր Գէորգի բնակարանը:

ՌՈՍՏՈՄ խումբի ժողովը այս Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԸ Ռոստոմ ենթակոմիտէն եւ Քրիստափոր խումբը ժողովի կը հրաւիրուին վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին սովորական հաւաքավայրին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, 181 Գուր Լաֆայէթ, Զարդարեան Գրադարանը: Կը հրաւիրուին նաեւ շրջանի ընկերները (Կար տը Վիզ եւ Սէն Մօռիս):

ՎԱԼԱՆՍԻ Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Փրիվայի «Յառաջ» խումբի բոլոր ընկերները վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Թաֆէտէ ժառտէն, Փրիվա: Ներկայ կ'ըլլայ Կոմիտէին ներկայացուցիչը:

ՕՐ. ՇՆՈՐՀԻԿ ԵՐԱՄԵԱՆ
եւ
ԼԵՒՈՆ ԹԱԹԱՐԵԱՆ
Ամուսնացած
Անիէռ, 2 փետրուար 1935

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Սէն Շամոնի վարուժան խումբը իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Այրի Տիկին Զմրութ, Պօղոս եւ Սարգիս Պետիկեաններու, իրենց ամուսնոյն, քեռորդւոյն եւ եղբօր դառնաղէտ մահուան առթիւ:

×

Հ. Յ. Դ. Սէն Շամոնի վարուժան խումբը իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Այրի Տիկին Մարիամ եւ Յարութիւն Թորոսեանի, իրենց ամուսնոյն եւ եղբօր վաղաժամ մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցած է Մարսէյլի մէջ:

×

Սէվրանի «Համազգային» մասնաճիւղը իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ իր ընկերներէն Յովհաննէս Ակնեանի դառնաղէտ մահուան առթիւ իր պարագաներուն:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐ Կ. Խաչի Կրընոպլի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը վաղը, Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին: Կը խնդրուի անդամ-անդամուհիներէն ներկայ ըլլալ սոյն ժողովին: Օրակարգ. Զեկուցում եւ հաշուետուութիւն 1934ի:

ՎԱԼԱՆՍԻ Խարբերդի Հայր. Միութեան ժողովը 15 Փետր. Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8ին, Ազգ. Մանկապարտէզին մէջ 7, Րիւ Պալթազար Պարօ: Օրակարգ.— Հաշուետուութիւն եւ վարչութեան ընտրութիւն:

Զ. Ռ. Միութեան Վալանսի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը տեղի պիտի ունենայ վաղը կիրակի առաւօտեան ժամը 9.30ին, սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգ.— Վարչութեան ընտրութիւն, հաշուետուութիւն եւ շրջաբերականի ընթերցում: Խիստ կարեւոր ընթացիկ հարցեր:

ՎՐԻՊԱԿ.— Սէն Լուի երէկուան նամակին տակ, ատենադպիրին ստորագրութիւնը պիտի ըլլայ Փիլիկեան:

ՑԱՑՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆր. կ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկերուհի Տիկին Ճեսիզայ Մաթոսեանի. իր մօր Տիկին *Մարիամ Թասլախեանի* դառնաղէտ մահուան առթիւ որ տեղի ունեցաւ Վիէնի Ազգ. հիւանդանոցին մէջ փետր. 2ին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (18)

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

»»»··«««

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Երբ նրանից հարցրի՝ — Ուրեմն ի՞նչ հատուցում պիտի անէք այդ անմեղ մարդուն, որին թէեւ անգիտակցաբար դժբախտացրիք,— նա պատասխանեց.

— Ես այդ մասին մտածել եմ եւ վճռել: Լսիր, Մուրատ, ես, ինչպէս ասում են հէքեաթների մէջ, պէտք է երկաթէ ցուպ կրեմ ձեռքիս, պէտք է երկաթէ տրեխներ հագնեմ, վերջապէս պէտք է երկաթէ չղթայ անցկացնեմ պարանոցիս եւ երկրէ երկիր, աշխարհից աշխարհման գամ, մուրացկանութիւն անեմ, փող հաւաքեմ, որ նրա կրած վնասների փոխարէնը վճարեմ, որպէսզի խիղճս հանգստացնեմ:

— Ուրեմն դուք վճռե՞լ էք գնալ օտար աշխարհ:

— Անպատճառ:

— Եւ ա՞յդ նպատակով:

— Այո, այդ նպատակով:

Ես հիացած մնացի նրա առաքինութեան վրայ:

Բոլէական մտածութիւնից յետոյ խօսեց նա:

— Ես քեզ խոստովանուեցայ իմ բոլոր յանցանքը, խոստովանուեցայ նաեւ թէ ինչով դիտաւորութիւն ունեմ քաւելու այդ յանցանքը: Հիմա ես դառնում եմ դէպի քեզ Մուրատ, դու խելացի տղայ ես, դու հասկանում ես այնքան, որքան կարող է հասկանալ մի այնիւ, հասակաւոր մարդ: Խոստովանուիր, քո խիղճը, քո սիրտը չէ՞ ասում քեզ, որ վարպետիդ դժբախտութեան մէջ դու նոյնքան յանցաւոր ես, որքան ես: Այսինքն ուզում եմ ասել, որպէս ես անգիտակցական պատճառ դարձայ նրա անբախտութեանը, այնպէս էլ դու: Կորստաբեր բանալին չինել տալու ժամանակ ես, ի հարկէ չգիտէի, թէ որքան չարիքների դուռ պիտի բաց անէ. նա այնպէս էլ դու չգիտէիր. երբ շինեցիր: Ուրեմն մենք երկուքս էլ մեր անմեղութեամբ պատճառ դարձանք մի մեղաւոր գործի: Այդ մեղքը տարածւում է մեր երկուսի վրայ: Միթէ՞ միասին չի պիտի քաւենք նրան:

— Այո, միասին: Բայց ես ի՞նչ կարող եմ անել:

— Այն, ինչ որ ես պիտի անեմ: Դու պիտի անպատճառ գաս ինձ հետ. դու պիտի թողնես այդ երկիրը:

— Լսիր, Մուրատ, քո վարպետը, իրաւ է, ազատուեցաւ պատժուելուց, փախաւ բանտից, բայց դրանով գործը պէտք է վերջացած չհամարել, ընդհակառակն, աւելի ծանրացաւ: Կառավարութիւնը այսուհետեւ աւելի խստութեամբ կը սկսի որոնել նրան եւ նրա մարդիկներին որոնք, նոյնպէս փախած են,— այսինքն քեզ: Երբ քեզ բռնելու լինեն, այլ եւս փրկութիւն չկայ, անպատճառ կախաղան կը բարձրացնեն: Այդ ես գիտեմ: Քո անբախտ մայրը կը մեռնի կսկիծից եւ քո հօր տան ճրագը խաւար կը հանգչի: Եթէ ցանկանում ես որ քո կեանքը ապահով դրութեան մէջ լինի, պէտք է անպատճառ հեռանաս այս երկրից: Այստեղ պահուել չես կարող: Կը գնանք օտար աշխարհ, մի քանի տարի անց կը կացնենք պանդխտութեան մէջ, փող կը վաստակենք, յետոյ կը վերադառնանք: Մինչեւ մեր վերադարձը ամէն ինչ փոխուած կը լինի, ամէն բան մոռացուած կը լինի: Պարսից դատարանների վճիռները ժամանակաւոր են. փոխուեցան դատաւորները, փոխւում են եւ վճիռները: Ոչ ատենական դիւանագրութիւն կայ եւ ոչ որ եւիցէ արձանագրութիւն: Ներկայ մարդը չգիտէ թէ իր նախորդի օրերում ինչեր են կատարուել:

Վերջացնելով իր բացատրութիւնները, նա դարձաւ դէպի ինձ, ուղիղ իմ երեսին նայելով.

— Ասա, համաձա՞յն ես ինձ հետ գալու:

— Ես համաձայն եմ, բայց չգիտեմ, թէ մայրս ինչ կ'ասէ:

— Մայրդ շատ ուրախ կը լինի: Նա գիտէ, որ դու այստեղ մնալ կարող չես, միշտ պէտք է թաքնուած լինես, միշտ պէտք է փախստականի կեանք վարես: Իսկ այսպէս ապրել անկարելի է:

— Ուրեմն դուք խօսեցէք մօրս հետ:

— Ես անպատճառ կ'առնեմ նրա համաձայնութիւնը:

═ o ═

Գ.

ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ

Աշնան վերջը մօտեցաւ, մեր գիւղը օրըստօրէ ստանում էր տխուր կերպարանք: Տերեւաթափ այգիները կորցրին իրանց գեղեցկութիւնը եւ մերկ դաշտերի գունաթափ երեսը ներկայացնում էր մի հիւանդոտ պատկեր: Ամէն երեւոյթ տրամադրում էր դէպի տխրութիւնը: Թռչունները անդամ լուռ էին եւ շտապում էին շուտով թողնել այդ երկիրը, որ այլեւս նրանց ուրախացնել կարող չէր:

Միեւնոյն զգացմունքներով լի էր եւ իմ սիրտը: Հայրենի երկիրը ինձ համար բանտ էր դարձել: Ինձ թւում էր, որ բոլոր շրջապատող առարկաները այնքան ծանրացել էին իմ վրայ, որ ճնշում էին, խեղդում էին ինձ եւ շունչ առնելու հնար չկար: Ես կորցրել էի իմ ազատութիւնը: Ես մի անբախտ փախստական եւ դեռ չպատժուած յանցաւոր էի: Դրսից նեղացնում էր ինձ օրէնքի ահն ու երկիւղը, իսկ ներսից՝ — խղճի խայթը...:

Մայրս շուտով կարողացաւ հասկանալ իմ դրութիւնը. Նա խելացի կին էր, եւ մի օր դարձաւ դէպի ինձ այս խօսքերով:

— Մուրատ, դու մեր երկրում անունդ կորցրիր... կեղծ դրամ դարձար... դու այլեւս այստեղ չես մնալ...

Այս խօսքերի մէջ խառնուած էր եւ մօր սրտի կսկիծը եւ մի դառն յանդիմանութիւն, որի նմանը մինչեւ այն օր լսած չէի նրանից:

— Ես այդ զգում եմ, մայրիկ, պատասխանեցի ես:

Ես գիտեմ, որ կեղծ դրամը ճանաչուած տեղում այլ եւս չի մնալ, բայց այդ դրութիւնից ազատուելու համար չգիտեմ, թէ ինչ պէտք է անեմ:

— Դու պիտի գնաս օտար աշխարհ, տաճկաստան, որ այնտեղ օրինաւոր մարդ դառնաս...:

Արտասուքը թոյլ չտուեց նրան շարունակել իր խօսքը: Նա թաշկինակը տարաւ դէպի աչքերը, սկսեց դառն կերպով հեկեկալ:

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 10 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
DIMANCHE 10 Février 1935

ԺԱ՛ՐԴ ՏԱՐԻ - 11e Année Nº 2726

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԻՆՉ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ Կ'ԱՃԻ…

Քիչ անդին պիտի կարդաք վիճակագրութիւն մը՝ Հայաստանի բնակչութեան աճման մասին: Պատկեր մը՝ խորապէս կազդուրիչ եւ լուսաւոր:

Մանրամասնութիւնները զանց առնելով, յիշենք ամէնէն կարեւոր իրողութիւնը,— 1921էն մինչեւ վերջին մարդահամարը ծնած են 400,000 մանուկներ:

1931էն ասդին մարդահամար չէ կատարուած, այնպէս որ վերջնական պատկերը աւելի կազդուրիչ պիտի ըլլայ: Առ նուազն 25,000 ծնունդներ կ'աւելնան ամէն տարի:

Ուրիշ պարագայ մը,— 1926–1931 ժողովուրդին աճման համեմատութիւնը եղած է 3·8 առ հարիւր. մինչդեռ եւրոպական շատ մը երկիրներու մէջ 0·5էն աւելի չէ:

Կարդալով միւս տեղեկութիւնները, կրնաք ամբողջական գաղափար կազմել այս մխիթարական երեւոյթի մասին:

Ուրեմն, Հայաստանի բնակչութիւնը կ'աճի անընդհատ, շնորհիւ հայ ժողովուրդի բազմածնութեան եւ հաստատուն խաղաղութեան:

Եթէ հաստատուած կարգ ու սարքը աւելի ազատ ըլլար, ազատ՝ զանազան խորթ մարզանքներէ, մասնաւորապէս ընկերային եւ տնտեսական կեանքի մէջ, անշուշտ երկու անգամ աւելի փայլուն պատկեր մը պիտի ունենայինք, այսօր:

Մանաւանդ որ, ազատ կարգ ու սարքի մը մէջ, ներգաղթն ալ պիտի ստանար բնականոն հանգամանք: Ուզողը պիտի կրնար վերադառնալ եւ տեղաւորուիլ, հայրենի հողին վրայ թափելով իր քրտինքը, շէնցնել երկիրը՝ իր արդար վաստակով:

×

Ինչո՞ւ ծածկենք մեր մեղքը,— այս կազդուրիչ տեղեկութիւնները միեւնոյն ատեն սրտի սեղմում կը պատճառեն մեզի:

Մինչ ժողովուրդը անընդհատ կ'աճի եւ հազարաւոր բազմութիւններ — բանուորներ եւ գիւղացիներ – «Դէպի Երկի՛ր» կ'աղաղակեն, Երեւանը իր գիտցածէն թիզ մը անդին չանցնիր: Չի փորձեր հիմնական ճիգ մը, դիմաւորելու համար օրուան պահանջը:

Երկիրը նեղ է արդէն, աղքատ ու անբաւական, եղած բնակչութեան համար:

Ահա կէս միլիոն եւս աւելցած, բնական աճումով: Եւ յետոյ, իրազեկներ ամփոփնեն ի վեր կ'աւետեն թէ ներգաղթը պիտի վերսկսի շուտով:

Միեւնոյն ատեն կը հաստատեն թէ «Հայաստանի կառավարութիւնը ազատ է իր ուզած չափով Հայ տանելու Հայաստան, առանց որ եւ է մէկուն միջամտութեան եւ արգելքին հանդիպելու վախին»:

Ուրեմն, կրկին պատեհութիւն աճելու եւ բազմանալու:

Արդ, բաւակա՞ն են խորհրդային իշխանութեան նախատեսած միջոցները, տեղ ճարելու համար յաւելեալ բազմութեան:

Մենք ջերմապէս կը գնահատենք վերաշինական բոլոր աշխատանքները,— ոռոգում, ելեկտրականացում, ճարտարարուեստացում, հաղորդակցութեան միջոցներու եւ գիւղատնտեսութեան զարգացում եւն.:

Բայց, չափազանց միամիտ պէտք է ըլլալ, հաւատալու համար թէ կարելի է հարիւր հազարներ տեղաւորելու եւ ապրեցնելու համար հող ճարել՝ վերակառուցման աշխատանքներով կամ հնգամեայ ծրագիրներով:

Գիտութեան եւ տնտեսավարութեան ամէնէն արդիական միջոցներն ալ վերջ ի վերջոյ սահման մը ունին:

Հանրօգուտ շինութիւնները թանկագին առաւելութիւններ կը պարգեւեն, բայց չեն կրնար լեցնել կենսական պահանջը.— Հո՛ղ:

Իսկ հող ունինք արդէն, առանց կարմիր գիծէն դուրս ելլելու:

Ատոր համար ոչ պատերազմ յայտարարելու կը կարօտինք, ոչ ալ որ եւ է «ավանտիւր» փորձելու:

Կը բաւէ տիրաբար գործադրել խորհրդային սահմանադրութիւնը,— ինքնորոշման իրաւունք:

Այդ սկզբունքին գործադրութեամբ, կը դարմանուի այն կոպիտ անարդարութիւնը, որով Հայաստանէն խլուեցան Ղարաբաղն ու Նախիջեւանը եւ ուրիշ հողեր, խեղդուելիք վիճակի մը վերածելով մեր երկիրը:

Եթէ վարչական միջոցները անզօր են, ինչո՞ւ չեն փորձեր արդիական միջոց մը,— հանրաքուէ, որ նոյնպէս նախատեսուած է խորհրդային սահմանադրութեամբ:

Գերմանացիները Սարը շահեցան այդ միջոցով, առանց կաթիլ մը արիւն թափելու:

Ինչ որ կը նուիրագործուի քաղքենի – դրամատիրական երկիրներու մէջ, ինչո՞ւ մոռացութեան պիտի տրուի բանուորագիւղացիական իշխանութեան մը կողմէ:

Մենք այսպիսի հիմնական աշխատանքներ է որ կը սպասենք Երեւանէն, իբրեւ տարրական պարտականութիւն:

Ուրիշ խօսքով, կը պահանջենք ազգային – քաղաքական գործ:

Դժբախտաբար, Երեւանը կառչած կը մնայ միայն նահանգային կամ քաղաքապետական գործունէութեան, որուն արժանիքները չեն կրնար լրացնել հիմնական պահանջը:

Ո՞վ է պատասխանատուն այս տժգոյն կացութեան: Մոսկուլէ՞ն, Հիթլէ՞րը, սպիտակ Ռուսե՞րը թէ… Դաշնակցութիւնը:

Պատասխանը կը ստանաք յաջորդով, երբ առիթ պիտի ունենանք վերլուծելու այլապէս մռայլ իրողութիւն մը:

Եւ մեր ազբիւրը պիտի ըլլայ թունդ հակադաշնակցական, գրաւոր թէ բանաւոր:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐՈՒ ՆՈՐ ԿԱՆՈՆԱԳԻՐԸ

Կարգ մը փոփոխութիւններ կատարուած են

Պաշտօնաթերթը փետրուար 8ին հրատարակեց հրամանագիր մը, որ կարգ մը փոփոխութիւններ կը ներկայացնէ օտարականներու ինքնութեան թուղթի կանոնագրին մէջ: Փոփոխութիւնները գլխաւորաբար կը վերաբերին բանուորական պայմաններու. մնացեալ կէտերը անփոփոխ կը մնան:

Ահաւասիկ փոփոխուած կէտերուն ամփոփումը.—

1. Տասնըհինգ տարեկանէն վեր բոլոր օտարականները պարտաւոր են դիմում կատարել ինքնութեան թուղթի համար, ութօրուան միջոցին, սկսելով իրենց Ֆրանսա հասած թուականէն, եթէ մտադրած են երկու ամիսէն աւելի մնալ: Այս դիմումները պէտք է կատարուին օտարականին բնակած թաղամասի կամ շրջանի ոստիկանական տեսչութեան կամ քաղաքապետութեան:

2. Խնդրագրին հետ պէտք է ղրկել չորս լուսանկարներ:

3. Եթէ օտարականը կ'ուզէ պայմանաւորուիլ վարձու աշխատանքի համար (սալարիէ), նախ պէտք է դիմում կատարէ աշխատանքի արտօնագրի համար: Այս առթիւ անհրաժեշտ է ունենալ առողջական վկայական եւ աշխատանքի պայմանագիր: Այն օտարականները որ Ֆրանսա կուգան վարձու աշխատանքի համար, պէտք է վերջին երկու վաւերաթուղթերը ներկայացնեն սահմանագլուխին վրայ, ուր պիտի ստանան ազատ անցք: Այս արտօնութիւնը արժէք ունի այնքան ժամանակ որքան սահմանուած է աշխատանքի արտօնագիր եւ ինքնութեան թուղթ խնդրելու համար: Աշխատանքի արտօնագիրները կը տրուին աշխատանքի նախարարութեան կողմէ:

4. Ինքնութեան թուղթերը միշտ պէտք է վրան պահել եւ տրամադրել իշխանութեանց, քննութեան համար: Այն օտարականները որոնք իրենց հասցէները կը փոխեն, պարտաւոր են ոստիկանութեան դիմել եւ արձանագրել տալ հասցէի փոփոխութիւնը, 48 ժամուան մէջ:

5. Այն օտարականները որոնք ինքնութեան թուղթ ստացած են բանուորներու համար նշանակուած գնով (20 փրանք), պէտք է ուրիշ անձնագիր մը առնեն, եթէ կը փոխեն իրենց աշխատանքի տեսակը:

6. Այն օտարականները որոնք կորսնցուցած են իրենց ինքնութեան թուղթերը, պէտք է անմիջապէս դիմում կատարեն նոր մը ստանալու համար եւ վճարեն օրինական գինը:

7. Ինքնութեան թուղթերը արժէք ունին երկու տարուան համար, բայց բանուորներու ինքնութեան թուղթերը արժէք ունին միայն իրենց պայմանագրին տեւողութեան չափ:

8. Ինքնութեան թուղթերու վերանորոգման դիմումները պէտք է կատարուին երեք ամսուան մէջ, սկսելով հին թուղթին պայմանաժամուն լրացումէն:

⁂ Այս առթիւ կրկին կը յիշեցնենք թէ ոստիկանութեան վերատեսչութեան վերջին որոշման համաձայն, 1934 դեկտեմբեր 31ին լրացած ինքնութեան թուղթերու նորոգումը պիտի սկսի 1935 ՄԱՐՏ 1ԻՆ: Ինչպէս գիտէք, սովորական ինքնութեան թուղթերու գինն է 100 փրանք, իսկ բանուորներու, ուսանողներու եւ կարգ մը ազատ արուեստներու համար՝ 20 փրանք: Միեւնոյն ատեն կը գանձուի նաեւ Նանսէնեան տուրք, 50 փրանք՝ հարիւրնոց թուղթի համար եւ 25 փրանք՝ քսաննոցի համար: (Կարելի է վճարել մաս – մաս):

Թուրքիոյ երեսփոխանական ընտրութիւնները

»»»··«««

17 ԿԻՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐ

Պոլսէն կը հեռագրեն փետրուար 8 թուականով.— Երեսփ. ընտրութիւնները տեղի ունեցան այսօր ամբողջ Թուրքիոյ մէջ: «Հալք» կուսակցութիւնը շահեցաւ 383 աթոռ, որոնց 17ը պիտի գրաւեն կիներ: Անկախներէն ընտրուեցան 16 հոգի, որոնց մէկն է Զօր. Րէֆէթ (փաշա), որ առաջին անգամ Պոլիս մտաւ քէմալական իշխանութիւնը հաստատելու համար եւ որ հանրային կեանքէն քաշուած էր տասը տարիէ իվեր:

⁂ «*Թայմզ*»ի թղթակիցը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ ընտրութեանց մասին.

— Նոր ազգ. ժողովը պիտի բաղկանայ 399 երեսփոխաններէ.– 82 աւելի նախորդէն: Այս յաւելումը եղած է անոր համար որ փոխանակ 50,000ի, 40,000 բնակիչներ պիտի տան մէկ երեսփոխան: Միւս կողմէ, ժողովուրդը 100,000 աւելցած է վերջին ընտրութենէն իվեր:

17 կին երեսփոխաններէն մէկը բժիշկ է, տասը՝ ուսուցիչներ են, չորսը՝ քաղաքապետական խորհրդականներ եւ երկուքը մնացեր ազարակատէրներ: Մէկը իր ուսումը աւարտած է Պէտֆորտի քոլէճին մէջ (Անգլիա), երկուքը՝ Պոլսոյ ամերիկեան քոլէճին մէջ: Հանրապետութեան նախագահը անձամբ կարգադրեց փշոտ խնդիր մը, ծանուցանելով թէ կին երեսփոխանները ժողովին մէջ պիտի երեւան առանց գլխարկի: Նոր ժողովին առաւելութիւններէն մէկն ալ այն է որ ոչ թուրք երեսփոխաններ ընտրելու հրահանգ տրուած է: Թեկնածուներէն մէկը հայ սեղանաւոր մըն է (Պ. Պէրէքէթեան, ինչպէս գրած էինք երէկ): Կիներու եւ ոչ – Թուրքերու մասնակցութիւնը կը վերագրուի աւելի ազատական ոգիի մը անման:

—·—

ՍՈՒՏ ԼՈՒՐԵՐ տարածուած ըլլալով սակարանին մէջ, արժեթուղթերը զգալի անկում կրեցին առջի օր: Զրոյց կը շրջէր թէ դահլիճը ինկած է:

ՏԱՐՈՒԷՆԱԿ Կ'ԱՃԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ

Զ. Կորկոտեան, որ կը զբաղի Հայաստանի բնակչութեան հարցով, հետեւեալ թիւերը կուտայ *Խորհ. Հայաստան*ի մէջ (16 յուն.), Հայաստանի բնակչութեան մասին,— վիճակագրական այդ թիւերը Զ. Կորկոտեան հրատարակած է իր «*Խորհրդային Հայաստանի բնակչութիւնը* 1831—1931» *գործով*.—

Հայաստանի բնակչութիւնը սկսած է աճիլ աննախընթաց արագութեամբ, որ կը գէ կ'անցնի աճման ամէն չափ, շուքի մէջ ձգելով թէ տեղական եւ թէ համաշխարհային աճման մրցանիշերը:

Ո՞վ է տեսեր երկիր մը, որ *տասնըչորս տարուան մէջ աճի երեսունհինգ տոկոսով*, այն ալ համանարակի շրջանէ մը անմիջապէս ետքը:

Տանք քանի մը թիւեր:

1897ին Հայաստան (ներկայ սահմաններուն մէջ) ունէր 797,853 բնակիչ, 17 տարի վերջ (1914ին) 1,014,255: Խորհրդային իշխանութեան հաստատումէն վերջ, 1922ին, բնակչութիւնը նուազած էր եւ կը մնար 782,052, իսկ 1931ին, այսինքն 9 տարի վերջ, բնակչութեան թիւը կը հասնէր 1,050,633ի:

Ուրեմն 17 տարուան աշխատանքը կատարուեր է միայն 9 տարուան մէջ, աւելի ճիշդ՝ 8 տարուան մէջ (հաշուելով եղանակային նուազագոյն բնակչութեան եւ վերջնական առաւելագոյն բնակչութեան համեմատական տարբերութիւնները),— ուրեմն աճման կրկնակի բարձր արագութիւն:

Հայաստանի ներկայ հողամասերուն վրայ բնակչութեան ելեւէջը ցոյց կուտայ հետեւեալ թուապատկերը.—

1831 տարի	161,747	հոգի
1873 »	496,140	»
1886 »	635,833	»
1897 »	797,853	»
1914 »	1,014,255	»
1919 »	961,677	»
1922 »	782,052	»
1926 »	881,290	»
1931 »	1,050,633	»

Մենք տուինք մարդահամարի այս թիւերը, որպէսզի չոր ու ցամաք, բայց ճշգրիտ թիւերու համեմատութիւնը աւելի ակնրախ դառնայ:

Երբ Եւրոպայի մէջ 2—2,5 տոկոս աճումը բնակչութեան աճման համաշխարհային ամենաբարձր աստիճանը ցոյց կուտայ, Հայաստանի մէջ մենք ունինք աճման 3,8 տոկոս, իսկ զանազան տարիներու մէջ՝ 4 տոկոս բնական (մաքուր) աճում, առանց հաշուելու մեքենական աճումը:

Մենք ունինք այժմ մօտ 400,000 մանուկներ, որոնք ծնած են խորհրդային իշխանութեա օրով,— այս թիւը բնակչութեան ընդհանուր թիւին հետ համեմատելով՝ կը կազմէ 35 տոկոս:

1931էն ասդին մարդահամար չէ կատարուած, (կը սպասուի այս տարի մարդահամարի), այնպէս որ չունինք վերջին թիւերը: Սակայն պէտք է ընդունիլ, որ այս երկու տարուան ընթացքին բնակչութեան յաւելումը չի կրնար 100,000էն պակաս ըլլալ:

Այստեղ շօշափեցինք միայն բնական աճումը, այսինքն ծնունդներու թիւէն պակսեցնելով մահերու թիւը:

Որո՞նք են մեր այսպիսի բուռն աճման հիմնական պատճառները,— անշուշտ խաղաղութիւնը, տնտեսական բարօրութիւնը, մշակութային վերելքը եւ կեանքի պայմաններու բարելաւումը:

Հայաստանի բնակչութիւնը կ'աճի արագութեամբ 3,8 տոկոսով (1926—1931), եւ այս՝ այնպիսի ժամանակ մը, երբ եւրոպական բազմաթիւ երկիրներու մէջ բնակչութեան աճման տոկոսը 0,5էն աւելի չէ:

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

=o·o=

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՆԱԽԱՐԱՐՆ ԱԼ ԿԸ ԽՈՍՏՈՎԱՆԻ ԹԷ

կացութիւնը ծանր է

»»»··«««

ԻՆՉ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՂԱՆ ԿԱՄ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՆ

Ուրբաթ օր երեսփ. ժողովը լսեց շարք մը նոր հարցապնդումներ, գործազրկութեան տագնապի եւ կառավարութեան առաջադրութեանց մասին:

Առաջին հարցապնդողը, նոր ընկերվարական, ծրագիր մը ներկայացուց, որ կը տրամադրէ գործազրկութեան նպաստի ազգ. սնտուկ մը հաստատել: Պ. Ֆրոսար (ընկերվարական), բուռն յարձակողական մը սկսաւ կառավարութեան քաղաքականութեան դէմ: Դիտել տուաւ թէ բանուոր դասակարգը միայն հասարակ աշխատաւոր չէ: «Աշխատանքի նաշակին հետ, ֆրանսացի բանուորները մարդկային արժանապատուութեան զգացումն ունին եւ կը խորշին ձեռք երկարելէ: Արդ, տագնապին երկարաձգումը կ'սպառնայ խեղդել անոնց այդ զգացումները: Գործազրկութիւնը բորի մը պէս կը կրծէ Ֆրանսան: Մէկուկէս միլիոն բանուորներ քշուած են այն ասպարէզէն որ կը կոչուի զարհուրելի բառով մը,— աշխատանքի շուկայ»:

Յետոյ բացատրեց թէ կառավարութեան առաջարկած միջոցները անբաւական են: Այդ բոլոր միջոցները գործադրելէ յետոյ ալ, թերեւս մէկ միլիոն գործազուրկներ պիտի ունենանք:

Իբրեւ եզրակացութիւն, ընկերվարական երեսփոխանը պահանջեց գործազրկութեան ազգ. սնտուկ մը հաստատել, եւ շաբաթական աշխատանքը վերածել 40 ժամուան, միեւնոյն ատեն ձեռնարկելով հանրօգուտ շինութեանց:

Ուրիշ ընկերվարական երեսփոխան մը, Լըպա, յայտարարեց թէ կառավարութիւնը չի գիտեր կացութեան ամբողջ ծանրութիւնը, եւ նոյն առաջարկները դրաւ: «Ֆրանսա ի՞նչ պէտք ունի միջազգային պայմանագրութեանց սպասելու, շաբաթական աշխատանքը 40 ժամուան իջեցնելու համար: Այդպիսի պայմանագրութեանց չսպասեց, երբ շաբաթական հանգստի, աշխատանքի արկածներու եւ օրական ութ ժամուան օրէնքները կը քուէարկէր»:

Աշխատանքի նախարարին պատասխանը թիւերով

Աշխատանքի նախարար Պ. Ժաքիէ պատասխանելով եղած հարցումներուն եւ քննադատութիւններուն, հետեւեալ յայտարարութիւնները ըրաւ.

— Տարակոյս չկայ թէ գործազրկութիւնը կը ծանրանայ: 310 հազար գործազուրկներ ունէինք անցեալ տարի յունիսին, իսկ 437 հազար հոգի՝ այս տարի փետրուարին: Բայց ուշադրութիւն, վի–

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՈՐՈՆՈՒՄՆԵՐ

1.– ՕՇԱԿԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆ ՎԱՍՏԱԿԸ ԵՒ ԻՐ «ՔՆՆԱԴԱՏ»ՆԵՐԸ

Գաւառի մէջ երիտասարդ, գրասէր բարեկամ մը ունիմ, որ չափազանց վրդովուած է Օշականի հասցէին ուղղուած գռեհիկ յարձակումներէն: Եւ կը ցաւի, որ գրական նման յանդգնութեան պատասխանող չկայ:

Նոր չէ նման խաչակրութիւն մը:

Քանի մը տարի առաջ, երբ «Մենք» պարբերականը լոյս կը տեսնէր Փարիզի մէջ, նոր գրողներու ներկայացուցիչներէն մէկը շատ աւելի անվայել ու անպատասխանատու յարձակումներ գործեց: Այն ատեն ալ գրեթէ լռեցինք: Այդ օրերուն էր, որ ի պատասխան այդ փոքրոգութիւններուն, տաղանդաւոր գրագէտը մամուլին կը յանձնէր «Մնացորդաց»ի շարքը, գրական մեծ վաստակ մը, որուն առջեւ խոնարհիլ պէտք էր միայն, առանց գաղափարի եւ համոզումի խտրութեան, առանց տարիքի եւ մտայնութեան տարբերութեան:

Այն ատեն այդ յարձակումը փորձեցին անոնք, որոնք քանի մը տարիներ աշակերտեր էին անոր: Իրենց գրութիւնները անոր ոճին ու մտայնութեան հետքը կը կրէին: Այդ պատճառ մը չէր, որ ուրանային իրենց վարպետը, որ եթէ նոյն իսկ «մեծ բաներ մը» սորվեցուցած չէր ... գէթ հայ գրականութեան ճաշակը ներշնչեր էր իրենց:

Այսօր դէպքերը փոխուեր են: Բայց յանկերգը նոյնն է: — Ցարձակիլ մէկու մը գործին վրայ, զոր չեն ճանչնար, ուրանալ մեծ արժէքը իր վերջին վէպին՝ «Մնացորդաց»ին, զոր չեն կարդացեր, որովհետեւ, անկարելի է որդնահատանքի եհպարտութեան զգացումէն տարբեր զգայութիւն մը ունենալ բոլոր անոնք որոնք լրջօրէն հետեւեր են այս վէպին բոլոր ելեւէջներուն, սկիզբէն մինչեւ վերջը, հետեւեր անոր զարգացումին, նկարագիրներուն եւ ընդհանուր կազմութեան: Անկարելի եւ տարբեր մըտածում ունենալ ստեղծագործութեան մը մասին, ուր՝ առաջին անգամ ըլլալով, այնքան կարեւոր հարցերու վերլուծումէն անկախաբար, մենք կը հանդիպինք հայ եւ Թուրք ժողովուրդներուն անցեալ ու ներկայ դրացնութեան եւ անկէ բխած անմիջական փոխադարձ հակազդեցութիւններուն, դիտուած միշտ գեղարուեստական ակնոցով:

Բարեկամի մը խնդրանքին գոհացում տալէ աւելի, պարտականութիւն մըն էր, երկարօրէն կանգ առնել, քրքրել Օշականի գրականութիւնը, կոյրերուն աչքը բանալ, եւ ներկայացնել արուեստի եւ գրականութեան բոլոր այն գեղեցկութիւնները, որոնց երկրպագուն էր եւ ու կը մնայ, այսօր ալ, Յ. Օշական: Այդ աշխատանքը պիտի կատարուի օր մը:

Այսօրուան համար նախնական աշխատանք մը կայ, զանազանելու համրա ընթերցողներու այն խումբերը, որոնք Օշական կը կարդան:

Օշականի ընթերցողները շատ հեշտութեամբ կարելի է քանի մը խումբերու բաժնել:

Առաջին՝ անոնք որ զինքը կը ճանչնան իբրեւ հէքեաթագիր եւ կարդացեր են, պատահաբար, անոր Խոնարհները, Խորհուրդները Մեհեանը կամ Երբ Պատանի էին: Այդպիսիններուկարծիքը հինէն կուգայ: Անոնք չեն կրնար իրենց միտքէն անցընել թէ քանէն աւելի տարիներ կը բաժնեն հեղինակը այս գործերէն: Եւ հետեւաբար, իր խորքին մէջ էականն ու ինքնատիպը պահելով մէկտեղ, հեղինակը հոգեփոխութեան ենթարկուած է այնպէս ինչպէս ուրիշ գրողներ, որոնց հոգին անցաւ մեծ պատերազմին ուրուականը, խորացնելով զգայուն մարդոց, հետեւաբար գրագէտներուն, մտածումը եւ սրելով անոնց զգայութիւնները:

Երկրորդ խումբին կը պատկանին անոնք, որ ծանօթ են Օշականի քննադատական - վերլուծական գրականութեան միայն, որոնց համար անիկա հարթողն է միշտ: Զհանող, քննող, դատող, երբեք համակիր ոեւէ գրողի ու արուեստագէտի: Ասոնք եւս չեն կրնար մտքէ անցուցած ըլլալ, որ հեղինակը փորձեր է մեր գրականութեան բերել վերլուծական – քննադատական մեծ գործերու շարք մը (Եղիշէ Չարենց, Միսաք Մեծարենց, Ռուբէն Զարդարեան եւ Յովհ. Թումանեան), որոնք հակառակ տեղ տեղ ունեցած ծայրայեղ դատումներուն եւ միակողմանիութեան, պիտի մնան թանկագին վաւերագիրները մեր քննադատական գրականութեան համար:

Երրորդ խումբը անոնցմէ կը բաղկանայ, որոնք Օշականը ճանչնալ ուզեցին «Մնացորդաց»ներու ընթերցումով: Սկսան կարդալ պրակները, հինգ, տասը, մինչեւ նոյն իսկ երեսուն, եւ կէս ճամբան մնացին: Քաջութիւնը չունեցան շարունակելու սկսուած այս մեծածաւալ վէպը, որ նոր ժամանակներու վէպ անունը կը կրէր իրաւամբ: Այդպիսինները կը սպասէին որ Օշականի վէպը բերէր իրենց դիւրին եւ հաճելի ընթերցանութիւն մը: Չէին կրնար կասկածիլ, թէ աւելի խորերն ու հեռուները երթալ պէտք էր նորանոր գեղեցկութիւններ դիմաւորելու համար: Վէպ չէ, ըսին անոնք, այլ ժամանակակից ու անցեալ պատմութիւն մը: Իբրեւ այդպիսին իսկ, յամառութիւնը չունեցան վերջը գտնելու, պրակները փնտռելու եւ լափելու: (Ես չեմ խօսիր, առ այժմ ոչ բովանդակութեան, ոչ նկարագիրներուն, ոչ ազգագրական, ոչ հոգեբանական տարրերուն եւ ոչ ալ ընդհանուր վիպական - պատմական մթնոլորտի մասին: Այս աշխատանքը կատարուած է, եւ կը սպասէ յարմար ժամուն, լոյս գալու համար):

Կայ նաեւ ընթերցողներու վերջին դասակարգը, դժբախտաբար տարիքով «երիտասարդ», բայց մտայնութեամբ եւ զգացումներով արդէն ծերացած, որ երիտասարդական յանդուգն խոյանքներու փառաբանութեան անունով, կ'երկրպագէ պահպանողական, յետադիմական մարդոց ու գաղափարներու: Երիտասարդներ, որոնք արուեստի եւ գրականութեան նոր հարուստներ, կը կարծեն թէ աշխարհը իրենց օրով շրջան ընել սկսաւ, թէ հայ գրականութիւն եւ արուեստ ծնունդ առին պատերազմէն յետոյ, հետեւաբար անկէ առաջուան բոլոր արժէքները այրելու եւ ոչնչացնելու է: Մարդիկ, որ նոր եւ հին գրականութիւնները կը շփոթեն: Կ'անգիտանան թէ նոր գրող մը հին, պատմական նիւթեր կրնայ առնել, եւ պէտք է առնէ եւ ընդհակառակն հին գրողներ կրնան ներկայէն ներշնչուիլ: Կը մոռնան, որ աւելի լաւ է արուեստով գործ մը ստորագրել, նիւթ առնելով պատմական անցեալ մը, ոեւէ ժողովուրդի կեանքէն, քան փորձել թափառիլ ներկայ քաոսին մէջ, ու չկարենալ վերարտադրել արդի մարդուն հոգին ու մտայնութիւնը:

Այս վերջինները մեր գրականութեան ընկեր Փանջունիներն են, որակելու համար Եր. Օտեանի անմահացուցած տիպարին անունով, որուն ստուերը կը թափառի, քաղաքականէն յետոյ, մեր գրական պարտէզին մէջ: Բայց ընկեր Փանջունին տէրը չէր միայն բացասական յատկութիւններու: Երէկի տիպարը ունէր նաեւ նկարագրի իր գրական գիծերը: Իսկ այսօրուանը անուն չունի, որով չունի ոչ ալ նուիրականութիւն:

Եթէ ներելի է ոչ մտաւորական ընթերցողի մը յայտնած թիւրիմացութիւնը, աններելի է գրողներու տգիտութիւնը, մանաւանդ դիտաւորեալ տգիտութիւնը, հեղինակի մը գործին հանդէպ, որ առնուազն յարգանք պէտք էր պարտադրէր, գիտնալով որ մեր թշուառ ու դժբախտ իրականութեան մէջ հայ գրագէտին վիճակուած է դառնութիւններուն ամէնէն լեղին եւ յուսախաբութիւններուն ամէնէն ծանրը: Եւ հոն, ուր հայ գրողներու հաւաքական ներդաշնակութիւն մը պէտք էր տիրէր, անկախ անձերէն եւ մտայնութիւններէն, ի՞նչ կը տեսնենք.— Հայ գրողն է, որ կ'ուրանայ հայ գրողն ու իր գործը, իր անհատականութիւնը: Կ'անտեսէ անոր ինքնատիպութիւնն ու նկարագրի առանձնայատկութիւնները, ի հեճուկս այս կամ այն գաղափարին, խմբակցութեան կամ անհատ գրողին: Ինչո՞ւ չըսենք այսպիսիններուն համար թէ վաճառուած են միտքով ու հոգիով:

Մեր միտքէն չանցնիր Օշականի պաշտպանութիւնը ստանձնել, որովհետեւ կը մերժենք քննադատութիւնը եւ վերադնահատութիւնն անոնց որ չեն ճանչնար գրագէտին ամբողջական գործը, որ կազմուած, խմորուած ու երկնուած է երեսուն տարիներու տքնութեամբ, քրտինքով ու վաստակով: Դժուար է ընդունիլ նաեւ նորերուն դատաստանը եւ կշիռը ոեւէ հին գրողի գործին հանդէպ: Անոնք, հինները, անցած են արդէն պատմութեան: Իրենց գրական արժէքները հայ գրականութեան հարստութիւնը կը կազմեն: Իսկ անոնք որ միջակներ մնացեր են, մոռցուած են արդէն: Ժողովուրդին եւ մտաւորականներուն բնազդը խաբուիլ չի գիտեր: Դուք չէք կրնար յիշել ոեւէ արժէքաւոր արուեստագէտ գրող, որուն անունը մոռացութեան տրուած ըլլար: Իսկ սըխալ դատաստանները կը սրբագրուին հետզհետէ ու կը բիւրեղանան արժէքները: Այլ եւս եկած է ժամանակը որ առողջ կանուխ արթնցողին դժգոհութեան ճարակ չտանք, եւ հարցնենք թէ ո՞ւր ինչ կը բերէք գրականութեան մեր անդաստանին, անոր ցանկապատին մօտենալու համար:

Հի՛նը, հինե՛րը ... Շա՛տ դիւրին յանկերգ, միամիտներուն ուշադրութիւնը գրաւելու համար: Ինչո՞ւ կը մոռնաք, որ մեծութիւնները անտեսելով, անոնց հայհոյելով չէ, որ ձեր ոչնչութիւնը կրնաք պատուանդաններու վրայ բարձրացնել: Մենք քաջութիւը ունինք, նաեւ հպարտութիւնը, նորերու բանակէն մատնանշել եւ ողջունել բոլոր անոնք որ արժէք մը, գիծ մը, գոյն մը, գաղափար մը, ըղգայութիւն մը, ինքնատիպութիւն մը կը բերեն մեր գրականութեան: Բայց կը սպասենք որ նորերն ալ նոյն խանդաղատանքը ունենան նախորդ սերունդներուն հանդէպ: Ճանչնան անոնց ստեղծագործութիւնը, բառին իսկական իմաստով, եւ ոչ թէ թութակաբար կրկնեն գոց եղած անուններ, առանց թափանցած ըլլալու տրուած գեղեցկութիւններուն խորքին:

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

«ՎԻՇԱՊՆԵՐԻ ԱՇԽԱՐՀՈՒՄ»

(Գրեց՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԳԷՈՐԳԵԱՆ)

Գաղթահայ նորագոյն գրականութեան մէջ կին գրողները ցանցառ թիւ մը կը կազմեն: Մաննիկ Պէրպէրեան, Սէզա, Տիկ. Լաս, Էլ. Բիւզանդ եւ քանի մը բանաստեղծուհիներ:

Հայաստան Գէորգեան (տիկ. Վինքլէր), ներկայ հատորով, համարձակօրէն կուգայ մուտք գործելու հայ գրականութեան անդաստանէն ներս:

«Վիշապների Աշխարհում»ը մեզ շատ կը յիշեցնէ մեր մեծանուն եւ անզուգական գրագէտ Ա. Ահարոնեանի «Իմ Գիրքը»:

Հայաստան Գէորգեան զանազան պատմուածքներու միջոցով,— որ իրար կ'ամբողջացնեն — կը քրքրէ իր մանկութեան շղշղուն դրուագները, հայրենաբաղձ հոգիով կ'ոգեկոչէ իր հայրենի արդաւանդ Շիրակը, տոհմիկ գիւղական բարքերն ու աւանդութիւնները, հայ գեղջկական խրճիթը, յեղափոխական զինատար խումբերն ու հայդուկային խստաբարոյ կենցաղը, հայրենի վանքերն ու դաշտերը, գետերն ու լեռները, առասպելական Արագածն ու Ախուրեանը ... Մէկ խօսքով հայրենիքն ու մանկութիւնը, երեւակայութեան սլացիկ թեւերուն վրայ վիպական գոյն ու բոյր կը ստանան եւ կը յափշտակեն ընթերցողը:

Երիտասարդ հեղինակին մէջ, ամէնէն առաջ աչքի կը զարնէ կարօտէ բռնուած հզօր ու անխաթար ներշնչումը, տաք ու զգայուն շունչը, պատմելու գրաւիչ ձեւը, պարզ ու սահուն լեզուն, եւ մանաւանդ կնոջ խանդակաթ, դիւրազգած սիրտը, որ կարծես Շիրակի պտտութեան եզերքէն կը հոսի ...

Վէպ չէ այս գիրքը: Հոն երեւակայական տիպարներ ու դերակատարներ չկան: Հոգեկան հանգոյցներ ու կնճիռներ լուծելու փորձ չի կատարուիր: Գործը որ եւ է գրական դպրոցի եւ սիստեմի չի պատկանիր: Գրելու այս ձեւը, որ կարելի է կոչել վիպաձեւ յուշերգութիւն, մեր մէջ, եթէ չեմ սխալիր, առաջին անգամ սկսաւ մշակուիլ Ա. Ահարոնեանի վարպետ գրչին տակ:

Յուշերգութեան մէջ գլխաւոր դերակատարը հեղինակը ինքն է. իր տեսողութեան ու դիտողութեան ուժով, իր քնարական յոյզերով ու գեղարուեստական կառուցումով: Հոն, յաճախ, հանդէս կուգան դէպքեր ու դէմքեր, պատմական երեւոյթներ եւ զանգուածային խմորումներ, արուեստի սնգոյրով եւ արուեստի երկունքով տոգորուն:

Հոն, չոր ու ցամաք երեւոյթները կը ստանան կենդանի ու բաբախուն ձեւ:

«Վիշապների աշխարհում»ը կը ձգտի այս առաջադրութեանց գոհացում տալ: Եւ հեղինակը, իրօք, հասած է իր նպատակին:

Այսուհետեւ, հայ կին գրողներու շարքին մէջ, ան կը գրաւէ իր մասնաւոր տեղը:

Այս գեղակազմ հատորին նիւթն է Շիրակի հայութիւնը՝ բնութեան ու բռնութեան գրկին մէջ:

Խիստ հետաքրքրական է Շիրակեցին: Ո՛չ միայն Շիրակը հայրենիքն է ժողովրդական անգիր բանահիւսութեան եւ աշուղներու, այլեւ Հայկական Թարասքոնն է, իր յաւակնոտ ու մեծամոլիկ տիպարներով, իր բոցավառ երեւակայութեամբ ու գունագեղ աւանդութեամբ:

Աւետիք Իսահակեանի «Կապիտան Ղազար»ը, հայ Թառթառէնի յատկանշական տիպարն է:

Հայաստան Գէորգեան չանդրադառնար իր հայրենակիցներու այդ հանրածանօթ բացասական գիծերուն: Ան իրական ակնոցով ու անմեղունակ ձեւով կը պատկերացնէ նախապատերազմեան Շիրակը, բռնութեան ու տըգիտութեան գործած աւերը, վերածնութեան ու մարտնչումներու ալիքը, եւ հայ գիւղին զարթօնքը:

Ահա թէ ան ի՛նչպէս կը նկարագրէ իրենց գիւղն ու հայրենի խրճիթը, որ լուսարձակ ճրագներն էին դարձեր եկող - գացող յեղափոխական մարտիկներու ըմբոստ շունչին տակ.

— «Բարձր բլուրի վերայ կանգնած էր մեր գիւղը, մէկը Շիրակի անհամար գիւղերից: Իրար կպած տափակ երդիքներով ցած խրճիթներ, անտաշ քարերով շինուած մերկ պատերի մօտ աթարի երկար շղթաներ, միակ վառելանիւթը մեր երկրի: Երբեմն մի կարմիր կամ կանաչ դուռ: Նեղ, ծուռ փողոցներ, ոչ ծառ, ոչ պարտէզ գիւղին մէջ»:

Եւ ահա իրենց տունը.

— «Նա կոյր չէր ինչպէս գիւղի միւս տները, մեծ լուսամուտները նրա աչքերն էին, որոնք նայում էին, առանց քաշուելու արեւին, աշխարհին»:

Երիտասարդ հեղինակին համար իրենց գիւղը, տունը, «ընկերութեան» մարդիկը, Դաշնակցութեան սխրագործ հայդուկները, Անդրանիկը, Խըրիմեան Հայրիկը երազուն հէքեաթ մըն են, որ «տատիկ»ի բերնէն, անհուն խանդաղատանքի եւ սրտայոյզ օրօրի հետ կը լսէ ամէն օր:

Այս գրքի ամէնէն վառվռուն ու կենդանի էջերէն է իր ծերունի «տատիկ»ի նկարագիրը, որ հայ մամիկի հարազատ պատկերն է, անխաթար ու անեղծ:

Աշխարհ անցէք, թափառեցէք երկիրէ երկիր, դուք ամէն տեղ, միշտ ալ պիտի գտնէք հայ մամիկը նոյն անբիծ զգացումներով, նոյն կախարդական շունչով:

— «Մի սեւ շալ, գեղարուեստօրէն գլխին գցած, ծածկում էր նրա մազերը, պարանոցը եւ ծնօտը: Նրա հագուստների ծալքերի մէջ խորը գրպաններ կային եւ ծառայում էին նրան որպէս պահարան: Այդ գրպանների մէջ ամէն տեսակ բաներ կային, ինչ որ մենք եւ մեծերը կը ցանկանային... Ասեղ, թել, մատնոց, մկրատ, միշտ պատրաստ էին նրա ձեռքի տակ... Նրա ճախարակը մինչեւ իր կեանքի վերջը չկանգնեց»:

Հապա անոր զարմանազան հէքեաթնե՞րը, վիշապների պատմութի՞նը, բարութեան ու չարութեան պայքա՞րը, երգերն ու առածնե՞րը,— անթիւ են ու անհամար:

Հեղինակը պատկերաւոր լեզուով կուտայ նաեւ Շիրակի բնութիւնը, կանանչազարդ դաշտերը, գիւղական տօներն ու ուխտագնացութիւնը, պարերն ու երգերը:

Գեղջկական առողջ կուրծքերէ եւ «մարգարտեայ ատամներէ» երգն է որ կը ժայթքի դալարուն ու սիրազեղ.

Բարակ ես, բարտի ծառ ես,
Կրակ ես, մարդ կը վառես
Օսան ջան, արի տեսնեմ
Քեզ ծառայ, արի տանեմ:
Կայնել ես աղբրակին,
Շող կը տաս արեգակին
Քո շող երեսին մեռնեմ,
Ունքերիդ աղեղնակին:
Արի, խարօ ջան, արի մեր օթեւանը
Վարդերով զարդարեմ քո մարմար ջանը:

Արի, խար ջան, արի, մալուլ մի մնա
Աշխարհի մեռնել կայ, մեզի չի մնայ:

Հեղինակը լաւ բարեմասնութիւն մը ունի, որ գիտէ լաւագոյն կերպով գործածել իր հայրենի ազգագրական գանձերը, հաւատալիքները, աղօթքներն ու անէծքները, զրոյցներն ու առածները այս կամ այն դէպքի վերաբերմամբ:

Ան գիտէ գիւղացիին ապրումները արտայայտել, անոր զարաւոր սովորութիւններու մէջէն: Գուրգուրանքով կը յիշէ այն մաղթանքներն ու «դեղահատ»երը, կարկուտի, չար աչքի եւ բնութեան պատուհասներու հանդէպ, որոնք թշուառութեան կը մատնեն անճար գեղջուկը...

Երաշտի ատեն գիւղացին ի՛նչ միջոցներու չի դիմեր, որ դաշտերը ցօղուին անձրեւով: «Գիւղի մանուկները մի ցախաւելի՝ չորեր հագցրած Նուրին էին խաղացնում. Նուրին ձեռքերին շրջում էին տնից տուն եւ երգում.

Նուրին, Նուրին եկել է,
Շալէ շապիկ հագել է
Ոսկէ գօտիկ կապել է,
Երկնքից ցող է ուզում,
Գետնից պտուղ է ուզում,
Եղ բերէք, պորտին քսենք,
Ջու բերէք, թաթին դնենք»:

X

«Վիշապների Աշխարհում»ի յուզիչ գլուխներէն մէկն է «Տնամերձի զոհերը», երբ «ընկերութեան» մարդիկ կը ցարական ոստիկաններէ հեռու, ամայի վայրերու մէջ փորձեր կը կատարեն, յետագային Երկիր անցնելու համար: Սակայն դժբախտ օր մը, անզգուշութեան հետեւանքով, ուժանակը կը պայթի եւ երկու գաղափարական երիտասարդներ զոհ կ'երթան: Հ. Յ. Դ. գերագոյն մարմինը կը վճռէ որ սպանուածները քաղաքէն հեռու «Վարժապետ»ի գիւղին մէջ թաղուին: Ցարական ոստիկանները կուգան խուզարկութեան: Սակայն ոչինչ կը գտնեն: Դիակները իսկոյն կը պահուին մօտակայ տան մը մէջ: Հայ կին մը կը պահէ զանոնք խնամքով, որոնց մէկը իր միակ զաւակն էր ... եւ լուր չունէր:

Որքա՛ն սրտառուչ լեզուով կը պատմէ հեղինակը, անոնց գաղտագողի եւ անշուք թաղումը գիւղական մոռցուած գերեզմանատան մը մէջ:

Աւելի քան հետաքրքրական է եւ «Իմ ուխտը», ուխտ մը, որ վհատութիւն չի ճանչնար: Տարագրութեան մէջ քիչ չեն այն յոռետես հոգիները, որ շատ մռայլ կը տեսնեն հայ ժողովուրդի ճակատագիրը: Այդպէս չէ այս երիտասարդ գրողը: Ան մեծ հաւատք ունի մեր ապագային վրայ եւ կ'ուխտէ անդադար փնտռել, որպէսզի այն «դուռը որ մութ աշխարհից լոյս աշխարհ» պիտի առաջնորդէ մեր ժողովուրդը:

Պէտք է ըսել, որ Հ. Գէորգեանի սկսնակի քայլերը դրուած են ամուր եւ պարարտ գետնի մը վրայ: Այսուհետեւ ան պէտք է անվարան շարունակէ իր ճամբան եւ մեզի տայ իր միւս հերթական հատորները, աւելի մշակուած եւ նիւթերը աւելի խնամուած:

Ո՛վ որ կը սիրէ հայ գիւղն ու գեղջկական կեանքը, անոր ապրումներն ու ողորումները, ան, պէտք է անպայման կարդայ «Վիշապների Աշխարհում»ը:

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

ԵՐԳԻԾԱՆՔ

Ը Ն Կ Ե Ր   Փ Ա Ր Ո Ս

Գ.

«ԵԼՈՅԹ»ՆԵՐ ԵՒ «ՄՏՈՅԹ»ՆԵՐ

Ընկեր Փարոսի զաւակներուն կնունքներէն քիչ վերջ պատահեցան երկու երկրաշարժներ, մէկը աջ կողմէն, միւսն ալ ձախ կողմէն:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը իր շարքերէն դուրս վտարեց Փարոսը, լսելով որ ան ունի կոմունիստական ուժեղ հակումներ, անդամագրուած է «Հօկ»ի ու այնտեղ կը կոչուի «Զախունի», իր մէկ զաւակը կնքած է կարմիր կընունքով եւ անունը դրած է Հոկտեմբերիկ, թէ շատ անգամ ան համայնավարական տաք ու պաղ ճառեր կը խօսի ու նոյն իսկ փրփուրը բերնին կը հայհոյէ երբեմն ազգայնականներուն դէմ, վանոնք անուանելով աշխարհի խաղաղութեան թշնամիները եւ իմպէրիալիստներէն վարձուած ստոր գործակալներ:

Փարոսը դուրս կը նետեն իրենց կազմակերպական շէնքէն, անոր գըլխուն տեղացնելով հետեւեալ բառերը, որոնք Մասիս լերան լաւաներուն պէս այրող էին.

— Խայտառակ, դաւաճան, լրտես, ուրացող, երկերես...

Երկրաշարժ երկրորդ: Հօկը կը վըռնտէ Փարոսը, լսելով որ ան վարակուած է ազգայնական միքրոպով եւ իմպէրիալիստական թոյնով, կը մասնակցի Ապրիլ 11ի սգահանդէսին, Փետրուար 18ի, եւ Մայիս 28ի փաշական հանդէսներուն, յաճախ կը քֆրէ համայնավարութեան դէմ, իր մէկ զաւկին անունը Վրէժ կը դնէ ու Դաշնակցութեան մէջ կը կոչուի «Ընկեր Աջունի»:

Հօկերը իրենց կազմակերպութեան խրճիթէն դուրս կը նետեն Փարոսը, անոր գլխին տեղացնելով հետեւեալ բառերը, Արագածէն փրցուած քարերու ծանրութիւնով.

— Օպպորտունիստ, կասկածելի, մատնիչ, ռէնէկատ, երկերես ...

Փարոսի երջանկութեան շէնքերը փլած էին: Մերկ ու բոպիկ մնացած էր գաղափարական տուներէ հեռու, փողոցի մէջ, աւերակներու մէջ: Միտքը եկաւ հետեւեալ երգը.

Սիրտս նման է էն փլած տներ...
Կոտրած գերաններ, խախտած են սիւներ:

Փարոս երկրաշարժներէ դուրս ելած մարդու մը պէս կամաց կամաց հաւաքեց ինքզինքը: Իր աջ եւ ձախ կողմերը վէրքեր կային, ներսէն ու դուրսէն: Ոտքի ելաւ, աջ ու ձախ իյնալով, ելլելով ճամբան գտաւ: Ժողվեց հետզհետէ իր ոյժերը: Մտարերեց աղէտները զայրոյթով: Իրմէ ներս ու իրմէ դուրս կոչեր ուղղեց, համերաշխութիւն, ներդաշնակութիւն, պատուաստ ու եղբայրութիւն քարոզեց: Հետզհետէ սակայն, կիրքը, արդար սրտմտութեան երեւոյթով, արթնցաւ իր մէջ, ու նստաւ յօդուածներ շարադրեց, զանոնք ղրկելով աջ ու ձախ, զանազան թերթերու: Աւա՛ղ, այդ գրութիւններէն ոչ մէկը չարժանացան տպագրութեան: Միւս կողմէ աննպաստ գոյականներ, ածականներ եւ բայեր կը տեղային իր հասցէին, կազմելով ռումբի պէս նախադասութիւններ: Հայ լեզուի քերականութիւնը վառօդ դարձած կը թափէր իր վրայ:

Եւ վերջապէս օր մը, ընտանեկան հաւաքոյթի մը մէջ, Փարոս շուրջը գտնելով զանազան հոսանքներու պատկանող հայրենակիցներ, բացաւ բերանը ու խօսեցաւ ճառ մը, նախապէս խոստանալով թէ իր բանախօսութիւնը տպելու, արտատպելու, թարգմանելու, թատրոնի կամ շարժանկարի վերածելու համար ոչ մէկ հեղինակի իրաւունք կը պահանջէ:

Ահաւասիկ իր խօսածը.

— Դաշնակցականները ինծ ամբաստանում են «ելոյթ»ի մէջ, նոյնը Հօկերն են ասում ... իսկ ես գտնում եմ որ ես կատարել եմ երկու «մտոյթ» ... մտել էի Դաշնակցութեան մէջ, մէկ էլ Հօկերի մէջ... եւ ընտրել էի երկու գիծ՝ ինչպէս շոգեկառքը որ գընում է զոյգ գծի վրայով: Իսկ սրա համար դուք ասում էք հակասութիւն ... Բայց չպէտք է վերջիվերջոյ մոռանալ որ կեանքը մի գեղեցիկ հակասութիւն է ... Իմ ընթացքը ունէ գիտական հիմք եւ նման է ելեկտրականութեան ...Ես ուզում էի երկու կազմակերպութիւնները իրար չփել... Ինչպէս գիտէք, բոլոր մարմինները ունեն քարշողական յատկութիւն եւ նրանք իրար քսուելով առաջ կը բերեն ելեկտրականութիւն որ կը լինի մի մասով դրական, մի մասով էլ ժխտական: Այս երկու ելեկտրականութիւնները ձգտում են միշտ իրար միանալ, աղմուկով ու կայծերով: Ես ուզում էի Հօկի եւ Դաշնակցութեան ելեկտրագէտը լինել, միացնել նրանց եւ ուժ առաջ բերել մեր կեանքում: Այս բոլորը անել յանուն մեքենագիտական ստատիկ ելեկտրականութեան: Իսկ քիմիական ելեկտրականութիւնն էլ ռէակցիայով առաջ կը գայ: Ի՞նչ աւելի լաւ ռէակցիա քան Դաշնակցութիւնը եւ Հօկը: Ես իմ գաղափարական - քիմիական աշխատանոցի մէջ ուզում էի նրանցից արտադրել մի ցնցող, մի սարսափելի, ուժեղ տինամիկ ելեկտրականութիւն: Իմ գիտնական յեղափոխականի աշխատանքը չհասկցուեց: Դուք ինծ ենթարկեցիք միջնադարեան մի անամօթ ինկվիզիցիայի: Դուք փճացրիք իմ մեծ գործը: Մի կողմից անարդար կերպով վիրաւորեցիք իմ մէջի Հայը որ ազգայնական է, եւ միւս կողմից խփեցիք իմ

ԵԿԱՅՔ, ՀԱՅԱՍՏԱՆՑԵԱԼՔ

= o =

Լըսեցէ՛ք ինձ՝ համայնօրէն,
Ծեր Իրանէն, լուռ Բուրգերէն,
Եւ Նիլ Եօրքէն՝ երկնասըլաց,
Ուր որ Հա՛յ կայ, ձեռք կայ անհաց.
Բոլորըդ մէ՛կ լըսեցէ՛ք դուք.—
Ե՛րգ եմ բերեր ձեզի յատուկ:

Դուք՝ մազապուրծ սուրէն, հուրէն,
Գացիք անվերջ ուղիներէն,
Ձեր խռիւը թողած ե՛ւ կալ,
Ե՛ւ ծառ, այգի՛, մի՛շտ հիւրընկալ.
Թողած ուրախ գինի՛, կարաս,
Դարձաք տըխուր եւ աներազ:

Դարձաք անտուն, ինքնակորոյս,
Աղմուկին մէջ՝ անիւ դարուս,
Դարձաք գերի, մեռած արտեր,
Ոտքերու տակ՝ ոսկիի տէր,
Կը ըրմանի ձեր մութ հոգին՝
Ձե՛ր իսկ փորած երկաթ հանքին:

Ո՛վ որ ունի արիւն արթուն,
Ունի բազուկ եւ զօրութիւն,
Ունի ձեռքեր՝ անխոնջ, ճարտար,
Կըրնայ ձըգել լեռ ու անտառ,
Եւ դընել քար քարի վըրայ,
Ըներ երկրին հասակն հըսկայ.—

Ո՛վ կը սիրէ քըրտինքն իրեն,
Ուրիշինն ալ եղբայրօրէն.
Ո՛վ կը սիրէ հողը արդար,
Առանց խոփի՝ որ չի խըրնդար.
Ո՛վ կը սիրէ օրը հըպարտ
Կ'ուզէ ապրիլ ազատ, անպարտ.—

Ո՛վ որ ճակատ բանալ գիտէ,
Եւ չարը միշտ յաղթող մարդ է.
Ո՛վ որ գիտէ չըլլալ զաւակ
Երէկին կոյր, կորաքամակ.
Գիտէ պահել հանգիստն անգին,
Արեւահամ հացին, կեանքին.—

Ո՛վ որ կըրնայ հունտը դառնալ՝
Նըպատակին ծովածաւալ.
Ո՛վ որ կըրնայ շինել այսօր՝
Քերթողութեան փետուր մը նոր,
Ո՛վ որ կըրնայ թոթովախօս
Մանուկին տալ ուղե՛ղ, տիտղո՛ս.—

Ո՛վ որ ունի սիրտ անապակ,
Եւ համբոյրի՛, սէրի՛ պապակ,
Ունի կարօտ գեղեցկի,
Այն որ միայն հո՛ս կը ծաղկի.
Ցորենի գոյն, սեւ-սեւ աչքե՛ր,
Մեր դարաւոր արեան ընկեր.—

Այժըմ ըշտապ թող գա՛յ ինծի,
Վազէ՛ մէջը լուսաբացի.
Թող գա՛յ, թող գա՛յ հաւատքին հետ,
Այս աշխարհը երանաւէտ.
Պիտի բացուի՛ դուռը ուժգին՝
Միանալու նըրսի կամքին.
Նըրսի երգին ու զանգակին,—

Հայ բանուորին ուրախ հոգին,
Որ կը հըրնչէ ահեղօրէն՝
Մեր որմերէն, մեր դաշտերէն,
Կ'արձագանգէ հեռո՛ւն, հեռո՛ւն,
Լուռ ու տըխուր երկիրներուն:

ԼՈՒԹՖԻ ՄԻՆԱՍ

ԽՄԲ.— Կ'արտատպենք հեղինակին «ԳԱՐՈՒՆ» հատորէն, որ նոր լոյս տեսաւ Պոլսոյ մէջ եւ որ կը պարունակէ ուրիշ 11 սիրուն կտորներ, ամփոփուած 18 էջի մէջ:

ԱՌԱԿՆԵՐ

Հրեան ըսաւ՝ ուր շահ ունիմ
Հրէաստան հոն է ինծի:
Հայն ըսաւ՝ ուր ժամ ունիմ
Հայաստան հոն է ինծի:
Հայը մա՛րդ պէտք է լինի
Որ իր ազգը շատ սիրի.
Մարդը Հա՛յ պէտք է լինի
Որ իր ազգը քիչ սիրի:

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Մտաւորականը

Պատերազմէն յետոյ, վէճի առարկայ դարձաւ այս բառը եւս, որ քիչ թէ շատ ճշգութեամբ կը խորհրդանշէ դասակարգ մը,— առաջին անգամ Մուսոլինին էր, որ կը յարձակէր մտաւորականներու առանձնաշնորհներու եւ յանձնապաստանութեան վրայ: Եւ հրապարակ կը նետէր նոր բառ մը, ուսումնական, արտայայտութեամբ աւելի համեստ:

Պէտք է արձանագրել թէ նոր չէ հեգնանքը կամ արհամարհանքը, զոր կը նետեն շատեր մտաւորականներու երեսին: Ժողովուրդը եւս, երբ «մտաւորական է» կ'ըսէ մէկու մը համար, անպայման քիչ մը հեգնանք կը խառնէ այդ խօսքին: Աւելի զարմանալին,— շատեր եթէ հեգնանքով մը կուտան այդ բառը ուրիշին, նոյնքան ցաւով մը կը թրթռան՝ երբ ուրիշներ կը մերժեն իրենց տալ այդ բառը: Վերջապէս կան որ կը սիրեն պարծիլ այդ բառը կապելով իրենց անունին, բայց կը վախնան որ կը մեղադրուին ունայնամտութեամբ:

Ո՞ւրկէ կուգայ այս բառը ընկերային իր դրական ու բացասական զարգացանքով միասին:

Երբ կը քննէք կրթական ծրագիրներու պատմութիւնը, կը տեսնէք որ ԺԷ. դարը, իր ուսումնական պատրաստութեամբ, կը հանդիսանայ իմացականութեան ոսկեդարը: Երբեք իմացականութիւնը պանծացուած չէր այնքան, որքան դասական այդ շրջանին: Իմացականութեան պաշտամունքն ունէին փիլիսոփաներն ու գրագէտները, փութկոտութիւն մը մըտածման գործարանը լեցնելու, համտութեամբ եւ ծանօթութիւններու բեռով մը ծանրանալու, մինչեւ որ եկաւ ԺԸ. դարը, որ բնագէտներու եւ երեւակայութեան սանձարձակ ազատութեամբ փշրեց իմացականութեան գերիշխանութեան պատուանդանը:

Մտաւորականը նոր տպագրութիւնն է ԺԷ. դարուն:

Եւ սակայն մտաւորականը կը խորհրդանշէ ուրիշ պարագայ մը եւս. ԺԷ. դարը պատմութեան մէջ կը ներկայացնէ ֆրանսական գերիշխանութիւնը ոչ միայն իմացական, այլ եւ քաղաքական տեսակէտով: Ասով կը բացատրուի Մուսոլինիի թշնամութիւնը ԺԷ. դարուն դէմ, որ, եթէ լատինական շպար մը ունէր, կեղծ էր անպայման: Այդ դարուն դէմ ելան նաեւ այն ազգերը, որ անհաւասարաշատութեան ներշնչումով տեսին ուննցան իրենց թաքուն ուժերուն: Կը թուի թէ անհաւասարաշատութիւնը չյաղեցաւ ոչ ԺԸ. դարուն, ոչ ալ ԺԹ. դարուն: Արդի դարը, նոյն ներշնչումով տակաւին, կ'աշխատի օգտագործել ոչ մի այն մտաւորական կարողութիւնը, այլ եւ ամէն ուժ որ կրնայ տեղէն շարժել ուրիշ ուժ մը,— իմացական թէ ֆիզիքական, բարոյական թէ ընկերային: Եւ հիմա մարդը չի կրնար արժեւորուիլ հին քաղաքակրթութիւններու իր ճաշակով, ոչ ալ յունա-հռոմէական մշակոյթի մասին իր պատրաստութիւններով, եւ ոչ ալ, վերջապէս, մտաւորականի իր շնորհներով,— ամէն աշխատաւոր, մտաւորական, բանուոր, արհեստագէտ, իրաւունք ունի խօսելու պատմութեան բեմէն: Ու կը թուի թէ կարգ մը պետութիւններ, կառավարութիւնը յանձնելով արհեստագէտ կամ բանուոր դասակարգին ձեռքը, պիտի փակեն պատմութեան դուռը մտաւորականին առջեւ:

Հին ժամանակներու մէջ, իմաստուններն ու մտածողներն էին, որ կը վարէին պատմութիւնը,— այդ դասակարգը, որ ազնուականներու հաւասար էր, քիչ քիչ իջաւ դէպի ժողովուրդը՝ ստեղծելով մտաւորական դասակարգը:

Այսօր, մտաւորական դասակարգը համազօր է միտքի քաղքենիութեան: Ուսումնականութեան վկայական տըրուելով բանուորին կամ արհեստաւորին, հետզհետէ պիտի ջնջուի երբեմնի այդ պանծալի դասակարգը, որ հին իմաստունները կամ արդի մտաւորականներն էին,— այսպէս միտքի քաղքենիութեան պիտի յաջորդէ միտքի ժողովրդապետութիւնը, կամ քաղքենի միտքին (intéllectualisme bourgeois) *տեղ պիտի գայ ժողովրդավար միտքը* (intéllectualisme démocrate):

Այս առթիւ, հարցին տարբեր երեսներու մասին ծանօթութիւններ ստանալու համար, հետաքրքրուողները կրնան կարդալ Ա. Քարթոյի գործը, L'Intéllectuel,— étude psychologique et morale.

ՆԻՑՉԷԻ ՅԵՏՄԱՀՈՒ ԳՈՐԾԵՐԸ

Վայմարի Նիցչէեան դիւանը կը բաղկանայ 19 հատորներէ: Ութը հրատարակուած են Նիցչէի ողջութեանը, իր իսկ հսկողութեամբ: Մնացեալներ ձեռագիր կը մնային մինչեւ վերջերս:

Նիցչէի գործին մասնագէտները,— Ֆրանսայի մէջ Շարլ Անտլէր, որ գերման փիլիսոփային մասին գրած է 6 ստուար հատորներ, տակաւին չարունակելի,— կը կարծէին թէ Նիցչէ պարպած է ինքզինք հրատարակուած ութ հատորներուն մէջ, եւ ինչ որ կը մնայ ձեռագիր՝ կը բաղկանայ մէկնութիւններէ, նախագիծերէ, նօթերէ, որոնք կրնան հետաքրքրել միայն բանասէրները, պատմագէտները եւ հոգեբանները, լուսաբանելու համար Նիցչէի կեանքն ու գործը:

Եւ սակայն Նիցչէի յետմահու հրատարակութիւնները յայտնութիւն մը դարձան բոլորին համար:

Ամբողջ ձեռագիրները պատրաստ աշխատութիւններ են, նոյն իսկ աւելի կարեւոր քան հրատարակուածները: Այնպէս որ Նիցչէն ուսումնասիրելու համար՝ այլ եւս բաւական չեն ծանօթ հատորները, անհրաժեշտ է քննութեան առնել նաեւ յետմահու հրատարակութիւնները:

Ֆրանսացիները, որոնք շատ կը սիրեն Նիցչէն,— պատճառները ծանօթ են,— սկսած են արդէն թարգմանաբար տալ ինչ որ կը հրատարակուի, Հռենոսէն անդին, Նիցչէի ձեռագիրներէն:

Առաջին հատորը, որ լոյս տեսաւ Mercure de France*ի մատենաշարին մէջ, Անրի Ժան Պոլի ներածականով եւ ծանօթութիւններով, սկսած է լուրջ ուսումնասիրութեան առարկայ դառնալ քննադատներու կողմէ: Բոլորը կ'ընդունին որ յետմահու այս գործերը աւելի արժէքաւոր են քան մինչ այժմ հրատարակուածները: Կարգ մը քննադատներ դիտել կուտան որ, եթէ ոմանք կը քննադատէին Նիցչէն թէ չկրցաւ փիլիսոփայական վարդապետութիւն մը տալ հակառակ իր բեղուն ուղեղին, յետմահու գործերուն լոյսով՝ անոնք պիտի գտնեն Նիցչէի սիստէմը: Ընդհակառակն, Անրի Ժան Պոլ, ներածականին մէջ տակաւին կը պնդէ թէ Նիցչէ յետմահու գործերով իսկ չէ բանաձեւած փիլիսոփայական սիստէմ մը,— եւ ա՛յդ է իր ինքնատպութիւնը: Այս առթիւ մէջբերումներ կ'ընէ Նիցչէի գործերէն, փիլիսոփային բերնովն իսկ հաստատելու համար թէ ան չէ ուզած ինքզինքը բանտարկել մտածման մը սահմաններուն մէջ.— «Ես սահմանափակ միտք մը չեմ, որ կազմէի սիստէմ մը, նոյն իսկ սեփական վարդապետութիւն մը»: Նիցչէ յաւիտենական լինելութեան ի խնդիր, իմացական յարաշարժութեան սիրահար, անսպառ եւ անպարագիծ գետ մըն էր, որ կը հոսէր ու կը հոսէր, եւ սահման չէր ճանչնար:*

ԱՍՏՂԵՐԸ ԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆ ՈՒՆԻ՞Ն ԳՐՈՂՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

Այս հարցումն է որ կը զբաղեցնէ Փօլ Հիւցլէրը,— անիկա հաւաքած է կարգ մը ֆրանսացի գրողներու տեսակէտները, զորս կը հրատարակէ Le Petit Parisien*ի մէջ:*

Անտրէ Մորուա.— Ո՛չ, ո՛չ, իմ կարծիքովս, ամէն անհատի ճակատագիր կախում ունի իր նկարագրին ու ժէն միայն: Իմ մասիս խօսելով, ապագաս յղի է փայլուն անակնկալներով:

Միրիամ Հարրի.— Ես կը հաւատամ միայն անունի ուժին: Այս հաւատքը աւելի հին է, կը կարծեմ, քան աստղահմայութիւնը: Արդարեւ, Արեւելքի մէջ, ամէն անհատ ունի երկու անուն,— մէկը համայնքին ծանօթ, միւսը թաքուն: Ես ծնած եմ Երուսաղէմի մէջ ու կը կրեմ ծննդավայրիս օրհնութիւնը: Իմ անունս, որ արաբերէն կը նշանակէ Մարիամ, կը գրուի Y տառով,— արդ, գաղտնագիտութեան մէջ, որ հին եգիպտական ուսում մըն է, մեծ նշանակութիւն կ'ընծայուի Y տառին: Տխրելու որ եւ է պատճառ չունիմ, անունիս մէջ երկու Y կայ:

Գուշակութեանց չեմ հաւատար: Շատ փոքր էի դեռ, երբ արաբ կին մը ափիս մէջ նայելով՝ ըսաւ թէ Սարայի Թագուհի պիտի ըլլամ: Մինչեւ հիմա չիրականացաւ: Կը պաշտեմ աստղերը՝ առանց հաւատալու անոնց ուժին: Երբ կը դիտեմ Արեւելքի աստղերը, կը զգամ որ հոգւոյս մէջ կ'իջնէ խորունկ խաղաղութիւն մը: Ափսո՛ս որ Փարիզի մէջ աստղ չենք կրնար տեսնել...

Ֆէրնան Կրէկ.— Ինծի անկարելի կը թուի, որ աստղի մը դիրքը ազդէ մարդու մը ճակատագրին վրայ: Այսու հանդերձ կը խոստովանիմ որ իմ լաւագոյն մուսաս է աստեղազարդ գիշերը: Այնպէս որ իմ բոլոր բանաստեղծութիւններուս հաւաքածոյին կարելի է տալ Ցայգային անունը: Արդարեւ, երբ գիշերը կ'իջնէ, ծայրագոյն ստորնձանի մը կը հասնի զգայնութիւնս: Երբ ամրան աստղազարդ գիշերուան մէջ կը պտըտիմ դուրսը, կը զգամ տեսակ մը քարշողական ուժ որ զիս երկինքին կը դարձնէ, ու վեր կը բարձրացնեմ աչքերս, կը դիտեմ աստղերը, մինչ հոգւոյս մէջ կը սկսի բանաստեղծութեան հոսումը, երկինքէ՛ն...

Մորիս Տէքոպրա.— Ես որ եւ է ողջունում տալէ առաջ, խորհուրդ կը հարցնեմ լուսինին: Երբ լուսինը կը ժպտի, նշան է յաջողութեան, երբ ծամածռութիւն մը կ'ընէ, կը մերժեմ ծրագիրը: Կրնամ ըսել թէ իմ գրական ամբողջ ասպարէզը պարտիմ է գուշակութեան մը: 28 տարեկան էի, անունս էր Մորիս Թէսիէ: Հիւսիսային Ափրիկէի մէջ լրագրողութիւն կը կատարէի փարիզեան թերթերու հաշւոյն: Օր մը հնդիկ գեղուհիի մը, որ թաւշեայ աչքեր ունէր եւ քաղաքային (օձ) մը կոնակի խճանկար-ներուն նայելով՝ գուշակութիւններ կը կատարէր: Այս գեղուհին էր, որ ըսաւ ինծի թէ երկար ճամբորդութիւններ պիտի կատարեմ, թէ համբաւի պիտի տիրանամ, թէ հարիւր տարի պիտի ապրիմ, հարուստ, եւն.: Այնքան խոր տպաւորուեցայ, որ այնուհետեւ յօդուածներս սկսայ ստորագրել երկու քոյրերուս անունով (Տէքոպրա): Ձեզ գիտէք թէ աստղերն ալ դեր ունեցան իմ յաջողութիւններուս վրայ, աստղեր առանց բան չըսին ինծի, բայց Չինաստանի մէջ, ծաղկաւէտ նարինջներու տակ, աղուոր աղջիկներ ճանչցայ, որոնք շատ կը հաւատային աստղերուն: (Ըսել կ'ուզէ թէ կիները աւելի տպաւորուող են աւելի քան այրերը, մոռնալով որ օժանդակութիւնը չի դադրիր աւելորդապաշտութիւն մը ըլլալէ):

ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

ԽՄԲ.— Յունուարի սկիզբը, Երեւանի մէջ տեղի ունեցաւ Հայաստանի խորհուրդներու 7րդ համագումարը, ուր ընդարձակ զեկոյց մը կարդաց կրթական գործավար Ա. Եղիազարեան: Մաս առ մաս պիտի տանք այդ զեկոյցը, որ կը ներկայացնէ կատարուած նուաճումները երաժշտական, ճարտարապետական, դպրոցական, գիտական, հրատարակչական ասպարէզներու մէջ:

Երաժշտական ստեղծագործական բնագաւառին մէջ, 1928էն ասդին ու նեցանք մեծ նուաճումներ: Մեր երաժիշտները փոքրիկ պրակներէ վերջ սկսան տալ մեծ պրակներ: Բաւական է յիշել, որ մենք բեմադրութեան համար հիմա պատրաստ ունինք 5 հայկական օփերաներ.— Անուշ, երաժշտութիւն Արմէն Տիգրանեանի, Ալմաստ, երաժշտութիւն Ալ. Սպենդիարեանի, Սեդա եւ Աստղաձոր, երաժշտութիւն Ա. Տէր Ղեւոնդեանի, Քաջ Նազար, երաժշտութիւն Ցարօ Ստեփանեանի: Ունինք կարգ մը համերգային գործեր համերգային մեծ նըւագախումբի յատուկ.— Անդրկովկասեան կառուցումից մի պատկեր, երաժշտութիւն Կ. Զաքարեանի, Լէնինի մահուան առթիւ, գործ Եղիազարեանի, սէնֆոնի թիւ 1 եւ սիւյթ համերգային նուագախումբի համար՝ Ա. Խաչատրեանի, եւն.:

Ասկէ զատ, երաժիշտները կ'աշխատին տալ քառանուագ երաժշտութեան յաջող գործեր, կը յիշատակենք Կ. Զաքարեանի, Մ. Մազմանեանի, Թ. Ցոլհաննիսեանի գործերը, մօտ 10 կտոր: Կարգ մը գործեր ալ քառանուագի վերածուած են Գ. Աղամեանի, Ա. Այվազեանի, Ս. Ասլամազեանի եւ ուրիշներու կողմէ: Այսպէսով լարային քառանուագի համար ունինք կարեւոր նուագացանկ մը հայ երաժիշտներու ստեղծագործութիւններով:

Զանգուածներու երգին նշանակութիւնը մեծ է մեր բանուորութեան եւ աշխատաւոր գիւղացիութեան դաստիարակման համար:

Այս գիծին վրայ եւս ունինք որոշ նուաճումներ: Մէկ քանի տարուան մէջ մեր երաժիշտները ստեղծագործած են բազմաթիւ զանգուածային երգեր, որոնք ընդհանրացած են եւ կ'երգուին ամէնուրեք: Քանի մը երգեր մեծ ընդունելութիւն գտած են բանուորութեան մէջ եւ կ'երգուին խանդավառութեամբ, օրինակ Արտեր ծլել են եւ Զան Ադրբէջան (Ա. Տէր Ղեւոնդեան), Գնանք արտեր, Ես նուռ եմ, Աշխարհով մէկ եւ Կոմսոմոլ էն տղէն (Ռոմանոս Մելիքեան), Կոլխոզի աղջիկ եւ Գիւղի աղջիկ (Դանիէլ Ղազարեան), Զան բամպակ եւ Մեր բամպակի արտերը (Մ. Մազմանեան), Կոլխոզական պարերգ (Ա. Սաթեան), Մեր կոլխոզի արտերը (Տ. Աւետիսեան), Էս բերքը բարին ա (Վարդան Բունի) եւ դեռ ուրիշ չարք մը աշխատաւորական երգեր:

Սակայն մեր երաժիշտները այս բնագաւառին մէջ խոշոր անելիքներ ունին տակաւին:

Աշխատաւորական երգի տարածման եւ ընդհանրապէս երաժշտական ստեղծագործութեան զարգացման խնդրոյն մէջ մեծ դեր կատարած է Պետ. Հրատարակչական Մարմնոյն երաժշտական հրատարակութեանց կազմակերպութիւնը, որ գործի ձեռնարկած է 1922ին:

Մեծ ուշադրութիւն ցոյց կը տրուի նաեւ փոքրամասնութեանց երաժշտական հրատարակութիւններուն: Այսպէս տպագրուած են քրտական եւ թրքական դպրոցական երգերու ժողովածուներ, շարք մը թուրքերէն աշխատաւորական եւ բեմական երգեր:

Հրատարակուած են նոյնպէս դասագրքեր մասնագիտական եւ արհեստագիտական դպրոցներու յատուկ:

Մեծ դեր կը խաղայ դարձեալ Հայ Երաժշտական Ընկերութիւնը, աշխատաւորութեան երաժշտական - կրթական մակարդակը բարձրացնելու տեսակէտէն: Կազմակերպած է բազմաթիւ համերգներ (տարեկան 300 համերգ), թէ Մշակոյթի Տան շէնքին, թէ բանուորական վայրերու, գործարաններու եւ հաւաքական տնտեսութեան կայաններու մէջ: Ընկերութիւնը ունի չորս խումբեր, ինչպէս արեւելեան նուագախումբ, պարախումբ, անհատ նուագածուներ, որոնք քաղաքային ակումբներէն դատ կը սպասարկեն գիւղերուն:

Ունինք անուն հանած քառանուագի խմբակներ,— «Կոմիտաս»ը, որ ամբողջ Ռուսիոյ մէջ լաւագոյն խմբակի մը համբաւը կը վայելէ, Մոսկուայի Կուլտուրայի Տան խմբակը, որ կազմուած է նրբաստարդ տաղանդաւոր ուժերէ, Երեւանի Պետ. Երաժշտանոցին դասախօսներու եւ ուսանողներու խմբակները, Լէնինականի երաժշտական արուեստանոցին դասախօսներու եւ ուսանողներու խմբակները, «Սպենդիարեան» երաժշտական փորձարանի խմբակը, որոնք բազմաթիւ համերգներ տուած են բանուորական վայրերու, Կուլտուրայի Տանը, Զանգու-փիւռի կայանին մէջ, եւ այս ամէնը կը նպաստեն երաժշտական ընդհանուր կրթութեան տարածման:

«Կոմիտաս» պետական նուագախումբը կառավարութեան կողմէ ըստացաւ «վաստակաւոր նուագախումբ» կոչումը:

Անվիճելի է, որ մեր երաժշտական ստեղծագործութեան հիմը պէտք է ըլլայ ժողովրդական երգը եւ ժողովրդական երաժշտութիւնը:

Հայ ժողովրդական երգերու հաւաքման գործը այսօր դարձած է այժմէական հարց մը,— պէ՛տք է հաւաքել մեր ժողովրդական երգերը, ուսումնասիրել զանոնք, վերամշակել եւ օգտագործել:

Ինչպէս ըսինք, մեր երաժիշտները սկսած են հիմա տալ մեծ պրակներ, ինչպէս օփերաներ, սէնֆօնիներ, պալէներ, համերգային ստեղծագործութիւններ: Միաժամանակ պէտք է ուժ տալ աշխատանքի եւ դպրոցական նոր երգերու: Նոր երաժիշտներ պատրաստել, եւ այս գործին մէջ մեծ դեր ունին կատարելիք Երեւանի Պետական Երաժշտանոցն ու Լէնինականի երաժշտական արուեստանոցը, ինչպէս եւ միւս երաժշտական փորձարանները:

Երկու խօսք եւս մանկական երգի մասին: Մեր ձեռքին տակ գտնուած մանկական երաժշտութեան գործերը բաւական չեն գոհացնելու համար պահանջը, մանաւանդ խօսքի տեսակէտով: Մեծ մասամբ մանկական երգերու խօսքերը բարդ են եւ մանուկներուն համար անըմբռնելի: Անհրաժեշտ է մանուկներուն տալ իրենց հոգեբանութեան համապատասխան եւ դիւրըմբռնելի երգեր:

...մէջի մարդը որ համայնավար է: Ամէն մարդու մէջ կայ եւ պիտի լինի, պէտք է լինի էս բնական հակասութիւնը: Պայքար ազգի թշնամիների դէմ, եւ էլի պայքար մարդկութեան թշնամիների դէմ: Պիտի լաւ պահպանել անցեալը, պիտի լաւ ապահովել ապագան: Մարտնչող մարդը պիտի լաւ ուսումնասիրի եւ դաշտի աջ մասը, ե՛ւ ձախ մասը եւ պիտի անպայման երկու կողմից ուժ ու բանակ ունենայ:

Մէկ կուսակցութիւնը սահմանափակ ուղեղների համար է: Ուղեղներ էլ կան որ անհուն են. նետիր նրանց մէջ որքան գաղափար որ ուզում ես, թէկուզ մէկ միլիարդ գաղափար լինի դա, նրանք էլի պարապ կը մնան ... Ահա էսպէս է իմ ուղեղը ... Այն մարդու խելքը որ բաւականանում է մի քանի գաղափարով՝ պէտք է հասկանալ որ նա ուրիշ բան չի եթէ ոչ խելքի պտուկ...: Ընկերներ եւ քաղաքացիներ, ես մտնելով Դաշնակցութեան եւ Հօկի շարքերում՝ ուզում էի լինել մի բրոնզէ միացման գիծ: Ես կատարել եմ մի հրաշք, մէկը երկու եւ երկուսը մէկ եմ արել: Այո՛, երկու կազմակերպութիւն... սրա մէջ ի՞նչն է անբնական: Կեանքը, սէրը, երջանկութիւնը կը լինի երկու հոգով: Իսկական յեղափոխութեան ու յաղթանակն էլ կը լինի երկու գաղափարների եւ ոյժերի միրձեցումով: Իսկական յեղափոխականը պէտք է լինի շատ ճամբորդած մարդ: Ճիշդ է ասուած որ շատ ապրողը չգիտէ, այլ շատ ճամբորդողը: Աշխարհը կարելի է ճանաչել շրջելով նրա վերայ: Կայ եւ մի ուրիշ աշխարհ, դա գաղափարական աշխարհն է: Այնտեղ էլ հարկ է ճամբորդել, գնալ, գալ, աջ, ձախ, ե՛ւ էս կողմ, ե՛ւ էն կողմ: Այսպիսով միայն կարելի է ճանաչել աշխարհը որ մեր ոտի տակն է, եւ էն միւս աշխարհը որ մեր գլխի տակն է: Սրանից զատ, գիտնականները փնտրում են յաւիտենական շարժումը նիւթական աշխարհում: Ես գտել եմ յաւիտենական շարժումը մտաւոր աշխարհում: Անհամեստութիւն չլինի ձեզ ասել որ իմ հրաշալի գլխումս գաղափարները կողմնացոյցի սլաքի պէս գնում են մէկ աջ, մէկ ձախ: Հիմի ասէք, ընկերներ եւ քաղաքացիներ, էս բոլոր պատմական, գիտական, ընկերաբանական, պսիգոլոգիական, փիլիսոփայական եւ մանաւանդ տրամաբանական խօսքերի ու գործերի մէջ ի՞նչպէս էք գտնում խայտառակութիւն, դաւաճանութիւն, ստորնութիւն: Ես վաղուց է որ ճանաչել եմ մարդկային ապերախտութիւնը: Եթէ դուք համաձայն չէք միմիանց, որպէս ձախեր ու աջեր, իմացէք որ ես հասել եմ քաղաքակրթական մի բարձրագոյն կէտի եւ համաձայնեցրել եմ ազգայնականութիւն եւ համայնավարութիւն: Իմ մէջ ֆաշիստը եւ կոմունիստը միմիանցը շատ լաւ են հասկանում: Իմ ինչ մեղքն է որ դուք իրար էք ջարդում: Աշխարհումս լաւ գործ անել ցանկացող մարդը զոհ կը լինի: Իմացէք միայն որ ապագայ լաւ յեղափոխականների դատապարտութիւնը կ'ընկնի ձեր գլխին, իսկ ես կ'ապրեմ նրանց համար իբրեւ մի չհասկացուած պայքարող - գիտնական, լոյսերի եւ անմահութեան պսակը գլխիս: Տօ՛, ուղղակի կատաղում եմ մտածելով որ դուք բոլորդ փոխանակ գալու իմ ձեռը սեղմելու, շնորհաւորելու՝ նախատում էք ինձ եւ ասում, ստոր, դաւաճան... տօ՛, եթէ մի անգամ էլ ինձ հարցնէք՝ ես ձեզ կ'ասեմ որ իսկական ստորն էլ, դաւաճանն էլ դուք ինքներդ էք... դուք ազգայնականներ, մի ժամանակ շատ էիք սիրում համայնավարութիւնը, իսկ հիմի ատում էք: Շատ ճիշդ է ասուած.— շատ մի սիրի՛ ատել կուտայ: Դուք համայնավարներ, մի ժամանակ շատ էիք սիրում ազգայնականութիւնը, իսկ հիմի ատում էք: Ձեզ համար էլ ասուած է.— շատ մի ատի, սիրել կուտայ: Իսկ ես մին կամ միւսը ատելով եւ սիրելով, հիմի դառել եմ միացման կէտը, կանգնել եմ մէջտեղը եւ ձեռքերս բաց եմ արել ու գրկել երկուսին էլ... եթէ ազգայնականութիւնը իմ կինն է, համայնավարութիւնն էլ իմ սիրեկանն է... Այո՛, ես կանգնել եմ երկու գեղեցիկ եւ ճշմարիտ ճակատների վրայ: Սէր՝ աջ կողմ, սէր՝ ձախ կողմ, պայքար թէ մէկի, թէ միւսի համար: Էլ ո՞րտեղ էք փնտրում երկերեսութիւն: Հակասական երկերեսութիւնը միայն ձեր մէջ կարող էք գտնել: Դուք Դաշնակցականներ, համ ֆաշիստ էք, համ էլ ընկերվարական: Դուք համայնավարներ, համ ազգայնական էք (ձեւով), համ էլ համամարդկային էք (բովանդակութեամբ): Դուք Հօկճիներ, համ խորհրդային էք, համ էլ Հայաստանճի: Դուք Ռամկավարներ, ափաշկարա համ պուրժուա էք, համ էլ բարեկամ հայ կոմունիստներին: Ձեմ խօսի ձեր մասին, Հնչակեաններ, դուք մի վաթսուն - եօթանասուն տեսակ կը լինէք, որքան հնչակեան, էնքան էլ չէշուտ: Հիմի, ընկերներ եւ քաղաքացիներ, ի՞նչ էք դուք, եթէ ոչ զիկզակներ, կլորներ, հակասականներ... Է՛, քանի որ բանը էսպէս է, ի՞նչի ձեր բոլորը լաւ է ու իմը վատ: Ի՞նչի ձեր սալատը կանոնաւոր ա ու իմը անկանոն... էլ ո՞ւր մնաց մեր տարբերութիւնը... դուք ինձ ասում էք երկերես. տօ՛ մարդս ի հարկէ՛ պիտի երկու երես ունենայ: Դա բնութիւնից է: Մարդս պիտի երկու երես ունենայ որ երբ դաւաճանի՝ կարողանայ լաւ ապտակել նրան:

— Շա՛փ... չը՛ափ...

Երկինքէն ինկան երեք ապտակ. մէկը Փարոսի աջ այտին, միւսը ձախ այտին: Իսկ երրորդը կախուած կը մնայ օդին մէջ, Փարոսի գաղափարական գլխուն վրայ:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»Ը

ճակագրութիւնները շատ լաւատես են, երբ նկատի առնենք ոչ – նպաստընկալ գործազուրկները, սակայն շատ յոռետես կ'երեւան, երբ գիտենք թէ այս վերջիններուն թիւը կը նուազի: Յետոյ կայ եղանակի բերումով եղած յաւելումը, ինչպէս եւ պատահական դէպքեր, ինչպէս Սիթրոէնի գործին կազմալուծումը: Ի՞նչ վիճակի մէջ է այդ գործը:— Ցամբաքար կը վերահաստատուին բանւորները, օրական 300 հոգի ներս կ'առնուի, շաբաթական աշխատանքն է 32 ժամ, իսկ ամսու վերջը՝ 40 ժամ: Մինչեւ յունուար 31 վերահաստատուած են 6000 բանուորներ, մինչեւ 8 փետրուար ներս առնուած էին 8600 հոգի, մինչեւ ամսու վերջը առած պիտի ըլլան 11,300 հոգի:

Կացութիւնը այս ըլլալով, խօսինք դարմաններու մասին: Երբ ես իշխանութեան գլուխ եկայ, սեղանի վրայ գտայ Մառքէի ծրագիրը: Հակառակ տիրող յուսախաբութեան, այդ ծրագրին շնորհիւ գործ ճարուած է 22000 բանուորներու: Կը յուսամ թէ մայիսին այս թիւը պիտի հասնի 40,000ի, իսկ երբ ծրագիրը ամբողջովին գործադրուի, 70,000ի: Պիտի ջանանք ընդարձակել այս ծրագիրը, ազգային ճամբաներու շինութեամբ, առողջապահական եւ անտառային աշխատանքներով:

Նախարարը յետոյ խօսեցաւ գործազրկութեան նպաստի մասին: Շնորհիւ ձեռք առնուած միջոցներու, պետութեան բաժինը պիտի կրնայ հասնիլ 140 առ հարիւրի: Գործազրկութեան տագնապին դէմ ամէն միջոց օգտակար է, մեծ ըլլայ թէ փոքր: Ինչո՞ւ կը ծաղրեն կալուածներու նորոգութեան հրամանագիրը: Յաւելուածական աշխատանքի ջնջումն ալ անտեղի չէ: Ներկայիս բանուորներու կէսը շաբաթական 48 ժամէն պակաս կ'աշխատի: Անշուշտ օրէնքը բացառութիւններ պիտի ունենայ, բայց հարկ է որ գործարանատէրը ապացուցանէ անոր անհրաժեշտութիւնը: Գալով շաբաթական 40 ժամուան, այդ ծրագիրը կարելի է իրագործել միայն միջազգային համաձայնութեամբ: Սակայն եւ այնպէս, այս ուղղութեամբ ալ ընելիքներ ունինք: Երեսփ. ժողովին յանձնուած օրինագծի մը համաձայն, երբ որոշ շրջանի մը մէջ գործատէրերու մեծամասնութիւնը 48 ժամէն վար իջեցուած ըլլայ շաբաթական աշխատանքի տեւողութիւնը, կառավարութիւնը պիտի կրնայ այդ կարգադրութիւնը ընդհանրացնել հրամանագրով: Միւս կողմէ, պարգեւներ պիտի տրուին այն գործատէրերուն որոնք աշխատանքի կը կանչեն գործազուրկները:

Գալով օտար բանուորներուն, գիտէք որ անոնց թիւն է 800 հազար: Այսուհետեւ անոնք որ կ'ուզեն նորոգել իրենց աշխատանքի արտօնագիրը, պէտք է դիմում կատարեն. այլեւս մեքենաբար նորոգում չպիտի ըլլայ:

Գիտէ՞ք թէ քանի կիներ կ'աշխատին ճարտարագործութեան մէջ,–– 700,000: Իսկ 60 տարեկանէն վեր բանուորներու թիւն է նոյնպէս 700,000: Մենք միջոցներ կը խորհինք, որպէսզի այս ծերունիները քաշուին ասպարէզէն, առանց թշուառութեան մատնուելու: Այս մասին օրինագիծ մը պիտի ներկայացուի, համախորհուրդ ելմտական նախարարին հետ: Կարգ մը երեսփոխաններ կ'առաջարկեն որ գործազուրկներուն եղած օգնութենէն օգտուին նաեւ մասնակի գործազուրկները: Կառավարութիւնը հակառակ չէ ուսումնասիրելու այդ խնդիրը: Բայց պէտք է նկատի առնել անոր ելմտական հետեւանքները, փոխանակ ընդարձակելու նպաստի սահմանը, աւելի լաւ է գործ ճարել: Ուրիշ խօսքով, ես պիտի նախընտրէի ոչ թէ ազգ. սնտուկ մը հաստատել նպաստի, այլ աշխատանքի համար:

Այսօրուան ցոյցերը արգիլուած

Ընկերվարականներու եւ համայնավարներու միացեալ ճակատը ցոյց մը կազմակերպած է այսօր, կիրակի: Բոլոր շարքերը կը հրաւիրուին ապացուցանել հակաֆաշական ճակատին յարանուն ուժը եւ յիշատակի ծաղիկներ դնել Ռէփիւպլիքի հրապարակին վրայ:

Ներքին նախարարութիւնը այս առթիւ ազդ մը հրատարակելով, կը ծանուցանէ թէ այսօր ալ (10 փետրուար) պիտի գործադրուին այն միջոցները որ ձեռք առնուեցան փետրուար 6ին, բարեկարգութիւնը պահպանելու համար: Հետեւաբար կոչ կ'ընէ ժողովուրդին իմաստութեան: Բոլոր ցոյցերը եւ համախմբումները արգիլուած են:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀՈՒՆԳԱՐԻԱՆ ալ կը պահանջէ ջնջել Թրիանօնի դաշնագրին տրամադրութիւնները: Քանի որ այդ զիջումը պիտի ըլլայ Գերմանիոյ համար, կարելի չէ նոյն իրաւունքը մերժել Հունգարիոյ, Աւստրիոյ եւ Պուլկարիոյ համար,— այս տեսակէտը պիտի պաշտպանէ հունգարական պատուիրակութիւնը՝ Ազգերու Դաշնակցութեան առջեւ:

ԿՐԻՓԻ ՀԱՄԱՃԱՐԱԿԸ մտահոգութիւն կը պատճառէ շատ մը զօրանոցներու մէջ, մանաւանդ որ ցուրտերը սաստկացան այս շաբթու (Փարիզի մէջ ալ): Երկու զինուորներ մեռան Պուածի պահակազօրքին մէջ, եօթի բարձրացնելով թիւը: Ամիէնի զօրանոցին մէջ հիւանդացած են 150 զինուորներ: Երեք երեսփոխաններ վարակուած վայրերը դրկուեցան, քննութեան համար:

ԱՆԳԼԻՈՅ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ Փարիզ եկած ըլլալով, հացկերոյթի մը հրաւիրուեցաւ անգլ. առեւտրական սենեակին կողմէ: Այս առթիւ նախարարը կրկին շեշտեց Լոնտոնի համաձայնութեան կարեւորութիւնը: Ֆրանսայի կողմէ պատասխանեցին առեւտրական նախարարը եւ վարչապետը, ջերմ գոհունակութիւն յայտնելով:

ՀՈՒՆԳԱՐ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ Մաթիաս Ռաքոցի, որ երկու շաբաթէ ի վեր կը դատուէր Փեշթայի մէջ, դատապարտուեցաւ ցկեանս բանտարկութեան, իբրեւ հայրենադաւ, մեղսակից 27 անձերու սպանութեան եւ դրդիչ ուրիշ 17 անձերու սպանութեան, ինչպէս եւ իբրեւ դրամանենգ: Ռաքոցի առեւտրական գործավար եղած էր 1919ին, երբ Պէլա Քուն խորհրդային իշխանութիւն հաստատեց Հունգարիոյ մէջ:— Կը կարծուի թէ բանակցութիւն պիտի կատարուի Մոսկուայի հետ, Ռաքոցին Ռուսաստանի յանձնելու եւ փոխարէն հունգար դատապարտեալ մը ազատելու համար:

ԿԵՂԾ ՏԱՄԸ ՖՐԱՆՔՆՈՑՆԵՐ շինած ըլլալով, խումբ մը Չինացիներ ձերբակալուեցան Քորմէյլ – ան – Փարիզիսի մէջ (հարաւային շրջան): Այս չինական գաղութը կը բաղկանայ 200 հոգիէ, տեղաւորուած՝ տաղաւարներու մէջ:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄՈՒՐԱՏ ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ վարժարանին մէջ, 25, rue Troyon, Sevrès, *տեղի կ'ունենայ ընդունելութիւն մը 11 Փետրուար, Երկուշաբթի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, ի պատիւ Փարիզի արքեպիսկոպոս կարտինալ Ժան Վէրտիէի:*

ՓԱՐԻԶԻ Տիգրանակերտի եւ Շրջ. Հայր. Միութեան անդամական ընդհ. ժողովը այսօր կիրակի երեկոյ ժամը 8ին Քաֆէ Օ Գիէր տը Լիւնի վերնայարկը. Մեթրօ՝ Փ.աս տ'Իթալի:

ՍԱՆՈՅ-ՁՈՐԻ Հայրենակց. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այսօր կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, 13 Րիւ Փիէռ Բիւռօ (Պիւտէթր), Յովհաննէսեանի սրահին մէջ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կարնեցի Տիկին Սաթենիկ Փիւսկիւլեանը կը փնտռէ իր որդին՝ Մանուկ Փիւսկիւլեանը, ծորանուն՝ Ռուբէն, Երզնկացի, վերջ անուն՝ Հոփիսիվէն 1922ին, Իզմիրի աղէտին անհետացած է տասը տարեկան հասակին: Վերոյիշեալ ծնողներին կը խնդրուի Իզմիրի Պէյրութ լարագրել իր մասին ճշգրիտ լուր տալու նուէր:

Իմացնել իր մօր՝ Սաթենիկ Փիւսկիւլեանի, 15, rue Longue des Capucins, Marseille

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

Հ Ր Ա Ւ Է Ր

Վէնսէնի կրթասիրաց Միութիւնը ընդհանուր խորհրդակցական ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր եւ կեան հայրենակիցները այսօր կիրակի երեկոյ ժամը ճիշդ *9ին*, *8 Ավընիւ տը Փարի* սրահին մէջ: Օրակարգ.— Վարչութեան նիւթական եւ բարոյական հաշուետուութիւն, Վէնսէնի Մանկապարտէզին յառաջդիմութեան եւ բարելաւման համար խորհրդակցութիւններ, նոր վարչութեան ընտրութիւն:

Վաճառք յարկաբաժինի

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 12 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
MARDI 12 Février 1935

ԺԱ՝րդ ՏԱՐԻ - 11e Année Nº 2727

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գին 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԻՆՉՈ՞Ւ ԿԻՋՆԷ ԵՐԵՒԱՆԻ ԿՇԻՌԸ

— o–o —

Կիրակի օր գիտել տուինք թէ Երեւանը առաւելապէս կապուած կը մնայ նահանգային կամ քաղաքապետական գործունէութեան, երկրորդական գծի վրայ ձգելով բուն ազգային – քաղաքական գործը:

Ահա կէս միլիոն ժողովուրդ աւելցեր է բազմածնութեամբ, եւ մեր հայրենիքը հող չունի: Իսկ հող չունենալով, ստիպուած է ապաւինիլ գիտական միջոցներու եւ հանրօգուտ շինութեանց, որոնք ինչքան ալ գնահատելի ըլլան, չեն կրնար գոհացնել օրուան պահանջը:

Ո՞վ է պատասխանատուն այս տժգոյն կացութեան:

Արձանագրենք շարք մը իրողութիւններ, եւ թող եզրակացութիւնը հանեն անոնք որ բազմած են Երեւանի մէջ, իբրեւ իշխանաւոր, ինչպէս եւ անոնք որ դէմ բռնելով ծափ կը զարնեն արտասահմանի մէջ:

×

Յունուար 15ին Թիֆլիսի մէջ բացուեցաւ Անդրկովկասեան խորհուրդներու 7րդ համագումարը,— գերագոյն ժողովը, որ կ'ընտրէ դաշնակցային – պետական օրկանները՝ յաջորդ շրջանին համար: (Ինչպէս Մոսկուայի ընդհանուր համագումարը՝ ամբողջ Խ. Միութեան համար):

Այս ժողովին կը մասնակցէին 763 պատգամաւորներ, որոնց 331ը Վրաստանէն, 322ը Ազրբէջանէն, իսկ 110ը Հայաստանէն:

Անշուշտ այս արդիւնքը հետեւանք է իւրաքանչիւր հանրապետութեան բնակիչներու թիւին եւ տարածութեան, ինչպէս ուրիշ հարցերու առթիւ (եւ մանաւանդ պետական վարկերը բաժնած ատեն):

Արդ, Հայաստանը այսքան տժգոյն կացութեան մը չպիտի մատնուէր, եթէ վերադարձուած ըլլային վիճելի հողամասերը, որոնց տարածութեան եւ բնակչութեան առաւելութիւնը մեքենաբար կը վայելեն Վրաստան եւ Ազրբէջան:

Շրջանային համագումարներէն յետոյ, տեղի ունեցաւ ամբողջ Խորհ. Միութեան խորհուրդներու համագումարը, Մոսկուայի մէջ, յունուար 28ին:

Այստեղ շատ աւելի տժգոյն եւ գլխիկոր կ'երեւայ Հայաստանի դիմագիծը:

Աշխատակից մը պրպտելով Մոսկուայի կառավարական պաշտօնաթերթը, «Իզվեստիա»ն, յանգած է եզրակացութեան մը որ իսկապէս վրդովիչ է:

Վաղը կը կարդաք այդ վերլուծումը: Ըստ կարգի յիշենք շարք մը փաստեր, դիւրացնելու համար ձեր խորհրդածութիւնը:

Մոսկուայի համագումարին կը մասնակցէին 1970 պատգամաւորներ, ներկայացնելով 180 ժողովուրդներու ձայնը, համաձայն խորհրդային սահմանադրութեան:

Այս պատգամաւորութեան մէջ Ազրբէջան ունէր 40 ներկայացուցիչ, Նախիջեւան՝ 1, Ղարաբաղ՝ 2, համագումար՝ 43: Վրաստան՝ 33, Աբխազիա՝ 3, Աջարիա՝ 2, Օսեթիա՝ 1, համագումար՝ 39:

Իսկ Հայաստանի բաժին ինկած էր միայն 14 պատգամաւոր ...

Արդ, բազմաթիւ պատգամաւորներ կ'արտայայտուին իրենց երկրին վերաբերեալ կամ ընդհանուր հարցերու մասին, ծրագիրներ կը պարզեն եւ պահանջներ կը դնեն: Միայն հայ պատգամաւորներն են որ մունջ կը կենան նոր հարսի պէս:

Թաթար Մուսաբէկով կը խօսի իբրեւ նախագահ Անդրկովկասեան Դաշնակցութեան, մանաւորապէս ծանրանալով իր հայրենիքին՝ Ազրբէջանի վրայ, յիշելով նաեւ Վրաստանը, բայց մոռացութեան տալով երրորդ հանրապետութիւնը — Հայաստանը:

Վրաստանի պատգամաւորութեան նախագահը, Մախարաձէ, իր կարգին բեմ բարձրանալով, կը փառաբանէ իր հայրենիքը եւ նոր պահանջներ կը ներկայացնէ: Միեւնոյն ատեն չի մոռնար բարձրաձայն պարծենալ թէ «ընկեր Ստալինի հայրենիքը Վրաստանն է»:

Ուրեմն, կրկին կ'անտեսուի մինուճար Հայաստանը: Անոր անունը եւ պահանջները կը մոռնան ոչ միայն դաշնակից դրացիները, այլ եւ իր «զաւակունք» ...

×

Կարճ կապենք այսօր: Դեռ շատ աւելի ցայտուն եւ պերճախօս փաստեր ունինք,— բոլորն ալ հակադաշնակցական աղբիւրէ, գրաւոր թէ բանաւոր:

Փաստեր՝ որոնք անգամ մը եւս կ'ապացուցանեն թէ զգալապէս ինկած, պակսած է Խ. Հայաստանի քաղաքական կշիռը՝ թէ՛ Անդրկովկասի եւ թէ՛ Մոսկուայի մէջ:

Հետզհետէ պիտի ներկայացնենք այդ փաստերն ալ, որպէսզի Արտասահմանը կարենայ գիտակցօրէն դատել մեր հայրենիքին սեւն ու ճերմակը, փոխանակ վիճելի կամ կանխակալ կարծիքներ կազմելու:

Անշուշտ քաղաքական կշիռի այս կորուստը հետեւանք է նաեւ այն իրողութեան, որ Երեւան զրկուած է կեդրոնական, համախորհրդային դէմքերէ, շնորհիւ ներքին դաւերու, ինչպէս կը հաստատեն մէկէ աւելի ականատեսներ — դարձեալ հակադաշնակցական:

Այդ մասին ալ խօսելիքներ կ'ունենանք, երբ կարգը գայ:

Ի՞նչ խօսք որ այս պարտականութիւնը կը կատարենք իբրեւ ... հակահայաստանեան: Որպէսզի աւելի զօրանան Մուսաբէկովներն ու Մախարաձէները ...

Շ.

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՍՄԱՆԻ «ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԸ»

Շաբաթ օր, 9 Փետրուար տեղի ունեցաւ Հայ Տնտեսական Կեդրոնին սարքած «Համազգային ժողովը», «Ազգային խորհուրդ» ընտրելու համար:

Ներկայ էին 24 հանրային հաստատութեանց ներկայացուցիչները: Երբեք միութիւն պատասխանած չէին հրաւէրին, իսկ երբեք միութիւն ալ չէին կրցեր ներկայացուցիչ ղրկել:

Կարդացուեցաւ Պ. Ժիւբէէն եկած նամակը, որով կը բացատրէր այն բոլոր պատճառները որոնց համար հրաւիրուած էին ներկաները:

Ներկաներուն լիազօրագիրները ճշդելէ յետոյ, Պ. Զ. Խանզատեանն եւս բացատրեց ժողովին գումարման շարժառիթները: Յետոյ, նախ քան վիճաբանութիւնները, 17րդ թաղամասի քաղաքագլուխը, Պ. Լօրան Պայի, իր համակրանքը յայտնեց հայ ժողովուրդին, ըսելով թէ Պեժերէն վերջը Հայերը պէտք է ամէն դիւրութիւն վայելեն Ֆրանսայի մէջ, իբրեւ մեր դաշնակիցները, մեզի հետ կռուած ըլլալով ընդհանուր պատերազմին: Քաղաքապետին մեկնումէն վերջ, ներկաներու պահանջին վրայ վիճաբանութիւնները տեղի ունեցան հայերէն:

Կրկին խօսք առաւ Պ. Խանզատեան եւ թուեց բոլոր այն պատճառները, որոնց ստիպողականութեան տակ անհրաժեշտ կը դառնայ կազմել *Հայ ազգ. ժողով մը*: «1934 Յունիսէն ի վեր Հայ Տնտես. Կեդրոնը մտածեր է այս խնդրին մասին: Ճիշդ է որ տնտեսական նպատակներու համար կազմուեցաւ ան, սակայն կեանքը հարկադրեց, որ մեր հայրենակիցներուն անունով ուրիշ դիմումներ կատարենք ֆրանսական կառավարութեան: Մեր ֆրանսացի բարեկամները, ինչպէս նաեւ պաշտ. շրջանակները միշտ ալ թելադրած են մեզի կազմել այնպիսի մարմին մը, որ իրաւունք ունենայ խօսելու բոլոր Ֆրանսահայերու անունով: Հայ հանրային հաստատութիւններու կողմէ ալ նմանօրինակ դիմումներ եղան մեզի այս մէկ տարուան ընթացքին: Հայ Տնտեսական Կեդրոնին կողմէ մասնակցեցանք կազմուած խառն ժողովին: Անցան երկու ամիսներ եւ դժբախտաբար որ եւ է դրական արդիւնք չտեսանք խոստումէ զատ: Միւս կողմէ ինքնութեան թուղթերու նորոգութեան եւ աշխատանքէ զրկուողներու պարագաները շատնալ բռնեցան: (Հոս ընդհատելով Պ. Խանզատեան կարդալ տուաւ տեղի ունեցած բոլոր թղթակցութիւնները: Պ. Լ. Կիւմիւշկէրտան եւ ուրիշներ միջամտեցին, ըսելով թէ պէտք չկայ կարդալու այդ թղթակցութիւնները, այլ հարկ է կարդալ այն ատենագրութիւնը, որու հիման վրայ հրաւիրուած է այսօրուան ժողովը):

Պ. Խանզատեան շարունակեց.

— «Իրաց այս վիճակին մէջ, որոշում տուինք ներկայանալ կառավարութեան ուրիշ հանգամանքով: Մեր ֆրանսացի բարեկամները խորհուրդ տուին մեզի գտնել ձեւը վերջ տալու համար réfugiéի կացութեան: Պէտք է խմբովին հպատակութիւն խնդրել եւ կամ կազմական կանոնագիր մը (Statut) մշակել մեր ներքին գործերուն համար: Պատկան նախարարութիւններ խոստացած են իրենց աջակցութիւնը, պայմանաւ որ համազգային դիմում մը կատարուի: (Այս առթիւ յիշեց նաեւ Պ. Էտ. Էրիոյի նոյնիմաստ խօսքը, թէ դադրեցէք այլեւս իբրեւ *գաղթական* դիմում կատարելէ): Կը փափաքիմ որ ներկաները մարմին մը ընտրեն այդ նպատակին համար: Ես այլեւս չեմ կրնար մինակս տանիլ այս գործը: Իմ գործերովս պէտք է զբաղիմ: Կ'ուզեմ վերադառնալ իմ նախասիրութիւններուս: Անշուշտ կարդացած էք ինծ դէմ եղած քննադատութիւնները՝ «*Յառաջ*»ի մէջ: Ես իմ քարտէսներուս շնորհիւ կը հոգամ Հայ Տնտես. Կեդրոնին ծախքերը: Բարեկամներու բարոյական աջակցութիւնն անպակաս է եղած: Մինչեւ փետրուարի վերջը ինչ կ'ուզէք ըրէք, կ'ուզէք ուրիշ նոր անունով կազմեցէք մարմին մը»:

Այս յայտարարութիւններէն յետոյ, փաստաբան Պ. Մարմարեան ընտրուեցաւ նախագահ եւ Պ. Ս. Քարեան ատենադպիր: Կարգով խօսք առին զանազան ներկայացուցիչներ:

Պ. Յ. Թէլեան (Հանըրնի հայր. միութիւն).— Հակառակ անոր որ մինչեւ այսօր իրար խաչաձեւող դիմումներ եղեր են, բայց կրկին շնորհակալութեան արժանի են Հայ Տնտես. կեդրոնին աշխատանքները: Բայց նախ պէտք է գիտնանք թէ ինչ պիտի ըլլայ մեր ընտրելիք ժողովին պաշտօնը, եւ ինչ հանգամանք պիտի ներկայացնէ ան: Պէտք չէ առաջուան պէս խաչաձեւումներ տեղի ունենան եւ ոչ ալ ինքնագլուխ դիմումներ: Կանոնագիր ծրագիր մը կազմելու համար պէտք է ընտրել առժամեայ մարմին մը:

Պ. Լ. Կիւմիւշկէրտան.—«Յառաջ»ի մէջ գրուած էր թէ ես հրաժարած եմ Հայ Տնտես. Կեդրոնի վարչական ժողովէն: Սխալ է այս լուրը՝ հրաժարած չեմ, սակայն իմ եւ Պ. Խանզատեանին միջեւ խոր տարակարծութիւններ կան այս մասին: «Հայ Ազգային ժողովը» խոշոր բառ է: Անշուշտ շնորհակալութեան արժանի է Պ. Խանզատեանը, բայց իբրեւ Հայ իրաւունք չեմ տար որ եւ է մարմնի զբաղելու համար օրինակ հպատակութեան եւ ուրիշ բարդ խնդիրներով: Գաղթ. օֆիսներուն ջնջուելուն համամիտ չեմ: Ազգ. ժողովին հետ մեր ունեցած յարաբերութիւններուն վերջ տալու կողմնակից չեմ: Եթէ կան ֆրանսացի բարեկամներ, ծերակուտական կամ երեսփոխան, որ մեզի խորհուրդ կուտան հրաժարիլ, կան ուրիշներ ալ, որ ընդհակառակն, խորհուրդ կուտան չհրաժարիլ Ազգերու Դաշնակցութենէն: Բարեգործականը երկու տարի է օրինակ 50000ական փրանք նպաստ կը ստանայ: Դժբախտութիւնը այն է, որ արտաքին աշխարհի առջեւ չենք կրնար մէկ ճակատ կազմել: Այս բոլոր խնդիրները պէտք էր լուսաբանել, բայց Պ. Խանզատեան, դուք չտուիք այդ բացատրութիւնները: Յետոյ կ'ուզեմ որ կազմուելիք նոր մարմնին մէջ Դաշնակցութիւնն ալ իր ներկայացուցիչն ունենայ:

Պ. Խատիսեան.— Ես ներկայ եմ իբրեւ Գաղթ. օֆիսի ներկայացուցիչ: Հայ Տնտես. կեդրոնին բարեկամ եմ, եւ կը գնահատեմ ինչ որ կանոնագրով ըրած է: Ես կը կարծէի, որ Հայ Տնտես. Կեդրոնը մշակուած զեկոյց մը պիտի տայ, մինչդեռ Պ. Խանզատեանին զեկոյցը միայն լսեցինք: Ազգ. խորհուրդ ունեցեր ենք Պոլսոյ Ազգ. Սահմանադրութեան օրով, որուն կ'ենթարկուէին բոլոր ազգ. մարմինները: Այդ անուան շուրջն է որ թիւրիմացութիւններ կան: Եթէ հոս ներկայ եղողները երկու հազար հոգիի անունով խօսելու իրաւունք ունին, անդին կան 20,000եր, որ հոս ներկայացուցիչ չունին: Որպէսզի կազմուելիք մարմնի մը վճիռը ամէնուն կողմէ ընդունուի, պէտք է որ բոլորը իրենց ներկայացուցիչը ունենան: Պէտք է ստեղծել վիճակ մը, որ վերջ տայ բոլոր տարակարծութիւններուն: Մեր բոլոր դիմումներուն միշտ քաղաքավարի պատասխանած են, բայց դրական արդիւնք մը չենք տեսած բնաւ, վտանգաւոր եւ ծանր խնդիր է «Ազգ. խորհուրդ»ի հարցը, թէեւ համակրելի: Պէտք է զանազանել երկու խնդիրներ, — *այժմէականն ու հիմնականը*: Տնտեսական կեդրոնը շատ բան ունի ընելիք այժմէական – տնտեսական խնդիրներու համար, անշուշտ խորհրդակցելով զանազան մարմիններու հետ, բայց դուրս չգալով այդ սահմանէն: Հպատակութեան եւ կազմական կանոնագրի խնդիրները բոլորովին ուրիշ բան են: Եւ բողոքները անպակասպիտի ըլլան, որովհետեւ համահայկական հարցեր են: Կ'առաջարկեմ պարբերական ժողովներ կազմել աւելի համեստ ձեւով: Եթէ ստեղծուի թեմ մը, ընդհանուր ընտրութեամբ, այն ատեն մենք ալ կ'ընտրենք մեր նամբան:

(*Մնացեալը յաջորդով*)

100ԻՆ 10Ի ՕՐԷՆՔԸ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ՎԱԼԱՆՍ, 10 Փետրուար (*Յառաջ*). — Վերջերս մխիթարական լուրեր հաղորդած էի մեր գաղութի տնտեսական կացութեան մասին, յայտնելով թէ խմբական արձակում չկայ: Երկար չտեւեց այս վիճակը: Վալանսի գործարաններուն մէջ գրեթէ առաջին տեղը կը գրաւէ խմորեղէնի գործարանը (*մաքարոնի*), ուր աւելի քան հարիւր հայ աշխատաւորներ կան այր եւ կին: Շատերը 10 — 12 տարիէ ի վեր նոյն գործարանը կ'աշխատին, բայց ահա լուր կ'առնեն թէ հարիւրին տասնի օրէնքը պիտի գործադրուի: Առաջին առթիւ արձակուեցան տասը Հայեր, որոնց դժբախտութեան առջեւ պաշտօնեաները անգամ յուզուած էին: Այս կարգադրութիւնը ծանր հարուած մըն է մեր գաղութին համար: Կը հաւատեն թէ ամէն շաբաթ 8 — 10 հոգի պիտի արձակուին: Իսկ միւս գործարաններուն մասին լուր չկայ: Պտուտակի գործարանը ուր նոյնպէս բաւական թիւով Հայեր կան (շուրջ 75 հոգի), տակաւին որոշում տուած չէ:

Եւ խորհի՛լ որ Երեւանի մէջ ուրիշ գործ չէ մնացած եթէ ոչ դրամ հաւաքել... Սպանիոյ պրոլետարներուն համար: — Ն. Թ.

ՆՊԱՍՏԱԶՈՒՐԿ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՑՈՅՑԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 9 Փետրուար (*Յառաջ*). — Ինչպէս գրած էի օրը օրին, նպաստազուրկ բանուորները, ընդառաջ երթալով Անգործներու Կոմիտէի հրաւէրին, հինգշաբթի օր, 7 փետրուար երեկոյեան ժամը 6ին, հրապարակային ցոյց մը կատարեցին, գոհացում պահանջելով: Կոմիտէն, թռուցիկներ բաժնած էր օր առաջ, միեւնոյն ատեն փչելով ... Ազգ. Վարչութեան դէմ:

Քանըպիէռի պողոտային եւ Քուռ Պէլզընսի անկիւնը, խռնուած էր հսկայ բազմութիւն մը: Կիներ, երախաներ, ծերեր ու երիտասարդներ: Հետաքրքիրներու բազմութիւնն ալ, խառնուելով ցուցարարներուն, պատկառելի երեկոյթ մը տուած էր անոր:

Ժամանակէն շատ առաջ, ոստիկանական ուժեր բոլոր ճամբաները պաշարման տակ առած էին: Ներկայ էին կեդր. ոստիկանապետը, եւ նահանգապետարանի ոստիկանական ընդհ. քարտուղարը, որոնք ուղղակի կը վարէին գործողութիւնները:

Ցուցարարները շրջեցան ժամը 6էն մինչեւ 8, «Հաց կամ գործ» աղաղակելով:

Յետոյ կարդացուեցաւ բանաձեւ մը, որով կը պահանջուի, առանց ազգի խտրութեան, բոլոր նպաստընկալներուն ու անգործներուն համար վնաս ... քաղաքապետութեան նպաստի բաժինը: Նկատելով որ քաղաքապետութիւնը արդէն իր տարեկան ելմտացոյցին մէջ, որոշ գումար մը քուէարկած էր, ամէն մէկ նպաստազուրկի նուազագոյն հինգ փրանք հաշուով, պահանջուեցաւ որ, խօսքէն գործի անցնին:

Ուրախալի է ըսել, որ ոչ մէկ անախորժ միջադէպ ծագեցաւ: Միայն մէկ հոգի ձերբակալուեցաւ, այն ալ Ֆրանսացի, որ յետ հարցաքննութեան ազատ արձակուեցաւ:

Նպաստազուրկներու ցոյցին կմասնակցէին մեծ թիւով Ֆրանսացի սէնտիքալիստներ: — *Հրաչեայ*

ՀԱՅԿԵՐՈՅԹ Ի ՊԱՏԻՒ ԿԱԹՈՂ. ՆՈՒԻՐԱԿԻՆ

Կաթող. նուիրակ Գարեգին արք. կիրակի օր պատարագեց եւ քարոզեց Փարիզի եկեղեցին: Յետոյ Հոգաբարձութիւնն ու Վարչութիւնը սեղան մը տուին ի պատիւ նուիրակին: Հրաւիրուած էր նաեւ «Յառաջ»ի խմբագրութիւնը: Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Մէկ Հայ, երկու Յոյն եւ մէկ Հրեայ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Ինչպէս գրած էինք, Թուրքիոյ ազգ. ժողովին նոր ընտրութեանց առթիւ, «Հալք» կուսակցութիւնը թեկնածու ներկայացուցած էր ոչ միայն 17 Թրքուհիներ, այլեւ չորս թեկնածուներ՝ ոչ թուրք փոքրամասնութիւններէն: Ինչպէս միւս թեկնածուները, ասոնք ալ նոյնութեամբ ընտրուած են: Հայ երեսփոխանն է Պերճ Քէրէսթէճեան, նախկին տնօրէն օսմ. դրամատան մէջ եւ նախկին իթթիհատական: Յոյներէն մէկը, Աբամաթ Զիհնի, սերտ գործակիցն է Փափա Էֆթիմի:

Ժողովը պիտի գումարուի յառաջիկայ մարտին եւ ունի 399 երեսփոխան, որոնց 16ը «անկախ» են, թէեւ ընտրուած «Հալք»ի, ուրիշ խօսքով՝ Մ. Քէմալի հրամանով: Նախորդ ժողովը կը բաղկանար 315 անդամներէ:

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ՊԻՏԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԷ ԱՅՍ ՇԱԲԹՈՒ

»»» . . «««

Իտալիա սկզբունքով համաձայն է

Այս շաբթու կը սպասուի Գերմանիոյ պատասխանին՝ Լոնտոնի համաձայնութեան մասին:

Ինչպէս գրած էինք, Հիթլէր տասը օրուան համար դադրեցուց ամէն ունկնդրութիւն եւ քաշուեցաւ Միւնիխի լեռները, լայնօրէն ուսումնասիրելու համար խնդիրը: Տրուած տեղեկութեանց համաձայն, Գերմանիա պիտի ընդունի օդանաւային գործակցութիւնը, որոշ վերապահումներ կատարելով եւ մասնաւորապէս մերժելով արեւելեան ուխտը: Իր պատասխանը պիտի խմբագրուի բարեկամական ոճով, միշտ կրկնելով թէ պատրաստ է մասնակցելու միջազգային գործակցութեան: Այս առթիւ, պիտի պահանջէ որ իր ռազմական օդանաւերուն թիւը պակաս չըլլայ իր դրացիներուն նոյն ուժէն: Ամէն պարագայի մէջ, Լոնտոնի համաձայնութիւնը հիմ պիտի բռնուի բանակցութեանց համար:

Գերմանիա աւելի քան ամուր կեցած է հաւասարութեան սկզբունքին վրայ: Կէօրինկ՝ Փրուսիոյ վարչապետը, կիրակի օր անգամ մը եւս շեշտեց այս վճռականութիւնը, 25000 նացիներու առջեւ: «Մենք ժընեւէն չհեռացանք որպէսզի հրամաններ արձակեն մեզի: Հիթլէրի քաղաքականութեան շնորհիւ, մենք այլեւս երկրորդական գծի վրայ դրուած ազգ մը չենք: Քանի մը տարի առաջ, ոչ ոք կը հարցնէր գերմանական կառավարութեան կարծիքը: Մենք միշտ սալ մըն էինք որուն վրայ իրենց մուրճը կ'իջե-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

Ն. ՎԵՀԱՓԱՌՈՒԹԻՒՆ ՔԱՐԻՒՂԸ

Է.

ԽՆԴՏՆԱԼԸ ԲԱՆ ՄԸ ՉԷՐ.— ՀԻՆԳ ՍԷՆԹՆՈՑ ՉԷՔԸ 500 ՏՈԼԱՐ.— ՀԱԶԱՐ ՄԻԼԻՈՆ ՏՈԼԱՐ ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽ.— ՈՉ ՄԷԿ ԽՏԻՐ ՄԻՋՈՑՆԵՐՈՒ ՄԷՋ.— ՆՈՐԷՆ Ս. ԳԻՐՔԸ.— ՈՒՐ ԱՍՊԱՐԷԶ ԿԻՋՆԷ ՄԵԾՆ ԲՐԻՏԱՆԻԱՆ.— ՏԷԹԷՐՏԻՆԿ ԵՒ Գ. ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ:

«Սթէնտըրտ Օյլ»ի կեդրոնը հրապարակ հանած էր հարիւր տոլարնոց 983.383 արժեթուղթեր, իսկ թրըսթը կազմուած էր 33 տարբեր ընկերութիւններէ որոնց դրամագլուխին մէկ մասը միայն կը պատկանէր Րաքֆէլըրի գլխաւոր հիմնարկութեան: Հետեւաբար «Սթէնտըրտ»ի բաժնետէրը միաժամանակ բաժնետէր էր վերոյիշեալ երեսուն երեք անկախ ընկերութիւններէն իւրաքանչիւրին: Ի՞նչ համեմատութեամբ կատարուած էր այդ բաշխումը: Րաքֆէլըրէն զատ ոչ մէկուն խելքը կը հասնէր այդ մանուածապատ թուաբանութեան: Աղուէսը ամէն ինչ նախատեսած եւ ըստ այնմ կազմակերպած էր իր ահաւոր թրըսթը:

Հիմա, օրէնքը յարգած ըլլալու մտահոգութեամբ պիտի լուծէր զայն: Սակայն ի՞նչպէս գոհացում պիտի տար բաժնետէրերուն: Եթէ, օրինակ կեդրոնը 891 բաժնեթուղթ ունէր Ա. մասնաճիւղին մէջ, 983.383 բաժնետէրերէն իւրաքանչիւրը ի՞նչ գումար պիտի ստանար լուծման պարագային: Ու երեւակայեցէք որ այս հանելուկը պիտի կրկնուէր երեսուն երեք անգամ ... Ամէն մարդ շուարեցաւ, բայց Րաքֆէլըրի ուղեղը հաշիւի մեքենայ մըն էր: Մատիտ մը առաւ ձեռքը եւ 891ին մէջ բաժնեց 983.383ը, գտնելու համար իւրաքանչիւր բաժնետիրոջ իրաւունքը: Ամերիկացի ամէնէն կարող թուաբաններուն համար խենդենալը բան մը չէր ...

Ու Նոյեմբեր 15ին, դատարանի պայմանաժամին վերջին օրը, «Սթէնտըրտ Օյլ»ի բաժնետէրերը ետ կ'առնէին երեսուն երեք ընկերութեանց մէջ իրենց ունեցած դրամագլուխը:

Ի՜նչ դրամագլուխ սակայն ...

Գոյնզգոյն չէքեր, ամէն մէկուն գումարը 5 սէնթ, 13 սէնթ, 34 սէնթ, 71 սէնթ ... Դառն յուսախաբութիւն կրեցին բաժնետէրերը, ի՜նչ ակնկալութիւններով ճամբայ ելած էին եւ ի՞նչ ողորմելի վարձատրութիւն կը ստանային վարիչէն: Դարակը նետեցին այդ թուղթի կտորները եւ ա'լ չմտածեցին անոնց մասին:

Բաժնետէրերը դրամ կորսնցուցի՞ն խելապէս: Ո՛չ. Րաքֆէլըր ամէն ինչ կարգադրած էր իրենց համար, մտահոգութեան պատճառներ չունէին:

Արդարեւ, քանի մը շաբաթ ետքը այդ փշրանքներուն գինը բարձրացաւ Նիւ Եորքի սակարանին մէջ: Հրաշք պատահեցաւ. հինգ սէնթնոց չէքը հիմա կ'արժէր հինգ հարիւր տոլար, 13 սէնթնոցը՝ 1500 տոլար: Սեղանաւոր ու չահամոլ իրար անցան. անընդհատ գնեցին այդ «թուղթի կտորները»: Միւս կողմէն Րաքֆէլըր նոր բաժնեթուղթեր հրապարակ կը հանէր:

Այդ թոհուբոհին մէջն էր որ յայտնի եղաւ թէ ծերուկ աղուէսը ինչ ահագին գումարներ մէկդի դրած էր՝ հաւանական վտանգի մը պահուն Սթէնտըրտը ոտքի պահելու համար:

Րաքֆէլըրեան թրըսթին լուծումէն երեք ամիս ետքը, «Սթէնտըրտ Օյլ»ի սկզբնական դրամագլուխը 200 միլիոնի յաւելում մը ունեցած էր, իսկ կեդրոնը ունէր 1000 միլիոն տոլար:

Այս անակնկալ յաղթանակը կ'ապացուցանէր բազմութիւններուն անսահման վստահութիւնը Րաքֆէլըրի վրայ: Թրըսթը պաշտօնապէս լուծուած էր. քարիւղը Սթէնտըրտի մենաշնորհը չէր այլ եւս. երեսուն երեք ընկերութիւնները վերստացած էին իրենց բացարձակ անկախութիւնը:

Սակայն, շատ ուշագրաւ է այն պարագան թէ «լուծումը» պետութիւնը չէր որ իրականացուց, այլ ինքը՝ Րաքֆէլըրը: Օրինական միջոցներով քանդեց իր ստեղծած վիթխարի կազմակերպութիւնը եւ անոր աւերակներուն վրայ հիմնեց կամ վերանորոգեց «Սթէնտըրտ Օյլ»ը: Այսօր Ամերիկայի նաւթային բոլոր ընկերութիւնները սերտ յարաբերութեան մէջ են Րաքֆէլըրի սկզբնական հաստատութեան հետ եւ կը վարեն քաղաքականութիւն մը որուն հիմը դրաւ Ճօն Տէյվիսըն Րաքֆէլըր, միլիառատէրը:

×

Ընդհանուր գիծերով ներկայացուցինք Րաքֆէլըրի դերն ու գործունէութիւնը քարիւղի ճարտարարուեստին զարգացման մէջ: Րաքֆէլըրն՚ էր որ «գարշահոտ ցեխը», «վեհափառ հեղուկի» բարձրութեան հասցուց տասնըիններորդ դարուն վերջերը: Առաջին մարդն էր ան որ անմիջապէս ըմբռնեց քարիւղին կարեւորութիւնը եւ գործի սկսաւ բոլորովին առանձին:

Մեր նիւթէն դուրս է խօսիլ իր նկարագրին մասին, որուն շուրջ ըստեղծուած հանրային կարծիքը բացասական է թէ՛ Ամերիկայի եւ թէ՛ Եւրոպայի մէջ: Րաքֆէլըր մեքենայ մըն էր ե՛ւ հոգիով, ե՛ւ, ե՛ւ սրտով, ե՛ւ մտքով. խղճմտանքը կամ բարոյական առաքինութիւնները չէին որ տուն կուտային անոր շարժումներուն: Իր կեանքին գլխաւոր իտէալը դրամն էր եւ միահեծան տիրապետութիւնը իր անունին: Ու միջոցներու մէջ խտրութիւն չդրաւ, իր նպատակին հասնելու համար: Ծնչուած բազմութիւնները այն ատեն կ'ատէին զինքը, որ բարեգործական ձեռնարկներու համար տուած իր հսկայ նուէրներն անգամ — մօտ 750 միլիոն տոլար — չկրցան մոռցնել տալ իր չարիքները: Ու Րաքֆէլըր մխիթարութիւն փնտռեց Ս. Գրքին մէջ: Այսօր, 96 տարեկան է ան ու տակաւին Աւետարանը կը թղթատէ ամէն առտու ... ի քաւութիւն մեղաց:

Հակառակ իր բազմաթիւ մեղքերուն, անուրանալի էր անոր տաղանդը դրամ շահելու եւ գործ կազմակերպելու արուեստին մէջ:

×

Րաքֆէլըր միայն մէկ անգամ սոխալեցաւ իր հաշիւներուն մէջ:

Ինչպէս տեսանք, անիկա մենաշնորհի վերածեց միայն ամերիկեան քարիւղը եւ չհետաքրքրուեցաւ օտար երկիրներու արտադրութիւններով: Անկարելին փորձեց իր հեղուկը աշխարհի չորս ծագերուն վրայ տարածելու համար եւ տարակոյս չկայ որ յաջողեցաւ: Սակայն, անիկա չտեսաւ թէ նաւթային ճարտարարուեստը ուրիշ ափերու վրայ ալ կը զարգանար ուսումնական թուականներէն սկսեալ: Անշուշտ իրեն համար, գաղտնիք չէր որ հեռաւոր Իրանը, Կովկասը կամ Ռումանիան քարիւղի հսկայական մթերքներ ունէին, բայց չկրցաւ հաւատալ թէ այդ աղքատ ու յետամնաց երկիրները կրնային իրենց նիւթական կամ այլ միջոցներով զարգացնել քարիւղի արդիւնաբերութիւնը: Ամբողջ աշխարհը ստիպուած էր Նիւ Եորք դիմել, «ոսկի հեղուկ» գնելու համար: Իսկ, հակառակ պարագային եթէ այդ երկիրներէն որ եւ է մէկը ասպարէզ կարդար իրեն, ինք պատրաստ էր պէտք եղածը տնօրինելու: «Սթէնտըրտ Օյլ»ի միլիոններուն համրանքը կրնար անշուշտ այդքան մը ապահովութիւն ներշնչել իրեն:

Րաքֆէլըր շատ հեռատես էր, բայց միւս կողմէ նաեւ խոհեմ նոր ձեռնարկներու մէջ: Կովկասի կամ Միջագետքի քարիւղները չահագործելու մասին չմտածեց ան: Չէր վախնար արտասահմանէն: Ո՞վ պիտի համարձակէր պատերազմ յայտարարել իր հիմնարկութեան դէմ. քառորդ ժամէն կրնար ջարդուփշուր ընել ամէնէն զօրաւոր մրցակիցը:

Այս ինքնավստահութիւնը յուսախաբ պիտի ընէր զինքը ապագային: Այո՛, քարիւղի արդիւնաբերութիւնը հետզհետէ կը զարգանար օտար երկիրներու մէջ: Առատ քարիւղ մթերուած էր Ռումանիոյ, Կովկասի, Իրանի եւ Իրաքի հողերուն տակ: Արտասահմանը պիտի կռուէր Րաքֆէլըրի հաստատութեան հետ: Նոր խմբակցութիւններ կը կազմուէին Եւրոպայի մէջ: «Սթէնտըրտ Օյլ»ը շատ բան պիտի կորսնցնէր իր հեղինակութենէն:

Ու երբ օրին մէկը Ամերիկան տեսաւ ահաւոր վտանգը որ լրջօրէն կը սպառնար իր ճարտարարուեստին, արդէն ուշ էր:

«Սթէնտըրտ»ը սովորական ընկերութիւններու հետ չէր որ պիտի ճակատէր հիմա: Ան իր դիմացը պիտի գտնէր բրիտանական հզօր կայսրութիւնը, որուն հովանիին տակ կ'աշխատէին Րօյըլ Տըչ, Շէլ եւ Անգլօ-պարսիկ քարիւղի հաստատութիւնները:

Րաքֆէլըր՝ քարիւղի երբեմնի թագաւորը իր գահը պիտի հրամցնէր հոլանտացի սըր Հէնրի Տէթէրտինկին եւ դժբախտ ժողովուրդի մը զաւկին՝ Գալուստ Կիւլպէնկեանին:

Րաքֆէլըրի եւ իր մրցակիցներուն միջեւ ստեղծուած պայքարէն ետքն էր որ քարիւղը դարձաւ միջազգային տնտեսական քաղաքականութեան ամէնէն կարեւոր ազդակներէն մէկը:

Հետեւինք պատմութեան: Նախ, ո՞վ էր սըր Հէնրի Տէթէրտինկ:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԱԼ ԿԸ ԲԱՒԷ..

Վիճաբանական դասախօսութենէ մը կը վերադառնայի, երբ, մութ փողոցի մը անկիւնը, սեւահեր ու սեւաչուի պատանի մը, տըղակ մը լրագիր անութին տակ, սարսափահար, դողդողջուն ու վախկոտ, հեկեկալով, իր արցունքը կը սրբէր:

Կողկողագին ձայնով մը, ուր ցեղին ամբողջ անէծքը կար. «Կը զարնէք, որովհետեւ Հայ եմ» ... (Vous me frappez par ce que je suis Arménien) ...

Ցամբորէն կը մօտենամ ու քայլ մը հեռու իրմէ, կը տեսնեմ հուժկու գինով մը որուն բերնէն գինի կը հոտի, որուն կարմրած աչքերուն մէջէն կարելի է ամբողջ մարդ գազանը տեսնել, չէր հանդուրժած որ փոքրիկ Հայու մը ձայնը լսէ. ու, անբանաւ ցած՝ յանդգնութիւնն ունեցած էր տոնահարելու Հայորդին:

Մեծ քաղաքներու մութ փողոցներուն մէջ յաճախ տեղի ունեցող երեւոյթ մը, որ սակայն, աւելի քան հըրէշային է, երբ ոչ մէկ համեմատութիւն կայ ճակատողներուն միջեւ:

— Vous n'avez pas honte de frapper à un gosse.

Ու, դառնալով տղեկին.— «Մի լար տղաս, փոխանակ լալու, ծգէ՛ լրագիրներդ, քար մը գտիր ու դուն ալ իր գլխուն զարկ»:

«Շնորհակալ եմ, պարոն», կ'ըսէ տղան ու կսկիծը սրտին, դանդաղօրէն կը հեռանայ, քայլ մը անդին ո՞վ գիտէ, ծիծաղի կամ արգահատանքի առարկայ ըլլալու համար ուրիշ մարդ գազաններու ...

Բռունցքս սեղմած, քար դրած սրտիս, օձիքս վեր, ձեռքերս վերարկուիս գրպաններուն մէջ խօթած, կը քալեմ, անձնատուր հազար մտածումներու, փնտռելով ու խորասուզելով մարդոց անյատակ չարութեան մէջ:

Սովորական գաղթահայ պատկերներէն մէկն է աս. քիչ մը ամէն տեղի համար, արհամարհանքի ու ծաղրի առարկայ, թափառական, վայրավատին, անգոսնուած նոյն իսկ երէկուան բարեկամներէն ...

Արժանի պատասխանն էր ասիկա քիչ առաջուան այն ժողովին, ուրկէ տուն կը վերադառնայի դառն հիասթափումով ...

Մարսիլիոյ «Համազգային»ը, համալսարանի սրահներէն մէկուն մէջ, վիճաբանական դասախօսութիւն մը սարքած էր, ապացուցանելու համար թէ «մենք մշակութապէս պատրաստ էինք ազատագրական շարժման»:

Երբ, յանուն պատուոյ մը հացի, մեր գոյութիւնը կը քաշկռտենք, երբ ամէն տեղ զզուանքի ու արգահատանքի միայն կ'արժանանանք, իբրեւ հաբաշաէն մինչեւ օտարը, իրենց զարշելի անտարբերութեամբը մեր վիրաւորուած ԵՍը կ'արհնոտեն ու մեր բիւրիցս խոցոտուած հոգիին հետ կը խաղան, մենք մնացողներս, մէկ պատասխան ունինք բոլորին.— Զգուշացէ՛ք, զի «արջք օրհասականք հզօրագոյնս մարտնչին» ...

Այլ եւս բաժակը յորդած է ու պիտի պայթինք: Կ'ըսենք ձեզ բոլորիդ ալ. դուք ռոմանթիք ու փաթէթիք համալսարականներ, ուսանողներ եւ վարժապետներ, որ մենք «խալխին վունտերը պաչ անող ու լիզող, ո՞ր մարդահիապաշտն ես դուն» Պէպօները չենք:

Մենք հաշիւ կը պահանջենք ոչ միայն արտասահմանի ողջ մնացող ու Ջորիի յամառութեամբ ազգային գործերուն փակած մակաբոյծներէն, այլ եւ երկրի վարիչներէն որոնք յաչս օտարին մեզ ծաղր ու ծանակի առարկայ ըրած են:

Մենք դժգոհ ենք բոլորէն ալ, երբ կը տեսնենք մեծ ազգերու մեծ զաւակները, որոնք Կ. Խաչի զգեստները հագած, հիւղակէ խրճիթ եւ կայանէ իջեւան իրենց հոգիի գերազօր գթութիւնն ու բարութիւնը կը պտըտցնեն: Երբ մեզ բախտակից ռուս պատանիներն ու «քոնթէս»ները քէմփէ քէմփ իրենց անսուաղ ու հայրենակարօտ բազմութիւններուն մխիթարութիւն կը բերեն, երբ կը տեսնենք որ իրենց տառապած հոգիէն չունչ մը կը դնեն ու հայրենիքին անթեղուած կրակը կ'առկայծեն, մենք, կ'ըսեմ մեր ամբողջ ցասումը կը պոռանք բոլոր անոնց, որոնք հատուածական դրահներով զինուած կուգան, այս ժողովուրդը իրարու դէմ կը զինեն, ճաւերէն վերջ ցայգալոյսներու գինարբուքը կ'ապրին, ու յետոյ ալ, պարտականութիւնը կատարած մարդու գոհունակութեամբ, կ'երթան իրենց ճպուռի երգը ճրճռալու ...

Կը բաւէ այլ եւս խաբել ժողովուրդը եւ խրտուիլակի տեղ դնել զայն. կը բաւէ այլ եւս խաղալ վիրաւորուած հոգիներու հետ:

Մենք, մշակութապէս ոչ միայն պատրաստ չէինք, այլ եւ մշակոյթ անգամ չունէինք ...

Եթէ մենք իսկապէս մշակոյթ ունէինք, քանի՞ ուսուցիչ կրնաք ցուցնել, նոյն իսկ այս օտար ափերուն վրայ, որ գիտնան թէ Հայաստան երկիրը ո՛ր աշխարհին վրայ կը գտնուի, քանի լիճ, գետ, լեռ ու լեռնաշղթայ ունի, թէ իր ընդերքին մէջ ինչեր ունի պահած: Եթէ, կը կարծէք որ Պոլիս ու Թիֆլիս հաւաքուած մտաւորականութիւնը անխտիր ամէն բան էին, նոյն իսկ ազգ, չխօսինք աւելի լաւ է:

Երկիր մը որ, զուրկ է մտաւորականութենէ, իր բախտին ձգուած էր, ուր սարկութեան դարերու խարանը իր անջնջելի կնիքն էր թողած, ուր մշակոյթին տեղ չէր տրուած, ուր հոծ զանգուած մը անգրագէտ էր եւ աւանդութեամբ կ'ապրէր, ի հարկէ պատրաստ չպիտի կրնար ըլլալ վճռական պայքարներու:

Արեւին տակ ամէն բանաւոր արարած ինչպէս ազատ կը ծնի, նոյնպէս ալ ազատ ապրելու իրաւունքն ունի: Ոչ մէկ առարկութիւն այս մասին: Բայց երբ, ազգեր իրենց գերագոյն իտէալը դրամը կ'ընեն, ինչպէս մենք, անխուսափելի է անկումը: Նկատի ունեցէք նորագոյն երկիրներու պատմութիւնը: Մեծապայծառ իմացականութիւններու զուգընթաց անոնք կառչեր են հողին, նոյնացեր են անոր հետ: Մինչդեռ յետին հայ գիւղացին մեծ քաղաքներու մարմաջը ունէր, հոգ չէ թէ իբրեւ գրաստ գործածուէր, բաւական էր որ դրամ դիզէր իր գօտիին մէջ:

Ցաճախ, ծափ խլելու համար այս գիւրահաւան ժողովուրդէն, մարդիկ կը պոռան թէ, Հայը Արեւելքի ջահակիրը եղած է: Իմաստակութիւն է չունեցած բան մը ունենալ ձեւացնել: Պատմութիւնը ցոյց կուտայ թէ այն ազգերը որոնք մեզ շրջապատած էին եւ անհետացած են այսօր թատերաբեմէն, աւելի լայն մասնակցութիւն եւ նպաստ բերած են քաղաքակրթութեան, մշակոյթին, քան Հայը: Բաղդատելու համար թէ քրիստոնէական արդիւնաբերութեան ինչ մեծ ծառայութիւններ են մատուցած, Բաբելացիները, իրենց աշտարակներով ու երկրաչափական յօրինուածքներով, հիացման առարկայ են: Ցոյները ներկայի քաղաքակրթութիւնն են պարտական: Արաբները՝ պէտք չկայ հեռուն երթալու, Կրընատան ու Անտալուզիան ձեզ վկայ: Պարսիկները, բայց դեռ նոր Ֆիրտուսիի հազարամեակը տօնեցին: Իսկ մենք, քրիստոնէութեան հետ հիմնայատակ կործանեցինք ինչ որ ունէինք եղեր եւ ան ալ ցայսօր անծանօթ ...

Կ'ըսենք ձեզի թէ ազատագրութեան մշակութապէս պատրաստ են այն ժողովուրդները միայն, որ մեռնիլ գիտեն: Իսկ հայ ժողովուրդը հակառակ իր ազգային քայլերգին որ կ'ըսէ «ամենայն տեղ մահը մի է, մարդ մի անգամ պիտի մեռնի»ն երբեք չիրագործեց: Բացառութիւնները չէն որ պիտի արդարացնեն իր առնական գիծը:

Թշնամին անգամ, երբ ընդդիմութեան բախեցաւ, երբ Շապին Գարահիսար մը կամ Եդեսիա մը իր արիւնը թափեց, երբ Վանն ու Մուսա լեռ մը գիտցան ժանիքին դէմ ժանիք ցոյց տալ, այն ատեն, յարգանքին մեծագոյնը ըրաւ: Սակայն անագորոյն ու անգութ եղաւ անոնց հանդէպ որ հըլու հնազանդ դէպի սպանդ չարժեցան:

Ամէն առաւօտ որ կ'ողջունենք ու ամէն վերջալոյս որ խաւարին կը յանձնենք, մենք, իրենց իւրաքանչիւր ճառագայթն ու երփներանգ գոյներու մէջ, ցեղին բզքտուած ու յարութիւն առնող խորհուրդը կ'ըմբռնենք: Ճիշդ է որ, տակաւին դարանակալ կը սպասենք, սակայն այնքան ուժգին փարած ենք մեր իտէալին որ անոր առջեւ մեր նպատակը երբեք տկարութիւն չի ճանչնար ...

Մենք կ'արհամարհենք թղուկներու, անխուսափելի գրագէտներու, անտաղանդ դիւանագէտներու, հատուածամոլ շոշորթներու եւ թերմաշներու բանակը որ, վաղ կամ անագան դէպի իրենց օրհասը կը դիմեն, այլ եւ ըլնաւ չվերադառնալու համար, որով — հետեւ, իրենց գործած նախճիրն ու աւերը կարծես մեր անարժան թշնամին լրացուցեր է: Այսպէս, հպարտ ու յանձնապաստան մենք կը ձգենք ձեզ, կը կոխոտենք ու ճամբէն դուրս հանելով՝ կը շարունակենք մեր անդաստանը անվկանդ հասնելու համար «արեւելեան կողմն աշխարհի» ... :

Օ. ՏԷՐՈՒՆԻ

ԽՄԲ.— Կը հրատարակենք իբրեւ դառնութեան աղաղակ մը, վիճելի գտնելով շատ մը արտայայտութիւններ:

⁂ Գերմանացի Պետրօ Հէլէ, 1505-ին, հնարած է առաջին ժամացոյցը, իսկ 150 տարի յետոյ հոլանտացի բընագէտ մը կատարելագործած է զայն:

⁂ Դեռ 19րդ դարուն մարդիկ ներկայ տարազով չէին կրնար պարասրահներ մտնել, իսկ մինչեւ 1814 կանայք չէին պարեր տաբատաւոր մարդոց հետ:

⁂ Մ. Նահանգներու մէջ կաղնի ծառ մը կայ, որ բացարձակապէս «ինքնավար» է: Ծառին տէրը մեռնելով ծառին կտակած է այն հողը, որուն վրայ կ'աճի կաղնին: Ուստի դատական օրէնքով ոչ ոք իրաւունք ունի այդ ծառը կտրելու, ծախելու կամ իւրացնելու: Կաղնին 50 տարեկան է:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊՐՊՏՈՒՄՆԵՐԸ (1)

ՀԱՅ ԿԻՆԸ ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ (ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆ)

Հիմա, երբ՝ աշխարհի զանազան կողմերը տարտղնուած հայ բեկորներու մէջ ի չարս «փողոց իջած, այլանդակ բարքերու տիրացած» հայ կիներու, համեմատաբար աչքառու թիւ մը կազմեն նաեւ տաղանդաւոր, շնորհալի հայ կիներ եւ աղջիկներ, երբ՝ հպարտանքով կարելի է համրել դերասանուհիներ, երգչուհիներ, գրագիտուհիներ եւ մանկավարժական հմտութեամբ ուսուցչուհիներ եւ զանազան յատկութիւններով օժտուած Հայուհիներ, մենք դեռ չենք ճանչցած հայ կինը, իր անցեալովն ու ներկայով: Հայ կինը անուշադրութեան մատնուած է, մինչ՝ պէտքէն աւելի խօսուած ու գրուած է օտար կիներու, նոյն իսկ Թրքուհիներու մասին:

Բաւական չեն օրաթերթերու մէջ երեւցած կցկտուր տեղեկութիւններն ու թղթակցութիւնները սակաւաթիւ կանացի կազմակերպութիւններու հանդէսներու եւ ձեռնարկներու մասին:

Ցարդ խղճամիտ ուսումնասիրութիւններ կը պակսին հայ կնոջ անցեալի մասին:

Հայ կինը օրկանական կապ ունենալով մեր ցեղի կեանքին հետ, այդ իսկ պատճառով, իր դրական ու բացասական վիճակներով, յաճախ մեծ եւ բնորոշ դեր կատարած է մեր կեանքի զանազան շրջաններուն:

Որքան ալ թերի ըլլան մեր ուսումնասիրութիւնները հայ կնոջ անցեալի մասին, որքան ալ պակսին մեզի ուսումնասիրական լուրջ ձեռնարկներ, այնուամենայնիւ, անհրաժեշտ են մեզի, գոնէ ամփոփ տեղեկութիւններ մեր մօտաւոր անցեալի, մեր վերջին յիսնամեակի ընթացքին, մեզի չափ կամ աւելի տառապող հայ կնոջ վիճակի, ինչպէս նաեւ ներկայ գաղթահայ կնոջ եւ իգական սեռի մասին առհասարակ:

Որքան լաւ գործ մը կատարած կ'ըլլայինք, եթէ վերապրող Հայերէն քանիներ փորձէին համառօտ տեղեկութիւններ գրի առնել իրենց շրջաններու հայ կիներու մասին: Բան մը՝ որ անկարելի չէ, եթէ խստապահանջ չըլլանք ու եթէ փորձեր կատարելու բարեացակամութիւն չպակսի:

Մեր երիտասարդ ընկեր Հ. Ակոնայեանի ամփոփած յօդուածաշարքը արդի օտար կիներու մասին, որ այնքան հետաքրքրութեամբ կարդացուեցաւ, իմ վրայ պարտք կը դնէ քանի մը տող գրել Վասպուրականցի հայ կնոջ մասին: Ցաւակնութիւններ չունիմ ըստ արժանւոյն ներկայացնելու համար Վասպուրականի հայ կինը:

Ես փոքրիկ ուսումնասիրական փորձ մըն է որ կը կատարեմ, կատարեալը վերապահելով աւելի ձեռնհաս հայրենակիցներու եւ անուանի ուսումնասէրներուն:

×

Թրքական վայրագ իշխանութեանց յատուկ բազմազան ու յարատեւ բարբարոսութիւններու ենթակայ, հայկական միւս գաւառներու կարգին, «Վասպուրական աշխարհն» ալ զուրկ է եղած կանոնաւոր դպրոցներէ:

Մինչեւ 1830ական թուականները, լոյսի վառարաններ կը ներկայանային միմիայն մեր վանքերն ու եկեղեցիները, ուր սակաւաթիւ երախաներ Մեսրոպեան գիրերը կը ճանչնային, Սաղմոսն ու Շարականը կը սորվէին, քահանայ եւ վարդապետ ձեռնադրուելու նպատակով:

1830էն ետք Վանի Այգեստանի եւ քաղաքի մէջ կը բացուին քանի մը թաղային - ծխական տարրական վարժարաններ, այն ալ ծրի եւ «երեւելիներու» մանչերուն յատուկ:

1852ին, Հայոց Հայրիկի փորձերը՝ աղջկանց վարժարաններ բանալու մասին, ձախողելէ ետք, Վասպուրականի հայ աղջկանց կրթութեան գործը կը ձգուի բախտին:

1870 - 1880ին կը սկսի Վան - Այգեստանի մտաւոր զարթօնքի փայլուն շրջանը: Այդ օրերուն, կը բազմապատկուին Վան - Այգեստանի ծխական դպրոցներ, Այգեստանը կ'ունենայ նաեւ իր բարձրագոյն նախակրթարանները (ի վերջոյ նաեւ ուսուցչանոցը) եւ միաժամանակ ծխական կամ առանձին վարժարաններ կը բացուին նաեւ Վասպուրականի գաւառներու մէջ (Արճակ, Շատախ, Կարկառ, Թիմար եւայլն):

Մտաւոր զարթօնքի այդ շրջաններուն յայտնի էր Մ. Սանասարեանի բարերարութեամբ հիմնուած, «Սանդխտեան» աղջկանց բարձրագոյն նախակրթարանը, ապա նաեւ Գօնտաքճեան տիկնոջ աղջկանց վարժարանը:

Այդ օրերէն է որ հիմը կը դրուի Վասպուրականի հայ աղջկանց կրթութեան գործին, որ հետզհետէ ծաւալելով, Վասպուրականի հայութեան դուրգուրանքին կ'արժանանայ:

Այն օրերուն, երբ Վանը հպարտ էր վարագայ «Ժառանգաւորաց», Մ. Փորթուգալեանի «վարժապետանոց», Հ. Երամեանի «Որբանոց» վարժարաններով, (մանչերու յատուկ բարձրագոյն նախակրթարան, որ միջնակարգ ալ կը հաշուէին ատենին), հայ աղջկանց կրթութեան գործը մանչերուն զուգընթաց շաւղի մը մէջ դնելու եռանդուն ճիգեր կ'ըլլային:

Բացի դպրոցներէ, տուներու մէջ ալ, հայ աղջիկներուն կը դասաւանդուէր մայրենի լեզուն:

Մտաւոր գաղափար մը կազմելու համար, կարելի է քննութեան առնել նշանաւոր բանասէր Ա. Օրբէնի մէկ ուսումնասիրութիւնը, ըստ որու՝ Վան քաղաքն ու Այգեստանը միասին (30000 հայ բնակիչով) ունէին 31 հայ վարժարաններ, 5104 երկսեռ աշակերտներով (3200 տղայ, 1904 աղջիկ):

Առկէ զատ, Վանի նահանգին մէջ կային 136 հայ դպրոցներ 6200 աշակերտներով (5500 մանչ եւ 700 աղջիկ):

Որ թուականներուն ալ կազմուած ըլլայ սոյն վիճակագրութիւնը, անվիճելի է դժբախտ իրողութիւն մը, — Վասպուրականի հայ կնոջ անուս մնալը, մեծ մասով:

Անուս մնացած է աւելի շատ լայնածաւալ Վասպուրական նահանգի գաւառացի հայ կինը:

Վասպուրականցի հայ կինը զուրկ է եղած նաեւ ինքնազարգացման ամենատարրական միջոցներէ: Ընթերցանութեան գիրքեր, դասախօսութիւններ, թատրոններ, լսարաններ ունեցած չէ Վասպուրականցի կինը մինչեւ 1908 թուականները:

ԱԶԳԻՆ

(Շար.)

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ԼՍԱՐԱՆ

ԴԷՊԻ ՕՏԱՐԱՑՈՒՄ

Բաւական միտք ու մելան սպառեցին երիտասարդական կուռ ու ծաւալուն կազմակերպութիւն մը յառաջ բերելու համար արտասահմանի մէջ: Մանաւորապէս «Յառաջ»ը որ տասը տարիէ ի վեր նոյնացած է մեր տարագիր ժողովուրդի ցաւերուն հետ: Ան իր էջերը լայն բացաւ այս կարեւոր հարցին համար, բազմաթիւ յօդուածներ հրատարակեց, միտքեր պատրաստուեցան, կարծիքներ փոխանակուեցան: Դժբախտաբար Հայ երիտասարդութիւնը մնաց հոն ուր որ էր:

Ես պիտի փորձեմ ներկայացնել ուրիշ աւելի կարեւոր ցաւ մը, որով վարակուած է մեր երիտասարդութեան խոշոր հոսանք մը:

Քշուելով այս երկրի չռայլ վայելքներէն եւ զբօսանքներէն, անոնք երթալով կը հեռանան հայութենէ: Անոնք կարծես ամօթ կը զգան երբ Հայ կ'անուանուին օտար շրջանակներու մէջ. մանաւանդ Ֆրանսուհիի մը հետ խօսելու կամ պարելու միջոցին: Գրեթէ գաղափար չունին մեր պատմութեան անցեալի եւ ներկայի մասին: Յաճախ իրենց գրպանին մէջ կը տեսնուին տեղական թերթեր: Երանի՜ թէ կարդալ գիտնային, պարզապէս ցուցամոլութեան համար է:

Անոնք թէ նիւթապէս եւ թէ բարոյապէս դատապարտուած են փճանալու: Աշխարհի վրայ ոչ մէկ հոգ ունին բացի իրենց առօրեայ փուճ ծախքէն: Եթէ պարելու չափ դրամ ունենան, գիշերները անքուն կ'անցնեն հոս ու հոն: Սանթիմ չեն տար հայկական գրքի ու թերթի: Օր մը այս կարգի երիտասարդի մը թերթ առաջարկած պահուս բարկութեամբ պատասխանեց.

— Եղբայր, Ֆրանսական թերթ կ'առնես գէթ նկարներուն կը նայիս, բայց Հայերէն թերթերուն մէջ այդ ալ չըկայ...

Ասոնցմէ քանի՞ հոգի գաղափար ունին մեր մէկ միլիոն անմեղ նահատակներու գազանային ջարդի մասին կամ քանի՞ հոգի կը կարդան «Էջեր հայաջինջ սարսափներէն», որոնց իւրաքանչիւր տողը արիւն կը հոսեցնէ մարդու սրտէն:

Այս երիտասարդական հոսանքին մէջ կան այնպիսիներ որ տակաւին չեն գիտեր թէ ինչու կը տօնենք Ապրիլ Տասնըմէկը կամ ի՞նչ է անոր նշանակութիւնը: Շատեր գրեթէ իրենց կապերը կտրած են մեզմէ եւ երբեք չեն երեւար հայկական որ եւ է հաւաքոյթի, իրենց կեանքը անցընելով օտար շրջանակներու մէջ: Կան այնպիսիներ ալ որոնք իրենց հայկական անունները փոխելով յարմարցուցած են օտար անուններու, որպէսզի օտարի նմանին:

Աւելի քան մէկ միլիոն զոհեր տուինք անցանք անոնց դիակներուն վրայէն, մահամերձներու աղաղակներէ լեռներ ու ձորեր կը սարսռային, բազմաթիւ մանուկներու գլուխները օդը կը թաւալէին մարդակեր դահիճներու սուիններու հարուածէն: Այդ օրերու սարսափներէն շատ քիչերս ազատեցանք եւ այսօր ինկած ենք օտար ափերու վրայ, զրկուած մեր բոլոր իրաւունքներէն, կարօտ Հայրենի հողին ու ջուրին, լեռներուն ու դաշտերուն: Ի՞նչպէս կարելի է մոռնալ այս բոլորը, ամբողջ աշխարհ անէծք պիտի կարդայ մեզի, հազար անէծք, ինչպէս երգած է մեր ցաւի երգիչը:

Թերթերը գրեցին թէ Հալէպի մէջ կազմուած է Երիտասարդական Միութիւն մը, պայքարելու համար թրքախօսներու դէմ: Ահա Պուքրէշի «Րաֆֆի» Երիտասարդական Միութիւնը իր ուղեգիծով եւ չորս մասնաճիւղերով: Մենք որ բաղդատաբար աւելի լաւ պայմաններու մէջ կ'ապրինք, ինչո՞ւ նոյն նպատակով չպիտի կրնանք պայքարիլ օտարացման ահաւոր չարիքին դէմ: Մեր ցաւերուն գիտակից բոլոր Հայ երիտասարդներուս պարտականութիւնն է յամառօրէն պայքար մղել մեզմէ անջատող այս հոսանքին դէմ, որպէսզի դան ծանօթանան մեր պատմութեան, մշակոյթին, տոգորուին հայրենիքի սիրով ու վրէժի զգացումով: Չէ՞ որ ազգի մը միակ պահակը եւ զինուորը իր երիտասարդութիւնն է: Այսօր զրկուած ենք մեր բոլոր իրաւունքներէն, չունինք ազատ Հայրենիք որպէսզի զինուորագրուինք անոր, ու մեր կեանքի գնով պաշտպան կենանք, բայց ունինք աւելի բարձր պարտականութիւն մը,— տարագիր ժողովուրդ եւ Հայրենիք, այս երկու բառերուն համար դարերով արիւն են թափած մեր նախնիքները, մեր ներկայ սերունդը որ ժառանգորդն է անոնց, պէտք է ըլլայ զգաստ եւ պատրաստ դիմագրաւելու բոլոր անակնկալներուն, մինչեւ որ օր մը, օրերուն օրը, լոյս մը ծագի մեր դարաւոր Մասիսի գագաթէն եւ այս դարերով չարչարուած ժողովուրդը առնէ իր հովանիին տակ ու իր ոսկեզօծ արեւը սփռէ մեր ճակտին.

Գ. ՎՐԷԺ

ԳՈՐԾԵՐ ԵՒ ԾՐԱԳԻՐՆԵՐ՝ 30 ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ

— • —

(ՓՐՈՖ. Վ. ՏՈՏՈՄԵԱՆՑԻ 60ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ)

Փետրուար 3ին լրացաւ հայ գիտնական Փրոֆ. Վ. Տոտոմեանցի ծննդեան 60ամեակը: Այս առթիւ յարգանքի ցոյցեր եղան Պուլկարիոյ գործակցական ընկերութեանց կողմէ: (Փրոֆ. Տոտոմեանց միջազգային հեղինակութիւն մըն է գործակցական շարժման մէջ):

Պատասխանելով մեր պաշտօնակից «*Ազատ Խօսք*»ի հարցումներուն, Հայ գիտնականը հետեւեալ տեղեկութիւնները հաղորդած է իր անցեալի մասին, որ սերտօրէն կապուած է ժամանակակից շարժումներու հետ.—

— Ձեր հարցին պատասխանելով, կը մտաբերեմ, որ ասկէ 30 տարի առաջ, երբ ես Հայերէն աւելի լաւ գիտէի քան այժմ, կ'ապրէի Պետրոգրատ, ուրկէ երբեմն կ'աշխատակցէի Գր. Արծրունիի «Մշակ» օրաթերթին (Թիֆլիս):

Աւելի մօտիկ մասնակցութիւն ունեցայ Հայ կեանքին այն ատեն, երբ փոխադրուեցայ Մոսկուա, ուր աւելի մեծ թիւով, մօտաւորապէս տասը հազար Հայեր կային: Մոսկուայի մէջ պատերազմէն առաջ գոյութիւն ունէր Մոսկուայի Հայկական Կոմիտէ, նախաձեռնութեամբ հանգուցեալ յայտնի հայ գործիչ եւ իրաւաբան Ստեփան Մամիկոնեանի: Ես անդամ էի Մոսկուայի Հայկ. Կոմիտէի վարչութեան, որ կը բաղկանար հինգ հոգիէ:

Մոսկուայի Հայկ. Կոմիտէի գործունէութիւնը համահայկական էր: Ան ունէր ոչ միայն բարեգործական, այլեւ կրթական եւ տնտեսական առաջադրութիւններ: Հայաստանի եւ Կովկասի մէջ կը պահէր բազմաթիւ որբանոցներ: Ան նուիրուած էր հայկական պրոպագանդի, պատերազմի ընթացքին եւ անկէ առաջ: Անոր նիւթական միջոցներով եւ աշխատանքներով 1915 թուին լոյս տեսաւ ռուս յայտնի բանաստեղծ հանգուցեալ Վալերիյ Բրիւսովի խմբագրութեամբ եւ հմուտ յառաջաբանով, «Հայաստանի Բանաստեղծութիւնը» («Պոէզիա Արմէնի») ընդարձակ, հոյակապ եւ ճաշակաւոր աշխատութիւնը: «Հայաստանի Բանաստեղծութիւնը» տպագրուեցաւ 12 հազար օրինակ, որ կարճ ժամանակի ընթացքին սպառեցաւ, նոյն իսկ շահ բերելով հրատարակիչներուն: Հայկական պրոպագանդի եւ հայ մշակոյթն ու գրականութիւնը ռուս մտաւորական եւ ընթերցող շրջանակներուն ծանօթացնելու տեսակէտէն, «Հայաստանի Բանաստեղծութիւնը» հատորի դերը խիստ մեծ է: Աւելցնեմ նաեւ որ, շատ մը Հայեր, նոյնիսկ գործիչներ, շնորհիւ այդ գրքին, առաջին անգամ ըլլալով ծանօթացան հայ մշակոյթի եւ գրականութեան արժէքին ու վերադարձան հայ կեանքին տեսակ մը հպարտանքով:

Կոմիտէն 1913էն սկսեալ կը հրատարակէր «Արմեանսկի Վեստնիկ», («Հայկական տեղեկաբեր») պատկեռազարդ ռուսերէն շաբաթաթերթը, զոր կը խմբագրէր Կոմիտէի վարչութեան անդամ Ամիրեան: Այս շաբաթաթերթը կը տպուէր 10 հազար օրինակ եւ կը տարածուէր ամբողջ Ռուսաստանի մէջ: Անոր կ'աշխատակցէին ոչ միայն Հայեր, այլեւ ռուս ծանօթ գրողներ: Այդ պարբերականին ես կ'աշխատակցէի կանոնաւորաբար: Հայերէն կ'աշխատակցէին՝ յայտնի լեզուագէտ բանասէր պրոֆ. Ն. Ադոնց, Ալ. Ջիվէլէկեան, որ ներկայիս պատմութեան պրոֆէսոր է Մոսկուայի համալսարանին մէջ: Կ'աշխատակցէին նաեւ Մոսկուայի կոմիտէի նախագահ Ս. Մամիկոնեան, ինչպէս նաեւ ռուս յայտնի բանաստեղծ եւ հայ գրականութիւնը ուսումնասիրող Իւրիյ Վեսելովսկի: Բոլոր աշխատակիցները շատ լաւ կը վարձատրուէին:

1912ին, Մոսկուայի Հայկ. կոմիտէն ձեռնարկեց հիմնադրութեանը հայ համազգային մեծ դրամատան մը, նպատակ ունենալով բարելաւել Հայաստանի, Կովկասի, Ռուսաստանի, Թուրքիոյ եւ առհասարակ բոլոր վայրերու Հայ գիւղացիութեան, արհեստաւորութեան եւ առեւտրական դասի տնտեսական վիճակը: Միեւնոյն պատեն, այդ դրամատունը որոշած էր, իր սեփական հասոյթներու որոշ տոկոսը յատկացնել հայ մշակոյթի (մամուլ, գրականութիւն, դպրոց եւն.) ապահովման եւ զարգացման:

Դրամատունը նպատակ ունէր կազմելու հսկայ դրամագլուխ մը՝ երկու հարիւր միլիոն ոսկի ռուբլի (100 միլիոն տոլար), որու քառորդը, 50 միլիոն ոսկի ռուբլի, կարճ ատենէն արդէն արձանագրուեցան Մոսկուայի եւ Ռուսաստանի այլ քաղաքներու Հայերը:

1913ին, Մոսկուայի Հայկ. Կոմիտէի յանձնարարութեամբ, ես ուղեւորուեցայ Կ. Պոլիս, ուր մեծ ժողովի մը մէջ զեկուցում տուի հայկական դրամատան մասին: Ժողովին կը նախագահէր Զաւէն պատրիարքը: Իմ զեկոյցը լսելէ յետոյ, ժողովին մէջ արձանագրուեցան 10 միլիոն ոսկի ռուբլի:

Դժբախտաբար, վրայ հասաւ մեծ պատերազմը եւ հայկական դրամատան կազմակերպումը անկարելի եղաւ իրագործել: Զմոռնամ ըսել, որ դրամատան նպատակներէն մէկն էր, իր միջոցներով սեփական հող գնել հայ գիւղացիներուն եւ այդպէսով բարձրացնել անոնց տնտեսական եւ մշակութային մակարդակը:

Այժմ կարելի է այդպիսի դրամատուն մը կազմակերպել հայ գաղութներու համար, կամ կոոպերատիւ ձեւով եւ կամ բաժնետիրական եղանակով: Երկու պարագաներուն ալ հայկական հարուստ միութիւնը— Բարեգործականը, պարտաւոր է տալ իր աջակցութիւնը: Գալով կոոպերատիւ ձեւին, Սոֆիայի «Թրակիա» դրամատունը ցոյց տուաւ, թէ Հայերը խորթ չեն կոոպերատիւ գործին:

ԹՈՒՐԱՆՇԱՆՆԵՐ ԺՈՂՎԵՑԷՔ

ՄԵՐ ԳԱՂՈՒԹԸ ԹՈՒՐԱՆՇԱՆՆԵՐՈՎ

— o —

ՊՈՒՏՕ, 6 *փետր.* (Յառաջ).— *Պուտոյի գաղութը (Սըրնօնն ալ միասին) ունի 112 այր, 73 կին եւ 62 փոքրիկներ (1—14 տարեկան), ընդամէնը 247 հոգի:*

ԶԲԱՂՈՒՄ.— *Գրեթէ բոլորն ալ սեփական գործով կը զբաղին: 41 հոգի պտուղի գործով (շրջուն կառքերով), 16 հոգի գուլպայի եւ «Թրիքօ»ի գործով, 11 դերձակութեամբ (վեցը սեփական), 6 կօշկակարի խանութ (սեփական), 7 հոգի գործարանը կ'աշխատին: Ինը հոգի սեփական տուն ունին (Սըրնօն, Պուտոյի արուարձանը, հանրակառքով քառորդ ժամ): Ունինք մէկ ճաշարան (Հայերու հաւաքավայրը), մէկ սրճարան եւ մէկ ինքնաշարժի վարիչ (տէրը): Հինգ անգործ ունինք, սակայն նպաստ չեն ստանար եւ մանր մունր զբաղումներով կը հանեն իրենց հացը:*

Քանի մը խօսք պտղավաճառներուն մասին: Այս գործը ընդհանրացաւ 930—31ի շրջանին, երբ շատեր գործարանը եւ արհեստանոցը ձգելով պտուղի գործի կը ձեռնարկէին, որովհետեւ շահաւէտ էր: Ներկայիս նախորդ տարիներու հետ պէտք չէ բաղդատել, քանի որ գործերու նուազումը համաշխարհային է: Այսուհանդերձ մեր հայրենակիցները բոլորն ալ իրենց ապրուստը կ'ապահովեն:

Պորտոյի քաղաքապետը, Պ. Մառքէն, ոչ միայն Հայերուն, այլ եւ բոլոր օտարականներուն ամէն դիւրութիւններ կ'ընծայէ իբրեւ շրջուն վաճառորդ (մարշէճի) աշխատելու:

Միայն թէ երբ տուգանքի ենթարկուին (53—95 ֆրանք), երբ արգիլուած տեղ կը կենան եւ ոստիկանը տեղեկագիր կը կազմէ, այդ պատիժը կը վերածուի մէկ կամ երկու օր բանտարկութեան:

ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.— *Չորս տարի առաջ խումբ մը երիտասարդներ քով քովի գալով «Արարատ» Միութիւնը կազմած են: Այս Միութիւնը 1934ի ընթացքին ոչ մէկ դասախօսական եւ վիճաբանական հաւաքոյթ է սարքած, ինչպէս կ'ընէր նախորդ տարիները, մեծ հետաքրքրութիւն արթնցնելով երիտասարդութեան մէջ: Ունի 21 անդամ:*

Հինգ ամիսէն աւելի է որ կազմուած է Արաբկիրի Հայր. Միութիւնը 20 անդամներով: Ամիսներ առաջ ալ Ֆր. Կ. Խաչի մասնաճիւղ մը հիմնուեցաւ: Կը սպասենք գործունէութեան:

ԿՐԹԱԿԱՆ.— *Կրթական գործը «Արարատ» Միութիւնն է որ կը վարէ, մեծ համակրութիւն վայելելով: Երեք տարի է որ դպրոցը կը շարունակուի: Նախորդ տարուան վրայ աւելցած են երկու աշակերտ (ընդամէնը 23 հոգի): Կը յուսանի թէ այս թիւը աւելի պիտի բարձրանայ: Միութեան անդամները կ'աշխատին կրթական գործը աւելի նախանձելի մակարդակի մը հասցնել: Այս տարի աշակերտները յանձնուած են մանկավարժ տիկ. Ա. Փէնտիկեանի, որ սիրայօժար ըստանձնեց փոխարէն չնչին գումարի մը: Միութեան հասոյթները կը գոյանան աշակերտներու ամսավճարներէ (մէկ, երկու, երեք աշակերտներէ կը գանձուի 5, 6, 7 ֆրանք), եւ հանդէսներէ:*

ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.— *Պուտոյի ամէնէն հին կազմակերպութիւնն է Հ. Յ. Դ.ն (կազմուած 1926ին), որ համակիրներու լայն շրջանակ մը ստեղծած է իր շուրջը: Հօկը անունով գոյութիւն ունի: Եթէ նոյ. 29ի առթիւ կեդրոնէն մէկը գայ՝ լաւ, այլապէս եւ կայ եւ չկայ:*

ԱԶԳ. ԵՒ ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ՏՕՆԵՐ.— *Ապրիլ 11—24ի սգատօնը ամէն տարի կը կատարէ «Արարատ» Միութիւնը: Հ. Յ. Դ. «Մուրատ» խումբի շնորհիւ ամէն տարի կանոնաւորապէս կը տօնուին մեր անկախութեան օրը՝ Մայիս 28ը, Դաշնակցութեան Օրը եւ ընդվզումի օրը՝ «Փետրուար 18»:*

Հ. Յ. Դ. «Մուրատ» խումբը ունի «Սիամանթօ» գրադարանը եւ որովհետեւ սեփական կամ վարձու ակումբ մը ձեռք չենք կրնար ձգել, հատորները դէզ մը կը մնայ ընկերոջ մը սենեակը: Կը ստանանք «Յառաջ», «Յուսաբեր» եւ զոյգ «Հայրենիք»ները: Ցաւալի է որ քիչերը կ'օգտուին այս թանկագին պատեհութենէն:

Այս փոքրիկ գաղութը կը սպառէ 28 «Յառաջ», վեց «Երկունք», տասնի մօտ «Հայ - Բոյժ», «Վէմ», տասը «Մեղու» եւն.:

Կ. Յօնէրեան

×

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ, 4 *փետրուար* (Յառաջ).— *Այս գաղութի մասին յաճախ գրուած է «Յառաջ»ի սիւնակներուն մէջ, սակայն ճշգրիտ թիւի եւ ներքին կեանքի մասին տրուած տեղեկութիւնները առ հասարակ թերի են եղած:*

Գաղութին հիմը դրուած է 1922ին: Մինչեւ 1925 եկողները կազմած են մօտ 500 հոգինոց գաղութ մը: Նոյն թուականին կարգ մը սրտցաւ հայրենակիցներ հիմը դրած են Սէնթ Էթիէնի հայ ազգային Միութեան որ, վաւերացուած է տեղական իշխանութեան կողմէ:

Մինչեւ 1927, անխտիր բոլորը կ'աշխատէին զանազան գործարաններու մէջ ապահովելով իրենց ապրուստը: Այս միջոցին առակի կարգ անցած էր հետեւեալ խօսքը.— «Տեղացին կ'աշխատի գործարանին մէջ շէֆ մը կամ քօնթրը-մէթր մը ըլլալ, իսկ Հայը կ'աշխատի ապագային սեփական ձեռնարկ մը, գործ մը ունենալ»: Արդարեւ այս խօսքը իրականացաւ շնորհիւ մեր հայրենակիցներու աննըկուն կամքին: Այսօր մեր գաղութը կը հաշուենք մեծով պզտիկով 518 անձ, որոնցմէ 38 հոգի շրջուն վաճառորդներ են, 22 հոգի դերձակ 5ը միայն սեփական խանութ ունին, մնացածները կ'աշխատին իրենց տան մէջ (աթիէլիէօռ), 14 հնակարկատ (կօշկակար) ունին իրենց սեփական խանութները, 4 սափրիչի խանութ, իսկ 10 սափրիչներ ալ կ'աշխատին զանազան խանութներու մէջ: Ունինք նաեւ երկու նպարավաճառ եւ 12 ալ շրջուն բանջարավաճառ: Գործարանները աշխատող բանուորներու ընդհանուր թիւն է 47: Նպաստընկալ անգործներուն թիւն է 68 հոգի՝ մեծով պզտիկով: Մէկ մասին նպաստը դադրեցուցին անծանօթ պատճառներով:

ԿՐԹԱԿԱՆ.— *Ազգ. Միութեան կազմութեան թուականէն սկսեալ գաղութիս մտահոգութեան առարկան եղած էր նոր սերունդի հայեցի դաստիարակութիւնը, բայց տեղի չգոյութեան պատճառաւ մնացած էր միայն բաղձանք: 1929—30 թուականին Ազգ. Միութիւնը դժուարութեամբ ձեռք ձգեց շէնք մը՝ ամսական 150 ֆրանքով որ կը ծառայէր իբրեւ մատուռ: Այսօր քահանայ չգտնուելուն պատճառաւ Ազգ. Միութիւնը բարեհաճութիւնը ունեցաւ տրամադրելու մատուռը Կ. Խաչին, որպէսզի մատաղ սերունդին սորվեցնէ Մեսրոպեան տառերը: Ահա երեք տարի կ'ընէ որ մօտ 35 փոքրիկներ հայերէնի դաս կ'առնեն: Կայ նաեւ «փրկուած»ներու վճարովի դպրոց մը, ուր քանի մը պզտիկներ Աստուածաշունչ կը սորվին:*

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԱԿԱՆ.— *Իբրեւ կենդանի կազմակերպութիւն գաղութին հաստատումէն ի վեր գոյութիւն ունի Հ. Յ. Դ. «Անտառ» ենթակոմիտէն, որ ազգային զգացումներն ու աւանդութիւնները վառ պահելու համար ամէն տարի կը տօնէ «Ապրիլ 24»ը, «Մայիս 28»ը, «Փետրուար 18»ը, «Դաշնակցութեան Օր»ը, Խանասորի արշաւանքի տարեդարձը եւ պարբերաբար կը սարքէ նաեւ հրապարակային դասախօսութիւններ: 1932 ապրիլին հիմնեց գրադարան մը «Դուրեան» 300 հատորներով, որոնք շատ համեստ պայմաններով կը տրամադրուին հասարակութեան: Կան ուրիշ կուսակցութիւններ ալ, առանց որոշ գործունէութեան: Հօկը որ սկզբնական շրջանին եռանդուն գործի էր լծուած ներկայիս մեռեալ վիճակ մը ունի, ինչպէս նաեւ Բարեգործականը:*

Ֆ. Կ. Խաչը եռանդուն աշխատանքի է լծուած: Ազգ. Միութիւնը յունուար 26ին ներկայացուց Շիրվանզադէի «Նամուս»ը, որ մեծ յաջողութեամբ պսակուեցաւ, ինչպէս գրուած էր «Յառաջ»ի մէջ: Ժողովուրդի փափաքին համաձայն նոյն խաղը մօտ օրերս պիտի ներկայացուի նաեւ Սէն Շամոնի մէջ:

Լիպարիտ

ՄԱՄՈՒԼ

ԵՐԿՈՒ ՃԱԿԱՏՆԵՐ

— • —

Աթէնքի «Նոր Օր»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (2 փետր.).

— «Գաղութներու մէջ պայքարի երկու ճակատ ստեղծուած է: Մէկ ճակատին վրայ դիրք բռնած է Դաշնակցութիւնը, իր հետ ունենալով ժողովրդական զանգուածները, որոնք Հայաստանի անկախութեան գաղափարին հաւատարիմ կը մնան: Միւս ճակատին վրայ կեցած է Ռամկավար - Բարեգործական - Հօկ երրորդութիւնը, իր ետին ունենալով Գ. Միջազգայինի հայանուն գործակալները, որոնց ձեռքին մէջ գործիք դարձած են Մալէզխանեաններն ու Կիւմիւշկէրտանները:

Դաշնակցութեան հաւատամքը գաղտնիք չէ ոչ ոքի համար: Դպրոցական մանուկն անգամ գիտէ թէ Հայաստանի գոյութիւնը մեծապէս գնահատելով մէկտեղ, Դաշնակցութիւնը հայկական դատը լուծուած չի նկատեր, այնքան ատեն որ Թրքահայաստանը ամբողջովին եւ Ռուսահայաստանի մէկ մասը կը գտնուին գերութեան մէջ, թրքական տիրապետութեան տակ:

Եւ որովհետեւ Հայաստանի խորհրդային իշխանութիւնը չի ճանչնար հայկական դատը եւ հայ ժողովուրդի պատմական իրաւունքները Արեւելեան Նահանգներու վրայ, Դաշնակցութիւնը, հաւատարիմ իր ուխտին եւ առաջադրած նպատակներուն, բռունցք բարձրացուցած է բոլշեւիկներու հակազգային քաղաքականութեան դէմ, պայքարելու եւ հայկական դատը միշտ այժմէական դարձնելու համար:

Դաշնակցութիւնը ներկայի Հայաստանը կը նկատէ կորիզը վաղուան Հայաստանին, որ պիտի պարփակէ չազատագրուած հայկական նահանգներուն մէկ մասը: Առանց կորսնցնելու իրականութեան զգացումը եւ միշտ նկատի ունենալով քաղաքական պայմանները Դաշնակցութեան վաղուան Հայաստանին նամբան կը հարթէ, հոգեպէս դաստիարակելով սերունդները եւ հետեւելով միջազգային անցուդարձերուն:

Դաշնակցութենէն դուրս ուրիշ հոսանքներ կան որոնք հակառակ տեսակէտ եւ ուղղութիւն ունին:

Ռամկավար կուսակցութիւնը, որ պահպանողական եւ կրօնա - ազգային կուսակցութիւն մըն է, ամբողջովին ձեռք քաշած է քաղաքական պահանջներէն, կարծես թէ Թրքահայաստանը օտար հողամաս եղած ըլլար սկիզբէն ի վեր:

Ռամկավարները իրենց ուղղութիւնը իբրեւ քաղաքականութիւն կը կոչեն, մինչդեռ, իրականին մէջ, այդ ուղղութիւնը պարտուողական հոգեբանութեան, ընկնուած հոգիի, թմրած ջիղերու, պայքարէ եւ զոհողութիւններէ խուսափելու ուղղութիւն մըն է:

Ռամկավար կուսակցութեան այս ուղղութիւնը նոյնութեամբ իւրացուցած է Բարեգործականը, անջիղ ու թմրած ծերերու կազմակերպութիւնը, որուն անդամագրուողը, կարծես խորշակահար եղած ըլլայ, կը դադրի հոգեպէս ապրելէ եւ իբրեւ արի Հայ զգալէ ու գործելէ:

Բարեգործականը կ'ըսէ թէ խորհրդային Հայաստանի վերաշինութեան նպաստելով, ազգաշէն գործ կատարած կ'ըլլայ: Ընդունինք որ այդպէս է: Բայց միթէ պարտականութիւնը կը վերջանա՞յ այդքանով: Այս ժողովուրդին հանդէպ ուրիշ պարտաւորութիւններ չունի՞: Հայաստանի մէջ քանի մը տուն շինելը մեծ նշանակութիւն չունի, բայց գաղութներու մէջ Հայը Հայ պահելը կենսական կարեւորութիւն ունի ազգային տեսակէտով:

Գաղութներու հայութիւնն է որ որ վաղուան Հայաստանի բնակչութիւնը պիտի կազմէ: Եթէ այլասերի եւ կորսուի գաղութներու հայութիւնը, չազատագրուած Հայաստանը պէտք է խպառ կորսուած նկատել»:

Խորհրդային սահմանադրութեան փոփոխում

Մոլոթով իր ճառին մէջ բացատրեց թէ Խ. Միութեան ներկայ սահմանադրութիւնը վաւերացուցած էր երկրորդ համագումարին կողմէ, 1924 յունուար 31ին: Արդ օրէն իվեր արմատական փոփոխութիւններ կատարուած են մարդկային գործունէութեան բոլոր ասպարէզներուն մէջ եւ ընկերային ուժերու յարաբերութիւնը նոյնը չէ ինչ որ 11 տարի առաջ: Հաւաքական սեփականութեան սկզբունքը յաղթանակած է ամէն տեղ, հետեւաբար անհրաժեշտ է փոփոխել սահմանադրութեան այն մասերը որոնք չեն համապատասխաներ ներկայ իրականութեանց:

Բանախօսը դիտել տուաւ թէ օտար երկիրներու մեծ մասին մէջ ժողովրդապետական ազատութիւնները սահմանափակուած կամ ջնջուած են: Այս առթիւ յիշեց Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ օրինակները, բացատրելով թէ փաշականութիւնը յաղթանակած է այդ երկիրներուն մէջ, իսկ ուրիշ տեղեր ալ ժողովրդապետական ճակատը կը մնայ, բայց չկայ որ եւ է իրական ժողովրդապետութիւն: Խ. Միութիւնը այսուհետեւ պիտի ունենայ հաւասար, ուղղակի եւ գաղտնի ընտրութիւններ: Մինչեւ հիմա բանուորները առանձնաշնորհեալ դիրք ունէին: Անոնք մէկ պատգամաւոր կ'ընտրէին իւրաքանչիւր 25,000 ընտրողի վրայ, մինչդեռ գիւղացիները կ'ընտրէին մէկ պատգամաւոր իւրաքանչիւր 125,000 ընտրողի վրայ: Այսուհետեւ հաւասարութիւն պիտի հաստատուի գիւղացիներու եւ բանուորներու ընտրական շրջանակներուն համար. ընտրութիւնները պիտի ըլլան ուղղակի, ոչ թէ աստիճանաւոր եւ վերջապէս պիտի կատարուին գաղտնի, ոչ թէ ձեռամբարձ քուէարկութեամբ:

Մոլոթով եզրակացուց թէ առաջադրուած բարենորոգումը կ'ապացուցանէ ղեկավարներուն վստահութիւնը՝ զանգուածներուն վրայ: «Այս բարենորոգումը պիտի զօրացնէ ղեկավարներուն պատասխանատուութեան զգացումը՝ հայրենիքին հանդէպ, աւելի զօրացնելով խորհրդային հայրենասիրութիւնը»:

ՀԱՅԵՐԸ ԱՍՏՂԱԳԻՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Ֆրանսայի Աստղագիտական Ընկերութեան պաշտօնաթերթին՝ «L'Astronomie» ամսագրին 1935 յունուարի թիւէն կը տեղեկանանք թէ իբրեւ մշտնջենական անդամ ընտրուած է Պ. Գ. Կիւլպէնկեան, յանձնարարութեամբ Տիկ. Ք. Ֆլամարիոնի (այրին հռչակաւոր գիտնականին): Անդամ ընտրուած են նաեւ Պ. Յակոբ Գասպարեան, ուսանող, Պ. Քառնօ Մոստիչեան, առեւտրական եւ Ժան Տարգեւիչ:

Ընկերութեան դեկտ. 5ի նիստին մէջ Տիկ. Ֆլամարիոն ներկայացուցած է իր աշխատակից եւ աստղագէտ Պ. Լեւոն Ասատուրեանի մէկ տեսական աշխատանքը՝ տիեզերքի կազմութեան մասին:

ցնէին ուրիշներ: Այս վիճակին վերջ տրուած է այլեւս: Երբ Հիթլէր հաւասարութիւն կը պահանջէ, խաղաղութեան համար է որ կ'ընէ այդ բանը: Խաղաղութիւնը երբեք այնքան վտանգուած չըլլար որքան անկարող պետութեան մը կողմէ: Ազգ մը որ չի կրնար պաշտպանել ինքզինքը, միշտ խաղալիկ կը դառնայ դրացի ազգի մը կամայականութեան»:

⁂ Իտալիա հաղորդեց իր պատասխանը կարճ զեկոյցով մը, որուն մէջ կ'ըսէ թէ մեծ ուշադրութեամբ հետեւեցաւ Լոնտոնի խօսակցութեանց, օրը օրին տեղեակ մնալով բոլոր մանրամասնութեանց: Իտալիոյ պաշտօնական շրջանակները Լոնտոնի յայտնութեանց: Իտալիոյ պաշտօնական շրջանակները Լոնտոնի յայտարարութեամբ կարելի կը գտնեն համաձայնութիւն մը՝ Գերմանիոյ հետ եւ հետեւաբար սկզբնաւորութիւն մը միջազգային գործակցութեան համար: Գալով բուն օդանաւային գործակցութեան, Իտալիա մօտերս պիտի ճշդէ իր դիրքը, նկատի առնելով իտալիոյ մասնաւոր դիրքը՝ Անգլիոյ հանդէպ եւ փոխադարձաբար: Զեկոյցը գոհունակութիւն կը յայտնէ որ Անգլիա եւս միացած է ֆրանքեւիտալական համաձայնութեան, Աւստրիոյ անկախութիւնը պաշտպանելու համար:

Կիրակի օրուան խաղաղ ցոյցը

Կիրակի օր, ընկերվարական եւ համայնավար կուսակցութեանց առաջնորդութեամբ ցոյց մը տեղի ունեցաւ Ռէփիւպլիքի հրապարակին վրայ: Ոստիկանութիւնը խիստ միջոցներ ձեռք առած ըլլալով, ո՛ր եւ է դէպք չպատահեցաւ: Ցուցարարները կը բաղկանային հազար պատուիրակութիւններէ եւ անհամար բանուորներէ, որոնք աւելի քան 500 ծաղկեպսակներ դրին յիշատակարանին վրայ: Ոստիկանական տեսչութիւնը 30,000 կը հաշուէ ցուցարարներուն թիւը, կարգ մը թերթեր՝ 20,000, «Փըթի Փարիզիէն» 60,000, իսկ ձախակողմեան թերթերը՝ աւելի քան հարիւր հազար: (Այս պարագան քիչ մը չէ՞ յիշեցներ մեր հայկական հանդէսները...):Ցոյցը կազմակերպուած էր յարգելու համար փետր. 6ի դէպքերուն մէջ սպաննուած զոհերու յիշատակը:

Ֆրանսուհիներու քուէարկութեան իրաւունքը

Ֆրանսայի քուէպահանջ կիներու կազմակերպութեանց համագումարը վերջացաւ շաբաթ օր, հետեւեալ բանաձեւով.— «Համագումարը կը հաստատէ 1931ի, 1933ի եւ 1934ի ժողովներուն որոշումները եւ ծերակոյտին, երեսփ. ժողովին նախագահներուն եւ վարչապետին ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ, որպէսզի օր առաջ ընթացք տրուի Ֆրանսուհիներու քաղաքական իրաւունքներուն»:

Մինչեւ հիմա կիներու քուէարկութեան ամէնէն լուրջ արգելքը եղած է ծերակոյտը: Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ վերջին պայքարներու հետեւանքով, ծերակոյտին մէջ ալ շատ մը սառեր հալած են: Ամէնէն ջերմ ախոյեանը, Լուի Մառթէն, որ ամէն տարի օրինագիծ մը կը ներկայացնէր եւ միշտ կը մերժուէր, այս անգամ աւելի մեծ յոյսեր ունի: Այսօր, երեքշաբթի, Պ. Անրի Փաթէ պիտի առաջարկէ երեսփ. ժողովին՝ կիներուն քուէարկութեան իրաւունք տալ այս տարուան քաղաքապետական ընտրութեանց մէջ, իբրեւ առաջին քայլ: Չի կարծուիր որ լուրջ դժուարութեան հանդիպի այս առաջարկը:

⁂ Համագումարը վերջացաւ շքեղ հացկերոյթով մը, նախագահութեամբ գաղթային նախարար Պ. Լուի Ռոլէնի, որ ջերմապէս պաշտպանեց կիներուն իրաւունքները:

Առ նուազն 12 միլիոն Ֆրանսուհիներ քուէարկութեան իրաւունքի կը սպասեն:

104 անկողին 700 զինուորի համար

Կրիփի համաճարակին առթիւ, թերթերը բուռն պայքար կը մղեն պատասխանատու իշխանութեանց դէմ, ըսելով թէ երեսի վրայ ձգած են քսան տարեկան զինուորները: Անկուլէմի զօրանոցին մէջ, ուր 9 հոգի մեռան կրիփէն, 2400 զինուորներէն 720ը հիւանդացած են, բայց հիւանդանոցը միայն 104 անկողին ունի, ոչ աւելի, ոչ պակաս:

Անցեալ շաբթու ութ զինուորներ ալ մեռան Վալ – տը – Կռասի հիւանդանոցին մէջ (Փարիզի շրջան): Վէռտէօնի պահակազօրքին մէջ հարիւրէ աւելի հիւանդներ կան: Արդէն մեռած են հինգ հոգի: Սթէնէի մէջ վարակուած են 180 զինուորներ: Շաթօռուի դպրոցը փակուեցաւ տասը օրուան համար, քանի մը աշակերտներ վարակուած ըլլալով:

«Պղպեղի թագաւոր» ձախողեցաւ

Զարաչար ձախողեցաւ Կ. Պէչիրճեան, Հաճընցի Թրքախօս միջնորդը, որ ընկերութիւն մը կազմած էր Լոնտոնի մէջ, գնելու համար ճերմակ պղպեղի ամբողջ մթերքը: Ուրբաթ օր տակն ու վրայ եղած էր Լոնտոնի հրապարակը, այս գործին առթիւ, երբ երկու տուներ եւս սնանկացան: Իրարանցումը շարունակուեցաւ երէկ: Քանի չափ տուներ ծանրապէս վնասուած են: Տագնապը սաստկացաւ երբ խումբ մը միջնորդներ, որոնք 20000 թոն պղպեղ գնած էին, չկրցան տեղաւորել եւ հետեւաբար վճարել իրենց յանձնառութիւնները: Կ. Պէչիրճեան 2,500,000 անգլ. ոսկի կը հաշուէ եղած վնասը, զոր պիտի կրեն իր ընկերութիւնը, պղպեղի արտադրիչները, նաւատէրերը եւ միջնորդները: Անգլ. թերթերը սենսացիոնալ մանրամասնութիւններ կը հրատարակեն այս մասին: Նոյն իսկ «Թայմզ»ը խմբագրական մը գրած էր այս առթիւ:

ՀԱՅ ԲԱՆՈՒՈՐԻ ՄԸ ԱՐԿԱԾԸ

ՓԻԽԺԷ ՍԻԽՌ ԱՌԺԱՆ, փետր. 8.— Չորեքշաբթի օր ծանր արկած մը պատահեցաւ խցանի (պուշոն) գործարանին մէջ Երիտասարդ բանուոր մը, Արթին Աւետիսեան պարկով լեցուն խցանը (*մանթար*) կը լեցնէր, երբ կաթսան շարժելով եռացած ջուրը թափեցաւ ոտքերուն վրայ: Բանուորները լուր տուին գործատիրոջ որ ազնիւ մարդ մըն է եւ որ անմիջապէս հիւանդանոց փոխադրեց դժբախտ զոհը: Արթին ունի կին մը եւ երկու անչափահաս մանուկներ: Արագ ապաքինում կը մաղթենք:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՇԽԱՐՀԻ ԱՄԵՆԱՄԵԾ արձանը պիտի շինուի Հռոմի մէջ: Բարձրութիւնը պիտի ըլլայ 66 մէթր, միայն գլուխը պիտի ըլլայ 7 մէթր, ճակատէն մինչեւ ծնօտը, իսկ ոտքերը՝ 11 մէթր: Արձանը պիտի ներկայացնէ ըմբիշ մը, միայն առիւծի մորթ մը նետած ուսերուն վրայ եւ աջ ձեռքը բարձրացած՝ հռոմէական բարեւ մը տալու համար: Դիմագիծերը պիտի նմանին Մուսոլինիի: Արձանը պիտի տիրապետէ ամբողջ քաղաքին եւ դաշտին վրայ: Շինութիւնը պիտի տեւէ երկու տարի:

ՆՈՐ ՄԻՋԱԴԷՊ մը ծագեցաւ Իտալիոյ եւ Հապէշիստանի միջեւ: Իտալական աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ յունուար 29ի առտուն Հապէշներու զինեալ խումբ մը յարձակում գործեց եւ կռիւ ծագելով, հինգ Իտալացիներ սպաննուեցան, իսկ 6 հոգի վիրաւորուեցան: Աւելի ծանր են Հապէշներու կորուստները:

ԸՆԿԵՐԱ-ՀԱՄԵՐԳԱՅԻՆ ԽՆՋՈՅՔ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 6Ի ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած *ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «ԶԱՒԱՐԵԱՆ» Կոմիտէի կողմէ*

17 փետրուար կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին

ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆԻ սրահին մէջ, 43, rue de la Défense, Իսի

Երգ, նուագ, պար եւլն.: Մուտք՝ 5 ֆրանք:

Կը խնդրուի երախայ չբերել:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

Առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայացուի՝ անմահ երգիծաբան

ՅԱԿՈԲ ՊԱՐՈՆԵԱՆի գլուխ - գործոց

«ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՆԵՐԸ»

Փետրուար 17ին, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին,

Վիէնի ՍԷՐՔԸԼ - ԿԱԹՕԼԻԿ շքեղ սրահին մէջ

Երեք ժամ անդադար ծիծաղ:

կը մասնակցին գաղութիս ամէնէն կարող ուժերը.— *Կարապետ Փէհլիվանեան* (Աբիսողոմ աղա) եւ *Ենովք Տօգիեան* (Մանուկ աղա):

Առաջին կարգ՝ 3 ֆրանք. Բ. կարգ՝ 2 ֆրանք:

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒԻ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՊԵՐԼԻՆ, Ե. Տ. Մ. — 59.80:
ՍԷՆ ԹՐՕՓԷԶ, Զօր. — 35:
ՄՕՐՍԱՆ ՍԻՒՐ ՕՐԺ, Գաս. — 15:
ԼԸ ՄԱՆ, Զաթ. — 70:
ՔԼԻՇԻ, Գալ. — 35:
ՆԱՆԹ, Սամ. — 70:
ՀԱՄՊՈՒՐԿ, Օ. Պ. — 200: (*Մ. եղբ. միջոցաւ*):
ՊՈՐՏՕ, Տօնիկ. — 140:
ՊՈՐՏՕ, Տօներ. — 140:
ՓՈՒԱԹԻԷ, Մ. Շ. — 35:
ՆԻՍ, Յ. Ն. — 70:
ԱՓԹ, Ա. Թ. — 35:
ՔՈԼՈՆՊ, Դան. — 35:
ՊՕՄՕՆ, Հ. Աւ. Քհնյ. — 35:
ՏԷՍԻՆ, Գործ. — 240:
ԿԱՐՏԱՆ, Գործ. — 155:
ՊԵՐԼԻՆ, Ե. Տ. Մ. — 60.20:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Մ. Գ. — 140:
ՆԻՍ, Յար. — 35:
ՆԻՍ, ՍէՓ. — 70:
ԹԱՒՐԻԶ, Գործ. — 1000: *Կարդացրէ ցինք:*
ՄԱՐՍԷՅԼ, ԳաՓ. — 35:
ՏՐԱԿԻՆԵԱՆ, Ա. Հաճ. — 140:
ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻ, — 158.40:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Պօլիկ — 50:
ՓԱՐԻԶ, Տիկ. Շ. — 35:
ՎԷՆՍԷՆ, Գ. Հ. — 35:
ՓԱՐԻԶ, Օր. Ե. — 50:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Վիէնի կոմիտէն եւ իր շրջանի բոլոր ընկերները խորին ցաւակցութիւն կը յայտնեն իրենց երիտասարդ ընկերոջ *Յովհաննէս Սէկինեանի* անմոռանալի եւ դառնաղէտ մահուան առթիւ իր սպարագաներուն:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կարնեցի Տիկին Սաթենիկ Փիւսկիւլճեանը կը փնտռէ իր որդին՝ Մանուկ Փիւսկիւլճեանը, հօրանունը՝ Ռուբէն, Երզնկացի, քրոջ անունը՝ Հոփիսիմէ: 1922ին, Իզմիրի աղէտէն անհետացած է տասը տարեկան հասակին. վ... ինչեւէ թուականին կը բնակէր Իզմիրի Այտըքլաֆաղօցը:

Իր մասին ճշգրիտ լուր տուողին նուէր:

Իմացնել իր մօր՝ Սաթենիկ Փիւսկիւլճեանի, 15, rue Longue des Capucins, Marseille

FILMS RECOMMANDÉS

ՓԱԹԷ - ՆԱԹԱՆԻ ՍԻՆԷՄԱՆԵՐԸ

ՑԱՑՏԱԳԻՐ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 8էն 14

EMPIRE. Shirley aviatrice (vers. orig. s. t. f.) Sur scène: Marcel Thil, Barbette et 8 attractions
MARIVAUX. Quadrille d'amour (Irène de Zlahy, Pierre Brasseur)
MARIGNAN. Le bonheur (Gaby Morlay, Charles Boyer)
IMPERIAL. Zouzou (Joséphine Baker, Jean Gabin)
MOULIN ROUGE. Les nuits moscovites (Harry Baur, Annabella) 8 attractions
OMNIA CINE INFORMATIONS. Actualités mondiales — Les oasis Sahariennes
VICTOR HUGO. Jeunes filles d'Amerique (vers. orig. s. t. f.) Arann, l'Ile des tempêtes
ROYAL. Trois jours chez les vivants (Frédric March)
BARBES. Nuit de Mai — Arann, l'Ile des tempêtes
BELLEVILLES. Le grand jeu — Un coup de bourse
CAPITOLE. Le cavalier Lafleur — L'Aigle blanc
DEMOURS. Le cavalier Lafleur — L'Aigle blanc
EXCELSIOR. Tartarin de Tarascon — Le coup du parapluie
FEERIQUE. Tartarin de Tarascon —Le coup du parapluie
LECOURBE. Tartarin de Tarascon — Le coup du parapluie
LOUXOR. Le cavalier Lafleur — L'Aigle blanc
LUTETIA. Sans famille (Robert Lynen, Dorville)
LYON. Le cavalier Lafleur — L'Aigle blanc
MAGIQUE. Tartarin de Tarascon —Le coup du parapluie
MAINE. Tartarin de Tarascon — Le coup du parapluie
METROPOLE.Le cavalier Lafleur—L'Aigle blanc
MONTPARNASSE. Le cavalier Lafleur — L'Aigle blanc
MOZART. Le cavalier Lafleur — L'Aigle blanc
PALAIS DES GLACES. Tartarin de Tarascon —Le coup du parapluie
PATHE ORLEANS. Tartarin de Tarascon— France Canada—Sur scène: Les ballets LOIE FULLER
RECAMIER. Tartarin de Tarascon — Le coup du parapluie
ROCHECHOUART. Le cavalier Lafleur — L'Aigle blanc
SAINT CHARLES. Tartarin de Tarascon— Le coup du parapluie
SAINT MARCEL. Le cavalier Lafleur — Sur scène: Mary Ditrix, chanteuse fantaisiste — Maiss, cycliste sur fil de fer
SELECT. Ee cavalier Lafleur — L'Aigle blanc

BANLIEUE

ALHAMBRA D'ASNIERES. L'Aventurier — Le petit trou pas cher
COLOMBES PATHE. Le cavalier Lafleur — L'Aigle blanc
CASINO DE CLICHY. L'Hôtel du libre échange (Fernandel)
KURSAAL AUBERVILLIERS. L'Hôtel du libre échange (Fernandel)
KURSAAL BOULOGNE. L'Hôtel du libre échange (Fernandel)
OLYMPIA DE CLICHY. Nuit de Mai — Arann, l'Ile des tempêtes
PATHE CINEMA PALACE. Le bossu ou Le Petit Parisien — Les oasis Sahariennes

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (19)

ԽԱՋԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Մայրս սկզբում ինձ բոլորովին անմեղ էր համարում. հաւատացած էր, որ ես ոչինչով խառն չեմ վարպետիս արհեստացում կատարուած գործի մէջ, եւ այդ պատճառով մխիթարում էր, մտածելով, թէ իւր որդին թէեւ հալածւում է, թէեւ կասկածանքի ենթակայ է, բայց արդար է: Իսկ սկսեալ այն րոպէից, երբ ես իմ անբաջային տաղնապի մէջ արտասանեցի այն ագետալի խօսքերը, թէ ես եմ չինել այդ բանալին — այդ րոպէից նա համարում էր ինձ գող, աւազակ, կամ աւազակների ընկեր: Ես սաիթ չունեցայ նրան բացատրելու գործի իսկութիւնը, որովհետեւ այդ մասին նա ինձ հետ չէր ախորժում խօսել, որովհետեւ նրա կոտորուած սրտին խիստ ծանր էր լսել, իւր կարծիքով, արդէն փչացած, անպատրաստականացած եւ յանցաւոր որդու դառն խոստովանութիւնները...: Այդ մասին նա խօսացել էր միայն քաւոր Պետրոսի հետ, իսկ քաւոր Պետրոսը ի՞նչ էր ասել նրան, ինձ յայտնի չէր: Միայն մօրս վերջին խօսքերից, որ ասաց ինձ, թէ «դու պիտի գնաս օտար աշխարհ, տացէ Աստուած, որ այնտեղ օրինաւոր մարդ դառնաս» — ես հասկացայ, որ արդէն վճռուած էր իմ մասին հեռանալ հայրենիքից: Ես հարցրի.

— Մինչեւ այսօր օտար երկիր չեմ տեսել. ո՞ւմ հետ գնամ:

Նա պատասխանեց.

— Մեր քաւոր Պետրոսը գնում է, դու էլ պիտի գնաս նրա հետ:

Ես ուրախացայ: Իսկ այդ բառերը արեան հետ ըղխեցին մօրս սրտից: Մինչեւ այսօր յիշում եմ, թէ որքան գունաթափ ու որքան տխուր էր նրա դէմքը այդ խօսքերը արտասանելու րոպէում: Բարեսիրտ մայր, նրան խիստ դժուար էր բաժանուել արդէն փչացած որդուց...: Բայց միթէ փըչացա՞ծ էի ես:— Այդ հարցը դժբախտաբար մնաց անորոշ...:

Մօրս փոքր է չատէ մխիթարում էր այն միտքը միայն, որ իւր որդուն յանձնում է մի փորձուած եւ հաւատարիմ բարեկամի ձեռքը, որպիսին քաւոր Պետրոսն էր եւ յոյս ունէր, որ մի այսպիսի մարդու ձեռքում օտարութեան մէջ ես կ'ուղղուէի եւ «օրինաւոր» մարդ կը դառնայի: Բացի դրանից, նա մտածում էր, որ թողնելով հայրենիքը (այսինքն իմ յանցանքի գործուած տեղը) եւ առժամանակ գնալով հեռաւոր աշխարհ, ես, եթէ «օրինաւոր» մարդ եւս չդառնայի, գոնէ իմ կեանքը կ'ազատէի օրէնքի եւ դատաստանի դատապարտութիւնից, որը, քաւոր Պետրոսի ասելով, պիտի վերջանար կախաղանով:

Իմ մենօրի հետ մենք մի քանի օր առաջ արդէն վճռել էինք իմ պանդխտութեան մասին: Մեզ մնում էր միայն ստանալ մօրս համաձայնութիւնը: Այդ եւս այժմ կայացաւ: Էլ ի՞նչը կարող էր այնուհետեւ պահել ինձ հայրենի երկրում: Բայց ես մոռացել էի մի բան — Սառայի սէրը: Միթէ՞ կարող էի նրանից բաժանուել: Այդ միտքը սկսեց տանջել ինձ:

Այն օրից, որ վերադարձել էի մեր գիւղը, ես պահւում էի Սառայենց տանը: Սառան ամէն կերպով մխիթարում էր իմ դժբախտութիւնը, գրկում էր, համբուրում էր ինձ, ծածկում էր ինձանից իր տխրութիւնը, աշխատում էր միշտ ուրախ ձեւանալ, որպէս զի ինձ եւս ուրախացնէ:

Մինչեւ վերջին օրը նրանից ծածուկ էին պահում իմ օտար երկիր գնալու խորհուրդը: Ես միշտ երեւակայում էի, թէ որքան ծանր ազդեցութիւն պիտի անէր խեղճ աղջկան սրտին, երբ յանկարծ կը լսէր, որ ընդ երկար բաժանուելու էր ինձանից: Բայց իմ ակնկալութեան հակառակ, նա շատով հաշտուեցաւ այդ մտքի հետ:

Այն գիշերը, որի առաւօտեան ես պիտի ճանապարհ ընկնէի, նա մտաւ իմ սենեակը: Տխրամած դէմքից արդէն նշմարւում էր, թէ սիրտը արդիւն ալեկոծութեան մէջ է: Բայց աշխատում էր զսպել իր խռովութիւնը: Կատարուող պատրաստութիւններից նա արդէն հասկացել էր բոլորը:

Մուրատ, եղաւ նրա առաջին խօսքը — դու գնում ես օտար երկիր եւ այդ մասին ինձ ոչինչ չե՞ս ասում:

— Դու որտեղի՞ց գիտես:

— Մանիշակը ասաց ինձ:

Մանիշակը իմ մեծ քոյրն էր. երեւում էր, մօրիցս տեղեկանալով, հաղորդել էր Սառային: Ես չթագցրի նրանից, յայտնեցի, թէ վաղ առաւօտեան, դեռ լոյսը չծագած, պէտք է ճանապարհ ընկնեմ: Խորին ցաւակցութեամբ սպասում էի, որ նա կը սկսէր լաց լինել, կը սկսէր աղաչել, պաղատել, որ ես չբաժանուեմ, չհեռանամ նրանից:

Դրանից ոչ մէկը չեղաւ: Սառան խելացի աղջիկ էր, աւելի խելացի քան թէ ներում էր նրա հասակը եւ կրթութիւնը: Նա բոլորովին նախապատրաստուած էր եկել ինձ մօտ, իւր սրտի բոլոր ամրութեամբ եւ իւր հոգու բոլոր քաջութեամբ: Նրա արիւնով լցուած գեղեցիկ աչքերից նկատեցի ես, որ առաջուց թափուն այնքան լաց էր եղել, այնքան տանջուել էր, որքան բաւական էր իւր սիրտը հանդստացընելու համար: Իսկ ինձ մօտ աշխատում էր որքան կարելի էր սառնասիրտ երեւալ, մխիթարել ինձ, որովհետեւ ես աւելի անուրախ էի քան թէ նա:

— Երեւի, դու շատ պիտի տխրես, Սառա, որ ես գնում եմ օտար աշխարհ, հարցրի ես:

— Ընդհակառակն, ես շատ ուրախ եմ, պատասխանեց նա:— Օտար աշխարհ գնալով, դու միշտ իմը կը մնաս եւ ինձ համար կը պահուես: Իսկ այստեղ...:

— Այստեղ ի՞նչ կը լինեմ:

— Այստեղ կարող եմ կորցնել քեզ...

Այդ երկիւղը հաշտեցնում էր Սառային ինձանից անջատուելու դրութեան հետ: Նրա նշանածը մի յանցաւոր էր, դատապարտութեան մատնուած մի փախստական էր, բաւական էր, որ բռնէին նրան, եւ Սառան այնուհետեւ յաւիտեան պէտք է զրկուած լինէր սիրած տղամարդից: Իսկ օտարութեան մէջ ես կը պահուէի. այնտեղ չէր հասնի օրէնքի եւ դատաստանի ձեռքը. իմ կեանքը ապահովութեան մէջ կը լինէր,— եւ այդ բաւական էր Սառայի համար:

Նա միայն հարցրեց.

— Շո՞տ կ'ուշանաս, Մուրատ:

— Աստուած գիտէ: Կարելի է շատ...:

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 13 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
MERCREDI 13 Février 1935

ԺԱ՟րդ ՏԱՐԻ - 11e Année No 2728

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱԻԱՋԻ ՏԱԿ ԹԱՂՈՒԱԾ ԳԼՈՒԽՆԵՐ

= o–o =

Այսօր պիտի կարդաք վերջին մասը՝ Հայ Տնտես. Կեդրոնին եւ անոր արբանեակներուն կողմէ սարքուած «Ազգային ժողով»ի նկարագրութեան:

Աշխատակից մը յանձն առած էր այս յոգնութիւնը,— ներկայանել ժողովին անցուդարձը, եւ մենք հրատարակեցինք ինչ որ գրի առնուած էր:

Կարդացէք եւ դատեցէք:

Մենք նոր ըսելիք մը չունինք, այն չորս խմբագրականներէն յետոյ որ երեւցան այստեղ, պարզելու համար Պ. Զ. Խանզատեանի ձեռնարկին ձախաւերութիւնը:

Այժմ ձախաւերութեան վրայ կ'աւելնայ խեղկատակութիւնը:

Անոնք որ ներկայ եղած են ժողովին, տարբեր եզրակացութեան չէին կրնար յանգիլ, եթէ անկեղծ են կամ պատասխանատուութեան եւ արժանապատուութեան զգացում ունին:

×

Ի՞նչ մասնաւոր երեւոյթներ կը պարզէ այս անավարտ ժողովը:

Երեւութապէս, նպատակը բարի է.— Գաղութը ծանր կացութեան մը մատնուած է, եւ Հայ Տնտեսական Կեդրոնը ուզեր է «բան մը ընել», դարման գտնելու համար:

Պ. Խանզատեանի կցկտուր յայտարարութիւններէն կ'իմանանք թէ՝ Ֆրանսայի պաշտօնական շրջանակներէն ալ թելադրութիւններ եղած են,— խմբովին հպատակութիւն խնդրել, կազմակերպել կանոնագիր մշակել եւայլն:

Ուրեմն, Հայ Տնտեսական Կեդրոնին ընդհ. քարտուղարը ուզեր է ընդ առաջ երթալ եղած գիմումներուն եւ թելադրութեանց, ելք մը գտնելու համար: Այդ ելքն ալ՝ սարքուած ժողովն է:

Բարեմիտներ պիտի բացագանչեն.

— Եղբա՛յր, ի՞նչ կ'ուզէք, մարդը կ'աշխատի կոր, կ'ուզէ մեզ փրկել այս տխուր վիճակէն:

Արդ, մեզի համար բոլորովին տարբեր բաներ են պատասխանատուութեան գիտակցութեամբ աշխատիլն ու գործ եփելը:

Վերջին ապացոյց՝ փաստ. Ցի ժողովը՝ իր կազմով, արտայայտութիւններով եւ խառնիճաղանճ ելքով:

Նոյն այդ ժողովէն երեւան կուգայ որ գործը չառնող սարքած, ապուրը վաղուց եփած եւ փոխադրած են Պուլվառ Օսմանի, հարընտիր կուսակցականներու վաւերացման ենթարկելու համար:

Ժողովի կանչուած եւ ամէն գնով անոր յաջողութիւնը ապահովելու կոչուած մեղսակիցները ի զուր կը փորձեն իրենց գլուխը թաղել աւազին մէջ, ինչպէս անապատին ջայլամը:

Անգոյ, վիճելի կամ ափսափոյ կազմուած Միութիւններէ երկերկու, երեք-երեք «պատգամաւորներ» միանգամայն վաւերական հռչակել եւ անոնց քուէներով «Ներկայացուցչական Մարմին» կազմել՝ առաքինութիւն մըն է որ կրնայ մրցանակի արժանանալ:

Երբ հիմը այսպէս դրուած է, այլ եւս պէտք չունինք յոգնելու եւ գուշակելու «գործունէութիւնը»:

Ծակատ մը եւս բացուեցաւ, ազգ փրկելու յաւակնութեամբ:

Ծափահարեցէք, որովհետեւ այս անգամ Ֆրանսայի երեւելիներ ալ կը հովանաւորեն ձեռնարկը, ինչպէս աւետեցին եւ կը պատմեն ամէն տեղ:

Այս առթիւ, հարցում մը:

Ժողովի նկարագրութենէն կ'երեւայ որ Բարեգործականի եւ ժամուն դրան ներկայացուցիչները, որոնք միեւնոյն ատեն անդամ են Հայ Տնտեսական Կեդրոնին, իրենց տեսակէտները յայտնելէ յետոյ — քննադատական — խմբովին հեռացեր են, ընդհանուր դժգոհութիւն պատճառելով:

Այս հեռացումը ցո՞յց է թէ պատահական,—չենք ուզեր քննել:

Միեւնոյն ատեն դիտեցինք որ Գաղթ. թիւ 1 օֆիսին ներկայացուցիչը հակառակ արտայայտուած է, իսկ միւսը (Գաղթ. Ցանձնաժողով) միայն խորհրդակցական ձայնով մասնակցեր է, լուսաբանութիւններ պահանջելով:

Արդ, վերջ ի վերջոյ ի՞նչ է դիրքը՝ այս Մարմիններուն:

Համաձա՞յն են սարքուած խեղկատակութեան:

Այն ատեն, իրենց կը մնայ լուծել Գաղթ. Միացեալ Ցանձնաժողովը, եւ իրենց պարտականութիւնները փոխանցել այս ինքնակոչ «ներկայացուցչական»ին, քանի որ ան ոչ միայն ծրագիր – կանոնագիր պիտի պատրաստէ, այլ եւ պիտի զբաղի «գաղթականական հրատապ խնդիրներով»:

Այդ լուծումէն յետոյ, այն Միութիւններն ու կազմակերպութիւնները որ դուրս մնացած են Պուլվառ Օսմանի «Համազգային ընդհ. ժողով»էն, կրնան իրենց գլխուն ճարը նայիլ:

Ինչո՞ւ չէ: Կրնան ժողով մըն ալ իրենց համար սարքել, եւ կազմել նոր Ներկայացուցչական մը: Ծուքի համար ո՛չ քաղաքապետ կը պակսի, ոչ ալ նախկին երեսփոխան կամ նախարար:

Հապա գաղո՞ւթը, իր յարաճուն հոգերով եւ տագնապներով:

Գաղութը այս վիճակին հասաւ բազմաթիւ գլուխներ ունենալով, եւ չունենալով մէկ հատիկ ազգային – կեդրոնական հասցէ:

Քանի որ գլուխ մըն ալ կ'աւելնայ — հինգերորդը — ի՞նչ վնաս կը ծագի վեցերորդէ մը, եօթներորդէ մը: Ո՛ր վաճառանիշը լաւ գործէ, անոր կը դիմեն:

Շատոնց է որ մեր հանրային կեանքը վերածուեր է անտէր ճիւաղակարանի մը, ուր ձի մը ունեցողը «մէյտան» կը նետուի:

Ձեռքէդ բռնող չկայ, եթէ ազգային տառապանքն ալ ծախու հանես, «բարեկամաբար»:

Կրնաս հաւաքական հպատակութիւն ալ խոստանալ, առանց անդրադառնալու թէ եղածը հայի կուռ է, եւ ո՛ր եւ է կառավարութիւն այնքան յիմար չէ, որպէսզի նոր զէնք մը տայ ձեռքդ: (Յիշեցէք բժշկական ուսանողներուն պահանջները):

Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ԻՏԱԼԻԱ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ ՀԱՊԷՇԻՍՏԱՆԻ

Երկու զօրաբաժին կազմ եւ պատրաստ

ԱՆԳԼԻԱ Կ'ՈՒԶԷ ՄԻՋՆՈՐԴԵԼ

Սոմալիի իտալական գաղթավայրին եւ Հապէշիստանի սահմանագլուխին վրայ ծագած նոր դէպքը ծանր համեմատութիւններ պիտի առնէ, եթէ հաւատանք վերջին լուրերուն: Նոր դէպքը մամուլին հաղորդելէ անմիջապէս վերջը, իտալական կառավարութիւնը ոչ միայն խիստ ծանուցագիր մը ուղղեց հապէշական կառավարութեան, այլեւ զէնքի տակ հրաւիրեց երկու զօրաբաժիններ, «իբրեւ զգուշական միջոց»: Միեւնոյն ատեն դրօշի տակ կանչուած են նորագիրներու երեք դասեր: Ասոնք նամբայ հանուած են դէպի Սիկիլիա, որպէսզի անմիջապէս արեւելեան Աֆրիկէ փոխադրուին Միսինայի նամբով, եթէ Հապէշիստան գոհացում չտայ: Կ'ըսուի թէ ի հարկին վերջնագիր մըն ալ պիտի ղրկուի:

Զէնքի տակ կանչուած երկու զօրաբաժիններէն մէկը հաստատուած է Միսինա, միւսը՝ Ֆիօրէնցա: Երկուքն ալ օժտուած են արդիական սպառազինութեամբ: Այս առթիւ թերթերը զարմանազան տեղեկութիւններ կը հրատարակեն շարժման մէջ դրուած զինուորներու թիւի մասին: Պատերազմական նախարարութիւնը կը մերժէ յայտնել երկու զօրաբաժիններուն կամ 1909ի, 1910ի եւ 1911ի զինուորներուն թիւը: Ըստղներ կան թէ մինչեւ 300,000ի կը հասնի դրօշի տակ կանչուած զինուորներուն թիւը, ինչ որ չափազանցութիւն կը համարուի:

Երկու զօրաբաժիններուն թիւը 20,000ը չանցնիր, իսկ երեք դասերուն մասնագիտական վաշտերը կը ներկայացնեն 15,000 հոգի, ուրեմն համագումար 35,000 զինուորներ կազմ եւ պատրաստ կը սպասեն հրամանի: Առ այժմ ոչ մէկ զինուոր նամբայ հանուած է դէպի Կարմիր ծով: Եթէ Իտալիա չգոհանայ միայն պատժական արշաւախումբի մը առաքումով եւ ուզէ զինուորական լուրջ գործողութեանց ձեռնարկել, խնդիրը պիտի բարդանայ, որովհետեւ երկու երկիրներն ալ անդամ են Ազգերու Դաշնակցութեան եւ կրնան անոր իրաւարարութեան դիմել: Իտալականկառավարութիւնը դիտել կուտայ թէ իր նպատակն է տեւ մղել յարձակումները եւ այս առթիւ նախընթաց օրինակներ կը յիշէ: Ամէն պարագայի մէջ, կատարուած զօրաշարժը զարմանք չի պատճառեր: Այն օրէն ի վեր Զօր. Պոնօ կառավարիչ նշանակուեցաւ էրիթրէի գաղթավայրին, ամէնուն համոզումը այն էր թէ Իտալիա կ'ուզէ զօրացնել իր դիրքը արեւելեան Աֆրիկէի մէջ, զինուորական միջոցներով: Մնաց որ, վերջերս մեծաքանակ ռազմանիւթ ղրկուած էր այդ կողմերը:

Հռոմի հապէշական դեսպանը արտաքին նախարարութեան դիմելով, բողոքեց թէ իտալական զինուորներ մտած են հապէշական հողին մէջ, մինչեւ 100 մղոն տարածութեամբ: Պատասխանուեցաւ թէ դէպքերը միշտ կը կրկնուին եւ թէ պատասխանատուն հապէշական կառավարութիւնն է: Հապէշական շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ Իտալիա կ'ուզէ ճնշում բանեցնել, գրաւելու համար վիճելի հողամաս մը: Իսկ Իտալիոյ պաշտօնական շրջանակները դիտել կուտան թէ համբերութիւնը սպառած է եւ պէտք է գոհացում տան:

Վերջին երկու շաբաթներու միջոցին աւելի քան 200 օդանաւեր – մեծ մասով ռմբաձիգ – հասած են էրիթրէ: Մօտերս հարիւր ռմբաձիգներ ալ պիտի ղրկուին:

Այս դէպքերը ամէնէն աւելի մտահոգութիւն կը պատճառեն Լոնտոնի մէջ: Անգլիական կառավարութիւնը կ'ուզէ միջնորդել, որպէսզի աւելի ծանր բարդութիւններ չծագին: Աշխատաւորական շրջանակներու մէջ բացէ ի բաց կ'ամբաստանեն իտալական կառավարութիւնը, ըսելով թէ կ'ուզէ հող գրաւել զանազան պատրուակներով, ինչպէս ըրաւ Ճափոն՝ Մանչուրիոյ մէջ: Ատտիս – Ապէպայի անգլիական դեսպանը կը շարունակէ բանակցութիւններ կատարել, աւելի մեծ վտանգէ մը կանխելու համար:

ԹՐՔՈՒՀԻՆԵՐՈՒՆ ՅԱՌԱՋԴԻՄՈՒԹԻՒՆԸ

17 Թրքուհիներու երեսփոխան ընտրուելուն առթիւ, «Մաթէն» կը փորձէ գծագրել Ֆրանսուհիներուն ախորժակը, իբրեւ օրինակ ցուցնելով: Երէկ պատկեր մըն ալ հրատարակած էր, որ կը ներկայացնէ Թրքուհի մը՝ Պոլսոյ Ազատութեան յիշատակարանին առջեւ ճառ խօսած ատեն:

Ի՞նչ նուաճումներ կատարած է Թրքուհին, 1908էն ի վեր, երբ առաջին փորձերը կատարուեցան անոր ազատագրութեան համար:

1908էն 1914, Թրքուհին որոշ ազատութիւն կը վայելէր քաղաքենի դասուն մէջ, առանց քօղը նետելու: Կրնար յանախ թեւ թեւի պտտիլ իր ամուսնին հետ:

1914էն 1918, պատերազմի շրջանին, բազմաթիւ կիներ էրիկ մարդոց տեղը բռնեցին, մասնաւոր կամ հանրային գործերու մէջ:

1919էն 1923 գիւղացի Թրքուհիները գործօն դեր մը կատարեցին անկախութեան պատերազմին մէջ: Այս առթիւ շատ մը Թուրքեր ըսած են,— «Եթէ կիները մասնակցած չըլլային պատերազմի միջոցին, մենք չպիտի կրնայինք շարունակել եւ յաղթանակը շահիլ»:

1923էն 1931 Թրքուհիները կատարեալ ազատութիւն ստացան, շնորհիւ քաղաքացիական նոր օրէնքին որ կը ջնջէր բազմակնութիւնը: Այնուհետեւ սկսան եւրոպական կեանք վարել, մասնաւորապէս քաղաքներու մէջ: Ասպարէզ եկան կին փաստաբաններ, բժիշկներ եւայլն:

1931էն 1934 ընտրելու եւ ընտրուելու իրաւունք ստացան քաղաքապետական ընտրութեանց մէջ: Վերջապէս 1935ին շահեցան գերագոյն իրաւունքը,– Երեսփոխան ընտրել եւ ընտրուիլ (8 փետրուար):

ՕՐԷ ՕՐԻՆ

ՑՈՒՑԱԴՐԱԿԱՆ ···

— • —

Շատ մը «առաքինութեանց» կարգին, անմրցելի ենք նաեւ իսկ եւ իսկ արեւելեան ունակութեան մը մէջ — ցուցադրական մոլութիւն:

Եւ ամէն ասպարէզի մէջ: Առանց միջավայրի, դասակարգի, դաւանանքի, սեռի եւ տարիքի խտրութեան:

Օրինակ՝ մեր հանդէսները,— երեկոյթ, ցերեկոյթ, ներկայացում, պարահանդէս եւայլն:

Նախ եւ առաջ, բոլորն ալ «շքեղ» են եւ «աննախընթաց», սրճարանի մը բակին մէջ ներկայացուին թէ Սալ Հօշի կամ Օթէլ Քլարիճի մէջ:

Յետոյ, բոլորն ալ շողշողուն՝ անսպառ յայտագիրներով:

Ո՛րքան թխես, այնքան «սիվիլիզէ» կ'երեւաս:

Եւ թխած ատեն, պէտք չէ մոռնաս կէս առ կէս «եւրոպականացնել», անշուշտ առատօրէն ցնծալով մասնակցողներուն:

Արդի՞ւնքը — նոյն գիշերն իսկ երեւան կուգայ որ բաց ունիս, քանի մը հարիւր կամ քանի մը հազար փրանք:

Ո՞ր մէկը յիշեմ: Մանաւանդ որ, ամէն միութիւն իր գաղտնիքը դուրս չի հաներ:

1934 նոյեմբերին Փարիզի Աղքատախնամը «շքեղ» մը սարքած էր իսկապէս շքեղ սրահի մը մէջ — Օթէլ Քլարիճ:

Նպատակը՝ եկամուտ նարել: Իրականին մէջ, կարծեմ կարեւոր գումար մըն ալ պարտական մնաց:

Երկու շաբաթ առաջ, Արաբկիրի Հայր. Միութիւնը պարահանդէս մը սարքած էր մինչեւ լոյս: Սակաւաթիւ բազմութիւն, ահագին ծախք եւ ի վերջոյ խոշոր բաց մը:

Շաբաթ գիշեր՝ Հ. Մ. Ը. Մ.ը նոյնպէս պարահանդէս մը սարքած էր, — միշտ շքեղ եւ աննախընթաց:

Ինչե՜ր, ինչե՜ր թխած էին յայտագրին մէջ, բոլորն ալ սալոնական:

Կէս գիշեր չեղած, կը ստուգեն որ 8000 փրանք ծախսեր են, իսկ դիմացը հազիւ չորս հազար մուտք ունին:

Հայերէն եւ փրանսերէն թացիկ «ռէքլամ»ներով Հ. Մ. Ը. Մ.ը բարձրացա՞ւ կամ բարձրացո՞ւց: Մարզական ոգին շահեցա՞ւ: Ժողովուրդը «խուռներամ» փութալով խանդավառուեցա՞ւ:

Բաղդատեցէք մուտքի եւ ելքի հաշիւները,— եւ հարցուցէք երեկոյթին կազմակերպիչներուն:

«Մշակոյթի Օր» մը ունինք: Ամէն տարի կը տօնուէր գէշ աղէկ:

Իր ծնունդը, որուն մէջ վճռական դեր կատարեց այս թերթը, շատ կը նմանէր մուրի պատմութեան:

Մէկ տարիէն միւսը թեւեր առաւ տօնը, ներկայացնելու համար Հայկական Մշակոյթին զանազան երեսները:

1933ը՝ նուիրուած էր երաժշտութեան, 1934ը՝ թատրոնին:

Անցեալ ամառէն ի վեր ժողովներ, խորհրդակցութիւններ,— եւ Մշակոյթի Օրը չէ տօնուած տակաւին, Փարիզի մէջ:

Ինչո՞ւ: Շատ խոշոր բռնած են գործը:

Առ նուազն 16,000 (տասնըվեց հազար) ծախք: Ատոր համեմատ ալ սրահ մը, «Միւթիւալիթէ»ն, երկու հազար թէ երկու հազար հինգ հարիւր փրանք վարձքով, որուն ի հաշիւ վճարած են 400 փրանք:

Արդ, ամէն տարի Մշակոյթի Օրը կը տօնուէր հոկտեմբերին (Թարգմանչաց)·իսկ արդէն թեւակոխած ենք 1935 փետրուարի կէսը···

Իսկապէս, անմրցելի ենք իբրեւ անյեան աննախընթաց եւ շքեղ ցուցադրութեանց:

ՎԱՀԷ

Փոքրամասնութիւնները կը կոչուին «Ազգ»

Ինչպէս գրած էինք, Թուրքիոյ ազգ. նոր ժողովին մէջ չորս աթոռ ալ շնորհուած է փոքրամասնութեանց (մէկը Հայ): Այս առթիւ թուրք ծանօթ գրող մը, Վալա Նուրէտտին կը գրէ «Հապէր»ի մէջ.

— «Փոքրամասնութիւնները զորս այժմ կը կոչենք *ազգ*, այն քաղաքացիներն են որոնք նախապէս կը կոչուէին *ազալլիյէթ*: Բայց ասկէ առաջ, այդ բառով կը հասկնայինք շատ մը բաներ իսկ հիմա, *ազգը* խորհիլ կուտայ մեզ թուրք քաղաքացիներու որոնք լոկ կրօնքով կը տարբերին մեզմէ: Անոնք հեռացած էին մեզմէ՝ պատմութեան արձանագրած սխալներու հետեւանքով: Ազգային ամբողջութիւնը կ'իրականացնէ հիմա հիմնական յառաջդիմութիւն մը, զանոնք վերստին առնելով իր ծոցին մէջ»:

Իսկ *Վագըթ* դիտել կուտայ.

— «Անկախ երեսփոխաններ անցեալ նստաշրջանին ալ ընտրուած էին, բայց այս անգամուան նորութիւնը փոքրամասնութիւններէն ալ երեսփոխան ընտրուելու նորութիւնն է: Մինչեւ հիմա անոնցմէ երեսփոխան չընտրուիլը փոքրամասնութեան կամ մեծամասնութեան խնդիր չէր, այլ նպատակ ունէր ազգային պայքարի մէջ պատահած դառն եւ ծանր դէպքերուն՝ ժամանակի ընթացքին ինքնին կարգադրուիլը: Այնպէս կ'երեւայ որ 20 տարի առաջ սկսած եւ Լօզանի դաշնագրով վերջ գտած մեծամասնութեան եւ փոքրամասնութեան խնդիրներու յիշատակը մոռնալու կարգը եկած է: Այսպէս կը հասկցուի այս անգամուան ընտրութեան առթիւ, փոքրամասնութիւններէ ալ ներկայացուցիչներու ընտրութիւնը»:

Մէկ տարի բանտարկութիւն

ՎԱՐՁԱՊԵՏԸ ՆԱԽԱՏԱԾ ԸԼԼԱԼՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Գործարանատէր մը, Ալէն տը Լա Ռօշֆուտէո, որ անդամ է «Աքսիօն Ֆրանսէզ»ի (արքայական), մէկ տարի բանտարկութեան դատապարտուեցաւ առջի օր, անարգած ըլլալով վարչապետը:

Փետրուար 6ի տարեդարձին առթիւ, երբ Պ. Ֆլանտէն Նոթր Տամի եկեղեցին կը մտնէր, արարողութեանց մասնակցելու համար, ամբաստանեալը կեցած էր դրան առջեւ եւ յանկարծ բացագանչեց.

— «Ձեր տեղը հոս չէ. ինչո՞ւ կը խառնուիք մարդասպաններուն»:

Խօսքը չաւարտած երկու ոստիկաններ բռնեցին օձիքէն՝ եւ ձեռքերով փակեցին բերանը: Արքայականը կը շարունակէր բերանը ալ բանալ, դէպի պահականոց առաջնորդած ատեն: Ոստիկանները վկայեցին թէ ամբաստանեալը աւելցուց.— «Գարշելի մարդ, կը նախատես մեր մեռելները»:

Դատավարութեան ատեն, ամբաստանեալը ոչ միայն խոստովանեցաւ իր գործածած լուտանքները, այլեւ մերժեց ետ առնել զանոնք: «Ես պատերազմի վեթերանի մը բողոքն էր որ կը յայտնէի: Եւ չեմ ցաւիր, որովհետեւ այդ բանը ըրի յարգելու համար անոնք որ տակաւին արդարութեան կը սպասեն»:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՄԵՐ ԱՐԴԱՐ ԲՈՂՈՔԸ

═ o · o ═

Հայաստանը՝ անդամ Խորհ. Միութեան, որ աշխարհի մէկ վեցերորդ տարածութիւնը կը բռնէ ···

Հայաստանը՝ պատմութեան առաջին ընկերվարական հանրապետութիւններէն մէկը ···

Հայաստանը՝ յառաջապահը արեւելեան ճնշուած ժողովուրդներու յեղափոխական վերելքի ···

Հայաստանը՝ գուրգուրանքի եւ յատուկ ուշադրութեան առարկայ մեծն Խորհ. Միութեան ···

Հայ համայնավարները — ամէնէն ուղղափառ ու հաւատարիմ՝ տարրը ամբողջ Միութեան մէջ ···

Հայաստանի ձգախէժը — առաջինը եւ միակը 170 միլիոն բնակչութիւն ունեցող երկրի մը մէջ, որ միանգամայն կ'ապահովէ մեր հայրենիքի սահմանները ···

Այսպէս կը ձգնին ներկայացնել Հայաստանն այն մարդիկ, որոնք հայրենասիրութիւնն և հայրենաշինութիւնը ամբոխավարութեան ու շուկայի ապրանքի են վերածեր արտասահմանի մէջ: Մարդիկ, որոնք կուրօրէն չեն ուզեր տեսնել Հայաստանի նուաստացումն ու անտեսումը եւ ուրիշներու նշմարածը հակահայաստանեան ու հայրենադաւութիւն կը հռչակեն: Իսկ եթէ անոնց մէջ կը գտնուին մարդիկ, որոնք անուշադրութեան պահեր կ'ունենան ու ճշմարտութիւնը կը խոստովանին, ապա, դեռ հաւերը չկանչած, ողամարդու ոչ վայել ու ամարդի ձեւով ետ կ'առնեն իրենց բառերը եւ անամօթաբար կը լլեն իրենց թքածը:

Հայաստանի տնտեսական, մշակութային ու քաղաքական վերելքի միակ անկեղծ ուրախացողներն անոնք կրնան համարուիլ, որոնք ի խորոց սրտի կը բողոքեն, երբ մեր հայրենիքը նուաստացած, անարգուած ու լռութեան մէջ ձգուած տեսնեն: Իրական հայրենասէրը պէտք չէ որ կոյր, համր ու խուլ ձեւանայ եւ ծախու գրիչ ունենայ: Բուն հակահայաստանեան քաղաքականութեան յառաջապահներն անոնք են որոնք ի վնաս Հայաստանի, տեղի ունեցող երեւոյթները սխալ կը մեկնեն եւ կը շահագործեն գաղթահայ զանգուածներու անկեղծ հայրենասիրութիւնը:

×

Այս օրերս Մոսկուայի մէջ տեղի ունեցաւ Խ. Միութեան Խորհուրդներու (Գերագոյն Ընդհ. Ժողով) 7րդ համագումարը: Կառավարութեան նախագահ Մոլոտովի զեկուցումէն վերջ, արտայայտուեցան բոլոր հանրապետութիւններու, ինքնավար շրջաններու եւ կարեւոր մարզերու ներկայացուցիչները: Բոլորն ալ անխտիր ուռուցիկ բառերով ներկայացուցին իրենց երկիրներու տնտեսական նուաճումներն ու ժողովրդի բարեկեցութիւնները, բոլորն ալ արտայայտեցին իրենց ցանկութիւններն ու պահանջները: Միայն Հայաստանն էր, որ կը բացակայէր 1170 հոգինոց համագումարին մէջ. միայն հայ պատգամաւորին ձայնն էր, որ չլսեցին 180 ազգութիւններու եւ ցեղերու ներկայացուցիչները. միայն հայ համայնավարներն էին, որ չունէին որ եւ է ցանկութիւն եւ ոչ ալ պահանջ ···

Խօսեցաւ նաեւ Անդրկովկասեան Դաշնակցային կառավարութեան նախագահ՝ Մուսաբէկովը: Ընդարձակ զեկուցման մէջ («Իզվեստիա», 31 յունուար), ներկայացուց Անդրկովկասի տնտեսական ու մշակութային կեանքի բոլոր ասպարէզները: Ցիշեց ելեկտրակայաններն ու քիմիական արդիւնաբերութիւնը, բամպակի ու հիւսուածեղէնի գործարանները, դպրոցներն ու համալսարանները եւն.: Մենք գիտենք, որ այդ բոլոր բարեմասնութիւններով օժտուած է նաեւ Հայաստանը: Սակայն, համագումարը գիտցա՞ւ, թէ Անդրկովկասի մէջ գոյութիւն ունի Հայաստան անունով երկիր մը՝ իր բնական հարստութիւններով ու տնտեսական վերելքով: Ո՛չ:

Մուսաբէկով ծագումով Ադրբէջանցի Թաթար չըլլալ ըլլար, եթէ իր զեկուցման մեծ մասը չյատկացնէր իր հայրենիքին, Ադրբէջանին: Անդրկովկասեան կառավարութեան Ադրբէջանցի նախագահը մասնաւորապէս կանգ առաւ Բագուի քարիւղին վրայ, հպարտօրէն յայտարարելով, թէ Միութեան մէջ գործածուող քարիւղին 70 առ հարիւրը Ադրբէջանը կ'արտադրէ: Գովեց նաեւ Մուղանի բամպակը, որ Միութեան մէջ երկրորդ տեղը կը գրաւէ: Ապա յայտնելով թէ կը կառուցուի Բագու - Ջուլֆա երկաթուղին, պահանջեց կեդրոնի օժանդակութիւնը: Անհրաժեշտ գտաւ ցամքեցնել Կողքիսեան հովիտը, որու համար պէտք է Ադրբէջանի մէջ հսկայական ջրապահեստ շինել: Ցայտարարեց թէ կը կառուցուի եւ երկու տարիէն կը լրանայ Բագուի երկրորդ ջրմուղը, որ իր երկարութեամբ (175 քիլոմէթր) աշխարհիս երկրորդ ջրմուղը կը համարուի, եւ որու համար միութենական կառավարութիւնը 35 միլիոն ր. է տրամադրած ···

Եւ այս բոլորը կը վերաբերին միայն Ադրբէջանին:

Մուսաբէկովը չմոռցաւ նաեւ իր սիրելի բարեկամ Վրացիները: Վրաստանը արտադրած է մէկուկէս միլիոն քիլոկրամ թէյ: Վրաստանն ունի Տկվարչէլիի քարածուխը: Կը շինուի ու կը գեղեցկանայ Թիֆլիսը: Վրաստանի Սեւ ծովեան շրջանը պէտք է դարձնել խորհրդային Ֆլորիդա եւ Քալիֆորնիա: Կը պահանջէ որ Մոսկուան փութացնէ եւ օժանդակէ լրացնելու Սեւ ծովեան երկաթուղին:

Այս ալ Վրաստանի բաժինը:

Իսկ Հայաստա՞նը ···

Մուսաբէկովը Հայաստան եւ Հայ անունները երբեք չարտասանեց: Մոռացութեան տրուեցաւ նոյն իսկ Հայաստանի ձգախէժը՝ իր «72 հնոցներով» ··· Եւ եթէ Ադրբէջանցի համայնավարը Հայաստանին վերաբերող խօսք մը գտաւ, այն ալ քննադատելու եւ նուաստացնելու դիտումով էր: Առանց Հայ անունը յիշատակելու Մուսաբէկովը ազդարարեց, թէ պղնձի արտադրական ծրագիրը չէ կատարուած եւ «1934 թ. ստացուած է ընդամէնը 3600 թոն պղինձ»: Խորամանկ Թաթարը գիտէր թէ հարուածը ուր կ'իջեցնէր: Չէ՞ որ Ստալինը Հայաստանէն տարեկան 6000 թոն պղինձ կը պահանջէ ···

Եւ միայն այսքանը Հայաստանի մասին:

Կ'երեւի թէ վրաց պատգամաւորութիւնը գոհ չմնաց իր հարեւանին զեկուցման Վրաստանին վերաբերող մասէն եւ առանց վարանումի ամպիոն ուղարկեց իր նախագահը՝ Մախարաձէն: Ահա թէ ինչպէս ներկայացուց Վրաստանը վրաց «պարլամէնտի» նախագահ Մախարաձէն.—

«Հաչուետու շրջանին փոխուած է Վրաստանի դիմագիծը: Նուաճումները ժողովրդական տնտեսութեան բոլոր մարզերուն մէջ հսկայական են: Վրաստանը ներկայիս ունի իր սեփական ծանր արդիւնաբերութիւնը, իր սեփական հիւսուածեղէնի եւ պարէնի արդիւնաբերութիւնը, իր սեփական շինարարական նիւթերու արդիւնաբերութիւնը: Այդ ամէնը գոյութիւն չունէին առաջները: Հիմնականօրէն վերակառուցուած է մարգանեցի եւ ածուխի արդիւնաբերութիւնը: Տկվարչէլիի ածխահանքերով արդիւնաբերութեան նոր վառարան կը հաստատուի: Սահեղծուած են Զագէսի եւ Ռիոնգէսի հզօր ելեկտրակայանները: Ելեկտրական ուժի խոշորագոյն մասը կը սպառեն արդիւնաբերութիւնն ու երկաթուղիի փոխադրական միջոցները, որով չի բաւեր ազգաբնակութեան առօրեայ պահանջներուն համար: Այն ինչ մենք յանձնառու ենք ելեկտրական ուժ մատակարարելու սովխոզներուն եւ կոլխոզներուն: Պէտք է որ իւրաքանչիւր կոլխոզական իր տունին մէջ ելեկտրական լոյս ունենայ»:

Ակնարկը պարզ է: Նոր ելեկտրակայաններ կը պահանջէ: Ապա, Մախարաձէն գովելով Վրաստանի թէյը, կը պահանջէ որ արագացնեն Սեւ ծովեան երկաթուղիի կառուցումը եւ շինցնեն ամարանոցները, ու կը բացագանչէ.—

«Մեր բոլոր յաղթանակներու նախաձեռնողը, կազմակերպիչն ու ներշնչողը կը հանդիսանայ ընկ. Ստալինը: Ընկ. Ստալինի հայրենիքը — Վրաստանն է» («Իզվեստիա», 1 փետրուար):

Ճարպիկ Վրացին համագումարին եւ Մոսկուայի կառավարութեան վրայ ներգործելու ամէնէն ազդու միջոցը կը գործածէ՝ կոչելով Վրաստանը Ստալինի հայրենիք ···

Իսկ Հայաստա՞նը իր պղինձով ու շինանիւթերով, պահածոներով ու կոնեաքով եւ, վերջապէս, ձգախէժի գործարանով ··· Եւ կամ Կեդր. Կոմիտէի եւ Քաղ. Բիւրոյի անդամ ու պարենաւորման գործավար Միկոյեանը հայրենիք չունի՞ ···

Ինչո՞ւ համար էին Հայաստանէն համագումար ուղարկուած 14 պատգամաւորները: Անոր համա՞ր, որ բոլորակամօրէն ու ինքնանուաստացման գիտակցութեամբ բերանները ջուր առնեն ու ձուկի նման համր ու ակնապիշ «թամաշաճի» դառնան: Մի գուցէ անոնց հայրենասիրական զգացումները գոհացում տացած միայն անով որ «Իզվեստիա»ի մէջ ցուցադրուած էին գլուխը թաշկինակով կապած ու բերանը կապ պարկեշտ հայ պատգամաւորուհիի լուսանկար մը ···

Խե՜ղճ Հայաստան, անարգուած ու անտեսուած երկիր:

Դժբախտ ժողովուրդ, որ ներկայացուցիչներդ տարրական իրաւունքներդ պաշտպանելու համարձակութիւնն անգամ չունին:

ԱՇՈՏ - ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՈՐՈՆՈՒՄՆԵՐ

═ o—o ═

2.— ՀԻՆԵՐՆ ՈՒ ՆՈՐԵՐԸ

Մեզի համար, հին գրող թէ նոր, այն ատեն կը դառնան տաղանդաւոր, երբ իրենց ընտրած նիւթը, ըլլայ ան յիշատակ թէ ներկայի ապրում, տան արուեստի պահանջներուն համաձայն, տան կամ ներկայացնեն մարդը եւ իր ներքին ապրումները հոգեբանական ճշգրտութեամբ, արուեստի շունչով, գրուած լեզուական կատարելութեամբ, ընդունակ ըլլալով յուզելու մեզ եւ մեզմէ յետոյ եկող սերունդները: Կը բաւէ որ պատմական ճշմարտութիւնները չկեղծեն ու հաւատարիմ մնան, յիշատակները վերապրեցնեն արդի մարդուն հոգիին մէջ եւ տան անցեալի պատրանքը այսօրուան հոգերուն ու ցաւերուն ընդմէջէն: Ի՞նչ կարեւորութիւն ունի թէ այս պայմաններուն հպատակ գրողը Օշականն է կամ Նարդունին, Նշան Պէշիկթաշլեանը կամ Լ. Շանթը, Համաստեղը թէ Կոստան Զարեանը, Վ. Թէքէեանը (բանաստեղծը) թէ Ազիզ Անմահութեան քերթուածներու շարքը երգող Թ. Ազատեանը: Կրնա՞ք ժխտել թէ բոլոր այս գրողներուն նիւթը մեծ մասով յիշատակներէ քաղուած չէ: Ու հիմա, եթէ կ'ուզէք աչքի առջեւ բերէք բոլոր այն գրողները որոնք կը ներշնչուին ներկայ հայ իրականութենէն եւ ըսէք ինծի թէ որակով ու քանակով ի՞նչ կը ներկայացնէ անոնց գործը:

Բացէք նոր գրողի մը երկը, նորավէպ կամ պատմուածք, կամ վէպ ու վիպակ, ամէն բանէ առաջ ձեր ուշադրութիւնը պիտի գրաւէ պոռնկագրական նկարագրութիւնը, սիրային յարաբերութեան մանրամասնութիւնները ··· իբրեւ թէ ատոնք նպատակ ըլլային եւ միւս բոլոր տարրերը անկարեւոր օժանդակներ ··· Այս մարզին մէջ իրարու հետ կը մրցին կարծես անոնք, ամէնէն պատկերալից եւ զգայականութիւնը գրգռող ամէնէն անսովոր նկարագրութիւնը, մանրներգութիւնը տալու համար:

«Նկարագրական» այս էջերը պիտի անտեսէինք, եթէ մնացեալ մասերը խնամքով գրուած ըլլային, եթէ իրենց մտահոգութիւնը կեդրոնացուցած ըլլային քանի մը նկարագիրներ տալուն եւ հոգեկան քանի մը անմոռանալի պահեր արձանագրելուն մէջ: Եթէ խնամք տարած ըլլային իրենց ոճին ու լեզուին, ազատելով զանոնք օտարաբանութիւններէ եւ օտար բառերու ծանրութենէն: Եթէ, մէկ խօսքով, տառապէին, հայ գրականութեան տալու համար գլուխ գործոցներ, իրենց վերապահելով անոնց առթած գեղեցիկ հաճոյքը եւ հոգեկան բաւականութիւնը:

Տարիք մը կայ, երբ ներելի են գրական հերետիկոսութիւնները, նասիրութիւնը եւ դժգոհութիւնը: Բայց կայ նաեւ տարիք մը, երբ երիտասարդական վարարուն ջուրերը հանդարտիլ կը սկսին, մակընթացութեան կը յաջորդէ տեղատուութիւն մը: Մեր գրողներու հոգիին ու մտքին մէջ ե՞րբ պիտի սկսի այդ տեղատուութիւնը: Ցանուն գրականութեան եւ արուեստի: Ցանուն գրական արժէքներու:

Հայաստանի մէջ, ամբողջ տասնամեակ մը, հպատակելով արձակուած հրամաններու, ինչ որ մեր անցեալի մշակոյթին կը պատկանէր, կ'անտեսէին, կ'արհամարհէին մտաւոր կեանքի հետ կապուած ամէն ժառանգութիւն, ամէն նուիրականութիւն: Գինովութեան եւ գրական այդ արհամարհանքին յաջորդեց ուրիշ շարժում մը: Գրողները սկսան վերադնահատել անցեալ հայ կեանքի բոլոր արժէքները: Այս գեղեցիկ շարժումին քով, ի՞նչ մտայնութիւն կը ներկայացնէ գաղթահայ գրող սերունդը.— Անիկա կը շարունակէ իր արհամարհանքը արեւմտահայ հին թէ նոր գրագէտներու գործին ու անձին հանդէպ, առանց անդրադառնալու, որ այսօրուան արեւմտահայ գրականութիւնը, լեզուն եւ գրական ըմբռնումները երէկուան շարունակութիւնն են, անոնցմէ առնելով իրենց գոյութեան իրաւունքը, հոգէն դուրս արձակուելու հզօրագոյն աւիշը եւ նոր կեանքին հանդէպ ըղձալու առաւելագոյն գիտակցութիւնը:

Այս տեսակէտով չափազանցութեան մէջ կ'իյնան բոլոր անոնք, որ արդի մեր լեզուն կը դաւանին աւելի ինքնատիպ, հարուստ, ճկուն, առանց երբեք համեմատութեան դրուելու երէկուան մեր բարբառին հետ, որ իբրեւ թէ չէր գոհացներ հայ վիպագրութեան, քերթողութեան եւ առհասարակ արձակին բոլոր պահանջները ···

Անշուշտ չափազանցութիւն է անոնց կողմէ, որոնք արդի հայ գրականութեան միայն ծանօթ են, մանաւանդ արդի հայ երիտասարդ գրականութեան միայն: Բայց ո՞վ ըսաւ ձեզի, պարոններ, որ մեր մօտիկ անցեալի լեզուն աղքատ էր. գեղեցկութիւններէ զրկուած եւ անընդունակ՝ մեր միտքը բացատրելու, թռիչք տալու մեր բոլոր զգայութիւններուն եւ պատկերացնելու մարդկային միտքին, իմացական բոլոր տարրերու ամէնէն բարդ արտայայտութիւնները: Խորհուրդ պիտի տայի թերթատել մեր վերջին 30—40 տարիներու գրական վաստակը: Մանաւանդ ամէնէն արժէքաւոր էջերուն մէջ: Ի՞րա՞ւ արեւմտահայ արձակն ու քերթողութիւնը զրկուած են եղեր մեր մայրենի լեզուին շնորհներէն, որոնք այսօր, իրենց ըսելով, այսօր միայն կազմուած են ու ծնած: Մեր արձակին երէկուան վարպետները, Զարդարեան, Զօհրապ, Արփիարեան, Պարթեւեան, Երուխան, Ար. Յարութիւնեան, Զօպանեան, Սրմաքէշխանլեան (Երուխան), Հրանդ, Ար. Անտոնեան, Լ. Բաշալեան, ինչպէս նաեւ քերթողներ՝ Սիպիլ, Վ. Թէքէեան, Սիամանթօ, Վարուժան եւ ուրիշներ, հպարտութեամբ գործածեր են մեր գեղեցիկ ու ճկուն լեզուն, իւրաքանչիւրը առնելով անկէ ինչ որ պէտք ունէր, եւ տալով անոր կենդանութիւն, ճկունութիւն, շարժում, ոգի ու թռիչք, կենսունակութիւն: Բոլորն ալ խղճմտութիւնը ունէին մանաւանդ լսելու լեզուին պատգամները, հպատակելու անոր օրէնքներուն, եւ յարգելու ամէն նուիրականութիւն:

Նորերը, մանաւանդ անոնք որ տաղանդէ զուրկ են, կրնան հպարտանալ թէ կը խաղան մեր լեզուին հետ, եւ ոտքի տակ կ'առնեն ամէն նուիրականութիւն: Կրնան հպարտանալ, թէ արագութեան դարուն շունչը բերին անոր երակներուն: Բայց տակաւին կանխահաս է սեփական դրոշմ տեսնել, եւ սերունդին դիմագիծը ըզգալ անոր մէջ: Հիներէն ամէն մէկը, իր ոճն ու լեզուն ունենալով մէկտեղ, դժուար չէր ընդհանուր յայտարարի մը հպատակեցնել ամէնը եւ ձեւակերպել սերունդին դիմագիծը եւ դարաշրջաններու ներդաշնակութիւնը:

Արդի սերունդը երբեք չի մտահոգուիր ապագայով, ներկան է միայն, որ զինքը կ'ապրեցնէ, եւ դժուար է հետեւաբար գտնել երկու գրող, որ լեզուական ու գաղափարական միեւնոյն յատկանիշները երեւան հանէին: Որովհետեւ արդի հայ գրողը անիշխանական է, եւ չափազանց անհատապաշտ:

Նոյն եզրակացութեան պիտի յանգինք, եթէ հիներուն կողքին, աւելի մօտիկ գրական սերունդի մը ներկայացուցիչներուն անունները տանք: Այսպէս, Օշական, Գ. Բարսեղեան, Տիգ. Չէօկիւրեան, Շ. Միսաքեան, Միս. Մեծարենց, Տիրան Չրաքեան, Ռ. Սեւակ, Կ. Զարեան, իրենց լեզուով ու անոր հանդէպ ունեցած պատասխանատուութեան զգացումով չեն կրնար բաղդատութեան դրուիլ այսօրուան անտաղանդ գրողներուն հետ, որոնց ձայնը շատ բարձր կը հնչէ:

Իրենց չափանիշը չենք ուզեր մերն ընել: Մենք առիթն ունեցեր ենք սակայն հաստատելու, որ նոր սերունդը տուած է արդէն քանի մը դէմքեր: Մատնանշած ենք այն դժնդակ ճակատագիրը, որուն վիճակուած են անոնք մեծ մասով, եւ արդարացուցած իրենց տկարութիւնները, սայթաքումները: Բայց պատմութեան առջեւ չարդարանար սերունդին հաւաքական պատասխանատուութիւնը: Չկայ որ եւ է իտէալ որ քով քովի բերէր բոլորը: գրական - գեղարուեստական ամէնէն չէզոք հարցերն իսկ իրարու դէմ կը հանեն սերունդին ներկայացուցիչները: Իրար չեն սիրեր: Իրար կ'ատեն: Իրարու ձեռք կը սեղմեն, իրարու կը ժպտին, յաջորդ օրը իրար վատաբանելու համար: Առեղծուածներու եւ խանդավառութիւններու մէջ միշտ ծայրայեղ են: Իրենց բարեկամութեան վրայ անկարելի է հաչուել:

Շատ դժուար է որ եւ է գաղափարի համար խորապէս խանդավառել զանոնք: Սկեպտիկ են եւ յաճախ մարդատեաց: Անոնցմէ ոմանք կը սիրեն ուրիշին փետուրներով զարդարուիլ, եւ այնպէս ցոյց տալ իբր թէ իրենցն են անոնք: Ցուցամոլութիւնը մանաւանդ առաքինութիւն մը դառնալ կը սկսի: Խանդավառութենէ զուրկ եւ դիւրաւ յոգնող, լքելու համար սկսուած գեղեցիկ ձեռնարկներ: Բոլոր այս տխրագին յատկանիշները մասը կը կազմեն դժբախտաբար նկարագրին այն գրողներուն, որոնք չեն տուած տակաւին իրենց տուրքը հայ գրականութեան:

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

Մ. ՔԷՄԱԼԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆԵՐՔԻՆ ԵՒ ԱՐՏԱՔԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

ԽՄԲ. — Թուրքիոյ երեսփոխանական ընտրութեանց առթիւ, Աթաթիւրք (Մ. Քէմալ) հետեւեալ յայտարարութիւնը ուղղեց ժողովուրդին.—

1930—31էն ի վեր, աշխարհ առանց բացառութեան ընդհանուր տագնապի մէջ է: Ամէն կողմ պակսեցան գները՝ հակառակ ապրանքներու գիներուն անկման, առեւտրական հաշուեկշիռը խանգարուեցաւ, գործի շրջանակը նեղցաւ եւ ամէնէն ամուր դրամները ցնցուելով ինկան կամ իյնալու հարկադրուեցան:

Մեր երկիրը մասնաւորապէս ենթարկուած էր այս ցնցումներուն, որովհետեւ երբ մէկ կողմէ հինէն ի վեր բաց էր առեւտրական եւ վճարումի հաշուեկշիռը, միւս կողմէ երկրագործական բերքերուն գները ինկած էին, իսկ երկիրը մեծ չափով պէտք ունէր ճարտարարուեստական նիւթերու, ինչ որ ալ աւելի պիտի շատցնէր առեւտրական բացը: Այս դժուարութեանց եւ հաւանականութեանց հետեւանքով, ընդհանուր տագնապը ծանր ազդեցութիւններ պիտի գործէր երկրին մէջ, եւ պետական գանձը հետզհետէ աւելի շատ նեղութեան ենթակայ կը գտնուէր:

Այդ դժնդակ պայմանները կրնային կեցնել յառաջդիմութիւնը մեր երկրին մէջ որ սախսուած էր ամէն գետնի վրայ նոր կազմակերպութիւններ ընել: Այս բոլոր դժնդակ պայմաններուն վրայ աւելցնելու է նաեւ սա կարեւոր կէտը.— Անցնող չորս տարուան ընթացքին, միջազգային կացութիւնը նոր եւ խոր տագնապի մը մէջ մտաւ եւ ազգէ ազգ կասկածն ու անվստահութիւնը շատ խիստ զգացուց ինքզինքը:

Անցնող չորս տարուան ընթացքին, ես եւ կուսակցութիւնս գլխաւորաբար այս խնդիրները լուծելու պարտականութիւնը ունէինք: Այսօր բաց ճակատով կը ներկայանանք ձեր առջեւ եւ համոզուած ենք որ ազգային ամէնէն փափուկ գաները ամէնէն յարմար միջոցներով եւ ճիշդ ճամբաներով հետապնդեցինք եւ ամէն գետնի վրայ գրական արդիւնքներ ձեռք բերինք:

Միջոցներ ձեռք առնուեցան, առեւտրական հաւասարակշռութիւնը ապահովելու եւ ազգին գնման կարողութիւնը պաշտպանելու համար: Առոր շնորհիւ, գործի եւ փոխանակութեան ծաւալին սահմանափակումը կարելի եղաւ կեցնել, աւելի առաջ քան շատ մը երկիրներ:

Մեր երկրագործական եւ ճարտարարուեստական ապրանքներու գիներուն անկումը դադրած է այսօր եւ նոյն իսկ ընդհանուր բարձրացում մը սկսած է: Մեր երկրագործական եւ ճարտարարուեստական արտադրութեանց քանակն ալ աւելցած է, երբ անդին ուրիշ երկիրներ ստիպուեցան շատ սահմանափակել եւ նոյն իսկ պակսեցնել: Ազգային արտադրութեան յաւելումը, բանաւոր գինի մը հիման վրայ որ չյուսահատեցնէր երկրագործը, դառնալու վրայ է մեր տնտեսական կազմակերպութեան ամէնէն ամուր հիմերէն մէկը եւ ամէնէն բարեբաստիկ մէկ յատկանիշը:

Պետական պիւտճէն որուն հաւասարակշռութիւնը ապահովուած էր խիստ խնայողութիւններով, 1931էն ի վեր սահմանաբար աւելցաւ, միշտ մնալով հաւասարակշռուած: Հակառակ անոր որ շատ մը տուրքեր բարեփոխուեցան եւ նոյն իսկ ջնջուեցան, գանձումներուն եւ պիւտճէի ընդհանուր գումարին մէջ աւելնալու ընդունակութիւն տեսնուեցաւ, ինչ որ ամէնէն իրական ապացոյցն է ելմտական առողջ կազմակերպութեան մը եւ տնտեսական կացութեան մը որ տարէ տարի աւելի կը բարուոքի:

Միջազգային մտահոգութեան եւ անվստահութեան շրջանի մը, մենք մեծ աչալրջութեամբ ձեռք առինք այն միջոցները որոնք ամէնէն աւելի կը յարմարէին Թուրք մեծ ազգին բարձր շահերուն: Մաքուր մտայնութեամբ մը որ կը սիրէ խաղաղութիւնը եւ կ'ուզէ զայն զերծ պահել ամէն տեսակ յարձակումէ, մենք աշխատեցանք պատշաճ ֆօրմիւլներ իրականացնել: Այսօր, գործակցութեան քաղաքականութիւն մը եւ զանազան փոխադարձ ուխտեր ունինք այն երկիրներու հետ որոնք կը հետապնդեն խաղաղասիրական եւ միջազգային համաձայնութեան նպատակներ:

Միւս կողմէ մասնաւոր կարեւորութիւն մը տուինք մեր ազգային պաշտպանութեան միջոցներուն: Թուրք ազգը երկու հիմնական յատկանիշերով է որ այսօր երեւան կուգայ միջազգային յարաբերութեանց մէջ: Առաջինն է այն իրողութիւնը որ մեր ազգը, տօգորուած իր պաշտպանութիւնը ապահովելու անյողդողդ կամքով մը, կը ներկայացնէ յարգանքի արժանի ուժ մը: Երկրորդն է այն համոզումը թէ մեր ազգը, ինչ պարագաներ ալ ծագին, անխախտելի հաւատարմութեամբ կապուած պիտի մնայ իր բարեկամութեանց եւ զինակցութեանց: Թուրքիա յառաջ կ'ընթանայ, կռթնած այն վստահութեան զոր ունի Թուրք ազգին այս բարձր յատկութեանց վրայ:

Մենք վճռած ենք շարունակել մեր հիմնական քաղաքականութիւնը որ շարունակ բարձրացուց եւ յառաջ մղեց Թուրք հայրենիքը: Եթէ դուք չզլանաք ձեր վստահութիւնը ինծի եւ իմ նախագահած Հալք կուսակցութեան, վճռապէս եւ անկեղծօրէն համոզուած ենք որ յառաջիկայ չորս տարուան ընթացքին մեր կատարելիք գործը պիտի ըլլայ աւելի ընդարձակ եւ աւելի բեղնաւոր, քան ինչ որ կատարուեցաւ անկէ առաջ:

Տնտեսական, ելմտական, հանրօգուտ, ազգ. պաշտպանութեան, ինչպէս նաեւ ներքին եւ արտաքին քաղաքականութեան մէջ, մենք վճռապէս պիտի ընթանանք այն ճամբէն որուն շիտակութիւնը փորձով հաստատուեցաւ: Վճռած ենք իրականացնել մեր ճարտարարուեստական ծրագիրը, կազմակերպել եւ պահպանել մեր արտադրութեանց որակը եւ սթանտարտը, զարգացնել մեր ծովային տնտեսութիւնը բոլոր հնարաւորութիւններով, հանքային ճարտարարուեստը ընդարձակել եւ փոքր վարկի հաստատութիւններ սահեղծել: Լուրջ հակակշռի միջոցները պիտի ընդարձակուին, թոյլ չտալու համար որ ճարտարարուեստականացման շրջանին գիները բարձրանան չահագիտութեամբ:

Ելմտական գետնին վրայ, հարկային բարենորոգումները պիտի շարունակուին, նպատակ ունենալով հարկատուներուն հնարաւորութիւն տալ կանոնաւորաբար վճարելու իրենց տուրքերը, առանց աւելորդ դժուարութեանց ենթարկուելու: Մեր գլխաւոր նպատակներէն մէկն է՝ տնտեսական եւ առեւտրական բարօրութեան համընթաց յառաջդիմութեամբ մը շատօրաւոր դարձնել պետական գանձը:

Անընդհատ պիտի շարունակենք հանրօգուտ շինութեանց մեր ծրագիրը: Ինչպէս որ, մեծ դժուարութեանց յաղթահարելով, հետապնդեցինք երկաթուղիներու վերաշինութիւնը որ դարերէ ի վեր լքուած էր, նոյն ձեւով պիտի հետապնդենք այդ նպատակը, աւելի մեծ ուշադրութեամբ եւ աչալրջութեամբ: 1935ի վերջը, մեր երկաթուղիները պիտի հասնին Տիարպէքիր, եւ միւս կողմէ պիտի երկարին դէպի հանքային շրջանակը եւ Անթալիա: Էրզրումի գիծին շինութիւնը կը շարունակուի եւ պիտի շարունակուի թափով:

Առողջապահական եւ ընկերային օգնութեան գետիններուն վրայ, մեր ջանքերը պիտի ընդլայնուին գալիք տարիներուն:

Ընտրողներ եւ ընտրողուհիներ Թուրք մեծ ազգին, երկրի ամէնէն արժէքաւոր ազդակը կը կազմէ այն համոզումը զոր քաղաքացիները երեւան կը բերեն ազգային միութեան, իրարու հետ հաշտ ապրելու եւ աշխատանքի հանդէպ: Ազգի մը պաշտպանութեան ամէնէն ազդու միջոցը եւ անոր ամէնէն անընկճելի զէնքը կը կազմէ այն վճռականութիւնը որով բոլոր քաղաքացիները իրենց ինչքն ու կեանքը կը զոհեն ազգին ու հայրենիքին համար: Ահա թէ ինչո՞ւ, Թուրք

Թրակիան

ԱՆՊԱՏԿԱՌ ԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Այս խորագրով, Սոֆիայի Բամպարնա թերթը կը գրէ.—

«Վերջերս, մեր մամուլը արտատպեց Պոլսոյ «Զաման» թերթէն գրութիւն մը՝ որ կը կրէր «Այսօրուան Թրակիան մեզ չի գոհացներ» վերտառութիւնը եւ որուն մէջ Էնկիւրիցի մը Պուլկարիոյ դէմ պատերազմ կը յայտարարէ «եռ առնելու համար, մինչեւ Ֆիլիպէ ու Գազանլըք, Թրքական հողերը, որոնք Պուլկարներուն համար ոչ ռազմագիտական եւ ոչ ալ տնտեսական արժէք ունին»:

Ձեր բուեր ասիկա՝ Էնկիւրիցիին անպատկառութիւնը կ'երթայ մինչեւ հոն որ Թուրք պետութեան կը թելադրէ «անընդհատ Թուրք երիտասարդութեան մտքին մէջ դրոշմել որ անոր խօսքը ըլլայ Պուլկարիայէն առնել այդ վայրերը»:

Աւելէ աւելի պարզ ու աւելի անպատկառ հաղիւ թէ կարելի ըլլայ գրել մեր պետութեան դէմ, որուն հետ Թուրքիա ոչ միայն լաւ, այլեւ, բառ իր արտաքին նախարարին յաճախակի յայտարարութեան, բարեկամական յարաբերութեան մէջ է:

Մեր առաւօտեան թերթերէն մէկը, յիշելով վերոյիշեալ յարձակողական ընթացքը մեր հողային ամբողջութեան դէմ, զայն կը գտնէ երգիծական, իսկ ուրիշ մը, որ լոյս կը տեսնէ ցերեկէ վերջ, զայն կը գտնէ բաւական լուրջ: Բոլոր անոնք, որ լաւ կը ճանչնան Թուրքերու հոգեբանութիւնը, որ ինչ բէժիմէ ալ կառավարուի միշտ կը մնայ հաւատարիմ իր դարաւոր անցեալին, այսինքն՝ կրողն ու յարատեւողն է յատկութեանցը իր նախնիքներուն, որոնք դարերով ամայի եւ աւերակ պահած են Պալքանեան թերակղզին, պիտի համաձայնին, որ, իրապէս, այդ գրութիւնները երգիծանք չեն, այլ արտայայտութիւնն են անոր հին բարքին, առ այժմ երազելով քրիստոնեաներու վրայ եաթաղանի երանելի ժամանակները, իսկ յարմար առիթին, իրականացնել իր այդ դժոխային երազը:

Հետեւելով, տարիներէ ի վեր, Թուրք թերթերու այս անհիմն ու ծայրայեղօրէն վիրաւորիչ յարձակումներուն, որոնք անտեղի ու առանց պատճառի մեր երկրին դէմ թունաւոր նետեր կը դարձնեն եւ որոնց մէջ առաւելապէս մասնակցութիւն կ'առնեն նախկին պուլկարահպատակներ՝ ապրած Պուլկարիա ազատ ու անսահման առանձնաշնորհներով, մենք կ'ենթադրենք թէ՝ անոնք արդիւնք չեն պատասխանատուութեան, այլ խստօրէն գծուած ծրագրի մը,— Թուրք երիտասարդութիւնը դաստիարակել ատելութեամբ մը ընդդէմ Պուլկարիոյ, որուն դեռ եւս չեն կրնար ներել 1912ի այն խոյանքը որ երեւան բերաւ ընդդէմ դարաւոր ճնշումին: Բայց երբեք չենթադրեցինք թէ այսօրուան Թուրքերը կրնան երթալ հոն, որ Էնկիւրիի մէջ ստեղծեն երիտասարդ «Թուրքին մէջ խտալ մը՝ Ֆիլիպէէն մինչեւ Գազանլըք պուլկարական հողերը կրկին խլելու մասին»:

Ու պուլկար հասարակութիւնը պէտք է շնորհակալ ըլլայ «Զաման» թերթին, որ մեզի հնարաւորութիւն տուած է տեսնելու իր ազգակիցները՝ բաց քարտերով ու անկեղծօրէն խոստովանելով ճշգրիտ պատճառները, որոնց համար անոնք կրակ թափած են ու կը թափեն մեր դէմ՝ թէ անարժէք գերեզմանային քարերու եւ թէ իրենց սահմաններէն եւ իրենց հպատակներէն չեղող անձերու վրայ պատահած դէպքերու առթիւ:

Իսկ բոլոր Պուլկարները, ինչպէս նաեւ պատասխանատու հաստատութիւնները պէտք է վերջապէս սթափին անկէ որ ծրագրականօրէն ի գործ կը դրուի մեր հարաւարեւելեան դրացիին կողմէ՝ մեր հայրենիքին դէմ՝ թէ ներսը եւ թէ դուրսը: Մենք պէտք է լաւ նօթ առնենք այս յանդուգն արտայայտութիւնները, որովհետեւ Ֆիլիփոփ – Հողերան Կիւսթավ Լըպօն պատերազմէն վերջ բասծ է.— «Եթէ պետութեան մը նիւթական զօրութիւնը աճուոր է, անոր հոգեկան ուժը անյաղթահարելի է»:

Իսկ խօսելով զանազան ցեղերու պատերազմական ձգտումներու մասին, ան կանգ կ'առնէ Իսլամներուն վրայ ու կը վճռէ.— «Ազգերը պէտք է տեւապէս պաշտպանութեան մէջ ըլլան ընդդէմ ուրիշ ազգերու հաւաքական եւ ուղեղի մթագնումով կատարուած յարձակումներուն, մանաւանդ երբ վերջինը իր աւարառութիւնը կը հիմնէ այն համոզման վրայ թէ աստուածային պաշտօն մը կը կատարէ: Արաբներն ու Թուրքերը, յանուն այդպիսի ըմբռնումներու, անցեալին մէջ փճացուցած են աշխարհը»: Ու աւելի վերջ...դարաւոր անկումէ մը յետոյ, իսլամը կը մնայ դեռ եւս աճարկու:

«Զաման» թերթին գրածն ու Ֆրանսացի գիտունին վերջերս յայտնած կարծիքը հիմ ունենալով, կը յիշեցընենք թէ մեր երկրին մէջ շատ մը Պուլկարներ դեռ կը պահեն իրենց այն համոզումը զոր ունէին յիսուն տարի առաջ ու կը շարունակեն մեր հանրութիւնը շփոթեցնել ամենակենսական խնդիրներու մասին, որոնք կապուած են ազգին ապագային հետ:

Կը յուսանք, թէ մեր երկրին վերականգնումին մէջ ղայնքոլորովինպիտի ըմբռնէ, այսինքն՝ պիտի պարտադրէ նոր ու ժամանակակից ըմբռնում մը եւ այն կեցուածքին դէմ, որ իր անփութութեամբ ու մտաւոր ծուլութեամբ «Զաման»ի Էնկիւրիցիէն ոչ պակաս հոգեբանական յարձակումներ կը սնուցանէ Պուլկարիոյ դէմ:

ազգին վարչութեան եւ պաշտպանութեան գործին մէջ, ազգային միութիւնը, ազգային զգացումը եւ ազգային մշակոյթը կը կազմեն ամենաբարձր խտալները որոնց ուղղուած են մեր ակնարկները:

Յառաջիկայ տարիներուն, տակաւին շատ ջանք պիտի թափենք, մեր յեղափոխական մշակոյթը հասցնելու համար բարձր մակարդակի մը: Կազմել ուժեղ եւ առաքինի սերունդ մը որ կրթնի դրական գիտութեանց հիմերուն, որ սիրէ գեղարուեստը եւ մտաւորական թէ մարմնակրթական տեսակէտով զարգացնէ իր ընդունակութիւնը եւ բարձրանայ.— Ահա նպատակը մեր գլխաւոր քաղաքականութեան:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՍՄԱՆ Ի «ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԸ»

(Բ. եւ վերջին մաս)

ԽՄԲ.— Երէկ հրատարակած էինք Հայ Տնտեսական Կեդրոնին կողմէ սարքուած «Ազգ. Ժողով»ին նկարագրութեան առաջին մասը: Ստորեւ կուտանք մնացեալը, վերապահելով մեր խորհրդածութիւնները.—

Բժ. Գալճեան (Հօկ).— Պ. Խանզատեանը շնորհաւորելի է, որ անկախ Հայ Տնտես. Կեդրոնէն, կ'ուզէ նոր մարմին մը կազմել, տիրող ահաւոր թշուառութեան դարման մը տանելու համար: Կարելի է «Փարիզի եւ շրջակայից Հայոց ներկայացուցչական ժողով» անունը տալ, առանց «Ազգ. Խորհուրդ» անունին: Սխալ է Պ. Խաչատեանի այն տեսակէտը թէ ներկաները ամբողջ Ֆրանսայի հայութեան ներկայացուցիչները չեն: Այդ յետին մտքով վերաբերուիլ կը նշանակէ: Կ'առաջարկեմ ընտրել ժամանակաւոր մարմին մը որպէսզի ծրագիր - կանոնագիր մը մշակէ մեր գործունէութեան համար: Եւ կը հաւատամ, որ այդ մարմինը պիտի կրնայ տալ ընթացք՝ ընթացիկ խնդիրներու:

Տիգրան Պաղտասարեան (Կ. եւ Մ. Միութիւն).— Համաձայն չեմ բժ. Գալճեանին, երբ կ'ըսէ թէ այստեղ գտնուողները ֆրանսահայութիւնը կը ներկայացնեն: Դժբախտաբար հապճեպով կազմուած են շատ մը արհեստակցական միութիւններ: Ինչպէս որ տարի մը առաջ կազմուած ընդհանուր ժողովը որ եւ է արդիւնք չտուաւ, այնպէս ալ այս անդամուանը արդիւնք չպիտի տայ: Պէտք է մտածել միայն տնտեսական տագնապին, գործազրկութեան եւ ինքնութեան թուղթերու նորոգութեան եւն. խնդիրներու մասին: Արդէն գոյութիւն ունեցող Միացեալ Յանձնաժողովը եւ Հայ Տնտես. Կեդրոնը կրնան կատարել այդ բաները, առանց երրորդ եւ նոր մարմին մը ստեղծելու:

Կօշկակար արհեստաւորներու ներկայացուցիչը.— Տակաւին երկու օր առաջ կազմուեցաւ կօշկակար արհեստաւորներու մարմինը: Իմ ընկերներս ինծի պաշտօն տուին յիշեցնելու հոս, թէ մենք կը մասնակցինք որ եւ է մարմնի ընտրութեան, պայմանաւ որ այդ մարմինը քաղաքական հանգամանք չունենայ:

Պ. Զ. Խանզատեան.— Թիւրիմացութիւններու տեղի չտալու համար, կը յայտարարեմ թէ Հայ Տնտես. Կեդրոնը ներկայացուցիչ չունի հոս եւ չուզեր ունենալ նորընտիր մարմնին մէջ: Ես կը խնդրեմ ներկաներէն ինծի իրաւունք տալ յայտնելու մեր երախտագիտութիւնը Պ. Ժիւսթէն Կոտառի, եւ խնդրել իրմէ որ հայ ազգային ցաւը ներկայացնէ ուր որ պէտք է:

(Գիտնալու համար, թէ հայ արհեստակցական միութիւնները թիւով ի՛նչ ուժ կը ներկայացնեն, «Յառաջ»ի թղթակիցը պարզ հարցում մը կ'ուղղէ: Այդ հարցումը կը խեղդուի աղմուկներու մէջ):

Ս. Քարեան (Խարբերդի Հայր. Միութիւն).— Պէտք է վերջ տանին այլ եւս անպատասխանատու գործունէութիւնները: Հայ Տնտես. Կեդրոնը ընդառաջ կ'ուզէ երթալ արտայայտուած ընդհանուր փափաքին, կազմելու համար գործադիր մարմին մը: Ներկայ պայմաններուն մէջ աւելորդ չէ՞ երկարօրէն վիճաբանիլ եւ ձեւակերպութիւններով զբաղիլ: Պէտք է ընտրել մարմին մը ներկաներու քուէով:

Պ. Ա. Թէրզիպաշեան (Գաղթ. Յանձնաժողով).— Նախ քան քուէարկութիւնը կ'ուզէի ճիշդ գաղափար մը կազմել եւ բացատրել այդ պարագան իմ ընկերներուն: Ես եկած եմ հոս խորհրդակցական ձայնով:

Մինչ այս մինչ այն, հետզհետէ սրահը ձգեցին եւ հեռացան Բարեգործականի անդամները, Հայ Եկեղեցւոյ Վարչութեան, Բժշկ. Միութեան ներկայացուցիչները (Զարեհ պէյ, Պ.Պ. Խմէրեան, Արմ. Համբարձումեան, Լ. Կիւմիւշկէրտան, Տոքթ. Քօլօլեան եւն.): Ընդհ. դժգոհութիւն հեռացողներուն համար: Նախագահ Պ. Մարմարեան բողոքեց ներկաներուն դէմ, որոնց մէջէն ձայներ կը բարձրանային քուէ տալու իրաւունք ունեցողներուն եւ չունեցողներուն մասին, «ունի», «չունի» բացագանչութիւններով:

Կարգը եկաւ քուէարկութեան: Համբուեցան քուէ տալու իրաւունք ունեցողները: Ինչպէս նախապէս ճշդուած էր, 24 հոգի լիազօրագիր բերած էին: Այս թիւէն պէտք էր պակսեցնել 10—12 ձայն, որովհետեւ խորհրդակցական ձայնով եկած էին, ինչպէս Բարեգործականը, Հայ Եկեղեցւոյ Վարչութիւնը, կօշկակարներու ներկայացուցիչը եւն.: Հոս տեղի ունեցաւ ճարպիկ խաղ մը: Կային արհեստակցական միութիւններ, ինչպէս նպարավաճառները, որոնք երեք ձայնով եկած էին: Եւ հաշուեցին 34 ձայն քուէ տալու իրաւունք ունեցող ...

Առաջարկուեցան քանի մը բանաձեւեր եւ ընդունեցաւ հետեւեալը.—

«Փետր. 9ին Պուլվառ Օսմանի Հայ Տնտես. Կեդրոնին մէջ գումարուած զանազան միութիւններու եւ մարմիններու ներկայացուցիչներս կը կազմենք «Փարիզի եւ շրջակայից Հայոց ներկայացուցչական մարմին» մը 7 հոգիէ բաղկացած: Մինչեւ երեք ամիս պիտի ներկայացնէ այս ընդհ. ժողովին իր ծրագիր - կանոնագիրը, վաւերացնելու համար, եւ մինչ այդ իրաւունք պիտի ունենայ ընթացք տալու բոլոր խնդիրներուն»:

Առժամեայ մարմնին անդամ ընտրուեցան Պ. Պ. Մարմարեան, Խանզատեան, Պուտագեան, Հէքիմեան, բժ. Գալճեան, Քարեան, Թիլեան:

Պ.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՅ ԵՒ ՄԻՍ ՇԱԼԷԹԻ ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒՆ

ՇԱԼԷԹ, 7 փետր. (Յառաջ).— Մեր գաղութէն 15է աւելի գործազուրկ ընտանիքներ քաղաքապետութեան դիմեցին օգնութեան համար: Քաղաքապետութիւնը ցանկ մը պահանջեց: Երբ ներկայացուցի, պաշտօնեայ մը յայտնեց թէ երկար ատեն չեն կրնար օգնել մեզի, գործ ալ չունին տալիք, ինչո՞ւ մեր երկիրը չենք վերադառնար: Պատասխանեցի թէ մեր տունն ու տեղը քարուքանդ եղած են եւ ժողովուրդը ջարդուած, իսկ մենք մնացորդներս հոս ապաստան գտանք, ու ուրիշ տեղ փոխադրուելու իրաւունքէն զրկուած ենք բոլորովին:

Պաշտօնեան պատասխանը յաջորդ օրուան թողուց: Կէս օրէն վերջ քաղաքապետին ներկայացայ, կէս ժամէ աւելի տեւող խօսակցութենէ մը յետոյ, խնդրեցի որ ժամ առաջ օգնեն, որովհետեւ անգործներ կան որ խեղճութեան մատնուած են երկար ատենէ ի վեր: Քաղաքապետը անմիջական որոշում չեմ կրնար տալ ըսաւ, որովհետեւ միայն ինծմէ կախում չունի:

Շնորհակալութիւններ յայտնելով դուրս ելայ: Քանի մը օր վերջ նորէն գացի եւ քարտուղարը բացատրեց թէ Հայերուն համար որոշուած է տալ իւրաքանչիւր անձի օրական 300 կրամ հաց եւ շաբաթը կէս քիլօ միս: Հարցուց թէ կ'ընդունի՞նք: Հաստատական պատասխան տուի:

Այս ամսու 5էն ի վեր մեր գործազուրկները կը ստանան այս նպաստը: Կը խորհինք նոր դիմումներ կատարել հացին քանակը աւելցնելու համար:

Մկրտիչ

ԿԱԹՈՂ. ՆՈՒԻՐԱԿԸ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ԽՆԴՐԷ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՀԱՄԱՐ

Ինչպէս գրած էինք, կաթող. նուիրակ Գարեգին արք. կիրակի օր պատարագեց եւ քարոզեց Փարիզի եկեղեցին: Ահա իր քարոզին հիմնական մասերը.

— Իմ անձնական կեանքէն դրուագ մը պատմելով, կ'ուզեմ ցոյց տալ հայ ժողովուրդի դարաւոր հաւատքը, որ կապուած է Լուսաւորչի առասպելական կանթեղին հետ:

1925ին, երկու բժիշկներու եւ ճարտարագէտի մը հետ որոշեցինք բարձրանալ Արագածի կատարը, զոր մօտաւորապէս 13.000 ոտնաչափ բարձրութիւն ունի: Մինչեւ 10.000 ոտնաչափ բարձրացանք փոխադրական միջոցներով, ապա սկսանք ոտքով մագլցիլ քառաժայռերէն վեր: Հասանք գագաթը: Չգիտեմ թէ ի՛նչ կը զգային իմ ընկերները: Սակայն ես խոր յուզումով կը դիտէի Արագածի չորս գագաթները եւ անոնց միջեւ ինկած հրաբխային անդունդը, ուր ջուր ու առուակներ կը հոսէին քարերու կուրծքէն: Աչքերս յառած փնտռեցի Լուսաւորչի կանթեղը, ա՛յն կանթեղը որ մեր ժողովրդական աւանդութեան համաձայն անշէջ է եւ կախուած Արագածի գլուխին: Կանթեղին մէջ, իւղի փոխարէն, Լուսաւորչի արցունքներն են, որ կը վառին ու լոյս կուտան Արագածի բարձունքէն: Ես, ի հարկէ, չգտայ այդ կանթեղը: Այդ տեսիլքը գուցէ միայն արդարներուն ու մաքրահոգիներուն էր տրուած: Սակայն, ես մէկ ուրիշ բան տեսայ, երբ հայեացքս ուղղեցի բարձունքէն վար: Աչքերուս տակ փռուած էին պատմական Արտաշատը, Դուինը, Անին, Սեւանայ լիճը, Արարատեան եւ Շիրակի դաշտերը, Մանթաշի ձորը, Արաքսն ու Սեւ Ջուրը, հարիւրաւոր վանքեր ու եկեղեցիներ, որոնք չքնաղ ու հոյակապ կանթեղ մը կը կազմէին: Այս երփներանգ գոյներուն մէջ հայ ժողովուրդն էր, որ կ'ապրէր ու կը ստեղծագործէր եւ իր թափած քրտինքը բուրումնաւէտ խունկի նման կը բարձրանար դէպի վեր...

Լուսաւորչի կանթեղը հայ հաւատքի կարկառուն ու անժխտելի ապացոյցներէն մէկն էր, որ կը յատկանշէր Մայր Աթոռը, — Էջմիածինը:

Ինչպէս անցեալ անգամ ալ ըսի, Մայր Աթոռի տաճարն է որ վտանգուած է եւ նորոգութեան պէտք ունի: Արդեօք իր զաւակները թո՞յլ պիտի տա՞ն որ հայ ժողովուրդի այս 1600ամեայ հաւատքի կանթեղը մարի:

Պատմութեան ամբողջ տեւողութեան ընթացքին Մայր Աթոռ ու հայ ժողովուրդ սերտօրէն կապուած են իրարու: Հոս կ'ուզեմ յիշել տխուր օրերէն դրուագ մը միայն: Երբ Վասպուրականի եւ Մանազկերտի 200,000 գաղթականութիւնը թափած էր Մայր Աթոռի ոտքերուն տակ եւ օրական 400 հոգի անսուաղութենէ ու տարափոխիկ հիւանդութենէ կը մեռնէին, Էջմիածինն էր որ եղբայրական օգնութիւն կազմակերպեց եւ հաց ու ջուր տուաւ եւ իր կարելին ըրաւ:

Էջմիածինը չաղանի է հայութեան: Ո՛վ որ ըլլայ Էջմիածնի կաթողիկոսը, անգամ մը որ կը բազմի Լուսաւորչի դարաւոր գահին վրայ, անոր սիրտը կը տրոփէ հաւասարապէս իր բոլոր զաւակներուն համար»:

⁂ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնն ու Վարչութիւնը, ի պատիւ կաթող. նուիրակին, ճաշկերոյթ մը սարքած էին նեղ շրջանակի մը մէջ: Այս առթիւ բաժակաճառեր խօսեցան Պ. Պ. Գալըպճեան, Տոքթ. Թորգոմեան, Ա. Խոտհակեան, Զ. Խանզատեան, Յ. Թելեան, Արմ. Համբարձումեան, Վահան Համբարձումեան («Յառաջ»ի կողմէ), Տէօվլէթեան եւ Փարիզի ռամկավար օրկանին ներկայացուցիչը:

Այս կաթող. նուիրակը երկու խօսքով փակեց սեղանը: Վ.

ԲՈԼՈՐ ՍԷՕԼԷՕԶՑԻՆԵՐՈՒՆ

Փարիզի «Սէօլէօզ» Հայր. Միութեան վարչութիւնը ընդհ. ժողովի էր հրաւիրած փետր. 3ին, Պ. Մ. Ազատեանի սրճարանը, օրակարգ ունենալով միայն եկեղեցական գոյքերու հարցը: Ներկայ էին մօտաւորապէս 42 հայրենակիցներ, անդամ եւ ոչ-անդամ: Ժողովականներու մէկ մասը փոխանակ հետաքրքրուելու օրուան հարցով, ձայն բարձրացուց թէ պէտք է Միութեան դիրքը ճշդել (Վերաշինաց կազմել): Այս առթիւ տեղի ունեցան պոռչտուքներ եւ անտեղի խօսքերու փոխանակութիւն, տաքցնելով գլուխները: Ասոր վրայ վարչութիւնը չկրցաւ եւ կամաւոր նախագահով մը, առանց օրուան հարցով զբաղելու, կատարեալ ճնշման տակ քուէարկեցին Վերաշինացի հարցը, այն ալ իրենց ուզած ձեւով (մէկ հոգին 10—12 անգրագէտ հայրենակիցներու քուէաթուղթերը գրելով): Այս եզրակացութեամբ 16ի դէմ 26ով Վերաշինաց կազմած կ'ըլլան: Գալով բուն Հայր. Միութեան, ժողովին բացակայող իր օրինաւոր անդամներով միասին (35 հոգի) կը պահէ օրինաւոր գոյութիւնը: Այս առթիւ կը յիշեցընենք մեր բոլոր հայրենակիցներուն թէ՝ Հայր. Միութիւնները չէզոք են: Անոնց գործունէութենէն կ'օգտուին բոլոր հայրենակիցները, նիւթապէս թէ բարոյապէս, ինչ դաւանանքի ալ պատկանին, միայն թէ քաղաքական մարդանքներ չփորձեն:

Խե՜ղճ մոլորեալներ, որքա՜ն խաբուեցաք եւ դեռ պիտի խաբուիք «Վերաշինաց», «Հօկ» երեւութապէս անմեղ բառեր են, գլխիվայր դարձնելու համար Հայր. Միութիւնները: Մենք բոլորս խօսել պէտք է ունենանք,— առանց աջ կամ ձախ հակելու: Նուիրուիլ ազգապահպանման ու ինքնապաշտպանման գործին, Հայ մնալ եւ հայկական ոգիով մեծցնել մեր երիտասարդութիւնն ու մանուկները, ներկայ ու ապագայ Հայաստանին համար:

Այս առթիւ ժողովի կոպիտ անցուդարձերու նկարագրութիւնը կը թողունք օրուան ժողովի քարտուղար Պ. Պարսամ Զիլինկիրեանին:

Վարչութիւն

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊՐՊՏՈՒՄՆԵՐԸ (2)

ՀԱՅ ԿԻՆԸ ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ (ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆ)

Անկէ առաջ մատերու վրայ կարելի է համրել այն հայ կիները եւ աղջիկները, որոնք կուսակցական միջոցներով Վան մտած սակաւաթիւ գիրքեր ու թերթեր կարդալու բախտն ունեցած են:

Թերեւս ներուի ինծի Վասպուրականի հայ կիներու մտաւոր զարթօնքի սկիզբը համարել այս, վասնզի այդ թըւականէն սկսեալ երեւան կուգան սակաւաթիւ հայ կիներ եւ աղջիկներ, որոնք իրենց բնագաւառի իգական սեռի կրթութեան գործին ի նպաստ՝ գնահատելի աշխատանք կատարելէ զատ, իրաւամբ առաջնորդներ ու ղեկավարներ կը հանդիսանան Վանի հայ իգական սեռի մտաւոր զարթօնքի, միեւնոյն ժամանակ իրենց եւ իրենց պատրաստած գիտակից հայ կիներով ուշադրաւ դեր կը կատարեն նաեւ Վասպուրականի ազատագրական գործին մէջ:

Այս բոլորէն ետք, Վասպուրականցի կինը համեմատելով բախտակից միւս նահանգներու հայ կնոջ հետ, կարելի է բախտաւոր համարել:

Վասպուրականցի կինը սակայն իր բացարձակ մեծամասնութեամբ անգրագէտ, անուս ըլլալու շրջանին իսկ, հայրենի բարձրաբերձ լեռներէն, անդնդախոր ձորերէն, պատմական հարուստ յուշարձաններէն, հինաւուրց վանքերէն, հայրենի աւանդութիւններէն եւ ազատաշունչ երգերէն, ինչպէս եւ միշտ իր երկրին մէջ գործող ազատասէր եւ հայրենասէր միութիւններէն եւ կուսակցութեանց հերոսական գործերէն ներշնչուելով, ինք ալ եղած է ազատատենչ, հայրենասէր եւ զոհաբերող:

Վասպուրականի հայ կինը, իբր տանտիկին՝ եղած է զոհաբերող, տնտեսող, համբերատար, խնայող, աշխատասէր եւ ընտանեկան պատուին նախանձախնդիր:

Քանի՛ քանի կիներ 20—30 տարիներ շարունակ իրենց պանդուխտ, փախստական կամ աքսորուած ամուսիններու ճամբան սպասելով, իրենց մազերը ճերմկցուցած են «ծէթկիկ ձագեր» զաւակները մեծցնելով, անոնց՝ մաքուր բարոյական եւ առնական կրթով ներշնչելով ու առանց տղամարդու մնացած բոյները անկրակ եւ անճրագ չթողլով:

Վերապրող ո՞ր Վասպուրականցին չի յիշեր մեր մայրերու եւ մամիկներու մղկտացող եւ աղի արցունք թափող սրտակեղեք օրօրները, հայրենաշունչ երգերը եւ կարօտակէզ պանդուխտի սա կանչը՝

Ստամպօլ քաղաք վէր Սեւ ծովերաց,
Կարիպիս մեռնիմ, իր ճամբխըրներաց,
Կարիպ եմ ճամբէ եռեւ սարերաց:
Կարօտ մնացի թուխ թուխ աչքերաց:
Արի՛, եա՛ր, արի՛ խոռվ մի կենա
Աստըւորիս մալ զիկ, քե չի մնայ ...
Ինկայ թաղէ թաղ, աղչէմ ճարեցի,
Տըւի թապաղէմ՝ թղթիկ առեցի,
Աչքիս արտըսունք թանաք շինեցի,
Շողշողուն մատներս կալամ արեցի...
Կանչեմ, ջա՛ն, արի՛, սարեր լացուցեմ եայլն:
Երկինքն ամպեր է, կուզայ մարմար ձիւն,
Կը խալի, կը թափի վէր մալուլ մարդուն,
Մէկ ե՞ս իմ մալուլ, թէ աշխարհ պիթուն,
Ա՛խ, ե՞րբ կ'էլնի որ իմ իմ եարը գեայ տուն ...
Արի՛, եա՛ր, արի՛ հեռու մի մնա,
Աստըւորի մալ զիկ քե չի մնայ...

Վասպուրականցի հայ կինը կրցած է անտեսել, խնայել: Քաղաքացին ու գաւառացին՝ այդ տեսակէտէն գնահատելի են:

Ան՝ հեռու մնացած է շռայլութենէ, իր հօտին ու նախիրին, արտին, բանջարանոցին, մրգաստանին արտադրութիւններէն, խնայողութեամբ գործածելէն զատ հայ կինը, հայրենի լեռներու եւ դաշտերու հիւթեղ կանանչեղէններ, հունտեր, բոյսերու արմատներ եւ համեմներ ալ ուշիմութեամբ օգտագործած է:

Անօրինակ համբերատարութեամբ կրած է զրկանքներ, արհամարհած է բազմապիսի մեղածին եւ արտաւոր երեւոյթներ, ցանկութիւններ, առաջքը առնելով թշուառացնող բարքերու եւ դժբախտ վիճակներու, ընտանեկան յարկի ամուր յենարան եւ խաղաղութեան ուժեղ կռուան հանդիսանալով:

Հայ անգիր դպրութեան — բանահիւսութեան, գիւղացիներդական աւանդութիւններու, հայրենասիրական պատմուածքներու, հայ ժողովրդական երգերու, առակներու, ասացուածքներու եւ ազգային երգերու պահպանման ու տարածման խոշոր ազդակներէն մէկը եղած է:

Քանի քանի պարերգներ, ժողովրդական երգեր ու պատմուածքներ կան, որոնց հեղինակները Վանի հայ կիներէն են, (նոյնիսկ անգրագէտներ):

Գաւառներու մէջ, հայ կինը իր տնային առօրեայ աշխատանքներէն զատ, ունէր նաեւ դաշտային, գիւղացիական աշխատանքներու բաժիններ, զորս խղճմտօրէն եւ անտրտունջ կը տանէր, կիսելով իր ամուսնոյն, հօրը կամ եղբօր տառապանքն ու քրտինքոտ արդար վաստակը:

Ան՝ հօտաղին, մշակին, հնձուորին հաց տանողն էր, տան կենդանիներուն՝ հաւին ու վառեկին՝ կերցնող ու խնամողը, խոտհունձին ու գարեքաղին՝ յաճախ ինքն էր հնձուորը:

Կալի ատեն, աշխատանքին կէսը իր բաժինն էր:

Աշունքին՝ ձաւարի, ոչխարի, բուրդ կտրելու, գզելու, մանելու պարտաճանաչ աշխատաւորն էր, մինչ՝ մեծամոլ ու միշտ հրամայող այրերը, քիչ բացառութեամբ, ձմեռը «սաքու»ներու, «օտա»ներու, խարոյկներու աջերը զուարճանալով կ'անցընէին:

Գաւառական այն շրջանները, ուր տարածուած էին կտաւագործութիւն, գուլպայագործութիւն, չուլագործութիւն, պարկագործութիւն, գորգագործութիւն, պարանագործութիւն, հոն եւս, աշխատանքի մեծ մասը կամ ամբողջը կը ծանրանար հայ կնոջ վրայ:

Շատախի անուանի շալը, որ հիացում պատճառած էր Ամերիկայի եւ Եւրոպայի ուղեւորներու, գիտնականներու եւ որ իբր տեսակ մը տոհմային արտադրութիւն եւ տարազ մեծ համբաւ ու համակրանք կը վայելէր բովանդակ Վասպուրականի մէջ, հայ կնոջ «շըմշիր» մատներու շնորհներէն մէկը կը յայտնաբերէր:

ԱԶԳԻՆ

(Շար.)

կարճ պաշտպանողականէ մը վերջ, դատարանը արձակեց մէկ տարուան վճիռ, անմիջապէս գործադրուելու պայմանաւ: Ամբաստանեալը ժպտագին ընդունեց այս վճիռը, որուն խստութիւնը զայրացուցած է աջակողմեան հոսանքները:

Ուկրայնան բաժնելու ծրագիր

ԳԱՂՏՆԻ ԽՄԲԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԻ ԵՒ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

Խորհրդային մամուլը եւ մասնաւորապէս կառավարական պաշտօնաթերթը, *Իզվեստիա* կը պնդեն թէ Լոնտոնի մէջ կը գործէ գաղտնի կազմակերպութիւն մը, նախագահութեամբ խազախնե – բու պետին՝ Սկորոփատսքիի: Այս խմբակցութեան դրամապէս կ'օգնեն լեհ եւ գերման կարգ մը շրջանակներ, որոնց նպատակն է Ուկրայնան բաժնել Խորհրդային Միութենէն: *Իզվեստիա* կ'ըսէ թէ խմբակցութիւնը կը ձգտի ապստամբութիւն մը սարքել, որուն պիտի յաջորդէ մեծ պետութեանց զինեալ միջամտութիւնը, փոքր ազգերու պաշտպանութեան պատրուակով:

Այս առթիւ ըսենք թէ բոլշեւիկեան 7րդ համագումարին մէջ քանիցս յուզուեցաւ Ուկրայնայի անջատական շարժման խնդիրը, ինչպէս եւ համագերման Ռոզէնպէրկի ծրագիրը, որուն նպատակն է Ուկրայնան բաժնել Խ. Միութենէն: Համաձայն խօսուած ճառերուն, Ուկրայնայի անջատական շարժումը այնքան ծաւալած է որ Մոսկուայի վարիչներուն ուշադրութիւնը գրաւած է: Համագումարին պատգամաւորները դաւաճան եւ Զինովիեւ կուսակից կոչեցին անջատականները: Գալով արտասահմանի մէջ գործող անջատականներուն, Ուկրայնայի վարչապետը շեշտեց թէ հակա – խորհրդային տարրերը մասնաւորապէս կը գործեն Գերմանիոյ եւ Լեհաստանի մէջ: «Օրինակ, Պերլինի մէջ գնդ. Քոնովալեց իբրեւ նպաստներ կը ստանայ գերմանական կառավարութենէն»: Ահա թէ ինչո՛ւ սաստկացած է պայքարը՝ ընդդիմադիրներուն դէմ:

Սթալինի նոր պաշտօնները

Խորհուրդներու եօթերորդ համագումարը Խ. Միութեան կեդր. կոմիտէի նախագահութեան եւ սահմանադրութեան բարե – փոխման յանձնաժողովին անդամ ընտրեց Սթալինը, ինչ որ ու – շագրաւ իրողութիւն մը կը համարուի: Անշուշտ առաջին անգամ չէ որ Սթալին պաշտօնական դիրքեր կը գրաւէ պետութեան մէջ: Եւ սակայն, 1923էն իվեր, ան ոչ մէկ պետական կարեւոր պաշտօն ստացած է, գոհանալով կուսակցութեան ընդհ. քարտուղար երեւութապէս համեստ պաշտօնով (իրականին մէջ դիկտատուրա): Գերակշիռ դեր մը կատարելով կուսակցութեան ծոցին մէջ, Սթալին ուրիշներուն կը ձգէր կառավարական առաջնակարգ պաշտօնները, բայց հիմա նոր պաշտօններ ստանձնելը կ'ապացուցանէ թէ կ'ուզէ դուրս ելլել կամաւոր մեկուսացումէն եւ հեռու չմնալ պաշտօնական դիրքերէ:

Սթավիցքիի շորթած գումարն է 259 միլիոն ֆր.

Հարցաքննիչ դատաւորը վերջացուց Սթավիցքիի գործին հետ կապուած հարցաքննութիւնները, որոնք անընդհատ կը շարունակուէին աւելի քան մէկ տարիէ իվեր: Կատարուած խաչագողութեանց գումարը կը հասնի 259,172,000 փրանքի (եւ ոչ թէ 47 միլիոն, ինչպէս ծանուցուած էր վերջերս: Այս 47 միլիոնը կը ներկայացնէ այն ծախքերը որոնց բացատրութիւնը չէ գտնուած հաշիւներուն մէջ):

Կատարուած քննութիւններէն կ'երեւայ որ Սթավիցքիի «բեղնաւոր գործունէութիւնը» տեւած է վեց տարի, 1927ի վերջէն մինչեւ 1933ի վերջը:

Հարցաքննութեանց հետեւանքով ամբաստանութեան տակ կը գտնուին 30 երեւելիներ, որոնց 15ը բանտարկուած են, 12ը առժամապէս ազատ արձակուած, իսկ երեքը մեռած (մէկը Սթավից – քին): Ամբաստանութեան հիմքերն են խարդախութիւն, գողութիւն, վստահութեան զեղծում, հանրային դրամներու մսխում եւայլն:

ՎԻԼՀԵԼՄ ԿԱՅՍՐԸ, որ Հոլանտա աքսորուած է 1918էն իվեր, վերջերս խնդրագիր մը ներկայացուցած է իր զաւկին միջոցաւ, որպէսզի արտօնուի Գերմանիա դառնալու: Հիթլէր մերժեց, նկատի առնելով արտաքին քաղաքականութեան պահանջները:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՏՕՔԹ. Ե. ՄԱՆՈՒԷԼԵԱՆ, հայ ծանօթ գիտունը, դասախօսութիւն մը կու տայ վաղը Հինգշաբթի երեկոյ, ժամը 9ին, Թարնիէ հիւանդանոցին մէջ:

Այս դասախօսութիւնները, որոնք պարբերաբար տեղի կ'ունենան փրոֆ. Պրէնտոյի նախագահութեան տակ, մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացընեն միջազգային գիտական աշխարհին ցոյց տուած շահագրգռութեամբը:

Կրնան ներկայ ըլլալ բժիշկներ, ուսանողներ եւ մտաւորականներ:

Ֆր. Հ. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղի ժողովը այս Ուր. երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (20)

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

»»»··«««

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Իմ պատասխանը շփոթեցրեց... Նրբան եւ խորին զգացմունքով պատասխանեց նա.

Ես քեզ կը սպասեմ, ես քեզ չեմ մոռանայ...: Ես քեզ միշտ կը սպասեմ: Եթէ մինչեւ տասն տարի, քսան տարի էլ յետ չգալու կը լինես, ես դարձեալ կը սպասեմ քեզ:— Իսկ դո՞ւ:

Ես երդուեցայ, ասելով.

— Եթէ ես քեզ մոռանալու լինեմ, Սառա, թող Աստուած էլ ինձ մոռանայ: Ես միշտ քոնն եմ եղել եւ քեզ համար կը մնամ մինչեւ այն օրը, երբ Աստուած կրկին կ'արժանացնէ մեզ միմեանց տեսնելու:

Նա մօտեցրեց ինձ իր երեսը եւ մեր շրթունքը երկար չէին բաժանվում միմեանցից: Յետոյ դրեց իմ գլխին իր մատներով նաշխած մի արախչին, որ ւեց մետաքսով բանուած մի քսակ, որ նոյնպէս իր ձեռագործն էր, եւ որը սովորաբար տալիս են հարսնացու աղջիկները իրանց ապագայ ամուսիններին, երբ նրանք օտար աշխարհ են գնում իրանց բախտը փորձելու համար, որպէսզի նրանց աշխատանքն ու վաստակը արդիւնաւոր լինի:

— Ես ուրիշ բան չունեմ, Մուրատ, ասաց նա խիստ զգալի կերպով.— դրանք քեզ մօտ յիշատակ եմ թողնում:

— Ապա ես ի՞նչ տամ քեզ յիշատակի համար:

— Քո սիրտը, այդ բաւական է ինձ:

— Նա բոլորովին քեզ է պատկանում:

Աքաղաղները սկսեցին կանչել: Գիշերի կէսից անցել էր արդէն: Բայց Սառայենց տանը դեռ ոչ չէր քնել: Մայրս եւ քոյրերս այնտեղ էին եւ Սառայի հօր հետ պատրաստում էին իմ ճանապարհի իրեղէնները: Նրանք գիտէին, որ Սառան ինձ մօտ է, բայց, հակառակ տեղային սովորութեան, ծնողական բարի ներողամտութեամբ թոյլ էին տալիս մեզ, որ գոնէ մեր բաժանման վերջին րոպէներում խօսէինք, երկար խօսէինք միմեանց հետ:

Երբ աքաղաղները երկրորդ անգամ սկսեցին կանչել, այդ միջոցին ներս մտաւ Սառայի հայրը:

— Զաւակս, ասաց նա դառնալով դէպի ինձ,— ճանապարհ ընկնելու ժամանակ է:

Սառան այլեւս չկարողացաւ դիմանալ, թաշկինակով աչքերը բռնեց եւ դուրս եկաւ սենեակից: Հօր ներկայութեամբ պարկեշտութեան կանոնները չէին ներում նրա ոչ ուրախանալ եւ ոչ լաց լինել սիրած տղամարդի համար:

Ես ապշած մնացի. չգիտէի ինչ անել:

— Ճանապարհ ընկնելու ժամանակ է, կրկնեց Սառայի հայրը:

— Այսպէս վա՞ղ, հարցրի ես մեքենաբար:

— Դեռ եւս ուշ է, պատասխանեց նա:— Դու այնպիսի ժամանակ պէտք է ճանապարհ ընկնես, որ բոլոր գիւղացիները քնած լինեն. որ ոչ ոք քեզ չտեսնէ:

Ես լռութեամբ հագուեցայ եւ դուրս եկայ այն սենեակը, ուր մայրս եւ քոյրերս սպասում էին ինձ: Այնտեղ եկաւ եւ Սառայի հայրը:

—Ախ, երանի թէ գիտենայի այսօր ինչպիսի օր է, հարցրեց մայրս:

— Բարի է, պատասխանեց Սառայի հայրը:— Տէրտէրից հարցրի, էֆէ–մերդիին մտիկ տուեց, ասաց բարի է, ճանապարհ գնալու համար, նոր հագուստ ձեւել տալու համար, երեխաներից արիւն բաց թողնելու համար եւայլն:

Տէր հօր գուշակութիւնը բաւական մխիթարեց մօրս: Նա մի ամբողջ շաբաթ զբաղուած էր իմ ճանապարհի պատրաստութիւններով, եւ սպասում էր մի բարի րոպէի, որ ես տեղս դուրս գնէի հայրենական տնից:

Ոստիկանութեան փէրաշները, սարփացները մեր տանը ոչինչ չէին թողել, բոլորը կողոպտել, բոլորը տարել էին: Մնացել էր մի կով միայն, որի վրայ մեր քնտանիքը դրել էր իւր ապրուստի յոյսը: Այդ կովը եւս մայրս վաճառել էր տուել եւ ինձ համար գնել էր մի աւանակ, որպէսզի ես ոտքով չճանապարհորդեմ, որպէսզի ես ճանապարհին չը յոգնեմ: Թանկագին մայրս, տակաւին որքան սէր, որքան գութ էր մնացել նրա սրտում դէպի անառակ, դէպի մոլորուած որդին...

Կարգադրուած էր, որ ես առանձին պէտք է գիւղից դուրս գայի, եւ մի նշանակեալ տեղում միանայի քաւոր Պետրոսի հետ: Այդ այն մտքով էր, որ քաւոր Պետրոսին ճանապարհ դը – նողները, կամ նրա բարեկամները ինձ չտեսնէին:

Իմ փոքրիկ խուրջինը դրեցին աւանակի վրայ եւ մենք դուրս եկանք բակի դռնից: Գիշերային խաւարը սար – սափելի էր: Ամպամած երկնքի վրայ ոչ մի աստղ չէր երեւում: Հանդարտ, առանց շշուկ բարձրացնելու մենք անցնում էինք դատարկ փողոցների միջով, աշխատելով չզարթեցնել դըրացիներին: Մայրս, քոյրերս, Սառան եւ նրա հայրը երկար չբաժանուեցան ինձանից: Նրանք եկան ինձ հետ, մինչեւ գիւղից դուրս եկանք եւ բաւական հեռու գնացինք: Վերջապէս հասանք՝ նշանակեալ տեղը, ուր քաւոր Պետրոսը միայնակ կանգնած, սպասում էր մեզ:

Ես երբեք չեմ մոռանայ այն խօսքերը, որ բաժանման րոպէում մայրս, արտասուքի հետ դուրս էր հեղում:

— Հայրդ գնաց օտար աշխարհ եւ կորաւ, Մուրատ, ասում էր նա ինձ իւր գրկում սեղմած ունենալով:— այժմ դու ես մնացել քո հօր օջախի միակ յոյսը... մի մոռացիր թէ որքան թշուառութիւններ կրեցինք մենք... մի մոռացիր, որ դու անբախտ մայր ունես եւ որբ մնացած քոյրեր...

Մեր ամենի յոյսը քեզ վրայ է դըրած, Մուրատ, աշխատիր: Որ մեզ խեղճութեան մէջ չթողնես...

Յետոյ նա յանձնեց ինձ իմ ուղեկցին, ասելով.

— Որդուս քեզ եմ յանձնում, քաւոր Պետրոս, նա հայր չունի, դու նրա վրայ միշտ հայրական խնամք ես ունեցել: Քո բարի խրատներով ուղղիր նրան, որ լաւ մարդ դառնայ, որ լաւ անուան տէր լինի...:

Քաւոր Պետրոսը խոստացաւ, իւր աչքի լոյսի պէս կը պահէ, կը պահպանէ ինձ, եւ այնպիսի մարդ կը դարձնէ ինձ, որ ամէն մի տեսնող երանի կը տայ իմ հօրն ու մօրը, ինձ նման խելացի եւ շնորհալի զաւակ ունեն:

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 14 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
JEUDI 14 Février 1935

ԺԱՐԴ ՏԱՐԻ - 11e Année № 2729

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ՝ ԹՈՒԱՆՇԱՆՆԵՐՈՎ

Հատիկ – հատիկ, ազնիւ նախանձախնդրութեամբ, վիճակագրութիւններ կը կազմեն «Յառաջ»ի թղթակիցներն ու աշխատակիցները, հետեւելով ամիսներ առաջ տրուած ազդանշանի մը, — «Թուանշաններ ժողվեցէք»:

Մինչեւ հիմա հասած թղթակցութիւններուն մէկ մասը հրատարակուած է արդէն: Ուրիշներ կարգի կը սպասեն կամ նոր կը պատրաստուին:

Առաջին փորձը չէ այս, «Յառաջ»ի պատմութեան մէջ:

Քանի՛ քանի հարցարաններ բացուեցան եւ պրպտումներ կատարուեցան, պարզելու համար մեր գաղութին եւ ընդհանրապէս Հայկական Արտասահմանի չարն ու բարին: Իրենց համրանքով, տագնապներով, տենչերով ու ճիգերով:

Եթէ ուսումնասէր մը բան–գործ ընէր պրպտել 1925էն ի վեր եղած հրատարակութիւնները, միայն այս ճիւղին մէջ,— պիտի գտնէր բազմաթիւ թանկագին նիւթեր, իբրեւ պատկերազարդ պատմութիւն Հայոց:

Կացութիւնը փոխուած է տարիներու ընթացքին, եւ մենք պարտաւոր ենք պարբերաբար նոր պրպտումներ կատարել, գտնալու համար «ելք»ն ու «մուտք»ը՝ մէկ տարիէն միւսը, մէկ շրջանէն միւսը: Եւ այդ՝ ամէն տեսակէտով,— ֆիզիքական, ընկերային, տնտեսական:

Ինչո՞ւ պիտի ծածկէինք թէ՝ շատ մը առաւելութիւններու հետ, անդարմանելի կորուստներ ալ կ'ունենանք տարուէ տարի, այս խորթ ափերուն վրայ:

Նորէն թուանշաններն են որ պիտի պարզեն այդ կացութիւնն ալ,— ելքն ու մուտքը:

Օրինակ, ի՞նչպէս պիտի կրնայիք ճշդել երիտասարդութեան եւ բանուորութեան ֆիզիքական կորուստը, իբրեւ հետեւանք տաժանակիր աշխատանքի եւ միջավայրի փորձութեանց կամ դառնութեանց:

Ո՞ր եւ է ատեն կրցա՞նք մարդահամար մը կազմել հիւծախտաւորներու, ողջ թէ մեռած, կամ անոնց որ կորսնցուցին իրենց մտքին հաւասարակշռութիւնը, տարագրութեան հետեւանքով:

Հապա շահը, այլ մանաւանդ վնա՞սը այս ճակատին որ կը կոչուի նորադոյն սերունդ:

Ո՞վ գիտցաւ թիւը այն բազմութեան որ 1922էն ի վեր կը տրորուի հարթիչ գլանին տակ, որ հալեցաւ եւ կը հալի օտար դպրոցին կամ փողոցին մէջ, ենթակայ՝ համայնակուլ այլասերման:

Գիտէ՞ք, նաեւ, համրանքը անոնց որ սատիճան մը փրկուած են հոսանքէն, շնորհիւ անհնարին ճիգերու, — ծաղկոց, դասընթացք, լսարան:

Գաղափարներու կապակցութեամբ, կրնայի՞ք որ եւ է տեղեկութիւն հաղորդել օտարուհիներու հետ ամուսնացած երիտասարդներու թիւի մասին. Համրանք մը որ նոյնպէս պէտք է արձանագրուի ելքի տոմարին մէջ:

Ունինք, նաեւ, ուրիշ բազմութիւն մը — նորէն երիտասարդներ — որ շատոնց կորսնցուցած է իր հետքը, այսինքն կտրած է կապերը՝ այս ժողովուրդին հետ:

Տարիներէ ի վեր, «բանուո՛ր, բանուո՛ր» կը հոլովենք օրն ի բուն: Բանուոր է Հայաստանի գիւղացին, բանուոր կամ արհեստաւոր է դարձած մեծ քաղաքներու առեւտրականը:

Արդ, գիտե՞նք անոնց թիւը, գոնէ մօտաւորապէս:

Այս բոլորը կը կարօտին լուրջ ուսումնասիրութեան: Ոչ թէ ամուլ հետաքրքրութիւններ գոհացնելու, այլ բուն իսկ մեր կեանքին ընթացքը վերլուծելու, տրամաբանական եզրակացութիւնները հանելու եւ անոր համեմատ աշխատանք ձեւակերպելու համար:

Երիտասարդ աշխատակից մը, անցեալ օր, ճիշդ այս հարցը կը շօշափէր Պերլինէն, պարզելով մարդահամարի մը բազմազան առաւելութիւնները:

Ուրիշ գաղութներու մէջ ալ պարբերաբար կ'արծարծեն այս պահանջը, որ ամէն բանէ առաջ աշխատանքի խնդիր է:

Անհնա՞ր է գլուխ հանել այս աշխատանքը, առանց խոշոր ծրագիրներ որոճալու:

Պատասխանը կու տան «Յառաջ»ի թղթակիցներն ու աշխատակիցները, իրենց պարբերական պրպտումներով:

Անշուշտ այնքան որքան թոյլ կու տան իրենց պայմանները: Չէ՞ որ ընդհանրապէս խոնարհ աշխատաւորներ են անոնք, «Յառաջ»ի թղթակիցները:

Կը բաւէ որ իւրաքանչիւր գիւղի կամ քաղաքի մէջ գտնուին քանի մը սրտցաւ ուսումնականներ, — եւ գործին կէսը կատարուած է:

Վերջերս Լիոնի մեր թղթակիցը դիտել կու տար թէ դժուար է թուանշաններ ժողվել իրենց քաղաքին մէջ:

Մի՞թէ: Ինչո՞ւ Մարսէյլի մէջ երբեմն մէկ թղթակից կրնայ վիճակագրութիւն կազմել այս կամ այն ուղղութեամբ, իսկ երեք հոգի չեն կրնար նոյն գործը կատարել Լիոնի մէջ:

Սկսէ քո՛ւ աշխատած գործարանէդ եւ անոր շրջանէն, ընկեր, եւ պիտի համոզուիս որ անկարելի բան չկայ:

Այս թելադրութիւնը կրնայինք ընել նա՛եւ Փարիզի համար: Օրինակ, Ռընոյի գործարանը քաղաք մըն է ինքն իր մէջ,— եւ ի՜նչ խորիմաստ բովանդակութեամբ:

Թուանշաննե՛ր, թուանշաննե՛ր,— թէ այսօրուան եւ թէ վաղուան համար:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԻՏԱԼԻՈՅ ԵՒ ՀԱԲԵՇԻՍՏԱՆԻ ՎԷՃԸ

Դիմում Ազգերու Դաշնակցութեան

Հռոմի հաբէշական դեսպանը երէկ Պ. Մուսոլինիի ներկայանալով, յանձնեց իր կառավարութեան պատասխանը, վերջին դէպքերու մասին: Հաբէշիստան դիտել կու տայ թէ իտալական զինուորները իր հողին վրայ յարձակած են եւ ոչ թէ Հաբէշները: Հետեւաբար կը մերժէ հատուցման պահանջը, բայց յանձն կ'առնէ Ազգերու Դաշնակցութեան իրաւարարութեան յանձնել խնդիրը:

Ինչպէս գրած էինք, Իտալիա դրօշի տակ հրաւիրած է երկու զօրաբաժիններ, մօտ 35,000 հոգի, որոնք կազմ եւ պատրաստ կը սպասեն շոգենաւ նստելու համար: Այս առթիւ ծագած յուզումը մեղմացաւ յաջորդ օրը, երբ դիւանագէտները սկսան գործել, կանխելու համար զինեալ միջամտութիւն մը: Ընդհանուր կարծիքն այն է թէ դժուար չէ հարթել վէճը, եթէ նոր դէպքեր չպատահին: Ամէն պարագայի մէջ, իտալական կառավարութիւնը ուշադրութեամբ կը հետեւի դէպքերու ընթացքին: Երբ Հռոմի մէջ իմացան թէ 30 – 50,000 հաբէշ զինուորներ կը կեդրոնանան սահմանին վրայ, Մուսոլինի արտակարգ նիստի հրաւիրեց զինուորական գերագոյն խորհուրդը: Անշուշտ ամէն բան գաղտնի կը պահուի, սակայն կը կարծուի թէ զէնքի տակ կանչուած իտալական զինուորները անմիջապէս շոգենաւ պիտի դրուին, եթէ հաբէշական զօրաշարժը շարունակուի: Հաբէշիստան կրնայ մինչեւ երկու միլիոն զինուոր հանել, բայց հազիւ կէս միլիոնը զէնք եւ հանդերձանք ունին:

Մինչ այս մինչ այն, ուղղակի բանակցութիւններ կը կատարուին Հաբէշիստանի կայսեր եւ իտալական դեսպանին միջեւ: Հռոմի հաբէշական դեսպանն ալ շարունակ հաղորդակցութեան մէջ է Իտալիոյ արտաքին նախարարութեան հետ: Սխալ է թէ Իտալիա վերջնագիր ուղղած է: Իր ծանուցագիրը կը բողոքէ թէ հաբէշական կառավարութիւնը տակաւին գոհացում չէ տուած 1934 դեկտեմբեր 5ի դէպքին առթիւ դրուած պահանջներուն: Գլխաւոր վախը այն է որ Հաբէշիստանի կայսրը չի կրնար զսպել սահմանագլուխի ցեղապետները եւ նոր դէպքեր կը պատահին:

Այսօր, հինգշաբթի, փաշական գերագոյն խորհուրդը լայն քննութեան մը պիտի ենթարկէ հաբէշական խնդիրը:

Թուրքիոյ նոր Խորհրդարանը

ԳԻՒՂԱՑԻ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՈՒՀԻ ՄԸ ՈՐ ԿԱՐԴԱԼ ԳՐԵԼ ՉԻ ԳԻՏԵՐ

Օրը օրին հաղորդեցինք Թուրքիոյ ազգ. մեծ ժողովին ընտրութեանց արդիւնքը: «Թայմզ»ի թղթակիցը դիտել կու տայ թէ՝ նախորդ ժողովին մէջ «անկախ»ները ունէին միայն հինգ աթոռ, իսկ այս անգամ 16 (չորսը ոչ – Թուրք): Այս շնորհը եղած է քննադատական տարր մը մտցնելու համար, բայց ոչ իբրեւ ընդդիմադիր հոսանք, որուն երբեք չի հանդուրժեր օրուան իշխանութիւնը: Ժողովին ամէնէն յիշատակելի երեւոյթը պիտի կազմէ 17 կին երեսփոխաններու մասնակցութիւնը: Այս Թրքուհիներէն 16ը քաղաքի մէջ մեծցած են, շատոնց ազատագրուած եւ բարձր կրթութիւն ստացած: Իսկ տասնըեօթերորդը անկախութեան պատերազմին մէջ վիրաւորուած զինուորի մը կինն է եւ մայրը հինգ զաւակներու: Օրն ի բուն կ'աշխատի դաշտին մէջ եւ կարդալ – գրել չի գիտեր: Սակայն եւ այնպէս, կրցած է աչքի զարնել տեղական կառավարութեան մէջ եւ դառնալ իր գիւղին մուխթարը: Հանրապետութեան նախագահը քանի մը տարի առաջ պատահաբար ծանօթացաւ իրեն հետ, գիւղին մէջ, եւ զարմացաւ տեսնելով որ կ'ըմբռնէ քէմալական շարժման բարիքները: Իր յանձնարարութեան վրայ էր որ երեսփոխան ընտրուեցաւ եւ այժմ Ազգ. ժողովին մէջ պիտի նստի իր գիւղական տարազով:

⁂ Մ. Քէմալի մականունը վերածուեցաւ «Աթա – Թիւրք»ի, ինչպէս գիտէք: Այժմ անունն ալ պիտի կարդացուի ոչ թէ Քէմալ, որ արաբերէն է, այլ «Քամալ», որ իբրեւ թէ թուրքերէն է եւ կը նշանակէ եղեր «բերդ» կամ «բանակ»:

Օտարները ինչո՞ւ Ֆրանսա չեն գար

═ o · o ═

1927ԻՆ՝ 2,127,000, 1934ԻՆ՝ ՄԻԱՅՆ 700,000 ՇՐՋԻԿ

Տնտեսական տագնապը քանի կը սաստկանայ, այնքան մտահոգութեան կը մատնուին պաշտօնական շրջանակները եւ հանրային կարծիքը: Եւ բնականաբար պատճառներ կը փնտռուին:

Առնենք մը իվեր, տեղական թերթերը կ'ողբան թէ օտար զբօսաշրջիկները մեծապէս պակսած են: Առջի օր ծերակոյտին մէջ ալ յուզուեցաւ այս խնդիրը, եւ շատ աւելի ծանր իրողութիւններ պարզուեցան: Ծերակուտական Անթուան Պօռէլ դիտել տուաւ թէ մինչ ուրիշ երկիրներ ահագին գումարներ կը ծախսեն, ծանուցումներ հրատարակելու եւ օտար շրջիկներ հրապուրելու համար, Ֆրանսա շատ ետ մնացած է: Այսպէս, Աւստրիա տարին մէկ միլիոն փրանք կը ծախսէ ծանուցումի համար, միայն Փարիզի մէջ, Իտալիա՝ երեք միլիոն, Սպանիա 750,000, իսկ Ֆրանսա միայն 850,000 փրանք՝ ամբողջ աշխարհի մէջ: Այս անհոգութեան հետեւանքով, ահագին անկում կրած է օտար զբօսաշրջիկներու թիւը: 1927ին 2,127,000 հոգի եկած էին Ֆրանսա, ծախսելով 12 միլիառ փրանք, իսկ 1934ին՝ հազիւ 700,000 հոգի, միայն 2 միլիառ փրանք ձգելով: Միւս կողմէ, Ֆրանսացիները իրենք հրապուրուելով օտար երկիրներու ծանուցումներէն, հետզհետէ աւելի մեծ թիւով կ'երթան արտասահման, իրենց արձակուրդը անցընելու: Այս անկումը բնականաբար գործազրկութիւն յառաջ կը բերէ գաւառի թէ Փարիզի զբօսավայրերու, ջերմուկներու, բուժարաններու եւայլն մէջ: Հողագործութիւնն ալ կը տուժէ, քանի որ կը պակսի գինի, արջառի եւ հացի սպառումը: Երբ Թառտիէօ վարչապետ էր, խոստացաւ 30 միլիոն փրանք յատկացնել ծանուցումի համար, որպէսզի զբօսաշրջիկները աւելնան: Այս ծրագիրը չգործադրուեցաւ եւ անկէ ի վեր կացութիւնը աւելի ծանրացած է: Միւս կողմէ, ուրիշ երկիրներ մեծապէս աժանցուցած են հաղորդակցութեան միջոցները: Ֆրանսայի մէջ ալ կարելի է աժան նամբորդել, բայց այնքան բարդ ձեւակերպութիւններ հաստատուած են որ, մարդ կը շուարի: Վերջապէս, առաջնակարգ պանդոկները իրենց գիները կրճատած ըլլալով հանդերձ, կը տքան տուրքերու ծանրութեան տակ: Կարգ մը պարագաներու մէջ խաղարանները (քազինօ) ստիպուած են կառավարութեան վճարել իրենց հասոյթին 90 առ հարիւրը: Պանդոկ մը որ 7,500,000 փրանք դրամագլուխ ունի, 50 միլիոն փրանք տուրք վճարած է տասը տարուան մէջ:

Վինաքանութիւններէն յետոյ, որոնց մասնակցեցաւ հանրօգուտ շինութեանց նախարարը, բանաձեւ մը քուէարկուեցաւ, պահանջելով ստիպողաբար միջոցներ ձեռք առնել, դարման տանելու համար այս վրդովիչ կացութեան:

Կոլխոզներու Համագումարը

»»» · · «««

ՆՈՐ ՁԻՋՈՒՄՆԵՐ՝ ՍԵՓԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Փետրուար 11ին բացուեցաւ Կոլխոզներու եւ հարուածային վաշտերու Բ. համագումարը, Մոսկուայի մէջ: Կը մասնակցէին 1100 պատգամաւորներ, երկրին բոլոր մասերէն: Հողագործական գործավարը իր զեկոյցին մէջ շեշտեց թէ ահագին յառաջդիմութիւն կատարուած է, ի շահ ընկերվարական կառուցման: Գիւղատնտեսութեան 4–5երորդը միացած է կոլխոզներուն (հաւաքական տնտեսութեան), ապարէզէն քշելով կուլակները: 1930ին գիւղացիներու 24 առ հարիւրը միայն կը մասնակցէր կոլխոզներուն, մշակելով տրամադրելի տարածութեան հարիւրին 31ը: 1935ին մշակուած հողին համեմատութիւնը հասած է 77 առ հարիւրի: Այս կացութիւնը թոյլ կու տայ որոշ փոփոխութիւններ կատարել կոլխոզներու սահմանադրութեան մէջ: Մշակուած բանաձեւին համաձայն, իւրաքանչիւր գիւղացի ընտանիք այսուհետեւ իրաւունք պիտի ունենայ իբրեւ սեփականութիւն պահելու մէկ կով, երեք հորթ, երկու մատակ խոզ՝ իրենց ձագերով, 15 այծ կամ ոչխար: Հաւերէնի, նագարի եւ փեթակներու քանակութիւնը սահմանափակման ենթակայ չէ:

Համագումարը յետոյ ընտրեց կոլխոզներու վարիչ մարմինը, 37 անդամներով, որոնց մէջ կը գտնուին Սթալին, Մոլոթով, Քալինին, Վորոշիլով եւայլն:

Ճափոն կը շարունակէ սպառազինուիլ

Ճափոնի պատերազմական նախարարը հարցումի մը պատասխանելով, հերքեց այն կարծիքը թէ Խ. Միութիւնը հրաժարած է իր ռազմատենչ նպատակներէն: Ընդհակառակն, ըսաւ, խորհրդային իշխանութիւնը նոր ամրութիւններ շինած է Ծայր. Արեւելքի մէջ, հետեւաբար Ճափոն չի կրնար թուլցնել իր պատրաստութիւնները: Մասնաւորապէս պէտք է աւելցնել օդանաւային ուժերը: Բանակը չուզեր խառնուիլ քաղաքական խնդիրներու, բայց կը պահանջէ որ երկիրը ունենայ զօրաւոր դաշինք մը, որպէսզի կարենայ պաշտպանել իր շահերը:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՈՂՈՐՄԵՑԷՔ ՃԱՆՃԵՐՈՒՆ

— • —

Նորէն փրփրե՛ր է Եգիպտոսի ռամկավար պաշտօնաթերթը: Գռեհիկ բառերու շարոց մը շիներ է, իր կուսակցութեան պատկերը շփոթելով Դաշնակցութեան հետ:

Բարեգործականը վերջերս պաշտօնական զեկոյց մը հաղորդած էր մամուլին, իր գանձապահին ստորագրութեամբ, ապացուցանելու համար թէ դրամ չի տրուիր որ եւ է կուսակցութեան:

Եգիպտոսի ռամկավար օրկանը «տեղին» չգտնելով այդ զեկոյցը, կը սկսի խմբագրական մը թխել: Քանի կը շարէ բառերը, այնքան կը փրփրի: Եւ յանկարծ այսահարելով կ'աղաղակէ.

— « *Երբ ձեր դէմը կեցած է ատամ մը որ ձեր ունեցածը կ'ուզէ թալլել, փոխանակ անոր դէմ* ինքնապաշտպանութեան *միջոցի դիմելու, անոր հաշի՞ւ կու տաք, կամ ձեր ունեցածին արդար փաստակ մը ըլլալուն վրայ քարո՞զ կը խօսիք: Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը այսօր ճշմարիտ* աւազակի *մը դիրքին մէջ է հանդէպ Հայութեան եւ անոր հայրենիքին օգուտին աշխատող բոլոր կազմակերպութեանց: Անիկա կ'ուզէ* սպաննել, *եթէ իրեն* դրամ *չտան: Եւ ոչ թէ* մաս *մը դրամ, այլ* ամբողջ քակը (Արեւ, 5 *փետրուար* 1935):

Ես երբեք չզարմացայ, կարդալով այս հուժկո՛ւ խմբագրականը:

Ի՞նչ աւելի զօրաւոր փաստ քան այս « շան հաչոց»ը— իրենց բառով — ապացուցանելու համար թէ ռամկավար մամուլը նանցի պէս պար բռնած՝ Բարեգործականի բոլորտիքը, «ազգասիրաբար» կը լզէ անոր մեղրի կարասը:

Անշուշտ այնքան որքան որ տրամադրելի գտնէ, Եւրոպայի եւ Ամերիկայի ռամկավար եւ նպաստընկալ վարիչներուն աւելցուքէն:

Չէ՞ որ, միեւնոյն զեկոյցին առթիւ, Փարիզի ռամկավար օրկանն ալ կը տրտնջար Բարեգործականի » անարդարանալի ժլատութեան » դէմ:

« Բարեգործականը օգտագործած է իրեն բարեկամ մամուլի անշահախնդրութիւնը եւ իրեն հանդէպ ունեցած հոգածութիւնը»,— կը փսփսար այդ լրագիրը, խմբագրական սիւնակէն: Կուլար կ'ողբար թէ փրոփականտի համար սահմանուած է «տարեկան ընդամէնը 8000 փրանք »:

Եւ կ'աղաղակէր ի խորոց սրտի.

— «Արդար դառնութիւն մը չէ՞ք ըզգար այս իրողութեան առջեւ»: (30 յունուար):

Անշուշտ Բարեգործականի վարիչները պիտի լսեն այս ողորմուկ աղերսը, 8000ը բարձրացնելով 18,000ի, եւ կրկնապատկելով ռամկավար թերթերուն սահմանուած նպաստը:

Ճիշդ ատոր համար է որ ես ալ արտատպեցի երկու խմբագրականներուն «կենսական» մասերը, որպէսզի ուշադրութենէ չվրիպի:

Ողորմեցէ՛ք ճանճերուն:

Ինչ կը վերաբերի «աւազակ»ներուն, Բարեգործականը կրնայ հանգիստ քնանալ:

Միայն նանաազգիները կը բաւեն, իր ինքնապաշտպանութեան համար, իբրեւ ամէնէն զօրաւոր թոյներ,— գանել՛ք:

ՎԱՀԷ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՈՐՈՆՈՒՄՆԵՐ

=o—o=

3.— ՀԱՅ ԳՐՈՂԸ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԱՐԺԷՔՆԵՐ

Դժուար է գտնել որ եւ է գրական ձեռնարկ, որ իր շուրջը համախմբած ըլլար երիտասարդ գրողները, ի խնդիր իտէալի մը, աշխատելու, տքնելու եւ ստեղծագործելու: Շաղախ մը չէ գտնուած, ամենազօր շաղախը, որ բոլոր տարակարծութիւնները իրարու միացնէր, տաշէր, կոկէր բոլոր արգելքները: Եղաւ այդպիսի փորձ մը, քանի մը հաշիւներ մաքրելու համար միայն: Իսկ այսօ՞ր: Ի՞նչ պատկեր կամ վիճակ կը ներկայացնէ այսօրուան հայ երիտասարդ գրողը, իր հաւաքականութեան մէջ: Ի՞նչպէս կը դիմաւորէ ժամանակակից բոլոր խնդիրները, գրական - գեղարուեստական խմորումները:

Ահաւասիկ երկու տարի է, որ կազմուած է Հայ Գրողներու Ընկերակցութիւն մը, համեստ ծրագրով: Հայ գրողներն ընդհանրապէս, եւ երիտասարդները մասնաւորապէս, ի՞նչ վերաբերում ունեցան անոր հանդէպ: Հետաքրքրուեցա՞ն, առաջարկ մը, նոր ուղեգիծ մը ներկայացուցի՞ն, ընդհանուր ժողովի եկա՞ն ...: Վէպի մրցում մը կազմակերպուեցաւ: Անցան տասը ամիսներ: Ոչ ոք հետաքրքրուեցաւ, ոչ ոք մասնակցեցաւ: Խոստացուած մրցանակի գումարը շատ հետաքրքրական չէ՞ր, թէ մեր գրողները երկեր չունէին ներկայացնելիք: Եթէ ձեռագիրը կը պակսէր, լոյս տեսած հատորնե՞րն ինչու չներկայացուեցան:

Հանրային կեանքի մէջ գրողները բերի՞ն իրենց երիտասարդութիւնը, եւ մասնակցեցա՞ն հաւաքական, մշակութական ձեռնարկներու: Եթէ քաղաքական ասպարէզին մէջ իրենք զիրենք կաշկանդուած կը զգան, գրական - գեղարուեստական կեանքին մէջ ո՞վ է զիրենք կաշկանդողը:

Այս պայմաններուն մէջ, ի՞նչպէս կ'ուզէք որ երիտասարդութեան ձայնը արձագանգ գտնէր մեր կեանքին մէջ, քանի որ հասարակաց կարծիքին պարտադրող ուժ մը չներկայացուց ինքզինքը, յարգանքի եւ պատկառանքի արժանի դառնալու համար:

Կը հարցնենք,— Ո՞ւր է հայ երիտասարդ գրողին բեմը, ուրկէ ան լսելի պիտի ընէր իր ձայնը, կենդանի, առողջ, սրտապնդիչ ու յուսալից: Ո՞ւր է անոր թերթը, որուն մէջէն մենք կարօտով պիտի փնտռէինք իր խօսքը, իր գրականութիւնը, զգայութիւնները, գաղափարները, պայքարները, երազները: Հրաշք մը պիտի ըլլայ այն օրը, երբ քանի մը երիտասարդ գրողներ քով քովի գալով, հիմը դնեն նըման գեղեցիկ ձեռնարկի մը, բարձր կեցած անձնականութիւններէ, գօտեպնդուած ներկայ օրերու տառապանքին ու զրկանքին մէջ, իրենց աչքերը յառած միշտ դէպի լուսաւոր օրերը. ժողովուրդին ներշնչելով իտէալի մը գեղեցկութիւնը, խանդավառելով զայն իր կրած յուսախաբութիւններէն յետոյ:

Շատ հեշտ չէ անշուշտ, խառնըւածքով, նկարագրով, դաստիարակութեամբ ու կեցուածքով իրարու այնքան անհաշտ անհատներ քովքովի բերել եւ կազմել միաձոյլ ամբողջութիւն մը, քանի որ ամէն մէկը ունի իր ԵՍը, կազմուած, թրծուած ու անտեղիտալի: Կը հաւատանք սակայն, որ երբ նշանաբան մը ընտրուի, անոր շուրջ դժուար չպիտի ըլլայ համախմբել քանի մը կամքի եւ սրտի տէր տղաք: Նշանաբանը իր տարրերը պէտք է առնէ գրականութենէն ու արուեստէն: Այս մարզերուն մէջ կարելի է հոգիով ու մտքով չէզոք եւ անխմբապաշտ գլուխներ գտնել, եւ հեռու քաղաքականութիւն խաղալէ, նուիրուիլ միայն մշակոյթի արժէքները պանծացնելու գործին:

Մշակոյթի արժէքներ են հայ գրականութիւնը, հայ լեզուն եւ հայ արուեստները: Այս արժէքները եւ անոնց նուիրականութիւնը յարգելը ոեւէ հայ գրողի համար տարակոյս չի վերցներ: Եթէ կայ ոեւէ հայ գրող, որ կը կասկածի այս մասին, մեզի համար օտար մըն է, կը մերժենք մենք զինքը: Մեր դարաւոր անցեալին, մասնաւորաբար գրականութեան մէջ, չէք կրնար տալ անուն մը, որ տաղանդի եւ համբաւի տիրացեր է, շնորհիւ ձեւով ազգային եւ բովանդակութեամբ միջազգային գրական ստեղծագործութեան: Մերժելու է այս որձեւէգ ճիւաղը, որուն մասին առեն մը ի վեր կը գրուի ու կը խօսուի Հայաստանի մէջ: Անհեթեթութիւն է ազգային հեղինակ մընալ ու դառնալ աշխատիլ, երգելով ուրիշ հորիզոններու կեանքը, եւ մարդիկը: Մասնաւորելով մեր խօսքը հայ գրողին շուրջ, անիկա կրնայ դառնալ արժէք մը մեզի համար միայն այն ատեն, երբ իր գրիչը, մտածումները, գաղափարներն ու արուեստը նուիրուած են միայն հայ մարդուն, հայ հայրենիքին, հայ հողին, հայ ժողովուրդին, հայ մշակոյթի արժէքներուն, հայ հոգեբանութեան, հայ ընտանիքին, հայ բարոյականին, հայ ստեղծագործութեա մէկ բառով: Ահաւասիկ նշանաբանը, որուն շուրջ վէճ ու վիճաբանութիւն տարակոյսէ վեր է: Մտքի եւ հոգիի թշուառութիւն է կարծել թէ հայ գրողը կրնայ միջազգային գրող դառնալ, նոյն իսկ բացառիկ, նպաստաւոր պայմաններու մէջ: Այն պահուն, երբ օտար ժողովուրդ մը կը հետաքրքրուի որ եւ է գրականութեամբ, տրամաբանօրէն այդ ժողովուրդը կը յուսայ գտնել իր պատկերը այդ ստեղծագործութեան մէջ, զինքը հետաքրքրելու համար, իր հոգին, իր մտայնութիւնն ու բարքերը, իր հոգեբանութիւնը: Այդ պարագային, այդ իրը, հայ կամ հայկական չի կրնար ըլլալ: Անունի աննըշան կապ մը յաճախ պիտի կրնայ զինքը մատնել, եթէ այդ անունն ալ ջնջուած է: Իսկ պատահաբար, իր մանկութիւնն ու պատանեկութիւնը, կամ ազգութիւնը յիշատակելը մեզի մխիթարութիւն չի կրնար պատճառել, որովհետեւ գիտենք, որ այդ յիշատակութիւնը քօղարկուած է, օտար ակնոցով դիտուած է, օտարին հաճելի գոյնով ներկուած է, օտար հոգիներուն համար:

Ուրեմն հայ գրողին համար երկու ճամբայ չկայ: Ընտրելիք ճամբան շատ յստակ ու պարզ է: Հետեւաբար տարուբերումները, սայթաքումներն ու տկարութիւնները ներելի չեն: Կը մնայ, որ ասպարէզ նետուին բոլոր անոնք, որ տաղանդ ունին եւ իրենք զիրենք արժեցնել գիտեն: Հոս արդէն քննադատին աշխատութիւնը կը դիւրանայ, եւ ցորենը որոմէն զատել կարելի կ'ըլլայ, արժանին ու անարժանը, տաղանդաւորն ու տաղանդէ զուրկը, իրենց կարգին, կուգան յայտնուիլ գրական համայնապատկերին մէջ: Քանի մը տասնեակ Մայքըլ Արլէններ կրնան փայլիլ անգլիական, ֆրանսական կամ գերմանական գրական հորիզոնին վրայ, սակայն անոնք նշանախեց մը անգամ արժէք չեն ներկայացներ հայ գրականութեան համար: Նոյնն է պարագան բոլոր հայ արուեստագէտներուն համար:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՆՈՒԱՃՈՒՄՆԵՐԸ

■■■■■■■■■

ԽՄԲ.— Կիրակի օր, տուեր էինք, Հայաստանի կրթական գործավարին զեկոյցէն առնելով, երաժշտական նըւաճումները, որ կատարուած են վերջին տարիներու ընթացքին: Այս անգամ, շարունակելով, կուտանք ճարտարապետական, գեղարուեստական ու գիտական նուաճումներու պատկերը.—

ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

Մեծ չափով յառաջդիմեց նաեւ մեր ճարտարապետութիւնը:

Աւագ սերունդի ներկայացուցիչներուն (Թամանեան, Բունիաթեան) կողքին՝ մենք կը տեսնենք խորհրդային մասնագիտական դպրոցներն աւարտած ճարտարապետներ (Քոչար, Մազմանեան, Ահարոնեան, Մարգարեան, Սաֆարեան, եւ ուրիշներ), որոնք հսկայականաշխատանք կը կատարեն մեր քաղաքներուն եւ գիւղերուն, պետական ու ժողովրդային շէնքերու նախագծման գործին մէջ: Եւ արդէն տըրուած են կարգ մը արժէքաւոր գործեր (շարժանկարի շէնքը, Համայնական վաճառանոցը, կարի գործարանը եւ ուրիշներ):

Մեր ճարտարապետութեան առջեւ հրամայական պահանջ է դրուած՝ անցեալի ճարտարապետութեան հարուստ ժառանգութեան քննադատական օգտագործման վրայ ալ աւելի բարձրացնել մեր շինութեանց արժէքը, տալ մեր դարաշրջանին արժանի շինութիւններ:

ԿԵՐՊԱՐՈՒԵՍՏ

Վերջին տարիներու ընթացքին, կերպարուեստը մեծ նուաճումներ կատարած է ընկերվարական շինարարութեան վարդապետութիւնը ցոլացնելու, ընկերվարական արժէք տալու մասնաւորապէս ստեղծագործութեանց որակը բարձրացնելու տեսակէտէն:

Եթէ առաջ, մեր նկարիչները մեծ մասամբ կը վերարտադրէին միայն մեր բնաշխարհի տեսարանները, այժմ անոնց ստեղծագործութեանց մէջ երեւան կուգայ ընկերվարութիւն հիմնող նոր մարդը՝ բանուորը, հաւաքական գիւղատնտեսութեան աշխատաւորը, զինուորը, արին, մեր շինարարութեան ամբողջական կշռոյթը, եւն.: Այդ տեսակէտէն՝ պէտք է յիշատակել Մ. Սարեանի բազմաթիւ արժէքաւոր գործերը,— Նորքի կամուրջին կառուցումը, կոլխոզնիկները, Կարմիր բանակի երթը, Փ. Թէրլէմէզեանի նկարները Ալլահվէրդիի եւ Ղափանի պղինձի ձուլարանի աշխատանքներէն առնուած, Ս. Աղաջանեանի վարպետօրէն նկարած զինուորները, Ս. Առաքելեանի նկարները հաւաքական գիւղատնտեսութեանց աշխատանքէն առնուած,— Բամպակահաւաքը, Հարւածային Եղիսաբեթը, Գ. Գիւրջեանի գործերը Զորագէտի ջրաելեկտրակայանին շինութեան զանազան շրջանները պատկերացնող, մասնաւորաբար Անապատաններ նկարը:

Պետական Հրատարակչականի վերջին գործերը քննելով, կը տեսնենք որ մեծ չափով բարձրացած է գիրքերու ձեւաւորման մշակոյթը կամ տպագրական արուեստը մեզ մօտ: Այդ ուղղութեամբ՝ պատուաւոր տեղ մը կը գրաւէ նկարիչ Յ. Կոջոյեան, Ստալինի, Ա. Խանջեանի, Մաքսիմ Կորքիի, Չարենցի, Ա. Բակունցի գիրքերուն ձեւաւորումներով: Պէտք է յիշատակել նաեւ իր Կոմունիստներու գնդակահարութիւնը Զանգեզուրում իւղաներկ մեծ կտաւը, իբրեւ մեր իւղանկարչութեան լաւագոյն աշխատանքներէն մին: Գիրքերու ձեւաւորման ասպարէզի մէջ, արժէքաւոր աշխատանքներ կատարած են Տ. Խաչվանքեան (Մարքսի, Լէնինի, Յ. Թումանեանի գիրքերը), Մ. Արուտչեան (Սալտիկով – Շչեդրին, Դոն Կիխոտ), Ա. Ղարիբեան եւ ուրիշներ:

Քանդակագործութեան մէջ, այս վերջին տարիներուն, քանակով քիչ բայց որակով բարձր գործեր տուին Արա Սարգսեան՝ Ստալինի, Մ. Նալբանդեանի կիսանդրիներով,— Սարգսեանի յանձնարարուած է նաեւ պատրաստել Պուշկինի յուշարձանը, որ պիտի զետեղուի Երեւանի մէջ. Պուշկինի մահուան հարիւրամեակը յաւերժացնելու համար: Ս. Ստեփանեան աւարտեց Ղուկաս Ղուկասեանի կրանիթէ յուշարձանը, զոր նոյնպէս, Մայիսին, պիտի կանգնենք Երեւանի հրապարակներէն մէկուն վրայ:

Կերպարուեստի բոլոր ասպարէզներուն մէջ աճած ու զարգացած են երիտասարդ ուժեր, որոնք այս վերջին տարիներուն տուին յաջող գործեր,— Մ. Աբեղեան (Լիպարիտ Մխչեանի սպանութիւնը), Ս. Ռաշմաջեան (Միթինկը), Ա. Չիլինգարեան (Թատերական ձեւաւորումներ), Ս. Դանդուրեան (Թատերական ձեւաւորումներ), Շ. Յովհաննէսեան, Ս. Յարութիւնեան (գիրքի ձեւաւորումներ), Վ. Թերզիբաշեան (քանդակագործութիւն), իսկ Լեվխանեան, Սափալեան, Գրիգորեան, Ազբեան՝ քաղաքին նըկարչական գեղազարդման ասպարէզին մէջ:

Սակայն, հակառակ այս նուաճումներուն, կերպարուեստի ստեղծագործութիւնները դեռ շատ ետ կը մնան ընկերվարական շինարարութեան հետզհետէ աճող պահանջներէն:

Կերպարուեստի ստեղծագործութեանց մէջ տակաւին չեն երեւիր այնպիսի մեծ կտաւներ, որոնք տային ընկերվարական շինարարութեան այս կամ այն օղակի հերոսական աշխատանքը իր ամբողջական մեծութեամբ: Ճարտարապետութեան, քանդակագործութեան եւ նկարչութեան համադրական արտայայտութեան տեսակէտէն արուեստագէտներուն առջեւ կը պարզուին լայն հեռանկարներ, կապուած մեր քաղաքներու եւ գիւղերու վերակառուցման եւ գեղարուեստական ձեւաւորման: Այն փաստը, որ նոր կառուցուող մեր շէնքերն այժմ Հայաստանի մէջ կ'ամբողջանան ու կը գեղեցկանան քանդակներով ու նկարներով, կը հաստատէ որ յետագայ աշխատանքներ կատարելու համար շուտով պիտի չբաւեն կերպարուեստի մեր սակաւաթիւ ուժերը, նոյն իսկ 1935 տարուան ընթացքին, եթէ նկատի ունենանք Ա. Թամանեանի, Ն. Բունիաթեանի, Գ. Քոչարի եւ ուրիշներու նախագիծերը, որոնք կը պահանջեն քանի մը տասնեակ մեծարժէք եւ մեծանիստ քանդակներ:

Մասնաւորաբար, թոյլ կ'ընթանան գործարաններու, հաւաքական գիւղատնտեսութեանց կայաններու, ակումբներու կերպարուեստի վերաբերեալ աշխատանքները: Կը պակսին երիտասարդ ուժեր:

Մեծ ծաւալ ստացած են կերպարուեստի ցուցահանդէսները: Բոլոր ցուցահանդէսներուն մէջ ներկայացուած գործերուն թիւն է 2410:

ԳԻՏԱԿԱՆ – ՊԱՏՄԱԿԱՆ

1929 տարին բեկման տարի հանդիսացաւ գիտութեան ասպարէզին մէջ:

Հայաստանի գիտութեանց նուիրեալ աշխատաւորները եւս մասնակցեցան նուաճումներու հանդէսին որ կը ներկայացնենք:

Քաղաքակրթութեան պատմութեան կաճառը (Կուլտուրայի պատմութեան Ինստիտուտ) մեծ դեր ունի ձեւով ազգային բովանդակութեամբ ընկերվարական արժէքներու մշակման մէջ:

Հայաստանի հողամասերուն վրայ եւ հողամասերուն մէջ պահուած կը մնան հազարաւոր տարիներու, իրարու յաջորդող բազմաթիւ ժողովուրդներու մշակոյթի հետքերը,— այդ մշակոյթը ոչ միայն հայկական, այլ եւ համամարդկային քաղաքակրթութիւն մը կը ներկայացնէ, որ դժբախտաբար տակաւին ամբողջական քննութեան եւ ուսումնասիրութեան առարկայ չէ դարձած: Այդ անսպառ պատմական – քաղաքակրթական հարստութեանց ճանաչումը մեծ չափով կը նպաստէ մեր երկրի պատմական անցեալի ճանաչման:

Այս մեծ ու դժուարին գործը ինկած է մեր Քաղաքակրթութեան Պատմութեան Կաճառին ուսերուն: Կաճառը, գիտական արշաւախումբերով, դիւանաթուղթերու քննութեամբ, պեղումներու միջոցով (Գեղարդի, Քէօլադաղի, Թալինի, Վաղարշապատի ձեռագրատան մէջ), երեւան հանած է մշակոյթի նոր աղբիւրներ Հայաստանի քաղաքակրթութեան հետքերէն: Կաճառը հիմնած է աւանդութեանց հարուստ դիւան մը, ուր կան 1500 հէքեաթներ հայ եւ քիւրտ աշխատաւորութեան բերնէն քաղուած: Հաւաքուած է 25 դիւցազնավէպ, քանի մը հազար երգ, առակ, հանելուկ, եւն.: Կաճառը մշակած է կարգ մը այժմէական նիւթեր, Հայաստանի ջրային տնտեսութեան յանձնարարութեամբ՝ պատրաստած է Հին Հայաստանի ոռոգման եղանակի նիւթերը:

Քանի մը օրինակներ մեր գիտական աշխատաւորներու գործերէն.—

Փրոֆ. Մ. Աբեղեան պատրաստած է Հայ հին գրականութեան պատմութեան առաջին հատորը: Այս գործով հեղինակը կուտայ հին հայ գրականութեան պատմութեան խմբագրութեան պատկերը: Տպագրութեան յանձնուած է փրոֆ. Մ. Աբեղեանի մէկ ուրիշ աշխատութիւնը, Դասակարգային յարաբերութիւնները միջնադարեան առակներում, ուր հեղինակը կ'ուսումնասիրէ աւատապետութեան շրջանի դասակարգային յարաբերութեանց արտայայտութիւնը առակներու մէջ: Կը յիշատակենք փրոֆ. Հ. Աճառեանի գլուխ – գործոց աշխատանքը,— Հայոց լեզուի արմատական բառարանը, եւ կարգ մը ուրիշ գործեր, որոնք մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնեն լեզուագիտութեան համար:

Վաստակաւոր գիտնական Թորամանեանի գիտական ժառանգութեան մէջ բացառիկ արժէք կը ներկայացնէ Հայ ճարտարապետութեան պատմութիւնը աշխատութիւնը, ուր հեղինակը ցոյց կուտայ հայ ճարտարապետութեան ծագումն ու զարգացումը:

Գիտական մեծ արժէք կը ներկայացնեն փրոֆ. Յ. Մանանդեանի ուսումնասիրութիւնները, մասնաւորաբար Ֆէօտալիզմի պատմութիւնը Հայաստանում: Յիշատակութեան արժանի է նաեւ Աշխարհբէկ Քալանթարի գործը հնագիտութեան ասպարէզին մէջ:

Փրոֆ. Մ. Աբեղեանի խմբագրութեամբ եւ Կ. Մելիք - Օհանջանեանի աշխատակցութեամբ՝ պատրաստըւած եւ տպագրութեան յանձնուած է Հայ ժողովրդական վէպը: Այս գործին մէջ հաւաքուած են հայ գիւղացիին ստեղծագործութիւնները, որոնք կը պատկերացնեն մեր գիւղացիին ընկերային յարաբերութիւնները, հոգեբանութիւնը, նիստ ու կացը եւն.:

Անհրաժեշտ է յիշատակել Ղափանցեանի եւ երիտասարդ լեզուագէտ Գ. Սեւակի աշխատանքները լեզուաբանութեան մէջ:

Արամ Ղանալանեան աւարտեց Հայ շինականի երգերը, որ ուշագրաւ գործ մըն է:

— o —

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մելքոնեան Հիմնադրամով Հրատարակութեան մատենաշարին մէջ, այս տարի լոյս պիտի տեսնեն 125900 րուբլի արժէքով նոր գիրքեր: Արդէն տպագրութեան յանձնուած են 10 հատորներ: Յիշատակենք Ուղեգրութիւններ, Բ. հատոր (փրոֆ. Յակոբեան), Խ. Աբովեանի դիւանը (Եր. Շահազիզ), Հայաստանի հին ճարտարապետները (փրոֆ. Մանանդեան), Հին Հայաստանի կուլտուրան, Գ. հատոր, (Խաչիկ Սամուէլեան), Նիւթեր Հայաստանի ընկերային պատմութեան վերաբերեալ, գիւղացիական շարժումները ԺԹ. դարում (Ջավախիշվիլի), Հայաստանի արուեստի պատմութիւնը (Յովսէփ Օրբէլեան), Միխայէլ Նալբանդեան (Դր. Սիմոնեան), Միջազգային Դաշնակցութիւնը Հայաստանի եւ Անդրկովկասի մասին (Դր. Զուբար):

Տպագրուած են եւ շուտով լոյս կը տեսնեն Վրաց աղբիւրները Հայերի եւ Հայաստանի մասին (փրոֆ. Մելիքսեթբեկ), Հայաստանի պարբերական մամուլը սկիզբից մինչեւ այժմ (Գ. Լեւոնեան), Հայաստանի երաժշտութեան պատմութիւնը (Սպ. Մելիքեան), Վաղարշապատի պեղումները (Աշխարհբէկ Քալանթար), Արմատական բառարանի յաւելուած (փրոֆ. Ա. Աճառեան):

Այս միտքերը, կը խնդրեմ որ ազգայնամոլութեան չվերագրեն: Ազգայնականութի՞ւն, այո, կը համաձայնիմ: Չէ՞ որ ամէնէն յամառ միջազգայնականներն այսօր, իրենց շեփորը կը հնչեցնեն յանուն ազգայնական արժէքներու եւ հետեւաբար գրականութեան: Հեռուները երթալու պէտք չկայ: Մեր հայրենիքը կուտայ ասոր ամէնէն թարմ ու կենդանի օրինակը: Ազգային ձգտում ու բովանդակութիւն ունեցող բոլոր հեղինակները կը հալածուէին երէկ: Այսօր՝ անոնք գրեթէ ի պատուի են: Հորիզոնին վրայ, բոլոր ժողովուրդներուն համար, ազգային արժէքներու բոցավառ արեւն է, որ կը շողշողայ: Քաղաքականութենէն յետոյ, արուեստները կ'ողողուին անոր ճառագայթներով: Մեզի՞ համար: Թող քարը ալ ծակեն անոնք, որ տարբեր տեսակէտ ունին:

Առէք օրինակի համար Եղիշէ Չարենցի վերջին գիրքը, Գիրք ճանապարհի: Հայ դարաւոր անցեալին դիւցազնաշունչ ոգեւորութիւնն է ան, որուն դէմ արձակուած սլաքները անզօր եղան նսեմացնելու բանաստեղծին անունն ու գործը: Հայաստանի պաշտօնական քննադատութիւնը փորձեց փետրատել քերթուածներու այս գիրքը, սակայն չկրցաւ արգիլել համակրութեան ալիքը, որ բարձրացաւ անոր շուրջը: Ինչպէս երէկ, երբ մեր դիւցազներգակ բանաստեղծը, Սիամանթօն կ'ոգեկոչէր Սուրբ Մեսրոպը, ներշնչումի գերագոյն րոպէի մը մէջ, իբրեւ հայ մշակոյթի անմահ հոգի:

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

«ԿԵԱՆՔԸ ՇՎԷՅՑԱՐԻԱՅՈՒՄ» եւ 250 ՖՐ. ՊԱՐՏՔ

—·—

«Յառաջ»ի աշխատակիցներէն մէկը անցեալները, գրութիւն մը հրատարակած ըլլալուն համար, ստիպուեցաւ վճարել երկու հարիւր յիսուն ֆրանք:

Զուիցերիա բնակող հայրենակից մը կարդալով մեր ընկերոջ յօդուածը, նամակ մը կը գրէ իր տասը տարի առաջ տուած յիսուն զուիցերիական ֆրանքը խնդրելով:

Իր գրած նամակը միեւնոյն ատեն կը պատկերացնէ Հելվետիոյ ներկայ տնտեսական տագնապը, ուստի նոյնութեամբ կ'արտատպեմ.

—«Չորս տարիէ ի վեր անգործ եմ: Ամբողջ երկրին մէջ կան 40.000 անգործներ: Տագնապը շատ աւելի սուր է մասնաւորապէս ժամագործութեան մէջ: Գործատուները պարպուած են եւ կամ կը բանին անոնց մէջ հազիւ հինգ-տասը գործաւորներ: «Լօնժին» եւ «Զէնիթ» հաստատութիւններն ալ ունին 100—200 գործաւորներ, փոխանակ հազարի: Բազմաթիւ գործատուններ սնանկացան, ստեղծելով կատարեալ քաոս մը: Երերեալ եւ տատանեալ վիճակի մէջ կը մնան ֆօնթուառներ եւ թէրմինէօններ: Կանգուն մնացած տուներ ալ բանուոր չեն պահեր, հապա իրենց գործը դուրս կուտան: Այսպէս՝ իրենց բնակարանին մէջ աշխատողները օրական 10 — 15 ժամ կը գործեն 6—8 ֆրանք շահելու համար: Բաթրոնները ահաւոր ձեւով մը կը շահագործեն անգործութենէ առաջացած անյատակ թշուառութիւնը:

Գործազրկութեան նպաստ մը յատկացուած է, միայն զուիցերիահպատակներուն համար: Մեր քանթոնին մէջ քիչ մը աւելի կը վճարուի այս նպաստը քան Ժընեւի, Պէռնի եւ Սոլէօրի մէջ: Պատճառը տեղւոյս գործաւորներուն զօրաւոր ըլլալն է: Մեր քաղաքը, ինչպէս նաեւ Լօքըլը եւ Պիէն, ընկերվարականներու ձեռքն են: Այստեղ, ամէն ճիւղի մէջ ընդհ. գործազուրկներուն թիւն է վեց հազար: Ամուսնացածները կը ստանան օրական 6 ֆրանք, իսկ ամուրիները 3 ֆր.:

Ես ալ կը ստանամ այդ նպաստէն եւ անիկա կը համարեմ մեծ բաղդաւորութիւն: 8 տարի առաջ, զուիցերիացի քանի մը բարեկամներու խորհուրդով, հպատակ եղայ, ծախսելով 1500 ֆրանք, ամբողջ խնայողութիւնս: Եթէ այդ բանը ըրած չըլլայի, հիմակ անօթի պիտի մնայի: Օտարականները, մասնաւորապէս հայմաթլօսները շատ դժուարին դրութեան մէջ են: Շատ կը զղջան որ ժամանակին չեն դիմած հպատակութեան համար: Շօմաժը սկսելէն վերջ եղած դիմումները կը մնան բոլորովին անհետեւանք: Նպաստը տեղացիներուն համար իսկ դժուարաւ կը տրուի, ուր մնաց օտարներուն:

Եթէ, հաւուադէպ պարագայ մը, գործաւոր ուզեն՝ պէտք է որ ներկայացողը ըլլայ տեղացի ու երիտասարդ եւ աշխատի շատ վար գինով:

Երբեմն կը բացագանչեմ.

— Ի՛նչ քաղաքակրթութիւն, ի՛նչ սիրտ, ի՛նչ Եւրոպա...

Անոնք որ հեռու են, երբեք պիտի չճանչնան Եւրոպան եւ իր լուսաւոր քաղաքակրթութիւնը:

Աշխատաւորները աշխատելու յոյսը կորսնցուցած են ու կ'ըսեն թէ ալ յաւիտեան assisté պիտի ըլլանք: Քաղաքները, երբեմնի շէն ոստանները կը տքան պարտքերու տակ, նպաստ բաշխելու հետեւանքով:

Կեանքը միշտ սուղ է: Անկարելի է ապրիլ 3 ֆրանքով: Ես սակայն ասով ալ գոհ եմ: Ի՛նչ հայրենակիցներ ունիմ որոնք ինձմէ քանի մը անգամ աւելի գէշ կացութեան մատնուած են:

Միւս կողմէ ցուրտ ձմեռ: Զէրոյէն 10 — 15 աստիճան վար ցուրտ: Հայերը փակուած մնացած են պաղ սենեակներու մէջ. սրճարան մը երթալու կարողութիւնը չէ մնացած:

Սիրելիս, բարի եղիր ինձմէ տասը տարի առաջ ստացած յիսուն զուիցերիական ֆրանքը վճարելու: 250 ֆրանսական կ'ընէ: Մտադիր եմ զոյգ մը կօշիկ եւ քանի մը կտոր ճերմակեղէն գնել:

Չեմ ստիպեր անպայման վճարել այս պարտքը: Եթէ միջոցներդ կը ներեն զրկէ. շատ գոհ եւ շնորհակալ կը թողուս զիս: Քանի մը անգամ յօդուածներդ կարդացի «Յառաջ»ի մէջ եւ թերթին հասցէով կը գրեմ նամակս, չգիտնալով քու բնակավայրիդ ո՛ւր ըլլալը»:

×

Այս նամակը կարդալով ո՞վ կրնայ ուրանալ մամուլին կատարած բարերար դերը:

Ահա հայրենակից մը որ նեղ վիճակի մէջ, իր երկու հարիւր յիսուն ֆրանքը կը ստանայ, թերթ կարդալուն շնորհիւ:

Ուրիշ հայրենակից մըն ալ երկու հարիւր յիսուն ֆրանքի վճարում մը ընել կը ստիպուի՝ գրող ըլլալուն համար:

Մամուլէն կը խնդրենք որ կրկնակի բարերար դեր կատարէ:

Գրողներուն պարտք ունեցողներն ալ պէտք որ խմբագրատունը նամակ ղրկելով, վճարեն իրենց տալիքները:

Իմ համբերութիւնս ծովերու չափ է եւ յոյսս ցամաքներու չափ, որով ինծի պարտք ունեցողը անպատճառ օր մը կը ձերբակալուի:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

⁂ Ասիոյ մէջ Ցոյները առաջինն եղած են, որ գործածել սկսած են եւրոպական գլխարկը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ՀԱՅ ՏՆՏԵՍ. ԿԵԴՐՈՆԻ ԺՈՂՈՎԻՆ ՇՈՒՐՋ

=o=

Անկողմնակալութեանս եւ բարեմըտութեանս մասին կասկածի տեղի չտալու համար, անմիջապէս յայտնեմ թէ որ եւ է քաղաքական հոսանքի չեմ պատկանիր, այլ անկախ ազգասէր մըն եմ եւ կը մասնակցիմ հայօգուտ ամէն գործունէութեան, ո՛ր կողմէն ալ գայ եւ որքան ատեն որ ուղիղ ճամբէն չի շեղիր:

Այսպէս ալ, սկիզբէն աջակցած եմ Պ. Զ. Խանզատեանի ձեռնարկներուն, փարիզահայ կեդրոնական մարմնութեան մը ստեղծման եւ այդ գեղեցիկ գաղափարին իրագործման համար միջոցներուս ներած չափով ջանքերս չեմ խնայած, ի սէր համերաշխութեան եւ համագործակցութեան:

Բայց այդ պատճառ մը չէ որ գործադրութեան ընթացքին եղած սխալները եւ ապօրինութիւնները երեւան չհանուին: Ընդհանուրին գործին յաջողութեան համար պէտք է զանոնք մատնանշել, որպէսզի սրբագրուին եւ հիմը աւելի հաստատ գետնի վրայ դրուի:

Պ. Խանզատեանի նախաձեռնութեան համար շնորհաւորութիւններ յայտնելէ յետոյ, ստիպուած ենք նաեւ յայտնել մեր ցաւը, անոր հետեւանք տալու ընթացքին եղած անկանոնութեանց եւ տեղի տրուած թիւրիմացութեանց համար, առանց գլխաւոր պատճառը համարելով կանոնաւոր գործելակերպի մը պակասը:

Վստահ եմ որ եթէ սովորական մեթոտով մը սկսուած ըլլար, «Յառաջ»ն ալ այդ ձեւով չէր արտայայտուեր:

Այսուհանդերձ «Յառաջի խմբագրականներուն պարունակութիւնն ալ արդարացի չեմ համարեր: Որ եւ է մէկը որ եւ է բանի մը համար ազատ է նախաձեռնարկ ըլլալու, խնդիրը անոր հետեւանքին կանոնաւորութեան մէջ կը կայանայ: Որեւէ կազմակերպութիւն մը որ նիւթական աջակցութիւն չէ ստացած հանրութեան կողմէ՝ ստիպուած չէ իր հաշիւները ոչ-անդամներու տրամադրութեան տակ դնել, ոչ ալ իր անդամներուն թիւը տալ: Մէկ խօսքով ստիպուած չէ իր ներքին գործերը հրապարակային դարձնել:

Միւս կողմէ, ենթադրելով որ Պ. Խանզատեան անձնապէս նախաձեռնարկ եղած ըլլայ շարժման, որ կը ձգտի ազգային համագործակցութիւն յառաջ բերել՝ պէտք չէր որ ինքնագլուխ զայն կնքէր եւ այդ անունով արդէն գործի սկսէր, այլ անմիջապէս սովորութեանց համաձայն առաջին նիստին իսկ, նախ մայր դիւան մը ընտրել տար եւ յետոյ իր ծրագիրը ներկայացնէր: Բայց քանի որ ինք որ եւ է գրաւոր նախագիծ չէր պատրաստած, ժողովին առաջին գործը պէտք էր ըլլար անոր պատրաստութեան համար յանձնախումբ մը ընտրել: Ի՞նչպէս կ՚ըլլայ որ առանց որ եւ է հիմ մը ունենալու ներկայացուցչական մարմինը անխուսափ վիճաբանութեանց կը ձեռնարկէ, քանի որ մինչեւ հիմա որ եւ է ծրագիր չէ ներկայացուած: Աւելցնենք թէ մինչեւ այն ատեն որ այդ մարմինը իր իրաւասութեանց սահմանին մէջ ծրագիր-կանոնագիր մը չէ մշակած եւ օրինաւոր ձեւով վաւերացուցած, որ եւ է պաշտօնական հանգամանք չի կրնար ունենալ:

Գալով ժողովին մասնակցողներուն, միայն իմ գիտցածս անոնցմէ 8 հոգիին (33ի վրայ) փոխանորդագիրները կանոնաւոր չէին, իրենց ներկայացուցած միութեանց կողմէ վաւերացուած չըլլալով:

Աւելին՝ ի՞նչպէս կ՚ըլլայ, որ երբ Հայ Թէքնիքական Միութիւնը երկու ատեններով իր ընդհ. ժողովներուն մէջ որոշում տուած է, այդ մարմնին կը մասնակցէին առանց պաշտօնական հրաւէրի, եւ հրաւէր ստանալու պարագային անոր մասին տրուելիք որոշումը ընդհ. ժողովին չենթարկած, այդ միութեան կողմէ ներկայացուցիչ մը Տնտեսական Կեդրոնի ժողովին կը մասնակցէր ոչ միայն առանց ընդհ. ժողովի հաւանութեան, այլ նոյն իսկ վարչութեան. եւ ոչ միայն գիտողի հանգամանքով, այլ եւ քուէ տալով:

Ի՞նչպէս կ՚ըլլայ նաեւ որ Ազատ Արուեստագէտներու Միութիւնը այս հարցին համար իր անդամները ժողովի չի կանչեր:

Ի՞նչպէս կ՚ըլլայ նաեւ որ Ճարտարապետներու նորակազմ Միութեան կողմէ, որ տակաւին իր վարչութիւնն անգամ չէ ունեցած, երկու ներկայացուցիչները, երկու ամիսէ ի վեր այդ ժողովներուն կը մասնակցին, առանց իրենց ընկերներուն հետ խորհրդակցած ըլլալու:

Ի՞չպէս կ՚ըլլայ վերջապէս որ, Թէքնիկներու Միութիւնը (առաջինին հետ չշփոթել, այս Միութիւնը կազմուած է Հ. Տ. Կ.ին մէջ, իսկ միւսը անկէ դուրս արդէն գոյութիւն ունէր) որ տակաւին ոչ միայն իր վարչութիւնը չէ ունեցած, այլ եւ իր ծրագիր-կանոնագիրն անգամ ժողովի չէ դրած, թէեւ երեք ամիսէ ի վեր պատրաստ կը սպասէ:

Ո՞վ վաւերացուցած է այս Միութեան բազմաթիւ ներկայացուցիչներուն արտօնագրերը, քանի որ երբեք ժողով տեղի չէ ունեցած:

Տակաւին այսպէս ուրիշ միութիւններ կան, որոնց մասին սակայն պէտք եղած փաստերը մեր մօտ պակաս ըլլալով, նախընտրելի է լռել եւ անցնիլ:

Չորս տարբեր արհեստակցական Միութեանց պատկանիլը եթէ չի բաւեր մէկ կանոնաւոր ժողովի մասնակցելու, քանի՞ հատի պէտք է անդամ ըլլալ:

Մինչեւ հիմա խանգարողի երեւոյթ չունենալու համար համբերեցինք, բայց ամէն բինչ սահման մը ունի: Միւս կողմէ չատ կը փափաքէինք, որ այդ ժողովը գէշ-աղէկ ապարդիւն չանցնի, առանց սակայն իր իրաւասութիւններէն դուրս ելլելու, բայց հիմա որ ատժամեայ վարչութիւն մը ընտրուած է (ի՞նչ հիման վրայ, առանց ծրագրի, առանց կանոնագրի), կարծեմ թէ ժամանակն է այս ապօրինութիւնները երեւան բերելու, որպէսզի վերջ տալով անոնց, իր հեղինակութիւնը հաստատէ եւ արդիւնաւոր ելքի մը յանգի:

ՓԻՄԷՆ ՊԷՕՐԷՔՃԵԱՆ

ՓՐՈՖ Վ. ՏՈՏՈՄԵԱՆՑԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

ՊՈՒԼԿԱՐԱԿԱՆ ԹԵՐԹԻ ՄԸ ՋԵՐՄ ԳՆԱՀԱՏԱԿԱՆԸ

ՖԻԼԻՊԷ, 6 փետր. (Յառաջ).— Պուլկար շրջանակները ձեռնարկած են տօնելու փրոֆ. Վ. Տոտոմեանի ծննդեան 60ամեակը: Փրոֆէսորը, ինչպէս ծանօթ է, ատենէ մը ի վեր հաստատուած է Պուլկարիա:

Յոբելեանի առթիւ, փրոֆ. Տոքթ. Կ. Տիքով «Զորա» թերթին մէջ հետեւեալ գրութիւնը ստորագրած է՝ «Տոտոմեանց, Համագործակցական գործի մեծ առաքեալներէն մին որ այժմ Պուլկարիա կ՚ապրի» կրկնակ խորագիրներուն տակ, դնելով նաեւ նկարը.—

«Երբեմն պիտի տեսնէք, Սօֆիայի Ռաքովսքի եւ կամ ուրիշ փողոցէ մը բազմաթիւ անցորդներու միջեւ թիկնեղ ու այլ եւս սպիտակահեր ծերունի մը, որ զգուշութեամբ կը քալէ, ոտքերը հեռու կոյր է (Խմբ.— Շատ աղօտ կերպով կը տեսնէ՝ մեծ վերատառութիւններ, իսկ մարդիկ՝ ստուերի ձեւով): Նոյն անձը պիտի գտնէք կանուխ մը իր տեղը գրաւած հասարակութեան մէջ՝ ամէն մէկ համագործակցական հաւաքոյթի: Անիկա հարմագործակցութեան մեծ առաքեալը համաշխարհային համբաւով Տոքթ. Վ. Տոտոմեանցն է, որ բաւական ատենէ ի վեր Պուլկարիա կ՚ապրի, պուլկար համագործակցողներու մէջ: Այս օրերս, 3 փետր., Տոտոմեանց կը թեւակոխէ իր ծննդեան վաթսունամեակը, եւ պուլկար համագործակցողները ձեռնարկած են այդ առթիւ համեստ յոբելեան մը կազմակերպելու: Տոտոմեանց ծնած է Աստրախան —Հար. Ռուսիա: Ուսած է արեւմուտք: Կը վերադառնայ Ռուսիա ու կը նուիրուի համագործակցականներուն: Երիտասարդութենէն մինչեւ այսօր, ան կը շրջի աշխարհի մէջ եւ ժողովուրդներուն կ՚ուսուցանէ համագործակցութիւնը եւ լոյս կը տանի իր համագործակցական գործունէութեամբ: Այսօր եւս, եւրոպական համագործակցականութիւնը իր շրջանակին մէջ հազիւ թէ ունի աւելի մեծ դէմք մը քան Տոտոմեանցը՝ Ֆրանսայի մէջ վերջերս վախճանած Շարլ Ժիտէն յետոյ:

Տոտոմեանց դասախօսութիւններ կուտայ համագործակցականի եւ անոր տեսութեան ու գործնականութեան մասին դեռ 1904էն ի վեր, զանազան պետութեանց բարձր կրթական բարձր հաստատութեանց եւ ազատ դասընթացքներու մէջ: Աւելի վերջ մենք զայն կը տեսնենք իբրեւ փրոֆէսոր քաղաք. տնտեսութեան, բայց ամէն տեղ ան «քօօփէրաթէօր» է՝ ամէն բանէ առաջ: Աշխատած է Խարքովի, Մոսկուայի, Քիեւի, Փեթերպուրգի մէջ՝ նախ իբրեւ մեծ տեսաբան համագործակցութեան:

Պատերազմէն վերջ ան այլ եւս Ռուսիայէն դուրս է: Զայն կը գտնենք իբրեւ դասախօս, համագործակցութեան մասին Պերլինի առեւտր. բարձ. վարժարանը, անկէ Փրակա՝ ուր աւելի երկար ատեն կը մնայ, իսկ այժմ կը գտնուի Պուլկարիա:

Բայց Տոտոմեանց միայն համագործակցականի մեծ առաքեալ մը չէ՝ իր պարզ ու համոզիչ խօսքով: Ան բաւական շատ տուած է համագործակցականին եւ իր գրիչով: Պուլկար համագործակցողներէն ո՞վ չի յիշեր այն մեծ հաճոյքը, երբ պուլկարերէնի թարգմանուած տեսաւ, դեռ 20 տարի առաջ Տոտոմեանցի հողագործական համագործակցականի մասին առաջին մեծ գիրքը: Իսկ համագործակցականի մասին իր գերմաներէն հանրագիտակը, երկու հատորով, համագործակցականի մասին ներկայի ամենամեծ բառարանն է: Ան դեռ որքան շատ երկեր՝ մեծ ու փոքր՝ տուաւ ան համաշխարհային համագործակցականին: Համագործակցականի մէջ Տոտոմեանցի ծառայութիւնները, Պուլկարիոյ եւ հարաւային Սլաւներուն համար, որով եւ ամբողջ Եւրոպայի ու մասնաւորապէս Ռուսիոյ, գաղափարական ճամբաներու մաքրագործման եւ համագործակցութեան գաղափարաբանութեան կառուցման մէջ կը կայանան: Որովհետեւ ան շատ լաւ գիտէ թէ ոչ մէկ ազգային շարժում, մանաւանդ համագործակցականը, առանց գաղափարաբանութեան չըլլար: Իսկ գաղափարաբանութիւն, ըստ իրեն, կը նշանակէ ճամբայ, մաքրագործում, ուղեգծում: Համագործակցական գաղափարաբանութիւն կը նշանակէ նաեւ հոգեկան կապ, որ պիտի համախմբէ ու պիտի հաղորդակցէ մարդիկը որոնք մտած են ընկերային մեծ կոչում ունեցող շարժման մը դրօշին տակ:

Կարծես այժմ եւս ականջիս կը հնչեն իր չինիչ խօսքերը՝ մեր ամէն մէկ համագումարին՝ եղբայրական սիրոյ մասին, որ պէտք է պաշտամունքի բարձրացուի համագործակցականի կողմէ: Ու միշտ ըսած է թէ համագործակցական շարժումը առանց համագործակցողներու հոգեկան մշակման մեծ յաջողութիւններ չի կրնար ունենալ: Պէտք է համագործակցականին նայիլ միայն իբրեւ զուտ տնտեսական կազմակերպութեան մը: Այն համագործակցողը որ կը խորհի թէ գործակցականը պէտք է համախմբէ լոկ նիւթական ու բիրտ հաշիւը, անպայման պիտի սխալի եւ շատ մեծ վընաս պիտի հասցնէ համագործակցականին, մանաւանդ գիւղականին: Անիկա կրնայ յաղթանակել միւս բոլոր տնտեսական կազմակերպութիւնները, բայց ոչ համագործակցականը, որ մարդկային հասարակութեան մէջ եւ տնտեսական տեսակէտէ պէտք է հետապնդէ իբրեւ ուրիշ դասաւորում մը:

Մենք դեռ երկար կեանք կը մաղթենք համագործակցութեան սլիտասակահեր առաքեալին, բայց երանի թէ որ եւ է տեղէ իրեն ապահովէին աւելի խաղաղ ծերութիւն մը, որովհետեւ այդ տեսակէտէն ան հոգածութեան կը կարօտի:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՏԱՐԱԶԻ ՕՐԷՆՔԻՆ ԿԱՆՈՆԱԳԻՐԸ

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ տարազի օրէնքին գործադրութեան ձեւը ցուցնող կանոնագիրը մօտ ատենէն պիտի ընդունուի գործավարներու խորհ.ին կողմէ եւ ի զօրու պիտի ըլլայ: Կանոնագիրը կը ճշդէ թէ սքեմ, աղօթատեղի եւ կրօնական ըսելով ի՞նչ պէտք է հասկնալ: Ինչպէս յայտնի է, կրօնականները միայն աղօթատեղիներու մէջ կրնան գործածել իրենց սքեմը:

Սկաուտութեան եւ մարմնամարզի ակումբները միայն կառավարութեան արտօնութեամբ կրնան կրել յատուկ դրօշներ եւ նշաններ: Այս մասին յայտագիր մը կը տրուի քաղաքային ամենաբարձր պաշտօնեային եւ վաւերացման գործողութիւնը ամէնէն ուշը 30 օրուան մէջ կը լրանայ:

Դպրոցականներու տարազներն ալ կը քննուին եւ կը վաւերացուին կրթ. գործավարութեան կողմէ:

ՔԱՆԿԱԼԹԻԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՑԱՆ ԱՒԱՐԸ

Բերայի Թաղ. Խորհուրդին պատրաստած ընդարձակ աղերսագիրը Պ. Պ. Մ. Նարլեան եւ Պ. Ճանիկեան ներկայացուցին Բերայի գայմագամութեան՝ թախուի յանձնաժողովին, որ նկատողութեան առաւ: Նոյնպէս խնդրեցին աւագ քարտուղարէն որպէսզի ժողովին կողմէ ընդունուին, եւ իրենց բերանացի յայտարարութիւնները լսուին: Երկուքն ալ ժողովին կողմէ հրաւիրուեցան եւ ուղղուած պաշտօնական փաստաթուղթերը ներկայացուցին, բերանացի ալ բացատրութիւններ տալով:

Գայմագամը յայտնեց թէ «խնդրին ամէն փուլերուն մասին կատարելապէս պէտք եղած լուսաբանութիւնները ստացած ենք, որով եթէ ուրիշ ըսելիք չունիք կրնաք մեկնիլ, ժողովը նկատողութեան պիտի առնէ այս կէտերը»:

⁂ Սկիւտարի Ս. Կարապետ եկեղեցին Թաղ. Խորհուրդը գրած է վարչութեան թէ իճարէներէ պարտքերուն համար խանութներէն ոմանք «հաճզ» եղած են:

Ժողովը որոշեց հրահանգ տալ այս խնդիրը հետապնդող անձին, որպէսզի պարտքերը հաշուակցուին «իճարէ»ներէ պահանջներու մէկ մասին հետ:

ԶԵԿՈՅՑ

ՀԱՅ ԼԵԳԷՈՆԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հայ Լեգ. Միութիւնս նկատի առնելով օր ըստ օրէ աճող իր անգործ անդամներուն նիւթական աննախանձելի վիճակը, յուշագրով մը պետական շրջանակներու ուշադրութեանը յանձնեց գործազրկութեան նպաստին զաղարումով ստեղծուած կացութիւնը, եւ խնդրեց օտար չնկատել ֆրանսական դրօշին տակ ծառայողները:

Ուրախութեամբ կ՚արձանագրենք որ Պ. Տիրան Թէքէեանի անձնական միջամտութեան վրայ, Մարսէյլի երեսփոխան եւ քաղաքապետի Ա. օգնական Պ. Սիմոն Սապիանի քաղաքապետական ընդհ. ժողովին օրակարգի հարց ըրաւ եւ ժողովը ընդառաջ երթալով Պ. Սապիանիի առաջարկին, գրեթէ միաձայնութեամբ 50.000 ֆր. նախնական նպաստ մը քուէարկեց ֆրանսական բանակի հայ կամաւորներուն համար:

Միութիւնս կը փութայ շնորհակալութեան պարտքը հատուցանել քաղաքապետին եւ Պ. Սապիանիի:

Շնորհակալութեան ոչ նուազ պարտք մը ունինք հանդէպ մեր պատուոյ նախագահ Պ. Տ. Թէքէեանին, որու անվերապահ համակրանքը մեր Միութեան հանդէպ թոյլ կուտայ մեզի յուսալու թէ իր ձեռներէցութեան եւ անխոնջ աշխատութիւններուն արդիւնքը պիտի չարունակենք քաղել:

Այս նպաստին առթիւ ծագած շփոթութիւնները լուսաբանելու համար աւելորդ պիտի չըլլար մէջբերել պարագայ մը.

Պ. Տիրան Թէքէեան քաղաքապետարանի շրջանակներուն մէջ կարծիք յայտնած ըլլալով թէ կամաւորները սիրով եղբայրական բաժին մը պիտի վերապահէին իրենց բախտակից եւ ոչ-կամաւոր հայրենակիցներուն, քաղաքապետը նամակով իրմէ այդ որոշումին հաւաստումը կը խնդրէր «սիրելով յուսալ թէ նախկին կամաւորները իրենց բախտակից եւ ոչ կամաւոր եղբայրներու պիտի չմերժեն աւելցածէն բաժին հանել»:

Պ. Տ. Թէքէեան պատասխանեց հետեւեալ նամակով.—

— «Պարոն քաղաքապետ, Պ. Սապիանիի և իմ միջեւ եղի ունեցած բանակցութեանց եւ թղթակցութեանց հետեւանքով քաղաքապետական ժողովի կողմէ հայ կամաւորներուն համար քուէարկուած նպաստին մասին ձեր 2 փետր. թուականով գրած նամակին ի պատասխան, պատիւ ունիմ ձեզի հաղորդելու որ, հայ կամաւորները որոնց փութացի հաղորդել ձեր փափաքը, սիրով եւ անմիջապէս որոշեցին ընդ առաջ երթալ անոր, քուէարկուած 50.000 ֆրանքի մնացածէն մաս մը թողելու համար ի նպաստ իրենց հայրենակից ոչ-կամաւոր անգործներուն: Ինչպէս յայտնած էի, այդ բացարձակապէս իրենց ալ փափաքն էր»:

Վստահ ենք որ վարչութիւնս իր այս որոշումով, թարգմանած եղաւ միութեան բոլոր անդամներուն զգացումները, որոնք պարագաներու բերումով, իրենց հայրենակիցներուն օգտակար եղած ըլլալու գոհունակութիւնը անգամ մը եւս պիտի ունենան:

Հայ Լեգ. Միութիւնը ուրախ եւ հպարտ է իր շարքերուն մէջ գտնելով կատարեալ համերաշխութիւն եւ եղբայրական ոգի, մնալով այսպէս միացած, ինչպէս էին պատերազմի դաշտին վրայ: Զենք վարանիր յուսալու որ, ան միայն նիւթական առաւելութիւններ չէ որ պիտի արձանագրէ:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Յ.Գ.— Անգործ ընկերները կը հրաւիրուին անյապաղ արձանագրուիլ, դիմելով միութեան հասցէին, 59 Rue Bernard du Bois

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՆՏԵՍՈՒԱԾ ԽՐԱԽՈՒՆՔ ՄԸ

=o=

Պէյրութի «Արդակ»ը դնել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (1 փետր.).

— «Պէյրութի ամենից ստորաքարի հայկական շրջանը կարելի է նկատել Գարանթինայի մօտերը հաստատուած եւ Ամանոս անունով ծանօթ հիւղաւանը: Գլխաւորաբար չորս առանձին թաղերու բաժնուած է այս շրջանը, բընակուած՝ Ամանոսցիներէ, Լափաշցիներէ, Խառնըցիներէ, Եօզղատցիներէ, Էֆլէքցիներէ եւ Գըզըլ Աղաճցիներէ, մօտ 1500 բնտանիք: Այս հիւղաւանը ունի իր առանձին ազգային վարժարանը ու եկեղեցին՝ երկու քահանաներով:

Բաղդատաբար Պէյրութի Հայութեան ամենէն աղքատ մասն է հոս հաստատուած ժողովուրդը: Մեծ մասամբ լեռնային շրջաններու բնակիչներ, անոնք երկրագործներ են: Դժբախտաբար, սակայն, անոնցմէ ոչ մէկը հնարաւորութիւն կրցած է գտնել հոս՝ նուիրուելու համար հողային աշխատանքի: Այդ պատճառաւ ալ շատերը աշխատաւորներ են եւ կ՚աշխատին օրավարձով: Տնտեսական վերջին տագնապներու եւ անգործութեան սաստկացումին պատճառով, անոնք ենթարկուեցան շատ թշուառ վիճակի մը: Շատեր օրերով մնացին անգործ, հետեւաբար՝ հացակարօտ: Այսու ամենայնիւ, տոկալով նոյն իսկ սովի սպառնալիքին, այդ մեր պատուական հայրենակիցները մնացին լուռ ու հնազանդ:

Այդ 1500ի մօտ ընտանիքներու մեծամասնութեան ապրուստի միջոցը տասնեակ մը տարիէ ի վեր եղած է ծովը: Կիներ եւ երախաներ, ամէն օր իրենց մօտակայ ծովեզերքը երթալով կը հաւաքեն ալիքներու միջոցաւ դուրս նետուած զանազան տեսակի երկաթեղէններ, տախտակներ, լաթի կտորներ, թիթեղներ եւն. եւ շատ չնչին գումարով մը կը ծախեն զանոնք մասնաւոր վաճառականներու:

Ընդհանրապէս այդ շրջաններուն մէջ ծովը կը թափուին քաղաքի աղտեղութիւնները եւ անոնց մէջ գտնուող երկաթեղէններն ու պղնձեղէնները, ինչպէս նաեւ տնական պիտոյքներ դուրս կը նետուին ալիքներու միջոցաւ: Մեր դժբախտ հայրենակիցները անհնար մնացած, այդ ալիքներու միջոցաւ եզերք նետուած իրեղէնները կը ժողվեն ու չոր հաց մը կը հայթայթեն տարիներէ ի վեր:

Այժմ այդ ողորմելի միջոցն ալ զըլացուած է մեր հայրենակիցներուն: Կառավարութիւնը, կ՚երեւի, հասոյթները աւելցնելու իր նիգին մէջ, հարկ տեսած է օգտուիլ նաեւ այդ ծովու արտադրութենէն եւ 58 ս. ոսկիի փոխարէն մէկ տարուան համար տեղացի յանձնակատարի մը ծախած է Գարանթինայի շրջանի ծովեզերքին առանձնաշնորհումը: Եւ օր մըն ալ, մեր հայրենակիցները տեսած են որ 10է աւելի տեղացիներ պահակ կեցած են եւ ոչ ոք կը մօտեցնեն ծովեզերք առանց վճարելու որոշ տուրք մը, 5, 10, 15 ս. դահեկան անձ գլուխ, ըստ յարմարութեան:

Կառավարութիւնը 58 ս. ոսկիի հասոյթ մը ապահովելու համար հազարէ աւելի թշուառ ընտանիքներու ապրուստին այդ միակ միջոցը չորցնելո՞ւ էր. կարեւորը այս չէ: Գուցէ կառավարութիւնը նոյն իսկ չի գիտեր թէ ո՞ր աստիճան չքաւորութիւն եւ կարօտութիւն կը տիրէ այդ շրջանի մեր հայրենակիցներուն մէջ: Բնականաբար, եթէ տեղեակ ըլլար այդ ժողովուրդի ապրումներուն ու թշուառութեան՝ պիտի հրաժարէր հասոյթի այդ նենգիմ գումարէն: Ամենէն աւելի մեզի ցաւ պատճառող պարագան այն է որ յանձնակատարի յանձնումի պարագան եղած է գաղտնի, կամ մեր հայրենակիցներուն առանց լուր տրուելու: Շատ հաւանական է որ նուազուրդով կատարուած է յանձնումը եւ նուազուրդի յայտարարութիւնն ալ հրատարակուած տեղական թերթի մը մէջ: Եթէ լուր ունենային մեր հայրենակիցները, այդ գումարին կրկնապատիկը, նոյն իսկ եռապատիկը վճարելով անկասկած իրենք պիտի առնէին նուազուրդը»:

ՈՐԲԱԽՆԱՄԻՆ ԿՈՉԸ

=o=

ՄԱՐՍԷՅԼ, 9 փետր.— Ինչպէս ծանուցած էինք, քաղաքիս մէջ հիմնուած է Հայ Որբախնամ Ընկերակցութիւն մը:

Ընկերակցութիւնը որ ներկայիս կատարելապէս կազմակերպուած է եւ որուն նպատակն է որբերուն օգնութեան հասնիլ, յոյսը դրած է բոլոր հայրենակիցներու առատաձեռնութեան վրայ, որպէսզի կարենայ իր մարդասիրական այս գործը ի գլուխ հանել:

Բայց ընկերակցութիւնս գիտնալ կ՚ուզէ թէ քաղաքիս եւ իր անմիջական շրջանակներու մէջ գտնուող որբերուն թիւը ի՞նչ է, որպէսզի կարելի ըլլայ վիճակագրութիւն մը պատրաստել:

Առ այս կոչ կ՚ուղղենք բոլոր անոնց որ այս մասին կրնան տեղեկութիւն տալ, որպէսզի գրաւոր դիմեն ընկերակցութեանս գանձապահ Պ. Կէօնճեանին, 61 ռիւ տը Ռօմ եւ հաղորդեն այսպիսի որբերուն անունները, հասցէները, տարիքը եւ իրենց իսկական կացութիւնը:

Ընկերակցութիւնս պարտք պիտի համարի օգնութեան հասնիլ ամէնէն արժանաւոր որբերուն, իր կողմէ կատարուելիք քննութենէ վերջ եւ իր միջոցներուն սահմանին մէջ:

Ընկերակցութիւնը քաղաքիս զանազան վաճառատուներուն մէջ գանձանակներ դրած է որոնց հասոյթը եւս պիտի յատկացուի որբերուն խնամքին:

Վարչութիւն

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ԲՈԼՈՐ ԶԱՐՍԱՆՃԱԳՑԻՆԵՐՈՒ

»»» «««

ԼԻՈՆ, 7 փետր.— Կը փութանք հաղորդել բոլոր գաղութներու Զարսանճագցի Միութիւններու եւ հետաքրքիր անհատներու թէ Լիոնի մէջ կազմըւած է Հայր. Միութեան մասնաճիւղ մը, որ ժամանակ մը որոշ գործունէութենէ զադրած էր, այս տարուան սկիզբները հայրենակիցներու հետաքրքրութեան շնորհիւ վերակազմուած ըլլալով սկսած է գործել առաջուան պէս:

Կը խնդրենք Զարսանճագցի բոլոր Միութիւններէն եւ հետաքրքիր անհատներէ որ մեզի հետ թղթակցին հետեւեալ հասցէով.— Mardoyan Karilen 49, Rue Rabelais, Lyon (Rhône)

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ԱՆԴԱՄՆԵՐԸ ԵՒ ՆԱԽԱԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՄԱՐԶԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ռումանիոյ Կեդր. Վարչութիւնը նկատի ունենալով որ պաշտօնաթերթի 1934ի 106րդ թիւին մէջ հրատարակուած օրէնքին եւ 272 թիւին մէջ լոյս տեսած կանոնագրութեան համաձայն երկրին մէջ գործող բոլոր այն ընկերակցութիւնները որոնք իրենց շարքերուն մէջ 7—18 տարեկան պատանիներ կ՚անդամագրեն, պարտաւոր են վաւերացուիլ «Ռումէն Երիտասարդութեան Կրթութեան օֆի-ս»էն, այս վերջինոյն հովանաւորութեան տակ իրենց անդամներուն նախազինուորական մարզանք ուսուցանելու համար ի հարկին, որոշեց, իբրեւ օրէնքին մէջ նախատեսուած կազմակերպութիւններէն մէկը, դիմել նոյն օֆիսի վաւերացման եւ իր անդամները տրամադրել ի հարկին օրէնքին մատնանշած մարզանքներուն:

Իր բոլոր այն անդամներուն համար որոնք ռումէն քաղաքացի են,— ինչպէս է Հ. Մ. Ը. Մ.ի Սիլիսթրէի, Պազարճըքի, եւ մասամբ Քոնթանցայի մասնաճիւղերուն պարագան,— ստիպուած ըլլալով հանդերձ ընդ առաջ երթալ օրէնքին բոլոր տրամադրութիւններուն՝ ինչ կը վերաբերի նախազինուորական կրթութեան, Հ. Մ. Ը. Մ.ի Կեդր. վարչութիւնը իր ոչ ռումէն հպատակ անդամներուն համար որ եւ է յանձնառութիւն ստանձնել՝ առաջ հարկ տեսաւ դիմել Թեմական Խորհուրդին եւ Ռումանահայ Միութեան Կեդր. Վարչութեան, որպէսզի իրենց կարծիքը տան թէ այս վերջին դասակարգին մէջ գտնուող անդամներուն համար ալ կրնա՞յ Հ. Մ. Ը. Մ.ը յանձնառութիւն ստանձնել՝ եթէ նախազինուորական այս կրթութիւնը առիթ դառնայ անոնց նոյն իսկ իբր զինուոր ծառայելու ռումէն բանակի շարքերուն մէջ:

ՄՏԱՑԱՆՔ

ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ (Մանկական Գրադարան «Մասիս», թիւ 2): Գեղեցիկ տպագրութեամբ եւ պատկերազարդ: Գին 10 լէյ: Ընկերութիւնը ամէն ամսու 15ին եւ 30ին հրապարակ կը հանէ մէկ մէկ գիրք, 32 էջէ բաղկացեալ: Հասցէ.— «Massis», Bld. Maria թիւ 8, Bucarest (Roumanie)

ՓԱՀԱՆՋԵՑԷՔ ԵՐԵՒԱՆ ՕՂԻՆ, ՈՐ ԿԸ ՑԱՆՁՆԱՐԱՐՈՒԻ Ա-ՄԷՆ ՏԵՍԱԿԷՏՈՎ:

Խ. Միութիւնը եւ Մ. Նահանգները

Ինչպէս կը յիշուի, Մ. Նահանգները խզեցին իրենց բանակցութիւնները Խ. Միութեան հետ, առեւտրական հարցերու մասին: Այս առթիւ ամերիկեան կառավարութիւնը փակեց կարգ մը հիւպատոսարաններ, իբրեւ աւելորդ ծախքի դուռ:

Բանակցութեանց խզման գլխաւոր պատճառն է հին պարտքերու եւ նոր վարկերու խնդիրը, որ կրնայ ծանրապէս ազդել երկու երկիրներուն յարաբերութեանց վրայ: Պ. Լիթվինով անցեալ շաբթու կը պնդէր թէ 1933ի համաձայնութեան գլխաւոր պայմաններէն մէկը այն էր որ Մ. Նահանգները կարեւոր վարկ մը պիտի տրամադրէին Խ. Միութեան: Այժմ վէճ ծագած ըլլալով, կը պահանջուի հրատարակել այդ համաձայնութեան բոլոր առենագրութիւնները: Մոսկուայի համար հաճելի չերեւար այս հրատարակութիւնը: Միւս կողմէ, դիտել կուտան թէ չէր արժեր բանակցութիւնները խզել հին պարտքերուն համար, որոնց գումարը հազիւ 150 միլիոն տոլարի կը հասնի: Այդ գումարէն շատ աւելի առեւտուր բրած պիտի ըլլար Մոսկուա, եթէ դիւրութիւններ տրուած ըլլային:

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԻՆՏՊԷՐԿԻ ԵՐԱԽԱՅԻՆ ԱՌԵՒԱՆԳՈՒԹԵԱՆ դատը վերջացաւ երեքշաբթի օր, երբ ընդհ. դատախազը ամբողջ հինգ ժամ խօսեցաւ, մահապատիժ պահանջելով: Այս առթիւ միջադէպ մը պատահեցաւ: Ունկնդիրներէն պատուելի մը տեղէն ցատկելով, պոռաց.— «կեցէ՛ք, կեցէք, մարդ մը այդ ոճիրը ինծի խոստովանեցաւ իմ եկեղեցիիս մէջ»: Բաւական իրարանցում տիրեց, սակայն պատուելին դուրս հանուեցաւ եւ որոշուեցաւ որ երդուեալները լսած չըլլան այս խօսքը, այլապէս դատը վերի վայր պիտի շրջուէր:

«ԽՈՀԱՐԱՐՆԵՐՈՒՆ ԹԱԳԱՒՈՐ»ը, Օկիւսթ էսքոֆիէ, որ միլիոնյն առեն թագաւորներու խոհարարն էր, մեռաւ Մոնթէ Քարլոյի մէջ, փետրուար 12ին: 89 տարեկան էր: Ոչ միայն խոհարարներու միջազգային վարպետն էր, այլեւ քաղաքագէտ: Շատ մը համադամներ եւ անուշեղէններ ինք հնարած կամ մկրտած է:

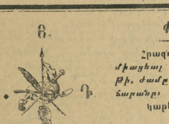
ՏԱՍՆԸՄԷԿ ԿԻՆԵՐ կղզիները աքսորուեցան Յունաստանի մէջ, իբրեւ խռովարար (համայնավար):

ՉՈՐՍ ԽՈՇՈՐ ՄԻԹԻՆԿՆԵՐ գումարուեցան Փարիզի մէջ, երեքշաբթի գիշեր, նախաձեռնութեամբ ընկերվարականներու եւ համայնավարներու: Պահանջուեցաւ սաստկացնել պայքարը ֆաշականութեան դէմ, լուծելով անոր կազմակերպութիւնները: Թերթերը կը գրեն թէ 8000 ունկնդիրներ կը գտնուէին Պիւլիէի, 3000՝ Կռանժ–օ–Պէլի, 4000 Միւթիւալիթէի եւն. սրահներուն մէջ. համագումար 20,000 հոգի:

ԹՐՔԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ հրամանով արգիլուեցաւ «Վիթա Կաթոլիկա» կրօնաթերթը, որ տարիներէ ի վեր կը հրատարակուէր Պոլսոյ մէջ, պապական նուիրակութեան կողմէ եւ կը բաժնուէր հռոմէական եկեղեցիներուն մէջ: Արգիլուեցաւ նաեւ իտալացի փրանչիսկեաններու կողմէ հրատարակուած ամսական Տեղեկատուն:

ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒ ԹԻՒԸ 239,558 հոգի աւելցած է Անգլիոյ մէջ, համաձայն յունուարի վիճակագրութեան: Եղանակի բերումով պատահած ամենամեծ յաւելումն է այս: 1929ի նոյն շրջանին յաւելումը եղած էր 130,000, իսկ յաջորդ տարիներուն՝ 165,000էն 180,000: Կը նշանակէ թէ երկրին տնտեսական վերակազմութիւնը կանգ առած է առժամապէս:

ԱՆՋՆԱՍՊԱՆ ԵՂԱՒ Սթավիցքիի մտերիմ բարեկամուհին, Վիվիան Լամառ, գնդակ մը պարպելով փորին: Շատ օգտակար եղած էր հանգուցեալ խաչագողին, սկսելով 1916էն, երբ առաջին անգամ գայն ազատեց բանտէն: Օրիորդը ունէր ուրիշ բարեկամ մը, որ ամէն ամսու 100,000 փրանքի չէք մը կը ստորագրէր: Երեքը միասին կ'ապրէին անտրտունջ, եւ Սթավիցքի լիուլի կ'օգտուէր ոչ միայն մանկամարդ աղջկան շնորհներէն, այլ եւ դրամներէն ու գոհարեղէններէն: Երբ միւս բարեկամը մեռաւ, այս անգամ օգնելու կարգը եկած էր Սթավիցքիի, որ արդէն դիրք ունէր: Բայց փոխարէն կը պահանջէր ոչ միայն կախարդական շնորհներ, այլ եւ բանտէն իրեն դրկած նամակները: Օրիորդը մինչեւ վերջը հաւատարիմ մնաց, բայց ժամանակները փոխուեցան, խեղճութեան մատնուեցաւ եւ մնաց մինակ: Փետրուար 15ին դուրս պիտի հանուէր իր բնակած տունէն, նախընտրեց ատրճանակը քաշել փորին: Հոգեվարքը տեւեց տասը ժամ:



Փարիզ եւ արուարձաններ

Հրազդան, Քրիստափոր եւ Աղբիւր-Սերոբ միացեալ խումբերու ժողովը այս Երկուշաբթի, ժամը 8.30ին, 32, Ավընիւ տէ Գօպլէնի սրճարանը:

կարեւոր օրակարգ:

Փառատ

ՎԱԼԱՆՍԻ Կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին:

ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՊԱՇՏՕՆԱՏՈՒՆԸ 71, *Avenue Kléber*

ՀԱՍՑԷՆ ՄԻՇՏ ՆՈՅՆՆ Է

Բաց է ամէն առաւօտ ժամը 10—12.30: — դիմել ամէն կարգի վկայականներու համար:

Ընկ. Ղ. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ, ՅԱՌԱՋի եւ ՄԵՂՈՒի *Գործակալը*

Հասցէն փոխադրուած է 58, Rue Bouffier. (Valence).

Նամակ, դրամ եւ այլն ղրկել նոյն հասցէին:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Վալանսի կոմիտէն, իր շրջանի, խումբի, փրիվայի ընկերներու կողմէ ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկեր *Յովհ. Ակինեանի* դառնադէտ մահուան առթիւ:

×

Հ. Յ. Դ. Լիոնի «Վարանդեան» կոմիտէն իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկերներ Մամբրէ եւ Յովհաննէս Տէր Պետրոսեաններու եւ Օր. Ծ. Տէր Պետրոսեանի, իրենց մօրեղբօր մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Երեմեան շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի որդւոյն՝ ԱՐՄԷՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ:

Վիէն, 11 Փետր. 935

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ՏՕՔԹ. Ե. ՄԱՆՈՒԷԼԵԱՆ, հայ ծանօթ գիտունը, դասախօսութիւն մը կուտայ այսօր Հինգշաբթի երեկոյ, ժամը 9ին, Թարնիէ հիւանդանոցին մէջ:

Այս դասախօսութիւնը, որուն պարբերաբար տեղի կ'ունենան փրոֆ. Պրէնոյի նախագահութեան տակ, մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացընէ միջազգային գիտական աշխարհին ցոյց տուած շահագրգռութեամբը:

կրնան ներկայ ըլլալ բժիշկներ, ուսանողներ եւ մտաւորականներ:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ.— Այսօր Հինգշաբթի, 14 փետրուար, ժամը 5ին, Նուպարեան Մատենադարանին մէջ կը խօսի *Միշէլ Ժոնվալ* (Ռիկայի Համալսարանէն), որ վերջերս Հայաստան գտնուած է: Նիւթ՝ «Քանի մը երեւոյթներ Հայաստանի մտաւոր կեանքէն»:

Յր. Հ. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղի ժողովը վաղը Ուր. երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

Յր. Կ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, 3րդ Թաղապետարանի Դրադարանին մէջ: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. վարչութեան ներկայացուցիչը:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (21)

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Բաժանման րոպէն հասաւ: Ես մօտեցայ Համբուրեցի Սառայի հօր աջը: Նա եւս իւր կողմից շատ խրատներ տուեց ինձ եւ շատ բաներ ասաց: Ես բոլորը մոռացայ, միայն մի խօսք յիշում եմ մինչեւ այսօր, երբ նա իր դրաեր ձեռքը տալով իմ ձեռքի մէջ, ասաց.

— Զմոռանաս դրան, Մուրատ, դրա սէրը պէտք է առաջնորդէ քեզ յառաջդիմութեան ճանապարհի վրայ. դրա սէրը պէտք է վառէ քո եռանդը, պէտք է ոյժ եւ զօրութիւն տայ քեզ արիութեամբ անցնելու այն բոլոր խոչընդոտները որ պիտի հանդիպին քեզ քո ստանդխտութեան մէջ:

Մայրս կրկին եւ կրկին անգամ համբուրեց ինձ: Քոյրերս սկսեցին լաց լինել, երբ տեսան իրանց մայրը լաց էր լինում: Ես նոյնպէս չկարողացայ պահել իմ արտասուքը: Համբուրեցի քոյրերիս, համբուրեցի Սառային...:

Մենք բաժանուեցանք: Նրանք երկար կանգնած նայում էին մեր ետեւից, բայց գիշերային խաւարը թոյլ չէր տալիս միմեանց տեսնել...:

Դ.

ԿԵՂԾ ՀԱՑԻՆ

Քաւոր Պետրոսը մօտ յիսուն տարեկան մարդ էր, բաւական համակրական դէմքով: Խորշոմը նրա լայն ճակատի վրայ խորին ծալքերով իջել էր մինչեւ թաւամազ յօնքերը, որ կիսով չափ ծածկում էին նրա սեւ եւ կրակոտ աչքերը: Թխագոյն, արեւկեան երեսը իւր խոշոր, բայց կանոնաւոր գծագրութեամբ, միշտ պատկառանք էր ազդում նայողի վրայ: Գլխի երկայն մազերը ալեխառն խառնութեամբ թափւում էին նրա մինչեւ ուսերը. այդ տալիս էր նրա դէմքին աւելի մի խստակեաց դերվիշի կերպարանք, որ իւր սրտի խաղաղութիւնը գտնում է միայն մշտական աղօթքի եւ ճգնութիւնների մէջ: Սպիտակ մօրուքը խիստ փառաւոր էր, հովանաւորում էր նրա ամբողջ կուրծքը: Միջակ հասակ ունէր, բայց սաստիկ ամուր կազմուածքով: Նրա շարժմունքը արտայայտում էր երիտասարդական առոյգութիւն, թէեւ ինքը աշխատում էր միշտ թոյլ եւ տկար ձեւանալ: Ձայնը զօրաւոր էր եւ ազդու, բայց նա դիտմամբ միշտ խեղդում էր իւր ձայնը:

Մենք երկուսս էլ գնում էինք ոտով. մեր ճանապարհի ծանրութիւնները տանում էին երկու ուժեղ աւանակներ, որոնցից մէկը ինձ էր պատկանում, իսկ միւսը նրան: Քաւոր Պետրոսը գլուխը խոնարհեցրած, ղանդաղ քայլերով գնում էր ինձանից առաջ: Նա բոլորովին լուռ էր. երեւում էր որ դառն մտածութիւններ տանջում էին նրան: Շատ անգամ այդղորմելինատաքը դուրս էր դրել հայրենական երկրից, իսկ այժմ ուղեկ տանելորդ անձ գամն էր որ իւր ծերութեան հասակում կրկին ձեռքն էր առել պանդխտութեան գաւազանը:

Ես նոյնպէս տխուր էի. ծնողներից, սիրելի բարեկամներից անջատուելը ինձ մեծ ցաւ էր ազդում: Արդեօք միւս անգամ կը տեսնէ՞ի նրանց,— եւ ե՞րբ...: Ուրախ էր միայն իմ մոխրագոյն աւանակը, ճանապարհի եզերքից խոտեր արածելով, նա առաջ էր վազում, առանց սպասելու որ ես նրան քշէի: Մեր ճանապարհորդական զէնքերը կազմուած էին մի մի հաստ ցուպից, որ բռնած ունէինք ձեռքերիս: Աւազակներից երկիւղ անգամ կրել աւելորդ էր, որովհետեւ բացի աւանակներից, նրանք չէին գտնի մեզ մօտ մի բան, որ փոքր ի շատէ արժէք ունենար: Իսկ այսպիսի սոսր անասուններ նրանք չէին տանում:

Ամբողջ օրը եղանակը պարզ էր, բայց երեկոյեան սկսեց անձրեւել եւ ճանապարհի վրայ գոյացաւ սաստիկ ցեխ: Ես իմ տրեխները հանեցի, գնում էի բոպիկ ոտքերով: Խեղճ անասունները դժուարութեամբ էին կարողանում փոխել իրանց քայլերը, որովհետեւ նրանց սուր սուր սմբակները թաղւում էին կաւի մէջ, էլ չէին դուրս գալիս: Ես շատ տխրեցայ, երբ նկատեցի որ աւանակիս երկայն ականջները սկսեցին հետզհետէ քաշ ընկնել: Դա պարզ նշան էր որ նա բոլորովին յոգնեցաւ:

Գիշերից բաւական անցել էր, երբ հասանք մի գիւղ: Բոլոր դռները կղպուած էին, դրսում ոչ ոք չէր երեւում: Այստեղ պէտք էր իջեւանել, որովհետեւ թէ մենք եւ թէ մեր անասունները սաստիկ յոգնած էինք. այլ եւս առաջ գնալ անհնարին էր: Բայց որ դրանը մօտենում էինք, թակում էինք, թակում, ոչ ոք չէր ուզում բաց անել, երբ իմանում էին որ մենք քրիստոնեաներ ենք: Անձրեւը հեղեղի ման թափւում էր. ես մինչեւ ոսկորներս թրջուած էի: Այդ դրութեան մէջ քրիստոնեային անկարելի էր մտնել մահմէտականի տունը. իւր հպարտութեամբ կարող էր ամէն ինչ պղծել: Սառն քամին սկսեց սաստկանալ, ցրտից դողում էինք թէ ես եւ թէ քաւոր Պետրոսը:

— Այն անպիտանների հետ պէտք է ուրիշ կերպ վարուել... ասաց քաւոր Պետրոսը եւ մօտեցաւ մի մեծ տան դրանը, սկսեց սաստիկ կերպով բաղխել:

Ներսից հարցրին.— Ո՞վ է:

Քաւոր Պետրոսը բարկութեամբ պատասխանեց.

—Մուսուլմաններ, մեզ չէ՞ ձեզ համար, որ խլամի որդիքը անձրեւից ու ցրտից մեռնում են, իսկ դուք ձեր դռները չէք բաց անում նրանց առջեւ:

Ես սարսափեցայ, տեսնելով, որ իմ Մենտորը իրան ձեւացնում էր մահմեդական: Նա ինձ հրամայեց ոչինչ չխօսել, միշտ լուռ մնալ եւ ձեւանալ որպէս խուլ ու մունջ: Շուտով դռները բացուեցան, մեր չորքոտանիքը տարան ախոռը, իսկ մեզ հրաւիրեցին մի բաւական մաքուր սենեակ: Տան սարքուկարքից երեւում էր որ մեր հիւրընկալը գիւղի հարուստներից մէկը պէտք է լինէր: Իսկոյն բուխարին վառեցին, մենք տաքացանք եւ չորացրինք մեր թրջուած հագուստները: Ցայտնուեցաւ եւ տան տէրը, խորին կերպով ողջունեց մեզ, որպէս մահմէտականը ողջունում է մահմէտականին, եւ նստեց քաւոր Պետրոսի մօտ: Ցեռոյ տեղային քաղաքավարական ձեւերով յայտնեց իւր ուրախութիւնը, որ մենք «բարով ենք եկել հացար բարով, իւր տունը-տեղը մեզ փէշքէշ է (նուիրուած է) եւ իւր որդիքը մեր ծառաներն են» եւայլն:

Վերջացնելով իւր փոքրիկ ճառը, նա դարձաւ դէպի քաւոր Պետրոսը, ասաց.

— Ամօթ չլինի հարցնելը, ինչպէ՞ս է ձեր անունը:

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 15 ՓԵՏՐՈՒԱՐ VENDREDI 15 Février 1935

ԺԱՐԴ ՏԱՐԻ - 11e Année N° 2730 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐԻ ԽՕՍՔ

Խ. ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ՔԱՅԼԵՐԸ

»»»· ·«««

Երկու կարեւոր փոփոխութիւններ արձանագրուեցան այս էջերուն մէջ, Խորհուրդներու 7րդ համագումարին եւ հաւաքական տնտեսութեանց Բ. համագումարին առթիւ:

Առաջինը՝ խորհրդային սահմանադրութեան վերաքննութիւնն է:

Բանաձեւը քուէարկուեցաւ համագումարին մէջ, իսկ փոփոխութեանց մանրամասնութիւնները պիտի մշակէ մասնաւոր յանձնաժողով մը, որուն գլուխը կը գտնուի Ստալին:

Ցիշենք հիմնական մասերը.—

1. Հաւասար գետնի վրայ դնել բանուորն ու գիւղացին: Առաջինը տանձնաշնորհեալ իրաւունքներ կը վայելէր ներկայ սահմանադրութեան վաւերացումէն ի վեր (1924 յունուար 31) Մինչ բանուորները մէկ պատգամաւոր կուտան 25,00 ընտրողի վրայ, գիւղացիները մէկ պատգամաւոր տալու համար ստիպուած են ունենալ 125,000 ընտրող:

2. Ընտրութիւնները պիտի ըլլան ուղղակի եւ գաղտնի, ոչ թէ աստիճանաւոր եւ հրապարակային (ձեռամբարձ):

Անհրաժեշտ չէ կրկնել այս բարեփոխման պատճառաբանութիւնները, որոնք երկար ճառեր խօսիլ տուին գլխաւոր պատգամաւորներուն:

Կը բաւէ յայտնել թէ՝ խորհրդային իշխանութիւնը ուզած է ընդ առաջ երթալ նոր կացութեան եւ ընկերային խաւերու դասակարգային համեմատութեան, քանի որ «հաւաքական սեփականութեան սկզբունքը յաղթանակած է ամէն տեղ»:

Ըսել կ'ուզեն թէ՝ գիւղացին ալ, որ մինչեւ հիմա նեղութիւն կը պատճառէր իր կրաւորական դիմադրութեամբ, այլ եւս դարձած է բարեկամ, համակերպած ըլլալով ընկերվարական վերակազմութեան:

Ուրիշ տեսակէտով մը, կարելի է ապացուցանել թէ խորհրդային իշխանութիւնը ամէն բռնութիւն փորձելէ յետոյ, այլ եւս ուրիշ ճար չի գտներ եթէ ոչ գիւղացին սիրաշահիլ գործնապէս:

Ցատկապէս այդ նպատակին կը ձգտի երկրորդ փոփոխութինը, որ քուէարկուեցաւ հաւաքական տնտեսութեանց Բ. համագումարին մէջ (կոլխոզ):

Համագումարը որոշեց արտօնել որ իւրաքանչիւր գիւղացի ընտանիք — անդամ կոլխոզի — այսուհետեւ իրաւունք ունենայ իբրեւ անձեռնմխելի սեփականութիւն պահելու մէկ կով, երեք հորթ, երկու մատակ խոզ՝ իրենց ձագերով (խոճկոր), 15 այծ կամ ոչխար: Սահմանափակում չկայ հաւերու, ճագարի եւ փեթակներու համար:

Այս առթիւ երկար բացատրութիւններ տուաւ կեդր. կոմիտէի հողագործական բաժնին վարիչը, Եակովլեւ: Ցիշեց թէ՝ դեռ 1933ին, Ստալին տուած էր նոր պատգամը,— «Իւրաքանչիւր կոլխոզնիկ պէտք է կով մը ունենայ, իբրեւ կատարեալ սեփականութիւն»:

Միեւնոյն ատեն, կարմիր դիկտատորը «հարստանալու» հեռանկարներ կը պարզէր, հաւաքական տնտեսութեան անդամներուն առջեւ:

Այդ հեռանկարն է որ կը փորձեն բանալ, կովին հետ շնորհելով խոզ, ոչխար կամ այծ, հաւ, ճագար եւ փեթակ:

Կը յիշուի թէ երբ անողորմաբար կը գործադրուէր կոլխոզի օրէնքը, անհամար գիւղացիներ նախընտրեցին մորթել իրենց անասունները, փոխանակ հաւաքական տնտեսութեանց յանձնելու:

Նոյն բարբարոսութեան հետեւանքով էր որ ահռելի ջարդի մը ենթարկուեցաւ Հայաստանի անասնապահութիւնն ալ, մինչ թաթար ունեւորները սահմանէն կը փախցնէին իրենց հազարաւոր ոչխարները, այծերն ու կովերը:

Հետեւանքը եղաւ պարենաւորման ծանր տագնապ մը, 1932էն մինչեւ անցեալ տարի: Եւ տակաւին տարիներ պէտք են, գործուած աւերը դարմանելու համար:

Նոր զիջումներ կատարած ատեն, խորհրդային իշխանութիւնը անշուշտ նկատի ունի նաեւ այս պարագան:

Միեւնոյն ատեն, ան կ'ուզէ նոր խայծ մը ներկայացնել անհատ հողագործներուն, որպէսզի մտնան հաւաքական տնտեսութեանց:

Անուրանալի է մինչեւ հիմա կատարուած յառաջդիմութիւնը՝ այս ճակատին վրայ:

Համաձայն պաշտօնական տեղեկագրին, 1930ին գիւղացիներու 24 առ հարիւրը միայն կը մասնակցէր հաւաքական տնտեսութեանց. իսկ այսօր կը հաւատեն թէ չորս հինգերորդը մտացած է արդէն:

Դիտելի է որ կուլակներու մասին ալ ներողամիտ կ'երեւայ խորհրդային իշխանութիւնը: Անոնք որ զաղրեցուցած են իրենց թշնամութիւնը, պիտի կրնան վերադառնալ աքսորէն (առ նուազն երկու հազար «կուլակ»ներ ալ Հայաստանէն աքսորուած էին ամէնէն դաժան օրերուն — 1929–1930):

Տարակոյս չկայ թէ իրականութեան, ամենօրեայ կեանքի անողոք պահանջները անհելի մը մատնած են կարմիր վարիչները, եւ փորձ մը կը կատարուի դէպի չափաւորութիւն կամ հոլովում:

Ամէն պարագայի մէջ, կարելի չէ ժխտել առաջադրուած փոփոխութեանց արժէքը: Մանաւանդ եթէ գործադրուին անկեղծօրէն:

Եւ մանաւանդ, եթէ անոնց իմաստին լրջօրէն թափանցեն ծայրագաւառներու իշխանութիւնները,— գլուխն ըլլալով մեր միննձար Երեւանը, որ կը յամառի ռուսական կարմիր գօտին նոյնութեամբ, տառապէս յարմարցնել Հայաստանի տկլոր գիւղացիներուն ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐԷՆ ՎԵՐՋԸ ԲԺԻՇԿՆԵՐՆ ԱԼ

Խստութիւններ կը պահանջեն օտարներուն դէմ

Փարիզի շրջանի բժշկական ընկերութեանց ընդհ. ժողովը առջի օր նիստ գումարելով, բանաձեւ մը քուէարկեց որով կը շնորհաւորէ ուսանողները, այն «քաջութեան եւ յարատեւութեան համար՝ զոր ցոյց տուին իրենց պահանջներուն մէջ»: Ժողովը լսելէ յետոյ բոլոր զեկուցումները, բանաձեւ մը քուէարկեց որով կը պահանջէ դատական, առողջապահական եւ կրթական նախարարներէն՝ նկատի առնել հետեւեալ պահանջները.—

1. Բժշկութեան պետական վկայական ստանալու համար, օտարականները Ա. պարտաւոր են ներկայացնել միեւնոյն սկզբնական թուղթերը ինչ որ Ֆրանսացիները եւ այս՝ իրենց բժշկական ուսումը սկսելէ առաջ.— Բ. Անյապաղ օրէնք մը կամ հրամանագիր-օրէնք մը պէտք է հրատարակել, անկարելի դարձնելով համալսարանի վկայականը պետական վկայականի վերածելու ներկայ դրութիւնը:

6. Ոչ մէկ օտարական չընդունիլ փրանսական հպատակութեան համար, 30 տարեկանէն վերջը, եթէ չի գոհացներ բնիկ Ֆրրանսացիին զինուորական պարտականութիւնները, ինչ որ ալ ըլլայ իր տարիքը: Օտար բժիշկներու կամ ուսանողներու տրուելիք հպատակութեանց թիւը պէտք է կախում ունենայ Ֆրանսայի պահանջներէն, (բժշկական աշխատաւորներու համար), ինչպէս որ որոշած է աշխատանքի նախարարը՝ ուրիշ ճիւղերու օտար աշխատաւորներուն աշխատանքի արտօնութեան համար:

3. Հպատակութեան արժանացած ո եւ է օտար բժիշկ չպիտի կրնայ բժշկութիւն կատարել Ֆրանսայի մէջ, եթէ տասը տարի անցած չէ հպատակութեան վրայ, ինչպէս կը տրամադրէ Տոմանժի օրինագիծը եւ ինչպէս կ'որոշէ 1934 յուլիս 19ի օրէնքը կարեւոր ասպարէզի մը համար որուն այնքան կը մօտենայ մերինը, իր ընկերային կարեւորութեամբ:

4. Ինչ կը վերաբերի ոչ - հպատակ օտար բժիշկներու արհեստին գործադրութեան, վարչական իշխանութիւնները պէտք է անյապաղ հրաժարին այն օտար բժիշկներէն կամ ուսանողներէն զորս կը գործածեն անտեղի կերպով, զանազան անուններու տակ, բժշկական նպատակներու համար եւ անոնց տեղ դնեն Ֆրանսացիներ: Ի պաշտօնէ հետապնդումներ պէտք է կատարել այն օտար բժիշկներուն եւ ուսանողներուն դէմ որոնք բժշկութիւն կ'ընեն ապօրինաբար:

⁂ Ուսանողներու ազգ. միութեան նախագահը եւ ուրիշ պատուիրակներ Երեսփ. ժողովի առողջապահական յանձնաժողովին դիմելով, ներկայացուցին իրենց եւ բժշկական ընկերակցութեանց պահանջները: Յանձնաժողովին անդամները ուշադրութեամբ լըսեցին բոլոր գանգատներն ու պահանջները, եւ հաւաստեցին թէ ուժ պիտի տան համապատասխան օրինագծի մը քուէարկութեան, որպէսզի գոհացում ստանան բժշկական ուսանողները:

⁂ Մարսէյլի բժշկական համալսարանի ատամնաբուժական վարժարանին ուսանողները որոշեցին դասադուլ հռչակել, բողոքելու համար ուսանողներու միջեւ հաստատուած խտրութեանց դէմ: Միեւնոյն ատեն պիտի բողոքեն օտար ուսանողներու տրուած դիւրութեանց դէմ: Դասադուլը պիտի սկսի երկուշաբթի օր եւ պիտի տեւէ 72 ժամ:

Սարի Հրեաները Իսկէնտէրո՞ւն պիտի դրկուին

═ o · o ═

«Փուրուն»ի խմբագրապետ Սարմ Ուս կը գրէ.— Հալէպէն վրդովիչ լուր մը կը հասնի: Ֆրանսա մտադրած էր Սուրիա հաստատել Սարէն գաղթած 30–40,000 Հրեաները, բայց Արաբներու ընդդիմութեան վրայ, որոշեր է Իսքէնտէրունի եւ Անթաքիոյ կողմերը տեղաւորել զանոնք: Ֆրանսա կրնայ Հրեաները Սուրիա փոխադրել, կոթնած հոգատարի իր իրաւունքին, բայց չի կրնար Իսքէնտէրունը եւ Անթաքիան ընտրել իբրեւ զետեղման վայր. որովհետեւ այս տեսակ բան մը անհաշտ է թուրքեւփրանսական համաձայնութեան:

Արդարեւ, կնքուած դաշնագրով, Ֆրանսա յանձն առած է մասնաւոր վարչաձեւ մը տալ այդ նահանգներուն, այսինքն յարգել թուրք բնակչութեան իրաւունքները: Ասկէ առաջ, Ֆրանսա բազմաթիւ Հայեր բերած եւ կեդրոնացուցած էր Իսքէնտէրունի եւ Անթաքիոյ սահմաններուն վրայ: Դուրսէն բերուած այս Հայերը ոչ միայն նեղութեան կը մատնէին տեղացի Թուրքերը, այլեւ կը խանգարէին Թուրքիոյ սահմանային ապահովութիւնը:

Այդ Հայերը մաքսանենգութիւն կը կատարէին եւ շատ կ'ըզբաղեցնէին թուրք մաքսային իշխանութիւնները: Հայերուն ըրած գէշութիւնները այսօր ալ կը շարունակուին եւ այս պատճառաւ պակաս չեն գանգատները: Այն ատենէն որ թուրքեւփրանս. բարեկամութիւնն անգամ կրնայ վնասուիլ ասկէ:

Այսօր, երբ հայ գաղթականներուն գէշութիւնները դեռ չեն մաքրուած, ահա ասոնց վրայ կ'ուզեն աւելցնել Սարի Հրեաներուն զետեղումը: Որովհետեւ 30–40,000 Հրեաներ Իսքէնտէրունի եւ Անթաքիոյ մէջ տեղաւորել, կը նշանակէ չընդունիլ այդ նահանգներու Թուրքերուն հոն ապրելու իրաւունքը: Կը հետեւի թէ ասկէ տարբեր միջոց չեն գտած, ստիպելու համար Թուրքերը որ կամաց կամաց Թուրքիա գաղթեն: Ցետոյ, գալիք Հրեաները պիտի գերազանցեն Հայերը, մաքսանենգութեան տեսակէտով:

Ինչպէս կը տեսնուի, Հրեաներու զետեղման ծրագիրը միայն այդ նահանգներու Թուրքերը չի շահագրգռեր, այլ շատ մօտէն կը հետաքրքրէ նաեւ Թուրքիոյ Թուրքերը:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՍԿԻԶԲՆ ԵՐԿԱՆՑ

— • —

Կաթող. նուիրակը կիրակի օր Առնուվիլ գացած էր, եկեղեցին տեսնելու համար:

Այս առթիւ թղթակից մը կը գրէ.—

« Գարեգին սրբազան դիտողութիւն ըրաւ պատէն կախուած երկու պատկերներու մասին (Ս. Գէորգի եւ Ս. Յակոբի), որոնք անճիշդ ձեւով գծուած սուրբեր կը ներկայացնէին եւ անմիջապէս վերցնել տուաւ զանոնք»:

Ի՛նչ գեղեցիկ սկզբնաւորութիւն:

Կը նշանակէ թէ կաթող. նուիրակը չափազանց բծախնդիր է, եկեղեցական օրէնքներու եւ աւանդութիւններու համար: Այն ատենէն որ ,չհանդուրժեր նոյնիսկ դարեր առաջ ապրած սուրբերու դիմագծի կամ կերպարանքի խաթարման:

Չեմ ուզեր ոչ եկեղեցական գործերու խառնուիլ, ոչ ալ կանխակալ կարծիքներ յայտնել՝ Գարեգին արք.ի առաքելութեան մասին:

Ս. Գէորգի եւ Ս. Յակոբի պատկերները ալ սերտած չեմ, որպէսզի ... զանազանեմ ծուռն ու շիտակը:

Կաթող. նուիրակը իր դերին մէջ է, երբ վար առնել կուտայ զանոնք, հազիւ ակնարկ մը նետած:

Եւ իր վճիռը պէտք է նկատել անվերաքննելի, քանի որ Գարեգին արք. ոչ միայն բանասէր է եւ պատմագիր, այլեւ վարպետ մը հայկական մանրանկարչութեան:

Արդ, Գարեգին արք. միեւնոյն ատեն հեղինակութիւն մըն է իբրեւ կղերական: Եւ իշխանաւոր:

Ուրեմն կրկնապէս պատասխանատու՝ իր ստանձնած պաշտօնին մէջ:

Ան առաջին օրէն յայտարարեց թէ կաթողիկոսը յանձնարարած է հսկել եւ թոյլ չտալ որ կղերականները քաղաքական գործերու խառնուին կամ կուսակցութեանց ենթարկուին: Լիազօրութիւն տրուած է ի հարկին կարգալոյծ հռչակելու անսաստողները:

Մեր ուզածն ալ ուրիշ բան չէ:

Կատարեալ ազատութիւն կղերին՝ իր եկեղեցին կառավարելու համաձայն ընկալեալ սովորութեանց:

Ժողովրդապետական հաստատութիւն մըն է Հայ. Եկեղեցին եւ եթէ միայն անոր օրէնքները գործադրուին, շատ մը վէճեր ինքնին կը հարթուին:

Ո եւ է Դուրեան իրաւունք չունէր դիրք բռնելու հայկական խորհրդանշանին դէմ, միեւնոյն ատեն թղթակցելով ... Հօկին հետ:

Իսկ Մազլըմեան մը, իր անվիճելի անբարոյականութեամբ եւ քինախնդրութեամբ, շատոնց պէտք է դուրս ձգուած ըլլար եկեղեցիէն:

Ճիշդ այնպէս ինչպէս վար առնուեցան Ս. Գէորգի եւ Ս. Յակոբի պատկերները, Առնուվիլի մէջ:

Տակաւին կայ վարդապետ մը հեռաւոր Ամերիկայի մէջ,— «աչքեր սրբմա» Մամբրէն, որ կը կոչուի «հայրապետահաստա՛տ» առաջն. տեղապահ:

Կաթող. նուիրակը նոյնիսկ այստեղէն կրնայ քաղել թանկագին տեղեկութիւններ՝ այդ վեղարաւորի մասին:

Բայց, ներողութիւն: Չեմ ուզեր նախապաշարել:

Մէկ բաղձանք միայն,— եթէ Գարեգին արք. այս կարգի կղերականները դատէ ճիշդ այնպէս ինչպէս Ս. Գէորգի եւ Ս. Յակոբի «անճիշդ ձեւով գծուած» պատկերները, իր առաքելութեան կէսը ինքնին յաջողած կ'ըլլայ:

Մնացեալի մասին շատ ալ յոգնելու պէտք չունի, կը բաւէ որ կարգ մը «անվեղար»ներ ալ պահէ իրենց բուն դերին մէջ:

ՎԱՀԷ

ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐԸ

պիտի փոխուին փետր. 15էն սկսեալ

Աշխատանքի նախարարութիւնը կը ծանուցանէ թէ օտար աշխատաւորներու ինքնութեան թուղթերու նորոգումը պիտի սկսի փետր. 15ին: (Անոնց որոնց պայմանաժամը լրացած է 1934 դեկտ. 31ին):

Անոնք որոնց մականունը կը սկսի A. B. C. տառերով (Փրանսերէն), պէտք է ներկայանան Փարիզի մէջ, 391 Rue de Vaugirard, իսկ արուարձաններու մէջ՝ 7, Rue Jouy.

Այս շարքէն այն աշխատաւորները որոնք մինչեւ տասը օր չեն ներկայանար, կը կորսնցնեն աշխատելու իրաւունքը եւ մեծ դժուարութեանց կը մատնուին:

ԻՏԱԼԻԱ ՀԱՇՏԱՐԱՐ Կ'ԵՐԵՒԱՅ

Իտալիոյ արտաքին նախարարութեան խորհրդականը տեղեկութիւններ հաղորդեց Հռոմի անգլիական եւ փրանսական դեսպաններուն, իր կատարած զօրաշարժի մասին, որոնք հետեւանք են Հապէշիստանի հետ ծագած վէճին: Այս բացատրութիւնները անհրաժեշտ համարուած են, որովհետեւ 1906ին կնքուած պայմանագրութեան մը համաձայն, Անգլիա, Ֆրանսա եւ Իտալիա չեն կրնար որ եւ է միջամտութիւն կատարել Հապէշիստանի մէջ, առանց իրարու հետ խորհրդակցելու:

Մինչ այս մինչ այն, կացութիւնը մեղմացած կ'երեւայ: Իտալական կառավարութիւնը հաւաստած է թէ ամէն ջանք պիտի թափէ, որպէսզի վէճը խաղաղութեամբ կարգադրուի: Հռոմի հապէշական գործակատարն ալ իր կարգին հաղորդեց իտալական կառավարութեան, թէ կայսրը կ'ուզէ բարեկամաբար կարգադրել վէճը: Բանակցութիւններ կը կատարուին հապէշական կառավարութեան եւ իտալական դեսպանին միջեւ, չէզոք գօտի մը հաստատելու համար վիճելի շրջանին մէջ: Իտալացիները լուր առած են թէ բազմաթիւ հրոսախումբեր եւ հապէշական կանոնաւոր զինուորներ կը համախմբուին սահմանագլուխին վրայ:

⁂ Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ, հարցումի մը պատասխանելով, արտաքին նախարարը յայտարարեց թէ իտալական զօրաշարժը պարզապէս զգուշական միջոց մըն է: « Այդ գործողութիւնը չի նշանակեր թէ Հռոմի կառավարութիւնը կ'ուզէ մէկդի դնել բարեկամական կարգադրութեան մը փորձերը: Միւս կողմէ, լուր առինք թէ իտալական զօրքը չէ անցած այն սահմանը որ գծուած էր երկար ատենէ ի վեր »: Նախարարը աւելցուց թէ Ատտիս – Ապէպայի անգլիական դեսպանը իր միջնորդութիւնը առաջարկած է, վէճը բարեկամաբար կարգադրելու համար:

▪▪▪▪▪▪▪▪

ՍԹԱՎԻՑՔԻի գոյքերը աճուրդով ծախուեցան առջի օր: Բազմաթիւ հետաքրքիրներ խռնուած էին աճուրդին շուրջը, որմէ գոյացաւ 10,043 ֆրանք: Ամէնէն գեղեցիկ հագուստը ծախուեցաւ 150 ֆրանքի, ջրամանի մը՝ 8 ֆրանքի եւն.:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՈՐՈՆՈՒՄՆԵՐ

= o—o =

4.— ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑ, ՍԱՂՈՄՈՆ ՏԱՐՕՆԱՑԻ, Ա. ԽԱՆՋԵԱՆ ԵՒ ԵՂ. ԶՈՒՐԱԲ

Ա.

Քիչ մը աւելի ընդլայնենք փակագիծը։

Ամէնէն յոռետեսներն իսկ կ'ընդունին այսօր թէ արտասահմանի մէջ կը ծաղկի գրականութիւն մը, բայց հայրենի աւիշէ, շունչէ զուրկ գրականութիւն մը։

Այս հարցի մասին շատ խօսուած է, ու պէտք է խօսիլ։ Որովհետեւ, քաղաքական ու տնտեսական անբնական պայմաններու մէջ ապրող հայ հաւաքականութեան մշակոյթն ալ, արուեստներն ու գրականութիւնն ալ չէին կրնար տարբեր դրոշմ ու կնիք ունենալ։

Մեր ուշադրութիւնը կը գրաւէ սակայն հիմնական կէտ մը.— Մեր բոլոր գրողները, երէց կամ կրտսեր, անհատապաշտներ են։ Թերեւս վերջիններուն մէջ աւելի չեշտուած չափով, ինչպէս դիտել կուտայինք։ Իրենց ստեղծագործութեան մէջ կը թեւածէ հիմնական մտահոգութիւն մը,— կարելի եղածին չափ տալ ենթակային հոգիին պատկերը նախ, եւ յետոյ այն միջավայրը, ուր անհատը բախտորոշուած է գործելու։ Առայժմ շատ աղօտ ու թոյլ, սակայն այդ մտահոգութիւնը ինքզինքը կը մատնէ փոքր չափերով, այն համեմատութեամբ, որ գրողը ընդունակ է իր հոգին բանալու դարաշրջանի հովերուն առջեւ։

Գրողը այս միջավայրին մէջ մտքի բացարձակ անկախութիւն կը վայելէ։ Անիկա ազատ է տարուելու ենթակայական իր տրամադրութիւններէն։ (Աչքի առջեւ մեր ունեցած երկերուն որակի հարցը ուրիշ խնդիր է անշուշտ, եւ չի հակասեր փաստը)։ Հոս, հեղինակները կ'ընտրեն իրենց նիւթը, եւ տէրն են իրենց գաղափարներուն։ Գրական անիշխանութի՞ւն։ Անշուշտ կայ, մեծ չափով։ Նիւթի ընտրութիւնը տեղի կ'ունենայ ազատ պայմաններու մէջ, առանց հրամանագիրներու։ Նիւթը միշտ մըն է, ինչպէս կը հաւատանք, արուեստագէտին հոգիէն կորզելու անմահ կայծը, արուեստի գործերուն իբրեւ հիմնական տարր, եւ ընդունակ հրդեհելու գրողին բովանդակ էութիւնը։

Հայ գրողը, գաղթաշխարհի մէջ, ազատ է անշուշտ փնտռելու գիծը իր ազգային պատմութիւնը եւ մշակոյթի անցեալը, քաղելու անոնցմէ ինչ որ անհրաժեշտ է իր իմացական - հոգեկան շէնքին ճարտարապետութեան համար։ Եւ երբ նշանաբանի մը մասին կ'ակնարկէի, գիտէի, որ խօսքս այն գրողներուն ուղղուած է, որոնք տէրն են գրական իրենց ճակատագիրը տնօրինելու եւ վարելու։ Ոչ միայն մեր անցեալ պատմութիւնն ու մշակոյթը անհո՞ւն դաշտ մը կը ներկայացնեն արուեստագէտ մարդուն համար, այլ նաեւ, անիկա այդ երկնակամարէն, եթէ ընդունակ է, կրնայ կորզել քանի մը շողշողուն աստղեր. գրական տիպարներ, որոնք դարերու ընթացքին, փայլ տուին հայկական մեր իրականութեան, չըսելու գոյն՝ մեր քաղաքակրթութեան։

Մարդկային կեանքի մէջ, մտքի անկախութեան ու ազատութեան գիտակցութեանը հաւասարող շատ քիչ բան կայ։ Չենք դատապարտեր հետեւաբար բոլոր այն գրողները, որոնք նիւթերու ընտրութեան մէջ խորութիւն չեն դներ, կը բաւէ, որ տաղանդով վերարտադրեն այն, ինչ որ մեր անցեալին կը պատկանի, կամ մեր ժամանակաշրջանին կը ներկայացնէ։ Չենք դատապարտեր, երբ արուեստագէտ գրողը քաղքենի տիպարի մը քով կը դնէ գիւղացի տիպար մը, կը բաւէ, որ երկուքն ալ իրենց հարազատ միջավայրին մէջ ըլլան եւ երկուքն ալ հոգին պատկերանայ իրենց ներքին տառապանքով, հոգեբանութեամբ ու գիտակցութեամբ։ Երբ նկարիչը իր կտաւին վրայ կը պատկերացնէ մարդ մը իր տառապանքին ձեւերուն մէջ, անոր դէմքին տալով վիշտին, բարկութեան, նախանձի, ուրախութեան, սիրոյ եւ դժգոհութեան դրոշմը, այնպէս ինչպէս քանդակագործը կ'աշխատի մարմարիոնին վրայ դուրս հարուածներով, մենք չենք հարցներ արուեստագէտին, թէ ո՞վ է քու տիպարդ, քաղաքի՞ն կ'ապրի թէ գիւղին մէջ, հարո՞ւստ է թէ չքաւոր, տարէ՞ց կամ երիտասարդ։

Այն հիմնադրութիւնը, որով կը տառապէր Հայաստանի գրականութիւնը, չենք ուզեր փոխադրուած տեսնել արտասահմանի հայ գրականութեան մէջ։ Հոն միտքը շղթայի զարնուած է։ Արուեստագէտը անկախ չէ, իր մտքին աղեղը ուզածին պէս բանալու։ Մարդիկ ստիպուած են ըսելու եւ գրելու այն որ ուրիշը կը բաղձայ, ուրիշին կամքը կը թելադրէ։

Քանի մը տարի առաջ, ուղղափառութիւնը իր գագաթնակէտին հասեր էր։ Գրականութեան եւ արուեստի սահմաններէն դուրս, ազատ մտածողութեան դէմ հալածանքը համալսարանի ամբիոններուն ու գիտութեան մարդոց ուղղուած էր։ Հալածուած էր հին, միջին ու ժամանակակից հայ գրականութիւնը։ Մեր գրականութեան փառքերը մոռացութեան տրուելու միջոցներուն մէջ խորութիւն չէր դրուեր։ Նոյն բախտին վիճակուած էր նաեւ Հայոց Պատմութիւնը, որուն ուսուցումը նմանապէս արգիլուած էր։

Մտքի սրտադրութեան այս բացառիկ վիճակին յաջորդեց սակայն, անգիտակցաբար, ակամայ, ուրիշ շրջան մը, երբ հայ գրողը, վախով ու դողով, թուղթին յանձնել սկսաւ իր հոգիին հարազատ ճիչը։ Խորհրդաւոր կերպով, ազգայնական լարը իր դողութիւնը զգալի կ'ընէր գրողներէն ոմանց երկերուն մէջ։ Ոչ թէ անկաշկանդ, այլ չափուած ու ձեւուած, անոնց ընթացք տալու հոգիներու մէջ անթեղուած կրակին։

Տողերու մէջ, անկիւն մը, պարբերութեան մը մէջ, յաճախ բառեր կը մատնէին գրողներուն ներքին դժգոհութիւնը։ Շատ մը երկերու մէջ, փայլակի մը տպաւորութեան պէս, հազիւ կարելի էր գտնել հետքը մեր ակնարկած զգայութեան։

Եղիշէ Չարենցի ծանօթ քերթուածը, Հայաստանի ուղղուած, լոյս տեսած է առաջին անգամ 1920ին, շատ հին էր բաղդատմամբ այն քերթուածներուն, որոնք վերջին ժամանակները լոյս տեսած էին եւ որոնք իրենց ազգայնական բովանդակութեան համար քննադատութեան առարկայ դարձեր էին։

Եթէ կը հաճիք անգամ մըն ալ միասին վայելենք այս քերթուածին անկեղծ եւ կարօտաբաղձ շունչը.

Ես իմ անուշ Հայաստանի արեւահամ բառն եմ սիրում,
Մեր հին սազի ողբանուագ, լացակումած լարն եմ սիրում,
Արնանման ծաղիկների ու վարդերի բո՛յրը վառման,
Ու նայիրեան աղջիկների հեզաճկուն պա՛րն եմ սիրում։
Սիրում եմ մեր երկինքը մուգ, ջրերը ջինջ, լիճը լուսէ,
Արեւն ամրան ու ձմեռուայ վիշապաձայն բուքը վսեմ,
Մթում կորած խրճիթների անհիւրընկալ պատերը սեւ
Ու հնամեայ քաղաքների հազարամեայ քա՛րն եմ սիրում։
Ուր էլ լինեմ— չե՛մ մոռանայ ես ողբաձայն երգերը մեր,
Չե՛մ մոռանայ աղօթք դարձած երկաթագիր գրքերը մեր,
Ինչքան էլ սո՛ւր սիրտս խոցեն արիւնաքամ վէրքերը մեր
Էլի՛ ես որբ ու արնավառ իմ Հայաստան - եարն եմ սիրում։
Իմ կարօտած սրտի համար ո՛չ մի ուրիշ հէքիաթ չկայ.
Նարեկացու, Քուչակի պէս լուսապսակ ճակատ չկայ.
Աշխա՛րհն անցիր, Արարատի նման ճերմակ գագաթ չկայ.
Ինչպէս անհաս փառքի ճամբայ՝ ես իմ Մասիս սարն եմ սիրում։

Առեն մը Հայաստանի քննադատութիւնը իր սլաքները ուղղած էր Չարենցի դէմ։ Անշուշտ սուղի պիտի նստէր բանաստեղծին հայրենասիրութիւնը, եթէ անիկա «պաշտօնական» բանաստեղծը չըլլար։ Չարենցի օրինակը վարակիչ պիտի չդառնար, եթէ Մոսկուայէն յետոյ, Երեւանի համայնավարներուն մտքին մէջն ալ վերագնահատման փորձերը հետզհետէ տեղ չընէին, հակառակ Ե. Զուրաբեանի ծայրայեղ ազգայնամոլութեան, բայց սեղանի վրայ էր ստուար հատորը Լենինի, ուր կը կարդային անոնք հետեւեալ տողերը.— «Ուսումնասիրել անցեալ գրականութիւնը, մերժել ու ժխտել ինչ որ անընդունելի է, եւ ընդունիլ այն, որը նպաստէ դասակարգերու պայքարին»։

ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐՍԱՄԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԻՏԱԼԻՈՅ ԵՒ ՀԱՊԷՇԻՍՏԱՆԻ ՀՈՂԱՅԻՆ ՎԷՃԸ

»»»· ·«««

Ժամանակէ մը ի վեր, Իտալիոյ եւ Հապէշիստանի յարաբերութիւնները լարուած վիճակ մը կը ներկայացնեն, որ աւելի ծանրացաւ վերջին դէպքերով։

Խոր է վէճը երկու պետութեանց միջեւ եւ պատմական։ Այդ պատմական վէճն է որ պիտի փորձեմ ամփոփել իր էական գիծերով։

Բայց որպէսզի կարելի ըլլայ որոշ գաղափար մը կազմել այս հրատապ հարցի մասին, պէտք է եւ երթալ եւ թղթատել պատմութեան էջերը, մանաւանդ, իտալական աշխարհակալութեան քաղաքական, աշխարհագրական ու տնտեսական պայմանները, ինչպէս եւ անմիջական կերպով անոնց կապուած «անխուսափելի» արեւելեան քաղաքականութիւնը։

Իտալիա, եւրոպական ցամաքամասի ամէնէն աղքատ երկիրներէն է։ Տարածութիւնն է 312.598 քառակուսի քիլոմէթր։ Իսկ բնակչութիւնը՝ մօտ 43 միլիոն։ Իտալական հողը, իր բնակչութեան թիւին հետ համեմատելով, քիչ է եւ անբաւարար իր վրայ ապրող բազմութիւնները կերակրելու։

Իտալիան չունի արդիւնաբերական նախանիւթ, երկաթ, պղինձ, քարիւղ, հանքածուխ, բրինձ եւ գրեթէ նաեւ ցորեն։ Ճարտարարուեստական մեքենան, դուրսէն բերուած նիւթերով է որ կը դառնայ։ Եւ մինչդեռ այս պատճառով է որ ամէն տարի, քանի մը հարիւր հազար մարդիկ ստիպուած են ձգել մայր երկիրը ու հեռանալ, նոր բախտ փնտռելու համար։ Այս առթիւ քանի մը թուանշաններ.— 1913ին, երբ հիւսիսային Ամերիկայի դուռները բաց էին բոլորին առջեւ, մէկ տարուան մէջ, արտագաղթած են 872.598 հոգի, 1920ին 344.208 հոգի, 1923ին 395.742 հոգի, իսկ 1924ին 400.386 հոգի։ Հապա Ֆրանսա եւ ուրիշ երկիր գաղթածնե՞րը ..

Պարզ է, որ Իտալիան վերոյիշեալ պատճառներով եւ ամէն տարի իր ելեւմուտքի աճելի բացով, չի կրնար կերակրել իր բազմութիւնները։ Եւ եթէ նկատի առնենք նաեւ այն պարագան, որ ամէն տարի հսկայ գումարներ երկրէն դուրս կ'ելլեն, նախանիւթի գնման համար, պատկերը կը դառնայ կատարեալ։

Այս տագնապալի վիճակէն դուրս ելլելու միակ միջոցը, ինչպէս իտալական եկող ու գացող պետական վարիչ դէմքերը կը գտնեն, միայն ու միայն «արեւելեան քաղաքականութիւնն» է։ Ուրիշ խօսքով գտնել դաշտ - գաղութ, ուր կարելի ըլլայ ոչ միայն հումնիւթի աղբիւրներ ապահովել, այլ եւ երկրէն գաղթող իտալացիներուն հող ճարել,— տեսակ մը հայրենիք, ինչ որ պիտի նպաստէ իտալական ազգային ճարտարարուեստին բարելաւման ու զարգացման։

Ահա այս տուեալներն էին որ, մղեցին իտալական իշխանութիւնները թափանցել դէպի այն հողամասերը, որոնք աւելի մօտ էին իրեն, եւ նպաստաւոր աշխարհակալական ձեռնարկներու։ Իտալիա կրցաւ իր ազդեցութիւնը տարածել Ալպանիոյ, Տալմացիոյ եւ Եգէականի վրայ, հաստատելով իտալական հօծ գաղութներ։ Չմոռնանք նաեւ յիշել Թունիզի եւ հիւսիս - ափրիկեան հողամասերը։ Առաջինին մէջ կը բնակին մօտ 100.000 իտալացիներ։

Իտալիան յաջողեցաւ նաեւ տիրապետել Ատէնի ծոցին, Կարմիր ծովի, Հնդկաց ովկիանոսի եզերքներուն եւ այդպիսով ձեռքի տակ առաւ Հապէշիստանէն Սոմալին, արաբական թերակղզին, եւ արեւմտեան Ափրիկէի ներքին մասերը։

1924 յուլիս 15ին, Անգլիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ կնքուած դաշնագրի մը համաձայն, անգլիական Քէնիայէն կտոր մը կցուեցաւ իտալական Սոմալիի։ Այսպէսով ձեռք ձգելով Զուպալանտը, Իտալիան տիրացաւ փառաւոր ու շահաւէտ նաւահանգիստի մը, եւ Զուպա գետին ստորին աւազանին։

Եւ մանաւանդ բանակցութիւններով Անգլիան եւ մանաւանդ Իտալիան, Հապէշիստանի մէկ ծայրէն միւսը, ստեղծեցին ազդեցութեան գօտիներ, ի վնաս բնիկ ժողովուրդի շահերուն եւ ի նպաստ իրենց աշխարհակալական եւ դրամատիրական ախորժակներուն։

Հիմա դառնանք իտալօ-հապէշ պատմական վէճին։

Առաջին միջադէպը Իտալիոյ եւ Հապէշիստանի միջեւ, ծագեցաւ անցեալ տարի, նոյեմբեր 15ին, Կոնտարի իտալական հիւպատոսարանին առջեւ, խոր վէճ ստեղծելով ժողովրդական զանգուածներու միջեւ։

Քոնտար քաղաքը, աշխարհագրական եւ ընկերային տեսակէտով, կը ներկայացնէ, ամբողջ Հապէշիստանի, եւ իտալական Հապէշիստանի համար, կարեւոր արժէք մը։ Հոն է ամբողջ կայսրութեան տեղեկատու կեդրոնը, հանգոյցը։

Այս քաղաքը երկու հազար մեթր բարձրութիւն ունի ծովէն, եւ կը հաշուէ երեք հազար բնակչութիւն։

Մինչեւ Մենելիք Բ. կայսրը, այս քաղաքը եղած է մայրաքաղաք կայսրութեան։ Մինչեւ որ, այս վերջինը, իր կայսրութեան մայրաքաղաքը փոխադրեց Ատիս - Ապապա։

Կոնտարը, գտնուելով բերդի շրջանի մը մէջ, եւ ունենալով ջուրերու առատութիւն, որոնք կը թափին Զանա լիճին մէջ, եւ ապա միանալու համար այնտեղէն Նեղոս գետին, այս ամբողջ կայսրութեան մէջ, կը կատարէ քաղաքական կարեւոր եւ գլխաւոր դեր մը։

Այսպէս, զինուած Հապէշներ կը յարձակին Կոնտարի իտալական հիւպատոսարանին վրայ։ Կռիւին մէջ, կը սպաննուին յարձակողներու եւ իտալական պահակներու կարեւոր մէկ մասը։ Իտալական կառավարութիւնը կը բողոքէ։ Հապէշիստան տեղի կու տայ, եւ գոհացնելու ճամբաներ կը փնտռէ։ Հապէշիստանի կառավարութիւնը կը պատժէ յանցաւոր Հապէշները, եւ մեռնող Իտալացիներուն ընտանիքներուն, եւ վիրաւորներուն կը յանձնէ որոշ թոշակներ։ Այս ձեւով Իտալացիները գոհացում կը ստանան, եւ խնդիրը կը թողուի պահ մը, օր մը դարձեալ նորոգուելու համար, ինչ որ իրականութիւն է այսօր։

Դեկտեմբերի սկիզբները, դէպքերը ստացան ծանր համեմատութիւններ։ Օդանաւեր, գնդացիրներ, եւ հրասայլեր շարժման մէջ դրուեցան։ Զոհեր տրուեցան երկու կողմերէն ալ։

Մէկ կողմէն սկսան բողոքի գիրեր տեղացնել Ազգերու Դաշնակցութեան դիւանին, իրար ամբաստանելով, պախարակելով, եւ միւս կողմէն ալ մասնակի խորհրդակցութեանց դիմեցին երկու պետութեանց ներկայացուցիչները։

Սակայն, հոս, խօսքը տանք պատմութեան։

Հապէշիստանի հսկայ կայսրութիւնը, եւրոպական պետութեանց աչքին, շատոնց «մարսուելիք» պատառ մըն էր։ Մեծ ու փոքր ժողովուրդներ ու աշխարհակալներ ուզած են տիրանալ, Հապէշիստանի ծովեզերեայ շրջանին, որ բնական հարստութեան պատ, կը ներկայացնէ ռազմական դիրքեր, որոնց արժէքը չափեցին արդէն եւրոպական պետութիւնները 1914ի աշխարհամարտի ընթացքին։

Այսպէս, այդ հսկայ կայսրութիւնը բաժան բաժան ըրած են օրուան հզօրները, զրկելով բնիկ ժողովուրդը իր երկրի կենսական մասերէն։

Հապէշիստան բնական հարստութիւններով լեցուն երկիր մըն է։ Սակայն ժողովուրդը, անկարող դառնալով շահագործելու, միակ յոյսի եւ երջանկութեան վայր կը նկատեն ծովեզերեայ շրջանները, որոնցմէ ամենամեծ պատառը, իր հարստութիւններով եւ զանազան արժէքներով, կը դառնայ Իտալիոյ ձեռքը։

Իսկ անգլիական հողամասը, սահմանակից ունենալով Սոմալիի դէպի Ատէնի ծոցը երկնցած մասը, կը հասնի մինչեւ Ճիպութի։

Եւ այսպէս, մինչեւ Ատէնի ծոցը ու Սուէզի ջրանցքը, զգալի է ու տիրական եւրոպական պետութեանց թաթը։

Այս պայմաններուն տակ, բնական է որ պիտի աճէր դժգոհութեան ալիքը բնիկ ժողովուրդին մէջ։

Սակայն, իտալական իշխանութիւնները իրենց պատառը դրած են հաստատուն հիմերու վրայ, զանազան դաշնագիրներով եւ բանակցութիւններով։

Մինչեւ 19րդ դարու սկիզբները, Հնդկաց Ովկիանոսի եզերքները այնքան մեծ հետաքրքրութիւն մը, կամ կարեւորութիւն մը չէր ներկայացներ, այն պատճառով, որ դժուար էր շարժման մէջ դնել դրամագլուխները, հեռաւոր եւ ամայի վայրերուն մէջ։

Սակայն այդ ուղեգիծը փոխուեցաւ յետագային։ Այսպէս, իտալական, առաջնորդուելով վերոյիշեալ պատճառներէ, սկզբնական շրջաններուն բաւականացաւ տիրելով Սոմալիի Մոկատիսք քաղաքին։ Եւ յետագային, այս քաղաքը հաւէշ կայսր Զանզիպարի կողմէ տրուեցաւ դաշնագրով, եւ վերջնականապէս կապուեցաւ իտալական պետութեան։ Եւ Իտալիան, յամրաբար թափանցելով ու տարածուելով, օր մըն ալ ինքզինքը տէրը հռչակեց Սոմալիի։

1885ի եւ 1905ի դաշնագիրներով, իրաւասութիւն կը տրուի Իտալիոյ, հովանաւորելու դրացի սուլթանները եւ էմիրները, որոնք կը բնակէին Հապէշ կայսրութեան սահմանագլուխներուն մէջ։

Այս իրաւունքը արժեցնելը սակայն որքան կը կարօտէր կարող վարչագիտութեան մը, այնքան եւ աւելին՝ անորոշ ուժին։

Սակայն Իտալիան, իր ֆաշական դրութեամբ, մեծ կարեւորութիւն կու տայ գաղութային հարցերու, իբրեւ ճակատագրական անորոշ հարկադրութիւն։

Այսպէս, 1923էն ի վեր, երբ առաջին անգամ ֆաշական կառավարիչ մը նշանակուեցաւ կոմս տը Վէքքի, սկսաւ ակներեւ խստութիւն մը եւ օղակներու պրկում ամբողջ Սոմալիի մէջ։ Այնպէս որ 1927ին, կատարելութեան հասաւ այդ խստութիւնը։

Իտալական իշխանութիւնը սկսաւ զինաթափ ընել շրջակայ սուլթաններուն եւ էմիրներուն ուժերը։ Բարոյապէս չէզոքացնելու աշխատեցաւ նաեւ բոլոր տեղացի երեւելիները։ Միակ իրողութիւնը որ պիտի մնայ օրէնքներէ վեր, այն ալ իտալական թաթն էր։ Պէտք էր անոր կապուէին բոլորը, ենթարկուելով որոշ յանձնառարութիւններու։

«Ըմբոստ» մը, այս պայմաններուն մէջ, երբ կը փորձէ անցնիլ մայր երկիր, կը ծաղի կախ։ Սահմանագլուխները կը սկսին լեցուիլ զինուորներով եւ ռազմամթերքներով։

Սակայն, Հապէշիստանի եւ Իտալիոյ մէջ, կայ նաեւ սահմանագծային հարց։ Իրականին մէջ, սահմանները ճշդուած չեն։ 1908ին, փորձեր մը կատարեցին, սակայն ան ալ ապարդիւն անցաւ։ Քսանվեց տարի պէտք եղաւ, այս հարցին շուրջ որոշ պատասխան մը առնելու համար Հապէշ կառավարութենէն։

Այս պայմաններուն տակ, վերջին միջադէպը, կարելի է ըսել որ, Կոնտարի 1933 նոյեմբեր 15ի ոճն էր, որ յանգեցաւ արիւնոտ եւ եղերական շարժումներու։

Եւ ահա նորագոյն դէպքը (1935 յունուար 29), ուր սպաննուած են հինգ Իտալացիներ եւ բազմաթիւ Հապէշներ եւ որուն հետեւանքով Իտալիա զօրաշարժ հրատարակած է։

Սակայն ո՞ւր է ելքը այս բոլորին։ Իտալիա պիտի արժեցնէ՞ իր «իրաւունքները» զէնքի ուժով։ Եթէ այո, ի՞նչ պիտի ըլլայ Հապէշ կայսրութեան դիրքն ու գործունէութիւնը։

Հռոմի եւ Ատիս - Ապապայի միջեւ 1929ին կնքուած դաշնագրի հիման վրայ, վիճելի որ եւ է հարց պիտի կարգադրուի բարեկամական եղանակով եւ խաղաղօրէն։

Արդ, Իտալիա կատարեալ գոհացում կը պահանջէ։

Միւս կողմէ, Հապէշ ժողովուրդի մէջ արթնցող գիտակցութիւնը թոյլ չի տար որ, Իտալիան իւրացնէ խոշոր պատառը, որ իրենցն է, պապենական ու արդար։

Շահերու այս հակոտնեայ վիճակին մէջ, կարելի պիտի ըլլա՞յ առջեւը առնել նոր ընդհարումներու եւ արիւնոտ գործողութիւններու։

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐ-ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԺԸՆԵՒԷՆ

ՏԻԿ. Ե. ԶՕՐԵԱՆ

= o =

Շատ մեծ ուրախութեամբ կարդացի «Յառաջ»ի մէջ քանի մը կտորներ, նուիրուած փառաւոր տիկնոջ։ Որչափ ալ գրենք Տիկ. Ե. Զօրեանի դաստիարակչական գործունէութեան մասին, քիչ է։

Ամբողջ տասը տարիներ ունեցած եմ Տիկ. Ե. Զօրեանը իբր դաստիարակ եւ իբր ճշմարիտ մայր մը։ Հիմա, դժբախտաբար շատ քիչ անգամ կը տեսնեմ։ Հազիւ ժամանակ կ'ունենամ քանի մը բառ փոխանակելու։ Ի՜նչ ալուր էր անցեալը, երբ երկար ժամեր կը լսէինք իր անուշ ձայնը ...

Արդէն երկուշաբթի առտուան ժամը 8ին իսկ Տիկ. Ե. Զօրեան մեր մէջն էր Պլենէէն, կուգար Ժընեւէն 30 քիլոմեթր հեռաւորութենէն եւ կը մեկնէր միեւնոյն օրն իսկ, իրիկուան ժամը 6ին։ Այսպէս շաբաթը երեք անգամ։ Միշտ դուարթ ու եռանդուն կը բարեւէր ամէնէն փոքրիկէն մինչեւ ամենամեծը, ստեղծելով նոր կեանք մը։ Երբեք իր ընտանեկան ու հոգեկան վիշտերը ցոյց չէ տուած իր դէմքին վրայ։ Միշտ մայրական դուրգուրանք մը ունէր մեզի հանդէպ։

Ահա՛ զանգակը ...

Տիկ. Զօրեան ներս կը մտնէ, պայուսակը սեղանին վրայ կը դնէ, ակնոցները կը հանէ ու անմիջապէս կը սկսի դասի, միեւնոյն ժամանակ սրբելով ակնոցին ապակիները։

— Ապա, տեսնե՛մ, ասացէ՛ք երախաներ, անցեալ դասին ո՞ւր էինք մնացեր։

Ամէնքս միաբերան կը պատասխանէինք։ Չկար աշակերտ մը որ դասին տեղը չգիտնար։

Տիկ. Զօրեան կը խօսէր տարրալուծութիւններէն, Լամարքէն, Ջրածինէն, Թթուածինէն, Ք. ճառագայթներէն, այն տեսակ խանդավառութեամբ ու պարզութեամբ որ բոլորս ապշած մտիկ կ'ընէինք։ Եթէ ըլլային կէտեր որ չհասկնայինք, կ'ըսէր.

— Գիտեմ, երախաներ, հիմա չէք հասկնար, սակայն երբ որ մեծնաք կը հասկնաք։

Կը խօսէր նոյն իսկ այն տեսակ նիւթերու վրայ որոնց մասին գիտութիւնն անորոշ է։

Կաւիճը ձեռք կ'առնէր ու խոշոր հարցական նշան մը դնելով կ'ըսէր.

— Երախաներ, գիտութիւնը չգիտէ։

Կը սիրէր գծել ու ամբողջ դասերը կ'ընէր կարելի եղածին չափ գործնական ձեւերով։ Երկրաչափութեան խրթին խնդիրներ երեւան կը բերէր այն տեսակ պարզութեամբ մը որ ամէն աշակերտներ կը հասկնային։

Ի՜նչ որոշ էին իր բացատրութիւնները։

Տիկ. Զօրեան երբեք չէ խնայած իր գիտցածը։ Միշտ մատչելի եղած է ու միշտ մայրական։

«Հայ դպրոց»ին մէջ կազմեց փոքր թանգարան մը, իր սրտին էն մօտ բաներով. կը սիրէր կենդանիներն ու բոյսերը, այնպէս որ երբ ամառը քանի մը շաբաթ զինք մեր մէջ ունենայինք, աթոռը ծառի մը տակ դնելով կը հետեւէր ամբողջ օրը մրջիւններու կեանքին։

Երբեմն ալ բախտը կ'ունենայինք իրեն հետ մօտակայ քաղաքներու թանգարանները այցելելու։

Լռութիւն։

Տիկ. Զօրեանն է որ կը խօսի։

Կը ճառէր նախամարդու կեանքէն, մինչեւ մեր օրերը, մէկ բջիջէն մինչեւ մարդու կազմաւորութիւնը, ցոյց տալով զանազան օրինակներ։

Երբեմն կը միջամտենք մեր տղայական չարաճճի հարցումներով, ցոյց տալով փոքր կենդանի մը զոր հազիւ կարելի էր պարզ աչքով տեսնել.

— Տիկին, այս ի՞նչ տեսակ կենդանի է, ի՞նչպէս կը շնչէ։

Տիկին Զօրեան կը պատասխանէր ամենամեծ հաճոյքով, պարզ խօսքերով։ Ամէն բան կը բացատրէր մանրամասնութեամբ։ Աշակերտները ոչ միայն գոհացում ստացած կ'ըլլային պատասխանէն, այլ եւ շատ ալ աւելին։ Ինք լիովին տիրացած էր իր ուսուցած առարկաներուն։ Հոգեբան ալ էր ան. կը կարդար աշակերտներուն աչքերը ու կը հետեւէր անոնց, երբ տեսնէր աշակերտ մը տխուր եւ կամ ցաւի մը ենթարկուած,— առաջինն էր որ իր մայրական դուրգուրանքով կը մօտենար։

Շատ անգամներ զարմացած եմ Տիկ. Զօրեանին վրայ ու հիացումով հարցուցած եմ.

— Տիկին, այս ամէն գիտութիւնները ի՞նչպէս սորված էք։

Կը պատասխանէր կարճ խօսքով մը.

— Երախաս, գիտեմ որ բան չգիտեմ։

Ու այսօր, թէեւ Տիկ. Զօրեան չունի աշակերտներ որպէսզի ուսուցանէ, սակայն հոգիով մեզի հետ է եւ ամէն անգամ որ առիթը ներկայանայ, մեր մէջն է։ Կը սիրենք տեսնել իր դէմքը ու լսել իր խօսքերը։

Ամենամեծ ուրախութեամբ կը ձայնակցինք Ժընեւի եւ Փարիզի զանազան կազմակերպութիւններուն եւ օր առաջ կը սպասենք տօնել մեր սիրելի մօր 40ամեայ գործունէութիւնը։

Յարգանք քեզի, սիրելի մայր։

ՄԱՐՏԻՐՈՍ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՆՈՒԱՃՈՒՄՆԵՐԸ

»»» «««

ԽՄԲ.— Կը շարունակենք տալ կրթական գործավար Եղիազարեանի զեկոյցը.—

ԳԻՏԱԿԱՆ ՀՈՒՆՁՔԸ

Մեծ նուաճումներ արձանագրուած են նաեւ գիտական ասպարէզներու մէջ: Բաւական է յիշատակել տարրաբանութեան մէջ Փրոֆ. Ստեփան Ղամբարեանի, Փրոֆ. Պօղոս Քալանթարեանի, Փրոֆ. Յակոբ Յովհաննիսեանի (կենսաբանական տարրաբանութեան), Փրոֆ. Լեւոն Ռոտինեանի, իսկ բժշկութեան մէջ օգն. դասախօս Ֆանարջեանի աշխատութիւնները, Քալանթարեան Ելենայի ուսումնասիրութիւնները լեարդի վարակումներուն մասին, Փրոֆ. Միքայէլ Թումանեանի աշխատութիւնը վայրի ցորենի մասին, Փրոֆ. Ա. Տէր Պօղոսեանի աշխատութիւնը ջրակենսաբանական հարցերու մասին, Թամամշեանի աշխատութիւնը, Փրոֆ. Ալեքսանդր Յակոբեանի, օգն. դասախօս Ջրբաշեանի, Միրիմանեանի աշխատութիւնները, Փրոֆ. Տրոյիցկիի ուսումնասիրութիւնը Հայաստանի մոլախոտերու մասին, Դադայեան Արշալոյսի աշխատութիւնը անդրմանիշակագոյն ճառագայթներու մասին եւ ուրիշ գործեր:

ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ ԵՒ ԹԱՆԳԱՐԱՆ

Մանկաբանութեան եւ մանկավարժութեան բարձրագոյն հիմնարկութիւնը այս տարի կ'աւարտէ դասական ծրագիրներու մշակումը եւ կ'անցնի փորձնական աշխատանքի:

Արհեստագիտական - տնտեսագիտական Թանգարանը, որ կազմակերպուեցաւ 1931ին, իր երկու հիմնական բաժիններուն մէջ (արդիւնաբերական եւ գիւղատնտեսական) մշակման կ'ենթարկէ մեր տնտեսութեան նիւթերը եւ կը յանձնէ ցուցադրութեան: Արդիւնաբերական բաժինը, արդիւնաբերութեան կարեւոր ճիւղերէն, օգտակար հանածոներու եւ բնական շինանիւթերու ցուցադրութենէն զատ, կազմած է Հայաստանի հանածոներու հաւաքածոն, որ այնքան հարուստ է, խորաքննիչ հանքի կցելով իր հողային տարածման քարտէսն ու նկարագրականը: Թանգարանը պատրաստած է Հայաստանի հարթաքանդակ քարտէսը, որ իր արժէքով միակն է քարտիսագրութեան մէջ:

Բնագիտական Թանգարանը, իր գործունէութեան վերջին երկու տարիներու ընթացքին, կազմակերպեց գիտական արշաւներ Հայաստանի զանազան վայրերուն մէջ, այսպէս հարստացնելով Թանգարանը բազմաթիւ լաւագոյն նմոյշներով:

Քաղաքակրթութեան պատմութեան Թանգարանը այս վերջին տարիներուն տիրացաւ մեծարժէք գործերու, 25173 հատ, որոնց մեծ մասը կը վերաբերի մեր անցեալի պատմութեան: Այս Թանգարանը յաջողեցաւ ծաւալել իր ցուցադրական աշխատանքները: Այսուհանդերձ Թանգարանը ունի պակասներ, որոնք կը բացատրուին այն փաստով որ մարքսեան լուսաբանութեան չեն ենթարկուած Հայաստանի պատմութեան, գրականութեան պատմութեան եւ արուեստի հարցերը: Թանգարանին աշխատանքներուն յետագայ ծաւալման համար մեծ կարեւորութիւն ունի Թանգարանի շէնքին ընդարձակման եւ Թանգարանային մասնագէտներու պատրաստութեան գործը:

Վաղարշապատի մատենադարանին կարեւորութիւնն ու արժէքը չի սահմանափակուիր միայն Հայաստանի մէջ: Այդ ձեռագրատունը անսպառ շտեմարան է ոչ միայն Հայաստանի, այլ եւ Մերձաւոր Արեւելքի պատմութեան ուսումնասիրութեան համար: Անցեալի այդ վեհաշուք յուշարձանին այցելուները, որոնց թիւը տարեկան 15.000է աւելի է, մեծ հիացումով կ'արտայայտուին:

Հայաստանի պետական համալսարանը, որ հիմնուեցաւ խորհրդային վարչաձեւի առաջին տարին, իր շրջանաւարտները տուաւ արդէն առաջին հնգամեակի իսկ տարւոյն մէջ:

Մինչեւ 1930, Պետական համալսարանը տուած է 934 շրջանաւարտ, հետեւեալ մասնագիտութիւններուն նուիրուած,— գիւղատնտեսներ՝ 283, ճարտարագէտներ՝ 47, բժիշկներ՝ 137, մանկավարժներ՝ 254, ընկեր. տնտեսագէտներ՝ 213:

Նոյն շրջանին, Պետական համալսարանը պատրաստեց մօտ 70 երիտասարդ գիտականներ, որոնք ներկայիս կը վարեն մեր զանազան գիտական հաստատութիւնները:

Հիմնական առաջադրութիւնները, որ ունի մեր իշխանութիւնը Պետական համալսարանի մասին, հետեւեալներն են.

1.— Զօրացնել համալսարանի զանազան բաժինները բարձրորակ փրոֆեսօրներով:

2.— Աւելի մօտ կենալ մեր տնտեսութեան եւ մշակոյթի այժմէական հարցերուն, ծաւալելով գիտական եւ կրթական աշխատանքները:

3.— Արագացնել գիտական եւ կրթական հիմնարկութեանց կազմակերպումը, շինարարական եւ սարքաւորման տեսակէտով:

4.— Բարելաւել կրթական գործը եւ բարձրացնել որակը:

5.— Ստեղծել աւելի բարւոք մշակութային - կենցաղային պայմաններ դասախօսներուն եւ ուսանողներուն համար:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

Լուռ ձայներ

— օ —

Վաղուց է լռած մեր օրերու, մեր ժողովուրդի աննման ու սիրուած երգի վարպետը, Կոմիտաս վարդապետ: Ան թէ ողջ է թէ մեռեալ, քանի որ, ափսո՜ս, ան չերեւիր այլ եւս մեզի, չենք կրնար լսել իր թովիչ ձայնը ու տեսնել իր մոգական ձեռքի տակ այն խումբերը, որ հմայեր են մեզ իր ժամանակին:

Որքա՜ն պէտք ունինք անոր ու անոր պէսներուն կամ գոնէ անոր աշակերտներուն, որ երբեմն այդպէս վերացնեն մեզ պահ մը սա ցաւոտ օրերէն, հոգեբէն ու փոքրոգութիւններէն որ կը շրջապատեն մեզ ...

Տարի մը եւս կայ որ լռած է նոյնպէս քնարը ուրիշ երգիչի մը, նոյնպէս մեր օրերու մեր ժողովուրդի անցուդարձին ու սիրուած գրագէտին՝ Աւետիս Ահարոնեանի: Ան կայ եւ չկայ, քանի չենք լսեր իր մեղմաձայն խօսքերը ու չենք կարդար իր հոգիի նոր արձագանգները որոնցմով մեզ հրահրած, ոգեւորած էր անդադար քառասուն տարի, պատկառելի ու բեղուն գործունէութեամբ:

Համակ ոգի ու եռանդ էր ան, երբ կը խօսէր ու կ'ուսուցանէր Արարատեան աշխարհի ցաւերն ու տառապանքները, երբ կ'ոգեկոչէր ալեւոր Մասիսի անցեալ փառքերն իր մեղրածորան բերնով եւ յուզիչ գրիչով ...

Տակաւին թարմ է տպաւորութիւնը իր այն վերջին երեւումին Փարիզի մէջ, մեզի «Համազգային» ժողովականներուս, երբ առաքեալի մը հանգոյն մեզ կը խրախուսէր զբաղելու նոր սերունդի հոգերով ու դաստիարակութեամբ, որպէսզի անոնք ամէն բանէ առաջ Հայ մեծնան, Հայ ապրին, յիշեն իրենց նախնիքը ու եթէ ինք եւ մենք չտեսնենք ու չվայելենք, անոնք քաղեն այնքան չարչարանքի ու խաչելութեան յարութիւնը ...

Յիշենք «Հայոց ժողովուրդ»ի խոսկալէս երախտագիտութեան արժանի այս մեծ վաստակաւորները որոնց նմանները շատ չեն երեւիր, շուտ չեն յայտնուիր մեր դժբախտ իրականութեան եւ պայմաններուն մէջ, յիշենք ու յարգենք ոչ միայն յետ մահու, այլ եւ իրենց ողջութեանը, մանաւանդ իրենց ցաւի օրերուն ...

ՄԷՆ - ՍԷ

ԻՆՉՈ՞Ւ Կ'ԵՐԳԵՆ ՃՊՈՒՌՆԵՐԸ

= օ =

Շատ ծանօթ միջատ մըն է ճպուռը, որ կ'երգէ գիշեր ցերեկ, ամառը, արտերուն գլուխը:

Գիտէ՞ք թէ ինչո՛ւ կ'երգեն, սակայն:

Կ'երգեն միայն արու ճպուռները, որոնք չափահաս են, այսինքն սեռային հասունութիւն ունին: Անոնց երգը հրաւէր մըն է էգերուն,— այդ երգով ու նուագով անոնք կ'աշխատին կախարդել էգերը:

Քանի մը տեղեկութիւն ճպուռներու «նուագարան»ին մասին:

Ճպուռին մէկ թեւին վրայ կը գտնուի ատամնաւոր զրուագ մը, իսկ միւսին վրայ՝ պիրկ ջիղ մը: Երբ մէկ թեւը կը քսէ միւսին, ճիշդ ինչպէս ջութակահարը՝ իր ճպոտը լարին, ջիղը կ'երգէ:

Այս «համերգ»ը վայելելու համար, անշուշտ պէտք է որ ճպուռները ականջ ալ ունենան: Եւ իրապէս ալ ունին: Ականջները զետեղուած են անոնց ոտքերուն վրայ:

Ճպուռներուն առջեւի ոտքերու սրունքներուն վրայ կը տեսնուին երկար ճեղքեր, ներքին բարդ կառուցուածքով, ճիշդ կենդանիներու ականջներուն նման:

Ձայնական եւ լսողական այսպիսի գործարանքով օժտուած են նաեւ ծղրիդները, որոնք կ'ապրին տուներու մէջ, եւ մարախները, որոնք կ'ապրին դաշտերու մէջ: Միայն թէ մարախներուն ականջը զետեղուած է անոնց ... փորին վրայ, իսկ ձայնը յառաջ կուգայ ետեւի երկար ոտքին ու թեւին շփումէն:

Ինչպէս ըսինք, ջութակի ձեւով նախնական նուագարան մըն է որ ունին ճպուռները, ծղրիդները, մարախները, ի պէտս սիրային ցայգանուագներու, եարոջ կանչելու, ամրան տաքերուն, երբ արեւաշող արտերուն մէջ կը սկսի վառիլ այս անասնիկներուն սրտին ալ:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ԱՐԵՆՈՒՇՆԵՐԸ ԵՒ ԱՐԻՆԵՐԸ

Մեզի ղրկուած զեկոյցէ մը կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Ահա այն համաձայնութիւնը զոր երկու միութիւնները ստորագրած են 1934 հոկտեմբեր 25ին.—

1.— Հայ արիներու Միութիւնը եւ հայ արենուշներու Միութիւնը, հայ սկաուտական միակ լիազօրուած միութիւնները կը կազմեն միջազգային գրասենեակի կողմէ, այդ հիման վրայ պարտադրուած են ամէն ձեւի փոխադարձ աջակցութեանց, հիմնուելով Անգլիոյ եւ ուրիշ երկիրներու մէջ գոյութիւն ունեցող օրինակին վրայ:

2.— Այս երկու միութիւնները բոլորովին զատ կազմակերպութիւններ ըլլալով հանդերձ, ունենալով նոյն եւ եւ լրացուցիչ նպատակը Հայ նոր սերունդի կրթութեան եւ պահպանութեան, իրար հետ կը հաստատեն սերտ եղբայրական յարաբերութիւններ եւ համագործակցութեան կապ:

3.— Արիներու եւ արենուշներու Միութիւններու կեդրոնները եւ զանազան շրջանները սկաուտական օրէնքներու համաձայն կը միացնեն իրենց ուժերը եւ աշխատանքը հայ ըսկաուտականութեան հաստատուն եւ իտէալ յառաջացման համար:

4.— Երկու միութիւնները ազգային համերաշխութիւնը նպատակ ունենալով, կը պահեն զուտ բարեկամական վերաբերմունք դէպի ամէն ազգային եւ կրթական միութիւն: (Կնիք)

Բողոք մը

ԼԻՈՆ, 10 փետր.— Յունուար 31ին «Նոր Երկիր»ի մէջ Գ. Սիսօեան ստորագրութեամբ գրութիւն մը կարդացինք որ վերէն վար զրպարտութիւն է: Ահա իրողութիւնը.— Յունուար 24ին երկու Հայուհի կ'այցելեն մեր հիւանդանոցը եւ ուղղակի կը դիմեն մատակարարութեան գրասենեակը, ուր երիտասարդ մը հետեւելով Հայուհիներուն կը ցուցնէ Պ. Դաւիթեանը: Տիկինները քիչ մը խօսելէ յետոյ կը հարցնեն թէ ուրիշ Հայեր կա՞ն: Պ. Դաւիթեանը կը պատասխանէ.— 13—14 հոգի ենք, մէկը ներսի սենեակն է, միւսները զատ զատ տեղեր կը մնան: Տիկինները անմիջապէս կը մտնեն յարակից սենեակը, քիչ մըն ալ Պ. Մարուքեանին հետ կը խօսին եւ կ'երթան ըսելով թէ գալ շաբաթ նորէն կուգանք եւ ամէնուն ալ կ'այցելենք: Այդպէս ալ ըրին: Եկան ամէնուս ալ այցելեցին, պտուղ, ծխախոտ բերած էին՝ ամէնուս ալ բաժնեցին, առանց կուսակցական խտրութեան: Միեւնոյն ատեն ըսին որ եթէ բանի մը պէտք ունենանք իրենց դիմենք: Ամէնքս ալ շատ ուրախացանք: Մենք հիւանդներս կը բողոքենք եղած զրպարտութեան դէմ: Այդ անխիղճ պարոնը չի՞ ամչնար որ աղտոտ զրպարտութիւններ գրի կ'առնէ եւ տպել կուտայ: Մենք հիւանդներս շնորհակալ ենք Կ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի մարդասիրութեան համար:

Փիէռ Պէնէթի 12 հիւանդներ

ԽՄԲ.— Դժբախտաբար չկրցանք աւելի կանուխ հրատարակել այս բողոքը: Միեւնոյն ատեն ուրիշ բողոքներ ալ ստացած ենք, մէկը՝ Կ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի վարչութենէն, որ մանրամասնօրէն կը պարզէ իրողութիւնը. երկու հատ՝ Մարսէյլէն: Հետաքրքրութեան համար կ'ամփոփենք վերջինը.—

ՄԱՐՍԷՅԼ, Օփիթալ Սալվաթոր.— «Նոր Երկիր»ի 11 թիւին մէջ կարդալով Սիսօեանի զրպարտութիւնը Հ. Կ. Խաչի հասցէին, հիւանդ վիճակիս մէջ անկողինէս պատասխան տալու ստիպուեցայ: Ես Յունաստանէն մինչեւ Ֆրանսա քիչ մը աւելի ծանօթ հակադաշնակցական մը եղած եմ, բայց իրականութիւնը խեղաթիւրելը ոճրային է:

Օգնութեան պէտք ունէի բըժիշկներու յանձնարարութեամբ, բայց սանթիմ չունենալով ստիպուեցայ դիմել Բարեգործական Միութեան: Ահա պատասխանը.— «Մեր Միութիւնը անհատներու օգնող կազմակերպութիւն մը չէ»: Չէի՞ն կրնար հիւանդանոցի հասցէին պզտիկ օգնութիւն մը ընել հայ չքաւոր հիւանդներու: Յետոյ դիմեցի Տիկ. Միութեան, որ մէկ պատասխան անգամ չտուաւ մինչեւ այսօր (ամիսներ անցած են):

Օր մը երկու Հայուհիներ եւ պզտիկ օրիորդ մը, 12 տարեկան, եկան հիւանդանոց, պայուսակները լեցուն: Հարցուցին քոյրերուն թէ հոս Հայեր կա՞ն: Քոյրերը զիս ներկայացուցին Օր. Շահլամեանի եւ ուրիշի մը որուն անունը չեմ յիշեր: Դուն Հա՞յ ես, հարցուցին:— Այո, պատասխանեցի:— Ուրիշ Հայեր կա՞ն:— Երեք հոգի ենք, մէկը կաթոլիկ, մէկը բողոքական եւ ես լուսաւորչական: Պայուսակները պարպելէ վերջ քանական Ֆրանք տուին եւ յայտնեցին թէ Ֆ. Հ. Կ. Խաչի կողմէ եկած են: Մեր շնորհակալութիւնները յայտնեցինք եւ մեր ազնիւ քոյրերը չմոռցան «սէօռ»երուն երախտագիտութիւն յայտնել հայ հիւանդներուն տարած խնամքին համար:

Ես այսչափ գրեցի, դուք շատ հասկցէք:

Արգունեան

ՄԱՄՈՒԼ

ԿՂԵՐԱԿԱՆ ԶՕՐԱՇԱՐԺ

— օ —

Պուքրէշի «Արազ»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (7 փետրուար).

— «Այնպիսի պահու մը երբ հայ ժողովուրդը կարիք ունի իր հոգեկան միութիւնը գտնելու, լեցնելու խրամատները, եւ հաւաքական ճիգով մը դիմագրաւելու զարհուրելի գլանը որ կուգայ ճզմելու հայ ժողովուրդի մնացորդները գաղութներու մէջ, կսկծալի է տեսնել այն անտեղի զօրաշարժը որուն ձեռնարկած է հայ հոգեւորականութիւնը, եկեղեցին թողած, երթալ մխրճուելու հայ կեանքի ալիքներուն մէջ:

Անկարող իրենց յաւակնութիւնները արժեցնելու հայ հողի վրայ, ուր հայ եկեղեցին իր հոգեվարքը կը քաշկռտէ, անկարող նաեւ իրենց դերը զգացնելու Քէմալի երկրին մէջ՝ ուր տէր պապաները ոտքի տակ անգամ կը քաշեն իրենց կոնակէն, հայ հոգեւորականները իրենց յարձակման թիրախ են ընտրած հէք գաղութները:

Բաւական է աչքէ անցընել էջմիածնէն գաղութներու վրայ տեղացող կոնդակները՝ ուր այնպիսի անբարտաւան շեշտ մը կայ, որուն չէին համարձակեր հին կաթողիկոսներն անգամ թեմերուն հետ խօսած ատեն: Բաւական է թղթատել Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան եւ Երուսաղէմի Պատրիարքութեան զոյգ մը օրկանները, Հասկն ու Սիոնը, որոնք գաղութներուն վրայ կը նային կարծես իբր խեղն հօտի մը, այս բառին ոչխարային իմաստով:

Տեսակ մը ընդհանուր զօրաշարժ՝ հայ կեանքը առնելու համար եկեղեցւոյ թաթին տակ:

Վերջին ազդանշանը Հասկը կուտայ: Բարգէն կաթողիկոսի մանրադիտական օրկանը, չգոհանալով երկու կաթողիկոսներուն պտոյտները, ստացած այցելութիւնները, կամ կաթողիկոսարան ղրկուած նուէրները արձանագրելով, ծաղրի կ'ենթարկէ բոլոր անոնք որ կրօնքը խղճի գործ կը դաւանին՝ հայ ժողովուրդն ու իր հայրենիքը վեր դասելով յարանուանութիւններէն, ու կը պահանջէ որ ամէն անոնք որ հայ եկեղեցւոյ զաւակ են՝ տառը տառին կիրարկեն եկեղեցւոյ պատուիրանները:

«Պէտք է կիրակի օրեր եկեղեցի գալ, պէտք է Ս. Հաղորդութիւն առնել տարին գոնէ երկու անգամ», կը հրահանգէ Հասկ, որպէսզի «ապացուցանես թէ դուն անդամն ես Մայրենի եկեղեցւոյդ եւ անկեղծօրէն կը սիրես զայն»,— հրահանգներ՝ զորս այս դարուն մէջ կիրարկած չունին, ա՛ռ նախ հոգեւորականները իրենք ...

Իր հայրական յորդորները վերջացնելու համար Հասկ հետեւեալ չքնաշխարհիկ պատգամը կ'արձակէ մեզի.

«Մեր մէջ կրօնքը խղճի խնդիր է ըսողներ ամէնէն մեծ տգիտութիւն մը ապացուցած կ'ըլլան՝ եթէ իրենց խղճին թափով թողուն եկեղեցին, չզբաղին եկեղեցականով եւ եկեղեցւոյ վարչական գործերով: Այնպիսի արխական կեցուածքով մը միայն կրնայ արդարանալ խղճի խնդիրը»:

Օ՜, մենք եւ մեզ պէս մտածողները շատ սիրով պիտի ձգէինք ձեզի, ձեր եկեղեցին ու իր բանկալը, խունկն ու մոմը, քշոցն ու բուրվառը, եթէ, ձեր եկեղեցին, ինքը, չփորձէր գալ միջամուխ ըլլալ հայ ժողովուրդի ամէն մէկ քայլին, նոր սերունդին դաստիարակութեանը, ցեղին քաղաքական մըտահոգութիւններուն, վերջապէս հանրային կեանքի ամէն մէկ երեւոյթին,— յաճախ կատարելով խառնակիչի ու պառակտիչի դեր՝ յանձին այն սինլքորներուն, որոնք իրենց ուսերուն սքեմ առած ու ապաւինելով անոր, կը կարծեն ազատ ըլլալ ամէն խայտառակութիւն ընելու անպատիժ:

Օ՜, մենք ամենամեծ հաճոյքով պիտի ձգէինք եկեղեցականներուն օձիքը, ու չտեսնելու պիտի գայինք անոնց ծուլութիւնն ու պորտաբուծութիւնը, անոնց մարդկային մեղքերն ու անոնց խուցերէն ներս անցած - դարձածը, եթէ այդ եկեղեցականները սահմանափակուէին իրենց հոգեւոր պարտականութիւններուն մէջ, ու չփորձէին հայ կեանքը թունաւորել»:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՓՐՓՏՈՒՄՆԵՐԸ (3)

ՀԱՅ ԿԻՆԸ ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ (ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆ)

Գաւառացի հայ կինը իր ընդունակութիւններով կը փայլէր «հինգ մքուք», «երեք մքուք» կոչուած զարդանախշ եւ ծաղկանկար շալվարներու հիւսուածքի, ինչպէս նաեւ շալ - շապիկի գործին եւ «պանուշա» կոչուած մանիշակագոյն ընտիր կերպասին պատրաստութեան մէջ, կերպաս մը՝ որուն սրտին վրայ՝ լոյսը ալիքանման տարածուելով, կախարդական տեսք եւ հրապոյր կը պարգեւէր:

Ի՜նչպէս հարուստ կ'ըլլային Վասպուրականի մառանները: Հայ մամիկներու ոսկրուտ ձեռքերով եւ աղօթքներով շնորհառատ մառանները նշանաւոր էին զաւուրմայով, «բոհած մածուն»ով, երինջնակով ու մանդակով, պաղիկովն ու սուխուկով, սխտորով բանջարովն ու պուտով, բոնդուածքով, թթուներով, տեսակ - տեսակ իւղերով, ռուփով, թուզով եւ մեղրով:

Այդ օրերուն՝ երեւան կուգային գաւառացի թէ քաղաքացի հայ կիներու իմաստութեան եւ տնտեսագիտութեան եւ ուրիշ ձիրքերը:

Հայ կինը կ'աշխատէր, կը զոհաբերէր, յաճախ ծանրապէս կը տառապէր եւ իր գերագոյն վարձատրութիւնը իր ընտանիքն էր, գերդաստանին պատիւը եւ բարօրութիւնը, իր «կանաչ- կարմիր» Սիփանայ սարերու պէս զաւակները:

«Ազգը սաղ է՛նի»,— ահա այն ընդհանուր ու բնորոշ նշանախօսը ամենադժնդակ օրերուն, հայ բերաններէ լսուող:

«Ազգը սաղ է՛նի» ամենահզօր ու փրկարար ոյժն էր՝ ցկեանս այրիութեան ու տեսակ - տեսակ թշուառութեան դատապարտուած բազմահազար մայրերու եւ մեղրամիսը չըրացուցած նորահարսերու, ան՝ խտացումն էր նուիրական վարդապետութեան մը՝ եզակի, անօրինակ հայրենասիրութեանը Վասպուրականցի կնոջ:

Գաւառացի հայ կնոջ հաճոյքները բնութիւնը ինքն էր հայթայթող:

Կակաչի, գինեբրուկի, անթառամ ծաղկի, սուսունի, սուսամբարի ծաղիկներ հաւաքել ու փնջել, սիրատենչ աղջիկներու «զարխ - զուրպէթ» ունեցող հարսներ, երիտասարդ կիներու մեծագոյն հաճոյքներն էին:

Հաճոյքներուն մաս կը կազմէին նաեւ ուխտագնացութիւններ, գեղջկական հարսներ, մատաղի արարողութիւններ եւն.:

Պէտք չունէին ներկի ու շպարի, վանդի, դրախտադեղ Վասպուրականի կենսաբորբոք ու բարկ արեւը, Վանայ ծփուն ծովէն, Սիփանէն ու Վարագէն փչող զեփիւռները ու հայրենի լեռներէն զահավիժող կէչկան, զուլալ աղբիւրները եւ անխարդախ սնունդը բաւական էին գոյներուն ամենագեղեցիկովը ներկելու երեսները Վասպուրականի «արանց ու կանանց, ծերոց ու տղայոց», պարգեւելով անոնց ե՛ւ առողջութիւն ե՛ւ կորով եւ խանդ:

×

Տարբեր էր սակայն Վասպուրականի Վան քաղաքի եւ Այգեստանի հայ կնոջ վիճակը:

Անոնք ալ օժտուած էին այն բոլոր բարեմասնութիւններով զորս յիշատակեցինք գաւառացի կնոջ մասին: Վան քաղաքի, Այգեստանի հայ տղամարդիկ մեծամասնութեամբ առեւտրականներ եւ արհեստաւորներ էին, որոնք ի վիճակի էին իրենց ընտանիքները բարեկեցիկ պահելու: Ու քաղաքացի կամ Այգեստանցի հայ կինը հարկադրուած չէր գաւառացի հայ կնոջ պէս բազմապիսի աշխատանքներու լծուիլ:

1860ական թուականներէն սկսեալ բացուած եւ հետզհետէ բազմապատկուած աղջկանց վարժարաններու մէջ կ'ուսանէին բաւական թիւով աղջիկներ, որոնց մեծամասնութիւնը կրնար աւարտել տարրական նախակրթարաններ: Կային նաեւ Սանդխտեան եւ Ամերիկեան աղջկանց բարձրագոյն նախակրթարանները, որոնք կը հայթայթէին համեստ պատրաստութեամբ ուսուցչուհիներ:

Վան քաղաքացի եւ Այգեստանցի իգական սեռը դպրոցէն դուրս գալէ վերջ, կը նուիրուէր տնային աշխատանքներու, ձեռագործի, ինքնազարգացման եւ ի վերջոյ՝ օժիտի պատրաստութեան: Նուրբ ձեռագործ - ասեղնագործը անծանօթ չէին Վանեցի կիներու եւ աղջիկներու:

Վան - Այգեստանի հայ իգական սեռի փոքրամասնութիւնը միայն իր ապրուստը ճարելու կամ ընտանիքի հայրերուն օգնելու համար, հարկադրուած էր աշխատիլ կաւագործներու, գորգագործներու, դերձակներու քով, կամ լուացք ընելով, հաց թըխելով, իբրեւ դայեակ, իբրեւ սպասուհի, հարուստներու տուներու մէջ աշխատելու, բուրդ կամ բամպակ մանելու, մաս մըն ալ իրենց արհեստաւոր ամուսիններուն օգնելով:

Մինչ այդ օրերուն, թուրք աղջիկներու յատուկ 3—4 տարրական վարժարաններ կային եւ Թրքուհիներու կէսէն աւելին հարէմներու զարդը կը կազմէր:

Շատ չանցած սակայն, Վանի հայ աղջիկներն ու կիները հրապարակ իջան եւ կարգ մը հանրային ասպարէզներու մէջ նուաճումներ կատարեցին:

Արդէն կային բաւական խոշոր թիւ մը կազմող վարժուհիներ, որոնք անձնուիրութեամբ փարած էին մատաղ սերունդի կրթութեան գործին:

Սակաւաթիւ չէին այն հայ աղջիկները որոնք իրենց մազերը ճերմկցուցին, հայ ուսուցչին յատուկ «փուշէ պսակ»ը կրելով:

Այդ տեսակէտէն առաջին շարքի վրայ է Գօնտաքճեան օրիորդ Եղիսաբեթը, Մ. Փորթուգալեանի դաստիարակած յեղափոխական, մտաւորական սերունդէն յայտնի Արմենական գործիչ Եղիշէ Գօնտաքճեանի օրիորդը, որ Վանի մէջ ունէր իր սեփական աղջկանց յատուկ վարժարանը:

Այս անձնուէր օրիորդը իր քոյրերուն՝ օրիորդ Մարինայի եւ օրիորդ Աննիկի օժանդակութեամբ, Վանի հայ իգական սեռի դաստիարակութեան եւ զարգացման գործին մէջ խիստ նշանակալից ու միշտ յիշատակելի գործ կատարած է:

Եւ քիչ չէին եղած նման անձնուէր հայ վարժուհիները:

Հերոսական Վասպուրականի ազատագրուած բեկորները շատ բան կը պարտին այսպիսի վարժուհիներուն, որոնք կրթեցին, դաստիարակեցին ու պատրաստեցին Վանի յեղափոխական իգական սերունդը, որ իր սահմանափակ թիւովն իսկ, յաւէտ յիշատակելի է եւ անմոռաց:

ԱԶԳԻՆ

(Շար.)

ԳԵՐՄԱՆԻԱՅ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ
Անգլօ-ֆրանսական ծրագրին

═ 0—0 ═

Գերմանական կառավարութիւնը երէկ հաղորդած պիտի ըլլար իր պատասխանը՝ անգլօ-ֆրանսական ծրագրին (օդանաւային համաձայնութիւն եւ միջազգային գործակցութիւն)։ Իրազեկ շրջանակներ կը հաւաստեն թէ պատասխանը բարեկամական է, բայց տարտամ։ Գերմանիա չուզեր այն տպաւորութիւնը ձգել թէ կը շարունակէ իր ժխտական դիրքը, բայց միեւնոյն ատեն կը զգուշանայ որոշ յանձնառութեանց տակ մտնել։ Պերլինի մէջ այն համոզումն ունին թէ մեծ պետութիւնները շատոնց համակերպած են Գերմանիոյ սպառազինութեանց ճանաչման, հետեւաբար կ՚արժէ ժամանակ շահիլ եւ աւելի զօրանալ։ Միւս կողմէ, Գերմանիոյ վարիչ շրջանակներուն մէջ կան տարրեր որոնք կ՚ուզեն հակախորհրդային ճակատ մը կազմել, աջակցութեամբ Անգլիոյ։

⁂ Պ. Կէօրինկ, Փրուսիոյ վարչապետը, առջի օր ճառ մը խօսեցաւ Պրէմէնի մէջ, 30,000 բանուորներու առջեւ։ «Մենք ազգային ընկերվարականներս, ըսաւ, Աստուծոյ եւ պետութեան առջեւ կը ստանձնենք Գերմանիոյ ճակատագրին պատասխանատուութիւնը։ Մենք երկու տարիէ իվեր շատ աւելի աշխատած ենք քան ուրիշներ՝ որ եւ է ատեն։ Այսօր կրնանք հպարտօրէն բարձրացնել մեր գլուխները, որովհետեւ յաջողեցանք ազատել Գերմանիան։ Մենք պէտք է ամէն բան ընենք, վերահաստատելու համար Գերմանիոյ ծովային նախկին կարեւորութիւնը։ Երեք ամիսէն պատրաստ պիտի ունենանք երեք առեւտրական նաւեր»։

Մանուան դատապարտուեցաւ
Լինտպերկի տղուն առեւանգիչը

Գերմանացի Հաուփթման, որ ամբաստանուած էր իբրեւ առեւանգիչն ու սպանիչը երիտասարդ օդանաւորդ Լինտպէրկի, մահուան դատապարտուեցաւ փետր. 14ին, երդուեալներուն կողմէ։ Դատը կը շարունակուէր եօթը շաբաթէ ի վեր, եւ վերջացաւ երեքշաբթի օր։ Յետոյ երդուեալները փակուեցան սրահի մը մէջ, զրկուելով ամէն հաղորդակցութենէ։ Ահագին բազմութիւն մը խռնուած էր դուրսը, անհամբեր սպասելով վճռին։ Սպասումը տեւեց 12 ժամ։ Վճռին ընթերցման ձեւակերպութիւնը տեւեց 70 վայրկեան։ Մահապարտը անտարբեր կ՚երեւար։

Այս առթիւ ըսենք թէ չափազանց անողորմ եղած էր ընդհ. դատախազը, իր ամբաստանագրին մէջ։ Ան սուր, վայրագ բառերով հարուածեց ամբաստանեալը, կոչելով «ամէնէն ցած անասունը անասնական աշխարհին մէջ, ժողովուրդի թշնամի թիւ 1։ Մարդ մը որ կ՚անպատուէ իր ազգը։ Դատապարտեցէ՛ք այս մարդը։ Ան պաղ է հիմա եւ անտարբեր, բայց պիտի հալի ելեկտրական աթոռին առջեւ։ Այս ոճիրը գործող մարդը ամերիկացի չէր կրնար ըլլալ. այլ մէկը որ կրնայ՝ ատրճանակը ձեռքին մէջ կողոպտել մանուկներու կաթի փող կիները, գաղտնապէս երկիր մը սողոսկիլ ոճիր գործելու համար»։

Խոշոր օդանաւ մը ջարդուփշուր

— . —

Ամերիկեան խոշոր օդանաւ մը, «Մէյքըն», առջի օր ընկղմեցաւ Սան Ֆրանչիսկոյի առջեւ, պայթելով եւ երկուքի բաժնուելով։ Բարեբախտաբար միայն երկու հոգի խեղդուեցան, 83 ուղեւորներու մէջ։

Այս օդանաւը շինուած էր ուրիշ ամերիկեան օդանաւի մը, «Էյքրըն»ի հետ, որ նմանապէս ընկղմեցաւ 1932 յուլիսին, Նիւ Ճըրսիի բացերը, փոթորիկի մը բռնուելով։ Այն ատեն 207 ճամբորդներէն 74ը մեռան։ Նոր օդանաւը իր առաջին փորձերը կատարած էր 1933 ապրիլ 20ին, մեծ յաջողութեամբ։ Երկրորդ եւ երրորդ թռիչքներն ալ յաջող անցան։



Փարիզ եւ արուարձաններ

Հրազդան, Քրիստափոր եւ Աղբիւր-Սերոբ միացեալ խումբերու ժողովը այս Երկուշաբթի, ժամը 8.30ին, 32, Ավընիւ տէ Կօպլէնի սրբճարանը։
կարեւոր օրակարգ։

Գաւառ

ՎԱԼԱՆՍԻ Կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։

ՍԷՆ ԺԸՐՈՄԻ վրէժ *խումբի ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։*

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է
ՓԱՐԻԶԻ եւ ՇՐՋԱՆԻ կոմիտէներու խորհրդակցական ժողովը
յետաձգուած է Փետր. 23ին Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ծանօթ տեղը։

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿԲԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՌԹԻՒ
Հ. Յ. Դ. «ԱՐԱՄ» Ենթակոմիտէին կողմէ
Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Թիւ 1, փլաս տը լա բէմէթի սրճարանին վերնայարկը (Անիէռ)։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ
Հ. Յ. Դ ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «ՌԱԶՄԻԿ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ
Տեղի կ՚ունենայ 24 Փետրուար կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին
Salle GALLEMENTի սրահին մէջ, Առնուվիլի կայարանին դիմացը
կը ներկայացուի՝ **«ԹԱԼԷԱԹԻ ԱՆԿՈՒՄԸ»**
Մուտք 5 ֆրանք, անգործներու 3 ֆրանք

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ
Կազմակերպուած՝ **Հ. Յ. Դ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ**
Առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայացուի՝ անմահ երգիծաբան ՅԱԿՈԲ ՊԱՐՈՆԵԱՆԻ գլուխ-գործոց
«ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՆԵՐԸ»
Փետրուար 17ին, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին,
Վիէնի ՍԷՐԲԼԸ - ԿԱԹՕԼԻԿ շքեղ սրահին մէջ
երեք ժամ անդադար ծիծաղ։
կը մասնակցին գաղութիս ամէնէն կարող ուժերը.— *Կարապետ Փէհլիվանեան* (Աբիսողոմ աղա) եւ *Ենովք Տօզիկեան* (Մանուկ աղա)։
Առաջին կարգ՝ 3 ֆրանք, Բ. կարգ՝ 2 ֆրանք։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ
Նախաձեռնութեամբ՝ *ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՎԱՐՉ. ԺՈՂՈՎԻ*
Վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին
Petit Journalի սրահին մէջ **(Rue Cadet, Métro: Cadet).**
Կը դասախօսէ կարող. նուիրակ
ԳԵՐ. Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Ս. ԱՐՔԵՊՍԿ. ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ
Նիւթ ունենալով՝ ա) Ս. Էջմիածնի վերաշինութիւնը.— *բ)* Հայաստանի շինարարութիւնը։
Ծախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 2 ֆրանք։
Բանախօսութիւնը կ՚աւարտի ժամը 11.30ին։

ԹԱՏԵՐ. ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՍԷՆ ՇԱՄՕՆԻ ՄԷՋ
Նախաձեռնութեամբ՝ Ս. ԷԹԻԷՆԻ ՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ղեկավարութեամբ՝ Պ. Հ. ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆԻ եւ սիրայօժար մասնակցութեամբ
Սէն Թ՚էթիէնի հայ կարող ուժերու։
Կը ներկայացուի՝ Շիրվանզադէի «ՆԱՄՈՒՍ»ը
Այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին ՍԱԼ ԺԱՆ Տ՚ԱՐՔԻ մէջ (Ս. Շամոն)։
Տոմսերու գիներ 4 եւ 3 ֆրանք։

ՑՈՒՑԱՏԵՍՐ

Ֆր. Հ. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղի ժողովը այսօր Ուր. երեկոյ ժամը 8 30ին սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

Ֆր. Կ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, 3րդ Թաղապետարանի Գրադարանին մէջ։ Ներկայ կ՚ըլլայ Շրջ. վարչութեան ներկայացուցիչը։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Տարօն-Տուրուբերանի Հայր. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Պուլվար Օտտօի եկեղեցիի սրահին մէջ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Կը խնդրուի բոլոր անդամներէն ներկայ գտնուիլ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Խարբերդի եւ Յարակից Գիւղերու Երիտասարդաց Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը յառաջիկայ Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Պար Էնփէրիալի սրահին մէջ (17 Ալէ Լէօն Կամպէթա)։ Կարեւոր օրակարգ։ Կը հրաւիրուին անդամ եւ ոչ-անդամ հայրենակիցներ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Երզնկայի Վերաշինաց Միութեան անդամական ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 1.30ին, Թիւ 50 Պուլ. Տիւկոմիէ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Սմբատ Տէօվլէթեան կը փնտռէ իր տղան՝ Ղեւոնդ Տէօվլէթեանը, Եօզկատցի, 25 տարեկան։ Մօր անուն՝ Բերուզ։ Կը գտնուի Եգիպտոս։ Լուր ունեցողները հաճին գրել իր հօրը հետեւեալ հասցէով.—

S. Deuvlétian, 380, Ave. Hoche, Goussainville (S. et O).

Ցուսաբերէն կը խնդրուի արտատպել։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
Հովանաւորութեամբ Պ. ԷՏՈՒԱՐ ԷՐԻՕԻ (Պետական նախարար)
եւ Նախագահութեամբ Պ. ԺԻՒՍԹԷՆ ԿՕՏԱՐԻ (Ծեր. եւ Նախ. նախարար)
17 Փետրուար Կիրակի ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր
Aero-Clubի սրահներուն մէջ, 6, Rue Galilée, Paris (16). Métro: Boissière
Օրքէսդր Ժազ-Թանկօ։ Անակնկալ - Պիւֆէի սեղան։
Մուտք՝ 15 ֆրանք։ Ուսանողներու՝ 10 ֆրանք։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (22)

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

»»»· ·«««

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

— Ձեր ծառայ Հաջի Ռահիմ, պատասխանեց քաւոր Պետրոսը։

Տեսնելով որ իւր հիւրը հաջի է եւ ոչ հասարակ մահմետական, տան տիրոջ յարգանքը աւելի եւս բազմացաւ դէպի քաւոր Պետրոսը։ Բայց ծիծաղը ինձ խեղդում էր. ես չգիտէի թէ ինչո՞վ կը վերջանայ այդ խայտառակութիւնը։ Իսկ քաւոր Պետրոսը իրան այնքան ծանր էր պահում որ չէր կարելի չյարգել նրան։ Ես ոչինչ չէի խօսում, որովհետեւ ինձ պատուիրուած էր խուլ ու մունջ ձեւանալ։ Տան տէրը նկատելով իմ լռութիւնը, հարցրեց քաւոր Պետրոսից։

— Դա ձեր ի՞նչն է։

— Ձեր փոքրիկ ստրուկը,— իմ որդին է։

— Աստուած պահէ, զօրանայ, ասաց տան տէրը, յետոյ դարձաւ դէպի ինձ, հարցնելով.

— Դու, երեխի, մրսեցա՞ր անձրեւից, դէմքդ խիստ գունատ է երեւում։

Ես ոչինչ չպատասխանեցի։ Քաւոր Պետրոսը իմ փոխարէն ասաց.

— Նա խուլ ու մունջ է. ոչինչ չէ լսում։

— Խեղճ տղայ, Աստուած ողորմութիւն անէ, բացականչեց տան տէրը ցաւակցական եղանակով եւ սկսաւ հարցրեց։

— Մօրից այդպէ՞ս է ծնուած, թէ յետոյ է պատահել։

— Մօրից այդպէս չէ ծնուած, առաջ նա սովորական լեզու ունէր, լսում էր, խօսում էր, ինչպէս մենք խօսում ենք։ Ուղիղ երկու տարի է, ինչ որ պատահել է այդ անբախտութիւնը։ Թող Աստուած հեռու պահէ քո զաւակներից։ Իմ մեղքերի համար Աստուած պատժեց ինձ...։

Յետոյ քաւոր Պետրոսը հնարեց մի ամբողջ պատմութիւն, թէ որպէս չար ոգիները ամէն գիշեր երեւում էին ինձ, սարսափելի տեսարաններ էին ներկայացնում իմ աչքերի առջեւ, եւ սաստիկ վախենալուց իմ ականջները փակուեցան եւ իմ լեզուն կապուեցաւ։

Այդ պատմութեան միջոցին, որի մէջ քաւոր Պետրոսի ճարտար լեզուն ահ եւ սարսափ էր ածում լսողի վրայ, ես նկատում էի, թէ որպէս զարհուրած տան տիրոջ երկար մօրուքը շարժւում էր, եւ նա լռութեամբ կարդում էր աղօթքի նման մի բան։

— Հիմա ո՞ւր էք տանում դրան, հարցրեց նա։

— Տանում եմ Սէիդ - Հաջինի մզկիթը, պատասխանեց քաւոր Պետրոսը։— Սուրբ Իմամը, ինձ երազի մէջ յայտնուելով, ասաց, որ որդուս փրկութիւն կը լինի, եթէ այնտեղ կը տանեմ։

Սէիդ - Հաջինի մզկիթը մեծ համբաւ ունէր մահմետականների մէջ իւր հրաշագործ զօրութեամբ։ Այնտեղ տանում էին գլխաւորապէս խելագարներին եւ խուլ ու մունջերին։ Բայց տան տիրոջ համբաւը աւելի մեծ եղաւ դէպի քաւոր Պետրոսը, երբ լսեց, որ «սուրբ Իմամը» յայտնել է նրան երազի մէջ եւ խօսացել էր նրա հետ։

Բոլոր ժամանակը նրանք խօսում էին Թուրքերէն։ Քաւոր Պետրոսի բառերի դարձուածների մէջ չէր կարելի նկատել, որ նա Հայ էր։ Նա խօսում էր աւելի լաւ, քան թէ մի Թուրք։ Եւ այդ խսկ պատճառով նա հրամայեց ինձ լռութեան ուխտ կատարել, մի գուցէ իմ մի անզգոյշ խօսքերով ես մերկացնէի մեր հայութիւնը։

Վերջապէս տան տէրը հրամայեց, որ ընթրիք տան։ Քաւոր Պետրոսը յայտնեց, որ նա դեռ իւր երեկոյեան նամազը չէ կատարել եւ չէ կարող առանց աղօթելու սեղան նստել։ Նրան տուեցին նամազ անելու համար պէտք եղած պարագայքը, նա լուացուեցաւ, եւ մաքրութեան ծէսերը կատարելուց յետոյ, սկսեց խորին ջերմեռանդութեամբ աղօթել։ Ես զարմանում էի, թէ ո՞րտեղից գիտէր նա այդ բոլորը։ Մահմէտականի նամազը կատարւում է արաբական լեզուով։ Աղօթելու եղանակը, երկրպագութիւնները որոշուած կարգեր ունին։ Մաքրութեան կամ լուացուելու ծէսերը նոյնպէս առանձին կանոններ ունին։ Պէտք է բոլորի մէջ ճշդութիւն պահպանել։ Մի փոքրիկ սխալ կարող է «բաթիլ» անել (ոչնչացնել) նամազը։ Բայց ո՞րտեղից, ե՞րբ էր սովորել քաւոր Պետրոսը այդ արարողութիւնները։

Քաւոր Պետրոսի բարեպաշտութիւնը այն հետեւանքն ունեցաւ, որ աւելի գրաւեց մեր հիւրընկալի համակրութիւնը։ Կրօնին եւ հաւատքին հաւատարիմ մարդիկ խիստ յարգելի են մահմէտականների մէջ։ Այդ յարգանքի արտայայտութիւնը աւելի նկատելի էր ընթրիքի ճոխութեան մէջ։ Բացի զանազան ուտելիքներից, մեզ համար պատրաստել էին եւ փլաւ։

Երբ սեղանը պատրաստ էր, քաւոր Պետրոսը հարցրեց տան տէրից, թէ իւր կեանքում սուրբ տեղերից ո՞րին ուխտ է գնացել։ Երբ պատասխան ընտացաւ, թէ ոչ մէկին,— նա հրաժարեցաւ սեղանից ասելով։

— Քո հացը հարամ (անսուրբ) է, ես ուտել չեմ կարող։ Դու մեղանչել ես շարիաթի դէմ։

Տան տէրը սաստիկ ամաչեց, սկսեց աղաչել, որ իւր սեղանը չանպատուէ, խոստացաւ, որ գարունին անպատճառ կը գնայ Բաղդատ իմամների գերեզմանները համբուրելու եւ Քարբալայի ուխտը կատարելու։ Պատմեց, թէ որպիսի արգելքներ մինչեւ այսօր զրկել էին նրան սուրբ տեղերի ուխտագնացութիւնից։

Քաւոր Պետրոսը փոքր ինչ համոզուեցաւ, ասելով.

— Ամէն մի ուղղափառ մուսուլմանի պարտականութիւնն է, երբ նրա նիւթական միջոցները այնքան ներում են, որ կարող է հոգալ ճանապարհի ծախքը, պէտք է անպատճառ կատարէ սուրբ տեղերի ուխտագնացութեան խորհուրդը։

Այնուհետեւ սկսեց երկար բացատրել, թէ որպիսի հոգեւոր վարձատրութիւններ են սպասում Քարբալայի, Մէշէդի եւ մանաւանդ Մէքքայի ուխտաւորներին.— պատմեց, թէ որքան հիւրիներ, (հրեղէն աղջիկներ) պիտի ստանան նրանք Մուհամմէտի դրախտում, եւ վերջացրեց իւր խօսքերը նրանով, թէ «անհաւատ» քրիստոնեաները զրկւում են այդ բոլոր երկնային երանութիւններից...։

Վերջին խօսքերը ինձ վրայ այնպիսի վատ ներգործութիւն ունեցան, որ ուզում էի փակուած լեզուս բաց անել եւ յայտնել, թէ դա ինքը քրիստոնեայ է, բայց խաբէութեամբ իրան մահմէտական է ձեւացնում։

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ՆՈՒԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 16 ՓԵՏՐՈՒԱՐ SAMEDI 16 Février 1935

ԺԱ°Ր ՏԱՐԻ - 11e Année No 2731 | Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ | ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԻՆՉՊԷՍ ՊԻՏԻ ՆՈՐՈԳՈՒԻՆ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐԸ

—•—

Պաշտօնական հրահանգներ առ որ անկ է

Երէկ հաղորդած էինք թէ անոնք որոնց ինքնութեան թուղթերու պայմանաժամը լրացած է 1934 դեկտ. 31ին եւ որոնց մականունները կը սկսին փրանսերէն A. B. C. տառերով, պէտք է դիմում կատարեն ՓԵՏՐ. 15ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ, եւ ԵՒ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՍԸ ՕՐ, ԱՅԼԱՊԷՍ ԿԸ ԿՈՐՍՆՑՆԵՆ ԻՐԵՆՑ ԱՇԽԱՏԵԼՈՒ ԻՐԱՒՈՒՆՔԸ:

Այս առթիւ բոլորին ուշադրութեան կը յանձնենք հետեւեալ պաշտօնական հրահանգը.—

Այն օտար աշխատաւորները որոնք վարձքով կը բնակին (սա – լարիէ) Սէնի նահանգին մէջ եւ որոնք կ'ուզեն նորոգել իրենց ինքնութեան թուղթերը, պէտք է ԱՆՁԱՄԲ (միջնորդներ չեն ընդունուիր), Սէնի Տեղաւորման Նահանգային պաշտօնատունը, 391 պիս, ռիւ տը Վօժիռար, Փարիզ (15), ներկայացնեն իրենց աշխատաւորի ինքնութեանթուղթի նորոգման խնդրագիրը:

Այդ դիմումին հետ պէտք է ներկայացնել.—

1. Խնդրագիր մը, 4 փրանքնոց դրոշմաւոր թուղթի մը վրայ (փափիէ թէմպրէ), հետեւեալ ձեւով խմբագրուած.—

«Je soussigné . . . . de nationalité . . . . . demeurant à . . . . . ai l'honneur de solliciter de M. le Ministre du Travail, l'avis favorable nécessaire au renouvellement de la carte de travailleur»:

Ստորագրութիւն

2. Գրաւոր տեղեկութիւններ՝ կրկին օրինակով, որոնք պէտք է խմբագրուին համաձայն յարակից հարցարանին: Պէտք է անբողջապէս լեցնել այս «փորմիւլ»ը եւ ստորագրել:

ԾԱՆՕԹ.— Այս թուղթին վրայ նշանակուած տեղեկութիւնները ՍՏՈՒԳՄԱՆ ՊԻՏԻ ԵՆԹԱՐԿՈՒԻՆ: Հետեւաբար շահակիցները կ'ըլլայ, իրենց խնդրագիրը ներկայացուցած ատեն, միասին բերել բոլոր այն վաւերաթուղթերը որ կրնան հաստատել իրենց յայտարարութեան ճշդութիւնը, իրենց Ֆրանսա բնակութեան մասին:

Կարելի է ներկայացնել հետեւեալ թուղթերը.—

Աշխատանքի նախընթաց վկայականներ, գործատիրոջ վաւերացեալ ստորագրութեամբ:

Քաղուածք օտարականներու արձանագրութեան տոմարէն:

Բնակարանի վարձքի, ջուրի, կազի եւ ելեկտրականութեան ընկալագիրներ:

Դպրոցականութեան վկայականներ:

Տուրքի թուղթեր:

Բնակութեան օրինաւոր վկայականներ, վաւերացուած՝ բնակարանի գործակատարէն (ժէռան), իսկ ան չեղած ատեն՝ դռնապանին կողմէ:

Այս վերջին վկայականը պէտք է խմբագրուի սա ձեւով.—

Je soussigné . . . . . propriétaire, gérant ou concierge de l'immeuble No. . . . Rue . . . . déclare que M. . . . . demeure dans cet immeuble depuis le. . . (ճիշդ թուականը) ou y a résidé du . . . au . . . .

Ստորագրութիւն՝ վաւերացուած ոստիկանական տեսուչին կամ քաղաքապետին կողմէ

3. Վկայական մը գործատիրոջ կողմէ, ԿՐԿԻՆ ՕՐԻՆԱԿՆԵ – ՐՈՎ, ստորագրութիւնը վաւերացուած քաղաքապետին կամ ոստիկանութեան տեսուչին կողմէ: Այս վկայականը ստուգման համար կրնայ ընդունուիլ միայն յանձնումի թուականին յաջորդ ամսուն եւ պէտք է յիշէ գործին տեսակը, վճարուած աշխատավարձը, ինչպէս եւ յանձնառութեան նախատեսուած տեւողութիւնը: Այդ տեւողութիւնը չի կրնար երեք ամիսէն վար եւ մէկ տարիէն վեր ըլլալ:

Ահաւասիկ պատճէն մը յանձնառութեան վկայականի, գործատիրոջ կողմէ.—

Je soussigné . . . . déclare engager en qualité de . . . . . pour une durée de . . . . mois, M . . . . (nom et prénoms), de nationalité . . . . au salaire de . . . . francs par mois, sous réserve de l'approbation du Ministère du Travail.

Ստորագրութիւն՝ գործատիրոջ, վաւերացման ոստ. տեսուչին կողմէ:

Գործատէրը կրնայ միեւնոյն ատեն վկայականին մէջ նշանակել այն թուականը որմէ ի վեր օտարականը կը գտնուի իր ծառայութեան մէջ: Գործատիրոջ առեւտրական անունին պէտք է կցել առեւտրական տոմարի արձանագրութիւնը (*ռէժիսթր տիւ քօմէրս*), բացի անոնցմէ որ տան մէջ կը ծառայեն անհատի:

4. Ֆրանսերէն ինքնութեան թուղթը կամ ընկալագիր մը (*ռէսէփիսէ*), ինչպէս եւ թուղթեր՝ որ հաստատեն կողակցին, զաւակներուն, եղբայրներուն, քոյրերուն եւն. ազգութիւնը:

5. Օտար անցագիրը:

Այս թուղթերը կրնան յանձնուիլ Տեղաւորման Նահանգային պաշտօնատունը, (օտար բանուորներու բաժին), Ռիւ տը Վօժիռար, 391 պիս, 29 եւ 33 թիւ գրասենեակները, ամէն օր անընդհատ, ժամը 8էն 14.45, շաբաթ օրերը՝ ժամը 9էն 11.30: Ատոնց փոխարէն ընկալագիր մը կը տրուի:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.—

ԸՆԹԱՑՔ ՉԻ ՏՐՈՒԻՐ ԹՂԹԱՏԱՐՈՎ ՂՐԿՈՒԱԾ ԽՆԴՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ:

ՈՉ ՄԷԿ ՊԱՐԱԳԱՅԻ ՄԷՋ, ՎԿԱՅԱԿԱՆԸ ՈՒՂՂԱԿԻ ՉՊԻՏԻ ՏՐՈՒԻ ՇԱՀԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ (անոնք որ դիմում կատարած են): *ՀԵՏԵՒԱԲԱՐ, ԱՒԵԼՈՐԴ Է ԵՐԹԱԼ ՁԱՅՆ ՊԱՀԱՆՋԵԼ ՍԷՆԻ ՆԱՀԱՆԳԱՅԻՆ ՏԵՂԱՒՈՐՄԱՆ ՊԱՇՏՕՆԱՏՈՒՆԷՆ, ԲԱՆՈՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԷՆ ԿԱՄ ԲԱՆՈՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵՆԷՆ:*

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ ՅԱՆՁՆՈՒԵՑԱՒ

Բաց դուռ՝ նոր բանակցութեանց համար

Ինչպէս գրած էինք, Գերմանիա Պերլինի անգլիական եւ փրանսական դեսպաններուն յանձնեց իր պատասխանը՝ անգլեւփրանսական յայտարարութեան, որ հրատարակուած էր փետրուար 3ին: Նօտան պիտի հրատարակուի այսօր, բայց քաղաքական շրջանակները արդէն ծանօթ են անոր բովանդակութեան: Գերմանական ծանուցագիրը նպաստաւոր ըլլալով հանդէպ օդանաւային պայմանագրութեան, կարգ մը վերապահումներ կը դնէ, մասնաւորապէս արեւելեան ուխտի եւ Աւստրիոյ անկախութեան երաշխաւորման մասին: Գերմանիա կը յօժարի անգլեւփրանսական յայտարարութիւնը նկատել իբրեւ հիմք բանակցութեանց, կատարեալ հաւասարութեան հիման վրայ: Ուրիշ խօսքով, Գերմանիա բաց կը ձգէ դուռը, ուղղակի բանակցութեանց համար, շահակից պետութեանց հետ: Բայց կը նախընտրէ որ այդ բանակցութիւնները կատարուին պետութենէ պետութիւն, եւ ոչ թէ միջազգային խորհրդակցութեամբ, որուն համը շատոնց առած է:

Քաղաքական շրջանակներու մէջ կը հաւատեն թէ Անգլիոյ արտաքին նախարարը Պերլին պիտի երթայ, ուղղակի բանակցելու համար: Այս մտադրութիւնը կը նշանակէ թէ չեն ուզեր բարոյական ճնշում բանեցնել Գերմանիոյ վրայ: Օդանաւային պայմանագրութիւնը շատ նպաստաւոր ընդունելութիւն գտած է Գերմանիոյ մէջ: Այդ առթիւ ուղղուած հրաւէրէն կը հետեւցնեն թէ Գերմանիոյ իրաւունք պիտի տրուի օդանաւային հաւասար ուժ ունենալու, որով ինքնին ջնջուած կ'ըլլայ Վերսայլի դաշնագրին մէկ արգելքը: Այս կարգադրութեամբ, Գերմանիա փոխանակ կրաւորական մասնակից մը ըլլալու Լոքառնոյի դաշինքին, կը դառնայ հաւասարազօր երաշխաւոր մը արեւմտեան Եւրոպայի ներկայ սահմաններուն: Ինչ կը վերաբերի Դանուբեան համաձայնութեան (Հռոմի պայմանագիր), գերմանական ծանուցագիրը կ'ըսէ թէ արդէն հարցումներ ուղղած են եւ պատասխանի կը սպասեն, կարգ մը կէտերու մասին լուսաբանուելու համար: Իսկ արեւելեան դաշինքի մասին Գերմանիա վճռապէս չմերժելով հանդերձ, կասկածով կը նայի առաջադրուած ուխտին: Այս ժխտական դիրքին մէկ պատճառն ալ այն է որ, Մոսկուայի վերջին համագումարին մէջ խորհրդային իշխանութիւնը բացէ ի բաց խոստովանեցաւ իր ընպառազինութեանց վիթխարի յաւելումը:

Ամէն պարագայի մէջ, գերմանական ծանուցագիրը առժամեայ կը համարուի: Շաբաթներու տաժանելի բանակցութիւններէն յետոյ է որ կարելի պիտի ըլլայ վերջնական դիրք բռնել զինաթափութեան, ապահովութեան եւ ուրիշ հարցերու մասին:

⁂ Գերմանական մամուլը ուշագրաւ հրատարակութիւններ կ'ընէ այս հարցերու մասին: Գլխաւոր թերթերը կը շեշտեն թէ Գերմանիա միշտ պատրաստ է մասնակցելու ո՛ր եւ է միջազգային պայմանագրի, բացարձակ հաւասարութեան հիման վրայ, ապահովելու համար խաղաղութիւնը:

⁂ Փարիզի եւ Լոնտոնի մէջ արտաքին նախարարները սկսած են քննել Գերմանիոյ պատասխանը, վերջնական եզրակացութեան մը յանգելու համար: Անգլիոյ քաղաքական շրջանակներուն մէջ չափազանց տարտամ կը գտնեն տրուած պատասխանը, որ դուռ պիտի բանայ երկար բանակցութեանց եւ վիճաբանութեանց:

ԲԱՑԱՌԻԿ ՄԻՋՈՑ ՄԸ՝ ՏԱԳՆԱՊԻՆ ԴԷՄ

ՕՐԻՆԱԳԻԾ՝ ՃԱՐՏԱՐԱԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱԿԱԶՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Երեսփ. ժողովը երեք օրէ ի վեր կը քննէ կառավարութեան մէկ օրինագիծը, որ բացառիկ նորութիւն է Ֆրանսայի համար: Այդ օրինագծին համաձայն, եթէ, բացառիկ պարագաներու մէջ, կարգ մը ճարտարագործութիւններ կամ շրջանի մը գործերը տագնապի մատնուին, կառավարութիւնը իրաւունք պիտի ունենայ առժամեայ համաձայնութիւններ պարտադրելու, խնդրոյ առարկայ ճարտարագործութեանց երկու երրորդին հաւանութիւնը առնելով: Այդ համաձայնութիւններով, ի հարկին արտադրութիւնը պիտի կրճատուի, յարմարելու համար ներքին կամ արտաքին շուկայի պահանջներուն, պիտի զեղչուին աշխատանքի ժամերը, նոր շահաստաններ պիտի փնտռուին, աշխատանքի հաւաքական պայմանագիրներ պիտի մշակուին, արհեստակցական տուրք մը պիտի հաստատուի, փոխատուութիւններ պիտի կնքուին եւն: Մէկ խօսքով, տեսակ մը արհեստապետական համաձայնութիւն:

Առաջին օրէն իսկ, բուռն ընդդիմութեան հանդիպեցաւ օրինագիծը, այն առարկութեամբ թէ կը կաշկանդէ գործելու ազատութիւնը եւ կը խափանէ ազատ մրցակցութիւնը: Անհատականութիւնը մեծ դեր կը կատարէ Ֆրանսայի տնտեսական կեանքին մէջ, որով այս պարտաւորիչ կեդրոնացումը կը խրտչեցնէ գործարանատէրները: Օրինագիծը նախապէս կը ձգտէր օգնութեան հասնիլ հիւսուածեղէնի ճարտարագործութեան, որ կը տառապի գերարտադրութենէ: Եղած քննադատութեանց վրայ, աւելի ընդարձակուեցաւ եւ հիմա կ'ընդգրկէ բոլոր գլխաւոր ճարտարագործութիւնները: Գործարանատէրները չեն հանդուրժեր որ պետութիւնը խառնուի առեւտրական – տնտեսական գործերու: Մասնաւորապէս մտահոգ են փոքր բայց առողջ ճարտարագործութիւնները:

Միւս կողմէ, իրողութիւն է որ օտար շուկաները չափազանց պակսած են, գերարտադրութիւնը վտանգաւոր մակարդակի մը հասած ըլլալով, անխնայ մրցակցութիւն մը բացուած է ներքին

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՍԿՑՈՂԻՆ ՇԱՏ ԲԱՐԵՒ

—•—

Հետեւեալ հատուածը նոյնութեամբ կ'արտատպեմ Ամերիկայի ռամկավարներու պաշտօնաթերթէն.

— «Հօկի գործն ու նպատակը յայտնի ու որոշ է՝ իր անունը կազմող երեք գիրերով.— Հայաստանի Օգնութեան Կոմիտէ, եւ այդ մարզին մէջ շատ ու կարեւոր բաներ կան ընելիք: Բոլոր այն հաստատութիւններն ու կազմակերպութիւնները, որոնք իրենց ուղղութենէն ու նպատակէն կը շեղին եւ կողմնակի գործերու ու իրենց չվերաբերող խնդիրներու միջամուխ կ'ըլլան, բուն գործին ու նպատակին դէմ անարդար կը գտնուին, եւ սխալ չէ ըսել թէ իրենց գոյութեան իրաւունքը կը կորսնցնեն: Մարսէյլի հայ անգործներուն խնդիրը նկատողութեան արժանի ու կարեւոր է, բայց Հօկի հետ իբրեւ կազմակերպութիւն եւ ոչ մէկ կապ ու առնչութիւն ունի՝ մօտէն կամ հեռուէն, անոր գործը չէ երբեք: Հօկի կեդրոնական վարչութեան անդամները՝ անհատապէս, կամ շարքերն ու եւ է մէկը, իրաւունք ունին այդ խնդրով հետաքրքրուելու եւ եթէ կերպ ու ճամբայ մը գտնեն օգնելու եւ օգտակար ըլլալու այդ անգործներուն, ոչ ոք կ'առարկէ: Բայց իրաւունք չունին եւ պէտք չէ որ Հօկի անունը մէջ քաշեն ու այդ խնդրոյն կապեն ու եւ է պատրուակաւ ու ձեւով: Այս կերպով չենք կարծեր որ անոնց մեծ օգուտ մը կ'ունենան, բայց անվրէպ Հօկին կը վնասեն:

Սրտցաւութեամբ կ'ընենք այս դիտողութիւնը, քանզի Հօկը, եթէ ցարդ իր նպատակին համար գործունէութիւն ցոյց տուաւ եւ արդիւնք ալ ունեցաւ, բայց մինչեւ հիմա չըրաւ եւ ի գլուխ չհանեց ձեռնարկ մը, որ իր բոլոր հանգամանքներով ու տարողութեամբ արժանի ըլլար Խորհրդային Հայաստանի եւ անոր վերածնութեան, գլխաւորաբար այն պատճառաւ, որ Հօկ իր բուն նպատակէն դուրս, ուրիշ գործերով զբաղեցաւ միշտ եւ կողմնակի, իրեն հետ կապ չունեցող խնդիրներու աւելի կարեւորութիւն տուաւ՝ քան Հայաստանի օգնութեան, մինչդեռ այդ ուղղութեամբ իր պարտականութիւնը լիուլի կատարելու տրամադիր է արտասահմանի Հայութիւնը, ինչ միջոցով ու չափով որ կրնայ, եւ գործ ալ կայ, բայց… կարգի կը սպասէ» (Պայքար, 20 *յունուար*):

Զգիտցողներուն յիշեցնեմ թէ՝ ինչպէս բոլոր ռամկավար թերթերը, «*Պայքար*»ն ալ «Հայաստանասէր» է, սրտագին եւ անկաշա՛ռ բարեկամ:

Բայց, ինչո՞ւ այս քրու խօսքերը:

Վերջերս Մարսէյլէն գործազուրկ – ներու պատուիրակութիւն մը եկաւ Փարիզ, եւ, ուրիշներու կարգին, հանդիպեցաւ նաեւ Հօկի գրասենեա – կը:

Այս առթիւ, Հօկի կեդր. վարչու – թիւնը զեկոյց մը հրատարակեց, որով կը յայտարարէր թէ «Հօկը ոչ մէկ ջանք պիտի խնայէ, օգտակար ըլլա – լու հայ աշխատաւորական զանգուածներուն, իր տրամադրելի բոլոր միջոցներով»:

Տարակոյս ունէի՞ք այդ մասին:

Արդ, Ռամկավարները ծափ կը զարնեն Երեւանի վարիչներուն, փառաբանելով անոնց «հայրենասիրութիւնը եւ ողջմտութիւնը», բայց քիթ – բերան կը ծռեն, երբ անոնց արտասահմանի գործակալները քիչ մը լայն կը բանան իրենց քսակը:

Այս առթիւ, ի՛նչ աղի – լեղի խօս – քեր փոխանակուեցան վերջերս, կարմիր «*Բահնուր*»ի եւ դեղին «*Պայ – քար*»ի միջեւ…

Բայց Հօկը իր զիտցածէն չի շեղիր:

Ահա վերջին իրողութիւնը, նորէն Փարիզի մէջ:

Երեւան եկաւ որ Հայ Տնտեսական Կեդրոնը — Կալլըրի խանգատեան — ամիսներով խրդայրին աշխատանք է կատարած, «Ազգային ժողով» խաղալու համար:

Տեսաք այդ ժողովին պատկերը, — խատուտիկ արհեստակցական միու – թիւններ՝ մէկ օրէն միւսը կազմուած, խարդախ լիազօրութիւններ, ապօրէն քուէարկութիւն եւ իբրեւ արդիւնք՝ նոր վիժուկ մը, — «Փարիզի եւ շրջականերու ներկայացուցչական մար – մին»:

Եթէ ժողովին անբռնայրը Պ. Խանզատեանն էր, կնքահայրն ալ եղաւ հոչակաւոր Հօկը:

Աչքէ անցուցէք «ընտրեալ»ներուն անունները, եւ մնացեալը կը հաս – կնաք:

Կը մնայ իմանալ թէ ի՛նչ դիրք պիտի բռնէ Ամերիկայի ռամկավարներուն օրկանը, մանաւանդ որ իր Փարիզի պաշտօնակիցը անմիջապէս վաւերացուց նոր մարմինը, այս անգամ հրահանգը ստանալով ոչ թէ ժամուն դուռնէն կամ Բարեգործականէն, այլ Պուլվառ Օսմանէն:

ՎԱՀԷ

Ֆիլատելֆիոյ Գերագոյն Դատարանը

ՕՐԻՆԱՒՈՐ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ ԿԸ ՅԱՆՁՆԷ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Ֆիլատելֆիոյ «Իվնինկ Պուլըթին» թերթը կը գրէ իր փետր. 4 թիւով.—

Այն օրինական պայքարը որ կը մղուէր 16րդ եւ Օքսփորտ փողոցներու Հայց. Առաքելական եկեղեցիի սեփականատիրութեան շուրջ՝ վերջացաւ Արժ. Պսակ քհնյ. Սարգիսեանի եւ իր կողմնակիցներու յաղթանակով:

Նահանգային Գերագոյն Ատեանը դատաւոր Լինեի միջոցաւ այսօր տրուած որոշումով մը հաստատեց Քոմըն Փլիըս թիւ 5 ատեանի դատաւոր Ռոպերթ Է. Լամպերթընի հրամանագիրը, որ Սարգիսեան քահանայի կողմին կուտար եկեղեցին:

Սարգիսեան քահանայի հատուածը եկեղեցիէն դուրս հանուեցաւ 1934 յունուարին, Տօքթ. Մակար Յակոբեանի հատուածի անդամներուն կողմէ, որոնք կ'առարկէին թէ իրենք են եկեղեցւոյ հոգաբարձուները:

Դուրս հանուած խումբը դատ բացաւ եւ եկեղեցւոյ բանալիները յանձնուեցան դատարանին, մինչեւ դատին աւարտիլը:

Դատը արդիւնք է Դուրեան Արքեպիսկոպոսի սպանութեան:

Այսօրուան դատական վճիռը կը յայտարարէ թէ Յակոբեանի կողմնակիցները չկրցան ցոյց տալ թէ իրենք են օրինապէս ընտրուած եկեղեցիին հոգաբարձուները»:

Սարի տարագիրները Սուրիո պիտի փոխադրուին

Երէկ հրատարակած էինք Պոլսոյ թուրք թերթերուն մէկ լուրը, որուն համաձայն Սարէն փախած Հրեաները Իսքէնտէրուն պիտի փոխադրուին: Երեւի բոլորովին անհիմն չէ այս լուրը:

Սուրիական կարգ մը թերթեր ալ կը գրեն թէ Սարէն փախած քաղաքական տարագիրները Ալէքսանտրէթի ինքնավար Սանճագին մէջ պիտի տեղաւորուին, որպէսզի կարելի ըլլայ իրագործել Ամուքի շրջանին չորացման խիստ օգտակար ծրագիրը: Սանճագի բնակիչները իրենք արդէն անհամբեր կը սպասեն այդ ծրագրին իրագործման, որ պիտի նպաստէ ամբողջ Հիւսիսային Սուրիոյ տնտեսական զարգացման:

ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՈՐՈՆՈՒՄՆԵՐ

= o–o =

4. — ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑ, ՍՈՂՈՄՈՆ ՏԱՐՕՆՑԻ, Ա. ԽԱՆՋԵԱՆ ԵՒ ԵՂ. ԶՈՒԲԱՐ

Բ.

Այդ թուականէն կը սկսի մշակոյթի մեր անցեալ արժէքները վերագնահատելու աշխատանքը: Իրարու ետեւէ լոյս կ'ընծայուին արեւելահայ եւ արեւմտահայ գրողներու ամբողջական գործերը: Անշուշտ միակողմանի, առանց գործին պահանջած լրջութեան, քանի որ «քննադատութիւնը» արթուն պահակի մը պէս կը հսկէր բոլոր ստեղծագործութիւններուն վրայ, հին թէ նոր, իր սեփական ակնոցը դրած, պահանջելով ձեւով ազգային, բովանդակութեամբ պրոլետարական գրականութիւն, անողոք կերպով: Գրականութեան եւ արուեստի այս յետադիմական մտայնութեան դէմ արտայայտուած էր նոյն իսկ Ա. Խանջեան, լուսաշխատաւորներու համահայաստանեան երկրորդ համագումարին արտասանած իր մէկ կարեւոր ճառին մէջ, քննադատելով այդ ձգտումը, «մեծապետական շովինիզմ» որակելով, գրական քաղաքականութիւն մը, որուն առաջին եւ հիմնական սլաքը ուղղուած էր մշակոյթի ազգային բոլոր արժէքներուն եւ անոնց վերագնահատման փորձին դէմ: Չափազանց պերճախօս է Ա. Խանջեանի ճառին հետեւեալ մասը, ուր յիշուած է Պետրոս Դուրեանի հատորին պարագան, իբրեւ բնորոշ փաստ՝ ակնարկուած մոլեռանդ ձգտումին:

«Մենք, ընկերներ, կ'ըսէ Ա. Խանջեան, աւելի բարձր զգաստութեամբ պէտք է շարունակենք պայքարը մեծապետական շովինիզմի արտայայտութիւնների դէմ, պէտք է աչալուրջ հսկենք, որպէսզի մեծապետական շովինիզմի «հերոս»ները չկարողանան ազդեցութիւն ունենալ մեր կուլտուրական շինարարութեան որ եւ է բնագաւառում. իսկ նրանք կան, նրանք դեռ զգացնել են տալիս իրենց, միայն մի օրինակ. վերջերս մեր Պետհրատը հրատարակել էր Դուրեանի երկերի մէկ փոքրիկ ժողովածուն, գտնուեցին բանից դուրս է գալիս մարդիկ եւ նոյն իսկ... կոմունիստներ, որոնք փորձ արին սրբունով դիմաւորել այդ գործը. իբր թէ ի՞նչ կարիք կայ, մեր ինչ գործն է տպագրել Դուրեանին: Ծիծաղելի կը լինէր լուրջ վէճի բռնուել այդ մարդկանց հետ, որովհետեւ նրանց համար ցաղրումը, որ ամէնից առաջ արդիւնք է տգիտութեան, մեծապետական շովինիզմի մի ցայտուն արտայայտութիւն է: Որովհետեւ ո՞ր պիտիները չգիտեն, որ մենք չէ որ պիտի թքենք անցեալի կուլտուրական ժառանգութեան վրայ, որ մեր պարտքն է քննադատօրէն վերամշակել այդ ժառանգութիւնը, տալ նրա մարքս-լենինեան գնահատականը, քննադատօրէն իւրացնել այդ ժառանգութեան դեմոկրատական տարրերը: Մենք աւելի ուժով զարկ պիտի տանք մեր կլասիկների հրատարակման եւ նրանց կոնկրետ քննադատութեան գործին: Մեծապետական շովինիզմը աւելորդ է համարում մեր անցեալի, մեր պատմութեան ուսումնասիրութիւնը: Չենք կարող չարձանագրել, որ մեզ մօտ նման ձգտումներ կարողացել են միաժամանակ տեղ գտնել: Այլապէս ինչո՞վ բացատրել այնպիսի մի երեւոյթ, որպիսին էր մեր դպրոցների ծրագրում, մեր անցեալի, մեր ժողովրդի պատմութեան դասաւանդութեան բացակայութիւնը: Մենք ուղղում ենք այդ սխալը, մենք առաջարկեցինք լուսժողկոմատին այս իսկ ուսումնական տարուանից մտցնել Հայոց պատմութիւնը՝ մարքս-լենինեան լուսաբանութեամբ, որպէս դպրոցների դասաւանդման կարեւոր առարկաներից մէկը»:

Այս մտքերը ուղղուած էին ապահովաբար այն նոյներին դէմ, զոր ունեցաւ քննադատ Եղ. Զուբար:

Ուրիշ բանաստեղծ մը, Սողոմոն Տարօնցի, Գուսանները *վերնագրով քերթուած մը ունէր: Հետեւեալ տողերը անոր բովանդակութեան մասին կրնան գաղափար մը տալ.*

Եւ ես այսօր, երբ մի տխրութեամբ խոր՝
Նրկին յիշում եմ ձեզ, հին գուսաններ,
Զգում եմ թէ ինչո՞ւ այնքան տխուր,
Երգեր էք դուք երգել սրտով անել ...
Խաղաղութի՜ւն, օ՜, ձեզ, խաղաղութի՜ւն,
Հողը ձեզ վրայ՝ թող լինի թեթեւ: —
Ահա շառաչում են երկրիս խնդումն, —
Արի գուսաններ երկարաթեւ ...

Քննադատ Եղ. Զուբար «դասակարգային տեսակէտի բացակայութիւնը» կը գտնէր: Աւելի առաջ երթալով՝ այս անմեղ տողերը կը նկատէր բանաստեղծութիւն մը, ուր՝ «ծաւալուած է հայ պոէզիան սկսած հին դարերից՝ միջնադարի վրայով՝ դէպի հայկական բուրժուական մարտնչող նացիոնալիզմի ռոմաշունչ շրջանը»: Սողոմոն Տարօնցին ուղղելով իր խօսքը, Գրական Թերթին *մէջ կը գրէր դարձեալ. «Մեր խորհրդային պոէտ Տարօնցին իր մի շարք կայուն, պրոլետարիատին մօտիկ գործերի կողքին, ունի գրած նաեւ այս «Գուսանները», ուր մենք լսում ենք պրոլետարիատի իտէօլոգիային խորթ մոտիվներ, ոչ թէ ազգայնական կուլտուրայի դէմ անհաշտութեամբ զինուած պայքարելու, նրա մնացորդների դիմադրութիւնը ջախջախելու կոչի մոտիվներ, այլ հայկական նացիոնալիզմի պատմական անյաջողութիւնից բխած թախծի երգիչներին «խաղաղութիւն» եւ «թեթեւ հողի» բարեմաղթութիւն»:*

Նոյն յօդուածին մէջ էր որ Եղ. Զարենց յարձակման կ'ենթարկուէր կրկին, որովհետեւ Զարենց, «Հոկտեմբեր - Նոյեմբեր» տարեգրքին մէջ ընդարձակ քերթուած մը ստորագրած էր, Գովք խաղողի, գինու եւ գեղեցիկ գրութեան *վերնագրով, հոկտեմբերեան յեղափոխութեան տասնեւհինգամեակին առթիւ.*

Եղ. Զարենց կ'երգէր միջնադարեան հայ հանճարը.

Դիմում եմ ես քեզ, օ՜, ննջած յար,
Բայց յար կենդանի հանճար անմար,
Որ մղելու ես մեզ անդադար
Դէպի բարձունքներ աբեգնափայլ:
Օգնի՛ր ինձ, ուժ տուր, օ՜, ղեկավար,
Հիւսելու գովքս արեւավառ,
Որ լինի գովքս թէ խոր, թէ յար
Քո բազմաբեղուն ոգուն յարմար:

Դարձեալ.

Օ, ճարտար ճորտեր — մեր քերթութեան
Աղբիւրներ մաքուր, — դուք, ոսկեձայն,
Որ կարկաչելով հասած մինչ լայն
Մեր յորձանուտը տաղերգական,
Զուլալելով երգին Յովնաթանեան
Եւ Սայաթնովեան խաղերին այն, —
Եղել էք ակունքը իսկական
Մեր նոր արուեստի քերթողական ...

Եւ իբրեւ վերջին մէջբերում,

Ձեզանից են սկիզբ առել
Մեր ժողովրդի երգերն հրէ,
Մեր աշուղների այն հանճարեղ
Երգերը ոսկուն, որպէս արեւ.
Եւ ձեզնից է ապա սերել
Այն քերթութիւնը, որ դեռ երէկ
Լոռու տաղերգուն մեր արդարեւ
Դարձրեց պայծառ, ինչպէս բիւրեղ:

Քննադատ Եղ. Զուբար անհեթեթ կը գտնէր ինչ որ Զարենց կ'երգէր, խիստ քննադատութեան ենթարկելով բանաստեղծին անհատական ըմբռնումը մշակոյթի արժէքներու ժառանգական փոխանցման մասին:

Ինչ որ արդար ու տրամաբանական է, անվիճելի ճշմարտութիւն է նաեւ: Մարքսի գաղափարաբանութեամբ սնած միտք մը միայն պիտի յանդգնէր մերժել յիշուած քերթուածներուն մէջ մեր ազգային հպարտութիւնը փայփայող եւ մեր մշակոյթին փառքը կազմող ինչ տարրեր որ կան:

Հակառակ քննադատական այս ելոյթներուն եւ պաշտօնական թեկագրութիւններուն, որուն մէկ արձագանգը քանի մը տողերով արձանագրեցինք, իբրեւ հակազդեցութիւն եղած անխրատ եւ ուղղափառ քննադատութիւններուն, Հայաստանի մէջ գրողները սկսեր են վերադարձ մը փորձել մեր անցեալ մշակոյթի արժէքներուն, վերագնահատել զանոնք: Հոն կը տպագրուին հին հեղինակներուն գործերը, ժողովրդական բանահիւսութեան կորսուած տարրերը կը հաւաքուին, ազգային պատմութեան դասաւանդութիւնը կ'արտօնուի, իսկ գաղտնաբար կը կարդացուին Րաֆֆիի պէս հայրենասէր հեղինակներ:

ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐՍԱՄԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՅԱՅՏՆԻ ԵՒ ԳԱՂՏՆԻ ԽՄԲԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Տեղացիներու ընկերային կեանքի անցուդարձերուն հետեւողները յաճախ կը հանդիպին զանազան կազմակերպութեանց անուններու, — «Աքսիոն Ֆրանսէզ», «Քռուա տը Ֆէօ» (Հրեղէն Խաչ), «Սոլիտարիթէ Ֆրանսէզ», եւն.: Մանաւանդ քաղաքական այս խառնակ օրերուն, երբ անոնք աւելի զգալի կը դարձնեն իրենց գոյութիւնը, փողոցային ցոյցեր, քարոզչական հաւաքոյթներ կազմակերպելով:

Ընդհանրապէս աջակողմեան այս միութիւնները տեսանք որ կարեւոր դեր մը խաղացին անցեալ տարուան փետրուարեան արիւնոտ օրերուն, երկրի քաղաքական վարչաձեւը փոխելու յաւակնոտութեամբ եւ պէտք է խոստովանիլ որ մասամբ յաջողեցան իրենց նպատակին մէջ: Այդ յաղթանակին պատճառները բացատրեցինք ժամանակին քանի մը յօդուածով: Այն օրէն ի վեր երեւութական խաղաղութեան տակ իսկ՝ կիրքերը դեռ մարած չեն, ու հոս հոն մասնակի դէպքերը անպակաս են:

Եղան եւ դեռ կ'ըլլան մարդկային զոհեր, եւ իրենց աղմկարար գործունէութեան պատճառաւ, ձախակողմեան եւ նոյն իսկ չափաւոր տարրերը կը պահանջեն անոնց զինաթափութիւնը եւ վերջնական լուծումը, իբրեւ վտանգ մը հանրային խաղաղութեան: Պիտի յաջողի՞ն թէ ոչ, չենք գիտեր: Ապագան ցոյց պիտի տայ:

Արդ, կ'արժէ իմանալ թէ ի՞նչ են այս գոյնզգոյն խմբակցութիւններու ծրագիրները, նպատակը եւ ուժը: Փարիզի հաստատիր օրկանը, «Թան»ը այս միջոցին պրպտումներ կը կատարէ իր զանազան աշխատակիցներուն միջոցաւ, երեւան հանելու այդ կազմակերպութեանց պատկերը: Պիտի ջանամ հետզհետէ ներկայացնել հիմնական մասերը:

Անմիջապէս ըսեմ, հետաքրքրական ըլլալով հանդերձ՝ ուսումնասիրութիւնը միակողմանի է: Նիւթը քաղաքական գոյն ունի եւ քաղքենի դրամատէրներու թերթը անշուշտ իր «ակնոց»ը պիտի դնէր, իրենց համակրութիւնը վայելողներու առաւելութիւնները վեր հանելու եւ թերութիւնները վրայէն թեթեւակի անցնելու համար: Ընթերցողները եւս նոյն տպաւորութիւնը պիտի ունենան:

×

Սկսինք «Հրեղէն Խաչ»էն:

Այս կազմակերպութեան անդամները անոնք են, որ իրենց պատուանշանները — խաչերը — ստացած են ուղղակի պատերազմի ճակատներու կրակին տակ:

Կազմակերպութիւնը մէջտեղ եկած է մեծ պատերազմէն վերջ, 1927ի վերջերը: Երբ «Սոլիտարիթէ Ֆրանսէզ»ը նկատենք անուշահոտութեանց մեծ վաճառականին՝ Ֆրանսուա Քոթիի «զաւակ»ը, «Հրեղէն Խաչ»ն ալ պէտք է համարել անոր «սան»ը, որովհետեւ վերջերս մեռած երեւմնի այդ միլիոնատէրն էր՝ որ թեւ ու թիկունք կանգնեցաւ այս շարժման սկզբնական օրերուն: Նիւթապէս օժանդակելէ զատ, ան իրենց տրամադրութեան տակ դրաւ իր «Ֆիկառօ» թերթին շէնքին քանի մը սենեակները, իբրեւ կեդրոնատեղի: Լայն բացած է նաեւ իր մամուլին էջերը:

Ի հարկէ, այդ հովանաւորութիւնը որոշ զոհողութիւններ կը պահանջէր, որ շարժման ղեկավարներուն գործին չի գար: Այս վերջինները՝ քիչ շատ գրգռուած զգալով իրենք զիրենք, հեռացան այնտեղէն, իրենց լիակատար անկախութիւնը պահելու համար:

Մինչեւ 1934ի փետրուարեան դէպքերը — այլ եւս Ֆրանսայի պատմութեան մէջ անցած — շատ քիչ կը խօսուէր անոնց մասին: Գիտէին միայն, որ իրենց նախագահը երիտասարդ զինուորական մըն է, գնդապետ տը լա Ռոք: Անդամները իրենց լամբակին վրայ կը կրեն պատերազմական փոքր խաչ մը՝ մէջտեղը գանկով մը որ մահը կը ներկայացնէ: Այն տպաւորութիւնը ձգած էին, թէ մեծ ընտանիք մըն են, բծախնդիր կարգապահութեան, հեռու՝ քաղաքականութենէ, իբրեւ քով եկած միայն՝ հին փառաւոր եւ տխուր յիշատակները վերապրելու համար:

Սկզբնական շրջանին միութեան անդամ կրնային ըլլալ միայն «Պատերազմի Խաչ» ստացողները, — դէթ այսպէս է եղած իրենց նպատակը — բայց յետոյ իրենց միացած են «Պախուքաս»ները, — անոնք որ ճակատներուն կռիւներուն մասնակցած են, եւ պատուանշան չեն ստացած: Նաեւ Ազգային կամաւորները: Կազմակերպած են կիներու եւ երիտասարդներու զատ զատ ճիւղեր:

Ահա գրեթէ անծանօթ այս կազմակերպութիւնն է որ, յանկարծ մէջտեղ կը նետուի մեծ բաժին ստանձնելով, անցեալ փետրուարի ցոյցերուն մէջ, եւ կը սկսի իր վրայ խօսեցնել:

Ինչպէս միշտ, աջակողմեան մամուլը անոր մէջ տեսնելով իր շահերը պաշտպանող ուժ մը, կ'աշխատի պէտք եղած «ռէքլամ»ը ընել: Տեսակցութիւններ պետերուն հետ, հազար տեսակ նկարներ, խոշորացոյցով դիտուած առաքինութիւններ, եւն.:

Իբր թէ, այդ թուականէն ասդին հազարաւոր նոր անդամներ աւելցած են, եւ միշտ նորերը կուգան: Բայց ինչ որ ճիշդ է, նոր թափ մը առած է իրենց գործունէութիւնը: Բաւական տպաւորիչ թափօրներ կազմեցին, Ժան տ'Արքի եւ Զինուորական տօներուն, ամբողջ կազմակերպութիւնը շարժման մէջ դնելով: Անկէ զատ, գաղտնի ռազմափորձերու ձեւով 15—20 հազար մարդ մէկ տեղէն միւսը փոխադրեցին անակնկալի բերելով իրենց հակառակորդները, որոնք ստիպուեցան ընդունիլ, թէ զինուորական կարգապահութիւնը եւ գաղտնապահութիւնը պէտք եղածին պէս կը յարգուի շարքերուն մէջ:

Ռազմաշունչ քարոզչութիւնը եւ այս գործօն աշխատանքները խորհրդաւոր հմայք մը ստեղծած են կազմակերպութեան շուրջ, անոր տալով միեւնոյն ատեն տեսակ մը գոռոզութիւն: Շատ բան կը խօսի իրենց նշանաբանը, — «Մարդ չի կրնար իրեն միացնել Հրեղէն խաչերը, պէտք է ինք հետեւի անոնց»: Բարձրէն նայելու այս ձեւը կախարդական բան մը ունի, եւ թերեւս հոս պէտք է փնտռել իրենց յաջողութեան գաղտնիքը:

Խօսքը տանք յօդուածագիր Պ. Ս. Ասպէռյի:

— «Նորեկի մը համար աչքի կը զարնէ այս խմբակցութեան մէջ տիրող կարգապահութիւնը եւ ճակատներու յատուկ բարեկամական ոգին: Սիրայօժար ընդունած են կարգապահութիւնը, որովհետեւ, ի վերջոյ ոչ ոք կը պարտադրէ այս մարդերուն, որ պետին կողմէ որոշուած օրը եւ ժամուն քալեն զինուորական քայլով, ձախ թեւին վրայ եռագոյն երիզ մը: Կարգապահութեան գեղեցիկ օրինակ մըն էր Շանթիյիի համախմբումը: Արշաւանքի գաղտնիքը պահուեցաւ մինչեւ վերջին վայրկեանը եւ քանի մը ժամուան մէջ 15 հազար հոգի փոխադրուեցան:

«Կարգապահութեան ապացոյց էր նաեւ Ամիէնի համախմբումը: (Լուր հաներ էին թէ պիտի հաւաքուին Սէն Քանթէնի մէջ, եւ այս ձեւով հոն քաշած էին հակացոյց ընել որոշող համայնավարները, Հ. Ա.):

«Կարգապահութիւն է նաեւ իր անձին կարենալ տիրելը, մանաւանդ երիտասարդներուն մօտ, երբ շատ մը պարագաներու մէջ փորձութեան դիմադրելով, չեն միանար միւս կազմակերպութեանց, իրենց ընկերներուն, որովհետեւ հրաման եկած չէ պետէն: Այդ վայրկեանին կը յիշեն գնդապետ տը լա Ռոքի խօսքը, — «Հրեղէն Խաչի շարժումը իր արժէքէն բան մը պիտի կորսնցնէ՝ եթէ բարձր չմնայ հանրային կարծիքի սովորական ալեկոծումէն»:

«Հպարտութեան ի՞նչ զգացում այս մարդոց մօտ՝ որոնց ըսուած է, — «Դուք Ֆրանսական ժողովուրդին առողջ եւ զօրաւոր մասն էք: Պատերազմեցաք եւ շահեցաք, ու այսօր ձեզի կը պատկանի խաղաղութեան եւ ձեր զաւակներու երջանկութիւնը ապահովելու իրաւունքը»:

Յաջորդով քանի մը խօսք իրենց ուժին եւ նպատակներու մասին:

Հ. ԱԿՈՆԱՑԵԱՆ

⁂ *Կը կարծուի, որ կիսալուսնի հետ ծնող երեխաներու լեզուն շուտ կը բացուի, իսկ լրիւ լուսնի ժամանակ ծնածները խելօք եւ ճարպիկ կ'ըլլան:*

⁂ *Այսօրուան սանտուիչը որ բոլորին ծանօթ է, անգլիացի Լորտ Սանտուիչի անունէն ծագում առած է: Այս խիստ թղթամոլ Լորտը ժամանակ շահելու համար ճաշի չէր երթար, այլ միսի շերտով հաց կ'ուտէր խաղի ատեն, եւ այդ միսի շերտերով հացը կոչուեցաւ սանտուիչ:*

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՆՈՒԱՃՈՒՄՆԵՐԸ

ԽՄԲ. — Կրթական գործավար Ա. Եղիազարեանի այս զեկոյցին սկիզբը տեսնել ՅԱՌԱՋի փետրուար 10, 14, 15 թիւերուն մէջ:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Այս վերջին տարիներու ընթացքին աննախընթաց վերելք մը ապրեցաւ մեր գրականութիւնը:

Ստեղծուած են անհրաժեշտ բոլոր պայմանները գրականութեան եւ արուեստներու ծաղկումին համար:

Հայաստանի գրական կազմակերպութեան մէջ համախմբուած են մօտ հարիւր գրողներ: Հայ գրականութեան նախորդ սերունդի կարգ մը դէմքերը, օրինակ, իրապաշտ մեծ վիպասան — թատերագիր Ա. Շիրվանզադէ, տաղանդաւոր բանաստեղծ Աւետիք Իսահակեան, Դերենիկ Դէմիրճեան, Ստեփան Զօրեան, Վահան Թոթովենց, Զապէլ Եսայեան, Միքայէլ Մանուէլեան, առակախօս Խնկօ Ապէր եւ ուրիշներ, — կանգնեցան խորհրդային դիրքերու վրայ եւ Հայաստանի պրոլետարական յեղափոխութենէն վերջ հասունցող ստեղծագործ ուժերու կողքին, ու կը մշակեն ձեւով ազգային, բովանդակութեամբ ընկերվարական մեր գրականութիւնը: Հայ գրքի պատմութեան մէջ իր նմանը՝ չունեցող չափերու է հասած Պետական Հրատարակչականի լոյս ընծայած գեղարուեստական գիրքերու հրատարակութիւնը: Եթէ 1921ին լոյս տեսած են վեց գեղարուեստական գիրք, եօթը պրակով եւ 6000 օրինակ, ապա արդէն 1928ին թիրաժը կը հասնի 1,435ի, յետոյ 1931ին՝ 400,000ի իսկ 1934ին՝ 800,000ի:

Մեծ աշխատանք կատարած է Պետական Հրատարակչականը աժան մատենաշար մը հիմնելով, — այս մատենաշարին մէջ իւրաքանչիւր գիրք լոյս տեսած է շատ անգամ 10,000 օրինակով:

Վերջին տարիներու ընթացքին, մասնաւորաբար զարկ կը տրուի հայ, ռուս եւ համաշխարհային դասական հեղինակներու գործերուն հրատարակութեան: Արդէն լոյս տեսած են Շիրվանզադէի գեղարուեստական գործերուն լիակատար ժողովածուն (ութ հատոր), Յակոբ Պարոնեանի գործերը (չորս հատոր, շուտով լոյս կը տեսնեն նաեւ երկու հատոր), Նարդոսի գործերը (չորս հատոր, շուտով լոյս կը տեսնեն նաեւ երկու հատոր), Սունդուկեանի գործերը (ստուար հատոր մը, 65 պրակէ բաղկացեալ), Մ. Մեծարենցի գործերուն լիակատար հաւաքածոն, Պետրոս Դուրեանի, Յովհ. Թումանեանի, Մուրացանի գործերը:

Ռուս դասական գրականութենէն հրատարակուած են Պուշկինի, Թոլստոյի, Շչեդրինի, Տոսթոյեւսկիի, Թուրգենեւի, Գոգոլի, Չեխովի եւ ուրիշ հեղինակներու լաւագոյն գործերը: Թարգմանութեան կամ արդէն տպագրութեան յանձնուած են Թոլստոյի Պատերազմ եւ խաղաղութիւնը *եւ* Աննա Քարէնինան, *Շչեդրինի, Թուրգենեւի, Պուշկինի, Լերմոնտովի ստեղծագործութիւնները:*

Միջազգային գրականութենէն արդէն լոյս տեսած են Շէյքսփիրի, Սուիֆթի, Ֆիրտուսիի եւ ուրիշ հեղինակներու գործերը: Տպագրութեան համար կը պատրաստուին Կէօթէի գործերը (Ֆաուստ, Վերթեր, Հռոմէական եղերերգութիւններ), *Պալզաքի, Ֆլոպէրի, Սթանտալի լաւագոյն աշխատութիւնները: Արդէն լոյս տեսած են կամ տպագրութեան համար պատրաստ են ռուս խորհրդային ծանօթ գրողներու հռչակաւոր վէպերը, բանաստեղծական եւ թատերական գործերը:*

Այս հունձքով, Հայաստանի արդի գրականութիւնը կը հանդիսանայ համայն Ռուսիոյ գրականութեան յառաջապահ ջոկատը: Մենք ունինք արդէն այնպիսի գրողներ եւ ստեղծագործութիւններ, որոնք համամիութենական (համայն Ռուսիոյ) արժէք ստացած են:

Մոսկուայի ռուս Պետական Հրատարակչականը որոշած է այս տարի ռուսերէնի թարգմանելով հրատարակել հայ դասական գրականութեան եւ հայ արդի գրականութեան լաւագոյն գործերը, մօտ 170 պրակ: Այս փաստն իսկ բաւական է վկայելու թէ ի՛նչպիսի հետաքրքրութիւն ստեղծուած է Հայաստանի արդի գրականութեան մասին, առաւելապէս Գրողներու համագումարէն վերջ:

Վերջին 3 տարիներու ընթացքին, Հայաստանի գրողները մեր գրականութեան տուին կարգ մը նոր գործեր, — Զարենցի Երկերի ժողովածուն *եւ* Գիրք ճանապարհինը, *Ալազանի* Մաքառումները *եւ* Վաքսունհինգերորդ հորիզոնում *վէպը պղինձի արդիւնաբերութեան ճակատէն, Ա. Բակունցի պատմուածքներու ժողովածուն՝* Սեւ ցելերի սերմնացանը, *Թոթովենցի* Բազմածաւալ վէպը, *Գ. Մահարիի* Բանաստեղծութիւնների եւ պոէմների ժողովածուն, *Ազատ Վշտունիի բանաստեղծութիւնները (հրատարակութեան յանձնուած է նաեւ երկերու ժողովածուն), Մկրտիչ Արմէնի* Գազարճնի երգը *եւ* Սկաուտ 89, *Նորենցի բանաստեղծութեանց ժողովածուն՝* Լիրիկական փրոնտում, *Նայիրի Զարեանի* Հարուածները, *Ս. Զօրեանի* Սպիտակ քաղաքը, *Սարեանի եւ Ս. Տարօնցիի գործերուն ժողովածուն:*

Գրական աւագ սերունդի կողքին կը հասուննան երիտասարդ նոր ուժեր: Դաշտենցը, Ս. Վահունին, Հրաչեայ Քոչարը, Գարեգին Բեսը եւ ուրիշ երիտասարդ գրողներ կը յառաջդիմեն խոստմնալից քայլերով:

Մեր գրականութիւնը բանուորներու մշակութային ու գեղարուեստական պահանջները գոհացնելու տեսակէտով կը գրաւէ առաջնակարգ տեղ մը:

Սակայն պէտք է արձանագրել, որ գրականութիւնը դեռ եւս կը մնայ ամբողջովին գոհացնելու համար այդ պահանջները: Մեր հարուստ, բազմակողմանի կեանքը տակաւին գրականութեան մէջ չէ ստացած իր լիարժէք ու բարձր գեղարուեստական ընդհանրացումը: Գրողներ ու գործեր կան, որ դերծ չեն գաղափարական սայթաքումներէ, խորթ տեսակէտներու եւ ըմբռնումներու արտայայտութիւններէն: Գրողներու կարեւոր մէկ մասը ֆիզիքապէս կապուած չէ ընկերվարական շինարարութեան հետ: Մեր գրողները պէտք է որ լուրջ ուշադրութիւն դարձնեն այս հանգամանքին վրայ: Այն ժամանակ, իրականացնելով ընկերվարական իրապաշտութիւնը, մենք կ'ունենանք մեր դարուն համապատասխան գեղարուեստական բարձրարժէք կոթողներ:

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Փ. Կ. Խաչի բուժարանը

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ, (Յառաջ). — *Փ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը բուժարան մը հիմնած է մեր արուարձանին մէջ, մօտ երկու տարիէ ի վեր, 253, Ռիւ Ժան Ժաք Ռուսօ: Բուժարանը բաց է ամէն հինգշաբթի կէսօրէ յետոյ ժամը 2—4: Կը խնամուին ամէն տեսակ ցաւեր եւ աչքի հիւանդութիւն, բժիշկ Յ. Տէր Դաւթեանի կողմէ: Անցի օր պատահմամբ հանդիպեցայ բուժարան, ուր տասնէ աւելի հիւանդներ կարգի կը սպասէին, Քլամառէն, Մէօտօնէն եւ Իսսիէն: Բոլորին ծանօթ է բուժարանին կատարած դերը այս տնտեսական տագնապի օրերուն, երբ ամէն մարդ չի կրնար վճարովի բժիշկի դիմել: Կ. Խաչի բուժարանը ձրիաբար կը քննէ եւ դեղ կուտայ: Բարեկամներէս Պ. Մանուկ Հայրապետեանի (Երկան Մանուկ) փոքրիկը ծանր հիւանդ էր, ամբողջ դէմքը վէրքերով ծածկուած: Հայ եւ ֆրանսացի կարող բժիշկներու դիմեց, բաւական դրամ ծախսեց, ոչ մէկ օգուտ: Կ. Խաչի բուժարանը տարին փոքրիկը եւ բուժուեցաւ: Փոքրիկին մայրը առաջ Կ. Խաչին անունն իսկ չէր գիտեր եւ չէր հետաքրքրուեր: Քանի մը շաբաթ առաջ Կ. Խ. Տրչ. վարչութեան տուած զեկոյցէն («Յառաջ»ի մէջ) իմացայ թէ Փարիզի մասնաճիւղը ամսական 400 ֆրանք ծախք ունի այս բուժարանին համար: Գնահատելի է Փարիզի Խաչուհիներու այս ձեռնարկը: Կ'իմանամ թէ մեր մասնաճիւղը իր վրայ պիտի առնէ բոլոր ծախքերը: Այս առթիւ երկու գնահատական խօսք ալ Տիկին Լ. Շանթին որ ամէն հինգշաբթի սիրով կուգայ բուժարան եւ բժիշկին կ'օգնէ, առանց որ եւ է ակնկալութեան: Դեռ երեքշաբթի օրերն ալ տեղական դարմանատան մէջ թարգմանութիւն կ'ընէ, հայ կիներուն դիւրութիւն ընծայելու համար:*

Ա. Ալեքսանեան

⁂ *Կռնակի վրայ մի քնանաք, սորվեցէք միշտ ձեր աջ կողմին վրայ քնանալ, մէջքի եւ ուղեղի գրգռումներէ զերծ մնալու համար:*

⁂ *Տունի մը մէջ, ուր աքաղաղը կը լռէ ու հաւը կը խօսի — խաղաղութիւն չի կրնար ըլլալ:*

⁂ *Կեանքի մէջ ամէնէն անհաճոյ բանը խրատն է:*

⁂ *Ագահ մարդը կը նմանի խոզի մը, որ իր մահուանէն վերջ միայն օգտակար է:*

ԻՍԿԱԿԱՆ «ԽԱՖԻԷ»ՆԵՐԸ

«Յուսաբեր»ի մէջ կը կարդանք (5 փետր.).

Յունուար 19ին Եգիպտոսի ռամկավար «կուսակցութիւն»ը հրապարակած էր պաշտօնական յայտարարութիւն մը, ուղղուած Հ. Յ. Դաշնակցութեան, ուր մեզ կը յայտնուէր, թէ «կուսակցութիւն»ը որոշած է,— «դիմել հրապարակաւ եւ ուղղակի եգիպտական կառավարութեան, խնդրելով որ բացուի պաշտօնական քննութիւն եւ հետազօտութիւն.—

1. Ամենօրեայ զրպարտութեանց հեղինակներուն անձին եւ գործունէութեան մասին.

2. Վարչական անօրինութիւն, ըստ այդ քննութեան արդիւնքին, ընդդէմ զրպարտիչ եւ խռովարար տարրերու.

3. Իր կարգին դիմել Եգիպտ. արդարութեան, պատասխանատուութեան կանչելով վերոյիշեալ անհիմն ու համայնավարութեան մը զրպարտութեան հեղինակները»:

Այս ձեռնարկներու ներքին նպատակին անդրադառնալով, նոյն «պաշտօնական»ը կը յայտարարէր.

«Այս գաղութի անդորրութիւնը անհրաժեշտ կը դարձնէ այլ եւս մաքրագործումի այս աշխատանքը»:

Նոյն «պաշտօնական»ին մէջ միաժամանակ «կուսակցութիւն»ը կը յայտնէր, որ որոշած է.

«Քօղերը վար առնել եւ իսկական գոյներ երեւան բերել»:

Արդ, պարտիւ ունինք յայտնելու մեր ընթերցողներուն, որ այս «պաշտօնական»ին արդէն ընթացք տրուած է:

Անկէ շուրջ երեք ամիս առաջ, Սերպիոյ Թագաւորին եւ Ֆրանսայի արտ. նախարար Պարթուի վրայ կատարուած մահափորձին առիթով, յօդուածաշարք մը զետեղած էինք ընդհանրապէս ահաբեկումներու մասին, խմբական եւ անհատական: Յօդուածաշարքը կը կրէր բացառաբար տեսաբանական բնոյթ եւ ամփոփ ձեւով կուտար քննութեան ենթակայ հարցի մասին քաղաքական տարբեր ուղղութեանց տեսակէտները: Երբ յօդուածաշարքի վերջին մասը հրատարակեցինք մեր թերթի նոյ. 21ի թիւով, Եգիպտոսի ռամկավար «Փողոց»ը անմիջապէս անկէ չարամտաբար քաղուածքներ բերաւ, յայտարարելով, որ Դաշնակցութիւնը ահաբեկում կը քարոզէ, եւ իշխանութեանց ուշադրութիւնը կը հրաւիրէր մեր այս «ոճրային» ընթացքին եւ քարոզչութեան վրայ:

Կիրակի, փետր. 3ին, Գահիրէի դատախազը մեզ իր քով հրաւիրելով, ցոյց տուաւ «Յուսաբեր»ի եւ ռամկավար «Փողոց»ի համապատասխան թիւերը, լուսաբանութիւններ պահանջելով մեզմէ, յայտարարելով միաժամանակ որ, համաձայն երկրի մէջ գործադրուող օրէնքներուն, դատ պիտի բանայ մեր դէմ, եթէ երբեք մեր լուսաբանութիւնները գոհացուցիչ չգտնէ:

Զուր է յայտարարել, որ իշխանութիւնները անգամ մը եւս պիտի տեսնեն եւ համոզուին, թէ որքան ստորին է մեր «հակառակորդ»ը:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ԾՆՈՂՔՆԵՐԸ ԿԸ ԲՈՂՈՔԵՆ

Բաղդատմամբ ուրիշ հայաբնակ վայրերու, պէտք է խոստովանիլ որ Անկէնի հայութիւնը առանձնաշնորհեալ դիրքի մը արժանացած էր, ինքզինք շատ աւելի երջանիկ եւ հպարտ կը զգար, իր ազգային - կրթական աշխատութիւնները շատ առողջ հիմերու վրայ դրուած տարուէ տարի զգալապէս շատ աւելի արդիւնաւոր կը դառնային. փոքրիկներէն շատերը, որոնք հայերէն մէկ բառ չէին գիտեր, այսօր եթէ ոչ բոլորովին անսխալ, գէթ կը կարդան իրենց մայրենի լեզուն եւ կը գրեն, (շնորհիւ ողբացեալ Հմայեակ Մատթէոսեանի քենիին որ համեստ եւ լուրջ աշխատող մը եղած է):

Շաբաթը անգամ մը միայն (հինգշաբթի) 1—2 ժամ փոքրիկները կը հաւաքուէին, որոշուած սրահը եւ նոյն օրիորդի հսկողութեամբ դասաւանդումը տեղի կ'ունենար: Սակայն՝ հիմա կ'իմանանք թէ այդ սրահը այլ եւս տրամադրելի չէ, որով ամէն անգամ որ տղաք հաւաքուին, ստիպուած են նախապէս հաւաքատեղի մը ճարել: ... Բարեգործականն էր որ այդ ծախքին մէկ մասը կը հոգար — միեւնոյն ժամանակ օրիորդին թոշակին մէկ ուրիշ մասը: Այժմ ոչ սրահին վարձքն է որ կը վճարուի եւ ոչ ալ այդ մնացեալ թոշակը (համեստ գումար մը որ կ'ամբողջացուէր ծնողներու կողմէ):

Չենք գիտեր թէ ի՞նչ է եղած այս անախորժ կարգադրութեան բուն շարժառիթը: Ծնողքներէն շատերը սկսած են բողոքի ձայն բարձրացնել, կը պահանջեն օր առաջ լուսաբանել այս խնդիրը եւ կը հարցնեն.— Պիտի շարունակէ՞ Բարեգործականը իր ձեռնարկած այսքան ազգօգուտ շարժումը թէ այլ եւս յոյս չունենանք եւ մեր գլխուն ճարը նայինք ...

Դարձեալ հարցում մը.— Ճիշդ միեւնոյն վիճակին մատնուած է Ալֆորվիլի վարժուհին: Օրիորդի ամսաթոշակը դադրեցուած ըլլալով, Ալֆորվիլ այսօր զրկուած է իր Բարեգործականի դասընթացքէն: Պատճա՞ռը:

Գեղամ

ՀԱՅ ԳԻՒՂԱՑՆՏԵՍԱԿԱՆ
(Զեկոյց)

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻԱ, 8 փետր.— Հաճոյքն ունինք ծանուցանելու թէ՝ մեր սաներէն եւ Մ. Նահանգներէն Ֆլօրիտայի համալսարանի մաթեմաթիքի ուսուցիչներէն Պ. Զաւէն Փիրէնեան, որ երեք տարիէ ի վեր ամառնային արձակուրդներուն կը հետեւէր Շիքակոյի համալսարանի դասընթացքներուն, յաջողած է ստանալ մաթեմաթիքի Տոքթէօր փիլիսոփայութեան տիտղոսը: Պ. Փիրէնեան «Երկրական թուաբանութիւն» անունով անգլիերէն գրքին հեղինակը ըլլալով, վերստին բարեբաղդութենէ մը յետոյ, երկրորդ տպագրութեան յանձնած է զայն:

⁂ Մեր սաներէն եւ Քոլորատոյի գոլէճի նախորդ ուսուցիչներէն՝ բժիշկ անասնաբոյժ՝ Պ. Գեղամ Կէօքճեան, որ այժմ Քլիվլէնտի (Օհայօ նահանգ) անասնաբուժական հիւանդանոցի մը մէջ կը պաշտօնավարէ, վերջերս յղի վագրի մը վրայ կեսարեան հուրբ գործողութիւնը յաջողապէս կատարած եւ Քլիվլէնտի մամուլին ջերմ գնահատանքին եւ շնորհաւորութեանց արժանացած է:

⁂ Քալիֆորնիոյ համալսարանէն մեր սաներէն՝ Պ. Մկրտիչ Մարկոսեան, որպէս ռատիոյի մասնագէտ, յաջող կերպով շրջանաւարտ եղած է, Պ. Մարկոսեան նախապէս հետեւած է Ուայմինկի (Մ. Ն.) համալսարանին եւ յետոյ իր ուսումը ամբողջացուցած է Քալիֆորնիոյ համալսարանին մէջ:

(Կնիք)

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՍԷՆ ԺԷՐՈՄԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Գործազրկութիւնը որքան նուազի, ազգասիրութիւնը կարծես այնքան կը զօրանայ եւ որքան հայ բանուորը անկարող իրբեւ օտարական, այնքան իրեն մէջ կը հիմնաւորուին անհատական արժէքն ու ձեռներէցութիւնը: Ապացո՞յց: Ահա Սէն Ժէրոմը:

Ամավերջի դպրոցական ծառահանդէսի հասոյթ 2500:

Տասնըհինգ օր վերջ նոյն սրահին մէջ Նօթր Տամ Քօնսոլասիոնի մանկապարտէզի հանդէս՝ (Ս. Ժէրոմի շրջան), հասոյթ 400 ֆրանք:

Շաբաթ մը վերջ Սէն Ժէրոմի նորակազմ լսարանական միութեան բացման հանդէս՝ հասոյթ 350 ֆրանք, կրկին շաբաթ մը վերջ Սիվրի Հիսարի Հայր. Միութեան երեկոյթը՝ հասոյթ մօտ 400 ֆր.:

Եւ ահա վերջինը Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ս. Ժէրոմի սկաուտական մասնաճիւղի բացման հանդէսը, որ տեղի ունեցաւ կիրակի փետր. 10ին, մասուր - մանկապարտէզի սրահին մէջ, հասոյթ 700 ֆր.:

Արդ, մէկուկէս ամսուան մէջ միայն Սէն Ժէրոմի մէջ սարքուած հանդէսներու ընդհ. գումարը կը հասնի 4350 ֆրանքի: Ասոր վրայ կարելի է աւելցնել նաեւ Կրթասիրաց Տիկ. Միութեան ամսական գանձումները եւ բացօթեայ ձեռնարկները:

Այս ժրաջան տիկինները վերջերս իրենց անդամուհիներէն Օր. Ալիս Սիմոնեանէ իբր նուէր կը ստանան մարմարինէ գեղեցիկ ժամացոյց մը եւ զայն վիճակահանութեան դնելով մէկ շաբթուան մէջ կը սպառեն երկու հարիւր տոմսեր երկուական ֆրանքնոց: Պատի՛ւ իրենց:

Այս ամփոփ տեղեկութիւններէ վերջ կ'արժէ երկու տող նուիրել սկաուտական հանդէսին:

Ինչպէս ըսի, հանդէսը տեղի ունեցաւ մասուր - մանկապարտէզի սրահին մէջ: Խորանը կը ծառայէր իբրեւ բեմ, որուն մէջտեղի ելեկտրական լոյսը մասնաւոր կլոր շրջանակի մը մէջ առնուած էր եւ որուն վրայ յստակօրէն կը կարդացուէր «Բարձրացիր բարձրացուր» սկաուտի նշանաբանը: Վարագոյրը բացուելով երեւցան մօտ քսանըհինգ համազգեստաւոր սկաուտներ, որոնք նախ երգեցին «Մարսէյէզ»ը եւ ապա «Յառաջ նահատակ»ը, որոնք ունկնդրուեցան յոտնկայս:

Սէն Ժէրոմի սկաուտական մասնաճիւղի կողմէ Պ. Յ. Սանտալեան ամփոփ զեկուցում մը տալով, հրաւիրեց ծնողները թեւ ու թիկունք տալ այս շատ կարեւոր եւ օգտակար ձեռնարկին:

Սկաուտական գեղեցիկ մարզանքներէ, քանի մը հաճելի խաղերէ վերջ բեմ հրաւիրուեցաւ կեդրոնի վարիչ քարտուղար Պ. Կարօ Ուշաքլեան, որ պարզեց մարմնակրթութեան անհրաժեշտութիւնը մասնաւորապէս մեզ նման թափառական ժողովուրդի մը համար: Համառօտակի պատմեց Հ. Մ. Ը. Մ.ի ծնունդը եւ այդ օրերուն Պոլսոյ մէջ ստեղծուած խանդավառութիւնները, եւ իր խօսքը վերջացուց գոչելով.— «Ով մայրե՛ր, տուէք ձեր պզտիկները մեզի, եթէ չէք ուզեր որ անոնք ըլլան գունատ, կռաքամակ եւ վատուժ, տուէք որպէս զի անոնք հնարաւորութիւն ունենան ճախրելու գեղեցիկ բնութեան ծոցի մէջ, ծծելու անապակ օդն ու այրելու կարմիր արեւուն տակ»:

Ցայտագիրը չափազանց խճողուած էր: Կ'արժէ յիշել «Նորընծայ սկաուտը» զաւեշտը եւ մանաւանդ բանակումի կրակը, որուն շուրջ բոլորուած Ս. Ժէրոմի սկաուտներ խմբապետ Գեղամի ղեկավարութեամբ հայրենաշունչ երգերով եւ արտասանութիւններով ջերմ ծափեր խլեցին ներկաներէն:

Ս. Միլտոնեան

ԿԱՐՏԻՆԱԼ ՎԵՐՏԻԷ Ս. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Փետրուար 11ին Փարիզի արքեպիսկոպոս կարտինալ Վէրտիէ իր առաջին այցելութիւնը տուաւ Մուրատեան վարժարանին, շրջապատուած հայ եւ ֆրանսայի բարեկամներէ: Կարտինալին կ'ընկերանային պետական նախարար Պ. Լուի Մարէն, երկու օգնական արքեպիսկոպոսներ, գեր. Է. Շափթալ, Գրեվէն Պոտրիար, անդամ Ֆրանսական Ակադեմիային, Մէցի եպիսկոպոսը, գեր. Պահապանեանը, Պետրոս վրդ. Քէթիճեան, առաջնորդ հայ - կաթոլիկ հասարակութեան, ծովակալ Լա Թիւլլրի, Սեւրի քաղաքապետը, Տիկին Տրլա Ռիւ, Պ. Մարքոփոլի, «Էքօ տը Փարի»ի, «Հավաս»ի գործակալութեան, «Մաթէն»ի, «Լա Քրուա»յի թղթակիցները եւ ուրիշ ստրճանաւոր Ֆրանսացիներ եւ Հայեր, բացի ... ազգային ջոջերէն: Ուրիշ շատ մը պատուական ֆրանսացի բարեկամներ որ գործի օր ըլլալով չէին կրցած մասնակցիլ ընդունելութեան, գրաւոր ջերմ ողջոյն եւ շնորհակալութիւն յայտնած էին (Պ. Ֆիքէ, Պ. Փան, Պ. Նուայլ, ծովակալ Մորնէ, երեսփոխան Է. Սուլիէ, Պ. Պոնքուռ եւ ուրիշ կրօնական ու քաղաքական անձեր):

Տեսչութիւնը, Հ. Քէթիճեան վրդ.ը եւ աշակերտները երկու կարգի վրայ բռնած էին սանդուղները, ողջունելու համար հիւրերը:

Դահլիճը լեցուած էր բազմութեամբ եւ մուտքի պահուն դպրոցի երգչախումբը երգեց հայկական քաղցր եղանակ մը: Պ. Լ. Մարէն, վարժարանի հովանաւորիչ մարմնոյն պատուական նախագահը բարի գալուստ մաղթեց հիւրին եւ փառաբանեց հայ ցեղը իբրեւ անկեղծ բարեկամ: Յիշեց մեր հայրենի լեռնային խոպան դաշտերը եւ հայ բազուկի աննկուն կորովը՝ անկից հաց հանելու: Հիացմունքով արտայայտուեցաւ մեր բնաւորական առաքինութիւններուն վրայ: Հայ մայրը, հայրը, աննման են ըսաւ, հայ մանչուկը խելացի է եւ վաւվռուն, ինչպէս տեսանք հոս: Աշակերտներէն Ա. Շէխիկեան անթերի առոգանութեամբ ֆրանսերէն բարի գալուստի ուղերձ մը կարդաց: Եղան արտասանութիւններ Քորնէյլի «Պօլիկտոս»էն, հայազգի այս ազնուական վկային հրաշալի վարքը, Քորնէյլի եւ Ալիշանի գրիչներով կրկնակի անմահացած լաւ ընտրութիւն մըն էր մեր եւ Ֆրանսայի միջեւ իբրեւ հոգեկան կապ: Երկու ազգի համարակութիւնն ալ հաճոյքով հետեւեցաւ Պօլիկտոսի վերջին տեսիլին, որուն մէջ մաս առեր էին Ս. Վաֆիադիս, Ե. Սաւոյեան, Ա. Տապագեան, կենդանի կերպով պատկերացնելով մեծ նահատակին մեծ հոգին: Ժ. Տէր Թովմասեան Միւսէի «Հաւալուս»ը արտասանեց խոր զգացումով: Վ. Սեմէրճիպաշեան կարդաց Հ. Վ. Յովհաննէսեանի մէկ ոտանաւորը այս առթիւ յօրինուած: Հայկական սիրուն եւ եղական երգեր մեծ հետաքրքրութեամբ եւ հիացումով ունկնդրուեցան հիւրերէն:

Պահապանեան գերապայծառ իբրեւ հայ կաթողիկէ հասարակութեան պետը ներկայացուց հայ ազգին Մխիթարեանց եւ Սամ. Մուրատեան սաներու յարգանքն ու խոր համակրանքը, յիշեց մեր ազգին փառաւոր անցեալը, եկեղեցական եւ պատմական մեծ դերը Արեւելքի մէջ մարտիրոսներու լուսաւոր շարքերը, մեր դարաւոր տառապանքը եւ աննկուն հաւատքը յաւիտեան ապրելու: «Մարտիրոսներու արիւնով զանգուած հողին մէջ, ըսաւ, անթեղուած է մեր յարութեան կրակը»: Մասնաւոր շեշտով յիշեց ֆրանսական մշակոյթին մեր մատուցած ծառայութիւնները:

Յետոյ խօսք առաւ Կարտինալ Վէրտիէ, իր շնորհակալութիւնն ու ջերմ համակրանքն յայտնեց մեր ազգին եւ այս հաստատութեան: «Քիչ առաջ՝ Պ. նախարարը կ'ըսէր թէ Հայաստան խոպան երկիր է եւ հետեւաբար տոկուն բազուկներու կարօտ՝ արդիւնաւորելու համար, իմ ծնած Ովերնիան ալ լեռնադաշտային է, բայց մի մոռնաք որ այդ լեռներէն կ'ելլեն քրիստոնէութեան ամէնէն թանկագին պտուղները: Պատկերն է այս ձեր չարատանջ կեանքին, սակայն ես հիացումով կը տեսնեմ անոր պտուղները այս գեղեցիկ եւ խելացի տղաներուն մէջ: Հայ մնացէք, բարի քրիստոնեայ մնացէք, ձեր ազգին աւանդութիւններն ու սրբութիւնները նախանձով պահեցէք, որպէսզի անոնք ալ ձեզ պահեն»:

Կարտինալը ամէնուն շնորհակալութիւն յայտնելէ յետոյ, հրաւիրուեցաւ հիւրասրահը պաշտօնական հիւրերու հետ ուր ոսկեմատեանին մէջ ստորագրեց ամբողջ էջ մը համակրանքի խօսքերով:

Նոյն իրիկունն իսկ ֆրանսական բոլոր թերթերը՝ մանաւանդ «Էքօ տը Փարի», «Լա Քրուա», «Մաթէն», «Լը Թան», լայնօրէն կը խօսէին հայ ազգին եւ Մուրատեան վարժարանին վրայ:

Վ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԿԵՂԾԱՒՈՐ ՀՐՋԻԳԸ

Սեդանիկի «Հորիզոն»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, իբրեւ նիւթ ունենալով Վահան Մալէզեանի մէկ յօդուածը («Կոչնակ», 5 յունուար).

— «Իր այդ երեմիականով, Մալէզեան կը յիշեցնէ այն հրձիգը, որ շէնք մը կրակի տալէ վերջ, ամբարտաւան ու աներես լրբութիւնը կ'ունենայ ողբալու պատահած պղէտքին համար եւ դատապարտելու այն չարագործ ձեռքը, որ գործած էր այդ ոճիրը: Կամ կը նմանի այն անբարոյականին, որ գաղտնի ու յայտնի ամէն տեսակ անբարոյութիւններ գործելէ վերջը, կը յանդգնի ցաւ յայտնել իր բրած բայց ուրիշներու վերագրած վատութեանց հետեւանքներուն համար եւ կ'ելլէ նոյնիսկ բարոյականի դասեր տալու ձախին ու աջին: Բարեգործականի պնակալէզ վարիչը նիշդ այդ հրձիգն է եւ այդ բարոյազուրկը: Անիկա, առանց անդրադառնալու իր գործած աններելի մեղքերուն եւ հասցուցած ահաւոր չարիքներուն, որոնց հետեւանքները կը կրէ այսօր բովանդակ գաղթահայութիւնը, ելած է եւ անամօթաբար կուրծք կը ծեծէ հայ ժողովուրդի ներկայ պառակտուած վիճակին համար, ընդունելով որ ատկէ՝ չարիք միայն կը հասնի հայ ամբողջութեան: Անխիղճ, վատոգի եւ կեղծաւոր այս արարածը սակայն իր բամբին չի հաւատար: Վասնզի եթէ հաւատար, ամէնէն առաջ ինքը պիտի չըլլար այն խռովարարապետը, որ կը ղեկավարէ այսօր՝ հայ ժողովուրդի կէսէն աւելին եւ անոր սրբութեանց, անոր ամէնէն թանկագին նուիրականութեանց դէմ իր ու իր համախոհներուն շղթայազերծած լպիրշ պայքարը:

«Հայը Հայուն թշնամի, ափսո՜ս» կը բացագանչէ այս հրձիգը, մոռնալով որ Հայուն առաջին թշնամին ինքն է: Ի՛նքը, իր բոլոր վատութիւններով, իր չար ու ննգամիտ բոլոր սադրանքներով, իր ղեկավարած Բարեգործականով, իր հրահրած ստորնաքարշ պայքարով: Ի՛նքը, որ իր ամենազօր կամքին յանձնուած կազմակերպութեան մը միլիոնները կը գործածէ հատուածական գարշելի նպատակներու համար, վերածելով Բարեգործականը քաղաքական կուսակցութեան մը եւ թշնամական դիրք բռնելով ժողովրդական իսկայ զանգուածի մը դէմ: Բարեգործականի անունով ժամանակէ մը ի վեր գործուած հակազգային ահաւոր ոճիրին միակ պատասխանատուն ինքն է: Բոլոր միւս հրձիգները իր օժանդակներն են, որովհետեւ անոնք կը գործեն իր ու իր տէրլիններուն հրամանով միայն:

Մալէզեան, եթէ պուտ մը խիղճ ունենար, այս անբարոյ կեղծիքը գէթ պիտի խնայէր հայ ժողովուրդին: Պիտի շարունակէր նիւթել իր չարագործութիւնները առանց խօսելու, առանց կեղծաւորի արցունքներ թափելու իր իսկ պատճառած չարիքի հետեւանքներուն համար: Նիւ Եորքի թաշկինակին մէջ, անարուեստ դերասանի կեղծ արտայայտութիւններով հանդէս գալու պէտք չունէր: Ոչ իսկ իբրեւ տեսակ մը լուռ ինքնարդարացում: Հանրութիւնը ճանչցած է զինքը, ճանչցած է իր էութիւնը, իր գարշելի հոգին ու մաղձոտ սիրտը: Ու պէտք չունէր իր «անմեղութիւնը» հաստատելու կարեւորութեամբ իր իսկ ձեռքով իրեն համար տրուած վկայագրին: Գաղթահայ ժողովուրդի ենթարկուած ներքին աղէտին վրայ ողբալու իրաւունքը չէ տրուած իրեն: Ոճրագործը չի կրնար արցունք թափել իր զոհին վրայ: Իսկ եթէ զղջման կամ անզուսպ խղճահարութեան մը պարագային թափել ուզէ, այդ կարելի է արդարութիւնը իր անձին հանդէպ ի գործ դնելով միայն »:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊՐՊՏՈՒՄՆԵՐԸ (4)

ՀԱՅ ԿԻՆԸ ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ (ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆ)

Տիկին Գօնտաքճեանին ժամանակակից էին նաեւ տիկ. Մարինա Զարուխչեան եւ Օր. Զարուհի Տէրոյեան:

Առաջինը Արմենական կուսակցութեան կը պատկանէր եւ 1890ական թուականներուն, արդէն իբր յեղափոխական գործիչ - քարոզիչ, հայ կիներու եւ աղջիկներու մէջ յեղափոխական գրոյցներ կը կազմակերպէր, կը խրախուսէր, որ զօրավիգ հանդիսանան իրենց ամուսիններուն եւ եղբայրներուն:

1896ի դէպքին, տիկ. Մարինա Զարուխչեանը գնդակներու տեղատարափը եւ մահը արհամարհելով, դիրքէ դիրք, թաղէ թաղ կը վազէր, իր կրակոտ խօսքերով հայ կռուողները կը քաջալերէր, վիրաւորները Ամերիկեան հիւանդանոցը փոխադրել կուտար, որպէսզի Միս Քըմպըլ (ամերիկուհի) բժշկէ:

Իսկ վերջինը՝ Օր. Զարուհի Տէրոյեանը, քոյրը անմահ Վաղգէն Տէրոյեանի, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը Վանի մէջ գործունէութեան ձեռնարկած օրէն, կը դառնայ մէկը Վանի անդրանիկ Դաշնակցականներէն եւ Վանի հայ կիներուն մէջ, յեղափոխական - դաշնակցական գաղափարներ տարածողներէն:

Ան քարոզեց, ազատութեան, հայրենասիրութեան ոգի ներշնչեց հայ կիներուն, նպաստեց յեղափոխական գիրքերու եւ գոյքերու փոխադրութեանց:

Երբեմնի վարժուհի՝ Զարուհի Տէրոյեանը, յեղափոխական կայան դարձած իրենց տան մէջ, յեղափոխական դաստիարակութիւն ստացաւ: 1896 յունիս 2ին բանտարկուի եւ 1898ին կ'աքսորուի Երուսաղէմ, ուր 10 տարի աքսորականի կեանք վարելէ ետք, կը վերադառնայ Վան:

Կարելի՞ է մոռնալ Թիւթիւնճեան հարսները, որոնք 1896ի դէպքի առաջին օրը, երբ թրքական խուժանը կը փորձէր գրաւել Այգեստանի հայկական թաղամասերը եւ հասած էր Թիւթիւնճեանից տան առջեւ, իրենց ամուսիններու տունէն բացակայած պահուն, Արմենականութեան պատկանող կարեւոր զէնքեր եւ գիրքեր փրկելու համար, բազմահազար գնդակներու մէջէն, պարկերով մոխիր և հող կրելով դէպի իրենց տանտանիքը, անկէ դուրսը — փողոցը ցրուելով, շուարման ու յապաղման կը մատնեն յարձակող թշնամին, մինչեւ որ կը հասնին Թիւթիւնճեան քաջ եղբայրները եւ տէր կը դառնան իրենց այնքան կարեւոր գիրքին, ցուցնելով հերոսական մեծ դիմադրութիւններ:

Ու Թիւթիւնճեան հարսներու նման քաջասիրտ եւ հայրենասէր քանի՛ քանի Մարինաներ, Անուշներ, Սառաներ եւ Աղաւնիներ կարելի է համրել Վասպուրականի գաւառներու մէջ, որոնք նպաստած են հայդուկային խումբերու, գոյքերու պահպաման, վիրաւորներ խնամելու, ուտելիքի փոխադրութեանց, սուրհանդակութեան եւ հետախուզական աշխատանքներու եւ ազգային, հանրային գործերու:

Ցայտնի կանանց դէմքերէն է նաեւ Տիկ. Իսկուհի Խրիմեանը, Հայոց Հայրիկի եղբօրորդի Խորէնի կինը, որ յայտնի է իբր «Վասպուրականի Հայ կանանց Միութեան (Վանի մէջ) եւ «Վանուհիներու միութեան» (Թիֆլիսի մէջ) կազմակերպողներէն մէկը:

Իսկ ի՞նչ դեր կատարած է «Վասպուրականի Հայ կանանց» Միութիւնը Վանի մէջ: Կը կարծեմ թէ՝ բաւական է քննութեան առնել անոր «Հերոսամարտ»ի օրերուն կատարած աշխատանքը միայն, անոր մեծ արժէքը ընորոշելու համար.—

«Առաջին իսկ առթիւ, կանանց Միութիւնը բացաւ կարի արհեստանոց մը, ուր՝ Այգեստանի կիները եւ աղջիկները իրենց մարտիկ եղբայրներու համար պատրաստել սկսան ճերմակեղէններ, գուլպաներ, փաթթաններ եւն.: Արհեստանոցի նիւթերը մեծ մասամբ կը հայթայթէին իրենք, սեփական տուներէն բերելով, հանգանակելով կամ միութեան միջոցներով գնելով:

Միութեան արհեստանոցը միաժամանակ կը բաւարարէր գոյութիւն ունեցող զինուորական եւ գաղթականական հիւանդանոցներու բազմատեսակ կարիքները:

Կանանց միութեան առանձին մասնաժողովը կը շրջէր թաղէ թաղ եւ տունէ տուն՝ պաշար եւ առօրեայ նուէրներ հայթայթելով դիրքերու մէջ կռուողներուն եւ մարտիկներուն: Երկրորդ մասնաժողով մը հաւաքուած նուէրները դիրքերը կը տանէր բաշխելու: Ուրիշներ՝ կ'այցելէին դիրքերը, մարտիկները ոգեւորելու: Միութեան անդամներէն ոմանք գթութեան քոյրեր դարձած գիշեր ու ցերեկ կը հսկէին հիւանդանոցներու մէջ»: (Վասպուրականի հերոսամարտ. Օն. Մխիթարեան, էջ 113—114):

Այս միութեան ղեկավարներն էին Տիկիններ՝ Ս. Զրրաշխեան, Աննա Թէրլէմէզեան, օրիորդներ՝ Զ. Շալճեան, Հռիփսիմէ Նալպանտեան, Ա. բաքսի Սաֆրաստեան եւայլն:

Կ'ուզէ՞ք դեռ կանացի ուրիշ մեծարժէք բացառութիւններ, պրպտեցէք Շատախի եւ միւս գաւառներու հերոսամարտերը, Վան քաղաքամէջի եւ Այգեստանի կռիւները ու պիտի հանդիպիք Վասպուրականցի հայ հերոսուհիներու, որոնց նմանը ուրիշ ազգերու պատմութեանց մէջ քիչ կարելի է գտնել:

Աչքիս առջեւն է «Վասպուրական»ի մեծահասակ, հսկայ յուշարձանը: Խոր յուզումով եւ արցունքով, կը գնեմ, կը հիանամ:

Ահա 12 տարեկան Սրբօն (Սրբուհին) Շատախի սուրհանդակ աղջիկը, ահա նաեւ՝ Վան քաղաքամէջի հերոսուհին՝ տիկին Աղաւնի Վարպետեանը, ահա, Այգեստանի հուշակաւոր Սեւօն, (Իսկուհի Համբարձումեան, 17 տարեկան) որ կռիւներու սկիզբէն իսկ մերժեց կանացի աշխատանքները, ատրճանակով զինուած, թնդանօթներու ռումբերուն տակ, իբրեւ սուրհանդակ, մերթ իբր լրտես, իբր ներշնչող ոգի, պահակ եւ մարտիկ, աշխատեցաւ եւ կռուեցաւ....:

Կան դեռ բազմաթիւ Վասպուրականցի հայուհիներ ալ, որոնց անուններն ու նկարները պատմութեան, արձանագրութեանց մէջ չեն անցած ու ծանօթ չեն ուրիշներու եւ ինծ:

Անշուշտ թերութիւններ ալ ունեցած են Վասպուրականի հայուհիները: Բայց, ո՞ր կինը զերծ եղած է թերութիւններէ, գաւառի թէ քաղաքի մէջ:

ԱԶԳԻՆ

(Վերջ)

ՎՍՏԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ԿՐՆԱՔ ՑԱՆՁՆԱՐԱՐԵԼ ԵՐԵՒԱՆ ՕՂԻՆ, ՈՐՈՒՆ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ Է ՉՈՐՐՈՐԴ ԷՋԻՆ ՎՐԱՅ:

սահմանափակ շուկային մէջ: Այս կացութեան հետեւանքով գի–նէրն ալ ինկած են եւ սնանկութիւնները իրարու կը յաջորդեն: կարգ մը ճարտարագործութիւններ կործանման դուռը հասած են:

Երեսփ. ժողովին առջի օրուան նիստին մէջ, երկար ճառ մը խօսեցաւ Պ. Մառշանտօ, առեւտրական նախարարը, պաշտպանելով օրինագիծը: Բացատրեց թէ կառավարութիւնը ոչ բոլոր չա–րիքները դարմանելու յաւակնութիւն ունի, ոչ բոլորին հանոյք պատճառելու, ոչ ալ մարդկային ընկերութիւնը վերակազմելու: «Համեստ փորձ մըն է որ կը կատարենք, փրկելու համար ազգային ճարտարագործութեան կարգ մը ճիւղերը որոնք վտանգուած են: Կ'ուզենք աշխուժացնել փոխանակութիւնները, վստահութիւն ներշնչել արտադրողներուն: Անթոյլատրելի է որ վտանգին գիտա–կից մեծամասնութեան մը փորձած ճիգը խորտակուի մեծամոլ կամ կոյր փոքրամասնութեան մը կողմէ: Փոխանակ տրտնջալու թէ արտադրութիւնը կ'աւելնայ եւ սպառումը կը նուազի, հարկ է օգնել եւ վերակազմել կարգ մը ճարտարագործութիւններ: Մենք ոչ մեծ ճարտարագործութեան ծառայել կ'ուզենք, ոչ մեծ, միջակ կամ փոքր վաճառականութեան, ոչ ալ քանուորութեան: Պարզա–պէս կ'ուզենք օգնել անոնց որ չեն կրնար առանձին դիմանալ փո–թորիկին: Պիտի ընդունի՞ք որ օտար ճարտարագործութիւնները գան տեղաւորուին Ֆրանսայի մէջ, մեր ազգային ճարտարագոր–ծութեանց աւերակներուն վրայ: Պետութիւնը ղեկավարի եւ վե–րակենդանացնողի դեր մը պիտի կատարէ »:

Երէկ, ուրբաթ, վարչապետն ալ խօսեցաւ այս հարցի եւ գոր–ծրկութեան մասին, վստահութեան խնդիր յարուցանելով:

Հաուփթմանն ի՞նչպէս լսեց իր մահավճիռը

Երէկ հաղորդած էինք թէ 12 երդուեալները մահուան դատա–պարտեցին գերմանացի Հաուփթմանը, իբրեւ առեւանգիչը գնդ. Լինտպէրկի երախային: Ատեանը այս առթիւ հաղորդեց նաեւ մա–հավճիռի գործադրութեան թուականը,— 18 մարտ: Պաշտպան փաստաբանը անմիջապէս վերաքննութեան դիմեց: Մահապար–տը փրկելու բոլոր միջոցները պիտի փորձուին, ինչ որ կրնայ եր–կու տարի տեւել: Բայց այժմէն 40,000 տոլար պէտք է, նախնա–կան ծախքերու համար: Կ'ըսուի թէ պաշտպան փաստաբանը ան–կարելին պիտի փորձէ, դրամ ճարելու համար:

Մահապարտը բաղդատաբար հանդարտ էր, երբ ատեանին նախագահը յայտարարեց.— «Պէտք է մեռնիս, Հաուփթման»: Քանի մը ժամ վերջը, երբ առանձին էր բանտի խցիկին մէջ, փղձ–կեցաւ առաջին անգամ ըլլալով իր ձերբակալութենէն յետոյ (1934 սեպտ.): Յետոյ ինքզինքը գտաւ եւ յայտարարեց.

— «Եթէ ելեկտրական աթոռ երթամ, պիտի երթամ տղամար–դու պէս: Եթէ որ եւ է խոստովանութիւն ունենայի, ամիսներ ա–ռաջ ըրած պիտի ըլլայի, նեղութենէ փրկելով կինս եւ երախաս: Մէկ տոլար իսկ չունիմ, եւ ստիպուած եմ հանրութեան օգնու–թեան դիմել: Փաստաբաններէս կախում ունիմ, դրամ ճարելու համար: Ես անմեղ եմ, այնպէս սկիզբէն իսկ պիտի խոստովա–նէի: Ազնիւ խօսք որ ամէն բան ըսի»:

Հաուփթման լացաւ, երբ հարցուցին թէ բան մը գրա՞ծ է մօ–րը: «Հրաման չունիմ գրելու», ըսաւ, բայց պիտի խնդրեմ որ կինս գրէ»:

ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՊԱՇՏՕՆԱՏՈՒՆԸ *71, Avenue Kléber*
ՀԱՍՑԷՆ ՄԻՇՏ ՆՈՅՆՆ Է
բաց է ամէն առաւօտ ժամը 10—12.30: — դիմել ամէն կարգի վկայականներու համար:

ՌՈՍՏՈՄ խումբի ժողովը այս Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին սովո–րական հաւաքատեղին:

Փարիզ եւ շրջակաները

Հ. Յ. Դ.

Հրազդան, Քրիստափոր եւ Ազբիւր - Սերոբ *միացեալ խումբերու ժողովը այս Երկուշաբթի, ժամը 8.30ին, 32, Ավընիւ տէ Կօպլէնի սրճարանը:*

կարեւոր օրակարգ:

Գաւառ

ՎԱԼԱՆՍԻ Կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին:

ՍԷՆ ԺԻՐՈՄԻ վրէժ խումբի ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՌԹԻՒ
Հ. Յ. Դ. «ԱՐԱՄ» Ենթակոմիտէին կողմէ
Վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Թիւ 1, փլաս տը լա քէմէթի սրճարանին վերնայարկը (Անիէռ):
Կը խօսի ընկեր Ս. ՏԷՐ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ

ԸՆԿԵՐԱ-ՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՌԹԻՒ
կազմակերպուած *ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «ԶԱՒԱՐԵԱՆ» Կոմիտէի կողմէ*
17 փետրուար կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին
ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆի սրահին մէջ, 43, rue de la Défense, իսի
երգ, նուագ, պար. Թատ., սրինգ. դափ եւյլն.: Մուտք՝ 5 ֆրանք:
Կը խնդրուի երախայ չբերել:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ
Հ. Յ. Դ ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «ՌԱԶՄԻԿ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ
Տեղի կ'ունենայ 24 Փետրուար կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին
Salle GALLEMENTի սրահին մէջ, Առնուվիլի կայարանին դիմացը
Կը ներկայացուի՝ «ԹԱԼԷԱԹԻ ԱՆԿՈՒՄԸ»
Մուտք 5 ֆրանք, անգործներու 3 ֆրանք

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ
Կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ
Առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայացուի՝ անմահ երգիծաբան ՅԱԿՈԲ ՊԱՐՈՆԵԱՆի գլուխ-գործոց
«ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՆԵՐԸ»
Փետրուար 17ին, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Վիէնի ՍԷՐՔԼԸ-ԿԱԹՈԼԻԿ շքեղ սրահին մէջ
երեք ժամ անդադար ծիծաղ:
կը մասնակցին գաղութիս ամէնէն կարող ուժերը.— *Կարապետ Փէհլիվանեան* (Աբիսողոմ աղա) եւ *Ենովք Տօղիկեան* (Մանուկ աղա):
Առաջին կարգ՝ 3 ֆրանք, Բ. կարգ՝ 2 ֆրանք:

ԹԱՏԵՐ. ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՍԷՆ ՇԱՄՕՆԻ ՄԷՋ
Նախաձեռնութեամբ՝ Ս. ԷԹԻԷՆԻ ՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ղեկավարութեամբ՝ Պ. Հ. ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆի եւ սիրայօժար մասնակցութեամբ ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ հայ կարող ուժերու:
Կը ներկայացուի՝ Շիրվանզադէի «ՆԱՄՈՒՍ»ը
վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին ՍԱԼ ԺԱՆ Տ'ԱՐՔԻ մէջ (Ս. Շամօն):
տոմսերու գիներ 4 եւ 3 ֆրանք:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Նախաձեռնութեամբ *Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻ*
Մասնակցութեամբ *ԿԱՐՈՂ ՈՒԺԵՐՈՒ*
Ն. ՊԼԳԵԱՆ (*Վարդան*), Լ. ԱԼԷՄԵԱՆ (*Միրվարդ եւ Հազկերտ*), Յ. ԹՈՐՈՍԵԱՆ (*Ղ. Երէց*) եւ ուրիշներ:
Ղեկավարութեամբ դերասան Ն. ԳԱԶԱԶի (*Վասակ*)
Կը ներկայացուի դերասան Մ. ՄՆԱԿԵԱՆի խաղացանկէն՝
ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ
ՇՈՒՇԱՆԻԿԻ դերին համար իր սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերէ տիկին *Վ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ:*
Տեղի կ'ունենայ 2 Մարտ Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին
127-129 Rue Boileau. *ԷՄԻԼ - ԶՕԼԱՅի թատերասրահին մէջ*
Գիներ 5, 4, եւ 3 ֆրանք:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
Հովանաւորութեամբ Պ. ԷՏՈՒԱՐ ԷՐԻՕԻ (Պետական նախարար)
եւ Նախագահութեամբ Պ. ԺԻՒՍԹԷՆ ԿՕՏԱՐԻ (Ծեր. եւ նախ. նախարար)
17 Փետրուար կիրակի ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր
Aero-Clubի սրահներուն մէջ, 6, Rue Galilée, Paris (16). Métro: Boissière
Օրքէստր Ժագ-Թանկօ: Անակնկալ - Պրիճի սեղան:
Մուտք՝ 15 *ֆրանք: Ուսանողներու՝* 10 *ֆրանք:*

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է
ՓԱՐԻԶԻ եւ ՇՐՋԱՆԻ կոմիտէներու խորհրդակցական ժողովը
յետաձգուած է Փետր. 23ին Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ծանօթ տեղը:

ՏԻՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ
Մարտ 3ին, **Salle Géographie***ի մէջ*
Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն:
կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ
Նախաձեռնութեամբ՝ *ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՎԱՐՉ. ԺՈՂՈՎԻ*
Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին
Petit Journalի սրահին մէջ (Rue Cadet, Métro: Cadet).
Կը դասախօսէ կարող. նուիրակ
ԳԵՐ. Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Ս. ԱՐՔԵՊՍԿ. ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ
Նիւթ ունենալով՝ ա) Ս. էջմիածնի վերաշինութիւնը.— *բ*) Հայաստանի շինարարութիւնը:
Ծախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 2 ֆրանք:
բանախօսութիւնը կ'աւարտի ժամը 11.30ին:

ԿԱԹՈՂ. ՆՈՒԻՐԱԿԸ ՊԻՏԻ ՊԱՏԱՐԱԳԷ

վաղը, կիրակի Առնուվիլի մէջ, կաթողիկոսական լիազօր նուիրակ գերաշնորհ Տ. Գարեգին Ս. Արքեպսկ. Յովսէփեան հանդերձեալ է Ս. Պատարագ մատուցանել Ս. Եկեղեցւոյ մէջ եւ իր ձեռքովը քարոզութեամբ մխիթարել հաւատացեալները:

Սկզբնաւորութիւն ժամե. գուժեանց ժամը *8.30* սկզբնաւորութիւն Ս. Պատարագի ժամը *10*:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆր. Կ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, Յրդ Թաղապետարանի Դրադարանին մէջ: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. վարչութեան ներկայացուցիչը:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Տարօն-Տուրուբերանի Հայր. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Պուլվար Օտտօի եկեղեցիի սրահին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Կը խնդրուի բոլոր անդամներէն ներկայ գտնուիլ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Խարբերդի եւ Յաբակից Գիւղերու Երիտասարդաց Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը յառաջիկայ Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Պար Լէնփէրիալի սրահին մէջ (17 Ալէ Լէօն Կամպէթթա): Կարեւոր օրակարգ: Կը հրաւիրուին անդամ եւ ոչ-անդամ հայրենակիցներ:

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ
երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ»
փարիզի եւ շրջանի *Յառաջի* ցրուիչ
Պ. ԱՒԵՏԻՍԷՆ:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (23)

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

»»»· ·«««

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Բայց վախեցայ, մտածելով, թէ որդիսի վտանգի կարող էինք ենթարկել երկուսս էլ:

Քաւոր Պետրոսը մեծ ախորժակով ուտում էր: Ես սկզբում սեղանին չմօտեցայ, ոչ այն պատճառով, որ տան տէրը սուրբ տեղերը ուխտի չէր գնացել եւ ես նրա հացը հարամ էի համարում, ոչ,— այլ այն օր պաս էր, ես երբեք պաս չէի լուծել: Կրօնի եւ եկեղեցու պատուէրները ամենայն մաքրութեամբ դեռ պահպանում էին իմ մէջ: Բայց քաւոր Պետրոսը իմ վարմունքը նկատելով, ինձ այնպէս խստութեամբ աչքով արեց որ ես ակամայ ստիպուեցայ ուտել... :

Ընթրիքից յետոյ մեզ համար մաքուր անկողին պատրաստեցին, որ հանգստանանք: Երբ մտայ իմ մահիճը, երկար քնել չկարողացայ, թէեւ սաստիկ յոգնած էի: Զանազան մտածութիւններ պտտում էին իմ սիրտը: Երբեմն մտածում էի, թէ ինչ կը լինի մեր դրութիւնը, երբ տան տէրը յանկարծ հասկանայ, որ իւր սենեակում պառկած են երկու քրիստոնեաներ: Նա այդ տեղաչորերը պղծուած համարելով, այրել կը տայ, եւ գուցէ մեզ եւս կ'այրեն նրանց հետ: Եւ ի՞նչի համար ուրանալ կրօնը, ուրանալ ազգութիւնը: Նրան համա՞ր միայն, որ մի կտոր հաց եւ պառկելու տեղ ստանանք: Մի՞թէ դրանք են պանդխտութեան, գաղթականութեան պայմանները.— ինչ ազգի մօտենալ, այն ազգից ձեւանալ... : Իմ ճանապարհորդութիւնը հէնց առաջին իջեւանից ինձ անտանելի դարձաւ: Մտածում էի, աւելի լաւ չէ՞ր լինի, որ իմ հայրենի գիւղից չհեռանայի: Թող այնտեղ բանէին, չարչարէին, սպանէին ինձ: Գոնէ Հայի անունով կը մեռնէի:

Քաւոր Պետրոսը նոյնպէս անքուն էր: Նա, երեւի նկատեց իմ անհանգստութիւնը, թէ որպիսի անդադար մի կողքից դէպի միւսը շուռ էի գալիս, անդադար հառաչանք էի արձակում, ախ ու վախ էի անում, եւ հոգւոց էի հանում: Նա հարցրեց.

— Ի՞նչու չես քնում, Մուրատ:

Ես փոխանակ պատասխանելու, բարկացայ հեկեկալ: Նա հասկացաւ իմ լացի պատճառը եւ սաստ առածի ձեւով.

— Չէ, զաւակս, այսուհետեւ ինչ ազգի մէջ որ մտնելու լինես, պէտք է այն ազգի փափախը ծածկես: Այդպէս է աշխարհի կարգը... :

Ես հարցրի.

— Մեզ չէ՞ արդեօք, որ մարդ իւր սուրբ կրօնը, իւր ազգութիւնը ուրանում է:

Նա պատասխանեց ինձ Պօղոս Առաքեալի խօսքերով, թէ ինչպէս նա Հրէաների մօտ Հրեայ էր ձեւանում, իսկ հեթանոսների մօտ հեթանոս, որ նրանց սրտերը շահէ:

Քաւոր Պետրոսը կարդացած մարդ էր: Ես նրա խօսքերը, որպէս սուրբ ճշմարտութիւններ, ընդունեցի: Այն ժամանակ այնքան հասկացողութիւն չունէի, որ գիտենայի, թէ ինչպէս մարդիկ սուրբ գրքերի ամենապարզ ճշմարտութիւնները աղաւաղում են եւ նրանցով բացատրում են ամենաանբարոյական մտքեր... :

Գ.

ՓՈՔՐԻԿ ՄԱՔՍԱՆԵՆԳԸ

Մեր ճանապարհորդութեան չորրորդ օրը հասանք Թաւրիզ քաղաքը, իջեւանեցինք Հայոց եկեղեցու բակում:

— Այժմ պէտք է մտածել փողի մասին... ասաց քաւոր Պետրոսը, եւ կիրակի օրը, վաղ առաւօտեան, ինձ իւր հետ առնելով, սկսեցինք գնալ եկեղեցու երեսփոխանի տունը:

— Այնտեղ կարո՞ղ եմ խօսել, թէ դարձեալ պէտք է խուլ ու մունջ ձեւանամ եւ թաքցնեմ իմ հայութիւնը, հարցրի ես քաւոր Պետրոսից:

— Կարող ես խօսել, պատասխանեց նա ժպտելով.— եւ լաւ Հայ պիտի ձեւանաս:

Բայց իմ խօսելը պէտք չեղաւ, որովհետեւ քաւոր Պետրոսը ինձ ներս չտարաւ երեսփոխանի մօտ, այլ հրամայեց սպասել դրսում, իսկ ինքը միայնակ ներս մտաւ: Չգիտեմ ինչ խօսեց նրա հետ, ինչ ասաց, միայն այդքանը յիշում եմ, որ այն օր եկեղեցում քահանան մեր մասին ժողովրդին «ծանուցում» արեց, որի մէջ յայտնեց այն միտքը, թէ մենք Մուշի երկրից ենք եկել, թէ մեր կնիկները, զաւակները «անհաւատների» ձեռքում գերի են ընկած, այժմ բարեպաշտ քրիստոնեաներից ողորմութիւն ենք հաւաքում, որ տանենք տանք «անհաւատներին» եւ մեր գերիներին ազատենք, եւն.: Դարձեալ խաբեբայութիւն... մտածեցի ես խորին վրդովմունքով:

Որքան էլ սուտ լինէին այդ խօսքերը, այսուամենայնիւ, ժողովրդի վրայ խորին տպաւորութիւն գործեցին: Տէր հայրը այնպիսի ազդու եղանակով նկարագրեց մեր գերիների ողբալի դրութիւնը, որ բոլոր լսողների մէջ ցաւակցութիւն շարժեց: Քարոզից յետոյ եկեղեցում գանձանակ ման ածեցին եւ մեզ համար փող հաւաքեցին: Իսկ մենք մուրացկանի նման, գլուխ ներս ծռած, կանգնած էինք եկեղեցու դրան մօտ, քաւոր Պետրոսը աջ կողմում, իսկ ես ձախ կողմում: Ժամաւորները դուրս գալու միջոցին ձգում էին մեզ սեւ փողեր: Այդ առաջին անգամն էր, որ ես, քաւոր Պետրոսի յորդորանքով, ստիպուած էի ձեռքս մեկնել եւ ողորմութիւն խնդրել... : Ամօթը խեղդում էր ինձ: Որքան ցածութիւն էր: Խաբել եւ մուրալ... :

Այն օրը ես խելագարի նման էի եւ միշտ լաց էի լինում: Բայց քաւոր Պետրոսը մխիթարում էր ինձ, ասելով.

— «Ղարիբի երեսը սեւ կը լինի, իսկ ջիգը —լէքը »... :

Միւս օրը մենք արդէն փող ունէինք: Մեր ամենահարկաւոր գնելիքը արտասահման գնալու համար՝ էր անցագիրը:

— Գիտե՞ս Մուրատ, ասաց ինձ քաւոր Պետրոսը,— օտարութեան մէջ յաջողակ կերպով թափառելու համար, աւելի լաւ է մտնել ուրիշի մորթու մէջ:

Ես ոչինչ չհասկացայ: Նա բացատրեց.

— Պէտք է անունդ, ազգանունդ, ծնած տեղդ, պարապմունքիդ անունը,— բոլորը փոխես:

Ես ապշած մնացի: Նա շարունակեց.

— Քո անունը այսուհետեւ Մուրատ չէ, դու կոչւում ես Ամբրոսիոս: Քո պարապմունքը, քո արհեստը դարբնութիւն չէ, դու այսուհետեւ եկեղեցու պաշտօնեայ ես, դու սարկաւագ ես:

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 17 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
DIMANCHE 17 Février 1935

ԺԱ. ՏԱՐԻ - 11e Année Nº 2732

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐՈՒ ԹՆՃՈՒԿԸ

Հետզհետէ պիտի հաղորդենք բոլոր անհրաժեշտ լուսաբանութիւնները, այն հրահանգի մասին որ կը սահմանէ ինքնութեան թուղթերու նորոգման պայմանները եւ որ հրատարակուեցաւ երէկ եւ այսօր:

Առ այժմ քանի մը բացատրութիւններ, հրահանգին բովանդակութեան մասին:

Այն բոլոր տրամադրութիւնները որ գծուած են հրահանգին մէջ, կը վերաբերին օտար բանուորներու, աւելի ճիշդ բացատրութեամբ՝ վարձու աշխատաւորներու (սալարիէ):

Այս բարդ ձեւակերպութիւնները սահմանելով անոնց ինքնութեան թուղթերու նորոգման համար, աշխատանքի նախարարը կը գործադրէ իր ստացած իրաւասութեանց մէկ մասը:

Նախարարը պարզելով աշխատանքի տագնապին մանրամասնութիւնները, կը յայտարարէ Երեսփ. Ժողովի բեմէն (1934 դեկտ.).

— «1930ին ունէինք 1 միլիոն 285,000 օտար աշխատաւորներ. 1931ին այս թիւը իջած էր 1,144,000ի, 1932ին՝ 910,000ի, եւ վերջապէս 1934 յունիս 30ին՝ 814,000ի: Անշուշտ շատ է տակաւին, բայց այստեղ կանգ չպիտի առնենք: *ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ԸՍՏ ՕՐԻՆԻ ԱՐՏՕՆՈՒԱԾ Է ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐՆԵՐՈՎ ՃՇԴԵԼՈՒ ՕՏԱՐ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԱՌ ՀԱՐԻՒՐ ՀԱՄԵՄԱՏՈՒԹԻՒՆԸ՝ ԻՒՐԱՔԱՆՉԻՒՐ ՃԱՐՏԱՐԱՐՈՒԵՍՏԻ ՀԱՄԱՐ:* Այդ հրամանագիրները կրնան որոշուիլ ի պաշտօնէ կամ բանուորական եւ գործատիրական կազմակերպութեանց պահանջին վրայ: Ես վճռած եմ իմ իրաւասութեամբ այդպիսի հրամանագիրներ հանել, երբ համեմատութիւնը կ'անցնի 10 առ հարիւրը: *ԱՅՍՈՒՀԵՏԵՒ ՈՐ ԵՒ Է ՆՈՐ ԱՐՏՕՆԱԳԻՐ ՉՊԻՏԻ ՏՐՈՒԻ ՕՏԱՐ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ, ԻՍԿ ՀԻՆ ԱՐՏՕՆԱԳԻՐՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ՆՈՐՈԳՈՒԻՆ ՄԻԱՅՆ ԱՌ ԱՌԱՒԵԼՆ 11 ԱՄՍՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ, ՊԱՅՄԱՆԱՒ ՈՐ ՕՏԱՐ ԲԱՆՈՒՈՐԸ ՖՐԱՆՍԱ ԲՆԱԿԱԾ ԸԼԼԱՅ ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻԷ Ի ՎԵՐ:* Այս առթիւ նկատի պիտի առնուին կարգ մը բացառիկ կացութիւններ»:

Արդ, Տեղաւորման պաշտօնատան հրահանգը — առ այժմ Սէնի նահանգին համար — խմբագրուած է ճիշդ այդ առաջադրութեամբ:

Ինքնութեան թուղթերու նորոգման համար, մինչեւ հիմա դիմումները կ'ուղղուէին ոստիկանական տեսչութեան կամ քաղաքապետութեան: Նոր հրահանգով՝ պիտի ուղղուին աշխատանքի նախարարին:

Կը նշանակէ թէ՝ աշխատանքի նախարարը պիտի օգտուի այս պատեհութենէն, տուգելու համար 10 առ հարիւրի օրէնքին գործադրութիւնը:

Ուրիշ խօսքով, իր հայեցողութենէն կախում ունի արտօնագրին ջնջումը կամ նորոգումը:

Այս գործին մէջ իրեն պիտի օգնեն, իբրեւ իրաւասու իշխանութիւն,— 1. Տեղաւորման քաղաքապետական պաշտօնատունը,— 2. Նահանգային պաշտօնատունը, — 3. Բանուորութեան Շրջանային պաշտօնատունը:

Այս երեք հաստատութիւնները իրազեկ ըլլալով «աշխատանքի շուկայ»ին կացութեան, խնդրանքի եւ մատուցումի երեւէջներուն, իրենց նպաստաւոր կամ աննպաստ կարծիքը մեծ կշիռ պիտի ունենայ տրուելիք որոշման մէջ:

Ուշագրաւ է որ, հրահանգը ոչ միայն վաւերական տեղեկութիւններ կը պահանջէ խնդրարկուին Ֆրանսա բնակութեան պայմաններու եւ ուրիշ հանգամանքներու մասին, այլ եւ կը սահմանէ գործատիրոջ յանձնառութեան տեւողութիւնը:

Եթէ յանձնառութեան տեւողութիւնը չի կրնար երեք ամիսէն պակաս ըլլալ, միեւնոյն ատեն չպիտի ըլլայ մէկ տարիէն աւելի:

Ինչո՞ւ այս նոր սահմանափակումը,— որպէսզի նախարարութիւնը կարենայ փոփոխութիւններ կատարել մէկ տարիէն միւսը, համաձայն գործազրկութեան տագնապի երեւէջներուն:

Ուրիշ կարեւոր պարագայ մը ԱՆՁԱՄԲ դիմելու պայմանն է: Ոչ միջնորդ, ոչ ալ թղթատար:

Ուրեմն, կ'ուզեն ֆիզիքապէս ալ ստուգումներ կատարել խնդրարկուի մասին:

Այս անմիջական բացատրութիւններէն յետոյ, խօսք մը՝ բանուորներուն, մէկ ալ՝ այն ազգային մարմիններուն որ պատասխանատուութիւններ ստանձնած են այս առթիւ:

Բանուորներուն համար մեր ըսելիքը պիտի ըլլար պաղարիւն մնալ եւ ուշադրութեամբ հետեւիլ պաշտօնական հրահանգին տրամադրութիւններուն:

Փետր. 15էն սկսելով, ամսը օր պայմանաժամ տրուած է անոնց որոնք ինքնութեան թուղթերը լրացած են 1934 դեկտ. 31ին եւ որոնց մականունները կը սկսին A. B. C. տառերով (ֆրանսերէն):

Որ եւ է զանցառութիւն՝ կրնայ յանգիլ անդարմանելի հետեւանքներու:

Արդէն շատեր այդպիսի զանցառութեանց մեղքն է որ կը քաշեն, տարիներէ ի վեր (անկանոն թուղթ):

Գալով ազգ. մարմիններուն, մանաւորապէս Միացեալ Ցանձնաժողովը շատ լուրջ պատասխանատուութեան մը առջեւ կը գտնուի:

Ճիշդ ժամանակն է արժեցնելու իր յաւակնութիւնները, լրջօրէն, գիտակցօրէն գլուխ գլխի տալու եւ նոր, պատճառաբանեալ եւ ազդու խնդրագիր մը ներկայացնելու առ որ անկ է:

Եթէ պիտի սպասեն որ հրահանգը գործադրուի մեքենաբար, յետոյ ողբագին աղերսագիրներ մատուցանելու համար, կը վախնանք որ աւելի դառն անակնկալներու մատնուինք: Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՐՑԸ *եւ* ԾԵՐԱԿՈՅՏԸ

ՈՒՇԱԳՐԱՒ ԴԻՏՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ՝ ԾՐԱԳՐՈՒԱԾ ԽՍՏՈՒԹԵԱՆՑ ԴԷՄ

Ծերակոյտին արտաքին գործերու յանձնաժողովը իր ուրբաթ օրուան նիստը յատկացուց այն դիւանագիտական եւ ընկերային խնդիրներուն որ ծագած են օտարականներու հարցին առթիւ:

Սուրիոյ նախկին մարզպան եւ ծերակուտական Պ. Ժուվնէլ կարեւոր տեղեկագիր մը կարդաց այս հարցի մասին, երեւան հանելով ֆրանսական քաղաքականութեան հակասութիւնները՝ պատերազմէն իվեր: Դիտել տուաւ թէ նախ գրկաբաց ընդունուեցան օտարականները, իսկ այժմ խտրութիւններ կը սահմանէ միջնախարարական յանձնախումբը: «Ահարկու վտանգ մը կը սպառնայ Ֆրանսայի արտաքին քաղաքականութեան եւ մեր ազդեցութեան՝ աշխարհի մէջ, իբրեւ հետեւանք այն իրողութեան որ պէտք եղածին պէս կազմակերպուած չէ օտարականներու իրաւական վիճակը»: Եզրակացնելով, Պ. Ժուվնէլ պահանջեց որ կառավարութիւնը կազմական անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնէ անյապաղ:

Զեկուցումէն վերջը, տեղի ունեցան բուռն վիճաբանութիւններ եւ քուէարկուեցաւ հետեւեալ բանաձեւը.

— «Ծերակոյտին արտաքին գործերու յանձնաժողովը լսելով Պ. Անրի տը Ժուվնէլի տեղեկագիրը՝ օտարականներու Ֆրանսայի մէջ բնակութեան ներկայ պայմաններու մասին, խորապէս յուզուեցաւ միջնախարարական յանձնախումբին հակասութիւններէն եւ այն դիւանագիտական ու ընկերային անպատեհութիւններէն զորս կը ներկայացնէ այսպիսի վիճակի մը շարունակութիւնը: Յանձնաժողովը որոշեց զբաղիլ այս հարցով եւ յանձնարարեց իր նախագահին եւ տեղեկաբերին՝ կառավարութեան դիմել եւ իր առջեւ հրաւիրել զայն, հաղորդելու համար թէ ի՛նչ միջոցներ կը խորհի, օտարականներու Ֆրանսա բնակութեան պայմանները կարգադրելու այնպիսի եղանակով մը որ համապատասխանէ մեր երկրին ամէնէն հին աւանդութիւններուն եւ օգտակար ըլլայ մըտաւոր, տնտեսական եւ ընկերային փոխանակութեանց վերահաստատման, Ֆրանսայի եւ աշխարհի միւս ազգերուն միջեւ »:

⁂ Նանսիի բժշկական համալսարանին վարչական խորհուրդին անդամները խորապէս ազդուելով բժշկական ուսանողներու կողմէ օտար ուսանողներու դէմ եղած բողոքներէն, հետեւեալ բանաձեւը քուէարկեցին.

— « Նանսիի բժշկական համալսարանին վարչական խորհուրդը իր ցաւը կը յայտնէ օտար ուսանողներու դէմ եղած թշնամական ցոյցերու առթիւ եւ կը պարսաւէ որ եւ է արարք որ կը ձգտի պառակտում սերմանել միեւնոյն համալսարանին ընկերներուն միջեւ, կը պահանջէ խստօրէն գործադրել բժշկութեան արհեստի գործադրման վերաբերեալ օրէնքները եւ հրամանագիրները. իշխանութեանց ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ ստացական հպատակութեանց մասին խիստ հակակշիռ մը կազմակերպելու ստիպողութեան վրայ, եւ կը յայտարարէ թէ որ եւ է պատճառ չի կրնար արգիլել որ օտար ուսանողները մասնակցին հիւանդանոցներու ներքին եւ արտաքին բժիշկի պաշտօնի մրցումներուն »:

Դումերգի վստահութիւն շահեցաւ 124ի դէմ 444 ձայնով

»»»..«««

Պ. ՖԼԱՆՏԷՆԻ ՎՃՌԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԻ ՄԱՍԻՆ

Երեսփ. Ժողովի ուրբաթ օրուան նիստին մէջ, վարչապետ Պ. Ֆլանտէն երկար ճառ մը խօսեցաւ արտաքին եւ ներքին քաղաքականութեան, տնտեսական տագնապի եւ մասնաւորապէս գործազրկութեան մասին, եւ բուռն վիճաբանութիւններէ յետոյ, վստահութիւն շահեցաւ 124ի դէմ 444 ձայնով, ինչ որ կարեւոր յաղթանակ մը կը համարուի:

Ամէնէն փշոտ խնդիրը գործազրկութեան հարցն էր (վերջին տեղեկագիրը կը ներկայացնէ 496,000 նպաստընկալ գործազուրկ, մինչդեռ անցեալ տարի միեւնոյն ժամանակաշրջանին 343,715 էր): Վարչապետը զանազան թելադրութիւններ լսելէ յետոյ, դիտել տուաւ թէ գործազրկութեան խնդիրը թէեւ վրդովիչ համեմատութիւններ առած է, բայց նոր բան չէ: Ուրիշ երկիրներ փորձած են այս տագնապը լուծել երեք ձեւով,— առաջին՝ վերահաստատել սպառողներու գնողական կարողութիւնը՝ լայն եւ յարատեւ նպաստներ յատկացնելով, երկրորդ՝ հանրօգուտ շինութեանց ծրագիրներ մշակելով եւ երրորդ՝ կրճատելով աշխատանքի ժամերը: «Մեծն Բրիտանիա յայտնապէս առաջին միջոցը ընտրած է, բայց ստիպուեցաւ կոտրել իր դրամին արժէքը: Անգլիոյ մէջ հաստատուն վիճակ մը ունի գործազուրկներու թիւը: Ո՞վ կրնայ ըսել թէ ի՛նչ է Ֆրանսայի գործազրկութեան մնայուն մակարդակը: Ո՞վ կրնայ պնդել թէ Ֆրանսա հիմա հասած է արտադրութեան եւ սպառման հաւասարակշռութեան, եւ վերջապէս, ըմբոստացուցիչ չէ՞ նպաստ վճարել մարդոց որոնք աշխատանք կը պահանջեն: Գալով հանրօգուտ շինութեանց, ատոնք ալ ծանր խնդիրներ են եւ անմիջական դրամ կը պահանջեն: Յետոյ, անհրաժեշտ է որ հանրային պարտքը թեթեւ ըլլայ եւ կատարուած գործերը բաւարար եկամուտ արտադրեն: Այս պայմանները չեն յարմարիր Ֆրանսայի: Ինչ կը վերաբերի աշխատանքի ժամերու կրճատման, ո՞վ կ'ուրանայ թէ ամէն մէկուն գնողական կարողութիւնը միայն իր աշխատանքի արտադրութիւնն է: Աշխատանքի ժամերու սահմանափակումը կրնայ խորապէս խանգարել ազգային տնտեսութեան ընթացքը, հետեւաբար հրաշագործ, համայնաբոյժ դարման մը չէ: Մեր հիմնական միջոցը վստահութեան վերահաստատումն է: Կ'ուզենք հալեցնել սառած դրամագլուխը, զեղչել հանրային պարտքի բեռը եւ անհատական ձեռնարկներու ծախքերը, կրճատելով տոկոսները: Ներկայի կրկնակ ողբերգութիւնն այն է որ այլ եւս տուրքի նոր աղբիւրներ չունինք, եւ փոխառութիւնը չափազանց դժուարացած է: Ուրեմն կը մնայ երկու միջոց,— կա՛մ հանրօգուտ շինութեանց քաղաքականութիւն մը վարել փոխառութիւններով, ինչ որ անձնասպանութիւն է, եւ կամ աւելցնել տուրքերը, որ արդէն կը լափէ ամէն բան: Հետեւաբար կը կարծեմ թէ տոկոսի սակերը զեղչելով եւ դր–

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԷ ՕՐԻՆ

ՀԱՅԵՐԷՆԷ ՀԱՅԵՐԷՆ ...

—•—

Նարդունին կը շարունակէ թարգմանել ...

Ի՞նչ :— «Խորհրդային Հայաստան», եւ ուրիշ ինչ որ կը հրատարակուի կարմիր գիծէն ներս:

Բայց հայերէն չէ՞ «Խորհրդային Հայաստան»ը:

Հայերէն է, հայերէ՛ն... Կարդացէք ո՛ր եւ է էջ, խմբագրական, յօդուած, թարգմանութիւն, լուր թէ խորագիր.

— «Ցերկաթուղային տրանսպորտի լրտեսական դիվերսիոն կազմակերպութեան դատավարութիւնը »:

— « *Հայմատառի դիրեկցիան թիւ 101 գրութեամբ դեռ մարտ 9ին կարգադրել է Ղարաքիլիսայի իր բաժանմունքին բաց թողնել Ստեփանավանի շրջանի «Ստալին– Շահումյան» կոլտնտեսությանը յերկու վագոն չինափայտ՝ գոմաշինարարության համար»:*

— « *Ղարաքիլիսայից գրում են վոր հակառակ Անդրյերկոմի պլենումի վորոշման, տեղական տնտեսութեան բաժինը Բաղկոոպին պատկանող չէնքն ապօրենի կերպով վերցրել եւ հանձնել է Ֆիզկուլտ կազմակերպութեանը »:*

— *Շախմատի փոքր չանպիոնատի վերջնական արդիւնքները »:*

— *«Դիլիջանի շրջանային բարդ արտրմիմենտի խանութի դիրեկտորի նամակը բոլոր շրջանային խանութներ ի դիրեկտորներին յեւ գյուղկոոպների նախագահներին»:*

Շարք մըն ալ՝ առանձին բառեր.— *Զոոտեխնիկ, կոնտինգենտ, զոովետամանագէտներ, պոեզիա, լիրիկական, էնտուզիազմ, ֆանատիկոս, էֆեկտիվություն, աերիտորյալ, օրյեկտ, մոբիլիզացիա, ակտիվութ-կուն, կոնկրետ, տրոպիկական, տուբերկուլյոզային, կինոմատոկրաֆիա, կուլտուրա, հոնորար, օրիգինալ, կոմպոզիտոր, ղիվերսիոնիստային, ետարատային, սեանս, բրիգադատային...*

Փնտռէ որքան կ'ուզես: Նոյնիսկ աչքերդ գոց:

Երեւակայեցէք ոչ միայն ընթերցողին, այլեւ գրաշարին վիճակը, երբ հարկադրուէինք նոյնութեամբ արտատպել խորհրդային ո՛ր եւ է հրատարակութիւն, զեկուցում կամ լուր:

Տուած նմոյշներս շարած ատեն, գրաշար Արամը վեր վազեց եւ խոնարհաբար դիտել տուաւ.

— Խորագիրը «հայերէնէ հայերէն» գրած էք. սխալ չէ՞. կարծեմ «չինարէնէ հայերէն» ըսել կ'ուզէք ...

Եկուր եւ համոզէ գրաշարը, —«վոբակյալ բանվոր — որպէսզի «թշնամական » դիրք չբռնէ Երեւանցիներուն դէմ:

Ուրեմն, ստիպուած ենք խմբագիր մը յատկացնել, որպէսզի հայերէնէ հայերէն թարգմանէ խորհրդային հրատարակութիւնները, ինչպէս կ'ընենք «Թան»ի, «Թայմզ»ի, «Լոքալ Անցայկըր»ի կամ «Ճիւմհուրիէթ»ի համար:

Այլապէս, վստահ եմ որ ոչ իսկ աչքէ պիտի անցընէք Հայաստանի վերաբերեալ ո՛ր եւ է լուր կամ զեկուցում, ինչքան ալ շահեկան ըլլայ:

Փորձը կը տեսնեմ ամէն օր: Ո եւ է մէկուն յանձնեցէք « Խորհրդային Հայաստան» մը, «Պրոլետար» մը կամ ուրիշ հրատարակութիւն,— հազիւ աչք մը նետած, մէկդի կը դնէ ջղագրգիռ:

ՎԱՀԷ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՅԱՋՈՐԴ ՀԱՄԱՐԸ ՅԱՏԿԱՑՈՒԱԾ Է ՓԵՏՐ. 18Ի ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ:

ԻՆՉՊԷՍ ՊԻՏԻ ՆՈՐՈԳՈՒԻՆ ՕՏԱՐ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐԸ

Այսօր կրկին հրատարակած ենք այն պաշտօնական հրահանգը, որ կը ճշդէ օտար բանուորներու ինքնութեան թուղթերու նորոգման պայմանները:

(Տես Գ. էջ):

Ինչպէս պիտի կարդաք այդ պաշտօնական հրահանգին մէջ, իւրաքանչիւր բանուորի կը տրուի հարցարան մը, ճշդութեամբ լեցնելու եւ յանձնելու համար: Հարցարանը կը պարունակէ հետեւեալ մանրամասնութիւնները.—

Անուն: Մականուն: Ծննդավայր եւ ծննդեան թուական: Ազգութիւն (հպատակութիւն).— Օտարականին հասցէն (բնակութիւն Ֆրանսայի մէջ).— Ինքնութեան թուղթի թիւ եւ տեւողութիւն.— Թուղթին վրայ արձանագրուած արհեստ.— Ֆրանսայի մէջ բնակութեան տեւողութիւն՝ 1. իբրեւ ոչ-աշխատաւոր, 2. իբրեւ աշխատաւոր. — վաւերաթուղթեր՝ այդ բնակութիւնը հաստատելու համար.— ընտանեկան վիճակը, կնոջ եւ զաւակներուն հպատակութիւնը,—Ի՞նչ գործ կ'ուզէ կատարել.— Գործատիրոջ անունը եւ հասցէն.— Մասնաւոր դիտողութիւններ:

Տրուած խնդրագիրներու մասին կարծիք պիտի յայտնեն հետեւեալ պաշտօնատուները.—

1. Տեղաւորման քաղաքապետական պաշտօնատուն.— 2. Նահանգային պաշտօնատուն.— 3. Բանուորութեան շրջանային պաշտօնատուն:

ԱՅՍ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆՑ ՅԱՅՏՆԱԾ ԿԱՐԾԻՔԻՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆ ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ ՈՐՈՇՈՒՄ ՊԻՏԻ ՏԱՅ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՆԱԽԱՐԱՐԸ:

«Գրեմոնի մրցանակը» տրուեցաւ Պ. Մանուէլեանի

Գրէմոնի մրցանակի յանձնախումբը նիստ գումարեց նախագահութեամբ Տիկին Սամուէլեանի եւ միաձայնութեամբ որոշեց 1933 եւ 1934 տարիներու 4000 ֆրանքի գրական մրցանակը յատկացնել Պ. Անդրէ Մանուէլեանի, որ ծանօթ է Հայաստանի եւ հայկական դատի համար կատարած գնահատելի աշխատանքներով, թէ գրաւոր եւ թէ գործնական:

Մրցանակի յանձնախումբին կողմէ փրոֆ. Պայլէ ջերմապէս գնահատած է Պ. Մանուէլեանի վերջին գործը, «Լա Սօսիէթէ տէ Նասիօն տըվան լը փրօպլէմ Արմէնիէն»:

Մեր շնորհաւորութիւնները յայտնելով Պ. Մանուէլեանի, կը փութանք հաղորդել թէ ընկեր Ա. Խատիսեան շուտով «Յառաջ»ի մէջ պիտի պարզէ վաստակաւոր իրաւագէտին կատարած աշխատանքները:

ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՈՐՈՆՈՒՄՆԵՐ

5.— ԱՆՈՆՑ ՀԱՆԳԱՆԱԿԸ ՄԵՐՆ ԱԼ Է

Այս գեղեցիկ շարժումին հանդէպ եւ անոր կողքին, գաղթահայ երիտասարդ գրո՞ղն է, որ հակազդեցութիւն մը պիտի փորձէր, առանց ուզելով բոլոր այն հեղինակները, որոնք ժամանակակից կեանքէն չուզելով ներշնչուիլ, կը խորասուզուին մեր անցեալին մէջ, եւ անկէ կը վերադառնան բեռնաւորուած, խղճամիտ ու բարեբար աշխատանքի մը նուիրելով իրենց ժամերը:

Մեզի համար սակայն նորութիւն մը չկայ Հայաստանի մէջ սկսած շարժումին մէջ: Շատ հեռուները երթալու պէտք չկայ: Մեր գրականութեան պատմութեան մէջ քանի մը շրջաններ ունինք, որոնք նմանօրինակ շարժումներու արձագանգը կը բերեն մեզի: Չպիտի յիշեմ ոչ «Հայրենիք»ի շարժումը (1894), *ոչ* վաղուան գրականութեան *մարդանքներու գրական ստեղծագործութիւնները, այլ՝ քանի մը տրամադրութիւններն այն գրական հանգանակին, զոր ստորագրեցին քըսան տարիներ առաջ խումբ մը երիտասարդ գրագէտներ, եւ որոնց մէջն էր նաեւ Յ. Օշական, որուն ուղղուած է այսօր, դժբախտաբար, քանի մը պերճախօս ու չտես գրչակներու անզօր կատաղութիւնը:*

Ահաւասիկ շատ յատակօրէն բանաձեւուած այդ հանգանակը, որ կրնայ դառնալ, եւ պէտք է որ դառնայ, իբրեւ գրական դաւանանք, ամէն երիտասարդ գրողի.—

Պաշտամունք եւ արտայայտութիւն հայ հոգւոյն,

Ինքնուրոյնութիւն եւ անձնականութիւն ձեւին մէջ.

Մշակում՝ կեսանորոգ պատուաստումով մը՝ հայ լեզուին.

Զուտ գրականութիւնը հեռու պահել քաղաքականութենէ եւ լրագրութենէ:

Տարիներ անցնելէ վերջ, երբ կը խորհինք գրական եւ գեղարուեստական զանազան հարցերու մասին եւ ինքզինքնիս կուտանք որոնումներու, երբ աշխարհի բոլոր գրականութիւններուն մէջ չնչող ազգայնական առողջ հոսանքը կը դիմաւորենք, չենք կրնար տարբեր գրական հանգանակ մշակել ու թելադրել մեր նորահաս սերունդին, եւ անոր՝ որ կազմուած է, բայց առանց խօսելու կը դեգերի օտար ճամբաներու վրայ, բայց եթէ՝ մեզ կանխող գրական նախորդ սերունդին այս շատ յատակ բանաձեւը, որուն հեղինակները մեզի համար «խենթեր» եւ «դժգոհներ» ըլլալով մէկտեղ, իրենց սիրած բառերով, էին նաեւ գրականութեան «ուխտաւորներ»:

×

Ակամայ երկարեցաւ գրական եւ գեղարուեստական որոնումներու այս շարքը: Նիւթը չէ որ կը պակսի այս կալուածին մէջ, զրոյցներ ունենալու համար ընթերցողներուն հետ: Վերջացնելէ առաջ՝ սակայն, չենք կրնար մեր զարմանքը չյայտնել այն անտարբերութեան մասին, որ կը յատկանշէ այսօրուան հայ գրողը, հանդէպ հաւաքական բարոյական երեւոյթներու եւ անոնց դէմ գործուած անիրաւ յարձակումներուն: Ոչ մէկ ատեն անպատասխանատու եւ անտաղանդ գրողներու ամբարտաւանութիւնն ու աղմուկը չէին բռնած գրական հրապարակը, որքան այսօր: Եւ դարձեալ, ոչ մէկ ատեն գրողներուն հանրային եւ անհատական կարծիքը չէ, քաշուած չէր հանդիսատեսի պատեանին մէջ, որքան այսօր: Գրական պարկեշտութիւն, քաղաքավարութիւն ու կրթութիւն մի փնտռէք: Ազնուութիւն՝ երբեք: Չենք պահանջեր, որ կաղապարէ մը ձուլուածի պէս, ամէն գրող նոյն մտածումն ունենայ, տարակարծիք ըլլայ զանազան հարցերու քննութեան մէջ: Բայց անհանդուրժելի է այլ եւս հրապարակը աղմկել հայհոյութիւններով, այն ալ յանուն գրականութեան եւ արուեստի: Այս մարզին մէջ, կը խոստովանիմ, որ մեր սերունդը տկար է: Գրական վէճերը մենք ուրիշ կերպ կ'ըմբռնենք եւ ուրիշ ձեւով կը վարդացնենք: Մեր լեզուն ընդունակ չէ պատասխանելու իբրեւ թէ երիտասարդ գրողներու ամբարտաւանութիւններուն: Բառերու անոնց երանգապնակը այդ տեսակէտով հարուստ է: Որովհետեւ կը թուի թէ պատասխանատուութեան զգացում չունին երբեք:

Տեսե՞ր էք, որ հայ գրողը, հաւատարար կամ անհատաբար, ծառանայ եւ իր դէմքը ցոյց տայ բոլոր անոնց, որոնք Գրականութեան Տաճարին մէջ ամէն բան կը վաճառեն, եւ ամէն սրբութիւն ոտնկոխ կ'ընեն: Հայ գրողը, հայ մտաւորականը, պէտք է արձանագրել այս փաստը,—որեւէ հեղինակութիւն չունի այսօր հանրային խնդիրներու մէջ, որովհետեւ չէ կրցեր արժեցնել իր հաւաքական ուժը: Որովհետեւ չէ կրցեր, երբ ա՛յնքան շատ առիթներ ներկայացան, իր բողոքի արդար եւ հուժկու ձայնը բարձրացնել: Ընդհակառակն, բազմաթիւ դէպքեր եւ երեւոյթներ կը հաստատեն թէ երէց եւ կրտսեր մտաւորական սերունդներու մէջ բազմաթիւ պատեհապաշտներ կան, որոնց հետ դիրք փոխելու եւ նոր դիրքեր շինելու համար: Այլապէս, ինչո՞վ բացատրել յանդգնութիւնը այն քանի մը տղոց, որոնք երէկ ինչպէս այսօր, ուրիշներու յաջողութիւններու մղձաւանջէն անհանգիստ, հայհոյութիւններու անզօր տարափով մը կը յաւակնին տապալել արդար վաստակով շահուած գրական համբաւները: Մենք բոլորս ալ կրաւորական դիրք կը բռնենք սակայն եւ շուտով կը մոռնանք գործուած անիրաւութիւնը:

Մեր տխուր իրականութեան մէջ շատ պատճառներ կան արդէն յուսահատելու: Գրական - գեղարուեստական մարզին մէջ գոնէ խնայենք անոր այդ համաճարակը:

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

(Վերջ)

—Կիւրոսի մանրական բանակին միացան Հայոց գահաժառանգ Տիգրանի 20,000 հետեւակ եւ Հայոց սպարապետ Եմբոսի 4000 ձիաւորները, որոնք 14 օրուան մէջ կործանեցին Լիւտացիներու պետութիւնը 546ին: Տիգրանի օգնութեամբ Կիւրոսը քալեց նաեւ Բաբելոնի վրայ եւ կործանեց բաբելոնեան 2000 տարուան պետութիւնը: Երեմիա մարգարէն, դարեր առաջ հետեւեալ հրաւէրը կարդացեր էր Հայոց այդ արշաւանքին մասնակցելու.—

« Առէ՛ք նշան ի վերայ երկրիդ (Բաբելացւոց), դող հարէք ընդ ազգս ամենայն, հրաւիրեցէք ի վերայ դորա զունդս, պատուէր տուէ՛ք յինէն ԱՅՐԱՐԱՏԵԱՆ ԹԱԳԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆՑՆ եւ Ասքանազեան գնդին, ելէ՛ք ի վերայ ...» :

ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Ե.

Մեր նախորդ յօդուածը յատկացուցինք առաւելապէս գութաներգերուն մէջ գործածուած «Աստուած» բառին հոգեբանական պարզաբանման: Բայց այդ չէ ներկայ յօդուածաշարքին հիմնակէտը: Մտադրութիւն չունինք բառերու ստուգաբանութեամբ զբաղելու: Կը կատարենք այդ պզտիկ շեղումները, քիչ մը աւելի գոյն սրսկելու համար մեր նիւթին:

Ընթերցողէն կը խնդրուի միշտ նկատի առնել մեր երկրորդ յօդուածով արծարծուած կշռոյթի ծագման էութիւնը՝ աշխատանքի չափական ընթացքին: Այժմ պիտի փնտռենք անոր անդրադարձումները հայկական գութաներգերուն մէջ: Սկսինք աշխատանքին նկարագրութեամբ:

Գութանը մեզ մօտ կը պահէ տակաւին իր նախնական կառուցուածքին ձեւը: Չափազանց ծանրաշարժ գործիք մը՝ կը պահանջէ անպայման համագործակցական աշխատանք: Պատճառներէն մէկն ալ, հայ գիւղացին նիհար պիւտճէն չի թոյլատրեր որ ամէն տուն ունենայ իր սեփական գութանը: Սովորական է որ ամբողջ գիւղին մէջ գտնուի քանի մը գութան, այդ պարագային, ինչպէս կ'ըսէ մեր հանճարեղ վարդապետը, «մի քանի տուն միանում են, տեղական ոճով ասենք, մօտկան են դառնում, *կամ՝* համկալանում՝ համկալ *դառնում, մէկ գութան լծում՝ տասներկու լուծ, ու փոխադարձ օգնութեամբ վար անում**):*

Վարդապետը լուծերու թիւը կը նշանակէ տասներկու, բայց երբ նկատի կ'առնենք մեր բոլոր գութաներգերուն բովանդակութեան կառուցուածքը, կը գտնենք ութ լուծ: Անշուշտ թիւը կարեւորութենէ զուրկ է, կ'երեւի զանազան գաւառ, ըստ աշխատանքի ծանրութեան, անոնց թիւը կ'ենթարկուի փոփոխութեան: Իւրաքանչիւր լուծ բաղկացած զոյգ մը եզներէ՝ կ'ունենայ իր հօտաղը: Կը հաւաքուին եօթը ութ ընտանիք, ամէն մէկը տրամադրելով զոյգ մը եզ կամ գոմէշ: Իսկ իւրաքանչիւր լուծն ալ կը կոչուի տուն եւ կը կրէ յատուկ անուն մը, համաձայն իր կատարելիք աշխատանքին: Այսպէս, գութանին առաջին զոյգը կը կոչուի Ամոլ, *Բ.ը՝* Ուժտուն, *Գ.ը՝* Խարզնտուն, *Դ.ը՝* Խնձորտուն, *Ե.ը՝* Մկնտուն, *Զ.ը՝* Փոշետուն, *Է.ը՝* Մուստրտուն, *Ը.ը՝* Հորետուն:

Ահա Բուլանըխի գութանին երգը տեղական բարբառով եւ լուծերուն անունները.

Գութան, գութան, աստուածաբան
Ելաւ ընկաւ հրտ առափան,
Հրտ ակօսին, հրտ արօսին,
Շէկն է տուեր՝ դրսու սամին.
Ջուհար տարէք խազանտարին:
Հորեւոր՝ հորուի գետին.
Փուշետուն՝ փոշին գլխուն,
Մկնտուն՝ մուկն ի բերան,
Խնձորտուն՝ խնձոր գօտին,
Խարզնտուն՝ խարզան թեւին,
Ուժտուն՝ ուժն ի թեւեր,
Սերն ու պանիր *ամոլորին*,
Խէրն ու բարին մանկալուրին,
Առաւե՛լ, հայ առաւե՛լ: 1):

Նիւթին կարեւորութեանը պատճառաւ կը ներկայացնենք նոյնպէս Մուշի գութաներգը դարձեալ լուծերու անուններով: Հոս ալ կը պահենք անփոփոխ տեղական բարբառը.—

Գութան կուլար զիւր գին կ'ուզէր,
Գութնի բուղէն կռիւ կ'ուզէր,
Շէկմտիթ կըռտան կնճակ կ'ուզէր,
Ջոքն ի գետին՝ կուզն ի սամին
Առաւ ելաւ խէրն ու բարին,
Խէրն ու բարին մանկըլտրին,
Ազապ աղջիկ *ուժանուրին*,
Խնձորտուն՝ խնձորն ի գօտին,
Խարզնտուն՝ խարզան ի ձեռք,
Փոշետուն՝ փոշին գլխուն,
Մկնտուն՝ մուկն ի բերան,
Մուստրտուն՝ հա՛ մուստրլտուն,
Հորաւոր ջան հորաւոր,
Հացն ու քերինչ քեզ համաւոր,
Ջրքըշողին չրկանչողին
Մալալ բանին կէս գութանին
Գործել հէ՛լէվ, հէ՛լէվ, հէ՛լէվ: 2):

Ուրեմն ութնեակ մը եզներ կը քաշեն ծանր նահապետական գութանը: Հօտաղները նստած են լուծերուն վրայ կամ յամրաքայլ քովերէն կը քալեն ընթացք տալով աշխատանքին, իսկ մաճկալն ալ կը հսկէ խոփին վրայ: Հո՛ս է մեզի հետաքրքրող վիճակը: Առաջին կանուխ այգերգի պահուն սկսաւ հիւսուիլ ակօսներուն երիզը, բայց ինչպէս գիտենք, այս աշխատանքը կը կատարուի չափազանց դանդաղութեամբ, խոփը միշտ արգելքներու մէջ է, եզները կը տնտնան, զիրենք ոգեւորելու համար միշտ բացականչութիւններու կը կարօտին, ընդհանուր թանձրացում մը կը ծփայ մթնոլորտին եւ շրջապատին վրայ, քայլերու նոյն համաչափ միօրինակութիւնը, նոյն տաղտկալի երթեւդարձը մէկ առաւելէն միւս առաւելը (3) *ու ասիկա ժամեր անընդհատ: Բայց այս միօրինակ համախումբ չափական շարժումներէն կը ծնի մեր փնտռած արդիւնքը: Արդարեւ* այդ միապաղաղ տեւողականութիւնը կ'արտաբերէ կշռաւոր համաչափութիւն մը, տեսակ մը հնչական լարում որուն դիզուած գումարն է ստեղծումը գութաներգերուն: *Հոս մանրամասնութիւններու մէջ չենք մտներ, նկատի առնել մեր Բ. յօդուածով տրուած երկաթագործին սալէն առաջ եկած ձայնական կշռաւոր օրինակը: Վարելու աշխատանքի ընթացքին ծնած կշռոյթըն ալ նոյնն է, միայն* timbre*ը եւ շեշտը կը փոխուի համաձայն կատարուած աշխատանքին դանդաղութեան կամ արագ ընթացքին: Օրինակ մը նկատի առնենք, ամբիջապէս մտաբերեցէք հետեւեալ հանրածանօթ երկու տողերուն երաժշտութիւնը.—*

Ջի՛վ, տու, քաշի, ա՛յ եզը,
Արա՛ հօ՛, հօ՛, արա՛ հօ:

Եղանակը չի՞ մատներ, չի՞ բացատրեր արդէն աշխատանքին նկարագիրը: Երգին մէջ ալ արտացոլումը այդ պիօնէ ակօս դանդաղ երթուդարձին, առանձնայատուկ միօրինակութեան:

Ասոր հակադիր կարդացէք հետեւեալ տողերն ալ.—

Լանջի հողին, հէ՛պ, հո՛պ, հէ՛պ,
Հացն ա կողին, հէ՛պ, հո՛պ, հէ՛պ,
Նստեմ կողքիդ, հէ՛պ, հո՛պ, հէ՛պ,
Ջիզ տամ փողկիդ, հէ՛պ, հո՛պ, հէ՛պ,
Ուտեմ ծամեմ, հէ՛պ, հո՛պ, հէ՛պ,
Լեզուդ ծամեմ, հէ՛պ, հո՛պ, հէ՛պ,
Լիսնեակ գիշեր, հէ՛պ, հո՛պ, հէ՛պ,
Տափակ կրտեր, հէ՛պ, հո՛պ, հէ՛պ,
Գուլգաղ թշեր, հէ՛պ, հո՛պ, հէ՛պ,
Շամամ ծծեր, հէ՛պ, հո՛պ, հէ՛պ,
Անա - խանում, հէ՛պ, հո՛պ, հէ՛պ,
Քունդ ա տանում, հէ՛պ, հո՛պ,
հէ՛պ: 4):

Ասիկա հունձքի երգ մըն է որուն գործողութիւնը պէտք է կատարուի չափազանց արագ շարժումներով: Հոս կարելի չէ մանգաղին պտոյտը դանդաղեցնել, աշխատանքին տեսակը կը պարտադրէ որ մարդկային բազուկը վազէ, մէկ հարուածով տապալէ ցորեններուն խուրձերը: Այս բանաստեղծութեան համար չըսի թէ, «մտաբերեցէք եղանակը», աւելորդ է, պարզ ընթերցումը իսկ կը բաւարարէ: Երբ մեր աչքերը պտըտցնենք տողերուն վրայ, մեր շունչը կը վազէ աւելի արագ՝ քան միտքը: Ակամայ բաղձանք կը ծնի բառերը արտասանելու բարձրաձայն, այնքան որ ոգեւորիչ է բառերուն ընթացքը, մանաւանդ իր բացագանչութիւններով, «հէ՛պ, հո՛պ, հէ՛պ»: Ուրեմն համաձայն աշխատանքէն առաջ եկած կշռաւոր շարայարութեան, փոխուեցաւ ոտքերուն չափականութիւնը, երգին ոգին իսկ: Արդէն գութաներգերու ճարտարապետական կառուցուածքը, տողերուն արուեստագիտական կազմութիւնն ալ ոտքերու իմաստով երկար են, նման այդ աշխատանքին ընդլայնուող, քաշքշուող նկարագրին:

Այսպէս.—

Օրհնեալ է Աստուած,
Յիշեալ է Աստուած:

Բառին տաղաչափութիւնը երկաթող է ու իւրաքանչիւր տող հինգ վանկանի եւ այսպէս բաշխուած՝

1+4, 2+3,

Իսկ հունձքի երգը համաձայն այդ աշխատանքին արագընթացութեան, իւրաքանչիւր տողը ինքնին արդէն ամբողջութիւն մըն է եւ չորս վանկանի.

Օրինակ՝

Լան - ջի հո- ղին:

Ուրիշ տող մը՝

Լի-զուդ ծա-մեմ:

ՀՐԱՆԴ ԲԱԼՈՒԵԱՆ

(*) Նախորդ բաժինները «*Յառաջ*» 1, 13, 20 յունուար եւ 3 փետրուար 1935:

(**) Կոմիտաս վարդապետ. Լոռու գութաներգը Վարդաբլուր գիւղի ոճով: «Նաւասարդ» տարեգիրք: Պոլիս 1914, էջ 312:

1. «Ազգագրական Հանդէս», Ե. Լալայեանի, վեցերորդ հատոր, էջ 71:

2) «Հայոց Բառ ու Բան», աշխատասիրեց Սահակ վրդ. Ամատունի: Վաղարշապատ 1912ին, էջ 151:

3) *Առաւել* կը կոչուի երկու արտերուն միջեւ մնալիք անմշակ հողի տարածութիւնը: Այս բառը շատ կը գործածուի մեր ժողովրդական բանաստեղծութեանց մէջ եւ համաձայն հնչափոխական օրէնքներուն՝ ստացած է այլազան ձեւափոխութիւններ, այսպէս.—

Ա. «Առաւել»ի *ա*ն, ինկեր եւ եղեր է *ռաւել*,

Բ.— «*Ռաւել*»ի *ա*ը սղուեր է եւ եղեր՝ ռօել.

Գ.— «*Ռօել*»ը կրճատուեր՝ դարձեր է *ռօլ*.

Դ.— «*Ռօլ*»ին *լ* գիրն ալ ինկեր եւ եղեր՝ *ռօ*:

4) «Բորչալուի գաւառ», Ե. Լալայեանի, Ազգ. Հանդէս, 9րդ հատոր, 1904, էջ 71:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

Լճափի կեանք

═ o ═

Դուք կը դիմէք թրթռուն հեւքով
Սիւքերով լի ափունքէ ափ,
Հիւսելով կեանք մ'որուն ցոլքով
Կը բեկբեկին յոյսերն անամպ՝
Հոգւոյս երկնին տակ մեղմիկոլով
Շրջող կոյսի'ն հայրենատապ:

Գեղեցիկ էք նրման աստղի,
Ու նրրահիւս հանգոյն զարնան.
Պուրակներու եւ կամ հովտի
Կը ձօնէք ձեր սարսուռն օրուան,
Մինչ լուսնակին տակ զարունի՝
Կ'ըլլաք անո՛ւրջն անտիրական:

Զունիք ինձ պէս տրտում յուշեր,
Ձեր գոյութիւնն է լոկ հրնուանք.
Դուք կը շրջիք լընափունքներ,
Տալով արծաթ ալիքին կեանք.
Ու ձեր այցովն յակինթ խինդեր
Կը զգան անվերջ թռ՛վք ու բերկրանք:

Կը սիրէք զիս, եղբայր մ'ինչպէս
Իր ջինջ բրրոջ աչքերն անոյշ.
Զի ամէն ժամ կ'անցնիք սրտէս,
Եւ կամ ոսկի քընարս մեղոյշ
Կ'ըլլայ վազքին ձեր սիրակեզ
Քաղցրիկ համե՛րգը մելանոյշ:

Զէք լքեր զիս իրկունին մէջ,
Երբ լիճն է լի նաւակներով.
Ե'ւ երգերու պարովն անշէջ.
Ե'ւ մեղրածոր համբոյրներով,
Եւ զգուանքովն հատնո՛ղ էջ էջ.
Սարսուռներով եւ բո՛ց կեանքով...

Թեւեցէ՛ք միշտ, ներշնչումնե՛ր,
Նուրբ եւ ներմակ շողերու հետ.
Որոնեցէք անյայտ վայրեր,
Մարգեր՝ որոնք կ'ըլլան անհետ
Ըստուերներուն մէջ հեշտաբեր՝
Իրկուններո՛ւն երանաւէտ ...

Դուք շրջեցէք ուր չկայ սէր,
Ուր չկայ վիշտն հոծ եւ անծայր.
Ուր չկան խորթ մրտածումներ
Լուսայակինթ մտքին համար.
Ուր մոռացօ'նք լոկ կայ անտէր՝
Մթնոլորտի ծոցի՛ն զոհար...:

Ելէ՛ք, ելէ՛ք ամպերն ի վեր,
Աստղերն ի վեր կապուտաչուի.
Ու ձեզի հետ տարէք հունչեր,
Հունչեր լքնի՛ եւ ափունքի...
Հունչեր մարմրո՛ղ եւ լուսահեր,
Հունչեր զմրո՛ւխտ երազանքի...

Բայց մի՛ մոռնաք դուք զիս երբեք,
Հոգիիս մէջ շարժո՛ղ ձայներ...
Զի ես յաւէտ մասն եմ անբեք
Ձեր թաւշեայ զով եւ տխուրեր
Կեանքին փափո՛ւկ եւ դիւրաբեկ,
Փոքրիկ ձայնե՛ր անդորրաբեր...

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

750.000 ՀՆԴԻԿՆԵՐ ԿԸ ԼՈԳՆԱՆ ԱՐՔԱՅՈՒԹԻՒՆ ԵՐԹԱԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Կալկաթայէն կը հաղորդեն թէ փետր. 3ին 750.000 *հոգի նոյն օրը հասած են այդ քաղաքը լոգնալու համար Գանգեսի սուրբ ջուրերուն մէջ: Արտահայտ Եօկայի տօնախմբութեան առթիւ, որ տեղի կ'ունենայ* 27 *տարին մէկ անգամ:*

Հնդկաստանի մէջ 200.000.000 *հնդիկ կայ, որոնք Գանգէսը կը նկատեն գետերէն ամէնէն սուրբը, մաքրողը մեղքերու եւ դուռն արքայութեան: Հնդկաստանի ամէն կողմերէն ուխտաւորներ կ'երթան Գանգէս եւ կը վերադառնան իրենց հետ տանելով գետին ջուրը, զոր կը գործածեն կրօնական արարողութեանց մէջ: Գանգէս* 1557 *մղոն երկայնութիւն ունի եւ իր եզերքներուն վրայ կանգուն կը մնան տաճարներ ու աղօթավայրեր:*

ԵՐԳԻԾԱՆՔ

Ը Ն Կ Ե Ր   Փ Ա Ր Ո Ս

Դ.

ՀՈՎԵՐՈՒ, ՀՈՎԵՐՈՒ ՄԷՋ

Ընկեր Փարոսի գործած կօշկակարատան մէջ լեցուն էին Հայեր, Յոյներ եւ Ֆրանսացիներ: Այդ բանուորներուն մեծամասնութիւնը ձախակողմեան էին, կային քանի մը աջակողմեաններ ալ, ինչպէս նաեւ մէկ - երկու չէզոքներ: Իր զոյգ վտարման լուրերը արդէն եկած հասած էին աշխատանոց, գործաւորներէն ոմանք զայթակղեցնելով, ուրիշներ ալ ծիծաղեցնելով:

Աջակողմեան խումբէն արհեստակից մը, Գուրգէնը, կէս օր մը, սրճարան տարաւ ընկեր Փարոսը ու ըսաւ.

— Փարոս, վայլե՞ց կերած ապուրդ: Տօ՛, մենք քեզի կատարեալ ազգայնական, նոյն իսկ ազգայնամոլ գիտէինք: Ես իբրեւ Կարնեցի միշտ հայրենակիցներուս ազգասիրութիւնը կը գովէի ու քեզի ալ իբրեւ խոշոր փաստ առաջ կը քշէի: Տար փարայի բերիր մեր պատիւը: Շիտակը ըսէ, Փարոս, խենթեցա՞ր, ի՞նչ եղար: Տօ՛ դեռ հաւատալս չի գար,— Փարոսը Հօկճի, համայնավար: Է՛, դուն խենթի կաթ ծծած ըլլալու ես: Տօ՛, դուն անպատճառ հօրմէ ու մօրմէ, երկու տեսակ խենթութիւն ժառանգած ըլլալու ես: Տօ՛, լսուած, տեսնուած քէփէզէութիւն չէ ասիկա: Ամօ՛թ, ամօ՛թ, ամօ՛թ ...

— Գուրգէն, եթէ քո տեղը ուրիշը լինէր էսպէս խօսող, ես ու իմ Աստուածը, կը սպաննէի նրան: Սակայն դու ես խօսողը: Լսիր ուրեմն: Ես կարծում եմ որ դու բաւականին խելօք մարդ ես ու կարող ես հասկանալ իմ բարդացած դրութիւնը: Տօ՛, ես Զախունի Փարոսը ո՞նց կարող էի մոռանալ որ մեր քէաֆուր աշխարհումը գոյութիւն ունեն երկու դասակարգեր.— կեղտոտ բուրժուազիան եւ կեղեքուող պրոլետարիատը: Ուտողը եւ ուտուողը: Հրէշը եւ զոհը: Եւ ազգութիւն, կրօնք, բարոյական դրանք բոլորը բուրժուազիայի սուտ ստեղծագործութիւններն են ջլատելու համար ընչազուրկներին: Ես ինչ հարամզադա, կեատա, լաքէ, ինչ տիպի աննամուս կը լինէի, եթէ դիրք բռնած չլինէի սօցիալիզմի պայքարող, կարմիր գծի վրայ: Դու պիտի խօսես Արարատից եւ Նոյ Նահապետից ու պիտի հասնես հայ ժողովուրդի ազատագրութեան: Բայց ինձ համար ոչ մի ազատագրութիւն լիակատար չի, երբ նա չի եղել համաշխարհային յեղափոխութիւնով: Պրոլետարիատի դիկտատուրայով միայն կը լուծուէ հայկական հարցը: Ու երբ էսպէս է ճշմարտութիւնը ես ինչպէս կարող էի անտարբեր մնալ դէպի դասակարգային սուրբ պայքարը: Երէկ գիշեր ութ ժամ մտածել եմ եւ հասել այն եզրակացութեան որ մեր բուն թշնամին ժէզուիթ - փաշիզմն է: Ամբողջ կեանքումս ես տեսել եմ շահագործուող բանուորներ, ծով կարիք, վիթխարի անհաւասարութիւն, մանուկների քաղց, մեծերի սով եւ կոյսերի վաճառում: Եւ էս բոլոր կապիտալիզմն, գործում է կապիտալիզմի հիւրան: Ես մտածող եւ զգացող հին սօցիալիստ յեղափոխական, ինչպէս կարող էի դաւաճանել իմ մաքուր սկզբունքներին, երբ 900*ական թուականներից սկսած, եղել եմ Մարքսի փրոնտում ... ի՞նչպէս ուզում էք որ չխանդավառուեմ ու չյուզուեմ տիեզերական էվոլուցիայով: Ես իմ հոգու եւ մարմնի իւրաքանչիւր մասնիկով հետեւում եմ Չինացի բանուորների ընդվզումին, Հնդիկ գործաւորների ընդվզումներին, անգլիացի հանքագործների թշուառութեան, Զուլուների զուլումին եւ Սենկալիսի, Ճաւայի, Փօրնէոյի բնակիչների անտանելի դրութեանը: Հետեւում եմ նաեւ իմ քթի տակ զարգացող Ֆրանսիացի բանուորութեան շարժումներին ... Ամէն մի ազնիւ մարդու մէջ անպայման պիտի մի կոմունիստ լինի: Մարդս պիտի խոզից ծնուած լինի որ քաշուէ կեղտի ու տիղմի մէջ ու իրա համար ապրէ: Ոչ, էդ մէկը Փարոսը անել չէր կարող, երբ նա նախալէնինեան շրջանի պայքարող է, սօցիալիզմի յաղթանակի եւ կառուցման համար: Եթէ գլուխս էլ կտրեն, պիտի լաւ իմանաք նրա կտրուելուց յետոյ էլ որ Փարոսը պիտի գոչի.*

— Անկցի՛ բուրժուազիան,

— Անկցի՛ կապիտալիզմը,

— Անկցի՛ էմպերիալիզմը:

— Կեցցէ՛ պրոլետարիատը,

— Կեցցէ՛ սօցիալիզմը,

— Կեցցէ՛ համաշխարհային յեղափոխութիւնը:

Ընկեր Փարոսի ձայնը եւ ձեռքը կը դողային յուզումէն: Անիկա իր առջեւ դրուած բաժակ մը գինին պարպեց, ըսելով.

— Ինչ էլ ասէք, ինչ էլ խօսէք, ես խմում եմ էս բաժակը իմ չին, թաթար, թուրք, լեզկի, լազ, եզիտի, ղէյպէկ ընկերների եւ նրանց պրոլետարական դիկտատուրայի կենացը:

Գուրգէն աւելորդ համարեց երկարել վիճաբանութիւնը, ոտքի ելաւ արհամարհանքով եւ ըսաւ.

— Քու մէջդ մէկը մեռած է: Աստուած ողորմի հոգուն. Քու մէջդ մէկը ծնած է: Անոր ալ Աստուած պարգեւէ երկար ... հիւանդութիւն:

Ընկեր Փարոս վերէն վար եւ ձախէն աջ կարմրեցաւ:

Կէսօրէն վերջը, Գուրգէն, մտնելով աշխատանոցի համայնավարներուն ու ըսաւ կէս հեգնութիւնով.

— Փարոսին հետ էի: Անիկա ձեզի համար ու դրախտ եւ ինծի համար անուղղելի կոմունիստ է: Պարապ տեղը վտարեր էք զինքը: Անոր նման սօցիալիզմի յաղթանակին հաւատացող մը եւ խանդավառուող մը դժուար թէ գտնէք:

Այս խօսքերը խիստ դուրս եկան երիտասարդ համայնավարի մը սրտին եւ անորոշեց, երեկոյեան, գլուխ գլխի տեսակցութիւն մը ունենալ հէք, անիրաւուած ընկերոջ հետ:

Իրիկունը նոյն սրճարանը գացին եւ Փարոս գրաւեց իր կէսօրուան տեղը: Համայնավար Աշոտը ըսաւ.

— Ընկեր Փարոս, ի՞նչպէս եղաւ որ քեզպէս հին համայնավար մը անգամ եղաւ ոճրագործներու կուսակցութեան մը ...

— Լսի՛ր, ընկեր, ամենից առաջ քեզ կ'արգիլեմ էդ ձեւով խօսել: Երէկ գիշեր ութ ու կէս ժամ մտածել եմ եւ հասել եմ այն եզրակացութեան որ մեր թշնամին միջազգային հրէութիւնն ու ընկերվարութիւնն է: Ես քեզ ասում եմ կտրուկ ձեւով որ ես Հայ եմ, եւ էն էլ ազգայնական Հայ, հայրենատէր Հայ, մի կատաղած, մի շովինիստ Հայ, մի կատարեալ փաշիստ: Ես հաւատում եմ որ եթէ քերթես ամէն մի իսկական Հայի մորթ

ՑԵՐԵԻ ՄԸ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԷՍ

Տոքթ. Վ. Թորգոմեան

Երբ յարգելի տոքթէօրին յոբելեանի լուրը հասաւ, յոբելեան մը, զոր վաստակաւոր բժիշկը մերժեց աղմուկարար, ցնցուեցայ յուշածոս եւ գրասեղանիս վրայ՝ ինկաւ Թարմ տերեւ մը։ Ընդելուզուած՝ կարմիր, կապոյտ եւ նարնջագոյն ծաղիկներով։

Արդարեւ Տոքթ. Թորգոմեանն ալ խառնուեցաւ հայ մտաւորականներու աքսորի կարաւանին դէպի Զանղըրը։ Բեռ Հայտար Փաշայէն չմեկնած, կէսամրեց ոստիկանը, որ ուզած էր արգիլել զինքը առաջին կարգի վակօն նստիլ։ Բարեբախտաբար ինքը ազատեցաւ եւ վերադարձաւ Պոլիս։

Փակուած եմ Թաքսաոցիս մէջ, Օրթաքէօյ։ 1918ի գարունը։ Պլպուլը կ'երգէ վարդենիի Թուփին տակ՝ դինովցած։ «Հայոց աշխարհիկ, գարունք է եկեր»։ Նորաստեղծ Հայկական Հանրապետութեան պատուիրակները հասած են Պոլիս։ Տոքթ. Թորգոմեան՝ բժիշկն է այն տունին, ուր ես օթեւանած եմ։ «Օհ, կ'ըսէ անիկա մեզի, խանդավառ եւ զուարթաչունչ, այսչափ տառապանքէ ետքը, վերջապէս ունեցանք փոքր Հայաստան մը, որ կը կազմէ մեր միակ մըխիթարութիւնը»։

Զինադադար։ Վերադարձ Զաւէն պատրիարքին Պոլիս։ Տոքթ. Թորգոմեանի գլխաւորութեամբ ծովածաւալ բազմութիւն մը «Լուսին չկար մութ գիշեր էր» երգելով, պատրիարքը Պալը Ալիի արխնոտ պողոտայէն կ'առաջնորդեն Գում Գափու։ Յաջորդ օր Տոքթ. Թորգոմեան ոստիկանատուն կը հրաւիրուի, իբրեւ պատճառ այս հսկայական ցոյցին։ Աւելորդ է ըսել թէ՝ հեգնանքով իրենց տեղը կը նստեցնէ լինքնակոչ ոստիկանները։

Ա. Խատիսեան Պոլիս։ Բանախօսութիւն Բերա յունական Սիլլողոսի սրահին մէջ։ Յոգնախուռն բազմութիւն մը։ Եւ սիրուն անակնկալ մը։ Պ. Խատիսեան ամպիոնին վրայ Տոքթ. Թորգոմեանի հետ գիրկընդխառնուելէ [illegible] կը յայտարարէ թէ [illegible] պատերազմի ընթացքին Հայկական Հանրապետութեան առաջին պատուիրակութեան Պոլիս գտնըւած միջոցին, Տոքթ. Թորգոմեան, գաղտնի տեսակցութիւններով, շատ մը խնդիրներու մէջ լուսաբանած էր պատուիրակութեան նախագահը։

Եւ ծափերը կը թնդան որոտընդոստ։

«Հայրենիքը կը պատուէ անոնք որ պատուեցին հայրենիքը»։

Վարձքդ կատար, հայրենանուէր յոբելեար։

ՍԵՊՈՒՀ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

— 1736ին, Պոլսոյ մէջ Ենիչէրիները ապստամբեցան եւ Սուլթան Ահմէտ Գ. ստիպուեցաւ իր գահէն հրաժարիլ։

Աւոր օրով Դաւիթ բէկը իր 450 քաջերով ջարդեց Հաճի Մուսթաֆա փաշայի բանակը, որ քալեց Ղարաբաղի վրայ եւ պաշարեց Հալիձորը, ուր Դաւիթ բէկը կը կռուէր իր քաջերով։ Այս յաղթանակէն յետոյ Թուրքերը Հայոց ձեռքը թողուցին 148 դրօշակ եւ անհամար աւար։

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Ի՞նչ կը գրէ Լենին Թոլստոյի մասին

La Commune ամսաթերթը կը հրատարակէ Լէնինի յօդուածները Թոլստոյի մասին։ Այդ յօդուածները լոյս տեսած են, առաջին անգամ, 1908—1911 տարիներուն։

Թոլստոյի մասին, մարքսեան ակնոցով, վերլուծում մը կատարած է նաեւ Պլեխանով։ Թէ Պլեխանով, թէ Լէնին, երկուքն ալ դիտած են որ Թոլստոյի վարդապետութիւնը հիւսուած է խառնաշփոթութեամբ եւ հակասութիւններով։ Այսուհանդերձ, յատկանշական է Թոլստոյի ստեղծագործութիւնը մանաւանդ անոր համար որ կը ներկայացնէ գրական հանճարեղ արտայայտութիւնը այն մտահոգութեանց, զորս Ռուսիոյ կալուածատէր ազնուապետականութիւնը կը մատնէր դրամատիրութեան յառաջխաղացման պատճառով։

Անկից զատ, ըստ Լէնինի՝ Թոլստոյ կը ներկայանայ իբրեւ ոչ միայն հողի ազնուապետութեան փաղահարը, այլ եւ ձայնատարը ռուս գիւղացիութեան, ճորտերու ազատագրութենէն մինչեւ 1905ի յեղափոխութիւնը։

Բայց եւ այնպէս Լէնին խոր համակրանք ցոյց կուտայ հանդէպ Թոլստոյի, որուն տեսակէտի հակասութիւնները կամ վարդապետութեան խառնաշփոթութիւնը կը բացատրէ բարեխառն արամադրութեամբ մը։

Քանի մը հատուածներ Լէնինի այդ յօդուածէն, որ լոյս տեսած է 1908-ին, Թոլստոյի 80ամեակին առթիւ, «Պրոլետարներ» պարբերաթերթին մէջ, «Լեւ Թոլստոյ, Հայելի ռուս յեղափոխութեան» խորագրին տակ.—

«Արդարեւ շատ ցայտուն են հակասութիւնները, որ կը տեսնուին Թոլստոյի գործերուն, վարդապետութեան, վերջապէս դպրոցին մէջ։ Մէկ կողմէ Թոլստոյ կը ներկայանայ իբրեւ հանճարեղ արուեստագէտ մը, որ ոչ միայն անբաղդատելի պատկերներ գծած է ռուսական կեանքէն, այլ եւ համաշխարհային գրականութեան պարգեւած է առաջնակարգ գործեր։ Միւս կողմէ կը ներկայանայ իբրեւ կալուածատէր մը, որ «գտած Աստուծոյ» կը ձեւանայ։ Կը խորհրդանշէ մէկ կողմէ ուժեղ եւ անկեղծ բողոք մը ընդդէմ ընկերային կեղծիքներու, միւս կողմէ՝ «Թոլստոյական» մը, այսինքն խեղճուկ ու ղառամած ջղագար մը, «ռուս մտաւորական» կոչուածով, որ հրապարակաւ իր կուրծքը կը ծեծէ ու կը կանչէ.— «Ես մեղաւոր եմ, ես յանցապարտ մարդ մըն եմ, սակայն կ'աշխատիմ բարոյական ինքնազարգացման համար, միս չեմ ուտեր, կը կերակրուիմ բրինձէ խիւսակոլոլներով»։ Մէկ կողմէ կը ներկայանայ իբրեւ անողոք քննադատ մը ընդդէմ դրամատիրական շահագործութեանց, պետութեան եւ դատարաններու բռնութեանց, երեւան բերելով հակադրութեանց խորութիւնը ընդմէջ հարստութեանց աճման, քաղաքակրթութեան նուաճումներուն եւ թշուառութեան, վայրենութեան, բանուորական փոթորիկներու ծաւալման։ Միւս կողմէ՝ «անմեղը», որ չարիքին դէմ կրաւորականութիւն կը քարոզէ։ Մէկ կողմէ՝ իրապաշտութիւն եւ քօղազերծում, միւս կողմէ՝ պաշտպանութիւն մը աշխարհիս ամէնէն աննարգ բանին մասին, որ կրօնքն է, ձգտելով պետութեան քահանայապետները փոխարինել զարգացած տէր-պապաներով, որոնք աւելի եւս նողկալի են։

Որոշ է թէ այսպիսի հակասութիւններով՝ Թոլստոյ երբեք պիտի չկարենայ հասկնալ բանուորական շարժումը եւ անոր դերը այն պայքարին մէջ, որ կը կատարուի յանուն ընկերվարութեան, ոչ ալ պիտի կրնայ ըմբռնել ռուսական յեղափոխութիւնը»։

Ի ՓԱՌՍ ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԵԱՆ ԻՄԱՑԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

Այս խորագրին տակ, Ֆէրնան Կրէկ կը պանծացնէ Միջերկրականեան մշակոյթը եւ ցեղերը։

Ֆէրնան Կրէկի յօդուածին շարժառիթն է այն արգելքը, զոր Մ. Նահանգները դրին, 1924ին, գաղթային շարժման վրայ՝ մերժելով, աւելի ճիշդ՝ սահմանափակելով կարգ մը ցեղերու մուտքը իրենց սահմաններէն ներս։ Այդ սահմանափակումը, սակայն, կատարուած է անհաւասար եւ ի հեճուկս միջերկրականեան ցեղերու։ Արդարեւ Միացեալ Նահանգները մանել արտօնուած են աւելի շատ հիւսիսային ցեղերը, քան միջերկրականեան ժողովուրդները։ Ըստ Ամերիկացիներուն, Միջերկրականը կը սկսի, — Ֆրանսայի մասին խօսելով, — Լուար գետէն։ Այսպէս Ֆրանսա կը բաժնուի երկու կէսի,— Լուարի հարաւը ապրող ժողովուրդը կը կոչուի Միջերկրականեան ժողովուրդ։ Հիթլէր եւս նոյն ստորադասութիւնը կուտայ հարաւի Ֆրանսացիներուն՝ պարզապէս որովհետեւ, կ'ըսէ, կէս-միջերկրականեան են, մինչդեռ հիւսիսային գաւառներու մէջ՝ մաքրարիւն եւ խոր իմացականութեամբ օժտուած։

Իտալացիները ծիծաղելի կը գտնեն աշխարհագրական այս բաժանումները, եւ հեգնելով կ'ըսեն.— «Ոչ ոք կրնայ ուրանալ թէ Պերլին հարաւային քաղաք մը չէ դիտելով Քոփէնհակէն կամ Օսլոյէն։ Եւ երբ այսպէս երթանք մինչեւ Լափոնիա, անհրաժեշտ կը դառնայ ընդունիլ որ Լափոնները ամէնէն մաքրարիւն ցեղն են եւ ամէնէն օժտուածը,— ուրեմն կեցցէ՛ Լափոնիան, ուր կը բնակին հիւսիսային հանճարեղ ցեղերը»։

Ի՞նչ հարկ, սակայն, այս հեգնանքին,— քաղաքակրթութեան պատմութիւնը բաւական է հերքելու այդ տեսակէտները։

Միջերկրականն է այն աւազանը, ուր մարդը մարդեղինացաւ, գերութեան վիճակէն անցաւ ազատ քաղաքացիութեան, որ նպաստեց իր իմացականութեան զարգացման։ Միջերկրականի վրայ էր, որ ծաղկեցաւ արեւմտեան քաղաքակրթութիւնը։ Արդի աշխարհին դաստիարակներն են Աթէնքն ու Հռոմը, եթէ չյիշենք Եգիպտոսը, զոր նոյնպէս կը թրջէ Միջերկրականը։

Երբ տակաւին Գերմանները խողկաղին կ'ուտէին անտառներու մէջ, երբ սկանտինաւեան ցեղերը ձուկով կը կերակրուէին իրեց նաւակներուն մէջ, Միջերկրականեան մարդը ստեղծած էր արդէն աստեղագիտութիւն, փիլիսոփայութիւն, երկրաչափութիւն եւ գեղեցկագիտութիւն, ու կ'երգէր Իլիականը։ Միջերկրականի մէջ էր որ զարգացաւ կրօնքը։

Գերութենէն մինչեւ արուեստ, բարոյագիտութենէն մինչեւ իրաւաբանութիւն, ամէ՛ն բան, մեր իմացականութիւնը, մեր գեղեցկութիւնը, մեր օրէնքները, նոյն իսկ մեր Աստուածը ծագումով Միջերկրականեան են։

Դիպուածով չէ որ կապոյտ է այս ծովը։ Ան, Միջերկրականը կը ցոլացնէ լազուարթը երկինքը, որուն կը ցանկայ, ինչպէս կը գրէ Վ. Հիւկօ։ Հանդերձ այդ յակինթը երկրի գօտիին վրայէն, եւ կը խաւարի երկիրը։

Հայերը թուրքական բեմին վրայ

Թուրք գրագէտ Ուշաքի զատէ Հալիտ Զիա կը գրէ.—

Ինչպէս Թատրոնը, բեմական երաժշտութիւնն ալ առաջին անգամ ծնաւ Կէտիք Փաշայի մէջ։

Արուեստագէտներու փոքր խումբ մը Կիլլիկ Ակոբի (Յակոբ Վարդովեան) ղեկավարութեան տակ օր ըստ օրէ կարեւորութիւն կը ստանար ու առաջին հիմերը կը դնէր Թուրք թատերական գրականութեան։

Կէտիք Փաշայի բեմը առաջին անգամ ըլլալով ֆրանսական օփէրէթներու կիրարկումը իրականացուց մեր մէջ։

Կը յիշեմ թէ Պոլսոյ ամենահեռաւոր Թաղերու բնակիչներն անգամ ցեխոտ փողոցներէ անցնելով մոմլաթէ լապտերով Կէտիք Փաշա կը փութային եւ ամէն գիշեր Թատրոնին դրան բազմաթիւ խուռն բազմութիւն մը կը հաւաքուէր փողոցը։

Այս մեծ ընդունելութիւնը փորձանք մը եղաւ Կէտիք Փաշայի Թատրոնին համար եւ Նամըգ Քէմալի «Հայրենիք»ին ներկայացումը պատրուակ բռնելով համբաւ փակեց Թատրոնը։

Աւոր վրայ Կէտիք Փաշայի Թատրոնը բաժնուեցաւ երկու մասի։ Թատերական բաժինը Մնակեանի վարչութեան տակ փոխադրուեցաւ Վէզնէճիլէր, իսկ միւս երաժշտական բաժինը Պոլսոյ մէջ չկարենալով գործել փոխադրուեցաւ Եգիպտոս Պէնկլեանի ղեկավարութեամբ։

Ինչ տեսակէտով ալ որ դատուի, զարմանքի եւ գնահատանքի արժանի է Կէտիք Փաշայի մէջ սկսած գործը։ Այդ խումբին գոհունակութեանց շնորհիւ Պոլսոյ մէջ ներկայացուեցան այդ շրջանի ֆրանսական լաւագոյն օփէրէթները «Մատամ Անկոյի աղջիկը», «Ժիրօֆլէ-Ժիրօֆլա», «Աւազակները» եւն.։ Պէնկլեանի այս ներկայացումները մեծ ընդունելութիւն գտան Իզմիրի մէջ։ Պէնկլեանի խումբին մէջ կը գտնուէին Վերժին Գարագաշ, Սիրանոյշ, Գոհարիկ Շիրին, Թրեանցի Նըման եւն. ինչպէս արուեստագէտ անձնաւորութիւններ։

Օր մը Եգիպտոսի մէջ տարօրինակ դէպք մը տեղի ունեցաւ։ Պատահեցաւ որ Պէնկլեանի խումբը եւ ֆրանսական խումբ մը միաժամանակ «Մատամ Անկո»ն խաղան հոն։ Ֆրանսացիները Թուրք խումբը ծաղրելու մտադրութեամբ գիշեր մը կ'երթան Պէնկլեանի Թատրոնը, բայց կ'ապշին դերասաններուն կարողութիւնը տեսնելով։

Ներկայացումէն յետոյ առանձին կը շնորհաւորեն դերասանները, ըսելով իրենց այլ եւս չեն համարձակիր այդ խաղը խաղալու։

Վերոյիշեալ դերասանները մօտէն ճանչցած եւ քանիցս զիրենք ծափահարած ըլլալով, համոզուեցայ որ բացարձակապէս ճիշդ էր Եգիպտոսի մէջ ճամբորդին պատմածները։ Անկէ զատ Փարիզի «Թրիանոն Լիրիք»ի ներկայացումները տեսնելէ վերջ ալ համոզուեցայ որ Իզմիրի մէջ Պէնկլեանի ներկայացումները երբեք վար չէին մնար փարիզեան այդ մեծ Թատրոնի ներկայացումներէն։

ԻՆՉՊԷՍ ՊԻՏԻ ՆՈՐՈԳՈՒԻՆ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐԸ

—•—

Պաշտօնական հրահանգներ առ որ անկ է

ԽՄԲ.— Երէկ առաջին էջին վրայ հրատարակած էինք այս հրահանգը։ Նկատի առնելով իր կարեւորութիւնը, անգամ մը եւս կը հրատարակենք, որպէսզի մեր բանուորները սերտեն եւ անոր համեմատ շարժին։

Հետզհետէ պիտի հրատարակենք ուրիշ լուսաբանութիւններ ալ։—

Երէկ հաղորդած էինք թէ անոնք որոնց ինքնութեան թուղթերու պայմանաժամը լրացած է 1934 դեկտ. 31ին եւ որոնց մականունները կը սկսին ֆրանսերէն A. B. C. տառերով, պէտք է դիմում կատարեն ՓԵՏՐ. 15ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ, ԵՒ ԵՒ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՍԸ ՕՐ, ԱՅԼԱՊԷՍ ԿԸ ԿՈՐՍՆՑՆԵՆ ԻՐԵՆՑ ԱՇԽԱՏԵԼՈՒ ԻՐԱՒՈՒՆՔԸ։

Այս առթիւ բոլորին ուշադրութեան կը յանձնենք հետեւեալ պաշտօնական հրահանգը.—

Այն օտար աշխատաւորները որոնք վարձքով կը բանին (սալարիէ) Սէնի նահանգին մէջ եւ որոնք կ'ուզեն նորոգել իրենց ինքնութեան թուղթերը, պէտք է ԱՆՁԱՄԲ (միջնորդներ չեն ընդունուիր), Սէնի Տեղաւորման Նահանգային պաշտօնատունը, 391 պիս, ռիւ տը Վօժիռար, Փարիզ (15), ներկայացնեն իրենց աշխատաւորի ինքնութեան թուղթի նորոգման խնդրագիրը։

Այդ դիմումին հետ պէտք է ներկայացնել.—

1. Խնդրագիր մը, 4 ֆրանքնոց դրոշմաւոր թուղթի մը վրայ (փափիէ թէմպրէ), հետեւեալ ձեւով խմբագրուած.—

«Je soussigné . . . . de nationalité . . . . . demeurant à . . . . ai l'honneur de solliciter de M. le Ministre du Travail l'avis favorable nécessaire au renouvellement de la carte de travailleur»:

Ստորագրութիւն

2. Գրաւոր տեղեկութիւններ՝ կրկին օրինակով, որոնք պէտք է խմբագրուին համաձայն յարակից հարցարանին։ Պէտք է անբողջապէս լեցնել այս «ֆորմիւլ»ը եւ ստորագրել։

ԾԱՆՕԹ.— Այս թուղթին վրայ նշանակուած տեղեկութիւնները ՍՏՈՒԳՄԱՆ ՊԻՏԻ ԵՆԹԱՐԿՈՒԻՆ։ Հետեւաբար շահագրգիռները կ'իյնայ, իրենց խնդրագիրը ներկայացուցած ատեն, միասին բերել բոլոր այն վաւերաթուղթերը որ կրնան հաստատել իրենց յայտարարութեան ճշդութիւնը, իրենց Ֆրանսա բնակութեան մասին։

Կարելի է ներկայացնել հետեւեալ թուղթերը.—

Աշխատանքի նախընթաց վկայականներ, գործատիրոջ վաւերացեալ ստորագրութեամբ։

Քաղուածք օտարականներու արձանագրութեան տոմարէն։

Բնակարանի վարձքի, ջուրի, կազի եւ ելեկտրականութեան ընկալագիրներ։

Դպրոցականութեան վկայականներ։

Տուրքի թուղթեր։

Բնակութեան օրինաւոր վկայականներ, վաւերացուած՝ բնակարանի գործակատարէն (ժէռան), իսկ ան չեղած ատեն՝ դռնապանին կողմէ։

Այս վերջին վկայականը պէտք է խմբագրուի սա ձեւով.—

Je soussigné . . . . . propriétaire, gérant ou concierge de l'immeuble No. . . . Rue . . . . déclare que M. . . . . demeure dans cet immeuble depuis le. . . (ճիշդ թուականը) ou y a résidé du . . . au . . . .

Ստորագրութիւն՝ վաւերացուած ոստիկանական տեսուչին կամ քաղաքապետին կողմէ

3. Վկայական մը գործատիրոջ կողմէ, ԿՐԿԻՆ ՕՐԻՆԱԿՆԵՐՈՎ, ստորագրութիւնը վաւերացուած քաղաքապետին կամ ոստիկանութեան տեսուչին կողմէ։ Այս վկայականը ստուգման համար կրնայ ընդունուիլ միայն յանձնումի թուականին յաջորդ ամսուն եւ պէտք է յիշէ գործին տեսակը, վճարուած աշխատավարձը, ինչպէս եւ յանձնառութեան նախատեսուած տեւողութիւնը։ Այդ տեւողութիւնը չի կրնար երբեք ամիսէն վար եւ մէկ տարիէն վեր ըլլալ։

Ահաւասիկ պատճէն մը յանձնառութեան վկայականի, գործատիրոջ կողմէ.—

Je soussigné . . . . déclare engager en qualité de . . . . . pour une durée de . . . . . mois, M . . . . (nom et prénoms), de nationalité . . . . au salaire de . . . . francs par mois, sous réserve de l'approbation du Ministère du Travail.

Ստորագրութիւն՝ գործատիրոջ, վաւերացման ոստ. տեսուչին կողմէ։

Գործատէրը կրնայ միեւնոյն ատեն վկայականին մէջ նշանակել այն թուականը որմէ ի վեր օտարականը կը գտնուի իր ծառայութեան մէջ։ Գործատիրոջ առեւտրական անունին պէտք է կցել առեւտրական տոմարի արձանագրութիւնը (*ռէժիսթր տիւ քօմէրս*), բացի անոնցմէ որ տան մէջ կը ծառայեն անհատի։

4. Ֆրանսերէն ինքնութեան թուղթ կամ ընկալագիր մը (*ռէսէփիսէ*), ինչպէս եւ թուղթեր՝ որ հաստատեն կողակցին, զաւակներուն, եղբայրներուն, քոյրերուն եւն. ազգութիւնը։

5. Օտար անցագիրը։

Այս թուղթերը կրնան յանձնուիլ Տեղաւորման Նահանգային պաշտօնատունը, (օտար բանուորներու բաժին), Ռիւ տը Վօժիռար, 391 պիս, 29 եւ 33 թիւ գրասենեակները, ամէն օր անընդհատ, ժամը 8էն 14.45, շաբաթ օրերը՝ ժամը 9էն 11.30։ Անոնց փոխարէն ընկալագիր մը կը տրուի։

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.—

ԸՆԹԱՑՔ ՉԻ ՏՐՈՒԻՐ ԹՂԹԱՏԱՐՈՎ ՂՐԿՈՒԱԾ ԽՆԴՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ։

ՈՉ ՄԷԿ ՊԱՐԱԳԱՅԻ ՄԷՋ, ՎԿԱՅԱԿԱՆԸ ՈՒՂՂԱԿԻ ՉՊԻՏԻ ՏՐՈՒԻ ՇԱՀԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ (անոնք որ դիմում կատարած են)։ *ՀԵՏԵՒԱԲԱՐ, ԱՒԵԼՈՐԴ Է ԵՐԹԱԼ ԶԱՅՆ ՊԱՀԱՆՋԵԼ ՍԷՆԻ ՆԱՀԱՆԳԱՅԻՆ ՏԵՂԱՒՈՐՄԱՆ ՊԱՇՏՕՆԱՏՈՒՆԷՆ, ԲԱՆՈՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԷՆ ԿԱՄ ԲԱՆՈՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵՆԷՆ։*

տակից մի ազգայնական ղուրս կը գայ։ Ամէն մի ազամարդ Հայու հոգու խորքում անպայման պիտի լինի մի սեւ հագած փաշխաս։ Եւ սա մի շատ բնական բան է։ Ո՞նց կարելի է մոռանալ որ մենք էլ ազգ ենք, Նոյ նահապետից ենք սկսել, հայրենիք ու տէրութիւն ենք ունեցել, զօրք ու բանակ, Խեռ ու աղեղ, չախմախլի ու պօմպա, խմբապետ ու սպարապետ, Գայլ Վահան ու Քաջ Վարդան, Սահակ-Մեսրոպ, Տիգրանի ու Տրդատի պէս Թագաւորներ, Արշակներ ու Արտաշէսներ, Խորենացի, Նարեկացի, Շնորհալի, Եղնիկ ու Եղիշէ, Աշտարակեցի ու Խրիմեան, Ղարաբաղից մինչեւ Կիլիկիա ու Պոնտոսից մինչեւ Վան իշխել ենք, թօփ թուֆանկ ենք ունեցել, Ազրիւր Սերոբների, Գէորգ Չաւուշների, Հրայրների, Մուրատների եւ Անդրանիկ Փաշաների պէս ազգի պարծանք հերոսներ ենք ունեցել... սուր ու սուսեր, խաչ ու մաչ ենք ունեցել... ու այս բոլորից յետոյ կոտորուել ենք, ջարդուել, հալածուել, խարուել, էնքան, էնքան, ծով արիւն թափել, հիմի էլ բոշաների խմբերի պէս աշխարհի հազարումի կողմերը ցրիւ եկել, բոլորի աչքի փուշ դարձել ու մանաւանդ 28 միլիոնից միայն երկու միլիոն մնացել... Տօ՛ ես ինչ կեստա, ինչ շնից ծնուած շանորդի աննամուս, ինչ խոզից դուրս նետուած կեղտ կը լինէի եթէ փակէի իմ հոգին իմ պանծալի ազգի գլխին ինկած էս կոլոսալ անարդարութեան առաջ։ Իմ մէջս բորբոքւում ու եռում է Հայոց պատմութիւնը։ Գլխիս մէջ պտտում է հայ լեզուն եւ հոգուս մէջ ծաղկում է մի անէնչանք, դա ազատագրութիւնն է Հայաստանի, իրա բոլոր նահանգներով։ Վերցում եմ էս բաժակը ու խմում, սաի կանգնած, մեր սուրբ դատի համար ընկած բոլոր հերոսների եւ մարտիրոսների յիշատակին եւ կենացը միացեալ եւ անկախ Հայաստանի, որ անպայման եւ անպայման մի օր կը լինի իրականութիւն։

— Անկցի՛ն բոլոր տեսակի բռնակալութիւնները,

— Անկցի՛ն փոքր ազգերի դահիճները,

— Կեցցէ՛ Ազատութիւնը

— Կեցցէ՛ Հայ Ազգը...

Համայնավարը հեռացաւ Փարոսի մօտէն, մտածելով.

— Կամ սոսր սատխօս մըն է Գուրգէնը եւ կամ երկու անգամ խենթեցած է Փարոսը...

Հետեւեալ օր, աշխատանոցին մէջ, երկու ճակատէ յարձակումներ սկսան Փարոսին դէմ.

— Քամէլիոն...

— Խողովակի գլուխ...

— Երկակենցաղ կենդանի...

Չէզոքները, երեկոյեան, քմծիծաղով մը մօտեցան Փարոսին ու ըսին.

— Երթանք մէյ մէկ հատ ճնկելու, Փարոս աղբար։ Քեզի՞ ինչ ազգայնականութիւնն ու համայնավարութիւնը։ Անոնք խենթի գործեր են։ Դուն խելքդ գլուխդ գործիդ տէր եւ դրամ շահելու մասին մտածէ։ Ամուսնացած ես, զաւակներու տէր ես. վաղը միւս օր խանութ մը կը բանաս եւ տուն մը կը շինես։ Շէնքով շնորհքով ու հանդարտ ապրիլդ նայէ։ Դուն շատ տաք ու պաղ տեսած մարդ ես, այս ամէնը լաւ պէտք է հասկնաս։

Փարոսի կատաղութեան եւ ջերմութեան աստիճանը 41ի բարձրացաւ ու սկսաւ պոռալ.

— Ստոր բան է ձեր բերած առաջարկը։ Կորէք աչքիցս խայտառակ էնտիվիտիւալիստներ, դուք սօցիալիզմի թշնամի կապիտալիստներից էլ վտանգաւոր էք, դուք հայ ազգի թշնամի բռնակալներից էք ցած էք։ Ֆաշիստներն ու կոմունիստները ճանաչում են իրանց թշնամիներին ու կռւում նրանց դէմ.. դուք անյայտ թշնամիներ էք եւ կարող էք մեծ վնաս հասցնել իմ սիրած երկու կազմակերպութիւններին, ձեր զզուելի, անտարբեր չէզոքութիւնով...

— Անկցի՛ էնտիվիտիւալիզմը,

— Անկցի՛ անտարբերութիւնը,

— Անկցի՛ չէզոքութիւնը,

— Կեցցէ՛ պայքարող մարդկութիւնը,

— Կեցցէ՛ կոմունիզմը,

— Կեցցէ՛ ֆաշիզմը...

Այս աղաղակներով դուրս ելաւ արձարանէն, մէթրօ մտաւ ու մտածեց.

— Պէտք է յամենայն դէպս խոստովանել որ էս սրիկայ չէզոքները մի լաւ միտք յայտնեցին։ Մի կօշկակարի խանութ բաց անել։ Թէեւ ես իբրեւ կոմունիստ մահացու թշնամի եմ խանութպանութեան, սակայն իբրեւ ազգայնական էլ հարկ է որ սեփական գործ ունենամ։

— Անկցի՛ն գործարանատէրերը,

— Կեցցե՛ն խանութպանները։

Հետեւեալ օր իր համայնավար եւ ազգայնական երկու բարեկամները ըսին Փարոսի.

— Երէկ մէկուն առջեւ ազգայնական թունդ քարոզ ըսիր, իսկ միւսին առջեւ ալ համայնավար կարմիր քարոզ... ո՞րն է իրաւը...

Փարոս պատասխանեց.

— Հարուստ մարդիկ ամառանոց ու ձմեռանոց ունեն։ Մէկ ծով են գնում, մէկ լեռ են բարձրանում։ Աղքատ մարդիկն էլ մի գաղափարից միւսն են տեղափոխւում։ Մին օդափոխութիւն է, միւսը մտափոխութիւն։ Աղքատ մարդուն չա՞տ էք տեսնում վերջինը...։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

բամագլուխը շարժման մէջ դնելով, իրական լուծումը գտած կ'ըլլանք: Այս լուծումը ժամանակի կը կարօտի, եւ ես կոչ կ'ընեմ ազգային համերաշխութեան՝ բոլոր անոնց դէմ որոնք կը փորձեն շահագործել տագնապէն յառաջ եկած դժգոհութիւնը»:

Իր կոչին հետ, վարչապետը վճռական յայտարարութիւններ ալ ուղղեց.

— «Գործազրկութեան խնդիրը հոգ մըն է որ ամենօրեայ անձկութիւն կը պատճառէ կառավարութեան: Ո՛րքան անախորժ պէտք է ըլլայ մարդ որ չուզէ ականջ դնել, երբ հարիւրաւոր արտակեղեք նամակներ կը ստանայ ամէն օր, երբ մարդիկ աշխատանք կը խնդրեն ապրելու համար եւ մայրեր չեն գիտեր ինչպէս կերակրեն իրենց զաւակները: Ես հանդիսաւոր կոչ մը կ'ուղղեմ միութեան եւ տառը՝ ժողովուրդին. կը խնդրեմ քննադատութեանց զինադուլ հռչակել, ինծի, նոյն իսկ կառավարութեան գործին համար չէ որ կ'ուղղեմ այդ կոչը: Ես ժողովուրդին թշուառութեան մէջ չեմ փնտռեր հանրապետական վարչաձեւը սպառնող վտանգը: Մենք հոգիով, մարմնով նուիրուած ենք անոր փրկութեան: Եւ չունինք ուրիշ միջոց եթէ ոչ դարմանել տառապողներուն անյուսութիւնը: Ես որ եւ է լուծում չեմ տեսներ հանրապետական միութենէ դուրս: Եթէ դուք ինծի ընծայէք այն վստահութիւնը զոր կը պահանջեմ, գիտցէք թէ զայն ոչ մէկ օրուան համար, ոչ ալ առժամէս պիտի տաք: Դուք յանձնառութեան տակ պիտի մտնէք, եւ ատոր իբրեւ վկայ պիտի բռնեմ հանրային կարծիքը եւ ի հարկին անոր պիտի յիշեցնեմ»:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԽՈՒՍԱՓՈՂԱԿԱՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

Հիթլեր կ'ուզէ առանձին բանակցիլ ամենէն առաջ Անգլիոյ հետ

=o.o=

ՅՈՒՍԱԽԱԲՈՒԹԻՒՆ ԼՈՆՏՈՆԻ ԵՒ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Անգլիական եւ փրանսական կառավարութիւնները հրատարակութեան տուին Գերմանիոյ պատասխանին բնագիրը, որ կը բաղկանայ երկու մեքենագիր էջերէ:

Ինչպէս բացատրած էինք արդէն, Գերմանիա ոչ կը մերժէ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի հրաւէրը, ոչ ալ նոյնութեամբ կ'ընդունի, այլ զանազան կէտերու մասին համաձայնութիւն յայտնելով, կ'ուզէ ժամանակ շահիլ եւ առանձին բանակցութիւններ կատարել շահակից պետութեանց, ամէնէն առաջ Անգլիոյ հետ:

Ահաւասիկ պատասխանին ամփոփումը.—

« Գերմանական կառավարութիւնը համաձայն է անգլիական եւ փրանսական կառավարութեանց հետ եւ անկեղծօրէն կը բաղձայ որ ամրապնդուին խաղաղութեան երաշխիքները: Գերմանական կառավարութիւնը ուրախ է որ նպաստաւոր տրամադրութիւններ կը տիրեն, կարծիքի փոխանակութիւններ կատարելու համար զանազան կառավարութեանց միջեւ: Ան խորը քննութեան պիտի ենթարկէ եւրոպական քաղաքականութեան վերաբերեալ խնդիրներու ամբողջութիւնը, որ շօշափուած է Լոնտոնի զեկոյցին առաջին մասին մէջ: Այդ քննութիւնը պիտի ներշնչուի թէ խորապէս խաղաղասիրական տրամադրութիւններով եւ թէ Գերմանիոյ ապահովութեան մտահոգութեամբ: Քանի որ մասնաւորապէս վըտանգուած է Գերմանիոյ աշխարհագրական կացութիւնը՝ Եւրոպայի սրտին վրայ: Գերմանական կառավարութիւնը մասնաւորապէս պիտի քննէ թէ ի՛նչ միջոցներով կարելի է ապագային կանխել զինարշաւի վտանգը: Այդ վտանգին սկզբնապատճառը այն է որ հզօրապէս սպառազինուած պետութիւններ կը մերժեն ձեռնարկել դաշնագիրներով նախատեսուած զինաթափութեան: Գերմանական կառավարութիւնը համոզուած է թէ միայնգերիշխան պետութեանց միջեւ ազատօրէն կնքուած համաձայնութիւններու շնորհիւ կարելի է յանգիլ միջազգային տեւական կարգադրութեանց, սպառազինութեան ասպարէզին մէջ:

Գերմանական կառավարութիւնը գոհունակութեամբ կ'ընդունի այն առաջարկները որ կը ձգտին զօրացնել ապահովութիւնը՝ օդանաւային անակնկալ յարձակումներու դէմ, պայմանագրութիւն մը կնքելով կարելի եղածին չափ շուտ. պայմանագրութիւն մը որուն տրամադրութեամբ ստորագրողը անմիջապէս օգնութեան պիտի հասնի յարձակման զոհին, իր օդանաւային ուժերով: Ան սկզբունքով պատրաստ է տրամադրելու իր օդանաւային ուժերը, որպէսզի ահաբեկուին եւ կանգ առնեն խաղաղութեան խանգարիչները: Հետեւաբար, տրամադիր է ազատօրէն բանակցելու շահակից պետութեանց հետ, որպէսզի գտնուին ճամբան եւ միջոցները գլուխ հանելու այդ կարգի պայմանագրութիւն մը, որ կարելի եղածին չափ լայնօրէն ապահովէ բոլոր ստորագրողներուն ապահովութիւնը: Գերմանական կառավարութեան կարծիքով, չափազանց շատ մասնակցողներու միջեւ կատարուած եւ անբաւական կերպով նախապատրաստուած բանակցութիւններ յառաջ պիտի բերեն ընդհարումներ, ինչպէս ցոյց կուտայ փորձառութիւնը եւ ինչպէս բնական է: Այդպիսի բանակցութեանց մասնակցելէ առաջ, գերմանական կառավարութիւնը բաղձալի կը գտնէ որ մասնաւոր բանակցութիւններով լուսաբանուին շարք մը նախնական եւ սկզբունքի խնդիրներ: Ուստի, ուրախ պիտի ըլլայ որ Ն. Վեհափառութեան կառավարութիւնը (անգլիական) իբրեւ մասնակից Լոնտոնի խօսակցութեանց եւ իբրեւ երաշխաւոր Լոքառնոյի համաձայնութեանց, յօժարի այս մասին կարծիքի փոխանակութիւն մը կատարել գերմանական կառավարութեան հետ: Մենք ալ համաձայն ենք թէ օդանաւային պայմանագրութեան մը կնքումը կարեւոր յառաջդիմութիւն մը պիտի ըլլայ եւրոպական պետութեանց համերաշխութեան ճամբուն վրայ եւ պիտի դիւրացնէ գոհացուցիչ կերպով լուծելու միւս խնդիրները»:

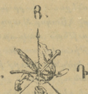
Յունաստան կը կասկածի Պուլկարիայէն

Յունաստանի կառավարութիւնը պատերազմական նախարարութեան եւ ընդհ. սպայակոյտին հետ խորհրդակցելէ յետոյ, յայտարարեց թէ որոշած է անմիջապէս լրացնել հիւսիսային սահմաններու ամբողջականութիւնը: Ընդհ. սպայակոյտին նախագահը այս առթիւ բացատրեց թէ Յունաստանի նպատակները խաղաղասիրական են եւ երբեք յարձակողական. բայց ստիպուած է ապահովել իր սահմաններուն ամբողջութիւնը: Պաշտօնական լուրերու համաձայն, կառավարութիւնը այս որոշումը տալու հարկադրուած է, նկատի առնելով Պուլկարիոյ բռնած դիրքը: Կ'ըսուի թէ Պուլկարիա խախտած է Նէօյեի դաշնագիրը, միշտ որոշուած չափէն աւելի զինուորական ուժ պահելով: Ունի 100 կանոնաւոր եւ հազար պահեստի սպաներ, ինչ որ կը գերազանցէ յունականը: Միւս կողմէ, աշխուժացած են Պուլկարիոյ ազգայնական կազմակերպութիւնները, որոնք կ'ուզեն երկրին սահմանները ընդարձակել դէպի հարաւ, աջակցութեամբ սպաներու: Պուլկարիա կը ջանայ լրացնել շարք մը ճամբաներ եւ երկաթուղիներ՝ դէպի արեւելեան Թրակիա եւ արեւմտեան Մակեդոնիա: Նախորդ վարչապետը, զնդ. Կէորկիեւ, վերջերս վրդովիչ յայտարարութիւններ բրած էր այս շինութեանց մասին:

»»»..«««

ԿՐԻՓԻ ՀԱՄԱՃԱՐԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ հարցապնդումներ տեղի ունեցան Երեսփ. ժողովին մէջ: Կ'ըսուի թէ մինչեւ հիմա հարիւր զինուորներ մեռած են: Պատերազմական նախարարը պատասխանեց քննադատութեանց եւ հաւաստիքներ տուաւ: Թերթերը կը գրեն թէ կրիփը սկսած է նուազիլ, բայց այժմ ալ կարմրախտը եւ կեղծմաշկը կը ճարակին: 172 զինուորներ հիւանդացած են Ծէրպուրկի մէջ: Բազմաթիւ հիւանդներ կը գտնուին ուրիշ զօրանոցներու մէջ:

Ց.



Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

Հրազդան, Քրիստափոր եւ Աղբիւր - Սերոբ միացեալ խումբերու ժողովը վաղը Երկուշաբթի, ժամը 8.30ին, 32, Ավընիւ տէ Կոպլէնի սրճարանը:

կարեւոր օրակարգ:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿԱՐԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՌԹԻՒ

Հ. Յ. Դ. «ԱՐԱՄ» Ենթակոմիտէին կողմէ

Այսօր կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Թիւ 1, փլաս տը լա ֆէմէթի սրճարանին վերնայարկը (Անիէռ):

Կը խօսի ընկեր Ս. ՏԷՐ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ

ԸՆԿԵՐԱ-ՀԱՄԱԿԱՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած *ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «ԶԱՒԱՐԵԱՆ» Կոմիտէի կողմէ*

Այսօր կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին

ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆԻ սրահին մէջ, 43, rue de la Défense, ուր երգ, նուագ, պար. Թառ, սրինգ, դափ եւայլն.: Մուտք՝ 5 ֆրանք:

Կը խնդրուի երախայ չբերել:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Ֆր. Հ. Կ. Խաչի Անկէնի մասնաճիւղին տարեկան հանդէսը, օժանդակութեամբ իր սանուհիներու «ԱՐԱՔՍ» Միութեան, 24 փետրուար, կիրակի, կէս օրէն յետոյ, ժամը ճիշդ 2.30ին՝

Salle des Fêtesի մէջ, **Rue de Casino,** Անկէն:

կը խօսին՝ Շրջ. վարչութեան ատենապետուհին տիկ. Շ. *ՄԻՍԱՔԵԱՆ* եւ պ. *ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ* (ֆրանսերէն):

գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն՝ տիկ. ԱՐՇԱԼՈՅՍ Հ. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ, տիկ. ԱԼԻՍ Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ, օր. ԱԼԻՍ Լ. ՊԱՊՕՆԵԱՆ, եւ «ԿՈՄԻՏԱՍ» երգչախումբը:

Բ. Մաս.— Մանկական բաժին, Ներկայացում եւ արտասանութիւն:

ժամը *6 — 10* պար, «ԱՓՐԱՏ» նուագախումբի ընկերակցութեամբ:

Պարզ եւաբաշխութիւն: ճոխ եւդիւրամատչելի պիւֆէ:

Տախտերու մասնակցելու համար մուտք կը գանձուի մեծերէ 5 ֆրանք եւ փոքրերէ 3 ֆրանք:

Հաղորդկց. միջոց.— կառ. տիւ Նորէն շոգեկառքը կը մեկնի *13.46*ին, *13.56*ին եւ *14.25*ին:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Հովանաւորութեամբ Պ. ԷՏՈՒԱՐ ԷՐԻՕԻ (Պետական նախարար)

եւ Նախագահութեամբ Պ. ԺԻՒՍԹԷՆ ԿՕՏԱՐԻ (Ծեր. եւ նախ. նախարար)

Այսօր Կիրակի ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր

Aero-Clubի սրահներուն մէջ, 6, Rue Galilée, Paris (16). Métro: Boissière

Օրքէստր ժազ-Թանկօ: Անակնկալ - Պրիճի սեղան:

Մուտք՝ 15 ֆրանք: Ուսանողներու՝ 10 ֆրանք:



ԼԵՒՈՆ ՅԱՐՈՒԹ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ ՏԱՆՈՒՆՑԻՈՅԻ

ՋԻՕԿՈՆՏԱ

Théâtre R. Duncanի մէջ

=o=

31, Rue de Seine.

Paris. Métro: Odéon

24 ՓԵՏՐ. ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ

ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 3ԻՆ

ԿԸՄԱՍՆԱԿՑԻՆ ԾԱՆՕԹ ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐ

Գիներ 15 եւ 10 ֆրանք:

Կը ծախուին Հրանտ-Սամուէլ Գրատունը 51, Mr. le Prince. Paris (16).

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13) Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ՆՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ՆՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 19 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
MARDI 19 Février 1935

11 ՐԴ ՏԱՐԻ - 11e Année N° 2733

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՏԱՐԵԴԱՐՁ ՄԸ ԵՒ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Շարաթ գիշեր՝ կաթող. նուիրակին բանախօսութիւնը՝ էջ-միածնի եւ Հայաստանի մասին: Երէկ՝ տարեդարձ փետր. 18ի եւ պատախօսական ժողովներ՝ այդ առթիւ:

Ի՜նչ խորախորհուրդ զուգադիպութիւն . . .

Գարեգին արք. ուզեց ապացուցանել թէ բան մը փոխուած է Խ. Հայաստանի մէջ:

Փետր. 18ի դէպքն ալ խիկայէս օգնեց կարգ մը բաներ փո-խելու, գոնէ խելքի կանչելու առաջին շրջանի ղեկավարները, ո-րոնք չատոնց քշուած են ասպարէզէն, գոնէ Երեւանէն:

Անշուշտ այս վերջին կարգադրութեան բուն պատճառը այն չէ որ Կասեանները եւ Աւխոները իրենց թաթարական վայրագու-թեամբ ըմբոստացման մղած էին ժողովուրդը, սպառելով անոր համբերութիւնը:

Եւ սակայն, փետր. 18ը խիկայէս պատմական դեր կատարեց, դուռ բանալով նոյն ինքն Լէնինի անձնական միջամտութեան:

Այդ առթիւ էր որ, հանդուցեալ ղեկավարը գրեց իր հռչակա-ւոր նամակը, զգաստութեան հրաւիրելու համար Հայաստանի նո-րընծայ, թերխաս եւ անտաշ «տուաքեար»ները, որոնք արիւն եւ արցունք բերած էին իրենց հետ:

Դժբախտաբար այս փրկարար խրատները չունեցան տեւական ազդեցութիւն: Նոյնքան վայրագ հալածանքներ կրկնուեցան պար-բերաբար, տարբեր առիթներով: Տեղի ունեցան զանգուածային ձերբակալութիւններ եւ աքսորներ: Զանգեզուրի զինաթափու-թեան առթիւ, առ նուազն 600 գիւղացիներ հարկադրուեցան լեռ-ները փախչիլ (1927–28):

Նոյնքան ամարդի եւ դաժան դէպքեր պատահեցան, աւելի վերջը, հաւաքական տնտեսութեան գործադրման առթիւ (1929 – 30), եւ այս անգամ Ստալինն էր որ պարտք սեպեց հրապարակաւ ձաղկել գործուած «քեալագէօզ»ութիւնները:

Դեռ յիշեցնե՞նք անասուածեան խեղկատակութիւնները, որոնք տարինե՛ր վերջը խոստովանիլ տուին ռամկավար «ուխ-տաւոր»ին, թէ «կրօնը սքօղուելու ձեւ առած է Երեւանի մէջ». կամ այն միջնադարեան հաւատաքննութիւնները որ կատարուե-ցան մտաւորականներու եւ մասնագէտներու դէմ: Յետոյ ներ-գաղթի ապիկար կազմակերպութիւնը, որ փախուստի մատնեց հարիւրաւոր մարդիկ, Արաքսի մէջ խեղդուելու գնով . . .

Արդ, բարեփոխումներ կա՞ն այսօր,— տարիներ վերջը:

Անարդարութիւն պիտի պիտի ըլլար ժխտել:

Եւ սակայն, լսելով Գարեգին արք.ի բանախօսութիւնը եւ դի-տելով ցուցադրուած պատկերները, կարելի չէր զսպել բնազդա-կան աղաղակ մը.

— Ի՜նչ հրաշքներ գործուած պիտի ըլլային, գոնէ վերաշի-նութեան ճակատին վրայ, եթէ աւելի ազատ, գոնէ աւելի մարդ-կային եւ տանելի կարգ ու սարք մը տիրէր Երեւանի մէջ, հոգ չէ թէ կարմիր դրօշի տակ . . .

Ինչպէս բացատրեց նուիրակը ինք, «շինարարութեան մասին խօսք լինել չէր կարող պետութեան առաջին օրերին, երբ սովը եւ հիւանդութիւնը տիրապետում էին»: Խորհրդային իշխանութեան օրով ալ, «1925էն յետոյ էր որ սկսաւ սիստեմատիկ շինարարու-թիւն»:

Ուրեմն, տասը տարուան կեանք ունի վերաշինական գործու-նէութիւնը, եւ եթէ արդիւնքը վար կը մնայ տրուած հաւատիք-ներէն եւ այս ժողովուրդի բնածին արժանիքներէն, պատճառը պէտք է փնտռել հաստատուած պայմաններուն մէջ:

Նոյն իսկ պիտի ըսէինք թէ՝ Երեւանի վարիչներուն նեղմտու-թիւնը, տառամոլութիւնը կամ ապիկարութիւնը աւելի մեծ չա-րիքներ գործած են, քան բուն խորհրդային կարգուսարքը:

Վկայ՝ հարեւան Վրաստանն ու Ատրպէյճանը, նոյն դրօշին տակ եւ նոյն ղեկավարութեամբ կատարուած աշխատանքներով:

Ամբողջ բանախօսութեան ընթացքին, բազմութիւնը կը հե-ւար տիրական զգացումով մը,— կարօ՜տ հայրենիքի եւ սեփական ստեղծագործութեան:

Այն աստիճան որ, ծափերը ինքնաբերաբար թափ կ'առնէին, երբ լուսարձակը ցոյց կուտար ծրագրուած Օփերային հիմերը, կամ Երեւանի նոր թատրոնին նախագիծը, նոյն իսկ սահմանէն դուրս ինկած Արարատը՝ իր շրջապատով (ֆրանսական հրատա-րակութիւն մը, որ ցոյց տրուեցաւ իբրեւ յաւելուած) . . .

«ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ ՄԱՐՄԻՆ»Ի ՄԱՍԻՆ

Մեզի ալ ղրկուած էր առաջին ղեկոյցը՝ Պուլվառ Օսմանի մէջ սարքուած «ազգային ժողով»ի եւ այդ առթիւ ընտրուած «Ներկա-յացուցչական Մարմին»ին, հրատարակութեան խնդրանքով:

Առանց վերապահութեան յայտնած ըլլալով մեր տեսակէտը, այս անցուդարձի մասին, ո՛ր եւ է հրատարակութեան ընթացք տալէ առաջ, կ'ուզէինք լսել հրապարակային լուսաբանութիւն մը՝ իրաւասու իշխանութեանց կողմէ:

Ղրկուած ղեկոյցէն կ'իմանանք թէ՝ նոր մարմնին «նպատակն է պաշտպանել հայ գաղթականներու շահերն ու իրաւունքները»:

Միւս կողմէ, ան պիտի մշակէ «ծրագիր – կանոնագիր մը, ուր գծուած ըլլան համաքաղաքը եւ համարաւոր մարմիններու իրաւա-սութեան սահմանները, որպէսզի վերջ գտնեն անպատասխանատու եւ ինքնագլուխ ձեռնարկները եւ մեր գործերը մտնեն կարգ ու կա-նոնի ներքեւ»:

Ուրեմն տնավարի ժողովէ մը ծնած այս վարչութիւնը, թէեւ Փարիզի համար նշանակուած, պիտի գործէ իբրեւ «իրաւասու եւ հեղինակաւոր» Մարմին, ընտրուած՝ «Ընդհ. ժողով»է մը որ կը ներկայանայ իբրեւ սահմանադիր հաստատութիւն . . .

Ո՞վ կրնայ լուծել Կալըրի Խանգառեանի այս հանգոյցը:

Շ.

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ՆՈՒԻՐԱԿԻՆ

ԱՌԱՋԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

— oo —

ԷՋՄԻԱԾԻՆԸ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ԿԸ ԿԱՐՕՏԻ

Շաբաթ գիշեր, «Փլէյէլ ժուռնալ»ի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Գարեգին արք.ի առաջին դասախօսութիւնը, նախաձեռնութեամբ եկեղեցւոյ վար-չութեան եւ հոգաբարձութեան որոնց անդամները բազմած էին բե-մին վրայ: Սրահը ամբողջովին լեց-ուած էր ամէն կողմէ խռնուած բազ-մութեամբ մը: Կաթող. նուիրակը նախ պարզեց Էջմիածնի կացութիւ-նը, յետոյ՝ տեղեկութիւններ հա-ղորդեց Հայաստանի վերաշինական աշխատանքներու մասին: Երկու բա-նախօսութիւններուն առթիւ ալ պատ-կերներ ցուցադրուեցան, մոգական լապտերով:

Տեղի անձկութեան պատճառով, այսօր կուտանք միայն բանախօսու-թեան մէկ մասը.—

— «Ինչու ենք մենք կամենում վե-րաշինել էջմիածինը: Ես ուզում եմ համառօտ բացատրել թէ զուր չէ, որ մենք բախում ենք ձեր սրտերի դռնե-րը:

Հայոց եկեղեցին այն հաստատու-թիւնն է, որ պիտի համարուի հայկա-կան հոգու ստեղծագործութիւնը: Հայոց եկեղեցու, ինչպէս եւ միւս ե-կեղեցիների հիմքը Տէր Յիսուս Քրիս-տոսի Աւետարանն ու անձնաւորու-թիւնն են: Ամենայն ժողովուրդ, երբ դրսից ընդունում է որ եւ է ազդեցու-թիւն, դա շատ բան չէ, բայց եթէ այդ ժողովուրդը ստեղծագործող ոգի ունի, նա իր յատուկ կնիքը դնում է այդ ազդեցութեան վրայ: Օրէնքով պէտք չէր եկեղեցին փոփոխութեան ենթարկուէր, բայց ամէն մի ժողո-վուրդ ուրոյն պայմանների մէջ է ապ-րում եւ, հետեւաբար, իր ազդեցու-թեան տակ առնում:

Բուն քրիստոնէական եկեղեցու կենտրոնը կազմում էր Հռոմը՝ նիւ-ղաւորուած միւս երկրների մէջ: Հռո-մէական քաղաքականութիւնը ընդհա-նուր մէկ ձեւ ունէր. որպէս քաղաքա-կան ոյժ, նա տարածուած էր շատ եր-կիրների մէջ եւ մեծ ազդեցութիւն ու-նէր: Եկեղեցին էլ, կենտրոն ունենա-լով Հռոմը, տարածւում է շատ տե-ղեր եւ աստիճանաբար դառնում քա-ղաքական խոշոր ազդակ: Այդ է պատ-ճառը հռոմէական եկեղեցու հսկայա-կան ազդեցութեան: Հռոմի մէջ էր նստում եկեղեցական պարագլուխը: Հռոմը կենտրոնն էր կայսերական քա-ղաքականութեան, որ եւ պատճառ էր, որ Պապը դառնայ առաջին եւ ազ-դեցիկ դէմքը: Հռոմէական ամէն մէկ նահանգ ունէր իր ուրոյն վարչութիւ-նը եւ յատուկ կենտրոնը, որ եւ կենտ-րոնն էր եկեղեցու ներկայացուցչի: Այդ առանձին նահանգի, հողամասի – մետրոպոլ – անունով է, որ նոքա կոչուեցան մետրոպոլիտներ:

Երբ քրիստոնէութիւնը մուտք գոր-ծեց Հայաստան, նա անկախ երկիր էր: Հռոմէական քաղաքական ուժը չունէր, բայց կար Հայոց թագաւոր, նրա կողքին էլ՝ կաթողիկոս: Հայաս-տանը բաժանուած էր նախարարու-թիւնների. նոյն ձեւով էլ՝ եկեղեցին: Արծրունեանց նախարարութիւն,— Արծրունեանց եպիսկոպոսութիւն, Բագրատունեաց նախարարութիւն, – Բագրատունեաց եպիսկոպոսութիւն եւ այլն: Զնայած այդ ճիւղաւորման, ընդհանուր եկեղեցական պետի հետ պահպանում էին սէր եւ միութիւն:

Բոլոր եկեղեցիները ժողովրդական են, բայց ոչ մէկը Հայոց եկեղեցու պէս ժողովրդական չէ եղած: Հռո-մէական եկեղեցուն ենթարկւում են շատ ազգեր՝ Ֆրանսացիներ, Իտալա-ցիներ, Սպանիացիներ եւայլն:

Հայոց եկեղեցուն ենթարկւում է միմիայն Հայաստանը, իր միակ հո-տը՝ հայութիւնն է: Հետեւաբար, Հա-յոց եկեղեցին գերազանցապէս ազգա-յին է եւ իր ազգային գունաւորու-թեամբ՝ առաջինը: Նա միացրել է շատ բան, ինչ որ արժէքաւոր է՝ լե-զուն, բոլոր հոգեւոր բարիքները ու ոգու ստեղծագործութիւնը: Ազգու-թեան եւ եկեղեցու գաղափարները միացել ու ձուլուել են: Հայոց եկեղե-ցին ազգային եկեղեցի է եւ մենք դրա-նով հպարտ ենք: Մեր եկեղեցին չի խանգարել մեր ժողովրդի ոգու ստեղ-ծագործութեանն ու յառաջդիմու-թեանը: Թէեւ երբեմն կռիւներ եղել են, բայց յաճախ բարձր գաղափար-ները շատ չեն հասկացուել: Մեր կա-թոլիկ եւ բողոքական Հայերը մեր եղբայրներն են, որովհետեւ նրանք իրենց հոգեւոր հարստութիւններով հայ ազգային ընդհանուր միութիւնն են կազմում: Մեր եկեղեցին այնքան ժողովրդական է, որ դեռ վեցերորդ դարում որոշւում է, որ կաթողիկոսի ընտրութեան պիտի մասնակցեն ոչ միայն հոգեւորականներ, այլ եւ շի-նականներ: Հայ եկեղեցին մեր պատ-մութեան անբաժան մէկ մասնիկն է կազմում, կրելով ժողովրդի հետ մի-ասին նրա բոլոր տառապանքներն ու գլխին եկած չարիքները: Առաջին հարուածը իջած է եկեղեցականների գլխին. օրինա՛կ լինին այդ գլուխնե-րը . . .

Ամէն մէկ ժողովրդի գիտակցու-թեան չափը պէտք է հաշուել այն վե-րաբերմունքով, որ նա ունի դէպի իր անցեալ պատմութիւնը: Ովքեր չեն գնահատում անցեալի արժէքները, նրանք անգիտակիցներ են:

Էջմիածինը մեր հոգեւոր ստեղծա-գործութիւնն է: Նա ապրել է ժողո-վրդի հետ եւ ժողովրդի համար ու ե-ղած է նրա միակ խթանը: Մեր հայ-րապետները անգամ չեն զլացել իրենց կեանքը զոհաբերել յանուն ժողովրդի փրկութեան: Աւանդութիւնը պատ-մում է, որ արաբական տիրապետու-թեան շրջանին, մի արաբ հրամանա-տար սուսկալի կեղեքում եւ տանջում է հայ ժողովուրդը: Կաթողիկոսի ա-ղերսանքը երբ հասնում է ականջին, նա կատաղած պահանջում է, որ ան-ձամբ ներկայանայ իրեն: Սակայն, կաթողիկոսը շատ ծեր է լինում եւ տեղից շարժուելու հնարաւորութիւն չի ունենում: Այդ հրաման – հրաւէրը լսելով, նա մի նամակ է գրում իր հրամանատարին, որ խնայէ ժողովուր-դին եւ շուտով մահանում է: Մահէն առաջ պատուիրում է, որ նամակը դնեն իր դագաղի վրայ եւ դագաղը տանեն ներկայացնեն արաբ հրամանատարին: Այդպէս էլ անում են: Տեսնելով հայ-րապետի դագաղը, արաբ զինուորա-կանը շատ ազդւում է, որ կաթողիկո-սը մեռած վիճակում իսկ եկած է իր ժողովրդին փրկելու համար եւ մեղ-մացնում է իր քաղաքականութիւնը:

Այդպէս են եղած մեր հոգեւոր պե-տերը եւ մեզ համար ամենաթանկա-գինը Հայաստանի հայրապետութիւնն է, որ հանդիսանում է միացնող շա-ղախը ցրուած հայութեան: Էջմիա-ծինը 1600 տարիէ ի վեր կենդանի վը-կան է Հայոց պատմութեան եւ այդ սրբոյ տաճարը կարօտ է վերաշինու-ման, նորոգման ու պահպանման: Չեմ կարծում, որ գտնուի մէկ հայ եղ-բայր, որ իր օգնութիւնը մերժէ: Մենք ցանկանում ենք, որ Էջմիածինը ինչ-պէս որ 1600 տարի ապրել է, եւ'ս 1600 տարի կանգնուն մնայ հայ ժողո-վրդի համար: Ի՞նչ վիճակի մատնը-ուած կը լինէին Փարիզի Նոթր Տամ եւ Հռոմի Պօղոս – Պետրոս եկեղեցինե-րը, եթէ չխնամուէին ու հոգ չտար-ուէր: Ժողովրդի գիտակցութեան ամենամեծ նշանն այն է, թէ ինչպէս են պահպանում իրենց հնութիւններն ու տաճարները:

Խորհրդային պետութիւնը պատ-րաստակամութիւն է յայտնում մեզ օգնել: Բայց ես համարձակւում եմ ասել, որ մենք չենք ցանկանում այդ օգնութիւնը, քանի որ եկեղեցին բա-ժանուած է պետութենէն: Մենք կա-մենում ենք, որ Էջմիածինը վերա-շինուի մեր հաւատացեալների ձեռ-քով:

Ա. Ա.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱԹԷՆՔԻ ԱՄԲԱՍՏԱՆԵԱԼՆԵՐԸ ԱՐՁԱԿՈՒԵՑԱՆ

Աթէնքէն կը հեռագրեն մեզի փետրուար 17 թուականով.— *Ընկեր Նիկոլ Նիկողոսեան, որ բանտարկուած էր եւ միւս ամբաս-տանեալները որոնք ազատ ձգուած էին երաշխաւորութեամբ, այսօր դատուելով անպարտ արձակուեցան միաձայնութեամբ: Մանրամասնութիւնները նամակով:*

ԽՄԲ.— Ինչպէս կը յիշուի, այս ընկերները ամբաստանուած էին Պ. Սարգիս Գրյընեանի խորհրդաւոր սպանութեան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ 1933ի ամառը: Դատավարութիւնը 4 – 5 անգամ յետաձգուեցաւ, ամբաստանող վկաներու բացակայութեան պատ-ճառով:

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐ ԴԷՊԻ ԱՓՐԻԿԷ

75,000 կամաւորներ արձանագրուած են

=o.o=

ՖԱՇԱԿԱՆ ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

Հռոմէն կը հեռագրեն փետրուար 17 թուականով.— Արդէն իսկ հազար փաշական քաղաքապահ զինուորներ նաւբայ ելած են դէ-պի արեւելեան Ափրիկէ, իսկ երկու վաշտեր ալ նաւ պիտի նստին վաղը, էրիթրէ երթալու համար: Ռազմաշունչ մթնոլորտ մը կը տիրէր այսօր, երբ երկու վաշտեր անցան քաղաքին փողոցներէն Նափոլի երթալու համար, «Ճիօվինէցցա» քայլերգը հնչեցնելով: Հազարաւոր քաղաքացիներ խռնուած էին փողոցներուն մէջ: Այ-սօր, փաշական Գերագոյն խորհուրդին մէջ, Մուսոլինի հաղորդեց թէ աւելի քան 75,000 սեւ շապիկաւորներ կամաւոր արձանագր-ուած են, ծառայելու համար արեւելեան Ափրիկէի մէջ (Հապէշիս-տանի դէմ): Մեսինայէն կը հեռագրեն թէ քաղաքը սպառազէն բանակավայրի մը կը նմանի: Կառախումբերը լեցուն են երիտա-սարդ զինուորներով: Կ'ըսուի թէ մօտ 100,000 զինուորներ համա-խմբուած են Մեսինայի եւ Սիրակուսայի մէջ: Մեծ գործունէու-թիւն կը տիրէ նաեւ Ճենովայի մէջ:

Շաբաթական աշխատանքը 40 ժամ

Գերագոյն խորհուրդին գումարման առթիւ նառ մը խօսելով, Մուսոլինի յայտարարեց թէ փետրուար 1էն իվեր հազարաւոր դի-մումներ եղած են պատերազմական նախարարութեան, նախկին ռազմիկներէ եւ ուրիշ քաղաքացիներէ: Այս առթիւ Գերագոյն խորհուրդը հետեւեալ բանաձեւը քուէարկեց.—

Գերագոյն խորհուրդը կը վաւերացնէ այն դիւանագիտական գործունէութիւնը որ իր քննութեան յանձնուած էր: Կատարուած գործերը կը լուծեն մեծ պատերազմէն մնացած խնդիրներ եւ նոր, բարեկամական հիման մը վրայ կը դնեն Ֆրանսայի հետ եղած յա-րաբերութիւնները: Գերագոյն խորհուրդը կ'որոշէ շաբաթական աշխատանքը վերածել 40 ժամուան, ամբողջ երկրին մէջ, որպէս զի 6էն 65 տարեկան այրերը կարենան շաբաթ կէսօրէն յետոյ նը-ուիրուիլ քաղաքական դաստիարակութեան եւ զինուորական մար-զանքի: Այս որոշումով, շաբաթական 40 ժամուան աշխատանքի առժամեայ կարգադրութիւնը կը դառնայ տեւական, առանց նկա-տի առնելու որ եւ է միջազգային համաձայնութիւն:

« Գերագոյն խորհուրդը խանդավառութեամբ կը վաւերացնէ այն զինուորական միջոցները որոնք ձեռք առնուեցան վերջերս, ապահովելու համար արեւելեան Ափրիկէի իտալական գաղթա-վայրերուն պաշտպանութիւնը եւ խաղաղութիւնը, ինչպէս եւ այն միջոցները որ կրնան անհրաժեշտ դառնալ յառաջիկային, պաշտ-պանելու համար իտալական շահերը եւ բնիկներուն անդորրութիւ-նը: Գերագոյն խորհուրդը գոհունակութեամբ կը տիրէ որ 1911ի զինուորցուներուն զօրաշարժը տեղի ունեցաւ կատարեալ կարգա-պահութեամբ եւ իտալացի ժողովուրդին լիակատար հաւանու-թեամբ »:

Իտալական թերթերը կը գրեն թէ՝ 75,000 կամաւորներէն զատ, 1910 – 11ի դասէն 30,000 զինուորներ ալ կազմ եւ պատրաստ կը սպասեն հրամանի: Բուն փաշական քաղաքապահները ոչ մի-այն պահեստիներ կամ նախկին ռազմիկներ են, այլեւ օժտուած՝ համազգեստներով, զէնքերով և զինուորական պիտոյքներով զորս կը պահեն իրենց տուներուն մէջ:

Իտալիոյ արտաքին նախարարութեան խորհրդականը երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Հռոմի ֆրանսական դեսպանին հետ, Հապէշիստանի կացութեան մասին:

Պաշտօնական շրջանակներու մէջ տակաւին կը յուսան թէ կա-րելի պիտի ըլլայ խաղաղութեամբ լուծել Հապէշիստանի հետ ե-ղած վէճը:

Հրատարակուած պաշտօնական ղեկոյցէն կը հետեւի թէ ձեռք առնուած զինուորական միջոցները կ'անցնին զգուշականտնօրինու-թեանց սահմանը. մանաւանդ որ փաշական Գերագոյն խորհուրդը կանխաւ իր հաւանութիւնը յայտնած է նոր զօրաշարժի համար: Ամէն պարագայի մէջ, Հռոմ որոշած է հասուցում ստանալ Հա-պէշիստանէն եւ միեւնոյն ատեն լայն գործողութիւն մը կատարել արեւելեան Ափրիկէի մէջ, իր ապահովութեան եւ գաղթային ծա-ւալման համար:

Կամաւորներու արձանագրութիւնը կազմակերպուած է հրա-պուրիչ պայմաններով.— երկու հազար լիր՝ մեկնած ատեն, եւ օ-րական քսան լիր ռոճիկ: Բազմաթիւ գործազուրկներ կը դիմեն արձանագրութեան համար: Ուրեմն, կառավարութիւնը ոչ միայն աշխարհակալութեան կը ձգտի, այլեւ գործազրկութեան նուազ-ման:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՎՐԱՍՏԱՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱՅՆԱՑՈՒՄԸ

1920 թուի դեկտ. 2ին Հայաստանի խորհրդայնացման պատճառով մի շարք հայ նախարարներ, խորհրդարանի անդամներ, զինուորականներ, պետական պաշտօնեաներ եւ կուսակցական գործիչներ, ընդամէնը 50—60 անձեր, անցանք Վրաստանի մայրաքաղաքը — Թիֆլիզ — որտեղից մի քանի հոգի անմիջապէս մեկնեցին Պոլիս, իսկ միւսներս մնացինք Թիֆլիսում, մինչեւ Վրաստանի դէմ սկսուած բոլշեւիկեան արշաւանքը: Շնորհիւ մեր երկրի քաղաքական եւ տնտեսական աննպաստ պայմանների, թէ անցեալում եւ թէ վերջին տասնամեակների ընթացքում Կովկասի հայաշատ գաւառներից, Թրքահայաստանից եւ Պարսկաստանից բազմաթիւ Հայեր եկել հաստատուել են Վրաստանի մայրաքաղաքում եւ թուով գերազանցել Վրացիներին: Շնորհիւ ժրաջան հայ մտքի եւ բազկի, Թիֆլիզը հարստացել է առեւտրով, մշակոյթով, ընտիր շէնքերով եւ նոր կեանքով:

Վրաստանը անկախ հանրապետութիւն հռչակուելուց յետոյ, վրացի պաշտօնեաներն ու զինուորականները, գրեթէ զուտ հայաբնակ Լոռւայ շրջանում այնպիսի ծայրայեղութեան հասցրին տեղացի Հայերի դէմ հալածանքը, որ Լոռեցիները ապստամբեցան վրացական իշխանութեան դէմ, միաժամանակ օգնութիւն խնդրելով Հայաստանի կառավարութիւնից: Եւ երկու դրացի ժողովուրդները, որոնք դարեր շարունակ ապրել են հաշտ ու համերաշխ եւ յաճախ միասին կուրծք տուել ընդհանուր թշնամիների դէմ, դեռ եւս իրենց անկախութեան անդրանիկ տարեդարձը չբոլորած, իրար դէմ պատերազմի ելան եւ վերջ ի վերջոյ Լոռւայ վիճելի շրջանը յայտարարուեց «Չէզոք գօտի»: Ցետագայում երբ որ տեղի ունեցաւ հայ-թրքական պատերազմը, չէզոք շրջանի հոգատարութիւնը երեք ամիս պայմանաժամով (1920 նոյ. 13ից մինչեւ 13 փետր. 1921), յանձնուեց վրացական կառավարութեան եւ վրացական սահմանի հայկական զօրքերը փոխադրուեցին Կարսի ճակատը: Վրացական իշխանութիւնը Լոռւայ շրջանում զինուորական ուժ կեդրոնացրեց բուկիցը Թրքական վտանգի դէմ եւ ապա Հայաստանի խորհրդայնացման պատճառով՝ բոլշեւիկեան վտանգի դէմ:

1920ի վերջերին Թիֆլիզի Հայերի դէմ այնպիսի խիստ հալածանք էին սկսել, որ շատերը մտադիր էին Հայաստան փոխադրուել: Դժբախտաբար Հայաստանի խորհրդայնացման պատճառով ոչ միայն Թիֆլիզի Հայերին չյաջողուեց Հայաստան փոխադրուել, այլ եւ Պոլսից, Բալկաններից, Սուրիայից, Բաղդադից, Ռուսաստանից եւ զանազան վայրերից դէպի Հայաստան արշաւող հայկական կարաւանների մեծ մասը ստիպուած եղան կանգ առնել գլխաւորապէս Թիֆլիզում, որով աւելի սաստկացաւ Վրացիների թշնամանքն ու հալածանքը Հայերի դէմ: Վրացական պաշտօնեաները ամէն օր շուրջկալների միջոցով հարիւրաւոր անմեղ Հայերի էին ձերբակալում: Ունեւորներին յաջողւում էր կաշառքով ազատուել, իսկ չունեւորներին քշում էին Ղարաբաղի անտառը կառավարութեան համար փայտ կտրելու: Եւ այս խեղճերին չարչարում էին ինչպէս պատերազմական գերիների:

Անգամ Հայաստանից եկած տարագիրներիս վրայ վրացական ղեկավար շրջանակները խէթ աչքով էին նայում: Վրացիների համար հանելուկ էր դարձել՝ Հայաստանի խորհրդայնացումից յետոյ Դրօի եւ Հ. Տէրտէրեանի պէս յայտնի Դաշնակցականների խորհրդային իշխանութեան մէջ պատասխանատու դերերի ստանձնումը: Կային Թիֆլիզում հակադաշնակցական անկուսի հայ պոլիտիկոսներ, որոնք Վրաստանի խորհրդայնացումից ազատ մնալը վերագրում էին վրացի պետական վարիչների հեռատեսութեան եւ հմուտ դիւանագիտութեան: Մեր խեղճ իմաստունները համոզուած էին որ վրացական կառավարութեանը յաջողուել էր համաձայնութեան եզր գտնել թէ Լէնինի իշխանութեան հետ եւ թէ միւս կողմից էլ դաշնակից պետութիւնների հետ դաշն կնքել բոլշեւիկեան վտանգի դէմ:

Մինչդեռ իրողութիւնը այն է, որ բոլշեւիկեան բանակը այնքան վատ էր կազմակերպուած ամէն տեսակէտից, որ ի վիճակի չէր իրար ետեւից նոր-նոր արշաւներ կազմակերպելու: Եթէ Թրքական բանակը չարշաւէր Հայաստանի վրայ, անկասկած բոլշեւիկները նախ Վրաստանը կը գրաւէին եւ ապա միայն Հայաստանը: 1920 նոյ. 29ին բոլշեւիկները կարողացան Ադրբէջանի Ղազախ գաւառից անարգել մտնել Հայաստան, որովհետեւ այդ շրջանի (Իջեւան) հայկական զօրքերը փոխադրուել էին Կարսի ճակատը: 1921 փետր. 13ին լրացաւ «Չէզոք գօտի»ն Վրացիներին յանձնելու պայմանաժամը, բոլշեւիկները պատրուակ բռնելով այս պայմանաժամը, ճիշդ փետր. 13ին, Հայաստանի կողմից յարձակեցան «Չէզոք գօտի»ի վրացական զօրքերի վրայ, որոնցից շատերին գերի բռնեցին իսկ միւսները փախուստ տուին: Այս դէպքը աւելի գրգռեց դիւրաբորբոք Վրացիներին եւ պատճառ դարձաւ աւելի վատթարացնելու հայ-վրացական յարաբերութիւնները: Վրաստանի հանրապետութեան եւ կառավարութեան նախագահ Նոյ Ժորդանիայի Սահմանադիր Ժողովի ամբիոնից, փետր. 15ին Հայերիս հասցէին խօսած ամբոխավարական ճառը, որ ժամանակին արտատպուեցաւ գաղթահայ թերթերում աւելի գրգռեց վրացական ամբոխը Հայերի դէմ: Համբաւաւոր Նոյ Ժորդանիան խուճապի մատնուած վրացական զօրքերի նահանջը կասեցնելու եւ կռիւ ներշնչելու նպատակով, իրեն թոյլ էր տուել յայտարարելու, որ Վրաստանի վրայ արշաւողը ոչ թէ բոլշեւիկեան զօրքն է, այլ «Նապաստակի պէս վախկոտ Հայերը»: Հակառակ Ն. Ժորդանիայի ամբոխավարական ճառին, վրացական զօրքերը քաջաբա՛ր շարունակեցին իրենց նահանջը եւ փետր. 17ին Թիֆլիզի մէջ բռնկաւ խուճապը... Օտար պետութիւնների բոլոր դեսպաններն ու հիւպատոսները իրենց պաշտօնեաներով շտապեցին դէպի կայարան, ինչպէս նաեւ՝ Թաթար եւ լեռնական տարագիրները, որոնց համար յատկացրին մարդատար եւ ապրանքատար վագոններ: Միայն հայ տարագիրներիս վրացական իշխանութիւնը չբարեհաճեց տրամադրել մէկ հատիկ վագոն անգամ, եւ մենք ստիպուած եղանք հազար ու մի զրկանքներով տեղաւորուել ուրիշների յատկացուած վագոնների մէջ: Ցաջորդ առաւօտ (փետր. 18), երբ որ մեր գնացքը կանգ առաւ Միխայլովօ կայարանում, անգլիական դեսպանը մեզ յայտնեց, որ անթել հեռագրով Երեւանից հաղորդել են, թէ ժողովուրդը ապստամբելով բոլշեւիկների դէմ, զէնքի զօրութեամբ տապալել է խորհրդային իշխանութիւնը եւ Ս. Վրացեանի նախագահութեամբ կազմուել է Փրկութեան Կոմիտէ:

Մեզ համար միանգամայն անսպասելի էր տեղի ունեցած ապստամբութիւնը Հայաստանում, մանաւանդ որ ղեկավար եւ զինուորական ուժերի մեծ մասը բանտարկուած, աքսորուած եւ տարագրուած էին: Տարակոյս չկայ թէ ամէն կերպ կ'աշխատէինք վերադառնալ Հայաստան, եթէ համոզուած չլինէինք որ բոլշեւիկները մի քանի օրից Վրաստանը գրաւելուց յետոյ, բոլոր ուժերով կ'արշաւէին դէպի Երեւան եւ կը գրաւէին: Պաթումից միայն երկու ընկերներ փորձեցին վերադառնալ Հայաստան, բայց մինչեւ սրանց հասնելը, բոլշեւիկները արդէն մտել էին Երեւան: Հայաստանում տեղի ունեցած ապստամբութեան շնորհիւ էր որ Վրացիների սրտի մէջ բուն դրած կասկածը փարատեցաւ եւ Վրաստանում ապրող Հայերի գլխին կուտակուած սեւ ամպերը չքացան:

Բոլշեւիկները Վրաստանի դէմ իրենց արշաւանքը Հայաստանի կողմից սկսելուց մի քանի օր յետոյ, յարձակողականի սկսան նաեւ Ադրբէջանից եւ Հիւս. Կովկասից: Փետր. 25ին բոլշեւիկները մտան Թիֆլիս: Մի քանի օրուան ընթացքում գրաւեցին Վրաստանի միւս վայրերը: Ուրեմն ամբողջ Վրաստանը բոլշեւիկներին յաջողուեց գրաւել ընդամէնը քանի օրում: Իսկ Հայաստանի քաջարի կռուողները ամբողջ եօթն ամիս դիմադրեցին բոլշեւիկեան գրոհներին, եւ եթէ հարաւից էլ Թրքական բանակը չարշաւէր Հայաստանի վրայ, դժուար չէր լինելու դեռ եւս երկար ժամանակ դիմանալ:

Թերեւս Պաթումն էլ Կարսի վիճակին մատնուէր, եթէ փետրուարի վերջին իտալական «Պրագա» նաւով վեց հարիւր Թուրք «ասկեար»ներին քաղաքային տարազով յաջողուէր Պաթումում քարափ իջնել: Ըստ երեւոյթին, դաշնակիցները տեղեակ լինելով «Պրագա» նաւի Թուրք «համբորդների» մտադրութեանը, չթողին նաւից իջնել եւ նոյն նաւով Թուրքերը վերադարձան Իսթանպոլ: Եթէ այս 600 Թուրք զինուորներին յաջողուէր քարափ իջնել, Պաթումի Թուրք գործակալները անմիջապէս կը զինէին եւ տեղական Թուրք եւ Աջարացի (մահմեդականացած Վրացի) ժողովրդի գործօն աջակցութեամբ, առանց որ եւ է դժուարութեան կը գրաւէին Պաթումը, քանի որ Վրացիները Պաթումը պաշտպանելու համար բաւարար ուժ չունէին: Թերեւս բոլշեւիկները կատարուած իրողութեան առջեւ գտնուելով, շնորհիւ Բրեստ-Լիտովսկի դաշնագրի, Պաթումը Թուրքերից գրաւելու փորձ չանէին, ինչպէս տեսանք Կարսի պարագայում:

ԲԵՆՕ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՃՇԴՈՒՄՆԵՐ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՌԹԻՒ

Փետրուարեան ապստամբութեան տարեդարձը կրկին առիթ պիտի տայ հակադաշնակցական հոսանքներին մի անգամ եւս ցեխ շպրտել մեր պատմութեան ամենափայլուն դէպքերից մէկի վրայ: Իբրեւ մէկն անմիջական մասնակցողներից այդ ապստամբութեան, կ'ուզէի մի քանի ճշմարտութիւններ ասել նրանց, որոնց կրծքի տակ բաբախում է հայ հայրենասէրի սիրտը, որոնք նախ եւ առաջ Հայ են, ապա այս կամ այն կուսակցութեան անդամ:

Կան մարդիկ, որոնք յանցաւոր թեթեւամտութեամբ այդ ապստամբութիւնը բնորոշում են արկածախնդրութիւն, Դաշնակցական ղեկավարների՝ աթոռասիրութեան պայքար՝ առանց ուզենալու հասկանալ նրա իսկական պատճառները ու փնտռել Հայաստանի քաղաքացիական կռիւների բուն հեղինակներին:

Մի քանիսի համար խռովութեան մրթմրթոցը փետրուարի 18ի մասին դուցէ հետեւանք է այն լռութեան, որին իրենց դատապարտել են նրա կայծերի բորբոքման բուն հեղինակներից շատերը, բայց փետրուարեան զոհերի արիւնը ստիպում է գէթ տարին մէկ անգամ խախտել լռութեան կնիքը եւ թէկուզ համեստօրէն պաշտպանել այդ արեան արժէքը, որովհետեւ նա թափուեց ոչ թէ «աւանտիւրայ»ի, այլ մարդկային ամենատարրական իրաւունքների եւ մի յօշոտուած հայրենիքի պաշտպանութեան համար:

Որ եւ է փաստականութիւն ինձ չէր արդիլեր փետրուարեան ապստամբութիւնը համարել Դաշնակցութեան անհեռատեսութիւնից բխած բացառական ու վնասակար երեւոյթ, եթէ նա իրօք լինէր այդպիսին: Իմ կարծիքով երբեք չպիտի լռել իր սխալի մասին եւ եթէ թշնամին անգամ բարիք անէ հայրենիքին՝ խոստովանել այն բարձրաձայն: Պայքարած լինելով մեծամասնական իշխանութեան դէմ անցեալում, նրա Հայաստանում մնալը առօրեայ պայմաններում համարում եմ համարձակօրէն անհրաժեշտութիւն: Եթէ գնդակը, որ պիտի մեռցնէ մեծամասնական իշխանութիւնը՝ կարող է զարնել եւ մեր ժողովրդի սրտին, ոչ մենք արձակենք այդ գնդակը, ոչ էլ ուրիշին թոյլ տանք արձակել: Եւ այսպէս էին մտածում բոլոր նրանք, որոնք 1921 թ. փետրուարին ծառացան մի մարդու պէս յեղկոմի դէմ: Չկար մէկը, որ հայրենիքը եւ նրա ժողովուրդը փրկելու միակ նպատակից դուրս մի որ եւ է ուրիշ բան հետապնդէր, այն օրուայ պայմանները տրամաբանօրէն ու տիրաբար թելադրում էին ապստամբութիւնը, իբրեւ միակ ելք: Դաշնակցական մասնակցութիւնը պայքարի գլուխ անցաւ հայ աշխատաւոր զանգուածների ճնշման տակ. նա փորձեց բոլոր, բոլոր միջոցները նրանից ազատելու երկիրը, թեթեւօրէն եւ ուրախութեամբ չէր, որ նրանք զէնքերը հանեցին պահուած տեղերից, այլ կսկծացող սրտով ու վշտաբեկ, ապստամբութիւնը մի դրամա էր ամէն մէկի համար: Անհեթեթութիւն է ենթադրել, թէ մենք չունէինք այն յստակ գիտակցութիւնը, որ աղքատ ու փոքրիկ Հայաստանի ժողովուրդը անկարող է պայքարել հսկայ Ռուսաստանի մեծամասնական իշխանութեան դէմ, որ թէեւ դեռ յեղյեղուկ ու անկազմակերպ վիճակի մէջ էր, բայց մեզ համար անչափելի ուժ էր: Ընդհակառակն, 1920 նոյեմբերի վերջին օրերին Դաշնակցականների բացարձակ մեծամասնութիւնը Հայաստանի փրկութիւնը Թրքական կրունկից տեսնում էր խորհրդային իշխանութեան բարեկամութեան մէջ: Երբ Թուրքերի Ալեքսանդրապոլ (այժմ Լէնինական) մտնելուց յետոյ ուժասպառ Հայաստանը մէկ տարով անգամ չյարգուած պայմանագրով իշխանութիւնը յանձնեց մեծամասնական Ցեղկոմին, երիտասարդ Դաշնակցականների մի խումբ յարաբերութեան մէջ մտաւ նրա հետ եւ իր գործակցութիւնը առաջարկեց նրան նոր վարչաձեւի հաստատման ցնցումները խաղաղօրէն իրականացնելու համար:

Չնայած մինչ այդ արիւն կար թափուած մեր եւ նրանց միջեւ և թանկագին դիակների մի պատնէշ (Վ. Խորէնի, Ա. Շիրինեան եւայլն) արգիլում էր մեր մերձեցումը, բայց Թուրքերի ներկայութիւնը Շիրակում ու երկրի մնացած մասի թշուառութիւնը ստիպում էին մեզ անել գերագոյն զոհողութիւններ:

Դեկտեմբերի առաջին օրերին թւում էր թէ փոխադարձ հասկացողութիւնը ստեղծելու վրայ է, մեծամասնական ամենապատասխանատու գործիչները շեշտում էին իրենց համար մեր բարեկամութեան անհրաժեշտութիւնը, առնելով որ իրենք Հայաստանում կազմակերպութիւն ու մասսա չունին եւ պիտի յենուեն մեզ վրայ, տալով մեզ խօսելու, գրելու ու գործելու ազատութիւնն ու նիւթական պայմանները, բանտից ազատ պիտի թողնեն նախորդ կառավարութեան անդամներին եւ մեր երկու կամ երեք ներկայացուցիչներին ալ ժողկոմի մէջ պիտի առնեն: Այսպէս շարունակուեց մի քանի օր, մինչեւ Ռուսաստանից ու Բագուից մանկահասակ կոմունիստների ու չեկիստների մի մեծ խումբ երկու զօրագնդերի հետ Երեւան հասան, մի շարք ժողովներում երկրին ու ժողովրդին անծանօթ երիտասարդ նորեկները կատարելապէս ընկճեցին համաշխարհային յեղափոխութեան սոփեստութիւններով հասակաւոր ու հին կուսակցականներին, որոնք կամ նախկին Հնչակեաններից էին կամ հայ սոցիալդեմոկրատներից, լաւատեղեակ հայ տառապանքին: Սկզբից եւեթ կոմկուսի ժողովներում անցած դարձածը մեզ մանրամասնօրէն յայտնի էր լինում: Այս կամ այն մեծամասնական գործչի յայտարարութիւնները կարող էին լինել մեզ քնացնելու համար, նոր չպիտի փորձէինք, ստիպուած եղանք դիմելու լրտեսելու անպատշաճ միջոցին, ստոյգ իմանալու յատկապէս Կոմկուսի վերաբերմունքը մեզ հանդէպ, — պարզ տեսնում էինք, թէ դրանից է կախուած մեր հայրենիքի ապագան:

Ի ցաւ մեզ, Կասեանի եւ իր մի քանի ընկերների մեծամասնութեամբ անցաւ Կ. Կոմի երիտասարդ անդամ Վահանի տեսակէտը, թէ ոչ միայն Կոմկուսից դուրս մի այլ կուսակցութեան գոյութիւնը թոյլ չպիտի տալ, այլ եւ ամէն կերպ պիտի ձգտել առաջ բերել քաղաքացիական կռիւ Հայաստանում:

Ահա նրա բառերը.

— «Միայն քաղաքացիական կռուի միջոցով է, որ մենք լոյս աշխարհ կը հանենք բոլոր հակայեղափոխականներին ու կ'ոչնչացնենք նրանց, փորձը ցոյց է տուել, որ խորհրդային իշխանութիւնը չի ամրապնդուել այնտեղ, ուր նա չի անցել քաղաքացիական կռուի բովից»:

Այնուհետեւ ամէն բան փոխուեցաւ, բոլոր միջոցները գործադրուեցան ժողովրդի համբերութեան բաժակը լեցնելու եւ նրան հակառակ իր կամքի զէնքի մղելու:

Անհնար է նկարագրել սառնասրտութեամբ այն անլուր բարբարոսութիւնները, որ ռազմական կոմունիզմի մանուկ առաջնորդները կատարեցին Հայաստանում 1920 թ. դեկտեմբերի կէսից մինչեւ 1921 թ. փետրուարի 18ը:

Ցիշե՞լ հազարի չափ սպաների աքսորը, այն ալ որ եւ է իշխանութեան անվայել խաբեբայական ձեւով: Պատերին փակցրած յայտարարութեամբ բոլոր սպաները կանչուեցին արձանագրուելու պարլամենտի շէնքում, գնացին ամէնքը, նոյնիսկ հիւանդները, զանցառուներին սպառնում էր խիստ պատասխանատուութիւն, բայց երկիւղը չէր նրանց այնտեղ բերողը, այլ համոզումը, թէ արձանագրում են, ինչպէս կանոն է ամէն տեղ, որից Հայաստանի թէկուզ խորհրդային բանակում ծառայութեան մէջ պահելու համար: Ներս մտնողին այլեւս թոյլ չտուեցին դուրս գալ: Իրիկնադէմին հեծելազօրով ու գնդացիրներով շրջապատուած վերջին տեղակալից մինչեւ ամենաբարձր զօրավարները ընդհանուր հրամանատար Նազարբէկեանն ալ մէջ առած, ոտքով քշեցին Քանաքեռ ու այնտեղից Ռուսաստանի խորքերը: Անակնկալի գալով շատերը իրենց ընտանիքի հետ մնաս բարեւ անգամ չկարողացան անել, մի աւելորդ թաշկինակ չունէին գրպաններում: Ապա համատարած խուզարկութիւնները, որոնց ենթարկւում էին ոչ միայն առանձին բնակարաններ կամ անձեր, այլեւ ամբողջ թաղամասեր ու գիւղեր զօրամասերի մասնակցութեամբ: Ուտեստի գրաւումը կատարեալ թալանի էր նմանում, օրէնքով իբր թէ ամէն մի ընտանիքի մի ամսուան պաշար պիտի ձգուէր ու աւելորդը գրաւուէր, բայց մի օրուան ուտելիք իսկ չէին ձգում. բաւական էր որ աչքերը տեսնէին իւղի ամանը կամ ցորենի պարկը, քաշ էին տալիս թքելով կանանց ու երեխաների պաղատանքի վրայ:

Բանտերը լցրեցին Հազարներով: Խորհրդարանի նախագահից մինչեւ վերջին պաշտօնեան ինկան չեկիստների առջեւ ու դացին չարաթներով ապրելու մահուան սարսափը:

— Գիւղերում արհամարհուած ու հալածուած քրէական տիպեր իրենց կոմունիստ յայտարարեցին ու նրանց ցուցմունքներով ձեռնարկեցին ձերբակալութիւնների: Աստիճանաբար բռնութեան շրջանակը լայնանում էր ու ազատ մնալու յոյսը անյետանում ամէնքի մօտ:

Փետրուարի սկզբին Երեւան հասաւ Աթարբէկովը, որի դաժանութեան մասին ահաւոր պատմութիւններ էին շրջում արդէն, նա իրեն անմիջապէս ցոյց տուեց, սկսան բանտարկեալների գնդակահարութիւնները ու կացնահարումները առանց որեւէ դատի ու դատաստանի, Չեկայի հրամանով: Գաղտնի չէին պահում, իրենց թերթը

ՄԻ ԷՋ ԱՆՑԵԱԼԻՑ

= o-o =

Երէկուայ պէս յիշում եմ փետր. 17ի գիշերը, լոյս 18: Երեւանը տանուած է շղթայի մէջ: Պատերազմական վիճակ է: Գաւառը ըմբոստացել է: Կոտայքը, Գառնին, Զանգիբասարը, Արագածի շրջանը ոտքի են: Չեկիստները եւ կանոնաւոր զօրքը պաշարել են Երեւանը. փողոցներում ուժեղ պահակներ են շրջում: Բոլշեւիկները զօրաշարժ են յայտարարել, ողջ կուսակցութիւնը զինուած, մոլեռանդ մուսուլմանի պէս, տունից տուն է պտտում՝ Դաշնակցական որոնում:

Փետր. 16ից 17ի գիշերուան գնդակահարուածների ցանկը փակցրել էին պատերին: Ժողովուրդը սմքել է, վախը հրէշի թեւերով բուն է դրել մարդկանց հոգիներում: Պահակները անօթի գայլերի նման, խուժում են ճեղքում անընդհատ: Երեկոյեան ժամը վեցն է, աղջամուղջը թանձր քօղով պատել է Երեւանը: Բնակիչները ոզնիների պէս կծկուել են իրենց անկեր:

Օդի մէջ լռութիւն է, մերթընդմերթ լսւում են զէնքերի անհանգիստ զարկերը, պահակների սուլոցը եւ բամբ կանչերը:

Կոնտում ենք՝ Երեւանի թաղերից մէկը: Կոնտը կուրծք տուած Հրազդանի ամպահոռ ջրերին իշխում է քաղաքի վրայ:

Սառն օդը, Դալմայի այգիների խաւարը, Հրազդանի ձորը, հեւում հագիւ սեւին տուող Ծիծեռնակաբերդը սարսուռ են ազդում: Անստուգութեան ժամեր են, անորոշ ապագայ... Քաղաքից հեռու լսւում են խուլ հրացանի ձայներ:

Փողոցում բոլշեւիկ պահակները, մեր թիկունքին՝ մութ ձորը վրդովիչ անհանգստութիւն են պատճառում: Ես եւ Բ.-ն ենք: Կոնտում են, ապահով թաքստոցներում նաեւ մի քանի ուրիշ Դաշնակցականներ, ազատած համատարած ձերբակալումից:

Գիտենք վաղուան կռուի մասին: Օրհասական բոպէներ են: Կամ պիտի յաղթենք, կամ տասնեակ հազար ըմբոստներ պիտի գլխատուեն: Ժողովուրդը բացուած վէրքեր ունի. վա՛ղը, վա՛ղը պէտք է սպիանայ: Բնազդը առողջ՝ ղեկավարում է ժողովուրդը:

Պարտականութիւն ունենք մեր զինուած եւ թաքստոցներում պահուած խմբերի հետ կապ պահել, տեղեկութիւններ հաղորդել:

Գիշերով պէտք է տեսնել տղաները: Այդ օրուան կարգադրութիւնը խիստ է եւ կարեւոր: Պէտք է լուսադէմին սկսի կռիւը քաղաքի մէջ, զինուորները կազմ ու պատրաստ պիտի լինեն յարձակման:

Զօրաւոր են կարմիրների պահակները Կոնտի փողոցներում: Անհրաժեշտ է գնալ սակայն, տղաներին այցելել:

Հագած եմ զինուորական տառատակ, ոտքերիս թաղիքէ երկարաճիտ տաք կօշիկներ, գլխարկ բոլշեւիկեան աստղով զարդարուած, թեւիս կարմիր ժապաւէն: Խոր լռութեան մէջ հրաժեշտ եմ տալիս Բ.-ին, համբուրւում եւ դուրս սողոսկում տնից: Փողոցն եմ. մութ ու վայող քամի: Ձիւնը մեղմ տնքում է ոտքերիս տակ: Քայլում եմ փութկոտ, ձեռքս սեղմած գրպանիս մաուզէր ատրճանակին: Առաջանում եմ, դէմս ցցւում են բոլշեւիկ պահակներ: Ստոյ տավարիչ — կանգնիր ընկեր: Ռուս զինուորներ են գիշերուայ անցագիր են պահանջում: Կարկամում, վարանում մի վայրկեան: Վտանգն եմ ապրում: Կորած է ամէն ինչ, փրկութիւն չկայ, առաւօտը հեռու է, ընկերներս անտեղեակ են ինձ սպառնացող վտանգին: Ձեռքս դողալով սեղմում է ատրճանակի կոթը: Սարսափելի վայրկեան...

Ակնթարթի մը մէջ ինքնամփոփւում եմ, պահում պաղարիւնս ու սկսում խօսել ռուսերէն: — Հսկիչ եմ պաշտօն ունեմ փողոցները շրջագայելու, պահակները ստուգելու եւ կասկածելի մարդիկ հարցաքննելու: Հալածում եմ Դաշնակցականներին, — հակայեղափոխականներին, որ հանգիստ չեն տալիս մեզ: Սկզբում պահակները վարանումով են լսում, յետոյ հաւատում, երեւի ազդւում զինուորական հագուստից, կարմիր աստղից, ռուսերէն խօսելուց:

Խօսում ենք ըմբոստների մասին, խարազանում հակայեղափոխականները ու միասին շրջում փողոցները: Մոռացել են անցագրի մասին: Փողոցներից մէկում բաժանւում ենք իբրեւ հին բարեկամներ: Վտանգը անցած է, սիրտս ուրախութիւնից սկսում է ուժեղ բաբախել. վախի սարսափը հիմա եմ ապրում, ոտքերս կտրատւում են, հազիւ եմ քայլում... Պահակները կորչում են խաւարի մէջ:

Ծանօթ դրան առջեւ եմ. դուռը բացում է Պ.-ն: Ցիշեցնում է ինձ Համլէթը բեմի վրայ, սեւ թիկնոցը ուսերին: Սենեակի մէջ հաւաքուած են 25—30 փախստական մարդիկ, բոլորը զինուած մոսին հրացաններով: Հին օրերի ֆէտայիներ են կարծես՝ անձնազոհ, խիզախ ու հայրենիքի ազատութեան ծառայելու պատրաստակամ: Հոգիների մէջ կրակ կայ, շարժումների՝ անհամբերութիւն:

Հաղորդութիւն առնող ջերմեռանդ քրիստոնեայի պէս ունկնդրում են լուրերը Կոտայքի, Գառնիի եւ Զանգիբասարի առիւծների կռիւների մասին:

Ցայտնում եմ վաղուայ ազդանշանի եւ յարձակման մասին: Լուսադէմին գրոհ եւ քաղաքի ըմբոստ ուժերը պիտի միանան: Պէտք է լինել պատրաստ: Հնազանդ են բոլորը եւ լուռ ... Թշնամին դուրսն է դարանակալ, երկու քայլ այն կողմ մահն է, որսկան շան պէս փողոցները չափում:

Պ.-ի առաջնորդութեամբ իջնում եմ Կոնտի ձորը եւ այնտեղից մենակ, այգիների միջից խարխափելով մութի, ձիւնի ու ջրի մէջ թաքստոցս եմ հասնում:

Կէս գիշեր է. պահակները ստուարացել են փողոցներում: Դրան ետեւից նայում ենք փողոց, ամէն մէկ տան առջեւ պահակ է կանգնած, պահակներ են շրջում փողոցները: Տեսնում ենք, զգում նրանց ներկայութիւնը: Մեր դրան առջեւ ցցուած է պահակը, մերկ դուռն է բաժանում մեզ: Մեր շունչը բռնած հետեւում ենք նրանց շարժումներին:

Չեկիստները մերթ ընդ մերթ դիւային պարկով դռներն են բախում ու տասնեակներով ներս խուժում: Բ.-ի հետ իջնում ենք այգիները Հրազդանի ափին, վախենալով ձերբակալումից: Գիշերուան կէսը անցած է վաղուց, ցուրտ է եւ քամին սուլելով մտնում է մարմնիս մէջ. ցուրտ է հոգիիս ներսը:

Հեռուից երբեմն լսւում են բարձր աղաղակներ, օգնութեան կանչեր ու յաջորդող հրացանի եւ գնդացիրի համազարկեր: Օգնու... թիւն...

տպում էր. «Երէկ գնդակահարուեցին հակայեղափոխականներ···» ու չարում էին անունները: Այս անխնամ գաղանութիւնը ո՞րտեղ պիտի կանգնէր իր սահմանը, ոչ ոք չէր կարող ասել: Պարզ էր, որ Աթարբէկովի արիւնոտ ձեռքը պիտի չարունակէր զանկեր փշրել, մինչեւ որ իր շուրջը դատարկութիւն ստեղծէր:

Մարդ էակներից բաղկացած որ եւ է ժողովուրդ չէր կարող անտարբեր մնալ այս բոլորի հանդէպ, նրա գլխատումը իր ազգային մտաւորականութիւնից ու գիւղական գործօն տարրերից միայն ժամանակի հարց էր, եթէ դեկտեմբերի սկզբին ամբողջ Արարատեան շրջանում չկար մէկը, որ մտածէր զէնք բարձրացնել նրանց դէմ, փետրուարի սկզբին չուստափոյթ ապստամբութեան տենչը համատարած էր: Անգամ կանայք ու երախաները լծուեցին կամովին նրա պատրաստութեան:

Նրանք, ովքեր գործակցութիւն էին առաջարկում խորհրդային իշխանութեան դեկտեմբերին, փետրուարին նրա դէմ ամենավճռական պայքարողները եղան:

Լինենք արդարամիտ, այժմ իրենք խոստովանում են այդ շրջանի մեծամասնական գործիչների յանցաւոր ապիկարութիւնը, օրինակ Բորեանի գրքում: Իրօք Ասիս, Դովլաթեան, Դիլրգերեան, Մելիք-Յովսէփեան եւայլն կատարեալ բախտախնդիրներ էին, եթէ ոչ ցնդածներ: Յետագայում նրանց բոլորին հեռացրին Հայաստանից ու անհետ կորցրին: Եթէ նրանք ունենային միայն հէնց իրենց կուսակցութեան, ալ չեմ ասում Հայաստանի շահերի գիտակցութիւնը, հայ ժողովուրդը չէր ենթարկուի քաղաքացիական կուի աւերին եւ արիւնոտ վիհը չէր փորուէր նրա զաւակների միջեւ:

ՀԱՅԿ ՎԱՀԱԳՆՈՒՆԻ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԵԼԺԻՔԱՅԷՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՀՈԳԵՐԸ

Ինչպէս գրած էի, Պելժիք ջերմապէս գնահատելով իրեն ուղղուած առաջարկը, իր հաւանութիւնը յայտնեց Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ կնքուած համաձայնութեան մասին:

Այս առթիւ Պելժիոյ նախարարութիւնը հետեւեալ պաշտօնական դեկոյցը հրատարակեց մամուլին մէջ.—

Պելժ կառավարութիւնը պաշտօնապէս իրազեկ ըլլալով այն արդիւնքին, որուն յանգեցան անգլիացի եւ ֆրանսացի նախարարներուն բանակցութիւնները, ի մասին եւրոպական ապահովութեան խնդրին, պաշտօն յանձնեց Լոնտոնի եւ Փարիզի իր դեսպաններուն յիշեալ երկու կառավարութեանց յայտնելու այն գոհունակութիւնը, որով Պելժիա կ'ընդունի Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ գոյացած համաձայնութիւնը, որուն նպատակն է օգնել աշխարհի խաղաղութեան յառաջդիմութեան, եւրոպական աւելի սերտ գործակցութեամբ եւ բարեկամական փոխադարձ վստահութեամբ, եւ ի դերեւ հանել այն ճգնումները, որ դուռ կը բանան զինարշաւի եւ կ'աւելցնեն պատերազմի վտանգները:

Պելժ դեսպանները միեւնոյն ատեն տեղեկացուցին շահակից պետութեանց թէ պելժ կառավարութիւնը պատրաստ է մասնակցելու այն պայմանագրին, որ զինուորական անմիջական օգնութիւն մը պիտի ապահովէ արեւմտեան Եւրոպայի մէջ, այն պայմանով՝ երբ շահակից պետութիւններէն մէկը անակնկալ յարձակման մը ենթարկուի, առանց նախայարձակ ըլլալու:

Կառավարութիւնը իր դիրքը վերջնապէս ճշդելու համար, կը սպասէ Գերմանիոյ տալիք պատասխանին, զոր հաւանաբար պիտի չուշանայ:

Վերջին տեղեկութեանց համաձայն, գերման կառավարութիւնը աւարտելու մօտ է ուսումնասիրութիւնը անգլեւֆրանսական միացեալ յայտարարութեան, որ այնքան անախորժ անակնկալ մը եղաւ Գերմանիոյ համար եւ հիմնովին յեղաշրջեց Հիթլէրի եւ իր համախոհներուն ծրագիրները,— Կը կարծուի թէ Գերմանիա ժամանակ շահելու համար կարգ մը լրացուցիչ տեղեկութիւններ պիտի պահանջէ միացեալ յայտարարութեան մասին, եւ պիտի ջանայ բաժանում առաջ բերել Ֆրանսայի, Անգլիոյ եւ Իտալիոյ տեսակէտներուն մէջ, ընդունելով յայտարարութեան կարգ մը սկզբունքները եւ մերժելով ուրիշներ: Սակայն, ինչպէս յայտնի է, Լոնտոնի մէջ գոյացած համաձայնութիւնը կը կազմէ մէկ եւ անբաժանելի ամբողջութիւն մը եւ կ'ընդունի հաւասարութեան սկզբունքը, պայմանաւ որ Գերմանիա մասնակցի ընդհանուր կարգադրութեան մը, կազմակերպելու համար Եւրոպայի խաղաղութիւնը: Ամէն պարագայի մէջ կառավարութիւնը պիտի հետեւի իր դաշնակիցներու քաղաքականութեան:

*** Ինչպէս վերջին թղթակցութեանս մէջ յիշած էի, պելժ խորհրդարանը երկար վիճաբանութիւններէ յետոյ, գրեթէ միաձայնութեամբ ընդունեց կառավարութեան առաջարկը, ի մասին Աշխատանքի Ազգային Յանձնախումբի մը կազմութեան: Ընտրուեցաւ այդ մասնախումբը, որ կը բաղկանայ 9 ընկերվարականներէ, 8 կաթոլիկներէ եւ 4 ազատականներէ: 21 անդամներէն 12ը միայն խորհրդարանի անդամներ են:

Յիշեալ յանձնախումբի կազմութեան առթիւ, Պ. Վանտէրվէլտ հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ մամուլին.— «Որչափ համոզուած եմ որ կարելի պիտի ըլլայ մասամբ մեղմացնել գործազրկութիւնը, սակայն տնտեսական տագնապը լուծելու համար, անհրաժեշտ են հիմնական բարեփոխութիւններ, զորս անկարող է իրականացնել կառավարութիւն մը, որուն բաղկացուցիչ տարրերը կը ներկայացնեն երկրին մեծ դրամատիրութիւնը»:

*** Ամիսներէ ի վեր Պելժիոյ առեւտրական նախարարութիւնը կ'ուսումնասիրէ այն միջոցները, որոնցմով կարելի պիտի ըլլայ վերադրուել օտար հրապարակները, ապրանքներու արտածութեան երբեմնի շուկաները, գտնել նորերը եւ մղում տալ գործերու ընթացքին, որ տնտեսական տագնապին պատճառաւ խիստ վատթարացած են եւ լիովին անդամալուծած պելժ հրապարակին գործառնութիւնները:

Կառավարութիւնը առեւտրական բանակցութեանց մէջ կը գտնուի շահակից պետութիւններու հետ, եւ միջոցներ ձեռք առած է պաշտպանելու համար պելժ ճարտարարուեստն ու վաճառականութիւնը: Պելժիոյ գլխաւոր յաճախորդներու շարքին մէջ կը գտնուին Ֆրանսա, Հոլանտա եւ Գերմանիա: Այս երեք դրացի պետութեանց հրապարակները Պելժիոյ բոլոր արտածումներուն գրեթէ կէսը կը սպառեն:

Առեւտրական նախարարութիւնը գործունէութեան ընդարձակ ծրագիր մը մշակած է եւ ընթացիկ տարուան պիւտճէին մէջ կարեւոր գումար մը յատկացուցած առեւտրական պրոպականտի համար:

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՍԿԻ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԸՆԿԵՐՈՋ ՄԸ ԵՂԵՐԱԿԱՆ ՄԱՀԸ

Յունուար 28 — 29 ծանր դէպքեր պատահեցան Զահլէի մէջ (Սուրիա) եւ խռովութեանց զոհ գնաց երիտասարդ ընկեր մը, Սիմոն Դաւիթեան: «Յուսաբեր»ի թղթակիցը հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը հաղորդէ այս մասին.—

Կառավարութիւնը որոշած ըլլալով նոր սպանդանոցէն ինքնաշարժով փոխադրել մորթուած անասունները, նոր գիներ որոշած էր. այսպէս, ոչխարի գլուխ 10 ս. դ., կովի 26, իսկ հորթի 15, մսագործները դժգոհ այս որոշումէն գործադուլ յայտարարած էին, պահանջելով կէս առ կէս զեղչել, եւ կամ թոյլ տալ որ իրենք կատարեն փոխադրութիւնը: Կառավարութիւնը անդրդուելի մնաց իր որոշումին մէջ:

Վերջին օրերը ցոյցերը քիչ մը աւելի ցցուն կերպարանք ստացած էին:

Յունուար 28ին, երկուշաբթի, շուկաները բոլորովին գոց էին:

Ժամը 10ին, ընդհանուր պողոտային վրայ մօտ 250 — 300 տղաներ, 12—18 տարեկան, սկսան ցոյցի: Արդէն խնդիրը իր հունէն ելած էր, այս անգամ գործի խառնուած էին նաեւ համայնավարները:

Ժամը 12.30ին, անակնկալօրէն ցուցարարները խուժեցին ժանտարմաներու վրայ եւ զանոնք անխնայ սկսան հարուածել: Կառավարատան եւ թաղապետարանի ապակիները կոտրեցան քարերու հարուածներու տակ. իսկ ժանտարմաները վայրագօրէն խոշտանգուեցան: Այս թոհ ու բոհին մէջ, յանկարծ հրացէնները սկսան գործել, գետին փռելով մօտ տասը հոգի, որոնցմէ երկուքը վայրկենական մեռան, իսկ միւսները ծանրօրէն վիրաւորուեցան:

Հետաքրքիր բազմութիւնը, որ խռնուած էր տանիքներու եւ պատշգամներուն վրայ, խուճապահար ներս սկսաւ վազել, բայց քարերու հարուածներէն հոգին ցաւած տեղակալի մը արձակած ատրճանակի գնդակներէն մէկը դիպուածով մը գետին փռեց նաեւ մեր սիրելի ընկեր Սիմոնը, որ դժբախտութիւնը ունեցած էր աւելի մօտ տան մը պատշգամին մէջ գտնուելու:

Ընկերոջը մահը եղաւ վայրկենական, նոյնիսկ ձեռքերը գրպանէն չկրցաւ հանել, գնդակը հանդիպած ըլլալով աջ այտին, ու մխրճուած ուղեղին մէջ:

Յուղարկաւորութեան կը մասնակցէր հսկայ բազմութիւն մը, հայ թէ տեղացի:

Դագաղը ուսամբարձ փոխադրուեցաւ յոյն կաթոլիկներու Պարպարա եկեղեցին:

Եկեղեցական արարողութենէն ետք թափօրը ուղղուեցաւ դէպի գերեզմանատուն: Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ Հ.Մ.Մ.ի սկաուտները սեւ ժապաւէն կապած իրենց գաւազաններուն վրայ, յամրօրէն կը յառաջանային, իսկ տեղացի հայրենակիցներու կողմէ ղրկուած նուագախումբը,— եկած Ըշտիթայէն — կը հնչեցնէր տխուր եղանակներ:

Զահլէն եւ ոչ մէկ ատեն ներկայ եղած էր այսպիսի յուղարկաւորութեան մը, ծովածաւալ բազմութիւն մը, մօտ 4—5000 հոգի հետեւեցաւ մինչեւ գերեզմանատուն: Պատշգամներէն եւ տանիքներէն կիներու եւ աղջիկներու հսկայ բազմութիւններ՝ կարմրած աչքերով կը պոռային — Տիղան շապապօ, մե՛ղք երիտասարդութեան:

Գերեզմանատան մէջ խօսք առաւ յոյն — օրթոտոքսներէն Մութրան Գեր. Նիֆոն Սապէ, որ առաջին անգամ ըլլալով գերեզմանատուն եկած էր, տասը տարիներէ ի վեր: Գեր. Նիֆոն ժողովուրդին հետ մասնակցեցաւ այս յուղարկաւորութեան: Մութրանը թելադրեց ժողովուրդին վերջ տալ այս ցոյցերուն, «որոնք պատճառ դարձան մի քանի զոհերու որոնց կարգին նաեւ այս դժբախտ հայ երիտասարդը, որ հազիւ ճողոպրած թրքական սարսափներէն, ձեր գիրկն էր ապաստանած»:

Ընկերը կը զբաղէր առեւտուրով. 12 տարիէ ի վեր կը գտնուէր Զահլէ: Բնիկ Էնկիւրիցի է, ծնած 1908ին: Ունի մայր մը եւ երկու կրտսեր եղբայրներ, որոնք կը զբաղին նոյն գործով:

Մեր Սիմոնը սիրուած էր բոլորէն անխտիր, Հայ թէ օտար: Իսկ ընկերական շրջանակին մէջ միշտ համեստ էր, չէր վիճէր եւ չէր ալ սիրեր ցուցամոլութիւնը, լռակեաց էր եւ պարտականութեան գիտակից···

ՃԻՉԵՐ...

Լուսավառ չրթներով երգ մը ունիմ ըմբոստ ու բոցակէզ, որ իմ աննման ցեղս՝ առաւօտ մը ինծ հեգել տուաւ: Ան իր անյողդողդ բազուկով՝ լուսնի լոյսին տակ, ձիւներուն հետ խառնուելով, իր դաժան, բայց ազնիւ սիրտը հայրենիքի հողին համար բզիկ-բզիկ ըրաւ, վասնզի բարբարոս խուժանը դժխեմ, վատերու հոգիովը սնած, ցեղին բազուկը կոտրել կ'ուզէր:

Իրիկուն մըն էր: Փետրուարի խստաշունչ բուքով, Հայոց աշխարհի լեռներն ու հովիտները, սպիտակ սաւաններու տակ ծածկուած, հագուած հարսներու տեսքով, պերճ ու շքեղ կը փայլփլէին. մանաւանդ արեւուն կամ լուսնին տակ աւելի գեղեցիկ, աւելի կախարդական պատկեր մը կը ստանային:

Հարկ էր անգութ թռչունի թեւերը ունենալ եւ թառիլ ծառի մը ճիւղին վրայ, դիտելու համար ղունկայ գիշերուան գեղեցկութիւնը մեր աշխարհին, ձիւն-ձմեռ սառն օրերուն, որ լուսինն անգամ սիրահար աղջկան պէս կը մարէր:

Հայրենի բոյն, հայրենի բոյն, օտարութեան մէջ, ոչ մէկ երդիկ քու բուրմունքդ չունի···

Իրիկուն մըն էր:

Հայոց մանուկ հանրապետութիւնը այնքան արիւններէ, այնքան զոհերէ յետոյ, ազատուած Արարատին գիրկը կը նիրհէր:

Հայոց ժողովուրդը, պատերազմիկ ու անվախ, կրակոտ աչքերով կը հսկէր նորածին մանուկին համար, որ դարերու խորքէն դարերով երազուած, ծով արիւններով ծնած մանուկը, իր սեւ աչքերով, հայ աշխարհին միակ լուսատու ջահն էր:

Փետրուարի իրիկունը, քաղաքին մշտավառ ճրագները չա՛տ կանուխէն մարած էին, որպէսզի ցեղին մանուկը, իր վարսագեղ ու չարչարուած մօրը գիրկը խաղաղ ու անձայն օրօր երգելով քնանար:

Մեր աշխարհի խիզախ ու բարձրաճակատ ռազմիկները, իրենց հսկայաբան փայլակնացայտ սուրերով, հագուած ու պատրաստ, լոյս աչքերով, ձիւնին տակ արթուն, լուսածագին կը սպասէին, որպէսզի արեւածագը իր առաջին շողերով համբուրէր մանուկը, եւ արթնցնէր փառքը Հայոց:

Մա՛յրը··· (օ՛ Հայաստան, դու մայր երկիր) նորածին մանուկին մայրը, անցնող տարիներու հալածանքին ու տառապանքին խոնջէնքէն ուժասպառ, իր հրացայտ մանուկը գիրկին մէջ, խոր քուն կը քաշէր···

Յանկարծ, հովին աչաւոր կանչէն նորածինը արթնցաւ քաղցր ճիչերով. ու սկսաւ մօրը կուրծքը բզքտել··· Որովհետեւ անհարազատ ու խորթ, մարդիկ, բուի չար աչքերով կ'ուզէին խեղդել հրաշափառ մանուկը:

Նորածինին կանչէն, հովին աղաղակէն, Արարատի ըմբոստութենէն, քիչ մը ուշ արթնցաւ մայր Հայաստանը Հայոց եւ օձի գլուխներով մարդիկ, մարեցին արեւը մեր աշխարհին···

Այդ գիշեր, փետրուարի կարմիր գիշերը, ըմբոստութեան եւ խիզախութեան խոյանքներ տեղի ունեցան Արարատի կողքին:

Հայ ժողովուրդը ցոյց տուաւ դարերու իր կարմիր արեան ցայտքը, որ հին-հին ռազմիկներու երակներէն կուգար:

Ո՛վ ըմբոստ ու սրաթռիչ ցեղ, ես ծարաւը ունիմ քու արշալոյսիդ բոցակայծ···

Ս. ՀՐԱՆԻՆ

ՓՈԽԱԴԱՐՁ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄՆԻՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆԸ

ՍԷՆ ԼՈՒ (Մարսէյլ), 9 փետր.— Շաբաթ երեկոյ տեղի ունեցաւ Փոխադարձ Օգնութեան Կոմիտէի կազմակերպած թէյասեղանը: Թէեւ մասնաւոր հրաւիրատոմսեր ղրկուած էին, բայց ակնկալուածէն աւելի բազմութիւն մը լեցուած էր Պ. Փիլօեանին ընդարձակ սրահը, որ շատ նեղ կուգար: Մեր ընկերներէն շատերը ոտքի վրայ մնացին: Կարգադիր յանձնախումբը ջանք չէր խնայած: Հանդիսականները հիւրասիրուեցան թէյով եւ խմորեղէնով: Մուտքը ազատ էր:

Ատենապետ Պ. Վռամշապուհ Աչպահեան հանդէսը բանալով, դպրոցական աշակերտուհիներու նուագախումբը հանդիսականներուն հետ յոտնկայս երգեցին «Մեր հայրենիք»ը: Յետոյ Պ. ատենապետը պարզեց միութեան նպատակը.— Սիրելի հայրենակիցներ, մեր նպատակը շատ բարի է, հայկական ու մարդկային: Տարիներու փորձառութիւնը թող մեզի խրատ ըլլայ թէ օտարը միշտ օտար է: Եթէ մեզմէ շատերը լաւ կամ դէշ ապրուստ մը ունին, անդին շատերը պատառ մը չոր հացի կարօտը կը քաշէին: Մի մոռնանք որ մենք բոլորս իրարու եղբայրներ ենք: Դպրոցի տնօրէնը Պ. Սրոյեան ալ իր կարգին շեշտեց աշակերտութեան անհրաժեշտութիւնը եւ նորակազմ մարմնին օգտակարութիւնը: Այս առթիւ ձաղկեց անմիաբանութեան չարիքները:

Խօսեցաւ նաեւ Եղիշէ քհյ. բացատրելով թէ Սէն Լուին միշտ կատարած է իր ազգային պարտքերը: Ա. Տէր Վարդանեան ծանրացաւ Դաշնակցութեան աշխատանքներուն. «Դաշնակցութեան տունը չեն կրնար մուտք գործել անոնք որ անընդունակ են սեւ աշխատանք տանելու»:

Թաղականութեան կողմէ խօսեցաւ Պ. Ճանիկեան, շեշտելով.— Մօտաւորապէս 210 աշակերտներ հայեցի դաստիարակութիւն կը ստանան շնորհիւ մեր ջանքերուն: Դուք այսօր տեսաք թէ անոնք ինչպէս երգեցին ու արտասանեցին, ես տեսայ ձեր յուզումը երբ անոնք իրենց մանուկի ոգեւորութեամբ Հայուն ոգին ու ցաւը վրէժն ու մարտնչումը ներշնչեցին: Հակառակորդները եթէ այսքան ատոր հըլլային մեր կացութիւնը աւելի լաւ պիտի ըլլար: Հօկի դպրոցին մէջ 30-35 մանուկներ կը փճանան Լէնինն ու Ստալին հոլովելով: Թոյլ տուէք ինծի որպէսզի հրապարակաւ թաղականութեան կողմէ մեր շնորհակալութիւնը յայտնեմ Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Ակունք» ենթակոմիտէին, որ ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ իր ամբողջ բարոյական ուժը ի սպաս է դրած դպրոցին: «Վահան Խորէնի» թատերախումբը նախաձեռնարկ եղած է այս փետր. 2ին ներկայացում մը տալ: (Շիրվանզադէի «Չար ոգի»ն ի նպաստ դպրոցին):

Ջերմ ծափերու մէջ հանդիսականները իրենց մէջէն 12 հոգինոց յանձնախումբ մը ընտրեցին ներկայացման յաջողութեան համար: Կ'իմանամ թէ բաւական տոմսեր սպառած են:

Փոխադարձ օգնութեան կոմիտէն վիճակահան. դրաւ 250 տոմս, որոնք ամբողջութեամբ սպառեցան: Շատեր պարգեւներ շահեցան եւ տասնական ֆրանք նուէր տուին: Տիկին Աչպահեանի կողմէ նուիրուած ձեռագործն ալ ամերիկեան աճուրդի դրուելով, տասը վայրկեանի մէջ 180 ֆրանքի բարձրացաւ: Շահողը նոյնպէս տասը ֆր. նուէր ըրաւ:

Փոխադարձ օգնութեան մարմնի անդամներուն թիւը 100ի բարձրացած է եւ ամիսը մօտաւորապէս 400 ֆր.ի մուտք մը կ'ապահովէ: Ատենապետին մէկ ամսուան զեկուցումէն շատ գոհ մնացինք: Շատ մը կարօտեալներուն չոր հաց մը ապահովուած է: Հանդէսը տեւեց մինչեւ առտուան ժամը 6: Հանդիսականները շատ դժուարութեամբ բաժնուեցան:

Արա

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ԵՕԶԿԱՏՑԻՆԵՐՈՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 9 փետր.— Եօզկատի Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի ունեցաւ փետր. 3ին: Օրակարգն էր հաշուետուութիւն եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն:

Հին վարչութեան մանրամասն զեկուցումէն յետոյ, ընտրուեցաւ մասնաւոր քննիչ յանձնախումբ մը վերաքննելու եւ վաւերացնելու համար հին վարչութեան նիւթական եւ բարոյական հաշիւները:

Յանձնախումբը իր մանրամասն քննութիւնը կատարելէ յետոյ, գնահատեց վարչութեան կատարած աշխատանքները իր տարեշրջանի ընթացքին եւ նկատի առնելով անոր ուղիղ եւ անշահախնդիր գործունէութիւնը ընդհ. անդամներու գաղտնի քուէարկութեամբ ընտրեց իր նոր վարչութիւնը հետեւեալ հայրենակիցներէ.— Պ.Պ. Ճիվան Գարիպեան (նախագահ), Կիւլպէնկ Գայաեան (քարտուղար), Վարդան Գարիպեան (գանձապահ), Այվազեան, Մկրտիչեան, Գ. Ալճօեան խորհրդականներ:

(Կնիք)

Թիւն ··· թիւն ··· Մեր հայրենիք ··· թշուառ ··· անտէր ··· Քամին ընդհատում է կանչերը, մերթ պարզ լսում ենք սարսուռ ազդող աղաղակները: Ձայները բանտի կողմից են գալիս. դահիճը նորից մութի մէջ, բորենիի պէս բզկտում է իր զոհը:

Յուսահատ հոգիները բանտի մէջ ըմբոստացել, ընդվզել են եւ հերոսի խոյանքով, առիւծի պէս մռնչում են, ազգային երգեր երգում են, մահը արհամարհում:

Օգնու ··· թի՛ւն ··· թի՛ւն, եւ գնդակների տարափը խզում են ընդհատ խաւարի լռութիւնը:

Անզօր ենք երկուսով: Մութ գիշերին, մարդկային խաւարը՝ բոլշեւիզմը՝ մագիլները ցցած անգղ, յօշոտում է ազատատենչ հոգիները:

Ողջ ցաւում ենք: Ցաճախակի արձագանգող ձայները արծիւի պէս կտցահարում են մեր երիտասարդ, նախճիր չտեսած, հոգիները:

Լուռ ենք, իւրաքանչիւրս զբաղած իր մտորումներով:

Ժողովուրդը լսում է օգնութեան կանչերը, ցաւը սեղմած կրծքում տուայտում է, թաքստոցներից զէնքերը հանում: Հոգիները բոցակէզ հնոց է ու համակ վրէժ: Ճրագները մարած են քաղաքի մէջ, գայլը, գոհը մութի մէջ է լափում:

Գիշերը մօտենում է իր վախճանին, լոյսի ալիքները ճեղքում են խաւարը ու արեւելքը սկսում է հազիւ շառագունել: Աղամայ մութ է: Հրազդանից բարձրացող մշուշը նօսրանում է կամաց-կամաց: Հեռւում երեւում է Սարդարի պալատը՝ տխուր յուշարձանը պարսկական տիրապետութեան, Երեւանը էջմիածնին կապող քարէ կամուրջը ու սեւին տուող խճուղին:

Հազիւ նշմարուող լոյսի միջից տեսնում ենք Զանգիբասարից եկող ապստամբ գիւղացիները: Խոլ արշաւով յայտնւում են Հրազդանի կամուրջի վրայ, քաղաք հասնելու անյագ ցանկութեամբ:

Ռուսները թնդում են Հրազդանի ձորում: Բոլշեւիկեան գնդացիրները անընդհատ գնդակ են մաղում Սարդարի պալատից, քաղաքի բարձր դիրքերից ձորից դէպի վեր մագլցող ապստամբների գլխին:

Դժոխային կրակ է, մահասփիւռ կռիւ: Ըմբոստները հասել են կամուրջի կէսը մի վայրկեան եւս կ'անցնին կամուրջը եւ կը բարձրանան քաղաք: Բոլշեւիկները ուժեղացնում են կրակը, աղմուկը հազար բերան դեւի պէս արձագանգում է ձորում: Ընկնում են մարդիկ, լսւում են վիրաւորների աղիողորմ ձայները: Ձի եւ մարդ խառնուել են իրար: Թնդանօթները՝ սկսան կայարանի կողմից գործել: Բոլշեւիկները կասեցրին ըմբոստների յարձակումը եւ հակայարձակման դիմեցին: Խուճապ սկսեց ապստամբ գիւղացիների բանակում: Փախուստ դէպի Դալմայի այգիները ···

Ալեկոծուած է հոգիս: Կռիւը գրեթէ դադրեցաւ կամուրջի վրայ:

Արդեօք վերջացա՞ւ ամէն ինչ ··· Ինչո՞ւ ուշացան Կոտայքի ուժերը, ո՞ւր են Մարտիրոսը, Խնկօն, Սասունցիները, ինչո՞ւ քաղաքի ուժերը չըսկսան: Սրտմաշուք վիճակ ···

Հրացանի ահեղ պայթիւններ լսուեցին Կոնտից, Նորքից, քաղաքի միջից: Հազարաւոր գնդակներ օդը ճեղքեցին: Աղմուկ, իրարանցում, ժխոր:

Միանում ենք Կոնտի ըմբոստներին եւ արշաւում դէպի բանտ, բանտարկեալները: Հատուցման ժամն է ժողովրդի ցասման վայրկեանը, ո'վ զէնք բռնել գիտէ հրապարակ է իջել, կին, 10—12 տարեկան պատանի, երիտասարդ, ծեր: Հազարաւոր մարդիկ դէպի բանտ են խոյանում:

Ճանապարհին թափուած են սպաննուած եւ վիրաւոր կարմիր զինուորներ եւ ապստամբներ: Կեցցէները ականջ են խլացնում: Թշնամին նահանջել է: Վանդակից ազատուած վագրը՝ ժողովուրդը ցնծութեան մէջ է:

Բանտի դրան առջեւ ենք. դուրս են գալիս բանտարկեալները սեւացած, աչքերը ուռած, զարմացած, ուրախացած: Ոգեւորութիւնը աննահման է, ողջագուրւում են բոլորը՝ ծանօթ-անծանօթ, հայ, ռուս, թուրք տառապանքը եղբայրացրել է բոլորին:

Խորին խանդաղատանքով ժողովուրդը շրջապատել է Հայր Աբրահամին (Ա. Սահակեան, խորհրդարանի նախագահ), Համօ Օհանջանեանին, Շանթին, Աղբալեանին եւ ուրիշներին: Թեւերի վրայ առած Հ. Օհանջանեանին տանում են դէպի խորհրդարան:

Կռիւը շարունակւում է քաղաքի մէջ. հրացանի ձայները լսւում են կայարանից: Գնդացիրների հեռուից եկող տակ-տակը վկայում է բոլշեւիկների փախուստը:

Լոյսը բացուել է: Ժողովուրդը խրախճանքի մէջ է. երգ, պար, համբոյրներ չորս կողմ գինովցրել են բոլորին, մոռացել են թշնամին: Քաղաքում թշնամի չկայ: Մի խումբ ուսանողներ ինքնագլուխ, հասկանալով, որ բոլշեւիկները կարող են կրկին վերադառնալ քաղաք, շտապում ենք դէպի կայարան: Հեռւում երեւում է բոլշեւիկեան զրահապատ գնացքը եւ լսւում տեղացող գնդակների ձայնը:

Ժամը 2ի մօտ քաղաքից օգնական ուժեր են գալիս: Քաղաքը սթափուել է եւ զինուած ուժերը համախմբել: Վերադառնում ենք քաղաք: Օդը պայծառ է, տաք արեւ մեր սրտերի պէս: Տօն է ամէն կողմ: Որբացած եռագոյնը կրկին ծածանում է Հայաստանի Խորհրդարանի վրայ: Բազմահազար պատուհաններից ժպտում արեւին, ժողովուրդին: Աբովեան փողոցը յորդել է ալիքից: Ծիծաղ, խինդ, երգ, ամէն կողմ:

Փետր 18ն է, զանգուածային ցասումի, հայ ժողովրդի արդար պոռթկումի նուիրական օրը: Կեանքիս եզակի, երջանիկ, թերեւս ամէնից անմոռանալի օրը:

Ա. ՈՒՐԱՐՏԵԱՆ

Երկու օտար դրամատուններ փակուած Պոլսոյ մէջ

Թրքական կառավարութիւնը մինչեւ փետրուար 15 պայման աժամ տուած է օտար դրամատուններուն, որ 2 միլիոն ոսկիի բարձրացնեն իրենց դրամագլուխը: Ամերիկեան էքսբրէս դրամատունը սկսած է հաշուեյարդար կատարել, Ամերիկայի կեդրոնը որոշած ըլլալով 2 միլիոնի չբարձրացնել դրամագլուխը:

Խրիսօվէլոն դրամատունն ալ հաղորդած է թէ չի կրնար պահանջուած գումարը ապահովել, որովհետեւ Ռումանիայէն դրամ հանելը արգիլուած է: Միւս կողմէ իր տնօրէնը Էնկիւրի դրկած է, համաձայնութեան եզր մը գտնելու համար:

Այս դրամատունը առաջարկած է որ թրքական դրամատուն մը ստանձնէ իր գործառնութիւնները, բայց հաւանական չէ որ եղմտական գործավարութիւնը ընդունի, որովհետեւ այս պարագային հարկ պիտի ըլլայ վճարել նաեւ արտաքին պարտքերը, մինչդեռ կարելի չէ դրամ դուրս հանել Թուրքիայէն:

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԺԱՄԱՆԱԿ ՇԱՀԻԼ Կ'ՈՒԶԷ

ԱՆԳԼԻԱ ԱՌԱՆՁԻՆ ՊԻՏԻ ԲԱՆԱԿՑԻ՞

Փարիզի մէջ խոր դժգոհութիւն կը տիրէ Գերմանիոյ պատասխանին առթիւ, որուն ամփոփումը հրատարակած էինք կիրակի օր: Բոլորն ալ դիտել կուտան թէ Գերմանիա հին խաղերն է որ կը կրկնէ, ժամանակ շահելու եւ իր ուզածին պէս վարուելու համար: Միեւնոյն ատեն, Գերմանիա կը փորձէ բաժնել Անգլիան եւ Ֆրանսան, իւրաքանչիւրին հետ առանձին բանակցելու համար:

Վերջին լուրերու համաձայն, անգլիական կառավարութիւնը տրամադիր է անմիջապէս բանակցութեան ձեռնարկելու Գերմանիոյ հետ, առաջադրուած հարցերու քննութեան համար: Նոյն աղբիւրէն կը հաւաստեն թէ Գերմանիոյ արտաքին նախարարը Լոնտոն պիտի հրաւիրուի այս շաբթու: Այս բանակցութեանց առթիւ օրը օրին տեղեկութիւններ պիտի հաղորդուին ֆրանսական կառավարութեան:

⁂ Խորհրդային թերթերը խստօրէն կը քննադատեն Պերլինի պատասխանը, «գերման փաշականութեան մեծամոլութեան» վերագրելով զայն: «Փրավտա» կը գրէ.— Այդ ծանուցագրին շեշտը կը ձգտի այն տպաւորութիւնը ձգել թէ բովանդակ աշխարհի ճակատագիրը կախում ունի գերման փաշականութեան այս կամ այն որոշումէն: Շատ պարզ է գերմանական քաղաքականութեան նպատակը,— օրինականացնել իր սպառազինութիւնները, որ եւ է յանձնառութիւն չստանձնել ոչ — յարձակման երաշխաւորութեանց մասին՝ կեդրոնական եւ արեւելեան Եւրոպայի մէջ, մեկուսացնել Ֆրանսան, բաժնելով Անգլիայէն: Արդարեւ, գերմանական ծանուցագիրը լռութեան կը մատնէ անգլեւֆրանսական յայտարարութեան մէջ յուզուած խնդիրներու մէկ մասը եւ կը ծանրանայ միայն օդանաւային պայմանագրութեան վրայ: Արդ, անգլեւֆրանսական զեկոյցը կը տրամադրէ միեւնոյն ատեն լուծել բոլոր առկախ հարցերը: Անթոյլատրելի պարագայ մը եւս.—Գերմանիա կ'ուզէ բանակցիլ միայն «գերիշխան պետութեանց» հետ: Այսպէս խտրութիւն հաստատելով իր խօսակիցներուն միջեւ, Գերմանիա կը յաւակնի իրաւարարի դեր կատարել Եւրոպայի մէջ»:

⁂ Փոքր Համաձայնութեան եւ Պալքանեան միութեան շրջանակներուն մէջ ալ դժգոհ են գերմանական պատասխանէն, եւ նոր խաղ մը կը համարին զայն,

Գերմանիա ստանձնեց Սարի մաքս. վարչութիւնը

Պերլինէն կը հեռագրեն թէ փետրուար 1ի գիշերէն սկսեալ Սարի մաքսային վարչութիւնը կը պատկանի Գերմանիոյ, «15 տարուան տնտեսական անջատումէ մը յետոյ»: Արդէն իսկ մաքսային պաշտօնեաներ հասած են Սար, պաշտօնի ձեռնարկելու համար: Ծրագրուած է ութ մաքսային տեսչութիւններ եւ 33 կայաններ հաստատել: Յունուար 15էն սկսեալ, Սարցիները շատ կարեւոր գնումներ կատարեցին, նեղութեան չմատնուելու համար: Երէք շաբաթէ իվեր բազմաթիւ բեռնակառքեր կ'երթեւեկեն: Ահագին քանակութեամբ արմտիք, ալիւր եւ ուրիշ հողագործական բերքեր գնուած են: Մինչեւ իսկ օճառ փոխադրուած էր Մարսէյլէն: Մասնաւորապէս կը պահանջուէին ուտելիք, իւղ, ճարպ, գինի, աղ, սուրճ, համեմներ, ոգելից ըմպելիներ եւայլն: Գնորդները իրար կը հրմշտկէին, վախնալով գիներու բարձրացումէն: Գերմ. ճակատը որոշած ըլլալով ցուցակագրել առեւտրականներու քով գտնուած օտար ապրանքները, անհատներ պաշար կը հաւաքեն սեւ օրուան համար: Սարի վերակցման գերմանական տեսչութիւնը զեկոյց մը հրատարակեց, որով կ'ազդարարէ թէ կարգ մը նիւթերու եւ մասնաւորապէս ծխախոտի եւ գարեջուրի գները պէտք չէ բարձրացնել, ցնոր տնօրինութիւն:

Երկու օդաչուներու ձախողումը

Ֆրանսացի օդաչուներ Քոտոս եւ Ռօսի, որոնք Ժոզէֆ-լը-Պռի» օդանաւով ճամբայ ելած էին դէպի հարաւային Ամերիկա, արկածի մը հանդիպելով, կիրակի օր ստիպուեցան վար իջնել Կանանչ Հրուանդանի կղզիներուն առջեւ (արեւմտեան Ափրիկէի դիմացը: Երկու օդաչուները 1933 օգոստոս 6ին, 7ին եւ 8ին կոտրած էին ուղիղ գծով թռիչքի մրցանիշը, Նիւ Եորքէն Ռայաք (Սուրիա), 9104 քիլոմեթր: Յետոյ, միեւնոյն օդանաւով 1934 մայիս 28-29ին Փարիզէն Նիւ Եորք թռած էին: Այս անգամ կ'ուզէին կոտրել իրենց իսկ հաստատած մրցանիշը, սաւառնելով դէպի Ռիօ տը Ժանէյրօ: Միասին առած էին թղթատարական բեռ մը, 52 քիլօ ծանրութեամբ: Թռիչքը պիտի տեւէր 60-65 ժամ, կտրելով 8870 քիլոմեթր, բայց մեքենան խանգարուեցաւ եւ ըստիպուեցան վար իջնել: Արթուն գտնուելով, կրցան պարպել կազօլինի պաշարը, այլապէս անխուսափելի պիտի ըլլար պայթիւնը: Երբ արկածին լուրը հասաւ, պատերազմական նախարարը անմիջապէս հեռագիր մը ուղղեց, շնորհաւորելով երկու օդաչուներուն քաջութիւնը եւ խոստանալով օգնութիւն հասցնել:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀՈՂԷՆ ՈՍԿԻ ՇԻՆԵԼՈՒ նոր փորձ մը կատարեց լեհ քիմիագէտ Տունիքովսքի, որ ասկէ առաջ դատապարտուած էր իբրեւ խաբեբայ: Այս անգամ փորձին ներկայ էր կառավարութեան մասնագէտը եւ նպաստաւոր տեղեկագիր մը գրեց, խոստովանելով թէ որ եւ է խարդախութիւն չկայ եւ թէ Տունիքովսքիի գործիքին շնորհիւ աւելի ընտիր արդիւնք կը ստացուի քան ներկայ մեքենական միջոցներով: Փորձերը պիտի շարունակուին: Կառավարութեան մասնագէտը կը յայտնէ թէ Տունիքովսքի հողէն հանած քանի մը կրամ ոսկիին շնորհիւ կրցած է ապրեցնել իր չորս զաւակները: Այդ ոսկին գնած են Սան Ռէմոյի իտալական դրամատունը եւ գոհարավաճառները:

ԱՀԱՒՈՐ ՓՈԹՈՐԻԿ ԵՒ ՈՂՈՂՈՒՄՆԵՐ.— Կիրակի օր աղետալի ողողումներ պատահեցան Անգլիոյ մէջ: Բազմաթիւ մարդիկ անպատսպար կը մնան: Լոնտոնի մէջ տան մը պատերը փլան, երբ տնեցիները քնացած էին: Հազիւ կարելի եղաւ մահէն ազատել 9 հոգի: Գերմանիոյ մէջ ալ բուռն փոթորիկ մը պայթեցաւ, ահագին վնաս պատճառելով: Ֆրանսայի մէջ գետերը յորդած են: Սէնն ալ զգալի բարձրութեան հասած է:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԽՈՒՄԲԸ ՅԱՂԹՈՒԵՑԱՒ Հռոմի մեծ մրցումին մէջ, որուն ներկայ էին Մուսոլինին եւ Ֆրանսական դեսպանը: Իտալացիները շահեցան 2 նշանակէտ, ֆրանսական 1ի դէմ: Հանդիսականներուն թիւը 60,000ը կ'անցնէր:

ՎԵՑ ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԱՆՈՒԿ ՄԸ իր երեք ամսու եղբայրը փրկեց մահէն, անսովոր արթնամտութեամբ մը: Լա Ռօշէլի մէջ երեք ամսու երախան կը քնանար կրակարանին մօտ, երբ օրօրոցը կրակ առաւ: Վեցամեայ իվ վազեց դոյլով ջուր բերելու, բայց ջուրը սառած էր: Այն ատեն քաջ մանուկը երախան հանեց օրօրոցէն եւ գնաց մայրը կանչելու, որով աղբարիկը փրկուեցաւ աղէտէ մը:

ՄԱՀՈՒԱՆ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔ ստացան Նիւ Ճըրսիի (Մ. Նահանգներ) կառավարիչը, դատաւորը եւ երդուեալները: Սպառնագիրը կը պահանջէ մինչեւ փետրուար 27 մշտնջենական բանտարկութեան վերածել Հաւթփմանի մահապատիժը (դատապարտուած՝ Լինտպէրկի երախային սպանութեան համար):

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի «ՎԱՀԱԳՆ» խումբի ժողովը այսօր երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Գոտ-արանին մէջ:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ՀԱՒԱՔՈՅԹ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՌԹԻՒ

Փարիզի «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» կոմիտէի կողմէ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18ի առթիւ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը ճիշդ 2.30ին

Սօսիէթէ Սավանթի D սրահին մէջ:

Կը խօսին ընկերներ՝ Ա. ԱՐԾՐՈՒՆԻ եւ Ա. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Արամ Ազաբէկեան (Լը Հավր) իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղկեպսակով կամ նամակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց երկու սիրասուն զաւակներուն փոքրիկին ԺԻՐԱՅՐի եւ ԵԴՈՒԱՐԴի (9 եւ 7 տարեկան) անակնկալ եւ սրտակեղեք մահուան առթիւ, երկուքն ալ զոհ անողոք հիւանդութեան մը. 48 ժամուան ընթացքին:

39, Rue Henry Genestal. Le Havre.

Ծախու է.

Տուներու եւ հիւղակներու շինութեան համար տախտակներ եւ փայտեր նպաստաւոր գիներով: Կը ծախենք նաեւ վառելափայտ: Դիմել՝ 60, rue Pavis de Chavannes, *Մարսէյլ: Հեռաձայն՝* Alligaridès C. 11-12:

ՅԱՌԱՋի եւ ՄԵՂՈՒի համար դիմեցէք՝ ընկեր **Sarkis Bilali**

7, rue du Puy, Romans (Drôme):

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Salle Gaveauի մէջ

22 ԱՊՐԻԼ, ԶԱՏԿԻ ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ ԵՐԵԿՈՅԵԱՆ

FILMS RECOMMANDÉS

ՓԱԹԷ ՆԱԹԱՆԻ ՍԻՆԷՄԱՆԵՐԸ
ՑԱՑՏԱԳԻՐ ՓԵՏՐ. 15էն 21

EMPIRE. Shirley aviatrice (vers. orig. s. t. f.) Sur scène : Marcel Thil, Barbette et 8 attractions
MARIVAUX. Le controleur des wagons lits (Préjean, Danielle Darrieux)
MARIGNAN. Le bonheur (Charles Boyer G. Morlay)
IMPERIAL. La femme la plus riche du monde (vers. orig. s. t. f.)
MOULIN ROUGE. Les nuits moscovites (Harry Baur, Annabella et 8 attractions)
OMNIA CINE INFORMATIONS. Actualités mondiales — Kayak
VICTOR HUGO. Zouzou (J. Baker, Gabin) Studio à louer
ROYAL. Le chant du berceau — La soupe aux canards
BARBES. Famille nombreuse (Milton) — La claque
BELLEVILLE. Nuit de Mai — Arann, l'Ile des tempêtes
CAPITOL. Le bossu — Les oasis Sahariennes
DEMOURS. Zouzou — Studio à louer
EXCELSIOR. Le bossu — Les oasis Sahariennes
FEERIQUS. Le cavalier Lafleur — L'Aigle blanc
LECOURBE. Le cavalier Lafleur —L'Aigle blanc
LOUXOR. Le bossu — Les oasis Sahariennes
LUTETIA. Jeunes filles d'Amerique (vers. orig. s. t. f.) Kayak
LYON. Le bossu — Sur scène : Clement Belling, dressage de chiens — Gilberte Savary, chanteuse orchestre Racosta
MAGIQUE. Le cavalier Lafleur — L'Aigle blanc
MAINE. Le cavalier Lafleur — L'Aigle blanc
METROPOLE. Le bossu — Les oasis Sahariennes
MONTPARNASSE. Le bossu — Les oasis Sahariennes
MOZART. Zouzou — Studio à louer
PALAIS DES GLACES. Le cavalier Lafleur —L'Aigle blanc
PATHE ORLEANS. Le cavalier Lafleur — L'Aigle blanc
RECAMIER. Le cavalier Lafleur — L'Aigle blanc
ROCHECHOUART. Le bossu — Les oasis Sahariennes
SAINT CHARLES. Le cavalier Lafleur — L'Aigle blanc
SAINT MARCEL. Le bossu — Sur scène: Wilma Delmar, chanteuse à l'Opéra de Vienne — Orchestre Soulier
SELECT. Zouzou — Studio à louer

BANLIEUE

ALHAMBRA D'ASNIERESS. Tartarin de Tarascon — Le coup de parapluie
COLOMBE. Le bossu — Les oasis Sahariennes
CASINO DE CLICHY. Vers l'abime — Le centenaire
KURSAAL AUBERVILLIERS. Tartarin de Tarascon — Le coup de parapluie
KURSAAL BOULOGNE. Dédé — Rien que des mensonges
OLYMPIA DE CLICHY. Le bossu — Isola di Capri
PATHE CINEMA PALACE (Boulogne). Le cavalier Lafleur — L'Aigle blanc

Ընկ. Ղ. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ, ՅԱՌԱՋի եւ ՄԵՂՈՒի *Գործակալը*

Հասցէն փոխադրուած է 58, Rue Bouffier. (Valence).

Նամակ, դրամ եւայլն ղրկել նոյն հասցէին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (24)

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

»»»· ·«««

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

«Քո ծնուած տեղը Սալմաստը չէ, դու Երուսաղէմացի ես: Եւ ուրիշ այսպիսի շատ բաներ ասաց նա թէ ինչ էի ես, ինչ պիտի լինեմ այնուհետեւ. բայց ես չթողեցի նրան վերջացնել, ընդհատեցի նրա խօսքը, հարցնելով:

— Լաւ, ի՞նչպէս կարող եմ ես սարկաւագ լինել, որ ամենեւին կարդալ չգիտեմ, եւ երբեք եկեղեցում չեմ երգել:

— Այդ միեւնոյն է, պատասխանեց նա արհամարհանքով, — քեզ ինչ որ ասում եմ, նա լսիր:

— Իսկ քո անունը եւ կոչումը ի՞նչ պիտի լինի:

— Իմ անունը Անտոնիոս է, ես յոյն աբեղայ եմ եւ Երուսաղէմի վանքի միաբան:

— Ե՞ս էլ Յոյն եմ:

— Դու էլ Յոյն ես:

Դարձեալ պղտորացումներ . . . :

Ես չհակառակեցի: Ես հաւատացի նրան, որ օտարութեան մէջ թափառելու համար այդ բոլոր պայմանները անհրաժեշտ էին: Այն օրը Թաւրիզի հիւպատոսից անցագրեր ստացանք միեւնոյն անուններով, որ մեր մէջ որոշել էինք: Բայց զարմանալին այն էր, որ քաւոր Պետրոսը հէնց առաջուց ունէր իր մօտ երկու անցագրեր միեւնոյն անուններով, միայն հնացել էին, ժամանակները անցել էր: Նա տարաւ հիւպատոսի մօտ եւ նորը ստացաւ:

Բայց քաւոր Պետրոսը յիշեալ երկու անցագրով չբաւականացաւ: Նա աշխատում էր ձեռք բերել զանազան անցագրեր զանազան անուններով այլ եւ այլ պարագաներով: Թաւրիզում, Ատրպատականի այդ մեծ մայրաքաղաքում, այդ բոլորը հնարաւոր էր: Այնտեղ կային եւրոպական պետութիւնների բոլոր ներկայացուցիչները, որոնցից կարելի էր անցագրեր ստանալ: Այնտեղ կային այլ եւ այլ պետութեանց հպատակներ, որոնք պարապւում էին զանազան գործերով, որոնք կարող էին իրանց անուններով անցագրեր վեր առնել, տալ ուրիշներին, որ ուրիշները նրանցից օգուտ քաղէին, իսկ իրենք դարձեալ կը մնային Թաւրիզում: Բայց քաւոր Պետրոսը գնեց մեծ քանակութեամբ պարսկական անցագրեր: Դրանք վաճառւում էին այնպէս, ինչպէս վաճառւում են տէրութեան դրոշմաւոր թղթերը: Բաւական էր ուղարկել պատահած մարդու ձեռքով անունների մի ցուցակ (ի հարկէ նշանակելով իւրաքանչիւր անունի ներքոյ տարիքը, հասակը, դէմքը եւ այլն) եւ նա կը տանէր Թէքքիրաջի մօտ, եւ նոյն անունների համեմատ կը գնէր զանազան անցագրեր: Թէքքիրաջի կոչւում էին անցագրերի կապալառուին:

Զնայելով, որ քաւոր Պետրոսը մի քանի օր առաջ իբրեւ մուրացկան կանգնած էր Հայոց եկեղեցու դրանը եւ ձեռքը մեկնում էր ամէն մի անցնողին, բայց երեւում էր, որ նա առատ ջուր ունէր իր մօտ մի փոքրիկ գումար: Նա գնեց մեծ քանակութեամբ զանազան տեսակ անցագրեր: Ես զարմանում էի, թէ ինչ նպատակի կարող էին ծառայել դրանք: Մեզ բաւական էր երկուսը միայն, եւ ունէինք արդէն, իսկ մնացածները ո՞ւմ համար էին: Երբ հարցրի նրանից, նա ինձ ոչինչ չպատասխանեց: Մէկի վրայ գրած էր՝ «Սպահանցի ակնաբոյժ Հաջի Աղասուլ Հիւսէյին Ղուլի էֆէնտի», մի ուրիշի վրայ գրած էր՝ «Խօրասանցի ակնավաճառ Մուշտաի Մուհամմէտ Ղուլի աղա»: Բայց ինձ շատ չէին հետաքրքրում այդ զանազան անունները. ինձ գրաւեց մի այլ բան:

Մի օր քաւոր Պետրոսը ինձ հետ առնելով, գնացինք Թաւրիզի բազարը: Այնտեղ գնեց նա զանազան տեսակ էժանագին իրեղէններ, որպիսի են՝ թել, ասեղ, հասարակ մատանիներ, ապակուց շինած գոյնզգոյն հուլունքներ, երախաների խաղալիկներ, կանանց երեսը ներկելու դեղեր, եւ այլ տեսակ վաճառքներ: Այդ բոլորը այնպէս փայլուն եւ խայտաճամուկ կերպով պատրաստուած էին, որպէս գիտէ եւրոպացին ասիական ազգերի ճաշակին իր վաճառքները յարմարացնել: Ամբողջ մթերքը եղաւ մի փոքրիկ արկղիկ: Բայցի դրանցից քաւոր Պետրոսը գնեց մի պարկի մէջ բաւական մասնաւոր: Այդ ամէնը շալակած, ես հասցրի մեր իջեւանը, որ եկեղեցու բակումն էր:

Նոյն օրուայ գիշերը նա ասաց ինձ.

— Մուրատ, այն գումարը, որ եկեղեցում հաւաքուեցաւ մեր գերիների փրկութեան համար, ես բոլորը քեզ եմ ընծայում, թէ՝ իմ մասը եւ թէ՝ քո մասը: Այդ գումարով ես գնեցի այն իրեղէնները, որ դու այսօր բազարից տուն բերեցիր: Այդ իրեղէնների վրայ դու պիտի փորձես քո բախտը, թէ որքան կը յաջողուի քեզ առեւտրական գործունէութիւնը:

Ես զարմացայ քաւոր Պետրոսի առատաձեռնութեան վրայ:

— Ես երբեք վաճառականութիւն չեմ արել, ասեցի նրան:

— Կը սովորես . . . ասաց նա եւ հրամայեց բերել մեր աւանակների փալանները:

Իսկոյն վազեցի ախոռատունը եւ բերեցի փալանները: Ես մինչեւ այսօր չեմ կարող զսպել իմ ծիծաղը, թէ որպիսի խորամանկութեամբ այդ հին մաքսանենգը սովորեցրեց ինձ, թէ որպէս պէտք էր զանազանել վաճառքներ փախցնել մաքսանից: Նախ իմ աւանակի փալանի միջի եղած յարդը դուրս հանեց, եւ ինձ համար գնած իրեղէնները մի այնպիսի ճարտարութեամբ զարսեց յարդի տեղը, որ մաքսատան ամենահմուտ ծառայողը անգամ չէր կարող երեւակայել, որ նրա մէջ կարող էին գտնել թաքցրած ապրանքներ: Բայց իր աւանակի փալանի մէջ թագցրեց նա ուրիշ իրեղէններ, որ ես տեսնել չկարողացայ . . . :

Միւս օրը առաւօտեան մենք թողեցինք Թաւրիզը: Չորրորդ օրը հասանք Երասխ գետին, որ բաժանում էր Պարսից հողը Ռուսաստանից: Մենք պէտք է անցնէինք Ջուլֆայի կարանտինից, որ Ռուսաց հողի վրայ էր գտնւում: Այստեղ էր եւ Ռուսաց մաքսատունը:

Քաւոր Պետրոսը տեսաւ մի քանի Պարսկաստանցի աղքատ Հայեր, որոնք նոյնպէս կամենում էին անցնել սահմանը, բայց անցագիր չունենալու համար մնացել էին Պարսից հողի վրայ:

— Ո՞ւր պիտի գնաք, հարցրեց նրանցից քաւոր Պետրոսը:

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ՆՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 20 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
MERCREDI 20 Février 1935

ԺԱ՝ ՏԱՐԻ - 11e Année Nº 2734

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱՄԱՏԱՐԱԾ ՔԱՕՍԸ

Օրուան այս ժամուն, չունինք աւելի հրատապ խնդիր, բայց եթէ աշխատաւորներու կացութեան բարւոքումը:

Այս բացատրութիւնն ալ բուն բառը չէ — «կացութեան բարւոքում»:

Սովորական ժամանակներու մէջ անգամ, հայ աշխատաւորին կացութիւնը կը կարօտէր լուրջ բարւոքման:

Այսօր աւելի կամ նուազ տանելի կացութեան մը խնդիրը չէ որ կը մտատանջէ հանրային կարծիքը, այլ շատ աւելի կոլիտ հարց մը, բաժնուած զանազան գլուխներու.—

1. Աշխատելու իրաւունք պիտի ունենա՞նք:

2. Եթէ բանի անգործութեան դատապարտուինք, հացագին մը պիտի վճարե՞ն մեզի ալ:

3. Մինչեւ հիմա եղած վճարումները պիտի շարունակուի՞ն: Ընդհատուած նպաստները պիտի վերահաստատուի՞ն (Մարսէյլ):

4. Ինչո՞ւ այսքան բարդ ձեւակերպութիւններ հաստատուած են, ինքնութեան թուղթերու նորոգման համար:

5. Ո՞ւր պիտի դիմենք մեր ամենօրեայ հոգերուն համար, հաւաքական թէ անհատական:

Ո՛ւր որ ալ հանդիպիք, այս վրդովիչ հարցերը եւ անոնց մանրամասնութիւնները պիտի լսէք բոլորի բերնէն:

Անոնք որ հոգ չունին, անոնք ալ խելքեր, ելքեր կը ցուցնեն, յաճախ նոր թիւրիմացութիւններ պատճառելով:

×

Ուրեմն, ընդհանուր է մտահոգութիւնը, աշխատաւոր բազմութեանց բոլոր խաւերուն մէջ:

Արդ, այս վրդովիչ կացութեան առջեւ, ի՞նչ պատկեր կը ներկայացնէ իրաւասու իշխանութեանց կամ զանազան օրկաններու գործունէութիւնը:

Այս հարցումին պատասխանը տուած կ'ըլլանք, ամփոփելով Փարիզի եւ Մարսէյլի վերջին դէպքերը: (Միւս գաղութները առայժմ սպասողական դիրք բռնած են, անշուշտ ապաւինելով Փարիզի երեւելիներուն իմաստութեան եւ գործունէութեան):

Բացարձակ նորութիւն մը չունինք Փարիզի մասին:

Գիտենք որ Միացեալ Ցանձնաժողովը կը շարունակէ նիստ գումարել պարբերաբար, իսկ իր բուն գործունէութեան մասին տեղեկութիւններ կը ստանանք իւրաքանչիւր նիստէ վերջը հաղորդուած զեկոյցներէն:

Երէկ ալ նիստ ունէր, եւ մեզի կը հաւաստեն թէ յառաջիկայ պիտի զբաղէր Հայ Տնտեսական Կեդրոնին մէջ սարքուած հաւաքոյթով:

Ուրեմն, ստիպուած ենք սպասել իր պաշտօնական զեկոյցին, իմանալու համար իր տեսակէտը՝ այդ ժողովին եւ անոր որոշումներու մասին: Մանաւանդ որ, այդ առթիւ նշանակուած «առժամեայ վարչութիւնը» գործի ձեռնարկած է արդէն, յանուն «Փարիզի եւ շրջականներու հայութեան» ...

Մինչ այս մինչ այն, կացութիւնը պարզ է.— Միացեալ Ցանձնաժողովը իր դիմացը կամ իր գլխուն վերեւ կ'ունենայ նոր օրկան մը, «աւելի հեղինակաւոր մարմին մը», ինչպէս փութացած էր աւետել Փարիզի ռամկավար պաշտօնաթերթը:

Ուրիշ խօսքով, եղած – չեղած հանրային կամ անհատական կազմակերպութեանց վրայ կ'աւելնայ հատ մը եւս, բոլորովին շուարման մատնելով աշխատաւորները:

Աւելի մխիթարական չէ Մարսէյլի պարագան:

Անցեալ նոյեմբերին, երբ դադրեցաւ գործազրկութեան նըպաստը, առաջին դիմումները կատարեցին Ազգ. Վարչութիւնը եւ Փարիզի Միացեալ Ցանձնաժողովը: Յետոյ կազմուեցաւ Գործազուրկներու Կոմիտէ մը, աջակցութեամբ Ֆրանսացիներու, մարմին մը որ կը յաւակնէր տիրապէս ստանձնել բանուորներու հոգը, մերժելով ո՛ր եւ է ազգային օրկանի միջամտութիւնը:

Առաւ մը կառավարութիւնը ամսական 10,000 ֆրանքի առժամեայ վարկ մը սահմանեց, բաժնելու համար չքաւոր անգործներուն, ցնոր տնօրինութիւն: Ազգ. Վարչութիւնը նախընտրեց կառավարութեան ձգել այդ գումարին բաշխման հոգը, բայց թիւ 2 «Օֆիս»ին Մարսէյլի ներկայացուցիչը ինքն իր գլխուն կամ առոր – անոր թելադրութեամբ գանձելով տասը հոգարը, նոր յանձնախումբ մը կազմեց եւ սկսաւ բաժնել:

Բողոք, իրարանցում, վարկաբեկիչ հրատարակութիւններ,— եւ սակայն դրամը բաժնուեցաւ, սպասելով երկրորդ վճարման, որ կ'ուշանայ ...

Մինչ այս անհամութիւնները կը շարունակուէին, Գործազուրկներու Կոմիտէն ալ, որ պատուիրակութիւն մը ղրկած էր Փարիզ եւ չընդունելի հաւաստիքներ կը տեղացնէր թերթերու մէջ, պառակտեցաւ ինքն իր մէջ: Եւ այսօր կ'իմանանք թէ բուն գործազուրկները նոր մարմին մը կազմած են, առօրէն եւ կասկածելի հռչակելով միւսը ...

Մէկ խօսքով, նորէն քաոս:

Հին կոմիտէն ցանկեր, վիճակագրութիւննե՛ր կազմած էր ափյափոյ: Նորը ստիպուած է ծայրէն սկսիլ, անվաւեր հռչակելով նախորդը:

Տրամաբանութեան ճիգ մը փորձեցէք եւ դուք ըսէք թէ որ եւ է իշխանութիւն ի՛նչ գաղափար կրնայ կազմել, այս կացութեան առջեւ:

Այսօր կը գոհանանք արձանագրելով քաոսին ծաւալումը:

Ահա տեսէք նոր անակնկալը,— Փարիզի մէջ կազմուեր է Ֆրանսական կոմիտէ մը, «հայմաթլօս»ները այլուր տեղաւորելու համար:

Լո՞ւր ունէ՞ք: Լուր ունի՞ն իրաւասու իշխանութիւնները ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ԴԻՐՔՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՌՈՒՍ ԳԻՒՂԱՑԻՆԵՐՈՒՆ

— oo —

ՄԷԿ ԿՈՎ, ԵՐԿՈՒ ՀՈՐԹ, ՄԷԿ ՄԱՏԱԿ ԽՈԶ ԻՐ ՁԱԳԵՐՈՎ, 10 ՈՉԽԱՐ, 20 ՓԵԹԱԿ ԵՒՆ. ԻԲՐԵՒ ՍԵՓԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Խորհրդային Միութեան գործավարներու խորհուրդը եւ կուսակցութեան կեդր. կոմիտէն հրամանագիր մը հրատարակեցին սեփտրուար 17ին, վաւերացնելով կոլխոզներու անդամներուն սեփականութեան իրաւունքը, ինչպէս առաջարկած էր կոլխոզնեփականութեան իրաւունքը, ինչպէս առաջարկած էր կոլխոզներու Բ. համագումարը: Այդ հրամանագրին համաձայն, ցորենաշատ գլխաւոր կեդրոններուն մէջ կոլխոզի (հաւաքական տնտեսութիւն) անդամ իւրաքանչիւր ընտանիք կրնայ իբրեւ անձեռնմխելի սեփականութիւն պահել մէկ կով, երկու հորթ, մէկ մատակ խոզ մէկ անգամէն բերած ձագերով, տասը ոչխար, քսան փեթակ մեղու, ինչպէս եւ հաւեր ու ճագարներ՝ առանց սահմանափակման: Կաթնատնտեսական շրջաններու մէջ աւելի անասուններ պահելու արտօնութիւն տրուած է, իսկ կարգ մը յետ ընկած երկրամասերու մէջ՝ հաւաքական տնտեսութեան կապուած ընտանիք մը կրնայ ունենալ մինչեւ տասը կով, 150 ոչխար եւ 10 ձի: Այս վերջին առանձնաշնորհը կը պատկանի վաչկատուն անասնապահներու:

Որոշ հողաբաժին ալ պիտի տրուի

Այս արտօնութիւններէն զատ, իւրաքանչիւր ընտանիք (կոլխոզական) կրնայ հողաբաժին մը ունենալ, դարձեալ իբրեւ անձեռնմխելի սեփականութիւն, համաձայն տեղական պայմաններուն: Այդ հողաբաժինը կրնայ ըլլալ 25 կալ (ար = 100 քառ. մէթր), 50 կալ կամ մէկ հէքթար: Հրամանագիրը միեւնոյն ատեն կարգ մը միջոցներ կը նախատեսէ, որպէսզի չկազմալուծուին կոլխոզները: Այդ միջոցներուն մէկն է կոլխոզներուն պաշտօնական արձանագրութիւնը եւ կալուածաթուղթերու հաստատումը արտէլներու անունով: Հրամանագրին տրամադրութեամբ, իւրաքանչիւր կոլխոզի սահմանուած հաւաքական հողը կրնայ ընդարձակուիլ ի վնաս անհատական հողագործներու, բայց չի կրնար կրճատուիլ որ եւ է պատրուակով:

Իրազեկներ դիտել կուտան թէ հաւաքական տնտեսութիւնը սպասուած յաջողութիւնը չէ գտած եւրոպական Ռուսիոյ կեդրոնական մասին մէջ: Հիմա որ զիջումներ կ'ըլլան եւ մանաւանդ կ'աւելցուի սեփական անասուններու եւ հողաբաժիններու (ածու) չափը, յոյս կայ որ աւելի շատ հողագործներ միանան կոլխոզներուն:

Ամէն պարագայի մէջ, շատ կարեւոր նահանջ մըն է որ կը կատարուի, 1929ի խստութիւններէն յետոյ:

=o·o=

Իտալիա նոր զինուորներ կը ղրկէ

Երկուշաբթի օր իտալական երկու նոր վաշտեր ճամբայ ելան դէպի արեւելեան Ափրիկէ, ժողովրդական ցոյցերու մէջ: Ընդամէնը հինգ վաշտեր շոգենաւ դրուած են արդէն, իսկ ուրիշներ ալ կազմ եւ պատրաստ կը սպասեն: Կ'ըսուի թէ անյապաղ ճամբայ պիտի հանուին այն երկու զօրաբաժինները որոնք դրօշի տակ կանչուեցան մէկ շաբաթ առաջ, Ֆիօրէնցայի եւ Մեսինայի մէջ: Եթէ այս զինուորները շոգենաւ դրուին, ուրիշ երկու զօրաբաժիններ ալ պիտի փոխադրուին անմիջապէս վերջը:

Ընդհանուր տպաւորութիւնը այն է թէ Իտալիա կանխորոշ եւ մեթոտիկ ծրագիր մը ունի, զինուորական գործողութեանց համար: Ղրկուած զինուորները պիտի զօրացնեն Էրիթրէի գաղթավայրին պաշտպանութիւնը, զինուորական գործողութեանց խարիսխներ հաստատելով, իսկ Սոմալիի գաղթավայրին համար պիտի մարզուին բնիկներ եւ Եէմէնի մէջ հաւաքուած արաբ կամաւորներ: Այս փոխադրութեանց եւ գործողութեանց համար կը նախատեսուի մինչեւ երկու միլիառ լիր, որ պիտի ճարուի ուրիշ նախարարութեանց մէջ կատարուած խնայողութիւններով եւ կրճատումներով:

Երկու զեղանի Գերմանուհիներ գլխատուեցան կացինով

»»»··«««

ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԱԾ ԷԻՆ ԻԲՐԵՒ ԼՐՏԵՍ

Երկուշաբթի առտու կանուխ, Պերլինի փողոցներուն մէջ անցորդներով սարսափով կը կարդային յայտարարութիւն մը, որ կը ծանուցանէր թէ երկու ազնուական Գերմանուհիներ գլխատուած են կացինով, իբրեւ լրտես: Ամբաստանեալներն էին Տիկին Պէ-նիթա Ֆոն Պէրկ եւ Օր. Ռէնաթէ Ֆոն Նացմէր, որոնք ժողովրդական ատեանին կողմէ մահուան դատապարտուած էին շաբաթ օր, դռնփակ դատավարութեամբ, զինուորական գաղտնիքներ ծախած ըլլալով: Ուրիշ երկու մեղսակիցներ, պարոն Սոսնովսկի, նախկին լեհ սպայ մը, եւ տիկին Իրենա Ֆոն Եէնա, դատապարտուեցան ցկեանս բանտարկութեան: Չորսը մէկ զինուորական գաղտնիքներ ծախած են Լեհաստանի, մեծագումար դրամ ստանալով: Պաշտօնական յայտարարութիւնը, որ շատ կարճ էր, կ'ըսէր թէ առաջնորդը (Հիթլէր) չէ ուզած օգտուիլ իր ներման իրաւունքէն: «Ո եւ է մէկը որ դաւաճանութիւն կը կատարէ հայրենիքին դէմ, պէտք է անխնայ ջախջախուի», կ'ըսեն թերթերը: Երկու մահապարտ կիներուն մեղքը մանաւանդ գարշելի կը համարուի անոր համար որ, երկուքն ալ կը պատկանին գերման պատուաւոր ընտանիքներու: Այդ գերդաստանները թանկագին ծառայութիւններ մատուցած են Գերմանիոյ բանակին մէջ: Օրինակ, Տիկին ֆոն Պէրկ նախկին կինն էր հանգուցեալ Զօր. Ֆալքէնհայնի տղուն, որ տեղակալ է:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՄԷՆ ՕՐ ... «ՓՐԿԻՉ» ՆՈՐ

Գիւղացի հայ կին մը նստեր էր տանը պատին տակը, դրացի կիներու շրջանակին մէջ:

Գիւղին երէցկինը կուգայ եւ բոլորը ոտքի կ'ելլեն, տեղ կուտան:

Մեր գիւղացի հայ կինը կը նախանձի, կը փափաքի որ իր էրիկն ալ տէրտէր ըլլայ, որպէսզի գիւղին կիները իրեն ալ պատիւ տան: Բայց էրիկը ոչ կարդալ գիտէ, ոչ ալ շարական: Այսուհանդերձ, կնոջ խնդրանքին տեղի տալով, էրիկը կը յաջողի քահանայ ձեռնադրուիլ մօտակայ գիւղի մը վրայ:

Երեւակայեցէք իր վիճակը, երբ պատարագաւոր կ'ըլլայ:

Խորանին վրայ ելած պահուն՝ կ'երգէ ինչ որ լսեր էր կնոջը բերնէն.

— Թել կը մանե՛մ, թել կը մանե՛մ ...

Պատմողները կ'ըսեն թէ ժողովուրդը ոչինչ կը գտնէ անբնական եւ կ'աղօթէ երկիւղած:

Ամիսնե՛ր կ'անցնին: Հեռաւոր վանքէ մը վարդապետ մը կուգայ, պտղի ժողվելու: Կիրակի է: Խունկերը կը ծխան, եւ տիրացուները կ'երգեն: Ու մեր քահանան, դարձեալ պատարագաւոր, կը սկսի իր ... շարականը.

— Թե՛լ կը մանեմ, թել կը մանե՛մ ...

Կը զայրանայ վարդապետը: Ու խորանին վրայ, ժողովուրդին առջեւ, կը խայտառակէ քահանան:

Կ'ըմբոստանա՛յ տէրտէրը, ժողովուրդին կը դառնայ եւ կ'ըսէ.

— Ժողովո՛ւրդ, ես պատրիարքներու հետ, եպիսկոպոսներու հետ սեղան նստած տէրտէր եմ, այս դարիպ վարդապետը ի՞նչ գիտէ որ ելեր կը ծաղրէ զիս, երես մի՛ տաք, վռնտեցէ՛ք:

Ու ժողովուրդը հողաթափները ձեռքը կուտայ վարդապետին ու կը փախցնէ:

Վանքէն նոր վարդապետ մը կը դրկեն,— խորամանկ վարդապետ մը որ իր հոգեղբօր կերած ծեծէն դաս կ'առնէ եւ յարմար կը նկատէ հաշտ երթալ քահանային ժամերգութեան ձեւին:

Արդարեւ, երբ քահանան խորանին վրայէն կ'երգէ.

— Թե՛լ կը մանե՛մ, թե՛լ կը մանե՛մ ...

Մեր վարդապետն ալ վարէն կ'երգէ.

— Մասուրա կը լեցնե՛մ, մասուրա կը լեցնե՛մ ...

Վարդապետ ու քահանայ իրար կը սիրեն շա՛տ: Նոյնիսկ քահանան զովքը կ'երգէ վարդապետին, ու ժողովուրդը լիաբուռն պտղի կուտայ:

Մեկնելու օրը, վարդապետը կ'ուզէ իր հոգեղբօր վրէժը լուծել:

— Տէր հայր, կ'ըսէ, դու չգտնուած քահանայ մըն ես, սուրբ եւ արդար: Թող որ մօրուքէդ թել մը առնեմ եւ մասունքի պէս պահեմ ...

Ժողովուրդը եւս, սակայն, կ'ուզէ մասունք ստանալ տէրտէրին մօրուքէն: Ու գիւղացիները կը թափին քահանային վրայ, մէկիկ մէկիկ կը փետտեն մօրուքը ...

×

Երբ մեր ազգային կացութիւնը աչքիս առջեւ կը բերեմ, ճիշդ ու ճիշդ այդ գիւղացի քահանային վիճակը կը պարզուի միտքիս առջեւ: Ամէն մարդ մեր ազգային բեմին վրայ ելած՝ թե՛լ կը մանէ:

Մեր բանաստեղծները ազգային իշխանութիւն կազմած՝ կ'երգեն.

— Թե՛լ կը մանեմ, թե՛լ կը մանեմ ...

Վարժապետները քաղաքագէտի հովեր առած՝ կ'երգեն.

— Թե՛լ կը մանեմ, թե՛լ կը մանեմ ...

Սնանկ առեւտրականներ եւ փաստաբաններ ազգային առաջնորդ դարձած՝ կ'երգեն.

— Թե՛լ կը մանեմ, թե՛լ կը մանեմ ...

Բոլո՛րը, բոլո՛րը, մէկ մէկ կոմիտէ կազմած, մէկ մէկ կնիք շինած, մէկ մէկ գրասենեակ բացած՝ «ազգ» կը փրկեն, երգելով.

— Թե՛լ կը մանեմ, թե՛լ կը մանեմ ...

Չկա՞յ խելացի մը, որ այս ինքնակոչ «ազգային առաջնորդ»ներուն ըսէ.

— Ես ձեզի երգել մը կը սորվեցնեմ որ ...

ԱՐԱՋ

ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ո՞ՒՐ ՊԻՏԻ ՓՈԽԱԴՐՈՒԻՆ «ՀԱՅՄԱԹԼՕՍ»ՆԵՐԸ

«*Լ'Էօվր*» թերթը կը գրէ թէ վերջերս կազմուած է ֆրանսական կոմիտէ մը, (կեդրոնը՝ **21 Rue Saint-Fiacre, Paris**), որուն կը մասնակցին ծերակուտական Ժիւսթէն Կոտար, դեր-ծովակալ Լաքազ եւ փրոֆ. Ժ. Լ. Ֆօր, զբաղելու համար գործազուրկ գաղթականներու կացութեամբ եւ ճակատագրով:

Տրուած տեղեկութեանց համաձայն, կոմիտէն պիտի աշխատի, թեթեւցնելու համար գործազրկութեան տագնապը, նպաստել գաղթական գործազուրկներու այլուր փոխադրութեան կամ ուրիշ երկիրներու մէջ անոնց հաստատուելուն: Կոմիտէն կը խորհի թէ աշխատանքի շուկային վրայ փըրանսացի բանուորին տրուած նախապատուութիւնը կարելի է հաշտեցնել ֆրանսական ասպնջականութեան աւանդութիւններուն հետ, նկատելով որ Ֆրանսա բարոյապէս պարտաւորուած է չդիմել երկրէն հեռացնելու կամ վտարելու այնպիսի մարդիկ եւ ընտանիքներ, որոնք այստեղ եկած են աշխատելու, պայմանագրութիւններով կամ օրինական ճամբով՝ առանց երբեք դաւանանելու իրենց տրուած ասպնջականութեան:

Ամէն խիղճի տէր մարդ, ինչպէս մենք, կ'ըսեն կոմիտէին անդամները, կը խորհի որ եթէ ցոյց տրուած խստութիւնները արդարանալի են հանդէպ անբաղձալիներու, արդարանալի չեն այն օտար աշխատաւորներուն համար, որոնք ոչ միայն հիւրընկալուած այլեւ հրաւիրուած են, պաշտօնական պայմանագրութիւններով Ֆրանսա բերուած են այնպիսի շրջանի մը, երբ ֆրանսական ճարտարագործութիւնն ու հողագործութիւնը պէտք ունէին անոնց բազուկներուն: Հակամարդկային է, առանց որ եւ է հոգատարութեան, առանց փոքրիկ ծրագիր մը կազմելու անոնց ապագային համար, նոր գաղթի մը մատնել բոլոր այն գաղթականները, որոնց առջեւ փակուած են իրենց հայրենիքին դուռները: Լքուած, իրենց բախտին ձգուած

պարագային, անոնք բացարձակապէս պիտի չկարենան որ եւ է ապաստան գտնել որ եւ է երկրի մէջ: Ի նպաստ բոլոր այս դժբախտներուն, կոմիտէն պիտի աշխատի ստեղծել մարդասիրական կազմակերպութիւն մը, որ պիտի կատարէ, մեթոտիկ եւ ընտրովի, գաղթականներու զետեղումը այլուր:

Բանուորական յուզեր Լիոնէն

ԼԻՈՆ, (*Յատուկ*) .— Այս շաբաթ օր, Քուռ Կամպէթթայի «Իւնիօն» շօքօլայի մեծ գործարանը արձակեց իր բանուորները որոնք օտարներէ եւ մասնաւորապէս հայ կիներէ կը բաղկանային: Անոնց փոխարէն տեղացիներ պիտի առնուին, համաձայն պետական օրէնքին:

⁂ Մօտ 15 օր առաջ Լիոնի շրջանի տպագրական գործին մէջ աշխատող գործաւորները չորս օրուան գործադուլ մը ըրին, իրենց աշխատավարձի սակը ամփոփոխ պահելու համար: Գործադուլը վերջացաւ փոխադարձ համաձայնութեամբ:

⁂ Փետրուար 11 – 12ին Վիլօրպանի մետաքսէ մեծ գործարանին՝ *Ժիլէի* հազարաւոր գործաւորները միաձայնութեամբ գործադուլ հռչակեցին, աշխատավարձքի կրճատման առթիւ: Գործատէրը կ'ուզէր 10էն 12 կրճատել, իսկ բանուորները կ'ընդդիմանային: Աշխատանքը վերսկսաւ 100ին տասը կրճատումով:

ՈՒՇԱԳՐԱՒ ԵՐԵՒՈՅԹՆԵՐ

(ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ)

Փարիզի ռամկավար պաշտօնաթերթը, իր փետրուար 3 թիւին մէջ, հրատարակած էր չոնդալից լուր մը.— իբր թէ Աղասի Խանջեանը Հօկի համագումարին մէջ (Երեւան) յայտարարած է, թէ «Հայաստանի կառավարութիւնը ջանք կը թափէ Նախիջեւանը միացնել Հայաստանին եւ այդ պարագային կարելի պիտի ըլլայ դանդաղ–գուածային ներգաղթ կատարել»...

Ճիշդ է, այս լուրը առնուած էր Հալէպի «Եփրատ»էն եւ Փարիզի ռամկավար օրկանը պատասխանատու չէ անոր վաւերականութեան:

Սակայն, առիթէն օգտուած է երկչոտ ու աղերսական չեշտով մը պահանջելու «Նախիջեւանը եւ Նախիջեւանները» միացնել Հայաստանին եւ այդ հարցը լուծել «Անդրկովկասի եղբայրական հանրապետութեանց փոխադարձ համաձայնութեամբ, խաղաղութեան մթնոլորտի տակ եւ Մոսկուայի ձեռնհաս առաջնորդութեամբ:

Մենք դիտմամբ անմիջապէս չանդրադարձանք այդ կարեւոր խնդրին, սպասելով Երեւանի, Թիֆլիզի և Մոսկուայի մէջ խորհուրդներու համագումարներու արձանագրութիւններուն: Այժմ, երբ ձեռքի տակ ունինք բոլոր համագումարներու հաշուետուութիւններն ու որոշումները, կրնանք վճռապէս յայտարարել, թէ որ եւ է տեղ եւ ո եւ է մէկուն կողմէ Նախիջեւանի խնդիր չէ յարուցուած: Սահմաններու փոփոխութեան հարցը կապ ունի խորհրդային սահմանադրութեան հետ: Այս տարի սահմանադրութիւնը որոշ փոփոխութիւններ կրեց (գաղտնի եւ ուղղակի ընտրութիւն: Ցետոյ, Ղազախստանի երեք մահմէտական ինքնավար շրջաններ ինքնավար հանրապետութիւններու վերածուեցին): Իսկ Մոսկուայի մէջ ոչ միայն Նախիջեւանի հարց չյուզուեցաւ, այլ նոյնիսկ Հայաստան պատահմունքի հանդիպեցաւ:

Ինչ կը վերաբերի Աղասի Խանջեանին, եթէ ռամկավար օրկանին խմբագիրին շատ կը հետաքրքրէ անոր կարծիքը՝ սահմաններու մասին, սիրով կրնանք օգնել իրեն: Վրաստանի համայնավար կուսակցութեան 6րդ համագումարին մէջ, Խանջեանը հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ.—

— «Դաշնակների ագիտացիայի սիրած մոտիւր եւ ամենահասարակ զէնքը Հայաստանի Կոմկուսի դէմ հանդիսանում է, նրանց կարծիքով, ազգային փոխյարաբերութիւնների հարցը Անդրկովկասում: Ամէնից աւելի նրանք բղաւում են այսպէս կոչուած սահմանների հարցի մասին: Նրանք ասում են իբր, Հայաստանը զրկուած է այդ հարցում: Ընկերներ, մենք յայտարարում ենք ի լուր ամէնքի, որ մեզանում Անդրկովկասի Սոցիալիստական Ֆէտէրացիայի մէջ ոչ մի վէճ չկայ սահմանների մասին» («Խ. Հ.» թիւ 151, 1929)...

Ոչ ոք կրնայ ըսել, թէ Խանջեանը փոխած է իր տեսակէտը: Բայց թէ ռամկավարներու գլուխներուն մէջ քառսէ որ կը տիրէ, այս մասին ոչ մէկ կասկած:

Սակայն, մեր խօսքը այդ մասին չէ:

×

Անցեալ տարի Հայաստանի Ժողկոմխորհի նախագահի տեղակալ (փոխ – վարչապետ) նշանակուեցաւ Ատրբէջանցի Թաթար Ալի Մահմէտովը: Այդ անուանումը «Դաշնակները ագիտացիայի սիրած մոտիւ» չդարձրին: Բնական է, երբ կառավարութիւն մը Հայաստան կ'ընդունի դուրսէն հարիւր հազար Թուրք, անոնց համար ալ փոխ վարչապետ անհրաժեշտ է... մանաւանդ, որ թէ Վրաստանի եւ թէ Ադրբէջանի մէջ Հայերը պատասխանատու պաշտօններ ունեցած են: Օրինակ, Ատրբէջանի Կոմկուսի քարտուղարը տարիներ շարունակ եղած են Հայեր (Միրզոյեան եւ Ռուբէն): Սակայն, այդ հայ պաշտօնատարներու բերնէն օր մը պաշտպանողական խօսք չլսեցինք Վրաստանի եւ Ատրբէջանի հայ փոքրամասնութիւններու մասին: Իսկ ի՞նչ կ'ըսէ Հայաստանի Թուրք փոքրամասնութեան մասին Ադրբէջանցի գործավար Մահմէտովը:

Հայաստանի խորհուրդներու 8րդ համագումարին մէջ արտայայտուեցաւ նաեւ փոխ - վարչապետ Մահմէտովը: Իր ընդարձակ ճառը, գրեթէ ամբողջովին կը վերաբերէր Հայաստանի ազգային փոքրամասնութեանց («Խ. Հ.» 15 յունվար, 1935).

— «Ես ուզում եմ կոնկրէտ կերպով կանգ առնել Բասարգեչարի շրջանի վրայ, որն իր ազգային կազմով հիմնականում ներկայացնում է թրքական շրջան: Թուրքերն այդ շրջանում, կազմում են ազգաբնակութեան մօտ 40-50 տոկոսը: 1934 թ. լաւ անցկացուած բոլշեւիկեան գարունը եւ գիւղերի քաղաքական ամրացումը Բասարգեչարի շրջանում ունեցան այն հետեւանքը, որ այժմ աւելի ուժգին աճեց այդ գիւղերում քաղաքական ակտիւութիւնը: Գիւղացիների տրամադրութիւնը բաւականին առոյգ է... եթէ վերցնենք ամբողջ Բասարգեչարի շրջանի կուլտուրական շինարարութիւնը, կարող ենք բերել մի շարք մեծ ցուցանիշներ» եւայլն:

«Ապարանի շրջանում ազգաբնակութեան զգալի տոկոսը կազմում են Քրտերը: Քրդական ազգաբնակութիւնը երկար ժամանակ գտնւում էր ընկճուած վիճակում եւ նրանց մասին ոչ ոք առանձնապէս հոգ չէր տանում: Այսօր մեծ չափով փոխուել է Քրտերի դրութիւնը: Առայժմ դեռ Քրտերի մէջ կատարուող քաղաքական աշխատանքը անբաւարար է եւ, ընդհանրապէս, Հայաստանի ազգային փոքրամասնութիւնների մէջ կատարուող աշխատանքը դեռ ամուր հողի վրայ չի դրուած: Խորհուրդների խնդիրը, ժողկոմխորհի եւ հանրապետութեան միւս խորհրդային օրգանների խնդիրն է յատուկ ուշադրութիւն նուիրել այդ գործին»:

«Այժմ մի քանի խօսք Կիրովականի (Ղարաքիլիսայի) շրջանի թրքական գիւղերի դրութեան մասին: Ես, խորհուրդների համագումարում, լիակատար պատասխանատուութեամբ պէտք է յայտարարեմ, որ Կիրովականի շրջանի խորհրդային կազմակերպութիւններում աշխատող ընկերները պատշաճ ուշադրութիւն չեն նուիրել թրքական գիւղերին եւ երբեմն սխալ քաղաքականութիւն են վարել գիւղում: Հէնց Կիրովականում մի թուրք գիւղի գիւղացիներ մեզ գանգատ տուին, թէ երբ նրանք 1934 թ. անտառում տանձ են հաւաքել, արդէն նանապարհին, պաշտօնեան խլել է գիւղացիներից այդ տանձը՝ ասելով, թէ տանձ հաւաքելն արգիլուած է: Դա մի մանրուք է, բայց մի մանրուք, որով պէտք է զբաղուեն շրջանային կազմակերպութիւնները: Նմանօրինակ դէպքեր են պատահում նաեւ Գորիսի շրջանում: Այնտեղ ինչ որ խելօքների խելքին փչել է արգիլել թթից օղի պատրաստելը»...

Ադրբէջանցի Մահմէտովի յայտարարութիւններուն մէջ ուշադրութեան արժանի են հետեւեալ կէտերը.—

Առաջին՝ մինչեւ 1934, թրքական եւ քրտական շրջանները երեսի վրայ են մնացել եւ Թուրք ու քիւրտ բնակչութիւնը անտեսապէս ու մշակոյթով չէ յառաջդիմած: Իսկ ներկայիս «փոխուել է դրութիւնը»: Թուրք փոխ վարչապետը կ'ուզէ անուղղակի ըսել, թէ մինչեւ իր Հայաստան ժամանելը, Հայերը դէշ կը վարուէին ազգային փոքրամասնութեանց հետ, իսկ իր գալէն վերջ, շնորհիւ իր ջանքերուն, «մեծ ցուցանիշներ» են ձեռք բերուած:

Երկրորդ՝ Մահմէտովը գոհ չէ եղած յառաջդիմութենէ եւ կը պահանջէ Հայաստանի կառավարական հիմնարկներէն աւելի մեծ ուշադրութիւն ազգային փոքրամասնութեանց հանդէպ:

Եւ երրորդ՝ Թուրքերն իր թեւարկութեան տակ առնելով, կը բողոքէ, որ հայ պաշտօնեաները թոյլ չեն տար Թուրքերուն տանձ գողնալ ու գաղտնի օղի պատրաստել ինչ որ արգիլուած է պետական օրէնքով:

Ատրբէջանցի Մահմէտովի այս յանդուգն ու անպատկառ յայտարարութիւնները չմեղուցին ազդեցութիւն կը թողուն: Մենք գիտէինք, որ բոլոր տեսակի Խանջեանները Թիֆլիսի ու Մոսկուայի կողմէ արհամարհուած ու անտեսուած են: Բայց թէ իրենց հայրենիքի մէջ ալ այս չափ կը նուաստացման ու վիրաւորական արտայայտութեանց կը հանդուրժեն, արդէն նոր երեւոյթ է:

Ինչո՞ւ չենթադրել, թէ յանձին Մահմէտովի, Անդրկովկասեան կառավարութեան նախագահ Թուրք Մուսաբէկովը Հայաստանի մէջ իր աչքն ու ականջն ունի:

Ինչո՞ւ չենթադրել, թէ այդ կացութիւնը հետեւանք է 1921 մարտ 16ի Մոսկուայի Թուրքախորհրդային դաշնագրի, որու շնորհիւ Նախիջեւանը կցուեցաւ Խորհ. Ադրբէջանի ...

ԱՇՈՏ-ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՆՈՐ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆԸ.- «ՀՐԵՂԷՆ ԽԱՉ»

Առաջին յօղուածով պարզեցի այս խմբակցութեան դիմագիծը:

Ճշգրիտ թիւ մը տալ Հ. Խաչի անդամներու մասին՝ դժուար խնդիր է, իրենք կը չափազանցեն, իսկ հակառակորդները կը նուազեցնեն: Աւելի լաւ է տանք իրենց տուած թիւերը:

Ներկայիս, «Հրեղէն Խաչ»երը եւ «Ազգային կամաւոր»ները (վերջինները միացած առաջիններուն, բայց ոչ ձուլուած) ունին 160 հազար անդամ, առանց հաշուելու կիներու մասնաճիւղերը: Մեծագոյն մասը եկած է փետրուարի քաղաքացիական կռիւներէ վերջ: Այսպէս, 1934ի նոյն ամսուն ընդունած են վեց հազար նոր անդամներ, եւ 5 — 6 ամիս իրարու վրայ արձանագրած են ամսական 7—10 հազար նորեկներ: Փորձի համար, երեկոյ մը վարձեր էին Փարիզի երեք մեծագոյն սրահները (Վակրամ, Պլէյէլ, Մաժիք Սիթի) որոնք լեցուելէ զատ՝ դուրսն ալ ահագին բազմութիւն մը մնացած էր: (Միջանկեալ ըսեմ, որ ձախերն ալ նման փորձ մը ըրին աւելի լայն ձեւով եւ յաջողեցան): Ցետոյ, Ձինադադարին օրը, ութական հոգինոց կարգերով թափօր մը կազմեցին, որ տեւեց մօտաւորապէս երկու ժամ:

Ֆրանսայի բոլոր քաղաքներուն եւ նոյնիսկ գաղութներու մէջ մասնաճիւղեր ունին, որոնք անդամներէն դուրս կայ նաեւ համակիրներու, հետաքրքիրներու բազմութիւնը: Օր մը իրենց պետը գացած կ'երթայ բանախօսելու համար, մասնաճիւղը կը բաղկանայ ութ հարիւր անդամներէ, բայց սրահին մէջ կը գտնէ երկու հազար հինգ հարիւր ունկնդիրներ:

Օրինակը յիշեցի, ցոյց տալու համար, թէ բաւական համակրութիւն կը վայելեն որոշ դասակարգի մը մէջ: Ապագան ցոյց պիտի տայ թէ այդ բազմութիւնը — «Բոլորտիքեան»ները, ինչպէս կ'ըսենք մենք — մինչեւ ո՞ւր պիտի հետեւի անոնց:

«Հրեղէն Խաչ»երը առաջին գծին վրայ ելլելէ վերջ, պարզ է թէ պիտի ստիպուէին վերջնապէս ճշդել իրենց գիրքը եւ պահանջները, ընթերցողներու տեղի չտալու համար: Սկսեր էին հարցնել, թէ «ի՞նչ է Հրեղէն Խաչերու ուզածը, եւ ի՞նչ կը խորհի իրենց պետը»:

Շատ մը լրագրողներ տեսակցութիւններ ունեցան գնդ. տը լա Ռոքի հետ, տուին անոր կենսագրական մանրամասնութիւնները, պատմելով թէ Ռոք գաղթ. հետեւակներու սպայ մըն է, զինադադարէն վերջ անգամ եղած է մարաջախտ Ֆօշի սպայակոյտին, եւայլն, սակայն սովորական անորոշ խօսքերէն զատ՝ բան մը չկրցան իմանալ: Արդ, հետաքրքիրները գոհացնելու համար, գնդապետը վերջերս հրատարակեց գիրք մը, «Հանրային Ծառայութիւն», որուն մէջ ճշդած է իրենց պահանջները եւ ծրագիրները:

Թղթատենք զայն: Ցանցաւորը մենք չենք, եթէ յաւակնոտութիւն կը բուրէ:

«Հանրային ծառայութեան» մէջ «լուծուած» են բոլոր ընկերային հարցերը, այն խորո՛ւնկ հարցերը, որոնց լուծումը չկրցան տալ խմբապէս հեղինակաւոր մասնագէտները: Ծայրէ ծայր՝ աջակողմեան մամուլի մէջ պարբերաբար լոյս տեսած «գլուխ»երը որոնց, աւելի կատարելական դարձնելու համար, գործաւորի հագուստ են հագցուցած. մաղ կը մնայ որ ընկերվարական ըլլան: Միջանկեալ ըսեմ, որ յօդուածաշարքի ընթացքին միւս կազմակերպութիւններու ծրագիրները քննած ատեն, պիտի տեսնենք որ՝ բոլորին ալ «ընկերային» մասերը շատ կը նմանին իրարու:

Խօսքը կը պատկանի գնդապետին.

— «Երբ Հանդրուան որոշուած էր «Հրեղէն Խաչ»ի շարժումին, երբ 1933ի վերջերը պատմականօրէն կը մտնէր հանրային կալուածէն ներս:

«Առաջինը կը յատկանշուէր խառնակութեան ուժերու եւ գայթակղութիւններու ալիքին առջեւ առժամեայ թումբի մը բարձրացումով: Միեւնոյն ատեն մեր շարժումը կը ստանար առողջ ժողովրդականութիւն մը: Ըլլալով ազգատ՝ մամուլ չունէինք: Ըլլալով անկախ՝ չորս կողմէն կը հանդիպէինք խեղդող լռութեան: Այս հանդրուանը հասանք եւ անցանք՝ ճանաչումովը բարոյական մաքրութեան մը, որուն դէմ նախանձը եւ ատելութիւնը ոչինչ կրնան ընել:

«Հեռու չէ այն ժամը երբ քաղաքակրթութեան թշնամիներու աճող յորձանքին առջեւ, արտաքին լուրջ կռիւներու մօտալուտ սպառնալիքին տակ, ցարդ կառավարութիւններու տէր եղող քաղաքական խմբակներու անկարողութեան պատճառաւ, պիտի դիմեն մեզի, մեր խորհուրդները եւ օժանդակութիւնը խնդրելով: Պարզ ընդունելութիւնով մը, ոչ մէն պիտի տանք ոչ ալ միւսը: Մեր փրկարար կամքէն քանի մը զոհողութիւններ ընելով, քիչ մը ժամանակի համար ուշացուցած կ'ըլլանք աղէտը, սակայն միեւնոյն ատեն՝ աւելի ծանրացուցած, մեր վստահելի անունով մահացու սայթաքումի շարունակութիւնը պարտկած ըլլալով:

«Երբ մեր գաղափարները իշխանութիւնը ձեռք ձգեն, իրենց առաջին գործը պիտի ըլլայ պետական մեքենային իւրաքանչիւր անիւին գլուխը դնել այնպիսի մարդիկ՝ որ ըլլան ուղղամիտ, անկաշկանդ, անանձնական եւ հանրային կեանքին մէջ անխոցելի: Պիտի մաքրեն բարոյապէս եւ անհատապէս մեծ վարչութիւնները: Պիտի խորտակեն հանրային սպասարկութեան մէջ եղած խորհրդարանական միջամտութիւնները:

«Այս նախնական գործողութիւնը ըլլալէ վերջ, այլ եւս ոչ մէկ խոչընդոտ երրորդ հանդրուանին հասնելու համար, որովհետեւ կարգապահութիւնը եւ հաւասարակշռութիւնը վերահաստատուած պիտի ըլլան: Այն ատեն միայն անյողդողդ վճռականութեամբ մը, տրուած որոշումները պիտի գործնականացուին օրինական ձեւով: Ի՞նչ պէտք է փոխել սահմանադրական մեքենային մէջ: Ի՞նչ փոփոխութիւններ պիտի մտցուին եղած օրէնքներու եւ օրինագրքի մէջ: Ոչ մէկ բան պէտք է եա կեցնէ այն մարդիկը՝ որոնց իր ճակատագիրը վստահած պիտի ըլլայ Ֆրանսան»:

Քիչ մը յայնօրէն տուի այս հատուածը, որովհետեւ շատ բան կը խօսի: Գեղեցիկ բառերու եւ գաղափարներու տակ, խարազանին ծայրը եւ բիրտ ուժին ականջները կ'երեւան: Թերեւս հեղինակը անկեղծ մէկն է, բայց ո՞ր ատիճան կրնայ իրականացնել այդ հարցը: Անցնինք սակայն ծրագրի տնտեսական մասին:

Հոս եւս անորոշ եւ ընդհանուր խօսքեր.—

«Բոլոր հիմնարկութիւններու (աշխատանքի) տէրերուն պէտք է անընդհատ քարոզել, որ աւելի ընկերային ոգի ցոյց տան, որովհետեւ շատ յաճախ ասիկա կը պակսի վարիչներու մօտ: Անցած է այլ եւս այն ժամանակը, երբ գործատէրերը պարկեշտ շահերու մտահոգութիւնը կը գերադասէին իրենց աշխատաւորներու հանդէպ ունեցած պատասխանատուութենէն:

«Օրավարձքերը որոշելու համար, պէտք չէ պատճառ բռնել դրամական կարելիութիւնները: Առաջին նպատակը պիտի ըլլայ, տրամաբանական եւ բաւարար նիւթական պայմաններով աշխատանք ապահովել հիմնարկութեան ամէն աստիճանի աշխատաւորներուն:

«Գալով բուն օրավարձքերուն, պէտք է հիմնուիլ՝ տեղական եւ արհեստաւորական չափանիշներու վրայ, եւն.»:

Պետական ներկայ վարչաձեւերը եւս չեն վայելեր իրենց համակրութիւնը, եւ գնդապետը քիչ մը կը կծէ նաեւ պետական պաշտօնեաները, որոնք «տեւական աշխատանքով մը ապահովուած, ունին հանգստեան թոշակ, եւ կը վճարուին ի վնաս միւս անհատական եւ հաւաքական շահերուն»:

Որպէսզի նմանօրինակ առաձգական բառերու ձգած գէշ տպաւորութիւնը մեղմացնէ, — մանաւանդ աշխատաւոր տարրերու համար — կը խօսի իր եւ իրենց անշահախնդրութեան մասին:

«Մեր առաքելութիւնը կը քարոզէ պատասխանատուութեան զգացումի պաշտամունքը: Հրեղէն Խաչի շարժման մարդիկ, չափենք մեր պատասխանատուութիւնը: Մենք ոչ մէկ քաղաքական խմբակցութեան ենք կապուած, ոչ մէկ ազդեցութենէ կը տարուինք: Ազգը մեզմէ կը սպասէ ճշմարտութիւնը, փրկութիւնը: Մանաւանդ ի դերեւ չհանել հայրենիքին սպասումը: Ծառայել անոր սիրտով, մարմնով, ոչ թէ մեր միութիւններուն համար՝ այլ մեր միութիւններով. ոչ թէ մեր փառքին՝ այլ իրենին համար»:

Կ'ըսէ նաեւ թէ ինք անձնական նկատումներ չունի.

— «Իմ միակ փառասիրութիւնս ծառայելն է: Ծառայել առանց անձնական յետին միտքերու, բոլոր հայրենասիրական գործերուն, բոլոր ընկերային առաքելութիւններուն: Մեր դերը կատարելէ վերջ, իբրեւ վարձատրութիւն՝ ես պիտի ուզեմ ունենալ միայն մեր մեռելներու հաւանութիւնը»:

Գնդապետ տը լա Ռոքի այս ամբողջական յայտարարութիւններէն վերջ, դեռ բաւական ջուր անցաւ Փարիզի կամուրջներու տակէն, եւ երէկուան իր հիացողները սկսած են արդէն խորթ աչքով նայիլ իր վրայ, մէկ քանի ցոյցերուն չմասնակցելուն համար: Անցեալ օր «Աքսիոն Ֆրանսէզ»ը վեհանձնաբար «էջ» մակդիրը փակցուցեր էր անոր:

Ուրիշ բան կ'ըսեն նաեւ ձախակողմեան թերթերը: Սակայն կարճ կապենք, աւելի հեռուները չերթալու համար:

Հ. ԱԿՈՆԱՑԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ
ՕՏԱՐ ԳԻՏՆԱԿԱՆԻ ՄԸ ԱՉՔՈՎ

Դասախօսութեան վայր՝ Նուպարեան Մատենադարանը:

Կ'ունկնդրեն Ֆրանսացիներ եւ Հայեր: Աշխարհական եւ հոգեւորական: Գիտուն, բանաստեղծ, գրագէտ, քաղաքագէտ, առեւտրական: Ու երկսեռ:

Անշուշտ համեստ հաւաքոյթ մը, թիւի տեսակէտէն, օրուան ժամը 5ին, գիրքերու քաղաք - սրահին մէջ:

Հպարտ եւ գոհունակ ժպիտով կ'ընդունուի Պ. Լ. Կիմիշկէրտանի նեբածական ճառը:

Կը յիշէ Ֆրանսացիներ, Հայոց բարեկամ, որոնք կը բացակային զանազան արդելքներով: Տեղին է անոնց ներբողականը:

Աչքէ կ'անցընէ անոնք որ ներկայ են: Ինչպէս Կրաֆէն, գիտուն եկեղեցականը, մեզի բարեկամ, որ հայերէնի դասախօսութիւնը մտցուցած է Էնսթիթիւ Կաթոլիկի մէջ: Ինչպէս Պ. Ֆրետերիք Մաքլէր (Մաքլէրեան՝ Պ. Կիմիշկէրտանի ճառին մէջ) զոր լաւ կը ճանչնանք, կ'ենթադրեմ:

Ու կը թուէ բանաստեղծներ՝ ինչպէս Լամարթին, գրագէտներ՝ ինչպէս Հիւկօ, քաղաքական դէմքեր՝ ինչպէս Ժոռէս, Քիյառ, Փրէսանսէ, Քլէմանսօ եւն., եւն., որոնց հեղինակութիւններովը կը հպարտանայ Նուպարեան մատենադարանը:

Կ'անդրադառնայ ձուլումի վտանգին, ապա կոչելու համար փոքրիկն Հայաստանի, բարեբախտաբար:

Գուցէ աւելորդ էր յիշել թէ Հայաստան այլ եւս չի հայածեր եկեղեցին:

Երիտասարդ է Պ. Միշէլ Ժօնվալ: Ուսուցիչ Ռիկայի համալսարանին եւ արեւմտեան կենդանի լեզուներու դպրոցին մէջ:

Մեր Հայաստանն է տեսեր եւ անկէ վերադարձած՝ ահա մեզի կու տայ քանի մը նշմարներ, ամփոփ եւ արագ, անոր իմացական կեանքէն:

Երանի՛ օտար այս երիտասարդին:

Հո՛ն, Հայաստանի մէջ, պերճանք մը չէ, յարդարանք մը չէ մտաւոր կեանքը: Ան կը մարմնաւորուի տնտեսական կեանքին հետ:

Հո՛ն, մեր գրականութիւնը տուած է, արդէն, դասական գործեր:

Բայց, Պ. Խանջեանի ճառը խիստ գիտողութիւններ կը պարունակէ: Աշխատանքի սկզբունքները մոռնալու չէ գար:

Պ. Խանջեան պիտի մատնանշէ թերութիւններ, ինչպէս որոշ դեղապաշտութիւն (dilettantisme) մը: Պիտի հաստատէ որ անոնք, Հայաստանի մեր գրողները չնպաստեցին նոր մարդու ձեւաւորումին: Տակաւին չկերտեցին լեզուն, որով պէտք է խօսիլ դանդղուածին հետ:

Ան պիտի չմնայ Չարենցին եւ այն միւսներուն, որոնք որոշ անկախութիւն մը ցոյց կուտան իրենց մտածումներով, իրենց դատողութիւններով:

Ապա դասախօսը մեզ կ'առաջնորդէ պետական տպարանը, ուր կը գործեն 350 բանուորներ:

Տասնըչորս տարի առաջ երկու փոքրիկ մամուլ միայն:

Այսօր 23 միլիոնի կը հասնի տպագրութեան (թիրաժ) ընդհանուր թիւը:

Անընդհատ եւ անդադար հրատարակութիւն:

Դասախօսը կրպակի մը մէջ Վիքթոր Հիւկոյի քիւրտերէն «Թշուառներ»ը կը տեսնէ:

Եւ ինչ որ արտակարգ է, արագօրէն կը սպառին գիրքերը որ լոյս կը տեսնեն:

Ցարականութիւնը խաւարի մէջ կը պահէր զանգուածը: Իսկ համայնավարութի՞նը: Բայց համայնավարութիւն եւ կրթութիւն նոյնիմաստ բառեր են:

1434 մանկապարտէզ կը համրեն Հայաստանի մէջ: Տղոց 60 առ 100ը կ'ընդունուին, հիմակուհիմա:

Ցոյց կայ որ 3—4 տարիէն կրթութիւնը պարտաւորիչ ըլլայ ամենուրեք:

Երկրորդական կրթութիւնը կը հասնի մինչեւ 18 տարեկանը: 44 է թիւը կատարեալ երկրորդական վարժարաններուն:

Իբրեւ օտար լեզու՝ կ'ուսուցանեն ռուսերէն, ֆրանսերէն, գերմաներէն, անգլիերէն:

Գերմաներէնը գերիշխան էր երբ դեռ չէր փոխուած քաղաքականութիւնը: Ներկայիս, ֆրանսերէնը յառաջապահի դիրքն է գրաւած: Տիկին Զապէլ Եսայեանին է տրամադրուած այս լեզուին ամբիոնը:

Ուսուցիչները, առհասարակ, կը պատրաստուին մանկավարժական դպրոցին մէջ: Իսկ երկրորդական վարժարաններու դասախօսները համալսարանին մէջ:

Ոչ մէկ կասկած որ Հայերը միշտ եղած են եռանդուն մշակոյթին համար:

Բայց, այսօր, կրթութիւնը քաղաքացիական իրաւունք մըն է:

Համալսարանը 22 ուսուցչապետ ունի: 1934ին 630 էր ուսանողներուն թիւը: Շուտով 1000ի պիտի բարձրանայ ան: Բայց, կը խոստովանին որ չաշխատութեան առարկայ ըլլայ ուսանողութիւնը: 75—90 րուբլին չանցնիր թոշակի սակը (պուրս) առաջին տարիներուն: 90—150 րուբլի յաջորդ տարիներուն:

Դրամատիրական եւ համայնավարական հակադրութիւնը կ'իշխէ ֆաքիւլթէներուն մէջ: Ոչ անշուշտ բնական գիտութեանց համալսարանին մէջ: Աւելի տնտեսական եւ իրաւաբանական ճիւղերուն մէջ:

Այսպէս օրինակի համար, հոն պիտի չաւանդեն հռոմէական իրաւաբանութիւնը, որովհետեւ չափազանց քաղքենի է:

Դասախօսը կու տայ նաեւ տասներկու տարուան հրատարակչական հունձքին պատկերը: Հնձուորներ՝ Յովհաննիսեան՝ Աբեղեան, Աճառեան, Մալխասեան, եւն., եւն.:

Պատրաստութեան մէջ է ընդհանուր քերականութիւն մը:

Ցետոյ, կ'անցնի էջմիածին: Կը յիշէ որ կը հարստանայ պատմական մշակոյթի թանգարանը:

Պարոն Միշէլ Ժօնվալը, վերջացնելէ առաջ, ցաւ կը յայտնէ որ դեռ պէտք եղած չափով ֆրանսական մտածումը չի հասնիր Հայաստան: Զարմանքով նկատած է որ «Ռըվիւ Ատմէնիէն» չեն ստանար հոն: Խոհ կը կարդան եղեր մեր երկրին մէջ:

Երկրորդ ցաւ, Հայաստան դեռ մօտ չէ մեզի:

Պարոն դասախօսը կրկնակ այս ցաւերուն դարմանը հետեւեալ յոյսերուն մէջ կը գտնէ.—

Հայաստանի գիտունները, մտքի մշակները, կարենան ունենալ բոլոր աղբիւրները, զորս պարտի Հայթայթել արտասահմանը: Եւ Հայաստանը աւելի մօտ զգանք մեզի:

Ոչ մէկ տարակոյս որ մանաւանդ գուրգուրանքով եւ խանդաղատանքով կ'ունկնդրենք օտար բարեկամի մը, որ մեզի կը պատկերացնէ վերելքը մեր երկրին, ըլլայ մշակութային, ըլլայ տնտեսական մարզերուն մէջ:

Բայց, հանդուրժելի կը գտնէ՞ք, երբ մերիններ, անընդհատ, գիշեր ու ցերեկ, գրչով եւ լեզուով, բեմէն եւ մամուլէն, կը փառաբանեն, կը պանծացնեն Հայու շինարար ոգին:

Զեխութի՞ւն չէ այս: Եւ արդեօք, հակառակ ենթադրութեան մըն ալ չառաջնորդե՞ր մեզ, երբ կը խօսին մեզի մեր շինարարական ոգիին վրայ, այնպիսի ձեւով մը, որ իբրեւ թէ քանդողի ոգի ունեցած ըլլայինք մեր պատմութեան միւս շրջաններուն: Հա՞յը քանդո՞ղ: Ո՞ւրկէ ուր սակայն, այս խորհրդածութիւնները:

ԱՐՇԱՒԻՐ ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ

×

«ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ ՄԸ ՈՐ ՉՈՒԶԵՐ ՄԵՌՆԻԼ»

Այս խորագրին տակ, «Աքսիոն Ֆրանսէզ»ի մէջ, Տըլըպէք, որ ծանօթ է իր հայանպաստ յօդուածներով, ջերմ եւ անկեղծ տողեր նուիրած է դարձեալ Հայ ժողովուրդին: Թելադրուած Ժօնվալի դասախօսութենէն, որ տուած է վերը, Տըլըպէք խիստ բառերով կը ձաղկէ անտարբերութիւնը դաշնակիցներուն, որոնք վատաբար լքեցին մեր դատը: Ցիշատակելով ջարդերը, որոնք կոտորեցին Հայ ժողովուրդը, տարագրութիւնը, որ կատարուեցաւ ընդհ. պատերազմի ընթացքին, Սեւրի դաշնագիրը, Կիլիկիոյ պարպումը, Լօզանի դաշնագիրը, Հայ սփիւռքը եւ Խորհրդային Հայաստանի գոյութիւնը, կ'եզրակացնէ.— «Դամբանաքարը կնքուած չէ դեռ Հայաստանի համար»:

ԿԱԹՈՂ. ՆՈՒԻՐԱԿԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

= o—o =

Երէկ հրատարակած էինք կաթող. նուիրակ Գարեգին արք.ի բանախօսութեան առաջին մասը՝ էջմիածնի մասին: Իր վերջաբանին մէջ, Գարեգին արք. ջերմ կոչ մը ուղղեց, որ պէտք է բոլորը օգնութեան հասնին էջմիածնի.

—«Ես եկել եմ, բախում եմ ձեր սրտերի դռները: Առանց կուսակցական խտիրի, թող բոլորիդ համար թանգ լինի էջմիածինը: Կուսակցական կամ ոչ կուսակցական, պարտաւոր էք օգնել: Մենք հոգեւորականներս, հեռու ենք կուսակցական կռիւներից ու քաղաքականութիւնից: Հոգեւորականը պէտք է իր կոչումի բարձրութեան վրայ մնայ եւ չզբաղի քաղաքականութեամբ: Ովքեր մասնակցում են կուսակցական պայքարի, շատ վատ են անում»:

Ապա նուիրակը կարդաց կաթողիկոսէն ստացած վերջին անձնական նամակը, որու մէջ խոր յուզումով կոչ կ'ընէ յաջողութեամբ կատարել իր առաքելութիւնը, կ'արտայայտէ իր զգացումները հայ ժողովուրդին եւ գոհունակութիւն կը յայտնէ նուիրակին ցարդ կատարած աշխատանքներուն համար: Այս առթիւ նուիրակը յայտնեց թէ Ռումանիոյ մէջ հանգանակուած է 600.000 լէյ: Անդրադառնալով կաթողիկոսի նամակին, Գարեգին արք. բացագանչեց.

— «Դուք տեսնում էք թէ ի՛նչ սիրտ է տրոփում էջմիածնի պարիսպներից ներս: Կ'ուզեմ երկրորդել Հայրապետին ու նոյնպէս յայտնել, որ մեր սիրտը տրոփում է ձեզ համար: Դուք էլ էջմիածինը հայ անուան եւ անցեալին, նրա արուեստի ու գեղարուեստական ճաշակի համապատասխան դիրքի մէջ դրէք»:

Բանախօսութենէն վերջ, սրահին լոյսերը մարեցան եւ շարժանկարով ցուցադրուեցան էջմիածնի վանքի տեսարաններն ու կերպարուեստը: Գարեգին արք. բացատրութիւններ տուաւ մեծ հմտութեամբ և արուեստի պատմութեան լայն ծանօթութիւններով: Ապա իր բանախօսութեան առաջին մասը վերջացուց հետեւեալ յայտարարութեամբ.— «Հայ ժողովուրդը հարազատ ժառանգն է իր փառաւոր անցեալին»:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԵՐԱՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Նուիրակին երկրորդ բանախօսութիւնը յատկացուած էր Հայաստանի վերաշինութեան: Ստորեւ կ'ամփոփեմ այդ մասն ալ.

— «Անհատաբար մենք կուսակցականներ չենք եւ քաղաքականութեամբ չենք զբաղում եւ օգտակար չենք համարում, որ եկեղեցականը կուսակցական-քաղաքական խնդիրներով զբաղի: Բայց ես սիրում եմ իմ հայրենիքը իմ հոգու ամբողջ էութեամբ: Որպէս հայրենասէր, ես ուրախանում եմ, որ պատմութեան դժբախտ բերումով աւերակ դարձած մեր հայրենիքը վերաշինւում է: Եւ այդ շինարարութիւնը ինչպէս տեսաք նամակի մէջ, որքան մօտ է Հայրապետի սրտին, նոյնքան էլ ուրախացնում ամբողջ էջմիածնի միաբանութիւնը: Որովհետեւ, համոզուած ենք, թէ ամէն մէկ քար որ դրւում է, կառուցուող ամէն կամուրջ ու քիլոմէթր երկաթուղի, ժողովրդի սեփականութիւնն է: Այնտեղ ապրում է մէկ միլիոն հոծ հայութիւն. պիտի ցանկանք, որ այդ ժողովուրդը մի կտոր հաց գտնի, աչքերը դուրս չմնայ եւ ստիպուած չլինի լքել իր հայրենիքը:

Ես քաղաքական գործերի չեմ միջամտելու եւ չպիտի զբաղիմ: Բայց եթէ ուզում ենք, որ հայութիւնն անցեալի նման լինի, պիտի ընդունենք, որ ամէն մէկ շինուող տուն, մեր ապագայի հիմնաւորման է ծառայելու:

Պետականութեան առաջին օրերին շինարարութեան մասին խօսք լինել չէր կարող, երբ մեր երկրի մէջ տիրապետում էին սով ու հիւանդութիւնները: Օր է եղած, որ էջմիածնի մէջ 1915ին, 400 մեռեալ ենք թաղել: Խորհ. Հայաստանի օրով սիստեմատիկ շինարարութիւնը սկսուել է 1925-ից եւ ինչ որ կայ ներկայիս, տասը տարուան արդիւնք է: Եւ եղածը ապացոյց է մեր ժողովրդի հզօր ստեղծագործութեան եւ ապագայի յոյսով ապրելու յատկութեան:

Մեր երկիրը գերազանցապէս գիւղատնտեսական երկիր է: Տարօրինակ երկիր է մեր հայրենիքը՝ չոր, ամայի եւ անջուր: Այդ մասին անցեալում շատ ենք տրտնջացել: Բայց երբ մեր հողին ջուր տանք, նա շատ արդաւանդ է: Մենք ամայի դաշտեր ունինք, որ Ղուեր են կոչւում: Այժմ Երեւանից մինչեւ էջմիածին տարածուող Ղուերը ծածկուած են այգիներով ու պտղատու ծառերով: Սրա միակ պատճառը ջուրն է: Կառավարութիւնը յատուկ ուշադրութիւն է դարձնում ոռոգման գործին եւ շատ բնական է: Դա պատմութեան թելադրանքն է, ինչպէս եւ դեռ ուրարտական շրջանին ոռոգման գործը մեծ ուշադրութեան էր արժանացած: Պատերազմի ընթացքին կենաց եւ մահու կռիւ կար եւ ոռոգման աշխատանք կատարել հնարաւոր չէր: Այժմ, մանաւանդ որ մեր տրամադրութեան տակ ունինք գիտական եւ արհեստագիտական միջոցներ, կառուցուած են Շիրակի եւ Կարճեւանի ջրանցքները, օգտագործուած են Այգր լճի ու Մեծամօրի ջրերը, վերջապէս գոյութիւն ունի Սեւանայ լճի ծրագիրը: Պատմական մի ջրանցք, որ ժամանակին էջմիածինը սկսած էր շինել, բայց չէր աւարտած, ներկայիս լրացուել է: Նուպարաշէնը, Նոր Մալաթիան, Նոր Սեբաստիան նոր ոռոգուած հողամասերի վրայ են հիմնուած: Ոռոգման գործի կապակցութեամբ, արժէ յիշատակել արտեզեան ջրհորների խնդիրը: Փորձը ցոյց տուեց, որ այդ ջրհորները հնարաւոր է ունենալ եւ մեր դաշտերի մշակները գործածելու մաքուր ջուր կ'ունենան: Ոռոգման աշխատանքները եւ ճահիճների չորացումը մեծապէս օժանդակում են ջերմախտի դէմ մաքառելու գործին:

Հայաստանի գործարանական արդիւնաբերութեանը մեծ զարկ են տալու շինուող ելեկտրակայանները՝ Ձորագէս, Քանաքեռագէս եւ Երեւանի երկու կայանները: Մշակւում է Սեւանայ մեծ ծրագիրը: Ելեկտրականութիւնը ոչ միայն լոյս պիտի տայ, այլ եւ կը լրացնի վառելանիւթի պակասը:

Գործարաններ շատ չունինք, բայց արդէն աշխատում են Լէնինականի հիւսուածեղէնի գործարանը, Ալլահվերտիի պղնձաձուլարանը եւ Ղարաքիլիսայի քիմիական գործարանը: Պիտի շինուի արհեստական քաուչուկի (ճգախէժ) գործարան, որ տեղ պիտի ճարի 5000 հայ բանուորների: Ընդարձակւում են արդէն գոյութիւն ունեցող գործարանները, ինչպէս օրինակ՝ Արարատ գինու եւ կոնեակի գործարանը, որ մեծ հռչակ է ստացել ամբողջ Միութեան մէջ: Մենք ունինք խաղողի 40 տեսակներ եւ հրաշալի դեղձ, որ աշխարհիս ամէնէն ընտիրն է: Պէտք չէ մոռանալ նաեւ Հայաստանի քարը, որ որպէս շինանիւթ մեծ դեր է խաղում: Մեծ յառաջդիմութիւն է ցոյց տալիս նաեւ մշակոյթը, որի մասին, դժբախտաբար, ժամանակ չմնաց երկարօրէն խօսելու: Միայն ասեմ, որ Հայաստանի աշակերտութեան թիւը 200.000ից աւելի է, իսկ ուսանողների քանակը 4995 է»:

Ցետոյ մոգական լապտերով ցուցադրուեցան շինարարութեան տեսարաններ, գլխաւորապէս շէնքեր (տուներ, պետական հիմնարկներ եւ հրապարակներ): Մեծ տպաւորութիւն ձգեց ակադեմիկ Թամանեանի կողմէ գծուած Պետական Օփերայի յատակագիծը, որուն հիմքը արդէն դրուած է եւ շինութիւնը դեռ գետնի մակերեսին չէ հասած: 27 մէթր խորութիւն ունի յատակը: Վերջին նկարն էր փառաւոր Մասիսը, որ հասարակութեան կողմէ ողջունուեցաւ բուռն ծափերով: Նուիրակին վերջին խօսքն եղաւ.—

«Հայաստանում մենք ունինք մէկ միլիոն հայութիւն: Հայաստանի սահմաններին կից ապրում են 400.000 հայեր (Ղարաբաղ, Ախալքալաք եւ Գանձակ): Մէկ միլիոն չորս հարիւր հազար հայութիւնը ունի ստեղծագործական ոգի, հոգեւոր հարստութիւններ եւ ապագայի վառ յոյսեր: Մեր նշանաբանը պիտի լինի՝ շինել, շինել, շինել»:

Ա. Ա.

ՌՈՒՄԱՆԱՀԱՅ ՀԻՆ ԳԱՂՈՒԹԸ իր ականաւոր անդամներէն մէկն ալ կորսնցուց, յանձին Տոքթ. Շթէֆան Չէրքէզի: Հանգուցեալը մէկն էր Ռումանիոյ ճարտարարուեստին ամէնէն մեծ սատարներէն, ըլլալով հիմնադիրը մետաքսեղէնի եւ բրդեայ ու բամպակեայ փանելաներու եւ գուլպաներու համբաւաւոր Չէրքէզ գործարանին: Կը վայելէր մեծ հեղինակութիւն երկրին մէջ, եւ երկար տարիներ վարած է նախագահութիւնը Ռումանիոյ ճարտարարուեստականներու ընդհ. միութեան, Պուքրէշի առեւտրական սենեակներու միութեան:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱԶԳ. ԳՈՐԾԵՐԸ

= • =

ԽՄԲ.— Անցեալ շաբթու Փարիզ եկաւ ընկեր Պօղոս Հիւսեան, Մարսէյլի Ազգ. Վարչութեան փոխ-ատենապետը, տեսակցելու համար կաթող. նուիրակին եւ իրաւասու մարմիններու հետ: Այս առթիւ ստացանք հետեւեալ համառօտ զեկոյցը, փետր. 10-18 կատարուած աշխատանքներու մասին.—

Հարաւային Ֆրանսայի Թեմի Ազգ. Կեդր. Վարչութեան յանձնարարութեամբ պաշտօն տրուեցաւ ինծ Փարիզ գալ եւ նոյն Թեմի թեմական, ազգային, վարչական եւ աշխատաւորական խնդիրներու հետ կապուած հարցերու եւ պէտքերու մասին տեսակցիլ

Ա.— Կաթողիկոսական նուիրակ Գեր. Տ. Գարեգին արք.ի հետ,

Բ.— Փարիզի Հայ Գաղթ. Միացեալ Ցանձնախումբի հետ,

Գ.— Հայ Գաղթ. զոյգ օֆիսներու տնօրէնութեանց հետ, եւ

Դ.— Այն հայրենակիցներու հետ, որոնց դիրքն ու հեղինակութիւնը կրնան նպաստել ինծ վրայ դրուած պարտականութիւններու յաջողութեան:

Կաթող. նուիրակին հետ լայն հնարաւորութիւններ ու առիթներ ունեցայ տեսակցելու եւ կարծիքի փոխանակութիւններ կատարելու, մանաւանդ անոր ուշադրութեան յանձնեցի 1927էն ի վեր մեր Թեմի ներքին կանոնադրի (վաւերացուած Ֆրանս. իշխանութեան եւ Թեմական երեսփ. ժողովներու կողմէ) այն տրամադրութիւններն ու յօդուածները որոնց համաձայն մեր Թեմը ինքզինքը կը կապէ էջմիածնի Հայրապետութեան, ճանչնալով զայն իբրեւ հոգեւոր եւ գերագոյն պետ Թեմական եւ եկեղեցական իշխանութեանց: Գրաւոր ներկայացուցի Ֆրանսայի հարաւային շրջանի վարչական, եկեղեցական եւ կրթական մանրամասն տեղեկագիրը թիւերով եւ բացատրեցի այն կարգական հարցերն ու պահանջները որոնցմով կը շահագրգռուի մեր Թեմը, եւ որոնց բարւոք կարգադրութեան համար կը դիմենք իրեն: Կաթող. նուիրակը տուաւ իր հայրական խորհուրդներն ու թելադրանքները, մասնաւորապէս ծանրացաւ սէր եւ խաղաղութիւն պահպանելու եւ հաշտ ու համերաշխ գործակցելու անհրաժեշտութեանց վրայ, աւելցնելով թէ ինք կամ էջմիածինը դէմ չեն որ մեր շրջանը Թեմ ըլլայ, պայմանաւ որ կապուած մնայ ու իր նիւթական եւ բարոյական պարտաւորութիւններով ճանչնայ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին կամ Եւրոպայի համար նշանակած իր նուիրակին հեղինակութիւնը: Մեր Թեմը ոչ մէկ առարկութիւն կրնայ ընել այս պահանջին, բան մը որ իր ներքին կանոնագրով ալ արդէն այդ պարտաւորութիւնները ճշդուած են: Նուիրակը մնացեալ հարցերը Մարսէյլ այցելած ատեն պիտի քննէ տեղւոյն վրայ:

Փետր. 15ին հրաւիրուեցայ Փարիզի Հայ Գաղթ. Միացեալ Ցանձնախումբի նիստին, տեղեկութիւններ հաղորդելու համար Մարսէյլի նպաստաւոր գործազուրկներու վիճակի եւ մեր կատարած դիմումներու մասին: Շեշտեցի թէ թշուառութիւնը ծայրայեղութեան է հասած, թէ ազգ. խնամատարական, կամ հայր. եւ այլ նպաստող միութիւններու նիւթական օժանդակութիւնն ալ վերջ է գտած՝ դրամը սպառած ըլլալով, թէ նահանգապետութեան տրամադրած ամսական 10.000 ֆրանքը միայն մէկ անգամ է բաժնուած 56 անձի 9150 ֆր. գումար մը որ բաղդատելով կարօտեալներու թիւին ու կարիքին հետ, շատ աննշան է, Ցիշեցի որ ազգ. պաշտօնական անձերու ու մարմնի դիմումներէն զատ Ֆրանսացի Գործազուրկներու Կոմիտէին (Սէնտիքա) նոյնքան կորովի ու եռանդուն դիմումները եւ աշխատանքները՝ ի նպաստ հայ գործազուրկներու պաշտպանութեան եւ անոնց վիճակի բարելաւման, նոյնպէս շօշափելի արդիւնք մը չեն տուած ցարդ, հակառակ իրենց կողմէ թերթերով ու թռուցիկներով եղած յուսադրիչ խօսքերու եւ երբ թէ ձեռք բերած կարգադրութիւններու: Խնդրեցի Միացեալ Ցանձնախումբէն, շարունակելով հանդերձ իրենց դիմումները առ որ անկ է, ի մի համախմբել այս գործին մէջ նիւթապէս եւ բարոյապէս եւս օգտակար համարուած բոլոր ուժերը եւ մեզի աջակցիլ հաւաքական եւ միակամ ջանքերով, թշուառութիւնը մեղմացնելու համար: Եւ աւելցուցի թէ ինչպէս կառավարութեան մօտ ըրած դիմումին մէջ շեշտուած է Մարսէյլի ազգ. իշխանութիւնը, մեր պահանջը ոչ թէ նպաստի շարունակութիւնն է, ինչ որ նուաստացուցիչ պիտի ըլլար, այլ աշխատիլ որ 10 առ հարիւրի օրէնքի տրամադրութենէն ազատ կացուցուին հայ բանուորները: Նոյն ոգին պիտի գնէ նաեւ Փարիզ գրաւոր թէ բանաւոր ըրած բոլոր դիմումներուն մէջ:

Նկատի ունենալով որ արդէն սկսած են ինքնութեան թուղթերու նորոգման շրջանը, որու համար լիաս կառավարութեան որոշման գործաւորներու համար պայման է որ գործատէրերէն նոր աշխատանքի պայմանագրութիւններ ներկայացնեն, իսկ մեր շրջանին մէջ ներկայիս արդէն բանուորութեան մեծ մասը գործազուրկ է եւ հնարաւորութիւններ չկան որ եւ է կերպով նոր աշխատանքի պայմանագրութիւն ունենալու, խնդրեցի, ինչպէս որ մենք Մարսէյլ պիտի ընենք, Փարիզէն ալ բարձրագոյն եւ արտակարգ միջոցներ ձեռք առնել, դիմել արտաքին եւ աշխատանքի նախարարութեանց, բարւոք կարգադրութիւններ ձեռք բերելու համար: Նոյնը եւ անկանոն թուղթ ունեցողներու կամ թերեւս յանցանքներով ու պատիժներով աքսորման դատապարտուածներու մասին: Այս գաղութը արդէն ընդհանուր է եւ ամբողջ ֆրանսահայ գաղութի մէջն ալ հաւասարապէս գոյութիւն ունի: Իբրեւ պատասխան եղած դիմումներուն, աշխատանքի նախարարութիւնը վերջերս կը հրահանգէր նպաստի կարօտ եւ կանոնաւոր թուղթ ունեցող գործազուրկներու ցանկը կազմել եւ նախարարութեան ուղարկել: Այս առթիւ յայտնեցի թէ ցանկը լրացնելէ վերջ մեր նամակին հետ օրինակ մըն ալ Միացեալ Ցանձնախումբին պիտի ղրկուի, որպէսզի իրենց կարգին ուժ տան:

Միացեալ Ցանձնախումբը մեծ հետաքրքրութեամբ հետեւեցաւ իմ տուած զեկուցումին եւ որոշեց անհրաժեշտ դիմումները կատարել: Այս առթիւ փութացի շնորհակալութիւն յայտնել յանուն մեր գաղութին:

Տեսնուեցայ նաեւ զոյգ օֆիսներու տնօրէններուն՝ Պ. Պ. Բաշալեանի եւ Խատիսեանի, ինչպէս նաեւ Միացեալ Ցանձնախումբի եւ Փարիզի Եկեղեցւոյ Վարչութեան ատենապետ Պ. Պ. Խանէքեանի, Խանդամեանի եւ ուրիշներու հետ, անհրաժեշտ լուսաբանութիւններ տալով: Բոլորէն ալ սիրալիր եւ բարեացակամ ընդունելութեան արժանացայ եւ բաժնուեցայ շնորհակալութեան զգացումներով:

Խորին շնորհակալութիւն նաեւ կաթող. նուիրակ Գարեգին արք. Յովսէփեանի, որ մեծ սիրով ու հայրական գուրգուրանքով լսեց մեր Թեմական կազմակերպութեան մանրամասնութիւնները, մեր հոգերն ու բաղձանքները եւ խաղաղասիրական ու համերաշխական կարգադրութիւններ ընելու բարեացակամութիւնը յայտնեց:

ՊՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ
(Ներկայացուցիչ Ֆրանսահայ Հարաւ. Թեմի Ազգ. Կեդր. Վարչութեան)

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒՆ

»»». «««

ԽՄԲ., Երէկ Մարսէյլէն ստացանք այս կոչը, հրատարակութեան խնդրանքով: Ուրեմն նորէն երկու — կամ երեք — մասի բաժնուած են գործազուրկները, քանի որ նոր Մարմնի մը կազմութիւնը կը հաղորդուի ...

Նահանգապետարանէն եկած հրամանագրի մը համաձայն գործազրկութեան սնտուկի պաշտօնեաներու եւ տնօրէնին կարգադրութեամբ շաբաթ 16 փետր., հայ անգործներու ցանկ մը պատրաստելու համար մասնաւոր արտօնութիւն տրուեցաւ Միսաք Խրալեանի որ նստի տոմսերը կնքող պաշտօնեային մօտ, նօթագրելու համար հայ անգործները, որ խառն են Ռուսերու, Յոյներու եւ ուրիշ ազգերու հետ (անոնց ալ նպաստ չի տրուիր): Այս ցանկը պատրաստուելով, մէկ օրինակ յանձնուեցաւ գործազրկութեան պաշտօնատան եւ օրինակ մըն ալ նահանգապետութեան համար: Անգործներու կողմէ ժողով մը գումարուեցաւ 70, Bld. National, կաւն Պառ Ֆրանսէի մէջ: Ժողովը պատուիրակութիւն մը ընտրեց անդամակցութեամբ Պ. Պ. Միսաք Խրալեանի, Անանիկ Փափազեանի, Միսակ Սուլթեանի, Ա. Ցակոբեանի, Յովհ. Առաքելեանի եւ Ա. Փէհլիվանեանի: Այս պատուիրակութիւնը ներկայացաւ ժամը 4.30ին նահանգապետարան եւ փոխ-նահանգապետին հետ տեսակցութիւն մը ունենալով, պարզեց թշուառ կացութիւնը հայ գործազուրկներուն: Փոխ-նահանգապետը սիրալիր ընդունեց մեր խնդրանքը, որ կապ ունի նաեւ մեր ինքնութեան թուղթերուն հետ, եւ ըսաւ.— «Կրնաք վստահ ըլլալ իմ անկեղծութեանս վրայ թէ պիտի աշխատիմ կարելին ընել, օգտակար ըլլալու համար հայ ժողովուրդին»: Մեր խնդրանքին վրայ խոստացաւ փետր. 21ին մեզի համար ունկնդրութիւն խնդրել նահանգապետէն:

Այս խոստ կարեւոր յայտարարութեան վրայ, կը հրաւիրենք հայ գործազուրկները ընդհ. ժողովի 20 փետրուար չորեքշաբթի ժամը 10ին, 70 Bld. National կաւն Պառ Ֆրանսէի առաջին յարկը ուր ներկայ պիտի ըլլայ փոխ-նահանգապետը եւ կամ իր ներկայացուցիչը, համաձայն իր խոստման: Անոնք որ ներկայ չեն եղած ցանկի պատրաստուած օրը, իրենց տոմսերը կնքելու համար, փետր. 20ին պիտի արձանագրուին նոյն պաշտօնատարին կողմէ: Հայ կիներու համար ալ ցուցակ պիտի կազմուի, ճշդելու համար թէ որքան անգործներ կան, որպէսզի օրինաւոր տոմսերը կնքեն: Ամէն թիւրիմացութիւն հարթելու համար բոլորն ալ պէտք է ներկայ ըլլան եւ օգնեն կանոնաւորութեան: Մինչեւ այսօր զանազան թիւերով ներկայացուած են հայ գործազուրկները:

Պատուիրակութիւնս վստահ է թէ ծրագրուած ժողովը պիտի ունենայ լաւ արդիւնքներ, որովհետեւ այս ընդհանուր կարգադրութիւնը եղած է պաշտօնական տուեալներու հիման վրայ: Ժողովին մէջ պիտի հաղորդենք ինչ որ կը պահանջուի մեզմէ՝ եւ ինչ որ կ'ուզենք ընել:

ԽՄԲ.— Վերջին պահուն ստացանք երեք նամակներ, որոնք մանրամասնօրէն կը լուսաբանեն այս հարցը: Ներքնտիր Կոմիտէն առաջին նամակով կը յայտնէ (15 փետր.) —

«Մինչեւ այսօր այլ եւս իրաւասութիւն չունի մեր դատով զբաղելու. բացի խումբ մը համայնավար եւ Հօկծի գործազուրկներէ, ուրիշ ոչ ոք անոր կը հետեւի, որովհետեւ ան մեր դատը տարաւ համաշխարհային յեղափոխութեան վտանգաւոր «թէզ»ին կապից ... Մենք հոս եկած չենք յեղափոխութիւն խաղալու, ոչ ալ բողոքի միթինկներ ու հրապարակային ցոյցեր սարքելու: Կառավարութիւնը արդէն սկսած է բացէ ի բաց սպառնալ մեզի: Մենք կը յայտարարենք որ «Կոմիտէ» կոչուած հայ գործազուրկ չէ եւ երբեւիցէ մեր անունով խօսելու արտօնուած չէ: Ան կառավարութեան աչքին վկայեալ խռովարար մըն է: Այլ եւս մենք գործազուրկներս մենք ենք մեր ճակատագրին տէրը, մեր ազգային բոլոր օրինաւոր իշխանութիւններուն հետ: Մեր թշուառութիւնը ծով է: Մեր այսօրուան վիճակին ահաւորութիւնը երեք բառով կը բացատրուի,— անօթութիւն, կարմրախտ, կրիփ:

Նամակը շատ երկար է եւ կը պարունակէ ցնցող մերկացումներ: Առայժմ զանց կ'առնենք մանրամասնութիւնները: Այս առթիւ նոր մարմինը մեզի ղրկած է նաեւ բաց նամակ մը՝ որով իր ատենապետը, Արտաշէս Ցակոբեան, կը յայտնէ թէ ոչ քշուած, այլ յունուար 15էն ի վեր քաշուած է նախորդ կոմիտէէն, ապօրէն գտնելով անոր կազմը եւ կասկածելի անոր գործունէութիւնը:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԻՄԲԵՐԸ

Պատերազմի ընթացքին

= o =

Թուրքիոյ կրթական գործավար Հիքմէթ շարունակելով իր դասախօսութիւնները համալսարանի Ցեղափոխութեան դասընթացքին մէջ, պարզեց արաբական եւ հայկական շարժումները՝ մեծ պատերազմի ընթացքին: Հայկական հարցի մասին ըսաւ.—

Տարբերութիւն մը կայ արաբական եւ հայկական դէպքերուն միջեւ: Արաբներուն համար անկեղծօրէն կարելի է սա արդարացումը ընել. «Թէեւ համակրօն ենք, բայց այդ դաւաճանութիւնը ըրինք յանուն մեր ազգութեան: Մեզի ըսին թէ Թուրքերը գերի պիտի ըլլան, իսկ Արաբները՝ անկախ: Ի՞նչ ընենք որ արդիւնքը հակառակը եղաւ»:

Բայց հայկական վարիչները չունին այս արդարացումը: Պատմութենէն յայտնի է որ 2000 տարիէ ի վեր որ եւ է տեղ անկախ Հայաստան չէ եղած: Ցետոյ Արեւելեան նահանգներուն մէջ երբեք մեծամասնութիւն չեն կազմած Հայերը: Ցետոյ, մեծ պետութիւնները երբեք չըսին Հայերուն. «Դուք դաւաճանեցէք Թուրքերուն, մենք անկախութիւն պիտի տանք ձեզի»:

Այսպէս, երբ Ֆրանսացի ծերակուտական մը կը դիմէ վարչապետ Պրիանի եւ կը խօսի հայկական տարագրութեան մասին, Պրիան կը պատասխանէ թէ Հայերը ճնշուած ազգ մըն են, բայց չըսեր թէ ազատութիւն պիտի տանք անոնց. միայն կը յայտնէ թէ խաղաղօրէն յառաջդիմելու հնարաւորութիւն պիտի տանք: Անորոշ նախադասութիւն մը, որ իմաստ չունի:

Ցարականութեան անկումէն յետոյ, Լորտ Ռոպէրթ Սէսիլն ալ նամակ մը կը գրէ եւ մօտաւորապէս նոյն բանը կ'ըսէ: Ցարականութեան շրջանին ալ Անգլիա եւ Ֆրանսա անկախութիւն չէին խոստացած: Անոնց միակ խոստումն էր Կովկասի հայութիւնը ցարականութեան յանձնել: Ասոր համար, Հայերը 1915ին ըմբոստացան օսմ. բանակին ետին, աւելի վերջն ալ Վանը գրաւեցին: Զէյթունի մէջ ալ ըմբոստացան: Հայերը զոհ գացին իրենց ղեկավարներու կիրքին:

Դասախօսը յետոյ պարզեց ընդհանուր պատերազմի գլխաւոր քաղաքական դէպքերը եւ այս առթիւ ըսաւ թէ Էնվէր փաշայի կողմէ Սարը Գամիշի յարձակումը խելացի բան մը չէր: Ասոր վրայ աւելցաւ Էնվէրի տգիտութիւնը եւ մեր բանակը փճացաւ: Երբ Ռուսիա կրեց մեր ճնշումը, իր դաշնակիցներուն դիմելով պահանջեց որ գործի անցնին: Ասոր վրայ նախ Իսքէնտէրուն, յետոյ Չանաք Գալէ զօրք հանեցին դաշնակիցները:

1915 փետրուարին, Չանաք Գալէի կռիւը սկսաւ: Եկաւ ատեն մը երբ դաշնակիցները Պոլիս մտնելու վրայ էին: Վէնիզելոսի կուսակիցները ուրիշ բան չ նախապէս մերժած էին օգնել, անմիջապէս 3—5 զօրաբաժին տրամադրեցին, Կոստանդին Թագաւորի հրամանատարութեամբ:

Այս կացութեան առջեւ, Ռուսիա անմիջապէս բողոքեց, որովհետեւ Ցունաստանը եւ Ռուսիան միաժամանակ կ'ուզէին Պոլիսը: Եթէ Կոստանդին Թագաւորը յաղթականօրէն Պոլիս մտնէր, կացութիւնը կը փոխուէր: Ռուսական բողոքին վրայ, հելլէնական ուժերը չեկան: Արդէն, եթէ գային, ի՞նչ պիտի ըլլար: Կաթիլ մը ջուր՝ ծովին մէջ:

Քանի մը օր յետոյ, Ռուսիա պահանջեց Պոլիսը, դիտել տալով որ չի կրնար կռուիլ, եթէ այդ քաղաքը ուրիշի խոստացուի: Անգլիա մարտ 12ին պատասխանեց թէ կ'ընդունի ռուսական պահանջները, բայց Պոլիսը պէտք է ազատ քաղաք ըլլայ:

Ցետոյ դաշնակիցները օսմանեան կայսրութիւնը բաժնեցին իրենց մէջեւ: Ռուսիա պիտի ստանար Միխալենոս գիծը, Իզմիթը, Մարմարայի կղզիները, Տրապիզոնի արեւմուտքէն մինչեւ Եփրատ երկարող հողամասը, Էրզրումը, Երզնկան, Մուշը, Վանը, եւն.:

Ֆրանսա պիտի ստանար Ատանան, Մէրսինը, Սվազը, Տիարպէքիրը, Խարբերդը, Մարտինը, արեւմտեան Սուրիան եւ մինչեւ Մուսուլ երկարող հողը:

Անգլիա պիտի առնէր Պաղեստինի մէկ մասը եւ ընդհանրապէս ֆրանսական բաժինին հարաւային հողերը:

Այս խնդրին մէջ ուշագրաւ է որ ոեւէ հող չի յատկացուիր Հայերուն:

Իտալիա պատերազմի մասնակցեցաւ՝ 26 ապրիլ 1915ին Լոնտոնի մէջ կնքուած գաղտնի դաշնագրի մը հետեւանքով: Այս դաշնագրին 8րդ, 9րդ եւ 10րդ յօդուածները կը վերաբերէին օսմ. կայսրութեան: 10րդ յօդուածով, Հռոդոս կղզին Իտալիոյ կը տրուէր եւ Տրիպոլիոյ վրայէն կը ջնջուէր սուլթանին անուանական իշխանութիւնը: 9րդ յօդուածին մէջ կ'ըսուէր որ, Անատոլուի բաժանման պարագային, իտալական բաժինը պակաս չպիտի ըլլայ անգլիականէն եւ ֆրանսականէն: Ասոր վրայ է որ Իտալիա մասնակցեցաւ պատերազմին:

« ԱՄՕԹ ԿԸ ԶԳԱՄ ՀԱՅԵՐԷՆ ՉԳԻՏՆԱԼՈՒՍ »

Ուիլեմ Սարոյեան, անգլիագէտ երիտասարդ գրագէտը, որ վերջերս մեծ համբաւ շահեցաւ ամերիկեան գրականութեան մէջ, տեսակցութեան մը միջոցին հպարտութեամբ խօսած է իր ազգութեան մասին: «Ամօթ — պարտ եմ որ կը խօսիմ ու կը հասկնամ մայրենի լեզուս, բայց չեմ կրնար կարդալ»:

Երկու լրտեսուհիներուն յիշատակը աւելի սեւցնելու համար, յատկապէս որոշուած էր գլխատել կացինով: Դնդակահարութիւնն անգամ պատիւ կը համարուէր…

Դատապարտեալներէն փօն Նացմէր եւ փօն Նէնա իբրեւ քարտուղար ծառայած էին պատերազմական նախարարութեան մէջ եւատոր շնորհիւ էր որ կրցած էին օրինակել զինուորական վաւերաթուղթեր, իրենց մեղսակիցներուն յանձնելու համար: Լեհ սպան մահապատիժէ ազատած է այն պատճառաբանութեամբ թէ «զոնէ իր հայրենիքին ծառայած է»:

Մ. Նահանգներու Գերագոյն Ատեանին որոշումը ոսկեդրամի ջնջման մասին

Ամիսներէ ի վեր, սեղանաւորական աշխարհը անհամբերու – թեամբ կը սպասէր Մ. Նահանգներու Գերագոյն ատեանին որոշման: Ինչպէս յայտնի է, նախագահ Րուզվէլթ ջնջեց ոսկեդրամի օրէնքը, խորհրդարանին հաւանութեամբ: Այս առթիւ դիտել տրուեցաւ թէ նախագահը եւ խորհրդարանը խախտած են սահմանադրութիւնը, եւ խնդիրը յանձնուեցաւ Գերագոյն ատեանին քննութեան: Ատեանը իր վճիռը արձակեց փետրուար 18ին, առաձգական բանաձեւով մը, որ սակայն յաղթանակ մըն է Րուզվէլթի համար: Վճռագիրը տրուած է 4ի դէմ 5 ձայնով եւ կը հաստատէ կատարուած փոփոխութիւնը: Ոչ կառավարութիւնը, ոչ ալ պարտատէրները պարտաւոր են մէկ ոսկի տոլարի փոխարէն վճարել 1·69 տոլար: Անհատական պայմանագիրներու համար, վճռագիրը կ'ըսէ թէ խորհրդարանը իրաւունք ունէր ջնջելու ոսկեդրամի վերաբերեալ յօդուածը, քանի որ ան կը դժուարացնէր դրամի ընթացքը կանոնաւորելու գործը: Պետական պայմանագրութեանց համար, վճռագիրը կ'ըսէ թէ իրաւապէս օրէնքին տրամադրութիւնը ի զօրու է, բայց փաստօրէն պահանջատէրները չեն կրնար օգտուիլ:

Այս վճիռը ամէնէն կարեւոր գործողութիւնը կը համարուի, թղթարդամ տոլարի արժեզրկումէն ի վեր: Իբրեւ անմիջական հետեւանք, արժեթուղթերը զգալի բարձրացում ունեցան Նիւ Եորքի սակարանին մէջ:

Սարի համաձայնութիւնը ստորագրուեցաւ

Փետրուար 18ին Նափոլիի մէջ ստորագրուեցաւ վերջնական համաձայնութիւնը՝ Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ միջեւ, Սարի գերմանական գերիշխանութեան հաստատման մասին: Ներկայ էին Երեքներու յանձնախումբին անդամները, Ազգերու Դաշնակցութեան ելմտական մասնագէտները, Սարի առժամեայ կառավարութեան նախագահը, Հռոմի ֆրանսական եւ գերմանական դեսպանները: Պարզ ձեւակերպութիւն մըն էր որ կատարուեցաւ, ստորագրելու համար չորս պայմանագիրներ, դրամներու փոխանակութեան, հանքերու եւ երկաթուղիներու Գերմանիոյ յանձնումի եւ ուրիշ հարցերու մասին: Կնքուած չորս համաձայնութիւններէն երեքը պիտի վաւերացուին Ֆրանսայի խորհրդարանին կողմէ: Երեսփ. ժողովը երէկ իսկ սկսաւ քննել զանոնք:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԵԼԱՆԻԿԷՆ կը հեռագրեն թէ երկրաշարժի բուռն ցնցումներ զգացուեցան թէ քաղաքին եւ թէ ամբողջ շրջանին մէջ (Խալքիտիա): Ցնցումները տեւեցին 12 երկվայրկեան:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆԸ որոշեց Ռումանիոյ վերադարձնել այն գանձը զոր ռումանական կառավարութիւնը Ռուսաստանի յանձնած էր 1917ին, երբ աւստրօ-հունգարական բանակը յառաջ կը խաղար: Այս աւանդը կը բաղկանայ աւելի քան հազար սնտուկներէ: Պուքրէշի ռուսական ելեղեցին ալ ռումանական կառավարութեան յանձնուեցաւ, համաձայն նոյն կարգադրութեան:

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԻՆ ԶՈՀԵՐԸ.— Յիսուն տարեկան ձեռնարկու մը, Լէօն Պոսթ, որ կը բնակի Ռէնսի մէջ, անձնասպան եղաւ, նախապէս սպաննելով իր կինը (38 տարեկան) եւ զաւակը (7 տարեկան): 30,000 փրանքի վճարում մը ունէր փետրուար 18ին, եւ չկարենալով ճարել, նախընտրած է նախ իրենները մեռցնել, յետոյ ինքզինքը:

ՏԷՍԻՆԻ (*Իզէռ*) հրարուեստի գործարանին մէջ պայթիւն մը պատահելով, 21 տարեկան բանուորուհի մը ածխացաւ, իսկ ուրիշ երեք աշխատաւորներ վիրաւորուեցան: Անցեալ տարի փետրուարին ալ պայթիւն մը պատահած էր, մահացնելով երկու բանուորներ:

8000 *ԿԱՊՈՑ ԾԽԱԽՈՏ* եւ 1000 կապոց գլանիկ բռնուեցաւ Փարիզ, կառատան մը մէջ, երկար հետապնդումներէ վերջ: Արժէքը՝ 100,000 փրանք: Ձերբակալուեցաւ գործին կազմակերպիչը, Վաթէլփլէտ, որ փախած էր, 800 կապոց ծխախոտ եւ 500 կապոց գլանիկ փոխադրած ատեն:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Այրի տիկին Արուսեակ Արիստակէսեան կը փնտռէ իր մօրաքրոջ որդին՝ գեղամ Աստուրեան (Զառագի), հօր անունը՝ Միսաք, մօր անունը՝ Անթառամ, եղբօր անունը՝ Լեւոն:

Չորս տարի առաջ սեծ մայրըեւքայրը կը գտնուէին՝ Սեբաստիա, Հինգ տարի առաջ գեղամը կը բնակէր Լասիոթա: Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝

Mme· Aroussiak Maghakian, Brtgnoles (Var), France.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (25)

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

— Գնում ենք Նախիջեւանի, Երեւանի կողմերը, պատասխանեցին նրանք:

— Ի՞նչ գործով:

— Մշակութիւն անելու:

— Ապա ինչո՞ւ էք մնացել այստեղ:

— Անցագրի փող չունենք:

Քաւոր Պետրոսը ասաց, թէ ինքը ունի մի քանի աւելորդ անցագրեր, կը տայ նրանց, միայն այն պայմանով, որ սահմանը անցնելուց յետոյ կրկին յետ դարձնեն իրան:

Մեր դժուարութիւնը սահմանը անցնելն է, պատասխանեցին նրանք,— այնուհետեւ ի՞նչ պէտք է մեզ անցագիրը:

Քաւոր Պետրոսը տուեց նրանց իւրաքանչիւրին մի մի անցագիր եւ մենք միասին անցանք Երասխ գետը:

Կարմիրի մաքսատնում բացի մեր անցագրերին նայելը եւ ձեռք քաշելը ուրիշ բան չեղաւ: Մեր ւանակների փալաններին վրայ ուշադրութիւն անգամ չդարձրին:

Մենք անցանք Երասխը առաւօտեան եւ նոյն օրուայ երեկոյեան պահուն հասանք Նախիջեւան քաղաքը: Մեզ հետ եկած մշակները մեծ շնորհակալութեամբ յետ դարձրին քաւոր Պետրոսից առացած անցագրերը: Եւ իրաւ, այնուհետեւ նրանք անցագրի պէտք չունէին, որովհետեւ պիտի գնային Պարսկաստանից գաղթած իրանց ազգականների մօտ եւ մշակութիւն անէին:

Բայց ինձ զարմացնում էր մի բան. քաւոր Պետրոսը այն տեսակ մարդիկներից չէր, որ առանց նպատակի մի գործ կատարէր, ուրեմն ի՞նչ խորհուրդ կարող էր ունենալ մշակներին անցագիր տալը: Աւելորդ էր մտածել, թէ նրանց վրայ խղճաց եւ կամեցաւ օգնել նրանց: Երբ այդ մասին հարցրի նա պատասխանեց.

— Ինձ պէտք էր, որ այդ անցագրերի վրայ լինէին մաքսատան կնիքը եւ ստորագրութիւնը:

— Դուք ինքներդ կարող էիք ներկայացնել, որ կնքէին եւ ստորագրէին:

— Բանը նրանումն է, որ ես չէի կարող, մի մարդ կարող է միայն մէկ անցագիր ներկայացնել:

— Բայց ի՞նչ հարկաւոր է անպատճառ մաքսատան ստորագրութիւնը կամ կնիքը:

— Դա շատ հարկաւոր է. դա նշանակում է, որ անցագրի տէրը սահմանից անցնելու ժամանակ յայտնուել է, որտեղ որ հարկն է:

— Եւ դուք մշակներից օգո՞ւտ քաղեցիք:

— Նրանք ինձանից օգուտ քաղեցին, իսկ ես նրանցից:

Ես դարձեալ չհասկացայ այդ բոլոր ձեռնածութեան նպատակը: Քաւոր Պետրոսը իմ հետաքրքրութիւնը հանգստացրեց նրանով, որ ասաց, թէ յետոյ կը հասկնամ, երբ շատ բան կը սովորեմ:

Նախիջեւանում երկար չմնացինք: Մենք իջեւանել էինք մի կեղտոտ քարվանսարայում: Հէնց առաջին գիշերը քաւոր Պետրոսը հրամայեց ինձ դուրս բերել աւանակի փալանի մէջ թաղցրած վաճառքը:

Երբ ամէնը դուրս բերեցի, նա ասաց ինձ բաւական փաղաքշական եղանակով:

— Այդ բոլորը քեզ է պատկանում, իմ փոքրիկ մաքսանենգս, առաւօտեան մի մանրավաճառ կը բերեմ եւ բոլորը միանգամից կը ծախենք:

Ես երբեք այնքան ուրախ չեմ եղել, որպէս այն գիշեր: Մեծ անհամբերութեամբ սպասում էի, մինչեւ առաւօտը լուսանար եւ մաքսատնից փախցրած իմ մթերքը վաճառուէր: Արեւը այն առաւօտ ծագեց ինձ համար, որպէս մի աւետաբեր հրեշտակ, Քաւոր Պետրոսը վաղուց գնացել էր փողոց գնող հրաւիրելու: Վերջապէս բերեց մի հայ մանրավաճառի: Բաւական խօսեցին, բաւական բաղստ արեցին, յետոյ բարիշեցան: Մանրավաճառը համարեց արծաթը, եւ մթերքը առնելով հեռացաւ: Քաւոր Պետրոսը փողերը ինձ տուեց ասելով:

— Բախտդ յաջողակ է. մի հարիւրին երկու հարիւր վաստակ ունեցար:

Ես ուրախութեամբ ընդունեցի փողերը եւ լցրեցի այն քսակի մէջ, որ ստացել էի Սառայից որպէս յիշատակ: Այդ փողերը ինձ տալով, քաւոր Պետրոսը, վարուեցաւ ինձ հետ նոյն վարպետութեամբ, որպէս վարւում է խորամանկ որսորդը իւր անփորձ, դեռ եւս որսորդութեան չսովորած շան հետ: Նոր սովորող շան առաջին որսը տալիս է իրան ուտելու, որպէսզի նա աւելի քաջալերուի, աւելի վստահութիւն ստանայ…: Բայց նրա աւանակի փալանի մէջ թաղցրած մթերքը ես չտեսայ. թէ ո՞ւր տարաւ, կամ ինչ արեց…:

Նոյն օրը մենք դուրս եկանք Նախիջեւանից եւ գնացինք Թումբուլ գիւղը: Նախիջեւանը կանգնած է մի բարձրավանդակի վրայ, իսկ Թումբուլը գտնւում է համարեա նրա ստորոտում:

Մտնելով այդ գիւղը, ինձ թւում էր, թէ իսկապէս մեր գիւղումն ենք գտնւում: Ոչինչ զանազանութիւն չկար: Ես տեսնում էի տների նոյն ձեւը, որպէս մեր գիւղումն էր, մարդկանց նոյն բարբառը, նոյն լեզուն, նոյն ուրախ եւ անհոգ դէմքերը: Հագուստների ձեւն անգամ չէր փոխուել,— բոլորը նոյնն էր: Քաւոր Պետրոսը ինձ ասաց, թէ դրանք մեր գիւղացիներ են, ուսւ-պարսկական 26 թուի պատերազմից յետոյ գաղթեցին եւ եկան հիմնեցին այդ գիւղը:

Թումբուլցիք չէին փոխել եւ իրանց կենցաղավարութեան եղանակը եւ իրանց պարապմունքները: Դրանց էլ այս կողմերում կոչում էին «խաչագողներ»…: Նոր երկիրը չուղղեց նրանց. նրանք պահպանեցին այն բոլոր յատկութիւնները, ինչ որ բերել էին իրանց հետ Պարսկաստանից…:

Ուղիղ տասն տարի էր անցել այն օրից, որ Թումբուլցիք գաղթել էին Պարսկաստանից: Մի այսպիսի փոքր ժամանակում իրանց գիւղը դրախտ էին դարձրել: Քաւոր Պետրոսին ամէնքը ճանաչում էին, իսկ ինձ ճանաչեցին հօրս անունով: Այստեղ գտնուեցան ինձ ազգականներ, որոնց թւում էր իմ մօրաքոյրը: Մայրս շատ անգամ խօսացել էր ինձ իւր քրոջ մասին եւ միշտ մեծ կարօտութեամբ էր յիշում նրան: Քաւոր Պետրոսը տարաւ ինձ նրանց տունը: Երբ մօրաքոյրս դուրս եկաւ մեզ ընդունելու, քաւոր Պետրոսը ինձ ցոյց տալով, ասաց նրան.

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ
HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 21 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1935
JEUDI 21 Février 1935

ԺԱՌԴ ՏԱՐԻ - 11e Année Nº 2735

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՐ ԵՒ ԱՒԵԼԻ ՎՐԴՈՎԻՉ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ

Մինչ անիշխանութիւնը կը ծաւալի Փարիզէն Մարսէյլ, անակնկալները կարգի չեն սպասեր:

Երէկ հաղորդած էինք թէ ֆրանսական կոմիտէ մը կազմուած է, «այլուր» տեղաւորելու համար այն օտար ընտանիքները որոնք զրկուած են աշխատանքէ եւ չեն ընդունուիր ուրիշ որ եւ է երկիր:

Այսօր ուրիշ տեղեկութիւն մը, նոյնքան վրդովիչ:

Երեսփ. Ժողովին առջի օրուան նիստին մէջ, մեր եռանդուն բարեկամը, Տրօմի երեսփոխան Պ. Մարիուս Մութէ կրկին կ'արծարծէ վտարեալ օտարականներու խնդիրը: Ներքին նախարարը պատասխանելով, կը յայտնէ թէ ծրագիր մը կը մշակուի գաղթային նախարարութեան հետ, «ափրիկեան անկիւն մը» գտնելու եւ այնտեղ փոխադրելու համար.—

1. Այն օտարականները որոնք աշխատանքի արտօնագիր չունին կամ այլ եւս չունին:

2. Անոնք որ արտաքսման դատապարտուած են, քրէական յանցանքներու համար:

Այս երկու խնդիրները իրարու հետ կապ ունի՞ն թէ ոչ,— առ այժմ դժուար է ճշդել: Քանի մը օրէն կ'իմանանք:

Հարցը այն է որ, մինչ մենք օրը իրիկուն կ'ընենք ջուր ծեծելով, իրար խաչաձեւելով, զարմանազան ծրագիրներ որոճալով եւ խեղկատակութիւններ սարքելով, գիշերը չլուացած, նոր հարցական մը կը ցցուի մեր գլխուն վերեւ:

Պահ մը փորձեցէք աչքի առջեւ բերել այն բոլոր խրողութիւնները որ իրարու կը յաջորդեն շղթայի մը օղակներուն պէս,— եւ կրնաք գտնել կացութեան ծանրութիւնը:

1. Չորս ամիս կ'ըլլայ որ զրկուած են Մարսէյլի գործաւորները, հետզհետէ մատնուելով ոչ միայն անստուգութեան, այլ եւ իրական թշուառութեան:

2. Զարագուշակ լուրեր կը հասնին մինչեւ հիմա ապահով համարուած վայրերէ ալ, իբրեւ հետեւանք 10 առ հարիւրի օրէնքին գործադրութեան:

Փետր. 10ին Վալանսի մեր թղթակիցը կը հաղորդէր թէ խմորեղէնի գործարանէն արձակուած են տասը հայ բանուորներ, որոնք հոն կ'աշխատէին 10–12 տարիէ ի վեր, «որոնց դժբախտութեան առջեւ պաշտօնեաներն անգամ յուզուած էին»:

Երէկ Լիոնի մեր թղթակիցը կը գրէր թէ «Ինիոն» չոքոլայի գործարանը արձակեց իր բանուորները, «որոնք տարիներէ եւ մասնաւորապէս հայ կիներէ կը բաղկանային»:

Այսօր նոյնքան տխուր տեղեկութիւն մը՝ Վիէննէն, եւ ամէնէն բախտաւոր վայրէն,— Պ. Փէլէի կօշիկի գործարանը, ուր տարիներէ ի վեր բոյն դրած են 190–200 հայ բանուորներ:

3. Ինքնութեան թուղթերու նորոգման առթիւ կազմուած է հրահանգ մը, որ նոյնքան տխուր եզրակացութեանց կը տանի:

Վերջ ի վերջոյ, Տեղաւորման Գրասենեակներու զեկուցումներէն եւ աշխատանքի նախարարին հայեցողութենէն կախում ունի հազարաւոր օտար բանուորներու ճակատագիրը: (Աշխատանքի արտօնագիր):

Եւ քանի որ ներքին նախարարը կը յայտարարէ թէ սահմանէն դուրս պիտի քշուին կամ «ափրիկեան անկիւն մը» պիտի փոխադրուին անոնք որ աշխատանքի արտօնագիր չունին,— կրնաք նախատեսել հետեւանքները:

×

— Այս բոլորը լաւ, բայց ի՞նչ դարման կը ցուցնէք: Զի բաւեր չարիքը մատնանշել եւ ողբալ:

Դարմանի մասին խօսած ենք բազմաթիւ անգամներ: Դեռ անցեալ տարի,— ամառը — վերլուծելով զանազան չարաչուք երեւոյթներ, պատասխանատուութեան կը կանչէինք իրաւասու եւ ձեռնհաս օրկանները, որպէսզի լրջօրէն գլուխ գլխի տան, կազմակերպուին եւ ծրագրեալ, մեթոտիկ, յարատեւ աշխատանքի մը լծուին:

Ամիսներ վերջը, երբ տագնապը աւելի ծանրացաւ, եւ նոր դահլիճը նոր խստութիւններ ծրագրեց, ունեցանք Միացեալ Ցանձնաժողովը:

Օրը օրին յայտնած ենք մեր տեսակէտները, այդ Ցանձնաժողովին գործունէութեան մասին: Ու մինչ կը սպասէինք որ թերութիւնները դարմանուին, Մարմինը դառնայ իրապէս ներկայացուցչական եւ աւելի գործօն ու կենդանի, տեղի ունեցաւ Պուլվառ Օսմանի խեղկատակութիւնը (9 փետր.):

Միւս կողմէ, Մարսէյլէն Փարիզ փաստաբան են վարձեր, կառավարութեան առջեւ դատ վարելու եւ Գաղթ. Օֆիսները ջնջելու համար: (Եւ փաստաբանն ալ ստանձնե՞ր է այս «ազգասիրական» գործը...):

Ի՞նչ տարակոյս որ այս բոլորը պիտի յանգին նոր պառակտումներու եւ ամուլ վէճերու,— մինչ կառավարութիւնը ծրագիրներ կ'որոճայ մեր գլխուն վերեւ:

Ապահովաբար վաղը «ափրիկեան անկիւն»ի ծրագիրն ալ քուէարկուած կ'ըլլայ, եւ մենք տակաւին լեզու գտած չենք ըլլար իրարու հետ:

Այս կացութեան առջեւ, անգամ մը եւս կը հարցնենք, վարկ բանալով եւ պարտականութեան հրաւիրելով.

— Միացեալ Ցանձնաժողովը կը ստանձնէ՞ իր վրայ ինկած հոգերուն ամբողջ պատասխանատուութիւնը:

Ունի՞ բաւարար ուժ եւ աշխատելու տրամադրութիւն, իր կարելին փորձելու եւ նոր անակնկալները դիմաւորելու համար:

Անհրաժեշտ չէ՞ գտնել լայն խորհրդակցութիւն մը, թէ կացութեան բոլոր մանրամասնութիւնները քննելու եւ թէ իր կազմը թարմացնելու, զօրացնելու համար:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ՀԱՐՑԱՊՆԴՈՒՄ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

»»»..«««

Երեսփոխան Մութէ կը ձաղկէ արտաքսման խաղաքականութիւնը

ԿԸ ՅԻՇԷ ՆԱԵՒ ՀԱՅԵՐՈՒ ՊԱՐԱԳԱՆ

Երեսփ. Ժողովի երեքշաբթի օրուան նիստին մէջ, մեր ընկերվարական բարեկամը, Մարիուս Մութէ, կրկին յուզեց օտարականներու «խմբական արտաքսումներու» խնդիրը, հարցաքննելով ներքին գործերու նախարարը եւ մասնաւորապէս դատապարտելով քաղաքական փախստականներու մասին տրուած հրահանգները: Այս առթիւ յիշեց բազմաթիւ սրտանմլիկ պարագաներ: Օրինակ, Հայ մը որ դատապարտուած է անկարեւոր յանցանքի մը համար, յետաձգման իրաւունքով, դատապարտուած է արտաքսման, բայց ոչ մէկ հարեւան պետութիւն չընդունիր եւ խեղճը եւ կը քշուի ամէն կողմէ: Կամ ուրիշ հայրենազուրկ մը որ յաջորդաբար անսաստած ըլլալով արտաքսման վճիռին, ինը տարիէ ի վեր իր ամբողջ ժամանակը անցուցած է բանտին մէջ եւն.: Մութէ բողոքեց արտաքսումներու խորհրդաւորութեան, իրաւասութեանց զեղծանումի, վրէժխնդրութեան, բանսարկութեանց եւ նենգութեանց դէմ որոնց կ'ենթարկուին օտարականները՝ ոստիկանական ստորադաս պաշտօնեաներու կողմէ: Իբրեւ եզրակացութիւն պահանջեց որ այսուհետեւ արդարադատութեան յանձնուի արտաքսումի դատապարտուած օտարականներու ճակատագիրը:

Արտաքսեալները Ափրիկեան գաղթավայր մը պիտի փոխադրուին

Ներքին նախարարը պատասխանելով, յիշեցուց թէ Ֆրանսա միակ երկիրն է որ տակաւին կը գործադրէ ասպնջականութեան իրաւունքը: Բայց, ըսաւ, պէտք չէ չարաչար գործածել այդ իրաւունքը: Իր կարծիքով, շատ բնական է որ երբ օտարականները բնակարան կը փոխեն, պարտաւոր ըլլան իմացնել ոստիկանութեան. բնական է նաեւ որ ՍԱՀՄԱՆԷՆ ԴՈՒՐՍ ՀԱՆՈՒԻՆ ԱՆՈՆՔ ՈՐ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԱՐՏՕՆԱԳԻՐ ՉՈՒՆԻՆ ԿԱՄ ԱՅԼԵՒՍ ՉՈՒՆԻՆ: ԳԱԼՈՎ ԱՆՈՆՑ ՈՐՈՆՔ ՈՐ ԵՒ Է ՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ ՉԵՆ ԸՆԴՈՒՆՈՒԻՐ ԵՒ ՈՐՈՆՔ ԱՄԷՆ ԿՈՂՄԷ ԵՏ ԿԸ ՔՇՈՒԻՆ, ՄԻՋՈՑՆԵՐ ԿԸ ԽՈՐՀՈՒԻՆ ԱՆՈՆՑ ՀԱՄԱՐ: ԳԱՂԹԱՎԱՅՐԵՐԸ ՊԻՏԻ ԴՐԿՈՒԻՆ ԱՅԴ ԱՆԲԱՂՁԱԼԻՆԵՐԸ:

Նախարարը անընդունելի գտաւ որ արտաքսման ենթակայ օտարականներու խնդիրը ոստիկանութեան ձեռքէն առնուի եւ յանձնուի դատարաններու:

Մութէ նորէն խօսք առնելով, պահանջեց որ մարդասիրութեամբ վարուին «մարդկային նիւթ»ին հետ: Վերջ ի վերջոյ այս օտարականներն ալ մարդ են: «Յեղափոխութեանց առաջին գործն է փոխել բանտերու բնակչութիւնը: Եթէ փետրուար 6ը յաջողած ըլլար, ոչ նախարարը հոս պիտի գտնուէր, ոչ ալ ես (ծափեր): Նախարարը թող չմոռնայ այս պարագան եւ արդար ու մարդկային լուծում մը գտնէ օտարականներու հարցին»:

⁂ Այս տեղեկութիւնները կը քաղենք ընկերվարական պաշտօնաթերթէն: Ուրիշ թերթեր ալ համառօտակի արձանագրելով այս վիճաբանութիւնը, անբաղձալիներու այլուր փոխադրութեան պարագան կը պատմեն այսպէս.— Պ. Ռէնիէ յայտարարեց թէ համախորհուրդ գաղթային նախարարին հետ, կը փնտռէ «ափրիկեան անկիւն մը», հոն փոխադրելու համար քրէական յանցանքի մը համար արտաքսման դատապարտուած «հայմաթլօս»ները:

Երրորդ թերթ մը կը գրէ.— Նախարարը դիտել տուաւ թէ ոչ մէկ բան փոխուած է քաղաքական փախստականներու համար, պայմանաւ որ ապրուստի միջոցներ ունենան եւ չխանգարեն երկրին ապահովութիւնը: Այն օտարականները որ աշխատանքի արտօնագիր ունին, պիտի կրնան մնալ: ԻՍԿ ԱՆՈՆՔ ՈՐ ՉՈՒՆԻՆ ԿԱՄ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԱԾ ԵՆ ՔՐԷԱԿԱՆ ՅԱՆՑԱՆՔՆԵՐՈՎ, ԲԱՑԻ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՊԱՐԱԳԱՆԵՐԷ, ՍԱՀՄԱՆԱԳԼՈՒԽ ԿԸ ՔՇՈՒԻՆ ԵՒ ՊԻՏԻ ՔՇՈՒԻՆ, ՄԻՆՉԵՒ ՈՐ ԼՐԱՆԱՅ ՆԵՐՔԻՆ ԵՒ ԳԱՂԹ. ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆՑ ԿՈՂՄԷ ՄՇԱԿՈՒԱԾ ԾՐԱԳՐԻ ՄԸ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ: ԱՅԴ ԾՐԱԳՐԻՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆ, ԱՆԲԱՂՁԱԼԻ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ՓՈԽԱԴՐՈՒԻՆ ԳԱՂԹԱՎԱՅՐ ՄԸ, ԶԱՆԱԶԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐ ԿԱՏԱՐԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ:

Ցաջորդով՝ այս խիստ կարեւոր հարցին բոլոր մանրամասնութիւնները:

⁂ Երեսփ. Ժողովի քաղաքային օրէնքներու յանձնաժողովը քննելով Պ. Տոմանժի օրինագիծը, որոշեց նոր խստութիւններ հաստատել: Այսպէս, օտար բժիշկ մը երբ հպատակ դառնայ, հպատակութեան թուականէն տասը տարի վերջը միայն պիտի կրնայ ի գործ դնել իր արհեստը Ֆրանսայի մէջ: Բացառութիւն պիտի ըլլայ անոնց համար որոնք զօրծօն ծառայութիւն կատարած են ֆրանսական բանակին մէջ, կամ գիտական բացառիկ արժանիքներ ունին եւ անցուցած են զօրծօն զինուորութեան տարիքը:

— oo —

ՀԱՐԻՒՐ ՀԱԶԱՐ վերելակի բանուորներ գործադուլ հռչակեցին Նիւ Եորքի մէջ: 35,000 տուներ զրկուած են վերելակէ (ասանսէօր): Երբ ըսենք թէ 50–80–100 յարկով տուներ կան Նիւ Եորքի մէջ, կը հասկնաք թէ ի՛նչ կը նշանակէ այս գործադուլը: Ծառայողները անբաւական կը գտնեն շաբաթական 300 ֆրանքը: Այս առթիւ երկու հոգի սպաննուեցան եւ բազմաթիւ մարդիկ վիրաւորուեցան:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՍԷՐ ԵՒ ՀԱՅՐԵՆԻՔ

— • —

Երկու կիներ գլխատուած կացինով:

Երկուքն ալ գեղեցիկ եւ ազնուական — շփացած շառաւիղները «քանց մեզ աղէկներ»ու, որոնց գերդաստանները զինուորական փառքեր շահած եւ շահեցուցած են կայսերական Գերմանիոյ:

Երկուքն ալ երիտասարդ եւ ձեռքէ ձեռք խլուած:

Լսե՞ր էիք աւելի դաժան մահավճիռ, այլ մանաւանդ այսքան քստմնելի գործադրութիւնը անագորոյն մահավճիռի մը:

Երկու մանկամարդուհիներ կապուած աչքերով, ծունկի եկած կոճղի մը առջեւ, իսկ իրենց գլխուն վերեւ՝ համազգեստաւո՛ր դահիճը, ձեռնոցով:

Երկու կաթնաթոյր եւ թարմագեղ ծոծրակներ՝ կացինի տակ...

Հարուածը կ'իջնէ եւ երկու գլուխները կը նետուին աւազանի մը մէջ:

Այսպէ՛ս անջնջացան, Պերլինի մէջ, Տիկին Պէնիթա ֆոն Պէրկ եւ Օր. Ռէնաթէ ֆոն Նացնէր, իբրեւ հայրենադաւ:

Հրացանի գնդակն անգամ զլացուեցաւ իրենց, պատուաբեր համարուելով:

Անարգ եւ անպատիւ էր եղած իրենց կեանքը: Օրուան իշխանաւորները ուզեցին որ մահապատժի գործադրութեան եղանակն ալ դառնայ խորապէս նուաստացուցիչ:

Դեռ աւելին:

Լրագիրները կը պատմեն թէ կառավարութիւնը արգիլած է կրօնական արարողութիւն կատարել, նոյնիսկ եկեղեցին պահել երկու կիներուն մարմինները: Անոնք փոս մը նետուած պիտի ըլլան գիշերանց:

×

Ի՞նչպէս կամ ինչո՞ւ փնացան այս երկու մանկամարդուհիները, ինչպէս եւ երրորդ մը, որ դատապարտուած է ցկեանս բանտարկութեան:

Որովհետեւ սեռական սէրը մոռցուց հայրենիքի սէրը:

Փարթամ կեանքի, սանձարձակ վայելքի ծարաւ ունէին երկուքն ալ, եւ ոսկի հորթը նստած էր իրենց սրտին մէջ:

Գեղեցի՛կ էր լեհ սպան, Եուրէքը (Ժոռժ), իսկ շատ աւելի գեղեցիկ՝ անոր միւս պարգեւը,— դրա՛մ:

Իսկ դրամը կը հոսէր ինչպէս աղբիւրը: Ինչպէս առուակ մը կարկաչուն:

Ճոխութիւն, խրախճանք, պտոյտ, վայելք կախարդական երազներով, եւ ամէն երկնքի տակ:

«Աղուոր Եուրէք»ը իր ցանցին մէջ բռնած երկու պուպրիկները, կը քամէր ոչ միայն անոնց աւիշը, այլեւ անոնց տրամադրութեան տակ եղած գաղտնիքները:

Չէ՞ որ երկուքն ալ կը պաշտօնավարէին Գերմանիոյ պատերազմական նախարարութեան մէջ, թանկագին վաւերաթուղթեր մեքենագրելով կամ դասաւորելով:

Միջանկեալ ըսեմ որ հայկական անուն մըն ալ խառնուած է այս ամբողջ ողբերգութեան,— իշխանուհի Պ... որ փախած է եղեր:

Եւ ահաւասիկ վախճանը.— չարաչար մահ: Գլխատում՝ կացինով, իբրեւ վերջին անարգանք:

Լրագիրները կը պատմեն թէ երկուքն ալ արիաբար դիմաւորեցին մահը, ծունկի գալով եւ ծռելով իրենց գլուխները:

Ո՞րն է աւելի զօրաւոր, այս պողոտաներուն վրայ,— սեռական սէ՞րը թէ հայրենիքի սէրը:

Թշուառ, թշուա՛ռ «ազնուականութիւն» կամ «քաղաքակրթութիւն», որ հայրենիքն անգամ ծախու կը հանէ...

ՎԱՀԷ

Սկսան գործադրել 10 առ 100ի օրէնքը

ՎԻԷՆ (յապաղած).— «Ցառաջ»ի ընթերցողներուն ծանօթ է Պ. Փէլէի կօշիկի հաստատութիւնը ուր 12 տարիէ ի վեր բազմաթիւ Հայեր կ'աշխատին: (Ներկայիս՝ 190): Այս քանի մը տարուան ծանր տագնապին մէջ ոչ մէկ հայ գործաւոր արձակուած էր եւ շատ մը նորեր ալ գործի առնուած էին մեծ բարեացակամութեամբ:

Արդ, շաբաթ օր, 16 փետրուար կաշիի հաստատութեան մէջ աշխատող 7 հայ գործաւորներու 8 օրականը կուտան, ըսելով թէ ստիպուած են գործադրել 10 առ հարիւրի օրէնքը: Այս 7 հայ գործաւորներէն 3ը կին են, իսկ 4ը այր: 2 կիներ ալ կօշիկի բաժինէն արձակուեցան: Տակաւին չենք գիտեր թէ քանի հոգի պիտի արձակուին: Առ այժմ նկատի կ'առնուին ամուրիները եւ այն բանուորները որոնք շատ ծանրաբեռնուած չեն ընտանեկան հոգերով: Բոլոր հայ բանուորները մտահոգութեան մատնուած են:

Հանգանակութիւն Էջմիածնի համար

ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ ՄԸ ԿԱԶՄՈՒԵՑԱՒ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Կաթող. նուիրակ Գարեգին արք.ի հրաւէրով, երկուշաբթի, մօտ 25 ծանօթ անձնաւորութիւններու ներկայութեամբ, ժողով մը գումարուեցաւ Փարիզի եկեղեցւոյն խորհրդարանին մէջ:

Նուիրակը զեկոյցով մը պարզեց իր առաքելութեան նպատակը,— Էջմիածնի վերաշինութիւնը եւ Մայր Աթոռին պահպանումը: Որպէսզի Փարիզի եւ արուարձաններու հայ գաղութը կարենայ իր օժանդակութիւնը ցոյց տալ այդ նպատակին, ընտրուեցաւ յանձնախումբ մը, որ պիտի աշխատի նիւթական միջոցներ հայթայթել Էջմիածնի համար: Այդ յանձնախումբին կ'անդամակցին Վռամշապուհ եպիսկ. Տիկիններ Մառի Կիւլպէնկեան, Ճէվահիրճեան, Սաթենիկ Բէգլարեան եւ Կիւմիւշկէրտան, Պարոններ Էմէրեան Պօղոս, Արշակ Խան Գորոյեան, Տօքթ. Քօլօլեան, Բունիաթեան, Զաւրիեւ, Խատիսեան, Խանզատեան, Լեւոն Կիւմիւշկէրտան, Ա. Համբարձումեան եւ Վահան Էսմէրեան:

Յանձնախումբը ընտրեց իր դիւանը. — Պ. Պօղոս Էմէրեան՝ նախագահ, փոխ-նախագահներ Տիկ. Ճէվահիրճեան եւ Պ. Զաւրիեւ, գանձապահ Կիւմիւշկէրտան, քարտուղար Խանզատեան:

Կաթողիկոսական նուիրակը, այն քան ատեն որ Փարիզ կը մնայ, պիտի մասնակցի այս յանձնախումբին խորհրդակցութիւններուն:

«Էջմիածնի վերաշինութեան եւ Մայր Աթոռի պահպանման» յանձնախումբը նիւթական միջոցներ պիտի գտնէ արձանագրելով ընդհանուր նուէրներ (հանգանակութիւն) եւ «Լուսաւորչի լումայ» (տեսակ մը եկեղեցական տուրք):

Հ. Յ. Դ.

ՎԵԹԵՐԱՆՆԵՐՈՒ ՖՈՆՏ

»»» «««

ՑԱՆԿ ԹԻՒ 8

Կարօ Երանեան (Սարսէլ)	25
(*Ողբացեալ Ց. Ակինեանի մահուան առթիւ*)	
Պետրոս Ֆրունճեան (Պերլին)	30
Ոմն (Պրիւսէլ)	25
Պ. Մ. (Փարիզ)	20
Գումար՝	100
Նախորդ գումար՝	1395
Ընդհ. գումար՝	1495

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Անշուշտ, առաջին անգամը չէ որ «Քամալ»ական Թուրքիոյ մէջ երեսփ. ընտրութիւններ տեղի կ'ունենան: Էնկիւրի, որ, սովետներու հետեւողութեամբ, ամբողջ գիտէ օրօրել՝ ամէն մէկ «նորութիւն» մը դնելով հրապարակ, այս անգամուան ընտրութիւնները օժտած է երկու նոր որոշումներով:

Առաջինը կին երեսփոխաններու պարագան է:

Թերթերը իրարու հետ մրցումի ելան, խմբական թէ անհատական նկարները տպելով «պայման»ներու, որոնք իրենց թեկնածութիւնը դրած էին երեսփոխանութեան համար:

Եթէ մարդ բոպէ մը մտաբերէ այն մեծ յեղաշրջումները որոնք կատարուեցան Թուրքիոյ մէջ, կին երեսփոխաններու գոյութիւնը կրնայ տրամաբանական հետեւանքը նկատել անոնց:

Բայց, եթէ աւելի խոր կերպով քննենք այդ յեղաշրջումներու ներքին ծալքերը եւ ուզենք իրականը անջատել ձեւականէն, ոչ միայն անտրամաբանական, այլ եւ ծիծաղելի պիտի գտնենք նոյն այդ կիներու գոյութիւնը՝ ազգային ժողովին մէջ:

Կանխած ըլլալու համար որ եւ է սխալ մեկնութիւն, հօս, ըստ կարգի, ուշադրութեան յանձնեմ պարագայ մը:

Անցեալ օր, «Յառաջ» խմբագրականի մը մէջ խօսելով Թուրքիոյ մասին, կը գտնէր որ ոմանք թերահաւատութեամբ կը նային Թուրքիոյ մէջ տեղի ունեցածներուն, մինչ կատարուած բարեփոխումները անպայման հետք մը կը թողուն:

Թէ «Յառաջ»ի մտահոգութիւնն է թշնամին տեսնել իր իրական արժէքներով ու թերութիւններով՝ նոր յուսախաբութիւններու չենթարկուելու համար, մանաւանդ, որ կոչուած է հանրային կարծիք մը առաջնորդելու, անժխտելի պարտաւորութիւն մըն է այդ: Մինչ, յօդուածագիր մը նուազ ենթակայ է այդ պարտաւորութեան: Ան ստիպուած չէ հաւասարակշռելու: Կ'ըսէ իր կարծիքը ու կ'անցնի:

Այսուհանդերձ, երբ Թուրքիոյ մասին կը խօսինք, յաճախ ստիպուած կ'ըլլանք իրենց իսկ վկայութիւններով անփոփոխելի գիծեր եւ իրողութիւններ մատնանշել: Ես, իբրեւ մէկը որ այս թերթին մէջ Թուրքիոյ մասին յօդուածներ կը ստորագրէ, միշտ ունիմ «Յառաջ»ի մտահոգութիւնը, մանաւանդ որ, եթէ թոյլ կը տրուի ըսելու, թերթին խմբագրութիւնը թղթակից – խմբագրի մը հանգամանքը տուած է ինծ ու ես, այս շատ կարեւոր նիւթերուն շուրջ, պարտաւոր կը նկատեմ ինքզինքս՝ յարգել թերթին ուղղութիւնը: Ուրեմն, տրամադրութիւնը տեղ չունի յօդուածներուս մէջ:

Այս անհրաժեշտ ճշդումէն վերջ, վերադառնանք նիւթին:

Կ'ըսէի թէ կիներուն երեսփոխանութիւնը տրամաբանական հետեւանքը չէ Թուրքիոյ իրական կացութեան:

Ու քանի մը պատճառներով:

Առաջին, — Թուրքիոյ մէջ երեսփոխանը իբրեւ իրաւական անձ, որ եւ է արժէք չունի: Փաստ՝ ընտրութեան ձեւը: Ան վճարովի եւ վերէն ցոյց տրուած պաշտօնեայ մըն է:

Երկրորդ,— Թուրքիոյ մէջ բնականօրէն հասունցած չէ այդ պահանջը:

Երրորդ,— Թուրքիա համապատասխան ընկերային կեանք չունի:

Անշուշտ, ըսել չեմ ուզեր թէ Թուրքիոյ մէջ անկարելի է գտնել տասը, քսան կամ յիսուն կիներ, որոնք կարող ըլլան գոնէ Թուրքիոյ մէջ երեսփոխան ըլլալու: Խնդիրը այդ չէ: Այս ու այն կնոջ անհատական կարողութեան հետ կապուած չէ ան: Այլ՝ այն հարցման հետ թէ՝ Թուրք կինը — իր նկատելի համբերատարութեամբ — ի վիճակի՞ է ձայն ունենալու երկրին քաղաքական, ընկերային եւ տնտեսական կեանքին մէջ:

Եթէ այս ակնոցով նայինք, ամէն մէկս մեզի խնայած կ'ըլլանք այն թիւր կարծիքը որ բնականօրէն մեր մէջ կը ծնի երբ թերթերու մէջ կարդանք, օրինակ, «Թեկնածու Տոքթ. Ֆաթմա Շաքիր,— 1929ին յաջողութեամբ աւարտած է բժշկ. համալսարանը»:

Կամ՝

«Հուրիէ Պաշա Իչ,— մանկավարժութիւն սորված է Լոնտոնի համալսարանին մէջ»:

Կը տեսնուի որ, թեկնածուներէն գիւղացի կին չկայ: Այլ, ամէն լաւագոյնները:

Հարկ է ճշդել, սակայն, թէ լաւագոյնին մէջ իսկ իր անհատական արժանիքը խնդրոյ առարկայ չէ: Այլ՝ ընդհանրապէս Թուրք կնոջ արժէքներուն եւ ընկերային ու քաղաքական հասունութեան համապատասխան ըլլալը: Իսկ ատոր պատասխանը պիտի տայ Անատոլուի կինը:

Այլապէս՝ այդ արժէքաւոր կիները կը դառնան անպէտ եւ անիմաստ: Ցուցափեղկի նիւթեր պարզապէս: Վասնզի, եթէ զիրենք կ'ընտրեն բժիշկ կամ մանկավարժ ըլլալնուն համար, Թուրքիոյ մէջ անշուշտ չեն պակսիր աւելի լաւ բժիշկներ ու մանկավարժներ:

Վերջերս, օտար թերթի մը մէջ, ես տեսայ յատկանշական նկար մը: Էնկիւրիի ազգ. Ժողովին մէկ նիստէն վերջ, ուր կիներ գացեր էին երախտագիտութիւն յայտնել՝ իրենց ի նպաստ քուէարկուած օրէնքին համար, քով քովի լուսանկարուած էին երկու գոյգեր: Առաջինը գլխարկով եւ եւրոպական արտաքինով երկու Թրքուհիներ են, թերեւս բժշկուհի մը եւ մանկավարժուհի մը, իսկ միւսը՝ փէրաճէններու մէջ փաթթուած երկու ուրիշ կիներ (ուրեմն փէրաճէով գացեր են Ազգ. Ժողով, ուր, տարիներ առաջ, օրէնք քուէարկուած է փէրաճէն ջնջող ...): Ի՞նչ է ձեր կարծիքը: Այդ նկարը չի՞ պատկերացներ արդեօք նոյնինքն Թուրք կինը: Պոլիս ու Իզմիր մէկ կողմ ու Անատոլուն միւս կողմ:

Գալով ընկերային կեանքին, Թուրքիան տարբերած է նախկին Թուրքիայէն,— եթէ արտաքնապէս փոխուած բաներ կան, — բայց ինչո՞վ աւելի է, ընկերային քաղաքակրթական տեսակէտէ, եւրոպական շատ մը երկիրներէ: Ինչո՞վ կը տարբերի: Ֆրանսան, լոյսի օրօրանը, դեռ չունի իր կին երեսփոխանները:

Ուրեմն, եղածը ձեւական բան մըն է, քան իրական պահանջ մը, որ կեանքին հետ ու կեանքին մէջ հասունցած ըլլայ:

Երկրորդ «նորութիւն»ը փոքրամասնութիւններէն ալ երեսփոխան ունենալն է:

Եւ այս կէտը սկսեր են փողով ու թմբուկով իմացնել: Թուրքիան հանրապետական երկիր է: Ունի Երեսփ. Ժողով: Ինչ որ փոքրամասնութիւն կը կոչէն, Թուրք հայրենակից է: Արդ, ի՛նչ հարկ աւազանիին ժողովին մէջ որոշելու թէ «փոքրամասնութիւններուն ալ տեղ պիտի տրուի»: Կը նշանակէ որ օրէնք, իրաւունք եւն. դատարկ խօսքեր են կրկին: Մանաւանդ որ այդ երկու հիմնական արժէքները կ'անտեսուին բուն իսկ անոնց հանդէպ որոնք կը կոչուին ... օրէնք քուէարկելու: Ատոր պերճախօս ապացոյցն է վերէն նշանակելը: Բ. կարգի բնութիւն, քուէատուփին թափօրով տարուիլը եւն. կը հետապնդեն միշտ նոյն նպատակը,— ընտրութիւն խաղալ եւ ժողովրդավարութեան պատրանքը տալ ներսն ու դուրսը:

Փոքրամասնութիւններէ երեսփոխաններ նշանակելը աւելի ծիծաղելի է, ու, եթէ կ'ուզէք, յետին միտքերու արդիւնք:

Նախ, ինչո՞ւ միայն մէկ-մէկ անձ թեկնածութիւն է դրած: Որովհետեւ, Քէրէստէճեանը թէ միւսները կանչած եւ ըսած են,— դիր թեկնածութիւնդ: Եւ այսպէս առաջուընէ կատարուած իրողութիւն կարելի է նկատել անոնց երեսփոխանութիւնը:

Արդ, մէկը որ կը նշանակուի վերէն եւ գիտէ թէ չի կոթնիր ժողովուրդի ազատ կամքին,— կը դառնայ պարզ կամակատար մը:

Երկու յոյն երեսփոխաններու (մէկը՝ Փափա Էֆթիմի մեղսակից) գոյութիւնը արդիւնք է յոյնեւթուրք վերջին տարակարծութեան: Բիւշտի Արաս խոստացած էր Ժընեւէն դարձին Աթէնք հանդիպիլ. չհանդիպեցաւ: Աթէնք պահանջ դրած է Պոլսոյ փոքրամասնութեանց խնդիրը կարգադրել. այս պահանջը ծնունդ առաւ աքեմի խնդրին վրայ:

Միւս կողմէ, Աթէնք սկսած է մտահոգուիլ Թուրքիոյ ցոյց տուած քաղաքական լայն գործունէութեան պատճառաւ: Մանաւանդ Ֆրանսեւիտալական համաձայնութեան վրայ, Բիւշտի Արասի Ժընեւ վազելը կասկածներ ներշնչած է Աթէնքի թէ՝ իր զինակից Էնկիւրին, կը մտնէ քաղաքական թոհուբոհին մէջ, մինչ իրենց զինակցութիւնը կը նախատեսէ լոկ պալքանեան հաւասարակշռութիւն սահմաններ (Թրակիա):

Այս է պատճառը որ Էնկիւրի կը փորձէ փոշի ցանել Աթէնքի աչքին մէջ: Զայն գոհացնել ձեւով մը, ըսելու համար թէ ինք կայսեր պատկանածը կայսեր կուտայ, իսկ Աստուծոյ պատկանածը՝ Աստուծոյ:

Գալով հայ երեսփոխանին, թոյլ տուէք ըսելու թէ շատ ալ լաւ արդիւնք մը ունենալու չէ ան:

Երբեք անակնկալ մը թուելու չէ մեզի, եթէ առեն մը վերջ ուզեն վարագոյր դարձնել զայն, իրենց թըրքացման ծրագիրը լրացնելու համար:

— «Պայ Քէրէսթէճեանի առաջարկով կառավարութիւնը գործադրեց»...

Ամէն պարագայի մէջ, «շնորհուած» այդ «իրաւունք»ը պէտք չէ նկատել բարեդէպ հանդուրժողականութիւն մը, այլ՝ քէմալականներու յատուկ ծուղակ մը ...:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԱՆԴՐԱԴԱՐՁՈՒՄ

Լման տասը տարի գրիչը լքած, գրելու ամէն փափաք, նոյնիսկ վարժութիւն կորսուած, նուիրեալ ասպարէզէ մը յետոյ չարաչար դասալքութիւն մը ապրելու դժնդակութեան վարժ, այսօր երբ կը նստիմ գրասեղանին առջեւ, հին սիրելի բարեկամի մը մասին գրելու պարտականութիւնով, ուսերս ծանր կը ճնշեն:

Ո՞վ կրնայ երեւակայել թէ՝ երազներու մէջ քաղցրօրէն փայփայուող այս «Լոյս Քաղաք»ին խաւար հողին կը փշրէ ամէն թռիչ, ամէն բնականութիւն: Քաղաքակրթութեան այս «որբան»ը հանապազօրեայ խուլ ջարդարան մըն է միայն, ուր գեղեցիկ բառերը իրենց իմաստը կը չքեն, եւ ուր մարդկայինին տեղ՝ գրաստն է որ կը թագաւորեցնեն:

Այս շղթան սակայն կը սկսի խլրտիլ դէպի թեթեւացում, երբ, միտքս թափ կուտայ դէպի երեսուն տարիներ առաջ, ու ինքզինքս կը գտնեմ Մանզումէ օրաթերթին խմբագրական փոշոտ բայց արեւոտ սենեակը:

Այն ատեն, քսան տարեկանի յաւակնութիւններով փցուն, մեր միտքի պարապութիւնները ազնիւ սնափառութիւններով կը լեցնէինք գէթ, ու «գաղափարական»ի պայքար մը կար իբր դրամագլուխ, պայքար զոր մեծ պատերազմը սպառեց ջնջեց աշխարհի մակերեսէն:

Կիս – կատար Ֆրանսերէն մը ունէի, կիս կատար դպրոցէ մը եռք, եւ սակայն քաջութիւնը չէր պակսեր օրը օրին թարգմանելու լուրեր ու յօդուածներ, այլեւ, ո՛վ այսօրուայ ապշութիւն, Զօլայի Թէրէզ-Ռաքէնն իսկ:

Տպարանին մէջ շնորհքով բան գիտցող մէկը չկար, Քասիմ՝ խմբագրապետը՝ թէեւ սուր հոտառութեամբ արթուն լրագրող մը, Ֆրանսերէն չէր գիտեր, ես ու Բարսեղեան Գեղամը, զիրար լրացնելու ճիգերով կը տապլկուէինք, երբ լուրջ բան մը թարգմանել կամ բացատրել հարկ ըլլար:

Եւ ահա օր մը՝ ընկեր մը բերին մեզի, «արտաքին լուրերու» մասնագէտ մը — Տ. Անդրէասեանն էր,— երկայն, ջղայիրկ, ուղղաձիգ հասակ, հանդարտ աչքեր, քիթ մը՝ որու կորնթարթ շեղը կը շեշտէր հպարտութիւնը գլուխին, եւ խարտեաշ թաւ պեխեր որ իր նուրբ բերանը կը խստացնէին: Պատուհանին առջի, բարձրկեկ շեղ գրասեղանը ուր կ'աշխատէր, իրեն տրամադրուեցաւ կէս օրէն ետքը, եւ երբ ան իր անյեղլի ճշդութեամբ մտնէր, ես Թուղթերուս հետ կամաց մը կը սահէի յարակից երկայն սեղանը: Այս շարժումը, այն ատեն մեքենական ու բնական, այսօր ինծի կը թուի խորհրդանշական,— արժանիքին առջեւ թերին կը սրբուէր, թերուսը տեղի կուտար հմուտին գերակայութեան...:

«Վարժապետ» մըն էր ան, մինչեւ կէս օր դպրոց, կէսօրէ վերջ խմբագրատուն: Կարգապահ քայլերով, անաղմուկ կը մտնէր, չոր բարեւ մը ժպտալից, ուղղակի գրասեղան, չը մոռնալով անկիւնը խնամով տեղաւորել իր հովանոցը որուն ... յաջորդները ցարդ նոյն խնամքը կը վայելեն իրմէ: Եւրոպական թղթաբերը հոն էր, «Յակոբ, թո՛ւղթ» եւ ահա արդէն ճերմակ թերթերը կը լեցուէին ջղային շարժումներովը մեղրամոմեայ իր նուրբ մատներուն, որուն ծայրերը հինայուած էին ծխախոտի անդուլ համբոյրէն: Կ'արժէ նօթել որ այս խեղճ ծխողը օր մը միանգամայն ջնջեց իր այդ մոլութիւնը եւ տարիներէ ի վեր մոռցած է անոր լեղի փորձութիւնը,— հսկայ կամեցողութիւն մը:

Իր գալուստը շունչ առնել կուտար մեզի՝ երիտասարդ ծոյլերուս: Նախ՝ դրաշարները մեզ չէին նեղեր այլեւս եւ կրնայինք շաղակրատել եկող գացողին հետ,— մինչ ան քուրմի պէս անտարբեր ամէն թոհ ու բոհի, իր գործը կը շարունակէր: Երկրորդ՝ բառարանի պէտք չէր մնար այլեւս, ինք՝ բաց բառարանն էր, միշտ պատրաստ եւ ճիշդ: Յաճախ՝ զինքը չխանգարելու ամօթով երբ Լուսինեանը ձեռք կ'առնէի եւ անոր թղթածրարին մէջէն բառին պատշաճ իմաստը կը փնտռէի, ան եղբայրական, աւելի ճիշդ հայրական քաղցրութեամբ մը կը հարցնէր «ի՞նչ կ'ուզես» եւ կ'ապշէի՝ երբ տասնեակ մը իմաստներուն մէջ, ճիշդ բառը կուտար ինծի: Ի՞նչպէս կրնայի չզմայլիլ այս մարդուն վրայ որ իր մէկ հանդիպած բառը՝ տարիներով միտք կը պահէր, մինչ ես, նոյն յօդուածին մէջ, նոյն բառին երեք անգամ հանդիպելէ յետոյ չորրորդին համար դարձեալ բառարանին կը վազէի...:

Մանզումէի մէջ իր յօդուածները կ'ընդգրկէին ամէն մարզ ու սահման. — միջազգային քաղաքականութիւն, տոհմային - եկեղեցական պատմութիւն, ազգային - մշակութային աւանդութիւնները, լեզուական գրական պայքարներ, փիլիսոփայական ու քննադատական հարցեր: Հատու, յուռթի: Առանց մտածելու կը գրէր կարծես, գրիչը կը փոխադրէր մելանը թուղթին վրայ անվարան, գրել չէր, այլ հոսիլ, սրբագրութիւն չունէր, վարանում չկար, գաղափարը եւ ոճը զիրար ընդգրկած կը սահէին իւղոտ լարի մը վրայէն սուրացող անիւներու պէս: Եթէ նոյնիսկ համամիտ չըլլայինք երբեմն իր «պահպանողական» արտայայտութեանց, կամ այնպիսի յարձակողականներուն՝ ուր միտքէն աւելի ջիղերու տիրապետութիւնը կը գտնէինք, անոր ընթերցումը նուազ հաճոյք չէր որ կը պատճառէր:

Վանականի խմոր ու գլուխ ունէր ան: Դուրեան Եղիշէի դրոշմը կրած, Օրմանեանի բովէն էր անցած: Իր անապատ պաշտպան հայերէնագիտութեան եւ հմտութեան՝ միայն վանականներու համբերութեամբ ու տոկունութեամբ կարելի էր ստանալ: Եւ իրականին մէջ, վանական կեանք էր իրենը: Տունէն դպրոց, դպրոցէն խմբագրատուն, անկէ տուն: Այս ամէնօրեայ եռանկիւնէն բնաւ չեղում չունէր, «զբօսական» մոլորանքներ, մտանդորրի «փախուստ»ներ չի ճանչնար: Ինչպէս դուրսը, տունն ալ, իրաւամբ «ժրագլուխ» կնոջ մը քաղցրաբարոյ ընկերակցութեան քովիկը՝ իր ընթերցումներուն եւ մտաւոր աշխատանքին էր նուիրուած: Անդուլ աշխատանք ու զոհաբերութիւն՝ իրեններուն հանգիստին եւ բարելաւութեան համար, տիպար հայր՝ որ իր հինգ զաւակներն ալ զօրացուցած է բարձրագոյն ուսումով:

Իսկ իր ոճը: Կարդացէք մանաւանդ իր վերջին գրութիւնները, ուր հայերէնի դաշնը իր շողակներն ու գոհարները կը պարզէ լիութեամբ: Գեղադիտակ մը ուր ոսկեդարեան մատեաններէն մինչեւ այսօրուան այլասէր գեղեցկութիւնները իրենց գիւթական եղանակները կ'արձակեն գոթական տաճարներու պատուհաններէն սողոսկող ճաճանչներու պէս: Ամէնէն տափակ, «հասարակ տեղիք» նախադասութիւնը այնպէս մը ոսկեզօծուած է որ կը կորանցնէ իր տափակութիւնը: Եւ կը գրէ բնականօրէն, ինքնահոս գրիչի մը պէս, առանց դեգերելու, առանց որոնելու: Գրել չէ իրը, այլ զանակում: Մե՛ղք որ ինքը՝ եթէ ոչ վերջինը, վերջիններէն մէկն է հայերէնի անըսպառ, անսահման գեղեցկութեան հանածոյ արդիական հալոցներու մէջ քաշողներէն: Անհաւասարելի վարպետ մը պիտի կորսուի իրմով:

Մե՛ղք նաեւ որ, ան լրագրական աղմուկին մէջ կորսուած է: Վաղուան եւ նոյնիսկ այսօրուան սերունդը իրմէ մնայուն բան մը չպիտի ունենայ: Ես կ'ողբամ այն գլուխները որ իրենց արժանի պատուը չեն տար: Դուրեանն ու Օրմանեանը յիշեցի: Դուրեան եպս. մեր ամէնէն խորահմուտ, բազմալեզու գլուխն էր, բայց մնաց քանքարաթաքոյց մը, իրմէ կը մնան երկու ողորմելի դասագիրք եւ անուշիկ Հովուական Սրինգ մը, եւ ոչինչ, ոչինչ: Օրմանեան՝ յամառ կարգապահ աշխատող՝ տուաւ պատմական արժէքաւոր գործեր: Տ. Անդրէասեան իր կարգին անսպառ գրող, բայց մնաց ամէնօրեայ լրագրական անվաղորդայն, դիւրամոռ պարունակին մէջ, հեւ ի հեւ կեանքը արգելք եղաւ իրեն մեծ աշխատանքներու համար:

... Սակայն, ինչո՞ւ չպսակել որ, Յօբելեանի այս արժանավայել ցոյցը, իրեն ապահովէ պայմաններ ուր կարենայ ան, իր լիութեան եւ հասունութեան այս տարիքին մէջ, մեր մատենագրութեան աղքատ փեթակին բերել այն մեղրը որ արժանի է իրեն պէս աշխատաւոր - մեղուի մը:

ՅԱԿՈԲ ՏԷՐ - ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ԽՄԲ.— Կ'արտատպենք վաստակաւոր յոբելեարին նուիրուած հատուածը, որ լոյս տեսաւ այս շաբթու:

«Մեր ծրագիրը»

Շարք մը յօդուածներով ներկայացուցինք Երիտ. Ռուսերու շարժումը: Քանի մը տեղեկութիւններ ալ՝ իրենց ծրագրի մասին:

«Երիտասարդ Ռուսիոյ» կառուցումը համար ծրագրի հիմքը կը կազմէ պահելու ձգտումը բոլոր այն դրական վաստակները որոնք Յեղափոխութեան կը պատկանին եւ կեանքին կողմէ արդարացուած են:

1.— Ցար եւ խորհուրդներ.— Ահա՝ Երիտասարդ Ռուսիոյ ներքին կառուցման ծրագիրն է: Ազգային ներկայացուցչութեան սովետական դրութիւնը, շնորհիւ իր դրական յատկութիւններուն պէտք է պահպանուի ապագային եւս, այն մտքով որ սովետները մնան «ազատ», այսինքն՝ առանց համայնավարներու, ինչ որ ամենաջերմ փափաքն է նոյնինքն ռուս ժողովուրդին:

Ամբողջ աշխատաւոր բնակչութիւնը, գիւղերուն, գիւղաքաքաղներուն եւ քաղաքներուն մէջ, կազմակերպուած արհեստակցական միութեանց միջոցաւ, իրաւունք պիտի ունենայ ընտրելու իր սովետները: Այս ձեւով ընտրուած սովետները պիտի կառավարեն գիւղերն ու քաղաքապետարանները: Իրենց կողմէ՝ այս սովետները պիտի ղրկեն իրենց ներկայացուցիչները նահանգային ու շրջանային սովետներուն, որոնք պիտի կառավարեն նահանգերն ու շրջանները: Շրջանային սովետները պիտի ուղարկեն իրենց ամէնէն արժանաւոր ներկայացուցիչները որոնք պիտի կազմեն Կայսերական սովետը (խորհուրդ): Այս ձեւով ու շնորհիւ այս աստիճանական ընտրութիւններուն, կայսերական խորհուրդին պիտի մասնակցին բացառապէս փաստուած արժէքներով եւ ընդունակութեամբ մարդիկ: Այս ներկայացուցիչները, ընտրուած բուն իսկ զանգուածէն, պիտի արտայայտեն ոչ թէ այսպէս կոչուած «ազգային կամքը», այլ ազգին իրական ոգին եւ անոր պէտքերը:

Ճիշդ ասով է որ սովետական դրութիւնը կը տարբերի մինչայժմեան խորհրդարանական - խօսական դրութենէն եւ կ'արդարացնէ զայն պահելու մեր փափաքը:

Առաջին ակնարկով ինչքան ալ անըմբռնելի թուի «Ցար եւ սովետ» արտայայտութիւնը, այսուհանդերձ ան կը նշանակէ լոկ ցար եւ ժողովուրդ այսինքն՝ կատարեալ համակցութիւն եւ գործակցութիւն գերագոյն իշխանութեան եւ ժողովուրդին ձեռնհաս ուժերու կողմէ՝ սովետներու մէջ:

2.— Միութենական կայսրութիւն [illegible]

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՄԻԼԻՈՆԱՏԷՐՆԵՐ

Հայրենակից մը իր Եգիպտոս բնակող հայրը չէ տեսած տասնըհինգ տարիէ ի վեր: Տարի մը առաջ, ասկէ անկէ կը լսէ որ իր հայրը զանազան գործերու մէջ մտնելով ու ելլելով եղած է միլիոնատէր: Նամակներ կը գրէ հօրը անուղղակի տեղեկութիւններ կ'ուզէ նիւթական վիճակին մասին: Հայրը կը պատասխանէ թէ «լաւ է վիճակս. փառք Աստուծոյ»: Տղան ապահովուած խիստ սիրալիր նամակներ կը գրէ, զինքը իր երկու քոյրերուն հետ, Փարիզ հրաւիրելով:

Հայրը նախ կը վարանի ու հետզհետէ որդւոյն նամակներէն տեղեկանալով որ ան Փարիզի ծանօթ գործարանատէրներէն է, ունի պաշտօնեաներ, գործաւորներ, ինքնաշարժ, դրամատան մէջ մեծ գումար մը, եւն., կ'որոշէ իր տղուն միանալ:

Հայրը իր գործը ձգելով, կ'առնէ երկու աղջիկները եւ կուգայ Փարիզ: Իր հետ կը բերէ նաեւ պատուաւոր ընտանիքի մը աղջիկը, զայն հարսնացնելու համար իր միլիոնատէր եւ գործարանատէր տղուն հետ:

Առաջին յուսախաբութիւն.— Տղան կը բնակի պանդոկի մը համեստ սենեակին մէջ:

Երկրորդ յուսախաբութիւն.— Գործարան ըսուածը սենեակ մըն է խոնաւ, խեղճ, խայտառակ ...

Երրորդ յուսախաբութիւն.— Գործաւորներ ըսուածը, տասնըհինգ տարեկան տղեկ մըն է: «Պաշտօնեաներ»ն ալ շաբաթը երկու ժամ այցելող հաշուակալ մը:

Չորրորդ յուսախաբութիւն.— Ինքնաշարժ ըսուածը հազար երկու հարիւր ֆրանքի գնուած հնութիւն մըն է, որուն հետ մրցելով անպայման կը յաղթէ եզան կամ տըճկըլի կառքը:

Դրամատան մէջ ալ ունի հսկայ բան մը որ դժբախտաբար առնելիք չէ, այլ տալիք:

Տղան սուտեր նետած է, որպէսզի համար հայրը եւ մանաւանդ անոր ... միլիոնը: Նպատակն էր գործը ընդարձակել:

Հիմա դառնանք տղուն կրած յուսախաբութիւններուն.

Իր հայրը միլիոնատէր չէ. աւա՛ղ, հազարատէր իսկ չէ: Կարգ մը գործերու մէջ վնասելէ, կարգ մը գործերու մէջ ալ շահելէ ետքը, մարդը իրեն համար կը հիմնէ պզտիկ գործ մը: Ահա այդ գործը քանդելով կը միանայ տղուն:

Աղջիկներուն կրած յուսախաբութիւնն ալ նուազ դառն չէր: Անոնք երազած էին լիւքս, թուալէթ, օփէրա, օթօ, փլաժ, փօքէր եւ մէյ մէկ շիք փեսացուներ:

Հարսնցուին կրած յուսախաբութի՞ւնը: Իր վառ երեւակայութեամբը արդէն հրամաններ կ'արձակէր դերձակուհիներուն, գլխարկավաճառուհիներուն, գոհարավաճառներուն, սպասուհիներուն, «շօֆէօր»ին, գրագիրներուն եւ իր ... սիրահարներուն:

Կը լողար մետաքսի, բեհեզի, անդուսի մէջ: Կը շողշողար մարգրիտներու, ադամանդներու, սուտակներու, յակինթներու, կարկեհաններու մէջ:

Ազուէսի կապոյտ մուշտակներ, սամոյրներ, թաւիշներ, ցայգազգեստներ: Օփէրայի օթեակներ, Քոմէտի Ֆրանսէզի պարահանդէս, շողշողուն երեկոյթներ, հրաւիրեալ իշխանուհիներ, դքսուհիներ, կոմսուհիներ եւ հնդիկ մահարաճաներ: Նուէրներ՝ Սէյլանի մարգրիտներ, Կուաթէմալայի վանակներ, Գոստարիքայի շողակներ եւ Թաշքենտի մեղեսիկներ:

Կը ծաղկէր Քօթիի, Շէրամիի եւ Փիվէրի նրբարոյր անուշահոտութիւններուն մէջ: Կը քալէր պարսկական գորգերու վրայ, գոհարազարդ մուճակներով: Ծրջապատուած էր Սեւրի յախճապակիներով, Փառոսի փողոցի արձանիկներով եւ արդիական նկարներով ու մանաւանդ Կալըրի Պարպէսի վերջին կարասիներով: Կ'իջնէր բազմաստիճան մարմար սանդուղներէ, կ'անցնէր ընդարձակ պարտէզին մեծափարթամ ծուննէն ու կը մտնէր Հիփփօ - Սուիզա ջքակառքին մէջ, հրամայելով կառավարին որ Ամբնիւ Օփէրա տանի զինքը, իր գոհարավաճառին:

Աւա՛ղ, աւա՛ղ եւ բիւր աւա՛ղ, փլան կործանեցան սպանիական բոլոր դղեակները եւ աւազակոյտի մը վրայ սկսաւ կռիւը, տղուն ու հօրը միջեւ, կռիւ աղջիկներուն ու հօրը միջեւ, կռիւ քոյրերուն եւ եղբօրը միջեւ, կռիւ հարսնցուին եւ տղուն հօրը միջեւ, հարսնցուին եւ փեսացուին միջեւ, հարսնցուին եւ փեսացուին քոյրերուն միջեւ ...

Մէկ խօսքով բազմաճակատ եւ բազմաճիւղ կռիւ մը...

Հիմակ հայրը կ'աշխատի Եգիպտոս վերադառնալ ...

Քոյրերը կ'աշխատին գթութիւնը հայցել ամուրի երիտասարդներուն ...

Տղան կ'աշխատի պարզապէս ... անօթի չմնալու համար:

Աղջիկն ալ կ'աշխատի ... աշխատանք մը գտնել:

Ամէնքն ալ հրաշալի երազէ մը արթնցող եւ բիրտ իրականութեան դարձող մարդոց երեւոյթը ունին:

Ինչպէս չկրնալ որ միակ գեղեցիկ բանը երազն է աշխարհիս վրայ:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

— Ասիկա ծրագիրն է Երիտասարդ Ռուսիոյ կայսերական կառուցման համար: Այս բացատրութեամբ մենք կը հասկնանք միութիւնը բոլոր ազգերու, որոնք կը բնակին Մեծն Ռուսիոյ երկրամասին մէջ:

Այս միութեան հիմը կը կազմեն հետեւեալ երկու սկզբունքները.—

Ա. Պահպանել օրկանական ինքնութիւնը բոլոր այն ազգերուն, որոնք կը մտնեն կայսրութեան կազմին մէջ:

Բ. Պահպանել կայսերական միաս — նականութիւնը:

Մէկ կողմէ՝ միութենական կայս — րութեան բոլոր ազգերը պիտի պահեն իրենց կեանքը, մշակոյթը, լեզուն եւ կրօնքը, ու պիտի կառավարուին ի — րենց տեղական կառավարութիւննե - րով: Միւս կողմէ, ան մաս պիտի կազմէ մեծ ազգին, որ պիտի կառավա — րուի կայսերական կառավարութեան կողմէ: Այս կառավարութիւնը պիտի պաշտպանէ ամբողջ կայսրութեան շահերը եւ պիտի համակարգէ տեղա - կան կառավարութեանց գործունէու - թիւնները:

Միութենական կայսրութիւնը կազմող բոլոր ազգերուն շահերը ներկա — յացուած պիտի ըլլան «Ազգայնակա - նութեանց Միութեան» մէջ: Այս պա - րագային երբ կը բաժնուի այս խոր - հուրդը, ցարը կը ներկայանայ որ — պէս գերազգային իրաւարար:

Այս ձեւով, Երիտ. Ռուսիոյ մէջ խոյս պիտի տրուին այն առիթներէն, որոնք անցեալին մէջ յառաջ կը բե — րէին կեդրոնաձիգ ձգտումներ:

Ընդհանուր պատմական, տնտեսա - կան, մշակութային եւ քաղաքական շահերը, ընդհանուր լեզուն, պիտի ստեղծեն այն հոգեկան միութիւնը, որ անհրաժեշտ է մեծ ազգին գոյու - թեան եւ միութենական կայսրութեան պահպանման համար:

3.— Ծրագիր ազգային տնտեսու - թեան.— Ասիկա՝ Երիտ. Ռուսիոյ տնտեսական կառուցման ծրագիրն է: Երիտասարդ Ռուսիոյ տնտեսական կառուցումը պետական ծրագիր է ան - հատական նախաձեռնութիւններով: Բոլոր տնտեսական կազմակերպու — թիւնները գործելու ազատութիւն պիտի ունենան՝ տնտեսական խոր — հուրդի կողմէ ճշդուած սահմաննե - րու մէջ:

Այդ ծրագրի պատրաստութեան ա - տեն, նկատի պիտի առնուի շրջաննե - րու տնտեսական բաշխումի սկզբուն - քը:

Երիտ. Ռուսերու գաղափարաբանու - թիւնը բոլոր քաղաքացիներէն կը պահանջէ անվերապահ ծառայութիւն ազգին: Աշխատանքը կը նկատուի որ - պէս ընկերային պարտականութիւն: Աշխատանք ըսելով մենք կը հասկ - նանք ոչ միայն ֆիզիքական, այլ եւ հոգեկան ստեղծագործութիւն: Քա — ղաքացին իրաւունքները կախում պի - տի ունենան իր պարտականութիւն — ներու կատարումէն:

Նման կառուցում մը պիտի իրակա - նանայ ու պիտի պահէ միասնականու - թիւնը ցարին ու ազգին միջեւ, որ պի - տի ըլլայ գործը՝ ուժեղ իշխանու — թեամբ մը ազատութեան եւ գործակ - ցութեան՝ ընդմէջ առանձին անհատ - ներու եւ հաւաքականութիւններու, ինչպէս նաեւ պետական օրկաններու:

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՎԷՆՍԷՆԻ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԸ

ՎԷՆՍԷՆ, 17 փետր.— Ինչպէս գրած էինք, փետր. 10ին տեղի ունե — ցաւ Վէնսէնի Հայ Կրթասիրաց երկ — սեռ Միութեան ընդհ. տնդամական ժողովը: Հակառակ Միութեան վա — րիչներուն կոչերուն, մեծ թիւով հայ- րենակիցներ կը բացակայէին, այնպէս որ ժողովը հազիւ մեծամասնութիւն կը կազմէր: Նախկին վարչութիւնը իր նիւթական եւ բարոյական հաշ — ուետուութիւնը ընելէ վերջ, ներկա - յացուց իր հրաժարականը: Ժողովը ընտրեց նոր վարչութիւն մը հետեւ — եալ անձերէ,— Պ. Պ. Միհրան Խմիր- խանեան (ատենապետ), Արշակ Աս — տուրեան (ատենադպիր), Խորէն Մել- քոնեան (գանձապահ), Գ. Գասապ — եան, Ազատ Խմիրխանեան եւ Կարպիս Բարսեղեան:

Վստահ ենք որ նորընտիր վարչու - թիւնը մեծ վստահութիւն կը վայելէ Վէնսէնի մէջ եւ սիրով պիտի աշխա- տի հայ մանկապարտէզին գործերը կանոնաւորելու, աշակերտներուն թի- ւը աւելցնելու եւ պէտք եղած զոհո - ղութիւնները պիտի ընէ հայ մանուկ- ներուն յառաջդիմութեան համար: Գաղութին եւ մանաւանդ ծնողնե - րուն կը մնայ քաջալերել վարչութիւ- նը, որուն ստանձնած բարի գործին յաջողութիւնը բոլորիս համար նուի- րական է:

Թաղեցի

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԱԳԷՏ ՄԱՐՔՎԱՐՏԻ ՄԱՍԻՆ

=o•o=

ՊԵՐԼԻՆ, 11 փետր. (Յառաջ).— Պերլինի «Հայ Երիտ. Միութեան» կողմէ առջի օր կազմակերպուած էր դասախօսական հաւաքոյթ մը, հան - գուցեալ հայագէտ Մարքվարտի մա- սին, անոր մահուան 5րդ տարելիցին նոր մահուան հինգերորդ տարելիցին

Միութեան վարիչ Պ. Տիրայր Ֆր — րունճեան քանի մը խօսքով բացաւ հաւաքոյթը, որուն առաւելապէս ներ- կայ էին հայ ուսանողներ եւ երիտա - սարդներ, ինչպէս եւ հայ գաղութի անդամներ: Պ. Ֆրունճեան երախտա- գիտութեամբ յիշեց հանգուցեալ Մարքվարտի մատուցած մեծ ծառա - յութիւնը հայագիտութեան, ինչպէս նաեւ անոր անձնուէր եւ անխարդախ համակրանքը՝ հանդէպ հայ ժողո — վուրդին եւ անոր արդար դատին: Ապա խնդրեց Տոքթ. Ա. Աբեղեանէն,— որ եղած է հանգուցեալին վերջին տա- րիներու գործակիցը եւ անձնական բարեկամը — ծանօթացնել Մարքվար- տի հայագիտական աշխատանքները: Կուտանք բանախօսութեան համառօտ բովանդակութիւնը.—

Մարքվարտ ծնած է 1864ին, Հա — րաւային Գերմանիոյ Վիւրթեմբերգ նահանգին մէջ: Բարձրագոյն ուսու - մը ստացած է Թիւպինկէնի համալսա- րանին մէջ, հետեւելով պատմական, արեւելագիտական եւ աստուածաբա - նական ուսմանց: Հայերէնի իր ուսու- ցիչը եղած է փրոֆ. Ֆէթթէր, որ ունի շարք մը ուսումնասիրութիւն - ներ հայ բանասիրութեան մասին եւ զորս թարգմանած ու առանձին հա - տորիկով մը լոյս ընծայած է հան — գուցեալ Հ. Տաշեան: Համալսարանն աւարտելէ ետքը, Մարքվարտ մասնա- ւոր դասախօսի պաշտօն կը վարէ յիշ- եալ համալսարանին մէջ (1897—1900), կարդալով դասախօսութիւններ հին ազգերու պատմութենէն: 1900էն մին- չեւ 1911 կը պաշտօնավարէ Հոլան — տա, Լէյտէնի Ազգագրական Թանգա — րանին մէջ: 1912ին, երբ վաղաժամ կը մեռնի Պերլինի համալսարանին ուսուցչապետ հռչակաւոր լեզուաբան եւ հայագէտ Ֆ. Ն. Ֆինք, անոր յա- ջորդ կը հրաւիրուի Մարքվարտ: Մասնաւորապէս իրեն համար համալ- սարանին վարչութիւնը կը հիմնէ ի- րանագիտութեան եւ հայագիտու - թեան ամպիոն մը, զոր կը վարէ Մարքվարտ մինչեւ իր անակնկալ մա- հը: (1930 փետր. 3ի գիշերը ուշ ատեն գիտական ժողովէ մը տուն վերադառ- նալով եւ քնանալով՝ ան զոհ կ'երթայ լուսաւորութեան կազի թունաւոր — ման):

Բազմաթիւ են Մարքվարտի հայա - գիտական գործերը, որոնցմէ շատեր անտիպ մնացին իր ողջութեանը: Բա- րեբախտաբար, այդ աշխատութիւննե- րը, իր հարուստ մատենադարանին հետ մէկտեղ, ձեռք բերաւ Հռոմի ա — րեւելագիտական հիմնարկութիւննե - րէն մին, եւ մաս առ մաս հրատարա- կութեան կուտայ զանոնք:

Մարքվարտի հայագիտական առա — ջին մեծահատոր գրուածքն է՝ «Երան- շահր ըստ Մովսէս Խորենացիի» (1901): Այդ աշխատութեան մէջ գիտ- նական հեղինակը մանրամասն քննու - թեան կ'ենթարկէ Խորենացիին «Աշ — խարհագրութիւնը», որուն եւ «Հայոց Պատմութեան» հեղինակը միեւնոյն անձը կը համարի, ապրած ոչ աւելի կանուխ քան Ը. դար: «Աշխարհագրու- թեան» Իրանին վերաբերեալ հատ - ուածները Մարքվարտ կուտայ բնա — գրով եւ գերմաներէն թարգմանու — թեամբ, կցելով մանրամասն եւ խո- րագնին ուսումնասիրութիւն մը եւ ցուցնելով Խորենացիին օգտագործած բոլոր աղբիւրները:

«Արեւելեան - եւրոպական եւ արեւ — ելեան - ասիական հետազօտութիւն- ներ» աշխատութեան մէջ (1903), Մարքվարտ քննութեան կ'ենթարկէ իններորդ եւ տասներորդ դարերուն պատմական նշանաւոր երեւոյթները եւ անոնց նշանակութիւնը համաշխար- հային պատմութեան համար: Ատոնց շարքը կը դասէ նաեւ Բագրատուն - եաց թագաւորութիւնը, Անի մայրա - քաղաքով: Կ'ուսումնասիրէ ու պատ- մական փաստերով կը հիմնաւորէ Բագրատունեաց ծագումը եւ ճիւղա — ւորումները, Հայաստանի եւ Վրաս - տանի մէջ:

«Հայոց այբուբենի ծագման մա — սին» ծաւալով փոքրիկ, բայց բովան- դակութեամբ եւ քննական ոգիով խիստ ուշագրաւ աշխատութիւնը գր - ուած է 1902 թուականին, թէեւ տը- պագրուած է շատ ուշ, 1917ին մի — այն: Արժանացած է Մոսկուայի Լա- զարեան ճեմարանի մէկ մրցանակին: Այդ գրուածքին մէջ Մարքվարտ համոզիչ կերպով կ'առնէ հայերէն այբուբենի ծագման պարագաներուն վրայ, մատնանշելով անոր աղբիւր՝ յոյն, ասորի, պարթեւ եւ այլ այբու- բեններուն հետ: Հայոց այբուբենի գիւտին գլխաւոր շարժառիթը Մարք- վարտ կը համարի հայ եկեղեցիին անկախութեան ձգտումը՝ Սելեւկիոյ կաթողիկոսութենէն, որ կը վայելէր պարսիկ պետութեան հովանաւորու — թիւնը եւ մանաւանդ պաշտպանութիւ- նը: Մարքվարտ հայկական այբուբե- նին գիւտը իր տեսակին մէջ եզակի կ'անուանէ, արժանի համաշխարհա — յին երեւոյթներու շարքը դասուելու: Ս. Սահակի եւ Մեսրոպի, զանոնք ծնող հայ ժողովուրդի մասին ան կ'ը- սէ.— «Ազգ մը, որ այսպիսի դէմքեր հրապարակ կը հանէ եւ զանոնք իրբեւ իր հերոսները կը պաշտէ, չի կրնար երբեք կործանիլ, որչափ ատեն որ անոնց օրինակին կը հետեւի»:

1919ին, հայ պետականութեան վե- րահաստատման օրերուն, Մարքվարտ կը հրատարակէ իր մէկ ուրիշ, դար — ձեալ շատ շահեկան աշխատութիւնը— «Հայ ազգին ծագումը եւ վերականգ- նումը» վերնագրով, որուն նիւթը մէկ մասով նախապէս դասախօսած էր Գերմանա-Հայ Միութեան հաւա - քոյթներէն մէկուն մէջ: Ցիշատակե - լէ ետք թէ Հայ անունը (Արմէն) ա — ռաջին անգամ Պարսից Դարեհ Ա.ի ծանօթ արձանագրութեան մէջ երե - ւան կուգայ (520 Ք. Ք. Ա.) Մարք - վարտ կը կարծէ թէ նոյն այդ անունը ծանօթ էր, սակայն աւելի հին ատեն- ները կը յիշուի Հոմերոսի «Իլիակա — ն»ին մէջ, Arimoi ձեւով: Քննելէ յետոյ Հայոց ծագումը Եւրոպայէն, Պալ - քաններէն Թերակիզիէն, անոնց ցեղակ- ցութիւնը Փռիւգիացիներուն եւ Թր - րակիացիներուն հետ, Մարքվարտ այնուհետեւ կը հետազօտէ գաղթը Նե- րուզներէն դէպի Արեւելք, Փոքր Ա — սիա, յետոյ Փոքր Հայք եւ վերջին՝ Մեծ Հայք, որուն տիրելէ ու բնիկ Խալդ ժողովուրդը իրեն ենթարկելէ յետոյ, իր անունով ալ այդ երկիրը Հայաստան (Armenia) կը կոչուի: Այդ- պէս ալ յայտնի է ան պատմութեան մէջ, նախաքրիստոնէական Զ. դարէն սկսեալ: Իր աշխատութեան մէջ Մարք- վարտ կ'ուսումնասիրէ նաեւ Հայոց լեզուին ծագումը, զայն հնդեւրոպա - կան լեզուներուն շարքը դասելով:

Մարքվարտ իր ողջութեան հրատա- րակած էր շատ մը ուրիշ գործեր եւս, գիտական հանդէսներու մէջ եւ մաս — նաւոր հատորներով, նաեւ իրանագի- տութեան վերաբերեալ: Այդ վերջին- ներէն մասնաւոր յիշատակութեան արժանի է մանաւանդ իր «Հետազօ - տութիւններ Իրանի պատմութեան մասին» մեծահատոր աշխատութիւնը (1905 Թ.): Ատոնց մէջ եւս կան շատ մը ընտիր հատուածներ՝ հայ բանա — սիրութեան վերաբերեալ:

Մարքվարտ թողած է շարք մը ան- տիպ հայագիտական աշխատութիւն - ներ, 10—12էն ոչ պակաս: Իր ամէնէն նշանաւոր ուսումնասիրութիւններէն մին, «Հարաւային Հայաստանը և Տիգ- րիսի աղբերակունքը», որուն վերջին փորձերը իր մահէն քիչ մը առաջ կա- տարած էր հանգուցեալը, լոյս տեսաւ մահէն անմիջապէս վերջ (1930):

Մարքվարտի մէկ ուրիշ, յետմահու աշխատութիւնը, որ կը կրէ «Հայ Թե- մերու ծագումը» վերնագիրը, տպա — գրուեցաւ Հռոմի մէջ, 1932ին: Զանա- զան հանդէսներու մէջ (Caucasica եւն) լոյս են տեսած իր քանի մը մանր գործերը: Այդ բոլոր աշխատութեանց մէջ Մարքվարտ իրեն յատուկ խորա - թափանց քննական ոգիով կ'ուսում — նասիրէ հայ բանասիրութեան վերա - բերեալ զանազան խնդիրներ — պատ- մական, աշխարհագրական, լեզուա - բանական եւն.: Կը յուսանք որ իր ան- տիպ միւս աշխատութիւններն եւս հետզհետէ լոյս տեսնեն եւ հարստա - ցնեն հայ բանասիրութիւնը:

Մարքվարտի աշխատութիւններէն մէկ քանին թարգմանուած եւ տպուած են հայերէն լեզուով, Վիեննայի Մխի- թարեանց ջանքերով: Հանգուցեալը կ'աշխատակցէր «Հանդէս Ամսօրեայ» ուսումնաթերթին:

Բանախօսութենէն վերջ, Տոքթ. Ա- բեղեան գոհունակութիւն յայտնեց, որ հայ երիտասարդութիւնը եւ մաս - նաւորապէս ուսանողութիւնը, հակա- ռակ աննպաստ պայմաններուն, որոշ հետաքրքրութիւն ցոյց կուտայ հայա- գիտութեան եւ անոր երախտաւորնե- րուն հանդէպ: «Հայ Երիտ.» Միու — թեան կողմէ Պ. Տ. Ֆրունճեան փա - փաք յայտնեց, որ Տոքթ. Աբեղեան երբեմն իրենց դասախօսէ նման հար - ցերու շուրջ, որ եւ սիրով խոստաց - ուեցաւ:

ՀԵՑԱՍՏԱՆԻ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՆՈՒԱՃՈՒՄՆԵՐԸ

=•=

ԽՄԲ.— Կրթական գործավար Ա. Եղիազարեանի զեկոյցէն: Նախորդ մասերը տեսնել ՅԱՌԱՋ փետր. 10, 14, 15.—

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թատերական արուեստը, այս վեր- ջին տարիներու ընթացքին, արձանա- գրեց աննախընթաց աճում եւ յաջո — ղութիւն քանակի թէ որակի տեսա - կէտով:

Առաջին հնգամեակի ընթացքին, մանաւանդ երկրորդ հնգամեակի ա- ռաջին եւ երկրորդ տարիներուն, մեծ չափով աճեցան եւ որակով բարձրա - ցան թատերական արուեստի աշխա — տաւորները: Բաւական է յիշել մեր կարող բեմավարները, Արմէն Գուլակ- եան (Երեւան) եւ Վարդան Աճէմեան (Լէնինական), որոնք յաջողեցան դա- սական հեղինակները վերարտադրել խոստու- թեամբ տալ մեզի,— Պոմարշէի Ֆիկա- րոյի ամուսնութիւնը եւ Սունդուկեա- նի Խաթաբալան (Ա. Գուլակեան), Ց. Պարոնեանի Մեծապատիւ Մուրաց — կանները եւ Շիլլէրի Սէր եւ խարդա — ւանքը (Աճէմեան):

Նոյնպիսի բարձրացում ցոյց տը - ւին նաեւ մեր հին բեմավարներէն Լ. Քալանթար եւ Բուրջալեան: Նոյն ժա- մանակամիջոցին վերջնապէս ձեւաւոր- ուեցաւ բեմադրութեանց արտաքին յարդարումի արուեստը, որուն ամէ — նէն տաղանդաւոր ներկայացուցիչն է նկարիչ Արուտչեան:

Ստեղծուեցաւ նաեւ թատերական երաժշտական յարդարման արուեստը: Դերակատարութեան արուեստին մէջ, փորձուած արուեստագէտներու կող - քին (Աբէլեան, Վ. Փափազեան, Գ. Աւետեան, Ամօ Խարազեան), աճեցան ու զարգացան կարգ մը տաղանդաւոր ուժեր (Ա. Աւետիսեան, Հրաչ Ներ - սէսեան, Մկրտիչ Ջանան, Վաղարշ — եան, Գ. Ջանիբէկեան, Ռ. Վարդան - եան, Վ. Վարդանեան, Սերար, Խա — չանեան, Արուս Ասրեան, Անահիտ Սա- նամեան, Զարիկ Տէրեան, Գ. Գար — բիէլեան եւն.), որոնք իրենց խաղով ստեղծեցին անմոռանալի տիպարներ:

Այդ ժամանակաշրջանին՝ մեծ նուա - ճումներ արձանագրեց հայ թատերա- գրութիւնը, տալով քանի մը նոր թա- տերախաղեր եւ յառաջ քաշելով երի- տասարդ թատերագիրներ,— յիշենք Դ. Դէմիրճեան (Քաջ Նազար), Վ. Թոթովենց (Բազու - Լոնտոն), Վ. Վա- ղարշեան (Օղակում), Մկրտիչ Ջանան (Շահնամէ) Տիգրան Հախումեան (Այգեբացին) եւ ուրիշներ:

Անցեալ տարի հայ թատերագրու — թեան համար մրցում մը բացուեցաւ, մրցումի պայմանաժամը երկարաձգ - ուեցաւ: Այս տարի կ'ունենանք մրցու- մին արդիւնքը:

Պէտք է խոստովանիլ, սակայն, որ հայ թատերագրութիւնը տակաւին հե- ռու է մեր թատերական արուեստի ա- ճող պահանջները գոհացնելէ:

Թատրոններու զարգացումը յայտ — նապէս չէզոքացուեցաւ նաեւ գաւառներու մէջ, 1934ին կազմակերպեցինք հա — ւաքական գիւղատնտեսութեանց յա - տուկ թատրոններ, որոնք կը կազմեն նախնական քայլերը գիւղի եւ քաղաքի միջեւ գոյութիւն ունեցող տարբերութիւնը վեր- ցնելու: Այդ թատրոնները կարճ ժա - մանակուան մը մէջ արդարացուցին ի- րենց վրայ դրուած յոյսերը:

ԹՈՒՐՔԵՒՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԱՌԵՒՏՈՒՐԸ

— o —

Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ հաշ- ուեկցութեան պայմանագրութիւն մը կայ, որուն համաձայն Թուրքիայէն կատարուած հարիւր արտածման փո — խարէն, Ֆրանսա հարիւրին 70 պիտի ներածէ Թուրքիա, այսինքն հարիւրին 30 պակաս: Ֆրանսայի երկրագործա - կան բերքերու մաքսապաշտպան քա - ղաքականութեան հետեւանքով թր — քական արտածումները պակսեցան եւ Թուրքիա ղրկուած ֆրանսական աւե- լի ապրանքներուն փոխարժէքը կեդ — րոնացաւ Թուրքիոյ կեդրոնական դր- րամատան մէջ: Հետեւաբար Ֆրան — սա ստիպուած է թրքական ապրանք - ներ գնել:

Նկատելով որ Ֆրանսայի բռնած քա- ղաքականութիւնը հետզհետէ կը պակ- սեցնէ թրքական արտածումը, Թուր- քիա իր կարգին պիտի պակսեցնէ ֆր- րանսական ապրանքներու գնումը:

Փարիզի «Աժանս Էքօնոմիք է Ֆի — նանսիէր» այս առթիւ հետեւեալը կը գրէ (4 փետր.).— Պատասխանելով երեսփոխան Գոտասի մէկ նամակին

ՄԱՄՈՒԼ

Ցուցանող չարիք

— • —

«Ցուսաբեր» գիտել կուտայ այս խո- րագրով խմբագրականի մը մէջ (4 փետր.).

— «Մազլըմեանի դէմ մեզմէ առաջ կռուած են անոնք, որոնք այսօր այն- քան մոլեգնաբար կը պաշտպանեն զինք:

Ռամկավար պաշտօնաթերթի, Պայքարի մէջ, ասկէ քանի մը տարի առաջ, խօսելով Մազլըմեանի մասին, ռամկավար ծանօթ դէմքերէն Պ. Միհ- րան Սվազլը կը գրէր.

«Պէտք է խոստովանիլ, որ ապշած կը մնամ տեսնելով որ Մազլըմեանի պէս անձարակ եւ վարուելակերպէ զուրկ մէկը Ցունաստանի Հայոց շա- հերուն պաշտպանը կը մնայ: Այս եկե- ղեցականին հասցուցած վնասները ու ստեղծած վտանգները չափ ու սահ — ման չունին»:

Ու ա՛լ աւելի մանրամասնելով այս վնասներն ու վտանգները, Պ. Սվազլը մատը կը դնէր բուն վէրքի վրայ, որու մասին շատ աւելի ուշ պիտի խօսէր դարձի եկած չեկիստ մը, Աղաբեկով, թիւ 3/23 գործակալի տէրն ու վարիչը.

«Իսկ հիմա Մազլըմեան եպիսկո — պոս կը ներկայանայ նոր դերի մը մէջ, կը գրէր ռամկավար Սվազլը,— իբրեւ սովետներու դեսպանին մարդը, գոր- ծիքը եւ կամ գործակատարը եւ այս հանգամանքը բնոյթն ունի կասկածի ենթարկել Ցունաստանի հայութիւ — նը»:

Ազգ. կեդր. Վարչութեան այսօր — ուան անդամներէն անարժան մը, ոմն Գրիգոր Բարաղամեան, շատ աւելի յստակ ու որոշ բառերով կը յայտա - րարէր.

«Եթէ Մազլըմեանական աղտոտ թի- փերը եւ նոյն ինքն Մազլըմեանը չդադրին խլրդային եւ ազգավնաս աշ- խատանքէ, պէտք է Վարչութիւնը իւ- րոյն պետական շրջանակները լուսա — բանելով, կառավարութեան միջոցով ջանայ վտարել տալ այն մարդը, որ իր անբաղձալի գոյութիւնը ամէն գը - նով կ'ուզէ պարտադրել ժողովրդ — եան»:

Ռամկավար այլ դէմք մը, Տոքթ. Հ. Վառվառեան (այժմ Գահիրէ, իսկ այն ատեն Աթէնք), զուսպ բառերով անդրադառնալով միշտ նոյն չարիքին, կը գրէր.

«Մազլըմեան եպիսկոպոս, որ ամէն բանէ առաջ ուխտեալ հոգեւոր հովիւ մըն է, թող հարց տայ ինքնիրեն եւ իր խղճին առջեւ թէ իրր այդ իր հո- տին այս յուսահատական վիճակին մէջ անոր բարոյական բարձրացու — մին կամ հոգեւոր մխիթարին համար ի՞նչ միջոցներ գործադրած է»:

Կարելի է այս կարգի քաղուածքնե- րու շարանը շատ աւելի երկարել:

Ու նկատեցէք. այս դառնագին բո - ղոքները կղերականի մը դէմ, որ օժ - տուած է մեծագոյն *տաքնութեամբ*, — ուխտեալ հակադաշնակցական մըն է: Ռամկավար բոլոր բերաններն ընդ միշտ պիտի պապանձէին այս մէկ հատիկ *տաքնութեան* առջեւ, եթէ երբեք քարերն իսկ չաղաղակէին վա- տանուն կղերականի եւ իր նիւթած անլուր չարիքներու դէմ:

Ռամկավար ծանօթ գրիչներն ու բո- լոր անոնք, որոնք այսօր այնքան մո - լեգնաբար կը պաշտպանեն անարժան Մազլըմեանը, երէկ սեւով ճերմակի վրայ կ'ըսէին այն, ինչ որ բսած են միշտ յունահայ գաղութի բոլոր ան - կաշառ եւ պարկեշտ տարրերը»:

Հրեաները պիտի կրնա՞ն տեղաւորուիլ Լիբանանի եւ Սուրիոյ մէջ

=o—o=

Վերջերս շատ խօսուեցաւ Հրեաներու Սուրիա տեղաւորման մասին: Սարի քուէարկութենէն վերջը, նորէն կ'արծարծուի այս խնդիրը: Սուրիոյ մարզպանը հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրած է, պատասխանելով այս առթիւ եղած հարցումներու.

— «Հոգատարութեան դաշնագիրը ոչ մէկ բան կը նախատեսէ հրէական ազգային օճախի մը հաստատման մասին Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ: Ներգաղթի խնդիրին մէջ ամէն մասնաւոր պարա- գայ պէտք է առանձին ուսումնասիրուի: Ամէն անգամ նկատի պի- տի առնուի օտարականներու մուտքին տնտեսական օգտակարու — թիւնը եւ երկրին մէջ կարգ ու կանոնի պահպանման խնդիրը:

Այս նկատումներով մարզպանը որոշեց արգիլել զանգուածա- յին ներգաղթները հովանաւորեալ երկիրներէն ներս եւ թոյլատրել միայն անհատ անձերու մուտքը, որոնք շնորհիւ իրենց դրամա - գլխին կամ փորձառութեան կրնան երկրին մէջ գործունէութեան նոր ձեւեր ստեղծել, պայմանաւ որ այդ նոր գործունէութիւնները չվտանգեն արդէն գոյութիւն ունեցող ձեռնարկները եւ տեղական մասնագէտներն ու արհեստաւորները»:

Մարզպանութեան քաղաքական դիւանի անդամ Պ. Քիֆէռ ալ հետեւեալը յայտարարած է.

— Հովանաւորեալ երկիրներէն ոչ մին ներկայիս կ'ուզէ երկ- րագործական բնակչութեան յաւելումը արուեստական միջոցնե - րով: Այնուամենայնիւ երկրագործութեան նուիրուիլ ցանկացող տարրերուն ներգաղթը բացարձակապէս պէտք չէ մերժուի: Այն տարրը որուն Սուրիան ամէնէն աւելի կարիք ունի, դրամատէրնե- րու դասակարգն է: Դրամը ամէն տեղ անհրաժեշտ է եւ հրէական դրամը մասնաւորապէս պիտի գնահատուի այս երկրին մէջ, որով- հետեւ ապացուցուած է որ Հրեաներու դրամագլուխները մեծա - պէս նպաստեցին Պաղեստինի քաղաքական եւ տնտեսական վերա - ծնունդին: Գերմանիոյ Հրեաներէն մեծ մասը իրենց հետ կը բե - րեն, բացի իրենց ճոխ դրամագլուխէն, կարեւոր մասնագիտական ծանօթութիւն եւ գիտութիւն, մեծ փորձառութիւն եւ նախաձեռ- նութեան ու գործունէութեան գնահատելի ոգի մը:

Ֆրանսական հովանաւոր իշխանութիւնը ամենայն սիրով պի- տի ընդունի նոր ձարտարարուեստներու հաստատումը Սուրիոյ մէջ, եւ իր կարելին պիտի ընէ դիւրացնելու համար նոր գործա - րանատէրերու առաջին աշխատանքները, իրենց ձեռնարկները հաստատելու:

Ազատ ասպարէզներու նուիրուած անձերու Սուրիա ներգաղ- թը ցանկալի չէ, որովհետեւ այս երկիրը կը տառապի արդէն այդ- պիսիներու բազմութենէն:

որով կառավարութեան ուշադրու — թիւնը կը հրաւիրէ Թուրքիոյ հետ առեւտրական յարաբերութեանց վը - րայ, Տնտեսական նախարար Մարշան- տօ ըսած է.—

«Ֆրանս. առեւտրական կցորդը այս գործին համար Փարիզ եկած է: Անոր եւ արտաքին նախարարին հետ կ'աշ - խատիմ դարման մը գտնել այն դժ — ուարութեանց որոնց ենթարկուած են ֆրանսական արտածումները դէպի Թուրքիա: Բայց եւ այնպէս, իբրեւ հե- տեւանք 1935ին գործադրուելիք երկ- րագործական նոր սեղմումներուն, կարելիութիւն չեմ տեսներ որ Թուր- քիա աւելցնէ Ֆրանսա կատարած իր ներածումները: Այս պայմաններուն մէջ, դժուար է գտնել միջոց մը որ բարւոքէ կացութիւնը եւ կարգադրէ հաւաքուած գումարներուն հարցը: Կը վախցուի որ այս պատճառով Ֆրան - սացի արտածողներ այլ եւս ապս — պրանք չընդունին»:

⁂ Գալով Թուրքիոյ քաղաքականու- թեան,— կ'ըսէ թրքական զեկոյցը, համաշխարհային ներկայ տագնապա- լի շրջանին, ան կ'ամփոփուի սա նա- խադասութեան մէջ. «Գնումներ ընել այն երկիրներէն որոնք կը գնեն մեր ապրանքները»:

ՎՍՏԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ԿՐՆԱՔ ՑԱՆՁ - ՆԱՐԱՐԵԼ ԵՐԷԽԱՆ ՕՂԻՆ, ՈՐՈՒՆ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿ - ՈՒԱԾ Է ՉՈՐՐՈՐԴ ԷՋԻՆ ՎՐԱՅ:

Խորհրդակցութիւններ գերմանական պատասխանին առթիւ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ 8720 ՕԴԱՆԱՒ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ···

Նախարարական խորհուրդը բացառիկ նիստ մը գումարեց առջի օր, քննելու համար գերմանական ծանուցագիրը: Արտաքին նախարարը լայն տեղեկութիւններ հաղորդեց կացութեան մասին եւ յոյս յայտնեց թէ բարեյաջող ելքի մը պիտի յանգին Հռոմի եւ Լոնտոնի խորհրդակցութիւնները: Միեւնոյն ատեն խորհրդակցութիւնները կը շարունակուին Լոնտոնի մէջ: Ֆրանսական դեսպանը երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Անգլիոյ արտաքին նախարարին հետ: Երկու երկիրներն ալ կ'ուզեն միացեալ ճակատով ներկայանալ Գերմանիոյ:

⁂ Գերմանական թերթ մը, «Նացիոնալ Ցայթունկ», որուն համար կ'ըսեն թէ օդանաւային նախարարէն կը ներշնչուի, յօդուած մը գրելով օդանաւային պայմանագրութեան մասին, դիտել կու տայ թէ Գերմանիան շրջապատող պետութիւնները համագումար 20,000 զինուորական օդանաւ ունին· հետեւաբար Գերմանիա պէտք է ունենայ առ նուազն 8720 հատ, որպէսզի հաւասարութեան գետնի վրայ գտնուի:

Իտալիա կը սահմանափակէ ներածումները

Իտալիոյ պաշտօնաթերթը հրամանագիր մը հրատարակեց, որուն համաձայն սահմանափակման կ'ենթարկուի շատ մը օտար ապրանքներու ներածումը: Այս կարգադրութիւնը ընդհանուր եւ հետեւաբար չափազանց ծանրակշիռ հանգամանք ունի: Իբր 1400 տեսակ ապրանքներ ենթակայ են նոր կարգադրութեան, հում նիւթերէն մինչեւ գործուած կամ կէս բանուած ապրանքները: Կարճ խօսքով, գրեթէ բոլոր ապրանքներու ներածումը պիտի կատարուի մասնաւոր արտօնութեամբ, որպէսզի գէթ մէկ երրորդ համեմատութեամբ կրճատուին գնումները: Պաշտօնական շրջանակներու մէջ չեն ծածկեր այս ձեռնարկին դժուարութիւնները· մանաւանդ որ շատ մը երկիրներ պիտի ստիպուին փոխադարձ միջոցներ ձեռք առնել: Նոր կարգադրութեան գլխաւոր նպատակն է ամէն գնով պաշտպանել ազգային դրամը, որ այս օրերս նորէն վտանգուած է օտար հրապարակներու վրայ:

Կրօնական տարազի օրէնքը Թուրքիոյ մէջ

Երկուշաբթի օր թրքական կառավարութիւնը հրամանագիր մը հրատարակեց կրօնական տարազի օրէնքի մասին, որ պիտի գործադրուի յառաջիկայ յունիսին: Օրէնքին համաձայն, բոլոր կրօնաւորները իրենց կղերական տարազը պիտի հագնին միայն եկեղեցիներու, մզկիթներու կամ սինակոկներու մէջ: Արգիլուած են նաեւ բացօթեայ կրօնական արարողութիւնները: Տարազի մասին բացառութիւն պիտի ըլլայ այն կրօնաւորներուն որոնք կարճ ատենի մը համար Թուրքիա կ'այցելեն:

Ազգ. վիճակահանութեան պարգեւները

Երեքշաբթի օր տեղի ունեցաւ ազգ· պարգեւախաղի 1935ի առաջին շարքին վիճակահանութիւնը: Մեծ պարգեւը, 2,500,000 ֆրանք, շահեցաւ 988,947 թիւը:

Հետեւեալ հինգ թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ մէկ միլիոն ֆրանք·— 987,956, 196,587, 069,887, 133,210, 624,986:

Հետեւեալ 5 թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 500,000 ֆր·— 118,689, 885,494, 798,081, 919,154, 526,050:

7,129 վերջացող թիւերը շահեցան 100,000 ֆրանք:

5,196 վերջացող թիւերը շահեցան 50,000 ֆրանք:

0,176 վերջացող թիւերը շահեցան 25,000 ֆրանք:

1,118 վերջացող թիւերը շահեցան 25,000 ֆրանք:

327 վերջացող թիւերը շահեցան 10,000 ֆրանք:

91 վերջացող թիւերը շահեցան 1000 ֆրանք:

8 վերջացող թիւերը շահեցան 100 ֆրանք:

Մեծ պարգեւը շահող թիւը ծախուած էր «Յառաջ»ի մօտակայ սրճարանը, ուր կէսօրէն յետոյ ժամադիր կ'ըլլանք աշխատակիցներով: Ուրեմն, սահմանները նեղցած են եւ բախտը «Յառաջ»ի դուռներուն կը մօտենայ յուշիկ – յուշիկ··· Ինչպէս ուրիշ առիթներու մէջ, Ավընիւ տ'Իթալիի այս սրճարանն ալ (թիւ 102) երէկ դարձած էր ուխտավայր:

⁂ Նախարարական խորհուրդը որոշեց բացարձակապէս արգիլել բոլոր օտար վիճակահանութիւնները, մէջն ըլլալով Լիւքսէնպուրկի պարգեւախաղն ալ:

Վերջին լուրերու համաձայն, մեծ պարգեւը շահած են 11 բանուորներ որոնք կ'աշխատին Փանհառ գործարանին մէջ: Բոլորն ալ Ֆրանսացի չեն:

»»»··«««

ԳԱՂՏՆԻ ՈՍՏԻԿԱՆ Պօնի առջի օր ամբաստանուեցաւ իր նախկին բարեկամին՝ Ֆայեանի կողմէ, որ կ'ըսէր թէ նախկին պաշտօնեան Ապահովութեան Տեսչութենէն գողցած է Օր· Քոթիյեռնի լուսանկարները եւ 10,000 ֆրանքի ծախած: Ամբաստանեալ եւ ամբաստանող դէմ դիմաց հանուեցան առջի օր: Օր· Քոթիյեռն նամակ մը գրելով ընդհ· դատախազին, պահանջեց ձերբակալել Պօնին, իսկ այս վերջինն ալ իր կարգին նոյն պահանջը դրաւ օրիորդին դէմ...

Յ.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

Իսիի *Զաւարեան*, Պուա քօլօմպի *Արամ*, Առնուվիլ-Սարսէլի *Վարդան*, Փարիզի *Եգիպտացի*, Քաշանի *Արծիւ* եւ Առնուվիլի կոմիտէներու եւ ենթակոմիտէներու ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181 Գուր Լաֆայէթ, Զարդարեան Գրադարանին մէջ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ *ենթակոմիտէի եւ* Քրիստափոր *խումբի ընկերներու ընդհ. անդամական ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին սովորական հաւաքատեղիին մէջ:*

Հ· Յ· Դ· ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

Ռոստոմ *եւ* Իշխան *ենթակոմիտէներու դասախօսութիւնը այս Շբ. երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքավայրին մէջ: Կը խօսի ընկեր* Հ. Սէրէնկիւլեան:

Վրէժ *խումբի դասախօսութիւնը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8·30ին: Կը խօսի ընկեր* Պօղոս Հիւսեան:

Ակնունի *ենթակոմիտէի եւ* Համազասպ *խումբի դասախօսութիւնը այս Կիրակի երեկոյ ժամը 8ին: Կը խօսի ընկեր* Հ. Սէրէնկիւլեան:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ՀԱՒԱՔՈՅԹ

Փարիզի «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» կոմիտէի կողմէ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18ի առթիւ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը ճիշդ 2.30ին

Սօսիէթէ Սավանթի D սրահին մէջ:

Կը խօսի՝ Ա· ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԸՆԿԵՐԱ-ՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած Հ· Յ· Դ· ՓՕՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ *ԿՈՐԻՒՆ* ենթակոմիտէին կողմէ

Այս Շաբաթ կէս օրէ վերջ ժամը ճիշդ 2ին

դաշնակցութեան նոր բացուած գրադարանին մէջ

բանախօսութիւն, երգ, նուագ, պար *եւ* անակնկալներ:

ԹԱՏԵՐՍԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Հ· Յ· Դ ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «ՌԱԶՄԻԿ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Տեղի կ'ունենայ 24 փետրուար կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

Salle GALLEMENTի սրահին մէջ, Առնուվիլի կայարանին դիմացը

կը ներկայացուի՝ «ԹԱԼԷԱԹԻ ԱՆԿՈՒՄԸ»

Մուտք 5 ֆրանք, անգործներու 3 ֆրանք

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ 25 *ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ*

Կազմակերպուած՝ *ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ* կողմէ

Ժամանդակութեամբ իր սանուհիներու «ԱՐԱՔՍ» միութեան

Պատուակալ նախագահութեամբ Patenôtre DESNOYERSի

Maire d'Enghien et député Seine et Oise

24 փետրուար, կիրակի, կէս օրէն վերջ ժամը ճիշդ *2.30*ին՝

Salle des Fêtesի մէջ, **Rue de Casino,** Անկէն:

կը խօսին՝ Շրջ· վարչութեան ատենապետուհին Տիկ. *Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ* *եւ* Պ· *ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՄՈՒՆԻ* (ֆրանսերէն):

գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն՝ Տիկ· ԱՐՇԱԼՈՅՍ Հ· ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ, Տիկ· ԱԼԻՍ Ա· ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ, Տիկ· ՄԱՌԻ ԹԷՐԶԻՊԱՇԵԱՆ, Օր· ԱԼԻՍ Լ· ՊԱՊՕՆԵԱՆ, *եւ* «ԿՈՄԻՏԱՍ» Երգչախումբը:

Բ. Մաս.— Մանկական բաժին, ներկայացում *եւ* արտասանութիւն:

ժամը *6 – 10* պար, «ԵՓՐԱՏ» նուագախումբի ընկերակցութեամբ:

Պարզ հաւաքոյթ սմբութիւն: Ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ:

կը մասնակցի *ԵՓՐԱՏ* նուագախումբը ղեկավարութեամբ Պ· Տ· ՕՆՈՍԵԱՆԻ:

Տախսերու մասնակցութեան համար մուտք կը գանձուի մեծերէ 5 ֆրանք եւ փոքրերէ 3 ֆրանք:

Հաղորդակց· միջոց.— կառ. տիւ Նօրէն շոգեկառքը կը մեկնի *13.46*ին, *3,56*ին եւ *14.25*ին:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին կողմէ

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը *8*ին Ալֆորվիլի Հայ Ակումբին մէջ, Պուլվ. Քառնօ

ղեկավարութեամբ դերասան Յ· ՈՒԶՈՒՆԵԱՆԻ

Կը ներկայացուի *ԳՕՐՐԱՏՕ* կամ *ՈՃՐԱԳՈՐԾԻՆ ԸՆՏԱՆԻՔԸ*

գիներ՝ *5* եւ *3* ֆրանք, փոքրերու 2 ֆրանք:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Նախաձեռնութեամբ՝ *ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՎԱՐՉ. ԺՈՂՈՎԻ*

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին

Petit Journalի սրահին մէջ (Rue Cadet, Métro Cadet).

Կը դասախօսէ Կարող. նուիրակ

ԳԵՐ. Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Ս. ԱՐՔԵՊՍԿ. ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԾԱԳՈՒՄԸ, ԱՐԺԷՔԸ ԵՒ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ՇՐՋԱՆՆԵՐԸ

Մոգական լապտերի ցոլացումներ (գունաւոր եւ սեւ լուսապատկերներով):

Տախսերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 2 ֆրանք:

Բանախօսութիւնը կ'աւարտի ժամը 11.30ին:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այս կիրակի առաւօտ Լիոնի Հայ եկեղեցիին մէջ տեղի կ'ունենայ Հոգեհանգիստ ի յիշատակ ողբացեալ ընկեր *Մատաթ Լուսիկեանի*:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ· Յ· Դ· Մարսէյլի Վաhագն խումբը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկեր Յովհաննէս Խոճոյեանի իր հօրեղբօր Բարթողիմէոս Խոճոյեանի (Ամերիկա) մահուան առթիւ:

Խմբագրատունս կը հրաւիրուի *Ա. Հարոն Տատուրեան* (Բանաստեղծ), ստանալու համար իրեն վերաբերեալ աւանդ մը:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Երգնկայի Հայր· միութեան ընդհ. անդամական ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին *99* Րիւ Քուրօնը: Օրակարգ· Նոր վարչութեան ընտրութիւն, բարոյական եւ նիւթական հաշուետուութիւն եւ ընթացիկ հարցեր: կը խնդրուի բոլոր հայրենակիցներէն անպայման ներկայ ըլլալ:

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

դաշնակահարուհի Օր *ՃԱՄՊԱԶ*ի (61, Rue de Flandre) աշակերտուհիներուն նուագահանդէսը տեղի կ'ունենայ *24* փետրուար կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը *4*ին, Maison Gaveau (Grand Salon)ի մէջ, 45, Rue La Boëtie:

Մուտքը ազատ է:

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (26)

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

»»»··«««

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

— Ես չեմ ասի թէ ով է տեսնեմ կը ճանաչե՞ս: Մօրաքոյրս նայեց իմ վրայ եւ խորին հրճուանքով գրկեց ինձ բացականչելով.— Ինչպէս չճանաչեմ ··· իմ Մուրատն է····:

Նա երկար անշարժ մնաց իմ կուրծքի վրայ:

Եթէ կանայքը չլինէին, ես կարող էի համարձակ ասել որ «խաչագողների» մէջ մարդկային սիրտ չկայ: Դրանց մօտ էր պահպանուել այն աստուածային աւանդը, որ կրում է իւր մէջ բոլորը, ինչ որ գեղեցիկ է, ինչ որ լաւ է, ինչ որ առաքինական է: Դրանք սիրտ ունէին:

Մօրաքոյրս շատ նման էր մօրս· կարծես, մի ձու լինէին, մէջտեղից կէս կիսած: Նա տեսել էր ինձ եօթն տարեկան հասակում, այն օրից անցել էր ամբողջ տասն տարի, եւ իմ պատկերը մնացել էր նրա հոգու մէջ անմոռանալի: Ես չեմ կարող նկարագրել այն սրտաշարժ տեսարանը իւր ամբողջ հոգեբանական բնաւորութեամբ, թէ որպիսի հիացմունքով ընդունեց նա ինձ: Ամբողջ ժամերով նայում էր իմ վրայ, գրկում էր, համբուրում էր եւ ուրախանում էր:— Իմ քոյրը այժմ անբախտ չէ, ասում էր նա, որ ունի քեզ պէս սիրուն տղայ:

Քեռի Պետրոսը ինձ թողնելով մօրաքրոջս տանը, ինքը հեռացաւ, յայտնելով, թէ մի քանի մարդկանց հետ գործեր ունի, պէտք է վերջացնէ:

Թումբուլցւոց հիւրասիրութիւնը մեծ հռչակ է ստացել: Երեք օր մեզ պահեցին այնտեղ, անդադար մի տնից միւսը ման էի ածում: Ամէն տեղ սփռուած էր հացի սեղանը, ամէն տեղ կերուխումով եւ ուրախութեամբ էինք անցկացնում:

Այդ խնճոյքները ինձ յիշեցնում էին միեւնոյն զուարճութիւնները, որ կատարւում էին մեր գիւղում: Այս տեղ նոյնպէս հրաւիրեալները գլուխներս առ քանում էին, սկսում էին մի առանձին պարծանքով պատմել իրանց քաջագործութիւնները զանազան երկրներում: Նրանք յիշում էին այնպիսի երկրների, այնպիսի քաղաքների եւ այնպիսի ազգի անուններ, որ ես բնաւ չէի լսել: Կարծես թէ, այդ մարդիկը աշխարհի մի ծայրից մինչեւ միւսը արշաւել էին: Քեռի Պետրոսը բոլոր ժամանակը լուռ էր մնում: Նա լսում էր նրանց արկածների պատմութիւնը խորին սառնասրտութեամբ, որպէս մի հսկայ, որ լսում է գաճաճների զատարկախօսութիւնը իրանց քաջագործութիւնների մասին, եւ ժպտում է միայն:

Գիշերները ես անց էի կացնում մօրաքրոջս տանը: Նա երկար նստած իմ անկողնի մօտ, չէր թողնում ինձ քնել, անդադար խօսում էր, հարցնում էր Սալմաստի մասին: Հայրենիքի սէրը դեռ մնացել էր նրա սրտում անմոռանալի: Նա դեռ յիշում էր բոլոր արտերը, այգիները, պարտէզները, մինչեւ անգամ մեր գիւղի նշանաւոր ծառերը: Հարցնում էր սուրբ Յովհաննու մատուռի ուխտագնացութեան մասին· պատմում էր, թէ իւր ժամանակում որպիսի բազմութեամբ էր կատարւում նրա տօնախմբութիւնը: Խօսում էր կնիկների, աղջիկների սովորութիւնների մասին, թէ ինչ խաղեր էին խաղում, թէ որպիսի հանդէսներ էին կատարում, երբ ուխտ էին գնում: Հայրենական կեանքի բոլոր սիրելի պատկերները կենդանի մնացած էին նրա յիշողութեան մէջ:

Հազար անգամ հարցնում էր մեր ընտանիքի մասին միեւնոյն բաները եւ նրա հարցասիրութիւնը չէր յագենում — «Մօրդ ծամերը հօ չե՞ն սպիտակել» — «Քոյրերդ ո՞րքան են մեծացել» — «Հիմա Նայլուն մարդու գնալու աղջիկ կը լինի» — «Ձեր սպիտակ Վանի կատուն մնո՞ւմ է» — «Հիմա ո՞ր տեղ էք պահում ձեր չորացրած մրգեղէնները» — «Քանի՞ կով ունէք, օրեկան ո՞րքան կաթ են տալիս» — «Ո՞վ է կթում կովերը, ո՞վ է թխում հացը» — «Ձեր հարեւան պառաւ Գօզէն մեռնո՞ւմ է» — «Մայրդ ի՞նչ գոյնով քող է կրում· քոյրերդ ի՞նչ ձօթից հագուստ են հագնում» եւայլն:

Ես նրա հարցերին գոհացուցիչ պատասխան էի տալիս: Ի հարկէ, չէի ասում, թէ Փէրրաշները մեր տունը այնպէս դատարկել են, որ ոչ կով է մնացել եւ ոչ Վանի կատու···

Բայց այն գիշերը, որի առաւօտը ես պիտի ճանապարհ ընկնէի, նա աւելի խրատներ էր տալիս ինձ, քան թէ բաներ էր հարցնում:— «Գնա Մուրատ, ասում էր նա,— սուրբ Աստուածածինը թող բարի ճանապարհ տայ քեզ, գնա երկրէ երկիր ման արի, փող աշխատիր, ու բարձրացրու հօրդ անունը: Քո հայրը անյայտութեան մէջ կորաւ, հիմա դու ես մնացել քո հօր տան միակ սիւնը: Մօրդ, քոյրերիդ, բարեկամներիդ յոյսերը քեզ վրայ են դրուած: Դու պէտք է բոլորին ուրախացնես, դու պէտք է բոլորին մխիթարես···:

Ես հաւատացած եմ, եթէ մօրաքոյրս գիտենար, թէ «խաչագողները» ի՞նչ միջոցներով են փող աշխատում, նա երբեք ինձ խորհուրդ չէր տայ, որ ես օտար աշխարհ գնայի եւ նրանց հետ թափառէի: Բայց նա չէր իմանում··· ես նոյնպէս չէի իմանում:

Քեռի Պետրոսին խիստ սակաւ էի տեսնում: Նա ինչ որ պատրաստութիւններով զբաղուած էր: Թումբուլը մի նշանաւոր կայարան էր Պարսկաստանի «խաչագողների» համար, որտեղից վեր էին առնում իրանց զօրծունէութեան համար պէտք եղած բոլոր պարագայքը, ինչ որ իրանց պակաս էր: Բայց ես քեռի Պետրոսի վերաբերութեամբ տակաւին այդ կարծիքը չունէի:

Նա մի առաւօտ բերեց իւր հետ մի թուրք եւ վաճառեց իմ աւանակը: Ճշմարիտն ասած, ինձ խիստ զգալի էր բաժանուել իմ խոնարհ եւ հաւատարիմ ընկերից, որ այնքան ժամանակ ճանապարհորդել էր ինձ հետ եւ ամենայն յօժարութեամբ կրել էր իմ ծանրութիւնները: Բայց քեռի Պետրոսը հանգստացրեց ինձ, ասելով.

— Աւանակի փողը այն փողերի հետ, որ դու վաստակեցիր քո վաճառքներից, պիտի ուղարկես մօրդ, դու գիտես, որ նա իւր մի հատիկ կովը ծախեց եւ գնեց քեզ համար այդ աւանակը:

— Այդ ես գիտեմ: Բայց դրանից յետոյ ի՞նչով կարող եմ շարունակել իմ ճանապարհորդութիւնը:

— Դու կը նստես մի փառաւոր կառքի մէջ:

(Շար·)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 22 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
VENDREDI 22 Février 1935

ԺԱ ՏԱՐԻ - 11e Année N° 2736

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿԵՆԴԱՆԻ ԵՒ ՄԵԹՈՏԻԿ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

»»»· ·«««

Երբ հրապարակաւ հարցումներ եւ հարցապնդումներ կ'ուղղենք Միացեալ Ցանձնաժողովին, պատճառը այն է որ պատրանքներ չունինք անոր գործունէութեան մասին։

Պատահարար մէջտեղ եկած, այդ Մարմինը հետզհետէ դարձաւ տեւական օրկան մը։ Ան ի չգոյէ կեդրոնական կազմակերպութեան մը։

Արդ, կացութիւնը կը պահանջէ որ ան չգոհանայ իր ներկայ կազմով եւ սահմանափակ, միջանկեալ գործունէութեամբ, այլ միրարար ստանձնէ օրուան հոգերուն պատասխանատուութիւնը։

Ի՞նչ են իր գլխաւոր թերութիւնները։

1· Կազմը լրիւ չէ, ոչ ալ իրապէս ներկայացուցչական։

Ոչ միայն Ցանձնաժողովէն դուրս կը մնան կարեւոր հոսանքներ (հայրենակցական, բանուորական եւ արհեստակցական), այլ եւ, որքան գիտենք, իւրաքանչիւր ժողով տեղի կ'ունենայ տարբեր անձերու ներկայութեամբ։ Օր մը մէկը (այս ինչ օրկանը) բացակայ կ'արձանագրուի, օր մը ուրիշը։ Եթէ չենք սխալիր, անդամներէն շատերը գործերուն կը հետեւին իբրեւ «ամաթէօռ», համաձայն իրենց հայեցողութեան կամ յարմարութեան։

2·Ցանձնաժողովը կը գումարուի պարբերաբար, 8–10 օրուան, երկու շաբթուան դէպքեր եւ դիմումներ լսելու եւ որոշումներ տալու համար։ Մինչդեռ, առօրեայ կեանքը ժողովականներուն անձնական յարմարութեան կամ բարեհաճութեան չսպասեր, իր յարափոփոխ եւ ընդհանրապէս վրդովիչ անակնկալներով։

Արդ, կացութիւնը կը պահանջէ ունենալ աչք մը եւ ձեռք մը, որ ամէն օր եւ յարատեւօրէն հետեւի դէպքերու ընթացքին։ Եթէ կարելի չէ մնայուն դիւան մը ունենալ, կրնան, գոնէ, իրաւազէտ խորհրդական – գործակատար մը նշանակել, այս տարրական պարտականութեան համար։

Նոր ծախքի դո՞ւռ կը բանանք,— Անշո՛ւշտ. բայց ի՞նչ արժէք ունի այդ ծախքը այն ծանր հոգերուն առջեւ, որ կը բարդուին ու կը բարդանան օրէ օր։

Վաղը պիտի ստիպուինք տասն անգամ աւելի ծախսել, դժուարին կացութեան մը առջեւ, կամ ողորմութիւն բաժնել, յաբաճուն տրտունջները լռեցնելու համար։

Կարելի է այս խնդիրը կարգադրել նաեւ աշխատանքի բաժանում կատարելով, եւ հերթապահներ նշանակելով։

Ըսել կ'ուզենք թէ՝ Միացեալ Ցանձնաժողովը պէտք է դառնայ իրական վարչութիւն մը — հոգ չէ թէ առժամեայ — իր բոլոր ստորոգելիներով, այլ մանաւանդ կեդրոնաձիգ, շարժուն եւ գործօն կազմակերպութեամբ։

Այլապէս, յուսախաբութիւնները աւելի պիտի ծաւալին, եւ, միւս կողմէ, դուռ պիտի բացուի «պաշըլպօզուք» մարդանքներու, ինչպէս տեսանք եւ կը տեսնենք ամէն օր, Փարիզէն մինչեւ Մարսէյլ եւ այլուր։

×

Այս խորհրդածութիւններու կարգին, չենք ուզեր զանց առնել նոյն իսկ չեափն մանրամասնութիւնները։

Օրինակ, Միացեալ Ցանձնաժողովին անդամները Հայերէն թերթ կը կարդա՞ն։

Այս հարցումը կ'ուղղենք ոչ թէ խեղք սորվեցնելու համար — բանդէ՞տ կը պակսի մեր մէջ — այլ ուրիշ ուղղութեամբ։

Ցանձնաժողովը ստանձնած է հոգեր, որոնց մանրամասնութիւնները կը գտնուին թերթերու մէջ,— առօրեայ դէպքեր, տրտունջներ, խնդրանքներ, թելադրութիւններ, թուանշաններ, եւ անձկութեան կանչեր։

Արդ, ո՞վ կը հետեւի ժամանակակից Հայոց պատմութեան այս արձագանգներուն։ Եւ եթէ Միացեալ Ցանձնաժողովին անդամներն ալ չհետեւին, հապա ի՞նչպէս պիտի գործեն. գոց եղած «փորմիւլ»նէրո՞վ եւ ադերսագիրներո՞վ, թէ ... «ժուռնալ» եւ «Մաթէն» կարդալով։

Նոյն իսկ մենք վստահ չենք թէ օտար թերթերուն ալ ուշադրութեամբ կը հետեւին։

Տեսէք, մէկ ֆրանսացի երեսփոխան, Պ. Մարիուս Մութէ, ի՛նչ սրտցաւ հետաքրքրութեամբ եւ յետին մանրամասնութեամբ քննած, սերտած եւ իւրացուցած է արտաքսեալներու ողբերգութեան խնդիրը։

Մենք ունի՞նք այդպիսի հեղինակութիւններ, արժեցնելու համար մեր պահանջներն ու բաղձանքները։

Ինչո՞ւ պիտի չունենանք, երբ ամբողջ ողբերգութեան բուն դոհերը մենք ենք, իսկ ամէնէն տարրական պահանջը՝ սրտցաւ եւ ծրագրեալ, մեթոտիկ աշխատանքն է։

Առանց օրը օրին եւ լուրջ գիտակցութեամբ հետեւելու անցուդարձին, առանց աքնելու եւ որոճալու, առանց որոշ ծրագիրներ մշակելու կարելի՞ է պատասխանատուութիւն ստանձնել եւ գործ վարել։

Մանաւանդ հիմա, երբ նոր հոգեր դիզուած են սեղանի վրայ, եւ չուարած բազմութիւնները ուղեցոյց, տէր եւ հոգատար կը պահանջեն։

Ծառոնց եկած է ժամանակը նոր եւ աւելի ազդու դիմումներ կատարելու։ Բայց, պատրաստա՞ծ են բոլոր նիւթերը։ Ծանօ՞թ են ամբողջ ողբերգութեան։ Կ'ըմբռնե՞ն թէ ի՛նչ ծանրակշիռ եւքի մը կրնայ յանգիլ նոր հրամանագիրներու եւ օրէնքներու քուէարկութիւնը (տեղափոխում դէպի գաղթավայրերը եւն.)։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Խ. ՄԻՈՒԹԻՒՆՆ ԱԼ ԿԸ ՅԱՐԻ ՓԵՏՐ. 3Ի ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՆ

»»»· ·«««

Կը պահանջէ անբաժան եւ անփոփոխ պահել մերժելով Գերմանիոյ պահանջները

ԿԱՐԵՒՈՐ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

Խորհ. իշխանութիւնը ծանուցագիր մը ուղղելով անգլիական եւ ֆրանսական կառավարութեանց, պահանջեց անփոփոխ պահել փետրուար 3ի համաձայնութիւնը։ Մոսկուայի տեսակէտով, Գերմանիոյ ուղղուած յայտարարութիւնը պէտք է համարուի մէկ եւ անբաժան ամբողջութիւն մը, այսինքն ճիշդ հակառակը Գերմանիոյ տեսակէտին, որ անոր մէկ մասը միայն կ'ընդունի, այն ալ սկզբունքով։

Այս տեսակէտը պարզելու համար, Լոնտոնի եւ Փարիզի խորհրդային դեսպանները մասնաւոր տեսակցութիւններ ունեցան Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի արտաքին նախարարներուն հետ։

Լոնտոնի տեսակցութենէն անմիջապէս վերջը, Անգլիոյ դահլիճը ժողով մը գումարեց, որ տեւեց երկու ժամ։ Այս ժողովէն յետոյ, թերթերը գրեցին թէ անգլիական կառավարութիւնը չպիտի հաւանի միակողմանի բանակցութիւններ կատարել Գերմանիոյ հետ, օդանաւային պայմանագրի մասին, մինչեւ որ Հիթլէր բացորոշապէս չճշդէ իր դիրքը սպառազինութեանց կրճատման եւ ապահովութեան դաշինքներու մասին, ինչպէս եւ տրամադրութիւն չյայտնէ վերադառնալու Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ։

Փարիզի մէջ հրատարակուած խորհրդային ծանուցագիրը կ'ըսէ.—

« Խորհրդային կառավարութիւնը գոհունակութեամբ ողջունեց Լոնտոնի անգլեւ-ֆրանսական խօսակցութիւններէն յետոյ հրատարակուած պաշտօնական զեկոյցը, որմէ կը հետեւի թէ խօսակցութեանց նպատակը եղած է օգնել աշխարհի խաղաղութեան զօրացման, եւրոպական աւելի սերտ գործակցութիւն մը հաստատելով եւ ռազմաշունչ տրամադրութիւնները խափանելով։ Խորհրդային կառավարութիւնը շատոնց այն եզրակացութեան յանգած է թէ՝ նկատի առնելով որ անկարելի է իրականացնել կատարեալ զինաթափութիւնը եւ դժուար է հսկողութեան ենթարկել եւ սահմանափակել սպառազինութիւնը, նոր պատերազմի մը վտանգին հակազդելու միակ միջոցն է հաստատել շրջանային դաշինքներու դրութիւն մը, որպէսզի կարելի ըլլայ փոխադարձ աջակցութիւն ապահովել այն պետութեանց, որոնք անկեղծօրէն կ'ուզեն խափանել այդ վտանգը։ Խորհրդային կառավարութիւնը Լոնտոնի ծրագրին մէջ կը տեսնէ ճանաչումը այն սկզբունքին թէ Եւրոպայի պետութիւնները իրարմէ կախում ունին խաղաղութեան պահպանման համար, քանի որ, ներկայ պարագաներուն մէջ, անկարելի է մեկուսացնել պատերազմ մը որ կրնայ ծագիլ Եւրոպայի որ եւ է կէտին վրայ։

Եւրոպայի խաղաղութիւնը կախում ունի 365 միլիոն ժողովուրդի կամքէն

— •• —

«Այս առթիւ, խորհրդային կառավարութիւնը կը հաւատայ թէ Լոնտոնի մէջ առաջադրուած նպատակը՝ «Եւրոպայի կազմակերպուած ապահովութիւնը », կարելի է ձեռք բերել գլուխ հանելով Լոնտոնի զեկոյցին մէջ նշանակուած բոլոր դաշինքները եւ շրջանային համաձայնութիւնները. իսկ ընդհակառակն, այդ համաձայնութեանց մէկ մասին լքումը ոչ միայն չպիտի ծառայէ խաղաղութեան հեռանկարներուն, այլեւ հաւանօրէն պիտի նկատուի դրդում՝ խախտելու խաղաղութիւնը խնդրոյ առարկայ շրջաններուն մէջ։ Լոնտոնի համաձայնութենէն վերջը, կարելի է հաստատել թէ փոխադարձ աջակցութեան դաշինքով մը որ եւ է զինուորական յարձակում խափանելու համար կարելի եղածին չափ արագօրէն ազդու միջոցներ ձեռք առնելու անհրաժեշտութիւնը գործնապէս կը պաշտպանուի Եւրոպայի չորս ամենամեծ պետութեանց կողմէ,— Ֆրանսա, Մեծն Բրիտանիա, Իտալիա եւ Խորհրդային Միութիւնը, ինչպէս եւ Փոքր Համաձայնութեան եւ Պալքանեան միութեան կողմէ։ Այս երկիրները կը ներկայացնեն համագումար 365 միլիոն ժողովուրդ, այսինքն Եւրոպայի ամբողջ բնակչութեան 70 առ հարիւրը։

« Տարակոյս չկայ թէ Եւրոպայի միւս երկիրներուն ջախջախիչ մեծամասնութիւնը համակրութեամբ կը դիտէ որ եւ է առաջարկ որ կը ձգտի ամրապնդել խաղաղութիւնը, հետեւաբար «պատերազմի վտանգները աւելցնելու» ձգտումի կուսակիցները կը ներկայացնեն բաղդատաբար աննշան թիւ մը։ Այս պայմաններուն մէջ, դժուար է ընդունիլ թէ այսքան պատկառելի մեծամասնութիւն մը որ տոգորուած է միակ եւ համերաշխ նպատակով մը՝ յանուն խաղաղութեան ամրապնդման, չկարենայ գլուխ հանել իր գործը, անհրաժեշտ համարուած միջոցներով։ Ողջունելով Լոնտոնի համաձայնութիւնը, իր ամբողջական եւ անբաժան գործադրութեամբ, խորհրդային կառավարութիւնը կը սիրէ յուսալ թէ այդ ծրագիրը գործի պիտի վերածուի կատարեալ ձեւով մը եւ անհրաժեշտ յարատեւութեամբ »։

Ինչպէս կը տեսնէք, խորհրդային իշխանութիւնը կրկին եւ կրկին պնդելով Լոնտոնի ծրագրին ամբողջական և անբաժան գործադրութեան վրայ, կը ձգտի մեկուսացնել Գերմանիան եւ Լեհաստանը, որոնց երուքէն ալ կասկածներ ունի։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԾՈՒԻԹ – ԲԵՐԱՆ ՄԱՐԴԻԿ

— • —

Ի՜նչքան շատոր են անոնք,— ծուռ բերան մարդիկ՝ թթուած գլուխով եւ նոյնքան թթու սրտով։

Հակառակ բոլոր զգուանքիս, կը հարկադրուիմ երբեմն թօթվել անոնց օձիքը։ Մանաւանդ երբ գրիչ կը շարժեն։

Փարիզի ռամկավար օրկանին խմբագիրը փետրուար 19ին գրի առած էր խմբագրական մը, «Փետրուար 18»էն «Փետրուար 16»։

Ի՞նչ ըսելու համար։

— « Ջնջեցէք փետրուար 18»ը, առաջարկեր են երկու տարի առաջ, երբ կը գումարուէր Հ. Յ. Դ. ընդհ. ժողովը։

« Մենք առաջարկեցինք ջնջել պատմութեան յանձնուած այդ ողբերգական անցքի յիշատակը, ջնջել անոր սեւ «տօնակատարութիւնը»։

Բայց Դաշնակցութիւնը շարունակեր է զբաղիլ այդ «տօնական» յիմարաբանութիւններով», եւ հիմա միայն խելքի եկեր է։

Կարդացէք իր բառերով.

— « *Դեռ պէտք էր սպասել երկու տարի ալ որպէսզի Ֆրանսայի մէջ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը իր գլուխը պատեանին մէջ քաշէր եւ հրաժարէր «Փետրուար 18ի տօնակատարութենէն »։ Այսօր այդ իրողութիւնն է որ կ'արձանագրենք։ Եւ կ'արձանագրենք հաճոյքով։ Բայց այդ հաճոյքը չի բխիր միայն մեր այն գիտակցութենէն թէ մենք յաջողեցանք մեր տեսակէտներուն մէջ, այլ նաեւ այն իրողութենէն որ Դաշնակցութեան ղեկավարները վերջապէս տեղի տուին, սրբագրելով իրենց ծանր սխալներէն մէկը՝ ապաւելու համար համաժողովրդական կշտամբանքէն։*

Ուրեմն 1935ին « Փետրուար 18 »ը ջնջուեցաւ Ֆրանսայի մէջ։

Եւ գեղեցիկ զուգադիպութեամբ մը « Փրթի ժուռնալ »ի այն սրահը ուր երբեմն « Փետրուար 18ը կը տօնուէր», այս անգամ վկան եղաւ Փետրուար 16ի ազգային տօնակատարութեան»։(Կ'ակնարկէ Զարեհին արք.ի բանախօսութեան)։

Այս ցնդաբանութիւնները կը գրուին, կը շարուին եւ կը տպուին Փարիզի մէջ, ճիշդ այն պահուն երբ «Յառաջ»ի չորրորդ էջին մէջ կ'երեւան փետրուար 18ի տօնակատարութեան ազդերը, փետրուար 16էն առաջ թէ վերջը։

Եւ այս մարդիկը գիտեն որ Փետր. 18ը երբեք տօնուած չէ «Փրթի ժուռնալ»ի սրահին մէջ։

Ու կը մոռնան թէ՝ իրենք ալ, Փարիզի ռամկավար օրկանին ներկայ խմբագիրն ու միւս ընկերները նոյնքան եռանդով, արդա՛ր ցասումով, թռուցիկներով, պաշտօնական յայտարարութիւններով եւ... երկու վաշտ կամաւորներով մասնակցած են Փետրուար 18ի «սեւ» դէպքին...

Գիտեն, վերջապէս, թէ իրենց մէկ ընկերը, որ կարծեմ Հայաստան կը գտնուի, բացագանչած է առիթով մը.

— Դաշնակցութիւնը իրաւունք չունի իրեն սեփականացնելու փետրուար 18ի փառքը, մենք ալ բաժին ունինք այդ ըմբոստացման մէջ, յատուկ վաշտով եւ մասնաւոր դրօշով...

Ի՞նչ կ'ըսէք, այս մարդիկը վաղը նոյն ձեւով չը՞ պիտի ուրանան Հայաստանի ներկայ իշխանութիւնը,— 10 — 12 տարի անոր գովքը երգելէ յետոյ։

Այդ նոյն անպատիւ դասալքութեամբ չփայլեցա՞ն Մայիս 28ի, ազգ. դրօշի, նոյնիսկ Ապրիլ Տասնըմէկի առթիւ, մէկ տարիէն միւսը։

ՎԱՀԷ

Անգլիա հարցարան մը պիտի ղրկէ Պերլին

Նախարարական խորհուրդի նիստէն անմիջապէս վերջը, անգլիական կառավարութիւնը անհրաժեշտ հրահանգները ղրկեց Փարիզի դեսպանին, որպէսզի խորհրդակցի ֆրանսական կառավարութեան հետ։ Ասկէ զատ, Անգլիոյ արտաքին նախարարը Փարիզ պիտի գայ փետրուար 28ին, լրացնելու համար խորհրդակցութիւնները։ Մասնաւոր հրահանգներ ղրկուած են նաեւ Պերլինի անգլիական դեսպանին, որ հարցարան մը պիտի ուղղէ գերմանական կառավարութեան, իմանալու համար անոր վերջնական միտքը։

Պերլինի մէջ կը կարծեն թէ անգլիական կառավարութիւնը քանի մը ներկայացուցիչներ պիտի ղրկէ, ուղղակի բանակցութիւններ կատարելու համար։ Բայց, հաւանական չէ որ այդ այցելութիւնը տեղի ունենայ Գերմանիոյ նոր պատասխանէն առաջ։

Օտարները չը՞ պիտի կրնան

ՇՐՋՈՒՆ ՎԱՃԱՌՈՐԴ ԸԼԼԱԼ

Երեսփ. ժողովի առեւտրական յանձնաժողովը քուէարկեց ազգայնական երեսփոխան Վ.ալաքի մէկ առաջարկը, որուն համաձայն օտարականները չպիտի կրնան շրջուն վաճառորդ ըլլալ։ (Անշուշտ նկատի ունին «մառշէնի»ները)։ Օրինագիծը խորհրդարանին քննութեան պիտի յանձնուի մօտերս։

Աւստրիոյ վարչապետը Փարիզ եկաւ

Աւստրիոյ վարչապետ Պ. Շուշնիկ Փարիզ եկաւ երէկ իրիկուն, ընկերակցութեամբ արտաքին նախարարին, համաձայն ֆրանսական կառավարութեան հրաւէրին։ Այս առթիւ խիստ միջոցներ ձեռք առնուած էին կայարանին մէջ, որովհետեւ ընկերվարականներն ու համայնավարները թշնամական ցոյց մը կազմակերպած էին, «Դահիճ Շուշնիկի դէմ»։

Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայեն այս այցելութեան, որ կապ ունի Հռոմի համաձայնութեանց հետ (երաշխաւորում Աւստրիոյ անկախութեան)։ Հակառակ երեւութական անդորրութեան, կացութիւնը անկայուն է Աւստրիոյ մէջ։ Սարի հանրաքուէին յաջողութենէն իվեր, գերմանական մամուլը կը պահանջէ քուէարկութիւն կատարել նաեւ Աւստրիոյ մէջ, որ զուտ գերմանական երկիր մը կը համարուի։ Թէեւ զբաղած՝ ուրիշ ճակատներու վրայ, Գերմանիա հրաժարած չէ Աւստրիան կցելու ծրագրէն, եւ կը սպասէ նպաստաւոր առիթներու։ Միւս կողմէ, հիթլէրականները կը շարունակեն իրենց դաւադրական գործունէութիւնը։ Այս պարագաները նկատի առնելով, իտալիա զինուոր համախմբած է Պրէննէրի սահմանագլուխին վրայ։

Մէկ խօսքով, Աւստրիոյ կացութիւնը բարւոքած է յուլիս 25էն ի վեր, բայց Գերմանիոյ ճնշումն ալ աւելցած է յունուար 13էն ի վեր (Սարի հանրաքուէ)։ Ուրեմն, Շուշնիկ Փարիզ եկած է աւելի լուրջ աջակցութիւն ապահովելու համար։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

Ն. ՎԵՀԱՓԱՌՈՒԹԻՒՆ ՔԱՐԻՒՂԸ

»»» • • «««

Ը.

ՈՎ ԷՐ ՏԷԹԷՐՏԻՆԿ — ԻՐ ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՅՔԱՐԸ ՌԱՔՖԷԼԼԸՐԻ ԴԷՄ — ՄԵԾՆ ԲՐԻՏԱՆԻԱ ԿԸ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐԷ ԻՐ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐԸ — ՌՈՋԻԼՏ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ԿԸ ՀԱՍՆԻ — ԴԷՊԻ ԿՈՎԿԱՍ — Գ. ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ ՄԻՋՆՈՐԴ — ԵՐԿՈՒ ՄԻԼԻՈՆ ՌՈՒԲԼԻ ՇԱՀ՝ ԲԱԳՈՒԷՆ։

Քարիւղի քաղաքական պատմութեան Նափոլէոնը՝ Սըր Հէնրի Տէթէրտինկ չառաւելով էր համեստ ընտանիքի մը։

Տասնըվեց տարեկան էր ան, երբ իր հօրը մահը եւ ապրուստի անմիջական մտահոգութիւնը դրամատան պաշտօնեայ ըրին զինքը։ Սակայն, հակառակ իր փոքր տարիքին, որոշ փառասիրութիւններ ունէր ան. դրասենեակներու մթնոլորտը կամ հաշուակալի միօրինակ աշխատանքը անհամապատասխան էին իր խառնուածքին, նորութիւններ կը փնտռէր ու կը մտածէր աւելի փայլուն եւ խոստմնալից ասպարէզներու մասին։

Պատեհութիւնը չէր որ պիտի պակսէր իրեն։ Զաւակն էր հարուստ եւ գաղթավայրեր ունեցող հայրենիքի մը։ Եթէ Ամսթերտամը անբաւական էր իր իտէալներուն իրագործման համար, Հոլանտան Հեռաւոր Արեւելքի մէջ ունէր Ճաւան ու Սումաթրան։

Յաջորդող տասնեակ մը տարիներուն զինքը կը գտնենք այդ գաղթավայրերուն մէջ. պաշտօնեայ է տակաւին, բայց աւելի լայն է հիմա իր հորիզոնը։ Երեսուն տարեկանին, իր հայրենակիցներէն՝ Օկիւսթ Քէսլէրի քարիւղի հաստատութեան մէջ կը մտնէ իբրեւ քննիչ։ Այդ պաշտօնով կը ծանօթանայ հոլանտական ամբողջ կղզեխումբին։ Քարիւղի գործը աւելի հետաքրքրական դրաւիչ է իրեն համար քան դրամատան հաշուակալութիւնը։ Քանի մը տարի վերջը բոլորովին ընտելացած է նաւթային ճարտարարուեստին։ Եռանդուն եւ աշխատասէր երիտասարդ՝ շուտով կը շահի Քէսլէրի վստահութիւնը ու երբ այս վերջինը հայրենիք կը վերադառնայ, Տէթէրտինկ կը ստանձնէ հաստատութեան վարչութիւնը։ Բախտը հետզհետէ կը ժպտի իրեն։ «Ռոյըլ Տըչ» նոր անունով կը մկրտէ իր բարերարին հիմնարկութիւնը. իր համբաւը աստիճանաբար կը ծաւալի Հեռաւոր Արեւելքի մէջ։ Չինաստանն անգամ կը ճանչնայ զինքը։ Հանքեր ունի այնտեղ. քարիւղ կը ծախէ չինացի ժողովուրդին ու կը փորձէ կռուիլ Ռաքֆէլլըրի հետ։

Երիտասարդին յանդգնութիւնը հաճելի չէ ծերունի աղուէսին համար։

— Չինաստանը իմս է, կ'ազդարարէ Ռաքֆէլլըր, հանքերդ ինծի ծախէ...

— Ծախե՞մ, երբեք, կը պատասխանէ Տէթէրտինկ ու Ռոյըլ Տըչի կեդրոնը կը փոխադրէ Լահէյ, հոլանտական կառավարութեան հովանիին տակ, աւելի ազատ ու անկախ կերպով գործելու համար։

1900 թուականին Քէսլէրի հաստատութիւնը իր վեց միլիոն ֆիօրին դրամագլուխով, աչքի զարնող կազմակերպութիւն մըն էր արդէն՝ շնորհիւ Տէթէրտինկի նախաձեռնութեան եւ աշխատանքին։ Հիմնադիրը կը մեռնի նոյն տարին ու ապագայ Նափոլէոնը կը ժառանգէ անոր գործը ամբողջութեամբ։

Սովորական առեւտրական մը չէր Տէթէրտինկ։ Ուսումնասիրած էր քարիւղի ճարտարարուեստը եւ կը հաւատար թէ այդ զարմանահրաշ հեղուկը հրակայ դեր մը պիտի կատարէ տնտեսական աշխարհին մէջ։ Այդ հաւատքը բազմապատկեց իր եռանդն ու յաղթելու վճռականութիւնը։ Վստահ էր իր սեփական ուժերուն վրայ։

Պէտք է չմոռնալ որ կարեւոր խոչընդոտներ կային իր առջեւ։

Ինչպէս տեսանք, Ամերիկայի նաւթային արդիւնաբերութիւնը չափազանց փայլուն վիճակ մը կը ներկայացնէր այդ օրերուն։ Ռաքֆէլլըրի միահեծան իշխանութիւնը կը սաւառնէր ամէն տեղ։ Ո՞ր միամիտը պիտի համարձակէր ասպարէզ կարդալ իրեն։

Եւրոպական մեծ պետութիւններէն միայն Ռուսաստանն էր որ կրցած էր որոշ չափով շահագործել իր քարիւղը։ Բագուն կարեւոր նուաճումներ կատարած էր այդ ուղղութեամբ։ Ֆրանսան չօշափելի քանակութեամբ քարիւղ չունէր, իսկ Անգլիոյ հանքածուխը լիուլի կը բաւէր իր ճարտարարուեստին։ Բայց, մտածեց Տէթէրտինկ, եւրոպական ցամաքամասէն դուրս, ուրիշ հորիզոններու տակ ալ քարիւղ կայ։ Ո՞վ պիտի շահագործէր, օրինակ, Մեքսիկայի, Վենեզուէլլայի, Իրանի եւ Միջագետքի հանքերը։ Ռոյըլ Տըչը կամ նոյնիսկ Հոլանտան իրենց սեփական միջոցներով վտանգաւոր արկածախնդրութեանց մէջ չէին կրնար նետուիլ, ոչ անհրաժեշտ դրամագլուխը ունէին, ոչ ալ այդ դրամագլուխը պաշտպանելու կարելիութիւնները։ Ամերիկան ու Ռուսաստանը կրնային քանըչորս ժամէն ջախջախել Ռոյըլ Տըչի հաստատութիւնը։

Երիտասարդ Հոլանտացին երկար օրէն մտածեց, ապահով միջոցներու մասին խորհեցաւ։ Յենարան մը կ'ուզէր նոր ձեռնարկներ կատարելու համար, պետութիւն մը որուն կարենար ապաւինիլ։ Իր հայրենիքը պէտք եղածին չափ զօրաւոր չէր։ Ֆրանսան ականջ չպիտի կախէր իր խանդավառ ծրագիրներուն։ Բայց Մեծն Բրիտանիա՞ն... Այո, անիկա պետութիւններուն ամէնէն հարուստն էր ու ամէնէն հզօրը, անսպառ միջոցներ ունէր իր արտասահմանեան հարստութիւնները պաշտպանելու համար. անոր հովանիին տակ կարելի էր ապահով զգալ ու անպայման յաջողիլ։

Տէթէրտինկ որոշած էր իր ապագայ գործունէութեան ծրագիրը։

— Բրիտանական կառավարութեան պաշտպանութիւնը կենսական է նպատակիս իրագործման համար։

Ուրիշ միջոց չկար՝ իր ճամբուն վրայ գտնուող արգելքները անհետացնելու համար։ Առիթ մը պէտք էր, սակայն, որպէսզի այդ հովանաւորութիւնը ստանար։ Տէթէրտինկ բախտաւոր էր։

1900ական թուականներուն Հեռաւոր Արեւելքի ծովերուն մէջ կ'աշխատէր Շէլ անունով անգլիական նաւային ընկերութիւն մը, որուն միջոցով ապագայ միլիոնատէրը ժամանակին կը կատարէր իր փոխադրութիւնները հոլանտական կղզեխումբէն Չինաստանի ափերը։ Շէլի կեդրոնը կը գտնուէր Լոնտոն, Տէթէրտինկի հաստատութեան կեդրոնը՝ Ամսթերտամ։ Եթէ Ռոյըլ Տըչը միանար Շէլին, այն ատեն հոլանտական ընկերութիւնը կրնար վայելել անգլիական կառավարութեան պաշտպանութիւնը։

1907ին երկու հաստատութիւնները միացան ու կազմեցին «Ռոյըլ Տըչ եւ Շէլ» ընկերութիւնը, որ տարիներ ետքը պիտի դառնար բրիտանական կայսրութեան ամէնէն վիթխարի հիմնարկութիւններէն մէկը։

Պէտք է չմոռնալ, սակայն, որ այդ երկու ընկերութիւններուն միացեալ դրամագլուխը շատ չնչին գումար մը կը ներկայացնէր, էականը զօրաւոր պետութեան մը պաշտպանութիւնն էր։ Այդ տեսակէտէն Տէթէրտինկ որոշ առաւելութիւններ ձեռք բերած էր եւ կրնար վստահօրէն դիմաւորել ապագան։

Տէթէրտինկ Լոնտոն հաստատուեցաւ 1907ին։ Քանի մը տարի ետքը արդէն անգլիահպատակ էր։ Ճիշդ է որ իրեն հետ իր սեփական ընկերութեան կեդրոնն ալ Անգլիա փոխադրեց, սակայն երբեք չխզեց իր յարաբերութիւնները Հոլանտայի հետ։ Այսօր Շէլի գլխաւոր մասնաճիւղը կը գտնուի Լահէյ։

Բացատրեցինք թէ Շէլը հարուստ հիմնարկութիւն մը չէր, այնպէս որ բրիտանական պաշտպանութիւնը միմիայն ակադեմական արժէք մը կրնար ունենալ այդ օրերուն։ Անգլիան ի՞նչ պիտի պաշտպանէր, քանի որ Տէթէրտինկ ոչ դրամ ունէր, ոչ ալ վտանգաւոր ըլլալու չափ հեղինակութիւն քարիւղի ճարտարարուեստին մէջ։ «Սթէնտըրտ Օյլ»ը հազիւ թէ կը հետաքրքրուէր իրմով։

Հետեւաբար Տէթէրտինկ իր գործը ընդարձակելու համար ամէնէն առաջ դրամի պէտք ունէր։ Ո՞ր աղբիւրէն պիտի ճարէր անմիջական դրամագլուխը։

Այդ օրերուն Ռոչիլտներու Տունը անհամար միլիոններ ունէր Փարիզի դրամատուներուն մէջ։ Այնքան հարուստ էր ան որ ամէնէնատասելական ծրագիրներուն անգամ կրնար դրամ յատկացնել։

Ռոչիլտները ի մէջ այլոց քարիւղի ընկերութիւն մըն ալ հիմնած էին Բագուի մէջ։ Ուրեմն անոնք կ'ըմբռնէին զարմանահրաշ հեղուկի տնտեսական արժէքը։ Կարելի՞ էր արդեօք նոր ծրագիր մը ներկայացնել անոնց։ Տէթէրտինկ շատ անգամներ խորհած էր Կովկասի հանքերուն մասին, բայց նիւթական հնարաւորութիւններէ զրկուած ըլլալով՝ չէր համարձակած իր միջոցները վտանգել այն տեսակ երկրի մը մէջ, ուր Հոլանտան հազիւ թէ կրնար պաշտպանել իր հպատակին շահերը։ Ռոչիլտներու ներկայութիւնը Կովկասի մէջ, սքանչելի պատեհութիւն մըն էր իրեն համար, մանաւանդ հիմա որ բրիտանական քաղաքացի էր։ Վարանումը ներելի չէր այլեւս։ Փարիզ պիտի երթար ու պիտի տեսակցէր հրեայ սեղանաւորական տան հետ։ Կ'ըսուի թէ զինքը Ռոչիլտներուն ներկայացնողը եղած է Պ. Գ. Կիւլպէնկեան։

Շաբաթներ տեւեցին իր բանակցութիւնները։ Տէթէրտինկ իր ծրագիրները պարզեց անոնց եւ նիւթական օժանդակութիւն խնդրեց։ Շատ լաւ տպաւորութիւն ստեղծած էր. հրեայ սեղանաւորները տեսան որ գործի մարդ էր իրենց խօսակիցը եւ առանց այլեւայլի տրամադրեցին անհրաժեշտ դրամագլուխը եւ իրեն յանձնեցին Բագուի հաստատութեան վարչութիւնը։

Տէթէրտինկ հիմա տարակոյս չունէր իր յաղթանակին մասին։ Ֆրանսական դրամ, անգլիական հովանաւորութիւն եւ գործունէութեան ընդարձակ ասպարէզ։

1910ին, ուրեմն, ապագայ միլիոնատէրը կարգ մը հանքեր կը գնէր հիւսիսային Կովկասի մէջ։ Տարի մը ետքը կ'անցնէր Ուրալի շրջանը, որուն նաւթահանքերը շահագործելու մասին մտածող չկար դեռ։ Հետզհետէ անիկա ման պիտի գար աշխարհի չորս անկիւնները քարիւղի նոր հանքեր փնտռելու համար։ Եւրոպական ցամաքամասէն պիտի երթար հարաւային Ամերիկա, Մեքսիկա, յետոյ Եգիպտոս, եւ այլուր։

Տէթէրտինկ իր յաջողութիւններուն մեծագոյն մասը կը պարտի իր յանդգնութեան։ Ռոչիլտներու նման մեծահարուստ տուն մը յենարան ունենալէ յետոյ, կրնար շատ մը վտանգաւոր ձեռնարկներ կատարել։

Տէթէրտինկ առաջին մարդն էր որ ըմբռնեց քարիւղին քաղաքական արժէքը։ Ռաքֆէլլըրի օրով ոսկի հեղուկը գլխաւորաբար տնտեսական կամ առեւտրական ազդակ էր։ Հոլանտացի միլիոնատէրը քաղաքականութիւն խառնեց այդ զարմանահրաշ ցեխով։

Այսպէս կամ այնպէս, Տէթէրտինկ հսկայաքայլ յառաջդիմեց շնորհիւ իր հրեայ բարերարներուն դրամական օժանդակութեան։ Սակայն, Ռոչիլտներու «խնամակալութիւնը» երկար չըպիտի տեւէր։ 1911ին Ռուսիա վերսկսաւ իր հակահրեայ քաղաքականութիւնը — աքսոր, հալածանք, ինչքերու գրաւում եւ բռնատիրութիւն։

Ամէն ասպարէզ փակուեցաւ հրեայ բազմութիւններուն առջեւ։ Ռոչիլտներու Փարիզի կեդրոնը ծանր մտահոգութեանց մատնուեցաւ։ Ի՞նչպէս պիտի պաշտպանէին իրենց հարստութիւնը ռուսական կայսրութեան սահմաններէն ներս։ Կ'արժէ՞ր միլիոններ վտանգել Բագուի նաւթահանքերը շահագործելու եւ Տէթէրտինկը հարստացնելու համար։ Արդէն երկու տարիէ ի վեր ընկերութեան վստահութիւնն ալ նուազած էր։ Ամէնէն տրամաբանական լուծումը պիտի ըլլար հեռանալ այդ երկրէն։

Այդպէս ալ պատահեցաւ։

Ռոչիլտներու տունը բանակցութեան մտաւ Տէթէրտինկի հետ եւ շատ չնչին գումարի մը փոխարէն այս վերջինին ծախեց իր Կովկասի հիմնարկութիւնը։ Տէթէրտինկ կանխիկ դրամ չվճարեց անշուշտ, այլ հրեայ սեղանաւորներուն յանձնեց Ռոյըլ Տըչի բաժնեթուղթերէն տրցակ մը։

Պատերազմէն տարի մը առաջ Ռոչիլտներու մտահոգութիւնը պատճառող Բագուի հաստատութիւնը երկուքուկէս միլիոն ռուպլի շահ մը արտադրեց Հոլանտացիին։ Անիկա հիմա տարեկան մէկուկէս միլիոն թոն քարիւղ կ'արտադրէր։

Կովկասը եղաւ ուրեմն Տէթէրտինկի ապագայ յաղթութեանց կորիզը։

ՓԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

⁂ Ամբողջ աշխարհի մուշտակի վաճառականութեան հարիւրին 90ը Հրեաներու ձեռքը կը գտնուի։

⁂ Աշխարհի մէկ հատիկ ոստիկանը կը գտնուի Ժրաունի ծոցին (Քանատա) 1000 մղոն հիւսիս, 700 մղոն հեռու հիւսիսային բեւեռէն։

⁂ Ֆոթբալիստներն էին որ առաջին անգամ տիտղոսներ բաշխեցին իրենց հերոսներուն։

⁂ Մոսկուայի հարիւրաւոր եկեղեցիներէն այսօր միայն 30ը կը գործածուին։

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

«ԸՆԿԵՐ ՓԱՆՋՈՒՆԻ»

(ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ)

— • —

«Նահատակ Գրողներու Բարեկամներ» միութիւնը կը շարունակէ իր գործը։ Ահաւասիկ մատենաշարին 9րդ հատորը, «Երուանդ Օտեան»։ Նոյն խնամքը, կարելի է ըսել նոյն գուրգուրանքը գրքի թէ արտաքինի, թէ բովանդակութեան տեսակէտով։

Մեր գրական անցեալը եւ անձերը անկողմնակալօրէն վերագնահատելու մտահոգութիւնը ծայր տուած է երկրէն ներս ու երկրէն դուրս։ Անհրաժեշտ է անշուշտ մաղել ու զտել մեր ժառանգութիւնը։ Առանց գովքի բայց եւ այնպէս առանց քամահրանքի, լրջօրէն։ Կորատել մեր ծառը իր զօս, անկենդան ճիւղերէն, եւ սակայն չարզոցել ոստը՝ որուն վրայ նստած ենք։ Անցեալի սկզբունքներու ուրացումը պայման մը չէ ամենեւին նոր, երիտասարդ գրականութեան ծնունդին, ուռճացումին։ Կը բաւէ որ աւելի՛ը երիտասարդ ըլլայ ու կենսունակ, հոչակուններու տակէն, իսկ ան իր ճամբան կը գտնէ ու կը պայթի։ Մեր հողէն արմատախիլ ըլլալէ, զանազան կլիմաներու տակ հիւծելէ յետոյ, հոգեկան արկածախնդրութիւնը խելացի առողջապահութիւն մը չէ բնաւ։ Կը թուի թէ Հայաստանի մէջ անգամ կը վերադառնան այդ ողջմտութեան։

Ցամենայն դէպս, Ն. Գ. Բ.ներուն գործը, յարգանքի փափկանկատ ցոյց մը ըլլալով հանդերձ, կ'օգնէ միանգամայն մեզ, մաղելու, վերամշակելու, փրկելու ինչ որ մեր նախորդները թողած են իբրեւ արժանաւոր, մնայուն։

×

Երուանդ Օտեանը ներկայացնելու, վերլուծելու կարիք չկայ կարծեմ։ Իր ժողովրդականութիւնը, նոյն իսկ յետմահու, կը հասնի մեր օրերը։ Ծապլվարեան Նամականին դեռ երկար ատեն պիտի պահէ իր այժմէականութիւնը, ինչպէս մեռած չեն տակաւին մեր իրականութեան մէջ «Մեծապատիւ Մուրացկաններ»ը կամ «Ազգային Ջոջեր»ը։

Մեր երգիծաբանները, եթէ մարդկային «թէմա»ներուն բարձրութեան չեն հասած, բայց գէթ կրցած են ընդգրկել իրենց ժամանակը, նոյնանալ գրեթէ անոր հետ։ Պարոնեան կը յիշեցնէ մեզ հայ Պոլիսը ամիրայական, մեծ-աղայական շրջանի հոգեվարքին։ Արփիարեան՝ «Խմբում»ի օրերը։ Ե. Օտեան կը զուգադիպի այն ծիծաղ-ողբերգական շրջանին, ուր աչք բացինք վերապրողներս։ Հաւանաբար Նշան Պէշիկթաշլեանի երգիծանքը պիտի մնայ խորհրդանշանը մեր օրեւեայ հայ շարժանկարին։

Ե. Օտեանի ստեղծած տիպարներէն «Ընկեր Փանջունին» պիտի մնայ ամէնէն երկարակեացը, «Իգնատ աղա»յի հետ։ Ինծ յայտնի չէ թէ Օտեան խորհա՞ծ է, փորձա՞ծ է քով քովի բերել ու միասին ապրեցնել այս երկու հակոտնեայ անձնաւորութիւնները, [illegible] հերոսները։ Ընկեր Փանջունի — Իգնատ աղա կենակցութիւն մը, կամ ընկերովի ուղեկցութիւն մը հայ հինգ ցամաքամասերուն վրայ պիտի կրնար ծնունդ տալ յատկանշական դիւցազներգութեան մը։ Անոնք պիտի ըլլային հայ Տօն Քիշօթ եւ Սանչօ Փանչան։

Որովհետեւ, հայ կեանքը զուրկ չմնաց բնաւ ոչ երազի ու ցնորքի ասպետներէն, ոչ ալ խելքի-պտուկ ընտանիքի ու ազգի պատուական հայրերէն։ Ոչ հերոսանալու գինով փափաքը պակսեցաւ հայ ժողովուրդին, ոչ ալ փորձառութեան իմաստուն խօսքը։ Առաջինները մնացին օդին մէջ, երկրորդները՝ սեղաններուն ետին, կամ հովանաւորող փէշերու տակ։

Աղճի քննութեան այս օրերուն, քաջութիւնը պիտի ունենա՞նք խոստովանելու, ձախէն եւ աջէն, թէ մեր սայթաքումներուն, մեր ազգային ձախողման պատասխանատուութեան մէջ լայն բաժին ունին Փանջունիները, ըլլան «ընկեր» կամ «մեծապատիւ»։

Օտեանի ծաղրանկարը խստօրէն արդար, չէշտ ու ծայրայեղ, Փանջունիի կարմիր տիպարը տուած է միայն։ Ցեղափոխութիւնը չէր կրնար զերծ մնալ անշուշտ իր մակաբոյծներէն, ցնորամիտներէն, որոնք հոսանքէն հրապուրուած, կ'ուզէին անկէ աւելի առաջ անցնիլ ու գալ, գերազանցել գաղափարները, ծրագիրները։ Ցեղափոխութիւնը տեսակ մը mystique եղած էր այդ չոր մոլեռանդներուն, որոնց դերը բացասական, վնասակար մնալու դատապարտուած էր։

Բայց հայ կեանքին մէջ կարմիր առաքեալներու կարգին չպակսեցա՞ն նաեւ սեւ ու ճերմակ Փանջունիներ, որոնց իւրաքանչիւրը իր սոփեստ խելապատակը, իր գեղին կամ անգոյն յեղափոխականութիւնը բերաւ հայ դատին։ Ի՛նչ «առաքելութիւններ» որոնց ամէնուն ճամբան կը տանէր ու յանգէր վերջ ի վերջոյ մինչեւ ... Ծապլվար։

Օտեանի զաւեշտերգութիւնը, հակառակ իր կծու ու այրուցիկ համեմուածքին, դառնութիւն չէ թողած ետին։ Իր երգիծանքը — ինչպէս առհասարակ ամէն ճշմարիտ երգիծանք — չար ու կրքոտ հոգիի մը փոխվրէժը չէ բնաւ։ Բարեհամբոյր, գրեթէ ներողամիտ ժպիտն է իրը, զոր չփոթելու չէ երբեք ճղճիմ քմծիծաղին հետ փոքրոգիներուն։

Իր չէշտը որքա՜ն հարազատ արտայայտութիւնն եղաւ իր խառնուածքին, իր ֆիզիքական անձնաւորութեան։ Իր էջերէն որմաքանդակի նման դուրս կը ցայտէ իր դիմագիծը, զուսպ ու անտարբեր հեգնանքով, անշուք ու համր իմաստութեամբ ու փորագրուած այն դէմքը, զոր պիտի վերյիշէին զինք ճանչցողները։

Ն. Գ. Բ. ու քրոնիկագիրը ներկայացնելով իր գործը, իրեն վերագրած է իրաւամբ սկեպտիկեան դասն չունիչ մը։ Երգիծանքը կը սնանի արդէն իմաստասիրական այդ ակունքէն։ Դրժելէ վերջ ամէն հաւատք, ամէն խանդավառութիւն, ի՞նչ կը մնայ ընել եթէ ոչ հեգնել ու ծիծաղիլ։ Երբ մանաւանդ կեանքը, իր առօրեայ — կամ հանդիսաւոր շարժումներէն մէջ կատակերգական գիծ մը պահելու դատապարտուած է անպայման։

Բայց եթէ ապրիլը ու գործելը պարտականութիւն մը նկատելու կոչուած ենք, սկեպտիկ կեցուածքը տեսակ մը դասալքութիւն պիտի թուի մեզ, երբ չունի արուեստի չքմեղանքը։

×

Իրաւամբ դիտել տրուած է թէ այժմէականութիւնը եղած է Օտեանի հանապազօրեայ հացը.— Հեւիհեւ վազք մը դէպքերու ետեւէն։ Լրագրութիւնը լափած է արդարեւ իր լաւագոյն մասը. թոյլ չտալով իրեն ոչ խորանալ, ոչ ալ բարձրանալ ընթացիկ նիւթերէ վեր։ Օտեան միակը չէ այդ տեսակէտով։

Այսուհանդերձ, ստոյգ է նաեւ թէ Օտեան չէ գիջած երգիծանքի դիւրին միջոցներուն, չուկայիկ հացկատակութիւնը, հայհոյանք բառախաղերը ու սինլքոր քրքիջը չեն պղտորեցուցած իր զուարթութիւնը։ Դիւրին ճաշակներ զուարճացնելու կոչումը իրը չէ։ Իր ամէնէն թունցիկ տողերուն մէջ անգամ ողջմտութեան նշոյլ մը, բարի ու մաքուր պօնօմիի հով մը ջանացեր է դնել։

Ինչ որ կը պակսի իրեն, գեղարուեստական խնամքը եւ բծախնդրութիւնն է անտարակոյս։ Տեսակ մը տէրվիշ՝ իր կեանքին ու աշխատանքին մէջ. անփութօրէն, առանց կարգ կանոնի ան քամիին տուեր է իր մտածումը եւ ժպիտը, ափ մը ցորենի հետ դէզ մը յարդ...

Գեղագիտական ճիգի այս զանցառութիւնը հետեւանքն էր իր անյաւակնոտ, անհաւասար տրամադրութեան. սկեպտիկ էր ան ամէն բանի բայց մանաւանդ իր անձին, իր արուեստին հանդէպ։ Այդ հիասթափութիւնը յատուկ է կարծէք քիչ մը ամէն երգիծաբանի։ Անոնք իրենց անձերը, իրենց թոյլ ու տկար կողմերէն դիտելու վարժուած, կը դադրին այլ եւս պատրանքներ սնուցանելէ։

Իր հեւասպառ ու անփոյթ արտադրութեամբ հանդերձ, Օտեան մեր գրականութեան մէջ կը մնայ բեղուն ու այլազան դէմք մը։ «Ընկեր Փանջունի»ն իր մէկ էջն է միայն։ Թողունք որ ժամանակը զատէ ու դասաւորէ զինքը։

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

⁂ Անգլիերէնը՝ դար մը առաջ՝ քըսան միլիոն ժողովուրդի լեզուն էր, իսկ այսօր՝ երկու հարիւր եւ քսան միլիոնի, Թուրքերէնը միակ լեզուն է որ կ'իյնայ։ Երեսուն միլիոնէն իջած է 24 միլիոնի։

⁂ Աշխարհի եօթը ամենամեծ գրադարանները, ըստ հատորներու թիւին, հետեւեալներն են— Լէնինկրատի Հանրային գրադարանը, Ուաշինկթընի խորհրդարանին գրադարանը, Փարիզի Ազգ. Մատենադարանը, Նիւ Եորքի Հանրային գրադարանը, Բրիտանական Թանգարանը, Պերլինի գրադարանը եւ Օքսֆորտի գրադարանը։

⁂ Աշխարհի մէջ 30.000.000 ռատիոներ կան, աւելի քան 100.000.000 ունկնդիրներով։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ

Նոր խորհրդարանը

— o —

ԽՄԲ. — Պուլկար կառավարութեան օրկանը, Նովի Տնի կը հրատարակէ Էնկիւրիի իր թղթակցին հետեւեալ գրութիւնը (8 փետր.).

Ազգ. Մեծ Ժողովին օրինական շրջանը կ'աւարտէր յառաջիկայ գարնան։ Ինչպէս կ'երեւի, երկու ազդակներ այս աշնան պարտադրեցին թրքական նախագահը, որ, միանգամայն վերին ղեկավարն է իր կողմէ ստեղծուած Հալք կուսակցութեան, աւելի կանուխ վերջ տալու խորհրդարանի գործունէութեան եւ փութացնել նոր ընտրութիւնները։ Առաջին ազդակը ունէր քաղաքական եւ պետական հանգամանք։ Եւրոպայի ընդհանուր կացութիւնը, լեցուած ելեկտրական կայծերով եւ բազմաթիւ ու զանազան խայծերով՝, 1934ի երկրորդ կիսուն, Թուրք հանրապետութեան ղեկավարները մղեց չեղում մը ընել սահմանադրութենէն եւ նոր խորհրդարանը կազմել քանի մը ամիս առաջ, որպէսզի Թուրքիան կարենայ անծանօթ հանգամանութիւններ ունեցող նոր տարին դիմաւորել թարմացած ու զօրացած օրէնսդիր հաստատութեամբ մը, որ պատրաստ ըլլայ հաւանական պատասխանատուութիւնները առնել իր վրայ եւ լուծել բոլոր դժուարութիւնները՝ առանց դիմելու նոր ընտրութեանց ճիշդ այն ատեն, երբ միջազգային կարելի բարդութիւններ ծագելու ըլլան։

Երկրորդ ազդակը տնտեսական-ելմտական հանգամանք ունէր։ Խորհեցան որ եթէ ընտրութիւնները կատարուին մարտին, նոր Ազգ. Ժողովը իր աշխատանքները պիտի կատարէ հազիւ մայիսին, որով պիտի ուշանայ պատրաստութիւնն ու քուէարկումը նոր պիւտճէին, ինչ որ անխուսափօրէն պիտի ազդէ երկրին տնտեսական կեանքին եւ պետութեան ելմտական կացութեան վրայ։ Մինչդեռ, ընտրութիւնները կատարելով կանուխ, խորհրդարանը իր գործին կը սկսի 1 մարտին, որով և կանխուած կ'ըլլայ այդ անպատեհութիւնը եւ ապահովուած՝ պիւտճէին պատրաստութիւնն ու 1 մայիսին գործադրութեան դրուիլը։

Այսպէս կը մեկնուի խորհրդարանի արագ նորոգումը։

Ընտրական պայքարի առթիւ, Աթաթիւրք հրատարակեց յայտարարութիւն մը որ յատկանշական էր եւ որուն մէջ կար նաեւ Հալք կուսակցութեան վաւերացուած թեկնածուներու ցանկը։ Այդ ցանկին մէջ կ'երեւին անունները 17 քաղաքացուհիներու, որոնք յարմարագոյն ձեւով նախընտրուած են, տէր են օտար լեզուներու, զարգացած են եւ գրաւած պետական կամ հանրային պաշտօններ, ու կը ներկայացնեն թրքական իգական աշխարհին ծաղիկը։ Այս նորութիւնը բնական հետեւանքն է նախագահ Քէմալ Աթաթիւրքի վերջերս կիրարկած բարենորոգման, որով քաղաքական իրաւունքներ կը տրուէին Թուրք քաղաքացուհիներուն։ Այս ձեւով, 5րդ Ազգ. Ժողովը իր նախորդներէն պիտի զանազանուի Թրքուհիին մասնակցութեամբը, որով նոր եւ վճռական քայլ մը կ'առնուի բարենորոգումներու ճամբուն վրայ։ Անցողակի դիտել տանք որ, երջանիկ զուգադիպութեամբ մը, կիներու միջազգային յառաջիկայ համագումարը տեղի պիտի ունենայ Պոլսոյ մէջ, ապրիլին։

Նոր խորհրդարանը յատկանշական պիտի ըլլայ — բաղդատմամբ նախորդ չորսին որոնք կերտեցին այսօրուան Թուրքիան անվերապահօրէն գործակցելով Աթաթիւրքին եւ կարգ մը բարենորոգումներ քուէարկելով պետութիւնն ու Թուրք ազգը վերանորոգելու ցանկութեամբ ուրիշ բանով մըն ալ։

Այս երկրորդ տարբերութիւնը կը կայանայ այն որոշման մէջ, զոր առաւ Հալք կուսակցութիւնը եւ ըստ որուն երկու Յոյներ, մէկ Հայ եւ մէկ Հրեայ պիտի գտնուին 16 անկախներուն միջեւ։

Այս շարժումն ընթացքին, քանի մը թերթեր տեսական վէճ մը ունեցան այն մասին թէ՝ այդ երեսփոխանները փոքրամասնութիւննե՞րը պիտի ներկայացնեն, թէ ներկայացուցիչները պիտի ըլլան միասնական ու անբաժանելի Թուրք ազգի։ Այս վէճը իր գործնական արժէքը կը կորսնցնէ, երբ նկատի առնուի այն փաստը թէ յոյն բժիշկ Թափթաս թեկնածու էր Էնկիւրիէն, Հրեան՝ Տոքթ. Ապրէվայա եւ Հայը՝ Քէրէսթէճեան, ամ. դրամատան նախկին տնօրէն, թեկնածու եղան ընտրական այնպիսի շրջաններու, ուր չեն ապրիր Յոյներ, Հայեր կամ Հրեաներ։ Որով, երեւան

կուգայ գերակշռութիւնը այն կարծիքին թէ՝ անոնցմով պիտի ներկայացուի Թուրք ազգը, եւ ոչ թէ մասնակի կերպով այս կամ այն ազգային տարրը: Կ'արժէ սակայն եւ այնպէս նկատել տալ հոս այն գլխաւոր պարագան թէ՝ Աթաթիւրքն ու իր կուսակցութիւնը իրենց յատուկ ձեւով եւ մղուած լոկ պետական բարձր շահերէ՝ ապագայ խորհրդարանին դռները բացին՝ ինչպէս բարեացակամ եւ հայրենասէր Թուրք քաղաքացուհիներուն, այնպէս եւ ոչ-Թուրք անձերու առջեւ, որով երկու մեծ ստուգումներ եւս ըրին՝ բարելաւման եւ յառաջդիմութեան ճամբուն վրայ:

Ընտրութեանց առթիւ Աթաթիւրքին հրատարակած յայտարարութիւնը կը պարունակէր արագ ակնարկ մը անցնող չորս տարիներու կեանքին վրայ, ու ցոյց կուտար ինչ որ ցանկալի ու կատարելի է: Այդ յայտարարութիւնը շատ լաւ տպաւորութիւն թողուց: Այդ փոքրիկ հաշուեկշիռը ցոյց կուտայ որ կատարուած գործը եւ անոր բովանդակութիւնը Թուրք ժողովուրդին գնահատանքին ու վաւերացման արժանի է:

Աթաթիւրք ցոյց տալով այն դիրքը զոր Թուրք ազգը կը գրաւէ եւրոպական համանուագին մէջ, կը շեշտէ իր յայտագրին հետեւեալ կէտերը.—

1.— Մենք կը սիրենք խաղաղութիւնը ու արար աշխարհ շատ լաւ գիտէ թէ մեր բոլոր ճիգերը այդ խաղաղութիւնը պահպանելու կը ձգտին:

2.— Որպէսզի օգտակար ըլլանք խաղաղութեան գործին, անհրաժեշտ է որ ըլլանք ուժեղ՝ իբրեւ պետութիւն եւ ազգ:

3.— Մեր անկախութիւնն ու գոյութիւնը պահպանելու մեր կարողութիւնը մեզի կարելիութիւն տուաւ աւելի պատուաւոր տեղ մը գրաւելու ազգերու համանուագին մէջ:

4.— Ազգային գոյութիւնը միայն զէնքի ուժով չի պահպանուիր, այլ եւ եթէ իր գործունէութեան բոլոր ճիւղերուն մէջ զօրաւոր ըլլայ:

Ճիշդ ահա այս սկզբունքին հիման վրայ, Աթաթիւրք կը հրաւիրէ ամրանալ ու յառաջանալ կրթական, ազգային տնտեսութեան եւ պետական ելեւմուտքի անճման ճամբուն վրայ՝ հետեւելով իր հրահանգներուն:

Նոր Ազգ. Ժողովը, որուն պիտի մասնակցին շուրջ 120 նոր երեսփոխաններ,— շատ լաւ ընտրուած մասնաւորապէս արհեստագիտական տեսակէտէ, որովհետեւ անոնց միջեւ կը գտնուին շատ մը բժիշկներ, հողագէտներ, տարրաբաններ, իրաւագէտներ, հրապարակագիրներ, մանկավարժներ, երկրաչափներ, քաղաքագէտներ,—պիտի հրաւիրուի մարտ 1ին, ամէն բանէ առաջ ուսումնասիրելու համար 1934—35ի ելմտացոյցը, որ Թուրքիոյ մէջ կը սկսի 1 մայիսին: Այժմու բոլոր նախարարները եւ կուսակցութեան բոլոր վարիչները — որոնց միջեւ աչքի կը զարնեն Ճէմիլը, Ռէճէպը, Ֆալիհ Ռըֆքըն, Նէճմէտտին Սատըգը, Մահմուտը, Եօնուս Զատին, Ճէվատ Ապպասը են.— վերընտրուած են:

Վ. ՆԵՄԻՐՈՎԻՉ - ՏԱՆՉԵՆԿՈՅԻ ՅՈՒԶԻՉ ՆԱՄԱԿԸ

ԽՄԲ.— Վերջերս տօնուեցաւ ռուս բազմաշխատ գրագէտի մը, Վ. Ի. Նեմիրովիչ Տանչենկոյի ծննդեան 90ամեակը: Այս առթիւ «Յուսաբեր» բացառիկ թիւ մը նուիրած էր ծերունի վաստակաւորին, որուն մայրը Հայուհի մը եղած է: Մեր պաշտօնակցին Փրակայի թղթակիցը կը գրէ.—

«Ձեր գրութեան համաձայն՝ այցելեցի Նեմիրովիչ Տանչենկոյի եւ յանձնեցի «Յուսաբեր»ի յատուկ թիւը: Այդ օրն իսկ նա նոյն թիւը ստացել էր ուրիշ մէկից: Շատ ուրախացաւ. «Ձէք կարող երեւակայել,— ասաց,— թէ որքան յուզեց ինձ թերթի այդ թիւը. ամբողջ յոբելեանիս ընթացքին իմ ստացած ամենահաճելի բանն է»: Ու պատմեց հետեւեալը.— Իր մայրը Հայուհի է եղել, Ղարաբաղցի, Եաղուբեան ընտանիքից, որ Բագու հաստատուած էր: Իրեն, Տանչենկոյի, հայերէնը օտար չէ եղած. նախ քան դպրոց մտնելը (զինուորական վարժարան), նա գիտցել է ոչ միայն պատ խօսել հայերէն, այլ եւ կարդալ - գրել: Ունի բանաստեղծութիւնների մի ամբողջ շարք՝ «Հայերը» ընդհանուր խորագրին տակ, Հայաստանի եւ Հայերին նուիրուած: Ցոյց տուաւ ինձ եւ խնդրեց, որ մի քանի հատը կարդամ իրեն: Երբ յայտնեցի, որ «Յուսաբեր»ը ձեռնհաս թարգմանիչներ ունի, խոստացաւ ուղարկել խմբագրութեանդ: Բարեկամ է եղել Անդրանիկին, եւ նա ասել է իրեն, թէ պիտի ուզէր, որ Հայաստանի մայրաքաղաքը լինի հողի տակից հանուած Անին: Գրական ստեղծագործութիւնը ինքը կը պարտի իր հայ արիւնին, ինչպէս որ երկարակեցութեամբ պարտական է իր հայ մօրը, որ մեռել է 86 տարեկանին: Մայրն էլ, ապրելով միշտ Պետերբուրգում, հայերէնը բոլորովին մոռացել էր: «Բայց,— շարունակեց պատկառելի ծերունին,— մահից երկու տարի առաջ հիւանդացաւ ու այլ եւս ոչ միայն չէր պատասխանում մեր ռուսերէն դիմումներին, այլեւ՝ աչքերը լայն բացած նայում էր մեզ զարմանքով: Հայ քահանայ կանչեցինք, որի հետ մայրս սկսեց խօսել մաքուր հայերէն, այլ եւս ռուսերէն ոչ մէկ խօսք չէր հասկանում: Ցեղը երբեք չի կորչում, եւ արիւնը — ամէնից գլխաւորն է»: Ն. Տանչենկօ բանաստեղծութիւններով աշխատակցել է մեծ պատերազմի տարիներին Մոսկուայում հրատարակուող «Արմեանսկիյ Վեստնիկ» (Հայկական Տեղեկաբեր) ռուսական շաբաթաթերթին: Հետաքրքրուեց այն ժամանակուայ իր ծանօթներից անուանի հրապարակագիր եւ հանրային գործիչ փաստաբան Ստեփան Մամիկոնեանով, որի մահուան լուրը իրեն չէր հասած:

Ն. Տանչենկօ, թէեւ խիստ ծերացած, առոյգ է տակաւին. ամենաշատը 70 տարի կարելի է տալ իրեն:

Թարգմանեցի իրեն «Յուսաբեր»ի յօդուածները, եւ խմբագրականի եղբայրակցութեան ոգիով էր որ պատմեց իր մօր հիւանդութեան ու մահուան մասին:

«ԳԵՐԻ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐՈՒ ՀԱՆՐԱՔՈՒԷՆ»

— o —

«Ժուռնալ տը Ժընեւ» (15 փետր.) կը գրէ այս խորագրին տակ.—

Սարի հանրաքուէով, առաջին անգամն է որ ժողովուրդ մը, համաձայն Ուիլսընի սկզբունքներուն, ինքն իր ճակատագիրը կ'որոշէ: Ազգերու Դաշնակցութեան ժողովին մէջ, Լիթվինով եւս իր ուրախութիւնը կը յայտնէր վերջերս, աւելցնելով որ ժողովուրդներու ինքնորոշման այս եղանակը իրաւունքներու գործադրութեան ամէնէն արդար ձեւն է:

Ի՛նչ սիրտ այրող հեգնանք է այս մասնաւորաբար այն ժողովուրդներուն համար, որոնք կ'ապրին ռուսական լուծին տակ: 7 մայիս 1920ին, Մոսկուայի կառավարութիւնը հետեւեալ դաշնագիրը կը կնքէր Վրաստանի հետ.—

«Հիմնուելով բոլոր ժողովուրդներուն ինքնորոշման իրաւունքին վրայ, նոյն իսկ անջատուելու ազատութիւնը տալով անոնց, Ռուսիա, առանց վերապահութեան, կը ճանչնայ Վրաստանի անկախութիւնն ու վեհապետութիւնը:

Ծանօթ է, սակայն, դէպքը, որ տեղի ունեցաւ քանի մը ամիս վերջ: Կարմիր բանակը, առանց պատերազմ յայտարարելու, արշաւեց եւ գրաւեց այս փոքրիկ ժողովուրդին երկիրը,— այնուհետեւ ոտքի կոխան դարձաւ վրացի ժողովուրդին իրաւունքը:

Նոյն ճակատագիրը՝ Հայաստանի, Ատրպէյճանի, Հիւսիս. Կովկասի, Ուքրանիոյ, Թուրքեստանի: Մոսկուայի կառավարութիւնը բոլոր այս երկիրները կնքեց «հանրապետութիւն» անունով, իւրաքանչիւրին տալով «կառավարութիւն» մը, եւ իւրաքանչիւրին անելով «ըստ իրենց ցանկութեան», իր Միութեան մէջ: Ենթակայութիւնը դեռ աւելի հեռուները գնաց,— Միութեան սահմանադրութեան մէջ, 4րդ յօդուածը կը հաստատէ այն իրաւունքը, որ ունին ժողովուրդները անջատուելու Միութենէն երբ որ ուզեն:

Անցեալ Սեպտեմբերին, Լիթվինով կը յայտարարէր թէ ազգային հարցը ոչ մէկ տեղ այնքան արդար եւ վերջնապէս լուծուած է, որքան Ռուսիոյ մէջ:

Ի՛նչ խօսք որ այդ ժողովուրդները կատաղի պայքար մը կը մղեն իրենց անկախութեան համար, առանց ընկրկելու որ եւէ զոհողութեան առջեւ: Ցաճախադէպ են ըմբոստութիւնները եւ արեան մէջ խեղդուած իրենց կռիւները: Բանտերը լեցուած են հայրենասէրներով, աքսորավայրերը նոյնպէս: Որոշ է թէ գերի ժողովուրդներու ազատագրութեան հարցը ամէնէն սուր եւ վտանգաւոր կէտն է խորհրդային վարչաձեւին: Մոսկուայի կառավարութեան «խաղաղասիրութեան» գլխաւոր պատճառներէն մին ալ այն վախն է որ մի գուցէ Խորհ. Միութեան ժողովուրդները կը թօթվեն գերութեան լուծը:

Խորհ. Միութեան մարտիրոս ժողովուրդները չեն կորսնցուցած իրենց քաջութիւնը, ու կը կռուին ազնիւ եւ արդար դատի մը համար, այդ ուղղութեամբ՝ իրենց յարատեւութիւնը անշուշտ աւելի կեանք պիտի ունենայ քան խորհրդային վարչաձեւը: Խորհրդային Միութեան ժողովուրդներուն հարցը անշուշտ օր մը պիտի գայ Ազգերու Դաշնակցութեան առջեւ, որ պիտի միջամտէ եւ պիտի կատարէ արդարութեան եւ խաղաղութեան պահապանի իր պարտականութիւնը: Դժուար է նախատեսել թէ ի՛նչ միջոցներու պիտի դիմէ, սակայն կը թուի թէ ազատ եւ անկախ հանրաքուէն լաւագոյն միջոցը պիտի ըլլայ իր տնօրինութեանց:

Սարի հանրաքուէն բարենշան երեւոյթ մըն է նաեւ Խորհ. Միութեան մարտիրոս ժողովուրդներուն համար:

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԱՐՏԱՔՍՄԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

=o·o=

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ ՄՈՒԹԷԻ ՈՒՇԱԳՐԱՒ ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

ու ներքին նախարարին յայտարարութիւնները

ԽՄԲ.— Երէկ հաղորդած էինք ամփոփումը Երեսփ. Ժողովին մէջ կատարուած հարցապնդումի մը եւ ներքին նախարարին յայտարարութեան, երկուքն ալ՝ օտարականներու արտաքսման մասին: Նկատի առնելով իր շահեկանութիւնը, ստորեւ ամբողջութեամբ կը թարգմանենք այդ նիստին ատենագրութիւնը, համաձայն խորհրդարանի պաշտօնաթերթին:

Վիճաբանութիւնը տեղի ունեցաւ երեքշաբթի օր, 19 փետր.: Նախագահը խօսքը տուաւ Պ. Մութէի, որ հարցում մը պիտի ուղղէր ներքին նախարարին, օտարականներու խմբական արտաքսման եւ մասնաւորապէս քաղաքական փախստականներու համար տրուած հրահանգներու մասին:

ՄԱՐԻՈՒՍ ՄՈՒԹԷ.— Պարոննե՛ր, թոյլ տուէք նորէն ձեր առջեւ յուղել օտարականներու այնքան դժնդակ, այնքան անձկալից խնդիրը: Նախորդ վիճաբանութեանց պահուն Սար գացած ըլլալով, հարցապնդումս փոխեցի հարցումի եւ ներքին նախարարը բարեհաճեցաւ ընդունիլ:

Ատենէ մը ի վեր, եւ բոլորիս ծանօթ մտահոգութեանց տիրապետութեան տակ, կը թուի թէ կառավարութիւնը վտարման եւ արտաքսման զանգուածային միջոցներ ձեռք առած է Ֆրանսայի օտարականներուն դէմ: Ան մեծ համեմատութիւններով աւելցուցած է վտարումներու եւ արտաքսումներու սովորական թիւը եւ ես չեմ անդրադառնար այդ ընթացքին շարժառիթներուն: Անհրաժեշտ համարուած ըլլալով գործազրկութեան շրջանին նախապատուութիւն տալ Ֆրանսացի բանուորութեան, քանի որ մեր երկիրը ապաստարան կը նկատուի բազմաթիւ գաղթականներու համար, մինչդեռ ուրիշ ազգեր որ կը քննադատեն մեզ, այնքան ասպնջականութիւն չեն տրամադրեր օտարներուն, կատարելապէս կ'ըմբռնեմ որ միջոցներ ձեռք առնուին:

Բայց կ'ուզէի որ կառավարութիւնը լուրջ զգուշութիւններ ձեռք առնէր, որպէսզի չգործուէին բիրտ, երբեմն տմարդի խստութիւններ, եւ իրապէս հսկողութիւն մը կատարուէր: Քաղաքական սխալ մըն է կարծել թէ Ֆրանսայի օտարականներու խնդիրը պիտի լուծուի ոստիկանական եղանակով դաժան գործողութեամբ մը, ինչպէս կը կատարուի այժմ: Քաղաքականութեան մէջ պարզ խնդիրներ չկան: Այն խնդիրները որոնք շատ պարզ կ'երեւան, իրականին մէջ բարդ են: Երկու թուանշաններ դէմ դիմաց դնելով, 450—475,000 գործազուրկներ եւ 800.000 օտարականներ հաշուելով չէ որ պիտի լուծուի այս խնդիրը: Պ. վարչապետը ինք անցեալ ուրբաթ օր պարտք սեպեց պատասխանել այս մասին, ձեզի ըսելով թէ գործազրկութեան խնդիրը չի լուծուիր պարզապէս ճամբելով օտարականները: Մասնաւոր պարագաներ կան զորս պէտք է նկատի առնել: Կարգ մը բիրտ ու բացարձակ կանոններ դնել՝ կը նշանակէ անարդարութիւններու յաճախումարդի գործեր կատարելու հարկադրուիլ: Ես կը կարծեմ թէ մարդիկ սկսած են ըմբռնել այս պարագան եւ խիստ կանոններ դնելէ, գործուած սխալները մատնանշողներուն միջամտութեան ընդդիմանալէ յետոյ, այժմ քիչ մը նուազ խստութիւն, նուազ բրտութիւն կը ցուցնեն արտաքսումներու մասին եղած որ եւ է վիճաբանութիւն մերժած ատեն:

Դժուա՛ր է լուծել այս բարդ խնդիրը: Պէտք է ոչ միայն հաշուի առնել անհատական ուշագրաւ պարագաներ, այլ եւ կարելի եղածին չափ զգուշանալ օտար երկիրներու փոխադարձ խստութիւններէն: Կրնայի ձեզի ցուցնել լրագրական քաղուածքներ բարեկամ երկիրներէ,— Զուիցերիա, Լեհաստան եւ ուրիշներ: Մեր երկիրը կը տառապի օտար դրօսաշրջիկներու նուազութենէն: Արդ, անցեալ յունուար 6ին օտարականներու Ֆրանսա բնակութեան մասին հրատարակուեցաւ հրամանագիր մը որ չի կրնար նպաստել օտար դրօսաշրջիկներու յաւելման: Այդ հրամանագրին համաձայն, ոչ մէկ օտարական պիտի կրնայ փոխել իր բնակավայրը Ֆրանսայի մէջ, առանց կանխաւ արտօնութիւն ստանալու նահանգապետէն:

Կ'ուզեմ այս առթիւ Պ. նախարարին ուշադրութիւնը հրաւիրել այն քաղաքական փախստականներուն վրայ, որոնց մասին արդէն խօսած եմ հոս, ՈՐՈՆՔ ԱՅԼ ԵՒՍ ՀԱՅՐԵՆԻՔ ՉՈՒՆԻՆ, ՈՉ ԹԷ ՈՐՈՎՀԵՏԵՒ ՉԵՆ ՈՒԶԵՐ, ԱՅԼ ՈՐՈՎՀԵՏԵՒ ԻՐԵՆՑ ԵՐԿԻՐԸ ԳՈՅՈՒԹԻՒՆ ՉՈՒՆԻ ԱՅԼ ԵՒՍ ԿԱՄ ԱՅԼ ԵՒՍ ՉՈՒԶԵՐ ԶԻՐԵՆՔ: ԱՀԱՒԱՍԻԿ, ՕՐԻՆԱԿԻ ՀԱՄԱՐ, ՌՈՒՍԵՐԸ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ:

Կրնա՞ք այս մարդոց հանդէպ անխախտ պահել ձեր արտաքսման կանոնները, այնպէս ինչպէս որ գոյութիւն ունին այսօր: Անկարելի է. դուք ալ ինծի չափ գիտէք այդ: Արդարեւ, անոնց համար արտաքսումը ուրիշ բան չէ եթէ ոչ տեսակ մը տեսական տնօրինութիւն: Այդ արտաքսումը կը բախի ուրիշ երկիրներու գերիշխանութեան իրաւունքին: Այդ երկիրներն ալ չեն ուզեր ընդունիլ այս օտարականները, երբ կ'արտաքսուին անոնք, ինչ որ ալ ըլլայ պատճառը: Արդէն ձեզի խօսեցայ այս ողբերգութեան մասին, բայց նորէն կը պնդեմ, որովհետեւ ան կը յանգի պժգալի անարդարութեանց եւ դուք չէք կրնար յամառօրէն կառչիլ ներկայ մեթոտներուն:

Արտաքսուած օտարական մը երբ սահմանագլուխ կը հասնի, հոն իրեն կը սպասեն պելժ, զուիցերիացի կամ իտալացի ոստիկան-զինուորներ, որոնք առժամապէս կը պահպանեն զայն եւ ֆրանսական ոստիկանները հազիւ հեռացած, նորէն Ֆրանսա կը քշեն: Այն ատեն արտաքսեալը մեր հողին վրայ կը հետապնդուի իբրեւ անսաստող արտաքսման վճիռի մը: Իր պաշտպանը կ'ըսէ դատարանին առջեւ. — «Կամքէ անկախ բան է. այս օտարականը նորէն Ֆրանսա քշուած է»: Բայց դատարանը կը նկատէ թէ օտարականին կ'իյնայ բերել կամքէ անկախ, հարկեցուցիչ պարագային ապացոյցը եւ որովհետեւ դժբախտ կալանաւորը ի վիճակի չէ ներկայացնելու այդ ապացոյցը, միշտ ալ կը դատապարտուի:

Մնաց որ, երբ կը փաստեն արտաքսումի վճիռին գործադրման անկարելիութիւնը, դատարանը կը պատասխանէ,— «Դիմեցէք ներքին գործերու նախարարին»:

ԱՅՍ ԱՌՏՈՒ ԻՍԿ, ԻՄ ՏՈՒՆՍ ԸՆԴՈՒՆԵՑԱՅ ԹՇՈՒԱՌ ՀԱՅ ՄԸ, ՈՐՈՒՆ ԱՅԴՊԻՍԻ ԴԺԲԱԽՏՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՊԱՏԱՀԱԾ ԷՐ ԵՐԵՔ ԱՆԳԱՄ: ՏԵՍԱՅ ՊԵԼԺԻԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆՑ ԿՈՂՄԷ ՏՐՈՒԱԾ ՃԱՄԲՈՒ ԹՈՒՂԹԸ: ԱՅՍ ԴԺԲԱԽՏԸ, ՈՐ 18 ՏԱՐԵԿԱՆ Է, ԳԱՐՇԵԼԻ ՈՃԻՐ ՄԸ ԳՈՐԾԱԾ Է,— ԵՐԵՔ ԹԻԹԵՂ ՎԱՌԵԼԱՆԻՒԹ (Է-ՍԱՆՍ) ԳՈՂՑԱԾ Է: ՔԱՆԻ ՄԸ ՕՐՈՒԱՆ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԱԾ Է ՅԵՏԱԶԳՄԱՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔՈՎ ԵՒ ՅԵՏՈՅ ԱՐՏԱՔՍՈՒԱԾ, ԲԱՅՑ ԱՄԷՆ ԱՆԳԱՄ ՈՐ ՊԵԼԺԻԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳԼՈՒԽԸ Կ'ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԻ ՊԵԼԺԻԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՆՈՐԷՆ ԿԸ ԲԵՐԵՆ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀՈՂԻՆ ՎՐԱՅ ԿԸ ՆԵՏԵՆ:

Կրնամ ձեզի յիշել պարագաներ ուր այս դէպքը կրկնուած է մինչեւ տասը անգամ:

Նախկին սպայ մը որ ռուսական վաշտերու հրամայած է ֆրանսական ճակատին վրայ, ունի պատերազմիկի տոմս: Իր որդին հօրը հետ Ֆրանսա եկած է հինգ տարեկանէն: Քսան տարեկանին սխալ մը կը գործէ: Այլ եւս քրէական յանցաւոր մըն է: Արդէն իսկ երկու անգամ բանտ մտած է:

Օրինակի մը առթիւ, որ այժմ յանձնուած է քաղաքային օրէնսդրութեան յանձնաժողովին քննութեան, Մարսէյլի շրջանին համար ներկայացուցի ամբողջ շարք մը այս կարգի հայրենազուրկներու որոնք չեն կրնար արտաքսուիլ: Գիտնալով որ անոնց արտաքսումը անկարելի է, կառավարութիւնը եւ դատաւորները պիտի շարունակե՞ն իրարու փոխանցել այս դժբախտները, որոնք մշտնջենական բանտարկութեան պիտի դատապարտուին: Այսպէս արտայայտուելով, ես ինքնիրենս բաներ չեմ հնարեր, որովհետեւ կրնամ ձեզի ներկայացնել պարագայ մը ուր այս դժբախտներէն մէկը ինը տարիէ ի վեր բանտէն դուրս չելլեր եւ այդ բանտարկութեան համար 30.000 ֆրանքի նստած է ֆրանսական կառավարութեան: Այս տմարդի վիճակը չի կրնար շարունակուիլ:

Ինքնին հասկնալի է թէ ես կառավարութենէն չեմ պահանջեր ֆրանսական հողին վրայ պահել վտանգաւոր մարդիկ, առանց ի հարկին զանոնք անվնաս վիճակի մէջ դնելու. բայց իր պարտքն է լուծման ձեւ մը գտնել: Թող տեսակ մը բնակութեան արգելք հաստատէ, յատուկ բնակավայր սահմանէ, թող զանոնք ղրկէ հիւսիսային Ափրիկէի կարգ մը շրջանները, թող աշխատանքի խումբեր կազմակերպէ, վերջապէս թող բան մը ընէ, բայց թող թոյլ չտայ որ մշտնջենապէս շարունակուի այսքան անթոյլատրելի կացութիւն մը, համակերպելով որ դատաւորները եւ ոստիկանները շարունակեն փակել իրենց աչքերը (ծափեր ծայրագոյն ձախակողմէն):

Ասոնց կողքին կան ուրիշներ ալ որոնց վտանգաւորութիւն յայտնած եւ ընդունած էք: Ասոնք են՝ նախկին ռազմիկները, օտար եւ ֆրանսացի:

Կրնամ ձեզի յիշողութեամբ յայտնել քանի պարագաներ օտար լեգէոնի նախկին ռազմիկներու, որոնք հինգ տարի զինուորութիւն ըրած են, վիրաւորուած եւ պատուանշանի արժանացած, բայց ահա, երբ այլ եւս հերոսներ չէին որոնց ականջի բլթակները մտերմաբար կը շոյէր զօրավարը, զինուորական ճակատին վրայ, օր մը, գինովցած իրենց ազատութենէն կամ խարդախ օշինդրով մը (ապսէնթ), սրճարանի մը մէջ մղած են ճակատամարտ մը որ ոչինչ ունէր հերոսական: Այն ատեն կը դառնան պարզ ստահակներ, որոնք, անգամ մը որ ձեռք բերուի արտաքսման հրամանագիրը, անմիջապէս կ'առաջնորդուին սահմանագլուխ: Ասոնք ամբողջ 5 տարի ծառայած են Ֆրանսայի, բայց կրկին եւ կրկին իբրեւ հերոս յոբջորջուելէ յետոյ, առտու մը կը դառնան անբաղձալի օտարականներ:

Հաւատացէք թէ ձեր ուշադրութեան կը յանձնեմ իրողութիւններ որոնց անձամբ ծանօթ եմ եւ որոնց բացարձակ վաւերականութիւնը կ'երաշխաւորեմ:

(Շար.)

ՄԱՄՈՒԼ

«ՌԷՔԼԱ՛Մ» ԹԷ ԱՆԷԵՂԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Աթէնքի «Նոր Օր»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (12 փետր.).

— «Հայերէն բառգրքի մէջ լաւն ու ուղիղը բնորոշելու, վատն ու սխալը ճշդելու համար ալ բառ չմնաց վերջին տարիներու ընթացքին: Խօսքը սնանկացաւ եւ այնքան շատ խօսեցանք որ, գործն ալ սնանկանալու վրայ է:

Ի՞նչ է այս ինկած վիճակին բուն պատճառը:

Փա՛ռք աստուածներուն, բացատրութիւն չի պակսիր. վերլուծումներու բիւրաւոր տեսակները կը վխտան հանդիպողի գրչին տակ, փողոցի երեխային բերանը:

Համայնավար, ռամկավար, հնչակեան, Հօկ, միացեալ ճակատ, նախկին լրտեսներ, նոր դաւաճաններ, փառասէրներ, շահամոլներ, իմաստակներ,—Այս բոլորը միջոցներ են միայն աղտոտութիւնը տարածելու, թոյն սրսկելու:

Այս անհանդուրժելի, այս մահացու օրէն թունալից վիճակին բուն պատճառը դժբախտաբար մեր ժողովուրդի դարաւոր տգիտութիւնն է: ժամանակն է այլ եւս միանգամ ընդ միշտ մէկդի նետելու ազգ. ինքնասիրութիւնները փայփայող նախադասութիւնները:

Ատեն է որ մեր մատը դնենք վէրքին վրայ, պէտք է ընդունինք որ ժողովուրդը իր մեծ մէկ տոկոսովը բոլորովին անգիտակից է դեռ: Տակաւին չի կրնար զանազանել չարն ու բարին, օգտակարն ու վնասակարը: Դիւրախաբ մանուկի պէս կը շլանայ անուշ խօսքերէ, կը տարուի երեւոյթներէն, առանց խորանալու, առանց խորաչափելու եւ առանց դատողութեան դիմելու:

Գիտակից, արթնամիտ եւ աչալուրջ ժողովրդի մը մէջ դիմակաւորները շնչելու մթնոլորտ պիտի չգտնէին, երկու լարի վրայ պիտի չխաղային եւ պիտի չյանդգնէին ազգային նուիրական սրբութիւններու հայհոյելու:

Ի՞նչ ըսել է ռամկավար ըլլալ, եկեղեցիի ու կրօնքի պաշտպանութիւնը ստանձնել եւ միաժամանակ խորհրդային քաղաքականութիւն խաղալ:

Աշխարհի ո՞ր մասին մէջ տեսնուած է որ դրամատէրը կամ միջակարգը հակազգային ու հակապետական կուսակցութեան հետ գործակցի, ընդդէմ ազգային կուսակցութեան մը:

Այս այլանդակութիւնները կը պատահին միայն մեր մէջ, որովհետեւ մեր ժողովուրդը քաղաքացիական դաստիարակութիւն չունի եւ անգիտակից է իր դերին ու ուժին:

Ասկէ՝ զզուելի ամբարտաւանութիւնը եւ կեղծ ազնուականութիւնը այն քանի մը տասնեակ չտես վաճառականներուն եւ գործարանատէրերուն որոնք Բարեգործականի շուրջ հաւաքուած, ազգ ու ժողովուրդ կառավարելու յաւակնութիւնն ունին:

Եթէ ժողովուրդը գիտակից ըլլար, վայրկեան մը պիտի չհանդուրժէր որ զինք առաջնորդէին տգէտ, անբարեխիղճ եւ ուրիշին քրտինքով հարստացած լիրբեր, որոնց միակ առաւելութիւնը դրամն է:

Մենք կը հաւատանք որ սթափումի օրը չպիտի ուշանայ ու պէտք չէ ուշանայ, որովհետեւ մինչեւ որ ժողովուրդը չունենայ իր դերին եւ կոչումին գիտակցութիւնը, միշտ պիտի գտնուին շողոքորթներ եւ շառլաթաններ, որոնք դժուարութիւն չպիտի քաշեն ջուրերը պղտորելու յանուն ազգասիրութեան»:

Ինքնութեան թուղթերու նորոգման ձեւերը

ՊՈՒԱ ԲՈԼՈՄՊ, (Յառաջ).— Ինքնութեան թուղթերու նորոգման պաշտօնական հրահանգը առաջին անգամ կարդացինք «Յառաջ»ի մէջ: Ամէն մարդ սկսաւ «Յառաջ» փնտռել եւ մեր սրճարանը եկած «Յառաջ»ի շաբաթ օրուան թիւը քանի մը վայրկեանէն սպառեցաւ: Կարգ մը հայրենակիցներ սկսան տունէ տուն «Յառաջ» փնտռել: Բարեբախտաբար «Յառաջ» կիրակի օրն ալ արտատպած էր հրահանգը, որով ամէն մարդ լուսաբանուեցաւ: Մեր մականունն ալ A. B. C.ով կը սկսէր (ֆրանսերէն) ուստի չորս հոգի քաղաք իջանք, մեթրօ մտանք, ելանք Սէն Փօլ եւ հարցնելով գտանք 7, Rue Jouy: Հարիւր քայլ հազիւ յառաջացած, տեսանք մօտ 500 հոգի, ամէն ազգէ, ծեր թէ երիտասարդ: Բոլորը կարգի կը սպասէին ոստիկաններու հսկողութեան տակ: Ոստիկաններու պետը հաղորդեց.— Անոնք որ հարցարանը լեցուցած են թող չսպասեն: Այսօր միայն հարցարան ուզողներու համար է: Այս ազդարարութեան վրայ մօտ 250 հոգի հեռացան: Միւսները կարգով ներս առնուեցան 30ական հոգի: Փոքր սրահի մը մէջ 20 — 25 պաշտօնեաներ ներկայացողներուն ինքնութեան թուղթերը քննելով, հարցարանին վրայ կը նշանակեն թիւը եւ օրուան թուականը: Իւրաքանչիւր դիմողի կը տրուի երկու հարցարան (կարմիր թուղթ) ու մէկ հրահանգ (ներմակ), ուր նշանակուած կ'ըլլայ թէ երբ կրնայ դիմել: Մեր թուղթին վրայ գրեց փետրուար 25, իսկ ընկերոջս կինը որ քսան փրանքնոց թուղթ ունէր բայց ոչ աշխատաւորի, հարցարան չտուին, ըսելով թէ հոս միայն գալու ու հարցարան առնելու իրաւունք ունին միայն անոնք որոնց ինքնութեան թուղթերը աշխատաւորի են եւ քսան փրանքնոց: Յ. Ա.

ԾԱՆՕԹ.— Rue Jouyի հաղորդակցութեան միջոցն է Մեթրօ Սէն Փօլ, Պաստիյլի մօտ: Այստեղ պիտի դիմեն արուարձաններու աշխատաւորները (սալարիէ), իսկ Փարիզի մէջ՝ 391bis, Rue Vaugirard, ինչպէս հաղորդած ենք օր օրին:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԵՐՄԱՆԵՒՌՈՒՍ պայմանագրութիւն մը կնքուեցաւ, որուն համաձայն Մոսկուա քարիւղ պիտի ծախէ եւ փոխարէն մեքենաներ պիտի գնէ: Գործառնութեանց գումարը կը նախատեսուի 100 միլիոն տոլար:

ԺԱՆՏԱԽՏԻ ՄԱՆՐԷ ներարկած ըլլալով հակառակորդի մը, երկու Հնդիկներ մահուան դատապարտուեցան: Ընդհ. դատախազը իր ճառին մէջ յայտարարեց թէ երբեք լսած չէր այսքան դիւային ոճիր մը: (Բարեհաճեցէք հարցնել «ճէնթլմէն» Թուրքերուն):

ՊՈՒԼԿԱՐԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ազատ արձակեց 44 Մակեդոնացիներ, որոնք ձերբակալուած էին 1934 մայիս 19ին: Տակաւին բանտարկուած կը մնան հարիւրի չափ Մակեդոնացիներ:

ՆԵՐԱԾՈՒՄՆԵՐՈՒ ՍԱՀՄԱՆԱՓԱԿՄԱՆ հրամանագիրը սկըսան գործադրել Իտալիոյ մէջ, փետրուար 16էն: Փոխանցման շրջանը պիտի տեւէ մինչեւ մարտ 31, որմէ յետոյ ոչ մէկ օտար ապրանք պիտի ընդունուի առանց ներածման մասնաւոր արտօնագրի: Այս արգելքը կապ ունի 1500 տեսակ ապրանքներու հետ, որոնց մէկ մասին ներածումը պիտի իջեցնեն մինչեւ 10 առ հարիւրի: Այս առթիւ մեծ մտահոգութիւն կը տիրէ Ֆրանսայի մէջ ալ:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՐՈՒԶՎԷԼԹ խորհրդարանէն պահանջեց երկու տարի եւս երկարաձգել իր տնտեսական վերակազմութեան ծրագիրը, այլապէս հետեւանքը պիտի ըլլայ քաոս:

800 ԻՏԱԼԱՑԻ *զինուորներ եւս աջի օր ճամբայ ելան դէպի արեւելեան Ափրիկէ, հապէշական վէճին հետեւանքով: Միւս կողմէ բանակցութիւնները կը շարունակուին երկու երկիրներուն միջեւ:*

ԹԻՖԼԻՍԻ մէջ երկու կառախումբեր իրարու բախեցան: Երեք հոգի մեռան եւ 12 հոգի աւելի կամ պակաս ծանր վէրքեր ստացան:

ՀԱ՞Յ ԹԷ ՀՐԵԱՅ.— Թերթերը կը գրեն թէ ոստիկանութիւնը ձերբակալեց «Հայ մը», որ գրասենեակ բացած էր Ռիւ տ'Անթէն, թիւ 14, ազգ. վիճակահանութեան տոմսակները մասերու բաժնելու եւ 5–10 փրանքի ծախելու համար: Ոստիկանները կասկածելի միջնորդներ հետապնդելով, տեսեր են որ տոմսակի մը մէկ տասներորդը 16 կտորի բաժնելով կը ծախեն: Միջնորդները պատմեր են թէ իրենք պաշտօնեաներն են Մօիզ Քորտավէրոյի, 30 տարեկան: Այս մարդն է որ իբրեւ Հայ կը ներկայացնեն թերթերը, մինչդեռ անունը վրան է,— «խալիս» Մովսիսական, թոռան թոռը Աբրահամու եւ Իսահակայ ... Քննութիւնները կը շարունակուին:

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

Իսքի *Զաւարեան*, Պուա քօլոնպի *Արամ*, Առնուվիլ-Սարսէլի *Վարդան*, փարիզի *Եգիպտացի*, քաշանի *Արծիւ* եւ Առնուվիլի կոմիտէներու եւ ենթակոմիտէներու ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին:

ՌՈՍՏՈՄ խումբի ժողովը այս կիրակի առաւօտ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181 Գուր Լաֆայէթ, Զարդարեան Գրադարանին մէջ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ *ենթակոմիտէի եւ* Քրիստափոր *խումբի ընկերներու ընդհ. անդամական ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին սովորական հաւաքատեղիին մէջ:*

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

Ռոստոմ եւ Իշխան *ենթակոմիտէներու դասախօսութիւնը վաղը Շբ. երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքավայրին մէջ: Կը խօսի ընկեր* Հ. Սէրէնկիւլեան:

Վրէժ *խումբի դասախօսութիւնը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին: Կը խօսի ընկեր* Պօղոս Հիւսեան:

Ակնունի *ենթակոմիտէի եւ* Համազասպ *խումբի դասախօսութիւնը այս կիրակի երեկոյ ժամը 8ին: Կը խօսի ընկեր* Հ. Սէրէնկիւլեան:

ԿԱԹՈՂ. ՆՈՒԻՐԱԿԸ ՊԻՏԻ ՊԱՏԱՐԱԳԷ

Այս կիրակի Ալֆօրվիլի մէջ, կաթողիկոսական լիազօր նուիրակ Գերաշնորհ Տ. Գարեգին Ս. Արքեպսկ. Յովսէփեան հանդերձեալ է Ս. Պատարագ մատուցանել Ս. եկեղեցւոյս մէջ եւ իր հմտալից քարոզութեամբ մխիթարել հաւատացեալները:

Սկզբնաւորութիւն ժամերգութեանց ժամը *8.30*: Սկզբնաւորութիւն Ս. Պատարագի ժամը *10*:

Երգեցողութեանց համար հրաւիրուած են ծանօթ դպիրներ:

Կը հրաւիրուի ժողովուրդը:

(*Կնիք*)

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ՀԱՒԱՔՈՅԹ

Փարիզի «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» կոմիտէի կողմէ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18ի առթիւ
Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը ճիշդ 2.30ին
Սօսիէթէ Սավանթի D սրահին մէջ:
Կը խօսի՝ Ա. ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԸՆԿԵՐԱ-ՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՌԹԻՒ
կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ՓՕՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ *ԿՈՐԻՒՆ* ենթակոմիտէին կողմէ
վաղը Շաբաթ կէս օրէ վերջ ժամը ճիշդ 2ին
դաշնակցութեան նոր բացուած գրադարանին մէջ
բանախօսութիւն, երգ, նուագ, պար եւ անակնկալներ:

ԹԱՏԵՐՍԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Հ. Յ. Դ ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «ՌԱԶՄԻԿ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ
Տեղի կ'ունենայ 24 Փետրուար կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին
Salle GALLEMENTի սրահին մէջ, Առնուվիլի կայարանին դիմացը
կը ներկայացուի «ԹԱԼԷԱԹԻ ԱՆԿՈՒՄԸ»
Մուտք 5 ֆրանք, անգործներու 3 ֆրանք

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՌԹԻՒ
կազմակերպուած ՊՕՐՏՕԻ ՄՈՒՐԱՏ խումբին կողմէ
Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ 25 ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ
Կազմակերպուած՝ *ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ* կողմէ
օժանդակութեամբ իր սանուհիներու «ԱՐԱՔՍ» միութեան
Պատուակալ նախագահութեամբ **Patenôtre DESNOYERS**ի
Maire d'Enghien et député Seine et Oise
24 փետրուար, կիրակի, կէս օրէն վերջ ժամը ճիշդ *2.30*ին՝
Salle des Fêtesի մէջ, **Rue de Casino,** Անկէն:
կը խօսին՝ Շրջ. վարչութեան ատենապետուհին Տիկ. *Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ*
եւ Պ. ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ (ֆրանսերէն):
Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն՝ Տիկ. ԱՐՇԱԼՈՅՍ Հ. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ, Տիկ. ԱԼԻՍ Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ, Տիկ. ՄԱՌԻ ԹԷՐԶԻՊԱՇԵԱՆ, Օր. ԱԼԻՍ Լ. ՊԱՊՕՆԵԱՆ, *եւ* «ԿՈՄԻՏԱՍ» Երգչախումբը:
Բ. Մաս.— Մանկական բաժին, ներկայացում *եւ* արտասանութիւն:
ժամը *6 — 10* պար, «ԵՓՐԱՏ» նուագախումբի ընկերակցութեամբ:
Պարզ եւ ազատ խուժություն: ձոխ եւ ճոխ բուֆէ:
Կը մասնակցի *ԵՓՐԱՏ* նուագախումբը ղեկավարութեամբ Պ. Տ. ՕՆՈՍԵԱՆի:
Տախսերու մասնակցութեան համար մուտք կը գանձուի մեծերէ 5 ֆրանք եւ փոքրերէ 3 ֆրանք:
Հաղորդակց. միջոց.— կառ. տիւ Նորէն շոգեկառքը կը մեկնի *13.46*ին, *3.56*ին եւ *14.25*ին:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Նախաձեռնութեամբ՝ *ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՎԱՐՉ. ԺՈՂՈՎԻ*
Վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին
Petit Journalի սրահին մէջ (**Rue Cadet, Métro: Cadet**).
Կը դասախօսէ Կաթող. Նուիրակ
ԳԵՐ. Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Ս. ԱՐՔԵՊՍԿ. ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ
ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԾԱԳՈՒՄԸ, ԱՐԺԷՔԸ ԵՒ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ՇՐՋԱՆՆԵՐԸ
Լոգական լապտերի ցոյցեր (գունաւոր եւ սեւ լուսապատկերներով):
Ծախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 2 ֆրանք:
Բանախօսութիւնը կ'աւարտի ժամը 11.30ին:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին կողմէ
վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին Ալֆորվիլի Հայ Ակումբին մէջ, Պուլվ. Քառնօ
ղեկավարութեամբ դերասան Յ. ՈՒԶՈՒՆԵԱՆի
Կը ներկայացուի *ԳՕՐՐԱՏՕ* կամ *ՈՃՐԱԳՈՐԾԻՆ ԸՆՏԱՆԻՔԸ*
գիներ՝ *5* եւ *3* ֆրանք, փոքրերու 2 ֆրանք:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ երզնկայի Հայր. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին *99* Ռիւ Քուրօնը: Օրակարգ. Նոր վարչութեան ընտրութիւն, բարոյական եւ նիւթական հաշուետուութիւն եւ ընթացիկ հարցեր: Կը խնդրուի բոլոր հայրենակիցներէն անպայման ներկայ ըլլալ:

ՀՐԱՒԷՐ

Մարսէյլի Սալնոյ-Զօրի Հայրենակց. Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը *1.30*ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ, տարեկան հաշուետուութիւն, նոր վարչութեան ընտրութիւն: Կը խնդրուի անդամ եւ ոչ անդամ բոլոր հայրենակիցներէ անպայման ներկայ ըլլալ սոյն կարեւոր ժողովին:

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Salle Gaveauի *մէջ*
22 ԱՊՐԻԼ, ԶԱՏԿԻ ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ ԵՐԵԿՈՅԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Մէթր Պէրնար Վահէ, իրաւագէտ – խորհրդական փրանսական եւ միջազգային անհատական իրաւարանութեան հարցերու, հիմնելէ վերջ **Ligue de Défense Générale**ը, որուն կեդրոնատեղին է Փարիզ, **159, Rue Lafayette** (Կառ. տիւ Նոր), հեռախօս՝ **Nord 68-02,** յառաջիկայ մարտ 31էն սկսեալ կը սկսի հրատարակել ամսօրեայ տեղեկատու թերթ մը, **Bulletin Mensuel de la Ligue de Défense Générale,** որ իրաւարանական հարցերով շահագրգռուողներուն պիտի տայ ամէն անհրաժեշտ տեղեկութիւն:

Էջ մը պիտի յատկացնէ մասնաւորաբար իրաւական - դատական քրոնիկի,— ուր պիտի ըլլան քննադատութիւններ եւ թելադրանքներ, — Ֆրանսայի մէջ հաստատուած օտարականներու վերաբերեալ: Էջ մը եւս, պատկերազարդ, որ նուիրուած պիտի ըլլայ Ֆրանսայի մէջ հաստատուած օտար գաղութներու մասին պրպտումներու,— անոնց կազմակերպութիւնները, անոնց դերը երկրին տնտեսական կեանքին մէջ:

Այդ պրպտումները պիտի սկսուին այբուբենական կարգով,— առաջին պրպտումը Ֆրանսայի հայ գաղութին մասին:

Ուստի կը խնդրենք բոլոր կազմակերպութիւններէն, գիտնականներէն, արուեստագէտներէն ու գրագէտներէն, որ մեզի ղրկեն ամէն օգտակար տեղեկութիւն իրենց գործունէութեան եւ ծառայութեանց մասին, զորս մատուցած են հաւաքականութեան,— գիտեր կամ նորութիւններ զորս կատարած են, միասին տալով անհրաժեշտ ապացոյցները եւ իրենց լուսանկարները:

Մեր ամսաթերթը ձրի պիտի ղրկուի Հանրապետութեան նախագահին, կառավարութեան անդամներուն, Երեսփ. Ժողովի եւ Ծերակոյտի նախագահներուն եւ անդամներուն, նահանգապետներուն եւ գաւառապետներուն, ինչպէս եւ այն քաղաքապետներուն, որոնց իշխանութեան սահմաններուն մէջ օտար գաղութներ հաստատուած են, վերջապէս այն անձերուն, որոնք որոշ շահագրգռութիւն ցոյց կուտան նաեւ օտարներու:

Ամսաթերթին բաժանորդագրութեան պայմաններն են Ֆրանսայի եւ արտասահմանի համար.—

Տարեկան 30 փրանք, հատավաճառ 2.50:

Նկատելով որ սահմանափակ թիւով պիտի տպուի, կը խնդրենք անոնցմէ որ կը փափաքին ստանալ մեր ամսաթերթը, այժմէն բաժանորդագրուիլ, ղրկելով բաժնեգինը:

Դրամ եւ նամակ ղրկել հետեւեալ հասցէին.

M. B. WAHÉ

Directeur - Fondateur de la Ligue de Défense Générale, 159, Rue Lafayette, Paris.

Ամսաթերթին վարչութիւնը իրեն կը վերապահէ իրաւունքը մերժելու, առանց նոյնիսկ բացատրութեան, որ եւ է յօդուած որ չի համապատասխաներ թերթին ուղղութեան:

ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԻՒՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (27)

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Ես զարմացայ: Բայց իմ զարմանքը երկար չտեւեց: Քանի քայլից յետոյ մի գեղեցիկ ճանապարհորդական կառք կանգնեց մօրաքրոջս դրանը: Երկու ուժեղ սեւ ձիաններ լծած էին կառքին: Թումբուլցիք ունէին կառքեր, ունէին լաւ ձիաններ, որ բերում էին իրանց հետ, երբ վերադառնում էին Ռուսաստանից: Երբ իրանց պէտք չէին, վաճառում էին: Քեռի Պետրոսը այդ կառքը եւ ձիանները գնել էր մի «խաչագողի»ց որ նոր էր վերադարձել պանդխտութիւնից:

Կառքի մէջ տեղաւորուած էին զանազան մեծ եւ փոքր արկղներ: Ի՞նչ կար նրանց մէջ,— ես չգիտէի: Միայն քեռի Պետրոսը տուեց ինձ մի ձեռք լաւ հագուստ, մի զոյգ ուղեւորի կօշիկներ, եւ հրամայեց հագուստ փոխել: Այդ նորաձեւ հագուստին ես բոլորովին անսովոր էի. մօրաքոյրս օգնեց ինձ հագնելու: Քեռի Պետրոսը նոյնպէս փոխել էր այն ցնցոտիները, որոնցմով մի քանի օր առաջ մուրացկանի պէս կանգնած Թաւրիզի եկեղեցու դրանը, ողորմութիւն էր ընդունում: Այժմ մեր հագուստը բոլորովին համապատասխան էր այն փառաւոր կառքին, որի մէջ պիտի նստէինք:

Մօրաքոյրս տուեց ինձ մի նամակ, խնդրեց, որ հասցնեմ իւր ամուսնին: Նրա ամուսինը պանդխտութեան մէջ էր: Նամակի վրայ միայն գրած էր ամուսնի անունը եւ ազգանունը. քաղաքի անուն չկար: «Խաչագողները, որովհետեւ չգիտեն, թէ որտեղ են գտնւում նրանք: Նամակատարը պահում է իւր մօտ նամակը, եթէ մի հագիւ էր պատահում, որ նամակները տեղ հասնէին, կամ տանողն էր կորչում, կամ ստացողը վաղուց արդէն կորած էր լինում...:

Աւանակներով մօտանք Թումբուլ եւ դուրս եկանք այնտեղից կառքով: Դա ի՞նչ հրաշք էր...:

Ժամատան դրանը քեռի Պետրոսի ծանօթները սպասում էին, որ մեզ ճանապարհ դնեն: Մօրաքոյրս իւր երեխաների հետ եկաւ մինչեւ գիւղից դուրս: Ամէն կողմից թափւում էին բարեմաղթութիւններ. ամէն բերան ցանկանում էր մեզ բարի ճանապարհ եւ բախտաւոր վերադարձ:

Վերջապէս յայտնուեցաւ քահանան, կարդաց «Տէր, ուղղեա զճանապարհս խաղաղութեամբ» աղօթքը, եւ մեր կառքը շարժուեցաւ...:

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

Ա.

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՆՈՒԻՐԱԿԸ

Թուականն 1840 էր:

Անցել էր հինգ տարի այն օրից, որ մենք թողեցինք Պարսկաստանը:

Ռուսաստանի հիւսիսային, հեռաւոր գաւառներից մէկում, անտառի մէջ ցրուած գիւղերի միջով, անցնում էր մի ծածկուած կառք: Հինգ միագոյն ուժեղ ձիաններ տանում էին նրան:

Այդ կառքը, այնպէս ծածկուած, անցել էր շատ նահանգներ, շատ գաւառներ եւ ամէն տեղ, որտեղ յայտնուել էր նա, ժողովուրդը խորին ջերմեռանդութեամբ հանդիպել էր նրան եւ նրա փոշին սրբել էր իւր համբոյրներով: Այժմ կառքը շարժւում էր դէպի մի մեծ գիւղ, որ չորս վերստ հեռաւորութեան վրայ էր: Ճանապարհի ամբողջ երկարութիւնը, որ տանում էր դէպի յիշեալ գիւղը, պատած էր մարդիկներով: Ծեր, մանուկ, այր եւ կին կոխ էին տալիս միմեանց, առաջ էին մղւում, որ տեսնեն անցորդին: Բայց անցորդը չէր երեւում, ծածկուած կառքի լուսամուտների վարագոյրներն անգամ ցած էին թողած:

Կառապանի տեղը նստած էր եւ կառավարում էր ձիանները մի Աբխազեցի խափշիկ նեհար դէմքով եւ բաց ղահուէի գոյնով: Սառը հիւսիսը, կարծես, փոքր ինչ փոխել էր տաք աշխարհի որդու բնական գոյնը եւ խլել էր նրա սեւութիւնը:

Կառքի ետեւում նստած էր մի երիտասարդ արեւելեան թուխ դէմքով եւ երկայն գանգրահեր մազերով: Այդ մազերը սեւ սաթի նման փայլում էին: Նրա ամբողջ հագուստը նոյնպիսի սեւ գոյն ունէր, որպէս գլխի մազերը: Պատրաստուած էր կոշտ բուրդից: Այսպիսի հագուստ արեւելքում կրում են անապատական աբեղաները միայն, որոնք աշխարհ չեն մտնում, մարդկանց երես չեն տեսնում, այլ առանձնացած իրանց խցիկներում, աղօթում են կամ սուրբ գրքեր են կարդում:

Կառքի մէջ նստած էր մի անձնաւորութիւն միայն: Նրան ոչ ոք չէր տեսնում:

Երբ կառքը մօտեցաւ գիւղին, սկսեցին զանգակները հարկանել: Այդ ժամանակ միայն կառքի փոքրիկ լուսամուտների վարագոյրները բարձրացան, եւ աջ կողմի լուսամուտը բացուեցաւ: Այստեղից դուրս պարզուեցաւ մի ձեռք եւ սկսեց խաչակնքել, օրհնութիւն տալ ամբոխին.

Ձեռքի երեսը եւ բազուկը (որ բոլորովին մերկ էր) դրոշմուած էին մուգ կապտագոյն նկարներով, որոնք ներկայացնում էին սերովբէներ, քերովբէներ եւ մի վանքի պատկերը, զարդարած խաչերով: Մուժիկները մօտենում էին եւ ջերմեռանդութեամբ համբուրում էին այդ խորհրդաւոր ձեռքը: Նրա չագանակի գոյն ունեցող կաշուց երեւում էր, որ կրողը ծնուել էր տաք կլիմայի տակ, ուր մարդկանց կաշին արեւի ջերմութեան ներքոյ կորցնում է իւր սպիտակութիւնը:

Կառքը մտաւ գիւղը:

Այդ կառքը ամէն գիւղ, ամէն փոքրիկ քաղաք, ուր որ հասնում էր, կանգնում էր կամ եկեղեցու դրանը, եթէ այնտեղ կար յարմար իջեւան, կամ հոգեւոր առաջնորդի դրանը եւ կամ աւագ քահանաների դրանը: Նա իրան հեռու էր պահում աշխարհական ների բնակարաններից: Իսկ այսօր նրան ընդունելու համար պատրաստուած էր գիւղի հարուստ կալուածատիրոջ տունը:

Կառքը դանդաղ էր շարժւում: Ուժեղ ձիանները, հակառակ իրանց կամքի, գնում էին յամրընթաց քայլով: Որովհետեւ նրանք իրանց ընթացքը պիտի յարմարեցնէին ահագին ամբոխի շարժման հետ որ շրջապատել էր կառքը: Երեւում էր, այդ խեղճացի անասունները այնքան սովոր էին այսպիսի բազմութեան, որ բնաւ չէին խրտչում, այլ մի առանձին կամակատարութեամբ, այնքան կամաց էին գնում, որ ամբոխը որքան կամենում է նայէ եւ բաւականացնէ իւր փափաքը:

(*Շար.*)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 23 ՓԵՏՐՈՒԱՐ SAMEDI 23 Février 1935

ԺԱՐԴ ՏԱՐԻ - 11e Année No 2737

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՕՐՈՒԱՆ ՀՈԳԵՐԸ ԱՄԷՆ ԲԱՆԷ ՎԵՐ

»»» · · «««

Անճար ժողովուրդ, ոչ միայն հրաշքի կը սպասէ, այլ եւ յուզման կը մատնուի, ամէն անգամ որ աննպաստ լուր մը կ՚արձանագրուի:

Շատ ալ չենք մեղադրեր: Աւա քանի տարիէ ի վեր այնպիսի ահաւոր յուսախաբութիւններ կրեց որ, ամէն աննշան երեւոյթէն կ՚ազդուի եւ լուր, լո՛ւր կը փնտռէ:

Միայն լրագիրով, իր կարդացածով կամ լսածով ալ չի գոհանար, այլ արձագանգներ կը տարածէ բերնէ բերան, եւ մեկնութիւննե՛ր, խորհրդածութիւննե՛ր, եզրակացութիւննե՛ր …

Ամէն պարագայի մէջ, կարելի չէ ժխտել անոր իրականութիւնը,— բոլորն ալ մտահոգութեան մատնուած են, թէ աշխատանքի արտօնագրի եւ թէ ինքնութեան թուղթերու փոփոխման առթիւ:

Իրականին մէջ, երկուքն ալ միեւնոյն հոգերը կը ներկայացնեն: Նոյն թնճուկը:

Ինքնութեան թուղթը չի կրնար զլացուիլ, բայց եթէ անոր կցուած չէ աշխատանքի արտօնագիրը, ենթական կը մատնուի առկախ վիճակի մը, որ աղէտ է, ներկայ պարագաներուն մէջ:

Միւս կողմէ, իւրաքանչիւր աշխատաւոր իր մորթին վրայ կը զգայ օրուան կեանքին դառնութիւնները:

Ան ամէն օր կը տեսնէ նորանոր արձակումներ, հակառակ տրուած հաւաստիքներուն:

Առ այժմ այդ արձակումները կը կատարուին հինգով – տասնով, եւ նկատի առնելով իւրաքանչիւր բանուորի անձնական պարագաները (ինչպէս Վիէնի մէջ): Բայց, ո՞վ կրնայ երաշխաւորութիւն տալ վաղուան համար: Միայն երեւոյթը, ինքնին, տուն կուտայ չարաչուք ենթադրութեանց:

Եւ յարաճուն մտահոգութեան հետ, կ՚աճի անհամբերութիւնը:

Ամէն օր նամակներ կը ստանանք Փարիզէն թէ գաւառէն, կծու տրտունջներ եւ բողոքներ, «նոյնութեամբ» հրատարակելու խնդրանքով:

Հազար տեսակ աղի–լեղի դառնութիւններ քամած, այս դժբախտ հայրենակիցները կը կարծեն թէ որքան բուռն արտայայտուին, այնքան կը ցնցեն իրաւասու օրկանները,— որպէսզի ելք, ճար մը գտնուի …

Մեր պարտականութիւնը պիտի ըլլայ, միշտ, յանձնարարել որ չկորսնցնեն իրենց պաղարիւնը, միւս կողմէ յամառօրէն արձանագրելով արդար տրտունջները եւ ձայնակցելով իրենց դառնութեան, որպէսզի թմրութեան չմատնուի ո եւ է պատասխանատու թէ իրաւասու, անհատ կամ օրկան:

×

Քիչ անդին պիտի կարդաք Միացեալ Յանձնաժողովին վերջին զեկոյցը:

Ինչպէս կ՚երեւայ, Յանձնաժողովը կը ստանձնէ օրուան հոգերուն հետապնդումը, աւելորդ գտնելով ուրիշ ո՛ր եւ է նոր Մարմին, եւ յօժարելով զօրացնել իր կազմը:

Այս առթիւ, Յանձնաժողովը իր դիրքը ճշդած է նաեւ Պուլվառ Օսմանի խեղկատակութեան հանդէպ:

Զեկոյցը, իր պաշտօնական հանգամանքին մէջ, փափկանկատութեամբ կ՚արտայայտուի այս առթիւ կատարուած խորհրդակցութեան մասին:

Մեր տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ՝ չատ բուռն տեսարաններ պարզուած են այդ ժողովին մէջ (փետր. 19), եւ առնուազն հինգ անդամներ խստօրէն ձաղկած են Պ. Խանզատեանի սարքած խաղը:

Այս ժողովէն առաջ, Հայ Տնտեսական Կեդրոնէն հրաժարած էր Պ. Լ. Կիւմիւշկէրտան, իսկ ժողովէն յետոյ, Պուլվառ Օսմանի «Նորընտիր» վարչութենէն քաշուած է նոյն ինքն Պ. Զօպանեան:

Փարիզի ամենալուր օրկանը վերջին հրաժարման իբրեւ պատճառ կը ներկայացնէ իր աշխատակցին «առողջական վիճակը եւ բազմազբաղ կեանքը» — անճարակ ապախաղ մը՝ փրկելու համար նոյն թերթի փետր. 12 թուակիր խմբագրականը, որ աճապարած էր ողջունե՛լ Պուլվառ Օսմանի զաւեշտը:

Ոչի՛նչ: Մեր գիտցածը այն է թէ այդ խեղկատակութեան դէմ ամէնէն առաջ եւ ամէնէն աւելի ըմբոստացած են՝ ամենալուր օրկանին բարեկամներն ու հովանաւորները: (Ի հարկին կրնանք յիշել անունները):

Դժբախտաբար, օրուան այս ժամուն ալ ամենալուր օրկանը կը շարունակէ մաղձ հոսեցնել խմբագրական սիւնակէն, ծաղրելով Մարսէյլի ազգ. կազմակերպութիւնը, եւ գարշելի խծբծանքներ, սպրդուքներ սահեցնելով:

Եւ այս ճիշդ այն պահուն, երբ թէ՛ կաթող. Նուիրակը, թէ՛ Փարիզի եկեղեցական վարչութիւնը եւ թէ Միացեալ Յանձնաժողովը դրական, գոնէ բարեացակամ դիրք բռնած են, այդ նոյն կազմակերպութեան եւ անոր Կեդր. Վարչութեան հանդէպ:

Ուրեմն, օրուան հոգերն ալ բաւական զօրաւոր չեն, խելքի կանչելու համար այս մարդիկը, որպէսզի գէթ առժամապէս տողակի մը մէջ լեցնեն իրենց անսպառ բանսարկութիւններն ու պժգալի մաղձը, եւ կախեն իրենց խմբագրատան պատէն, փոխանակ ամէն օր գրի առնելու եւ լոյս աշխարհ հանելու:

Ի՞նչ եղանակ հնչեցնէինք, ո՞ր փսեմ ոճը փորձէինք, որպէսզի մարդիկ ըմբռնէին թէ ամէն բանէ վեր կը մնան օրուան հոգերը, առանց կուսակցական կամ դաւանական խտրութեան:

Եւ խորհի՛լ թէ մեր միտքէն կ՚անցնէր մինչեւ անգամ կուսակցական խորհրդակցութիւն մը առաջարկել, քար դնելով մեր սրտին վրայ …

Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ԱՆԳԼԻԱՑԻ ՆԱԽԱՐԱՐ ՄԸ ՄՈՍԿՈՒԱ՞ ՊԻՏԻ ԵՐԹԱՅ

ՏԵՆԴԱԳԻՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱՄԷՆ ԿՈՂՄ

Խորհրդային կառավարութեան ծանուցագիրը, որուն ամփոփումը հրատարակած էինք երէկ, մեծ տպաւորութիւն գործեց ոչ միայն Պերլինի, այլեւ Փարիզի եւ Լոնտոնի մէջ: Ուրեմն Մոսկուա կ՚ուզէ որ ամէն գնով յաջողի Լոնտոնի մէջ մշակուած ծրագիրը, այսինքն հաստատուի շրջանային դաշինքներու ցանց մը, ապահովելու համար խաղաղութեան պահպանումը: Մոսկուայի միջամտութիւնը յատկապէս Գերմանիոյ եւ Լեհաստանի դէմ ուղղուած ըլլալով, քաղաքական շրջանակներու մէջ անհամբերութեամբ կը սպասեն Գերմանիոյ նոր պատասխանին:

Հետզհետէ կը հաստատուի թէ անգլիական կառավարութիւնը որոշ ճշդումներ կատարելէ յետոյ, նախարար մը պիտի դրկէ Պերլին, ուղղակի բանակցութիւններ վարելու համար: Խորհրդային Միութիւնը կ՚ուզէ օգտուիլ այս առիթէն եւ Մոսկուա հրաւիրել անգլիացի նախարարը, ո՛վ որ ալ ըլլայ: Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Անգլիա սիրով պիտի ընդունի, եթէ պաշտօնապէս հրաւէր ուղղուի: Մեծ նշանակութիւն պիտի ունենայ այս այցելութիւնը, եթէ իրապէս կատարուի: Ամէն պարագայի մէջ, իրար անցած են գլխաւոր մայրաքաղաքները,— Լոնտոն, Փարիզ, Պերլին, Հռոմ, Մոսկուա, Վարշաւա եւայլն:

ԻՏԱԼԻԱ ԿԸ ԲԱՒԷ ԻՆՔՆ ԻՐԵՆ

ԹԷ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԵՒ ԹԷ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՏԵՍԱԿԷՏՈՎ

— oo —

Իտալիոյ ազգ. պաշտպանութեան գերագոյն յանձնաժողովը, որ կազմուած էր 13 տարի առաջ, պաշտօնական զեկոյց մը հրատարակեց փետրուար 21ին: Նորութիւն մըն է այս, որ կապ ունի օրուան կացութեան հետ: Այդ զեկոյցին համաձայն, Իտալիա ինքն իրեն կրնայ բաւել պատերազմի մը ատեն, թէ տնտեսական եւ թէ զինուորական տեսակէտով: Յանձնաժողովը մասնաւորապէս քննած է քաղաքային զօրաշարժի խնդիրը, բուն զինուորականը գոհացուցիչ գտնելով: Ուսումնասիրած է նաեւ կազարգել միջոցներու խնդիրը: Գալով տնտեսական անկախութեան, մասնաւորապէս քննուած է անհրաժեշտ նիւթերու մատակարարութեան խնդիրը: Միջոցներ խորհուած են, ի հարկին գիտական մեթոտներով ճարելու համար պակսած նիւթերը: Այս եզրակացութեանց վրայ էր որ կառավարութիւնը հրամայեց կրճատել ներածումները, 1500 տեսակ ապրանքներու համար, սկսելով հում նիւթերէն: Հրամանագիրը գրեթէ կը փակէ բոլո՛ր դուռները, շատ մը օտար ապրանքներու առջեւ: Երբ այս խստութիւններըգոհացուցիչ արդիւնք տան, անգամ մը եւս պիտի հաստատուին գերագոյն յանձնաժողովին եզրակացութիւնները:

Արդէն իսկ հրատարակուած է այն կանոնագիրը, որ պիտի գործադրուի ներածումներու սահմանափակման համար: Այն երկիրները որոնք հաւասար արտածում եւ ներածում ունին Իտալիոյ հետ, դիւրութիւններ պիտի վայելեն առաջուան պէս: Բայց փոքր թիւ մը կը կազմեն այդ երկիրները (Զուիցերիա, Չեխոսլովաքիա, Սպանիա, Արժանթին, Լեհաստան): Ֆրանսայի հետ փոխանակութիւնները 80 միլիոն պակաս եղած են անցեալ տարուան վրայ: Ամէնէն շատ ապրանք ծախող երկիրներն են Գերմանիա, Մ. Նահանգները, Անգլիա եւ իր գաղթավայրերը, Ռուսաստան եւ Եուկոսլավիա: Մեծապէս կրճատուած է շատ մը կարեւոր նիւթերու ներածումը: Այսպէս հանքածուխի, երկաթի, պողպատի, ատաղձի եւ զինիի ներածումը պիտի արտօնուի 35 առ հարիւր (անցեալ տարուան վրայ), բամպակը, բուրդը, մեքենաները, քիմիական արտադրութիւնները՝ եւն., 25 առ հարիւր: Ոստեստի, արջառի, թուղթի եւայլն համար սահմանուած է 20, 15, 10 առ հարիւր: (Վերջին երկու տարիներու ընթացքին մեծապէս աւելցած է արմտիքի արտադրութիւնը):

Աւստրիոյ վարչապետը իջաւ Կէս ճամբան

ՍԱՐՔՈՒԱԾ ԲՈՂՈՔԻ ՑՈՅՑԵՐՈՒՆ ՊԱՏՃԱՌԱՒ

Ինչպէս գրած էինք, առջի օր Փարիզ հասաւ Պ. Շուշնիկ, Աւստրիոյ վարչապետը, ընկերակցութեամբ արտաքին նախարարին: Ձախակողմեան հոսանքները բուռն ցոյցեր սարքած ըլլալով «դահիճ»ին դէմ, յարմար դատուած էր հիւրը ընդունիլ ոչ թէ Կառ տը լ՚Էսթի մէջ, այլ Ռէօյյի կայարանը: Միւս կողմէ ոստիկանական կարեւոր ուժեր կը հսկէին կարգապահութեան: Կառախումբին ժամանման պահը իրիկուան հանդիպելով, հազարաւոր բանուորներ թափած էին փողոցները, կեդրոնական կայարանին մօտ: Ոստիկանները թոյլ չէին տար համախմբուիլ եւ անսաստողները կը ձերբակալուէին: Բոլոր մայթերուն վրայ ոստիկանական օղակներ կազմուած էին եւ ոչ ոք կրնար անցնիլ, առանց իր բնակավայրը յայտնելու կամ գոհացուցիչ բացատրութիւն տալու: Այս ձեւով, հարիւրաւոր ցուցարարներ ձերբակալուեցան եւ պահականոց առաջնորդուեցան, հարցաքննուելու համար: Կառ տը լ՚Էսթի կայարանը պաշարման տակ առնուած էր: Այս ջղագրգիռ վիճակը տեւեց մինչեւ ժամը ութ: Մօտ 1200 հոգի ոստիկանատուն առաջնորդուած էին, յետոյ մեծ մասով արձակուելու համար:

═ o · o ═

ՊԱՆՔ ՏԸ ՖՐԱՆՍԻ վարչական խորհուրդը որոշեց աջակցիլ կառավարութեան, յանձն առնելով դրամ փոխ տալ կարճատեւ զանձատոմսերու եւ ազգ. պաշտպանութեան մուրհակներու վրայ, առ առաւելն 30 օրուան համար: Տոկոսը պիտի ըլլայ 2 եւ հինգ ութերորդ առ հարիւր, եւ կրնայ փոխուիլ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԷ ՕՐԻՆ

ԳԱՑԻ՞Ք, ՏԵՍԱ՞Ք, ԱՌԻ՞Ք

— • —

— Առջի օր Ուիւ ժուլ գացեր էի, հինգ հարիւր հոգի իրարու վրայ խռնուած, կարգի կը սպասէին, ինքնութեան թուղթերու նորոգման համար:

— Այդ բան մը չէ, ես երեք հազար հոգի համրեցի Վոժիրառի մէջ… պատերա՛զմ … եւ ի՛նչքան խստութիւն:

— Առտուն ժամը 7ին գացի տեղ մը կծկուեցայ եւ մինչեւ կէս օր հազիւ կրցայ ներս մտնել, ստանալու համար հարցարանը:

— Մենք լեզու գիտնալով, քիչ շատ բախտաւոր կը համարուինք: Հապա այն թշուառնե՞րը որ ոչ լեզու գիտեն, ոչ ալ ձեւ…

Եւ ահա Շախսաթունին խմբագրական սենեակին մէջ, թնդացնելով ամբողջ շէնքը, եւ դէզ մը թուղթ՝ ձեռքը.

— Ժամերով սպասեցի. վերջապէս ներս մտայ, տուին հարցարան (երկու օրինակ) եւ հրահանգ մը:— Երկար պատմութիւն է… Աշխատանքի պայմանագիր պահանջեցին վեց ամսուան համար…

Ո՞ր մէկը յիշել: Պատմութիւնը նոյն ձեւով կը շարունակուի ամէն օր եւ ամէն ժամ:

Փետրուար 15ին սկսան այս գործողութիւնները, այն ալ առաջին շարքին համար (A. B. C.): Տասը օր սահմանուած է այս շարքին. իսկ միւսնե՞րը, մինչեւ Z…

Երէկ անձրեւ էր եւ բարեպաշտ ծերուկ մը հառաչեց.

— Աստուած ողորմի այսօր գացողին …

Եւ հարցումներ, հարցումնե՛ր.

— Ե՞րբ պիտի կանչուին միւսները:

— Սէն - է - Ուազի նահանգէն լուր չունի՞ք:

— Ի՞նչ պիտի ընեն անոնք որաշխատաւորի իրաւունք ունէին, բայց արտօնագիրները ետ առնուեցան եւ 100 ֆրանքնոց անձնագիր տրուեցաւ, սխալ հասկացողութեամբ:

— Հապա Ֆրանսայի մէջ չափահաս դարձած պատանինե՞րը, 14 — 15 տարեկան:

— Ի՞նչ պիտի ըլլայ մեր վիճակը, եթէ աշխատանքէ զրկեն:

Իսկ բոլորը մէկ.

— Դուք ալ գացի՞ք, տեսա՞ք չարչարանքը, առի՞ք հարցարանները:

… Հայոց պատմութիւնն է որ կը շարունակուի, միօրինակ եւ ընդվզեցուցիչ:

Վ.Ա.Հ.

ՄԻԱՑԵԱԼ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԸ ՉԻ ՃԱՆՉՆԱՐ

Պուլվառ Օսմանի մէջ կազմուած նոր մարմինը

»»» · · «««

(ԶԵԿՈՅՑ ԳԱՂԹ. ՄԻԱՑԵԱԼ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ, 19 ՓԵՏՐՈՒԱՐ)

Հայ Գաղթականաց Միացեալ Յանձնաժողովը իր իններորդ նիստը գումարեց փետրուար 15ին, Նուպարեան Մատենադարանին մէջ:

Ժողովը իր ներկայութեան ընդունեցաւ Մարսիլիոյ Ազգ. Կեդր. Վարչութեան պատուիրակ Պ. Պ. Հիւսեանը, որ մանրամասն տեղեկատուութիւն մը բրաւ Մարսիլիոյ հայ գործազուրկներու հարցին շուրջ, եւ առ այդ թէ Մարսիլիոյ մէջ եւ թէ ֆրանսական կեդրոնական իշխանութեանց մօտ իրենց կատարած դիմումներուն վերաբերմամբ:

Ժողովը յետ խորհրդակցութեան այն եզրակացութեան յանգեցաւ թէ պէտք է որ Մարսիլիոյ մէջ կազմուած եւ տեղական բարձրագոյն իշխանութենէն վաւերացուած նպաստամատոյց մարմինը շարունակէ աշխատիլ իր մէջ ունենալու հայկական բոլոր կարեւոր կազմակերպութեանց ներկայացուցիչները: Միւս կողմէ յայտնեց Պ. Հիւսեանի թէ Միացեալ Յանձնաժողովը սիրայօժար պիտի գործակցի Մարսիլիոյ ազգային վարչութեան, Փարիզի մէջ ոյժ տալու համար բոլոր այն դիմումներուն զորոնք այդ վարչութիւնը պիտի շարունակէ կեդրոնական կառավարութեան մօտ:

Ժամանակը ուշացած ըլլալով, ժողովը որոշեց իր յաջորդ նիստին զբաղիլ Հայ Տնտեսական Կեդրոնին մէջ գումարուած հաւաքոյթով, որուն նպատակը եղած է նոր կազմակերպութիւն մը ստեղծել «Ազգային Վերին Մարմին» անունով, զբաղելու համար հայ գաղթականներու վերաբերեալ այժմէական հարցերով: Ժողովը որոշեց իր այդ յաջորդ նիստին յատկապէս հրաւիրել Հայ Տնտեսական Կեդրոնի տնօրէն եւ իր պաշտօնակից Պ. Զ. Խանզատեանը:

Իր տասներորդ նիստին մէջ, որ տեղի ունեցաւ փետրուար 19ին, գրեթէ ամբողջական կազմով եւ որուն ներկայ էր նաեւ Պ. Զ. Խանզատեան, ժողովը ուզեց տեղեկանալ թէ ի՞նչ հանգամանքներու մէջ եւ ի՞նչ առաջադրութիւններով կազմուած է խնդիրի առարկայ նոր մարմինը:

Պ. Զ. Խանզատեանի տուած բացատրութիւններէն յետոյ եւ յետ երկար խորհրդակցութեանց, ժողովը հասաւ հետեւեալ եզրակացութեան զոր կարելի է ամփոփել այսպէս.—

Միացեալ Յանձնաժողովը, որուն մինչեւ հիմա կատարած գրաւոր թէ բերանացի դիմումները այս երկրին բարձրագոյն իշխանութեանց կողմէ ընդունուած են բարեհանութեամբ առանց ո եւ է առարկութեան կամ մերժման, Յանձնաժողովին կազմին եւ հանգամանքին մասին, այն կարծիքն ունի թէ ներկայ պայմաններուն մէջ նոր մարմնի մը կազմութիւնը ոչ նպատակայարմար է, ոչ ալ կոչուած է գոհացում տալու իրական պէտքերու, եւ փոխանակ այսքան ջերմօրէն ըղձացուած համերաշխութեան, կրնայ դուռ բանալ անհամաձայնութեանց: Միւս կողմէ, յանձնաժողովը, որ ինքզինք սահմանափակ չի նկատեր, սիրայօժար կ՚ընդունի որ իր մէջ մտնեն նոր ուժեր, իրեն բերելու համար իրենց պատասխանատուութեան եւ գործունէութեան բաժինը, եւ հետեւաբար կ՚առաջարկէ Պ. Խանզատեանի որպէսզի հրաւիրէ հայրենակցական եւ արհեստակցական միութիւնները հաւաքաբար իրենց ներկայացուցիչները ընտրելու Միացեալ Յանձնաժողովին մասնակցելու համար: Այս առաջարկութիւնը հաղորդուեցաւ Պ. Խանզատեանի եւ նոր մարմնին վարչութեան նախագահ Պ. Մարմարեանի:

Ժողովը, անցնելով յետոյ հայ աշխատաւորներու ինքնութեան թուղթերուն փոփոխման կարեւոր հարցին, որոշեց այդ մասին նոր դիմումներ կատարել պատկան իշխանութեանց եւ մեր ֆրանսացի բարեկամներուն մօտ:

Բանն հոգի եւս արձակուեցան Վիէնի մէջ

ՎԻԷՆ, 21 փետրուար (Յառաջ). — Ինչպէս գրած էի նախորդ նամակով, Պ. Փէլէի կօշիկի գործարանի 190 հայ բանուորներէն 9 հոգի արձակուած էին: Երէկ քսան հոգիի եւս 8 օրական տրուեցաւ: Կէսը կին են, կէսը այր: Տակաւին չգիտենք թէ քանի հոգի եւս պիտի արձակուին: Պաշտօնեաները բացէ ի բաց կը խօսին նոր արձակումներու մասին: Բոլոր հայ բանուորները շփոթութեան մատնուած են: Ամէն տեղ եւ ամէն տունի մէջ միեւնոյն հարցումը.

— Ի՞նչ պիտի ըլլայ մեր վիճակը, նպաստ չեն տար, գործէն կը հանեն, տեղ մը չունինք երթալիք: Ի՞նչ կը մտածեն ամէնէն առաջ անոնք որ ազգին անունով կը խօսին եւ ժողովներ կը գումարեն…

Ժողովուրդը կը սպասէ որ ձեռնհաս շրջանակները եւ բոլոր կենդանի հոսանքները ձեռք ձեռքի տան, ելք մը գտնելու համար: Թող չսպառեն մեր համբերութիւնը, օր մը պատասխանատուութեան կը կանչուին.— Պ. Մ.

ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԳԱՑԱԾ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ

Եւ անոնց յերիւրանքները

Ամերիկայէն Երեւան են գացած վերջերս խորհրդային երկու գործակալներ, որոնք «մերկեալ ճակատ»ի ամէնէն կատաղի ղեկավարներէն էին եւ համկավար ազաններուն հետ ալ շատ եռանդուն կերպով մեր գաղութի բեմերէն դեռ քանի մը ամիս առաջ գրգռիչ ճառեր կը խօսէին տխրահռչակ «բողոք»ի ժողովներուն մէջ։

Աւելորդ է ըսել, թէ այդ պարոնները բացառիկ պատիւներու են արժանացեր իրենց գաղափարակից համայնավարներու կողմէ Հայաստանի մէջ։ Աւելորդ է ըսել նաեւ, թէ այդ պարոնները առիթէն օգտուած եւ «կարմիր» սուտերով կերակրած են իրենց «կարմիր» ընկերները՝ անոնց հաճոյք պատճառելու համար գլխիվայր շրջելով Ամերիկայի իրականութիւնը, ինչպէս որ հոս եղած ատեն ալ գլխիվայր կը շրջէին խորհրդային իրականութիւնը։

Երեւանի պաշտօնաթերթերը ամբողջ էջեր են նուիրած այդ պարոններու վառ երեւակայութենէն բխած երեխայական յերիւրանքներուն։ Կը թուի թէ չահեկանութենէ զուրկ չէ քանի մը մէջբերումներով գաղափար մը տալ այն մասին, թէ խորհրդային կառավարութիւնը ի՛նչպիսի արտառոց սուտեր կը հրամցնէ երկրի ժողովուրդին՝ ամերիկահայ գաղութի կեանքը «ծանօթացնելու» համար։

«Հայ ֆաշիստների կուսակցութիւնը՝ Դաշնակցութիւնն,— կը կարդանք Երեւանի պաշտօնաթերթերէն մէկուն («Գրական Թերթ») դեկտ. 31ի թիւին մէջ — արտասահմանում անկումից անկում է դիմում։ Ցատկոտելով Ամերիկայում գնալով ուժեղացող կոմունիստական շարժման, աշխատաւորաւկանական խաւերի դասակարգային ինքնագիտակցման պայմաններում, նա կորցնում է դիրք դիրքի յետեւից անընհատ ... Մինչ հայ ֆաշիստական բերան «Հայրենիք»ը գնալով կորցը-նում է իր սակաւաթիւ ընթերցողները, միւս կողմից մարտական «Բանուոր»ը գրաւում է նորանոր բերդեր, ձեռք է բերում սեփական տպարան, թերթը դարձնում է ամենօրեայ եւ ձեռք դարնում աւելի լուրջ գործերի»։

Խորհրդային կառավարութեան գործակալները սակայն մոռցած են յիշատակելու արտասահմանի մէջ ապրող ամէն Հայու ծանօթ հետեւեալ արագակող փաստերը.—

Ա.— Որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը Ամերիկայի մէջ, ինչպէս պարզուեցաւ վերջին պատգամաւորական ժողովին ներկայացուած տեղեկագրերէն, անցեալ տարուան ընթացքին կրկնապատկած էր իր անդամներու թիւը եւ եռապատկած իր հասոյթները անդամատուրքերէն։

Բ.— Որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը Ամերիկայի մէջ անցեալ տարուան ընթացքին իր դրօշին տակ յաջողած է կազմակերպել Ցեղակրօն Ուխտերը, որոնց թիւը այսօր անցած է արդէն 2000ի սահմանը։

Գ.— Որ «Հայրենիք»ները անցեալ տարուան ընթացքին նոյնպէս յաւե-լում են ունեցած իրենց վճարովի բաժանորդներու բազմութեան վրայ, որ, ի դէպ, այսօր եւս ոչ միայն սակաւաթիւ չէ, այլ թէ անցեալ եւ թէ ներկայ որ եւ է հայ օրաթերթի եւ ամսագրի ունեցածէն աւելի մեծ է։

Դ.— Որ «Հայրենիք» օրաթերթի եւ ամսագրի կողքին անցեալ տարուան ընթացքին սկսաւ հրատարակուիլ նաեւ անգլիերէն շաբաթաթերթ մը եւ քանի մը ամսուան մէջ մօտ 3000 բաժանորդներ ունեցաւ,— յաջողութիւն մը, որ հազիւ թէ որ եւ է նման հայ թերթ ունեցած է այս երկրի մէջ։

Միւս կողմէն Ամերիկայէն Երեւան գացած Խորհրդային գործակալները մոռցած են յիշեցնել Հայաստանի իրենց ընկերներուն.—

Ա.— Որ «Բանուոր» թերթը, երբ իր տեղական ուժերուն ձգուած էր, աւելի քան տասը տարի ողորմելի գոյութիւն մը միայն քաշքշեց՝ շաբաթը հազիւ անգամ մը հրատարակուելով։

Բ.— Որ եթէ չըլլային Հօկի դրամները, «Բանուոր» չպիտի կարենար իր շաբաթաթերթ իսկ մէկ տարի անգամ ապրիլ։

Գ.— Որ եթէ Ռամկավարները յիմարութիւնը չունենային համայնավարներու հետ միասին չահագործելու Դեւոնդ արքեպիսկոպոս Դուրեանի ապանութիւնը՝ անոնց հետ անխիղճ գրպարտութիւններ յերիւրելով, «բողոք»ի միտինկներ կազմակերպելով, դրամ հաւաքելով եւայլն, «Բանուոր» երբեք ի վիճակի պիտի չըլլար համայնավարներու չափազանց նեղ շրջանակէն դուրս գալու։

Դ.— Որ եթէ Խորհրդային կառավարութիւնը 1000 տարեկան բաժանորդներու դրամը (5000-6000 տոլար) չտար եւ չօգնէր ուրիշ անուղղակի ու գաղտնի միջոցներով, «Բանուոր» թերթը երբեք ալ չպիտի յաջողէր օրաթերթ դառնալ ու քանի մը ամիս անընդհատ հրատարակուիլ։

Իսկ այժմ, ինչպէս կը պարզուի Երեւանի պաշտօնաթերթէն, Խորհրդային կառավարութիւնը, չբաւականանալով դրամական օգնութեամբ, որոշած է «բարոյապէս» ալ ուժ տալ Նիւ Եորքի համայնավար հայատառ թերթին եւ հրահանգած է Խորհրդային պրոլետ-գրողներուն աշխատակցիլ անոր, «աւելի բարձրացնելու համար նրա գրական բովանդակութիւնը, դըրանով իսկ վճռական հարուած տալու հայ ֆաշիստների արկածախնդրական գրականութեանը»։

×

Ամերիկայէն Երեւան գացած Խորհրդային գործակալները քանի մը յատկանշական տեղեկութիւններ ալ տուած են ամերիկահայ գրողներու եւ բանաստեղծներու մասին եւ այդ առթիւ քանի մը մեծ գիւտեր ըրած են։

Դուրս կուգայ, որ Ամերիկայի մէջ մենք ունեցած ենք եղեր (եւ մինչեւ այժմ չենք գիտցած) այնպիսի «մեծ» բանաստեղծներ եւ գրողներ, ինչպիսիք են Կ. Սիտալ, Յ. Փոլյումճեան, Հ. Սանսիվաս, Լորիս կամ Սիմոն Կիւլո։

Եւ, ինչ որ աւելի եւս յատկանշական է, Խորհրդային գործակալները յիշեալ անձերէն զատ Ամերիկայի մեր գաղութին մէջ ուշադրութեան արժանի ո եւ է գրող չեն տեսած։ Անոնց համար, օրինակ, գոյութիւն չունին ոչ Համաստեղը, ոչ Արամ Հայկազը, ոչ Եղիա Դասապարեանը։

Անիկա մեզ չի զարմացներ, որովհետեւ համայնավարներուն համար ո եւ է մէկը արժէք մը չի ներկայացներ, որքան ատեն որ համայնավար չէ կամ համայնավարութեան համակիր չէ։ Համայնավարներու աչքին ոչ-համայնավար տաղանդմըկամ նոյնիսկ հանճար մը ուշադրութեան իսկ արժանի չեն, մինչդեռ ամէնէն ողորմելի համայնավար գրչակն ալ մեծութիւն է։

Երեւանի պաշտօնաթերթի մէջ հրատարակուած տեղեկութիւններէն կը հասկցուի, որ Խորհրդային գործակալները Ամերիկայէն իբր «պատուիրակ» գացած են Հայաստան՝ սատանալու համար նոր հրահանգներ եւ նոր միջոցներ, որոնցմով կարող են աւելի արդիւնաւոր համայնավար պրոպագանդ մղել եւ խռովութիւն յարուցանել Ամերիկայի մէջ։ Այդ «պատուիրակներուն» նպատակներէն մէկն ալ «ամրացնել է գաղութահայ յեղափոխական (համակիր համայնավար) գրողների կապը Խորհրդային գրողների եւ արուեստագէտների հետ։»

Հարկաւ, պէտք եղած միջոցներն ու հրահանգները կը տրուին, եւ Խորհրդային գործակալները շուտով կը վերադառնան Ամերիկա՝ նոր դաւեր նիւթելու համար ազգայնական հայութեան դէմ ընդհանրապէս եւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ մասնաւորապէս։

Խորհրդային կառավարութեան ճանաչումը Ուաշինկթընի կողմէն այն «առաւելութիւնը» տուաւ, որ ամերիկեան անցագիրներով զինուած Խորհրդային գործակալներ աւելի յաճախ կրնան երթալ Հայաստան ու վերադառնալ, ինչպէս եւ Խորհրդային համայնավարներ դանազան անուններու կամ պաշտօններու տակ ծպտուած՝ աւելի դիւրութեամբ կրնան հոս գալ եւ համայնավարական պրոպագանդ կամ խռովութիւն ընել։

(Խմբագրական «ՀԱՅՐԵՆԻՔ»ի)

ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

ՍԱՄԱԹԻՈՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ

Պոլսոյ կրթական տեսչութիւնը դիտողագիր մը ուղղելով Սամաթիոյ վարժարանին տնօրէնութեան, կ'ըսէ թէ հաշիւներէն ստուգած է որ ուսուցիչները բաւական պահանջ ունին եւ կը յանձնարարէ կարճ ատենէն գոհացուցիչ կարգադրութիւն մը ընել եւ արդիւնքը իմացնել։ Հակառակ պարագային դպրոցը պիտի փակուի։

Կ'ըսուի թէ ուսուցիչները ինը ամսական պահանջ ունին, իսկ թաղին պարտքը կը հասնի 5000 ոսկիի։

Կրթական տեսչութեան այս ազդարարագրին վրայ է որ հրաժարական տուած է վարժարանին հիմնադիրը։ Միւս կողմէ, թաղը չունի մարմին մը որ զբաղի այս տագնապալի կացութեամբ, խմբելով թաղին կարող եւ վստահելի ուժերը։

ՀԱՄՐԱՆՔԸ՝ ԱՆԿԻՐՆԱՔԱՐ

«Յառաջ» մեր համրանքին համար սիրտ կը հատցնէ։ Եւ շատ իրաւամբ։ Բացարձակ ճշմարտութիւն մըն է թէ՝ համրանքը պետական իմաստութեան մաս կը կազմէ։ Որակով թէ՛ քանակով։ Որակով մխիթարուելու կողմեր ունինք։ Առաւելապէս քանակն է որ առայժմ կը հետաքրքրէ մեզ։ Դէպքերն են որ կը պարտադրեն այդ։ Մեր թշնամիները պարպեցին Հայաստանը Հայերէ եւ մենք պարտինք զայն նորէն լեցնել Հայերով, երբ երջանիկ առիթը ներկայանայ։

Բազմածին է հայ կինը։ Առաւելապէս իր հայրենիքին մէջ, ուրկէ եկած վիճակագրութիւնները մեր հոգիները կը լեցնեն հաճոյքի նեկտարով։

Հայկական բազմածնութիւնը՝ գաղութներու մէջ, դէպքերու բերումով, հաշուի ենթակայ է։ Ազդուած է տնտեսական ազդակներէ։ Բայց ուր որ ալ ըլլայ, գուրգուրալու ենք թէ՝ մէկ Հայն իսկ արժէք մը կը ներկայացնէ։ Քաղաքականութիւն եւ դիւանագիտութիւն՝ կը յենուին մաթեմաթիքի վրայ։ Այդ մարզին մէջ գումար եւ բազմապատկութիւն արժէք ունին։ Մէկդի բարձումն ու բաժանումը։ Տնտեսական մարզին մէջ ալ, նորէն մաթեմաթիքն է որ գլխաւոր դեր կը կատարէ։

Քանի որ հասանք տնտեսական մարզին, անդրադառնանք կարեւոր հարցի մը։ Մերձաւոր Արեւելքի բոլոր երկիրները, որոնք նախապէս երկրագործական էին, այժմ առանց խտրութեան, ճարտարարուեստացման շաւիղին մէջ մտած են։ Այսպէս դարերէ ի վեր երկրագործական երկիր մը՝ Եգիպտոս՝ ճարտարարուեստի մարզին մէջ սկսած է գնահատելի քայլեր առնել։ Նոյնն է պարագան Թուրքիոյ մէջ, ուր Ռուսերու օգնութեամբ, բակուած են ճարտարարուեստական գործարաններ հիմնել։ Պարագան տարբեր չէ նաեւ Հայաստանի մէջ։

Բայց ճարտարարուեստականացումի այս շրջանին, աճապանդ մը լսեցինք եւրոպական եւ ամերիկեան շրջանակներէն. «Վերադարձ դէպի հող, դէպի գիւղ»։ Գիւղ դարձէք, հողը վարեցէք, ինչո՞ւ։ Որովհետեւ անցեալի ճարտարարուեստականացումի շրջանին, գիւղերը պարպուած եւ քաղաքները լեցուած են։ Հողի աշխատաւորը գործարանի բանուոր է դարձած։ Մ. Նահանգներու Ուաշինկթընի Երկրագործական Կեդրոնական պաշտօնատան 1934ի երկրագործական տարեգրքին մէջ, երկրագործական փորձառու նախարարը՝ Մ. Հէնրի Ուօլըս, անդրադառնալով այս հարցին, կը չեշտէ գիւղերէ յետոյ քաղաք վազող հոսանքը եւ այս ուղղութեամբ գեղջկական դասակարգին տրուած հարուածը։ Մինչ 1880ին, Մ. Նահանգներու բնակչութեան հարիւրին 71ը՝ գիւղացի դասակարգը կը կազմէր։ Այդ համեմատութիւնը՝ 1930ին ինկած է հարիւրին 44ի։

Այս բոլորէն կ'ուզէինք հանել եզրակացութիւն մը։ Այն է՝ օգտուիլ հին պետութիւններու ենթարկուած փորձերէն եւ փորձանքներէն եւ նաեւ անոնց փորձառութենէն եւ բստ այնմ յարել մեր պետական մեքենան։

Երբ Հայաստան կը նետուի ճարտարարուեստի գիրկին մէջ, ինչ որ գնահատելի է, շատ բնական է որ գիւղերէ դէպի քաղաք պիտի սկսի հոսանք մը։ Հայաստանի գիւղացի դասակարգն ալ, կամաց կամաց պիտի սկսի քաղքենի դասակարգ դառնալ։ Ահա հոս է որ պէտք է միջամտէ պետական իմաստութիւնը։ Այն է բնականոն հաւասարակշռութիւն մը պահել հողի աշխատաւորին եւ գործարանի բանուորին միջեւ, որպէսզի թէ երկրագործութիւն եւ թէ ճարտարարուեստ հաւասարապէս ծաղկին։ Մանաւանդ հայ աշխատաւորը, նման Եգիպտոսի ֆէլլահին, իր հողին տամուր մը փարի, սիրէ զայն առհաւական անքակտելի սիրով եւ պաշտամունքի մը երկիւղածութեամբ։

Ինչպէս կ'ըսէ Խրիմեան Հայրիկ, պէտք է «Սիրել հայրենատուր հողն ու դաշտը, երբեք չբաժնուիլ անկից, գիտնալով թէ իր կեանքն հողն է եւ հողագործութիւնը արդար վաստակ»։

ՍԵՊՈՒՀ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով։

ԹՂԹԱՆՇԱՆՆԵՐ ԺՈՂՎԵՑԵՓ

ՄԵՐ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ԿԵԱՆՔԸ

ԼԱ ՍԻՕԹԱ.— Մեր հայ գաղութին մասին պարբերաբար տեղեկութիւններ տրուած են այս էջերէն։ Մարսիլիոյ եւ Թուլօնի միջեւ ծովեզերեայ սիրուն քաղաք մըն է Լա Սիօթան, հազիւ 12,000 բնակչութեամբ։ 1923էն ի վեր հիմնուած է հայ գաղութը։ Հայերը մեծամասնութեամբ կ'աշխատին նաւաշինարանին մէջ (Սօսիէթէ փրօվանսալ տը քօնսթրիւքսիոն նավալ), ուր նոր շինուած ձամբորդի նաւերու կողքին կը կատարուին նաեւ հին նաւերու եւ զրահանաւերու նորոգութիւններ։

Հայերու թիւը այս քաղաքին մէջ կը հաշուէն մօտաւորապէս 110-120 ընտանիք, 320էն 350 անձ ամուրիներն ալ հաշուելով։ Գրեթէ միշտ այր մարդիկ կ'աշխատին, իսկ կիները միայն ամառ ատեն կը բանին պարտէզներու եւ այգիներու մէջ։ Ազատ գործ ունեցողներն են մէկ մսագործ, մէկ տաղաւագործ, մէկ կօշկակար, մէկ սափրիչ, 3 նպարավաճառ, 2 պտղավաճառ, (մէկը պարտիզպան), 2 շրջուն վաճառորդ եւ 8-10 չէնքերու մէջ աշխատողներ։

Վերջերս հոս ալ հարիւրին տասնի օրէնքին համաձայն սկսան մասամբ օտարականներ հանել, մէջն ըլլալով հինգ - վեց Հայեր եւ մէկ Ցոյն։ Սակայն վերջին պահուն վերէն տրուած հրամանի վրայ դադրեցուցին, որով ահաւոր թշուառութեան դուռ մը առայժմ գոցուած եղաւ, թէեւ արձակման այդ վախը միշտ կայ։

Ծարաթը լման կ'աշխատին, սակայն օրականները քանի մը անգամներ կրճատուեցան։ Այժմ բացի Ֆրանսացիներէ եւ ոչ մէկ օտարական գործի կ'առնեն։

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔԸ.— Գործօն մարմիններէն կան Հ. Յ. Դ. խումբը, քանի մը կոյր Հնչակեաններ եւ իրաւ մէջ պառակտուած Հօկեր։ Ամէն ատեն ժողովրդական գործ տեսնողը եղած է Հ. Յ. Դ. մարմինը, սակայն սա վերջին ուժ ամսուան միջոցին անոնց եռանդն ալ պակսած է։

Լա Սիօթայի գաղութը որեւէ առիթով ամբողջապէս եւ կամ մեծամասնաբար չես կրնար տեսնել քովէ քով, որ եւ է հաւաքոյթի կամ հանդէսի մը մէջ։ Որոշ մաս մը, այն ալ մասի վրայ համրուող բանիմաց հայրենակիցներ են որ միշտ ներկայ կ'ըլլան որ եւ է հաւաքոյթի (15էն 30 հոգի), իսկ ջախջախիչ մեծամասնութիւնը օրը իրիկուն կ'ընէ սրճարաններու անկիւնները, թուղթ խաղալով եւ իրար վարկաբեկելով։

Ասոնն մը կազմուեցաւ լսարանական միութիւն մը, ժողովրդական եւ շատ օգտաշատ նպատակներով։ Սակայն ինչպէս միշտ, մի ամն Արաբկիրցի Ցակոբի մը կամ Հնչակեանի մը յամառութեան եւ եսասիրութեան հետեւանքով կազմալուծուեցաւ եւ գեղեցիկ ծրագիրները մնացին կիսատ։

Գաղութը միայն մէկ բանի մէջ միակամ է,— եթէ իրենց անդամներէն մէկը մեռնի, շատ քիչ բացառութեամբ բոլորն ալ յուղարկաւոր կ'ըլլան, թերեւս հետեւողականութեամբ Ֆրանսացիներու։

ԿՐԹԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿ.— Ժամանակին մասի վրայ համրուող խիկարէս արտացաւ հայրենակիցներու ջանքերով ծաղկոց մանկապարտէզ մը բացուած էր, օրական ուժ ժամ դասաւանդութեամբ։ Իբրեւ ուսուցչուհի կը բերուի տիկ. Ադամեան, որուն կրքոտ բնաւորութեան հետեւանքով ծաղկոցի դռները կը գոցուին։ Ունեցած էր հազիւ 32-35 աշակերտ։ Ցետոյ վերջալ յիշեալ տիկինը արձակուրդի ամսականներու անտեղի պահանջներով ծաղկոցի նստարանները եւ գոյքերը վար կը դնէ եւ իր հաշուոյն ծաղկոց կը բանայ, օրական մէկ ժամ դասախօսութեամբ։ Հայկական քննախնդութեամբ, այն ծնողները որոնք առաջ իրենց զաւակները չէին ղրկեր 8 ժամ դասախօսութեամբ ծաղկոցին, կը սկսին ղրկել այս վերջնոյն մէկ ժամուան դասերուն, միեւնոյն վճարումով։ Սակայն շուշանար կոխը եւ այս անգամ ճարպիկ տիկինը Հօկ - Հնչակ պլօքին գիրկը կը նետուի։ Այդ միջոցին «մոլորեալ ոչխարներ» որսացող բողոքական փրկիչները կը բանան դատ ծաղկոց մը ժողովարանին մէջ։ Ծանօթ տիկինը կը փրփրի, աջ ու ձախ կ'իյնայ գոցել տալու համար այս ծաղկոցը, սակայն անօգուտ։ Բողոքականներու ծաղկոցի աշակերտներու թիւը կը բարձրանայ մինչեւ 35-38ի։ Դասաւանդութիւնները համեմատուած են Քրիստոսի ապաշխարութեամբ եւ պատկերներով։

Անցեալ տարի հանգուցեալ Պալաքեան եպիսկ.ի ջանքերուն շնորհիւ կազմուած էր ամժամեայ հոգաբարձութիւն մը, հայ մատուռի մը մատակարարութեան համար։ Բաւական տատանումներէ վերջ, յաջողեցան այս տարի ծաղկոցի մը հոգաբարձութիւնը կազմել եւ օգտուելով տիկին Տ. Պօղոսսարեանի ներկայութենէն, հայ մատուռին մէջ հիմը դրին ազգային ծաղկոցի մը։ Լաստիս համաձայն առջի օրերու 5—6 աշակերտներէն յետոյ այսօր անոնց թիւը բարձրացած է 31էն 34ի որոնց 4ը չափահասներ։ Կը սպասուի նաեւ ուրիշ նոր աշակերտներու։ Անշուշտ ժողովուրդին ողջամիտ դասակարգը տեսնելով միւս ծաղկոցներու անկերպարան վիճակը, պիտի ուղէ ուժ տալ անկեղծ, ներկայ ժողովրդական ծաղկոցին։ Այսուհանդերձ մեթոտիկ եւ լուրջ աշխատութիւն մը կը սպասուի նաեւ Տիկ. Պօղոսսարեանէ, ծնողներու համակրութիւնը եւ վստահութիւնը ամբողջապէս գրաւելու համար։

Ահա երեք ծաղկոցներու աշակերտներու ներկայ թիւը.—

Ազգ. ծաղկոց	34—35
Բողոքականներու	28—32
Տիկ. Ադամեան	16—18

Եւ դեռ կան ծնողներ որ իրենց զաւակները եւ ոչ մէկուն կը ղրկեն, տարօրինակ յամառութեամբ։

Տիկին Ադամեանը տեսնելով ազգային ծաղկոցի բացումը, նախ ոստիկանութեան բողոքներ կը տեղացնէ թէ Հայերը դպրոց կը բանան եւ իր դիմումներուն ամլութենէն ճարահատ, այս անգամ կը դիմէ Մարսէյլ, ուղղակի նահանգապետութեան միեւնոյն «ազգասիրական» նպատակով։ Եւ կան տարրեր որ գաղտնօրէն ուժ կուտան այս զարշելի դաւերուն։ Մեր լսածին համաձայն յիշեալ տիկինը Փարիզէն պաշտօնական մարմինէ մը դրամական նպաստ կը ստանայ։ Կ'ըսեն թէ այդ մարմինը Բարեգործականն է, թէեւ չկրցայ ստուգել։

Կան նաեւ երկու գիւղական հայրենակցական միութիւններ որոնք իրենց վերմակը մինչեւ գլուխը քաշած՝ խոր քունիմէջ թաղուած են։Ի՞նչ կը բանին մարդ չի գիտեր, սակայն ամէն տարեգլուխ մէկ մէկ տարեցոյց հրապարակ հանել չեն մոռնար։

Իսկ անդրծնիներու համար որ եւ է լուրջ ձեռնարկ մը չկայ։ Այս խեղճերը նպաստ չեն ստանար եւ չեն գիտեր ուր դիմեն։ Մասնակի անդործները (չէն-քերու մէջ աշխատողներն ալ)հաշուելով ատոնց թիւը 15—16ի կը հասնի։

Առիթէն օգտուելով սրտագին կոչ կ'ընեմ մեր հայրենակիցներուն որ նախանձախնդիր ըլլան իրենց զաւակներուն հայեցի դաստիարակութեան, որպէսզի նախ հայ մեծասքանչ լեզու սորվին, իսկ ֆրանսերէնը արդէն ֆրանսական վարժարանի մէջ եւ դուրսը ինքնաբերաբար կը սորվին։ Ամէնակարեւորը իրենց զաւակներուն լուրջ կրթութիւնն է։ Փողոցներու մէջ երկու տարեկանէն մինչեւ 12 տարեկան փոքրիկներ անխնամ վրայ - գըլուխով իրենց բախտին ձգուած են գրեթէ ամէն օր եւ խոշոր կտոր մը հացկրծելով անփութօրէնման կուգան հոս ու հոն։ Բարեկրթութիւնը նախ ընտանիքէն եւ տունէն կը սկսի։

ԿՈՒՏԻՆԱՑԻ

Քամալ-Ըմէք պայքար

— o —

Աթաթիւրքին եւ Ըմէք Ինէօնիւի միջեւ պայքարը ոչ միայն դեռ եւս գոյութիւն ունի, այլեւ հետզհետէ կը սաստկանայ, ինչպէս կը պատմէ իրազեկ նամրորդ մը։

Ասոր գլխաւոր պատճառները երկուք են,— Ըմէք եւ իր գաղափարակիցները կը ջանան նախագահի պաշտօնին կոչել ազգ. ժողովի նախագահ Քեազըմ Եօզալփը։ Միւս կողմէ, Ըմէքի հեղինակութիւնը օրէ օր կ'աւելնայ երկրին մէջ։ Մասնաւորապէս տնտեսական ծրագրի պատճառաւ անոր յաճախակի այցելութիւնները՝ քաղաքէ քաղաք, զգալապէս կը բարձրացնեն անոր վարկը յաչս ժողովուրդին։ Աթաթիւրք շատ լաւ կ'ըմբռնէ այդ եւ հիմա իր կարգին կը ջանայ չէզոքացնել անոր ազդեցութիւնը։ Այդ նպատակով է որ ան այսպրած է զրահապատ շոգեկառք մը որուն ներքնամասը ամենաշքեղ սարքաւորում պիտի ունենայ,— ննջարաններ, աշխատասենեակներ եւայլն։ Քամալ պիտի կրնայ իր շքախումբով եւ աւելի քան տասնեակ մը գրագրութիւններով մէկ կայարանէն միւսը նամբորդել եւ տեւապէս շփման մէջ գտնուիլ հասարակութեան հետ։ Այսպէսով կը խորհի չափաւորել նաեւ Ըմէքի ազդեցութիւնը։

ՏՈՄՍԵՐ

Ողբերգութիւնը կը շարունակուի...

═ o ═

Մարսիլիոյ մէջ «Հայ Բարեկամներու Միութիւն մը» կայ որ, պարբերաբար բանախօսութիւններ կը սարքէ։ Ակումբ մըն է այս ալ ուրիշներու նման, որուն գոյութիւնը ոչինչով կ'արդարանայ։ Քանի որ, ցարդ, շօշափելի գործ մը տեսած չէ։

Ծանօթ ընկերոջ մը հետ, ըմբոշխնելու կ'երթանք եւ վայելելու միեւնոյն ատեն իր արդասիքը։ Օրուան բանախօսն է Պոլսոյ նախկին ռուսական դեսպանատան թարգմաններէն փաստաբան Պ. Պօշնաքեան, որ տնտեսական յօդուածներ կը ստորագրէ Ֆրանսական թերթի մը մէջ։

Նիւթը՝ «Նմանողութիւնը քաղաքականութեան մէջ»։

Նկատելով որ Պ. Պօշնաքեան դեսպանատան մը թարգմանը եղած է, նկատելով որ ֆրանսերէն թերթի մը մէջ յօդուածներ կը ստորագրէ եւ նկատելով որ փաստաբան է վկայեալ, փութացինք օգտուիլ իր հմտութենէն։

Հազիւ ժամը 10 եւ կէսին բանախօսութիւնը սկսաւ 20էն 25 ունկնդիրներու ներկայութեան, որոնց մէջ կը նշմարուէին քանի մը ուսանողներ, քանի մը օրիորդներ, ատամնաբոյժ մը, երդուեալ թարգման մը, դեղագործի քով աշխատող մը իր տիկնոջ հետ միասին, տեղական թերթին խմբագիրը, պանքայի պաշտօնեայ մը, տնտեսական մը եւ հիւպատոսարանի պաշտօնեայ օրիորդ մը իր եղբօր հետ են.։

Պ. Նախագահը որ անթիւա նկարներ գնահատող մըն է, բեմ հրաւիրեց բանախօսը։

Հետեւեալը, առանց մեր կողմէ նըւազման կամ յաւելման ենթարկուելու, բանախօսեցաւ մեզի.—

«Անցեալին մէջ ու ներկայիս, բոլոր կառավարական ձեւերը, ժողովուրդները իրարու վրայ նայելով կ'ընդօրինակեն ու «քանի որ ան ըրաւ՝ մենք ալ կ'ընենք» ըսելով, կ'իւրացնեն մէկզմէկու ըրած եւ ընդունած régimeները։

Օրինակ՝ Մերձ. Արեւելքէն սկսելով, երբ Ռուսաստանը խորհրդարանական միապետութիւն եղաւ, անմիջապէս Պարսկաստանը զայն իւրացուց, յետոյ ալ Թուրքիան ընդօրինակեց։ Երբ, Համայնավարութիւնը եղաւ, անդին ալ ոչինչ մարդիկ, Մուսոլինին, Հիթլէրը, Քէմալը, Տէ Ռիվէրան եւն. եւլն, ուրեմն կը տեսնենք որ քաղաքականութեան մէջ նմանողութիւնը որքան վարակիչ է»։

Երբ այս հմտալից բանախօսութիւնը վերջացաւ, իրեն յաջորդեց նախագահը, որ հմայիչ մըն է, հնութիւններ գնահատող մը, ի լուր ներկաներուն այսպէս խօսեցաւ.— «Զափազանց ըր-նորհակալ ենք պարոնէն որ մեր չգիտցածը մեզի սորվեցուց. իր համբաւին հետ հմտութիւնն ալ ուղիղ կը համեմատի, ներկաներուն հրճուանքն ու ուրախութիւնը նոյնպէս եւ, մեր ալ անսահման գոհունակութիւնը կը յայտնենք»։

Երբ սար կտրած դուրս ելանք այս հաւաքոյթէն, պաղը այնքան մեր ոսկորներուն հասած էր որ հազիւ կը ցանք մեր շունչը մօտակայ պատ մը առնել, լալու եւ միեւնոյն ատեն խնդալու համար այն կեանքին վրայ որ մեզի եղած է։

—Բանախօսը հասկցանք, սակայն իր նախագահը որ կ'ըսէր «այսքան հմտալից բանախօսութիւն մը երբեք տեղի ունեցած ըլլար մեր միութեան մէջ», բնական է լսեցիք, արդ գացէք ուրեմն պատմելու բոլոր հեթանոսներուն, որ բարի ըլլան գալ եւ լսել մեզ։

— Ափսոս որ ամբողջ հայ ազգը բացակայ էր, կ'ըսէ ընկերս։

— Հոգ չէ, կ'իմանայ կ'ըսեմ, ու գլուխ գլխի կը տեսնենք ուսանողները որոնք մշակոյթի վրայ ճառելով մեր քովէն կ'անցնին ...

ՄՇՏԱԺԻՍ

✻ Հարաւային Ափրիկէի «Րոպին-սըն» ոսկեհանքը ամենախորն է աշխարհի մէջ.— 8,500 ոտք։

✻ Քէօփսի բուրգը (Եգիպտոս) ամենամեծ բուրգն է՝ 89 միլիոն խորանարդ ոտք ծաւալով եւ 451 ոտք բարձրութեամբ։ Քարերու ծանրութիւնը վեց միլիոն թոն կ'անցնի։

✻ Հին ատեն Եգիպտացիները արուեստական աչքեր կը գործածէին, որոնք կը շինուէին ոսկիէ, արծաթէ, պղինձէ եւ փղոսկրէ։

✻ Ուղտերը, նոյնիսկ տաք եղանակին մէջ չեն ծարաւնար, կրնան 12—14 օր քալել, առանց պուտ մը ջուրի։ Օրական 40 մղոն ճամբայ կը կտրեն։

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԱՐՏԱՔՍՄԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

=o·o=

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ ՄՈՒԹԷԻ ՈՒՇԱԳՐԱՒ ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐԸ եւ ներքին նախարարին յայտարարութիւնները

Բ.

Մ. ՄՈՒԹԷ, (Շար.)—Շատեր Ֆրանսա եկած են իբրեւ գաղթական, մասնաւորաբար ռուսական գաղթի շրջանին, 15 տարի առաջ: Անոնց զաւակները շատ փոքր էին այն ատեն: Օր մը, երբ աննշան յանցանքի մը համար արտաքսուին, ի՞նչ պիտի ըլլան անոնց զաւակները: Ոմանք ֆրանսերէնէ զատ ուրիշ լեզու չեն գիտեր, անոնք կրթուեցան մեր դպրոցներուն մէջ, ամուսնացան Ֆրանսուհիներու հետ, եւ կ'ուզեն Ֆրանսա մնալ՝ Ֆրանսացի արձանագրել տալով իրենց զաւակները: Արդ, բրտութեամբ, արտաքսման պարզ հրամանով մը, դուք կը քանդէք ընտանիքին միութիւնը, դուք կը պատժէք ոչ միայն այն որ յանցանք մը գործած է, այլ եւ անոր ընտանիքը ամբողջ: Ահա անհատական պարագաներ: Ի՞նչպէս կը քննուին, ի՞նչ պատիժներ կը տրուին: Հարցին միւս երեսն ալ այս:

Մենք կը բողոքենք վերին բռնապետութեան դէմ, ո՛ր երկրին մէջ ալ կատարուի: Ամէն վարչաձեւ իր առաւելութիւնները եւ թերութիւնները ունի: Ոմանց առաւելութիւնները շատ են, ոմանց ալ թերութիւնները: Սակայն ինչոր անհանդուրժելի է եւ սարսափելի, ստորին բռնապետութիւնն է, ստորակարգ պաշտօնեաներու բռնապետութիւնը: Երբ կառավարութեան հրամանները կը գործադրուին կարգ մը փոքր պաշտօնեաներու կողմէ, որոնք մեծամիտ են եւ գինով՝ իրենց տրուած իշխանութեամբ (ծափահարութիւններ), գիտէ՞ք թէ ի՛նչպէս կը վարուին անոնք այս թշուառ մարդոց հետ, որոնք թշուառութեան այս պայքարին մէջ,— հարցը ուրիշ բան չէ, բայց եթէ թշուառութեան պայքար մը,— կը յանձնուին այդ փոքրիկ պաշտօնեաներու ամենազօր ձեռքը: Գիտէ՞ք թէ ինչ ձեւով կը վարուին անոնք:

Նախ, մի՛ մոռնաք որ այս ասպարէզին մէջ կը տիրէ բացարձակ գաղտնապահութիւն մը: Ոստիկանութեան համար՝ գաղտնապահութիւնը նուիրական աւանդութիւն մըն է: Երբ կը վտարուի օտարական մը, չեն յայտներ թէ ի՛նչ պատճառներով կը վտարուի:

Մեզմէ շատեր, ձախէն մինչեւ աջ, կեդրոնն ալ միասին, ծանօթ են այս պարագաներուն: Երբ ուզենք հասկնալ թէ ի՛նչ պատճառով կ'արտաքսուի օտարական մը, մեզի կը պատասխանուի նամակով մը, որուն մէջ երբեք չի պարզուիր արտաքսումի պատճառը: Որովհետեւ ոստիկանութիւնը չուզեր որ հակակշռեն իր գործունէութիւնը, եւ ներքին նախարարին նըման մարդկայնական անձնաւորութիւններու հովանաւորութեան տակ, ոստիկանութիւնը կը շարունակէ կատարել իր ստորին ամենազօր բռնապետութիւնը, որ ծանր կը կշռէ թըշուառութեան այս պայքարին վրայ:

Ինչո՞ւ այս գաղտնապահութիւնը, եւ ինչո՞ւ վարչական սա ձեւերը, զորս պիտի ներկայացնեմ.—

Երբ օտարական մը կ'առաջնորդուի սահմանագլուխ, ոստիկանութիւնը ձեռքէն կ'առնէ բոլոր թուղթերը,— եւ օտարականը որ եւ է միջոց չունի այլ եւս տեղ մը երթալու: Հայրենազուրկներու մասին գիրք մը կարդացի վերջերս, ուր դատայ ռուսական հին ասացուածք մը, ցարական օրերէն մնացած: Կը հարցուի.— «Ի՞նչ է մարդը»: Կը պատասխանուի.—«Մարմին մը, հոգի մը, անցագիր մը»:

Այս ասացուածքը ճշմարտութիւն մը կը ներկայացնէր ցարական շրջանին: Բայց այսօր եւս ճիշդ է եղերական ու միջազգային տեսակէտով: Այն մարդը, որ ինքնութեան թուղթ մը չունի, ընկերային տեսակէտով՝ մարդ չէ այլ եւս: Դուք, միջազգային յանձնաժողովի մը վրայ, Նանսէնեան անցագիր տուիք այս գաղթականներուն, եւ հիմա անոնց ձեռքէն կը խլէք այդ անցագիրը: Ի՞նչ կը մնայ անոնց ձեռքը, եւ ո՞ւր է որ պիտի հիւրընկալէ զանոնք, առանց թուղթի:

Կը հարցնեմ ձեզի, պարոն նախարար ներքին գործերու, ընդհանուր ի՛նչ օրէնքներու հիման վրայ կը կատարէք օտարականներու արտաքսումը կամ հեռացումը: Ի՞նչ ձեւով կը վարուիք քաղաքական փախստականներու հետ:

Պ. Լուիզոն մեզի պատասխանեց այդ հարցին մասին, սակայն ես կ'ուզէի որ դուք ճշդէիք քաղաքական փախստական բացատրութեան սահմանը:

Օրինակ մը տամ ձեզի, դեռ առջի օր պատահած: Գերմանացի Հրեայ մը Թափորի մը մէջ կը տեսնէ Հրեայ մը եւ Գերմանուհի մը, երկու նշանածներ, որոնք ժողովուրդին անարգանքին յանձնուած են: Ինք եւս նշանուած ըլլալով, կը վախնայ եւ կը փախի Գերմանիայէն: Կուգայ Ֆրանսա: Մաս մը դրամ ունենալով, ճաշարան մը կը գնէ: Օր մըն ալ կը վտարուի: Չեն ուզեր զինք նկատել քաղաքական փախստական մը:

Անհրաժեշտ է հակակշռել: Ի՞նչ կը հասկնաք «քաղաքական փախստական» բացատրութեամբ: Ի՞նչ կարգադրութիւն պէտք է ընել այսպիսիներուն, որոնց կիները Ֆրանսացի են:

Ընդհանուր ձեւով, ի՞նչպէս կը քննէք անոնց թուղթերը, զոհ չերթալու համար սխալներու, մատնութիւններու, շանթաժներու, վրէժխնդրութեանց, չարաչահութեան, որոնք կրնան ծածկուիլ բացարձակ գաղտնապահութեամբ, պայման մը որով կը կատարուին նման բոլոր հրամանները:

Եզրակացնելու համար, կ'ուզէի հասկնալ, Պ. նախարար, թէ ի՛նչ վընաս ունի, եթէ, այսպիսի հարցերը դատական իշխանութեան յանձնուելու համար, Երեսփ. Ժողովին որոշումով անշուշտ, ձեր մօտ կազմուի Ցանձնախումբ մը, ճիշդ ինչպէս կազմուեցաւ պատերազմի ընթացքին, այնտեղ քննելու համար թուղթերը, որքան ալ շատ ըլլան անոնք, այդ Ցանձնախումբին մէջ, ձեր պաշտօնեաներուն կողքին, քննութեան մասնակցելու իրաւունք տրուելով նաեւ դատաւորներու եւ արտաքսման սպառնալիքին տակ գտնուած օտարականներու պաշտպան կողմին:

Այս ձեւով կրնաք ապահով ըլլալ թէ ձեր հրամաններուն մասին քննադատութիւններ տեղի չեն ունենար այլ եւս եւ երկու կողմերու տուած որոշումով կը խուսափիք պատասխանատուութենէ:

Պարոն նախարար, գիտեմ թէ ինծի պիտի ըսէք որ օտարականներու հարցը վեհապետական հարց մըն է: Բայց քանի որ վերջին խօսքը ձեզի կը պատկանի, վեհապետութիւնը ձեզմէ չի խլուիր: Ճիշդ չէ՞ սակայն մօտէն տեղեկանալ ներկայացուած պարագաներուն, խուսափելու համար անարդար որոշումներ տալէ: Ճիշդ չէ՞, հետեւաբար, միջոց տալ պաշտպան կողմին՝ լսելի ընելու համար իր ձայնը:

Կրնայի բազմաթիւ օրինակներով զարգացնել իմ այս երկար հարցումս, սակայն ժամանակ չկայ: Բայց կը յուսամ թէ հասկցուեցայ, ուստի կը խնդրեմ Պ. նախարարէն, որ ըսէ ինծի թէ ի՛նչ կը խորհի օտարականներու մէջ դասակարգում մը կատարելու մասին, մասնաւոր պարագաներու, քննութիւնը երկու կողմերու մասնակցութեամբ կատարելու մասին:

Եթէ ընդունուի մեր տեսակէտը, չեն կրնար պատահիլ այն դէպքերը, զորս մատնանշեցի:

Եթէ ձեր հրահանգները թելադրուած են գործադրութեան տագնապէն ծագած «ժամանակաւոր» չահագրգռութենէ մը,— «ժամանակաւոր» կ'ըսեմ, որովհետեւ կը խորհիմ թէ այս տագնապն ալ վերջ պիտի գտնէ,— կը յիշեցնեմ ձեզի թէ մեր երկիրը ունի նաեւ տեսական շահագրգռութիւններ, զորս մենք պարտաւոր ենք պաշտպանել մարդկութեան եւ արդարութեան շահագրգռութեանց հետ:

Ներկայ վարչաձեւին մէջ, որքան ալ անկազմակերպ ըլլայ կամ ոստիկանական պաշտօնեաներու ամենակալութեան յանձնուած, այդպէս չէ որ տեղի կ'ունենայ: Ահա թէ ինչո՛ւ ձեզի ուղղեցի, չեմ ըսեր հարցում, այլ կ'ուզէի ըսել, աւելի ճիշդ բառով մը, այս խնդրանքը (ծափեր ձախէն):

ԽՄԲ.— Ցաջորդով կուտանք ներքին նախարարին եւ երեսփոխան Պ. Մութէի դէմ առ դէմ վիճաբանութիւնները:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«ՌԷՖԼԱ՛Մ» ԹԷ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

=o=

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Երեք ամիս է, աւելի քան երկու հազար հայ, յոյն եւ ռուս բանուորներ զրկուած են պետական նպաստէ եւ հակառակ պաշտօնական հաւաստիքներուն, դեռ վերահաստատուած չէ նպաստը:

Նպաստի դադարման օրն իսկ, քանի մը հայ ձեռներէց բանուորներ կ'որոշեն ժողով գումարել եւ իրենց դատին պաշտպանութիւնը յանձնել իրաւասու մարմնի մը:

Գիտակցաբար թէ անգիտակցաբար, այս գեղեցիկ որոշումը կը գործադրեն ձախաւեր եղանակով մը: Ժողովը կը գումարուի աշխատանքի սակարանին մէջ, նոյն օրն իսկ: Ներկայ կ'ըլլան մօտ 400 բանուորներ որոնց երեք հարիւրը իրապէս գործազուրկ եւ նըպաստազուրկ, իսկ հարիւրը՝ բանուորներու պաշտպանութեան աջակցելու տրամադիր եւ գործատէր բանուորներ:

Նոյն պահուն սրահին մէջ գտնուող ֆրանսացի համայնավարներ կը սատանեն ժողովը կառավարելու պաշտօնը: Մէկը ինքզինքը կը հռչակէ օրուան նախագահ, ուրիշ մը քարտուղար, ճառախօս եւն. եւն.:

Զորս - հինգ Ֆրանսացիներ իրարու ետեւէ բեմ կը բարձրանան եւ կը խօսին երկար ճառեր, քննադատելով ներկայ կառավարութիւնը: Մեր բանուոր հայրենակիցները իրենց բուռն ծափերով նորանոր վարկեր կը բանան ճառախօսներուն, որոնք քաջալեր ուելով աւելի յառաջ կ'երթան:

Ժողովի վերջաւորութեան՝ նախագահին կողմէ կը ներկայացուին եօթը անձեր եւ կ'առաջարկուի անոնց յանձնել իրենց դատին պաշտպանութիւնը: Այս առաջարկն ալ ծափերով կ'ընդունուի:

Ահա այսպէս կը ստեղծուի գործազուրկներուն Կեդր. Կոմիտէն, որուն անդամներուն երեքը Ֆրանսացիներ են, երեքը Հայ, իսկ մէկը Յոյն: Երեք Հայերէն մէկը, թէ գործազուրկ է եւ թէ նպաստազուրկ, իսկ միւս երկուքը ի՞նչ գործ ունէին այդ հաւաքոյթին եւ մանաւանդ Կեդր. Կոմիտէին մէջ, քանի որ ոչ գործազուրկ են եւ ոչ ալ գործազուրկներու վստահութիւնը կը վայելեն:

Այս մարմնի ծնունդէն անմիջապէս վերջ, Աշխատանքի Սակարանին փողոցներու պատերը զարդարուած էին խոշոր եւ գոյնզգոյն յայտարարութիւններով:

Կ'արժէ յիշել միայն մէկ նախադասութիւն, գաղափար կազմելու համար ծրագրուած գործունէութեան մասին.— «Բանուոր ընկերներ, ֆաշական կառավարութիւնը նպաստէ զրկած է մօտ երկու հազար հայ, յոյն եւ ռուս բանուորներ, միւս կողմէ նորանոր վարկեր կը բանայ պատերազմական զէնքեր աւելցնելու համար: Այսօր օտարականներն են որ կը զոհուին, վաղը կարգը մեզի պիտի գայ»:

Եւ այս կոմիտէին անդամներէն երեքը՝ ինչպէս ըսինք Հայեր են.. Այսպէս գործազուրկ բանուորը կը դառնայ ակամայ գործիքը համայնավար կուսակցութեան ձախ թեւին, որ ամէն շաբաթ զանազան ու զարմանազան յայտարարութիւններով կ'ողողէ հրապարակը օրօրելով, յուսադրելով շըւարած բանուորները: Ամէն շաբաթ կը կազմակերպուին մեծ միթինկներ հայ նպաստազուրկներու իրաւունքը պաշտպանելու պատրուակով եւ գրեթէ բոլոր հրաւէրներուն կը պատասխանեն հայ բանուորները, յուսալով որ իրենց ներկայութիւնը պիտի կըրնայ օգտակար ըլլալ գործին չուտափոյթ կարգադրման:

Գործազուրկներու այս ինքնակոչ կոմիտէն օգտուելով բանուորներու դժբախտութենէն, կը բաժնէ անդամատոմսեր՝ փոխարէն ստանալով 1.25 ֆրանք: Ազգային Վարչութիւնը որ, Մարսէյլի գաղութին միակ մարմինն է, մասնաւոր յայտարարութիւններով լրջութեան եւ զգաստութեան հրաւիրեց հայ բանուորները, խոստանալով պաշտպանել անոնց իրաւունքը եւ դիմելով առ որ անկ է: Բայց Կեդր. Կոմիտէն շարունակեց իր ճամբան: Եւ ահա ռամկավար մը, Յովկեան, իր կարգին հրապարակ կ'իջնէ շահագործելու համար շուարած հայրենակիցները, կը խաչաձեւէ ազգային վարչութեան դիմումները, եւ տասը հազար ֆրանքը գանձելով երկու հազարը կը ծախսէ գրենական պիտոյքներու եւ շրջանի քննիչի, իսկ ութ հազարը կը բաժնէ իր ուզած ձեւով, մինչ անդին գործազուրկները կը շարունակեն շաբաթը երկու օր ներկայանալ նպաստի գրասենեակը, հաստատելու համար իրենց անգործութիւնը: Ուրեմն ոչ միայն երկու հազար բանուորներ նպաստէ զրկուած են, այլ եւ պարտաւոր են ամէն շաբաթ նուազագոյն երկու ֆրանք ծախսել երթեւեկի համար: Եւ չկայ մարմին մը որ լրջօրէն աշխատի, գոնէ խնայելու համար աւելորդ յոգնութիւններն ու ծախքերը:

Ս. Միլտոնեան

ԿԵԱՆՔԸ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

=•=

ՎԻԷՆ, 18 փետր. (Յառաջ).— Հակառակ տնտեսական ծանր տագնապին, որ ահուդողի մատնած է աշխատաւոր դասակարգը, ամէն շաբաթ անպակաս են զանազան հանդէսներ եւ ներկայացումներ: Այս բոլոր ձեռնարկներն ալ նոյն աշխատաւոր դասակարգն է որ իր ներկայութեամբ կը քաջալերէ: Անցեալ կիրակի կէսօրէն վերջ առաջին անգամ ըլլալով կոմիտէի կողմէ ներկայացուեցաւ Յակոբ Պարոնեանի «Մեծապատիւ Մուրացկանները», Սէրգըլ Կաթոլիկ սրահի մէջ: Ճիշդ յայտարարուած ժամուն բացուեցաւ վարագոյրը: Սրահը լեցուած էր ծայրէ ի ծայր, ինչ որ զարմանք պատճառեց բոլորին. խաղը անցաւ շատ յաջող, գլխաւոր դերակատարներն էին Կ. Փէհլիվան (Աբիսողոմ աղա), Ենովք Տօղիկեան (Մանուկ աղա), տիկ. Արշալոյս Մաղաքեան (Մանուկ աղայի կինը), յաջողութեամբ կատարեցին իրենց դերերը եւ գոհունակութիւն պատճառեցին բոլոր ներկայ ունկնդիրներուն:

Պարոնեանի այս գործին մէջ ուշադրութիւնս գրաւեց հետեւեալ պատկերը որ հինէն ի վեր անդարմանելի ցաւ մըն է հայ մտքի եւ գրչի մշակներուն համար.— Աբիսողոմ աղան մեծահարուստ հողատէր ջոջ մը, Տրապիզոնէն Պոլիս կուգայ ամուսնանալու համար, հազիւ լուրը կը տարածուի Պոլսոյ մէջ, Աբիսողոմ աղայի շուրջը կը հաւաքուին, հայ մտքի մշակները,— խմբագիր, բանաստեղծ, նկարիչ, բժիշկ, դերասան եւն., ամէնքն ալ աջակցութիւն խնդրելով: Պարոնեան այս պատկերը ներկայացուցած է երգիծական ձեւով, բայց ի՛նչքան հարազատ է իր բովանդակութեամբ: Նոյն պատկերը չե՞նք տեսներ այսօր ալ...

Գարունի

ՁԱՐՍԱՆՃԱԿՑԻՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 18 փետր.— Զարսանճագցիներու ընդհ. ժողովը տեղի ունեցաւ փետր. 17ին, Պար Շոմէի սրահին մէջ: Ներկայ էին 50է աւելի հայրենակիցներ: Գլխաւոր օրակարգն էր նպաստազուրկ հայրենակիցներու վիճակը: Ժողովը որ խաղաղ էր եւ արտակարգ, քննութեան ենթարկեց նաեւ ուրիշ շատ մը կարեւոր խնդիրներ: Այս առթիւ խօսեցան հայրենակիցներ Կակօեան, Մելքոնեան, Տ. Մանուէլեան, Տէօքմէճեան եւ ուրիշներ: Կեդր. Վարչութեան ներկայացուցիչը պարզեց դժբախտ հայրենակիցներու վիճակը եւ շեշտեց օգնութեան անհրաժեշտութիւնը: Ցարդ սպասեցինք փոխադարձ օգնութեան սնտուկի մը հաստատման: Հակառակ «Յառաջ»ի տարիներէ ի վեր թափած աշխատանքներուն, այդ ազգօգուտ ձեռնարկը կարելի չեղաւ կազմակերպել, բայց այսօր այլ եւս անյետաձգելի պահանջ մը առջեւ կը գտնուինք եւ պէտք է մեր շրջանակին մէջ կազմակերպուինք օգնութեան հասնելու համար: Ընդառաջ երթալով Կեդր. Վարչութեան կոչին, ժողովականները առաջարկեցին անմիջապէս կազմել մնայուն հանգանակիչ յանձնախումբ մը, որ պէտքի կարելի ըլլայ դիւրացնել նաեւ Կեդր. Վարչութեան աշխատանքները: Նախ քան յանձնախումբին ընտրութիւնը, որոշուեցաւ.—1. Այն հայրենակիցները որ կ'աշխատին պարտաւոր են մասնակցիլ շաբաթական առնուազն 3—5 ֆրանքով, փոխադարձ օգնութեան սնտուկին: 2. Այն հայրենակիցները որ կը մերժեն իրենց մասնակցութիւնը, պիտի զրկուին հայրենակցական բոլոր իրաւունքներէն: 3. Կարելի է դրամի փոխարէն ընդունիլ նաեւ իրեղէններ: Յանձնախումբին անդամ ընտրուեցան Պ. Պ. Լեւոն Մելքոնեան, Տ. Մանուէլեան, Ահարոն Կիրակոսեան, Գէորգ Կակօեան, Արշամ Լուսիկեան եւ Նշան Քէհեան: Յանձնախումբին հրահանգուեցաւ Կեդր. Վարչութեան հետ միասնաբար ձեռնարկել նպաստաբաշխման աշխատանքներուն, կիրակի օր:

Ժողովականները մեկնեցան գոհ տըպաւորութեամբ եւ այն համոզումով թէ մասամբ կատարած կ'ըլլան իրենց հայրենակցական պարտականութիւնները: Կը մաղթենք յարատեւ աշխատանք եւ յաջողութիւն:

Գ. Էլէն

ՄԱՄՈՒԼ

Ներգաղթ

—•—

Տփխիսի «Արշալոյս»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (7 փետր.).

— «Արտասահմանի հայ գաղթականության բոլոր թշվառությունների հիմնական դարմանը ներգաղթն է:

Պարզ այս ճշմարտության ընդունեցան ամէնքը, բացի խորհրդային Հայաստանի կառավարութենէն:

Կը սխալինք: Խորհրդային Հայաստանի կառավարությունը աւելի քան գիտակ է այդ ճշմարտության, բայց, ինչպէս ամէն խնդրին մէջ, ան կը հետապնդէ իր ուրոյն քաղաքականությունը, որ ոչ միայն շատ հեռու է նոյն այդ ժողովուրդի ամէնէն էական պահանջներէն, այլ եւ տրամագծօրէն հակառակ է անոնց:

«Ամենայն Հայոց չէ խորհ. Հայաստանի կառավարությունը» նաեւ ներգաղթի հարցին մէջ:

Սուտ ու փուճ եղած են անոր բոլոր պատճառաբանությունները ներգաղթի ուշացման ու ձգձգման գործին մէջ: Չկայ ոչ մէկ Հայ, որ դէմ կամ արգելք ըլլայ ներգաղթին: Ու չկայ ոչ մէկ գաղթական, որ չփափաքի իր հայրենի հողին վրայ թափել աշխատանքի իր արդար քրտինքը: Բայց ներգաղթը կ'ուշանայ ու կը ձգձգուի շարունակ, վասնզի խորհ. իշխանության պէտք են ոչ թէ ներգաղթողներ եւ անոնց թշուառության ամոքումը, այլ կուսակցական - քաղաքական պղտոր շահեր:

Սրտակից բարեկամություն ունի այդ իշխանությունը Թուրքիոյ հետ եւ սակայն չարտօներ կամ չի դիւրացներ Հայաստան մուտքը թրքական դժոխքին մէջ «ապրող» Հայերուն, որոնց կացությունը գրաստի մը վիճակէն տարբեր չէ եւ որոնք ընդմիշտ պիտի կորսուին հայության եւ Հայաստանի համար, եթէ հայրենիք չերթան այսօր իսկ:

Հլու կամակատարն է այդ իշխանությունը Մոսկուայի, զոր կը համարէ ամենազօր բարեկամը Հայաստանի ու հայության, բայց ահա չուզեր կամ չի կրնար անկէ ստանալ տարրական աջակցություն, ներգաղթի գործը կազմակերպելու համար: Մոսկուան Աստծուն օրը միլիոններ կը սփռէ աշխարհի ամէն կողմ, ամէն նպատակի համար, բայց մէկ հատիկ թուղթ ռուբլի չյատկացուց զարդ հայկական ներգաղթին: Ինչո՞վ բացատրել «Հայաստանի ամենազօր բարեկամի» այս այնքա՛ն սիրալիր ընթացքը Հայաստանի եւ հայկական ներգաղթի հանդէպ:

Փոքրիկ է Հայաստանը եւ հնարաւորություն չկայ զանգուածային ներգաղթի, կը պատճառաբանեն երբեմն խորհ. Հայաստանի իշխանությունը եւ անոր արտասահմանեան թմբկահարները: Բայց կը մոռնան, որ Կարսի դաշնագրով իրենք զիրենք զմբաժանաբար դրած են «մեծ» Հայաստանի վրայ ու նոյն «ամենազօր բարեկամ» Մոսկուայի բարեհաճ կարգադրութեամբ հայկական Նախիջեւանն ու Ղարաբաղը նուիրած են Ադրբէջանին, Ախալքալաքն ու Բորչալուի մէկ մասը՝ Վրաստանին, իսկ հացառատ Սուրմալուն՝ Թուրքիոյ:

Հայաստանի մէջ անձնախրճուց վերաշինութի՛ւն է ... կը շինուին ոչ միայն նոր տուներ, այլ եւ նոր թաղամասեր, ոչ միայն նոր գիւղեր, այլ եւ նոր քաղաքներ, կը պոռան ու կը կանչեն հայ բոլշեւիկներն ու անոնց յայտնի ու ծածուկ գործակալները, բայց երբ խնդիրը ներգաղթին գայ, «քնակարան չունինք» կը մրթմրթան: Ո՞րն է սուտ, աննախընթաց վերաշինութի՞ւնը, թէ ներգաղթի ցանկությունն ու նշանը խօսքը:

«Ներգաղթը կարելի է կազմակերպել արտասահմանի դրամական աջակցությամբ», կը յայտարարեն պաշտօնապէս Երեւանէն, բայց երբ արտասահմանի մէջ հայրենասէր հայ մարդը եւ կազմակերպությունը իր նիւթական աջակցությունը կը տրամադրէ ներգաղթի գործին, նոյն Երեւանէն պաշտօնապէս ու սինիքօրէն կը մերժեն այդ աջակցությունը:

Այս կարգի դառն փաստերու շարքը կարելի է անվերջ երկարել: Բայց պարզ իրողությունն այն է որ, երբորդ զարունը կուգայ եւ ներգաղթը չկայ ու չկայ:

Ներգաղթի փոխարէն կայ սակայն հազար խոստում ու կեղծիք, եւ ան- վերջ շանթաժ ու շահագործում»:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՁԵԿՈՅՑ ՊՈԼՍԵՑԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 19 փետր.— Պոլսեցիներու Ընդհ. Պատգ. Ժողովը գումարուեցաւ 17 փետր. կիրակի օր Ուս. Միութեան սրահներուն մէջ: Կեդր. Վարչութիւնը հրաւէրներ ուղղած էր օրակարգ ունենալով.—

Ա. Համարատուութիւն եւ հաշուետուութիւն 1933—34ի:

Բ. Նոր Կեդր. Վարչութեան ընտրութիւն եւ վայրը:

Գ. Միութեան տասնամեակը տօնելու հարց ի նպաստ գործազուրկներուն:

Դ. Ծրագիր - կանոնագրի 20րդ եւ 42րդ յօդուածներու բարեփոխում:

Ե. Արտասահմանի մէջ Պոլսեցի գրողներու ձեռագիրներու հաւաքումը ի նպաստ Հայաստանի մատենադարանին:

Օրակարգի այժմէութիւնը նկատի առնելով, հրաւէրին իրենց ներկայութեամբ պատասխանած էին, Նիսէն Գըլճեան Պէյզաւեան, Լաւիոթայէն՝ Նշան Ուխտանէեան, Թուլոնէն՝ Աւետիս Սիւրմէեան, Էքսէն՝ Եղուարդ Պարտիզպանեան, Կարտանէն՝ Սմբատ Աճէմեան, Լիոնէն՝ Ցարութիւն Համամճեան եւ Վալանսէն՝ Ճիվան Չիքնարեան:

Դիւանը կազմուեցաւ ձեռնամբարձ քուէարկութեամբ, նախագահ Պ. Էմիլ Սերվիչէն (Քրէտի քօմէրսիալ տը Ֆրանսի պաշտօնեայ) եւ քարտուղարուհի խմա Հիւրմիւզ (Ասօսիասիոն տէ զ'էքսիտիան տը Ֆրանսի քարտուղարուհի):

Ընդհ. Ժողովը լսելէ վերջ 1933—34 շրջանի գործունէութեան տեղեկագիրը, գնահատանքի քուէ տուաւ, որ իր կարելին ըրած էր օժանդակելով թէ գործազուրկներու օգնութեան կոմիտէին եւ թէ հարաւ. Ֆրանսայի թեմի ազգ. կեդր. վարչութեան:

Կեդր. Վարչութեան անդամ ընտրուեցան Մարսէյլի շրջանէն՝ Տիկ. Մաալէն Եավէր, Պ. Պ. Աստուածատուր Միհրան, Քիթապճեան Արամ, Գափուճեան Արամ, Լուի Վիտալ, Արամ Հանճէր, Հրանտ Ունճեան, Յովհ. Վարժապետեան եւ Միքայէլ Եավէր: Որոշուեցաւ Միութեանս տասնամեակի պարահանդէսի հասոյթը ամբողջովին յանձնել «Սօլիտարիթէ Ֆրանքօ-Արմէնիէն»ի սնտուկին, հայ գործազուրկներուն բաժնելու համար:

Ժողովը մերժեց յօդուածներու փոփոխման հարցը եւ քուէարկեց 2000 ֆրանք, ի նպաստ արտասահմանի Պոլսեցի գրագէտներու ձեռագիրներու հաւաքման ֆոնտին:

Դիւան

×

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Միջազգային մեծ պատերազմի դաշնակից կռուողներու եւ զոհերու եղբայրակցական Միութիւնը (Union Fraternelle des anciens Combattants et Victimes de guerre interalliés), որուն կեդրոնատեղին կը գտնուի Փարիզ, 10, Ռիւ Նոթր Տամ տը Լօրէթ (9), կազմուած է, ինչպէս իր անունը ցոյց կուտայ, դաշնակից երկիրներու բոլոր հին կռուողներէն:

Միութիւնը չզբաղիր ոչ քաղաքականութեամբ, ո՛չ կրօնքով: Լոկ հին կռուողներուն իրաւունքները կը պաշտպանէ:

Ամենալաւ ընդունելութիւնը վերապահուած է մեր հայ բարեկամներուն եւ իրենց համար մասնաճիւղ մը հաստատուած է կեդրոնատեղիին մէջ, ուր պիտի ընդունուին ամէն օր կէսօրէն յետոյ ժամը 6—7 պաշտօնական քարտուղարին, Պ. Աղեքսանդր խան Առաքելեանի կողմէ:

Երկու լուսանկար եւ զինուորական վկայական անհրաժեշտ են հին կռուողներու անդամատետր ստանալու համար:

Միութեան անդամները ընտանեկան հաւաքոյթներ ունին ամէն շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, 54 Rue Pigalle:

Վարչութիւն

«ՎԷՄ»

Համահայ Մշակոյթի եւ պատմութեան
ԽՄԲԱԳԻՐ՝ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ
Տարեկան բաժնեգինը 60 ֆր.
Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան

ՎՏԱՆՂՈՒԹԵԱՄԲ ԿՐՆԱՔ ՑԱՆՑ - ՆԱՐԱՐԵԼ ԵՐԵԽԱՆ ՕՂԻՆ, ՈՐՈՒՆ ՏԱՆՈՒՑՈՒՄԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿ - ՈՒԱԾ Է ՉՈՐՐՈՐԴ ԷՋԻՆ ՎՐԱՅ:

Երկու քոյրեր անձնասպան եղան

ՎԱՐ ՆԵՏՈՒԵԼՈՎ ՕԴԱՆԱՒԷՆ

Սիրային ողբերգութիւններն ալ կ'արդիանան: Առջի օր, տեսակի անձնասպանութիւն մը գործուեցաւ Լոնտոն – Փարիզ օդանաւին մէջ: Նափոլիի ամերիկեան հիւպատոսին երկու աղջիկները, Ճէյն եւ Էլիզապէթ, 20 եւ 23 տարեկան, որոնք Լոնտոնէն օդանաւ նստած էին Փարիզ գալու համար, ձեռք ձեռքի տալով իրենք զիրենք վար նետեցին եւ ինկան անգլիական դաշտի մը վրայ: Վար նետուած էին 900 մեթր բարձրութենէ մը, իրար փաթթուած, եւ իրենց մարմինները խոր հետք մը ձգած էին տղմուտ գետնին վրայ, յար եւ նման իրենց կերպարանքին: Անդրանիկը, ամբողջովին սեւեր հագած, սարսափելի յօշոտուած էր, բայց իր քոյրը տեսանելի վէրք մը չէր ցուցներ եւ մարդիկ չէին հաւատար թէ մեռած է: Երբ վերցուցին, տեսան որ վիզը խորտակուած էր:

Օդանաւորդը այն մարդն է որ վերջերս ձոյլ ոսկի կը փոխադրէր Լոնտոնէն Փարիզ, երբ վար ինկաւ թանկագին բեռը (յետոյ գտնուեցաւ փրանսական հողի վրայ): Իր պատմութեան համաձայն, երկու աղջիկները մռայլ երեւոյթ մը ունէին, երբ օդանաւ նստան: Բուռն փոթորիկ մը կը տիրէր, այնպէս որ մեծ դժուարութիւն քաշած բլլալու են, դուռը բանալու եւ վար նետուելու համար: Երկու քոյրերը մասնաւոր զգուշութիւններ ձեռք առած էին, գլուխ հանելու համար իրենց անձնասպանութիւնը: Մեծ քոյրը ընկերութեան տնօրէնին ներկայանալով, վարձեր է օդանաւին բոլոր տեղերը,— վեց աթոռ: Իրականին մէջ, տրուած չորս անունները սուտ էին: Երբ մեկնելու ժամը հասաւ եւ միւս չորս նամբորդները չերեւցան, օդանաւորդը դիտել տուաւ թէ այլեւս չի կրնար սպասել: Ասոր վրայ մեծ քոյրը հեռախօսը ձեռք կ'առնէ իբրեւ թէ խօսելու համար, յետոյ կ'ըսէ.— «Յայտնի է որ չպիտի գան: Մեկնի՛նք»:

Կը ստուգուի թէ երկու քոյրերը սիրահարած, նոյն իսկ նշանուած էին երկու անգլիացի օդանաւորդներու հետ, որոնք փետրուար 14ին մեռան Մեսինայի մօտ, իրենց օդանաւը վար ինկած բլլալով: (Ուրիշ եօթը հոգի ալ մեռան այս արկածին մէջ):

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ ԳԼԽԱՏՈՒԱԾ երկու լրտեսուհիներուն, Տիկին Պէնիթայի եւ Օր. Նացնէրի թաղումը տեղի ունեցաւ չափազանց անարգական պարագաներու մէջ: Կառավարութիւնը թոյլ տուած էր որ միայն ազգականները մասնակցին: Արգիլուած էր նոյնիսկ ծաղկեպսակ տանիլ: Հակառակ այս արգելքին, ամենամօտ ազգական կիները ծաղիկներ պահած էին իրենց վերարկուներուն տակ, եւ, երէցին աղօթքէն յետոյ, յաջողեցան արագօրէն զանոնք հանել եւ նետել հողակոյտին վրայ:

ՆԵՐՔԻՆ ՓՈԽԱՌՈՒԹԻՒՆ ՄԸ հաստատուեցաւ Գերմանիոյ մէջ, պայքարելու համար գործազրկութեան դէմ: Հիթլէր ինք անձամբ ստորագրեց առաջին չէքը: Լիազօրութիւն տրուած է ելմտական նախարարին, յաջողութեամբ գլուխ հանելու համար այս փոխառութիւնը: Գործազուրկներու թիւը 268,000 աւելցած է յունուարին, իսկ առեւտրական կշիռը 105 միլիոն մարքի բաց մը կը ցուցնէ:

ԿՈՎԿԱՍՑԻ ԹՈՒՐՔ ՄԸ, Օսման Օմարով, առջի րօ այցելութեան գնաց իր հայրենակցին՝ Տաղստանցի Մուհամմէտ Ջերմոյեւի, որ 10,000 փրանքի յարկաբաժին մը վարձած է Նէօյլիի մէջ: Ջերմոյեւ խնդրեց որ սպասէ վարը, սրահին մէջ: Երբ սանդուղներէն կ'իջնէր, Օմարով անկիւն մը կծկուած, ատրճանակը քաշեց, երեք հարուած պարպեց եւ փախաւ, անձնատուր բլլալով ոստիկանութեան: Վիրաւորը հիւանդանոց փոխադրուեցաւ յուսահատական վիճակի մէջ: Հարցաքննութեան ատեն Օմարով յայտնեց թէ 1140 փրանք առնելիք ունէր եւ չէր կրնար գանձել, իսկ զոհին ազգականները կ'ըսեն թէ Ջերմոյեւ ծանօթ մարդասէր մըն է, բարիւղի հանքեր ունեցած է Կրոզնիի մէջ (Հիւս. Կովկաս), եւ միշտ օգտակար եղած է Օմարովի, սակայն այս վերջինը տգէտ եւ անոպայ մարդ բլլալով, կը նախանձէր եւ հաւասարակշռութիւնը կորսնցուցած էր:

ՎԷՐՏԷՕՆԻ նակատամարտին 19րդ տարեդարձը տօնուեցաւ առջի օր, Սորպոնի մէջ: Ինչպէս կը յիշուի, 1916 փետր. 21ին ծանր կացութեան մը մատնուած էր Ֆրանսա: Գերմանիոյ գահաժառանգը յառաջ կը խաղար ահագին բանակով մը: Կայսրն ալ ետեւէն կը հասնէր: Սարսափելի կրակի մը բռնուած էին փրանսական դիրքերը, եւ ահաւոր մտահոգութիւն կը տիրէր ամբողջ երեք օր, երբ ժոֆռ նոր ուժեր ստանալով, բուռն յարձակողականի մը սկսաւ եւ թշնամին ստիպուեցաւ կանգ առնել:

Յ.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ աշխարհամասեր

Խիկի *Զաւարեան*, Պուա քօլոմպի *Արամ*, Առնուվիլ-Սարսէլի *Վարդան*, Փարիզի *Եգիպտացի*, Քաշանի *Արծիւ* եւ Առնուվիլի կոմիտէներու եւ ենթակոմիտէներու ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին:

ՌՈՍՏՈՄ խումբի ժողովը վաղը կիրակի առաւօտ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ *ենթակոմիտէի եւ* Քրիստափոր *խումբի ընկերներու ընդհ. անդամական ժողովը վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին սովորական հաւաքատեղիին մէջ:*

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

Ռոստոմ *եւ Իշխան ենթակոմիտէներու դասախօսութիւնը այսօր երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքավայրին մէջ: Կը խօսի ընկեր* Հ. Սէրէնկիւլեան:

Վրէժ *խումբի դասախօսութիւնը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին: Կը խօսի ընկեր* Պօղոս Հիւսեան:

Ակնունի *ենթակոմիտէի եւ* Համազասպ *խումբի դասախօսութիւնը վաղը կիրակի երեկոյ ժամը 8ին: Կը խօսի ընկեր* Հ. Սէրէնկիւլեան:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ՀԱՒԱՔՈՅԹ

Փարիզի «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» կոմիտէի կողմէ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18ի առթիւ
Վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը ճիշդ 2.30ին
Սօսիէթէ Սավանթի D *սրահին մէջ:*
Կը նախագահէ՝ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ
Կը խօսի՝ Ա. ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԸՆԿԵՐԱ-ՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՌԹԻՒ
կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ՖՕՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ *ԿՈՐԻՒՆ* ենթակոմիտէին կողմէ
Այսօր Շաբաթ կէս օրէ վերջ ժամը ճիշդ 2ին
Դաշնակցութեան նոր բացուած Գրադարանին մէջ
Բանախօսութիւն, երգ, նուագ, պար *եւ* անակնկալներ:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՌԹԻՒ
կազմակերպուած ՊՕՐՏՕԻ ՄՈՒՐԱՏ խումբին կողմէ
Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ 25 ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ
Կազմակերպուած՝ *ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ* կողմէ
Օժանդակութեամբ իր սանուհիներու «ԱՐԱՔՍ» Միութեան
Պատուակալ նախագահութեամբ **Patenôtre DESNOYERS**ի
Maire d'Enghien et député Seine et Oise
Վաղը, կիրակի, կէս օրէն վերջ ժամը ճիշդ *2.30*ին՝
Salle des Fêtesի մէջ, **Rue de Casino,** Անկէն:
Կը խօսին՝ Շրջ. վարչութեան ատենապետուհին Տիկ. *Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ*
եւ Տք. *ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ* (ֆրանսերէն):
Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն՝ Տիկ. ԱՐՇԱԼՈՅՍ Հ. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ, Տիկ. ԱԼԻՍ Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ, Տիկ. ՄԱՌԻ ԹԷՐՁԻՊԱՇԵԱՆ, Օր. ԱԼԻՍ Լ. ՊԱՊՕՆԵԱՆ, *եւ* «ԿՈՄԻՏԱՍ» երգչախումբը:
Բ. Մաս.— Մանկական բաժին, ներկայացում *եւ* արտասանութիւն:
ժամը *6 – 10* պար, «ԵՓՐԱՏ» նուագախումբի ընկերակցութեամբ:
Պարգ եւ աբաշխութիւն: Ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ:
Կը մասնակցի *ԵՓՐԱՏ* նուագախումբը ղեկավարութեամբ Պ. Տ. ՕՆՈՍԵԱՆԻ:
Տախսերու մասնակցութեան համար մուտք կը գանձուի
մեծերէ 5 *ֆրանք եւ փոքրերէ* 3 *ֆրանք:*
Հաղորդակց. միջոց.— կառ. տիւ Նորէն շոգեկառքը կը մեկնի *13.46*ին, *3.56*ին եւ *14.25*ին:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Նախաձեռնութեամբ՝ *ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՎԱՐՉ. ԺՈՂՈՎԻ*
Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին
Petit Journalի սրահին մէջ **(Rue Cadet, Métro: Cadet).**
Կը դասախօսէ Կարող. նուիրակ
ԳԵՐ. Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Ս. ԱՐՔԵՊՍԿ. ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ
ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԾԱԳՈՒՄԸ, ԱՐԺԷՔԸ ԵՒ
ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ՇՐՋԱՆՆԵՐԸ
Մոգական լապտերի ցոյցացումներ (գունաւոր եւ սեւ լուսապատկերներով):
Ծախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 2 ֆրանք:
Բանախօսութիւնը կ'աւարտի ժամը 11.30ին:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին կողմէ
Այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը *8*ին Ալֆորվիլի Հայ Ակումբին մէջ, Պուլվ. Քառնօ
ղեկավարութեամբ դերասան Յ. ՈՒԶՈՒՆԵԱՆԻ
Կը ներկայացուի *ԳՕՐՐԱՏՕ* կամ *ՈՃՐԱԳՈՐԾԻՆ ԸՆՏԱՆԻՔԸ*
Գիներ՝ *5* եւ *3* ֆրանք, փոքրերու 2 ֆրանք:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԼԻՈՆ, *Տիկ. Ն. Ք.*— 35:
ՄՕՆԹՐԷՕՅ, *Մ. Ա.*— 35:
ՎԱԼԱՆՍ, *Գործ.*— 268: *Կարգադրեցինք:*
ԹՈՒԼԶԱ, *Մ. Կ.*— 101.65:
ԼԻՈՆ, *Փիլ.*— 70:
ԼԱ ՍԷՅՆ ՍԻՒՌ ՎԱՐ, *Ս. Կար.*— 35:
ՌՕՄԱՆ, *Գործ.*— 115:
ՍԷՆ ԼՈՒ, *Գործ.*— 312:
ԹԻՒՊԻՆԿԷՆ, *Վին.*— 40:
ՊՈՒԼՎԱՐ OSSO, *Գործ.*— 774:
ՄԱՐՍԷՅԼ, *Բ. Հ.*— 70:
ՄԱՐՍԷՅԼ, *Ս. Ա.*— 140:
ՄԱՐՍԷՅԼ, *Բ. Հ. Մխութ.*— 60:
ՊԱՆԵՕԼԷ, *Աւետ.*— 35:
ՀԱՐՆ, *Պարս.*— 100:
ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆ, *Հ. Գար.*— 100:
ԷՔՍ ԱՆ ՓՐՕՎԱՆՍ, *Տիկ. Զ.*— 75:
ԱԼՖՈՐՎԻԼ, *Ա. Փիլ.*— 60:
ԼԱՊԷԿԻՒՏ, *Մ. Բար.*— 35: *Ն. Կ.ի հաշւոյն:*
ԼԸ ՔՐԷՕԶՕ, *Թ. Տէր.*— 70:
ՄԱՐՍԷՅԼ, *Գործ.*— 1000:
ՇԱՍ, *Մ. Տ.*— 50:
ՍԷՆ ՊՐԷՕԿ, *Խաչ.*— 140:
ՄԱՐՍԷՅԼ, *Ղ. Վ.*— 70:
ԱԼՊԻ, *Իսպ.*— 140:
ՌՕՄԱՆ, *Վարդ.*— 140:
ԷՔՍ ԱՆ ՓՐՕՎԱՆՍ, *Աւետ.*— 125:
ՍԷՆ ԺԻՒԼԻԷՆ, *Ս. Պիւլ.*— 100:

ԿԱԹՈՂ. ՆՈՒԻՐԱԿԸ ՊԻՏԻ ՊԱՏԱՐԱԳԷ

Վաղը կիրակի Ալֆորվիլի մէջ կաթողիկոսական լիազօր նուիրակ Գերաշնորհ Տ. Գարեգին Ս. Արքեպսկ. Յովսէփեան հանդիսապէս պիտի Ս. Պատարագ մատուցանել Ս. եկեղեցւոյն մէջ եւ իր հմտալից քարոզութեամբ մխիթարել հաւատացեալները:

Սկզբնաւորութիւն ժամերգութեանց ժամը *8.30*: Սկզբնաւորութիւն Ս. Պատարագի ժամը *10*:

Երգեցողութեանց համար հրաւիրուած են ծանօթ դպիրներ:

Կը հրաւիրուի ժողովուրդը:

(*Կնիք*)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ երգնկայի Հայր. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը *2.30*ին *99* րիւ Քուրօնը: Օրակարգ. Նոր վարչութեան ընտրութիւն, բարոյական եւ նիւթական հաշուետուութիւն եւ ընթացիկ հարցեր. կը խնդրուի բոլոր հայրենակիցներէն անպայման ներկայ բլլալ:

ՀՐԱՒԷՐ

Մարսէյլի Սալնոյ-Ջորի Հայրենակց. Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը *1.30*ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ, տարեկան հաշուետուութիւն, նոր վարչութեան ընտրութիւն. կը խնդրուի անդամ եւ ոչ անդամ բոլոր հայրենակիցներէ անպայման ներկայ բլլալ սոյն կարեւոր ժողովին:

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (28)

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

»»»..«««

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Փողոցները, տների լուսամուտները բռնուած էին մարդիկներով: Կնիկները, իրանց երեխաներին գրկած, անց էին կենում ձիաների երասանակների տակով: Ծառերը փորձում էին անիւների տակով անցնել:

Կառքը կանգնեց գիւղի կալուածատիրոջ տան դրանը: Նրա ետեւում նստած գանգրահեր երիտասարդը ցած ցատկեց, եւ շուտով բաց անելով նրա դռնակը, օգնեց նստողին դուրս գալու: Գիւղի երկու քահանաները եւ կալուածատէր պարոնը մտան սրբազան հօրի թեւքերի տակը, եւ համարեա ձեռքերի վրայ նրան ներս տարան:

Թէեւ երեկոյ էր, բայց տակաւին բաւական լոյս կար: Այսու ամենայնիւ, բազմութիւնը դարձեալ զուրկ մնաց նրա դէմքը տեսնելուց: Որով հետեւ երեսի վրայ ձգած ունէր մի տեսակ խիստ օտարոտի քող, որի վրայ նկարուած էր վերջին դատաստանի սոսկալի պատկերը:

Երբ նրան ներս տարան իւր համար յատկապէս պատրաստուած սենեակը, երեսի քօղը վեր առեց: Յայտնուեցաւ մի պատկառելի դէմք փառայեղ սպիտակ մօրուքով, երկայն ալեխառն մազերով: Արդարութիւնը, հոգեւոր խաղաղութիւնը լուսաւորուած ջերմ հաւատքով, դուրս էին ցոլանում նրա երեսի մեղմ գծերից:

Տունը գեղեցիկ կերպով զարդարուած էր: Նրա տէրերը այն տեսակ ազնուականներից էին, որոնք իրանց կեանքի առոյգ տարիները մայրաքաղաքների զեղխութեան, շռայլութեան եւ անբարոյական շուայտութիւնների մէջ մաշում են, սպառում են, եւ երբ մօտենում են գերեզմանին, այնուհետեւ յոգնած, ձանձրացած, վերադառնում են դէպի հեռաւոր գաւառը, եւ անձնատուր են լինում կրօնական բարեպաշտութեան:

Առանձնանալով մի հեռաւոր գիւղի խուլ անկիւնում, այդ տեսակ մարդիկ չեն զլանում, հին յիշողութիւնները պահպանելու համար, շրջապատել իրանց այն զարդարանքներով, այն խայտաճամուկ առարկաներով, որոնց մէջ մի ժամանակ լողում էին: Այդպէս զարդարուած էր եւ յիշեալ կալուածատիրոջ տունը:

Մի գեղեցիկ դիւան, պատած մանիշակագոյն ատլասով, սպասում էր, որ յարգելի հիւրը նստէր նրա վրայ: Երբ տան տէրը հրաւիրեց նստել, յարգելի հիւրը կանգ առեց գեղեցիկ դիւանի առջեւ, եւ մի տեսակ զարմացական հայեացք ձգելով նրա վրայ, արտասանեց այդ խօսքերը.

— Մեր Տէր Յիսուս Քրիստոսը Բեթլէհէմի մսուրի մէջ ծնուեցաւ, եւ առաջին անգամ աղքատ, խղճուկ հովիւների հետ տեսնուեցաւ: Այնուհետեւ շատ գիշերներ անց էր կացնում բացօթեայ, մերկ գետնի վրայ պառկելով: Այժմ նրա անարժան աշակերտին ի՞նչ կը վայելէ այսպիսի փառաւոր գահաւորակի վրայ բազմել: Այդ խօսքերը արտասանեց նա յունարէն լեզուով, իսկ գանգրահեր երիտասարդը թարգմանեց ռուսերէն:

Տան տէրը չգիտէր՝ վիրաւորուե՞լ, թէ ամաչել իւր քրիստոնէական սակաւապէտութեան հակառակ, շռայլ կենցաղավարութեան համար:

Գանգրահեր երիտասարդը, մանաւորապէս ծանօթացնելով տան տիրոջը «վշտալի հօր» սովորութիւնների հետ, յայտնեց թէ աւելի յարգած կը լինէր, եթէ թոյլ տային նրան չշեղել իւր կեանքի սովորական եղանակից: Այդ խօսքերի հետ գանգրահեր երիտասարդը տարածեց դիւանի մանիշակագոյն ատլասի վրայ մի մաշուած կապերտի կտոր, որ «վշտալի հօր» գործածական օթոցն էր: Նրա վրայ եւ նստում էր նա, եւ գիշերները քնում էր:

Նա իւր ծանր հողաթափները հանեց դիւանի առջեւ եւ ասիական կերպով ծալապատիկ բազմեցաւ նրա վրայ: Այդ հողաթափները, երկու մատնաչափ հաստ տակերով, նոյն ձեւը ունէին, որպէս մեր քահանաները հագնում են սուրբ սեղանի վրայ պատարագ մատուցանելու ժամանակ:

Նրա անշուք, անպաճոյճ զգեստը իւր վրայ առանձին ուշադրութիւն էր դարձնում: Դա կոշտ մազից գործուած մի տեսակ մոխրագոյն հագուստ էր, որը անապատներում կոչում են «խարազն», իսկ հագնողներին «խարազնազգեստ»: Այդպէս հագնւում են միայն իրանց անձը ամենախիստ ճգնութիւնների ենթարկող անապատական աբեղաները: Գլխին կրած ունէր մոյգ – լաջվարդի գոյնով ֆէս, փաթթած սեւ ապարօշներով, որոնց ծայրերը իջնում էին մինչեւ ուսերը: Վերնազգեստը արեւելեան կրօնաւորների փարաջայի նմանութիւնն ունէր, մինչեւ կրունկները հասած լայն փէշերով եւ բաւական ընդարձակ թեւքերով, Մէջքը սեղմուած էր սեւ կաշուց պատրաստուած լայն գօտիով: Մի ահագին երկաթեայ խաչ զարդարում էր նրա կուրծքը, որ կախուած էր նոյնպէս երկաթեայ հաստ շղթայից: Գլխի եւ երեսի մազերը այնքան աճել էին, որ կարծես երբեք մկրատի ու ածելու հետ ծանօթ չէին եղել: Այդ տալիս էր նրա դէմքին դէրվիշի տրպաւորութիւն:

Այդ աբեղան Երուսաղէմի վանքի նուիրակ էր, իսկ գանգրահեր երիտասարդը, որ իւր հագուստի ձեւերով շատ չէր տարբերւում իւր վարդապետից, նրա սարկաւագն էր:

Մինչեւ այս տունը հասնելը, արեւմտեան մասին ամէն գիւղացիների մէջ տարածուել էին շատ առեղծուածային պատմութիւններ, շատ առասպելներ: Ասում էին, որ նա ոչինչ չէ ուտում, ոչինչ չէ խմում, այլ միայն աղօթքով է կերակրւում: Ասում էին, որ նա կոյրերի, կաղերի, հիւանդների վրայ բժշկութիւններ է անում, եւ ուրիշ շատ այսպիսի բաներ էին ասում: Բայց ինչ որ ճշմարիտ էր, այն էր, որ նա չափազանց պարզ եւ սակաւապէտ մարդ էր. խորշում էր ամէն տեսակ վայելչութիւնից, որոնք թուլացնում են հոգին, իսկ սնուցանում են մարմնականը եւ անասնականը մարդու մէջ:

Երբ աբեղան ծալապատիկ նստեց դիւանի վրայ, գիւղի երկու քահանաները եւ տան տէրը դեռ կանգնած էին նրա առջեւ, չէին համարձակւում նստելու: Նա խնդրեց, որ նստեն, ասելով.

— Դուք նստեցէք, որպէս սովոր էք:

Տան տէրը տեղաւորուեցաւ բազկաթոռի վրայ, իսկ երկու քահանաները նստեցին հեռու աթոռների վրայ:

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 24 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
DIMANCHE 24 Février 1935

11 ՐԴ ՏԱՐԻ - 11e Année Nº 2738

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԷԿ ՍԵՂԱՆԻ ՎՐԱՅ ԵՒ ՄԷԿ ՃԱԿԱՏՈՎ

Շաբաթը լրացուցինք օրուան հոգերու արձանագրութեամբ, բանաձեւելով չորս մը տեսակէտներ՝ անոնց լուծման աշխատանքին համար։

Ոչ չողչողուն ծրագիրներ պարզեցինք, ոչ ալ տարուեցանք վայրկեան կանչերով կամ սնամէջ հաւաստիքներով։

Մեր ամբողջ մտահոգութիւնը եղած է եւ պիտի ըլլայ՝ փաստացի ներկայացնել ամբողջ ողբերգութիւնը, իր բազմածալ երեսներով, եւ աջակցիլ՝ գտնելու համար դարմանի, գոնէ թեթեւացման լաւագոյն ձեւը։

Ուզեցինք ըսել թէ՝ որքան աճի եւ զօրանայ գործակցութեան ոգին, որքան համախմբուին բոլոր կենդանի ուժերը, այնքան աւելի կը հարթուի ճամբան եւ ուժ, ուղղութիւն կը ստանան դիմումներն ու հետապնդումները։

Ասոր համար էր որ եղանք անխնայ՝ Պուլվառ Օսմանի խեղկատակութեան հանդէպ։

Նոյն իսկ եթէ բարեմտութեամբ կատարուած ըլլայ այդ ձեռնարկը, վնասակար է, ներկայ պարագաներուն մէջ։

Յաճախ համազօր են գիտակցօրէն եւ թեթեւամտութեամբ գործուած յանցանքները։

Կարելի է աւելի վճռական գաղափար կազմել այս մասին, աչքի առջեւ բերելով Մարսէյլի օրինակը։

Երէկ նոր կոչ մը ստացանք,—«Ֆրանքօ-Հայ համագործակցական Մարմին (Քոմիթէ տը Սօլիտարիթէ Ֆրանքօ – առմէնիէն), որ կազմուած է եղեր 1935 յունուար 4ին, մասնակցութեամբ «աւելի քան 50 կազմակերպութեանց» ներկայացուցիչներուն։

Բարի՛ է այս նոր կազմակերպութեան նպատակն ալ — օգնութեան հասնիլ աշխատանքէ զրկուած թշուառներուն — ինչպէս բարի՛ էր նախորդը, գործազուրկներու կեդր. կոմիտէ, որ այժմ բաժնուած է երկուքի, թերեւս ալ երեքի...

Արդ, ո՞ւր պիտի յանգի այս անկերպարան, այս կեդրոնախոյս եւ «փէրիշան» վիճակը։ Մինչեւ ե՞րբ այսպէս բաժան – բաժան եւ խաչաձեւ, միեւնոյն հոգերուն, միեւնոյն ողբերգութեան հանդէպ, եւ յանուն միեւնոյն բազմութեան։

Ի՞նչպէս կարելի է հաւատալ թէ կոտորակները աւելի ազդու են եւ պերճախօս, քան ամբողջական թիւերը։

Դարձեալ երէկ լուր առինք թէ զանազան մարդիկ հանրագրութիւն կը հաւաքեն Իսի – լէ – Մուլինոյի, Քլամառի եւ Շավիլի մէջ, «ազգին ցաւին դարման գտնելու համար»։

Տեղեկատուն կ'աւելցնէր թէ այս ձեռնարկն ալ կապ ունի Պուլվառ Օսմանի սարքած խաղին հետ. բայց լրիւ մանրամասնութիւններ չունենալով, առ այժմ վերապահութեամբ կ'արձանագրենք։

Այդ պատճառով ալ, չենք ուզեր դուռ բանալ կանխակալ կարծիքներու։

Եւ սակայն, կրկին եւ կրկին կը յիշեցնենք բոլորին.

— Բան չէք շահիր, եթէ ձեր նպատակն է նոր օրկաններ կազմել, առանձին դիմումներ կատարել եւ ամուլ հաւաստիքներով օրօրել ժողովուրդը։ Որքան բաժնուինք, այնքան կը տուժենք։ Քանի որ ունինք Միացեալ Յանձնաժողով մը, օժտուած՝ զանազան իրաւասութիւններով եւ պատրաստ՝ հետապնդելու այս գործերը,— ուժ տուէք անոր, լրացուցէք թերութիւնները, օգնեցէք աւելի շարժուն եւ գործօն դարձնելու։ Այլապէս, անխուսափելի են նոր յուսախաբութիւններ, եւ այն ատեն, վա՜յ բուն պատասխանատուներուն։

Եթէ մենք նախընտրեցինք այս Յանձնաժողովը, միեւնոյն ատեն քննադատելով զայն առանց վերապահութեան, պատճառը բացատրութեան չի կարօտիր։

Պատճառը այն է որ, եթէ ջլատուի կամ վարկաբեկուի այդ մարմինը, հետեւանքը պիտի ըլլայ Մարսէյլի երկրորդ տպագրութիւնը,— բազմաթիւ գլուխներ, գոյնզգոյն «փրկիչ»ներ, սունկի պէս ծնած օրկաններ,— եւ համատարած քաոս։

Արդ, աշխատաւոր բազմութիւնները չեն կրնար հանդուրժել նոր մարզանքներու։

Եթէ Միացեալ Յանձնաժողովը չպիտի յաջողի գործ տեսնել, լրացնելով իր կազմը, աւելի աշխուժանալով եւ մեթոտիկ գործունէութիւն կազմակերպելով, ի՞նչ երաշխաւորութիւն ունինք թէ աւելի բախտաւոր պիտի ըլլայ նոր մարմին մը,— այն ալ ամբոխավարութեամբ սարքուած։

Յետոյ, ինչո՞ւ նկատի չէք առներ թէ՝ երկրին իշխանութիւնն ալ անհամբերութեան նշաններ կը ցուցնէ, իր դիմացը գտնելով բազմաթիւ գլուխներ եւ բերաններ,— աւելի կամ պակաս վաւերական։

Ինչո՞ւ կ'ուզէք նորոգել հայկական դատին հետապնդման ողբերգութիւնը (1919–1924),— երկու պատուիրակութիւններով, ուրիշ բազմաթիւ օրկաններով եւ տնաբոյս քաղաքագէտներով։

Բոլոր հոգերը շարեցէք միեւնոյն սեղանին վրայ, եւ հետապնդեցէք մէկ ճակատով,— համախորհուրդ, միակամ, գործօն եւ մեթոտիկ։

Ո՛վ որ միջոց մը, ելք մը, խելք մը գտեր է եւ չի հաղորդեր կեդրոնական Յանձնաժողովին, կը նշանակէ թէ ուրի՛շ ծրագիրներ կ'որոճայ,— անձնական փառասիրութիւն, բանդիտութիւն, մութ շահեր եւ կամ ... մասնաւոր «միսիա»։

Այդպիսիները թող վստահ ըլլան թէ որ եւ է դիմակ չի կրնար դիմանալ ներկայ ժամանակի փորձառութեանց եւ սուր աչքերու նայուածքին։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ ԱՆՑԱՒ ԿԷՍ ՄԻԼԻՈՆԸ

Աշխատանքի նախարարութեան վերջին տեղեկագրին համաձայն, փետրուար 16ին նպաստընկալ գործազուրկներու թիւն էր 501,117։ Այս թիւը կը ներկայացնէ 4917 հոգիի յաւելում՝ անցեալ շաբթուան, իսկ 153,386ի յաւելում՝ անցեալ տարուան նոյն շաբթուան վրայ։ Նաեւ 138,977ի (38 առ հարիւր) յաւելում 1934ի նոյեմբերի վրայ։ Կը հետեւի թէ շաբաթէ շաբաթ յաւելումը եղած է միջին հաշուով 10,500։

Ինչպէս յայտնի է, այս տեղեկագիրը կը ներկայացնէ միայն այն գործազուրկները որոնք արձանագրուած են նպաստի սնտուկներուն մէջ։ Արդ, Ֆրանսայի 40,000 համայնքներէն միայն 4363ը նպաստի սնտուկներ ունին. ուրեմն գործազուրկներու թիւը շատ աւելի մեծ է։

Ձախակողմեան թերթերը կը գրեն թէ թշուառութիւնը աննկարագրելի չափերու հասած է կարգ մը նահանգներու մէջ։ Լուառի տասը հազար գործազուրկները ցոյց մը կազմակերպեցին կիրակի օր։ Սէն – Էթիէնի գործազուրկները անօթութեան արշաւ մը կը սարքեն։ Նոյն միջոցին դիմած են Մէօզի հովիտին գործազուրկները։ Բոլորն ալ աշխատանք եւ հաց կը պահանջեն։ Նոյն թերթերուն կարծիքով, չարձանագրուած (ոչ–նպաստընկալ) գործազուրկներուն թիւը մէկ միլիոնը կ'անցնի։ Մէօզի հովիտին գործազուրկները ճամբայ ելած են արդէն, 100–150 հոգինոց խումբերով, եւ հետիոտն։

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԿԸ ՀԱՒԱՆԻ ԲԱՆԱԿՑԻԼ

Լոնտոնի ծրագրին բոլոր կէտերուն մասին

ԱՆԳԼԻՈՅ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ
ԴԷՊԻ ՊԵՐԼԻՆ, ՎԱՐՇԱՒԱ ԵՒ ՄՈՍԿՈՒԱ

Գրած էինք թէ Անգլիոյ արտաքին նախարարը Փարիզ պիտի գայ փետրուար 28ին, լրացնելու համար Լոնտոնի բանակցութիւնները։ Մինչ այս մինչ այն, Սըր Ճօն Սայմըն բանակցութիւններ կը կատարէ Գերմանիոյ, Խ. Միութեան եւ Իտալիոյ հետ, ճամբան հարթելու համար։ Անգլիական կառավարութեան գլխաւոր նպատակն է հասկնալ թէ Գերմանիա տրամադի՞ր է բանակցիլ արեւելեան Եւրոպայի դաշինքի, դանուբեան դաշնագրի (Աւստրիոյ մասին), սպառազինութեանց կրճատման եւ օդանաւային գործակցութեան պայմանագիրներու մասին, միեւնոյն ատեն վերադառնալով Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ։

Վերջին նորութիւնը այն է որ Գերմանիա պատրաստակամութիւն յայտնած է բանակցելու Լոնտոնի համաձայնութեան բոլոր կէտերու մասին։ Առջի օր Լոնտոնի գերմանական դեսպանատան քարտուղարը այցելեց Անգլիոյ արտաքին պաշտօնատունը, մինչ Պերլինի անգլիական դեսպանն ալ կը տեսակցէր Գերմանիոյ արտաքին նախարարին հետ։ Կը հաւաստեն թէ երկու տեսակցութիւններն ալ բարենշան են։ Անգլիա միեւնոյն ատեն կ'աշխատի հաշտեցնել Գերմանիոյ եւ Խ. Միութեան տեսակէտները՝ արեւելեան ուխտի մասին։ Լոնտոնի խորհրդային դեսպանը Անգլիոյ արտաքին նախարարին այցելելով, յայտնեց թէ իր կառավարութիւնը պատրաստ է հակառաջարկներ լսելու, սակայն արեւելեան ուխտի ծրագիրը պէտք է հիմնուի զինուորական բազմակողմանի եւ փոխադարձ աջակցութեան վրայ, ընդդէմ նախայարձակ պետութեան։ Անգլիոյ համար գաղտնիք չեն Գերմանիոյ առարկութիւնները, սակայն կը յուսացուի ելք մը գտնել։ Մինչեւ հիմա Գերմանիա արեւելեան ուխտին ընդդիմացած է երկու առարկութիւններով,— 1. ինք զինաթափ ըլլալով, չի կրնար զինուորական աջակցութիւն ընծայել.— 2. Կը նախընտրէ միակողմանի համաձայնութիւնները։

Լոնտոնի մէջ դիտել կուտան թէ քանի որ Գերմանիա վերազինուած է եւ միւս կողմէ տրամադրութիւն կը յայտնէ օդանաւային գործակցութեան բազմակողմանի պայմանագիր մը կնքելու, այլեւս առարկութեան տեղի չի մնար։

Այս բոլոր խնդիրները տեղին վրայ քննելու համար, հաւանական է որ Անգլիոյ արտաքին նախարարը մօտերս ճամբայ ելլէ դէպի Պերլին եւ Մոսկուա։ Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Մոսկուայէն հրաւէրի մը կը սպասուի այսօր – վաղը եւ թէ անմիջապէս պիտի ընդունուի։ Այդ պարագային, Սըր Ճօն Սայմըն առաջին անգլիացի նախարարը պիտի ըլլայ որ Մոսկուա կ'այցելէ։ Որ եւ է թիւրիմացութեան տեղի չտալու համար, Սըր Ճօն Սայմըն նախ պիտի տեսակցի Հիթլէրի հետ, յետոյ պիտի երթայ Մոսկուա, իսկ վերադարձին պիտի հանդիպի Վարշաւա եւ Փրակա։ Այս այցելութեան արժէքը հասկնալու համար, կը բաւէ ըսել թէ Գերմանիա եւ Լեհաստան հակառակ են արեւելեան ուխտին, իսկ Խ. Միութիւնը եւ Չեխոսլովաքիա՝ ջերմապէս կուսակից։ Սըր Ճօն Սայմըն կը յուսայ բոլոր շահերը հաշտեցնել անձնական բանակցութիւններով։

Իտալիա կը շարունակէ զինուոր ղրկել

Իտալական կառավարութիւնը կը շարունակէ մաս – մաս շոգենաւ դնել զէնքի տակ առնուած զինուորները, Հապէշիստան ղրկելու համար։ Այժմ կամաւորներ չեն որ կը փոխադրուին, այլ կանոնաւոր զինուորներ։ Առջի օր Նափոլիէն ճամբայ ելան հրետաձիգ եւ ամրաշէն զինուորներ, առողջապահական կազմածներով եւ ինքնաշարժներով, հրամանատարութեամբ զօր. Կրացիանիի, որուն կ'ընկերանայ սպայակոյտ մը։ Շոգենաւը մեկնեցաւ բուռն ցոյցերու մէջ եւ Նափոլի հանդիպելով, պիտի առնէ ուրիշ 2000 զինուորներ, որոնք զէնքի տակ կանչուած էին վերջերս։ Ճենովա–

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Լրացուցիչ տեղեկութիւններ օտարներու մասին

=о·о=

Ռուս գաղթականներու կոմիտէին անդամներէն Ռոգինկօ հետեւեալ տեղեկութիւնները հաղորդած է «Փոսլէտնի Նովոսթի» թերթին, որ Միլիւքովի օրկանն է.—

Աշխատանքի նախարարութիւնը մէկդի դրած է որոշ ժամանակի համար աշխատանքի յանձնառութեան գիր պահանջելու պայմանը եւ անոր փոխարէն պիտի պահանջէ «ներկայութեան վկայական», որով գործատէրը պիտի վկայէ թէ այսինչը կը գտնուի իր գործին մէջ, այսքան աշխատավարձքով (առանց ճշդելու պայմանաժամը)։

Յոյս կայ թէ անոնք որ արդէն աշխատանք ունին, պիտի ստանան կանոնաւոր ինքնութեան թուղթեր, երկու տարուան համար, իսկ աւելի կարճ ժամանակի համար թուղթ պիտի տրուի միայն անոնց, որոնց աշխատանքի ժամանակաշրջանը պայմանագրութեամբ սահմանափակուած է եւ որոնք նոր դիմումներ են կատարած աշխատանքի իրաւունք ձեռք բերելու համար։

Աշխատանքի իրաւունք տալու ատեն նկատի պիտի առնուին շարք մը պայմաններ, մասնաւորապէս՝ աշխատանքի պահանջը հրապարակի վրայ եւ իւրաքանչիւր օտարականի անձնական վիճակը։ Ամէն ինչ դեռ ճշդուած չէ, սակայն, անկասկած, նկատի պիտի առնուին հետեւեալ պարագաները.— պատերազմի մասնակցած ըլլալը, խնդրարկուին ընտանեկան վիճակը (իր խնամքին ենթակայ անձերու թիւը եւ այլն), Ֆրանսուհիի կին եւ ֆրանսացի զաւակներ ունենալը եւ, վերջապէս, կարեւոր նշանակութիւն ունի թէ որչափ ժամանակ ապրած է Ֆրանսայի մէջ։

Ներկայիս, աշխատանքի նախարարութիւնը ծանրաբեռնուած է աշխատանքով եւ հնարաւորութիւն չունի ստուգելու բոլոր փաստաթուղթերը։ Հետեւաբար, վարդագոյն թուղթի վրայ պահանջուած հարցարանը պէտք է լրջօրէն ուսումնասիրել եւ լրիւ պատասխաններ տալ եւ, որքան հնարաւոր է, շատ փաստաթուղթեր ներկայացնել, որոնք հաստատեն իր մասին տուած տեղեկութիւնները։

Աշխատանքի նախարարութեան պատասխանատու վարիչ պաշտօնեաներ յայտարարեցին, որ եթէ ներկայացրուած փաստաթուղթերու ոչ – ճիշդ կամ թերի ըլլալու պատճառով աշխատանքի իրաւունքը մերժուի, կարելի է նոր դիմում կատարել, պահանջելով վերաքննութիւն։ Ուրեմն մերժում ստացողը պիտի կրնայ ձեռնարկներ կատարել, աշխատանքի իրաւունքը վերստանալու համար։

Ուրիշ մանրամասնութիւններ

Ռուսական «Վոզրոժտէնիէ» թերթին մէջ կը կարդանք.— Պաշտօնական աղբիւրէ կը հաղորդեն մեզի.—

Փետրուար 12ին Աշխատանքի նախարար Ժաքիէ հրահանգ մը ղրկած է բոլոր նահանգապետներուն, բանուորներու աշխատանքի տոմսերու նորոգման ձեւի մասին։

Իբրեւ ընդհանուր կանոն օտարականին աշխատանքի արտօնագիրը չի նորոգուիր, եթէ տուեալ արհեստին մէջ գոյութիւն ունի անգործութիւն։ Այս ընդհանուր կանոնը, սակայն չի վերաբերիր քաղաքական տարագիրներուն։ Քաղաքական տարագիրներուն համար, մինչ իսկ այն պարագային երբ իր արհեստի մէջ անգործութիւն կը տիրէ, մեքենաբար չի մերժուիր աշխատանքի արտօնագիրը։

Տարագրի բանուորական արտօնագրի նորոգութեան խնդրագիրը, երբ նոյնիսկ անգործութիւն կը տիրէ տուեալ արհեստին մէջ, նահանգային տեղաւորման գրասենեակէն կը յղուի կեդրոնական վարչութեան, Փարիզ։ Կեդրոնական վարչութիւնը, ներքին նախարարի հաղորդած տեղեկութիւններու համաձայն, ամէն անգամ կը ստուգէ թէ խնդրարկուն իսկապէս քաղաքական տարագի՞ր է։ Անկէ յետոյ որոշում կը տրուի։

Իբրեւ ընդհանուր կանոն, քաղաքական տարագիրներու խնդրագիրները կը քննուին մասնաւոր ուշադրութեամբ։

Այս առթիւ նկատի կ'առնուի տարագրին կապակցութիւնը Ֆրանսայի հետ։ Եթէ տարագիրը Ֆրանսուհիի հետ ամուսնացած է կամ ունի Ֆրանսա ծնած զաւակներ, եզրակացութիւնը նպաստաւոր է։ Նոյնպէս նկատի կ'առնուի տարիներով Ֆրանսաբնակած ըլլալու պարագան։ Ընդհանրապէս նկատի կ'առնուին բոլոր հանգամանքները, խուսափելու համար անարդար որոշումներէ։ Աշխատանքի նախարար մասնաւոր ուշադրութիւն պիտի դարձնէ ամէն խնդրարկուին զատ - զատ։

⁂ Պաշտօնական անձնաւորութիւն մը հաղորդած է թէ քաղաքական տարագիրներուն չի վերաբերիր ներքին նախարարին այն յայտարարութիւնը թէ օտարականներու աշխատանքի արտօնագիրները չնորոգուելու պարագային անոնք պիտի առաջնորդուին դէպի սահմանագլուխ։

Միջոցներ ձեռք պիտի առնուին խնդրումները թեթեւցնելու համար

Կարգ մը օտարականներ, եւ մասնաւորապէս Անգլիացիներ եւ Ամերիկացիներ գանգատած են, ինքնութեան թուղթերու նորոգման առթիւ եղած խնողումներէն։ Տասը օրէ ի վեր աննկարագրելի վիճակ մը ստացած է Ռիւ Վոժիրարի այն վայրը ուր կը գտնուին ինքնութեան թուղթերու նորոգման գրասենեակները։ Այս առթիւ եղած գանգատներուն վրայ, աշխատանքի նախարարութենէն հաւաստած են թէ միջոցներ ձեռք պիտի առնուին, կամաց կամաց թեթեւցնելու համար խնողումը։ Աշխատանքի պաշտօնատունն ալ կը խոստովանի թէ իսկապէս դժուարին կացութիւն յառաջ եկած է։ «Նախանգային վարչութեան գրասենեակները չեն կրնար հասնիլ օրուան պահանջներուն։ 150,000 օտարականներ կան Սէնի նահանգին մէջ եւ անոնցմէ շատերուն ինքնութեան թուղթերու պայմանաժամը կը լրանայ միեւնոյն ատեն։ Բոլորն ալ միեւնոյն տեղը դիմելու ստիպուած ըլլալով, բնականաբար խնողում կը պատահի։ Սակայն եւ այնպէս, կը յուսանք շուտով բարւոքել կացութիւնը, որպէսզի աւելորդ նեղութիւններ չկրեն այսուհետեւ դիմողները»։

Այս առթիւ հաւաստիքներ տրուած են թէ՝ աշխատանքի արտօնագրի վերաբերեալ կանոնագիրները խստօրէն պիտի գործադրուին, սակայն մասնաւոր պարագաներն ալ նկատի պիտի առնուին։ Մեքենաբար պիտի մերժուի արտօնագիր տալ անոնց որ մինչեւ հիմա աշխատած չեն Ֆրանսայի մէջ (այսինքն նոր արտօնագիր չպիտի տրուի)։ Գալով մասնաւոր պարագաներուն, իւրաքանչիւր բացառութիւն առանձին քննութեան պիտի ենթարկուի։ Եթէ գործազրկութիւն կը տիրէ որոշ արհեստի մը մէջ, դիմումը պիտի մերժուի։ ԱՄԷՆԷՆ ՆՊԱՍՏԱՒՈՐ ՊԱՐԱԳԱՆ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ ՏԱՍԸ ՏԱՐՈՒԱՆ ԲՆԱԿՈՒԹԻՒՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ։ (Մեր տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ նոյնքան բարեացակամութեամբ նկատի պիտի առնուին նաեւ անոնք որ Ֆրանսա կը բնակին հինգ տարիէ ի վեր)։

Գ. Մ. Մուրէի բանախօսութիւնը

Երեսփոխան Մարիուս Մութէ, որուն այնքան փաստացի հարցապնդումը կարդացին «Յառաջ»ի ընթերցողները, բանախօսութիւն մը պիտի կատարէ փետրուար 26ին, իրիկուան ժամը 9ին, 5, Ave. de la République. նիւթը՝ ***ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ***։

ՅՈԲԵԼԵԱՆՆԵՐ

Պատերազմին այն ահաւոր օրերուն էր:

Պոլիսը կը պոռթկար թշուառութեամբ եւ ուտելիքներով յորդացող խանութներով: Ապրուստի գինները անըրեւակայելի բարձրութիւններու հասան: Նոր հարուստները միայն կ'ուտէին ճաթելու չափ: Ուտելիքները կը փճանային մնալէն, կը թափուէին: Անկարող Թուրքերը չէին կրցած կազմակերպել քաղաքին պարենաւորումը:

Ժողովուրդը անօթութենէն կը մեռնէր: Տուներուն մէջ տարիներէ ի վեր մէջ կապած մայրիկները, մամիկները, նիհարցան, նիհարցան, մէյմէկ բարակ կին դարձան, եւ այդ օրերուն, առաջին անգամ ըլլալով, սորվեցան մէյ մէկ սեւ շալ գլխնին, իրիկունները իրենց տուներէն ելլելով, շուկայ սպրդիլ, աժան բան մը ճանկելու եւ ուրախացած տուն գալ նիւելու համար:

Այդ օրերուն խնայողական կերակուրներ ստեղծուեցան, ուր մէկ հաւկիթը մէկ կաթսայ ալիւրին մէջ խառնելով երեւակայութեան ոյժին հետ միասին, շատ համով եւ խոշոր ճաշ մը սեղան կուգար…

Երբեմն լուր կ'ելլէր թէ միս կամ ձուկ պիտի բաշխուի: Այդ օրերուն ոխերիմ պատերազմ կը մղուէր մսավաճառին խանութին առջեւ: Եւ մատով կը ցուցնէին անոնք որ յաջողած էին, քանի մը դահեկանի յափշտակուած՝ կասկածելի միսի կտոր մը, կամ քայքայուած ձուկ մը մացնել տունէն ներս: Իսկ շաքար երբ բաշխուէր, արդէն եկեղեցին գոհունակութեան համար վառուած մոմերուն թիւը չափազանց կը շատնար…

Միայն կար, ամէն օր բաշխուած, հաց մը: Բայց անիկա չինուած էր ոչ թէ Աստուծոյ շնորհած ցորենէն եւ ալիւրէն: Հացը շաղախուած էր քարով, աւազով, թեփով, եւ Թուրքերուն ահաւոր դեղին մաղձով…

×

Այդ օրերուն, Սկիւտարի լայն ճամբաներուն վրայ կ'երեւար Աստուածաշնչական էակ մը:

Ամէնէն հեռուներէն կ'երեւար ան երբ իր պարթեւ հասակը ցցած երկինքին, մազերը եւ մօրուքը չորս հովերուն, հաստ ցուպ մը ձեռքը, հսկայի չափաւորեալ եւ խոշոր քայլերով կը յառաջանար արեւոտ ու փոշոտ լայն ճամբաներուն վրայէն…

Անոր գլուխը կը նմանէր առաքեալի մը գլուխին: Լայն, բարձր, անհասնելի ճակատ մը, ուրկէ ուղիղ ու հպարտ, ծագում կ'առնէր քիթը, ամբողջ ճարտարապետութիւն մը ինքնին, լայն, զօրաւոր ու կամարաձեւ կերտուածքով:

Աչքերը կապտորակ կանաչով մը, իրենց դէպի ներս հայեացքով, մեծ երազատեսներու նայուածքն ունէին: Անոնք նաեւ մանուկի աչքեր էին, շուտով ուրախացող, հաւատաւոր եւ արտասուքը բիբերուն ծայրը պատրաստ…

Ցետոյ կար բերանը, կաս կարմիր շրթունքներով եւ վարդապետի ներող ու դմայլող ժպիտով: Եւ ան միշտ մեղեդի մը ունէր այդ շրթունքներուն վրայ… Դէմքը, նեղ ու ազնուական կտրուածքով, ծածկուած էր ալեխառն երկարող մօրուքով մը, որ կը ծեծէր անոր ուժեղ ու լայն կուրծքը, զրահի մը պէս:

Ձեռքերը խոշոր էին, լայն ոսկորներով, քարոզողի շարժումներով: Եւ անոր ոտքերը ահագին ու ծանր, յատկանշական խոր հետքեր կը թողէին փոշիին մէջ, երբ անիկա, առասպելական էակի մը պէս, կը յառաջանար Սկիւտարի լայն ճամբաներէն…

×

Այդ օրերուն, Սկիւտարի փողոցներուն մէջ փոքրիկ հացավաճառները իրենց ծախածները կը փաթթէին նեղ ու փայլուն թուղթով տպագրուած գիրքերու մը էջերը պատռելով: Կարդալ գիտցող հայ գնորդը անոնց վըրայ գլխիկոր կը կարդար անոնց անունը.— «Ալէլուիա՛, ալէլուիա՛»…

Որովհետեւ, այդ օրերուն, կէս օրուան մօտ, ամէնէն հեռուներէն, Սկիւտարի լայն ճամբաներուն վրայ կ'երեւար ան աստուածաշնչական երեւոյթով էակը, որ փողոցի մը անկիւնը, խեղճուկ հացավաճառի մը կողովին առջեւ կեցած իր հսկայի սրունքներով խոշոր ոտքերուն վրայ, փոշիին կամ ցեխին մէջ, կը մատուցանէր իր «Ալէլուիա»ն իբր թուղթ եւ փոխարէն կը ստանար քիչ մը «հէլվա», «սիմիթ» մը, ափ մը չամիչ…

Ցետոյ, աչքերը դէպի երկինք, մէկ ձեռքը հաստ ցուպը, միւս ձեռքը համբիչը, որուն ամէն հատիկը սրբազան նշանակութիւն մը ունէր, կը հեռանար, քիթին տակէն մրմնջելով օրհնե՞րգ, աղօ՞թք կամ անէ՞ծք… Այդ բազադրութեան գաղտնիքը, մեր ազգին իբր պատիժ, իր հետը դէպի յաւիտենականութիւն տարաւ «Ալէլուիա»ի աստուածաշնչական հեղինակը…

×

Այլ եղաւ որ այդ օրերուն, մարդիկ, ոչ թէ ուզելով գէթ խեղճ ձեւով մը մեղմել այդ եզական հայ վարդապետին թշուառութիւնը, այլ ինչպէս գրեթէ միշտ կը պատահի, աւելի ազատելու համար իրենց խիղճերուն պատահական այրուցքէն, դիմեցին մեր ազգին մտաւորականներու դէմ գործածած — մահէն առաջ — մեծ զէնքին,— կազմակերպեցին «Ալէլուիա»ի հեղինակին՝ յոբելեանը:

Եւ տակաւին աչքերս կը ցուցնէ իր յիշատակով դէպը այն փոքրիկ աղտոտ կանաչով տոմսերուն, որոնց վրայ դժխեմ սեւով մը տպագրուած բաներ մը կային…

Եւ յոբելենական յանձնախումբը, այդ տոմսերը յանձնելով «Ալէլուիա»ի հեղինակին, յանձնարարեց շրջիլ, ծախել, ուտել…

Եւ ան առաքելական մարդը, ներեց անոնց, եւ գիջանեցաւ շրջիլ… բայց անշուշտ քիչ ծախեց, եւ աւելի քիչ կրցաւ ուտել…

Օր մըն ալ, երբ «Ալէլուիա»ի հատորներէն վերջ, կանանչ տոմսերուն նիհար արդիւնքն ալ արդէն շատոնց վերածուած էր Սկիւտարի ճամբաներուն վրայ գնուած ափ մը չամիչի, յոբելենական յանձնախումբը միաք ըրաւ հրապարակաւ տօնելու անոր յոբելեանը:

Դպրոցի մը սրահին մէջ եղաւ այդ:

Չգիտեմ, փորձեցի՞ն սովորական յոբելենական կեղծաւոր եւ ողէտ բառերը կակազել…

Բայց, ապահովաբար, երբ տեսան այդ աստուածաշնչական էակը իրենց մէջ կանգնած, իր հսկայի հասակին վրայ, իմաստունի եւ մանուկի աչքերով, այնքան թշուառ, եւ արդէն ամբողջովին յաւիտենականութեան մաս կազմած, կը կարծեմ՝ թէ լռեցին ու փախա՛ն…

ՄԱՆՆԻԿ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Զ.

Գութաներգերը որպէս բովանդակութիւն եւ նկարագիր իրենց տողերուն մէջ խտացուցած են հայ գիւղացիին ամբողջ մտորումները, որոնց պատկերը պիտի ըսէի: Այսպէս ատոնց մէջ կը գտնենք իր վախը գերբնականին առջեւ, գոհութիւնը, հաւատալիքներ, աշխատանք, դժգոհութիւն, խրախոյս, գուրգուրանք, զայրոյթ, փաղաքշանք, ցանկութիւն եւն.:

Մի առ մի ատոնց բոլորին փառտարկումը մեզ շատ հեռուները պիտի տանէր: Արդէն բացատրեցինք իր կեցուածքը Աստուծոյ եւ գերբնականին հանդէպ: Միայն քանի մը պարզաբանութիւններէ վերջ կը փակենք գութաներգերու այս բաժինը:

ԳՈՒՐԳՈՒՐԱՆՔ.— Առարկան իր գոմէշն է: Չէ՞ որ այդ նահապետական մեքենան առանց ոյժի գիւղ մըն է: Այս գիտակցութիւնը հայ գիւղացիին մէջ ստեղծած է անհուն սէր դէպի եզն ու գոմէշը: Խրախուսանքներու անվերջ տեղատարափ մը, փաղաքշանք եւ սիրոյն նախադասութիւններ իր «ասլան»ին, «ճէյրան»ին հանդէպ:

Կարսի Նախիջեւան գիւղի գութանաւորը կ'ըսէ.

Կորեկն էլաւ,
Արտը կերաւ.
Շոգ է շարուր է,
Ակօսը հարուր է,
Թեթի՛ գոմէշ,
Ասլան գոմէշ:
Վարենք վարելով,
Ակօսը շարելով:
Ամակիդ ղուրպան,
Ասլան գոմէշ:
Վարենք, սեւ անենք,
Սեւլան գոմէշ,
Ջանս քեզ ղուրպան է, 6
Սէյրան գոմէշ:1):

Վանայ Գործոթ գիւղի գութանաւորն ալ զրոյցի մէջ է իր «սիրուն»ներուն հետ, կարծես սիրա առնելու մարմաջով.

Մի ճեղացի սիրուն մանկալ,
Շատ մի էներ կալմակալ,
Զորս լուծք ունինք, ուղը մալ,
Աշխատինք ուտենք խալալ գուլալ:
Կութան ինկէ արտի ափեր,
Քաշէք իմ սիրուն գոմշուկներ,
Վարենք, ցանենք սիրուն հատիկներ,
Աստուած տայ իր բարիքներ: 2):

Գոմշուկէն անմիջապէս վերջ իր սրտահատորն է նոյնպէս փայտեայ ծանրաշարժ գութանը: Անոր ալ «սրտին խորունկէն» դուրս եկած բառերու ակնարկումներ.—

Ծաղկաւ արեւ վըր մեր դաշտին,
Փիլաց ճակատ Քօսա-Դաղին,
Հաւ ու հաւքեր կը ճըլվըլան,
Ճժեր ցրտու կը լըկլըկան:
Գութան, գութան, ջան գութան,
Առանց քզի մենք փարիշան,
Հորուռդ բանի, կռշտեր հան,
Ղուրպան եղնինք քու խոփտան:3):

ԴԺԳՈՀՈՒԹԻՒՆ.— Ասոր արձագանգները շատ քիչ, տեղ մը միայն հանդիպեցանք հետեւեալ քառեակին, Մանազկերտի գութաներգին մէջ.—

Մեր գութան ա ծուռ ու մուռ,
Ցըս տարուան տարին շատ մամուռ,
Ընձեպար տանին խազու դուռ,
Խարան կ'ուզին, տո՛ւր, հա տո՛ւր:4)

ՁԱՅՐՈՅԹ.— Ուղղուած իր թշնամիներուն, կեղեքիչներուն, շահագործողներուն դէմ: Ահա շարք մը անէծքներ զատուած այլազան գութաներգերուն մէջէն.—

Քաշի Շիրին, օտացդ հայրան,
Տուշմընի տուն էլնի վէրան:
(Վանայ երգերէն)

Վարենք, արտ էնենք,
Դուշմնին դարդ էնենք:
(Կարսի երգերէն)

Վարենք, վարենք, վար անենք,
Մեր դուշմանին քար անենք…
(Լոռի)

Վարենք, վարենք, վար էնենք,
Դուշմանի սրտին դարդ էնենք:
(Ջաւախք)

Մեր գութան էկաւ բարով,
Ձեր գութան էկաւ բարով,
Դուշմնի գութան կոտրի,
Զաղի հազար տարով:
(Ալաշկերտ)

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.— Շատ հազուադիւտ: Մեր գեղջուկը իր ամբողջ ուշադրութիւնը կեդրոնացուցած է աշխատանքին վրայ, ժամանակ չկայ պատկերներ գծելու: Հատ մը միայն կը գտնենք, այդ ալ տող մը, դարձեալ Էմինեան հաւաքածոներուն մէջ.—

Շաղն ա տուել վըր արտերուն,
Սարտար ղուրպան քու յաչքերուն,
Ցնչի՞ ա լցուել կուց կուց արուն,
Զէ՛ էլի գի գայ բարի գարուն:

ՑԱՆԿՈՒԹԻՒՆ.— Գրեթէ ոչինչ, բաղձանք հովի թեթեւ ալիքի մը, կամ սա գիտաւոր գեղեցիկ բառով՝ քիչ մը «ամպշող» եւ այլքան.

Հով արա՛, Լեղուար, հով քամի,
Մեր մշակը հով կամի,
Մեր մշակը շոքել ա,
Որձ գոմշի պէս շոքել ա:
Լեղուար, ամպէ՛, ցող արա՛,
Էսոր քիչ ամպշող արա՛,
Շոգն ու տօթը թող արա՛,
Մի քիչ մեզ բանթող արա՛:
Արեւը ինձ դաղում ա,
Ուշք ու միտքս շաղում ա,
Ծովինարը խաղում ա,
Բարակ անձրեւ մաղում ա: 5):

Ցաջորդով՝ կալի աշխատանքը:

Հ. ԲԱԼՈՒԵԱՆ

1) ԷՄԻՆԵԱՆ ԱԶԳԱԳՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԾՈՒ, հատոր վեցերորդ, 1906, էջ 141:

2) Նոյնը, 6րդ հատոր, էջ 144:

3) Նոյնը, 6րդ հատոր, էջ 138:

4) Նոյնը, 6րդ հատոր, էջ 139:

5) Բուրչալուի գաւառ, Ե. Լալայեան, իններորդ հատոր, էջ 71:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Կին եւ սէր

Մեքսիկեան առած.—

Մէկէն տասը տարեկան՝ կինը թռչուն մըն է:
Տասնէն տասնըհինգ՝ ծիծեռնակ մը:
Տասնըհինգէն քսան՝ դրախտահաւ:
Քսանէն քսանըհինգ՝ կաքաւ:
Քսանըհինգէն երեսուն՝ աղաւնի:
Երեսունէն քառասուն՝ թութակ:
Քառասունէն յիսուն՝ բու:
Յիսունէն վաթսուն՝ ճգոր:
Վերջը՝ ոչ թռչուն, ոչ կին, այլ… ոչինչ:

Ցունական առած.—

Կինը խոժոռ էակ մըն է,
Իր ընկերը կ'երջանկանայ
Երկու պարագաներու մէջ միայն,—
Երբ հետը կ'ամուսնանայ կամ… կը թաղէ զայն:

Նորմանտական ասացուածք.—

Խնձորի երկիր է Նորմանտիա: Խնձորը այն պտուղն է, զոր կերաւ Եւա: Ահա թէ ինչո՛ւ կինը միշտ նորմանտացի է սիրոյ մէջ:

Ֆրանսական տեսակէտ.—

Տասնըհինգ տարեկանին՝ կինը սէր կ'երազէ:
Քսանըհինգին՝ սիրոյ համը կ'առնէ:
Երեսունըհինգին՝ կը գոհուի սիրոյ:
Քառասունին՝ կարօտը կը զգայ սիրոյ:
Յիսունին՝ սիրոյ յիշատակներով կ'ապրի:
Սէրը վերջապէս ամբողջ կեանքն է կնոջ:

Սպանիական տեսակէտ.—

Կոյս է այն աղջիկը միայն, որ սիրահար չի գտներ:

Առաքինի է այն աղջիկը միայն, որ սիրել չի գիտեր:

Սէրը գինովութեան այն պահն է, երբ զգայարանքներդ քեզ կը տանին նոյն իսկ… արեւն:

Արաբական սիրերգութիւն.—

Յօնքերը՝ աղեղի նման:
Թարթիչները՝ սուրերու:
Նայուածքը՝ նետերու:
Ակռաները՝ մարգրիտներու:
Թուքը՝ գինիի:
Աչքերը՝ նարկիսի:
Արցունքները՝ ցօղի:
Երեսը՝ լիալուսնի:
Մատներուն ծայրերը՝ յունապի:
Ստինքները՝ նուռի:
Հասակը՝ նկուն նիզակի:

Իտալական տեսակէտ.—

Թարմատի աղջիկները ոսկի են:
Արամբիները՝ արծաթ:
Այրիները՝ պղինձ:
Պառաւները՝ թիթեղ:

Ի՞ՆՉՊԷՍ Կ'ԱՇԽԱՏԷՐ ԿԱՐԼ ՄԱՐՔՍ

Փոլ Լաֆարկ այսպէս կը նկարագրէ Կարլ Մարքսի աշխատութեան սենեա- գրած ենք այս մասին, այս անգամ կուտանք կարգ մը նոր մանրամասնու- կը (Լոնտոն): Այս սիւնակներուն մէջ գրած ենք այս մասին, այս անգամ կու տանք կարգ մը նոր մանրամասնութիւններ.—

Սենեակը կը գտնուէր առաջին յարկը: Առատ լոյս կը ստանար պարտէզէն նայող պատուհանէն: Բուխերիկին երկու կողմերը դրուած էին գիրքերով լեցուն պահարաններ, որոնց վրայ դիզուած էին թերթեր ու ձեռագիրներ: Դէմը եւ պատուհանին մօտ՝ հասարակ գրասեղան մը, քովը բազկաթոռ: Բազկաթոռին եւ գիրքերու պահարաններուն մէջտեղը թախտ մը, ուր կը հանգստանար Մարքս: Գիրքեր դրուած էին նաեւ բուխերիկին վրայ, ինչպէս նաեւ սիկարներ, լուցկի, ծխախոտի, ծծուն թուղթ, աղջիկներուն ու կնոջ, յետոյ Վիլհէլմ Վոլֆի, Ֆրիտրիխ Էնգէլսի լուսանկարները:

Շատ կը ծխէր Մարքս.—«Դրամագլուխ»ը չի կրնար ինծի վճարել այնքան, որքան կ'արժեն սիկարները, զորս ծխեցի վրան աշխատած ժամանակս» կ'ըսէր ան, հասկցնելով թէ ո՛րքան շատ կը ծխէ: Սակայն աւելի շատ կը սպառէր լուցկի: Ցաճախ կը մոռնար սիկարը կամ ծխամորճը, զոր կը ստիպուէր նորէն վառել, այնպէս որ լուցկիին տուփերը կը պարպէր շուտով:

Մարքս ոչ ոքի կ'արտօնէր, որ ձեռք դպցնէ իր գիրքերուն, հոգ չէ թէ կարգ կանոն մացնելու համար: Կը թուէր թէ գիրքերը խառնիխուռն շարուած կամ դրուած են այս կամ այն կողմը: Սակայն Մարքս գիտէր թէ ո՛ր գիրքը ո՛ւր դրած է, եւ առանց փնտռտուքի կը գտնէր ուզած գիրքը:

Գիրքերու զատաւորումը գրադարանին մէջ Մարքս կը կատարէր իր հասկցած ձեւով: Մեծ ու փոքր, լայն ու նիհար հատորները կը դնէր քովքովի: Դասաւորման կարգը կ'որոշէր ոչ թէ ծաւալով, այլ բովանդակութեամբ: «Գիրքերը իմ ստրուկներս են, պէտք է հպատակին իմ կամքիս» կ'ըսէր յաճախ,— արդարեւ գիրքերը իրեն համար զարդ չէին սենեակի, այլ՝ զէնքեր պայքարի: Արժէք չէր տար գիրքերուն ձեւին, կազմին, թուղթին, տպագրութեան: Ցաճախ կը ծալլէր գիրքերուն էջերը, լուսանցքները կը լեցնէր նօթագրութիւններով, կամ կը ստորագծէր տողերը, միշտ մատիտով: Քննադատական կարծիքներ չէր սիրեր գրել լուսանցքներուն վրայ, բայց երբեմն հարցական ու զարմացական նշաններ կը դնէր, երբ հեղինակը կ'անցընէր չափը: Տողերը ստորագծելու սովորութիւնը շատ կ'օգնէր իրեն՝ անհրաժեշտ պարագային գտնելու համար ուզուած տեղը գիրքերուն մէջ:

Մարքս սովորութիւն ունէր, քանի մը տարի անցնելէ վերջ, անգամ մը եւս կարդալ իր յուշատետրերը, աչքէ անցընել գիրքերու մէջ նօթագրած էջերը, թարմացնելու համար զանոնք իր յիշողութեան մէջ: Զօրաւոր յիշողութիւն ունէր, Հէգէլի խորհուրդով զարգացուցած էր իր յիշողութիւնը պատանեկութենէն սկսած, գոց սորվելով իր սիրած ոտանաւորները:

Զարաչար աշխատող մըն էր նաեւ Քիւվիէն, որ աշխատութեան քանի մը սենեակներ ունէր, իւրաքանչիւր սենեակ յատկացուցած՝ տարբեր աշխատանքի: Իւրաքանչիւր սենեակի մէջ ունէր անհրաժեշտ գիրքերը, գրենական պիտոյքը եւն.: Երբ ձանձրանար մէկ աշխատանքէն, կ'անցնէր միւս սենեակը՝ աշխատելու նոր գործի մը վրայ: Եւ այսպէս էր որ կը հանգստանար ան: Այս ձեւով կ'աշխատէր նաեւ Վոլթէրը:

Մարքս չունէր այդ յարմարութիւնները: Ան կը հանգստանար՝ պտըտելով իր սենեակին մէջ, դռնէն մինչեւ պատուհան: Գորգին վրայ մաշած մաս մը ցոյց կուտար իր ճամբան, ճիշդ ինչպէս արահետ մը մարգագետինին վրայ: Ժամանակ առ ժամանակ կը թաղուէր թախտին մէջ, ուր վէպ կը կարդար, կամ մէկ գիրքը կը ձգէր, միւսը կ'առնէր, կարդալով փոխն ի փոխ: Տարվինին պէս՝ սիրահար էր վէպի:

Մարքս կը կարդար եւրոպական բազմաթիւ լեզուներով,— կը գրէր

ԵՐԳԻԾԱՆՔ

ԸՆԿԵՐ ՓԱՐՈՍ

Ե.

ՓԱԹՐՈՆ - ԲԱՆՈՒՈՐԸ ԵՒ ՄԱՅԻՍ ՄԷԿԸ

Ընկեր Փարոս, Փարիզի մէջ, բաւական բանուկ փողոցի մը վրայ խանութ մը վարձեց, գործէ քաշուած ծեր Իտալացիէ մը ու սկսաւ գործի: Կ'ընդունէր կօշիկի ապսպրանքներ, միաժամանակ կատարելով նորոգութիւններ: Գործը բարձրացնելու համար՝ իջեցուց գիները: Իր ֆրանսերէնը բաւական առաջ տարաւ, ստեղծելով քաղաքական ու կուսակցական վիճաբանութիւններ, եկող գացողներուն հետ: Քանի մը յաճախորդներու հետ բաւական մտերմանալէ վերջ, սկսաւ պաշտպանել ազգայնականութիւնը՝ եթէ դէմինը համայնավար էր եւ ընդհակառակն՝ եթէ դէմինը ազգայնական էր:

Օր մը համայնավարի մը հետ նստած բուռն կերպով կ'ընդդիմախօսէր երբ ներս մտաւ ֆրանսացի «երկրասարդ հայրենասէր» մը ու սկսաւ գոհունակութեամբ մտիկ ընել ընկեր Փարոսի տաք պերճախօսութիւնը՝ ընդդէմ միջազգային հրէութեան եւ ընկերվարութեան: Համայնավարին խանութէն մեկնելէն յետոյ, երկրասարդ հայրենասէրը — Էտուար Քօնթի, քառասուն տարեկան, Պաթիացի — ջերմօրէն շնորհաւորեց ընկեր Փարոսը եւ առաջարկեց անոր անդամագրուիլ իր պատկանած կուսակցութեան, իբրեւ «բարեկամ հայրենասէր երիտասարդութեան»:

Փարոս երկվայրկեանական ընդունեց այս գմայլելի, երկինքէն ինկող հրաւէրը: Շաբաթ մը վերջ Փարոս, կազմակերպուած էր իբրեւ «բարեկամ» այդ ազգայնական կուսակցութեան: Օտարական ըլլալուն չէր կրնար ,մայր կազմին մէջ ընդունուիլ, այլ կ'ըլլար «բարեկամ» անդամ:

Քանի մը շաբաթ վերջ ալ, ազգայնական ուրիշ յաճախորդի մը հետ Փարոս վէճի բռնուած էր ու կը պաշտպանէր միջազգայնականութիւնը, հարուածային ընդդիմախօսութիւնով: Այդ պահուն համայնավար մը եկած էր խանութ եւ ունկնդրած Փարոսի կուռ ճառախօսութիւնը: Համայնավարը —Ժան Մարշալ, երեսուն տարեկան, Մէնիլմօնթանցի — աջակողմեանին մեկնումէն ետքը Փարոսի առաջարկած էր անդամագրուիլ համայնավարութեան: Փարոս բոլշապէս ընդունած էր դրախտէն ինկող այս հրաւէրը: Ամիս մը վերջ ընկերը կրկին թէ՛ համայնավար էր եւ թէ՛ երիտասարդ հայրենասէր:

Փարոս ծափ զարկաւ, խայտաց, հրճուեցաւ, ընելով նոր խորհրդածութիւններ.

— Ցիմար Հայեր, դուք գիս չէք ընդունում ձեր խեղճ կազմակերպութիւնների մէջ հա՞… Հիմի եկէք ու տեսէք թէ ես ո՛նց տեղաւորուեցի ֆրանսիական երկու հակոտնեայ կուսակցութիւնների մէջ: Գաղափար փոխելը նմանում է արհեստ փոխելուն: Բազմատաղանդ մարդիկը կարող են փոխել իրենց արհեստի չափիկը եւ կամ երկու չափիկ հագնել: Ախմախներն են որ մնում են ենտեղ որտեղ որ են: Ամէն անհատի մէջ կայ երկու կողմի ընդունակութիւն. մանաւանդ ամէն հայ անհատի մէջ. դա արդիւնքն է մեր բաղդացած դրութեան: Իւրաքանչիւր հայ թող պեղի իրա ներքին աշխարհը եւ անպայման ենտեղ պիտի գտնի մի ընկեր Փարոս, առաւելագոյն կամ նուազագոյն չափով:

Կեանքում երկու անդիմադրելի հոսանքներ գոյութիւն ունեն.— կոմունիզմ եւ ֆաշիզմ: Ոչ մի ոյժ, այո՛, ոչ մի ոյժ չի կարող մնալ անդադար մի հոսանքի մէջ: Ստիպուած ենք գնալ - գալ, աջից - ձախ, ձախից - աջ: Փաստերը բազմաթիւ են. Վիվիանի, Միլրան, Մուսոլինի, Մաքտօնալտ, Քլէմանսօ, Պրիան, Կիւսթավ Հերվէ, Փօլ Պօնքուր, Ատրիէն Մարքէ, Լավալ եւ սրանք բոլորը նախկին ձախեր են որ աջ կանգնեցան: Հակառակ շարժում. Սըր Ճօն Սայմըն, Զապէլ Եսայեան, Քաջազնունի, Փիէր Քօ, Անտրէ Ժիտ. սրանք բոլորը նախկին աջեր են որ յետոյ ձախ նստեցին:

Այս մտածումներուն ռիթմիկ շարժումներուն ներքեւ իր մէջ կ'ուռէր փաթրոնը ու ճիշդ անոր դէմ, դարձեալ իր մէջ, կը պայթէր բանուորը:

Նոր ու կենդանի պատերազմ մը կար իր մէջ, փաթրոնի եւ բանուորի:

Իր մէջի բանուորը կը պոռար իր մէջի փաթրոնին.

— Այ դու խայտառակ մակաբոյծ…

Իր մէջի փաթրոնն ալ կը պոռար իր մէջի բանուորին.

— Վա՜յ քեզ անպիտան ծոյլ, փուճ մարդ…

Ու խառնիճաղանճ տրամախօսութիւն մը.

— Անիրաւ, անաստուած, կեղեքող, շահագործող, խո՛զ…

— Սրիկայ, անպէտ, անպատիւ, անշնորհք, համալ, է՛շ…

— Չէնդ քաշիր թէ չէ à la porte կ'անեմ քեզ…

— Հալա մէկ յանդգնիր… Լէնինը վկայ, գործադուլ կը յայտարարեմ…

— Մի քիչ էլ ու քեզ ցոյց կը տամ … Մօտ է ֆաշիզմի յաղթանակը… էն ժամանակ քեզ իբրեւ ստրուկ պիտի գործածեմ…

— Էսօր էգուց կը պայթէ համաշխարհային յեղափոխութիւնը… կը մաքրեմ քո կեղտոտ հաշիւը…

Ընկեր Փարոս կառավարական պաշտօնեաներու առջեւ կ'ըսէր.

— Ցարգանքով խօսեցէք ինձ հետ: Մի մոռանաք որ ձեր դիմացը կանգնողը մի բանուոր չի. մի փաթրոն է…

Իսկ յարմար առիթներով, կ'ըսէր իր խօսակիցներուն.

— Անպատիւ չեմ փաթրոններին նման. ես բանուոր եմ…

Կը շարունակէր բարեկամութիւնը Դաշնակցական Գուրգէնին եւ համայնավար Աշոտին հետ: Ցայտնած էր անոնց, յաղթականօրէն, թէ կը գտնուի համաշխարհային համբաւ վայելող երկու ֆրանսական կազմակերպութիւններու մէջ, աւելցնելով.

— Արդարութիւնը պէտք է որ ունենայ մի կշիռ. սակայն կշիռը հարկ է որ միշտ ունենայ երկու նժար, մէկը աջ, միւսը ձախ…: Ես աշխարհի բոլոր հարցերը լաւ եմ կշռում, որովհետեւ իմ կշիռը միակողմանի չի…

Գուրգէն եւ Աշոտ խիստ հետաքրքիր էին թէ ընկեր Փարոս այս անգամ ի՛նչ կերպով դուրս պիտի գայ իր երկու նոր ճամբաներէն եւ մասնաւորապէս ի՛նչ դիրք պիտի բռնէ մօտալուտ Մայիս մէկի աշխատաւորական տօնին

գերմաներէն, անգլիերէն եւ ֆրանսերէն: Գրեթէ կը տիրապետէր այդ լեզուներուն, ու կը սիրէր կրկնել սա խօսքը.— «Օտար լեզուն զէնք մըն է կեանքի պայքարին մէջ»: Լեզու սորվելու մեծ տաղանդ ունէր, այդ ձիրքը իրմէ ժառանգած էին նաեւ իր աղջիկները: 50 տարեկան էր Մարքս, երբ սկսաւ ռուսերէն սորվիլ: Եւ հակառակ ռուսերէնի դժուարութեան, այնքան վարժուեցաւ որ վեց ամիս վերջ հաճոյքով կը կարդար ռուս բանաստեղծներն ու արձակագիրները,— մանաւորաբար կը սիրէր Պուշկինը, Կոկոլը, Շչեդրինը:

«ՈՐՈ՞Ւ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ԳՐԷՔ»

Այս դասական հարցումն է որ կ'ուղղէ գրագէտներուն Le Petit Parisienի աշխատակիցը, Կաստոն Փիքար, որ նշանաւոր է իր կազմած հարցարաններով:

Ակադեմական Ժորժ Լըքոնթ կը պատասխանէ.

— «Երիտասարդութեանս առաջին օրերուն՝ կը գրէի իմ հաճոյքիս համար, առանց ունենալու դրամի եւ փառքի մտահոգութիւն: Բայց անտանկալ ուրախութիւն մը զգացի, երբ հինգ ոսկի ստացայ պարբերականի մը համար պատրաստած ուսումնասիրութեանս փոխարէն: Այսօր եւս կը գրեմ հաճոյքիս համար, ներքին գոհունակութեամբ մը, բայց այն յոյսով թէ կը յաջողիմ յուզել, համոզել, մխիթարել եւ խանդավառել ընթերցողներս»:

Բանաստեղծ Ֆէրնան Կրէկ կը պատասխանէ.

— «Կը գրեմ անոնց համար որ ինծի կը նմանին, կը սիրեն տաղաչափութիւնը, երաժշտութիւնը, ճամբորդութիւնը, սէրը, երկինքը, անտառները, նոյն իսկ գաղափարները»:

Ժան Մարթէ կը պատասխանէ.

— «Կը գրեմ իմ հաճոյքիս համար, կը գրեմ որովհետեւ կը կարծեմ թէ քիչ է ապրիլ մէկ կեանքով մը, ուստի կ'երեւակայեմ նոր կեանքեր»:

Փիէր Վէրի կը պատասխանէ.

— «Կը գրեմ մասնաւորականներուն համար, որ գնահատեն զիս, գեղեցիկ կիներուն համար, որ ժպտին ինծի, հրատարակիչիս համար, որ դրամ թափէ վրաս»:

Ժան Քասու լակոնական պատասխան մը կուտայ.

— «Ես անոնցմէ չեմ, որ կ'ըսեն. «Ես ինծի համար կը գրե՛մ»:

Թափանցիկ է հեգնանքը:

ՆԱՓՈԼԷՈՆԻ ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

═ o ═

Ֆրանսայի Ազգ. Մատենադարանը ցուցահանդէսով մը հանրութեան կը ներկայացնէ Նափոլէոնի նամակները, չատերը անտիպ:

Անկէց առաջ, այս սիւնակներուն մէջ թարգմանաբար տուած էինք Նափոլէոնի սիրային նամակները, ուղղուած Ժոզէֆինին: Սակայն Նափոլէոն ունէր բազմաթիւ ուրիշ նամակներ, ուղղուած Մարի-Լուիզի, իր վերջին կնոջ: Այս նամակներուն մէկ մեծ մասը կը գտնուէր Լոնտոն, ուր վերջերս աճուրդի դրուեցան: Ակադեմական Լուի Մատըլէն ձայն բարձրացուց, մեկենաս մը կը փնտռէր՝ գնելու համար այդ նամակները, որոնք «ազգային հարստութիւն» մը կը ներկայացնէին: Ֆրանսական կառավարութիւնը կ'որոշէ գնել այդ նամակները, եւ, աճուրդի ժամանակ, 150.000 ֆրանք վճարելով կը տիրանայ Նափոլէոնի 318 նամակներուն:

Այս նամակներէն չատերը, ինչպէս բնինք, անտիպ են եւ կը պատկերացնեն 1814ի պատերազմի պահերը: Շատ հետաքրքրական են այս նամակները ոչ միայն իրենց պատմական արժէքով, այլ եւ հոգեբանական տեսակէտով: Անընթեռնլի ձեռագիր մըն է այդ նամակագրութիւնը, որ կը մատնէ յարաձուն ջղայնութիւն մը: Բառերը տեղ տեղ կիսատ են, անունները երբեմն՝ սխալ գրուած կամ կրճատուած, ինչպէս իր ստորագրելու ձեւն է: Բառերուն մէջէն յաճախ կ'իյնան տառերը, մնաց որ Նափոլէոն ուղղագրութեան մտահոգութիւն չունի երբեք,— դպրոցականի չարադրութեան մը պէս ուղղագրական բազմաթիւ սխալներ ունի:

Պատերազմի ճակատին հեւհեւ բղխումներուն մէջ, յոգնութեան եւ անքնութեան տառապանքին մէջ, Նափոլէոն չի մոռնար խորհուրդներ տալ Մարի Լուիզի՝ ամէնէն հասարակ մանրամասնութիւններով: Քանի մը տողնոց նամակներ են տասնք, կարելի է բսելտամեր ,ուրակայն կըրաբաքեկ այս հանձարեղ զինուորականին սէրը՝ կնոջ մը համար: Երբեմն, իտալերէն, «սիրականս» կ'անուանէ իր կինը, յաճախ՝ կարճ ու չոր բառ մը, «բարեկամս»: Ամէն տեսով՝ ապահովութիւն կուտայ իր կնոջ թէ լաւ է առողջութիւնը, (Նափոլէոն ստամոքսի խանգարում ունէր): Եւ ապահովութիւն՝ թէ կը սիրէ զինք, ու չա՛տ կը սիրէ: «Սիրակա՛նս, սիրէ զիս, ինչպէս ես կը սիրեմ քեզ» կը գրէ կնոջ՝ այն որ տարիներ առաջ ամբողջ Եւրոպան եւ բազմաթիւ արքունիքներ:

ԸՆԿԵՐ Յ. ԱԿԻՆԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

— o —

ՎԻԷՆՆԱ, 15 փետր.— Ծանր է ինծ հաշտուիլ դժխեմ բախտին հետ, որ այնպէս յանկարծօրէն կորզեց ինձմէ սիրելի եղբօրորդիս (ձշդիւ հօրեղբօր թոռնիկս) ծաղիկ հասակին մէջ:

Կորուած թարմ տարիքէն ծնողներէն, քոյրերէն եւ եղբայրներէն, ան ապրեցաւ օտար երկնքին տակ ի խնդիր ապագայի, մաչեցաւ իր սիրելիներու կարօտէն, հայրենիքի պատութեան սէրէն եւ կեանքի տառապանքէն եւ չգտաւ սփոփանք: Օտար հողին վճակուեցաւ պատանել իր յոյսերը: Այս մտածմունքը կը կիզէ հոգիս: Բայց կամք Տեառն օրհնութեան:

Կը յայտնեմ ի սրտէ շնորհակալութիւնս ձեզ, ձեր յարգելի ընկերներուն եւ «Յառաջ»ի խմբագրութեան այն ցաւակցական տողերուն համար, զորս արտայայտած էիք նամակով եւ հրապարակաւ: Երախտագիտօրէն կը յիշեմ այն ընկերական սէրը, զոր ցոյց տուած էիք հանգուցեալին ի կենդանութեան, հիւանդութեան օրերուն եւ յետ մահուան ղագաղին շուրջը: Գրչով չեմ կարող արտայայտութիւն շնորհել երախտագէտ զգացումներուս, շնորհակալ ըլլալու այս ազնիւ, ընկերական եւ եղբայրական վերաբերմունքին համար:

Թող ապրին իր բարի յիշատակները իբրեւ անթառամ ծաղիկներ իր յարգողներու սրտերուն մէջ:

Սգաւոր Հ. Ն. ԱԿԻՆԵԱՆ

ՏԱՐԱԶԻ ԿԱՆՈՆԱԳԻՐԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

— • —

Փետր. 18ին հրատարակուեցաւ Թուրքիոյ Տարազներու օրէնքին գործադրութեան կանոնագիրը, որ հետեւեալ տրամադրութիւնները կը պարունակէ.—

ՅՕԴ. 1.— Բոլոր անոնք որ ունէ կրօնքի եւ ղաւանանքի կը պատկանին եւ իրենց կրօնքին ձեւին ու աւանդութեանց համաձայն աղօթատեղիներու մէջ սքեմ կրելու պաշտօն ունին, տեղւոյն կառավարական պատկան մարմնէն առնուելիք ցանկին համաձայն, կ'արտօուին միմիայն աղօթատեղիներու մէջ և կրօնական արարողութեանց առեն սքեմ կրելու:

ՅՕԴ. 2.— Սքեմ կը նկատուին այն բոլոր հագուստի նշանները եւ տարազները որոնք ընդունուած են ամէն եկեղեցիի պատկանող կրօնականները զատելու համար:

ՅՕԴ. 3.— Աղօթատեղի (մապէտ) կը նկատուին այն գոց վայրերը որոնք հիմնուած են իւրաքանչիւր կրօնքի արարողութեանց համար եւ համաձայն անոր սովորութեանց:

ՅՕԴ. 4.— Կառավարութիւնը իւրաքանչիւր կրօնքէն եւ ղաւանանքէն յարմար դատած միայն մէկ կրօնականի առժամապէս կ'արտօնէ աղօթատեղիներէ դուրս ալ սքեմ կրելու: Երբ վերջանայ արտօնութեան պայմանաժամը, գայն նոյն կրօնականին համար նորոգելու կամ ուրիշ կրօնականի մը տալու համար, ներքին գործավարութիւնը առաջարկ կը բերէ եւ գործավարներու խորհուրդը կուտայ հարկ եղած որոշումը:

ՅՕԴ. 5.— Սկաուտութեան, մարմնակրթանքի նման կազմակերպութեանց եւ ընկերութեան (ճէմիէթ); ակումբի նման մարմիններու կողմէ ներկայիս գործածուած հագուստները, նշանները եւ կազմածները իբրեւ տարազ կ'ընդունուին, երբ 6րդ յօդուածին համաձայն տրուելիք յայտագրով կառավարութիւնը հաւնի թէ անոնք համաձայն են հետեւեալ պայմաններուն.—

Ա. Թուրք յեղափոխութեան վարչաձեւին եւ միութեան հակառակ բան մը չունին:

Բ. Կառավարութեան կողմէ ընդունուած պաշտօնական տարազներէն տարբեր են:

Գ. Բոլոր երկիրներու քաղաքական, զինուորական եւ քաղաքապահ (մի-լիս) կազմակերպութեանց հետ ունէ կապ չունին:

ՅՕԴ. 6.— Ներկայ կանոնագրին հրատարակութեան թուականէն սկսեալ 30 օրուան ընթացքին, 5րդ յօդուածին մէջ յիշուած սկաուտական հիմնարկութիւնները յայտագրով մը տեղւոյն կառավարական ամենաբարձր պաշտօնեային կը հաղորդեն իրենց ընդունած տարազը, նշանը եւ կազմածները: Յայտագրին հետ միասին կուտան նաեւ օրինակ մը եւ կամ գունաւոր պատկերը: Եթէ յայտագրին տրուած թուականէն սկսեալ մէկ ամսուան ընթացքին պատասխան չտրուի, յայտագրին մէջ ցոյց տրուած տարազը, նշանը եւ կազմածները ընդունուած են բսել է: Երբ փոխուի այդ տարազը, գործածելէ առաջ նորէն յայտագիր տալու է:

ՅՕԴ. 7.— Օտար կազմակերպութեանց պատկանողները, օտարներու

ՕՐ. ՌՕԶԱ ԹԻՒՖԷՆՔՃԵԱՆ
ԸՆԿ. ԹՈՐԳՈՄ ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆ
Նշանուած
Փարիզ, 16 փետր. 1935 Սէվրան

Թուրքիա բնակութեան օրէնքի սահմանին մէջ, կրնան առանձինն կամ հաւաքարար իրենց տարազով առժամապէս այցելել Թուրքիա: Միայն, երբ անպատեհութիւն մը տեսնուի, ներքին գործավարութիւնը կրնայ չարտօնել: Ցետոյ, երկարատեւ այցելութեանց համար, հարկ է նախապէս առնել ներքին գործավարութեան արտօնութիւնը:

ՅՕԴ. 8.— Երբ դպրոց կամ ուրիշ գիտական հաստատութիւններ յաճախողներուն համար հարկ տեսնուի մասնաւոր տարազի մը կամ նշանի մը, պատկանեալ գործավարութիւնն է որ պիտի ճշդէ օրինակը, համաձայն կանոնագրի պայմաններուն: Այս ձեւով ընդունուած տարազները կրնան գործածուիլ նաեւ այդ դպրոցներու կամ գիտական հաստատութեանց ընթացաւարտներուն կողմէ:

ՅՕԴ. 9.— Ազգ. Պաշտպանութեան եւ արտաքին գործավարութեանց կողմէ պատրաստուելիք եւ գործավարներու խորհուրդին կողմէ վաւերացուելիք հրահանգ մը պիտի ճշդէ թէ՝ մասնաւոր արտօնութեամբ եկող օտար ցամաքային, ծովային եւ օդային ուժերու պատկանող անձերը, իրենց համազգեստը ո՞ւր եւ ո՞ր ժամանակ կրնան կրել:

ՅՕԴ. 10.— Ներկայ կանոնագրին 1, 2, 3 եւ 4րդ յօդուածներուն տրամադրութիւնները ի զօրու են 13 յունիս 1935էն սկսեալ, իսկ միւս տրամադրութիւնները գործադրելի են հրատարակութեան թուականէն սկսեալ:

ՅՕԴ. 11.— Գործավարներու խորհուրդը պաշտօն ունի գործադրելու ներկայ կանոնագիրը որ պատրաստուած է համաձայն 2596 թիւ օրէնքին 6րդ յօդուածին եւ անցած է պետական խորհուրդէն:

ՈՉ ՄԷԿԸ ԻՐԱՒՈՒՆՔ ՈՒՆԻ ԱՄՈՒՐԻ ՄՆԱԼՈՒ

═ o ═

Քաղաք. զօրաւոր հոսանք մը կազմուած է Իրաքի խորհրդարանին մէջ, այս նշանախօսքով :Երեսփոխանէկլիսու Անի օրինագիծ մը ներկայացուց ,որով ամուսնութիւնը պարտաւորիչ կը հռչակէ ամբողջ երկրին մէջ: Օրինագծին յօդուածներէն մին կը տրամադրէ որ պետութիւնը նպաստ յատկացնէ իր ամուրի պաշտօնեաներուն, որպէսզի կարենան ամուսնանալ:

Օրինագծին այս տրամադրութիւնը մեծ ընդդիմութեան հանդիպեցաւ ելմտական նախարարին կողմէ, որ դիտել տուաւ թէ երկիրը պէտք եղածէն աւելի հոգեր ունի, որպէսզի կարենայ նոր բեռ մը ստանձնել: Բայց ամուսնութեան կուսակից երեսփոխանները ոտքի ելլելով, ծափերու մէջ խնդրեցին այս առարկութիւնը եւ պահանջեցին պարտաւորիչ հռչակել ամուսնութիւնը:

Պաղտատի ամուրիները կը սպառնան կազմակերպուիլ ,իրենցիրաւունքները պաշտպանելու համար: Անոնք դիտել կուտան թէ օրինագիծը դաւադրութիւն մըն է ամուսնացեալներու կողմէ, որոնք կը նախանձին ամուրիներու վայելած ազատութենէն:

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԱՐՏԱՔՍՄԱՆ ԽՆԴԻՐԸ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻ՛Ն ՄԷՋ

═ o • o ═

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ ՄՈՒԹԷԻ ՈՒՇԱԳՐԱՒ ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐԸ եւ ներքին նախարարին յայտարարութիւնները

Գ.

Նախագահ.— Խօսքը ներքին գործերու Պ. նախարարինն է:

Պ. ՄԱՐՍԷԼ ՌԷՆԻԷԷ (Ներքին գործերու նախարար).— Պարոննե՛ր, չատ ալերախտ գործ է ներքին նախարարին դերը՝ այսպիսի վիճաբանութեան մը մէջ: Դիւրին է տպաւորիչ օրինակներ յիշել Երեսփ. Ժողովին մէջ, ապացուցանելու համար թէ օտարականներու հանդէպ գործադրելի անօրինութիւնները անարդարութեանց կը յանգին: Եւ սակայն անհրաժեշտ է որ Ժողովը հաշուի առնէ կարեւոր նկատումներ:

Մեր երկրին սահմանները բոլորովին բաց են եւ անոնք որ վտարուած են օտար երկիրներէ, խմբովին կ'ապաստանին մեր քով: Բազմութիւնները այնպէս խուժած են որ ամենածանր դէպքեր կը պատահին եւ կ'աճին Ֆրանսական դատարաններու կողմէ օտարներու դէմ արձակուած դատապարտութիւնները: Սէնի քաղաքային դատարանին նախագահը վերջերս կը յայտարարէր թէ պատժական ոստիկանութեան տոմարը խճողուած է օտարականներով: Այս պայմաններուն մէջ, անհանդուրժելի է որ մենք միջոցներ ձեռք չառնէինք, ամրապնդելու համար մեր երկրին ապահովութիւնը եւ թոյլ չտալու որ ան ապաստանարանը դառնայ ուրիչ երկիրներու բոլոր անբաղձալիներուն: Արդարեւ, այդ անբաղձալիները մեծ թիւով կը գտնուին մեր հողին վրայ: Քանի որ մեր սահմանները բաց են, իսկ մեր դրացիներուն սահմանները գոց, անոնք մեր երկիրը կը խուժեն այնպիսի թափով մը որ կառավարութիւնը հարկադրուած է միջոցներ ձեռք առնել: Վստահ եմ թէ կ'ըմբռնէք այս պարագան: Այժմ կարգի բաժնենք խնդիրները:

Ինչ կը վերաբերի քաղաքական փախստականներուն, մեր երկիրը աւանդաբար ապաստանաց եւ պատիւ ունի ըլլալու միակը որ տակաւին կը յարգէ ապաստանականութեան օրէնքը: Մենք կ'ուզենք պահել այդ պատիւը, բայց չենք հանդուրժեր որ չարաչար գործածեն զայն: Երբ քաղաքական յանցաւոր մը մեզի կը բերէ ոչ թէ ապացոյցը, այլ բաւարար տուեալներ թէ վտարուած է իր երկրէն, թէ հարկադրուած է մեր քով ապաստանիլ, ոչ ոք կը նեղէ զայն, պայմանաւ որ ապրելու միջոցներ ունենայ եւ չվրդովէ մեր երկրին անդորրութիւնը: Նախագահութեամբ Պ. Խիոյի, որուն սրտացաւութենէն ոչ ոք կը կասկածի, միայն երեք անձերէ բաղկացեալ վարչական փոքր յանձնախումբ մը առջեւ է որ կը քննենք այս մասնաւոր պարագաները: Եւ վստահ եղէք թէ մենք բոլորս ամենամեծ ուշադրութեամբ նկատի կ'առնենք այդ մասնաւոր կացութիւնները:

Գալով միւս փախստականներուն, խնդիրը կրկնակ հանգամանք ունի :Անոնցմէ չատեր կ'աշխատին: Ուրեմն կայ մրցակցութեան խնդիր մը՝ ֆրանսացի բանուորներուն հետ: Այս խնդիրը իմ իրաւասութեան չի պատկանիր, աշխատանքի Պ. նախարարին է որ կը քննէ զայն: ԲԱՅՑ ԵՐԲ ԱՅԴ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐԷՆ ՄԷԿՈՒՆ ԿԸ ՄԵՐԺԷՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԱՐՏՕՆԱԳԻՐԸ, ԻՄ ՊԱՇՏՕՆՍ Է ՓՈՐՁԵԼ ԻՐ ԱԶԳԻՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՆԵԼ ԱՅԴ ԱՆԳՈՐԾ ՄԱՐԴԸ:

Մնաց որ, բոլորն ալ չենք վտարեր: Աշխատանքի Պ. նախարարը միջոցներ ձեռք առած է, որպէսզի իւրաքանչիւր արհեստի մէջ ձգուի անհրաժեշտ առ հարկիւր համեմատութիւն մը օտար բանուորներու, համաձայն կացութեան պահանջներուն եւ ֆրանսացի բանուորութեան հարաւորութեանց: Կարգ մը արհեստներու համար, որոնց մէջ Ֆրանսացիները չեն աշխատիր, աշխատանքի արտօնագիր կը տրուի օտարներուն:

Հետեւաբար, այս կէտին մէջ մեր տեսակէտը կատարելապէս ամուր է եւ վերջնական: ԲՈԼՈՐ ԱՆՈՆՔ ՈՐ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԱՐՏՕՆԱԳԻՐ ՈՒՆԻՆ, ԿՐՆԱՆ ՄՆԱԼ, ԻՍԿ ԱՆՈՆՔ ՈՐ ՉՈՒՆԻՆ, ՊԷՏՔ Է ՀԵՌԱՆԱՆ ԵՐԿՐԷՆ:

Ցետոյ կայ քրէական դատապարտեալներու խնդիրը:

Անշուշտ կ'ընդունիք թէ դժուար է մեր երկրին մէջ ձգել այս դասակարգի փախստականները: Եթէ օտարականներ կուգան մեր երկիրը, գոնէ թող լաւ պահեն իրենք զիրենք, թող չտեսլին զիրենք դատել պատժական տեսանկիւնէ աղջեւ, քրէական յանցանքներու համար: Մենք կ'ուզենք մեր դուռները լայնօրէն բաց թողուլ քաղաքական յանցաւորներու կամ այն աշխատաւորներուն առջեւ որոնք բանաւոր եւ ուղիղ վարք ու բարք ունին: Բայց չենք կրնար միեւնոյն ձեւով վարուիլ այն անձերու հետ որոնց մասին քրէական դատապարտութիւններ կամ դէշ տեղեկութիւններ կան, բացի այն մասնաւոր պարագաներէն որոնց առթիւ պատրաստ ենք մինչ խոր քննութիւններ կատարելու: Քրէական դատապարտեալ մը մեզի համար անբաղձալի մըն է զոր կ'ուզենք սահմանէն դուրս հանել (Ծափեր):

Ահա, ուրեմն, մեր տեսակէտը՝ այս հարցի մասին:

Ուրիշ խնդիր մը յուզուեցաւ Պ. Մութէի կողմէ: Ան խօսեցաւ վերջին հրամանագրի մը վրայ, զոր ձեռք առած ենք եղեր գրօսաշրջիկներու մասին: Կը թուի թէ Պ. Մութէ կը չփոթէ խնդիրը: Երբ օտարական մը, որ բնակավայր ունի Ֆրանսայի մէջ, կը փոխէ իր բնակարանը, կ'ուզենք որ մեզի հաղորդէ իր նոր բնակարանը: Կը կարծեմ թէ օրինաւոր իրաւունք մըն է պահանջել այս բանը: Բայց հարցը գրօսաշրջիկի մասին չէ: Այն օտարականը որ իբրեւ շրջիկ Ֆրանսա կուգայ, անցագիր մը ունի, կ'ընդունուի սահմանին վրայ, իր ուզածին պէս կը պտտի, մարդ նեղութիւն չի տար իրեն: Մեր անօրինութիւնը կապ չունի անոր հետ: Եւ ներքին նախարարը ամէն բան պիտի ընէ որպէսզի գայ պտտի:

Մ. ՄՈՒԹԷ.— Երկու ամիս, համաձայն հրամանագրին:

ՆԵՐՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ.— Եթէ երեք ամիս ուզէ, մենք յօժարութեամբ կուտանք, կը բաւէ որ գրօսաշրջիկ ըլլայ: Բայց մեծ բազմութիւն մը չեն կարմեր այն շրջիկները որ Ֆրանսա կուգան երկու ամսուան համար:

Պ. Մութէ յուզեց ուրիշ խնդիր մը որու մասին համաձայն եմ իրեն հետ: Ֆրանսայի մէջ կան բազմաթիւ անբաղձալիներ, ֆրանսական դատարաններուն կողմէ դատապարտուած օտարականներ զորս հարկադրուած ենք սահմանագլուխ առաջնորդել:

Ինչպէս քիչ մը առաջ, մեր սահմանները բաց են: Իսկ օտար սահմանները գոց են: Անոնք ընդհանրապէս չեն ընդունիր այդ օտարականները, կամ նորէն մեր երկիրը կ'առաջնորդեն գիչերանց: Ուրեմն անբաղձալիները կը վերադառնան, կը ձերբակալուին ոստիկանութեան կողմէ ,նորէն կը դատապարտուին եւ գործողութիւնը կը վերսկսի: Ես աղետալի կը գտնեմ այս բանը:

ԱՀԱ ԹԷ ԻՆՉՈՒ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ ԵՄ ԳԱՂԹԱՅԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՀԵՏ, ԳՏՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԿԷՏ ՄԸ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԳԱՂԹԱՎԱՅՐԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ՈՒՐ ԿԱՐԵՆԱՆՔ ՂՐԿԵԼ ԱՅՍ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ, ՈՐՈՆՔ ԱՊԱՍՏԱՆԵԼԻՔ ՏԵՂ ՉՈՒՆԵՆԱԼՈՎ, ԻՐԵՆՑ ԻՆՉ ԸՆԵԼԸ ՉԳԻՏՆԱԼՈՎ, ԲԵՌ ԿԸ ԴԱՌՆԱՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ՎՐԱՅ, ՈՐ ՊԱՐԱՊ ՏԵՂԸ ԿԱՐԵՒՈՐ ԳՈՒՄԱՐՆԵՐ ԿԸ ԾԱԽԷ ԻՐԵՆՑ ՀԱՄԱՐ, ՄԻՆՉԴԵՌ ԿԱՐԵԼԻ ԷՐ ՋԱՆՈՆՔ ՕԳՏԱԳՈՐԾԵԼ ԳԱՂԹԱՎԱՅՐԵՐԸ ՇԷՆՑՆԵԼՈՒ (colonisation):

ՈՒՍՏԻ ԿԸ ՋԱՆԱՄ ՄԻՋՈՑՆԵՐ ԳՏՆԵԼ ԱՅԴ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ՂՐԿԵԼՈՒ ՄԵՐ ԳԱՂԹԱՎԱՅՐԵՐԷՆ ՄԷԿԸ, ՈՒՐ ՀԱՒԱՔԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ ՄԸ ՊԻՏԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԻ, ՋԱՆՈՆՔ ԲԱՆԵՑՆԵԼՈՒ ԵՒ ՕԳՈՒՏ ՄԸ ՔԱՂԵԼՈՒ, ԳՈՆԷ ԱՊԱԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱՐ:

Ահա այն քանի մը նկատողութիւնները զորս կ'ուզէի ձեր ուշադրութեան յանձնել:

Անգամ մը եւս, քաղաքական յանցաւորներուն հանդէպ կը գործադրենք սովորական կանոնը: Կը բաւէ որ անոնք ապրելու միջոց ունենան,— ուրովհետեւ մենք չենք ուզեր որ անոնք մրցումի ելլեն ֆրանսացի աշխատաւորներուն դէմ, որոնք արդէն բաւական դժբախտ են,— եւ իրենք զիրենք լաւ պահեն, Ֆրանսայի դուռները լայնօրէն բաց են անոնց առջեւ:

ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ ՄԸ.— Ուրեմն եթէ հարուստ չեն, պէտք է հեռանան:

(Մնացեալը յաջորդով)

ութիւ: Պիտի փակէ՞ խանութը թէ բաց պիտի պահէ:

Մայիս մէկ:

Փարոս իբրեւ ազգայնական եկած բացած էր խանութը. հալիւ խանութը բացած, իբրեւ համայնավար, ուժգնօրէն գոցած էր խանութը ընելով.

— Խոզ Փարոս, քեզ ասում եմ որ էս օր չեմ աշխատի, չեմ աշխատի, չեմ աշխատի...

Ու գացած էր մօտակայ գինետունը գաւաթ մը կարմիր գինի կոնծելու: Կէս ժամ վերջ սակայն, բարկութիւնով վերաբացած էր խանութը եւ նստած աշխատելու պատրաստելով.

— Թքել եմ քո Մայիս մէկի վրայ. աշխատի՛ր...

Քանի վայրկեան բաւելէ վերջ, քթրելով փաթրոնին դէմ վերափակած էր խանութը եւ կրկին ուղղուած դէպի գինետուն մոլապով.

— Սրիկայութիւնն էլ չափ ու սահման ունէ: Էս օր իմ տօնն է, ոսկի էլ տաս, չեմ աշխատի...

Ժամ մը վերջ խանութին առջեւն էր կրկին ու քիթին տակէն կը հայհոյէր բանուորին եօթը պորտին որ չէր ուզած աշխատիլ.

— Ծոյլ աւանակ, ներս մտիր աշխատիր: Տէ՛, ախորդ մտիր...

Այդ պահուն կը ներկայանայ յաճախորդ մը ու կ'ըսէ.

— Փակա՞ծ էք խանութը...

Փարոս երկիցս կը պատասխանէ.

— Հարկաւ... երբեք էլ փակած չեմ... էս օր մայիսի մէկն է ու չեմ աշխատի... և սակայն կը բանամ խանութը...

— Ներողութիւն բան չեմ հասկընար: Սա զոյգ մը կօշիկը կրնա՞ք նորոգել: Այս իրիկուան համար անպատճառ կ'ուզեմ...

— Քեզ ասում որ չեմ աշխատի... եւ սակայն կը չինուի... խանութը չեմ բանայ... իրիկունը կը տամ...

Ֆրանսացին հարցուցած էր.

— Արդեօք խե՞նթ էք թէ ես ձեզ չեմ հասկնար...

Ընկեր Փարոս ներքին պայքարնեբով պատասխանած էր.

— Խենթ չեմ... խենթ է. եւ ոչ միայն խենթ այլ մի ծոյլ ու սրիկայ: Ես նրան ցոյց կը տամ... Չեմ աշխատի... պիտի աշխատէ... կօշիկները ձեռքս չեմ առնի... կօշիկը երեկոյեան պատրաստ կը լինի...

Եւ առած էր կօշիկները, ժամը 6ին վերադարձնելու խոստումով:

Փարոս կէս ժամ աշխատելէ վերջ, հայհոյութիւններու նոր փոթորիկ մը հանելով՝ փակած էր խանութը եւ ուղղուած գինետուն, այս անգամ օֆսիժէնէ մը ապսպրելով:

Ալքօլին ազդեցութեան տակ կատղած էր Փարոսի մէջի բանուորը: Նոյն հեղուկին ազդեցութեան տակ մոլեգնած էր իր մէջի փաթրոնը:

Ներքին կոփամարտութեան մէջ էր: Իր այս վիճակին վախճանը կը լողար անորոշութեան մէջ...

Յանկարծ գինետունէն ներս մտաւ Ռուբէն անուն անգործ կօշկակար մը: Փարոս ձեռքը օդին մէջ չարժեց՝ ճանճ բռնողի պէս: Ձերբակալած էր հանճարեղ հնարք մը: Փարոս անաչառ գործաւորին առաջարկեց, կէս օրականի փոխարէն, այդ օրը աշխատիլ խանութին մէջ: Գործերը դիզուած էին: Բանուորը ընդունեց առաջարկը:

Վերադարձաւ գինետուն: Քանի մը հոգի գտաւ ու անոնց հետ խաղաց պըլօթ: Խաղէն վերջ ասուլիս տեղի ունեցաւ: Ընկերը պաշտպանեց պրոլետարներու դիկտատուրան: Ժամ մը վերջ ալ, ուրիշ անձերու առջեւ, անհեթեթ գտաւ բոլշեւիկեան ռէժիմը որ դէմ է կապիտալի եւ կը սպաննէ մարդուս մէջ ձեռներէցութեան ոգին:

Փարոս ամբողջ օրը մնաց գինետան մէջ: Ան այսպէսով գոհացուց իր մէջի բանուորը զայն չաշխատցնելով, գոհացուց նաեւ իր մէջի փաթրոնը, խանութը չփակելով:

Իրիկունը խանութ մտաւ, վճարեց Ռուբէնին կէս օրականը ըսելով.

— Ապրես բանուոր Ռուբէն, խելօք մարդ ես երեւում: Մայիսի մէկին էլ խելական բանուորը պիտի աշխատէ: Ա՛յ, փող աշխատեցիր եւ փաթրոնին էլ մի բան չահեցրիր... տէ, գնաս բարի, Ռուբէն ջան...

Բանուոր Ռուբէն հազիւ դուրս էր ելած խանութէն, երբ Փարոս պոռաց անոր ետեւէն: Ռուբէն ետին դարձաւ ու լսեց հետեւեալը.

— Գետնին եօթներորդ յատակը անցնէն քեզ նման սրիկայ բանուորները որ կը պղծեն աշխատաւորական սուրբ տօնը, Մայիս մէկի օրով աշխատելով: Հայտա՛, կորիր, էլ չերեւիս աչքիս մինչեւ յաջորդ... Մայիսի մէկը:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

յէն ալ 1300 բանուորներ նամբայ հանուեցան, գաղթային շինութեանց համար: Թերթերը կը գրեն թէ զինուորներուն տրամադրութիւնը շատ բարձր է: Կամաւորներու արձանագրութիւնը կը շարունակուի: Հաւանական է որ վերջերս զէնքի տակ առնուած երկու զօրաբաժիններն ամբողջովին արեւելեան Ափրիկէ փոխադրուին:

Այս փոխադրութեանց հետ կը շարունակուին քաղաքական բանակցութիւնները, թէեւ քաշքշուք վիճակ մը ստացած են: Հապէշիստան ալ իր կարգին պատրաստութիւններ կը տեսնէ: Նիւ Եորքէն նամբայ ելաւ զնդապետ Ճիւլիըն, «Հարլէմի սեւ արծիւը», որ առեն մը վարած է Հապէշիստանի օդանաւային նախարարութիւնը: Պիտի ծառայէ հապէշական բանակին մէջ, պատերազմի պարագային: Հաւական է որ ուրիշ հինգ օդանաւորդներ ալ երթան: Իտալիոյ բռնած ընթացքը մեծ յուզում պատճառած է Մ. Նահանգներու սեւամորթներուն մէջ:

Աւստրիոյ վարչապետին բանակցութիւնները

Աւստրիոյ վարչապետը եւ արտաքին նախարարը առջի օր այցելեցին վարչապետին եւ արտաքին նախարարին հետ, եւ կէսօրին ճաշի հրաւիրեցին հանրապետութեան նախագահին կողմէ: Բանակցութեանց գլխաւոր նիւթն է դաշնութեան համաձայնութիւնը, ուրիշ խօսքով՝ Աւստրիոյ անկախութեան երաշխաւորումը: Աւստրիոյ վարչապետը իր ճառերուն մէջ շեշտեց թէ իրենց քաղաքականութեան միակ նպատակն է ամրապնդել խաղաղութիւնը եւ աւելի սերտ բարեկամութիւն հաստատել Ֆրանսայի հետ:

Աջակողմեան մամուլը խոր գայրոյթ կը յայտնէ հիւրերուն դէմ սարքուած ցոյցերուն առթիւ, և կառավարութեան ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ ընկերվարական – համայնավար գործակցութեան վրայ, դիտել տալով թէ կառավարութեան հեղինակութիւնը վտանգուած է եւ թէ օտարները շատ գէշ գաղափար պիտի կազմեն Ֆրանսայի մասին:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 203ամեակին առթիւ, վարչապետ Պ. Ֆլանտէն անգլերէն ճառ մը խօսեցաւ առջի օր, ձայնարձակին առջեւ, փառաբանելով ֆրանքեւամերիկեան բարեկամութիւնը: Շեշտեց թէ աւելի քան երբեք անհրաժեշտ է սերտ գործակցութիւն հաստատել երկու երկիրներուն միջեւ: Նոյն իմաստով խօսեցաւ ամերիկեան դեսպանը:

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՒ Տիկին Հանօ, «Ֆօռս» թերթին հրատարակիչը, որ միեւնոյն ատեն սեղանաւորական գործերով կը զբաղի: Նախապէս երեք տարի բանտարկութեան դատապարտուած ըլլալով, վճռաբեկ ատեանին դիմած էր: Առջի օր ատեանը մերժեց բեկանել վճիռը, եւ ոստիկաններ գացին ձերբակալելու, երբ տիկինը ինքնաշարժ նստելու կը պատրաստուէր: Յանկարծ փորձեց անձնասպան ըլլալ, բայց ոստիկանները յաջողեցան բռնել ատրճանակը, երբ քունքին կ'ուղղէր, եւ ուղղակի բանտ առաջնորդեցին:

ԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՐԳԵՒԱԽԱՂԻ Բ. շարքին վիճակահանութիւնը տեղի պիտի ունենայ մարտ 12ին: Տոմսերը սպառած են արդէն:

ԴԱՏԻ ՔԱՇՈՒԵՑԱՒ ծերակուտական եւ դատական նախկին նախարար Պ. Ռ. Ռընու, որ 50,000 ֆրանք ստացած էր Սթավիցքիէն, եւ առնել տալու համար խաչագողին ձերբակալման հրամանագիրը:

ԱՆԳԼ. ՈՍԿԻՆ ամէնէն վար գինը ունեցաւ առջի օր, Փարիզի սակարանին մէջ, պաշտօնապէս ծախուելով 73·56ի, իսկ դուրսը՝ 73·48ի: Այսքան ինկած չէր 1934 հոկտեմբեր 11էն իվեր, երբ կ'արժէր 73·76 ֆրանք:

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Մէթր Պէրնար Վահէ, իրաւագէտ – խորհրդական ֆրանսական եւ միջազգային անհատական իրաւաբանութեան հարցերու, հիմնելէ վերջ **Ligue de Défense Générale**ը, որուն կեդրոնատեղին է Փարիզ, **159, Rue Lafayette** (Կառ. տիւ. Նոր), հեռախօս՝ **Nord 68-02,** յառաջիկայ մարտ 31էն սկսեալ կը սկսի հրատարակել ամսօրեայ տեղեկատու թերթ մը, **Bulletin Mensuel de la Ligue de Défense Générale,** որ իրաւաբանական հարցերով շահագրգռուողներուն պիտի տայ ամէն անհրաժեշտ տեղեկութիւն:

Էջ մը պիտի յատկացնէ մասնաւորաբար իրաւական - դատական քրոնիկի,— ուր պիտի ըլլան քննադատութիւններ եւ թելադրանքներ, — Ֆրանսայի մէջ հաստատուած օտարականներու վերաբերեալ: Էջ մը եւս, պատկերազարդ, որ նուիրուած պիտի ըլլայ Ֆրանսայի մէջ հաստատուած օտար գաղութներու մասին պրպտումներու,— անոնց կազմակերպութիւնները, անոնց դերը երկրին տնտեսական կեանքին մէջ:

Այդ պրպտումները պիտի սկսուին այբուբենական կարգով,— առաջին պրպտումը Ֆրանսայի հայ գաղութին մասին:

Ուստի կը խնդրենք բոլոր կազմակերպութիւններէն, գիտնականներէն, արուեստագէտներէն ու գրագէտներէն, որ մեզի դրկեն ամէն օգտակար տեղեկութիւն իրենց գործունէութեան եւ ծառայութեանց մասին, զորս մատուցած են հաւաքականութեան,— գիտեր կամ նորութիւններ զորս կատարած են, միասին տալով անհրաժեշտ ապացոյցները եւ իրենց լուսանկարները:

Մեր ամսաթերթը ձրի պիտի դրկուի Հանրապետութեան նախագահին, կառավարութեան անդամներուն, Երեսփ. Ժողովի եւ Ծերակոյտի նախագահներուն եւ անդամներուն, նահանգապետներուն եւ գաւառապետներուն, ինչպէս եւ այն քաղաքապետներուն, որոնց իշխանութեան սահմաններուն մէջ օտար գաղութներ հաստատուած են, վերջապէս այն անձերուն, որոնք որոշ շահագրգռութիւն ցոյց կուտան ճանչնալու օտարները:

Ամսաթերթին բաժանորդագրութեան պայմանները են Ֆրանսայի եւ արտասահմանի համար.—

Տարեկան 30 ֆրանք, հատավաճառ 2·50:

Նկատելով որ սահմանափակ թիւով պիտի տպուի, կը խնդրենք անոնցմէ որ կը փափաքին ստանալ մեր ամսաթերթը, այժմէն բաժանորդագրուիլ, դրկելով բաժնեգինը:

Դրամ եւ նամակ դրկել հետեւեալ հասցէին.

M. B. WAHÉ

Directeur - Fondateur de la Ligue de Défense Générale, 159, Rue Lafayette, Paris.

Ամսաթերթին վարչութիւնը իրեն կը վերապահէ իրաւունքը մերժելու, առանց նոյնիսկ բացատրութեան, որ եւ է յօդուած որ չի համապատասխաներ թերթին ուղղութեան:

ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԻՒՆ

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հայ սափրիչներու ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ փետր. *27*ին, չորեքշաբթի երեկոյ ժամը *9*ին, Ֆլօրիա ճաշարանը, *61, rue Mr. le Prince:* կարեւոր օրակարգ: Բոլորի ներկայութիւնը պարտադիր:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Նուրհան Թագւորեան կը փնտռէ իր մօրեղբօր որդիները՝ Յաքէթ եւ Թագւոր Մատթէոսեանները (Պայրնտըրցի). որ *1929*ին կը բնակէին Փարիզ *20*րդ Թաղամասին մէջ: Իմացնել՝

N. Takvorian, 13, Chemin Brun, Grenoble (Isère).

FILMS RECOMMANDÉS

ՓԱԹԷ ՆԱԹԱՆԻ ՍԻՆԷՄԱՆԵՐԸ

ՑԱՅՏԱԳԻՐ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 22էն 28

EMPIRE. Quadrille d'amour — Sur scène Chefalo Germaine Lix et 8 attractions
MARIVAUX. Le contoleur des wagons-lits (Préjean, Danielle Derrieux)
MARIGNAN. Le bonheur (Charles Boyer, Gaby Morlay)
IMPERIAL. Angèle (Orane Demas et Fernandel)
MOULIN ROUGE. Shirley aviatrice (Vers. orig. s.t.f.) et 6 attractions
OMNIA CINE INFORMATIONS. Actualités mondiales — Les pêcheurs d'oiseaux
VICTOR HUGO. Ademai aviateur — Terre soumise
ROYAL. Ademai aviateur — Terre soumise
BARBES. C'était un musicien—La maison dans le dune
BELLEVILLE. La maternelle — L'Indomptable mustang
CAPITOLE. Zouzou — Studio à louer
DEMOURS. Antonia Romance Hongroise
EXCELSIOR. Zouzou — Studio à louer
FEERIQUE. Le bossu — Les oasis Sahariennes
LECOURBE. Le bossu — Les oasis Sahariennes
LOUXOR. Zouzou — Studio à louer
LUTETIA. Les nuits moscovites — L'école des resquilleurs
LYON. Zouzou — Studio à louer
MAGIQUE. Le bossu — Les oasis Sahariennes
MAINE. Le bossu — Les oasis Sahariennes
METROPOLE. Zouzou — Studio à louer
MONTPARNASSE. Zouzou — Studio à louer
MOZART. Ademai aviateur — Terre soumise
PALAIS DES GLACES. Le bossu — Les oasis Sahariennes
PATHE ORLEANS. Le bossu — Sur scène : le chanteur Jean Lumiere, dans ses créations
RECAMIER. Le bossu — Les oasis Sahariennes
ROCHECHOUART. Zouzou — Studio à louer
SAINT CHARLES. Le bossu — Les oasis Sahariennes
SAINT MARCEL. Zouzou — Sur scène: Renée Destanges chanteuse,— Clemens Belling, dressage de chiens — Orchestre Soulier
SELECT. Antonia Romance Hongroise

BANLIEUE

ALHAMBRA D'ASNIERES. Le cavalier Lafleur — L'Aigle blanc
COLOMBES. Zouzou — Studio à louer
CASINO DE CLICHY. Si j'étais le patron — Mauvaise graine
KURSAAL AUBERVILLIERS. Le cavalier Lafleur — L'Aigle blanc
KURSAAL BOULOGNE. Nuit de mai — Arann, l'Ile des tempêtes
OLYMPIA DE CLICHY. Le cavalier Lafleur — L'Aigle blanc
PATHE CINEMA PALACE (Boulogne). Ademai aviateur — Terre soumise



Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Dameame, PARIS (13) **Imprimerie A. DER (AGOPIAN)**

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 26 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
MARDI 26 Février 1935

11-ՐԴ ՏԱՐԻ - 11e Année Nº 2739

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՕՐՈՒԱՆ ԼՈՒՐԵՐՈՒ ԺԽՈՐԻՆ ՄԷՋ

Օրուան հոգերն ու հակասական լուրերը խիստպէս շփոթութեան մատնած են աշխատաւոր զանգուածը:

Բացի պաշտօնական տեղեկութիւններէն, թերթերու մէջ կ'երեւան եւ բերնէ բերան կը տարածուին զանազան եւ զարմանազան լուր – բաներ:

«Իրազեկներ» եւ բանգէտներ ալ չեն պակսիր, իրենց իմացածը գունաւորելու եւ մեկնութիւններ փորձելու համար:

Այսպէս կամ այնպէս, բոլոր տեղեկութիւնները կ'ամփոփուին հետեւեալ հարցերուն մէջ.—

1. Տասը առ հարիւրի օրէնք:
2. Ինքնութեան թուղթերու նորոգում:
3. Աշխատանքի արտօնագիր (պիտի նորոգե՞ն, պիտի զրկե՞ն):

Առաջին կէտը չի կարօտիր մասնաւոր լուսաբանութեան: Տասը առ հարիւրի օրէնքը շատոնց քուէարկուած է, իսկ տասական գործադրութիւնը որոշուեցաւ ներկայ դահլիճին կողմէ (1933 նոյեմբեր):

Բաւական ժամանակ անցաւ նոր որոշումէն մինչեւ գործադրութիւնը, կառավարութիւնը ինքն ալ լուրջ դժուարութեանց հանդիպած ըլլալով: Սակայն եւ այնպէս, հետզհետէ զգալի կը դառնան գործադրութեան հետեւանքները, ինչպէս կը հաղորդեն օրուան լուրերը:

Այս կացութեան առջեւ, աւելի քան սովորական է նոր ձեռնարկ մը, իրաւասու իշխանութեանց կողմէ:

Կ'իմանանք թէ այդ ձեռնարկը պիտի կատարուի այս օրերս, Միացեալ Յանձնաժողովին կողմէ: Եւ որովհետեւ այս հարցին մէջ վճռական դեր ունի միջնախարարական յանձնախումբը, առաջին դիմումը պիտի կատարուի Պ. Լոոյի, որ նախագահն է նոյն Յանձնախումբին:

Դժբախտութիւնն այն է որ, ինչպէս երեսփոխան Մութէն ալ դիտել կուտար օտարականներու վտարման առթիւ, հինգ – վեց նախարարութիւններ կապ ունին այս հարցին հետ:

Օրինակ, եթէ արտաքին նախարարութիւնը աւելի զգոյշ կ'երեւայ, նկատի առնելով արտաքին յարաբերութիւնները եւ միջազգային յանձնառութիւնները, աշխատանքի նախարարութիւնը շատ մը նկատումներ կը ստորադասէ գործադրութեան տագնապին, ներքինը՝ ապահովութեան հարցին եւն.:

Եւ բնականաբար տեղի կ'ունենան ոչ միայն իրաւասութեանց ընդհարումներ, այլ եւ ձգձգումներ:

Գալով ինքնութեան թուղթերու եւ հետեւաբար աշխատանքի արտօնագիրներու նորոգութեան, աւելի մանուածապատ հանգամանք ունի խնդիրը:

Այստեղ ալ ամէնէն մեծ դերը կ'իյնայ աշխատանքի եւ ներքին նախարարութեանց: Մէկը կ'ուզէ թեթեւցնել շուկան, միւսը՝ ապահովութեան հոգերը:

Ատոր համար է որ կազմած են այնքան մանրակրկիտ հարցարան – հրահանգ մը, ինքնութեան թուղթերու նորոգման առթիւ:

Բայց, այստեղ ալ բազմաթիւ դժուարութիւններ երեւան կուգան: Վերջին տասը օրերու փորձը շուարման մատնած է նոյն իսկ պաշտօնական շրջանակները, եւ կը հաւատեն թէ բարեփոխումներ պիտի կատարուին, խճողումը թեթեւցնելու եւ ձեւակերպութիւնները դիւրացնելու համար:

Ամէն պարագայի մէջ, կը թուի թէ կարելի չպիտի ըլլայ տառապէս գործադրել այն ինչ որ յայտարարեց ներքին նախարարը, սրտմտելով Պ. Մութէի նեղացուցիչ հարցումներէն եւ հարցապնդումներէն:

Այս չի նշանակեր թէ օտար բանուորները պէտք է օրօրուին սնամէջ յոյսերով կամ շարունակեն իրենց օրինական զանցառութիւնները, որոնք այնքան փորձանքներ բացած են բազմաթիւ դժբախտներու գլխուն:

Լուսաբանելով այս կէտերը, մեր նպատակն է փարատել շարք մը վայրերան ենթադրութիւններ, միեւնոյն ատեն յիշեցնելով իւրաքանչիւրին պարտականութիւնը:

Այս առթիւ, թելադրութիւն մը եւս Միացեալ Յանձնաժողովին, որ դժբախտաբար քիչ մը շատ «պաշտօնական» կը շարժի:

Այդ Յանձնաժողովին տարրական պարտականութիւնն է օրը օրին հրահանգներ եւ լուսաբանութիւններ հաղորդել ժողովուրդին, հրատարակուած օրէնքներու կամ վարչական տնօրինութեանց մասին:

Ամէն օր բազմաթիւ հարցումներ կ'ուղղուին մեզի, օրուան հոգերու մասին: Մենք մեր կարելին կը կատարենք եւ պիտի կատարենք, անհրաժեշտ լուսաբանութիւնները տալու համար:

Եւ սակայն, Միացեալ Յանձնաժողովը ինք պարտաւոր է ոչ միայն օրը օրին մամուլին հաղորդել իր կատարած աշխատանքները, այլ եւ իր կարգին լուսաբանել, մեկնել ու մանրել պետական հրահանգները, համաձայն իր ստացած վաւերական տեղեկութեանց:

Իրաւասու օրկան մը միշտ աւելի բան մը գիտէ— պարտաւոր է գիտնալ, պրպտել, ստուգել եւ իմանալ: Իսկ երբ իմացաւ, պարտաւոր է հաղորդել առ որ անկ է:

Կան կէտեր որ լուսաբանութեան կը կարօտին, կամ ձեւեր որոնց վերաբերեալ որ եւ է մանրամասնութիւն աւելորդ չէ: (Մեզի կը հարցնեն թէ գործաւորներն ալ պիտի դիմե՞ն ինքնութեան թուղթի եւ աշխատանքի արտօնագրի նորոգման համար: Անշո՛ւշտ):

Մէկ խօսքով, իրաւասու օրկան թէ մամուլ պարտաւոր են լրացնել իրար, օրուան հոգերու եւ լուրերու ժխորին մէջ, որպէս զի աշխատաւոր բազմութեանց արդար մտահոգութիւնը չծանրանայ զանազան թիւրիմացութիւններով:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՏԵՂԱՀՈՐՈՒՄ ԵՒ ՍՊԱՌԱԶԻՆՈՒԹԻՒՆ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԹՐԱԿԻՈՅ ՄԷՋ

ԽՄԲ.— *Իտալական արեւել. գործակալութիւնը ստացած է հետեւեալ տեղեկութիւնները՝ Պոլսէն.—*

Անկէ առաջ անգամ մը խօսեցանք այն կարեւորութեան մասին, զոր Թուրքերը կ'ընծայեն Արեւելեան Թրակիոյ ու շեշտեցինք թուրք ազգայնական շրջանակներու ձգտումները՝ այդ վայրին մէջ հողային ընդարձակման մասին: Այժմ կը տեղեկանանք թէ Արեւել. Թրակիոյ վերին իշխանութիւնները Էտիրնէի մէջ գումարած են ժողով մը՝ պայ Թալ Օկուրանի (նախապէս՝ Իպրահիմ Թալի) նախագահութեամբ, որ այդ շրջանի մարզպանն է: Ժողովը նպատակ ունեցած է այդ շրջանին մէջ 350,000 հոգիի տեղաւորման պայմանները քննել: Անոնք պիտի գան, երեք տարուան ընթացքին, Ռումանիայէն, Պուլկարիայէն, Եուկոսլավիայէն եւ Խրիմէն: Այս բոլոր գաղթականները պիտի տեղաւորուին Թրակիոյ մէջ՝ հեռացած Պուլկարներուն եւ Յոյներուն տեղ: Այդ պարագային, արեւելեան Թրակիան պիտի փոխէ իր դիմագիծը, ու ոմանք կը խորհին նոյնիսկ թէ Թուրքերու նենգ մեծամասնութիւն մը պիտի ծառայէ իբրեւ պատուար՝ այդ մասին մէջ Պուլկարներու ծրագիրներուն դէմ: Այդ շրջանը Էնկիւրիի մէջ կը նկատուի կենսական կէտ մը եւրոպական Թուրքիոյ համար: Թուրք մամուլը, մասնաւորապէս «Ջամհա» կը յարձակի Թրակիոյ Պուլկարներուն վրայ, մեղադրելով թէ կ'ուզեն գրաւել Թրակիոյ այս մասը որ այժմ կը գտնուի Թուրքերու եւ Յոյներու տիրապետութեան տակ: Թուրքերը, հիմ ունենալով Պուլկարներու այս ձգտումը, կը պնդեն այն անհրաժեշտութեան վրայ թէ՝ հարկ է ամրութիւնները զօրացնել եւ զինուորական կազմակերպութեան տալ կատարեալ ձեւ մը: Թուրք թերթերը կ'ըսեն նաեւ թէ Թրակիոյ մէկ մասը անարդարօրէն միացուած է Պուլկարիոյ, մանաւանդ որ այն հողամասը որ մինչեւ Ֆիլիպէ կ'երկարի, ոչ մէկ զինուորական կամ տնտեսական արժէք ունի Պուլկարիոյ համար:

⁂ Պուլկար թերթերը կը գրեն թէ Թուրքերը օրէ օր կը զօրացնեն Թրակիան: Նոր զօրքեր բերուած են հոն: Գըրք Գիլիսէի պուլկար եկեղեցին գրաւած ու զօրքերուն տրամադրած են, իսկ հոն մնացած քանի մը ընտանիք Պուլկարներն ու քահանան ստիպուած են որ մեկնին:

Մասնակի զօրաշարժ Թուրքիոյ մէջ

=o•o=

«*Ճումհուրիէթ*» իր վերջին թիւին մէջ կը գրէ թէ Էնկիւրիի, Աֆիոնի եւ Անթալիոյ շրջանին մէջ երեք օրուան համար «փորձ – զօրաշարժ» մը յայտարարուած է ու արդիւնքը չափազանց յաջող է եղած: Նախանշուած պայմանաժամին համաձայն ամէն ինչ արագօրէն շարժման մէջ է դրուած:

«*Ճումհուրիէթ*»էն զատ, սակայն, ոչ մէկ թուրք թերթ արձագանգ եղաւ այս «փորձին»: Ուշադրութեան արժանի է այն պարագան, որ ոչ թուրք թերթերն ալ չթարգմանեցին զայն: Ուրիշ աղբիւրէ մը կը հաստատուի որ «*Ճումհուրիէթ*» սխալ գործած է այդ լուրը տալով, ինչպէս անկէ առաջ ուրիշ խնդրի մը արձագանգը եղած էին ինք եւ ուրիշ թերթեր ու պատժուեցան: Նոյն աղբիւրին համաձայն, Էնկիւրի, իտալական զօրքերու դէպի Հապէշիստան առաքումի շարժման մէջ թաքուն ծրագիր մը տեսնելով մասնակի զօրաշարժ է յայտարարած միջերկրականեան այդ շրջանին մէջ՝ ամէն հաւանականութեան առջեւ կազմ ու պատրաստ գտնուելու համար:

Այս պարագան կը հաստատուի նաեւ Էնկիւրիէն Պոլսոյ թերթերուն տրուած քանի մը հեռագիրներով, որոնց համաձայն փետրուար 17ին Անթալիա մեկնած են ազգ. ժողովի նախագահ Քեազիմ Էօզալփ, երեսփոխաններ Հայտար Րիւշտի, Րասիհ, Հալիտ, Հայտի եւ Մազհար Միւֆիտ, ներքին նախարար Շիւքրիւ Քայա եւայլն:

Ուրիշ աղբիւրի մը համաձայն, Թուրքերը գրեթէ ամբողջ միջերկրականեան եզերքը ու բաւական ներս ալ, չափազանց լաւ ամրացուցած են՝ արդիական բոլոր միջոցներով ու մեծ գումարներ յատկացնելով: Այս մասնակի զօրաշարժն ալ, իր կարգին, պզտիկ բեռ մը չէ անշուշտ անոնց պիւտճէին վրայ:

Աւելի ուշ տրուած հեռագրի մը համաձայն, Անթալիա գացած է նաեւ Աթաթիւրք, որ, ինչպէս ծանօթ է, Պոլիս մեկնած էր: Քամալ մեկնած է «Զաֆէր» թորփիլանաւով:

Նախագահին եւս հոն այցելութիւնը, տարակոյս չի ձգեր թէ Թուրքիա ամենամեծ ուշադրութեամբ կը հետեւի իտալական շարժումներուն ու կ'ուզէ ցոյց տալ թէ ինք պատրաստ է ամէն հաւանականութեան առջեւ:

ՀԻԹԼԵՐ ՉՈՒԶԵՐ ՏԵՂԻ ՏԱԼ

▪▪▪▪▪▪▪▪

«Ո՛Վ ՈՐ Կ'ՈՒԶԷ ԽԼԵԼ ՄԵՐ ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆԸ, ՊԷՏՔ Է ԲՌՆՈՒԹԵԱՆ ԴԻՄԷ»

Ազգային – ընկերվարական կուսակցութեան հանգանակին յայտարարութեան 15ամեակին առթիւ, որ լրացաւ փետրուար 24ին, Հիթլէր ճառ մը խօսեցաւ Միւնիխի մէջ, 2000 նացի ղեկավարներու առջեւ, որոնք իրենց երդումը կատարելու գացած էին: Հանդէսը տեղի ունեցաւ այն սրահին մէջ ուր 15 տարի առաջ Հիթլէր կարդացած էր իր կուսակցութեան 21 սկզբունքները: Ճառը չափազանց կարեւոր է անոր համար որ կը զուգադիպի Լոնտոնի եւ Փարիզի հետ կատարուած բանակցութեանց:

«Առաջնորդ»ը շեշտեց թէ Գերմանիա կ'ուզէ խաղաղութեամբ ապրիլ իր բոլոր դրացիներուն հետ, եւ յայտարարեց.— «Ով որ կ'ուզէ խլել մեր ազատութիւնը, պէտք է բռնութեան դիմէ»: Այս խօսքերը ողջունուեցան դղրդագին ծափերով: Հիթլէր բացատրեց թէ Գերմանիա բացորոշ պատասխանի կը սպասէ: «Համաշխարհային պատերազմի դաշնակիցներուն «այո»ն պիտի նշանակէ խաղաղութիւն, իսկ ժխտական պատասխան մը՝ ուրացումը իր պատիւին»: Մասնաւոր կարգադրութիւններ եղած էին որպէսզի ոչ միայն ճառը, այլեւ երդումի բանաձեւը լսուի ամբողջ երկրին մէջ: Այս ձեւով իրենց երդումը կատարեցին աւելի քան մէկ միլիոն նացի ղեկավարներ: Միայն Պերլինի մէջ համախմբուած էին 87,000 ղեկավարներ: Հետզհետէ խանդավառուելով, Հիթլէր բացագանչեց.

— «Մեր ծոցէն ծնաւ Գերմանիոյ ազատութեան երաշխիքը:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆ»Ը

— o —

Գանելիք, ըմբոստացուցիչ գրութիւն մը՝ Հայերու մասին, լուրջ համարուած շաբաթաթերթի մը մէջ:

«Je suit Partout» անցեալ շաբթու սկսաւ պրպտումներ հրատարակել օտարականներու մասին, անոնց ներկայութիւնը կոչելով «Արշաւանք»:

Վերջին թիւին մէջ (23 փետրուար), նիւթը մասերու բաժնելով, երկրորդ գլուխը յատկացուցած է հայ տարագիրներուն: Խորագիրը՝ «Փարիզի Հայաստանը»:

Չկրցայ կարդալ զայն առանց խոր վրդովումի, մանաւանդ նկատի առնելով թերթին արժէքը:

Յօդուածագիրը, Լիւսիէն Ռըպաթէ, ոչ միայն անտեղեակ է հայկական պատմութեան, այլեւ անբարեխիղճ:

Ան մասնաւոր չարակամութիւն մը կը մտնէ իւրաքանչիւր խօսքին ու բառին մէջ: Նոյնիսկ «աննշան» կը գտնէ մտաւորական տարրը, Փարիզի մէջ, ուր մեր թիւը կը հաշուէ քանի հազար:

Համաձայն իր յայտարարութեան, այս բազմութեան մէջ մտաւորական տարրը կը բաղկանայ «քանի մը նախկին ռուսահպատակներէ, որոնք ուսանող եղած են Թիֆլիսի մէջ»:

Այս ամբողջ բազմութեան մէջ, մարդը նանչցեր է «հայ ջութակահար մը եւ պատմուածքներ գրող մը»:

Իսկ մնացեալ Հայե՞րը:

«Անոնք երկու տեսակ են,— չափազանց նկուն վաճառականներ, եւ թշուառներ որ կրաւորաբար կը համակերպին իրենց վիճակին»:

Այս առթիւ, անխուսափելի բաղդատութիւնը հայ եւ հրեայ առեւտրականին: Հրեային երկրորդ տպագրութիւնն է հայ վաճառականը,— եւ անոր պէս կը մրցի մեր հողին վրայ, իբրեւ ձեռքէ ձեռք ծախող, միջնորդ կամ փոխատու:

«Վերին» խաւերու մասին այս համոզումն ունենալէ յետոյ, ֆրանսացի յօդուածագիրը կրնա՞ր աւելի արդարամիտ ըլլալ խոնարհ խաւերու հանդէպ:

Եւ ահա իր բերնով կ'իմանանք թէ «աղբանոց կղզի մը» կը գտնուի Պիյանքուրի մէջ (ժէն ժէռմէն), թէ հայ գաղթականները աղտ ու կեղտի ցուցադրութիւն մը կը ներկայացնեն Ալֆորվիլի մէջ:

«Հայը աւելի դիւրաւ կը տանի աղտի եւ ննջեներու (լու, ոջիլ) տարիները քան քանի մը ժամ կանոնաւոր եւ հաւաքական աշխատանք: Ան գործարանին մէջ աւելի միջակ բանուոր մը եղած է, ֆիզիքապէս թէ բարոյապէս, քան Արաբը: Եւ զարմանալի չէ որ շուտով անգործութեան նամբան բռնեց, առանց նոյնիսկ սպասելու որ արձակեն զինք»:

Հատուած մը եւս,— ամէնէն գարշելին:

Մարդասիրաբար յիշելով հայկական ջարդերը, յօդուածագիրը կը բացագանչէ.

— «*Հաւանական է որ ժողովուրդ մը իր պատասխանատուութեան բաժինը չունենայ դժբախտութեանց այսքան շարունակական շարքի մը մէջ: Պէտք է ըսել.— պաշտպանութիւնները, վայրագութիւնները, Եփրատի ափերուն վրայ կատարուած գնդակահարութիւնները ապահովաբար նոյնքան զայրոյթ չպիտի պատճառէին մեզի, հիմա որ տեսանք Հայերը մեր մէջ, իրենց ծուլութիւնը (կրնաք հաւանաբար նաեւ զատարկապորտութիւն), այն մաքուր ճակատագրապաշտութիւնը, որմէ զուրս կ'ելլեն միայն իրենց առեւտրական առեւտուրով լրջելու համար երրորդական վաճառականութիւնը*»:

Այսօրուան համար բաւական համարելով այս գոհարները, կ'ուզէի հարցնել.

— Ի՞նչ կը բանին մեր պատուարժան ուսանողները, որոնք Միութիւն մըն ալ ունին:

Անշուշտ առանց պատասխանի չեն մնար այս անճոռնի եւ անկիրթ վերագրումները:

Բայց, ունի՞նք ուսանողներ ալ — երիտասարդնե՛ր — որ ուզէին իրենց դերը կատարել, այս առթիւ:

Ոչ քաղաքական խնդիր է այս, ոչ ալ կուսակցական:

ՎԱՀԷ

ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՐՔ.Ի ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԾԱԳՄԱՆ ԵՒ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

—•—

Շաբաթ օր նորէն հոծ բազմութիւն մը խռնուած էր «Փըթի ժուռնալ»ի սրահը, լսելու համար Գարեգին արք.ի դասախօսութիւնը՝ «Հայ Արուեստի ծագման եւ զարգացման մասին»: Կաթող. նուիրակը խօսեցաւ մօտ երեք ժամ, խոր հմտութեամբ: Մոգական լապտերը աւելի կը կենդանացնէր դասախօսութիւնը:

Աշխատակից մը գրեթէ ամբողջութեամբ գրի առած ըլլալով դասախօսութիւնը, պիտի սկսինք հրատարակել մաս – մաս, վաղուան թիւով:

Գարեգին արք. նոր դասախօսութիւն մը պիտի տայ յառաջիկայ կիրակի, մանրանկարչութեան մասին:

Նորանոր խստութիւններ Լիոնի մէջ

»»»••«««

ԼԻՈՆ, 23 *Փետրուար* (Յառաջ). — Տասը առ հարիւրի օրէնքը կը գործադրուի ամէն ուղղութեամբ եւ բոլոր միջոցներով:

«*Լը Սիկէն*» մեծ ձուլարանը որ մասնաւորաբար օտարներ կը բանեցնէր, որոնց կարգին եւ հայ բանուորներ, անցեալ շաբաթ օրուընէ ի վեր սկսած է նամբու դնել, առ այժմ սահմանափակ թիւով: Մէկ շաբթուան մէջ նամբած է չորս Հայեր, բոլորն ալ ընտանիքի եւ զաւակներու տէր մարդիկ:

⁂ «*Թիվօլի*» երկաթի գործարանը նոյնպէս սկսաւ գործաւորներ արձակել: Այս գործարանին մէջ կ'աշխատին հինգ Հայեր: Բոլորին ալ ազդարարուած է մէկ շաբաթէն հեռանալ:

⁂ «*Պէյրուզ*», երկաթէ թել պատրաստող հաստատութիւնը որ մէկէ աւելի մասնաճիւղեր ունի Լիոնի եւ արուարձաններուն մէջ՝ նոյնպէս բանուորներ կ'արձակէ: Լիոնի կեդրոնին մօտ գտնուած մասնաճիւղը անցեալ շաբաթ օր արձակեց հինգ բանուորներ (իտալացի) եւ ուրիշներուն ալ ազդարարեց: Հայերու թիւը սահմանափակ է այս հաստատութեան մէջ:

⁂ Անցեալ շաբթու գրած էի մետաքսի մեծ գործարանին «Ժիլէ»ի գործաւորներուն գործադուլի մասին: Սխալ մը սպրդած է տեղեկութեանս մէջ: Գրած էի թէ գործերը վերսկսան հարիւրին տասը կրճատումով: Պիտի ըլլայ հարիւրէն վեց: Այս կրճատումը գործադրած են նաեւ ուրիշ կարգ մը գործարաններ, որոնք կապ ունին «Ժիլէ» հաստատութեանց հետ:

⁂ Ոսկորի գործարանը, որ ժամանակէ մը ի վեր կը քաշքշուէր, որոշեց վերջնապէս փակել իր դռները:

Մէկ խօսքով, խստութիւնները օրէ օր կ'աւելնան, մտահոգութեան մատնելով աշխատաւորները: Ոմանց նըպաստը կը կտրեն չնչին պատճառով մը: Ուրիշներուն թուղթերը կ'առնեն առանց որոշ բացատրութեանց (երիտասարդի մը թուղթերը գրաւած են անոր համար որ, մօտ երկու տարի առաջ սխալմամբ իրեն չպատկանած նամակ մը բացեր է): Թուղթերու նորոգութեան ժամանակ բազմաթիւ հարցումներ եւ խստութիւններ: Եւ այս բոլորէն յետոյ, Լոյս Քաղաքին մէջ նստած կարգ մը կուշտ մարդիկ, «Օրուան մարդ»ը դառնալու առիթը հասած համարելով, պատն ի վեր ջուր կը ծեծեն:

«Ո՞ւր կ'երթանք, ո՞ւր կ'երթանք այսպէ՛ս, չի՞ հարցներ անգամ մըն ալ մեր սիրելի «Յառաջ»ը:— Մ. Մ.:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ՄԵՐ ԳԱՂՈՒԹԸ 1934ԻՆ

— oo —

Թէեւ քիչ մը ուշ, սակայն անհրաժեշտ է տալ 1934ի մեր գաղութին համառօտութիւնը իր սեղմ եւ էական գիծերուն մէջ: Իսկ սեղմ, անոր համար, որ գրեթէ ամէն օր մեր մամուլին մէջ, մեր գաղութին զանազան երեւոյթները ներկայացնող գրութիւններ անպակաս են:

ՄԱՐՍԷՅԼ ԵՒ ԻՐ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ.— Արեւմտեան Եւրոպայի գաղթականութեան անկերպարան քաոսին մէջ, միակ լուսաւոր եւ կազմակերպուած շրջանն է Հարաւ. Ֆրանսայի Թեմը, կեդրոն ունենալով Մարսէյլ քաղաքը: Շնորհիւ խումբ մը սրտցաւ հայրենակիցներու եւ վախճանեալ Պալաքեան եպիսկ.ի, 1927ին, երբ Փարիզի մէջ ձախողեցաւ Թեմական կազմակերպութեան հարցը, հիմը դրուեցաւ հոս Մարսէյլի ազգ. իշխանութեան:

Այդ օրէն եօթը տարիներ անցած են: Մերթ խռովայոյզ եւ մերթ խաղաղ: Սակայն ամէն պարագայի տակ, բոլոր համեմատութիւնները պահելով, գոհացուցիչ եւ մխիթարական:

Հարաւ. Ֆրանսայի Թեմը մօտ 35 հազար հայութիւն ունի: Միայն Մարսէյլ քաղաքին մէջ կան 13—14.000 հոգի: Իսկ եթէ արուարձաններն ալ հաշուենք, Մարսէյլի Հայոց Թիւը կը հասնի 25—28.000ի:

ՉԲԱՂՈՒՄ.— Մարսէյլ քաղաքը, շնորհիւ իր աշխարհագրական դիրքին շատոնց հետաքրքրութեան առարկայ եղած է զանազան ազգութեանց կողմէ: Այսպէս, շատերու կարգին, Հայերը եւս հաստատուած են հոս, պատերազմէն շատ առաջ, զբաղելով առեւտուրով եւ ներածումի ու արտածումի գործով:

Իբրեւ հետեւանք պատերազմի, 1923-ին, սկսաւ հայ գաղթականներու մուտքը, ինչպէս Ֆրանսայի այլ վայրեր, նոյնպէս Մարսէյլ:

Մեր հայրենակիցները Արեւելքէն բերին իրենց հետ զանազան յատկութիւններ ու արժէքներ: Սեղծուեցան համախմբումներ եւ հաւաքական կեանք: Այսպէս, Սօմինիքէնի, Փրթիթ Մարիի, Պէրնար տիւ Պուայի փողոցները դարձան տեսակ մը Հայնոցներ:

Եւ բնական է, այս հաւաքական կենցաղը զարկ պիտի տար առեւտրական յատկութեանց զարգացման:

Այսպէս, օգտագործելով զանազան աղբիւրներ, եւ նաեւ «Ուղեցոյց Մարսէյլ քաղաքին» հրատարակութիւնը, կազմեցի զբաղումներու մօտաւոր Թիւերը:

Թէմնիջապէս չեշտեմ որ, տալիք Թիւերս, կը պատկանին հարիւրին ինըսունըհինգ համեմատութեամբ Մարսէյլ քաղաքին: Իսկ եթէ արուարձաններու մէջ, իրարու եռեւէ սունկի պէս բուսնող հաստատութիւններն ալ հաշուելու ըլլանք, կ՚ունենանք կրկինը:

Կօշիկի աշխատանոց եւ կամ վաճառատուն ունեցողներ՝ 127, նպարավաճառ՝ 103, դերձակի խանութ կամ աշխատանոց՝ 47, սափրիչի խանութ՝ 24, փուռ՝ 4, պանդոկ՝ 20, ելեկտրական խանութ՝ 3, ժամագործ՝ 5, անուշավաճառ, շաքարավաճառ՝ 5, ադամանդագործ՝ 3, ոսկերիչ՝ 11, տառմնաբոյժ՝ 5, բժիշկ՝ 5, պտուղավաճառ՝ 2, վաճառականներ՝ 25, տպագրատուն՝ 3, զորգի աշխատանոց՝ 3, գրատուն՝ 5, բեռնատար կառք ունեցողներ՝ 7, սրճարան՝ 4, ճաշարան՝ 9, ճերմակեղէնի վաճառատուններ՝ 3, տպարան՝ 5, դեղագործ՝ 6, լուսանկարիչի աշխատանոց՝ 4, կերպասեղէն՝ 3, մսավաճառ՝ 8, արդուկիչ՝ 6, առեւտրական տուներու ներկայացուցիչ՝ 6, հաշուակալ՝ 4, կլայեկ՝ 3, ղարրին՝ 3, մեքենագէտ՝ 4, հակթավաճառ՝ 10, մածուն՝ 2, բաղնիք՝ 1, կահ-կարասի՝ 3, ճարտարագէտ՝ 4, ճամբորդի առարկաներ՝ 1, մուշտակավաճառ՝ 1, անուշահոտութիւններ՝ 1, նաւային գործակալութիւններ՝ 3:

Մարսէյլի հայութիւնը տեսակ մը, սեփական տնտեսութիւն ստեղծած է: 127 կօշիկի աշխատանոց-վաճառատուններուն մէջ, մեծ մասամբ կ՚աշխատին Հայեր: Նոյնը նաեւ նպարավաճառի, դերձակի եւ սափրիչի զբաղումներու մէջ: Եւ բնական է, տասնցմէ դուրս, շատեր կ՚աշխատին ֆրանսական հաստատութեանց մէջ, առեւտրական կամ ճարտարագործական:

Սակայն, ինչպէս այլուր, նոյնպէս ալ հոս, տնտեսական յարաճուն տագնապը իր գագաթնակէտին հասաւ: Ամէն անոնք որ որակեալ մասնագէտներ չէին, այլ հասարակ բանուորներ, ճամբուեցան հետզհետէ, տասնով-քանով: Մանաւանդ հարիւրին տասը օրէնքը հրատարակուելէն վերջ: Մանր ճարտարարուեստի ճիւղերը չաքար, իւղ, երկաթ, սկսան զգալի բռնութիւններ ու ճնշումներ բանեցնել օտարականներուն դէմ: Առաջին գծի վրայ կը գտնուէին Հայերը: Թէեւ շաքարի եւ իւղի գործարանները կը բանին, սակայն ոչ մէկը վստահ չէ թէ, վաղն ալ, ապահովու՞ած է իրենց գործը: Վերոյիշեալ ծանր ճարտարարուեստներն ալ շատոնց կը գործադրէին օրէնքը, բոլոր խստութեամբ, եթէ կարելի ըլլար տեղացի բանուորներ գտնել նոյն գործերուն համար: Քառասուն տարիճան տաքութեան մէջ, շոգելինող մեքենաներու գլխային ձայնին, մուխին ու ծուխին մէջ, ոչինչ վարձատրութեամբ, կարելի բա՞ն է, որ տեղացին աշխատի:

Սակայն ատժամանակիր աշխատանքը յիշեցնող այս գործերուն ալ փառք տալու ստիպուած են հայրենակիցները:

Այսպէս, գործարաններէն եւ այլ հաստատութիւններէն արձակուած մեր հայրենակիցները, Թիւով մօտ 2000 հոգի, արձանագրուած էին նրպաստի սնտուկներուն: Սակայն, այդ ալ երկար չտեւեց: Առատ մը նպաստը կտրեցին անօթութեան մատնելով ընթականները:

Ահա, երկու ամիս է, որ անոնք ոչ հաց ունին, եւ ոչ ալ հագուստ: Ցուրտ ու ձմեռ է, եւ կեանքը իր պահանջներն ունի:

Պաշտօնատունէ պաշտօնատուն երթեւեկը կը շարունակուի: Սակայն ոչ մէկ փոփոխութիւն ողբերգութեան մէջ: Բանուորական ճակատը ճեղքուեցաւ, ամանք զատաճանեցին:

Այս ցուրտ ձմեռով, յուսահատական տրամներ անպակաս են: Վերջացող երկու ամիսներուն ընթացքին, երեք անձնասպանութեան փորձեր կատարուեցան, երկու հոգի հոգեկան տագնապի ազդեցութեան տակ մարեցան:

Պէտք կա՞յ յիշեցնելու, թէ նպաստի դադարման հետեւանքով, մեր ազգային ու կրթական հաստատութիններն ալ տուժեցին, թէ բարոյապէս եւ թէ նիւթապէս:

ԱԶԳԱՅԻՆ.— Մարսէյլի գաղութը, վերջացող քանի մը տարիներու ընթացքին, դարձած էր քաոս: Ամէն մէկը ձեռքերը լուալով, անկիւն մը կծկուած էր: Ընդհ. քայքայումի մը նախանշանն էր որ Թեւ ուժովք կ՚առնէր մասնակցութեամբ արհեստով դասալիքներու: Մարդիկ, որոնց ամբողջ հորիզոնը վեղարաւորի մը քղանցքէն անդին չէր հասներ, «կուսակցութիւն» մը, որ իր գոյութիւնն եւ «ծրագիր-կանոնագիր»ը մշակած էր բուրվառ շարժելով ու մաս բաժնելով, սկսան աղտոտ պայքարի մը լծուիլ: Հանգուցեալ առաջնորդը, Պալաքեան եպիսկ. երբ ամէն անգամ կը փորձէր ազգ. կազմակերպութիւն մը առաջ բերել, հրապարակ կ՚իջնէին արհեստավոր խուժանավարները եւ ճահիճի գործերը:

Եւ ահա խումբ մը սրտցաւ հայրենակիցներ, գլխաւորութեամբ Պալաքեան եպիսկ.ի վճռապէս ասպարէզ կուգան վերջ տալու համար անիշխանութեան, օժտելով հայ գաղութը ազգ. կեդր. վարչութեամբ:

Այսպէս, անցեալ տարուան ընթացքին, կատարուեցան ընտրութիւնները: Շրջաններու եւ քաղաքի քուէարկողներու Թիւը կը հասնէր 2400ի:

Հարաւային Ֆրանսայի Թեմական ժողովը կը բաղկանայ 31 անդամներէ, եւ կը ներկայացնէ 13 շրջաններ, հետեւեալ բաժանումով.—

Մարսէյլ քաղաքը 9 երեսփոխան, Փօմոն՝ 2—4, Սէն Լու՝ 3, Պուրվառ Օտտօ՝ 3, Սէն Թ՚Անթուան՝ 3, Սէն Ժէրօմ՝ 2, Սէն Մարկրիթ՝ 1: Իսկ Լա Սիօթա, Թուլոն, Կարտան, Նիս, Էքս. Տրակինեան քաղաքներէն մէկ մէկ հոգի:

Մայր գլխանը կը բաղկանայ չորս հոգիէ: Իսկ կեդր. վարչութիւնը եօթը հոգիէ:

Կան նաեւ, Կրօնական, Ուսումնական եւ Դատաստանական խորհուրդներ:

Առաջնորդարանը բաց է մինչ: 1934 հոկտեմբեր 7ին, Պալաքեան եպիսկ.ի մահով, առաջնորդի աթոռը Թափուր մնաց: Վերջերս երեսփ. ժողովը առաջնորդ ընտրեց Գարեգին եպիսկ. Խաչատուրեանը:

ՓՐԱՏՕՑԻ ԵԿԵՂԵՑԻՆ.— Ազգ. կեդր. վարչութիւնը միջոցներ ձեռք առած է բարեկարգին մօտ, այս խնդիրը վերջնապէս կարգադրելու եւ յարաբերութիւնները վերահաստատելու համար:

ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.— Մարսէյլը կարելի է կոչել հազարումէկ միութեանց քաղաքը: Օրը օրին կը ծնին, եւ օրը օրին ալ կը մեռնին: Կարեւոր միութեանց կարգին, Թուենք քանի մը հատ:

1. Համազգային.— Անդամներուն Թիւը հեղհեղէ կ՚աւելնայ: Հան–անպակաս են, որոնց նիւթական արդիւնքը կը յատկացուի կրթական գործին: 1934ը Համազգայինի համար եղաւ գործունէութեան եւ յառաջդիմութեան տարի մը:

2. Ֆրանսահայ Կարմիր խաչ.— Մեր քոյրերուն եւ մայրերուն տքնաջան աշխատութեանց եւ զոհողութեանց կը պարտինք այս վառվռուն միութիւնը: Անդամներուն Թիւը կը հասնի 100ի: Որդեգրած են սաներ: Կ՚օգնեն աղքատներուն եւ չքաւորներուն, եւ հիւանդանոցներու մէջ տառապող դժբախտներուն: Պարբերաբար կուտան հանդէսներ եւ պարահանդէսներ, որոնց հասոյթը եւս, կը յատկացուի բարենպատակ գործերու:

3. Աղքատախնամ Տիկնանց միութիւն.— Այս ալ ծնուած է բարեսիրական գործունէութեան: Քիչ մը կզկուած է, անոր համար, որ առաջնորդարանին շրջանակէն դուրս չելլեր: Ի՞նչ պատճառ կայ, որ աղքատախնամի մեր քոյրերը չմիանան Կ. Խաչին:

4. Հ. Մ. Ը. Մ.— Ահա երիտասարդական կազմակերպութիւն մը իր մէջ կը համրէ առողջ հայորդիներ: Սակայն, կը պակսին դժբախտաբար հասունցած, իրենց դերին ու պաշտօնին գիտակ ղեկավարներ: Այլապէս այս տղաքը հրաշքներ կրնային գործել: Արտաքին թէ ներքին դաւերը անպակաս են: Ունին նաեւ սկաուտական կազմակերպութիւն մը: Իսկ առանցմէ անկախ, կան արիներ: Որքան ուրախալի պիտի ըլլար, եթէ միանային իրարու:

5. Հայ Բարեգործական Միութիւն.— Ութ տարուան մէջ, առաջին անգամն է որ, իմացանք գոյութիւնը այս «խմբէթխանէ»ին: Որ եւ է գործօն մասնակցութիւն չունենալէ զատ, տեսակ մը փորձանք է մեր գաղութի գլխին: Միայն մէկ գործ մը ունին,— յուխիենական անգործներ ճարելով, կերակրել զանոնք, հանրութենէ հաւաքուած դրամներով:

6. Կուսակցութիւններ.— Իբրեւ պատկառելի ուժ, մեր աչքերուն առջեւ կը պատկերանայ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը իր խումբերով ու ենթակոմիտէներով: 1934ը, ինչպէս ուրիշ վայրերու մէջ, նոյնպէս Մարսէյլի համար, եղաւ քարոզչութեան, աճումի, ծաւալումի տարի մը: Շարքերը աճեցան, հակառակ դաւադիր մարդաներու եւ դասալիքներու զարշելի խաչկրութիւններու:

Չեմ ուզեր խօսիլ ոչ ռամկավարներու, ոչ հնչակեաններու, ոչ ալ Հօկի մասին, սիրտ չխառնելու համար:

Կան նաեւ Զ. Ո. Մ.ը, Հայ Լէգէոնական, Հայ Երաժշտական միութիւններ եւ Դպրոցասէր Տիկնանց ընկերակցութիւնը:

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.— Կարելի չէ Թուել անունները մի առ մի բոլորին, այնքան շատ են ու բազմատեսակ:

Հօկի դաւադիր աշխատանքներու շնորհիւ, գրեթէ բոլոր հայրենակցականները աժնուած են երկու թշնամի բանակներու: 10 հոգի պարունակող միութիւն մը երկու մասի բաժնուած են, եւ «Վերաշինաց» եւ «Բաբկամ» կը խաղցնեն: Այսպէս, Տիկրանակերտի, Կէմէրէկի, Խարբերդի, Բիւթանիոյ եւ Բալուի Վերաշինացներ: Ցիշեալ հայրենակցական միութիւններէն անջատուած ափ մը «բարեկամներ», որ երբեք մեծամասնութիւն չեն ներկայացներ, կնիք մը չինելով, Թուղթ ու պահարան ճարելով, կ՚աղմկեն հրապարակը:

Իրենց խակական կոչումին նուիրուած Հայրենակցականներէն, կարելի է համրել Բարձր Հայքի, Երզնկայի, Եօզկատի, Կիլիկիոյ, Մարաշի, Շապին Գարահիսարի, Ուրֆայի, Զմշկածակի, Սեբաստիոյ, Սիվրիհիսարի, Վասպուրականի եւ Պարսկա-կովկասեան, Զարասնճագի միութիւնը:

Եթէ կարգ մը միութիւններ վրիպեցան յիշողութենէս, Թող ներողամիտ ըլլան:

Ցաջորդով արուարձաններու մասին:

ՀՐԱՁԵԱՑ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԵՔՍԻԿԱՅԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՄԵՐ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՄԷՋ

— o —

Հ. Յ. Դ. ՕՐԸ.— Նոյեմբերի ընթացքին Հ. Յ. Դ. կոմիտէն տօնեց «Դաշնակցութեան Օր»ը դաշտահանդէսով մը, մասնակցութեամբ Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղին եւ իր «Արծուիկ»ներու նորակազմ խումբին: Հակառակ տիրող աննպաստ օդին եւ տնտեսական ճնշող պայմաններուն, գաղութը մեծամասնութեամբ փութացած էր հանդիսավայր, լսելու համար Դաշնակցութեան խօսքը եւ հաղորդուելու՝ անոր հայրենապաշտ ու ազատատենչ գաղափարով:

Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով որ երգուեցաւ յոտնկայս եւ միաբերան: Ատենապետ ընկ. Գ. Օտապաշեան իր բացման խօսքին մէջ՝ բացատրեց օրուան նշանակութիւնը, որմէ վերջ խօսելու հրաւիրեց՝ ընկ. Բ. Դօլուխանեանը, որ սեղմ գծերով պատմականը ընելէ յետոյ Հ. Յ. Դ.ի հիմնադրութեան, ծանրացաւ գլխաւորապէս այն հիմնական պատճառներու եւ ազդակներու վրայ, որոնց հետեւանքով 44 տարիներէ ի վեր աննկուն կամքով եւ անընկճելի հաւատքով հայութեան ազատագրումի վեհ նպատակին նուիրուած մեր կուսակցութիւնը օր ըստ օրէ կ՚աճի, կը ծաւալի եւ կը զօրանայ, մինչ ուրիշ կազմակերպութիններ՝ հազիւ ծնունդ առած, անհետացած են եւ կամ անկէտ գոյութիւն մը քարշ կուտան այսօր:

Ուրիշ ընկեր մը եւս կարդաց խանդավառ եւ խրախուսիչ ուղերձ մը, պանծացնելով Հ. Յ. Դ.ի անցեալի հերոսական մարտնչումները, ազատագրական պայքարի անհաւասար կռիւներու ընթացքին ինկած անհամար մարտիկներու եւ հերոսներու խնկելի յիշատակը եւ կոչ ըրաւ խմբուելու հայրենանուէր այս մարտական կուսակցութեան դրօշին տակ, իրականացնելու համար դարերու երազը:

«Արծուիկ»ները մէջ ընդ մէջ երգեցին «Ազատն Աստուած» եւ «Յառաջ նահատակ»: Ընկ. Յ. Առաքելեան երգեց «Հայաստան»ը:

Վիճակահանութեան դրուեցաւ՝ Հ. Յ. Դ. հիմնադիր - եռրորդութեան մեծադիր նկարը — գեղազարդուած ընկ. Տ. Փէրչէմեանի կողմէ — որ վիճակուեցաւ Պ. Ա. Բրուտեանի:

Ճէյրք տիկնոջ մը առաջարկով եւ ի նպաստ Նիւ Եորքի Խնդ բանտարկեալ անմեղ ընկերներու պաշտպանութեան գործին, աճուրդի դրուեցաւ հաւ մը, որմէ գոյացած կարեւոր գումարը փոխադրուեցաւ պատկան մարմնին, իր նպատակին յատկացուելու համար:

Հանդէսի գեղարուեստական բաժնին լրանալէն յետոյ, սկսաւ կերուխումի եւ զուարճութեանց բաժինը, որու ընթացքին «Արծուիկ»ները տուին մարզական խաղեր, ղեկավարութեամբ ընկ. Գ. Առաքելեանի:

Հանդէսը՝ նիւթապէս ու բարոյապէս՝ եղաւ յաջողութիւն մը:

Այս առթիւ Հ. Յ. Դ.ի շարքերուն վրայ աւելցաւ նոր ընկեր մը, ինչպէս Հ. Կ. Խաչի ալ՝ ընկերուհի մը:

Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՃԵՌՆԱՐԿԸ.— Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղը ի նպաստ իր հովանաւորած զոյգ դպրոցներուն, Կաղանդի առթիւ սարքած էր հանդէս-երեկոյթ մը: Ներկայ էր խուռն բազմութիւն մը: Վարձուած էր W. M.C.Y.ի ընդարձակ եւ շքեղ սրահը, որուն մէկ անկիւնը յատկացուած էր Կաղանդի աւանդական ծառին:

Հանդէսը բացուեցաւ «Արծուիկ»ներու «Ազատն Աստուած» պաշտօնական երգով: Ատենապետուհի տիկ. Մ. Պոտուեան իր բացման ճառին մէջ ձեռնարկին նպատակը բացատրելով, շեշտեց հայ կնոջ վիճակուած դերն ու անոր նուիրական պարտականութիւնները ցեղին հանդէպ եւ վեր առաւ Հ. Կ. Խաչի —կանացի միակ ծաւալուն եւ հայրենաշէն կազմակերպութեան նախախնամական գործունէութիւնը, կոչ ընելով բոլոր հայ մայրերու եւ քոյրերու, որ բոլորուին անոր չուրջ՝ զօրավիգ ու քաջալեր հանդիսանալու համար իր աշխատանքներուն եւ ձեռնարկներուն:

Զոյգ դպրոցներու աշակերտ - աշակերտուհիները, որոնք դեռ տարի մը առաջ անտեղեակ էին մայրենի լեզուին, տուին յաջող արտասանութիւններ, երգեր, տրամախօսութիններ եւ Թատերական փոքրիկ ներկայացում մը, ինչպէս նաեւ նուագ, դաշնակ եւ ջութակ: Առանձնապէս ուշագրաւ եւ հետաքրքրական էր փոքրիկներու հիւսած եռագոյն ժապաւէնը՝ ձողի մը վրայ, չափածոյ քայլերգով եւ տիկ. Մ. Փէրչէմեանի դաշնակի ընկերակցութեամբը: Տպաւորիչ էր նաեւ ըսպիտակազգեստ փոքրիկ աղջնակներու ներկայացուցած կենդանի պատկերը՝ մանուկ Յիսուսի ծնունդը խորհրդանշող:

Ընկ. Լ. Պօտոսեան խօսք առնելով, դրուատեց Հ. Կ. Խաչի ընդհանրապէս՝ եւ մասնաւորապէս Մեքսիկոյի մասնաճիւղին գնահատելի դերն ու աշխատանքը՝ մանաւանդ գաղթաշխարհի հայ մանուկներու եւ նոր սերունդի հայեցի դաստիարակութեան հրատապ հարցին մէջ, ցոյց տալով ներկայ երեկոյթը իբրեւ շօշափելի փաստ եւ հրաւիրեց գաղութը Թեւ-Թիկունք ըլլալ, զուրգուրալ այս կազմակերպութեան եւ տալ անոր բարոյական ու նիւթական աջակցութիւնը, որպէսզի ան ալ ի վիճակի ըլլայ տալ այն, որ կը սպասուի իրմէ:

Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղին կողմէ բոլոր աշակերտ եւ ոչ աշակերտ փոքրիկներուն բաժնուեցան Կաղանդի յարմար նուէրներ:

Հանդէսի գեղարուեստական մասը վերջանալէ յետոյ, ներկաները պատուասիրուեցան Թէյով ու կարկանդակով որոնց ծախքերը ստանձնած էր գանձապահուհի Տիկ. Վերժին Օտապաշեան:

Հանդէսը նիւթական, մանաւանդ բարոյական, տեսակէտով եղաւ աննախընթաց յաջողութիւն մը:

Ամէն գովեստէ եւ գնահատանքէ վեր են Հ. Կ. Խաչի ժրաջան եւ եռանդուն անդամուհիներու անկեղծ նուիրումն ու արդիւնաւէտ գործունէութիւնը, իբրեւ լուսատու ջահի մը փրկարար շողը մեր խաւար ու մռայլ իրականութեան մէջ:

Բ. ԱՍՈՒ

5 փետր. 1935

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒՆ ՎԻՃԱԿԸ

= o-o =

Հայաստանի կրթական գործավար Ա. Եղիազարեան, իր ընդարձակ զեկոյցին մէջ, որուն մշակութային բաժինը տուինք, կը խօսի նաեւ կրթական հարցին մասին: Կը քաղենք ինչ որ կը վերաբերի դպրոցներու վիճակին.—

«Ցեղափոխութիւնը յեղափոխութիւն չէ, եթէ իր ուշադրութեան ծանրութիւնը չի դարձներ երախաներուն վրայ»,— ասոնք Լէնինի խօսքերն են, որ պատմական արժէք կը ներկայացնեն:

Անշուշտ, մեծ են մեր նուաճումները մանուկներու դաստիարակութեան ասպարէզին մէջ: 1928ին Հայաստանի նախադպրոցական հիմնարկութեանց (մանկապարտէզ եւ մանկանոց) բնակչութեան Թիւը կը ներկայացնէր նոյն տարիքը ունեցող մանուկներու 12.2 առ հարիւրը, 1933 — 34ին՝ 43.4 առ հարիւրը, իսկ այս տարի կը յուսացուի՝ 52.7 առ հարիւրը: Թիւերով՝ 67.534 մանուկ:

Աւելցած է նաեւ այս հիմնարկութեանց նիւթական օգնութիւնը: 1928—1929ին այդ հիմնարկութեանց յատկացուած է 89.600 ռուբլի, 1933—1934ին՝ 1.333.000 ռուբլի: Շատ տեղեր (Երեւան, Կիրովական, Դիլիջան, Գորիս, Ստեփանաւան, Լէնինական) մեր նախադպրոցական հիմնարկութիւններն ունին իրենց մասնաւոր շէնքերը:

Սակայն արձանագրուած այս նուաճումները չեն կրնար գոհացնել մեզ: Մեր վրայ պարտք դրուած է

ա) Ընդարձակել նախադպրոցական հիմնարկութիւններու ցանցը՝ այնքան որ երկրորդ հնգամեակին վերջը ի վիճակի ըլլանք նախադպրոցական հիմնարկութեանց մէջ ընդունելու այդ տարիքի բոլոր երախաները:

բ) Աւելցնել հաւաքական գիւղատնտեսութեանց, համագործակցական եւ ընկերային կազմակերպութիւններու օժանդակութիւնը այս գործին մէջ:

գ) Մասնաւոր դասընթացքներու շնորհիւ, հաւաքական գիւղատնտեսութեանց անդամ աշխատաւորուհիներէն պատրաստել ուժեր՝ վարելու համար նախադպրոցական հիմնարկութիւնները:

Բանի մը խօսք եւս 1–4 տարեկան երախաներու մասին, որոնց թիւը ամբողջ Հայաստանի մէջ կը հասնի մօտաւորապէս 162,000ի: ԵՐԱԽԱՆԵՐԸ ԻՆՉՊԷՍ ԳԻՏԷՔ, ՈՉ ՄԷԿ ԵՐԿՐԻ, ՆՈՅՆ ԻՍԿ ՈՉ ՄԷԿ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ ԱՅՆՔԱՆ ԿԸ ՇԱՏՆԱՆ ՈՐՔԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ (Ծափահարութիւններ):

Այդ խորհրդային փոքրիկ քաղաքացիները իրաւունք ունին բողոքելու մեզի երբ գոհացուցիչ ձեւով հագուստ, կօշիկ, վերարկու եւ այլ պարագաներ չեն հայթայթուիր իրենց: Բայց ես պիտի խօսիմ այդ փոքրիկ քաղաքացիներուն դաստիարակութեան, մանկական դաստիարակութեան միակ զէնքին՝ անոնց խաղալիկներուն մասին:

Պէտք է ընդունիլ որ խաղալիկը ոչ միայն միջոց մըն է զուարճութեան, այլ եւ խորապէս կ՚ազդէ երախաներու վրայ, կը կրթէ զանոնք, անոնց կուտայ նկարագիր, կը զարգացնէ անոնց ճաշակը, կը սորվեցնէ չինել, կը լարէ ուշադրութիւնը: Խաղալիկները երախաները կը վարժեցնեն արհեստագիտութեան, զուարճութեան ձեւով անոնց կուտան բնագիտական, քիմիական եւ մեքենագիտական ծանօթութիւններ: Խաղը, ինչպէս կ՚ըսուի, «նախապատրաստական դասարանն է դէպի կեանքը»: Վերջապէս, խաղալիկը «դասակարգային ուղղութիւն կուտայ երախաներու չահերուն»:

Միայն Ամերիկայի մէջ 50.000 տեսակ խաղալիկներ չինուած են: Քաղաքենի դասակարգը այդ տասնեակ հազարաւոր խաղալիկներու շնորհիւ, դեռ մանուկ հասակէն, կը կաղապարէ սերունդը իր ուզած ձեւով: Ամբողջ Ռուսիոյ մէջ, ընդհակառակն, չինուած են միայն 3000 տեսակ խաղալիկներ: Խօսելով Հայաստանի մասին, մենք շատ ու շա՞տ ետ մնացած ենք: Մինչդեռ Հայաստանի մէջ այնքան դիւրին է զարգացնել խաղալիկներու չինութիւնը, որովհետեւ առատ ունինք փայտ, կաւ, երկաթ, Թուղթ, գաճ: Խաղալիկներ պատրաստող արհեստանոցներ ալ ունինք,— «Գաճի արհեստանոց», «Երախաների բարեկամների ընկերութեան արհեստանոց», «Նոր Արաբկիր արհեստանոց», որոնք կը չինեն ինքնաշարժներ, մաճակալներ, զանազան անօթներ, եւն.: Սակայն բոլորն ալ քիչ քանակութեամբ եւ ցած որակով:

Անհրաժեշտ է հիմնել, Հայաստանի մէջ, խաղալիկներու գանգուածային արտադրութեան յատուկ արհեստանոցներ, որոնց ղեկավարութեան համար պէտք է Տեղական Արդիւնաբերութեան Գործավարութեան մէջ կազմել մասնաւոր մարմին մը, ներածել անհրաժեշտ գործիքները, միաժամանակ ապահովել նկարիչներու, մանկաբաններու, ճարտարապետներու, մանկավարժներու, բժիշկներու միահամուռ գործակցութիւնը:

Գործավարը յետոյ կը խօսի «ձախ»երու կործանարար ազդեցութեան մասին, որ պահ մը երեւան եկաւ դպրոցներու մէջ, ինչպէս նաեւ ուսման աստիճանը բարձրացնելու նպատակով կատարուած ջանքերուն եւ անոնց արդիւնքներու մասին, եւ այս առթիւ կը յիշատակէ յաջողութիւնը կարգ մը դպրոցներու,— Երեւանի կեդրոնական ցուցադրական դպրոցը (Կրուպսկայա) եւ Շահումեան վարժարանը, Վարանցովկայի վարժարանը, Ստեփանաւանի տիպար դպրոցը, Արթիկի, Ղփչաղի, Գիւլագարակի եւ Ղամարլուի դպրոցները:

— Քանի մը օր առաջ, Ա. Խանջեան իր մօտ հրաւիրեց Մաքսիմ Կորքի դպրոցին 6րդ դասարանի սկաուտ աշակերտները: Հետաքրքրուեցաւ անոնց ուսումով, հարցումներ ըրաւ Թուաբանութեան, պատմութեան, հայերէնի, ռուսերէնի, գրականութեան վերաբերեալ: Հիացում պատճառեցին տրուած պատասխանները,— Ռաֆիկի, Օֆիկի, Աննիկի պայծառ դէմքերը, վառվռուն հետաքրքրութիւնը իրապէս պիտի ոգեւորեն ձեզ:

Հակառակ այս նուաճումներուն, մեր դպրոցները տակաւին հեռու են գոհացնելէ կեդրոնական կոմիտէի պահանջները: Դպրոցներու «արմատական Թերութիւնը» սրբագրուած չէ տակաւին, ուսման տկարութիւնը կը մնայ մեր դժուարին հարցերէն մէկը: Փաստերը շատ են, Թուենք մէկ քանին.— Երեւանի լաւագոյն դպրոցներէն մէկուն մէջ (Մռաւեան վարժարան) աշխարհագրութեան դասատուն, առանց որ եւ է քարտէսի եւ այլ անհրաժեշտ գործիքներու, կ՚աւանդէ Ռուսիոյ բնական աշխարհագրութեան դասը, մինչդեռ քարտէսները կղպանքի տակ կը մնան դպրոցին պահարաններուն մէջ: Նոյն դպրոցին մէջ, բնագիտութեան ուսուցիչը, առանց փորձերու, կը դասաւանդէ «Նիւթի դիմադրութեան օրէնքը»: Շահնազարեան միջնակարգ վարժարանին, ինչպէս եւ Միկոյեան վարժարանին մէջ, աշակերտները չեն գիտեր բաղմապատկութեան աղիւսակը, եռաթիւ կամ քառաթիւ Թուանշաններ գրել են.:

Ստեփանեանի ռուսական դպրոցին Դ. դասարանի աշակերտներուն մէջ կան այնպիսիներ, որոնք 40 երկվայրկեանի մէջ 25—80 սխալ կ'ընեն։ Ստեփանեանի արհեստանոցին աշակերտներէն ոմանք 80 բառ գրած ատեն 112 ուղղագրական սխալ կ'ընեն։ Արթիկի տիպար դպրոցին մէջ կան աշակերտներ, որոնք անուն - մականունը կը գրեն փոքրատառ, տողադարձը ի՛նչ է չեն գիտեր, վերջակէտէն վերջ կը սկսին փոքրատառով, եւն.։ Նոյն դպրոցի Բ. դասարանին մէջ կան աշակերտներ, որոնք տակաւին տառ չեն ճանչնար։ Գեառդեառի եւ Ղըփչաղի դպրոցներուն Բ. դասարաններուն մէջ աշակերտներ կան, որոնք միավանկ բառերը կը կարդան «կապելով», նոյնը Մալիշկայի դպրոցին մէջ։

Գրաւոր վարժութիւնները կը կատարուին անփոյթ եւ անկանոն։ Տետրակները աղտոտ են, եւ ուսուցիչները չեն սրբագրեր սխալները, ձեռագիրները չեն մշակուիր, գրաւոր աշխատանքները քիչ կը տրուին (երկու ամսուան մէջ մէկուկէս էջ)։

Մեզ չի գոհացներ լեզուներու դասաւանդութիւնը բազմազգի դպրոցներու մէջ։ Առնենք մայրենի լեզուն, — կարգ մը շրջաններու մէջ պարզ եւ մաքուր հայերէնով չեն խօսիր, կը տիրապետէ գաւառաբարբառը։ Մաքուր հայերէնով չեն խօսիր ոչ միայն աշակերտները, այլ եւ ուսուցիչները։

Տկար է ռուսերէնի դասաւանդումը, ինչպէս եւ միջազգային, հակակրօնական դաստիարակութիւնը։

Ի՞նչ պէտք է ընել՝ բարձրացնելու համար մեր դպրոցներուն ուսման մակարդակը։

Նախ, մեզի անհրաժեշտ են մասնագէտ ուսուցիչներ։ Համարձակ կրնանք ըսել որ մեր դպրոցներուն ուսման մակարդակը բարձրացնելու գործը 90 առ հարիւր կախում ունի ուսուցիչէն։ Ուսուցիչը պէտք է 1. տոգորուած ըլլայ մեր աշխարհահայեացքով, 2. տիրապետէ իր նիւթին, 3. լայն ու խոր պատրաստութիւն ունենայ։ Ասկէ զատ, ուսուցիչը պէտք է որ սիրէ իր գործը, սիրէ դաստիարակել սերունդ մը, որ «ընդունակ ըլլայ վերջնապէս կոմունիզմ հաստատել» (Լէնին)։ Կամ ինչպէս Ստալին կ'ըսէ, «խնամքով եւ սիրով մեծցնել երախաները, ինչպէս պարտիզպանը կը խնամէ եւ կը մշակէ պտղատու ծառը»։

Երախաներուն ուսուցանելով հանդերձ գիտութեանց նախատարերքը, դպրոցը եւ ուսուցիչը պարտաւոր են դաստիարակել եւ մշակել երախաներուն մէջ սիրոյ զգացումը աշխատաւոր մարդուն մասին, սիրոյ եւ անձնուիրութեան զգացումը ընկերվարական հայրենիքին մասին։

Մեր ուսուցչութեան թանակը ունի այսօր 5053 հոգի, եւ ահա ցուցակ մը որ կը ներկայացնէ այդ ուսուցիչներու մասնագիտական պատրաստութեան աստիճանը ․

	32-33	33-34	34-35
Ուսուցիչ	4438	4640	5053
Նախ. աւարտ.	397	112	91
Միջնակարգ թերաւարտ.	1141	1031	1030
Միջնակարգ աւարտ.	2457	2812	3037
Բարձ. թերաւարտ.	266	331	370
Բարձր. աւարտ.	188	354	399

Գործավարը յետոյ կանգ կ'առնէ ուսուցչութեան ուսման մակարդակը բարձրացնելու անհրաժեշտութեան վրայ, ստեղծելով մասնաւոր դասընթացքներ եւ ընդարձակելով վարժապետանոցներու ցանցը։ Այնուհետեւ կը ճնէ ուսուցիչներու նիւթական պայմաններու բարելաւման հարցը։

— Այս ուղղութեամբ ունինք մեծ նուաճումներ, սակայն չենք կրնար գոհանալ այդքանով։ Չենք օգտագործեր գոյութիւն ունեցող բոլոր կարելիութիւնները, լաւ չենք կազմակերպեր ուսուցչին երկու ամսուան հանգիստը, գործնապէս չենք նպաստաւորուիր դպրոցական տնտեսութիւններէն, որպէսզի 25 առ հարիւրի ուսուցչին բաժինը շօշափելի դառնայ, վերջապէս անհրաժեշտ չափով չենք օգտագործեր ուսուցիչներուն համար բացուած, թէեւ ոչ գոհացուցիչ, վարկերը (կով գնելու, տուն շինելու մասին)։ Պէտք է այնպէս մը ընել, որ ուսուցիչը իր պաշտօնավարած գիւղին մէջ իր տունն ունենայ, իր փոքրիկ պարտէզն ունենայ, իր բանջարանոցը, իր ծաղկանոցը, իր կովը, եւ վերջապէս, եթէ կ'ուզէք, գիւղին փեսան ըլլայ (ծիծաղ եւ բուռն ծափահարութիւն)։ Այդ պարագային միայն ուսուցիչը կը մնայ գիւղին մէջ 4—5 տարի եւ աշակերտութեան ուսման մակարդակին բարձրացման համար պատասխանատու կը զգայ ինքզինք։ Եւ այդ շատ անհրաժեշտ է մեզի։

Անհրաժեշտ է նոյնպէս մեծ ուշադրութիւն դարձնել ազգային փոքրամասնութեանց ուսուցչական ուժերու պատրաստութեան եւ անոնց ուսման մակարդակի բարձրացման վրայ։ Այս ասպարէզին մէջ եւս ունինք կարեւոր նուաճումներ։ Մեր 12 վարժապետանոցներէն մէկը քրտական է, մէկը թրքական, մէկը ռուսական։ Սակայն նոր բացուած ըլլալով, այդ վարժապետանոցները հազիւ տուին, առաջին անգամ, դեռ անցեալ տարի,— 32 թուրք ուսուցիչ, 11 քիւրտ, 10 ռուս, իսկ թրքականը 1932—33ին ալ շրջանաւարտներ տուած էր, 16 հոգի։

Փոքրամասնութեանց ուսուցչի պակասը լրացուցինք մասնաւոր դասընթացքներով (1934ին այդ դասընթացքներուն կը հետեւէին 189 թուրք, 48 քիւրտ երիտասարդներ, Հայաստանէն և հարեւան հանրապետութիւններէն)։ Այս տարի թրքական վարժապետանոցը կուտայ 30 թուրք ուսուցիչ։ Փոքրամասնութեանց ուսուցիչներուն, մասնաւորաբար քիւրտ ուսուցիչներուն ուսման մակարդակը բարձրացնելու հարցը եւս կը զբաղեցնէ մեզ ներկայիս։

Ի՞նչպէս բարձրացնել ուսուցիչներու ուսման մակարդակը ընդհանրապէս։ Անհրաժեշտ է վերաքննել հետեւեալ պայմանները․—

1.— Դասացուցակ եւ դասագիրք։

2.—Դասերու եւ ուսումնական տարուան տեւողութիւն (լեռնային շրջաններու մէջ 9 ամսուան փոխարէն դպրոցը բաց է 6—7 ամիս միայն, դասերու պահը 50 վայրկեանի տեղ 30—40 վայրկեան է)։

3.— Դպրոցական շէնքերը եւ կահաւորումը։

4.— Բազմարուեստեան աշխատանքներու եղանակը։

5.— Մարմնակրթութեան եղանակը։

6.— Աշակերտներու դպրոցէ դուրս աշխատանքները (գեղարուեստական գրականութիւն կարդալ, թատրոն եւ սինէմա երթալ, հանդէսներու ներկայ ըլլալ)։

7.— Դպրոցական տնտեսութեանց օգտագործումը։

8.— Դպրոցի եւ ընտանիքի, դպրոցի եւ ծնողքներու յարաբերութիւնը։

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԱՐՏԱՔՍՄԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

=o·o=

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ ՄՈՒԹԷԻ ՈՒՇԱԳՐԱՒ ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

եւ Ներքին նախարարին յայտարարութիւնները

(Դ. եւ վերջին մաս)

ՆԵՐՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐ.— Եթէ ապրելու միջոցներ չունին, այո՛։ Մենք պարտաւոր չենք սնուցանել զանոնք։ Պէտք եղածէն աւելի Ֆրանսացի դերձակներ կան, որպէսզի կարենանք ապահովել օտարականներու ապրուստը (ծափեր կեդրոնէն եւ աջակողմէն)։

Անոնք որ քաղաքական փախստականներ չեն, այլ աշխատանքի արտօնագրով օժտուած աշխատաւորներ, Ֆրանսա կը մնան։ Եթէ արտօնագիր չունին, մենք պարտաւոր ենք սահմանագլուխ առաջնորդել զանոնք։ Ինչ կը վերաբերի քրէական դատապարտեալներուն, մենք հարկադրուած ենք արտաքսել զանոնք, բացի այն բացառիկ պարագաներէն որոնք քննութեան կ'ենթարկուին ամենամեծ բարեացակամութեամբ։

Գալով մասաւոր յանձնաժողով մը կազմելու առաջարկին, բոլորովին հակառակ եմ։ Միայն մէկ օրինակ յիշելու համար, ըսեմ թէ Փարիզի քաղաքային դատարանին մէջ կան հինգ վեց պատժական ատեաններ, որոնց իւրաքանչիւրը օրական գրեթէ քառասուն գործ կը քննէ։ Ուրեմն, օրական երկու հարիւր գործ։ Եւ դուք կ'ուզէք որ իմ պաշտօնատանս մէջ կազմեմ միակ յանձնաժողով մը որուն գործը ըլլայ քննել ամբողջ Ֆրանսայի օտարականներուն թղթածրարները եւ որ բնականաբար քննութեանց արդիւնքը պիտի կրնայ ինծի հաղորդել միայն վեց ամիս վերջը։ Ես չեմ ուզեր սպասել։ Մենք ստիպուած ենք արագ գործել, երբ խնդիրը այս կարգի գործերու կը վերաբերի, եւ կ'ուզենք արագ գործել։ Ասոր համար է որ, համախորհուրդ Պ. Խիոյի հետ, կազմած ենք յանձնաժողով մը, ուր կարելի եղածին չափ շուտով քննութիւն կը կատարենք ներկայացուած դանգատներու մասին։ Մենք չենք ուզեր եւ չենք կրնար ասկէ աւելին ընել (ծափեր)։

Մ. ՄՈՒԹԷ.— Ներքին գործերու Պ. նախարարը կը ների եթէ կը պնդեմ. քաղաքական հին փորձառութիւն մը ինծի կ'ըսէ թէ երբ մարդ բարենորոգում մը կ'ուզէ ստանալ, պէտք է պնդել եւ նոյն իսկ տաղտկալի դառնալ։ Մարդ պէտք է մինչեւ ծայրը տանի իր մտածումը, երբ կը գործէ լաւագոյն բանի մը համար եւ չձանձրանալ։ Ուրեմն կը պնդեմ։ Դուք մեզի խօսեցաք ձեր վարչական փորձառութեան մասին։ Կ'ընդունիք անշուշտ թէ չեմ ժխտեր իմ պատուական բարեկամիս՝ Պ. Խիոյի, ոչ ալ ձեր սրտացաւութիւնը, թէեւ դուք պետն էք ոստիկանութեան, ինչ որ քիչ մը կը կարծրացնէ ձեր սիրտը (ծիծաղներ)։

ՆԵՐՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ.— Դեռ շատ չըներ ...

Մ. ՄՈՒԹԷ.— Բայց դուք ի՛նչ հիման վրայ քննութիւն կը կատարէք եւ կ'անօրինէք։ Կ'ըսէք թէ քաղաքական փախստականները կրնան հանգիստ մնալ, թէ անոնք չպիտի աքսորուին։ Բայց ի՞նչպէս պիտի ճանչնաք զանոնք։ Ո՞վ ձեզ տեղեակ պիտի պահէ։ Դուք ոչ ոքի թոյլ կուտաք միջամտել։ Դուք ձեր թղթածրարին մէջ չունիք տեղեկութիւն մը որ եկած ըլլայ ձեր վարչական պաշտօնատարներէն մէկէն, ստորադաս մը, եթէ իրապէս վարչական պաշտօնատար մըն է եւ ոչ թէ պարզապէս մէկը ոստիկանութեան վարի օժանդակներէն որոնք ընդհանրապէս կը ճարեն տեղեկութիւնները։ Ձեր վարչական ատեանը ինծի կը հայթայթէ էական փաստ մը ի նպաստ իմ առաջարկած յանձնաժողովին, զոր պիտի ստեղծէք օր մը չէ օր մը, որովհետեւ մենք երեսի վրայ չպիտի ձգենք այս խնդիրը եւ դուք պիտի ստիպուիք նկատի առնել, աւելի շատ ձեր անձը քան թէ ստորադասները պաշտպանելու համար։ Դուք պիտի տեսնէք անոր անհրաժեշտութիւնը, երբ մէկ - երկու մասնաւորապէս ծանր դէպքեր պատահին։ Երբեմն լրագիրներուն մէջ կը կարդանք թէ այսինչը սահմանագլուխ քշուելէ յետոյ, վերադարձած է եւ չէ ընդունուած, թէ իր երակները ճեղքած է եւ ձեր ոստիկանները հարկադրուած են հիւանդանոց փոխադրել զայն։ Ասոնք վիճակներ են զորս կրնանք իմանալ։ Այս կարգի անձնասպանութիւնները հազուադէպ չեն։

ՆԵՐՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ.— Շատ Ֆրանսացիներ ալ կան որ անձնասպան կ'ըլլան, աւա՛ղ։

Մ. ՄՈՒԹԷ.— Գիտեմ, Պ. նախարար, բայց մէկուն ցաւը չի բուժեր միւսինը։ Նկատի ունեցէք թէ ինչ որ բոլոր ընդհանուր կացութեան տեսակէտով, կանխաւ ընդունեցայ։ Ձեզի ըսի թէ իմ միտքս ոչ թէ ընդդիմութիւն է, այլ գործակցութիւն։ Ես կ'ուզեմ որ ձեր վարչութիւնը գործէ այնպէս ինչպէս իր պարտքն է եւ կամայականութեան չդիմէ։

Կը հասկնամ ձեր պետական պատճառները։ Բայց վարչական մեքենան պէտք չէ գործէ ինչպէս յօշելու յատուկ մեքենայ մը. ան պէտք չէ գործէ մեքենաբար, պէտք չէ պարզապէս անիւ մը դառնայ։ Անոր գործածութեան ատեն պէտք է նկատի առնել մարդկային պարագաները։ Ձեր ձեռքին տակ եղածը մարդկային նիւթ է։ (Ծափեր ծայրագոյն ձախակողմէն եւ ձախէն)։

Երբ դուք կ'ըսէք թէ սկզբունքով որոշած էք սահմանագլուխ քշել ան որ աշխատանքի արտօնագիր չունի, մենք չենք կրնար հաւանութիւն յայտնել։ Աշխատանքի արտօնագիր չտալ կամ զայն ետ առնել՝ կը նշանակէ յանցաւոր համարել ենթական եւ զայն դատապարտել անողորմ պատիժի մը որ կը կոչուի վտարում կամ արտաքսում։ Չէ՞ք ընդունիր թէ ծայրայեղութիւն է այս եւ իւրաքանչիւր պարագայ պէտք է քննուի։ Այսպէս, մարդ մը կը կորսնցնէ իր աշխատանքը, այլ եւս ընելիք չունի, եւ ճիշդ այդ պահն է որ կ'ընտրեն աւելի անողորմաբար հարուածելու համար զայն, ըսելով.— «Վերադարձէք ձեր աքսորի ճամբան»։

Ինչ կը վերաբերի քաղաքական փախստականներուն, ձեզի կը յիշեցնեմ մէկ հատիկ պարագայ։ Վերջերս միջամտեցի ռուսական առաջին հանրապետութեան նախկին նախարարներէն մէկուն համար։ Այս մարդը մեր երկիրը բնակած է տասնըհինգ տարի, առանց մէկուն օգնութեան պէտք ունենալու։ Յետոյ անճար մնալով, աշխատիլ կ'ուզէ։ Արդ, կը մերժեն աշխատանքի արտօնագիր տալ իրեն, ա՛յս մարդուն որ եղած է Մոսկուայի փոխ - քաղաքապետ եւ երկաթուղիներու նախարար՝ իր երկրին մէջ, այնպիսի շրջանի մը երբ իր կառավարութենէն կը պահանջէին յարձակողականի ձեռնարկել, որուն վախճանն եղաւ հոկտեմբեր 18ի յեղափոխութիւնը։ Այս մարդը դոհեց ինքզինքը։ Հարկ եղաւ անձնական դիմումներ կատարել որպէսզի աշխատանքի արտօնագիր տան։ Կ'ընդունիմ, սխալ մը գործուած էր, դարմանուեցաւ։

Յեղափոխութեան մը առաջին հետեւանքն է փոխել բաներու բնականոնութիւնը․ ոչ թէ բանտապահները, այլ բանտարկեալները։ Ճիշդ է նաեւ որ կառավարութեան գլուխը գտնուողներուն եւ աքսորի մէջ եղածներուն միջեւ կան երկու փոխանակելի կացութիւններ (ծիծաղներ)։ Եթէ փետ․ 6ը յաջողած ըլլար, ոչ դուք այստեղ պիտի գտնուէիք, ոչ ալ ես։ Բայց անձնական շահերու համար չէ որ կը խօսինք դուք եւ ես այստեղ, այլ մեր երկրի գերագոյն շահուն համար։ Դուք այդ շահը չէք բաժներ ապահովութեան անհրաժեշտութենէն․ ես ալ։ Բայց ես միեւնոյն ատեն չեմ ուզեր զայն բաժնել արդարութենէն եւ մարդկութենէն (ծափեր ծայրագոյն ձախակողմէն եւ ձախէն)։ Ահա թէ ինչ կ'ուզէի ըսել։ Ես կը պահանջեմ որ դուք չսահմանափակուիք ձեր գրականեան անօրինութիւններով, ձեր չափազանց խիստ կանոններով, ոստիկանական պարզ տեղեկութիւններով որոնց համաձայն կը գործէք։ Ուրիշ տեղեկութիւններ ալ քաղեցէք։ Խնդիրները մի՛ կտրէք նետէք ամբողջական կազմալուծման մէջ, ինչպէս կ'ընէք հիմա։ Հինգ վեց նախարարներ կոչուած են ծանօթանալու այդ խնդիրներուն։ Արտաքին նախարարը իր տեսակէտն ունի, ներքինը՝ ոստիկանութեան տեսակէտը, առողջապահականը՝ իրենը, ինչպէս աշխատանքի եւ հողագործական նախարարները՝ իրենց տեսակէտները։ Այս բոլորին վերեւ ունիք այն յանձնաժողովը զոր կը գումարէք Պ. Խիոյի նախագահութեամբ․ սակայն չունիք յատկապէս օտարականներու

(Շար․ը կարդալ Դ․ էջ)

ՄԱՄՈՒԼ

Տօներն առաջ

=o=

Պուքրէշի «Արազ»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (13 փետրուար)․

— «Որպէսզի Աստուածաշունչի հայերէն թարգմանութեան 15րդ դարադարը իսկապէս դառնայ համազգային տօն, եւ ճառերէն ու ծափերէն հետք մը մնայ, անհրաժեշտ է, որ ամէն մարդ պահ մը մոռնայ օրուան վէճերը, պզտիկ կրքերը ,ատելութիւնները, ու եղբայրանայ տօնին մէջ։ Տեսակ մը հոգիներու զինադուլ, որ մեր առօրեայ կռիւները մարէր ու մեզ հաղորդակից ընէր դարերու խորունկէն եկող ձայնին։

Նման պահ մը հայ ժողովուրդը ապրեցաւ քսանամեակ մը առաջ։Հազար հինգ հարիւրամեակն էր այն ատեն այլապէս շքեղ դէպքի մը, հայ տառերու գիւտին, զոր հայ ժողովուրդը տօնեց 1913ին անխտրաբար հանդիսութիւններով՝ կցելով հայ տպագրութեան 4րդ դարադարձին, որ կը զուգադիպէր նոյն տարուան։

Շատ քիչ պահեր մեր պատմութեան մէջ այնքան միասիրտ գտած են հայ ժողովուրդը որքան 1913 հոկտ․ 13ի տօներուն, երբ ան պահ մը մոռցած իր կուսակցական վէճերը ու դաւանական խտրութիւնները, իր հպարտութիւնն ու երանութիւնը հռչակեց եղբայրական հանդիսութեանց մէջ։ Անոնք որ Պոլիս էին այն խանդավառ օրերուն՝ քաղցր յուզումով կը յիշեն անշուշտ գնծալից տօնախմբութիւնը Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ուր առաջին անգամ զիրար կը գտնէին հայ ժողովուրդին երեք կրօնական դաւանանքները պանծացնելու համար Սահակին ու Մեսրոպին զմայլելի գործը։

Եթէ այն օրերուն պատահեցաւ հրաշքը, ինչո՞ւ չպատահի եւ այս օրերուն, երբ հայ ժողովուրդը աւելի՛ կարիք ունի իր բոլոր զաւակներուն հոգեկան համերաշխութեան՝ դիմանալու համար զարհուրելի հեղեղին որ սրընթաց կը վազէ մեզ քշելու համար անդունդը։ Դարադարձի այս տօները ինչո՞ւ առիթ մը չըլլան իրարու մօտ բերելու հայ ժողովուրդի բոլոր հոսանքները ու դաւանանքները։

Շատ իրաւունք ունի Հայրենիք բերի նկատելու Ամենայն Հայոց կաթողիկոսին յանձնարարութեամբ Երուսաղէմի մէջ կազմուած Կեդր․ Յանձնախումբը, եւ նկատել տալու որ Թորգոմ պատրիարք շատ աւելի լաւ կատարած պիտի ըլլար իրեն յանձնուած պաշտօնը, եթէ յոբելենական Կեդր․ Յանձնախումբին մէջ մտցնէր աշխարհական անձեր եւս, ինչպէս եւ հայ կաթոլիկ եւ բողոքական եկեղեցիներու ներկայացուցիչներ։

Չի բաւեր, արդարեւ, թելադրել ազգային իշխանութեանց պատկանող մարմիններուն, «որպէսզի պատշան կերպով հրաւէր ուղղեն համազգի կաթոլիկ եւ բողոքական հասարակութեանց եւս, իրենց մասնակցութիւնը բերելու յոբելենական հանդիսութեանց, մասնաւորապէս կրթական եւ հրապարակային բաժիններուն» ։Կեդր․ Յանձնախումբն իսկ այդ մտահոգութեամբ պէտք է կազմուած ըլլար։

Դարադարձը՝ զոր տօնելու կոչուած ենք՝ եկեղեցական տօն մը չէ, եւ աւելի իրաւունքով՝ երբեք լուսաւորչական տօն մը։ Հայ մշակոյթի տօնն է ան, եւ ամբողջ հայ ժողովուրդն է որ պէտք է մասնակցի անոր։ Ան պէտք է պանծացնէ հայ մտքի տքնութեան բոլոր դարերն ու բոլոր դէմքերը, Սահակն ու Մեսրոպը, Եզնիկն ու Եղիշէն, Շնորհալին ու Նարեկացին, Մխիթարն ու Բագրատունին, Այտընեանն ու Հիւրմիւզը ,Խրիմեանն ու Ալիշանը։ Ով որ այսպիսի օր մը խտիր դնէ հայ ժողովուրդի զաւակներուն միջեւ, արժանի չէ մասնակցելու տօնին։

Չկա՛յ աւելի հանդիսաւոր առիթ ցեղին միութիւնը հռչակելու համար։ Չկա՛յ աւելի յարմար բոպէ թնդացնելու համար երգը,— «Եղբայր եմք մեք որ մրրկաւ էինք զատուած»։

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (1)

ԱԹԷՆՔԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

=o-o=

ԽՄԲ.— Ինչպէս կը յիշեն ընթերցողները, 1933 յուլիս 30ին Աթէնքի մէջ սպաննուեցաւ երիտասարդ մը, Սարգիս Գըյըճեան (նախկին Դաշնակցական)։ Մարդասպանը գտնուած չըլլալով, զանազան մատնանշումներու վրայ ձերբակալուեցան ուսուցիչ Մանուկ Մանուկեան, որ յետոյ անպարտ արձակուեցաւ, Նիկոլ Նիկողոսեան եւ ուրիշ հինգ ընկերներ։ Այս վերջինները երաշխաւորութեամբ ազատ արձակուած էին քանի մը ամիս առաջ, իսկ Նիկոլ Նիկողոսեան կը մնար բանտարկուած։

Չորս - հինգ անգամ յետաձգուելէ յետոյ, փետր․ 14ին տեղի ունեցաւ դատավարութիւնը, եւ միաձայնութեամբ անպարտ արձակուեցան բոլոր ամբաստանեալները։

Հակառակորդները այս սպանութիւնն ալ շահագործեցին անխնայ, Դաշնակցութեան վզին փաթթելով զայն եւ անոռնի սուտեր տարածելով։

Այս երեւոյթը երեւան եկաւ նաեւ դատավարութեանց ընթացքին։

Այդ իսկ պատճառով, անհրաժեշտ կը սեպենք ներկայացնել դատավարութեան մանրամասնութիւնները, իբրեւ պատկերազարդ պատմութիւն ժամանակակից բարքերու։ Մեր աղբիւրն է՝ Աթէնքի «Նոր Օր»ը։

Ա․ ՆԻՍՏ, ՓԵՏՐ․ 14

Առաւօտեան ժամը 9։ Ամբաստանող եւ ամբաստանեալ կողմի վկաները ներկայ էին։ Հետաքրքիրներու բազմութիւն մը դատարանի շէնքին շրջափակին առջեւ կը սպասէ։ Անկիւնային խօսակցութիւններ։ Կարծիքներ ու վճիռներ դատի ելքի մասին։

Ամբաստանողները տխուր են։ Ժպիտ չկայ անոնց դէմքերուն վրայ։ Տխուր են անոր համար որ դատավարութիւնը այս անգամ ալ յետաձգել տալու իրենց ռազմավարութիւնը արդիւնք չտուաւ։

Ի՞նչ շահ ունին ձգձգուելուն մէջ։ Նիւթապէս վնասե՞լ ամբաստանեալին եւ զայն բանտին մէջ պահել ժամանակ մը եւս։ Եթէ գիտնային թէ ամբաստանեալ կողմի փաստաբանները առանց նիւթական ակնկալութեան մեղադրեալին պաշտպանութիւնը ստանձնած էին, պարզապէս անմեղ մը փրկելու համար, ապահովաբար դատը ձգձգելու մասին երբեք չպիտի մտածէին։

Ամէն յետաձգումին ամբաստանող կողմը կարեւոր գումարներ տուած է իր փաստաբանին,իսկ ամբաստանեալը չոր շնորհակալութիւնով փոխադարձած է իր փաստաբաններուն ճիգերը։

Ամբաստանող կողմի վկաները եւ բարեկամները վերէն տրուած հրահանգի մը համաձայն, դրդութիւններ կ'ընեն։ Նախ ակնարկութիւններ, յետոյ հայհոյութիւններ։ Զիլիկ մը աջ ու ձախ լուտանքներ կը տեղացնէ։

Հետաքրքիր հանդիսականներէն Գաբրիէլ Մարգարեան եւ շօֆէօր Արտաշ շրջափակին մէջ վէճ կ'ունենան։ Բռունցքները կը շարժին։

Ամբաստանող կողմը կ'ուզէ օգտագործել առիթը։ Վէճը կը ներկայացուի դատաւորներուն։

— Մեր վկաները կ'ահաբեկեն եւ դրամով կը կաշառեն։ Դատարանին վրայ կ'ուզեն ճնշում բանեցնել, խօսքը դատաւորներուն ուղղելով կ'ըսէ Անահիտ Գըյըճեան։

Դատախազը վիճողներուն անունները կ'արձանագրէ, քննութիւն բանալու համար։

×

Երդուեալները ներկայ են։ Օրինական պայմանները լրացած։ Սրահը լեցուն է վկաներով եւ հանդիսականներով։

Նիկոլ Նիկողոսեան նստած է ամբաստանեալի աթոռին վրայ, հանդարտ ու պաղարիւն։ Իր քով տեղ բռնած են երաշխաւորութեամբ ազատ արձակուած միւս ամբաստանեալները թիւով հինգ։ Բոլորը ուրախ են որ դատը չպիտի յետաձգուի։ Անմեղները դատէն չեն վախնար։ Տակաւին նիստը չփակուած, ներս կը մտնէ ամբաստանող կողմի փաստաբան Պ․ Լասսա։

Կարգով կուգան պաշտպան փաստաբաններ Պ․ Տամասկինոս ,որդի Տամասկինոս, Պ․ Անկելիտիս եւ Զիմպօս ընկերակցութեամբ քարտուղարներու։ Պաշտպան փաստաբան Պ․ Ռօմանոս կը բացակայէր գործի մը պատճառաւ։

Նիստը կը բացուի։

Դատախազը խօսք կ'առնէ։ Դատին կուտայ կուսակցական, քաղաքական բնոյթ։ Կ'ըսէ թէ Դաշնակցութիւնը ահաբեկչական կազմակերպութիւն է, որ իրմէ դուրս գտնուող Հայերը կ'ահաբեկէ։ Քեսարեանի սպանութեան վրայ ծանրանալով, դիտել կուտայ թէ խորհրդաւոր ոճիր մըն է, որ կապ ունենալ կը թուի Դաշնակցութեան հետ։

Վերջացնելով խօսքը, կը պահանջէ, որ դատավարութիւնը դռնփակ ըլլայ։

Պաշտպան փաստաբաններէն Պ․ Անկելիտիս կը բողոքէ դատախազին խօսքերուն դէմ․

—Այս դատը, կ'ըսէ, կուսակցական բնոյթ չունի։ Ամբաստանող կողմը, ոճիրէն յետոյ, ընդունեց անոր անհատական բնոյթը։ Նախ ամբաստանուեցաւ Մանուկեան մը։ Յետոյ երբ դատախազը եւ հարցաքննիչ դատաւորը հաստատեցին անոր անմեղութիւնը, մեղադրողները սպանութեան քաղաքական - կուսակցական գոյն տալ ուզեցին համայնավար կուսակցութեան թելադրանքին անսալով եւ ամբաստանեցին Նիկոլ Նիկողոսեանը։

Պ․ դատախազը եթէ թղթածրարը ուսումնասիրէր, թիւրիմացութեան մէջ չպիտի իյնար։

ԴԱՏԱԽԱԶ․— Ես չըսի թէ այս ոճիրը գործած է Դաշնակցութիւնը։ Դատավարութիւնը երեւան պիտի հանէ ճշմարտութիւնը։

Դատաւորները 10 վայրկեան կ'առանձնանան եւ սրահ վերադառնալէ յետոյ, նախագահը կը յայտարարէ թէ դատավարութիւնը դռնփակ պիտի ըլլայ։

Այս միջոցին սեղանի վրայ կուգայ թարգմանի խնդիր մը։ Ո՛վ պիտի ըլլայ թարգմանը։ Ամբաստանող կողմը կը ներկայացնէ կօշկակար մը, որ ոչ հայերէն եւ ոչ յունարէն կը հասկնայ։

Պաշտպան փաստաբան Տամասկինոս Պ․ Գրիգոր Գըյըճեանը կը ներկայացնելով կ'ըսէ․

(Շար․)

Երբ մենք կ'ըսենք՝ այո, կը նշանակէ այո: Երբ կ'ըսենք՝ ոչ, կը նշանակէ ոչ: Պէտք է որ աշխարհ գիտնայ այս բանը: Մենք պատրաստ ենք որ եւ է գործակցութեան որ կը համապատասխանէ մեր ժողովուրդին իրաւունքներուն: Աշխարհը պէտք է փոխէ իր գաղափարները Գերմանիոյ մասին: Անցեալ 13 տարիները նշանակութիւն չունին գերմանական հազարամեայ պատմութեան քով: Այսօրուան Գերմանիան յարգուելու է յաւիտենական Գերմանիոյ: Մենք չենք ուզեր սպառնալ որ եւ է ժողովուրդի ազատութեան, բայց, ո՛վ որ կ'ուզէ խլել մեր ազատութիւնը, պէտք է բռնութեան դիմէ: Երբեք, ոչ ես, ոչ ալ ինծմէ վերջը մեր շարժումէն ծնած որ եւ է կառավարութիւն չպիտի ստորագրէ վաւերաթուղթ մը վնասէ Գերմանիոյ պատիւին եւ իրաւունքին: Ինչ որ կը ստորագրենք, պիտի կատարենք, իսկ ինչ որ չպիտի կրնանք կատարել, երբեք չպիտի ստորագրենք »:

Զուիցերիան ալ կը պատրաստուի

վերջերս բուռն պայքար մը կը մղուէր Զուիցերիոյ մէջ, զինուորութեան շրջանի երկարաձգման մասին: ժողովուրդին կարծիքը առնելու համար, որոշուեցաւ հանրաքուէ կատարել: Կիրակի օր տեղի ունեցաւ հանրաքուէն եւ 430,425ի դէմ 506,325 ձայնով, այսինքն 75,900 քուէի մեծամասնութեամբ որոշուեցաւ 12 օրէն 23ի բարձրացնել նորագիրներու մարզանքի շրջանը, որով այսուհետեւ զինավարժութիւնը պիտի տեւէ 104 օր, փոխանակ 90ի:

Այս յաւելման նպատակն է պաշտպանել Զուիցերիոյ չէզոքութիւնը՝ պատերազմի պարագային – ճիշդ Պելժիոյ պէս: Կը կարծուի թէ Գերմանիոյ վերազինումը դեր ունեցած է այս որոշման մէջ: Կառավարութիւնը անցեալ տարի 80 միլիոն ֆրանք յատկացուց արագահարուած թնդանօթներու եւ նոր օդանաւերու համար: Նոր օրէնքին տրամադրութեամբ, Զուիցերիա պիտի ունենայ 400,000 քաղաքապահ զինուոր: Կառավարութիւնը հանրաքուէն շահած ըլլալով, անշուշտ ուժ պիտի տայ նոր սպառազինութեան:

Արքայական թերթ մը կը պահանջէ բացառութիւն ընդունել Թուներր

Հարիւրապետ Սէն յօդուած մը գրելով արքայական « Լա Ռէաքսիոն » թերթին մէջ, խստօրէն կը ճաղկէ Թուներուն դէմ ձեռք առնուած քաղաքականութիւնը, որ ուրիշ ելք չպիտի ունենայ եթէ ոչ անօթի մեռցնել տարագիրները: Ուստի կը պահանջէ զանոնք ազատ կացուցանել 10 առ հարիւրի օրէնքին տրամադրութենէն, «այսինքն ֆրանսացի համարել»:

Երեւի հարիւրապետը չի գիտեր որ հայ տարագիրներն ալ նոյն կացութեան մէջ կը գտնուին:

Յօդուածին ամբողջական թարգմանութիւնը յաջորդով:

Սարսափելի փոթորիկ ցամաքի եւ ծովու վրայ

ՉՈՐՍ ՀՈԳԻ ՄԵՌԱԾ, ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐ ԵՒ ԱՀԱԳԻՆ ՎՆԱՍ

Երեք օրէ իվեր սարսափելի փոթորիկ մը կը տիրէ ամբողջ Ֆրանսայի մէջ, մասնաւորապէս հարաւային եւ միջին նահանգներու մէջ եւ Միջերկրականի վրայ: Շաբաթ օր փոթորիկին ուժգնութիւնը հասած էր ժամական 50 – 60 մղոնի: Ատլանտեանէն մինչեւ Ալպեան լեռները փոթորիկը աւերեց բազմաթիւ քաղաքներ եւ գիւղեր, կործանելով տանիքներ, ծխնելոյզներ, պատեր ճեղքելով եւ ծառեր արմատախիլ ընելով: Փարիզի մէջ ալ սաստիկ հով մը կը փչէր, բայց ոչ այնքան վտանգաւոր: Ամէնէն աւելի վնասուեցան կեդրոնական Ֆրանսայի քաղաքները: Սէն ժօրիօզի մէջ, որ ծանօթ է մեր մարզիկներուն, 80 աշակերտներ քրիստոնէականի դաս կ'առնէին և հազիւ ազատեցան մահէն, երբ փոթորիկը տապալեց ժամուն գմբէթը: Ուրիշ ալպեան շրջանի մը մէջ, Սէն–Փիէռ տ'Ալպինեի, տուն մը փլաւ եւ փլատակները 50–60 մէթր անդին նետուեցան: Ալպեան քաղաքներու եւ գիւղերու վնասը 200,000էն 500,000 ֆրանք կը հաշուեն: Չորս հոգի զոհ գացին արկածներու, իսկ վիրաւորները աւելի բազմաթիւ են: Փարիզի մէջ, Սթատ է-լիզապէթի (Փորթ տ'Օրլէան), փայտէ պատերը փլելով փողոց նետուեցան:

Ծովուն վրայ եւս բազմաթիւ արկածներ պատահեցան: Խանգարուեցան ոչ միայն շոգենաւերու այլեւ կառախումբերու երթեւեկը՝ Փարիզ–Լիոն–Մարսէյլ եւ ուրիշ գիծերու վրայ:

Շատ ծանր վնասներ պատահեցան Պոռտօ քաղաքին եւ շրջանին մէջ: Սէնթ – Անտոէի մէջ ինքնաշարժ մը հովին ուժգնութենէն ինկաւ ճահիճի մը մէջ եւ կառավարը խեղդուեցաւ: Շալօն – սիւր – Սօնի մէջ զանգակատուն մը տապալեցաւ:

Հարցին համար կազմակերպուած կեդրոնական վարչութիւն մը: Կը դանը-ւիք ընդարձակ հարցի մը առջեւ: Օ-տարականներու վերաբերեալ բոլոր խնդիրները կը լուծուին հակառակ ուղղութեամբ, տարբեր նախարարու-թեանց կողմէ, ինչ որ կը նշանակէ կազմակերպութեան պակաս՝ այսքան բարդ եւ կարեւոր հարցի մը առջեւ: Ես կը պահանջեմ լուրջ եւ ներդաշնակ կազմակերպութիւն մը. կը պահան-ջեմ հսկողութեան միջոցներ, կը պա-հանջեմ որ դուք չպաշտպանէք գաղտ-նապահութեամբ մը որ երբեք չի հա-մապատասխաներ ձեր պաշտպանած շահերուն: (Ծափեր ծայրագոյն ձախակողմէն եւ ձախէն):

Ըստ սովորութեան նախագահը յայ-տարարեց թէ «միջադէպը փակուած է»:

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

25,000 *ԻՏԱԼԱՑԻ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐ* արեւելեան Ափրիկէ ղրկուած պիտի ըլլան, երբ լրանան բոլոր փոխադրութիւնները: Միւս կողմէ կ'ըսուի թէ համաձայնութիւն գոյացած է Իտալիոյ եւ Հապէշիստանի միջեւ, չէզոք գօտի մը կազմելու համար վիճելի շրջանին մէջ:

ԱԻՍՏՐԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ Փարիզէն Լոնտոն գնաց իր արտաքին նախարարին հետ: Այս առթիւ Անգլիոյ աշխատաւորական օրկանը կը պարսաւէ ֆրանսացի ընկերվարականներուն եւ համայնավարներուն սարքած թշնամական ցոյցը, անկրթութեան վերագրելով զայն:

ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԻ ԱՓԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ, Քանի մէջ ծովէն հանուեցաւ Պելժի մը դիակը: Նախ կաշկանդուած, չարաչար ծեծուած եւ յետոյ ծովը նետուած էր: 1914ին Նիսի մէջ ամուսնացած էր կոմսուհի Տրահոյովսքի հետ (ռուս), բայց յետոյ բաժնուելով, պանդոկի մը ծառայ դարձած էր: Խուզարկութեանց ատեն գտնուեցան նափոնական, ռուսական դեսպանատուններու պաշտօնեաներուն եւ ուրիշներու այցետոմսերը: Կը կարծուի թէ լրտեսութեան կամ վրէժխնդրութեան հետ կապ ունի այս խորհրդաւոր սպանութիւնը:

ԿԻՆԵՐՈՒ ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԹԵԱՆ խնդիրը երեսփ. ժողովին մէջ պիտի յուզուի այսօր, եթէ նոր անակնկալ մը չպատահի: Իրաւասու յանձնաժողովը երկու անգամ է որ չի կրնար մեծամասնութիւն գոյացնել, որոշում տալու համար…

ԿՐԻՓԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ շարք մը զօրանոցներու մէջ: Երկու զինուորներ մեռան Պառ – լը – Տիւքի զօրանոցի մէջ, երեք՝ Մառնի մէջ, երկու՝ Ռուանի եւ քանի մը հոգի՝ Քէնփէռի մէջ: Սթէնէյի զօրանոցին 700 զինուորներէն 500ը հիւանդացած են մէկ ամսուան ընթացքին:

ԻՐ ԳՐԱԳՐՈՒՀԻՆ ՊՂԾԱԾ ԸԼԼԱԼՈՎ, Լիոնի մէջ ձերբակալուեցաւ վաճառական մը, Մոռէլ: Ատենէ մը իվեր կը հետապնդէր աղջիկը որ 23 տարեկան էր եւ միշտ կը դիմադրէր: Առջի օր երբ բոլոր պաշտօնեաները մեկնած էին, վաճառականը խոյացաւ աղջկան վրայ, որ յուսահատօրէն դիմադրեց եւ կոտրտեց գրասենեակին ապակիները: Վաճառականը թեւերը կապելով եւ բերանը փակելով, գոհացուց իր կիրքը եւ աղջիկը ազատ ձգեց երկու ժամ վերջը:

ՑՈՅՑ ՍԵՂԱՆԱՒՈՐ ՄԸ, Մավրոմաթի, ձերբակալուեցաւ իտալական սահմանին վրայ, երբ կը փորձէր փախչիլ: Ձերբակալուած է նաեւ իր ֆրանսացի ընկերը, իբրեւ զեղծարար:

5 ԵՒ 10 ՍԱՆԹԻՄՆՈՑՆԵՐԸ (պրոնզ) արժէք զուրկ ըլլալով, ելմտական նախարարութիւնը կը յիշեցնէ թէ մինչեւ փետրուար 28 կրնայ փոխանակել զանոնք, ինչքան ալ մեծ գումար կազմեն:

Ս. ԳՐՔԻ ՀԱՅԵՐԷՆ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆ 1500ԱՄԵԱԿԸ

»»»· ·«««

Յառաջիկայ 10 մարտ 1935, Կիրակի օր, ժամը 14ին **Mutualité**ի մեծ. սրահին մէջ (**24, Rue St. Victor,** փարիզ 5. մէթրօ **Maubert - Mutualité**), նախաձեռնութեամբ Փարիզի Հայ Եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութեան վարչ. ժողովի պիտի կատարուի գիտական – գեղարուեստական մեծ ու շքեղ հանդէս մը, նուիրուած Ս. Գրքի հայերէնի թարգմանութեան եւ Հայ մատենագրութեան սկզբնաւորութեան 1500ամեայ տարեդարձին, մասնակցութեամբ ծանօթ հայ գրագէտներու եւ արուեստագէտներու:



«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»ի Սէվրանի մասնաճիւղի թէյասեղանը Մարտ 3ին. կիրակի օր:

Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Հայ սափրիչներու ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ փետր. 27ին, Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Ֆլօրիա ճաշարանը. *61, rue Mr. le Prince*: կարեւոր օրակարգ: Բոլորի ներկայութիւնը պարտադիր:

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան Պետ. Հայ Կարմիր Խաչի Օգն. մասնաճիւղը իր նպաստի սարեկան պարահանդէսը կուտայ յառաջիկայ Ապրիլ *14ին, Կիրակի օր:*

Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

կը խնդրուի հայ կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ սոյն թուականը:

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13) Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (29)

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

»»»··«««

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Հիւրանոցում, ուր գտնւում էին նրանք, տիրում էր մի տեսակ ծանր լռութիւն: Տան տէրը, չնայելով որ բաւական զուարճախօս եւ մինչեւ անգամ շատախօս մարդ էր, ինչպէս լինում են առհասարակ շատ ման եկած, շատ բան տեսած եւ շատ բան լսած ծերունիները, — այսու ամենայնիւ, չգիտեր ինչ առարկայի վրայ խօսել իւր տարապայման հիւրի հետ: Նա գտնւում էր մի տեսակ երկիւղածութեան մէջ, որ տիրում է մարդու սրտին, երբ զգում է գերբնական էակների ներկայութիւնը: Իսկ քահանաները վախենում էին խօսել աւելի այն պատճառով, որ ցոյց չտան իրանց ազխուութիւնը:

Վերջապէս կից սենեակի դռնից ներս մտաւ տան տիկինը իւր դանակներին աշակերտ խմբով եւ հիւրանոցի լռութիւնը փոքր ինչ փարատուեցաւ, փոքր ինչ կենդանացաւ:

Ամուսին այրը կանգնեց, սկսեց ներկայացնել նախ իւր տիկնոջը, յետոյ իւր աղջիկներին եւ որդիներին: Բոլորը հերթով մօտեցան, համբուրեցին, արեղայի աջը եւ օրհնութիւն առին:

Տիկինը նստեց արեղայի դիւանի մօտ, մեծ աղջիկները եւ մեծ որդիները տեղաւորուեցան միւս կողմում, իսկ փոքրիկները մի քանի բայլ ոտքի վրայ մնացին, ձանձրացան եւ դուրս գնացին:

Յարգելի հիւրը, ինչպէս երեւում էր, կանանց զբաղեցնել չգիտեր, եւ կարծես թէ, նրանց ներկայութիւնից նեղւում էր: Այդ երեւում էր այն անախորժ արտայայտութիւնից, որ նրկատւում էր նրա տխուր դէմքի վրայ, որը ամենայն ջանքով աշխատում էր թագցնել: Դա կուսակրօնի սովորական վրդովմունքն է, երբ հանդիպում է կնոջ: Բայց ի՞նչով բացատրել այդ:

— Ձեր սրբազնութիւնը, երեւի, շատ հեռուից է գալիս, տան տիրուհին սկսեց խօսակցութիւնը:

Արեղան դարձաւ դէպի գանդրահեր սարկաւագը, որ կանգնած էր նրա մօտ: Թարգմանը պատասխանեց:

— Այո, հեռուից, շատ հեռուից: Ամբողջ երեք ամիս ճանապարհ ենք անցել, մինչեւ հասել ենք այստեղ:

Այդ միջոցին Փրակով եւ սպիտակ ձեռնոցներով ներս մտան երկու սպասաւորներ եւ արծաթեայ մատուցարանների վրայ առեցին թէյ:

Արեղան հրաժարուեցաւ ընդունել – լուց, ասելով, որ սուրբ տաճարի սպասաւորները իրանց հեռու են պահում անուշ ըմպելիքներից: Տան տիկինը երկար աշխատում էր բացատրել, համոզել նրան, թէ դա հասարակ թէյ է, ուրիշ ըմպելիք չէ, թէ դրան գործ են ածում իրանց երկրում մինչեւ անգամ էկզարխները:

Չկամենալով վշտացնել տան տիրոջ բարեպաշտութիւնը, արեղան ընդունեց մի բաժակ եւ սկսեց առանց շաքարի խմել: Երկու քահանաները, հետեւեցին նրա օրինակին եւ հակառակ իրանց սովորութեան սկսեցին իրանք էլ կծոտի խմել:

Տիկինը հետաքրքրուեցաւ գիտենալ, թէ ի՞նչ նպատակով է ճանապարհորդում «Նորին սրբազնութիւնը»: (Տիկինը միշտ նրան «սրբազնութիւն» էր կոչում, թէեւ յարգելի հիւրը եպիսկոպոս չէր, այլ Երուսաղէմի վանքի Յունաց միաբանութեան արեղաներիցն էր):

Արեղան համառօտ կերպով յայտնեց իր ով լինելը կամ ի՞նչ միաբանութեան կողմից իբրեւ Երուսաղէմի նուիրակ ուղարկուած լինելը, — նկարագրեց Փրկչի սուրբ գերեզմանի հալածանքը մահմէտականներից, — նկարագրեց միաբանների կրած նեղութիւնները Թուրքերից, նրանց աղքատութիւնը եւ ողորմելի վիճակը: Նրա ամբողջ պատմութիւնը այնքան ազդու եւ ցաւակցական էր, որ տան տիրուհին լսելու ժամանակ անդադար խաչակնքում էր իր երեսը, վերջը նա այլ եւս զիմանալ չկարողացաւ, թաշկինակը տարաւ աչքերին, սկսեց դառն կերպով հեկեկալ:

Արեղան նկատելով այդ, մխիթարեց նրան ասելով.

— Սուրբ տաճարի բոլոր թշուառութիւններին դարման կը տրուի բարեպաշտ հաւատացեալների նուիրատւութեամբ: Ես ուխտել եմ այնքան ժամանակ չուտել, չխմել, չքնել, եւ այդ երկաթէ շղթան (նա ձեռքը տարաւ դէպի հաստ շղթան, որից քարշ էր ընկած ահագին երկաթեայ խաչը նրա կուրծքի վրայ) միշտ իմ պարանոցին կրած պիտի ունենամ, — մինչեւ բարեպաշտ հաւատացեալց օժանդակութեամբ չհաւաքեմ այնքան նուէրներ, որոնցմով կարելի լինի Փրկչի սուրբ գերեզմանը գերութիւնից ազատել:

— Մի՞թէ գերութեան մէջ է, բացականչեց տիկինը:

— Այո, գերութեան մէջ է, անօրէնների ձեռքում…: Վանքը պարտքի տակ է ընկած… սրբութիւնները գրաւ են դրուած…:

— Աստուած իմ, Աստուած իմ, բացականչեց տիկինը, դարձեալ թաշկինակը տարաւ դէպի աչքերը:

Տիկնոջ օրինակին հետեւեց եւ նրա ամուսին այրը: Երկու քահանաները նոյնպէս փորձեցին զգացուած ձեւանալ:

Թէյի երկրորդ բաժակը ընդհատեց այդ տխուր խօսակցութիւնը, սպասաւորները արծաթեայ մատուցարանները ձեռքներում կրկին ներս մտան:

Բոլոր ժամանակը արեղան խօսում էր յունարէն, իսկ գանդրահեր երիտասարդը թարգմանում էր նրա ասածները: Այդ վերջինը ռուսերէնին յնպէս շատ փոքր գիտէր, եւ այդ աւելի հետաքրքրական էր դարձնում նրա խօսքերը, երբ շատ բաներ մնում էին անհասկանալի:

Թէյի երկրորդ բաժակից յետոյ խօսակցութիւնը ընդունեց ուրիշ ուղղութիւն: Տան տէրը հարցրեց.

— Երուսաղէմի մէջ այժմ ի՞նչ սրբութիւններ են մնացել:

— Շատ սրբութիւններ են մնացել, պատասխանեց արեղան, — որոց թւումն է Յիսուս Քրիստոսի օրօրոցը: Իսկ այդ սուրբ օրօրոցը վաղուց է, որ Թուրքերը խլել են մեզանից, պահում է Օմարի մզկիթում: Երբ մի քրիստոնեայ մտնում է այնտեղ, սուրբ օրօրոցը սկսում է ինքն իրան օրօրուել: Այդ պատճառով քրիստոնեաներին թոյլ չեն տալիս, որ այնտեղ մտնեն:

(Շար.)

■■■ LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ■■■

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 27 ՓԵՏՐՈՒԱՐ MERCREDI 27 Février 1935

11ՐԴ ՏԱՐԻ - 11e Année No 2730 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՏԱՐԱԶ»Ի ԿԱՆՈՆԱԳԻՐԸ

Կիրակի օր հրատարակած էինք թարգմանութիւնը այն կանոնագրին, որ կը սահմանէ տարազի օրէնքին գործադրութեան եղանակը, Թուրքիոյ մէջ:

Օրէնքը շատոնց հրատարակուած է, եւ կը վերաբերի ոչ միայն կրօնական հանդերձանքի, այլ եւ ուրիշ տարազներու (մարզական, դպրոցական եւն.):

Գործադրութեան համար, կղերականներուն պայմանաժամ տրուած է մինչեւ 1935 յունիս 13, իսկ միւսները պարտաւոր են անմիջապէս համակերպիլ, սկսելով կանոնագրին հրատարակութեան թուականէն (18 փետր. 1935):

Ի՞նչ նորութիւններ կը պարունակէ այս կանոնագիրը, որ վաւերացուած է Պետական Խորհուրդին կողմէ:

Գլխաւոր նորութիւնը անոր ոգին է, որ անգամ մը եւս կը փաստէ զանազան պատրանքներ:

Երբ օրէնքը հրատարակուեցաւ, բուռն դժգոհութիւն պատճառելով, մասնաւորապէս Յունաստանի մէջ, հաւատացողներ կային թէ զիջումներ պիտի ըլլան:

Այսպէս, կը հաւատէին թէ բացառութիւն պիտի համարուին իւրաքանչիւր կրօնքի հովուապետները, որ այս պարագային կը նշանակէր Պատրիարք (հայ, յոյն, հռոմէական) եւ Րաբունապետ (հրեայ):

Արդ, կանոնագիրը այդ «զիջում»ը չարադրած է շատ վարպետ եւ առաձգական եղանակով մը.—

ՅՕԴ. 4.— Կառավարութիւնը իւրաքանչիւր կրօնքէն եւ դաւանանքէն յարմար դատած միայն մէկ կրօնականի առժամապէս կ'արտօնէ աղօթատեղիներէ դուրս ալ սքեմ կրելու: Երբ վերջանայ արտօնութեան պայմանաժամը, զայն նոյն կրօնականին համար նորոգելու կամ ուրիշ կրօնականի մը տալու համար, ներքին գործավարութիւնը առաջարկ կը բերէ եւ գործավարներու խորհուրդը կուտայ հարկ եղած որոշումը»:

Այս մէկ հատիկ յօդուածը բաւական է, հասկնալու համար քէմալականութեան նոր օրէնքին «միտ բանի»ն:

Երեւութապէս, հարցը կը վերաբերի իւրաքանչիւր համայնքութեան հովուապետներուն, պատրիարք եւ րաբունապետ:

Բայց, կանոնագիրը չի գործածեր այդ բառերը: Եւ չգործածելով զանոնք, Թուրքիոյ Պետական խորհուրդը իր կարգին կը վաւերացնէ կառավարութեան հիմնական քաղաքականութիւնը,— Անգամ մը եւս ժխտել Պատրիարքներու եւ Պատրիարքարաններու գոյութիւնը:

Դեռ աւելին: Ժխտելով պատրիարքներու եւ րաբունապետի գոյութիւնը, կանոնագիրը կառավարութեան ձեռքը կուտայ նոր զէնք մը:

Համաձայն այս յօդուածին տրամադրութեան, կառավարութիւնը կրնայ սքեմ կրելու արտօնութիւնը զլանալ օրուան պատրիարքին կամ րաբունապետին, վարկաբեկելու համար զայն:

Դեռ աւելին, աւելի՛ն,— կրնայ որ եւ է համայնքութեան մէկ եպիսկոպոսը, վարդապետը, մինչեւ անգամ քահանան մէջտեղ նետել իբրեւ նոր Փափա Էֆթիմ, անոր շնորհել սքեմ կրելու արտօնութիւնը,— եւ հռչակել Հայոց կամ Յունաց պատրիարք, Հրէից րաբունապետ եւն.:

Արդարեւ, պէտք եղածէն աւելի թափանցիկ է 4րդ յօդուածը:

Ան ոչ միայն առաձգական ձեւ մը տուած է բացառիկ արտօնութեան, այլ եւ պայմանաժամ սահմանած է անոր:

Երբ լրանայ պայմանաժամը, կառավարութիւնը կրնայ իր ուզածին տալ նոր արտօնութիւնը, հասարակ մահկանացուի մը, հանգամանքէ զրկուած խամաճիկի մը վերածելով օրուան հովուապետը:

Ո՛ր կողմէն ալ քննէք խնդիրը, չպիտի կրնաք ուրիշ եզրակացութեան յանգիլ:

Այս երկաթէ սուրը իր ձեռքին մէջ ունենալէ յետոյ, քէմալական յետին պաշտօնեային համար դժուար չէ միջամտել, եւ խառնակել, կազմալուծել փոքրամասնութեանց ներքին կեանքը:

Ապացոյցնե՞ր կ'ուզէք: Ի՞նչ աւելի պերճախօս փաստ, քան Փափա Էֆթիմի պարագան:

Այս թրքախօս թշուառականը աւելի քան տասը տարիէ ի վեր կը զբաղեցնէ յոյն համայնքը, ըմբոստանալով Պատրիարքարանին դէմ եւ պահելով իր առանձին կազմակերպութիւնը:

Կառավարութիւնը երեւութապէս Պատրիարքարանին հետ է, բայց իրականին մէջ կը քաջալերէ Էֆթիմը, խախտելու համար յոյն փոքրամասնութեան վարչական կազմակերպութիւնը: Իր իսկ նշանակած եւ ընտրած երկու յոյն «սայլաւ»ներէն (երեսփոխան) մէկը, Սթամաթ Զիհնի, Փափա Էֆթիմի հոգեզաւակն է եւ անոր աջ բազուկը:

Օրինակ մըն ալ հայկական շրջանակէն:

Անցեալ տարի, խումբ մը սրիկաներ գրաւեցին Ղալաթիոյ եկեղեցին եւ կեդր. Վարժարանը, դուրս քշելով Պատրիարքարանի հաստատած խնամակալութիւնը, որ տարիներէ ի վեր կը վարէր նոյն հաստատութիւնները եւ անոնց կալուածները:

Կառավարութիւնը երեսանց խրատունք տուաւ Ազգ. Վարչութեան բողոքներուն, բայց յետոյ չեղեալ հռչակեց իր իսկ անօրինութիւնը, եւ ոստիկաններու աջակցութեամբ տեղաւորեց ինքնակոչ թաղականները:

Այս «հայրախնամ» քաղաքականութիւնը աւելի դիւրութեամբ պիտի գործադրուի այսուհետեւ, քանի որ, ոչ միայն վաւերացուած է Տարազի կանոնագիրը, այլ եւ փոքրամասնութիւններն ալ երեսփոխաններ ունին Թուրքիոյ Ազգ. ժողովին մէջ...

Ահա թէ ո՛ւր կրնայ յանգիլ երեւութապէս անմեղ օրէնք մը,— «ճիպպէ»ներու ջնջումը, տառանց դաւանանքի խտրութեան:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԿԱՐԵՒՈՐ ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐՈՒ ՆՈՐՈԳՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

»»»..«««

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ Պ. ԼԻՒՍԻԷՆ ՓԻՔԱՐԻ ՀԵՏ

(ՏՆՕՐԷՆ ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՎԵՐԱՏԵՍՉՈՒԹԵԱՆ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԲԱԺՆԻՆ)

Շարք մը հարցերու մասին լուսաբանութիւն ստանալու համար, պարտք սեպեցինք աշխատակից մը ղրկել Պ. Lucien PICARDի, որ վարիչն է ոստիկանական վերատեսչութեան Օտարականներու բաժնին: Հակառակ իր բազմազբաղ վիճակին, Պ. Փիքար ուշադրութեամբ լսելով մեր հարցումները, սիրով տուաւ անհրաժեշտ լուսաբանութիւնները:

Շնորհակալութեամբ կը հրատարակենք իր բացատրութիւնները, հարց – պատասխանի ձեւով:

Այս առթիւ ըսենք թէ տեսակցութիւններ պիտի ունենանք նաեւ ուրիշ իրաւասու պաշտօնատարներու հետ, լուսաբանելու համար օրուան հարցերը.—

ՀԱՐՑՈՒՄ.— Ինքնութեան թուղթերու նորոգման հրահանգը շուարման մատնած է մեր հայրենակիցները: Ի՞նչ է ձեր կարծիքը այս մասին:

ՊԱՏԱՍԽԱՆ.— Այդ հարցումին պատասխանը տալու իրաւասու է Աշխատանքի նախարարութիւնը:

— Ինչու այդքան դժուարացուցած են նորոգման ձեւակերպութիւնները: Մարդիկ ժամերով պոչ կը կազմեն Ռիւ Վօժիրար եւ Ռիւ տը ժույ, եւ յաճախ ծանր խստութեանց կ'ենթարկուին:

= Առաջին օրերը միշտ խռնումներ կը պատահին, եւ կարգը պահպանելու համար հարկ է որ Ոստիկանութիւնը հսկէ բազմութեան վրայ: Չեմ կարծեր որ խստութիւն ի գործ դնեն, ամէն պարագայի մէջ հարկ եղած հրահանգները պիտի տրուին:

— Առ այժմ յայտարարութիւն տրուած է միայն անոնց որոնց մականունները կը սկսին A. B. C.ով, իսկ միւսնե՞րը: Կը կարծէ՞ք թէ տասը օրը կը բաւէ իւրաքանչիւր երեք շարքի համար:

= Իմ կարծիքով մէկ ամիսն ալ չպիտի բաւէ, եւ այս կերպով կրնայ շարունակուիլ մինչեւ 1935ի վերջը: Ես գրեցի որ 10 օրը շատ քիչ է կարենալ ընդունելու դիմումները:

— Հրահանգը հաղորդուած է միայն Սէնի նահանգին համար, իսկ Սէն է Ուազի՞ համար:

= Փետրուար 15էն սկսեալ բոլոր օտարականներու ինքնութեան թուղթերը, ըլլան աշխատաւոր կամ ոչ, պէտք է որ փոխուին երեք ամսուան միջոցի մը մէջ: Կը կարծեմ թէ տրուած հրահանգը Ֆրանսայի բոլոր նահանգներուն համար է:

— Ինքնութեան թուղթի հետ կապուած է աշխատանքի արտօնագիրը: Այս առթիւ նկատի չը՞ պիտի առնուի Հայերու եւ Ռուսերու բացառիկ պարագան, քանի որ եթէ աշխատանքի իրաւունքէ զրկուին, նպաստ ալ չեն կրնար ստանալ, իսկ երթալիք տեղ չունին, ոչ մէկ երկիր կ'ընդունի, ուրեմն անօթի մնալու դատապարտուած են:

= Այդ հարցումին թերեւս կարելի ըլլայ պատասխանել քանի մը օրէն: Ամէն պարագայի մէջ, ես իրաւասութիւն չունիմ այդ հարցումին պատասխան մը տալու ճշգրիտ կերպով:

— Ի՞նչ պիտի ըլլան անոնք որ նախապէս աշխատանքի արտօնագիր ունէին 20 փրանքնոց ինքնութեան թուղթով, եւ հիմա պիտի մերժուի անոնց 20 փրանքնոց նոր թուղթը:

= Ամէն անոնք որ պիտի զրկուին զանազան պատճառներով աշխատելու իրաւունքէն, պիտի ստանան 100 փրանքնոց ինքնութեան թուղթեր:

— Բազմաթիւ հայ պատանիներ կան որոնք չափահաս դարձած են այս երկրին մէջ, այսինքն 15 տարեկան եղած են, եւ որոնց ծնողքները աշխատաւոր են, եւ տրամաբանական է որ ստանան աշխատանքի թուղթեր: Ի՞նչ տնօրինութիւն կայ անոնց մասին:

= Եթէ աշխատելու իրաւունք չունին, պիտի ստանան 100նոց թուղթեր: Ուրիշ խնդիր եթէ բացառիկ պարագաներ կան: Ամէն պարագայի մէջ պէտք է որ հաստատեն թէ Ֆրանսա եկած են իրենց փոքր տարիքին:

— Ի՞նչ պիտի ըլլան անոնք որ թէեւ աշխատանքի արտօնագիր ունին, բայց այժմ գործազուրկ են, եւ հետեւաբար չեն կրնար պահանջուած վկայականները ներկայացնել:

= Անոնք պիտի ստանան իրենց գործազուրկ 20 փրանքնոց թուղթեր, ինչպէս առաջ:

— Ճի՞շդ է որ մէկ նահանգէն ուրիշ նահանգ մը հաստատուելու համար պէտք է արտօնագիր ստանալ:

= Բոլոր այն օտարականները, ըլլան աշխատաւոր կամ ոչ, որ կ'ուզեն մէկ նահանգէն երթալ ուրիշ նահանգ մը, հարկ է որ իրենց փոխադրութենէն առաջ, իրենց երթալիք նահանգին նահանգապետին աղերսագիր մը ուղղեն չորս փրանքնոց դրոշմաւոր թուղթի մը վրայ, յայտնելով թէ կը փափաքին փոխադրուիլ ըստ տանիքով կամ մինակ նոյն նահանգին այս ինչ քաղաքը կամ գիւղը: Եւ հարկ եղած նպաստաւոր վկայութիւնը (ավի փավօրապլը) ստանալէ վերջ միայն իրաւունք ունին փոխադրուելու: Այս օրէնքը ի զօրու է վերջին հրովարտակէն իվեր, որ երեւցաւ պաշտօնաթերթին մէջ, փետրուար 8ին:

— Աշխատաւոր մը որ 20նոց թուղթ ունի եւ իր կինն ալ՝ որ չաշխատիր եւ մինչեւ հիմա ան ալ կը ստանար 20նոց թուղթ, դարձեալ պիտի կրնա՞յ ստանալ 20նոց ինքնութեան թուղթ:

= Պիտի կրնայ դարձեալ ստանալ 20նոց թուղթ, բայց եթէ աշխատելու իրաւունք չունի, դարձեալ չպիտի կրնայ աշխատիլ:

— Ճի՞շդ է որ աշխատաւորներու նորոգուելիք անձնագիրնե-րուն պայմանաժամը միայն մէկ տարի պիտի ըլլայ եւ ոչ երկու:

= Սխալ է, ըլլայ աշխատաւոր կամ ոչ, օտարականներու ինքնութեան թուղթի տեւողութիւնը երկու տարի է եւ պիտի ըլլայ դարձեալ:

— Աշխատաւորները երբ աշխատանքի նախարարութեան կը ներկայանան եւ կը ներկայացնեն իրենց թուղթերը, ե՞րբ եւ ի՞նչպէս պիտի ստանան իրենց նոր թուղթերը:

= Աշխատանքի նախարարութիւնը այդ դիմումներուն պիտի պատասխանէ կամ նպաստաւոր (ավի վաֆօրապլը) եւ կամ աննպաստ (ավի տէվաֆօրապլը): Ամէն պարագայի մէջ տրուած երկու օրինակ աշխատանքի վկայականները պիտի ղրկուին ոստիկանական վերատեսչութեան: Մենք մէկ օրինակը պիտի պահենք մեր քով, իսկ միւսը պիտի ղրկենք ոստիկանական շրջանային տեսչութեանց, որոնք ենթակաները պիտի հրաւիրեն նամակով, անոնց ինքնութեան թուղթերը յանձնելու համար:

ՕՐԷ ՕՐԻՆ

ՄԱՐՏԻ ՀՈՎԵՐԸ

— o —

Մարտը չեկած՝ կատուները տանիքներու վրայ էին:

Սակայն հովերն սկսան,— եղանակին յատուկ հովերը, որ կը սարսեն կարծես երկինք ու գետին:

Երէկ գիշեր, սենեակիս մէջ, — եօթներորդ յարկ կը բնակիմ,— աւելի մօտ էի հովերուն: Անթիւ անհամար հովեր անցան, բանակներու պէս կոխկրտեցին տանիքս: Սարսա՛փ մը կար կարծես դուրսը, գիշերուան մութին մէջ: Լռեց դրացիիս կատուն անգամ, անյարմար գտնելով շարունակել սիրոյ լալահառաչ իր ողբը,— ո՞վ մտիկ կրնար ընել իրեն՝ այսպիսի գիշերուան մը մէջ, երբ հովերը կը սարսէին երկինք ու գետին:

Ամէնէն աւելի, մեղքցայ ծառերուն վրայ: Խե՛ղճ ծառեր, լուսնոտի պէս աղին կ'իյնային, անդին կ'իյնային, իրար կը զարնէին ճիւղերը, կը կսկծային, կը հառաչէին, խոնարհութիւն կ'ընէին, մէջք կը ծռէին, երկինք կը բարձրացնէին իրենց գլուխը,— մեղքցող չկար:

Ի՞նչ ընէին, ի՞նչպէս շարժէին, որո՞ւ խոնարհութիւն ընէին, որպէսզի հովը չնեղէր զիրենք,— վերջապէս հանգիստ թողուր հողին մէջ:

Յետոյ մտածեցի որ Հայերուս ալ վիճակը նման է ճիշդ ու ճիշդ այս հողմակոծ ծառերուն, այսպիսի մռայլ գիշերով:

Թրքական վայրագ շունչը արմատախիլ ըրաւ մեզ մեր հողէն,— ինկանք արեւմուտք: Եւ, օտարատեցութեան սաստիկ շունչ մը այսօր կը փչէ մեր երեսին, քշելով մեզ դէպի արեւելք: Վը՛ժ - վը՛ժ - վը՛ժ,— հով մըն է որ մեր գաղութները աղին կը քշէ, անդին կը քշէ:

— Ո՞ւր երթանք, ո՞ւր...

— Ձեր երկիրը:

— Ինչո՞ւ մեր երկրէն մեզ հանեցիք, սակայն...

Ո՛վ դժբախտութիւն, հովը միայն օտար չէ: Մեր հովերն ալ, Հայու բերնէն ելած շունչն ալ, այսօր, շուարումի մատնած են մեզ: Բաշալեանի գրասենեակը աղին կը փչէ, Խանզատեանի գրասենեակը անդին կը փչէ, ժամուն դրան մարդիկը հարաւ կը փչեն, Բարեգործականը դէպի Սիպիր կը փչէ, — խե՛ղճ ժողովուրդ, որ անտէր ծառերուն նման կը տառապիս հովերուն քմայքէն: Իրար կը զարնես ճիւղերդ,— զաւակներդ ու թոռներդ: Կարծես քիչ ըլլար օտար հովերուն փչածը, հայկական հովերն աւելի սաստիկ կը փչեն: Ո՞ւր երթաս, հարա՞ւ թէ հիւսիս, արեւե՞լք թէ արեւմուտք, գետնի՞ն տա՞կը թէ ծովին տակը:

Սաստի՛կ, սաստի՛կ կը փչեն հովերը:

Եւ ես խղճացի ծառերուն վրայ:

Աստուած ալ ողորմի Հայերուն, եւ ազատէ օտար հովերուն ու հայկական հովերուն ձեռքէն:

Բայց կ'ըսեն թէ Աստուած ալ... Հրեայ է: Հի՛չ կ'ողորմի՞ Հայերուն:

ԱՐԱԶ

«Je Suis Partout»ի զարշելի յօդուածին առթիւ

»»»..«««

Երէկ յիշած էինք այս շաբաթաթերթին զարշելի վերագրումները հայ գաղթականութեան մասին: (Ամբողջական թարգմանութիւնը կը կարդաք վաղը):

Այս առթիւ իրաւագէտ Պ. Վահէ բուռն պատասխան մը գրած է «Ժը Սիւի Փարթու»ի խմբագրութեան, ուժգնօրէն բողոքելով գործուած վատութեան դէմ եւ վիճաբանական ժողով մը պահանջելով:

Այդ նամակն ալ պիտի հրատարակենք վաղը, ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ:

ՏՈՒՐՔԵՐՈՒ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐՆ Է ՎԱՂԸ, 28 ՓԵՏՐՈՒԱՐ:

ՄԻ ԹԵՐԱՆԱՔ ՁԵՐ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ, ՈՐՊԷՍԶԻ ՆՈՐ ԴԺՈՒԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՉՄԱՏՆՈՒԻՔ:

Նորէն օտարականները...

»»»..«««

Ինչպէս կը յիշուի, ընկերվարականներն ու համայնավարները բողոքի ցոյց մը կազմակերպեցին Աւստրիոյ վարչապետին դէմ, երբ Փարիզ կուգար: Այս դէպքն ալ պատրուակ ծառայեց, որպէս զի աջակողմեան մամուլը յարձակի օտարականներուն վրայ: Թերթերը կը գրեն թէ ցուցարարներուն մէջ կը գտնուէին շատ մը օտարականներ, ոմանք զինուած:

Սէնի քաղաքապետական խորհուրդի անդամներէն Պ. Ժոռժ Պէռնար օգտագործելով այս պարագան, նամակ մը գրած է ոստիկանութեան վերատեսուչին: Նամակագիրը կը բողոքէ «այն թոյլտուութեան դէմ զոր կը վայելեն օտարականները, խռովութիւններ յարուցանելու համար, միեւնոյն ատեն գրաւելով մեր աշխատաւորներուն տեղը կամ գործազրկութեան նպաստ ստանալով»: Պ. Պէռնար կը պահանջէ նաեւ իրեն տեղեկացնել թէ.— 1. Ո՞րքան աշխատանքի արտօնագիրներ տրուած են օտար բանուորներուն, 1934 հոկտեմբեր 15էն մինչեւ 1935 փետրուար 15.— 2. Քանի՞ օտար բանուորներու արտօնագիր նորոգուած է միեւնոյն ժամանակաշրջանի մէջ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻԾԷՆ ՆԵՐՍ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ

— •• —

Համամիութենական Խորհուրդներու 7րդ համագումարը վերջացաւ մեծ անակնկալով մը, հիմնական փոփոխութեանց ենթարկելով խորհրդ. սահմանադրութիւնը։ Ցառաջիկայ ընտրութիւններու ատեն պիտի առաջնորդուին հետեւեալ սկզբունքներով.— հաւասար, միատիճանի եւ գաղտնի քուէարկութիւն։

Մինչեւ այժմ Խորհրդային Միութեան մէջ բանուորները եւ գիւղացիները ընտրական հաւասար իրաւունքէ զրկուած էին։ Համաձայն նախկին սահմանադրութեան, Խորհուրդներու ընտրութեանց ատեն, 25,000 բանուորներ կուտային մէկ ներկայացուցիչ եւ 125,000 գիւղացիներ՝ նոյնպէս մէկ։ Այսուհետեւ թէ բանուորը եւ թէ գիւղացին թուական տեսակէտէն հաւասար իրաւունք կ'ունենան, մէկ-մէկ ներկայացուցիչ տալով իւրաքանչիւր 25,000ի համար։

Նախկին սահմանադրութիւնը բազմաստիճան ընտրական ձեւ ունէր։ Տեղական խորհուրդները (գիւղական եւ քաղաքի) կ'ընտրուէին անմիջականօրէն գիւղացիներու, բանուորներու եւ կարմիր զինուորներու կողմէ։ Տեղական Խորհուրդներու ներկայացուցիչները կը կազմէին գաւառական խորհուրդներ, որոնք իրենց կարգին կ'ընտրէին գաւառական գործադիր մարմին։ Գաւառական խորհուրդներու ներկայացուցիչները կը կազմէին շրջանային եւ հանրապետական խորհուրդներ, որոնք եւ կ'ընտրէին շրջանային, հանրապետական եւ երկրամասի գործադիր մարմինները։ Երկրային, շրջանային եւ հանրապետական խորհուրդներու պատգամաւորները կը կազմէին Համամիութենական Խորհուրդներու համագումարը, որ կ'ընտրէր միութենական Կեդրոնական Գործադիր Կոմիտէ։ (Խորհրդարան)։ Ուրեմն, մինչեւ այժմ գոյութիւն ունէր ընտրական քառաստիճան ձեւ (տեղական, գաւառական, շրջանային, երկրամաս-հանրապետական եւ համամիութենական)։ Այսուհետեւ ինչպէս տեղական խորհուրդները, նոյնպէս եւ գաւառական, շրջանային ու հանրապետական եւ համամիութենական գործադիր կոմիտէները պիտի ընտրուին ուղղակի քուէարկուներու ձայներով։ Կը վերնայ ներկայացուցչական ձեւը եւ խորհրդային «պարլամենտի» անդամները այսուհետեւ եւ կ'ընտրուին անմիջականօրէն ժողովուրդին կողմէ։

Եւ վերջապէս, բոլոր այդ քուէարկութիւնները տեղի պիտի ունենան գաղտնի։ Իւրաքանչիւր քուէարկու ազատ է իր քուէն տալու նախընտրած մարդուն կամ ցանկին։

Խորհուրդներու համառուսական 5րդ համագումարի կողմէն էր (1918) յուլիս), որ առաջին անգամ հաստատուեցաւ խորհրդային հանրապետութեան սահմանադրութիւնը։

Այն ատեն խորհրդային հանրապետութեան հիմնական նպատակն էր «վերացնել մէկու շահագործումը միւսին, ջնջել հասարակութեան դասակարգերու բաժանումը, անխնայ ճզմել շահագործողները, հասարակութիւնը կազմակերպել ընկերվարական հիմունքներով եւ ապահովել ընկերվարութեան յաղթանակը բոլոր երկիրներու մէջ»։ Նոյն սկզբունքներու հիման վրայ կազմուեցաւ նաեւ Ը. Խ. Հանրապետութիւններու Միութեան սահմանադրութիւնը 1923ին։

Սակայն, տարբեր էր այն ատեն խորհրդային աշխարհի ներքին բովանդակութիւնը։ Պատերազմի եւ քաղաքացիական կռիւներու ընթացքին երկրի տնտեսութիւնը քայքայուած էր, դրամատիրական տարրերը դեռ ուժեղ էին, գիւղացին մանր սեփականատէր էր, հակախորհրդային խաւերու ընդդիմութիւնը մեծ էր եւ խորհրդային իշխանութեան միակ յենարանը բանուորութիւնն էր։

Իսկ ներկայիս, խորհրդային երկիրը «իր ընկերային-տնտեսական հիմքին մէջ արմատական ձեւով վերստեղծուած է եւ կերպարանափոխուած՝ ընկերվարական երկրի»։ Միայն այս պայմաններուն տակ էր, որ 1932ին հնարաւոր եղաւ հրատարակել այն օրէնքները, որով «հանրային սեփականութիւնը (պետական, հաւաքական եւ համագործակցական) կը կազմէ խորհ. իրաւակարգի հիմքը. այդ սեփականութիւնը սրբութիւն է եւ անձեռնմխելի եւ անոնք որ կը խախտեն օրէնքը, կը համարուին ժողովուրդի թշնամիներ»։ Հանրային սեփականութեան մաս կազմող բանուորներն ու կոլխոզականները, 1934ին կը կազմէին 124 միլիոն թիւ։ Թէեւ դեռ 35 միլիոն գիւղացի մանր սեփականատէր է, բայց արդէն «հանրային սեփականութիւնը» յաղթական է եւ ահեղ պայքարէ յետոյ ջնջուած են դրամատիրական տարրերը։ Գիւղացին իր ջախջախիչ մեծամասնութեամբ լծուած է ընկերվարական իրաւակարգի հաստատման եւ բանուորութեան հետ միասին մէկ ընդհանուր նպատակ կը հետապնդէ։ Պէտք է որ բանուորին եւ գիւղացիին դաշինքն աւելի ամրանայ, եւ, հետեւաբար, անհրաժեշտ է ընտրական հաւասար իրաւունք տալ գիւղացիին։ Իսկ միաստիճան եւ գաղտնի քուէարկութիւնը պիտի ապացուցանէ խորհրդային ռամկավար կարգերու գոյութիւնը եւ հաստատէ այն ամուր կապը, որ կը գտնուի իշխանութեան եւ ժողովրդական զանգուածներու միջեւ։

Այս պատճառաբանութեամբ էր, որ խորհուրդներու 7րդ համագումարը, այս տարի փետրուար 6ին, միաձայնութեամբ ընդունեց Կոմկուսի Կեդր. Կոմիտէի կողմէ առաջարկուած սահմանադրական փոփոխութիւնները։

Ընդհանուր սկզբունքներն էին, որ քուէարկուեցան։ Մանրամասնութիւնները պիտի մշակէ 30 հոգիէ բաղկացած յանձնախումբ մը, նախագահութեամբ Ստալինի։ Տեղն է յիշատակել թէ այդ յանձնախումբին մէջ բոլոր հանրապետութիւնները ներկայացուցիչներ ունին (ինչպէս նաեւ Վրաստանն ու Ազրբէջանը), բացի Հայաստանէն։ Նոյնպէս միութենական գործադիր կոմիտէի նախագահական կազմին մէջ՝ Հայաստանն է, որ կը բացակայի ...

Համաձայն նոր սահմանադրութեան, այլեւս խորհուրդներու տեղական համագումարները չպիտի ըլլան։ Ժողովուրդը գաղտնի ու հաւասար քուէարկութեամբ ուղղակի պիտի ընտրէ գործադիր մարմինները։ Եւ որովհետեւ խորհրդային աշխարհին մէջ կը տիրապետէ կոմունիստական կուսակցութեան միահեծան իշխանութիւնը, հետեւաբար, ժողովուրդը, կամայ թէ ակամայ, ձայն պիտի տայ կուսակցութեան կողմէ առաջարկուած ցանկերուն։ Ուղղակի, ազատ եւ գաղտնի ընտրութեան պատրանքը պահպանելու համար, ցանկին մէջ պիտի դրուին անկուսակցական անուններ։

Խորհրդային երկիրը միակը չէ, որ դիկտատուրայի ենթարկուած է։ Մենք ունինք աչքի առջեւ Իտալիան, Գերմանիան, Թուրքիան եւ ուրիշներ։ Այդ երկիրներուն մէջ ալ կը գործադրեն ռամկավարական ձեւեր եւ գոյութիւն ունին խորհրդարան։ Սակայն, յայտնի է, թէ ինչպէս կը կազմուին այդ խորհրդարանները եւ ինչ իրաւասութիւններ ունին։ Նախ եւ առաջ օրէնքէ դուրս են հռչակուած ընդդիմադիր բոլոր կուսակցութիւնները։ Երկրորդ, ընտրելիներու ցանկը կը կազմուի տիրող կուսակցութեան կեդրոնական մարմիններու կողմէ։ Երրորդ, հարկ եղած պարագային, խորհրդարանի կազմը փոփոխութեան կ'ենթարկեն եւ ուղղակի կը նշանակուին ուզած մարդիկ։ Եւ, չորրորդ, այսպէս կոչուած խորհրդարանը կը գումարուի միայն առանց առարկութեան քուէարկելու համար կառավարութեան առաջարկները։ Իսկ խորհրդային երկրի մէջ, կառավարութիւն կոչուածն ալ խրտուիլակ մըն է եւ Կոմկուսի Կեդր. Կոմիտէն է, որ տիրաբար կը կառավարէ երկիրը։ Դեռ քանի մը շաբաթ առաջ էր, որ կատարուեցաւ Թուրքիոյ Ազգ. Ժողովի անդամներու ընտրութիւնը եւ տեսանք թէ ինչպէս միայն Աթաթիւրքի բարեհաճութեամբ եւ յանձնարարութեամբ ընտրուեցան 14 «անկախ»ներ (որոնց մէջ նաեւ մէկ Հայ ...)։

Դատելով Մոսկուա, ուշագրաւ է նաեւ ընտրական նոր ձեւը որ պիտի գործադրուի յառաջիկայ շրջանին, այսինքն չորս տարի վերջ։ Դեռ չգիտենք, թէ Ստալինի յանձնախումբը ի՞նչ ձեւ պիտի տայ նոր սահմանադրութեան եւ այս չորս տարիներու ընթացքին ինչ նոր փոփոխութիւններ յառաջ կուգան խորհ. աշխարհին մէջ։ Մէկը միւսին հակասող ու ժխտող օրէնքներն այնչափ յաճախադէպ են որ, դժուար է երաշխաւորել որ եւ է մէկ գրութեան յարատեւութիւնը։ Բայց եւ այնպէս, իմ կարծիքով, սահմանադրական այս փոփոխութիւնը հիմնական երկու պատճառներ ունի։

Թէեւ խորհրդային առաջին սահմանադրութիւնը կը ձգտէր «ապահովել ընկերվարութեան յաղթանակը բոլոր երկիրներու մէջ», բայց այսօր կատարուած իրողութիւն է, որ աշխարհի «առաջին եւ միակ ընկերվարական հանրապետութիւնը» կը դրկախառնուի դրամատիրական «բոլոր երկիրներու» հետ։ Խորհրդային դիւանագիտութիւնը գերագոյն ճիգեր կը թափէ աւելի մտերմական կապեր հաստատելու Ֆրանսայի, Անգլիոյ, Հիւսիս. Ամերիկայի եւ Չեխոսլովաքիոյ հետ։ Իսկ յայտնի է, որ այս երկիրները կը հանդիսանան համաշխարհային այն չորս սիւները, որոնց վրայ կանգուն է մնացած ժամանակակից ռամկավարութիւնը։ Բնական է, որ այդ երկիրներու ժողովուրդներն այնքան ալ հաճոյ աչքով չէին դիտեր այն կարգուսարքը, որ կը տիրապետէ Խորհ. Միութեան մէջ։ Այնպէս որ, խորհրդային նոր սահմանադրութիւնը կուգայ ոչ թէ «դրամատիրական նեխած ու մեռնող ռամկավարութեան փլատակներու վրայ» խորհրդային իրական ռամկավարութիւն վերահաստատելու, այլ միայն կը ձգտի յարմարիլ «աշխարհակալ» ռամկավարութեան եւ սիրաշահիլ դրամատէր ռամկավարներու սիրտը։ Ստալինը կը յուսայ, իր այս նոր ձեռնարկով, ամրացնել Խորհ. Միութեան դիրքը Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ։

Երկրորդ, Մոլոտովը, սահմանադրական փոփոխութեան առաջարկը ներկայացուցած ատեն, ի մէջ այլոց, հետեւեալն ըսաւ.

— «Եթէ մեր երկրի բանուոր դասակարգը, յանձին յեղափոխական գիւղացիութեան չունենար զօրաւոր օժանդակող ուժ, դժուար թէ յաջողէր պրոլետարական յեղափոխութիւնը եւ ներկայիս գոյութիւն չէր ունենար Խորհ. Միութիւնը։ Միայն այդ օժանդակութիւնն էր, որ հնարաւոր դարձուց Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան յաղթանակը եւ մեր Միութիւնը վերածեց ընկերվարական երկրի»։

Սակայն, գիւղացիութեան խնդիրն այնքան կարեւոր հարց մըն է, որ կը կարօտի առանձին լուսաբանութեան։

ԱՇՈՏ - ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՐՔ. ՅՈՎՍԷՓԵԱՆԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԾԱԳՄԱՆ ԵՒ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

= o—o =

Ինչպէս հաղորդած էր Ցառաջ, շաբաթ օր տեղի ունեցաւ Գարեգին արք.ի դասախօսութիւնը,— «Հայ արուեստին ծագումը, արժէքը եւ զարգացման առաջին շրջանները»։ Ժամանակէն առաջ խուռն բազմութիւն մը լեցուած էր Փըլէի Ժօռանալի ընդարձակ սրահը։ Կաթող. Սրբազանը իր դասախօսութիւնը սկսաւ ժամը 9ին եւ աւարտեց կէս գիշերին մօտ։ Ուղիղ մօտ երեք ժամ շարժանկարի մը պէս մեզի ցուցադրեց մեր նախնեաց շինարարական յիշատակարաններու մնացորդները, թաթխուած հայրենասիրական ոգեւորութեամբ մը։

Կը ներկայացնեմ իր դասախօսութիւնը կարելի մանրամասնութիւններով.—

«Արուեստը հոգու ամէնէն գեղեցիկ ծաղիկներէն մէկն է որ երբեւիցէ մարդկային արարածը ստեղծած ըլլայ։ Այդ ստեղծագործիչ կարողութիւնը կարելի է երեք բառի մէջ ամփոփել. կրօն, արուեստ եւ գիտութիւն։ Առաջին երկուքը կը բխին այն աղբիւրէն որ զգացումն է։ Իսկ գիտութիւնը կապուած է մարդու հոգու միտք կոչուած կարողութեան։ Անոնք իրարմէ տարբեր աշխարհներ չեն, ընդհակառակն, միտքը իր տրամաբանական շատ բան ունի եւ այդ պատճառաւ մէկզմէկ կը լրացնեն, սակայն զգացումի որպէս առաջին եւ անմիջական ժայթքում՝ արուեստ եւ կրօն շատ կը մօտենան իրարու։ Արուեստին նպատակը մարդկային հոգու դաստիարակութիւնն է։ Ամէն ազգի արուեստ սերտ կերպով կապուած է իր ժողովուրդին կրօնքին հետ, եւ կրօնը մղիչ ուժ եղած է արուեստներուն։ Ահա Եգիպտացիք որ Քրիստոսէ 5000 տարի առաջ տաճարներ, բուրգեր կամ մեծղի դամբաններ կը կառուցանէին։ Այս բոլոր շինարարութեան մղիչ ուժը կրօնական զգացումն էր։ Դարձեալ իրենց մեռելներուն բաղդաւորութիւնները եւ կամ այն դագաղները որոնց մէջ կը զետեղէին ամփոփուած դիակները, շուրջի պատկերագրումը արդիւնք էին կրօնական զգացումներու։ Անոնք կ'աշխատէին պատկերագրութիւնը կատարել հարազատ եւ նման նոյնը ըլլալ դէմքի գծերուն, այնպէս որ հոգին օր մը իր դարձին չէր կրնար ճանչնալ իր տէրը։ Կը տեսնենք թէ կրօնական հաւատալիքներն ալ կապուած են կրօնական զգացումներուն հետ։ Այս միայն Եգիպտոսի յատուկ երեւոյթ մը չէ։ Ցոյն արուեստին զարգացումն ալ կապուած է իր կրօնական զգացումներուն հետ։ Նայեցէք իրենց քանդակագործական արուեստին վրայ. Զեւս կամ այլ դիցաբանական դէմքեր նիւթ են դարձած արուեստագէտներուն։

Արուեստին սկիզբը դժուար է ճշդել. բայց ընդունուած տեսակէտ է թէ, ան կը սկսի ծնունդ առնել մարդկային դամբաններէն։ Ուրեմն ճարտարապետութեան սկզբնաւորութիւնը դամբանային արուեստն է։ Գերեզմանէն կը սկսի արուեստին ծագումը ու տակաւ բոլոր ժողովուրդներուն մէջ։ Մեզ մօտ ալ երեւոյթը նոյնն է։ Մեր արուեստին ծագումն ալ գերեզմանական հասկացողութենէն կուգայ։

Կանգ առնենք մէկ րոպէ եւ նայինք մեր Ե. դարու ոսկեղէն շրջանին վրայ։ Կոփուած եւ մշակուած հայ լեզու, աւետարաններու մաքուր թարգմանութիւն, շինարարութիւն մէկ բառով՝ կատարելութիւնը կապուած իր ժամանակին հետ։ Բայց որ եւ է ժողովուրդի մօտ կարելի՞ է տեսնել նման հրաշք, առանց խաւ առ խաւ օղակաւորուած առաջդիմութիւններու։ Մերը բացառութիւն մը չէր կրնար կազմել։ Մշակոյթը ոստումներ չկատարեց։ Զ. կամ Է. դարուն երբ հայ արուեստը հասաւ այդքան ինքնատիպութեան՝ շնորհիւ Ե. դարուն եւ անկէ եկած այդ ոսկեղէն հոսանքին է։ Նմանապէս եթէ հայ ժողովուրդը իր ոսկեղէն Ե. դարը ապրեցաւ՝ անպայման իր նախադրեալ տուեալները ունի որ քրիստոնէութեան մուտքով ինչ որ հեթանոսական էր՝ անհետացեր է։

Ինչպէս որ մեր լեզուի սկզբնաւորութեան մասին չունինք ծանօթութիւններ, այնպէս ալ հայ արուեստի ծագման եւ զարգացման մասին չկան տուեալներ։ Բայց բարբարոսական հնութիւններ որոնց շնորհիւ որոշ լուսաբանութիւններ կը ծնին մեր հին արուեստի էութեան մասին։ Այդ բաներն ալ այժմ մեր դամբանային արուեստն է, գերեզմանաքարերու մնացորդները։

Ազգովին հիմնական թերութիւն մը ունինք ունեցեր։ Շատ ենք հետեւեր օտար գիտնականներու մեր արուեստի մասին յայտնած սխալ վարկածներուն։ Նոր սկսեր ենք մեր աչքերը բացուիլ, ցարդ եղեր ենք տգէտ։ Օտարները իրենց այցելութիւններու ընթացքին իրենց ուշադրութիւնը կեդրոնացուցեր են խոշոր զանգուածային իրերուն վրայ (եկեղեցի, շէնք, պալատ), փոքրերով չեն զբաղած, մինչդեռ իմ կարծիքով փոքրերն են որ պիտի լուսաբանեն մեծերուն գեղարուեստական արժէքը, ու ատոր համար կ'ըսէի թէ դամբանային մնացորդ կոթողները (stèle) բանալին են ճշդելու մեր արուեստին ծագման եւ զարգացման ուղիները։ Ի՞նչ կը տեսնենք այդ մնացորդներուն վրայ.— այլազան կենդանիներու գլուխներ, մարմին մասեր, յօշոտման կերպարանքներ, բոլորն ալ մնացորդները մեր նախաքրիստոնէական շրջանի հայկական հաւատալիքներուն։ Հեթանոս տուեալներ՝ որոնք երեւան կուգան մեր քրիստոնէական շրջանին եւ ատիկա նոյն իսկ տաճարներու վրայ, ինչպէս Աղթամարի Ս. Խաչ եկեղեցին կենդանակերպ քանդակները։

Համարձակ կրնամ ըսել թէ մեր դամբանային արուեստը իր զարգացման աստիճաններն է ապրեր։ Ես ունիմ լուսանկարած ատոնցմէ մօտաւորապէս 120 հատ, որոնց եզրակացութիւնը շատ բան կը լուծէ առաջաւոր Ասիոյ արուեստները լուսաբանելու համար։

X

(Հոս յարգելի գիտնականը ընդհատելով իր դասախօսութիւնը, մարել տուաւ սրահին բոլոր լոյսերը, եւ խոր մթութեան մէջ, մոգական լապտերով, ցուցադրեց մեր դամբաններուն նմոյշները։ Առաջին նկարը հսկայ քարէ կոթող մըն է որուն վրայ իր հնամաշ ձեւին մէջ կ'երեւի քանդակուած խոզի գլուխ մը։ Բ. նկարը Ցիսուսի մկրտութիւնն է։ Աղաւնակերպ հրեշտակ մը որ երկինքէն կ'իջնէ մարդկային գանգուածի մը վրայ։ Իսկ երրորդը դարձեալ դամբանային մնացորդ մը, շատ սիրուն զարդերով հիւսուած եւ պայծառ կամարներու պճնումով)։ Ուրեմն, դասախօսը մթութեան մէջ շարունակելով իր նիւթը ըսաւ.

— «Այս դամբաններու նկարները առած եմ Օձուն գիւղի գերեզմանատունէն։ Առաջին պատկերը բուն հեթանոսական մոթիվ մըն է որ իր այլազան կերպարանափոխութիւններուն մէջ կ'երեւայ մեր դամբանային ամենահին շրջանի մնացորդներուն վրայ։ Ասիկա կը հասնի մինչեւ Զ. դարի վերջը եւ ատկէ յետոյ այլ եւս չենք տեսներ նման մարմնաձեւեր այլ գերեզմանաքարերու վրայ։

Իսկ երկրորդ նկարը առաջինէն ա-

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

Կ Ա Շ Ի Ի   Գ Ո Ր Ծ

= o • o =

Հետեւեալ տրամախօսութիւնը կատարեցին երկու բարեկամներ։ Իր այժմէականութեան եւ շահեկանութեան համար սղագրեցի։ Խօսողներէն մէկը փորձառու անձ մըն է, իսկ միւսը անծանօթ տիպար մը որ սկսաւ.

— Եղբայր, երեք տարի է որ անգործ եմ։ Ի՞նչ պիտի ըլլայ այս վիճակին վախճանը ...

— Բնաւ բան մը չփորձեցի՞ր այս երեք տարուան մէջ ...

— Քանի մը գործեր փորձեցի, սակայն անկարելի եղաւ ճարել ապրուստս, նոյն իսկ վնաս ալ ըրի։ Հիմակ յուսահատած եմ այլ եւս։

— Գրասենեակ մը չբանա՞ս ...

— Ինչե՞ր կ'ըսես, ի սէր Աստուծու։ Տասը սանթիմ չունիմ գրպանիս մէջ, ի՞նչպէս կ'ուզես որ գրասենեակ բանամ, եւ յետոյ ի՞նչ պիտի ընեմ այնտեղ ...

— Նախ թերթ մը հանէ եւ կամ թռուցիկ մը եւ հասոյթովը գրասենեակ մը բաց։ Կրնաս նաեւ քարտէսներ գծել ու ծախել եւ շահածովդ բանալ գրասենեակը ...

— Ի՞նչ թերթ, ի՞նչ թռուցիկ, ի՞նչ քարտէս ...

— Խօսք այժմէական թերթ մը, որ խօսի հայ ազգին տառապանքէն, ներկայի դժուարութիւններէն, անցեալին մէջ Եւրոպայի մեր մատուցած ծառայութիւններէն։ Թռուցիկ մը որ բարբառի մեծ պատերազմի ընթացքին մեր ըրած զոհողութիւններէն։ Քարտէսներ որոնք ներկայացնեն Հայաստանը, Մօզամպիքը, Հօնօլուլուն, Բիւզանդիոնը, Բաբելոնը, Սոդոմ-Գոմորը ...

— Բայց քարտէս գծել չեմ գիտեր...

— Ի՞նչ կարեւորութիւն ունի. ուրիշին գծել կուտաս եւ տակը կը ստորագրես ...

— Որո՞ւ պիտի ծախեմ այդ քարտէսները ...

— Մեծ ազգերու կառավարութիւններուն ...

— Բայց այդ մեծ ազգերուն մէջ կը պակսի՞ն քարտէսագիրներ ...

— Այնպէս կ'երեւի ...

— Ընենք թէ այդ բոլորը ըրի եւ շահեցայ։ Ի՞նչ պիտի ընեմ սակայն գրասենեակին մէջ ...

— Նախ պիտի նստիս, յետոյ պիտի ծխես, վերջը պիտի ճառես, եւքն ալ բացակայ պիտի ըլլաս։ Ու երբոր քեզի փնտռելու ըլլան՝ ըսել կուտաս թէ Զանզիպարի կառավարիչին հետն ես, օդային նախարարութիւն գացած ես, կը ճամբորդես, հացկերոյթի հրաւիրուած ես, աղքատներու դրամ բաժնելու գացած ես ...

— Բայց նպատակս ի՞նչ պիտի ըլլայ ...

— Ազգը փրկել ...

— Եղբայր, ես ինքզինքս չեմ կրնար կոր փրկել, ի՞նչպէս կրնամ ազգը փրկել...

— Այս ձեւով կը փրկես ինքզինքդ եւ անգամ մը որ ինքզինքդ փրկեցիր, ա՛լ ազգն ալ փրկուած է, հայրենիքն ալ, մարդկութիւնն ալ եթէ կ'ուզես ...

— Բայց դեռ որոշապէս չկրցայ հասկնալ թէ ի՞նչ պիտի ընեմ գրասենեակիս մէջ ...

— Գործ պիտի ընես, գո՛րծ ...

— Ի՞նչ գործ սակայն ...

— Ներէ որ ըսեմ թէ շատ դժուար կ'ըմբռնես ամէն բան։ Խօսք պիտի ծախես։ Խօսքի վաճառական։ Մեծաքանակ խօսք ու խոստում ... Անունը կը դնես «Գործի գրասենեակ»։ Հրապարակին վրայ տիրող անգործութենէն քեզի գործ մը կը ստեղծես։ Կը ջանաս, աւելի ճիշդը կը ձեւացնես, գործ ճարել անգործներուն, դիւրութիւններ ընծայել առեւտրականներուն, շահերը պաշտպանել գործարանատէրերուն ...

— Բայց կարելի՞ է ընել այդ բոլորը։

— Այո՛ ... խօսքով։ Մի՛ մոռնար որ խօսքի գործարան մը ունիս։ Արդէն կարեւորը այդ չէ, այլ դրամ շահիլը։ Դրամը ինքնին պիտի գայ։ Ասկէ զատ իւրաքանչիւր դիմողէն իբրեւ տուրք, կամ իբրեւ «արդուհալ»ի փոխարժէք բան մը կը գանձես։ Թուղթի դրամ, գրիչի դրամ, մելանի դրամ, ծայրի դրամ, անծայր դրամ ... Ոմանց ձեռքը կուտաս խոստում մը, մէկ քանիին ձեռքն ալ նամակ մը ...

— Իսկ երբ յայտնի ըլլայ որ բնաւ գործ կատարած չունիմ։

— Այն ժամանակ ալ չորս հինգ աղջիկ կնիկ կը հաւաքես ու յանձնախումբ մը կը կազմես։ Եւ կամ կեդրոնական վարչութիւն մը կը ստեղծես, քանի մը քեզիպէսներով, ու գործին գլուխը կ'անցնիս։ Գրասենեակիդ լոյսերը կը շատցնես ու գործիդ մէջ կ'աւելցնես մթութիւնը։ Նոր անուն մըն ալ,— «Փրկութեան կոմիտէ»։ Քու ճարպիկութենէդ կախուած է գործին յաջողութեան աստիճանը ...

— Իսկ եթէ չկրցայ փրկել ...

— Նորէն այդ անհեթեթ հարցը։ Բարեկամս, դուն ո՞վ, ազգը փրկողը ո՞վ։ Այդ բանը քու նպատակդ ալ, ուժերէդ ալ դուրս է ...

— Հապա եթէ սոսկալի քննադատութիւններ ըլլան ինծի դէմ ...

— Երեքուկէս կուսակցութիւն ունինք։ Եթէ մէկը քննադատէ, միւսները հաւանաբար պիտի գնահատեն ... Մէկը թեր պիտի խօսի, միւսն ալ դէմ ...։

— Իսկ եթէ ամէնքն ալ հասկնան որ ես անկարող, ողորմելի, անպէտ եմ ու ինծի դէմ ելլեն ...

— Այդ տեսակ միաձայնութիւն մը նախ անկարելի է։ Ասկից զատ եթէ նոյն իսկ այդ բանը պատահի՝ բնաւ արգելք չկայ որ դուն շարունակես ուտել, խմել եւ ուրախ ըլլալ։ Կրնաս տակաւին նոր զարկ մը տալ գործիդ ու հիմնել «Երջանկութեան գրասենեակ» մը։

— Բայց ամէն մարդ վրաս պիտի թափի երջանկանալու համար ...

— Քեզի պէտք եղածն ալ ատ է արդէն։ Մէկուն ոսկեզօծ սուտ մը, երկրորդին խրատ մը, երրորդին խորհուրդ մը, չորրորդին ճամբայ մը, հինգերորդին ալ անդունդ մը ցոյց կուտաս։ Չէ՞ որ կատարեալ երջանկութիւնը մահուան մէջ է։

— Ու երբ բոլորը մեռնիլ սկսին, ի՞նչ պիտի ըլլայ վերջը։

— Վերջն ալ կը բանաս «Անմահութեան գրասենեակ» մը։

— Այս ճամբով ապրողներ ու հարստացողներ կա՞ն ...

— Շա՛տ։ Փորձուած եւ ապահովուած գործ է աս ...

— Դուն ինչո՞ւ չես ըներ այս հրաշալի գործը ...

— Ես մորթի հիւանդութիւն ունիմ։

— Այսի՞նքն ...։

— Բարեկամս, այս կարգի գործ մը գլուխ հանելու միակ պայմանն է տոկուն կաշի ունենալը. մինչդեռ իմ մորթս շատ տկար է եւ դարմանումի մէջ է ...

— Ի՞նչէն հասկնամ որ իմ կաշիս հաստ է ...

— Կաշիի մասնագէտները շատ են մեր մէջ ...

— Բնաւ չէի գիտեր որ ասանկ գործի համար մորթի խնդիր կայ։

— Հապա ի՞նչի պէտք ըլլալը կը կարծէիր. հանճա՞րի, գիտութեա՞ն, խղճմտութեա՞ն, պատիւի՞ ... ո՛չ, բարեկամս, այս կարգի գործերու մէջ այդ բոլորը ոչ միայն կուտ մը չեն արժեր, այլ մանաւանդ վնասակար են ...

— Ուրեմն կաշի ...

— Կաշի, կաշի, ու կաշի։ Ահա միակ յատկութիւնը։ Կաշի մը որ որքան քաշես այնքան մեծնայ, որքան քերթես դիմանայ, որքան թրջես այնքան փայլի։ Կա-շի։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ւելի նոր շրջանի ստեղծագործութիւն մըն է, խառնուրդ մը հեթանոսական եւ քրիստոնէական ժամանակամիջոց - ներու: Ինչպէս տեսանք, հրեշտակը պատանակերպ է, այսինքն կէս մը կենդանական, կէս մը մարդկային: Այլ բառով՝ կէս մը հեթանոսական եւ կէս մըն ալ քրիստոնէական: Սոր ժամանակը շատ հեշտութեամբ կը ճշդուի, շնորհիւ գրաւոր աղբիւրնե - րու: Վրթանէս Քերթող կը բողոքէ ըսելով թէ մինթէ Ցիսուս մարդակերպ արարա՞ծ մըն է: Իսկ ցոյց տուած երրորդ նկարս արուեստի պատմութեան կողմէ շատ մեծ նշանակութիւն ունի: Գեղար. պատմութեան մէջ այն կար - ծիքը կը տիրէր թէ, Հայերը Արաբներէն առած են պայտաձեւ աղեղնաւոր կամարաձեւ ոճը: Թէքսիէ մասամբ որբագրեց այս տեսակէտը եւ ըսաւ թէ Ժ. դարուն մէջ ծաղկող արաբա - կան կարծուած աղեղներու նախա - տիպը գոյութիւն ունեցեր է Հայաս - տանի մէջ Ե. դարուն եւ տուիկա Տիկորի տաճարին վրայ: Այս տեսակէ - տին ուժ տուող հիմնական փաստ մըն է նոյնպէս իմ այս երրորդ հաղուա - գիւտ տօֆիւմանս որուն վրայ արդէն պարզ կ'երեւի թէ մեր դամբանային շատ հին մնացորդներուն վրայ ար - դէն գործածուած են պայտաձեւ ա - ղեղները որպէս քանդակազարդ»:

Ցաջորդով պիտի տանք չարունա - կութիւնը այս ուշագրաւ դասախօ - սութեան որ կը մտնէ ճարտարապե - տական արուեստէն ներս, պրպտելով «կաթողիկէ» (պազիլիք) ոճին աղ - բիւրները:

Հ. ԲԱԼՈՒԵԱՆ

ՕՏԱՐ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

═ o ═

Ֆրանսական մամուլը քանի մը կերպարանքն առած է այս միջո - ցիս,— մասնաւորաբար օտարական - ներու հարցին մասին՝ ամէն բերնէ ձայն մը, թեր ու դէմ: Ցաճախ կու - տանք թարգմանաբար, բայց ցաւալի է որ ֆրանսական մամուլին հետ կապ չէ ստեղծուած մասնաւորաբար մեր կողմէ, որպէսզի օտարականներու պաշտպանութեան մասին խօսող ֆը - րանսական թերթը փաստերը ղնէր նաեւ մեզ չահագրգռող ձեւով մը, եւ ոչ թէ իրենց քաղաքական հակառա - կութիւններուն մեզ փաստ ծառայե - ցնելու եղանակով մը: Ահա թէ ին - չո՛ւ օտարականներու թերուզէմ ար - տայայտուած տեսակէտները քառսա - յին խառնաշփոթութիւն մը կը ներ - կայացնեն:

Ահա La Réaction արքայական ամ - սաթերթը (փետրուար) կը յարձակի կառավարութեան վրայ, մեղադրելով զայն օտարականներու աշխատանքի արտօնագրերու մերժումին եւ թչուառ տարագիրներու արտաքսումին մէջ:

Անհանդուրժելի է, կ'ըսէ այս թեր - թը, որ եւրոպական քաղաքակրթու - թեան կեդրոնին մէջ անօթութեան դատապարտուին մարդիկ, որոնց յան - ցանքը չէ եթէ հոս կը գտնուին ա - նոնք:

Հարիւրապետ Սէն անհրաժեշտ կը գտնէ Ռուսերուն շնորհ ընել, օտարա - կաններու կարգը չդասել զանոնք, «ո - րովհետեւ Ռուսերը եւս արիւն թափե - ցին Ֆրանսայի համար»:

La Propagande Française ամսաթերթն ալ (փետրուար) «դէջ քաղաքականու - թիւն» կ'անուանէ ֆրանսական կառա - վարութեան վերջին որոշումները օ - տար աշխատաւորներու դէմ:

Ցօղուածը կը ստորագրէ Շարլ Լամպէր, որ կ'ըսէ.

— Հանրային կարծիքը ծանօթ չէ իրականութեան: Իրեն կ'ըսեն. «800— 000 օտար բանուորներ կ'ապրին Ֆը - րանսայի մէջ եւ 350.000 ֆրանսացի գործազուրկներ, վտարեցէք առաջիննե - րը, որպէսզի տեղ բացուի Ֆրանսա - ցիներուն»: Ու կարգախօս դարձած է, — վտարեցէ՛ք:

Կը հարցնեմ վարչապետին, որ տն - տեսագէտ մըն է. «Եթէ ճիշդ է որ տագնապը ամէն բանէ առաջ սպառ - ման նուազումի հարց մըն է, կը հա - ւատա՞ք որ Ֆրանսայէն արտաքսելով հարիւր հազարներով սպառողներ, կը յաջողիք դարմանել չարիքը»:

Կը հարցնեմ Աշխատանքի եւ Հողա - գործական նախարարներուն.— «Կը հաւատա՞ք որ օտարատեցութեան հո - վէն մղուած՝ երբ օտարականները հե - ռանան մեր երկրէն, դուք պիտի ու - նենաք անհրաժեշտ բազուկները չահա - գործելու համար Լորէնի եւ Նորի հանքերը, կամ մշակելու համար մեր դաշտերը, մասնաւորաբար մեր արեւ - մտեան լքուած շրջանները»:

Եթէ Գերմանիոյ նման, մենք ալ փրոփականտի նախարար մը ունենա - յինք, պիտի հարցնէի.— «Ի՞նչ ազդե - ցութիւն պիտի գործէին արտասահ - մանի մէջ արտաքսումի այս հրաման -ները, երբ ծեծուած շուներու նման օտար դժբախտ ընտանիքներ կը ղը - կուին իրենց երկիրը: Բայց քանի որ փրոփականտի նախարար չունինք, կը հարցնեմ Լավալի թէ ի՛նչ կը մտա - ծեն Հռոմի եւ Վարշաւայի մէջ:

Այլ մանաւանդ կը հարցնեմ առող - ջապահական նախարարին.— «Իրա՞ւ, չա՞տ զաւակ ունիք, չա՞տ զինուոր ունի՞ք»:

Գիտէ՞ք, որ եթէ ամէն տարի օտա - րականները Ֆրանսայի մէջ հարիւր հազարներով զաւակ չծնին, մեր ծը - նունդներու թիւը գլխապտոյտ տուող չափով մը կը նուազի: Գիտէ՞ք, որ Ֆրանսա ծնած այդ մանուկներուն մե - ծամասնութիւնը Ֆրանսացի կը դառ - նան եւ 22 տարեկանին կը զինուորա - գրուին:

Ի՞նչ, որո՞ւ քթին կը խնդան: Պիտի ուզե՞ն նկատի առնել ընդհանուր եւ տեւական շահը, որ քաղաքականու - թեան միակ պարկեշտ եղանակն է, թէ պիտի նախընտրեն կատարել դիւ - րին ամբոխավարութիւն մը տգիտու - թեան եւ վախու վրայ հիմնուած:

Կը կարծե՞ն թէ մեծանձնութիւն է աւանդական ասպնջականութեամբ մը հռչակուած երկրի մը մէջ «ալ պէտք չունինք ձեզի» ըսել անոնց, որ ե - րէկ, մեր դժբախտութեան օրերուն օգնեցին մեզի իբրեւ աշխատաւոր կամ ռազմիկ:

Կը կարծե՞ն թէ ա՛յս է դարմանը տագնապին:

Ընդհակառակն չի՞ նշանակեր ծան - րացնել տագնապը: Իրական լուծու - մը չի՞ կայանար միթէ քաղաքականու - թեան մը մէջ, որ, դրամագլուխով յորդած այս երկրին մէջ, ամէնուն պիտի հայթայթէր վերանորոգիչ եւ կենսապարգեւ աշխատանքը, ձեռնար - կելով հանրօգուտ շինութեանց, լայն փոխառութեան մը նպաստով:

Այդքան դժուա՞ր է այս տարրական ճշմարտութիւնները լսելի դարձնել:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՊԵՏ. ՄԻՋԱՄՏՈՒԹԻՒՆ՝ Տնտեսութեան մէջ

═ • ═

Պատերազմէն աւելին, բաւական ընդհանրացաւ պետական միջամտու - թիւնը՝ տնտեսութեան մէջ:

Ռուսիա ամբողջովին պետականա - ցուց: Իտալիա արհեստապետական դրութիւնը հիմնեց: Ամերիկա իր պայմաններուն համապատասխան մի - ջամտութիւններ կատարեց: Թուր - քիա տնտեսական ձեռնարկներ ըրաւ պետութեան կողմէ: Ու դեռ կարգ մը ուրիշ պետութիւններ, որոնք միջա - մտեցին իրենց երկիրներու տնտեսա - կան կեանքին:

Անշուշտ, սակայն մասամբ կամ ամ - բողջական կապտումն է անհատական նախաձեռնութեան: Եւ սակայն, նոյն իսկ անոնք, որոնք բացարձակօրէն կողմնակից են անձնական նախաձեռ - նութեան՝ զայն նկատելով գլխաւոր ազդակ մը յառաջդիմութեան եւ ըս - տեղծագործութեան:

Կեանքը, պայմանները, ստեղծը - ւած ու սրուող տագնապը, հեղհեղէ այն համոզումին կը բերեն թէ՝ տեղ տեղ, առաւել կամ նուազ չափով, անհրաժեշտ է économie dirigéeն:

Գոնէ ներկայիս, երբ աշխարհ այն - քան ծանր օրեր կ'ապրի, անիկա ան - հրաժեշտութիւն մըն է: Եւ այդ՝ ոչ միայն տնտեսական բարիքներու բաշխման ու փոխանակման մէջ, այլ եւ՝ արտադրութեան դետնին վրայ: Իբրեւ հետեւանք տնտեսական այս քաղաքականութեան, որ տարուեցաւ պատերազմի ընթացքին ու անկէ վերջ առեն մը, ստեղծուեցաւ կացութիւն մը, որմէ դուրս գալու համար հարկ դարձաւ պետութեան միջամտութիւ - նը, հակառակ անոր որ պետութիւնը, գրեթէ միշտ, «գէշ տնտեսողի» ա - նուն է հանած …

Այսուհանդերձ, պետութեան միջա - մտութիւնը կարգ մը տեղեր տուաւ իր նպաստաւոր արդիւնքները:

Այսպէս, Չեխօսլովաքիոյ մէջ պե - տական միջամտութեան շնորհիւ կա - րելի եղաւ արմտիքին գինը կրկնա - պատիկ աստիճանի բարձրացնել՝ բաղ - դատմամբ շուկայի նախկին գինին: Իսկ սակայն պզտիկ նշանակութիւն չունի, ի հարկէ, չեխական հողագոր - ծական տնտեսութեան, ինչպէս նաեւ տնտեսութեան միւս ճիւղերուն հա - մար: Այդ երկրին մէջ ուրիշ ձեռ - նարկներ եւս եղան,— արմտիքի ա - ռեւտուրը մենաշնորհի վերածուե - ցաւ: Իսկ այժմ կը խորհուի, Չեխօ - սլովաքիոյ հողագործ. ակադեմիին կողմէ, միջամտել բուն իսկ արտա - դրութեան, տնտեսական դրութեան փոփոխման, այլ խօսքով՝ ձեռնար - կել հողագործական մշակումներու փոփոխման, որով աւելի դիւրաւ տեղաւորում կարելի կ'ըլլայ:

Միւս կողմէ, սակայն, տնտեսական կեանքին մէջ պետութեան միջամտու - թիւնը, ըստ կարգ մը տնտեսագէտնե - րու, առժամեայ պէտք է նկատել: Ա - նոնք իրենց այդ տեսակէտը կ'արդա - րացնեն օրինակ բերելով բժիշկին պա - րագան, երբ ան հիւանդին կ'այցելէ: Այսինքն, կ'ըսեն անոնք, պետութիւ - նը, բժիշկին նման, որոշ ատեն մը իր միջամտութիւնն ու «դարմանում»ը կ'ընէ ու յետոյ այլ եւս իր դերը վերջ կը գտնէ:

ՕՐ. Խ. ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ
եւ
Մ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ
Ամուսնացած
Մարսէյլ, 24 փետր. 1935

Կան ուրիշ հեղինակութիւններ, ո - րոնք դէմ են որ եւ է միջամտութեան, ինչ ձեւի ու ժամանակի ալ ըլլայ ան: Ըստ այս վերջիններուն, Եւրոպա մեծ պատասխանատուութիւն մը ունի տագնապին համար, որովհետեւ, ան, ինքնաբաւութեան (autarchie)ի մասին իր մոլորանքին մէջ եւ աւելի մեծ չա - փով արտածելու ցանկութեամբ, ա - ռաւ այնպիսի միջոցներ, որոնցմով արգելք եղաւ համաշխարհային տն - տեսութեան բարելաւման: Հարկ էր որ, կ'աւելցնեն անոնք, անցնէին տա - րիներ՝ տեսնելու համար թէ ինքնա - բաւութեան դրութիւնը ինչքան վնա - սակար է:

Տարակոյս չկայ որ վերադարձ մը դէպի նախապատերազմեան կացու - թիւնը — ինչպէս կը ցանկան ոմանք ու կ'երազեն շատեր — նպաստաւոր պիտի չըլլայ — կը պնդէ ուրիշ խմ - բակ մը: Աւելի լաւ է, կ'ըսեն անոնք, հրաժարիլ թէ մէկ եւ թէ միւս ծայ - րայեղութիւններէն ու ջանալ ձեռք ձգել միջինը:

Հարցը հետեւեալն է կ'ըսէ Մօրօ,— գտնել միջոց մը, որ անփոխարինելի մնացող անձնական տնտեսութեան ա - ռաւելութիւնները միացնէ ծրագրա - յին տնտեսութեան առաւելութիւննե - րուն:

Ահա այս է այն խնդիրը որ կը սպա - սէ իր լուծման եւ որուն համար հարկ է համադրոյթը երկու դրութեանց: Այսինքն՝ ինչպէս ըսուեցաւ՝ պետա - կան միջամտութեան լաւ կողմերը միացնել անհատական տնտեսութեան լաւ կողմերուն:

Եւրոպայի թէ ովկիանոսէն անդին կարգ մը պետութեանց կիրարկած փորձերը ցոյց կուտան որ անիկա կա - րելի է: Մանաւանդ, որ այս քանի մը տարիները, կամ, աւելի ճիշդ, յետ - պատերազմեան ամբողջ շրջանը փոր - ձաշրջան մը եղաւ թէ ամբողջապէս պետական - ծրագրային տնտեսու - թեան, թէ՛ արհեստապետական դը - րութեան, թէ՛ ինքնաբաւութեան եւ թէ կէս - պետական միջամտութեան:

Այնպէս որ, այլ եւս գրեթէ բոլոր պետութիւնները իրենց մորթին վրայ զգացին այդ բոլորին լաւն ու բարին, սուղ թէ աժան՝ ձեռք ձգեցին մեծ փորձառութիւնները, ու ասկէ վերջ այլ եւս յուսալի է որ վերջնական ձե - ւակերպումի շրջանը թեւակոխէ աշ - խարհ:

ՄԱՄՆԱԳԷՏ

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՓԵՏՐ. 18Ը ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԷՋ

— • —

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ, 23 փետր. (Ցա - ռաջ)— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմի - տէն կազմակերպած էր ընկերահա - մակրական խնջոյք մը, փետր. 18ի առթիւ, անցեալ կիրակի (17 փետր.), Գարակէօզեանի սրահին մէջ, ուր փու - թացած էին ընկերներ եւ համակիր - ներ: Ընկեր Բենօ բացման խօսքէն վերջը, հրաւիրեց սեղանապետ մը ընտրել, եւ ընտրութիւնը կեդրոնա - ցաւ իր վրայ: Ընկերը բացատրեց Փետր. 18ի նշանակութիւնը եւ ներ - կաները հրաւիրեց մէկ վայրկեան յոտնկայս յարգել զոհերուն յիշատա - կը: Ցետոյ սկսաւ կերուխումը: Թա - ռիստ Ռուբէն նուագեց «Կռունկ»ը, «Բանտի երգ»ը, Զէյթունի քայլերգը եւ ուրիշ հայկական երգեր: Այս ան - գամ եւս ընկեր Դաւիթ «Սուլուխի երգ»ով (Գէորգ Զավուշի երգ) խորա - պէս յուզեց ներկաները: Ընկ. Հրաչ երգեց «Դա չապիկն է այն քաջ մար - դուն»: Բաժակաճառեր խօսեցան ըն - կերներ Հրաչ, Բենօ, Եղիազար եւ ուրիշներ: Մեր չարքերուն վրայ ա - ւելցաւ նոր ընկեր մը որուն երդման արարողութիւնը կատարուեցաւ ան - միջապէս: Սրահը կը թնդար ընկերնե - րու խմբերգներով «Մենք անկեղծ զինուոր ենք»,«Դաշնակցական խումբ» եւն.: Կոմիտէն վճակահանութեան դրած էր 12 հայ հերոսներու նկար - ները: Հաւաքոյթը տեւեց մինչեւ 9ուկէս, թէեւ սրահը տրամադրուած էր մինչեւ ժամը 7: Այս առթիւ շնոր - հակալութիւն Պ. Գարակէօզեանին:

Լրատու

ՄԱՄՈՒԼ

Ո՞վ է մեղաւորը

«Հայրենիք» դիտել կուտայ այս խո - րագրով խմբագրականի մը մէջ (10 փետր.).

— «Տարիներ շարունակ, դեռ շատ մօտիկ անցեալին մէջ, Հ. Յ. Դաշ - նակցութիւնը, ինչպէս յայտնի է, ոչ միայն բարեացակամ վերաբերում, այլ եւ գործնական աջակցութիւն ցոյց տուաւ Բարեգործականին: Եւ եթէ այսօր հիմնովին փոխուած է Դաշնակ - ցութեան վերաբերումը եւ դադրած անոր աջակցութիւնը Բարեգործակա - նին, ատոր միակ պատասխանատուն ինքը՝ Բարեգործականն է:

Զենք զարմանար երբեք, որ Բարե - գործականի վիճակը օր աւուր աւելի կը վատթարանայ եւ աւելի տագնա - պալի կը դառնայ: Ծայր աստիճան պակսած են անոր եկամուտները,— բան մը, որ մեծագոյն անհանգստու - թիւն կը պատճառէ իր վարիչներուն: Հայ հասարակութեան լայն խաւերը այլ եւս չեն համակրիր Բարեգործա - կանին, վստահութիւն չունին անոր հանդէպ, չափազանց դժգոհ են անկէ եւ միշտ աւելի բացայայտ կերպով երես կը դարձնեն անկէ՝ զզուելով ա - նոր ռամկավար վարիչներու ընթաց - քէն:

Ճիշդ է, որ Բարեգործականի նպա - տակները թուղթի վրայ բարի են: Ճիշդ է որ իր ծրագրին համաձայն ան կոչուած է օգնելու հայ ժողո - վուրդին եւ հայրենիքին: Սակայն, նիշդ է նոյնպէս, որ ան բարի գոր - ծեր ընելէ աւելի չար գործեր կ'ընէ:

Ո՞վ չի գիտեր, օրինակ, որ Բարե - գործականը համայնավար խռովա - րարներ կը պահէ իբրեւ գործիչներ, որոնց ամէնէն գրգռիչ ապացոյցը ան տուաւ հոս, Ամերիկայի մէջ, երբ չճաշուեցաւ Պ. Սելեանի պէս կատա - ղի համայնավար մը իր հաշուով պը - տըտցնել Ամերիկայի մեր գաղութնե - րուն մէջ:

Ո՞վ չի գիտեր, որ Բարեգործակա - նը Ցունաստանի եւ Սուրիոյ մէջ յա - տուկ դպրոցներ կը պահէ կամ նը - պաստներ կուտայ ազգային կամ մաս - նաւոր դպրոցներու, որպէսզի անոնց մէջ տեղաւորէ հայ ազգային իտէալ - ներուն թշնամի ուսուցիչներ եւ ազա - տատենչ հայութեան հակառակ ոգիով դաստիարակէ մեր նոր սերունդը:

Ո՞վ չի գիտեր, որ մեր բոլոր գա - ղութներու մէջ ալ Բարեգործականը բուռն կերպով կը մասնակցի կուսակ - ցական եւ ֆաղաֆական վէճերուն, ինչպէս որ ըրաւ Ամերիկայի մէջ՝ ոտքով գլխով մխրճուելով վերջին երկու տարուան կռիւներուն եւ մոլե - գին կերպով պայքարելով ազատա - տենչ հայութեան եւ անոր ֆաղաֆա - կան կազմակերպութեան դէմ:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ինչո՞ւ պի - տի թշնամանար Բարեգործականին, եթէ վերջինս իսկապէս ըլլար զուտ բարեսիրական հաստատութիւն մը, եթէ ան զբաղէր միայն հայ ժողովուր - դին ու հայրենիքին նիւթական օգնու - թիւն հասցնելով, եթէ հեռու մնար ֆաղաֆական վէճերէ եւ կուսակցական պայքարներէ, եթէ իր դռները լայն բանար բոլոր Հայերու առջեւ անխտիր եւ եթէ, վերջապէս, դադրէր ըլլալէ խումբ մը ռամկավար ջոջերու խա - նութը:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը եւ անոր հետ միասին ամբողջ ազատատենչ հա - յութիւնը ինչպէ՞ս կրնան երբեք չդար - ձնել Բարեգործականէն, երբ վերջինս համայնավարներէն եւ ռամկավար - ներէն ոչ նուազ մոլեգնութեամբ կա - տաղի, անհաշտ պայքար կը մղէ Դաշ - նակցութեան թերթերու, Դաշնակցա - կան գործիչներու, Դաշնակցական ու - սուցիչներու, Դաշնակցական գաղա - փարներու եւ մարմիններու դէմ»:

ՋԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ
Երիտասարդ մը եւս…

═ o ═

ՎԱԼԱՆՍ, 23 փետր.— Փետր. 21ի լուսաբացին Վալանսի հիւանդանո - ցին մէջ աչքերը փակեց Պ. Գրիգոր Եղիաեան, Սեբաստացի, 28 տարեկան, նպարավաճառ: Ցուղարկաւորութիւ - նը տեղի ունեցաւ մեծ շուքով, զար - մանք պատճառելով տեղացիներուն: Թափօրին կը մասնակցէին 3—400 հայրենակիցներ:

Ողբացեալ Եղիայեան կիրակի կէս օրէն վերջ կը փոխադրուի հիւանդա - նոց, հինգշաբթի լուսաբացին կ'ա - ւանդէ հոգին: Շատերը չէին հաւա - տար այս առողջ ու կայտառ երիտա - սարդին այսքան կսկծալի և անակնկալ մահուան: Փետր. 16ին պզտիկ ան - հանգստութիւն մը կը զգայ, անմիջա - պէս բժիշկը կ'այցելէ, յաջորդաբար մէկ երկու բժիշկ եւս, վերջին պա - հուն ուրիշ մը, եւ անմիջապէս կը փոխադրուի հիւանդանոց, բայց անօ - գուտ: Վալանսի գերեզմանատան լայն - քին ու երկայնքին փռուած են «խա - չ»ով վերջացող խաչեր: Օր մը ֆրան - սացի ընկերվարական բարեկամ մը, որ այցելած էր գերեզմաննոցը, յուզ - ուած կը հարցնէր պատճառը այսքան մեծ թիւով մահերու:

Ողբացեալ Գրիգորը կը թողու այրի մը եւ մէկուկէս ամսական աղջնակ մը:

Սուրհանդակ

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (2)

ԱԹԷՆՔԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

═ 0—0 ═

— Պարոն նախագահ, ձեզի կը ներ - կայացնեմ այս երիտասարդը, որ փրոֆէսէօր մըն է: Աւարտած է մեր վարժարանները եւ կրթական նախա - րարութենէն վկայական ունի: Շատ լաւ կը կարդայ, կը գրէ, եւ կը խօսի յունարէնը, որուն մասնագէտն է: Կը խնդրեմ, իբր թարգման նկատի ունե - ցէք զայն:

Անահիտ Գըլըճեան դիտել կուտայ թէ Գրիգոր Գըլըճեան դաշնակցական է: Նախագահը կը լռեցնէ եւ պատ իր մօտ կանչելով Պ. Գրիգոր Գըլըճեանը երդում կատարել կուտայ:

Այս կերպով կը վերջանայ թարգ - մանի խնդիրն ալ:

X

Սրահը պարպուած է:Բոլոր վկա - ները դուրս հանուած են: Առաջին անգամ կը լսուի, զոհին եղբայրը, Արմենակին վկայութիւնը: Կը տեւէ մէկուկէս ժամ: Աջէն ձախէն հար - ցումներու տեղատարափ, որոնց Ար - մենակ կը պատասխանէ չփոթու - թեամբ:

Ոչ մէկ ամբաստանութիւն չըներ:

Կը յայտնէ միայն տպաւորութիւն - ներ եւ կարծիքներ: Կը խօսի Դաշնակ - ցութեան դէմ:

Վկայութիւնը չի տպաւորեր երդ - ուեալները, որոնք կը սպասէին յայտ - նութիւններու:

Երկրորդ վկան Անահիտ Գըլըճեանն է: Դասը լաւ սորված դպրոցականի մը պէս կը խօսի, միշտ ծանրանալով Դաշնակցութեան վրայ:

Գրեթէ ամբաստանութիւն չըներ: Եղած հարցումներուն պատասխանե - լով կ'ըսէ թէ ոճիրը գործուած պա - հուն տունն էր եւ ոճրագործը չէ տե - սած եւն.:

Կէսօրուան դադարին, ժամը 1, դա - տավարութիւնը ընդհատուեցաւ, վեր - սկսելու համար իրիկուան ժամը 4ին:

Բ. ՆԻՍՏ

Նիստը վերաբացուեցաւ ժամը 4ին: Դատական կազմը լրիւ է: Սրահին մէջ կը գտնուին միայն ամբաստանեալնե - րը, փաստաբանները եւ ամբաստանող կողմէն Անահիտ Գըլըճեան եւ իր խօ - սեցեալը, Ցոյն մը:

Ամբաստանեալ կողմի փաստաբան - ներուն օժանդակ Պ. Նազարէթեան եւս դատասրահին մէջ է:

Նիստի բացումին, Պ. Լատաս դի - տել տուաւ թէ Նազարէթեան ոչ մէկ հանգամանք չունենալուն, պէտք է դուրս ելլէ: Ի պատասխան այս դի - տողութեան, պաշտպան փաստաբան - ներէն Պ. Անկելիտիս դատարանի նա - խագահին ըսաւ թէ Անահիտ Գըլըճ - եանի քովը նստողը ո եւ է հանգամանք ունի՞:

Լատաս.— Նշանածն է:

Անկելիտիս.— Կը ճանչնամ զայն, վտանգաւոր համայնավար մըն է եւ նշանած ըլլալը չարդարացներ ներ - կայութիւնը:

Փաստաբանի այս մերկացումէն ազ - դուած, Անահիտին նշանածը կ'ուզէ յարձակիլ Պ. Անկելիտիսին վրայ: Ոս - տիկանները կը միջամտեն եւ նախա - գահը 24 ժամուան բանտարկութեան պատիժ կուտայ Անահիտի նշանածին, որ ոստիկաններու ուղեկցութեամբ բանտ կ'առաջնորդուի:

Այս միջադէպէն յետոյ, ներս կը կանչուի ամբաստանող կողմի վկայ Հայկ Այվազեան, որ ազգականը եւ դրացին է Գըլըճեանի:

Եղած հարցումներուն պատասխա - նելով, կ'ըսէ թէ չկրնար ըսել որ ոճ - րագործը Նիկոլ Նիկողոսեանն է, բայց վստահ է թէ ահաբեկումը կազմա - կերպուած է Դաշնակցութեան կող - մէ:

— Ոճիրէն առաջ, ըսաւ Այվազեան, Գըլըճեան յաճախ կ'ըսէր թէ կը վախ - նար Նիկոլէն, որ իբր թէ զինք սպան - նելու համար Ֆրանսայէն եկած էր:

Դատախազ.— Ի՞նչ կարծիք ունիս Դաշնակցութեան մասին:

Վկայ.— Կուսակցական խնդիրնե - րով չեմ զբաղիր: Արդէն հայերէն կարդալ ալ չեմ գիտեր: Պէտք է աւել - ցնեմ թէ Գըլըճեան ինքնաշարժին մէջ ըսաւ թէ Մանուկեանը վիրաւորած է զինք, այլ մենք Մանուկեանին ա - նունը տուինք, եւ ան ալ գլուխը օրօ - րեց (վկան հարցաքննութեան միջոցին վկայած էր թէ Գըլըճեան Մանուկ - եանին անունը տուած է): Պաշտպան կողմը ատեանին ներկայացուց Այվազ - եանին առաջին վկայութիւնը, որուն կը հակասէր երկրորդը:

Պաշտպան փաստաբան Պ. Անկելի - տիս՝ հաստատելու համար թէ Գըլըճ - եան բարեկամական կապերով կապ - ուած էր վերջերս Դաշնակցականնե - րու հետ եւ վէճ ունէր համայնավար - ներու հետ, ցոյց կուտայ «Նոր Շար - ժում»ի մէկ գրութիւնը, որուն մէջ ակնարկութիւն կար Գըլըճեանի մա - սին, զայն նմանցնելով իժի մը, որուն գլուխը պէտք է ճզմել:

Այվազեան կը խոստովանի թէ «Նոր Շարժում»ը համայնավար պաշտօնա - թերթ է:

Մեղադրող փաստաբան Պ. Լատաս ցոյց կուտայ թարգմանութիւնը «Նոր Օր»ի մէկ խմբագրականին, որուն քա - նի մը նախադասութիւնները դիտում - նաւոր կերպով սխալ թարգմանուած էին:

«Մանր հետեւանք» բառերը թարգ - մանուած էին «վրէժխնդրութիւն», պաշտպան կողմի պահանջին վրայ, նախագահը ընդունեց որ թարգմանու - թիւնը սխալ եղած է եւ ուղղուեցաւ:

Կանչուեցաւ Արտաշէս Քիւլհաճեան ամբաստանող վկայ եւ ազգական Գը - լըճեանի:

Եղած հարցումներուն պատասխա - նելով ըսաւ թէ իր ինքնաշարժով հի - ւանդանոց փոխադրուած է Գըլըճեա - նը, բայց ոչինչ իմացած չէ, որով - հետեւ ինք կառքին առջեւը կը նստէր:

— Ի՞նչ է քու համոզումդ:

— Նիկոլը չեմ ճանչնար: Բայց հա - մոզումս այն է որ ահաբեկումը կազ - մակերպուած է կուսակցութեան կող - մէ:

— Ի՞նչէն կը հետեւցնէք:

— Ասկէ անկէ լսած եմ:

ՈՒՐԻՇ ԿԱՐԵՒՈՐ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Կանչուեցաւ Անկելիատիս անունով կառօնը, իբր ամբաստանող վկայ եւ ըսաւ.

— Դէպքը պատահած օրը սրճարա - նին մէջ կառօնութիւն կ'ընէի: Չեմ կրնար ըսել թէ ամբաստանեալ Նիկոլ Նիկողոսեանը սրճարանը գտնուող մարդն է: Ոչ ալ կրնամ ըսել թէ կը նմանի:

Իմ սպասարկած մարդս լաւ յունա - րէն կը խօսէր: Դարձեալ կը կրկնեմ, չեմ կրնար մեղքը վիզս առնել, եւ ըսել թէ իմ տեսած մարդս կը նմանէր Նի - կոլին:

Կանչուեցաւ ամբաստանող վկայ Զատէ, որ իր վկայութիւնը տալէ յե - տոյ աւելցուց թէ չի կրնար պնդել որ ոճրագործը Նիկոլն է:

(Շար.)

ԱՆԳԼԻՈՅ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՊԵՐԼԻՆ ՊԻՏԻ ԵՐԹԱՅ

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Անգլիոյ արտաքին նախարարը վերջնապէս որոշեց Պերլին երթալ, ուղղակի բանակցութիւններ վարելու համար գերմանական կառավարութեան հետ: Այս առթիւ նախարարը հետեւեալ յայտարարութիւնները բրաւ երեսփ. ժողովին մէջ.

— Ստանալով գերմանական պատասխանը անգլեւֆրանսական յայտարարութեան, ուզեցինք հասկնալ թէ Գերմանիոյ արտաքին նախարարութիւնը բացորոշապէս կ'ըմբռնէ՞ ուղղակի բանակցութեանց նպատակը: Գերմանական կառավարութիւնը պատասխանեց թէ հարցը կ'ըմբռնէ այնպէս ինչպէս դրուած է: Ուստի պաշտօնապէս Պերլին կը հրաւիրէ զիս: Բրիտանական կառավարութիւնը օգտակար կը գտնէ այս թելադրութիւնը եւ կը յուսամ Գերմանիոյ մայրաքաղաքը երթալ մօտերս: Տակաւին ճշդուած չեն այս այցելութեան մանրամասնութիւնները ու թուականը, բայց կը փութամ յայտնել թէ ֆրանսական եւ իտալական կառավարութիւնները իրենց հաւանութիւնը յայտնած են այս ձեռնարկութեան:

Աշխատաւորական երեսփոխան մը հարցուց թէ նախարարը տրամադիր չէ՞ Մոսկուա եւս այցելելու, որպէսզի խորհրդային վարիչներուն հետ ուսումնասիրէ Հռոմի մէջ սկսած եւ Լոնտոնի մէջ շարունակուած խաղաղասիրական աշխատանքները: Սըր Ճօն Սայմըն պատասխանեց թէ այդ խնդիրը կը քննուի:

Արտաքին նախարարութեան այս կարեւոր յայտարարութենէն առաջ, նախարարական խորհուրդը արտակարգ նիստ մը գումարած էր, ամբողջովին յատկացուած ծրագրուած ձեռնարկութեան: Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Սըր Ճօն Սայմըն Պերլինէն պիտի անցնի Մոսկուա, եթէ անակնկալ մը չպատահի: Արգելքներ ծագած պարագային ալ, ձեռնարկութիւնը պարզապէս պիտի յետաձգուի, եւ ոչ թէ չեղեալ պիտի համարուի: Նախարարը միեւնոյն ատեն պիտի այցելէ Փարիզ, այնպէս որ վախ չկայ թէ բանակցութիւնները միակողմանի հանգամանք պիտի ունենան, ինչպէս կ'ուզէ Գերմանիա:

ԱՒՍՏՐԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

Աւստրիոյ վարչապետը եւ արտաքին նախարարը առջի օր կարեւոր տեսակցութիւն մը ունեցան Անգլիոյ վարչապետին եւ միւս նախարարներուն, ինչպէս եւ անգլիական դրամատան վերատեսուչին հետ: Օրակարգի խնդիրն էր Աւստրիոյ անկախութեան երաշխաւորումը, որուն համար Անգլիոյ բարոյական աջակցութիւնը խոստացաւ Սըր Ճօն Սայմըն: Աւստրիոյ նախարարները չգոհացան այս հաւաստիքներով, եւ աւելի գործօն աջակցութիւն խնդրեցին, հասկցնելով թէ անհրաժեշտ է աւելցնել ազգային պաշտպանութեան միջոցները: Կ'ըսուի թէ տեսակցութեան ատեն խօսուած է նաեւ միապետութեան վերահաստատման մասին, բայց Անգլիոյ ներկայացուցիչները նախընտրած են յետաձգել այս խնդիրները:

Աւստրիոյ Նացիները կը լուծուին

Վերին Աւստրիոյ նացի (հիթլէրական) զաղտնի կազմակերպութիւնները որոշեցին լուծուիլ, դադրեցնելով ամէն գործունէութիւն: Ղեկավարները պատուոյ խօսք տուած են ապահովութեան տեսչութեան թէ պիտի աջակցին գաղտնի կազմակերպութեանց լուծման եւ պիտի յանձնարարեն որ բոլորը ենթարկուին իշխանութեանց:

Այս առթիւ իրազեկներ դիտել կուտան թէ եղածը ռազմախաղ մըն էեւ թէ մասնաւոր հրահանգներ տրուած են Աւստրիոյ հիթլէրական կազմակերպութեանց, որպէսզի լուծուին եւ յետոյ վերակազմուին բոլորովին նոր հիման մը վրայ:

Երկրաշարժ Կրետէի մէջ

Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ երկրաշարժի ուժգին ցնցումներ զգացուեցան Կրետէի մէջ: Ութ հոգի մեռան եւ 150 տուներ փլան Քանտիայի մէջ, որ մայրաքաղաքն է Կրետէի: Քաղաքը մութի մէջ մնաց, ելեկտրական մեքենաները խանգարուած ըլլալով:

Ցնցումներ զգացուեցան նաեւ Պելոպոնէսի եւ Եգիպտոսի մէջ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓՈՔՐ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՆ Փարիզի դեսպանները առջի օր այցելեցին արտաքին նախարար Պ. Լավալի, տեղեկութիւններ ստանալու համար Լոնտոնի եւ Պերլինի բանակցութեանց եւ Սըր Ճօն Սայմընի ձեռնարկութեան մասին: Պ. Լավալ հանդստացուցիչ հաւաստիքներ տուաւ:

ԿՐԻՓԻ ՀԱՄԱՃԱՐԱԿԸ նորէն աւերներ կը գործէ շարք մը գօտաններու մէջ, մասնաւորապէս վարակելով նորագիր զինուորները: Ինը հոգի մեռած են Պոխլի զօրանոցին մէջ: Զախակողմեան թերթերը կ'ըսեն թէ մինչեւ հիմա մեռած զինուորներուն թիւը կը հասնի 208ի:

ՓՈԹՈՐԻԿԸ առջի օր ալ շարունակուելով, անհաշուելի աւերներ գործեց ոչ միայն գաւառի, այլեւ Փարիզի շրջանին մէջ: Սէնի եւ ուրիշ գետերու յորդումը կը շարունակուի, մեծ մտահոգութիւն պատճառելով: Կառավարութիւնը ստիպուած է միջոցներ ձեռք առնել, օգնութեան հասնելու համար փոթորիկի զոհերուն, մասնաւորապէս գաւառի մէջ: Բազմաթիւ քաղաքներու մէջ երթեւեկը անկարելի դարձած է, որովհետեւ ճամբաները փակուած են արմատախիլ ծառերու կոյտերով: Միայն Սէնի շրջանին մէկ անտառին մէջ աւելի քան հազար ծառեր արմատախիլ եղած են: Ծովային արկածներու լուրեր կը հասնին Ատլանտեանէն եւ Միջերկրականէն:

ՓԱՐԻԶ ԳԱԼ Կ'ՈՒԶԷՐ՝ ՎԱՅՐԱՇԱՐԺՈՎ.— Առջի օր, Օլնուայի գծին վրայ (հիւսիս), 38 տարեկան մարդ մը վայրաշարժին մէջ նստած, կը սուրար, երբ կայարանապետը մեքենային վրայ ցատկելով օձիքէն բռնեց: Մարդը պատասխանեց թէ գործազուրկ ըլլալով, Փարիզ երթալ կ'ուզէր, աշխատանք ճարելու համար: Բարեբախտաբար ժամանակին բռնուեցաւ, այլապէս անխուսափելի էր ծանր արկած մը:

ՈՒՐԻՇ ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿ ՄԸ, Թրէնթընի մէջ, (Մ. Նահանգներ), առաջարկեց ելեկտրական աթոռը նստիլ փոխան Հաուփթմանի, որ մահուան դատապարտուած է իբրեւ առեւանգիչը Լինտպէրկի երախային: Փոխարէն կը պահանջէ վեց հազար տոլար, ապահովելու համար իր երկու աղջիկներուն ապագան:

ՆՈՐ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԾԱԳԵՑԱՆ Ալժերիոյ մէջ: 300 գործազուրկներ ցոյց մը կատարեցին Մոսթականէմի մէջ, վիրաւորելով փոխ-նահանգապետը: Օգնական զօրք ղրկուեցաւ: Ներքին նախարարը Ալժերիա պիտի երթայ քանի մը օրէն:

Հ. Յ. Դ.

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181 Գուր Լաֆայէթ, Զարդարեան Դրադարանին մէջ:

Պ. Յարութիւն Զաքարեան, Այրի Տիկին Ն. Քէշիշեան եւ պարագաները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, աղջկան եւ ազգականուհիին

ՏԻԿԻՆ ՄԵՆԹՈՒՇԻ ԶԱՔԱՐԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը: Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ վաղը, հինգշաբթի կէս օրէ վերջ, ժամը 3ին, իր բնակարանին մէջ, 17, Ռիւ Ժան Ժաք Ռուսօ, Սարսէլ:

Հաղորդ. միջ.— Շոգեկառք՝ Կառ տիւ Նօռէն ժամը 11.57, 12.18, 13.54 եւ իջնել Սարսէլ:

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Salle Gaveauի մէջ

22 ԱՊՐԻԼ, ԶԱՏԿԻ ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ ԵՐԵԿՈՅԵԱՆ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

13 ԱՊՐԻԼ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ Գ. ԹԱՂԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»

Հայ կրթ. եւ Հրատ. Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ *10* Մարտ, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, *Փլաս տը լ'Օտէօն, Քաֆէ Վօլթէրի* մէջ:

Օրակարգ.— Զեկոյց կեդրոնական Մարմնոյ եւ հաշուետուութիւն, ընտրութիւն նոր վարչութեան եւ վերստուգիչ յանձնախումբի:

Կարեւոր.— Ընդհ. ժողովին ներկայ կրնան ըլլալ մասնաճիւղերու վարչութիւնները իրենց բոլոր անդամներով, փարիզի անդամներն ու գաւառի ներկայացուցիչները:

Համաձայն Յօդ. 12ի, եթէ ներկաներուն թիւը կէսէն պակաս ըլլայ կը հրաւիրուի Բ. ժողով նոյն օրը եւ նոյնտեղը ժամը *3.30*ին, որուն որոշումները անկախ ներկայ եղողներու թիւէն՝ օրինաւոր կը համարուի: (*Կնիք*)

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»ի Սէվրանի մասնաճիւղի թէյասեղանը Մարտ 3ին, կիրակի օր:

Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հրապարակաւ շնորհակալութիւն կը յայտնեմ Հ. Յ. Դ. Լիոնի կոմիտէին եւ ամէն անոնց որոնք ցաւակցութիւն յայտնեցին անձամբ կամ նամակով մօրեղբօրս մահուան առթիւ:

Լիոն Տէր Պետրոսեան Եղբարք

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հայ սափրիչներու ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ փետր. *27*ին, Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը *9*ին, Ֆլօրիա ճաշարանը, *61, rue Mr. le Prince*: Կարեւոր օրակարգ: Բոլորի ներկայութիւնը պարտադիր:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (30)

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

— Անիծեալներ... բացականչեցին երկու քահանաները որ բոլոր ժամանակը լուռ էին:

— Այլեւս ի՞նչ կայ, հարցրեց տան տէրը:

— Յուդայի վիրապը, պատասխանեց արեղան, կարծես թէ դա էլ սրբութիւնների կարգումն էր:

— Յուդայի վիրա՞պը, կրկնեց տան տիրուհին երեսը խաչակնքելով:

— Այո, Յուդայի վիրապը: Անիծեալ Յուդան դեռ կենդանի է այն խոր վիրապի մէջ:

— Ի՞նչպէս չէ դուրս գալիս, հարցրեց տան տէրը զարմանալով:

— Հօրի բերանը Աստուծոյ հրամանով յաւիտեան ծածկուած է ահագին ժայռով: Երբ գալիս է աւագ ուրբաթ գիշերը, այսինքն այն գիշերը, որ անիծեալը մատնեց մեր Տէր Յիսուսին, — հօրի միջից լսւում են սարսափելի ձայներ, լսւում են նրա տանջանքի հառաչանքները... :

— Երեւի, սատանաները չարչարում են անիծեալին, մէջ մտաւ երկու քահանաներից մէկը:

— Այո, չարչարում են... նա միշտ կը չարչարուի եւ այնպէս կը մնայ մինչեւ Յիսուս Քրիստոսի ահեղ դատաստանի օրը:

— Անիծեալ Յուդա... դարձեալ կրկնեցին ամէն կողմից:

— Այլեւս ի՞նչ կայ, հարցրեց տիկինը:

— Մի սուրբ աղբիւր, որ գոյացած է Մարիամ Մագթաղենացուն արտասունքներից: Կոյրերը բժշկւում են, երբ լուացւում են նրա ջրով:

— Ուղարկենք այնտեղ մեր Ֆեդոկային, ասաց տիկինը, դառնալով դէպի իր ամուսինը:

Ֆեդկան նրանց փոքրիկ որդին էր, որի աչքերից մէկը ծաղկից փչացել էր:

— Բժշկութեան համար հաստատ յոյս եւ հաւատ պէտք է, նրանից խօսքը կտրեց արեղան:

Արեղայի պատմութիւնները Երուսաղէմի նուիրական տեղերի մասին հետզհետէ աւելի հետաքրքրական էին դառնում: Նա խօսեց «Թափառական Հրէայի» մասին. նա խօսեց «անբան մարդարէի» գերեզմանի մասին. նա խօսեց «Ձիթենեաց լեռան» եւ «Գեթսեմանի ձորի» մասին, նա խօսեց «վայ վայ-գօլի» կոչուած լճակի մասին եւայլն:

— Այդ ի՞նչ լիճ է հարցրեց տիկինը:

— Դա այն լիճն է պատասխանեց արեղան, — որի մէջ Յիսուս Քրիստոսը մանուկ հասակում միանգամ լողանում էր ուրիշ շատ երախաների հետ: Չար երախաները տանջում էին նրան: Փոքրիկ Յիսուսը վեր առեց մի բուռն աւազ, ցրուեց չար երախաների վրայ, նրանք բոլորն էլ գորտեր դարձան եւ մնում են մինչեւ այսօր, անդադար աղաղակելով «վայ վայ», — այդ պատճառով էլ այդ լիճը կոչւում է «վայ վայ գօլի», որ նշանակում է վայ վայի լիճ:

Զարմացած տիկինը, դարձաւ դէպի իր որդիները, ասելով.

— Լսո՞ւմ էք, զաւակներս, թէ ինչպէս է պատժւում չարութիւնը:

Նրանք կարմրեցին:

Սեղանատանը պատրաստուած էր ճոխ ընթրիք: Տան տէրը մտաւ այնտեղ, տեսնելու, մի գուցէ մի բան պակաս լինէր: Նա կանչեց գանդրահեր երիտասարդին նրա հետ խորհրդակցելու:

Ներեցէք, խնդրեմ, հարցրեց նրանից.— ձեր հայր սուրբը ո՞րպիսի գինիներ, որպիսի նախաճաշիկներ աւելի շատ է ախորժում:

Գանդրահեր երիտասարդը աչք ածեց հարուստ պատրաստութեան վրայ, մի առանձին ախտսանքով պատասխանեց.

— Այդ բոլոր գեղեցիկ պատրաստութիւններից իմ հայր սուրբը ոչինչ չէ կարող ոչ ուտել եւ ոչ խմել:

— Երեւակայեցէք, պատուելի, ասաց տան տէրը ներողութիւն խնդրելով, — մենք համարեա անապատների մէջ ենք ապրում, հազարաւոր վերստերով մեծ քաղաքներից հեռու գտնուելով, ամէն բանից զրկուած ենք: Ինչ որ տեսնում էք այստեղ, այն եւս հազիւ կարելի է գտնել. մենք բերել ենք տուել Մոսկուայից,

— Ներեցէք, տէր իմ, պատասխանեց երիտասարդը:

Ես լաւ չկարողացայ հասկացնել իմ միտքը: Այդ բոլորը շատ գեղեցիկ է, չափազանց է եւ մինչեւ անգամ արքայավայել է, բայց իմ հայր սուրբի համար չէ:

— Ի՞նչու:

— Նա ամբողջ տարին պահեցողութեամբ է անցկացնում, համարեա աղ ու հացով, իսկ այստեղ պահոց ոչինչ չկայ: Ուտում է միայն սուրբ Յարութեան զատկին եւ սուրբ Ծննդեան տօնին, այն եւս ոչ միս, այլ սակաւ ինչ ձուկ: Իսկ գինիներ ամենեւին չէ խմում, միայն պարզ ջուր է գործածում:

— Այդ զարմանալի է, շատ զարմանալի:

Հիւրընկալը սաստիկ դժուարութեան մէջ ընկաւ: Գանդրահեր երիտասարդը նկատելով այդ, ասաց նրան.

— Սուրբ գերեզմանի պաշտօնեաները բոլորը այդպէս են: Դուք աւելի յարգած կը լինէք ձեր հիւրին, եթէ թոյլ կը տաք նրան իր սովորութիւնները հետեւել: Մի պնակ խաշած սիսեռը խիստ ճոխ ընթրիք է նրա համար: Եթէ այդ էլ չգտնուի, նա շատ գոհ կը լինի, եթէ ցամաք հացով կը կերակրուի:

Չնայելով ժուժկալութեան այդ բոլոր խստութիւններին տան տէրը պատուիրեց պահոց մի քանի տեսակ կերակուրներ, որոնք արեղային բաւական տհաճութիւն պատճառեցին, թէեւ նա այդ մասին քաղաքավարութեամբ լռեց:

Ընթրիքը վերջացաւ աւելի զուարթութեամբ, քան թէ սպասւում էր: Հայր սուրբը շատ նոր եւ հետաքրքիր բաներ պատմեց Երուսաղէմի վանքի մասին, արեղաների խիստ ու աշխարհահրաժարական կենցաղավարութեան մասին, ուխտաւորների տօնական հանդիսակատարութիւնների մասին, եւ այն հրաշքի մասին, թէ որպէս սուրբ Յարութեան զատկի օրը երկնքից լոյս է իջնում Փրկչի գերեզմանի վրայ եւ սուրբ տաճարի բոլոր ջահերը, բոլոր մոմերը միանգամից վառւում են:

(Շար.)

17, Rue Damesme, PARIS (13)
Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 28 ՓԵՏՐՈՒԱՐ
JEUDI 28 Février 1935

11 ՐԴ ՏԱՐԻ - 11e Année N° 2741 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵԹԷ ԳԻՏՆԱՅԻՆ ՕԳՏՈՒԻԼ...

=•.•=

Անցեալ շաբթու լոյս լուսաբանութիւններ հրատարակուեցան կոլխոզներու անդամներուն տրուելիք նոր դիւրութեանց մասին:

Համաձայն հրատարակուած հրամանագրին, այն գիւղացիները որոնք անդամ են հաւաքական տնտեսութեանց, պիտի վայելեն հետեւեալ առանձնաշնորհները.—

1. Ցորենաշատ գլխաւոր կեդրոններուն մէջ՝ իւրաքանչիւր ընտանիք պիտի կրնայ իբրեւ անձեռնմխելի սեփականութիւն պահել մէկ կով, երկու հորթ, մէկ մատակ խոզ՝ իր ձագերով, տասը ոչխար, քանի փեթակ մեղու, ինչպէս եւ հաւեր ու ճագարներ՝ առանց սահմանափակման:

2. Կաթնատնտեսական շրջաններու մէջ աւելի անասուններ պահելու իրաւունք ունին:

3. Իսկ շարք մը «յետ ընկած» շրջաններու մէջ՝ հաւաքական տնտեսութեան կապուած ընտանիք մը կրնայ ունենալ մինչեւ տասը կով, 150 ոչխար եւ տասը ձի:

Միեւնոյն ատեն, որոշ հողաբաժին պիտի յատկացուի իւրաքանչիւր ընտանիքի, մշակելու համար իբրեւ այգի կամ բանջարանոց:

Այդ հողաբաժինը կրնայ ըլլալ 25 կալ (100 քառ. մէթր), 50 կալ կամ մէկ հէքթար:

Եւ վերջապէս, խորհրդային իշխանութիւնը փետր. 18ին հրատարակեց կազմական կանոնագիր մը, որ կը ճշդէ «կոլխոզներու հողի վարձակալութեան եւ արջառի ու մեքենաներու սեփականութեան» ձեւերը:

Կանոնագիրը անգամ մը եւս կը յայտարարէ թէ հողը պետական սեփականութիւն է. հետեւաբար կարելի չէ ծախել զայն ոչ անհատապէս, ոչ ալ հաւաքաբար:

Իւրաքանչիւր հաւաքական տնտեսութիւն (կոլխոզ) պէտք է մատակարարուի գիւղացիներու խմբակցութեան մը կողմէ (Արտէլ), որ պարտաւոր է կանոնաւորապէս հաշիւ ներկայացնել կառավարութեան, ինչպէս եւ պետութեան յանձնել բերքին սահմանուած բաժինը: Լծկան անասունները եւ մեքենաները կը պատկանին ամբողջ կոլխոզին, իսկ անդամները իրենց սեփական հողաբաժինը մշակելու համար կրնան զանոնք վարձու առնել միայն ընդհանուր համաձայնութեամբ:

Կարելի չէ ժխտել այս նոր կարգադրութեանց առաւելութիւնները, բաղդատելով 1929–30ի բռնութեանց հետ, որոնք նախ ահու սարսափի եւ բուռն ընդդիմութեանց մատնեցին գիւղացիները, եւ յետոյ յանգեցան կրաւորական դիմադրութեան:

Կառավարութիւնը ի վերջոյ յաղթեց, զօրաշարժի ենթարկելով պետական եւ կուսակցական բոլոր միջոցները եւ ստեղծելով «հարուածային վաշտեր»:

Այնուհետեւ աստիճանաբար մեղմացան խստութիւնները, եւ այժմ խորհրդային իշխանութիւնը նոր դուռ մը կը բանայ, խրախուսելու համար հաւաքական տնտեսութեանց կազմակերպութիւնը եւ ամրապնդումը:

Այս առթիւ թերեւս աւելորդ չըլլայ յիշել թէ՝ ռուս գիւղացին բոլորովին անծանօթ չէր հաւաքական աշխատանքի դրութեան:

Ան, ռուս գիւղացին, տարիներ առաջ ունէր իր «միր»ը (գիւղական համայնք), որ հաւաքաբար կը մշակէր իր հողերը, արդիւնքը բաժնելով ընտանիքի վրայ:

«Միր»ին անդամը կրնար, նաեւ, բաժնուիլ համայնքէն եւ սեփականատէրը դառնալ իրեն ինկած բաժնին, գումար մը վճարելով պետութեան կամ հողատէրին:

Այժմ «միր»ին տեղը կը բռնէ «կոլխոզ»ը, իսկ հողատէրներու բռնապետութեան տեղ՝ պետութիւնը, խորհրդային դրութեամբ:

Դառնալով կատարուած բարեփոխութեանց եւ օրէնքին տրամադրած դիւրութեանց, կը խորհրդածենք, կը խորհրդածենք եւ մեր ակնարկը բնազդաբար կ'երթայ Երեւան:

Ինչպէս քաղաքական, ընկերային, մինչեւ անգամ գրական — գեղարուեստական կեանքի մէջ, այս գետնին վրայ եւս — տնտեսական — եթէ Հայաստան յաճախ աւելորդ նեղութեանց կամ կաշկանդումներու կը մատնուի, եթէ չարաչար կը տուժէ, պատճառը իր վարիչներուն բթամտութիւնն է:

Մենք չենք որ պիտի ժխտենք հաստատուած, պարտադրուած կարգուսարքին դաժանութիւնը,— յաճախ համազօր ասիական վայրենութեան:

Եւ սակայն, ամէնէն բիրտ օրէնքին մէջ ալ, միշտ կարելի է գտնել բաց դուռներ, միջին ճամբաներ կամ ելքեր, համաձայն իւրաքանչիւր միջավայրի պայմաններուն եւ ժողովուրդի կարողութեան: Կը բաւէ որ վարիչները վարակուած չըլլան թթու մոլեռանդութեամբ կամ անհորիզոն իմաստակութեամբ:

Թող նորէն ամուր կապեն կարմիր գօտին,— բայց չմոռնան իրենց վարած երկրին ու ժողովուրդին պայմանները, միջավայրին հարկադրած պահանջները եւ ուրիշ հանգամանքներ:

Ահա, օրինակ, հաւաքական տնտեսութեանց ընծայուած առաւելութիւնները, համաձայն երեք շրջանի:

Կասկած չկայ որ հայ գիւղացին, թէեւ կոլխոզնիկ, պիտի կրնար առաւելագոյն օգուտը քաղել նոր հրամանագիրէն, եթէ ունենայինք արթուն եւ գիտուն վարիչներ:

Մահացու մե՞ղք է քիչ մըն ալ այս ուղղութեամբ խորհիլ, այլ մանաւանդ գործել:

Որ եւ է օրէնքի ոգին, ամէն բանէ առաջ, եւ ոչ թէ թերխաշ կամ թեթեւամիտ մարզանքներ:

Ծ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ԾՐԱԳԻՐ ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ճամբեր պիտի շինուին եւ ճամբաներ պիտի շինուին պետական անտառներու մէջ

»»»..«««

ՆԱԽ ՖՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐԸ, ՅԵՏՈՅ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ

Նախարարական խորհուրդը առջի օր վաւերացուց աշխատանքի նախարարին մէկ ծրագիրը, որուն համաձայն հանրօգուտ շինութիւններ պիտի կատարուին պետական անտառներու մէջ, միմիայն գործազուրկներու ձեռքով: Աշխատանքները պիտի սկսին մարտ 15ին, հետեւեալ 13 նահանգներուն մէջ.— Սէն–է–Ուազ, Ուազ, Սէն – է – Մառն, Սէն էնֆէռիօր, Լուառէ, Ավէյռօն, Կառ, Էռօ, Լօզէռ, Իզէռ, Տրոմ, Էօռ եւ Վառ: Ինչպէս կը տեսնուի, ծրագրուած շրջանակներէն հինգը կը գտնուին Սէնի հովիտին մէջ: Փարիզէն դուրս, աշխատանքներուն մեծ մասը պիտի կատարուի Ռօն եւ Ալիէ գետերուն երկայնքը եւ հարաւային Ֆրանսայի միւս շրջաններուն մէջ: Գլխաւոր գործերն են ծառ տնկել եւ ճամբաներ շինել: Այս աշխատանքներուն մէջ ալ նախապատուութիւն պիտի տրուի Ֆրանսացիներուն, պայմանաւ որ լրացնեն հետեւեալ հանգամանքները.—

1. Գործազուրկ ըլլալ, արձանագրուած՝ նպաստի տոմարներուն մէջ:

2. Գործ փնտռողներ այն շրջաններուն մէջ ուր գործազրկութեան սնտուկներ չկան:

Վճարումը պիտի ըլլայ համաձայն տեղին վրայ նոյն արհեստին համար եղած աշխատավարձքին, որուն վրայ պիտի աւելցուի դրամական կամ նիւթական պարգեւ (բնակարան եւ ուտելիք): Դիմումները պէտք է կատարուին նահանգային տեղական գրասենեակներուն: Նպաստընկալ գործազուրկներուն համար դիմումները պիտի կատարուին գործազրկութեան նպաստի գրասենեակներուն միջոցաւ: Դիմումները նկատի պիտի առնուին հետեւեալ կարգով.—

1. Ընտանիքով ծանրաբեռնուած գործազուրկներ: 2. Ամուրի գործազուրկներ:

Իւրաքանչիւր դասակարգի համար նկատի պիտի առնուին դիմումի թուականին կարգը եւ դիմողներուն ֆիզիքական յարմարութիւնները:

ԵԹԷ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐԸ ՉԲԱՒԵՆ, ՊԻՏԻ ՀՐԱՒԻՐՈՒԻՆ ՕՏԱՐՆԵՐ ԱԼ: ԱՅՆ ՕՏԱՐ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐԸ ՈՐ ԿԸ ՄԵՐԺԵՆ ԻՐԵՆՑ ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԱԾ ԳՈՐԾԸ ԵՒ ՉԵՆ ԿՐՆԱՐ ԲԱՆԱՒՈՐ ՊԱՏՃԱՌԱԲԱՆՈՒԹԵԱՄԲ ՄԸ ԱՐԴԱՐԱՑՆԵԼ ԻՐԵՆՑ ՄԵՐԺՈՒՄԸ, ՎԵՐՍՏՈՒԳԻՉ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌՋԵՒ, ՊԻՏԻ ՋՆՋՈՒԻՆ ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ ՆՊԱՍՏԻ ՑԱՆԿԷՆ ԵՒ ԱՆՄԻՋԱՊԷՍ ԵՏ ՊԻՏԻ ԱՌՆՈՒԻ ԻՐԵՆՑ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԱՐՏՕՆԱԳԻՐԸ:

Ինչպէս գրած էինք անցեալ օր, նպաստընկալ գործազուրկներու թիւը անցած է արդէն 500,000ը: Տարուան սկիզբէն իվեր միջին հաշուով շաբաթը 10,000 գործազուրկներ կ'աւելնան: Եւ որովհետեւ նպաստի սնտուկներ կը գտնուին միայն գլխաւոր քաղաքներու մէջ, այս թիւը շատ վար կը մնայ իրականէն, որ մէկ միլիոնը անցած է:

ԻՏԱԼԻԱ ԿՐՆԱՅ 7-8 ՄԻԼԻՈՆ ԶԻՆՈՒՈՐ ՀԱՆԵԼ

Ուշագրաւ ազդարարութիւն մը

Փետրուար 26ին իտալական կառավարութիւնը պաշտօնական զեկոյց մը հրատարակեց, զինուորական վերջին փոխադրութեանց առթիւ: Այս հրատարակութեան գլխաւոր նպատակն է ապացուցանել թէ Իտալիա չէ տկարացուցած բուն եւրոպական նակատին ուժը, հակառակ դէպի արեւելեան Ափրիկէ փոխադրութեանց: Դրօշի տակ կանչուած երկու զօրաբաժինները նամբայ պիտի ելլեն քանի մը օրէն, բայց անոնց տեղը բաց չպիտի մնայ Իտալիոյ մէջ: «Կառավարութիւնը պատրաստ է ամէն պատահականութեան առջեւ»: Այս յայտարարութիւնը բարեկամական հաւաստիք մըն է Փարիզի եւ Լոնտոնի համար, իսկ հանդիսաւոր ազդարարութիւն մը՝ Պերլինի համար:

Զեկոյցը կը բացատրէ թէ՝ համաձայն զինուորական նոր օրէնքին, 18էն 55 տարեկան բոլոր Իտալացիները զինուոր են, ուրեմն Իտալիա կրնայ 7 – 8 միլիոն զինուոր հանել, կազմ եւ պատրաստ՝ որ եւ է պատահականութեան առջեւ: Նոր օրէնքին շնորհիւ, Իտալիա կ'ունենայ 37 դաս զինուորցու, ինչ որ երբեք դաս աւելի է ուրիշ որ եւ է ազգէ: Այս ազդարարութիւններն ուղղելով հանդերձ, զեկոյցը կը շեշտէ Իտալիոյ խաղաղասիրական տրամադրութիւնները:

Մինչեւ այսօր կառավարութիւնը գաղտնի կը պահէ Ափրիկէի համար (Հապէշիստան) զէնքի տակ առնուած զինուորներուն թիւը, բայց իրազեկներ կը հաւաստեն թէ այդ զօրաշարժը չպիտի սահմանափակուի 30,000ով: Ուրիշ կարգադրութեանց հետ, կը շարունակուի կամաւորներու արձանագրութիւնը: Ամէն օր հազարաւորներ կը դիմեն պատերազմական նախարարութեան:

Այս առթիւ, զեկոյցը հաւաստիքներ կուտայ նաեւ տնտեսական եւ նարտարագործական պատրաստութեանց մասին, ապացուցանելու համար թէ Իտալիա կրնայ հոգալ իր բոլոր պէտքերը, սպառազինութիւններէն մինչեւ պարենաւորումը: Ոչ միայն յատկապէս ուժ կը տրուի տեղական նարտարագործութեան, այլեւ վերջերս խիստ սահմանափակումներ հաստատուեցան օտար ներածումներու դէմ:

Քաղաքական շրջանակներու մէջ կը կարծուի թէ Իտալիա նոր

RÉPLIQUE A L'INFAMIE
de "Je Suis Partout"

Messieurs A. FAYARD & Cie
Editeurs de l'Hébdomadaire "Je Suis Partout"

Messieurs,

Sous la rubrique *L'Invasion* et sous le titre *L'Arménie à Paris*, vous avez fait paraître dans le n° 222 du 23 février 1935, page 12 de votre hebdomadaire *Je Suis Partout*, un article injurieux et diffamatoire sur l'héroïque colonie arménienne de Paris et de la région parisienne. Et, afin de donner un peu plus de crédit à votre immonde et abject récit, vous l'avez fait précéder par cet autre titre, non moins fallacieux : *Une Grande Enquête*, par Lucien Rebatet.

Or, en ma qualité de Français d'origine arménienne, je ne puis rester indifférent à une pareille lâcheté de la part d'un journal français, envers un peuple martyr qui a spontanément donné, dès le début de la Grande Guerre, tout ce qu'il avait de précieux pour la cause sacrée de la France et de ses Alliés.

Vous parlez d'une enquête ; mais, savez-vous seulement en faire une ? A en juger par vos écrits, non ! Ou bien, alors, vous vous êtes sciemment trompés et, dans ce cas, on pourrait vous dire « qu'il n'y a pas de pire imbécile que celui qui ne veut pas comprendre » !

Ainsi, pour apporter une appréciation sur un peuple que vous savez sans défense, vous choisissez comme éléments quelques coins égarés de la banlieue de Paris où règne, vraisemblablement, une certaine misère, laquelle n'est malheureusement pas l'apanage seul des Arméniens, une misère comme celle qui bat son plein dans de nombreux coins de la « zone », sous les ponts de Paris, aux alentours des Halles, et dans de nombreux autres quartiers de la capitale, et dans toutes les grandes villes du monde.

Ah ! elle est belle et complète, votre enquête ! Vous omettez sciemment de parler de la Maison des Etudiants arméniens à la Cité Universitaire de Paris (Fondation Marie-Nubar), de la Bibliothèque arménienne du square d'Alboni, des organisations arméniennes, reconnues d'utilité publique, de la Cathédrale de la rue Jean-Goujon, du Collège des Révérends Pères Mékhitaristes de Venise (Italie), de Sèvres (Seine-et-Oise), du pensionnat des dévouées sœurs arméniennes de l'Immaculée Conception, de l'Orphelinat arménien du Raincy (Seine-et-Oise), des médecins arméniens qui donnent gratuitement leurs soins dans les hôpitaux et dispensaires de Paris et dont la plupart sont décorés de la Légion d'Honneur (qu'ils n'ont d'ailleurs pas volée !), des artistes peintres, des artistes lyriques, dramatiques et chorégraphiques arméniens qui exercent leur art dans les grands théâtres et music-halls de Paris. Mais, voilà d'où provient peut-être l'erreur de votre enquêteur, si toutefois il a été de bonne foi : c'est que toute cette élite parle tellement bien le français qu'il devient difficile, sinon impossible, de la distinguer des nationaux.

Mais, je vous le répète, messieurs, vous ne connaissez absolument rien de tout cela et votre enquêteur n'a rien vu. Il s'est mis seulement à la recherche des tinettes, de la crasse et des poux ! Or, ce n'était vraiment pas la peine de se déranger, si toutefois il l'a fait, pour si peu de choses, car des « excréments », il y en a partout, sans qu'il soit besoin d'aller si loin.

Votre enquêteur ignorant, borné et grossier qu'il doit être, ne semble pas avoir eu la curiosité de pousser ses investigations plus loin. Il a dû fuir tout ce qui est propre, tout ce qui est supérieur, tout ce qui dépasse les bornes étroites de son cerveau maladif.

Toutes proportions gardées, imaginez qu'un journaliste étranger se rende un jour à Paris et qu'il ne parle dans son reportage que de la « zone », du « milieu », de quelques tristes coins de Paris et de banlieue et qu'il omette sciemment de parler de la Sorbonne, de Notre-Dame, de la Bibliothèque Nationale, des Jardins, de l'Opéra, du Panthéon, des Invalides, des musées nationaux, des Champs-Elysées, du bois de Boulogne, etc., etc., que penserions-nous de lui ?

Non, messieurs, votre enquêteur n'est pas un vrai journaliste et il ignore tout du métier, comme les règles de la politesse la plus élémentaire. Il aurait dû avoir au moins la décence de ne pas ridiculiser les épaves martiales d'un peuple héroïque et martyr, fils de la civilisation et de la chrétienté, ami naturel et fidèle, dix fois séculaire, de la France. Aucun journaliste au monde, *pas même un turc*, n'a osé jusqu'à présent traiter les Arméniens comme votre enquêteur a eu l'indécence et la « *goujaterie* » de le faire. C'est un outrage au journalisme et à la morale publique !

Ceci dit, je vous invite à une conférence contradictoire, dont les lieu, date et heure seront fixés ultérieurement ; votre enquêteur assumera le rôle qui lui est tellement cher « d'accusateur » ; moi, celui de défenseur, l'élite que je réunirai, de témoins à décharge, et le « Tribunal », composé uniquement de personnalités françaises des plus connues, appréciera !

Je pense que c'est la solution la plus élégante pour trancher un litige de ce genre.

J'espère, messieurs, que vous ferez amende honorable et, dans l'attente de vous lire par un prochain courrier, je vous prie d'agréer l'assurance de ma considération distinguée.

Signé : Bernard WAHE.

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԵՐԷԿՈՒԱՆ ԹԻՒԸ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՅ 2740,

զօրաշարժ մըն ալ պիտի կատարէ, ի նախատեսութիւն այն անակնկալներուն որ կրնան պայթիլ Աւստրիոյ գլխուն, հիթլէրականներու ձեռքով: Զեկոյցը անուղղակի ակնարկ մը կը պարունակէ նաեւ այս մասին:

Երեքշաբթի օր դէպի Ափրիկէ նամբայ ելաւ նոր շոգենաւ մը, 110 սպաներով, 1200 զինուորներով եւ 300 բանուորներով: Չորրորդ շոգենաւ մըն ալ նամբայ պիտի ելլէ մօտերս, աւելի քան 2000 զինուորներով:

ՍԱՐԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՊԻՏԻ ՅԱՆՁՆՈՒԻ ՎԱՂԸ, ՈՒՐԲԱԹ

Վաղը, ուրբաթ, 1 մարտ, Սարը պիտի կցուի Գերմանիոյ: Այս առթիւ մեծ պատրաստութիւններ տեսնուած են ամբողջ Գերմանիոյ մէջ: Թէեւ կ'ըսուէր թէ Հիթլէր Սար պիտի մտնէ նոյն օրը, բայց պաշտօնական յայտագրին մէջ որ եւ է յիշատակութիւն չկայ այդ մասին: Հաւանաբար պիտի յետաձգուի այցելութիւնը եւ Հիթլէր առ այժմ պիտի գոհանայ նառով մը:

Կը վախցուի որ դէպքեր պատահին իշխանութեան փոխանցման առթիւ, թէեւ հանրային կարծիքը հանդարտ կ'երեւայ: Յունուար 13ի քուէարկութենէն ի վեր 4000է աւելի բնակիչներ հեռա–

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

Ն. ՎԵՀԱՓԱՌՈՒԹԻՒՆ ՔԱՐԻՒՂԸ

Թ.

«ՍԹԷՆՏԸՐՏ» ԵՒ «ՇԷԼ» ԴԷՄ ԴԻՄԱՑ.— ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԾՈՎԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԸ ԾԳՆՈՒԹԵԱՆ ԿԸ ՀԱՍՆԻ.— ՍԱԽԱԼԻՆԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՎԵՆԵԶՈՒԷԼԼԱ.— ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՍՈՒԶԱՆԱՒԵՐՈՒՆ ՍԱՐՍԱՓԸ.— «ՔԱՐԻՒՂԸ ԶԻՆՈՒՈՐԻՆ ՉԱՓ ԿԵՆՍԱԿԱՆ Է».— ՏԷԹԷՐՏԻՆԿ ԾԱԽՈՒ Կ'ԱՌՆԷ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՆԱՒԹԱՀՈՐԵՐԸ.— ԵՒ ԱՀԱ ԿԱՐՄԻՐ ՔԱՐԻՒՂԸ...

Կովկասեան արշաւանքին յաջողութենէն խրախուսուած՝ Տէթէրտինկ, որ արդէն պատկառելի հարստութիւն մը դիզած էր, սկսաւ նոր հողեր գնել Ուրալեան լեռնաշղթայէն մինչեւ հարաւային Ամերիկա։ Ատեն մը Եգիպտոս էր ան, յետոյ Սիամ, յետոյ Պալքանները, յետոյ Վենեզուէլլա։ Դրամ շահելէ աւելի անոր գլխաւոր մտահոգութիւնն էր ընդարձակել իր տիրապետութեան սահմանները, շնորհիւ վեհափառ քարիւղին. որովհետեւ, ինչպէս բացատրեցինք, անիկա լրջօրէն կը հաւատար այդ հեղուկին քաղաքական արժէքին։ Ապագային միջազգային դէպքերը իսկապէս պիտի արդարացնէին իր այդ համոզումը։

Ճիշդ է որ Տէթէրտինկ կովկասեան քարիւղի ճարտարարուեստին զարգացման մէջ վիթխարի դեր մը կատարած էր ինչպէս Ծատուրովները, Միրզայեանցներն ու Մանթաշովները, սակայն պէտք եղածին չափ զօրաւոր չէր դեռ պատերազմէն անմիջապէս առաջ, ռուսական կայսրութեան բոլոր նաւթահանքերը իւրացնելու համար։ Ցարերու հայրենիքը աշխարհ մըն էր ինքն իր մէջ, իսկ օրուան կառավարութիւնը բաւական ուժով էր անգլիահպատակ Հոլանտացիի մը ձեռքը խաղալիկ չըլլալու համար։

Միւս կողմէ, սակայն, Շէլը աստիճանաբար կ'ուժեղանար եւ լրջօրէն կը սպառնար Րաքֆէլլըրի հաստատութեան։

Սթէնտըրտ Օյլը սկսած էր կորսնցնել իր եւրոպական շուկաները։ Ֆրանսան, Գերմանիան կամ Իտալիան Նիւ Եորք չէին դիմեր հիմա քարիւղ գնելու համար, Լոնտոն աւելի մօտ էր իրենց սահմաններուն։

Այս մրցակցութենէն ծագեցաւ, ահաւասիկ, Տէթէրտինկի եւ Եանքի «պուէսին» միջեւ տարիներէ ի վեր շարունակուող պատերազմը։ Րաքֆէլլըր իր դիմացը զօրաւոր թշնամի մը ունենալով հանդերձ, հաւանաբար որոշ բարեացակամութիւն ցոյց պիտի տար, եթէ Տէթէրտինկ, այդ յանդուգն մարդը, հարաւային Ամերիկան կամ Եւրոպան իր թագաւորութեան սահմաններուն մէջ առնելէ յետոյ, ամերիկեան քարիւղն ալ սեփականացնելու չափ վտանգաւոր ծրագիրներ չմշակէր։

Անշուշտ, Հոլանտացին չէր ուզեր կամ, աւելի ճիշդ է ըսել, չէր կրնար մէկ օրէն միւսը քարուքանդ ընել Րաքֆէլլըրի հիմնարկութիւնը, սակայն կ'աշխատէր, որպէսզի ծերուկ պուէսը իր թաթը չերկարէր մինչեւ Ռուսիոյ սահմանները։ Այդ էր պատճառը որ անիկա հսկայ գումարներ կը տրամադրէր ընդարձակ հողամասեր գնելու համար Թուրքեստանի կամ Սախալինի մէջ։ Պահակի դեր պիտի կատարէր ան կայսրութեան ամէնէն հեռաւոր անկիւնները։ Ընդհանուր պատերազմն ու բոլշեւիկեան յեղափոխութիւնը պիտի ընդհատէին իր աշխատանքները այդ ճամբուն վրայ։

×

Այժմ տեսնենք թէ Տէթէրտինկ ինչ միջոցներով խնամութիւն հաստատեց բրիտանական կառավարութեան հետ։

Ինչպէս յայտնի է, Անգլիա շատ չնչին քանակութեամբ քարիւղ ունի։ Ամէն տեսակէտով բախտաւոր այս ժողովուրդը, զրկուած է բնութեան այդ բարիքէն։ Անհաշուելի քանակութեամբ հանքածուխ ու երկաթ մթերուած են այս ափ մը կղզիին տակ, բայց քարիւղ գրեթէ չկայ։ Այդ պատճառով իսկ Մեծն Բրիտանիան նաւթային արդիւնաբերութիւն չունի։

Սակայն եւ այնպէս, այս մեծահարուստ ու նիւթապաշտ ժողովուրդը չէր կրնար անտարբեր մնալ Նորին Վեհափառութեան հանդէպ։ Եթէ Ամերիկան անմրցելի բարձրութեան մը հասցուցած էր քարիւղի ճարտարարուեստը որ մեծ չափով նպաստած էր անոր քաղաքական հեղինակութեան ուժեղացումին, Անգլիան ալ կրնար, բնականաբար, նոր ձեւ մը գտնել այդ հեղուկէն օգտուելու համար։ Բրիտանական դրօշակը կը ծածանէր աշխարհի հողերուն մէկ երրորդին վրայ. միջո՞ց կը պակսէր քարիւղ ճարելու համար։ Կասկած չկայ թէ այդ հեղուկը կենսական է մեր հայրենիքին համար, կը մտածէին օրուան իշխանաւորները, ասկէ քառասուն կամ յիսուն տարի առաջ։

Մասնաւորաբար անգլիական Ծովակալութիւնը չափազանց կը հետաքրքրուէր քարիւղով։

Նաւատորմին սպառարկութիւնը աճագացնելու կամ վառելանիւթի ծախքերը կրճատելու տեսակէտէն, քարիւղի գործածութիւնը շատ ձեռնտու էր։ Անշուշտ օտար երկիրներէ ներածուած քարիւղով չէր որ պիտի փոխարինէին ազգային հարստութիւնը՝ հանքածուխը։ Պետութիւնը իր անսպառ միջոցները շարժման մէջ պիտի դնէր նաւթային շրջաններ ձեռք բերելու եւ իր հովանաւորութեան տակ արտասահմանի մէջ քարիւղի բրիտանական ճարտարարուեստ մը հիմնելու համար։

Ու ծովակալութիւնը անմիջապէս գործի սկսաւ։ Լոնտոնի մէջ կար քարիւղի կարեւոր ընկերութիւն մը՝ Րոյըլ Տըչը որ ամէն կարելիութիւն ունէր կառավարութեան ծրագիրները իրականացնելու համար եւ կրնար մեծ ծառայութիւններ մատուցանել երկրին։ Գաղտնի բանակցութիւններ կատարուեցան նախարարութեան եւ ընկերութեան հոլանտացի տնօրէնին՝ Տէթէրտինկի միջեւ։ Սակարկութիւնը տեւեց քանի մը շաբաթ ու յանգեցաւ հետեւեալ որոշումին.—

Րոյըլ Տըչը աշխարհի չորս անկիւններուն վրայ ռազմագիտական կէտեր պիտի «ստեղծէր» բրիտանական նաւատորմին համար, իսկ ծովակալութիւնը, ուրեմն անգլիական կառավարութիւնը, իր զինուորական ու քաղաքական խնամակալութեան տակ պիտի առնէր Տէթէրտինկի հաստատութիւնը։ Աւելի պարզ խօսելով, Հոլանտացին վառելանիւթ պիտի հայթայթէր, Անգլիան պիտի պաշտպանէր անոր հողերը Սախալինէն մինչեւ Վենեզուէլլա։

Խնամութիւնը կնքուած էր արդէն ու 1914ի ամրան երբ թնդանօթները սկսան որոտալ ռազմադաշտերուն վրայ, Տէթէրտինկ առանձնաշնորհեալ դիրք մը կը վայելէր բրիտանական կայսրութեան մէջ։ Րոյըլ Տըչ եւ Շէլ ընկերութեան բաժնեթուղթերուն մեծագոյն մասը կը պատկանէր Լոնտոնի կառավարութեան. քարիւղի հաստատութիւնը կը դառնար պետական հիմնարկութիւն։

Հոլանտացին էր որ պիտի վարէր հիմա պատերազմը կամ թերեւս բրիտանական կայսրութեան ճակատագիրը՝ ծովերուն վրայ ու օդին մէջ։

Պէտք է չնչտել որ քարիւղը արդարեւ շատ խոշոր դեր մը կատարեց արհաւիրքի տարիներուն։ Անիկա դիւրացուց Դաշնակիցներու յաղթութիւնը։ Անհրաժեշտ էր ինչպէս զինուորին սնունդը։ Պատերազմի առաջին երկու տարին, նախանիւթի պակասը այնքան զգալի չէր Անգլիոյ կամ Ֆրանսայի մէջ։ Բայց 1917ը լուրջ մտահոգութիւններ պիտի պատճառէր անոնց, որովհետեւ այդ շրջանին էր որ սկսաւ ընդծովեայ պատերազմը։ Գերմանիան, որ երեք տարուան օրհասական կռիւներէն յետոյ տակաւին կը հաւատար իր յաղթանակին, մահացու հարուած մը պիտի տար իր թշնամիներուն։ Ընդծովեաններով պահակ պիտի սպասէր Դաշնակիցներու հաղորդակցութեանց ճամբաներուն վրայ եւ թոյլ չպիտի տար որ անոնք ուտելիք կամ քարիւղ ստանային իրենց գաղթավայրերէն։ Ուրիշ միջոց չկար հպարտ Ալպիոնը ջախջախելու համար։

Հարիւրաւոր նաւեր ընկղմեցան քանի մը ամսուան ընթացքին։ Տէթէրտինկի նաւատորմը ահռելի կորուստներ կրեց։ Քարիւղ չմնաց Անգլիոյ զինուորական մթերանոցներուն մէջ։ Գերմանիոյ ընդծովեանները անխնայ հարուածեցին այն բոլոր շոգենաւերը որոնք հարաւային Ամերիկայէն քարիւղ կը բերէին Անգլիոյ նաւահանգիստները։ Տէթէրտինկի կազմակերպութիւնը քայքայուեցաւ. Դաշնակիցները հիմա ոչ ուտելիք կը ստանային, ոչ «թնդանօթի միս», ոչ ալ վառելանիւթ։ Կարելի՞ էր այլեւս յաղթանակի մասին խորհիլ։

Այս դժնդակ կացութեան մէջ էր որ Քլէմանսօ օգնութեան հրաւէր կարդաց ամերիկեան կառավարութեան.

— Առանց քարիւղի չենք կրնար պատերազմը շահիլ, բացատրեց Ֆրանսայի վարչապետը, քարիւղը զինուորին չափ կենսական է, քարիւղ ղրկեցէք մեզի...

Ուօշինկթըն անտարբեր չէր կրնար մնալ այդ աղերսանքին առջեւ։ Սթէնտըրտ Օյլի հիմնադիրը, այդ գերագոյն վայրկեանին, մոռցաւ Շէլի հանդէպ ունեցած իր ատելութիւնը, անոր տրամադրութեան տակ դրաւ իր ամբողջ նաւատորմը, եւ հսկայ քանակութեամբ քարիւղ ղրկեց Դաշնակիցներուն։ Ամիսներ ետքը Գերմանիա կը ստորագրէր զինադադարը։

Հետեւաբար Տէթէրտինկ ամերիկացի միլիոնատէրին օժանդակութեամբ, կ'ապահովէր Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի յաղթանակը։ Այդ ծառայութիւնը լիուլի պիտի վարձատրուէր մօտաւոր ապագային։

1918ին քարիւղին արժէքը տնտեսական, ռազմական ու քաղաքական տեսակէտներով, փաստօրէն ապացուցուած էր բրիտանական կառավարութեան համար։ Շէլը պետութեան ամէնէն կենսական օրկաններէն մէկն էր հիմա եւ հետեւաբար արժանի անոր պաշտպանութեան։ Տէթէրտինկի հեռատեսութիւնը շօշափելի արդիւնքներ տուած էր։

Այդ թուականէն ետքն էր որ Անգլիոյ միջազգային քաղաքականութիւնը սկսաւ քարիւղ հոտիլ։ Պատերազմէն տասը տարի առաջ անիկա կը հովանաւորէր համաշխարհային արտադրութեան հարիւրին երկուքը, պատերազմէն տասնըհօթը տարի վերջ, սեփականացուցած է ընդհանուր քանակին հարիւրին եօթանասունը, իսկ այս տոկոսին կէսէն աւելի կը պատկանի Տէթէրտինկին։

1920 թուականին Ճորճ Թագաւորը ասպետական տիտղոս կը շնորհէր Տէթէրտինկին՝ ի նշան երախտագիտութեան։ Հոլանտացին հասած էր իր նպատակին — բրիտանական հովանաւորութիւն։ Ալ ի՛նչ հեղինակութիւն ունէր ան Արեւելքի թէ Արեւմուտքի մէջ։ Աւելի ուժով էր քան իր ամերիկացի բարեկամը։

Հաշտութեան կնքումէն յետոյ, Տէթէրտինկ ուշադրութիւնը կեդրոնացուց Ռուսաստանի վրայ։ Յեղափոխութիւնը քարուքանդ ըրած էր ցարերու հայրենիքը։ Ալբինը, աւերակը, անմիջելի պատեհութիւն պիտի ստեղծէին իրեն՝ միանգամընդմիշտ սեփականացնելու համար այդ հսկայ կայսրութեան քարիւղները։

Բոլշեւիկները ոչ կանոնաւոր բանակ ունէին, ոչ կազմակերպեալ պետական մեքենայ, ոչ ալ վարկ՝ արտասահմանի մէջ։ Մինչդեռ ինք բրիտանական կայսրութեան չփացած որդեգիրն էր։

Այսպէս բարբառեց Տէթէրտինկ իր Լոնտոնի շքեղ գրասենեակներուն մէջ։ Իր խանդավառ ծրագիրներուն մէկ մասը պիտի յաջողէր սակայն։ 1918էն մինչեւ 1920 անիկա, արդարեւ, բազմաթիւ նաւթահանքեր գնեց Ռուսաստանի մէկ ծայրէն միւսը։ Ռուս հանքատէրերը՝ նախկին մեծահարուստներ, չնչապատ Լոնտոն կը դիմէին հնչուն դրամի վերածելու համար իրենց ունեցածը - չունեցածը։

Բայց, ահաւասիկ, անակնկալ դէպքեր պիտի արգիլէին Տէթէրտինկի յառաջխաղացումը։ Բոլշեւիկները հետզհետէ կը գրաւէին Ռուսաստանի ծայրագաւառները։ Ուրալը, Կովկասը, Թիւրքեստանը, Սախալինը իրենցն էր հիմա։ Վրանկէլն ու Քոլչաքը ջարդուփշուր եղած էին խորհրդային բանակին առջեւ։ Քարիւղը ազգային սեփականութիւն էր բանուորներու եւ գիւղացիներու հայրենիքին մէջ։

Տէթէրտինկի գործը դարձեալ կիսատ պիտի մնար, որովհետեւ միջազգային հորիզոնին վրայ կը տեսնուէր նոր ուժ մը — բոլշեւիկեան կարմիր քարիւղը։

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

⁂ Ժամը բաժնուած է 60 վայրկեանի, որովհետեւ ոչ մէկ թիւ այնքան մանր թիւերու կը բաժնուի, որքան 60ը։ Հաւասար կերպով կարելի է բաժնել հետեւեալ թիւերով,— 2, 3, 4, 5, 6, 10, 12, 15, 20 եւ 30։

⁂ Լուսնի ջերմութիւնը 216 աստիճանէն (Ֆարէնհայտ) կը բարձրանայ 243ի, երբ արեւը մօտ ըլլայ։

⁂ Մասնագէտի մը կարծիքով, ութ տարեկան աղջիկը պէտք է քնանայ ժամը 6ին, տասը տարեկանը՝ 7ին, 12ը՝ 7.30ին, 14ը՝ 8ին, 16 եւ 17ը՝ 9ին եւ 18ը՝ 9.30ին։

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՌԹԻՒ

ԽՄԲ.— Ուշացած՝ կամքէ անկախ պատճառով։

Ժողովուրդներու պատմութեանց մէջ կան պարագաներ, երբ յուսախաբ բազմութիւնները զգալով իրենց իսկ գործած սխալը, գերմարդկային ճիգով մը կ'ուզեն դարմանել զայն։

Այսպէս եղաւ փետր. 18ը մեր ժողովուրդին համար։

Մեծ պատերազմով յոգնած, մաշած եւ անդամահատուած հայութիւնը, կծկուած չոր եւ մանրանկար Հայրենիքի մը շուրջ, դարերու երազին առթած գինովութենէն վերջ, երբ այլեւս կը կարծէր թէ բնականոն կեանք մը պիտի թեւակոխէր, տեսաւ որ դեռ շատ բան կայ ընելիք անոր հասնելու համար, որովհետեւ դէշ պայմաններու տակ աշխարհ եկած մեր մանուկ Հայրենիքը տակաւին այդ ուժը չունէր։

Այս առաջին յուսախաբութեան վրայ աւելցուցէք նաեւ չորս կողմերու թշնամի դրացիները, նոր կռիւներու հեռանկարը եւ այն ատեն կը բացատրուի՝ թէ ինչո՞ւ մեր այնքա՛ն քաջութեամբ կռուած հայրենակիցներու ականջները աւելի տրամադիր կ'ըլլային լսելու «սահմանը սպասող շաքարի, քարիւղի, զանազան մթերքներու ռուսական վագոններ»ու, «եղբայր Բէժալ»ներու պատմութիւնները։

Այս հոգեբանութիւնը զօրացնելու ծառայեցին անշուշտ, կարմիրներու անսպառ դրամը եւ շատ մը ուրիշ պարագաներ՝ որոնցմով նպաստաւորուեցան ամէն գոյնի թշնամիները։

Ու իշխանութիւնը յանձնուեցաւ անոնց, ժողովուրդի խնդրանքին վրայ, լարախաղաց Լեկրաններու եւ Մռաւեաններու միջնորդութեամբ։

Ու ... եկան նոր տէրերը, իրենց խոստացած բարիքներով։

Եկա՛ն, շաքարի, քարիւղի, ցորենի «պարապ» վագոններով, մնացած փշրանքները «եղբայրական նուէր» տանելու համար Ատրբէջանի եւ Ռուսիոյ։

Եկան իշխանատենչ մեր կարմրուկները,— Գէորգ Աթարբէկեանի նման վայրագ խելագարները, տխրացաւ Կասեանները, եւ ո՛վ հեգնանք, հայ «արդարադատութեան կոմիսար» քէմալական լրտես Սիւլէյման Նուրիները։

Եկան ու բարիքին տեղ բերին կարմիր Ռուսիոյ հսկայ գօտին վախ հայութեան նոյնքան վախ մէջքին փաթթելու համար։

Ժողովուրդը զգաց գործուած սխալը։

Իր մորթին վրայ զգաց՝ դաւը խաբէութեամբ հաւաքուած եւ հեռաւոր հիւսիս քշուած հայ սպայութեան, իր սիրելի զաւակներուն՝ հազարաւոր Դաշնակցականներու ձերբակալութեան։ Հոգեպէս բզքտուեցաւ բանտերու մէջ կացնահարուած իր հերոսներուն ողբերգութիւնը լսելով, եւ նախազգացումը ունեցաւ «մեծ աղէտ»ին։

Անխօս բոլորին աչքերը ուղղուեցան «միւս»ին, ցեղին պահապան հերոսակին, եւ երբ ղեկավարը պատասխանեց՝ պատահեցաւ անխուսափելին։

Դաւիթ՝ Գողիաթի դէմ։

Ժողովրդական ցասումը աւլեց անհարազատները,— որոնք աւելի խոհեմ եղան յետագային — կոտրուեցան բանտերու դռները եւ խնայուեցաւ «մեծ աղէտ»ը։

Պէտք է ծանրանալ այս մասին։ Որովհետեւ, ինծի համար փետրուարեան ըմբոստութեան գլխաւոր արժէքը ասոր մէջ կը կայանայ։

Առանց Փետր. 18ի, մնացած ափ մը հայ մտաւորականութիւնը նոր «Ապրիլ Տասնըմէկ» մը պիտի ունենար այս անգամ հայանուն մարդոց ձեռքով։

Եւ սա պահուս, երբ կը յիշեմ հերոսական պայքարի տեւողութեան ընթացքին ինկած մեր կտրիճները, «Ուսանողական գունդ»երու մեղ տարեկից վաղամեռ ընկերները, անգամ մըն եւս միտքս կուգան մեծ բանաստեղծին բառերը.

— «Ազգին համար ինկաք՝ դուք շատ ապրեցաք»։

Հ. ԱԿՈՆԱՅԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ՄԵՐ ԲՈԼՈՐ ԹՂԹԱԿԻՑՆԵՐԷՆ ԵՒ ԱՌ ՀԱՍԱՐԱԿ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐԷՆ ՕՐԸ ՕՐԻՆ ՀԱՂՈՐԴԵԼ ԻՆԾ ՈՐ ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ ԻՐԵՆՑ ՇՐՋԱՆԻՆ ԿԱՄ ԳՈՐԾԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ (ԱՐՁԱԿՈՒՄ, ՕՐԱԿԱՆԻ ԿԱՄ ԺԱՄԵՐՈՒ ԿՐՃԱՏՈՒՄ ԵՒԱՅԼՆ)։

ՊՐՊՏՈՒ՞Մ ԹԷ ՄՐՈՏՈՒՄ

«ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ»

ԽՄԲ.— Ահաւասիկ ամբողջական թարգմանութիւնը այն ըմբոստացուցիչ գրութեան, որ հրատարակուած է **Je Suis Partout** շաբաթաթերթին մէջ, (23 փետր. 1935), եւ որու մասին խօսած էինք երեքշաբթի օր.—

Փարիզի մէջ կը հիւրընկալենք մօտ 20.000 Հայեր, զորս վիճակագրութիւնները, անմեղութեամբ մը, քով քովի կը դնեն Թուրքերուն, Հայոց ամէնէն կատաղի թշնամիներուն հետ։ Այս Հայերուն մէջ աննշան թիւ մը կը կազմեն մտաւորական տարրերը, նախկին ռուսահպատակներ, որոնք ժամանակին ուսանողութիւն ըրած են Թիֆլիզի մէջ։ Մօտէն կը ճանչնամ հայ ջութակահար մը եւ նորավէպ գրող մը։ Ասոնք բարեհամբոյր մարդիկ են, պարզամիտ արուեստագէտներ, բոլորովին անհաղորդ մեզի, այլ սակայն տոգորուած մեր հոգեբանութեան թափանցելու խոր ցանկութեամբ։ Անոնց վրայ աւելցուցէք քանի մը զինագործներ եւ քարիւղի վաճառականներ։ Ասոնք կը կազմեն Փարիզի տեւական աշխարհաքաղաքացիութեան նպաստը,— երեւոյթ մը որ ոչինչ ունի անբնական։

Փարիզի Հայերը կը բաժնուին երկու դասակարգի.— ճարպիկ վաճառականներ եւ իրենց ճակատագրին յարմարած թշուառներ։

Հայ վաճառականը, բովանդակ Արեւելքի մէջ, ճանչցուած է Հրեային հաւասար համբաւով մը։ Բայց Ֆրանսայի մէջ Հայը կը մրցի Հրեային հետ եւ կը գերազանցէ զայն կրկնապէս։ Հայ վաճառականին կը հանդիպիք նոյն թաղերուն մէջ, ուր են Հրեաները, 9րդ եւ 11րդ թաղամասերը, նոյն առեւտուրով զբաղած,— զորգ, (ուր աւանդական դիրք մը գրաւած են, ինչպէս Սպանիացիները պտղավաճառութեան մէջ), մուշտակ, ադամանդ, հնութիւն, վերջապէս ինչ որ կը ծախուի համաձայն յաճախորդին, ամէն ինչ որ կարելի է վաճառել սակարկութեամբ եւ բերնի ճարպիկութեամբ։ Հայերն ալ, Հրեաներուն նման, կը խորշին արդիւնաբերութենէ։ Անոնք առնող-ծախողներ են, միջնորդներ, վաշխառուներ։

Առանց փոխանցման գծի, այս խորամանկ Արեւելցիներէն վերջ ներկայացնենք արուարձաններու նեխած Հայը։

ԱՂԲԱՆՈՑ ԿՂԶԻ ՄԸ

Պիյանքուրի կամուրջը որուն կը նետէ բնանկարի մը վրայ, որ կազմուած է տախտակէ տաղաւարներով, մթերանոցներով, երկաթացանց պատնէշներով,— շնորհիւ քիչ մը ջուրի, քանի մը հասակագեղ ծառերու, բնանկարը տակաւին կը պահէ շնորհքը զոր պէտք է ունեցած ըլլայ առեւօք։ Մանէ մը, աղբամանի մը մէջ նետուած։

Ձախին, կամուրջը կը հաղորդակցի Սէն Ժէրմէն կղզիին հետ, ուր պիտի գանք վերստին, որովհետեւ հոն կը պատսպարուին, խառն ի խուռն, Փորթուկալցիներ, Սպանիացիներ, Իտալացիներ, բոլորն ալ բանուորներ մօտիկ գործարաններուն (Ռընօ), եւ քանի մը Չինացիներ, ցանուցիր, որոնք կը կազմեն Պիյանքուրի դեղին գաղութին բեկորները։

Լատին բնակչութիւնը ունի սպիտակ եւ կանանչ տնակներ, զորս կը ներկեն կամ կը նորոգեն իրենք իրենց ձեռքով։ Այս փողոցը շատ աղտոտ պիտի թուէր Ֆլամաններուն։ Բայց ըլլեղ կուգայ, տեսնելէ վերջ Հայոց փողոցը։

Ասոնք, Հայերը, իրենց բնակավայր ընտրած են ճահիճներուն, հեղուկ ցեխի լիճերու եզերը, զարշահոտ առուակի մը եզերքը, որ այստեղ կը կազմէ փոքրիկ կղզի մը մեծ կղզիին վրայ։ Նախընտրելի էր քալել զինուորներու յատուկ արտաքնոց - փոսերու մէջ քան թէ այս աղբավայրին մէջ։ Եւ այս աղբանոցին մէջ դեռնավարս ձողերով, անոնց վրայ քովքովի բերելով հին սայլակներ, ժանգոտած երկաթէ փեղկեր, պատնէշի կտորներ, պատռտած պայուսակներ, փտած տախտակներ, ճիղ ու երկաթցեխ, իբրեւ տանիք քանի մը կղմինտր, եւ կ'ունենաք խրճիթ մը, ուր իրարու վրայ դիզուած կ'ապրին 10—15 Հայեր։

Ողորմելի ցեղ մը։ Ճիշդ է որ անոնք դժնդակ ճակատագիր մը ունեցան,— ջարդ երեսուն տարիներ, 1890—1920։ Ապտիւլ Համիտէն վերջ, որ ջարդեց 300.000 Հայեր, Երիտասարդ Թուրքերը շարունակեցին կոտորածը Ատանայի մէջ, Տիւրքիները՝ Լիբանանի մէջ, ուր ապաստանած էին շատեր եւ ուր, Սուրիոյ մէջ մեր յառաջխաղացութեան ժամանակ, փրկեցինք անոնք որ չէին կրցած ռուսական յեղափոխութենէն խոյս տալ Սեւ Ծովու ճամբով։ Այսպէս է որ մեր մէջ կ'ապրին, գրեթէ անոնց մեծամասնութիւնը, մօտ 15 տարիէ ի վեր։

Դժբախտութեանց անընդհատ այսպիսի շարքի մը մէջ, հաւանական է որ ժողովուրդ մը իր պատասխանատուութեան բաժինը չունենայ։ Պէտք է խոստովանիլ,— Թուրք պաշտպանողներու բարբարոսութիւնները, Եփրատի եզերքներուն վրայ կատարուած են. դակահարութիւնները շատ քիչ պիտի խլէին զայրոյթի մեր ճիչերը, տեսնելէ վերջ Հայերը մեր դռներուն տակ, իրենց ծուլութիւնը, մայլ ճակատագրապաշտութիւնը, որմէ դուրս կ'ելլեն միայն խաթարելու համար եւրոպական վաճառականութիւնը իրենց սափական առեւտուրով։

Զհաւատանք թէ անոնք կը տառապին Սէն Ժէրմէն կղզիին վրայ իրենց հիւղակներուն մէջ։ Ի վերջոյ բնական կեանք մըն է այդ իրենց համար։ Բոլոր անոնք, որ, օրինակի համար՝ գաւառներու մէջ, անխոհեմութիւնն ունեցած են իրենց վայելուչ բնակարանները վարձու տալու Հայոց, գաղափար մը կազմած են այդ մասին։ Հայերը յաջորդ օրն իսկ աղբանոցի վերածած են սենեակ մը, ուր Ֆրանսացի բանուորները պիտի ստեղծէին փոքր քաղքենի էնթէրիոր մը,— ամէն կողմ զարշահոտութիւն սփռած իրենց չորցուած ձուկերով, քանդած իրենց ընտանեկան կռիւներով, վեր վար դիզած իրենց ցնցոտիներու կապոցները, իրենց անուն չունեցող կտորուանքները,— այս ամէնը իրենց շուրջ դիզելու սովորութիւնը կը բացատրուի միայն քրջահաւաքի իրենց անտեղի տալի կոչումով։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԳԻՒՂԱԿԸ

Օտարականին համար,— ըսել կ'ուզենք՝ Ֆրանսացիին համար,— գրեթէ անթափանցելի է Սէն Ժէրմէնի կղզին պատնէշը իր ·անել փողոցներու լաբիրինթոսով եւ փոքրիկ բակերով։ Երբ կ'անցնիք փոսին կամրջակը, հոգին տակ կը կորսուին (իրենց աղջըլը կը քաշուին) բնակիչները՝ խուսափելով ձեր այցելութենէն։ Ջուրի տակառները, որոնցմով ծածկուած են իրենց դուռները, կը փակեն ձեր ճամբան։ Աւելի դիւրին է երթալ դիտել թէ ի՞նչպէս կ'ապրին Հայերը Պուա - Քոլոմպի մէջ, Քլամարի մէջ, այլ մանաւանդ Ալֆորվիլի մէջ, ուր անոնք մօտ 2000 հոգինոց գաղութ մը ունին։

Ալֆորվիլ հասարակ արուարձան մըն է, վայելուչ, բաւական մաքուր՝ այնքան ատեն որ չէք գացած մինչեւ Սէն Փիէր թաղը,— Էթիէն Տօլէ կոչուած միապաղաղ փողոցին ծայրը։ Եթէ նոյն իսկ դուք չհանդիպիք սա խոշոր աչքերով տղոց, սա կարճլիկ, գունատլիկ ու սեւուլիկ կիներուն՝ փաթթուած իրենց խնձորի պէս կանանչ կամ նարինջի պէս գունեղ շալերուն մէջ, ոճլոցը՝ որ կը սկսի անմիջապէս ձեզի պիտի հաստատէր որ հասա՛ծ էք,— Հայոց թաղն էք։ Ի՛նչ հակադրութի՜ւն, սակայն, որ փոքրիկ փողոցները կը կրեն պճնազեղ անուններ, ոգեկոչելով հանդուցեալ գիւղատուները,— Ջաղկածաղիկներու փողոց (Rue des Pâquerettes), Խարամծուկի փողոց (Rue du Goujon), Փշաձուկերու փողոց (Rue des Epinoches), անմոռուկներու փողոց (Rue des Myosotis), մանիշակներու փողոց, եւն.։

Այստեղ, սակայն, ինքնակերտ շինութիւններ չկան,— Հայերը դէշ աղէկ բնակարան մը մտած են, ճիշդ ինչպէս արուարձանի բնակչութեան մեծամասնութիւնը։ Սակայն իրենց բնակութեան յատուկ ձեւի բերած են փոքրիկ տաղաւարները, որոնց պատերը ծեփուած են եւ տանիքները կարմիր կղմինտրով ծածկուած։ Ամբողջ հօտը (paroisse), որ, արդարեւ իր եկեղեցին ալ ունի, կը ներկայանայ նոյն աղտոտ դէմքով եւ վատառողջ պայմաններու մէջ։ Բակերու, լքուած պարտէզներու մէջ աղբի նոյն դէզը, որ ձեզի յաւիտենապէս կը խնայէ Էրզրումն ու Տրապիզոնը երթալ տեսնելու փափաքը։

Կարելի էր, այստեղ, ինչպէս Սիամներուն համար, ստեղծել բանուորական աւան մը, ուր վարձանքները պիտի կարենային գտնել, Եւրոպացիներու գաղափարով, անհուն բարօրութիւն մը։ Սակայն ատոր համար ալ պէտք է որ Հայերը օգտագործելի

ատրը մը ըլլային: Փորձ մը կատարուեցաւ, մանաւորաբար, Ռոնի հովտին մանրամասներուն մէջ, — այս տեղ վայրը ներխուժումի իրական նրբանցք մըն է բոլորմիութեններուն եւ Լըվանթէններուն համար, որոնք ցամաք կ'իջնեն Մարսիլիոյ մէջ: Բայց Հայը շատ անլիհանգիստ կը տանի այդը եւ ոչը, քան քանի մը ժամուն կանոնը, նաւոր եւ հաւաքական աշխատանքը: Գործարանին մէջ՝ Հայը, բարոյապէս եւ ֆիզիքապէս, աւելի միջակ բանուոր մըն է քան Ալճերիացին: Զարմանալու ոչինչ կայ, եթէ շուտով կը լքէ իր աշխատանքը, առանց սպասելու յաճախ որ արձակեն զինք աշխատանքէն: Իր վերջին շաբաթականով առմակ մը կը գնէ Փարիզի համար, որ յարմար վայր մըն է այն միակ գործերուն՝ որոնց ընդունակ ըլլար: Անոնք որ փորձած են Հայը աշխատցնել հողագործութեան մէջ, (առաջնորդ ժողովուրդներու պատրանքն է այս), չեռեան զայն արօրին եռեւը այնքան երկար, որքան ուրիշներ՝ մեքենային առջեւ:

Ինչո՞վ կ'ապրին: Անշուշտ նպաստով: Կամ աղամանդի գործով, գորգ նորոգելով, մանաւորաբար ամսանկարապետ առեւտուրով: Ի՞նչ գեղեցիկ նպաստ, կը տեսնէ՞ք, մեր ազգային տնտեսութեան համար: Անոնք չեն կրնար նպաստել իրենց մօտը գործող ֆրանսական մանր առեւտուրին, որքան ալ խեղճուկրակ գնորդներ ըլլան: Այն Հայը, որ քանի մը պէտք ունի, կը գնէ, փոխ կ'առնէ միայն Հայէն, որ աւելի ճարպիկ, անցեալին մէջ նուաստացած ըլլալով, իրմէ աւելի կարողութեան մը տէր է եւ կրցած իրագործել իր ցեղին միակ փառասիրութիւնը, — չէրչի: Անոնք, Փարիզի արուարձաններու գրեթէ բոլոր գաղութներուն մէջ, հիմնած են նպարավաճառանոցներ, մանրանկարը արեւելեան պազարին, ուր կրնաս գնել ինչ որ ուզես: Այս հանդրուանին մէջ, ասոնք, առանց ապրելու աւելի առողջ քան իրենց ցեղակիցները, կը գտնեն որ իրենց մէջ կ'արթննայ միջնորդութեան եւ փոխանակութեան բնազդը: Կիրակի օրերը, դուք կը տեսնէք որ այս պժգալի խանութներէն դուրս կ'ելլեն մարդու նման արարածներ, կանանչադէմ, — որոնք ապահովաբար երբեք լոգցած չունին, — ալճերիացի բողարածներու նման՝ փաթթուած իրենց բացգոյն, բամպակէ վերարկուներուն մէջ, — կ'արժէր տեսնել թէ ինչպէս հագուստը կը փորձեն իրենց վրայ, կը սակարկեն կամ կը փոխանակեն Հրեաներու պազարին մէջ: Քանի մը տարի վերջ, անոնցմէ մին կը դառնայ Սանթիէի կամ Ֆօպուր-Մոնմարթրի կոկոզավիզ ու ճարպոտ Լըվանթէններէն: Փարիզի մայթերուն վրայ, եթէ իրենց լեզուն չմատնէր, դուք պիտի յաճախ շփոթէիք Հրեաներուն հետ: Եւ պարապ տեղը չէ: Ընդմէջ Իսրայէլի եւ այս եղական քրիստոնեաներուն, զուգակշիռ կ'երկարի շատ հեռուները, — միեւնոյն յարմարութիւնները, միեւնոյն պակասը որեւէ հողի կապուելու զգացումին, (բոլորն ալ մեկնած են իրենց ծննդավայրէն, առանց վերադառնալու մտադրութիւն ունենալու), միեւնոյն խառնակեցութիւնը կեդրոններու մէջ, ուր կարծես թէ ընդմիշտ ջախջախուած են ճակատագրէն, ուր միշտ ջարդերը զիրենք կը կոտորակեն, ուրկէ յանկարծ դուրս կը տնկուին, միշտ կեղծ փայլով մը եւ գործի վրայ, աւելի քան առաջ: Հայը, Հրեային հետ, տիպար մէքէֆն է (խառնածին): Միակ տարբերութիւնը այն է որ Հայը աւելի խորամանկ է, չունի սեմական ցեղին անդուլ կենսունակութիւնը: Աւելի նոր է նոյնպէս արեւմուտքի գործերուն մէջ, եւ քաղաքական խնդիրներով չի զբաղիր:

Ի՞նչ պիտի ըլլայ Հայոց երկրորդ սերունդը: Հայը, ինչպէս Հրեան, բազմածին է: Տասը տարի վերջ, թերեւս ունենանք 40.000 Հայեր Փարիզի մէջ, 10.000ը ինծի եւ քեզի պէս ֆրանսերէն խօսելու կարողութեամբ, ամուսնութեան տարիքին հասած: Դուրս պիտի ելլե՞ն իրենց ցեղային աւանդութիւններէն: Պէ՞տք է արտօնել ամուսնութիւնը Արեւելքի այս խառթարուած արեան հետ, տկարացած անհամար ցեղախառնութիւններով, ջարդերու երկար շրջանով մը, հարստահարութիւններով, բնախօսական թշուառութեամբ: Վրդովուելու համար՝ հարկ չկայ՝ «ցեղապաշտ» ըլլալու:

ԼԻՒՍԻԷՆ ՌԸՊԱԹԷ

ԹՈՒԱՆՇԱՆՆԵՐ ԺՈՂՎԵՑԷՔ

ՄԵՐ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ԿԵԱՆՔԸ

= o =

ՎԻԷՆ, (Ցառաջ). — Դժբախտաբար ճիշդ ժամանակին չկրցայ տալ մեր գաղութին պատկերը, «Ցառաջ»ի տարեկան տեսութիւններու կարգին:

Ինչպէս ուրիշ առթիւ ալ գրուած է, Վիէնի հայ գաղութը հաստատուած է 1922էն ի վեր, քանի մը հայ ընտանիքներով եւ հետզհետէ աւելցած է: Ահա ներկայ մեր ճշգրիտ թիւը, հրատարակուած ոստիկանութեան կողմէ, քանի մը շաբաթ առաջ: — 939 Հայ, 78 Լիբանանցի, 45 Սուրիացի, 26 Թուրք եւ 50 ռուս գաղթական: Այս թիւերը համապատասխան են գրեթէ Պոլ Ազրիէրի հաւաքած թուանշաններուն, որ հրատարակուեցան «Ցառաջ»ի մէջ: Միակ տարբերութիւնը այն է որ ընկերը Սուրիացին, Լիբանանցին եւ Թուրքը Հայ ներկայացուցած էր, որովհետեւ հոս այս երեք ազգերէն բնիկներ չկան, բացի մէկ Թուրքէ որ շատոնց ի վեր չերեւար: Ոստիկանութեան կողմէ հրատարակուած այս թուանշանները վերոյիշեալ պետութեանց հպատակ Հայեր կը ներկայացնեն: Իբրեւ ռուս յիշուած 50 գաղթականներուն մէջ ալ քանի մը ռուսահպատակ Հայեր կան:

ԿՐԹԱԿԱՆ. — Ունինք չորս մանկապարտէզներ, մօտ 160 մանուկներով, 5—15 տարեկան: Այսպէս Սահակ Մեսրոպ Կրթասիրացի դպրոցը (60), Ֆ. Հ. Կ. Խաչի դպրոցը (45), ռամկավարներու Եփրատ դպրոցը (25—30), Հնչակեաններու դպրոցը (10—15): Այս վերջի երկու դպրոցները ուսուցիչ չունին: Մանուկները յանձնուած են տհաս մարդոց ձեռքը: Չեմ գիտեր իրե՞նք են հայերէն սորվողները թէ մանուկները: Իսկ առաջին երկու դպրոցները ունին իրենց մասնաւոր ուսուցիչները, երկու Մխիթարեաններ՝ Հ. Արիս Վարդանեան (Սահակ-Մեսրոպ), եւ Հ. Կարապետ Տէրմոյեան (Կ. Խաչ): Չորս դպրոցներուն ալ դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան երեկոները, Կ. Խաչինը շաբաթը երեք օր, Սահակ Մեսրոպը՝ չորս օր:

ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. — Բացի քաղաքական կազմակերպութիւններէն, անունով գոյութիւն ունին 22 Հայր. եւ զանազան Միութիւններ: Ասոնց գրեթէ ոչ մէկը իր կազմութենէն ի վեր գաղութին օգտակար գործ մը ըրած է, բացի Կ. Խաչէն եւ Սահակ Մեսրոպ Կրթասիրացէն որ կազմուեցաւ վերջերս, բոլորովին չէզոք գետնի վրայ եւ որուն միակ նպատակն է դպրոցը եւ հայ մանուկին կրթութիւնը: Ճիշդ այս նպատակով ալ ունի իր դպրոցը, ինչպէս յիշեցի վերը: Գալով Կ. Խաչին, իր համեստ միջոցներով չորս տարիէ ի վեր կը պահէ դպրոց մը, մասնաւոր եւ վճարովի ուսուցիչով մը համախորհուրդ իր Տրք. Վարչութեան հետ: Այս չորս տարուան մէջ աւելի քան 10.000 ֆրանք վճարած է ուսուցիչի: Ասկէ զատ տարեկան համեստ գումար մըն ալ բաժնած է չքաւոր ընտանիքներու եւ անկար հիւանդներու: Մնացեալ 20 միութիւններէն իւրաքանչիւրը տարեկան մէկ մէկ ձեռնարկ կը կատարէ, սակայն բացի գլխաւոր անդամներէն ոչ ոք գիտէ իրենց ելքը եւ մուտքը: Կէմէրէկլի Հայր. Միութիւնը քանի մը տարի լաւ գործ ըրաւ, իր անունով դպրոց մը կը պահէր երեք տարիէ ի վեր, բայց այս տարի այս միութեան գլխէն ալ տաքուպաղ հովեր անցան, Հայր.ը Վերաշինացի վերածուեցաւ եւ շուտով պառակտեցաւ: Այսօր բոլորն ալ մեռած են:

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ. — Չորս հոսանքին տեսակէն ալ ունինք, Հնչակ, Հօկ, Ռամկավար եւ Դաշնակցութիւն: Առաջինի մասին որ եւ է ըսելիք չունիմ որովհետեւ ոչ իրենք գիտեն թէ ինչ կ'ընեն եւ ոչ ալ ես: Հօկը ներկայիս մեռած է, անդամներէն շատերը քաշուած են. «կը բաւէ, կ'ըսեն, այսքան ժամանակ մեզ խաբեցին, այսօր-վաղը ըսելով» (անշուշտ Հայաստան ներգաղթելու մասին), ակումբ մը ունէին, վարձքը չկրցան վճարել եւ փակեցին: Վերջերս գրեցին թէ Հօկի նոր մասնաճիւղ մը կազմուած է: Իրականին մէջ, ոչ թէ նոր մասնաճիւղ մը կազմուած է, այլ եղածը քայքայուած է: Ասոնց հոգին կապուած է ներգաղթին, եթէ հաւատանք՝ մարտին կ'ողջըննան: Ռամկավարները տարին մէկ երկու անգամ կը ծաղկին, երբ իրենց «ուխտաւոր»ը գայ, իրար կ'անցնին ճաշի հրաւիրելու համար վիճակ կը ձգեն եւն.: Կուսակցական դաստիարակութիւն չունին: Շատերը կուրօրէն կը հետեւին, օր մը զանազան պատրուակներով կը հրաժարին, միւս օրը կը միանան: Բոլորն ալ խնամիական կապերով կապուած են իրարու հետ: Մէկ խօսքով իրենց շրջանակէն ներս կատարեալ լաբիւրինթոս է:

Գալով Հ. Յ. Դաշնակցութեան, անոր կոմիտէն կ'աշխատի լուռ ու մունջ: Գաղութին մէջ գրաւած է իր արժանի տեղը: Տարիներէ ի վեր կը պահէ «Խաժակ» ակումբ, գրադարան, որ մեծ օգտակարութիւն ունեցած է գաղութին: Ընկերները գիտակից են իրենց պարտականութեան: Բոլորիս մէջ ալ վառ է լաւագոյն օրերու հաւատքը:

Բաւական ժամանակէ ի վեր գաղութը խաղաղ է: Դադրած են ըսիբասները, ամէն մարդ կը խուսափի որ եւ է միջադէպէ: Գրեթէ վերջ գտած են իրար խաչաձեւելու սովորութիւնները: Կը մաղթենք որ այս խաղաղութիւնը տեւականանայ եւ աւելի գործնական ելքի մը յանգի:

Գալով աշխատանքի հրապարակին, գործարան չկայ որ լրիւ աշխատի: Ամէնքն ալ պակաս ժամով կ'աշխատին, շաբաթական 30—35 ժամ, նոյն իսկ աւելի պակաս: Կան գործարաններ ալ որ բոլորովին փակուելու վրայ ըլլալով արձակած են իրենց բանուորները, որոնց մէջ 8—10 հատ Հայեր: Պ. Փէյէի կօշիկի գործերը մինչեւ յունուար լաւ էին, անկէ յետոյ թուլցան, այժմ սկսած են արձակել մաս-մաս: Շաբաթը 40 ժամէն աւելի կը բանեցնէ: Բոլոր հայ գործաւորները մտահոգ են:

Գարունի

Ծխախոտի մենաշնորհը Լիբանանի մէջ

— • —

Առեւտ մը ի վեր բուռն յուզում կը տիրէ Լիբանանի եւ Սուրիոյ մէջ, որոշուած ըլլալով մենաշնորհի վերածել ծխախոտը: Վերջին լուրերու համաձայն, պայքարը կը շարունակուի արտակարգ սաստկութեամբ: Մարօնի պատրիարք Ամեն. Արիտա կը յայտարարէ թէ պիտի շարունակէ պաշտպանել ժողովուրդին շահերը, որովհետեւ կ'ըսէ ան, մենաշնորհը պիտի փճացնէ այս երկիրն ու ժողովուրդը: Հալէպէն, Դամասկոսէն եւ Սուրիոյ ու Լիբանանի զանազան մասերէն բազմաթիւ հեռագիրներ կը հասնին Պատրիարքին, որոնց բոլորն ալ կը յայտնեն ժողովուրդին բողոքը մենաշնորհի դէմ: Նոյնիսկ Եգիպտոսի Լիբանանցիները հեռագրով յայտնած են իրենց բողոքը:

Լիբանանի թէ Սուրիոյ դժգոհները որոշած են պօյքօթ ընել ծխախոտի դէմ, եթէ մենաշնորհը հաստատուի: Որոշած են նշանատախտակներ պատրաստել եւ ամէն կողմ գրուել «Մի ծխէք» վերտառութիւններով: Այս կերպով կարեւոր խնայողութիւն մըն ալ ապահոված կ'ըլլան:

Պատուիրակութիւններ կը հասնին Պէյրութ, պատրիարքարան, յայտնելու համար իրենց համամտութիւնը:

Կ'ըսուի թէ մարզպանը վճռապէս որոշած է յառաջիկայ ամիսէն գործադրել մենաշնորհը: Ցոյցերը եւ պօյքօթը կը շարունակուին ամէն կողմ:

Զէնքի եւ ռազմամթերքի մաքսանենգութիւն Սուրիոյ մէջ

Պրիւքսէլի ֆրանսական դեսպանը տեղեկագիր մը ղրկած է Սուրիոյ մարզպանութեան, հաղորդելով Անվերսի եւ Համպուրկի ֆրանսական հիւպատոսներուն կատարած քննութեանց արդիւնքը, վառօդի եւ զէնքի գաղտնի առեւտուրին շուրջ, որ տեղի կ'ունենայ Անվերսի (Հոլանտա) եւ Համպուրկի (Գերմանիա) նաւահանգիստներուն մէջ, հովանաւորեալ երկիրներու հասցէով:

Տեղեկագիրը կը յայտնէ թէ մեծ քանակութեամբ զէնք, վառօդ եւ ռազմամթերք նամբուած են մաքսանենգութեամբ, Սուրիա եւ Լիբանան, հետեւեալ կերպով: Այն տակառները որոնց մէջ կը ղրկուէին զէնքերն ու ռազմամթերքը, խառնուած էին կրաղիսի (սիմանի) տակառներուն հետ հարիւրին 10 համեմատութեամբ: Տակառները երբ կը հասնէին, ոչ ոք կը կասկածէր: Զէնք պարունակող տակառներուն վրայ ղրկողները մասնաւոր նշան մը կ'ընէին, զոր միայն ստացողները կը հասկնային, եւ ապրանքը մաքսատունէն հանելէ վերջ, զէնքերը կը զատէին տակառներէն:

Արդ, Պէյրութի ընդհանուր ապահովութիւնը եւ նաւահանգիստի վարչութիւնը մէկ-մէկ օրինակ առած են Պրիւքսէլի դեսպանին ղրկած այս տեղեկագիրէն, եւ խիստ քննութեանց ձեռնարկած են երեւան հանելու համար այն «կազմակերպութիւնը» որ կ'ենթադրուի թէ կը զբաղի այս վտանգաւոր առեւտուրով եւ մաքսանենգութեամբ: Մասնաւոր հսկողութիւն մը պիտի կատարուի Համպուրկի կամ Անվերսի վրայով եկած կրաղիսի տակառներուն վրայ:

Խիստ հսկողութիւն մը կը կատարուի նաեւ յիշեալ երկու նաւահանգիստներէն ապրանք բերող նաւերուն վրայ:

Այսպէսով կը յուսացուի թէ կարեւոր կարելի պիտի ըլլայ երեւան հանել մաքսանենգները, որոնք, տեղական կարգ մը երեւելիներու ենթադրութեամբ, անուղղակի պատասխանատու են 1934 դեկտեմբեր ամսուան ընթացքին պատահած մաքսանենգ զարհուրելի աղէտին:

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՄԷՆ ՏԵՂ ՆՈՅՆ ՊԱՏԿԵՐԸ

= • =

Պէյրութի «Ազդակ»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ յիշելով գործազրկութեան տագնապը (20 փետր.).

— «Շատ մխիթարական չէ նաեւ մեր գաղութին վիճակը: Անգործութիւնը հոս ալ, տարիներէ ի վեր ցցած է իր գլուխը, խոր թշուառութեան մատնելով բազմաթիւ ընտանիքներ: Թէպէտ հոս տարագիր չէ հայութիւնը, ընդունած ըլլալով Սուրիոյ ու Լիբանանի հպատակութիւնը, սակայն, յաճախ փորձեր կ'ըլլան զանազանելու զայն բնիկէն, տեղացի Արաբէն: Հայը Հայ է եւ այնպէս կը ճանչցուի, որքան ալ հպատակներ եղած ըլլան:

Անգործութեան պատճառած թշուառութեան սաստկութիւնը կարենալ ըմբռնելու համար, պէտք է թափանցել հայկական թաղերու մէջ բնակող մեր հայրենակիցներու ներքին ապրումներուն: Ի՜նչ ողբերգական վիճակ: Բազմանդամ ընտանիքի տէր հայրեր, քանի մը փրանքի համար կը յօժարին օրն ի բուն աշխատիլ, սակայն աշխատանք չեն գտներ եւ ձեռնունայն տուն կը վերադառնան, առանց պատառ մը հացիկ տանելու իրենց անօթի սրտահատորներուն:

Այս է իրական պատկերը մեր գաղութին:

Եթէ միւս գաղութներու մէջ դեռ գործազրկութեան վտանգին չեն ենթարկուած մեր հայրենակիցները, կամ տեղացիի ու օտարականի հարց չէ եղած, կրնայ շատ չանցած տարածուիլ եւ միեւնոյն դժբախտութեան մատնել նաեւ մեր հայրենակիցները: Որ եւ է երկիր, գործազրկութեան սաստկացող տագնապին դիմադրելու համար, բնական իրաւունքով մը իր սեփական զաւակներուն վրայ պիտի կեդրոնացնէ իր ուշադրութիւնը եւ նախ պիտի աշխատի դարմանել անոնց դժբախտութիւնը: Այդ պատճառով ալ օտարականները պիտի մնան անտիրական եւ ամէնէն աւելի տուժողը գործազրկութեան տագնապէն: Ճակատագրի դժբախտ բերումով մեր հայրենակիցները, որոնք ցրուած են աշխարհի չորս ծագերը, շատ մը տեղեր կը մնան տարագիր վիճակի մէջ, հետեւաբար ենթակայ օտարականներու համար ձեռք առնուելիք սեղմումներուն եւ արգելքներուն: Մէկ կողմէ անօրութիւնն ու անգործութիւնը եւ միւս կողմէ ալ հայրենիք կամ բնակավայր փնտռելու հոգը միշտ կը հարուածեն մեր հայրենակիցները եւ կը մատնեն կատարեալ յուսահատութեան:

Գործազրկութեան դէմ պայքարելու մտօք կազմուած եւ կազմուելիք ազգային բոլոր մարմինները ալ պիտի մտածին ոչ միայն ամլութեան, այլ յուսախաբութեան. երեւոյթ մը որ աւելի պիտի վատթարացնէ մեր դժբախտ հայրենակիցներու կացութիւնը: Գործ գտնել կամ նպաստ հասցնել օտար աշխարհներու մէջ ցրուած մեր բազմահազար հայրենակիցներուն, գերմարդկային աշխատանք կը պահանջէ:

Միակ եւ հիմնական միջոցը ներգաղթն է, որ դժբախտաբար երկու տարիէ ի վեր դադրած է: Երբ ամէն տէրութիւն, բնական եւ արդար իրաւունքով մը կը մտածէ եւ կը մտահոգուի նախ իր հարազատներու մասին, ինչո՞ւ Հայաստանի կառավարութիւնը չի մտածեր իր հարազատներու մասին: Փոխանակ Սպանիոյ յեղափոխականներուն ի նպաստ հանգանակութեանց ձեռնարկելու, Հայաստանի կառավարութիւնը եթէ քանի մը հարիւր ընտանիքներ փոխադրէ եւ իր սեփականութիւնը դարձնէ, աւելի ընդիրական պարտականութիւն մը կատարած չըլլա՞ր:

Տարագիր հայութիւնը փրկելու համար խեղճութենէ եւ թշուառութենէ, միակ ձեռնարկն է դէպի Հայաստան գաղթը: Տարիներ առաջ շեշտած ենք այս կէտը եւ կը կրկնենք դարձեալ: Եթէ Հայաստանի կառավարութիւնը կը հետաքրքրուի ազգահաւաքման կենսական գործով եւ արտասահմանի հայութեան ճակատագրով, պէտք է շուտով վերսկսի ներգաղթի ձեռնարկին»:

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Հ. Կ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը եռամսեայ Ցառաջ կը նուիրէ Փիէռ Պենեթի Փերոն հիւանդանոցի հայ հիւանդներուն, իսկ Տիկին Ն. Գրբէնեան՝ մէկ տարեկան «Մեղու» երգիծաթերթը:

ՏՈՒՐՔԵՐՈՒ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐՆ Է ԱՅՍՕՐ, 28 ՓԵՏՐՈՒԱՐ:

ՄԻ ԹԵՐԱՆԱՔ ՁԵՐ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ, ՈՐՊԷՍԶԻ ՆՈՐ ԴԺՈՒԱՐՈՒԹԵԱՆՑ ՉՄԱՏՆՈՒԻՔ:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (3)

ԱԹԷՆՔԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

= o—o =

Ամբաստանող վկայ Մանօլաս, կասսօն, ըսաւ թէ Նիկոլը չի ճանչնար:

Ցետոյ կանչուեցաւ ամբաստանող կողմի գլխաւոր վկայ Հայկանուշ Պէրպէրեան, որ պատմեց թէ ոճիրը պատահած միջոցին կը գտնուէր տան առջեւ, թէ ոճրագործը իր քովէն անցած է եւ թէ եռեւէն ճանչցած է զինք: Երբ ցոյց տրուեցաւ ամբաստանեալը, ըսաւ թէ իր տեսած մարդը ան էր:

Պաշտպան կողմը առարկեց թէ Հայկանուշ Պէրպէրեան դեկ. 15ին վկայած էր թէ որոշապէս չի կրնար ըսել թէ իր տեսած մարդը Նիկոլն է:

Պէրպէրեան. — Այդպէս չըսի: Թարգմանը սխալ գրած է:

Լատաս. — Ամբաստանեալ կողմը ձեր վրայ ճնշում բանեցո՞ւց կամ սպառնալիք ըրա՞ւ ձեզի, որպէսզի փոխէք ձեր վկայութիւնը:

Անահիտ Գրյրճեան. — Այո՛, մեր վկաներուն սպառնալիք եղած է:

Պէրպէրեան. — Ո՛չ, իմ վրաս ոչ ճնշում բանեցուած է, ոչ ալ սպառնալիք եղած:

Այս միջոցին, մեղադրեալ Նիկոլ Նիկոլոսեան թարգմանին միջոցաւ ըսաւ թէ հարցաքննութեան միջոցին Հայկանուշ Պէրպէրեան եւ Էֆթիմիա Ռոտօփուլօ միասին հարցաքննիչին սենեակը մտան, ուր կը գտնուէի ես եւ ինծի հետ ուրիշներ: Երկու կիներուն կ'ընկերանար համայնավար մը, որ տեսած եմ Գօքինիոյ մէջ տեղի ունեցած գործադուլներու օրերուն: Այս համայնավարը մատով ցոյց տուաւ տիկին Պէրպէրեանին, որ քիչ յետոյ իր վկայութեան մէջ ըսաւ թէ զիս կը ճանչնայ:

Մեղադրեալին այս յուսաբանութիւնը նօթ առին դատաւորները:

Հայկանուշ Պէրպէրեանէն յետոյ կանչուեցաւ ամբաստանող կողմի վկայ տիկ. Էֆթիմիա Ռոտօփուլօ որ ըսաւ.

— Ոճիրը գործուած ատեն իմ տանս առջեւ կը գտնուէի: Ոճրագործը առջեւէս անցաւ: Չեմ կրնար ըսել թէ ընկերներ ունէր. թէեւ քիչ մը անդին 7—8 հոգի կը գտնուէին: Ոճրագործը այնքան մօտէս անցաւ որ կրնայի զինք բռնել: Քիչ յետոյ իմացայ որ Սարգիսը սպաննած են: Ոճիրէն 10 վայրկեան յետոյ, Հայկանուշ Պէրպէրեան տունէն դուրս ելլելով, ինծի հարցուց թէ ի՞նչ պատահած է: Ես ըսի թէ Գրյրճեանը սպաննեցին: Սկսաւ լալ եւ տուն մտնելով ամուսինը առաւ եւ գնաց Գրյրճեաններուն տունը:

Ոճիրը պատահած միջոցին Հայկանուշ Պէրպէրեան տունը կը գտնուէր: Ոճիրի մասին ինծմէ իմացաւ 10 վայրկեան յետոյ:

Այս կարեւոր վկայութեան վրայ դարձեալ կանչուեցաւ Հայկանուշ Պէրպէրեան, դէմ առ դէմ խօսեցնելու համար տիկին Էֆթիմիա Ռոտօփուլոյի հետ:

Հայկանուշ պնդեց թէ ոճիրը գործուած պահուն տան առջեւ կը գտնուէր եւ թէ ոճրագործը իր առջեւէն անցած է եւ եռեւէն ճանչցած է զայն:

Տիկ. Էֆթիմիա նախագահին դիտել կուտայ թէ Հայկանուշ 10 տարիէ ի վեր իր դրացին է. շատ լաւ յունարէն կը խօսի: Ինչո՞ւ թարգմանելով վկայութիւն կուտայ: Հայկանուշ «սուտ» է ըսելով կը բաւականանայ:

Մեղադրող փաստաբան Պ. Լատաս դիտել կուտայ թէ Էֆթիմիա չէր կրնար գիտնալ թէ ոճիրը պատահած միջոցին Հայկանուշը տունը կը գտնուէր, որովհետեւ մարդահասակ բարձրութեամբ թիթեղէ պատով բաժնուած են իրարմէ:

Էֆթիմիա. — Հարցուցէք Հայկանուշին, թէ պատը ե՞րբ քաշուեցաւ եւ ինչո՞ւ:

Այս պահուն Հայկանուշ դուրս հանուած էր, ներս կը բերուի եւ պատասխանելով նախագահի հարցումին կ'ըսէ թէ ոճիրէն 1—2 ամիս յետոյ թիթեղէ պատը քաշուած է: Իսկ քիչ յետոյ, հասկնալով թէ Ռոտօփուլոյի ըսածը հաստատած է, Հայկանուշ կը փորձէ փոխել ըսելով թէ լաւ չի յիշեր ոճիրէն մէկ—երկու օր առաջ, կամ քանի մը շաբաթ յետոյ:

Էֆթիմիա. — Պատի խնդիրին համար քեզի հետ խնդիր ունեցանք եւ ոստիկանութեան դիմեցինք այն ատեն, հոն արձանագրութիւն կայ եւ կը տեսնէք:

Այս միջոցին դարձեալ խօսակցութիւն եղաւ վկաներու վրայ ճնշում բանեցնելու մասին:

Տիկին Էֆթիմիա ըսաւ թէ իրեն ոչ մէկ սպառնալիք եղած չէ եւ թէ ձեռքը խաչին վրայ դնելով կ'ըսէ միայն ճշմարտութիւնը:

Պ. Տամասկինոս, պաշտպան, կ'ահեղնական արտայայտութիւն մը կ'ընէ Հայկանուշ Պէրպէրեանի մասին, որու վկայութեան սուտ ըլլալը կը հաստատուէր իր հակասութիւններով:

Այս կէտին վրայ միջամտեց դատախազը եւ խօսքը նախագահին ուղղելով ըսաւ.

— Դատին սկիզբէն ի վեր, Պ. Տամասկինոս անտեղի միջամտութիւններ կ'ընէ, վիրաւորելով վկաներուն արժանապատուութիւնը: Կը խնդրեմ որ վերջ տրուի իր միջամտութիւններուն:

Տամասկինոս. — (Նստած տեղէն ցատկելով) Պարոնայք դատաւորներ եւ երդուեալներ, ստիպուած եմ յայտարարելու թէ դատախազը նախապաշարուած եկած է հոս եւ միշտ կը յարձակի ամբաստանեալ կողմին վրայ: Իմ ակնարկութիւնով, ըսել ուզեցի թէ Հայկանուշ Պէրպէրեան խորամանկ է:

Այստեղ եկած չենք իրարու դաս տալու: Վարժապետներ եւ աշակերտներ չկան հոս: Բոլորս հաւասար ենք եւ շատ լաւ կը ճանչնանք իրար:

Այս միջադէպէն յետոյ, կը յայտարարեմ թէ այլ եւս ոչ մէկ յարգանք ունիմ դատախազին անձին հանդէպ, նկատի ունիմ միայն իր հանգամանքը:

Դատախազ. — Կը պահանջեմ որ իր արտայայտութիւններուն համար Պ. Տամասկինոս խստօրէն պատժուի: Պ. Նախագահ, չեմ կրնար շարունակել նիստը, որովհետեւ սրտի բաբախում ունիմ եւ կը պահանջեմ դադար տալ:

Նախագահը 10 վայրկեան դադար կը յայտարարէ:

Դադարի միջոցին, դատաւորները կը խորհրդակցին:

Նիստի վերաբացումին, նախագահը յայտարարեց հետեւեալը.

— Պ. Տամասկինոս անարգական վերաբերում ունեցած չէ ոչ ոքի հանդէպ: Ոչ մէկ պատճառ չկայ զինք պատժելու: Ընդհակառակն իր վերաբերումը եղած է քօնէքթ:

Դատաւորները հաստատեցին նախագահին այս յայտարարութիւնը: Ամբաստանող փաստաբան Պ. Լատաս եւս ըսաւ թէ իր պաշտօնակիցը միշտ քօնէքթ եղած է:

(Շար.)

ցած են Սարէն, մեծ մասով դէպի Ֆրանսա: Դիմողները կրկնապատիկ աւելի եղած են, սակայն շատերը չեն կրցած անցագիր բռնանալ: Հաւանական է որ վերջին պահուն ալ խուճապային արտագաղթ մը տեղի ունենայ:

Լուսավառութիւնները եւ խրախճանքները պիտի տեւեն չորս օր, ամբողջ Գերմանիոյ մէջ:

Միջազգային զինուորներու վերջին մասը հեռացաւ երեքշաբթի օր:

Ծանր դէպքեր Ալժերիոյ մէջ

═•·•═

Ինչպէս գրած էինք, երկուշաբթի օր ծանր դէպքեր պատահեցան Ալժերիոյ Մոսթականէմ քաղաքին մէջ, որ կը գտնուի Ալժէի եւ Օրանի միջեւ: Նաւահանգստի անգործ բանուորներէն 2000 հոգի աւարի տուին ծովային կայանը եւ գինի փոխադրող շոգենաւ մը, կտրելով պարանները ու խողովակները եւ ծով նետելով տակառները: Նաւահանգստի ոստիկանութիւնը չկրցաւ զսպել ցուցարարները, որոնք չափազանց գրգռուած էին եւ շոգենաւին վրայ խուժած: Երբ օգնական զօրք հասաւ, բանուորները ուրիշ նաւի մը վրայ յարձակեցան, խորտակելով ամէն բան: Կողովներով բանջարեղէններ ծովը թափուեցան եւ բեռնաւորուած կառքեր շրջուեցան: Ոստիկանութիւնը կրակ բացաւ, ցուցարարները ցրուելու համար: Ցոյցին պատճառը այն էր որ գինեբարձ շոգենաւը մեքենաբար կը բեռնաւորուի, որով անգործութեան կը դատապարտուին բազմաթիւ բանուորներ: Մոսթականէմի քաղաքապետը, փոխ-կառավարիչը, զնդապետ մը եւ քանի մը զինուորներ վիրաւորուեցան, երբ ցուցարարները կատղելով սկսան քարեր, շիշեր, թիեր եւ բրիչներ նետել քաղաքապետարանին վրայ: Մինչ ոստիկանութիւնը կը փորձէր ցրուել, բանուորները աւարի տուին շրջակայ մթերանոցները, ամբողջովին պարպելով կօշիկի երկու խանութներ եւ դեղարան մը:

Ինչպէս գրած էինք, ներքին նախարարը Ալժերիա պիտի երթայ, քննութիւններ կատարելու համար: Իր նախարարութիւնը փոխանորդաբար պիտի վարէ Պ. Էռիօ:

Մարոքի եւ Թունուզի մէջ ալ խլրտումներ անպակաս են, տընտեսական եւ քաղաքական պատճառներով: Այս առթիւ խորհրդակցութիւններ կը կատարուին Փարիզի մէջ, մասնակցութեամբ գաղթավայրերու ներկայացուցիչներուն:

Խռուած կալանաւորներուն հարցաքննութիւնը

Երեքշաբթի օր Մարսէյլի մէջ դէմ դիմաց հանուեցան այն երեք խռուած կալանաւորները որոնք ամբաստանուած են իբրեւ մեղսակից Ալեքսանդր թագաւորին եւ Պ. Պարթուի սպանութեան: Հարցաքննութեան ներկայ էր նախկին վարչապետ Պ. Փօլ Պոնքուռ, իբրեւ փաստաբան Եուկոսլավիոյ թագուհիին: Առտուան նիստը տեւեց ժամը 10էն 12·45, եւ ամբողջովին յատկացուեցաւ Պ. Փօլ Պոնքուռի եօթը հարցումներուն, երեւան հանելու համար ամբաստանեալներուն յարաբերութիւնները խռուաթներու յեղափոխական կազմակերպութեան հետ (Ուսթաշա): Երեքն ալ անորոշ պատասխաններ տուին եւ Պ. Պոնքուռի բոլոր ջանքերը ի դերեւ ելան: Փաստաբանը փորձեց ճշդումներ ստանալ խորհրդաւոր շիկահեր կնոջ եւ անոր ընկերոջ՝ Փեթարի մասին, դարձեալ անօգուտ: Կէս օրէն յետոյ երեք ամբաստանեալները դէմ դիմաց հանուեցան, ապացուցանելու համար թէ ահաբեկումը կատարուած էր խռուաթական կոմիտէին կողմէ: Ամբաստանեալները իրենց փաստաբանին միջոցաւ բողոքեցին այս մեղադրանքին դէմ, յայտարարելով թէ «Ուսթաշա»ն ազգային կազմակերպութիւն մըն է, նուիրուած՝ ժողովուրդին ազատագրութեան: Այնուհետեւ բուռն վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան: Ամբաստանեալները կ'ուրանային իրենց նախկին յայտարարութեանց մեծ մասը: Ամբաստանող կողմին փաստաբանները պահանջեցին նոր քննութիւններ կատարել, երեւան հանելու համար խորհրդաւոր կինը եւ անոր ընկերը, որ կը կարծուի թէ Անթէ Փավելիչն է:

Ամերիկեան յու մը տարօրինակ արկածը

Պոսթընէն կը հեռագրեն ամերիկեան թերթերուն, փետրուար 26 թուականով.—

Յիշողութեան կորուստի (ամնէզի) տարօրինակ դէպք մը պատահեցաւ Նիւթընի մէջ (արուարձան Պոսթընի): Մովսէս Կիւլէզեան, 71 տարեկան, մեծ հարստութիւն դիզած էր կալուածական գործերով, շնորհիւ իր խնայողութեան եւ ժրաջանութեան: Դրամաշորթներ սպառնացած էին առեւանգել զինք, եւ երբ անհետացաւ անցեալ երեքշաբթի օր, հայրենասիրական կազմակերպութեան մը նաշին մասնակցելէ յետոյ, կը վախցուէր թէ սպառնալիքը գործադրուած է: Բայց պայմանաժամը անցած էր առանց փրկանք վճարելու, ինչ որ աւելի խորհրդաւոր հանգամանք մը տուաւ գործին: Վերջապէս իր փեսան, Ճէյմս Պէք, լուր առաւ թէ Պ. Կիւլէզեան գտած է իր յիշողութիւնը եւ կը գտնուի Նիւ Եորք, միխիոնարական հաստատութեան մը մէջ: Այնտեղ երեւցած էր անցեալ շաբթու, առանց կարենալու որ եւ է բան ըսել իր մասին: Հոն պատսպարած եւ սնուցած էին զինք: Այդ հաստատութիւնը տարիներէ ի վեր կը հոգայ անտէրները, առանց հարցնելու անոնց ինքնութիւնը: Անցեալ կիրակի գիշեր Պ. Կիւլէզեան վերստացաւ իր յիշողութիւնը, երբ լսեց դաշնակի եղանակ մը, «Ուռշինկթըն», որուն հեղինակն էր իր կինը, Կրէյս Կիւլէզեան: Նոյնիսկ այդ պահուն չյայտնեց իր ինքնութիւնը, այլ խնդրեց արտօնել հեռախօսով հաղորդակցելու Պոսթընի հետ: Այս առաջարկը հակառակ էր հաստատութեան կանոններուն, ուստի Կիւլէզեան յանձնուեցաւ Փրկութեան բանակին, որ լուր տուաւ իր ընտանիքին: Ինք զինք գտած ըլլալով, Կիւլէզեան կրցաւ տուն վերադառնալ մինակը, եւ Պոսթըն հասաւ այլափոխուած, քանի որ չէր կրցած ածիլուիլ: Չկրցաւ յիշել թէ ի՛նչ պատահած էր անցեալ շաբթուան հացկերոյթէն ի վեր, բայց երեւան եկաւ որ ճիշդ 52 տարի առաջ ալ Նիւ Եորքի միեւնոյն հաստատութիւնը իջած էր, երբ Ամերիկա կը հասնէր իբրեւ գաղթական պատանի մը:

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181 Գուր Լաֆայէթ, Զարդարեան Գրադարանին մէջ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Իշխան» ենթակոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները, այս կիրակի, կէսօրէ վերջ, ժամը 4ին, սովորական հաւաքատեղին: Ժողովէն վերջ շարունակութիւն նախորդ դասախօսութեան:

ՔԱՐՈԶ ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՏՕՆԻ ԱՌԹԻՒ

Կաթող. նուիրակ Գեր. Գարեգին Արք. Յովսէփեան, այսօր, Հինգշաբթի, պատարագի ընթացքին պիտի քարոզէ Վարդանանց տօնի առթիւ Փարիզի Հայոց Եկեղեցիին մէջ:

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»

Հայ կրթ. եւ Հրատ. Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ *10* Մարտ, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, *Փլաս տը լ'Օտէօն, Քաֆէ Վոլթէրի* մէջ:

Օրակարգ.— Զեկոյց կեդրոնական Մարմնոյ եւ հաշուետուութիւն, ընտրութիւն նոր վարչութեան եւ վերստուգիչ յանձնախումբի:

Կարեւոր.— Ընդհ. ժողովին ներկայ կրնան ըլլալ մասնաճիւղերու վարչութիւնները իրենց բոլոր անդամներով, Փարիզի անդամներն ու գաւառի ներկայացուցիչները:

Համաձայն ցոյց. 12ի, եթէ ներկաներուն թիւը կէսէն պակաս ըլլայ կը հրաւիրուի Բ. ժողով նոյն օրը եւ նոյնտեղը ժամը *3.30*ին, որուն որոշումները անկախ ներկայ եղողներու թիւէն՝ օրինաւոր կը համարուի: (*Կնիք*)

ՑՈՒՑԱՏԵՍ

Ֆր. Հ. Կ. Խաչի Առնուվիլի մասնաճիւղի անդամական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս շաբաթ երեկոյ ժամը *8.30*ին, Օր. Անիցայի տունին մէջ (ըիւ տիւ փարք):

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Տարօն-Տուրուբերանի Հայր. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Պուլվար Օտտօի եկեղեցիի սրահին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Կը խնդրուի բոլոր անդամներէն ներկայ գտնուիլ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (31)

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

»»»··«««

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Նրա պատմութիւնները լցնում էին լսողների սրտերը կրօնական ջերմեռանդութեամբ, վառում էին նրանց հաւատքը եւ մի առանձին հոգեզմայլութեամբ նրանց սրտերը ձգում էին դէպի այն հեռաւոր բիբլիական աշխարհը, ուր ծնուել էին Աստուծոյ մարգարէները, ուր տեղերքի Փրկիչը կատարել էր Նոր Ուխտի աստուածային պատգամները:

Ընթրիքից յետոյ, որովհետեւ հայր սուրբը յոգնած էր, իսկոյն սկսեցին մտածել նրա հանգստութեան համար: Բարեպաշտ տան տիկինը ինքը անձամբ առանձին խնամք էր տանում նրա անկողնի պատրաստութեան մասին: Այդ զանազան փարագոյններով, բազմաթիւ մեծ եւ փոքրիկ բարձիկներով, տեսակ-տեսակ վերմակներով եւ դրօշակներով կազմուած փափուկ, փետրային անկողինը, կարծես թէ, պատրաստուած լինէր Մորփէոսի ձեռքով, եւ որպէսզի նոյն անախորժութիւնները տեղի չունենային, ինչ որ եղաւ ընթրիքի ժամանակ կերակուրների վերաբերութեամբ, տիկինը կամեցաւ քննարանում զանգրահեր սարկաւագին, տեղեկանալու համար նրա հայր սուրբի քնելու սովորութիւնների մասին:

— Այդ ի՞նչ է, յարգելի տիկին, բացականչեց զանգրահեր երիտասարդը զարմանալով.— դուք, երեւի, մտածել էք իմ հայր սուրբին մեղքի մէջ ձգել. աւելի շուտով նա յանձն կ'առնի պառկել Սաղայէլի գրկում, քան թէ այդ փափուկ անկողնի մէջ:

Տիկինը վիրաւորուեցաւ երիտասարդի երկմտանի նկատողութիւնից: Երիտասարդը շուտով ուղղեց իւր սխալը, աւելացնելով.

— Երուսաղէմի խստակեաց արեղաները մեղք կը համարեն այս տեսակ փափուկ անկողինների մէջ քնելը: Իմ հայր սուրբը ունի իւր առանձին անկողինը, որ միշտ իւր հետ է տանում. Նրա մէջ կը պառկի:

Այդ խօսքերի հետ երիտասարդը մտաւ այն սենեակը, ուր դրած էին իրանց իրեղէնները, եւ բերեց այնտեղից կոշտ մաղից պատրաստուած մի վերմակ եւ մի փոքրիկ բարձ, մէջը լցրած խոտով ու երեսը պատած սեւ սաֆիանով: Դրանց հետ էր այն մաշուած կապերտի կտորը, որ տարածուած էր գեղեցիկ դիւանի մանիշակագոյն տոլասի վրայ, եւ որին հայր սուրբը գործ էր ածում եւ իբրեւ օթոց եւ իբրեւ դօշակ քնելու ժամանակ:

Ահա նրա մահճի բոլոր պարագայքը, ասաց երիտասարդը, ցած դնելով ցնցոտիները:— Այդ տեսակ մահիճը լաւ է այն կողմից, որ նրա մէջ դժուար է երկար քնել,-եւ այդ իմ հայր սուրբի համար շատ հարկաւոր է: Իսկ այն փափուկ անկողինը հանգիստ քուն կը բերէ, դա շատ վատ է, վտանգաւոր է.

Տիկինը չգիտէր զարմանա՞լ, թէ ծիծաղել երիտասարդի միամտութեան վրայ: Վերջը չկարողանալով զսպել իւր համբերութիւնը, ասաց:

— Չէ՞ որ քնում են հանգստանալու համար:

— Այդ ուղիղ է, պատուելի տիկին, բայց ոչ ամէն մարդիկ: Իմ հայր սուրբը գիշերուան մէջ մի ժամ հազիւ է քնում. յետոյ զարթնում է, ճրագը վառում է, սկսում է կարդալ: Ամէն գիշեր պէտք է ծայրէծայր վերջացնէ Դաւթի սաղմոսների ընթերցուածը: Յետոյ կարդում է Սողոմոն Իմաստունի առակները, յետոյ մարգարէութիւնները, յետոյ Պօղոս առաքեալի թղթերը, եւ միւսները այդ կարգով: Մի այսպիսի կոշտ անկողին անհրաժեշտ է, որ քունը չյաղթէ մարդուն: Դրա համար իմ հայր սուրբը հագնում է բոլորովին այլ տեսակ շապիկներ, քան թէ հագնում են հասարակ մարդիկ:

Տիկնոջ զարմացումը այժմ փոխուեցաւ հետաքրքրութեան: Նա հարցրեց:

— Ի՞նչ տեսակ շապիկ:

— Եթէ պատուելի տիկինը հետաքրքրւում է, ես այս րոպէիս կարող եմ ցոյց տալ:

Երիտասարդը դարձեալ մտաւ այն սենեակը, ուր դրած էին իրանց իրեղէնները: Բազմաթիւ մեծ եւ փոքրիկ արկղներից մէկը բաց արաւ, եւ այնտեղից դուրս բերեց տոպրակի պէս մի բան, որը Փուփայկայի նմանութիւն ունէր այն կողմից, որ երկու նեղ թեւքեր ունէր: Տիկինը մինչեւ անգամ վախեցաւ իւր ձեռքով շօշափել այդ օտարոտի շապիկը, եւ միայն հեռուից սկսեց նայել նրա վրայ: Միայն ինկվիզիցիան կարող էր հնարել մի այսպիսի սատանայական զգեստ իւր դատապարտեալներին տանջելու համար: Շապիկը գործուած էր նոյնպէս կոշտ մազից, բայց նրա հիւսուածքի մէջ փայլում էին հազարաւոր մանրիկ ասեղիկներ, որոնց իրանց սուր ծայրերը դարձրել էին դէպի այն կողմը, որ պիտի շօշափուէր մարմնի կաշու հետ:

— Դա կոչւում է «զգաստութեան շապիկ», սկսեց բացատրել երիտասարդը:— Դա արթնութեան մէջ է պահում մարդուն: Դա տանջում է մարմինը եւ զօրութիւն է տալիս հոգուն: Մեր վանքի բոլոր աբեղաները այս տեսակ շապիկներ են հագնում:

— Այդ սարսափելի է, բացականչեց տիկինը:— Ուրեմն նա հիմա էլ հագած ունի:

— Այո: — Ես էլ նոյն տեսակ ունիմ հագած: Երիտասարդը իւր օձիքը բաց անելով ցոյց տուեց իւր «զգաստութեան շապիկը»: Տիկինը սոսկաց:

Միւս օր, առաւօտեան պահուն, այդ տան մէջ կատարուեցաւ մի հանդիսաւոր մաղթանք: Հայր սուրբը ջուր օրհնեց մի խաչով, որի մէջ, ինչպէս հաւատացնում էր, ամփոփուած էր «կենաց փայտի» մի մասը: Ջրօրհնութեան միջոցին կարդացուեցաւ աւետարան, երգուեցան զանազան հոգեւոր երգեր:

Ամբողջ ընտանիքը, ծառաները, աղախինները եւ հարեւաններից շատերը հաւաքուած էին ընդարձակ դահլիճում, ուր կատարւում էր այդ հոգեւոր ծիսակատարութիւնը: Հայր սուրբը օրհնած ջուրը սրսկեց հանդիսականների վրայ, եւ երբ վերջացրեց, նախ տան տիրուհին եւ նրա ամուսինը մօտեցան համբուրեցին խաչն ու աւետարանը, յետոյ նրանց որդիները, եւ ապա մնացած բազմութիւնը, բոլորը համբուրեցին եւ օրհնութիւն առին:

Երբ ամէն ինչ վերջացած էր օտարները հեռացան, դահլիճում մնացին միայն տանեցիքը:

(Շար.)

17, Rue Damesme. PARIS (13)
Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)